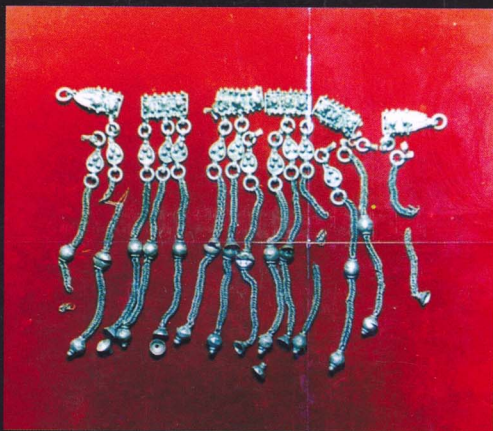

MUZEUL JUDEȚEAN "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN
"ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI
XXV-XXVII
VOL. I

2004-2006

MUZEUL JUDEȚEAN “ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI

**ACTA MOLDAVIAE
MERIDIONALIS**

XXV-XXVII

1

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactori:

IOAN MANCAȘ, LAURENȚIU CHIRIAC, VIORICA ZGUTTA

Colegiul de redacție:

**MARIAN ANTONIU, ALBERT GRECU, CIPRIAN LAZANU,
MARIA MARTINESCU, OANA RUSU, MIHAI ȘELARU,
ADRIANA ȚIBULCĂ**

Tehnoredactare: LIVIU PREUTU-GRIGORE

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumăniien, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui nu își asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noștri să trimită materialele redactate după normele științifice și numai în format electronic.

Editura Fundației Academice Axis 2007

Editură acreditată C.N.C.S.I.S.

ISBN: 978-973-7742-53-7

ISBN VOL. I: 978-973-7742-54-4

ABREVIERI – ABBREVIATIONS – ABBREVIATIONS – ABKÜRZUNGEN

- AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.
- ACMI = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- Acta Arch.* = *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapesta.
- ActaMM* = *Acta Moldaviae Meridionalis* - Anuarul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui, Vaslui.
- AEH = Anuarul Eparhiei Hușilor, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- AER = Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.
- AGA = Anuarul de geografie și antropogeografie, București.
- AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A. D. Xenopol” Iași, Iași.
- AIIN = Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.
- AN - DJ Vaslui = Arhivele Naționale - Direcția Județeană Vaslui.
- AN - DMB = Arhivele Naționale - Direcția Municipiului București.
- Antonovici Iacov,
Doc. bârlădene = *Documente bârlădene*, vol. I - V, Bârlad - Huși, 1911 - 1926.
- ArhMedie = Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medieviști, Reșița.
- ArhMold = Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iași, București.
- ArheologijaS* = *Arheologija Sofja*. Institutul de Arheologie și Academia de Științe, Sofia.
- ArhStBuc = Arhivele Statului București.
- ArhStIași = Arhivele Statului Iași.
- AT* = *Ars Transilvaniae*, Revista Institutului Național de Istorie și Artă, Cluj.
- Balcania* = *Balcania* - Revista Institutului de Studii Balcanice, București.
- BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- BEH = Buletinul Episcopiei Huși, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- Bibl Acad Rom. = Biblioteca Academiei Române, București.

- BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, București, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 și 1990-2002 (serie nouă).
- BOR = Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, București.
- BR = Buciumul român, București.
- BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, București.
- București* = *București* - Revista Muzeului și Pinacotecii Municipiului București.
- Carpica* = *Carpica* – Anuarul Muzeului de Istorie “Iulian Antonescu” Bacău, Bacău.
- Călători străini...* = *Călători străini despre Țările Române*, vol. I - IX, coordonator Maria Holban, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1968 - 1996.
- CDM = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului - București*, vol. I - V, *Arhivele Statului București, 1957 - 1975*.
- CI = Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal “Moldova” Iași, Iași.
- CL = Convorbiri literare, Iași.
- Crisia = *Crisia* - Culegere de Materiale și Studii, Muzeul Crișurilor, Oradea.
- CSMP = Comisia Superioară a Monumentelor Publice, București.
- Dacia* NS = *Dacia*, Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București.
- Danubius* = *Danubius* – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați.
- DIR, A*, = *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625)*, 11 volume, București, Editura Academiei, 1951 - 1995.
- DJAN Vaslui = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.
- DR = Documente răzeșești, Bârlad, 1932-1934.
- DRH, A*, = *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I - XXIII, București, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.

- FMIL = Foaie pentru minte, inimă și literatură, București.
- FTJVs = Fondul Tribunalului Județului Vaslui.
- GB = Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.
- Ghibănescu Gh.,
Surete și izvoade = *Surete și izvoade*, vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.
- GM = Glasul monahilor, Mitropolia Română, București.
- Hierasus* = *Hierasus* - Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.
- II = Însemnări ieșene, Iași.
- IN = Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iași, Iași.
- Iorga N.,
Stud. și doc. = *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, 34 volume, București - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.
- JL = Junimea literară, Iași.
- MA = Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.
- Materiale* = *Materiale și cercetări arheologice*, București.
- MC = Miron Costin, Bârlad.
- MCA – DA = Ministerul Cultelor și Artelor - Departamentul Artelor.
- MCIP = Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice.
- MemAntiq = *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, Piatra Neamț.
- MI = Magazin istoric, București.
- MIA = Monumente Istorice și de Artă, București.
- MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iași.
- MNIR = Muzeul Național de Istorie a României, București.
- MO = Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.
- Pontica = *Pontica. Acta Musei Tomitani*, Constanța.
- PT = Păstorul Tutovei, Bârlad.

RA	= Revista arhivelor, București.
RESEE	= Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
RI	= Revista istorică, București, 1974-1979.
RIR	= Revista istorică română, București, 1915-1946..
SAI	= Studii și articole de istorie, București.
SCI	= Studii și cercetări istorice, Institutul de Istorie "A.D. Xenopol" Iași, Iași.
SCIA	= Studii și cercetări de istoria artei, București.
SCIV(A)	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
SCN	= Studii și cercetări de numismatică, București.
SCSI	= Studii și cercetări științifice de istorie, Iași.
SMIM	= Studii și materiale de istorie medie, București.
ST	= Studii teologice, Sibiu.

STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE

MARIN ROTARU - <i>Plastica antropomorfă specifică aspectului cultural Stoicani-Aldeni din așezări situate în partea de sud-est a județului Vaslui</i>	1
MARIN ROTARU, LAURENȚIU CHIRIAC, FLORIN VARVARA, CRISTIAN ONEL <i>Punctul arheologic „Movila Pescarului II” din satul Pogănești, comuna Stănilești, județul Vaslui</i>	8
CIPRIAN – CĂTĂLIN LAZANU <i>Considerații asupra condițiilor istorice referitoare la ridicarea fortificațiilor în Hallstattul timpuriu între Carpații Orientali și Prut</i>	18
SORIN CRISTIAN AILINCAI, CIPRIAN – CĂTĂLIN LAZANU - <i>O seceră de bronz descoperită pe teritoriul localității Dănești, jud. Vaslui</i>	28
MARIN ROTARU, LAURENȚIU CHIRIAC – <i>Mormântul sarmatic de la Gura Bustei – Vaslui</i>	38
MARIN ROTARU – <i>O importantă descoperire arheologică pentru începuturile creștinismului în Moldova</i>	43
MARIN ROTARU – <i>Ceramică slavă din așezările feudalismului timpuriu situate în partea de sud – est a județului Vaslui</i>	46
GINEL LAZĂR – <i>Cumanii – aliați obedienți ai Țaratului Asăneștilor (1187-1207)</i>	53
CRISTINA OLARIU, DANIELA IACOVACHE – <i>Importanța descălecatului de Argeș în concepția lui Gheorghe Brătianu</i>	64
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Cercetări arheologice și istorice în zona mediană a bazinului superior al râului Bârlad</i>	69
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>File din istoria Bârladului. Evenimente politice privind Bârladul medieval</i>	83
GHEORGHE CLAPA – <i>Hotarnica Bârladului</i>	90
VASILE MĂRCULEȚ – <i>Asediul Chilieii (iunie 1462). Momentul culminant al conflictului dintre Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș</i>	98
VIOLETA LUCA, CRISTINA VERMAN – <i>Ștefan cel Mare – lumina vie a Vasluiului</i>	107
GHEORGHE CLAPA – <i>Aspecte ale vieții medievale vasluiene între veacurile al XV-lea și al XVII-lea</i>	113
GHEORGHE BACIU – <i>Localizarea luptei din 10 ianuarie 1475 în istoriografia românească</i>	121
MIRCEA TĂNASE – <i>Elemente de artă militară în campaniile lui Ștefan cel Mare și Sfânt</i>	134
FLORIN ȚUSCANU – <i>Ștefan cel Mare și episcopii Romanului</i>	142

GALACTION STÂNGĂ – <i>Aspecte ale politicii spiritual-religioase ale dreptcredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt</i>	149
VASILE CALESTRU – <i>500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Contribuții la studierea Curții Domnești de la Huși</i>	153
MARIA VENERA RĂDULESCU – <i>Memoria istoriei ca permanență a domniei lui Ștefan cel Mare</i>	157
GHEORGHE CLAPA – <i>Câteva considerații privind unitățile și instrumentele de măsurat folosite de vasluieni în evul mediu</i>	170
VASILE CALESTRU – <i>Orașul Huși în secolul al XVII – lea</i>	178
DAN MIHĂILESCU – <i>O ctitorie a domnitorului moldovean Gheorghe Ștefan în județul Neamț</i>	185
GHEORGHE CLAPA – <i>Un tipograf moldovean în slujba Cantacuzinilor și a lui Brâncoveanu</i>	192
RĂZVAN ALEXANDRU OȚETEA – <i>Considerații generale privind începuturile învățământului băcăuan în evul mediu dezvoltat</i>	200
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Precizări, observații și corijări referitoare la conținutul unor documente sau articole, publicate în diverse colecții și anuare</i>	205
SORIN IFTIMI – <i>Un platou cu stema diplomatului Teodor Callimachi (după 1965)</i>	225
COSTIN CLIT – <i>Documente inedite despre familia slugerului Neculai Cuza din satul Șofronești</i>	232
COSTIN CLIT – <i>Documente inedite privind începuturile spitalului din Huși</i>	242
VALER RUS – <i>Descrierea Moldovei în viziunea lui Oroszhegyi Josa, medic în România între 1860 – 1862</i>	259
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>Congresul de la Berlin și recunoașterea Independenței României</i>	266
OVIDIU SAVU – <i>Cărturarii brașoveni și Unirea Principatelor de la 1859</i>	276
LIVIU BRĂTESCU – <i>Guvernarea liberală (1867 – 1868). O guvernare sub asediu</i>	281
ADRIAN-SILVAN IONESCU – <i>Serbările încoronării 1881 și resuscitarea tematicii istorice în plastica națională</i>	296
VIRGILIU Z. TEODORESCU – <i>Simboluri ale cinstirii dedicate regelui Carol I</i>	304
CĂTĂLIN FUDULU – <i>Podul „Regele Carol I”</i>	326
CĂTĂLIN FUDULU – <i>Șarjele de la Robănești și Prunaru</i>	347
DAN CONSTANTIN RĂDULESCU – <i>Aspect privind combaterea sărăciei în Moldova</i>	357

VALERIU AVRAM – <i>Un cavaler bârlădean al aeronauticii române: general aviator inginer Gheorghe Negrescu</i>	360
CĂTĂLIN FUDULU – <i>Eroi români în Bulgaria</i>	372
ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Spionaj sovietic și contraspionaj românesc (1920)</i>	381
MIHAI-CRISTIAN ȘELARU – <i>Înfăptuirea reformelor în timpul regelui Ferdinand I</i>	385
OANA RUSU – <i>Guvernul G.G. Mironescu și aducera lui Carol al II-lea la putere</i>	404
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>Contribuția bârlădenilor în cel de-al doilea război mondial</i>	409
ANDREI LUCACI – <i>Grigore Gafencu și formula de securitate intitulată „Blocul neutrilor”</i>	419
GHEORGHE RADU - <i>Generalul Nicolae Dăscălescu în documente de arhivă</i>	430
VALENTIN VASILE – <i>Căminele culturale din județul Vaslui la sfârșitul anilor '40</i>	437
ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Parașutiști sovietici în Moldova la începutul celui de al doilea război mondial</i>	447
MIRCEA TĂNASE – <i>Parașutiștii sovietici în atenția Legiunii de jandarmi Buzău la începutul celui de al II-lea război mondial</i>	452
VASILE NOVAC – <i>Constatări și ordine inspirate de Ioan Antonescu în primele luni de război ale anului 1941</i>	457
VASILE NOVAC – <i>Generalul Ioan Antonescu – comandant de căpetenie al frontului român</i>	473
CONSTANTIN FOCȘA – <i>Mareșalul Antonescu și tezaurul nostru</i>	516
ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Activitatea informativă și represivă a Jandarmeriei împotriva elementelor subversive sovietice (1943 – 1944)</i>	529
ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Activitatea subversivă a parașutiștilor sovietici în România. Cazul Cucerina Victorovici Mitrofan (iulie 1944)</i>	535
FLORIN GEORGESCU – <i>Legislația cu caracter industrial adoptată între 1944 – 1948, pas important spre naționalizarea industriei românești</i>	545
NICOLAE IONESCU, MELANIA IONESCU – <i>Foametea din Moldova în anii 1945 – 1946</i>	559
FLORIN GEORGESCU – <i>Aspecte privind epurările politice desfășurate în administrația publică locală a județului Vaslui între 1945 – 1947</i>	568

FLORIAN BANU – <i>Practici totalitare – dislocarea copiilor din Moldova în timpul foametei din 1946 – 1947</i>	575
NICOLETA KONING – <i>Despre aniversări în dezbaterile Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român – 1949</i>	585
LIVIU ȚĂRANU – <i>Dezbateri academice post – decembriste privind unele aspecte ale economiei din perioada regimului comunist</i>	591
RUXANDRA ALAIBA, SILVIU VACARIU – <i>Stațiunea cucuteniană de la Plugari – „Nucușor”, județul Iași</i>	600
RUXANDRA ALAIBA – <i>Banca Gară – „Șapte case” Descoperiri din perioada de tranziție de la eneolitic la bronz și din bronzul timpuriu</i>	608

SOMMAIRE

ÉTUDES ET RECHERCHES HISTORIQUES

- MARIN ROTARU** *La plastique antropomorphe specifique à l'aspect culturel Stoicani- Aldeni dans les emplacements situés dans le Sud-Est du département de Vaslui* 1
- MARIN ROTARU, LAURENTIU CHIRIAC, FLORIN VARVARA, CRISTIAN ONEL** - *Le point archéologique "L'amas du pêcheur II" du village Pogonesti, Stanilesti commune, le département de Vaslui* 8
- CIPRIAN-CATALIN LAZANU** *Considerations sur les conditions historiques concernant l'edification des fortifications pendant la periode du hallstatt prématuré entre les Montagnes Carpatiques Orientaux et la rivière Prut* 18
- SORIN CRISTIAN AILINCAI, CIPRIAN-CATALIN LAZANU** - *Une faucille en bronze decouverte sur le territoire de l'endroit Danesti, le département de Vaslui*28
- MARIN ROTARU, LAURENTIU CHIRIAC** - *La tombe sarmatique de Gura Bustei, le département de Vaslui* 38
- MARIN ROTARU** - *Une importante découverte archéologique par les débuts du christianisme en Moldavie*43
- MARIN ROTARU** - *Céramique slave dans les emplacements de la féodalité prématuré situés le Sud-Est du departement de Vaslui* 46
- GINEL LAZAR** - *Les cumans - les alliés obéissants du Territoire d'Asanesti (1187-1207)* 53
- CRISTINA OLARIU, DANIELA IACOVACHE** - *L'importance „la fondation" d'Arges dans la conception de Gheorghe Bratianu* 64
- SERGIU STEFANESCU** - *Recherches archéologiques et historiques dans la zone mediane du bassin superieur de la rivière de Barlad*69
- OLTEA RASCANU-GRAMATICU** - *Feuilles de l'histoire de Barlad. Événements politiques concernant le Barlad medieval*83
- GHEORGHE CLAPA** - *La frontière de Barlad* 90
- VASILE MARGULET** - *Le siège de Chilia (juin, 1462). Le moment culminant du conflit entre Etiènne le Grand et Vlad Tepes* 98
- VIOLETA LUCA, CRISTINA VERMAN** *Etiènne le Grand lumière vivante de Vaslui*107
- GHEORGHE CLAPA** - *Aspects de la vie medievale des habitants de Vaslui entre le XVeme et le XVIIeme siècle* 113

GHEORGHE BACIU – <i>La localisation de la lutte de 10 janvier 1475 dans l'histoire roumaine</i>	121
MIRCEA TANASE – <i>Elements d'art militaire dans les campagnes d'Etienne le Grand et Saint</i>	134
FLORIN TUSCANU - <i>Etienne le Grand et les évêques de Roman</i>	142
GALACTION STANGA - <i>Aspects de la politique culturelle et religieuse du voïvode Etienne le Grand</i>	149
VASILE CALESTRU – <i>500 années de la mort d'Etienne le Grand et Saint. Contributions à l'étude de la Cour princière de Husi</i>	153
MARIA VENERA RADULESCU – <i>Les mémoires d'histoire comme permanence du règne d'Etienne le Grand</i>	157
GHEORGHE CLAPA – <i>Quelqu'un es considerations concernant les unités et instruments à mesurer utilisés par les citoyens de Vaslui dans le Moyen Age</i>	170
VASILE CALESTRU – <i>La ville Husi dans le XVIIeme siècle</i>	178
DAN MIHAILESCU – <i>Un établissement du régnant Moldave Gheorghe Stefan dans le département de Neamt</i>	185
GHEORGHE CLAPA – <i>Un typographe Moldave au service de la famille Cantacuzino et de Brancoveanu</i>	192
RAZVAN ALEXANDRU OTETEA – <i>Considerations générales sur les débuts d'enseignement en Bacau dans le Moyen Age développé</i>	200
SERGIU STEFANESCU – <i>Précisions, observations et corrections concernant le contenu de plusieurs documents ou articles, publiés en diverses collections et annuaires</i>	205
SORIN IFTIMI – <i>Un plateau avec le blason du diplomate Teodor Callimachi (après 1965)</i>	225
COSTIN CLIT – <i>Documents inedits sur la famille d'écuyer Neculai Cuza des village Sofronesti</i>	232
COSTIN CLIT <i>Documents inedits concernant les débuts de l'hôpital de Husi</i>	242
VALER RUS – <i>„ La description de la Moldavie „ dans l'opinion de Oroszhegyi Josa, médecin en Roumanie pendant la periode entre 1860-1862</i>	259
OLTEA RASCANU GRAMATICU – <i>Le congrès à Berlin et la reconnaissance de l'Indépendance de Roumanie</i>	266
OVIDIU SAVU – <i>Les érudits de Brasov et L'union des principautés en 1859</i>	276
LIVIU BRATESCU – <i>Le gouvernement libéral (1867-1868). Un gouvernement sous siège</i>	281

ADRIAN SILVAN IONESCU – <i>Les fêtes du couronnement (1881) et resuscitation de la thématique historique dans la plastique nationale</i>	296
VIRGILIU Z. TEODORESCU – <i>Symboles de la considération dédiée au roi Carol I</i>	304
CATALIN FUDULU – <i>Le pont „ Roi Carol I”</i>	326
CATALIN FUDULU – <i>Les charges trouvées à Robanesti et Prunaru</i>	347
DAN CONSTANTIN RADULESCU – <i>L'aspect concernant le combat de la pauvreté en Moldavie</i>	357
VALERIU AVRAM – <i>Un chevalier de la aéronatique roumaine de Barlad: général aviateur ingénieur Gheorghe Negrescu</i>	360
CATALIN FUDULU – <i>Les héros roumaines en Bulgarie</i>	372
ALEXANDRU ALIN SPANU – <i>L'espionnage soviétique et le contre-espionnage roumaine</i>	381
MIHAI CRISTIAN SELARU – <i>La réalisation des réformes pendant le règne du roi Ferdinand I</i>	385
OANA RUSU – <i>Le gouvernement de G.G. Mironescu et l'installation du roi Carol II</i>	404
OLTEA RASCANU GRAMATICU – <i>La contribution des citoyens de Barlad à la II-ème guerre mondiale</i>	409
ANDREI LUCACI – <i>Grigore Gafencu et la formule de sécurité intitulée „ Le bloc des neutres”</i>	419
GHEORGHE RADU – <i>Général Nicolae Dacalescu dans les documents d'archives</i>	430
VALENTIN VASILE – <i>Les maisons de culture dans le département de Vaslui à la fin d'années 40</i>	437
ALEXANDRU ALIN SPANU – <i>Les parachutistes soviétiques en Moldavie au début du II ème guerre mondiale</i>	447
MIRCEA TANASE – <i>Les parachutistes soviétiques dans l'attention de la Légion de gendarmes Buzau au début du II ème guerre mondiale</i>	452
VASILE NOVAC – <i>Constatations et ordres inspirés par Ioan Antonescu dans les premiers mois de la guerre en 1941</i>	457
VASILE NOVAC – <i>Général Ioan Antonescu – commandant principal à l'alignement roumain</i>	473
CONSTANTIN FOCSA – <i>Maréchal Antonescu et notre trésor</i>	516
ALEXANDRU ALIN SPANU – <i>L'activité informative et répressive de la Gendarmerie contre l'éléments subversifs soviétiques (1943-1944)</i>	529

ALEXANDRU ALIN SPANU – <i>L'activité subversive des parachutistes soviétiques en Roumanie .Le cas Cucerina Victorovici Mitrofan (juillet 1944)</i>	535
FLORIN GEORGESCU – <i>La législation avec un caractère industriel adoptées pendant 1944- 1948, une démarche très importante vers la nationalisation de l'industrie roumaine</i>	545
NICOLAE IONESCU, MELANIA IONESCU – <i>La famine en Moldavie pendant les années 1945-1946</i>	559
FLORIN GEORGESCU – <i>Aspects concernant les épurations politiques développées dans l'administration publique locale du département de Vaslui pendant les années 1945-1947</i>	568
FLORIN BANU – <i>Pratiques totalitaires – la dislocation d'enfants en Moldavie pendant la famine d'années 1945-1947</i>	575
NICOLETA KONING – <i>Sur les anniversaires dans les débats du Bureau Politique du Comité Central du Parti Ouvrier Roumain</i>	585
LIVIU ȚĂRANU – <i>Débats académiques post- décembreistes concernant quelques aspects économiques dans la période du régime communiste</i>	591
RUXANDRA ALAIBA, SILVIU VACARIU – <i>Le Cucutenian Station de la Plugari – „Nucușor”, departament Iași</i>	600
RUXANDRA ALAIBA – <i>Banca Gară – „Șapte case” Découverts par le période de transition de la eneolitic a bronze et par bronze premiere</i>	608

NOTENS UND REKHARCHENS GESCHICHTE

MARIN ROTARU – <i>Die anthropomorfische Plastik, die spezifisch dem kulturellen. Aspekt Stoicani-Aldeni von den Südosten des Kreises Vaslui gelegenen Niederlassungen ist</i>	1
MARIN ROTARU, LAURENȚIU CHIRIAC, FLORIN VARVARA, CRISTIAN ONEL – <i>Der archäologische Punkt „Movila Pescarului II” vom Dorf Pogănești, Gemeinde Stănilești, Kreis Vaslui</i>	8
CIPRIAN CĂTĂLIN LAZANU – <i>Meinungen bezüglich der Geschichtsbedingungen in bezug auf den Aufbau der Festungen während der frühen Hallstatt zwischen den Ostkarpaten und dem Fluss Prut</i>	18
SORIN CRISTIAN AILINĂI, CIPRIAN-CĂTĂLIN LAZANU – <i>Eine Bronzesichel entdeckt im Gebiet der Ortschaft Dănești, im Kreis Vaslui</i>	28
MARIN ROTARU, LAURENȚIU CHIRIAC – <i>Das sarmatische Grabmal von Gura Bustei – Vaslui</i>	38
MARIN ROTARU – <i>Eine bedeutende archäologische Entdeckung in bezug auf die Anfänge der Christenheit in der Moldau</i>	43
MARIN ROTARU – <i>Die slawische Keramik von den Südosten des Kreises Vaslui gelegenen frühfeudalistischen Niederlassungen</i>	46
GINEL LAZĂR – <i>Die Kumanen – die folgsamen Alliierten des Zarates der Asănești (1178 – 1207)</i>	53
CRISTINA OLARIU, DANIELA IACOVACHE – <i>Die Bedeutung der Niederlassung in Argeș nach Auffassung von Gheorghe Brătianu</i> ...	64
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Archäologische und geschichtliche Forschungen in der Mittelzone des Oberbassins des Flusses Bârlad</i>	69
OLTEA RĂȘCANU-GRAMATICU – <i>Blätter aus der Geschichte der Stadt Bârlad. Politische Ereignisse in bezug auf mittelalterliches Bârlad</i>	83
GHEORGHE CLAPA – <i>Die Grenzen von Bârlad</i>	90
VASILE MĂRCULEȚ – <i>Die Belagerung von Chilia (Juni, 1462). Der höchste Punkt des Konfliktes zwischen Stefan der Große und Vlad Tepeș</i>	98
VIOLETA LUCA, CRISTINA VERMAN – <i>Stefan der Große – das lebende Licht der Stadt Vaslui</i>	107
GHEORGHE CLAPA – <i>Aspekte des Lebens im Mittelalter in Vaslui zwischen dem 15-ten und dem 17-ten Jahrhunderten</i>	113

GHEORGHE BACIU – <i>Die Lokalisierung des Kampfes vom 10-ten Januar 1475 in der rumänischen Geschichtsschreibung</i>	121
MIRCEA TĂNASE – <i>Elemente von der Militärkunst in den Feldzügen von Stefan der Große</i>	134
FLORIN ȚUSCANU – <i>Stefan der Große und die Bischöfe der Stadt Roman</i>	142
GALACTION STĂNGĂ – <i>Aspekte der Kultur- und Kirchenpolitik des treulichen Woiwoden Stefan der Große</i>	149
VASILE CALESTRU – <i>500 Jahre seit dem Tod Stefans des Großen. Beiträge zum Studium des herrschaftlichen Hofes von Huși</i>	153
MARIA VENERA RĂDULESCU – <i>Das Gedächtnis der Geschichte wie Permanenz der Herrschaft Stefans des Großen</i>	157
GHEORGHE CLAPA – <i>Einige Meinungen in bezug auf die Maßeinheiten und Maßinstrumente, die im Mittelalter in Vaslui gebraucht wurden</i>	170
VASILE CALESTRU – <i>Die Stadt Huși im 17-ten Jahrhundert</i>	178
DAN MIHĂILESCU – <i>Eine Stiftung des Fürsten der Moldau, Gheorghe Ștefan, im Kreis Neamț</i>	185
GHEORGHE CLAPA – <i>Ein moldauischer Buchdrucker im Dienst an Cantacuzino und Brâncoveanu</i>	192
RĂZVAN ALEXANDRU OȚETEA – <i>Allgemeine Meinungen in bezug auf die Anfänge des Unterrichtes im späten Mittelalter in Bacău</i>	200
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Präzisierungen, Bemerkungen und Verbesserungen in bezug auf den Inhalt einiger Dokumente oder Artikel, die in verschiedenen Sammlungen und Jahrbücher publiziert wurden</i>	205
SORIN IFTIMI – <i>Eine Platte mit dem Wappen des Diplomaten Teodor Callimachi (nach 1965)</i>	225
COSTIN CLIT – <i>Unbekannte Dokumente über die Familie von "sluger" Neculai Cuza von dem Dorf Șofronești</i>	232
COSTIN CLIT – <i>Unbekannte Dokumente über die Anfänge des Krankenhauses von Huși</i>	242
VALER RUS – <i>Die Beschreibung der Moldau, wie sie von Oroszhegyi Josa, Arzt in Rumänien zwischen 1860 – 1862, gesehen wird</i>	259
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>Der Kongress von Berlin und die Erkenntnis der Unabhängigkeit von Rumänien</i>	266
OVIDIU SAVU – <i>Die Gelehrten von Brașov (Kronstadt) und die Vereinigung der Fürstentümer in 1859</i>	276
LIVIU BRĂTESCU – <i>Die liberale Regierung (1867 - 1868). Eine Regierung unter Belagerung</i>	281

ADRIAN-SILVAN IONESCU – <i>Die Feste der Krönung in 1881 und die Behandlung der geschichtlichen Thematik in der nationalen Plastik</i>	296
VIRGILIU Z. TEODORESCU – <i>Sinnbilder der Eherung, die dem König Carol der Erste gewidmet werden</i>	304
CĂTĂLIN FUDULU – <i>Die Brücke „König Carol der Erste“</i>	326
CĂTĂLIN FUDULU – <i>Die Chargen von Robănești und</i>	347
DAN CONSTANTIN RĂDULESCU – <i>Ein Aspekt in bezug auf die Bekämpfung Der Armut in der Moldau</i>	357
VALERIU AVRAM – <i>Ein Bârlader Wegbereiter der rumänischen Luftfahrt: der General Flieger Ingenieur Gheorghe Negrescu</i>	360
CĂTĂLIN FUDULU – <i>Rumänische Helden in Bulgarien</i>	372
ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Die sowjetische Spionage und die rumänische Gegenspionage (1920)</i>	381
MIHAI-CRISTIAN ȘELARU – <i>Die Durchführung der Reformen während des Königs Ferdinand der Erste</i>	385
OANA RUSU – <i>Die Regierung G.G. Mironescu und das Beibringen von Carol der Zweite ans Ruder</i>	404
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>Die Beiträgeder Bârlader zum zweiten Weltkrieg</i>	409
ANDREI LUCACI – <i>Grigore Gafencu und die Sicherheitsformel „der Block der Neutralen“</i>	419
GHEORGHE RADU – <i>General Nicolae Dăscălescu in den Archivdokumenten</i>	430
VALENTIN VASILE – <i>Die Kulturheime vom Kreis Vaslui am Ende der vierziger Jahre</i>	437
ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Die Sowjetfallschirmspringer in der Moldau am Anfang des zweiten Weltkriegs</i>	447
MIRCEA TĂNASE – <i>Die Sowjetfallschirmspringer in der Aufmerksamkeit der Gendarmerielegion von Buzău am Anfang des zweiten Weltkriegs</i>	452
VASILE NOVAC – <i>Feststellungen und Befehle, die von Ion Antonescu in den Ersten Kriegsmonaten des Jahres 1941 eingeflößt wurden</i>	457
VASILE NOVAC – <i>General Ion Antonescu – der Hauptbefehlshaber der rumänischen Front</i>	473
CONSTANTIN FOCȘA – <i>Marschall Ion Antonescu und unser Schatz</i>	516
ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Die Informativ- und Repressivtätigkeit der Gendarmerie gegen die subversiven Sowjetelemente (1943 1944)</i>	529

ALEXANDRU-ALIN SPÂNU – <i>Die Subversivitätigkeit der Sowjetfallschirmspringer in Rumänien. Der Umstand Cucerina Victorovici Mitrofan (Juli 1944)</i>	<i>535</i>
FLORIN GEORGESCU – <i>Die Gesetzgebung mit industriellen Charakter, die zwischen 1944 – 1946 verabschiedet war, ist ein wichtiger Schritt nach der Nationalisierung der rumänischen Industrie</i>	<i>545</i>
NICOLAE IONESCU, MELANIA IONESCU – <i>Die Hungersnot von der Moldau in den Jahren 1945 – 1946</i>	<i>559</i>
FLORIN GEORGESCU – <i>Aspekte in bezug auf die politischen Säuberungen, die in der öffentlichen örtlichen Verwaltung des Kreises Vaslui, zwischen 1945 – 1947, stattgefunden haben</i>	<i>568</i>
FLORIAN BANU – <i>Totalitärübungen – die Dislokation der Kinder während der Hungersnot von 1946 – 1947</i>	<i>575</i>
NICOLETA KONING – <i>Über die Jahrestage in den Diskussionen des Politbüros des Zentralkomitees der Rumänischen Arbeiterpartei in 1949</i>	<i>585</i>
LIVIU ȚĂRANU – <i>Akademische Diskussionen von nach Dezember in bezug auf einige Aspekte der Wirtschaft während der Kommunistischen Diktatur</i>	<i>591</i>
RUXANDRA ALAIBA, SILVIU VACARIU – <i>Der archäologische Punkt Cucuteni Kultur von Plugari – „Nucușor“, Gebiet Iași</i>	<i>600</i>
RUXANDRA ALAIBA – <i>Banca Gară – „Șapte Case“ Entdeckung von Transitionen Eneolithisch Periode bei Bronze Funde und Bronze Früh</i>	<i>608</i>

I

STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE

PLASTICA ANTROPOMORFĂ SPECIFICĂ ASPECTULUI CULTURAL STOICANI-ALDENI DIN AȘEZĂRI SITUATE ÎN PARTEA DE SUD-EST A JUDEȚULUI VASLUI

Marin Rotaru

Cercetările noastre cuprind așezările de la Bârlănești-Stanția¹, Igești-Scândurenii², Popenii³, Halta Dodești⁴, Lățești⁵, Gura Idricii⁶, Cioncani⁷

Plastica aspectului Stoicani-Aldeni, ce urmează a fi prezentată, cuprinde mai multe fragmente de statuete feminine și masculine reprezentând porțiuni de bust, fragmente de picioare și de corpuri.

BUSTURI ȘI CORPURI FRAGMENTARE DE STATUETE

În așezarea de la Bârlănești-Stanția s-au descoperit mai multe figurine antropomorfe de-a lungul timpului⁸, care au fost publicate, dar au apărut și altele, deosebit de interesante, pe care le prezentăm în continuare.

Unul dintre exemplare reprezintă un bust fragmentar de statueta feminină, căruia îi lipsesc capul și mâinile. Bustul confecționat din pastă fină este plat și acoperit cu o angobă de culoare gălbui-cărămizie. Sâniile sunt marcați prin două proeminențe conice și încadrați între linii incizate orizontal și oblic. Una din liniile care pornește de sub sânul stâng continuă până în jurul gâtului (fig. 2/3). Pe suprafața posterioară a bustului plat are o șanțuire verticală, ușor adâncită, care marcă șira spinării.

Statueta își găsește similitudini în descoperirile de la Stoicani și Bârlănești⁹

Tot din așezarea de la Stanița provine un bust de statueta cu un singur sân, plasat în centrul pieptului. Mâinile sunt marcate prin proeminențe la nivelul umerilor, străpunse de mici perforții rotunde. Pe partea posterioară are o șuviță verticală. Pasta fină este acoperită cu angobă și are culoarea galben-cenușie (fig. 2/1).

¹ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 127, XXVIII.16.

² *Ibidem*, p. 76, X.8.

³ *Ibidem*, p. 284, LXXV.16.

⁴ *Ibidem*, p. 267, LXIX.8.

⁵ *Ibidem*, p. 189, XLV.43.

⁶ *Ibidem*, p. 223, LVI. 9.

⁷ *Ibidem*, p. 207, L.7.

⁸ Ion T. Dragomir, *Contribuții privind ritul funerar și credințele magico-religioase la comunitățile aspectului cultural Stoicani-Aldeni*, Monografia arheologică a Moldovei de sud, I, Danubius, XVI, p. 187-220; Costache Buzdugan, Marin Rotaru, *Antichitățile Elamului*, 1997, fig. 12/1-3; Eugenia Popușoi, *Plastica neolitică din colecțiile muzeului din Bârlad*, AMM, Vaslui, VII-VIII, p. 15-16, fig. 4/20-21; 7/8.

⁹ Ion T. Dragomir, *op. cit.*, fig. 6.

Statueta pare să fie un personaj androgin. Aceste statute sunt rare, în cultura Cucuteni sunt cunoscute trei exemplare în complexul de la Dumești¹⁰, iar la Scânteia unu¹¹.

Androginitatea este consecința mitologică și reflectarea plastică a principiului *coincidentia oppositarum*. Un paradox divin aflat deasupra personalității umane, în care contrariile se atrag și sunt transcendente¹².

Statueta de la Bârlălești-Stanția poate reprezenta un personaj distinct, dar este divinitatea primordială capabilă de autoreproducere, o ipostază a *Marii Zeițe*¹³

Un alt bust de statueta s-a descoperit în așezarea de la Lățești (fig. 1/6). Este asemănător cu primul, descoperit la Bârlălești. Pe fața anterioară are sânul din dreapta căzut din vechime, iar pe piept și pe spate este incizat câte un dreptunghi cu diagonale. Pasta semifină are culoarea galben-cărămizie.

Un corp fragmentar de statueta feminină provine din așezarea de la Ciocani. Este modelat dintr-o pastă fină de culoare cenușie. Șoldurile și fesele sunt modelate generos. Pe fese are incizii în spirală iar pe picioare inciziile oblice se întâlnesc lateral în unghiuri drepte. Inciziile din zona pelviană sunt redete cu o proeminență mică străpunsă de o incizie verticală și sexul în formă de V (fig. 4/2).

Partea superioară a corpului, parțial păstrată, este plată și are pe spate o șanțuire care marchează linia coloanei.

Tot din această așezare este și o coapsă cu partea inferioară a corpului. Șoldul și fesa sunt redete la fel de generos (fig. 4/3). Ornamente incizate întâlnim pe fese și pe picior, circulare și verticale. De pe corp s-a desprins angoba de culoare cenușie. Figurina are picioarele separate.

PICIOARE DE STATUETĂ

Partea inferioară a unui picior de statueta (gamba) s-a descoperit în așezarea de la Bârlălești-Stanția. Pasta este de culoare cărămizie-cenușie cu pete de culoare roșie crudă (fig. 2/2). La partea superioară are o incizie care înconjoară genunchiul.

O altă gambă provine din așezarea de la Halta-Dodești. Piesa poartă amprenta lipiturii cu celălalt picior și a aparținut unei statuete de mari dimensiuni.

Ambele gambe sunt asemănătoare cu o piesă descoperită la Stoicani¹⁴.

În așezarea de la Bârlălești-Stanția s-au găsit picioarele unite ale unei statuete, delimitate printr-o incizie și terminate conic. O incizie circulară înconjoară zona pelviană, care marchează pe spate fesele. Incizii dispuse simetric față de linia

¹⁰ Ruxandra Maxim Alaiba, *Locuința nr. 1 din faza Cucuteni A₃ de la Dumești*, AMM, Vaslui, V-VI, 1983-1984, p. 98-148, fig. 9-10, 12.

¹¹ C. M. Mantu, *Plastica antropomorfă a așezării Cucuteni A₃ de la Scânteia, jud. Iași*, ArhMold, XVI, 1993, p. 51-67.

¹² Dan Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie, Piatra-Neamț*, 1997, p. 209-210.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, fig. 13/5.

care delimitează picioarele ornamează șoldurile și picioarele (fig. 1/5). Piesa își găsește analogii printre exemplarele descoperite la Stoicani¹⁵

Tot la Bârlălești-Stanția s-a descoperit jumătate de statueta cu picioarele unite, delimitate printr-o incizie (fig. 1/3). Două incizii longitudinale, care pornesc din șolduri, decorează picioarele aproape simetric, până în vârful acestora.

Din așezarea de la Igești-Scândureni provine un picior de statueta de dimensiuni mai mari, rupt de la genunchi, unde a avut o canelură. Este decorat cu incizii circulare pe fese (fig. 1/1). Pasta fină de culoare cenușie-gălbuie. Piese asemănătoare s-au mai descoperit la Igești¹⁶

Un alt picior de statueta, rupt de la genunchi, găsit la Bârlălești, are pe fese aceleași incizii circulare, iar în față, pe picior, incizii oblice ce pornesc de la ultimul cerc de pe fese spre locul de împreunare a picioarelor (fig. 1/4).

În așezarea de la Popeni s-a găsit un picior de statueta feminină rupt de la genunchi, unde a avut o canelură circulară. Statueta are partea superioară a corpului plată, iar șoldul marcat printr-o perforație. Pe fese are incizii în spirală, iar în fața oblice (fig. 3/5).

Un ultim picior de statueta feminină a fost găsit la Ciocani și este decorat cu incizii verticale și unghiulare (fig. 4/1).

Numeroși cercetători au scris despre steatopigia statuetelor, dar fenomenul nu este atestat antropologic la populațiile europene și nici asiatice¹⁷. Șoldurile și fesele sunt modelate generos ca urmare a obezitității sau corpolenței, primate ca idealuri de frumusețe și ca simboluri ale fertilității. Nu este exclus ca reprezentarea unor personaje feminine obeze să fi fost făcută cu scop magic invocându-se revărsarea bunăstării divine asupra comunității respective¹⁸.

Se observă că statuetele nu sunt întregi, fiind distruse după săvârșirea ritualului care avea un pronunțat și precis rol magic. Statuetele erau distruse la anumite intervale sau în anumite situații, „când se recrea lumea”¹⁹

Spargerea statuetelor echivala cu un act de credință, trecerea de la virtual și de la amorf la formal²⁰

În cadrul celei de a treia etape Stoicani-Aldeni, plastica dobândește și alte valențe, în repertoriul ceramic făcându-și apariția forme de vase „piriforme antropomorfizate”²¹. S-a descoperit la Bârlălești-Stanția un fragment de vas care întruhidează partea inferioară a imaginii feminine cu coapsele unite, terminate printr-un postament în formă de labe de picior cu degete²². Este decorat cu incizii circulare, iar în pasta are culoarea cărămizie (fig. 2/5).

Un fragment de vas de tipul „pithos” antropomorfizat a fost descoperit la Igești-Scândureni (fig. 2/6). Este o toartă de vas în formă de braț cu degete. Are

¹⁵ Ion T. Dragomir, *op. cit.*, fig. 10/4.

¹⁶ Eugenia Popușoi, *op. cit.*, fig. 8/27-28.

¹⁷ Dan Monah, *op. cit.*, p. 71-72.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Mircea Eliade, *Le Sacré et Prophan*, Paris, 1965, p. 50.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Ion T. Dragomir, *op. cit.*, p. 195.

²² *Ibidem*, fig. 16.

similitudini în descoiperirile de la Dodești²³, dar și cu ceramica dunăreană²⁴ sau anatoliană de la Hačilar III²⁵

Și la Gura Idrici s-a descoperit un fragment de vas cu un deget în relief de tip „pithos” (fig. 3/6).

Două picioare de sanctuar provin din așezarea de la Gura Idrici (fig. 3/3-4) și sunt realizate din pastă fină de culoare cenușie.

Cercetările întreprinse în așezările aspectului cultural Stoicani-Aldeni din sud-estul județului Vaslui sunt relativ restrânse, dar plastica descoperită aici îmbogățește diversitatea reprezentărilor antropomorfe și aduce noutți prin exemplarul androgin de la Bârlălești.

SUMMARY

Several fragments of statues from the habitations which belong to the cultural aspect of Stoicani-Aldeni were discovered in the Neolithic habitations of Bârlălești-Stanția, Igești-Scândureni, Popeni, Halta Dodești, Lățești, Gura Idrici, Ciocani, located in the South-West part of Vaslui County.

It is distinguished a bust of a statue with a single breast, placed in the center of the bosom. The statue to be an androgynous character (fig. 2/1).

²³ *Ibidem*, fig. 19/2.

²⁴ H. Müller-Karpe. *Handbuch der Vorgeschichte*, II, Jungsteinzeit, München, 1968, p. 119/D; A. Nițu, *CercIst*, 2, 1971, Iași, p. 81, fig. 2/3.

²⁵ J. Mellaart, *Excavation at Hacilar*, 1-2, Edinburg, 1970, p. 106, fig. 56/4 și pl. LIV/1.

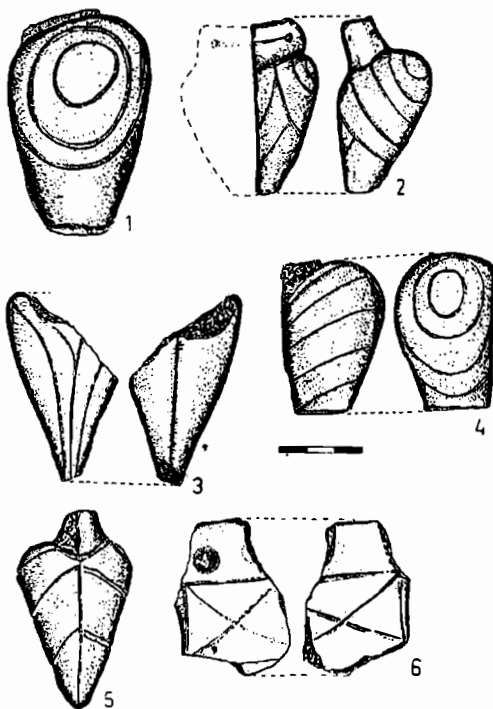

Fig. 1. Statuete Stoicani-Aldeni: 1. Igești-Scândureni; 2. Popeni; 3-5. Bârlălești-Stanția; 6. Lățești.

Fig. 1. Des statuètes Stoicani-Aldeni. 1. Igești-Scândureni; 2. Popeni; 3-5. Bârlălești-Stanția; 6. Lățești.

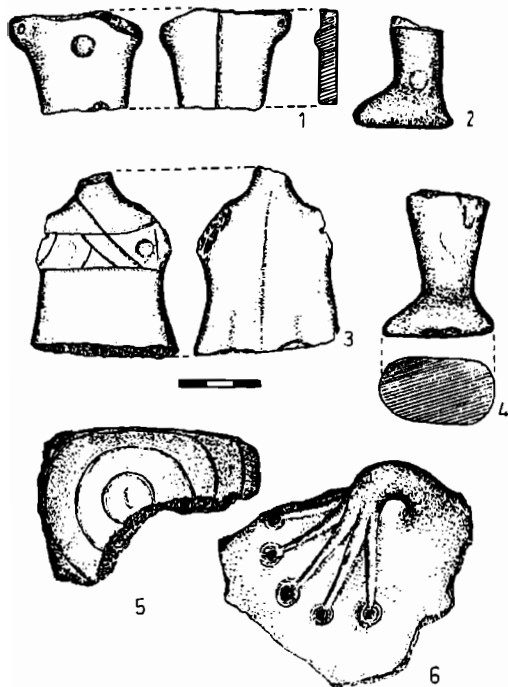

Fig. 2. Statuete Stoicani-Aldeni: 1-3, 5. Bârlălești-Stanția; 4. Halta Dodești; 6. Igești-Scândureni.

Fig. 2. Des statuètes Stoicani-Aldeni: 1-3, 5. Bârlălești-Stanția; 4. Halta Dodești; 6. Igești-Scândureni.

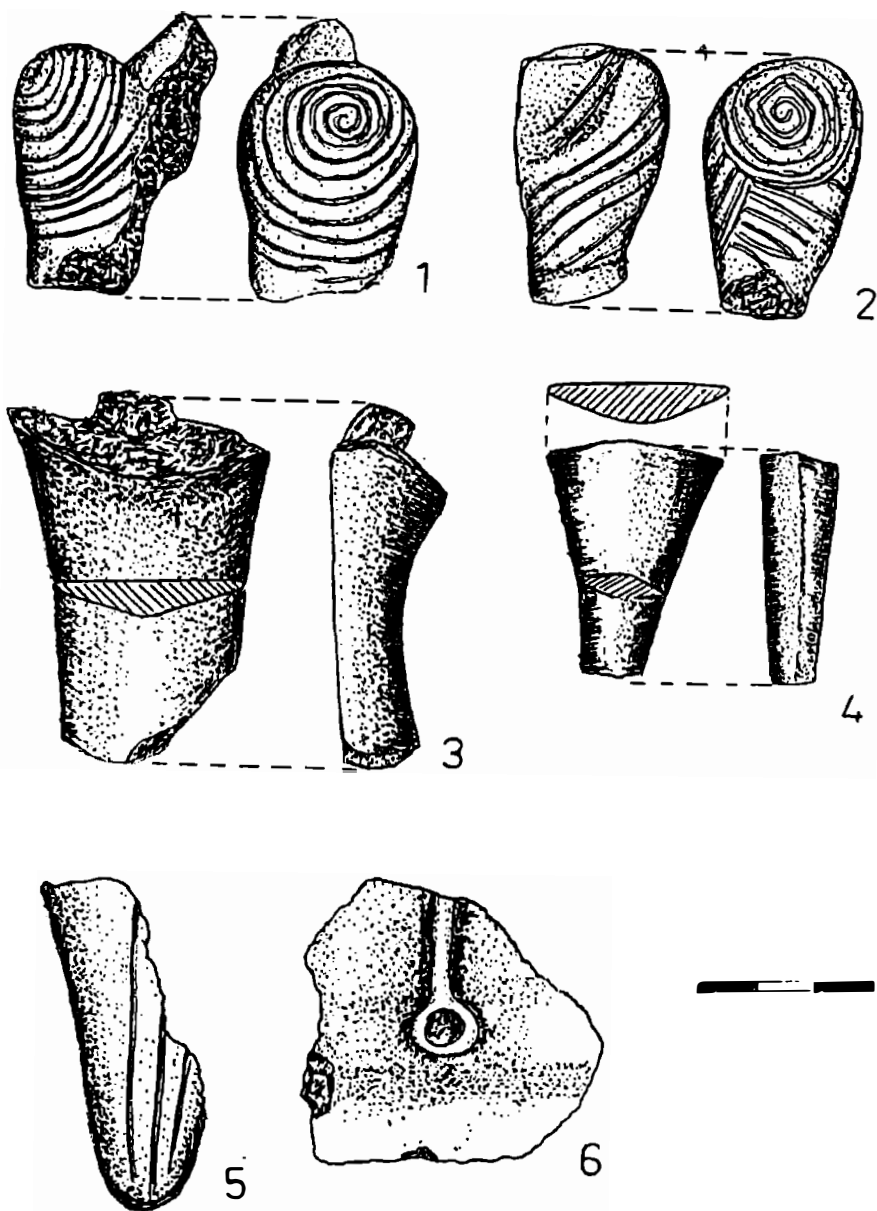

Fig. 3. Statuete Stoicani-Aldeni: 1-6. Gura Idriei.
Fig. 3. Des statuette Stoicani-Aldeni: 1-6. Gura Idriei.

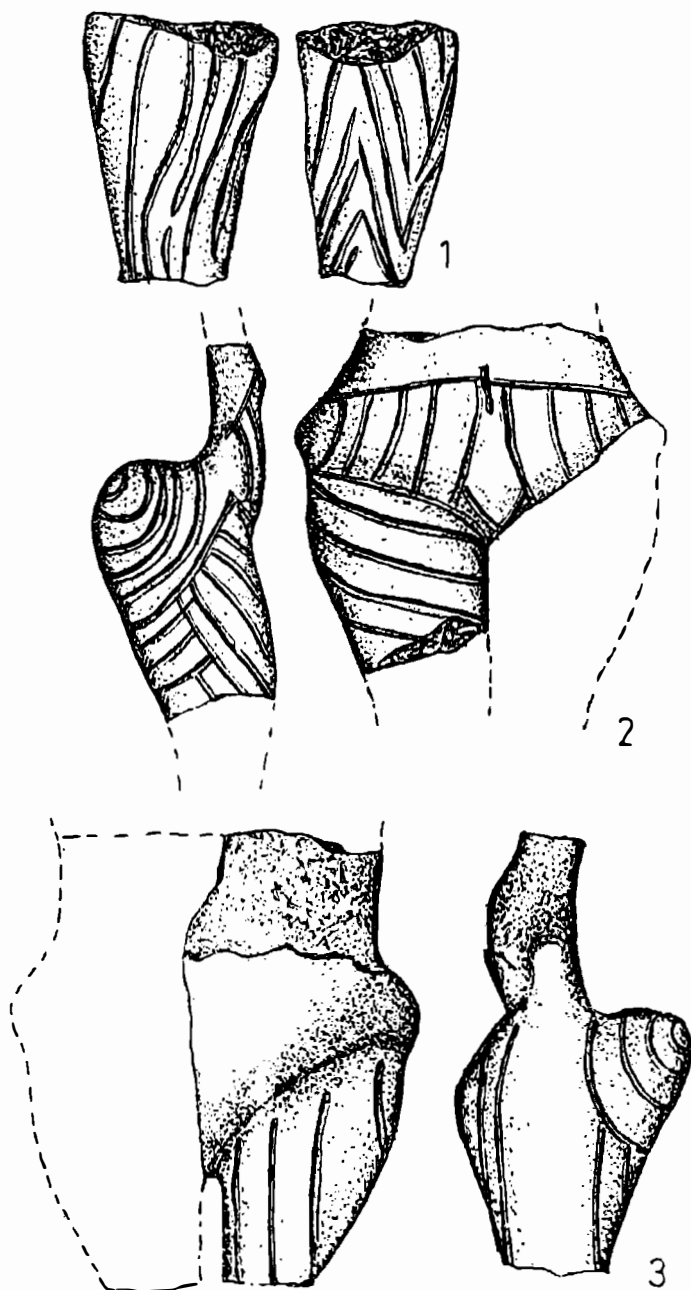

Fig. 4. Statuete Stoicani-Aldeni: 1-3. Cioncani.

Fig. 4. Des statuètes Stoicani-Aldeni: 1-3. Cioncani.

PUNCTUL ARHEOLOGIC „MOVILA PESCARULUI II” DIN SATUL POGĂNEȘTI, COMUNA STĂNILEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Marin Rotaru
Laurențiu Chiriac
Florin Varvara
Cristian Onel

În urma sesizărilor făcute de primăria comunei Stănilești, pe data de 25 iulie 2006, conducerea Muzeului „Ștefan cel Mare” din Vaslui s-a deplasat la Pogănești în punctul „Movila Pescarului” pentru a verifica materialul arheologic găsit întâmplător în urma excavării pământului pentru amenajarea terasamentului din jurul școlii construită recent în sat. Muncitorii au risipit în săpătură mai multe oase umane, ceramică și alte obiecte de inventar de la mormintele înhumate în movilă.

După verificarea locului și a materialului arheologic deranjat, s-a luat decizia ca la movilă să se execute o săpătură urgentă de salvare.

În aceste condiții s-a autorizat un colectiv de intervenție arheologică format din arheologii: Laurențiu Chiriac, Marin Rotaru, Florin Varvara și Cristian Onel. Echipa a lucrat într-o primă etapă de salvare arheologică între 2-6 august 2006.

Movila numită de localnici „Movila Pescarului”II¹ este de fapt un tumul necartat, aplatizat, realizat pe un martor de eroziune pe terasa râului Prut, cu laturi râpoase spre est și nord și cu o ravenă profundă spre vest creată de eroziuni. Are forma ovală pe direcția N-S și este situat la 30 m de drumul comunal 37, la extremitatea sudică a satului Pogănești și la circa 3400 m de drumul DN 24 A Huși-Fălcui.

Tumulul se află pe un teren-pășune extravilan, în proprietatea publică a satului Pogănești. Menționăm că zona satului Pogănești nu a fost cercetată arheologic.

Diametrul movilei este de 15 m în lungime și 11 m în lățime. Înălțimea maximă este de 1,20 m de la nivelul actual al solului (fig. 1).

Amenajat ca un monument funerar în perioada de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, tumulul a avut inițial o înălțime mai mare, dar s-a erodat de-a lungul timpului.

La sosirea noastră, peste jumătate din suprafața tumulului era săpată și mult pământ transportat în curtea noii școli din sat.

Sondajul propriu-zis a început prin realizarea unei secțiuni AB în lungime de 11 m pe direcția E-V, pentru a mai salva din inventarul rămas în mormintele răvășite și realizarea unor casete în săpăturile începute spre mijlocul movilei.

Structura movilei este destul de simplă, indicând următoarea succesiune: sol de culoare neagră a cărui grosime nu depășește 1,20 m², apoi un strat de sol brun de 0,30-0,40 m, iar acestuia îi urmează pământul galben. În stratul de culoare neagră, cât și în cel următor, se găsesc resturi arheologice, în special fragmente ceramice din diferite perioade istorice, așchii de silix, oase de animale, cochilii de melci și scoici.

În porțiunea cercetată au fost descoperite la adâncimi cuprinse între 0,25 m - 1,15 m morminte deranjate și oase risipite, toate de inhumație.

Un singur mormânt (M1) s-a găsit nederanjat. Descoperit la adâncimea de 0,25 m, scheletul de adult de 1,65 m lungime se afla într-o stare bună de conservare, în poziția întins pe spate, cu mâinile aduse pe lângă corp, cu capul la nord și picioarele la sud (fig.2). Lângă craniu, în partea de nord-est se afla o căniță cu toartă, așezată cu gura în sus, ușor înclinată spre nord-vest. Este confecționată dintr-o pastă de culoare cenușie-gălbuie, are forma bitronconică, fundul inelar, gâtul scurt, buza ușor evazată (fig.3/2). Înălțimea căinii are 11 cm, diametrul gurii 7,8 cm, iar al fundului 6 cm.

S-au mai găsit 5 morminte de copii așezate în poziția chircită dar deranjate și două morminte de adulți: unul deranjat din vechime și celălalt risipit de lucrători, la adâncimi diferite (0,80-1,15 cm).

În preajma unui mormânt de copil s-a găsit un vas întreg (fig.4/1) de formă globulară, cu butoni perforați vertical, gâtul scund, buza dreaptă, umerii ridicăți la baza butonilor și rotunjiți, fundul îngust și plat. Vasul este lucrat dintr-o pastă fină și uniform arsă, de culoare gălbuie-cărămizie. La exterior este acoperit cu o angobă gălbuie, peste care s-a aplicat un decor geometric trasat cu o culoare brun-negricioasă, vizibil pe umărul vasului. Dimensiuni: înălțimea 10 cm, diametrul maxim 12 cm, diametrul gurii 6 cm, diametrul fundului 5,5 cm. Un alt vas de tip globular (fig.7), cu gura largă și butoni străpunși orizontal, are înălțimea de 19 cm și diametrul gurii de 16 cm.

Tot din apropierea scheletului răvășit provine un profil de la un vas spart din vechime, asemănător cu primul, dar mai mic (fig.4/2). Înălțimea vasului este de 10,5 cm. Din câteva fragmente de la un vas, aflate în apropierea celor descrise mai sus, distrus de muncitori, s-a reușit restaurarea unui profil (fig.3/1). Vasul avea înălțimea de 10,5 cm, iar sub buza evazată are un decor alveolat.

În preajma scheletelor de adulți s-au găsit două pumnale de fier³ cu două tășuri (fig.8/2-3), iar lângă un schelet de copil s-au găsit patru arșice de miel.

În tumulul de la Pogănești, după ritualul funerar, mormintele descoperite se împart în morminte cu schelete chircite și cu schelete întinse.

În prima grupă, mormintele cu schelete chircite au un inventar sărăcăcios sau sunt lipsite de inventar și aparțin unor copii. Un singur mormânt a avut inventar mai bogat.

Mormintele tumulare cu schelete chircite orientate în mod diferit și îngropate la adâncimi variabile aparțin populațiilor din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului⁴. Mormântul chircit cu inventar de la Pogănești ne permite o încadrare cronologică mai restrânsă. Astfel, ceramica reprezentată de vasele globulare cu butoni străpunși vertical, unul din ele cu urme de pictură, sunt asemănătoare cu cele descoperite la Horodiștea⁵, Bălteni⁶, sau cu ceramica din mormântul 20 din tumulul de la Brăilița⁷ și aparțin culturii Horodiștea-Erbiceni. Vasul cu decor alveolar este asemănător cu fragmentele ceramice de la Țigănași, Complexul Horodiștea-Erbiceni⁸.

Arșicile de miel găsite în preajma unui schelet de copil amintesc de astragalele găsite în mormântul M1 din necropola tumulară de la Giurcani-Argeana⁹. Toate acestea sunt elemente reprezentative pentru perioada de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, respectiv cultura Horodiștea-Erbiceni.

Mormintele cu schelete așezate pe spate cu picioarele întinse și brațele aduse pe lângă corp manifestă trăsăturile caracteristice înmormântărilor sarmatice. Mormintele

de la Pogănești apar sub forma înmormântărilor secundare în tumuli preexistenți ca și la Giurcani-Argeana¹⁰ datate în secolele I-II p.Hr., Șendreni, Tecuci, Bârlad-Prodana, Valea Lupului, Hănășești, Glăvănești datate în ultimul sfert al secolului II sau prima jumătate a secolului III p.Hr.¹¹

Mormântul nr.1 cu cană lucrată la roată și cele cu pumnale de fier sunt specifice populației sarmatice. Vasul seamănă foarte mult cu cele descoperite la Tutova¹² datate în secolele II-III p.Hr., iar pumnalele pot fi datate în aceeași perioadă, fiind asemănătoare cu cele din mormântul M2 de la Pogorăști-Suceava¹³ Ținând cont de cronologia folosită și de faptul că ceramica se întâlnește pe tot parcursul secolelor II-III, mormintele de la Pogănești pot fi atribuite sarmaților și datate în secolele II-III p.Hr.

În luna octombrie 2006 au fost reluate cercetările de la tumulul „Movila Pescarului II”¹⁴. În această etapă s-a continuat săparea zonei de sud a movilei unde s-au găsit încă două cranii de la scheletele răvășite de lucrătorii care au excavat pământul pentru realizarea terasamentului în jurul școlii din satul Pogănești, apoi s-a continuat săparea casetei unde s-a descoperit în situ mormântul nr.1, în centrul movilei.

Sub mormântul nr.1 s-a descoperit un altul M2 la adâncimea de 1,10 m. Scheletul lung de 1,80 m, orientat pe direcția N-S, era al unui sarmat adult, foarte bine conservat (fig.5). Capul era puțin înclinat spre dreapta, mâna dreaptă întinsă pe lângă corp, iar cea stângă, îndoită de la cot, se sprijinea pe oasele bazinului.

Spre nord-est, foarte aproape de cap, se afla o cană cu toartă, de formă bitronconică, așezată cu gura în sus, ușor înclinată spre nord-vest. Este lucrată dintr-o pastă de culoare cenușie, bine arsă. Cana are fundul inelar și buza dreaptă. Dimensiuni: înălțimea 17,7 cm; diametrul gurii, 7,6 cm; diametrul fundului 6,2 cm.

În mâna dreaptă, printre falange, s-a găsit un pumnal de fier cu două tășuri (fig. 8/4), puternic oxidat, aflat într-o stare proastă de conservare¹⁵

La nivelul umărului și al tibiei, pe partea dreaptă a scheletului, s-au găsit două mărgelile de sticlă de culoare verzuie (fig.2/2-3).

Mormântul nr.2 de la Pogănești se află sub mormântul nr.1, caz ne mai întâlnit în lumea sarmatică. S-au mai descoperit două morminte principale, situate unul lângă altul în centrul tumulului la Olănești¹⁶, în T16.

Mormintele de la Pogănești sunt suprapuse, despărțindu-le un strat de pământ de 85 cm.

Morminte cu brațul pe bazin s-au descoperit și la Pogorăști, județul Botoșani¹⁷ în mormintele 2 și 3.

Pumnalele au de obicei aceeași poziție față de schelete¹⁸, cum are și pumnalul de la Pogorăști și seamănă cu acesta.

Prezența unor mărgelile izolate în preajma corpului, care au fost, probabil, cusute veșminte este întâlnită și la Vaslui.¹⁹

În partea de sud-vest a movilei s-a găsit o vatră de foc. Este o practică întâlnită în lumea sarmatică. Un caz asemănător s-a întâlnit la Carpaci²⁰, pe teritoriul Moldovei de peste Prut.

Mormântul nr.2 de la Pogănești - Movila Pescarului II aparține unui luptător sarmat important. A fost înhumat în centrul tumulului. Peste el a fost înhumat un alt personaj important, poate un urmaș al acestuia.

Până în prezent, numărul mormintelor sarmatice de la Pogănești a ajuns la patru. Cele două morminte deranjate de lucrători se aflau în partea de sud a movilei²¹ și aveau pumnale în inventar. Pentru că multe din oasele scheletelor lipseau, iar cele rămase erau deranjate, nu am putut face nici o precizare asupra orientării acestora. Pumnalele găsite încă nu au fost restaurate, dar la o verificare atentă s-a constatat că sunt asemănătoare cu cel de la M3 de la Pogorăști.

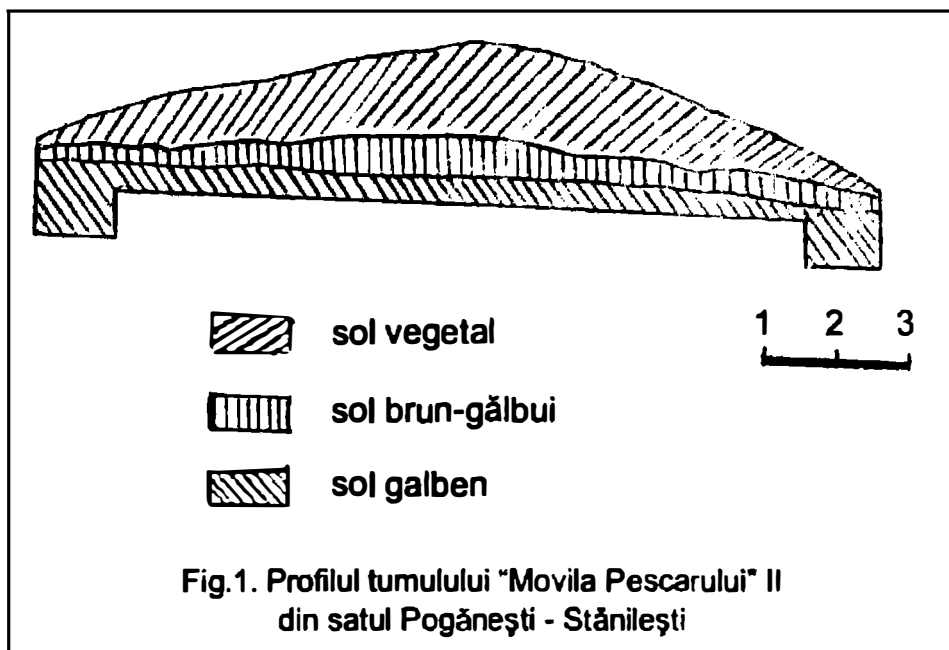
Săpăturile de salvare de la Pogănești vor continua și în vara următoare, când sperăm să definitivăm lucrările.

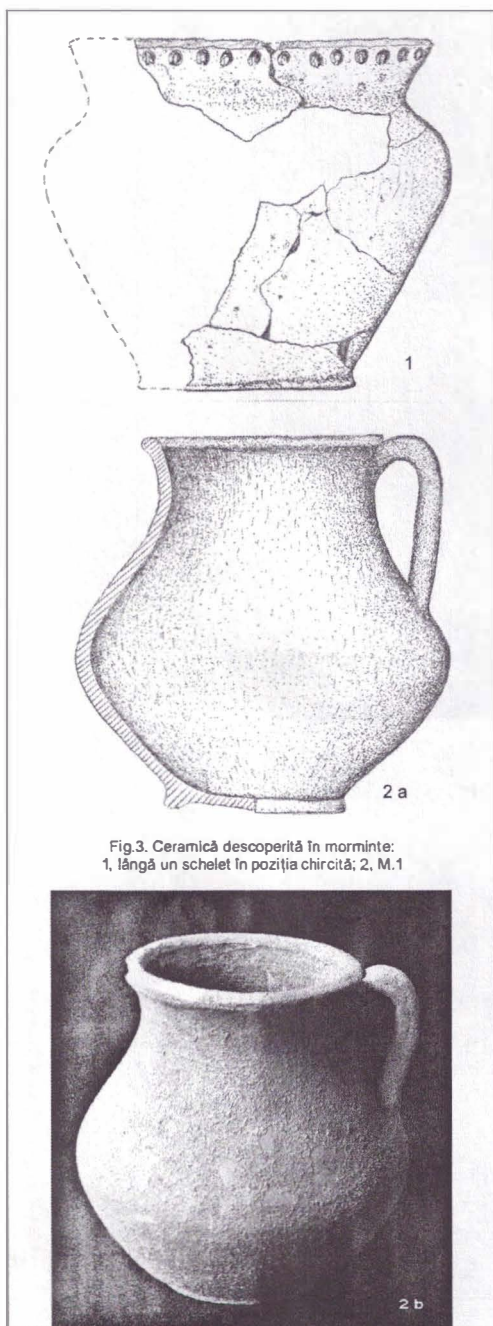
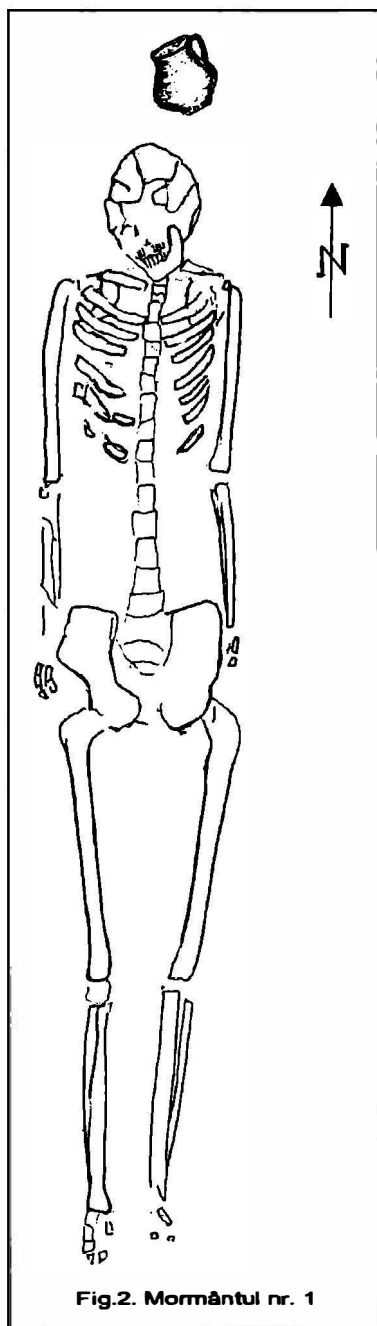
NOTE:

1. Menționăm că în Repertoriul arheologic al județului Vaslui, Ghenuță Coman a cartat o movilă cu același nume la 2 km nord de Gura Văii comuna Stăniliești (vezi: *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, p.229/LVIII.7). De la movila aceasta și până la movila din marginea sudică a satului Pogănești mai sunt 3 km și pentru a le deosebi am denumit-o „Movila Pescarului II”.
2. Măsurătorile noastre în profilul malurilor din apropierea movilei indică o grosime a solului vegetal de culoare neagră cuprinsă între 1,00-1,15 m.
3. Pumnalele se află în laboratorul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui pentru restaurare.
4. Pentru această perioadă vezi: N. Zaharia, M.P. Dâmbovița, *De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p.37-38; Costachi Buzdugan, *Cercetările arheologice de la Giurcani, județul Vaslui*, în „Cercetări arheologice”, IV, București, 1981, p.7-19; idem, *Săpăturile arheologice din anul 1980 de la Giurcani, județul Vaslui*, „Cercetări arheologice”, V, București, 1982, p.29-35; Vasile Chirica, Marcel Tănăsache, *Repertoriul arheologic al jud. Iași*, vol.I, Iași, 1984, p.138-148, fig.6.
5. Hortensia Dumitrescu, *La station préhistorique de Horodiștea sur la Pruth*, IX-X, 1941-1944, p.133-136.
6. N. Zaharia, *Două vase pictate din grupul Horodiștea-Foltești descoperite la Iași*, în „Arheologia Moldovei”, II-III, 1964, p.439.
7. N. Harțuchi și I. Dragomir, *Săpăturile de la Brăilița*, în „Materiale”, III, p.140.
8. Vasile Chirica, Marcel Tănăsachi, *op.cit.*, vol.II, p.534, fig.138.
9. Costachi Buzdugan, *op.cit.*
10. Ibidem, M.5, M.8, din tumulul I și M1, M3 din tumulul II.
11. Gh. Bichir, *Sarmații la Dunărea de Jos în lumina ultimelor cercetări arheologice*, „Pontica”, 5, p.171 și urm.
12. Vasile Palade, *Noi descoperiri sarmatice în zona Bârladului*, „Hierasus”, 1981, p.69-71, fig.3/6.
13. I. Ioniță, *Noi descoperiri sarmatice pe teritoriul Moldovei*, în „Arheologia Moldovei” II-III, 1964, p.314.

14. Menționăm că rezultatele cercetărilor primei etape a săpăturilor de la „Movila Pescarului II” din Pogănești au fost publicate în revista „Elanul” nr.54 și 56, din lunile august și octombrie 2006.
15. Pumnalul nu s-a recuperat întreg din cauza degradării.
16. Gh. Bichir, *Les sarmates Bas Danube*, în „Dacia”, N.S., XXI, 1977, p.171.
17. I. Ioniță, *op. cit.*
18. Radu Vulpe, *Săpăturile de la Poienesti din anul 1959*, în „Materiale I”, 1953, p.357-358, fig.193-194/1; I. Ioniță, *op.cit.*, p.321, fig.8; C. Buzdugan, *op. cit.*
19. Al. Andronic, Eug. Neamțu și Fl. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, „Materiale VIII”, p.89.
20. V.I. Grosu, I.T. Demcenco, *Sarmatskije pamjatnikije srednevoopro Prutea*, în AIM, 1983g, Chișinev, 1988, p.135.
21. Vezi revista „Elanul” nr.54.

ANEXE

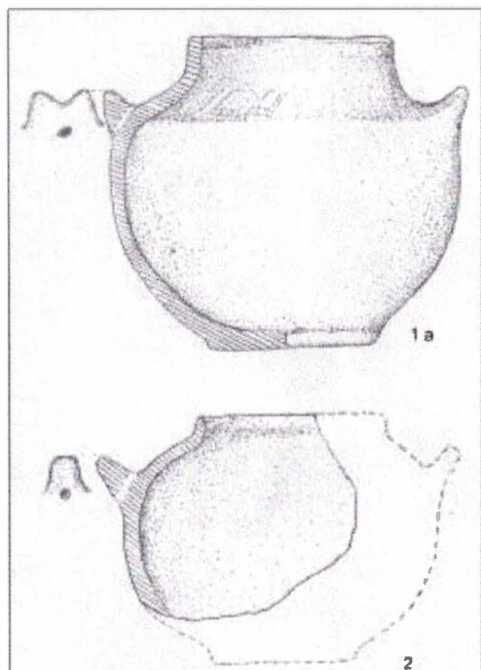

Fig. 4. Vase de la un mormânt de copil aflat în poziție chircoasă.

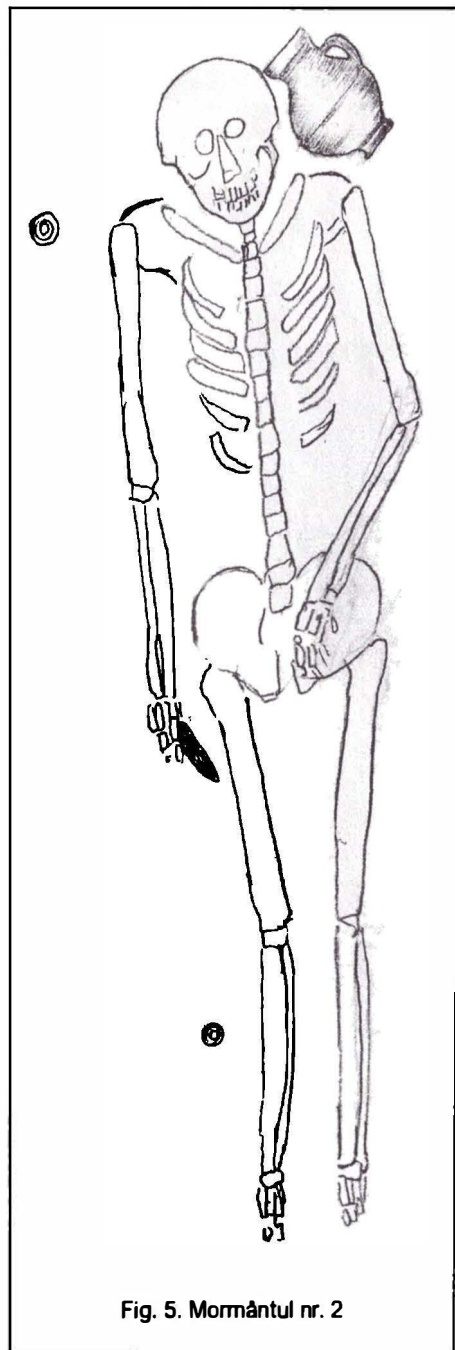
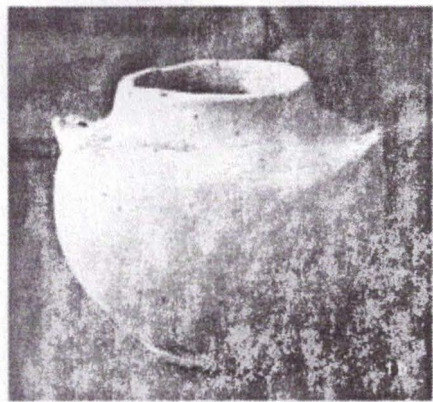

Fig. 5. Mormântul nr. 2

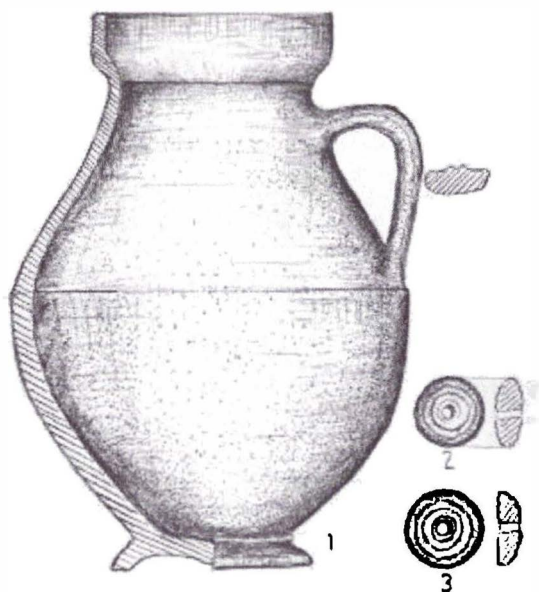
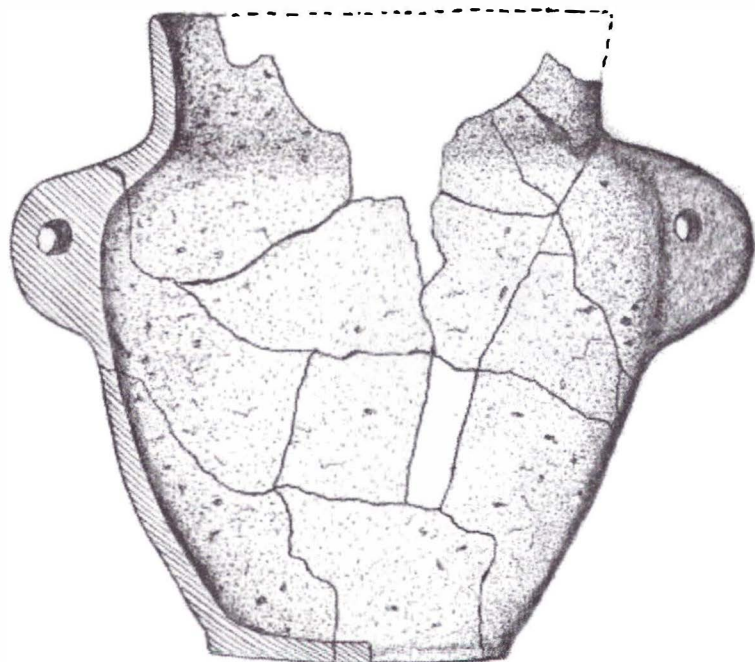

Fig. 6. Inventarul mormântului M2.

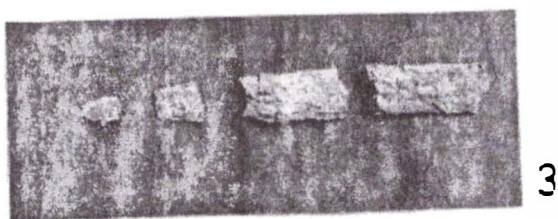
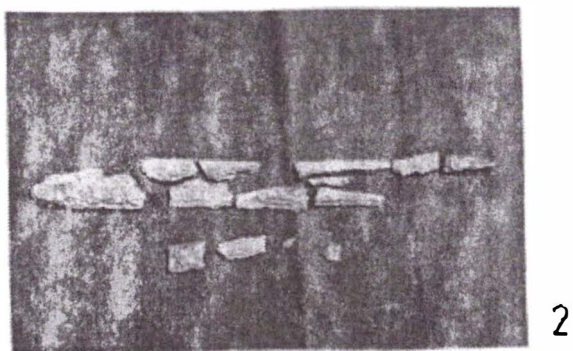
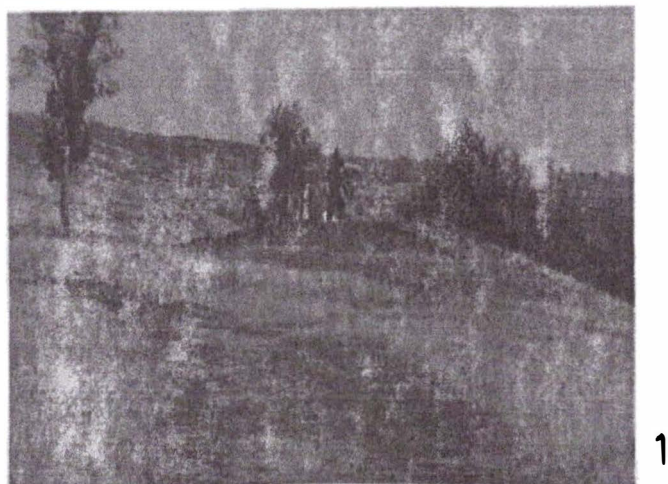

Fig.8. 1 Moviã Pescarului II vãzutã dinspre sud; 2-4. pumnaie de fier cu douã tãişuri.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

CONSIDERAȚII ASUPRA CONDIȚIILOR ISTORICE REFERITOARE LA RIDICAREA FORTIFICAȚIILOR ÎN HALLSTATTUL TIMPURIU ÎNTRE CARPAȚII ORIENTALI ȘI PRUT

Ciprian – Cătălin Lazanu

Dorim să discutăm problema fortificațiilor hallstattiene timpurii din spațiul cuprins între Carpații Orientali și Prut, în contextul fenomenului hallstattian timpuriu din această zonă, aflată la confluența a două mari complexe culturale: complexul ceramicii decorate cu caneluri și complexul cu ceramică imprimată și incizată.

Complexul ceramicii decorate cu caneluri este reprezentat în Moldova de aspecte ale vastului ansamblu cultural Gáva-Holihradý, anume grupul Grănicești și cultura Corlăteni-Chișinău. Cultura Gáva a avut, inițial, aria de răspândire în bazinul superior și parțial mijlociu al Tisei, adică nord-estul Ungariei, sud-estul Slovaciei și nord-vestul României¹. Acest complex cultural s-a format, se pare, prin aportul culturilor Hajdubagos, Otomani târziu, Berkesz, Suciul de Sus și Piliny, la care se adaugă influențele de tip Pecica-Belegiș și vestice ale câmpurilor de urne, de tip Csorva². Noțiunea de complex cultural Gáva-Holihradý a fost definită de către Galina I. Smirnova, pe baza analogiilor ceramicii din culturile Gáva și Holihradý³.

Comunitățile acestui complex cultural s-au răspândit în zona nord-est carpatică pe valea Prutului, Stryjului și Nistrului, precum și prin pasul Prislop, valea Moldovei sau pe valea Someșului Mare – Depresiunea Dornelor, stabilindu-se în Podișul Sucevei, unde vor da naștere grupului cultural Grănicești⁴.

Cealaltă cultură ce aparține de complexul cultural al ceramicii decorate cu caneluri este Corlăteni-Chișinău, care evoluează, pe parcursul Ha A₁ până în Ha B, pe aproape întreg teritoriul Moldovei, cu excepția Podișului Sucevei și a sud-estul Moldovei⁵. Originea acestei culturi s-ar afla în complexul Bobda II-Susani-Belegiș II, din zona Serbiei și a Banatului, la care se adaugă elemente ale culturii mormintelor tumulare din Europa centrală, și ale culturii câmpurilor de urne⁶. Din punct de vedere etnic, această cultură ar aparține tot grupului nord-tracic⁷, infirmându-se apartenența illirică⁸.

¹ A. László, *Prima epocă a fierului*, în *Istoria Românilor*, vol. I (coord. M. Petrescu-Dâmbovița, Al. Vulpe), Ed. Enciclopedică, București, 2001, p. 305.

² Idem, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați. Culturile Gáva-Holihradý și Corlăteni-Chișinău pe teritoriul Moldovei*, Bibl. Thrac. VI, București, 1994, p. 92.

³ I. G. Smirnova, *Complexele de tip Gáva-Holihradý – o comunitate cultural-istorică*, SCIVA, 25, 3, 1974, p. 360-361.

⁴ A. László, *op. cit.*, 1994, p. 50.

⁵ *Ibidem*, p. 105.

⁶ *Ibidem*, p. 128-129.

⁷ L. Krušelnitska, *Studien zur Besiedlung der ukrainischen Karpaten und des Karpatenvorlandes zu Beginn der Einzeit*, Acta Archeologica Carpatica, XIX, 1979, p. 94.

⁸ O. Levițki, *Culturile din epoca Hallstattului timpuriu și mijlociu*, TD, XV, 1994, p. 161.

În spațiul cuprins între Carpați și Prut au pătruns și comunități purtătoare ale unui complex cultural cu ceramică incizată și imprimată, prin grupul cultural Tămăoani și cultura Cozia-Brad. Grupul Tămăoani a fost identificat pe baza materialului ceramic din necropola de la Foltești și din așezările de la Tămăoani și Vânători (jud. Galați) și este legat, din punct de vedere genetic, de etapa timpurie (I) a culturii Babadag⁹. Nu sunt excluse nici unele contacte cu stepele nord-pontice, așa cum indică un vas de tip Belozerka din groapa 2 de la Tămăoani¹⁰. Cultura Cozia-Brad se formează ca urmare a expansiunii, în sudul Moldovei, a fazei Babadag II¹¹, fapt ce a dus la asimilarea sau dizlocarea purtătorilor culturii Corlăteni-Chișinău¹². Caracteristica principală a acestei culturi este decorarea prin imprimare a ceramicii, cu benzi liniare în zig-zag, asociate, ca motive secundare, cu mici cerculețe, precum și prezența vaselor, mari de tip sac, de tradiție Noua¹³, Cultura Cozia-Brad este încadrată în Hallstatt B (sec. X-IX a. Chr.)¹⁴.

Purtătorii acestor două complexe au trăit atât în așezări deschise, cât și fortificate. Îndeosebi cercetările efectuate în așezările fortificate au permis cunoașterea mai bine a fenomenului hallstattian.

Între anii 1976 și 1984, Nicolae Ursulescu și Dragomir Popovici au efectuat cercetări în așezarea de la Preutești-Cetate, finalizate prin rapoarte preliminare și printr-un studiu de sinteză, referitor la problema cetăților hallstattiene timpurii de pe teritoriul Moldovei¹⁵. Așezarea de la Siret-Dealul Ruina a fost sesizată inițial prin cercetări de teren, de către Mircea Ignat¹⁶, apoi de N. Ursulescu și Florin Hău¹⁷, iar începând din 1992 a fost cercetată sistematic de un colectiv condus de Attila László¹⁸.

Cercetările efectuate de Marilena Florescu, în perioada 1976-1981, iar din 1979 împreună cu Adrian Florescu, în cetatea dacică de la Căndești-Coasta Banu au permis prezentarea unor elemente importante și în privința locuirii hallstattiene

⁹ A. László, *Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului” hallstattian timpuriu cu ceramică incizată din sudul Moldovei*, Arh Mold, XII-XIV, 1980-1982, p. 72.

¹⁰ *Ibidem*, p. 72.

¹¹ A. László, *op.cit.*, 2001, p. 323-324; S. Morintz, *Probleme ale Hallstattului timpuriu din zona istro-pontică în lumina cercetărilor de la Babadag*, Peuce, 2, 1971, p. 23; idem, *Noi date și probleme privind cultura Babadag*, SympThrac, IV, 1986, p. 32-35; idem, *Aspecte și probleme noi referitoare la cultura Babadag*, SympThrac, VII, 1989, p. 263-264.

¹² O. Levițki, *op. cit.*, 1994, p. 167.

¹³ A. László, *O așezare hallstattiană la Cozia, jud. Iași*. ArhMold, VII, 1972, p. 216, 220.

¹⁴ A. László, *op. cit.*, 2001, p.322-324; idem, *op. cit.*, 1972, p. 221.

¹⁵ N. Ursulescu, D. Popovici, *Considérations historiques concernant les fortifications hallstattiennes à l'est des Carpates*, Lucrările colocviului internațional „Prima epocă a fierului la gurile Dunării și în zonele circumpontice”, sept., 1993, Tulcea; Tulcea, 1997, p.61-65.

¹⁶ M. Ignat, *Noi descoperiri de piese de bronz în zona Sucevei*, Suceava, XX, 1993, p. 376.

¹⁷ N. Ursulescu, M. Andronic, FI. Hău, *Contribuții la cunoașterea așezărilor de pe teritoriul Siretului înainte de constituirea orașului medieval*, Suceava, XIII-XIV, 1986-1987, p. 90-91.

¹⁸ A. László, *Siret-Dealul Ruina, jud. Suceava*, Cronica 1995, p. 83; A. László, B. Niculică, *Dealul Ruina, Siret, jud. Suceava*, Cronica 1999, p. 107; A. László, I. Mareș, B. Niculică, M. Ignat, *Siret, jud. Suceava, Dealul Ruina*, Cronica 2001; A. László, M. Ignat, *Siret, jud. Suceava, Dealul Ruina*, Cronica 2003, p. 293.

timpurii de aici¹⁹ O așezare fortificată hallstattiană timpurie fortificată a fost surprinsă și în perimetrul davei de la Brad (com. Negri, jud. Bacău), prin cercetările lui Vasile Ursachi, din perioada 1963-1984 și reluate din 1999²⁰

Cercetările din așezarea de la Pocreaca-Cetățuia (jud. Iași), întreprinse de Constantin Ionomu, între anii 1991-1994, au documentat o nouă așezare fortificată din prima epocă a fierului, de pe teritoriul Moldovei²¹.

Cetățile hallstattiene din Moldova au fost prezentate, împreună cu cele din spațiul pruto-nistrean, într-un studiu al lui Aurel Zanoci²².

Și în ceea ce privește cetățile hallstattiene din Transilvania avem date care să ne permită o cunoaștere a contextului istoric în care au apărut și al rolului acestui tip de așezări în viața comunităților din Hallstattul timpuriu. De o importanță deosebită sunt, în această privință, contribuțiile lui Kurt Horedt, unde e prezentat un repertoriu cu 26 de cetăți hallstattiene, precum și cea a lui Valentin Vasiliev²³

În Moldova au fost atestate și cercetate cinci așezări fortificate, existând și alte semnalări (Ilișești-Cetățuia, Volovăț-Dl. Arșița)²⁴ (fig. 1).

Purtătorii grupului cultural Grănicești au ridicat la Preutești, jud. Suceava, pe Dealul Cetate (fig.2.1), o așezare fortificată cu trei șanțuri și trei valuri de pământ, pe parcursul a două faze de refacere²⁵. Așezarea a evoluat de la una deschisă, în perioada Ha A, care este distrusă printr-un incendiu. După această incendiere, are loc ridicarea sistemului de fortificație, ce constă printr-o dublă circumvalațiune, compusă din șanțuri și valuri, prevăzute cu palisade. Valul interior avea o lățime medie, la bază, de 8 m și o înălțime păstrată de 1,60 m, iar șanțul adiacent o deschidere de 10 m și adâncime maximă de 3 m. Valul exterior avea 9 m lățime, 1,5 m înălțime și șanțul adiacent 6 m lățime și 1 m adâncime. Trebuie menționat faptul că valurile erau prevăzute cu palisade din lemn, iar în interior au fost consolidate cu casete din lemn

¹⁹ M. Florescu, A. Florescu, *Cercetările arheologice de la Căndești-Coasta Bamului, com. Dumbrăveni (jud. Vrancea) în perioada 1976-1980*, Materiale, XV, Brașov, 1981, p. 113; A. Florescu, M. Florescu, *Aspecte ale civilizației traco-getice în zona de curbură a Carpaților Răsăriteni*, SAA, I, 1983, p.88.

²⁰ V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, BiblThrac, X, București, 1995.

²¹ C. Ionomu, *Cercetările arheologice din cetatea hallstattiană de la Pocreaca-Iași*, ArhMold, XIX, 1996, p.21.

²² A. Zanoci, *Fortificațiile hallstattiene timpurii din spațiul estcarpatic*, în *Studia in honorem Ion Niculiță*, Chișinău, 1999, p. 105-120

²³ K. Horedt, *Befestigte Siedlungen der Spätbronze und der Hallstattzeit im innerkarpatischen Rumänien*, Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa, 25-29 sept., 1970, Smolenice, Bratislava, 1974, p. 205-228; V. Vasiliev, *Considerații asupra așezărilor fortificate hallstattiene din aria intracarpatică a României*, SympThrac, VII, 1989, p. 55-61.

²⁴ N. Ursulescu, D. Popovici, *op. cit.*, 1997, p. 53; D. Popovici, N. Ursulescu, *Șantierul arheologic Preutești-„Cetate”, jud. Suceava 1979. Raport preliminar*. CercArh, IV, 1981, p. 55.

²⁵ N. Ursulescu, D. Popovici, *op. cit.*, 1997, p. 56 (cu bibliografia anterioară).

iar în zonele unde pantele erau prea abrupte valurile au fost placate cu pietre²⁶ Spre sud, pe unde era drumul de acces dinspre platou, a fost săpat un al treilea șanț, de dimensiuni mai mici, ale cărui capete se termină pe pantele estice și vestice ale platoului, e posibil ca și în spatele acestui șanț să se fi construit o palisadă, așa cum indică urmele de cărbune descoperite.

Accesul în interiorul așezării se făcea dinspre sud, printr-o poartă aflată în partea centrală a fortificației. În acest scop, valurile de pământ au fost întrerupte pe o distanță de 1,5 m fiind flancată de doi stâlpi masivi. După incendierea primei fortificații, sistemul de apărare a fost refăcut prin supraînălțarea valurilor și înlocuirea stâlpilor de la poartă, precum și realizarea, în zona de acces, pe o lungime del m, a unui pavaj de gresie nisipoasă, lat de 1,75 m lățime. Și a doua refacere a fost incendiată, cea ce a determinat supraînălțarea valurilor și refacerea zonei de acces printr-un nou pavaj de piatră mărunțită. După incendierea ultimei fortificații, așezarea a fost definitiv abandonată. Sfârșitul violent al așezării este demonstrat de urmele de ardere de la nivelul valurilor și al zonelor de intrare în cetate, precum și de vârfurile de săgeată și lance descoperite în zona porții²⁷

În interiorul așezării s-a observat doar o locuire sporadică, descoperindu-se un bordei și câteva gropi. Stratul subțire de cultură și puținele materiale descoperite, împreună cu suprafața redusă a așezării (0,12 ha), certifică faptul că aceasta era doar un refugiu pentru comunitățile din jur²⁸.

Construcția acestei așezări poate fi pusă în legătură cu unele mișcări de populație din zonele nord-pontice, eventual cimerienii, sau pătrunderea unui val cultural caracterizat prin ceramică imprimată și incizată, pe parcursul perioadei Ha B. O altă cauză ar putea fi conflictele intertribale, între comunități ale aceleiași populații, pentru teritoriu sau alte bunuri materiale²⁹

O situație asemănătoare o are așezarea de la Siret-Dealul Ruina (fig. 2.2). Așezarea a fost ridicată, de purtătorii grupului Grănicești, pe promontoriul dealului, ce avea pante abrupte pe laturile de nord și nord-est și trepte largi pe laturile de nord-vest și vest, accesul pe platou fiind barat prin ridicarea unei fortificații³⁰.

În așezare au fost observate două nivele de locuire: primul nivel, mai bogat, prezintă atât locuințe de suprafață, cât și adâncite, cu instalații de încălzit, gropi menajere și statuete zoomorfe. Acum se ridică și sistemul de apărare, ce consta dintr-un șanț de 4,20 m lățime la gură, și 0,75 m adâncime, precum și dintr-un val de pământ, lat de 22m și înalt de 1,10 m, prevăzut cu o palisadă. Al doilea nivel este mai sărăcăcios în materiale, constând în general din ceramică³¹.

²⁶ *Ibidem*, p. 54; D. Popovici, N. Ursulescu, *Șantierul arheologic Preutești-„Cetate”, jud. Suceava, Materiale*, V, 1982, p. 24.

²⁷ N. Ursulescu, D. Popovici, *op. cit.*, 1997, p. 55.

²⁸ D. Popovici, N. Ursulescu, *op. cit.*, 1982, p. 23-24; D. Popovici, N. Ursulescu, *Începutul epocii fierului în nordul Moldovei în lumina cercetărilor de la Preutești, (jud. Suceava)*, în *Documente recent descoperite și informații arheologice*, București, 1983, p. 25-31.

²⁹ N. Ursulescu, D. Popovici, *op. cit.*, 1997, p. 55.

³⁰ A. László, I. Mareș, B. Niculiță, M. Ignat, *op. cit.*, 2001, p. 230.

³¹ A. László, B. Niculiță, *op. cit.*, 1999, p. 107-108.

Din această așezare au fost descoperite și materiale care dovedesc practicarea metalurgiei: tipar de piatră pentru turnat topoare de tip celt, un celt de tip transilvănean, lamă de cuțit, picătură de metal de la procesul de turnat³². Așezarea, datată pe baza unui celt de tip transilvănean și a ceramicii, se încadrează în faza Ha A₁, în cel mai timpuriu orizont al complexului cultural Gáva-Holíhrady³³

În cultura înrudită, Corlăteni, se cunoaște, până în prezent, o singură așezare fortificată, cea de la Căndești-*Coasta Banu*. Așezarea, cu două niveluri de locuire, a fost fortificată cu o circumvalațiune, formată din șanț și val de pământ³⁴, fiind folosită ulterior și de comunitățile grupului cultural Tămăoani³⁵. Prima etapă de locuire este contemporană cu etapa intermediară dintre Babadag I și Babadag II-Cozia, iar al doilea nivel cu Stoicani și Balta Verde-Gogoșu. Din păcate, nu avem date care să clarifice sfârșitul locuirii hallstattiene de aici, dar putem preciza cu siguranță că locuirea a fost de lungă durată, descoperindu-se locuințe de suprafață și gropi menajere, care conțineau obiecte de bronz și fier³⁶.

În cultura Cozia-Brad cunoaștem două așezări fortificate, dintre care una este chiar stațiunea eponimă de la Brad (fig.3.1), cu o locuire de scurtă durată. Așezarea, apărată de un șanț și val de pământ, constă dintr-un strat de cultură destul de subțire (0,05-0,15 m), reprezentat de locuințe și gropi, ceramică, două fibule de bronz, de tip egeean (sec. X-IX a. Chr.) și o unealtă de os pentru imprimarea vaselor cu decor de tip Babadag-Cozia-Brad. Trebuie remarcat faptul că zona deschisă de lângă așezarea fortificată nu prezintă urme de locuire hallstattiană³⁷

În fine, așezarea fortificată de la Pocreaca-*Cetățuia* (fig.3.2), a fost amenajată pe un promontoriu și fortificată cu trei valuri și șanțurile adiacente, de-a lungul a două faze de locuire³⁸. În prima fază au fost ridicate, pe latura de sud și sud-est, trei șanțuri și trei valuri de pământ cu palisade, iar în faza a doua au fost supraînălțate cele trei valuri și a fost completat sistemul de fortificare prin ridicarea valurilor, fără șanțuri adiacente, de pe laturile de est, est-nord și vest, sud-vest împreună cu poarta ce permitea accesul în așezare dinspre NNV³⁹. În așezare nu au fost descoperite locuințe de suprafață sau bordeie, ci doar câteva gropi menajere, o

³² A. László, I. Mareș, B. Niculiță, M. Ignat, *op. cit.*, 2001, p. 230; N. Ursulescu, M. Andronic, F. Hău, *op. cit.*, 1986-1987, p. 90-91; M. Ignat, *Noi descoperiri de piese de bronz în zona Sucevei*, în Suceava, XX, 1993, p. 376; idem, *Metalurgia în epoca bronzului și în prima epocă a fierului din Podișul Sucevei*, Ed. Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, 2000, p. 60.

³³ A. László, I. Mareș, B. Niculiță, M. Ignat, *op. cit.*, 2001, p. 230.

³⁴ A. Florescu, M. Florescu, *op. cit.*, 1983, p. 75.

³⁵ A. László, *op. cit.*, 1980-1982, p. 66.

³⁶ A. Florescu, M. Florescu, *op. cit.*, 1983, p. 74-77; M. Florescu, A. Florescu, *op. cit.*, 1981, p. 119-121; A. László, *op. cit.*, 1994, p. 106.

³⁷ V. Uraschi, *op. cit.*, 1995, p. 22; idem, *Noi elemente de fortificație în așezarea dacică de la Brad, jud. Bacău*, Materiale, XIV, 1980, Tulcea, p. 171-181; idem, *Cercetări arheologice efectuate de muzeul de istorie din Roman, în zona râurilor Siret și Moldova*, Carpica, I, 1968, p. 171-177.

³⁸ C. Ionomu, *op. cit.*, 1996, p. 21, 24; idem, *Pocreaca, jud. Iași, „Cetățuia”*, în *Cronica 1995*, p. 69.

³⁹ *Ibidem*, p. 69; idem, *op. cit.*, 1996, p. 24.

locuire intensă observându-se doar în apropierea fortificației, pe Dealul Nemțoaica și Dealul Burduganul, în punctul Ciobănești. Aceste date susțin ipoteza conform căreia această așezare a constituit un punct de refugiu, în caz de pericol, pentru locuitorii din apropiere⁴⁰

Indicii despre așezări fortificate există și la Ilișești-*Cetățuia* (jud. Suceava), unde a fost descoperit un celt⁴¹, precum și la Volovăț-*Dealul Arșița*⁴², dar aici nu s-au întreprins încă săpături sistematice.

Aceste așezări nu trebuie interpretate separat, ci în legătură cu cele apărute în nordul spațiului pruto-nistrean, și anume la Lisičniki, Krivče, Gruščev, Voloka, Gorodnica sau Fedorovka⁴³ (fig. 1).

CONSIDERATIONS SUR LES CONDITIONS HISTORIQUES DE LA CONSTRUCTION DES FORTIFICATIONS DE L'ANCIEN HALLSTATT, D'ENTRE LES CARPATES ORIENTAUX ET PRUTH

Dans ce projet on se propose de réaliser une présentation générale des fortifications de l'ancien Hallstatt, celles de l'espace étendu entre les Carpates Orientales et le Pruth, où se sont manifestés les complexes culturels contenant la céramique canelée, incisée et imprimée.

Le complexe culturel à céramique canelée est représenté, en Moldavie, par la culture Gáva-Holihrad, par le groupe Grănicești dans le Plateau de Suceava et la culture Corlăteni-Chișinău, qui est présente presque partout en Moldavie. Le deuxième complexe culturel est représenté par le groupe Tămăoani, lié génétiquement, par l'étape Babadag I, à la culture Babadag et à la culture Cozia-Brad, qui se forment grâce à l'expansion, au sud de la Moldavie, de la phase Babadag II.

Les porteurs de ces deux complexes culturels ont construit des établissements ouverts et fortifiés. Ces établissements fortifiés ont présenté un intérêt différent pour les chercheurs. Ainsi, on a analysé les recherches de Preutești-*Cetate*, effectuées par N. Ursulescu et D. Popovici, celles de Siret-*Dealul Ruina* coordonnées

⁴⁰ Idem, *Unele rezultate și probleme privind evoluția triburilor trace din prima epocă a fierului în conformitate cu cercetările arheologice din jud. Iași*, Lucrările Colocviului internațional „Prima epocă a fierului la Gurile Dunării și în zonele circumponctice”, sept., 1993, Tulcea, Tulcea, 1997, p. 127; idem, *op. cit.*, 1995, p. 69; idem, *op. cit.*, 1996, p. 24.

⁴¹ M. Ignat, *op. cit.*, 1993, p. 375; idem, *op. cit.*, 2000, p. 62; N. Ursulescu, D. Popovici, *op. cit.*, 1997, p. 56; A. László, *Începuturile primei vârste a fierului pe teritoriul Moldovei. Unele rezultate și probleme*, în *Cerclst*, 7, 1976, p. 73, nr. 42.

⁴² N. Ursulescu, D. Popovici, *op. cit.*, 1997, p. 56; M. Ignat, *Necropola tumulară hallstattiană de la Volovăț-Dealul Burlei*, în Suceava, V, 1978, Suceava, p. 128, fig. 1.

⁴³ Ju. N. Maleev, *Gal'štatskie gorodišča v zapadnoj Podolii i Prikarpat'e*, în *Mežplemennye svjazi eponi bronzy na territorii Ukrainy*, Kiev, 1987, p. 86-101; A. Zanoci, *op. cit.*, 1999, p. 105-120.

par A. László, celles de Cândești-*Coasta Banului* réalisées par M. et A. Florescu, celles de la cité dacique Zargidava effectuées par V. Ursache et, finalement, celles de Pocreaca-*Cetățuia* sous la direction de C-tin Ionomu. Les cités hallstattiennes de la Transylvanie ont connu une attention spéciale des chercheurs, y compris les études de K. Horedt de 1974 et de V. Vasiliev, de 1989.

En Moldavie, cinq établissements fortifiés ont été examinés (fig. 1).

En Preutești, dép. de Suceava (fig. 2.1), les porteurs du groupe cultural Grănicești ont construit, au long de deux phases d'habitation, un établissement fortifié, pourvu de trois fossés et remblais de terre. On a observé dedans une couche de culture, mince, représentée par une hutte et quelques trous. L'établissement a eu, surement, un rôle de refuge pour les communautés voisines. La construction de cet établissement aurait pu avoir comme cause les mouvements de la population nord-pontique, ou les conflits d'entre les tribus pour un territoire ou pour d'autres biens matériels.

L'établissement de Siret-*Dealul Ruina* (fig. 2.2), qui appartient au groupe Grănicești, a été fortifié à l'aide d'un fossé et d'un remblai de terre. Il a eu deux niveaux d'habitation. Ici on a découvert des habitations de surface et approfondies, de la céramique, des imprimeries pour réaliser les haches.

Les établissements fortifiés de Brad et Pocreaca-*Cetățuia* ont été construits par les porteurs de la culture Cozia-Brad. À Brad, com. Negri (fig. 3.1), l'établissement était fortifié avec un fossé et un remblai de terre, la couche en étant mince, contenant des habitations et des silos. L'établissement de Pocreaca-*Cetățuia* (fig. 3.2) a eu deux phases d'habitation, la fortification étant faite avec trois fossés et trois remblais de terre. Ici on n'a pas découvert d'habitations de surface ou des huttes, mais quelques trous ménagers. Le rôle de l'établissement était celui de refuge pour les habitants de Nemțoaica ou de Burduganul.

À côté de ces cinq établissements, on peut ajouter ceux de Ilisești-*Cetățuia* et Volovăț-*Dealul Arșița*, qui n'ont pas été examinés du point de vue archéologique.

Les établissements fortifiés de la Moldavie peuvent être liés aux ceux découverts dans l'espace d'entre Pruth et Nipre: Lisičniki, Krivče, Grušev, Voloka, Gorodnika ou Fedorovka.

Le rôle des établissements fortifiés dans la vie des communautés de l'ancien Hallstatt peut être celui de refuge ou de centre politique, administratif, économique ou religieux. L'aménagement de ces fortifications est lié au développement économique et socio-politique, il peut être la conséquence du développement de la métallurgie du bronze et de l'apparition des premiers objets en fer, qui ont permis le perfectionnement des outils et l'augmentation de l'efficacité du travail, ce qui a conduit à la surproduction et à la modification des relations sociales d'entre les tribus.

Planșe

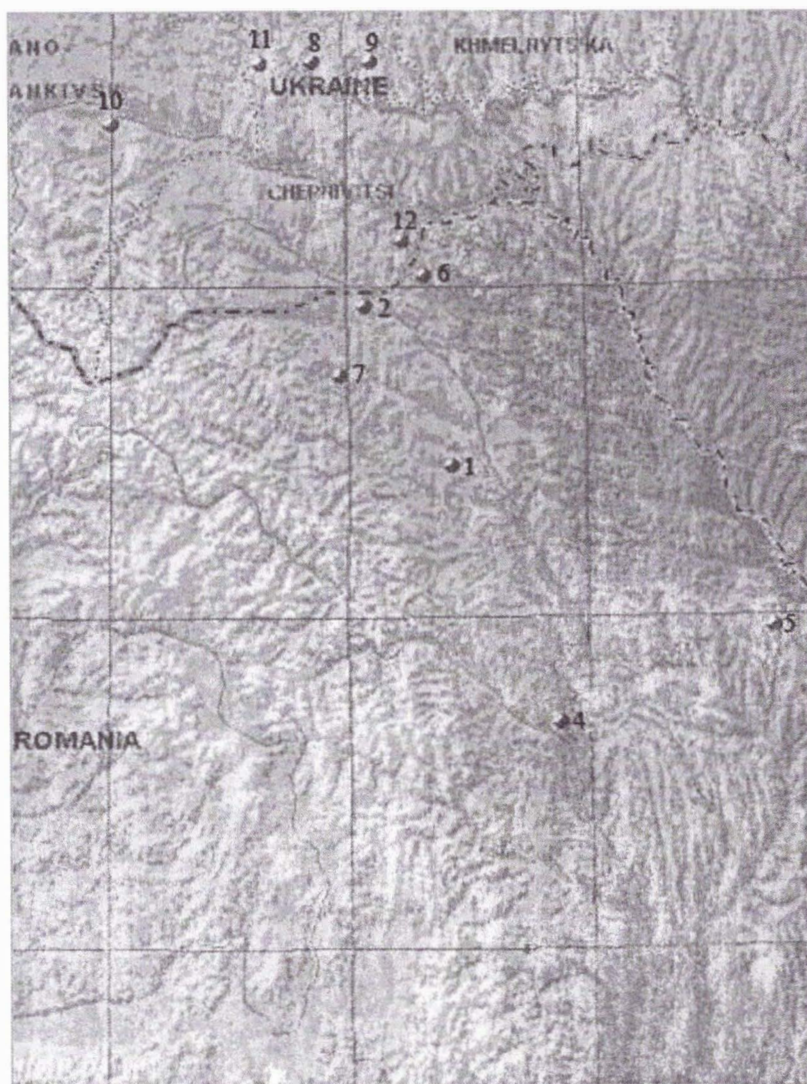

Fig. 1. Așezările fortificate din Hallstattul timpuriu dintre Carpați și Prut:

1. Preutești; 2. Siret; 3. Cândești; 4. Brad; 5. Pocreaca; 6. Ilieșești; Volovă; 8.

Lisičniki; 9. Krivče; 10. Grușiv; 11. Gorodnica; 12. Voloka.

Les établissements fortifiés de l'ancien Hallstatt d'entre les Carpates et le Pruth.

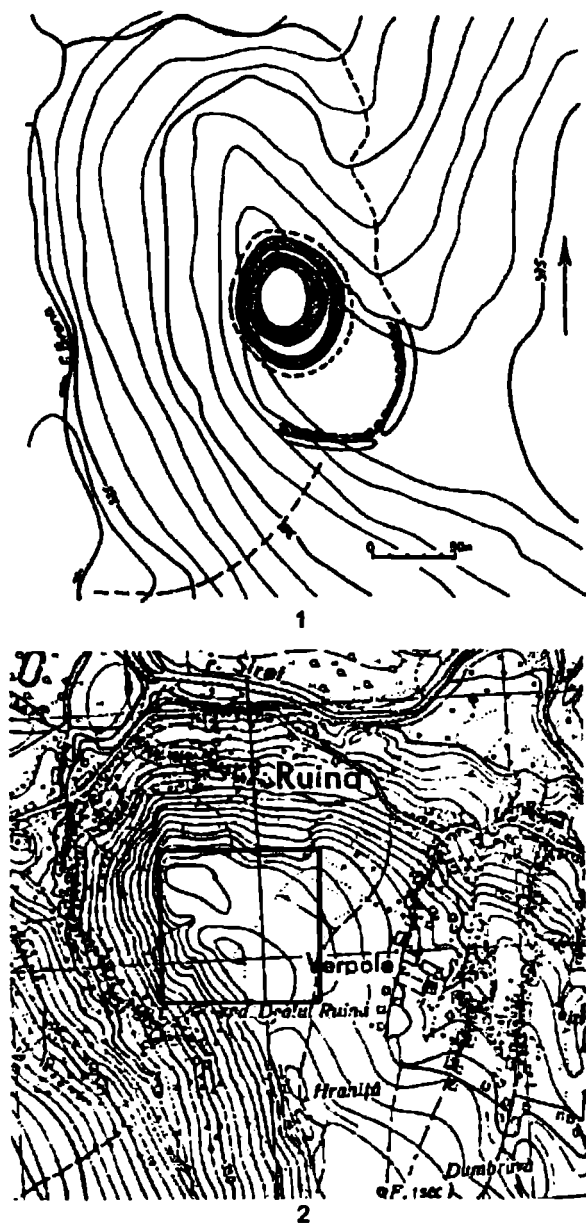
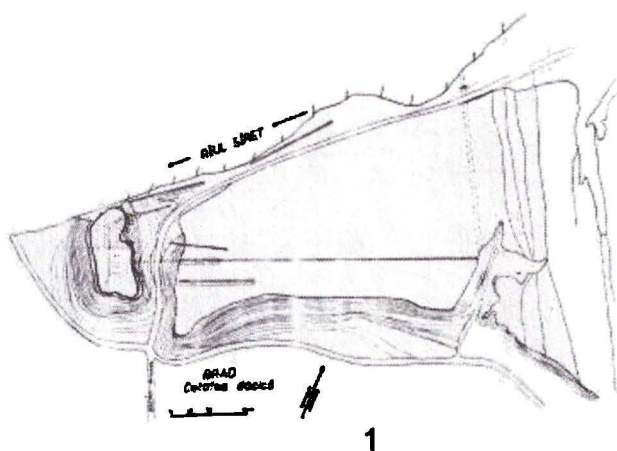
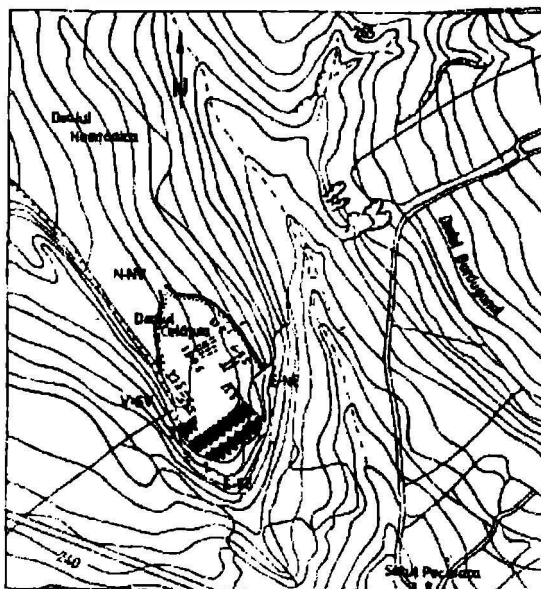

Fig. 2. Planurile așezărilor fortificate: 1. Preutești (după N. Ursulescu, D. Popovici),
2. Siret (după A. László).

Les plans des établissements fortifiés: 1. Preutești (d'après N. Ursulescu, D. Popovici); 2. Siret (d'après A. László).

1

- Valurile și garșurile de pe latura sud-sud-est
- Secțiunile din campaniile anilor 1891-1894
- Valurile de pe laturile de vest-sud-vest, nord-vest și est-nord-est

2

Fig. 3. Planurile așezărilor fortificate: 1. Brad (după V. Ursachi), 2. Poceaca (după C. Iconomu).

Les plans des établissements fortifiés: 1. Brad (d'après V. Ursachi); 2. Poceaca (d'après C. Iconomu).

O SECERĂ DE BRONZ DESCOPERITĂ PE TERITORIUL LOCALITĂȚII DĂNEȘTI, JUD. VASLUI

Sorin Cristian Ailincăi,
Ciprian Cătălin Lazanu

Recent în colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie din Vaslui a intrat o nouă seceră de bronz. Aceasta a fost găsită întâmplător pe teritoriul comunei Dănești de către învățătorul Costache Gh. Buraga, care nu a precizat locul exact al descoperirii.

Piesa, distrusă în vechime (îi lipsește vârful), are o formă puternic încovoiată și a fost turnată într-un tipar monovalv. Pe toată marginea exterioară, opusă tăișului se poate observa o nervură în relief. Partea inferioară, folosită ca mâner, are forma unui cârlig. În această zonă păstrează o a doua nervură, dispusă pe cealaltă margine, care înaintează până spre tăiș, pentru ca apoi să fie continuată spre interior (fig. 1). Piesa păstrează patina nobilă, lățimea maximă a lamei este de 4,2 cm, cea a mânerului de 2,8 cm iar greutatea de 0,065 kg.

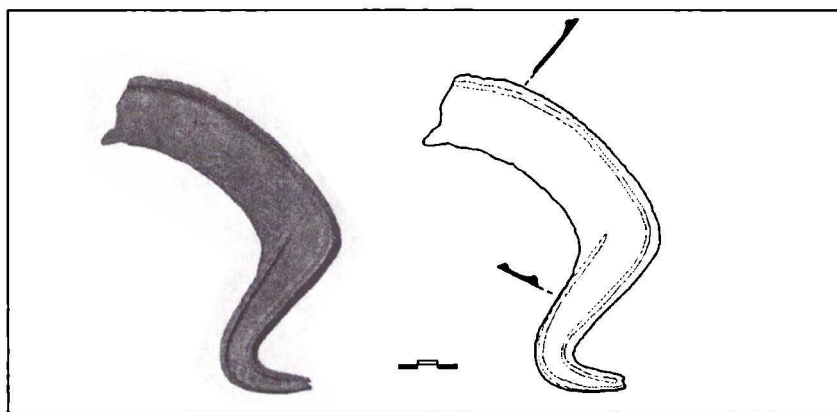

Fig. 1 *Secera descoperită la Dănești, jud. Vaslui*
Fig. 1. *The sickle discovered at Dănești, Vaslui county.*

Tipologic, exemplarul poate fi atribuit secerilor cu cârlig, întâlnite din abundență în depozite datate la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului, pe un spațiu extins (fig. 2).

Cele mai multe exemplare apar în depozitele datate în perioada Br. D din Transilvania (seria Uriu – Domănești)⁶⁹, Moldova (seria Râșești – Băleni)⁷⁰, Rep. Moldova⁷¹, Ucraina⁷², Muntenia⁷³ și Bulgaria (orizontul II)⁷⁴. De o importanță

⁶⁹ M. Petrescu-Dimbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977, p. 51-72.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 73-77.

⁷¹ V. Dergačev, *Die Äneolithischen und Bronzezeitlichen Metallfunde aus Moldavien*, PBF 9, 2002, 20, Stuttgart.

deosebită pentru încadrarea cronologică a acestui tip de seceră este și descoperirea unui exemplar în așezarea culturii Noua de la Mahala (Ucraina)⁷⁵

În perioada Ha A₁, numărul secerilor cu cârlig scade simțitor. Acestea fac parte din depozitele descoperite în Transilvania (seria Cincu – Suseni)⁷⁶, Ungaria (orizontul Kurd)⁷⁷, Moldova⁷⁸ și Dobrogea (seria Techirghiol)⁷⁹. Cel mai târziu context pentru secerile cu cârlig îl reprezintă depozitele de la Bancu și Nou Săsesc, încadrate de M. Petrescu-Dîmbovița în seria Moigrad - Tăuteu (Ha B₁)⁸⁰

Exemplarelor descoperite în depozite bine datate se adaugă și cele descoperite în depozite nesigure ca datare și descoperiri izolate din Transilvania, Moldova, Bulgaria și Ucraina.

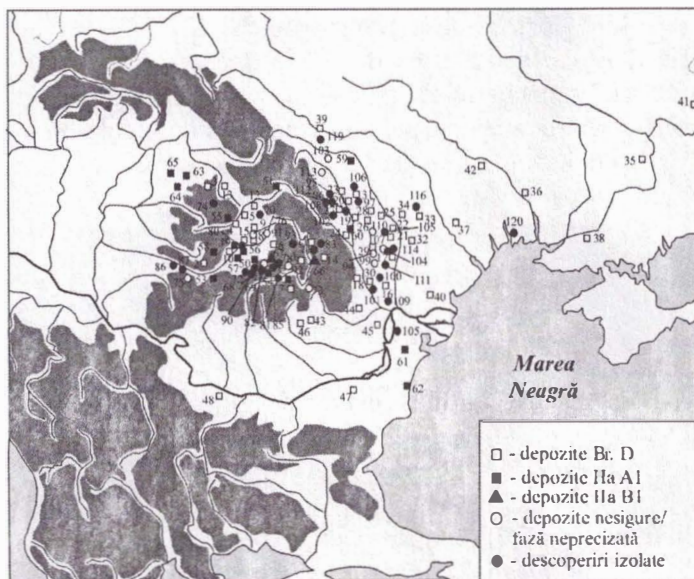

Fig. 2 Aria de răspândire a secerilor cu cârlig

Fig. 2. The spreading area of the sickles with hood (*Hakensicheln*).

Deși denumite generic „seceri cu cârlig” (*Hakensicheln*), în literatura de specialitate există o serie de tipologii efectuate pe acest tip de unelte. Cea mai

⁷² E. N. Cernych, *Drevnaja metallo-obrabotka na Yugo-Zapade SSSR*, Moscova 1976; V. J. Kobal, *Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine)*, PBF 20, 2002, 4, Stuttgart.

⁷³ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 78-79.

⁷⁴ E. N. Cernych, *Gornoe delo i metallurgija v drevneiše Bolgarii*, Sofia, 1978; B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und Chronologischen Gliederung der Älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, Bonn, 1976.

⁷⁵ G. I. Smimova *Poselenje Magala – pajatnik drevnefrakijskoj kul'tury v Prikarpat'e (vtoraja polovina XIII – seredina VII v.do n.e)*, MIA 150, 1969, p. 15, fig. 7/28.

⁷⁶ M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, p. 80-119.

⁷⁷ A. Mozolics, *Bronzezeitliche Depotfunde aus Ungarn*, Budapesta, 1985.

⁷⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 119-120.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 120-121.

⁸⁰ *Ibidem*, fig. 299/3-5 <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

complexă lucrare dedicată secerilor din spațiul românesc aparține lui M. Petrescu-Dîmbovița⁸¹. În concepția cercetătorului român, secerile cu cârlig sunt împărțite în zece tipuri, exemplarul de la Dănești încadrându-se în tipul Măgherani – Drajna 3⁸². E. N. Černych include secerile cu cârlig din spațiul nord pontic în tipurile 24 și 25⁸³, iar pe cele de pe teritoriul Bulgariei în tipul 10⁸⁴. Analizând secerile cu cârlig din Moldova, V. Dergačev, împarte aceste artefacte în trei variante: Ghermănești, Ruginoasa și Ilișeni⁸⁵.

Referindu-ne la seceră descoperită la Dănești, jud. Vaslui, trebuie atrasă atenția asupra celor două nervuri care se pot observa pe mâner, element des întâlnit la secerile cu limbă la mâner caracteristice aceleiași perioade.

Din acest punct de vedere, analogii apropiate exemplarului descoperit la Dănești se regăsesc în depozitele de la Măgherani (Br. D)⁸⁶, Gușterița II (Ha A₁)⁸⁷, Szentgálosker (Ha A₁)⁸⁸ dar mai ales cu mai multe seceri din depozitul de la Ilișeni (Ha A₁)⁸⁹, ceea ce ne îndreptățește să tindem spre o datare a secerii descoperite la Dănești în perioada timpurie a epocii fierului. Această datare poate fi susținută și de semnalarea pe teritoriul localității a unor urme de locuire din această perioadă în punctele *Căminul cultural* și *La Islaz*⁹⁰.

Lista descoperirilor:

Lista depozitelor care conțin seceri cu cârlig:

Transilvania Br. D - Seria Uriu – Domănești:

1. Aurel Vlaicu, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 52, fig. 22/12;
2. Balșa, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 52, fig. 24/1;
3. Băbeni, 2 ex, C. Kacsó, *Depozitul de bronzuri de la Băbeni*, ActaMN 16, 1980, p. 417, fig. 2/2-3.
4. Cara, 5 exemplare, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 53, fig. 29/6-10;
5. Cătina, 3 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 54, fig. 30/2-4;
6. Corund, 2 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 55, fig. 36/6-7;
7. Cristian, 2 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 56, fig. 40/6-7;

⁸¹ M. Petrescu - Dîmbovița, *Die Sicheln in Rumänien. Mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, PBF 18, 1978, 1, München, p. 57 și urm.

⁸² *Ibidem*, p. 63.

⁸³ E. N. Černych, *op. cit.*, 1976, p. 96-97.

⁸⁴ E. N. Černych, *op. cit.*, 1978, p. 215.

⁸⁵ V. Dergačev, *op. cit.*, p. 148-153.

⁸⁶ Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, fig. 53/4,5.

⁸⁷ *Ibidem*, fig. 153/14.

⁸⁸ A. Moszolics, *op. cit.*, fig. 114/12.

⁸⁹ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, fig. 279/18, 280/1-6, 8.

⁹⁰ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p. 47; 47; G. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București 1980, p. 100; A. László, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, B. Thr 6, București. 1994, p. 172.

8. **Lepindea**, 2 ex.; Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 62, fig. 51/19-20;
9. **Măgherani**, 3 ex.; Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 63, fig. 53/3-5;
10. **Micășasa**, 5 ex, Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 63, fig. 53/7-11;
11. **Miercurea Ciuc**, 1 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 63-64, fig. 54/6;
12. **Mociu**, 3 ex, Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 64, fig. 56/23-25;
13. **Toplița**, 3 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 70, fig. 67/2-4;
14. **Turia II**, 2 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 71, fig. 68/4-5;
15. **Valea Largă**, 5 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 72, fig. 71/6-10.

Moldova, Br. D - Seria Râșești – Băleni:

16. **Băleni**, 2 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 73-74, fig. 73/2-3;
17. **Bozia**, 3 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 74, fig. 78/14-16;
18. **Ciorani**, 5 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 74, fig. 78/19, 79/1-4;
19. **Crivești**, 1 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 74, fig. 79/8;
20. **Doljești**, 3 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 75, fig. 80/2-4;
21. **Duda**, 2 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 75, fig. 80/11-12;
22. **Ghermănești**, 8 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 75, fig. 81/9-16;
23. **Heleșteni**, 8 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 75, fig. 82/7-14;
24. **Mândrișca**, 8 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 75, fig. 83/1-8;
25. **Moșna**, 9 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 76, fig. 83/9-17; T. Sorocanu, *Die Fundumstände bronzzeitlicher Deponierung – Ein Beitrag zur Hortdeutung beiderseits der Karpaten*, în Sorocanu T. (ed.), *Bronzefune aus Rumänien*, PAS 10, Berlin, 2005, p.18, fig. 1/4.
26. **Negrești**, 1 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 76, fig. 84/6;
27. **Ruginoasa**, 15 exemplare, Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 77, fig. 85/11-15; I. Vatamanu, *Noi date referitoare la depozitul de bronzuri de la Ruginoasa, jud. Neamț*, MemAntiq 9-11, 1985, p. 484, fig. 4;
28. **Tansa**, 3 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 77, fig. 86/1-3;
29. **Tomești**, 4 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 77, fig. 86/8-11;
30. **Țigănești (Tecuci)**, 2 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 77, fig. 88/1-2;
31. **Ulmi-Linteni**, 1 ex. care făcea parte dintr-un mic depozit descoperit într-o așezare a culturii Noua, Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 77, fig. 88/9.

Rep. Moldova, Br. D:

32. **Dancu II**, 4 ex., V. Dergačev, *op. cit.*, p. 34-35, fig. 23/6-9;
33. **Lozova II**, 4 ex., V. Dergačev, *op. cit.*, p. 37-38, fig. 32/7-9, 33/10;
34. **Sînești**, 1 ex, V. Dergačev, *op. cit.*, p. 150, fig. 72/A455.

Ucraina, Br. D:

35. **Avraamovka**, 8 ex., E. N. Černych, *op. cit.*, 1976, p. 32, fig. 23/5-9; 24/5-7;
36. **Becilovo**, 4 ex., E. N. Černych 1976, *op. cit.*, p. 39-40, fig. 22/2,9,10; 24/1;
37. **Antonovka (Ingul)**, 27 ex., E. N. Černych, *op. cit.*, 1976, p. 27-28, fig. 21/1-5, 11-13; 22/1,3-8, 12; 23/1-3; 25/1-8;
38. **Knjaz'grigor'evka**, 6 ex., E. N. Černych, *op. cit.*, 1976, p. 32, fig. 21/7-10, 14, 15;

39. **Malaja Dobron' I**, 1 ex., V. J. Kobal, *op. cit.*, 2000, p. 78, fig. 39/18;
 40. **Novotrojany**, 6 ex., L. V. Subbotin, I. T. Cernjakov, *Novotrojanivskij skarb ta pitannja obminu metalom za dobi pizn'oj bronzi*, Arheologija (Kiev) 39, 1982, p. 16, fig. 2/1-6.
 41. **Orechovo**, 1 ex., E. N. Černych, *op. cit.*, 1976, p. 34, 96, fig. 21/16;
 42. **Žurablinka**, 3 ex., Černych, *op. cit.*, 1976, p. 96, fig. 10/7, 10-11.

Muntenia, Br. D – Seria Drajna de Jos – Oinac:

43. **Drajna de Jos**, 13 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 78-79, fig. 89/7-10, 90/1-9;
 44. **Livada (Putreda)**, 1 ex., M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 58, 112, fig. 74/B;
 45. **Mihai Bravu**, 1 ex., N. Harțuche, Gh. Constantinescu, *Depozitul de bronzuri de la Mihai Bravu, com. Victoria, jud. Brăila*, Istros 2-3, 1983, p. 41-47, fig. 2/3;
 46. **Olteni**, 4 ex., Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 79, fig. 95/7-8, 11-12.

Bulgaria, Br. D:

47. **Dičevo**, Černych, *op. cit.*, 1978, p. 215, fig. 56/4-5;
 48. **Suvorovo (Kozloduj)**, depozit – 16 ex., Černych, *op. cit.*, 1978, p. 224, fig. 54/3-7; 55/ 1-6; 56/1-3, 6-7.

Transilvania, Ha A₁ – Seria Cincu – Suseni:

49. **Aiud**, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 80-81, fig. 106/10;
 50. **Alțița**, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 81, fig. 113/2;
 51. **Dipșa**, 9 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 92-93, fig. 141/8-10; H. Ciugudean, S. A. Luca, A. Georgescu, *Depozitul de bronzuri de la Dipșa*, Biblioteca Brukenthal 5, Sibiu. 2006, p. 13, pl. 3;
 52. **Gușterița II**, 15 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 95-97, fig. 153/10-15, 154/1-9;
 53. **Mărtinești**, 1 ex., depozit, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 58, 122, fir. 120/D7;
 54. **Oca Sibiului**, dep., 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 58, 123, fig. 123/A.
 55. **Popești**, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 59, 124, fig. 129/D 11;
 56. **Șpălnaca II**, 6 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 108-112, fig. 199/4-7, 9-10;
 57. **Uioara de Sus**, 5 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 114-117, fig. 239/4-7, 9;
 58. **Zlatna III**, 2 ex, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 68, 135-136, fig. 211/A 11-12.

Moldova, Ha A₁:

59. **Ilișeni**, 20 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 119-120, fig. 279/9-19, 280/1-9; Gr. Foit, *Depozitul de obiecte de bronz de la Ilișeni (raionul Botoșani, reg. Suceava)*, ArhMold 2-3, 1964, p. 461-470
60. **Ghioseni**, 4 ex., A. Vulpe, V. Căpitanu, *Der Hortfund von Ghioseni, Kr. Bacău, in der Moldau*, în Soroceanu T. (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin, 1995, p. 237-244, fig. 3/6, 8-10.

Dobrogea, Ha A₁ – Seria Techirghiol:

61. **Sămbăta Nouă II**, 4 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 120, fig. 284/9-12;
62. **Techirghiol**, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 121, fig. 285/16.

Ungaria, Ha A₁ – A₂ - Orizontul Kurd BVB:

63. **Apagy**, 1 ex., A. Moszolics, *op. cit.*, 1985, p. 86-87, fig. 180/20;
64. **Nagykálló**, 2 ex., A. Moszolics, *op. cit.*, 1985, p. 154-155, fig. 172/14-15;
65. **Szentgálosker**, 1 ex., A. Moszolics, *op. cit.*, 1985, p. 194, fig. 114/12.

Transilvania, Seria Moigrad - Tăuteu, Ha B₁

66. **Bancu**, 7 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, fig. 299/3-5;
67. **Nou Săsesc**, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, 143, fig. 237/18.

Lista descoperirilor izolate și a depozitelor incerte sau din fază neprecizată care conțin seceri cu cârlig:

Transilvania:

68. **Apoș**, depozit - 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 147, fig. 364/1;
69. **Apoș**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 63, fig. 286/1756;
70. **Călușeri**, 2 ex. izolate, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/21-22;
71. **Cernatu de Jos**, descoperire în așezare de epoca bronzului, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/1623;
72. **Chesler**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/1623;
73. **Feldioara**, depozit - 3 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 155, fig. 372/6-8;
74. **Hășmaș**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 67;
75. „**Hunedoara I**”, depozit, 1 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 65, fig. 119/A6;
76. **Luduș**, depozit - 4 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 148, fig. 364/6;
77. **Mediaș**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 66, fig. 287/1814;
78. **Mujna**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 61, fig. 286/1713;
79. „**Odorhei**”, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/1623;
80. **Ozd**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/1626;

81. **Rupea**, 2 ex. izolate, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 65, fig. 287/1810-1811;
82. **Ruși**, 2 ex. izolate, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/1627-1628;
83. **Sîntimbru**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/1629;
84. „**Someș**”, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 283/1630;
85. **Șapartoc**, 2 ex. izolate, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, 63, fig. 283/1630, 286/1758;
86. **Tisa**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, fig. 284/1632;
87. **Toplița Mureșului**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 59, 61, fig. 284/1633, 286/1714;
88. **Transilvania II**, depozit - 5 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 159, fig. 378/1-5;
89. „**Transilvania**”, 12 ex. izolate, fără loc de descoperire cunoscut, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 60, fig. 284/1633-1640, 285/1642-1646, 286/1759, 286/1796-1797;
90. **Valea Viilor**, 2 ex. izolate, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 60, fig. 285/1647-1648;
91. **Vețca**, depozit - 4 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 152, fig. 366/1;
92. **Viscri**, depozit - 5 ex., M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 152, fig. 366/2;
93. **Zagon**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 60, fig. 285/1649.

Moldova:

94. **Banca-Ghermănești**, depozit – 3 ex., V. Palade, *Depozitul de obiecte de bronz de la Banca-Ghermănești, județul Vaslui*, SCIVA 28, 1, 1977, p. 119-123, fig. 1, 2;
95. **Bicaz**, 1 ex., Gh. Dumitroaia, *Obiecte de aramă și bronz descoperite pe teritoriul județului Neamț*, MemAntiq 9-11, 1985, p. 468-469, fig. 5/a;
96. **Boiștea**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, 60, fig. 285/1651;
97. **Boureni**, 1 ex., M. Petrescu-Dîmbovița, *Date noi relativ la descoperirile de obiecte de bronz de la sfârșitul epocii bronzului și începutul Hallstatt-ului din Moldova*, ArhMold 2-3, 1964, p. 260, fig. 6/9;
98. **Broscăuți**, 1 ex., M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, 1964, p. 260, fig. 6/10;
99. **Budești**, depozit - 3 exemplare, G. Coman, *op. cit.*, 1980, p. 98, fig. 117/2-4;
100. **Cârja**, 1 ex., M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, 1964, p. 260, fig. 6/11;
101. **Ciurești**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 60, fig. 285/1650;
102. **Cucuteni**, 1 exemplar, T. Soroceanu, *op. cit.*, 2005, p. 18, fig. 17;
103. **Dersca**, depozit 12 exemplare, M. Petrescu – Dîmbovița, *Contribuții la problema sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii fierului în Moldova*, SCIV 4, 1953, 3-4, p. 460, fig. 8/1; Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1977, p. 153, fig. 366/3;
104. **Dănești**, 1 exemplar;
105. **Grintieș**, 1 ex., Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, 1953, p. 470;

106. **Liteni**, 1 ex., M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului și a Hallstatt-ului timpuriu în județul Suceava*, Thraco-Dacica 2, 1981, p. 140, fig. 5/7;
 107. **Pâhnești**, depozit - 1 ex., T. Soroceanu, *op. cit.*, 1995, p. 26, fig. 6/1;
 108. **Războieni**, 1 ex., Șt. Cucuș, *Descoperiri fortuite de obiecte de bronz*, MemAntiq 9-11, 1985, p. 491, fig. 1/1;
 109. **Șendreni**, 1 ex. – izolat, I. T. Dragomir, *Noi descoperiri arheologice de obiecte de aramă și bronz în regiunea de sud a Moldovei*, Danubius 16, 1996, p. 261, fig.2;
 110. **Șerbești** (Ștefan cel Mare), depozit - 3 ex, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1953, p. 463, fig. 8/3-5;
 111. **Tăcuta**, 1 ex. , G. Coman, *op. cit.*, 1980, p. 241, fig. 117/6;
 112. **Târpești**, 1 ex. izolat, Gh. Dumitroaia, *op. cit.*, 1985, p. 469, fig. 5/b;
 113. **Todirești**, depozit - 2 ex., M. Ignat, *op. cit.*, 1981, p. 142, fig. 7/4-5;
 114. **Valea lui Darie**, 2 ex. descoperite lângă o așezare a culturii Noua, R. Maxim-Alaiba, *Obiecte din bronz din patrimoniul muzeului județean Vaslui*, ActaMM 5-6, 1984, p. 381, fig. 1/1-2.

Dobrogea:

115. **Măcin**, 1 ex. izolat, M. Petrescu – Dîmbovița, *op. cit.*, 1978, p. 60, fig. 285/1653.

Rep. Moldova:

116. **Cojușna I**, 1 ex, V. Dergačev, *op. cit.*, 2002, p. 151, fig. 40/124.

Ucraina:

117. **Bucovina**, 1 ex. izolat, E. N. Černych, *op. cit.*, 1976, fig. 21/6;
 118. **Reg. Židačeva Lvovsk**, 1 ex. izolat, Černych 1976, 96, fig. 22/11;
 119. **Magala**, 1 exemplar descoperit în așezare a culturii Noua, G.I. Smirnova, *op. cit.*, 1969, p. 15, fig. 7/28;
 120. **Molobratsk**, 1 ex. izolat, E. N. Černych, *op. cit.*, 1976, p. 96, fig. 23/4.

Bulgaria:

121. **Reg. Ruse**, 1 exemplar, E. N. Černych, *op. cit.*, 1978, fig. 54/2.

A BRONZE SICKLE DISCOVERED AT DĂNEȘTI, VASLUI COUNTY

SUMMARY

Recently, a sickle with hook, discovered in Dănești has come into the possession of the Vaslui County Museum. The artifact is in a fragmentary state. This type of sickles is common for the area comprising Romania, north of Bulgaria, Rep. of Moldova, east of Hungary and Pontic Ukraine, in the period between the end of the Bronze Age and beginning of Iron Age.

Bibliografie:

- Černych, E., N., *Drevnaja metallo-obrabotka na Yugo-Zapade SSSR*, Moscova, 1976.
- Černych, E., N., *Gornoe dello i metallurgija v drevneiše Bolgarii*, Sofia, 1978.
- Ciugudean, H., Luca, S., A., Georgescu, A., *Depozitul de bronzuri de la Dipșa*, Biblioteca Brukenthal 5, Sibiu, 2006.
- Coman, G., *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980.
- Cucoș Șt., *Descoperiri fortuite de obiecte de bronz*, MemAntiq 9-11, 1985, p. 491-495.
- Dergačev, V., *Die Äeneolithischen und Bronzezeitlichen Metallfunde aus Moldavien*, PBF 9, 20, Stuttgart, 2002.
- Dragomir, I., T., *Noi descoperiri arheologice de obiecte de aramă și bronz în regiunea de sud a Moldovei*, Danubius 16, 1996, p. 257-268.
- Dumitroaia, Gh., *Obiecte de aramă și bronz descoperite pe teritoriul județului Neamț*, MemAntiq 9-11, p. 465-481, 1985.
- Foit, Gr., *Depozitul de obiecte de bronz de la Ilișeni (raionul Botoșani, reg. Suceava)*, ArhMold 2-3, 1964, p. 461-470.
- Hänsel B., *Beiträge zur regionalen und Chronologischen Gliederung der Älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, Bonn, 1976.
- Hartușche, N., Constantinescu, Gh. 1983, *Depozitul de bronzuri de la Mihai Bravu, com. Victoria, jud. Brăila*, Istros 2-3, 41-47.
- Ignat, M., *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului și a Hallstatt-ului timpuriu în județul Suceava*, Thraco-Dacica 2, 1981, p. 133-146.
- Kacsó, C., *Depozitul de bronzuri de la Băbeni*, ActaMN 16, 1980, p. 417-423.
- Kobal, V., J., *Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine)*, PBF 20, 2000, 4, Stuttgart.
- László, A., *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, B.Thr 6, București, 1994.
- Maxim-Alaiba, R., *Obiecte din bronz din patrimoniul muzeului județean Vaslui*, ActaMM 5-6, 1983-1984, p. 381-385.

Mozsolics, A., *Bronzefunde aus Ungarn*, Budapest, 1985.

Palade, V., *Depozitul de obiecte de bronz de la Banca-Ghermănești, județul Vaslui*, SCIVA 28, 1977, 1, p. 119-124.

Petrescu-Dîmbovița, M., *Contribuții la problema sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii fierului în Moldova*, SCIV 4, 1953, 3-4, p. 443-486.

Petrescu-Dîmbovița, M., *Date noi relativ la descoperirile de obiecte de bronz de la sfârșitul epocii bronzului și începutul Hallstatt-ului din Moldova*, ArhMold 2-3, 1964, p. 251-272.

Petrescu-Dîmbovița, M., *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977.

Petrescu-Dîmbovița, M., *Die Sichern in Rumänien. Mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, PBF 18, 1978, 1, München.

Smirnova, G., I. 1969, *Poselenje Magala – pajatnik drevefrakijskoj kul'tury v Prikarpat'e (vtoraja polovina XIII – seredina VII v.do n.e)*, MIA 150, 7-34.

Soroceanu, T., *Die Fundumstände bronzezeitlicher Deponierung – Ein Beitrag zur Hortdeutung beiderseits der Karpaten*, în Soroceanu T. (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin, 1995, p. 15-80.

Subbotin, Cernjakov, *Novotrojanivskij skarb ta pitannja obminu metalom za dobi pizn'oj bronzi*, Arheologija (Kiev) 39, 1982, p. 15-22.

Vatamanu, I., *Noi date referitoare la depozitul de bronzuri de la Ruginoasa, jud. Neamț*, MemAntiq 9-11, 1985, p. 483-489.

Vulpe, A., Căpitanu, V., *Der Hortfund von Ghioseni, Kr. Bacău, in der Moldau*, în Soroceanu T. (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin, 1995.

Zaharia, N., Petrescu-Dîmbovița, M., Zaharia, Em., *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970.

Abrevieri:

PBF – Prähistorische Bronzefunde, München, Stuttgart

PAS – Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Berlin

MemAntiq – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț

ActaMM – Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui

ActaMN – Acta Musci Napocensis, Cluj Napoca

SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie)

ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași.

MORMÂNTUL SARMATIC DE LA VASLUI-GURA BUSTEI

Marin Rotaru
Laurențiu Chiriac

În județul Vaslui s-au descoperit mai multe morminte sarmatice¹. La acestea se mai adaugă unul descoperit în luna decembrie, 2005, la Vaslui, în cartierul Gura Bustei, pe strada Dosoftei, nr. 6.

Locuitorul Onica Florin, în timp ce săpa o groapă la circa 10 m de casă, a descoperit un mormânt la adâncimea de 1,20 m. Scheletul era orientat est-vest, întins pe spate, cu mâinile pe lângă corp, fără oasele de la labelle picioarelor (metatarsiene și falange).

Din inventarul mormântului făceau parte mai multe obiecte² dispuse astfel: o cană lucrată la roată, în dreptul mâinii stângi; un vas miniatural lucrat cu mâna, în zona picioarelor; la mâini câte o brățară, în zona gâtului un colier cu 20 de mărgel, un clopoțel și o oglindă fragmentară³.

După numărul mare al obiectelor de podoabă, inventarul mormântului aparținea unei fete. Scheletul are o lungime de aproximativ 1,20 m și este bine păstrat.

Ceramica

Cana cu toartă, lucrată la roată, este de formă bitronconică (fig. 1/1), din pastă fină de culoare neagră-cenușie, înaltă de 13 cm, fundul inelar cu diametrul de 6,5 cm, iar gura de 7,2 cm. Este frecvent întâlnită în lumea sarmatică.

Cel de-al doilea vas miniatural (fig. 1/2) este lucrat cu mâna dintr-o pastă grosieră de culoare brun-gălbuie, buza scurtă și umărul bine reliefat, fundul drept. Înălțimea vasului este de 5,4 cm, diametrul gurii și al fundului este de 4 cm. Vase lucrate cu mâna se întâlnesc și în mormintele sarmatice de la Pogorăști⁴ și se datează în regiunea Mării Azov până la sfârșitul decolului al II-lea e.n.⁵

¹ Vasile Palade, *Descoperirile sarmatice din secolele II-III e.n. în sudul-estul Colinelor Tutovei*, CercIst, IX-X, 1978-1979, Iași, p. 247-258; Idem, *Noi descoperiri sarmatice în zona Bârladului*, Hierasus, 1981, p. 69-75; Al. Andronic, E. Neamțu, F. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, Materiale, VIII, 1962, p. 9; Costache Buzdugan, *Cercetările arheologice de la Giurcani, județul Vaslui*, CercArh, V, București, 1982, p. 29-35; Marin Rotaru, Apostol Vasile, *Noi descoperiri arheologice pe teritoriul satului Giurcani (Vaslui)*, RMM, 6, 1989, p. 56-58; Vitalie Bărcă, *Oglinda dreptunghiulară din mormântul sarmatic de la Giurcani și problema datării acestuia*, EphNap, IX-X, 1999-2000, p. 131-149.

² Obiectele se află în patrimoniul Muzeului județean "Ștefan cel Mare" din Vaslui.

³ Domnul dr. Laurențiu Chiriac a participat din partea Muzeului județean Vaslui la recuperarea inventarului.

⁴ Ion Ioniță, *Noi descoperiri sarmatice pe teritoriul Moldovei*, ArhMold, II-III, 1964, p. 311-328, fig. 5/3.

⁵ *Ibidem*.

Podoabe de metal

Oglinda fragmentară (fig. 1/3) de formă disoidală, spartă din vechime, din metal cu nuanțe alb-argintii, este bine lustruită, dar nu are mâner și tanga. Era spartă din timpul vieții, deoarece i-a fost perforat discul pentru a fi purtat la gât. Și la Bescăuți, județul Botoșani, într-un mormânt sarmatic, s-a găsit o oglindă fragmentară cu discul perforat⁶. Și în acest caz fragmentul de oglindă era purtat ca amuletă, semnificația fiind apotropaică⁷. După moarte, oglinda a fost pusă persoanei în mormânt pentru a o apăra de duhurile rele⁸.

Oglinda de la Vaslui-Gura Bustei, fără mâner și tang, își găsește analogii la Giurcani⁹, Ștefănești¹⁰, în asamblurile sarmatice din fosta URSS, date în secolele I-II d. Hr., ca și în așezările geto-dacice târzii de la Poiana-Tecuci¹¹, Piatra Șoimului (Calu)¹², a căror existență încetează spre 105-106.

Brățările sunt lucrate din sârmă de bronz rotunde cu capetele lățite și decorate.

Prima brățară (fig. 2/1) are un diametru exterior de 6,2 cm, iar sârma de 3 cm. Capetele lățite (7 mm) sunt decorate cu incizii longitudinale și transversale. Cea de-a doua brățară cu diametrul de 6,9 cm, este confecționat dintr-o bară subțire de circa 3 mm. Capetele lățite au incizii transversale și câte doi lobi marcați în mijloc cu câte un punct (fig. 2/2). După dimensiunile reduse, brățările au fost purtate de un copil.

Brățări asemănătoare sunt întâlnite și în descoperirile sarmatice de la Rai (Vădeni)-Murgeni¹³, Bârlad-*Fabrica de Confecții*, Unțești, comuna Bogdănești¹⁴ și sunt date în secolele II-III. d. Hr..

Clopoțelul de bronz are formă conică, fără urechiușă și limbă (fig. 2/3). Piesa are înălțimea de 1,5 cm. S-au descoperit numeroși clopoței, deosebiți ca formă și mărime, în mormintele sarmatice de pe teritoriul Moldovei și Munteniei. Clopoțelul de la Vaslui-Gura Bustei este asemănător cu cel din mormântul sarmatic de la Giurcani¹⁵ din secolele II-III d. Hr. sau cu clopoțelul din alt mormânt sarmatic descoperit la Giurcan¹⁶, datat tot în secolele I-II d. Hr., dar se întâlnesc și în secolele II-III d. Hr.

Alte podoabe

În regiunea gâtului s-au descoperit 20 de mărgel (fig. 2/4-22) de forme și mărimi diferite confecționate din pastă de sticlă. Șapte mărgel sunt aproximativ

⁶ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p.110.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Gh. Bichir, M. Butoi, *Un mormânt sarmatic descoperit în sud-estul Munteniei*, SCIVA, 26, 1975, 1, p. 137-140.

⁹ Costachi Buzdugan, *op. cit.*, 1981, fig.5/19.

¹⁰ Gh. Bichir, *Pontica*, 5, pl. 6/9.

¹¹ Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, *Dacia*, 5-6, 1935-1936, fig. 15/14.

¹² Radu Vulpe, *Dacia*, 7-8, 1941, fig. 14/14.

¹³ Vasile Palade, *op. cit.*, 1981, p. 70.

¹⁴ *Idem*, *op. cit.* 1978-1979, p. 249-252, fig. 3/6; 4/22.

¹⁵ Costache Buzdugan, *op. cit.*, 1981, fig. 5/1-8.

¹⁶ Marin Rotaru, Vasile Apostol, *op. cit.*, fig. 2/4; Vitalie Bârcă, *op. cit.*.

tronconice (fig. 2/4-7, 9-11), din pastă de culoare verzuie; o mărgică cu decor zebraț cu alb (fig. 2/10); mai multe mărgele sunt tubulare (fig. 2/8, 13-16, 17-21) de culoare maronie; una în formă de butoi (fig. 2/22) și două sferoidale cu caneluri (fig. 2/12,16).

Mărgele asemănătoare se întâlnesc în mormintele sarmatice din secolele I-II d. Hr. de la Giurcani¹⁷

Poziția scheletului (est-vest) este întâlnită și în mormântul nr. 2 de la Giurcani¹⁸. Gh. Bichir consideră orientarea diferită a mormintelor în funcție de anotimpul în care s-a făcut înmormântarea, dar nu explică acest fenomen¹⁹

Moartea tinerei poate fi pusă pe seama lipsei labelor de la picioare, amputate într-un accident. Dar lipsa poate fi datorată și unei malformații congenitale. Mai este posibil să fi fost amputate în timpul unui ritual funerar, dar asemenea obiceiuri care să susțină punctul nostru de vedere, nu am întâlnit în lumea sarmatică²⁰ Oricum, lipsa oaselor de la labele picioarelor, nu poate fi pusă pe seama proastei conservări a scheletului.

Inventarul funerar al mormântului conține ceramică și obiecte de podoabă specifice populației sarmatice. În compoziția acestuia intră câteva piese de care depinde cronologia mai strânsă în jurul secolelor I-II d. Hr.. În susținerea acestei afirmații este oglinda, la care se adugă vasul miniatural lucrat la mână.

În concluzie, putem spune că mormântul de la Vaslui-Gura Bustei face parte dintre vestigiile aparținând perioadei sarmatice mijlocii de pe teritoriul de la vest de Prut, alături de cele deja cunoscute²¹.

SUMMARY

In december 2005 has been discovered at Vaslui, in the Gura Bustei's Neighborhood a Sarmatian tomb at the depth of -1,20m. The skeleton was oriented East-West and belong to a girl. From the tomb inventory was taking part a cup made at the wheel (fig. 1/1), found at the feet; at each hand one bronze bracelet (fig. 2/1-2); in the neck zone a neclace with 20 glass marbles (beads) (fig. 2/4-22), a broken looking glass without easement and handle (fig. 1/3) and a bell (fig. 2/3). The cronological framing of the tomb depended on the looking glass without easement and handle encountered in the Sarmatian world in the I-II centuries A.D.

¹⁷ Costachi Buzdugan, *op. cit.*, 1981, fig. 5/1-8.

¹⁸ Idem, *op. cit.*, 1982.

¹⁹ Gh. Bichir, *op. cit.*, 1973, p. 72.

²⁰ Livia Liliana Sibișteanu, *Izvoare literare și arheologice despre cultele și credințele sarmaților*, Carpica, XXVIII, p. 49-79.

²¹ Vitalie Bărcă, *op. cit.*, p. 142.

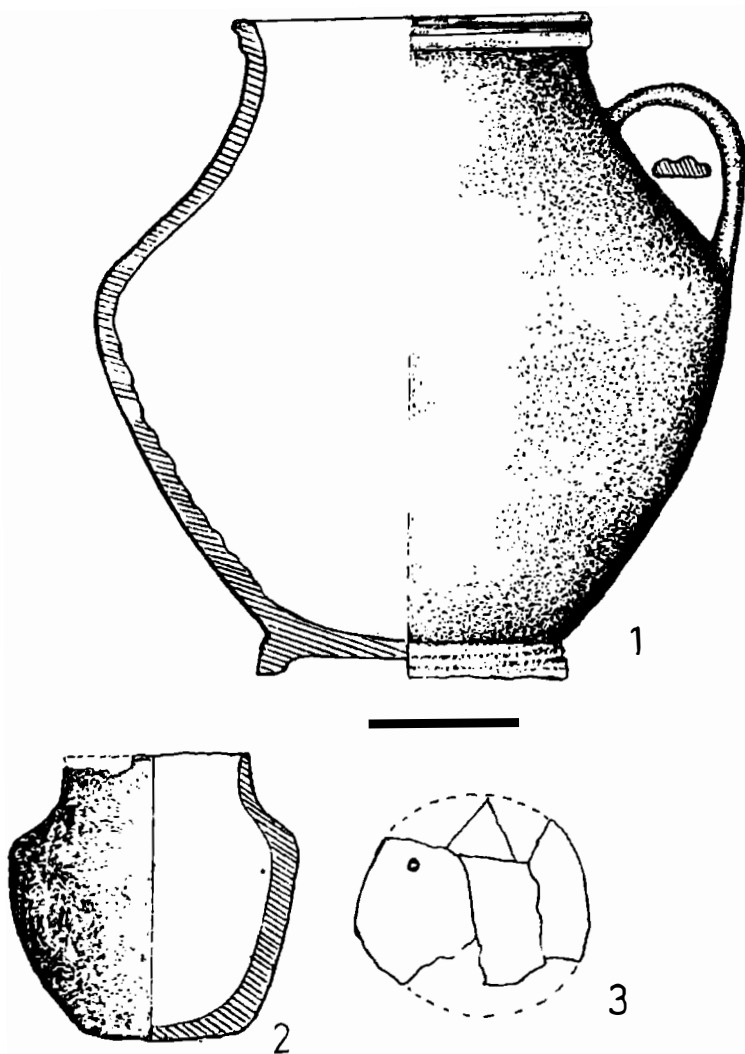

Fig. 1. Ceramică din mormântul sarmatic de la Vaslui – Gura Bustei

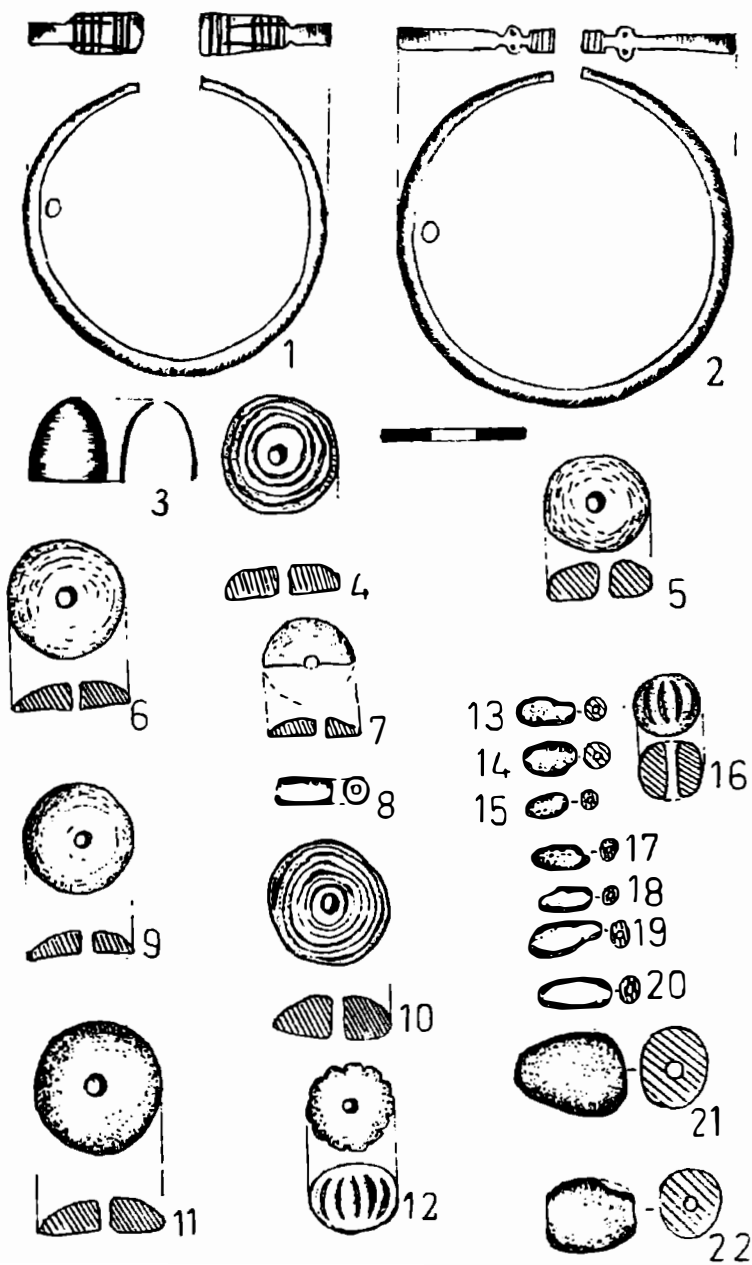

Fig. 2. Obiecte de podoabă descoperite în mormântul sarmatic de la Vaslui – Gura Bustei

O IMPORTANTĂ DESCOPERIRE ARHEOLOGICĂ PENTRU ÎNCEPUTURILE CREȘTINISMULUI ÎN MOLDOVA

Marin Rotaru

Periegezele arheologice din primăvara anului 2004 în așezarea situată la nord de satul Giurcani, unde este o continuitate de locuire începând cu secolele II-III d. Hr. și până în secolele XII-XIII, de o parte și de alta a pârâului Jigălia, loc numit „La Budăi” sau „Via Lupaș”¹, s-a descoperit un fragment de amforă romană care are ca decor, în relief, o cruce de Malta (fig.1). Crucea are brațele egale, ușor lățite, cu capetele terminate în coadă de rândunică. Intersecția brațelor este ocupată de un buton circular cu suprafața puțin bombată. Examinată la lupă, crucea poartă semnele desprinderii dintr-un tipar. Lateral, spre dreapta, tangențial cu brațul crucii, se află o incizie verticală imprimată în pastă moale. Crucea are o lungime de 0,027 cm și este bine reliefată.

Pasta din care este făcut vasul este de foarte bună calitate. În compoziție se observă puține urme de calcar alb. Amfora face parte din ceramica de serie care a circulat în Dacia în secolele II-IV d. Hr. importată din Imperiul Roman, cunoscută sub numele de „terra tasigilla”, de culoare roșie cu nuanțe portocalii, decorată în relief cu ajutorul unor tipare. Fragmentul provine de la partea inferioară a amforei.

În epoca romană târzie „terra sigillata” este înlocuită de „terra astampata”². Fragmente ceramice având cruci latine cu extremitățile lățite, ștampilate în pasta moale, tipice pentru secolele V-VI d. Hr. s-au descoperit la Histria și Tomis³

Între crucea de pe fragmentul de amforă de la Giurcani și cele de la Histria și Tomis este doar o asemănare simbolică, dar tehnica de realizare este total diferită.

Crucea de la Giurcani este mai timpurie și aparține secolelor III-IV d. Hr.

În așezarea de la Giurcani au mai fost descoperite cu câțiva ani în urmă antichități creștine⁴ Amfora ca simbol a ajuns în așezarea dacilor liberi de la Giurcani pe calea schimburilor comerciale. Un membru al comunității sătești de daci creștini de pe valea Jigăliei și-a dorit această amforă. La circa 100 km spre sud, la Barboși-Galați

¹ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 143, XXX.6.

² Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Rusu, *Dicționar Enciclopedic de Artă Veche a României*, București, 1980, p. 334.

³ Epimilian Popescu, *Christianitas daco-romana*, București, 1994, p. 372; Idem, *Ceramică romană târzie cu decor ștampilat descoperită la Histria*, SCIV, 16, 1954, 4, București, p. 695-724; Gh. Papuc, *Ceramica romană cu decor ștampilat descoperită la Edificiul roman cu mozaic din Tomis*, Pontica, 6, p. 153-192.

⁴ Marin Rotaru, *Antichități creștine descoperite în bazinul Elanului*, Cronica Episcopiei Hușilor, VI, 2000, p. 351-353; Costachi Buzdugan, Marin Rotaru, *Antichitățile Elanului*, 1997, p. 37-39.

au existat creștini romani și daco-romani în secolele III-IV d. Hr.⁵ Aici s-au descoperit cele mai vechi vestigii creștine de la est de Carpați⁶.

Dupa 313, când religia creștină a fost recunoscută oficial în Imperiul Roman, activitatea misionară a cunoscut un impuls și în această parte a Moldovei, închegând-se nuclee creștine autohtone, de la care au rămas vestigiile creștine.

Deascoperirea de la Giurcani extinde aria celor mai vechi vestigii creștine din zona de sud a Moldovei.

SUMMARY

In the year 2004 was dicovered in the habitations of Giurcani-Via Lupești a pice of Roman amphora, wich has a decoration a Malta cross (fig. 1/1). The piece of the amphora belongs to the ceramic series wich was been circulated in dacia During the II-IV centuries A.D. imported by The Roman Empire, known under the name of „terra sigillata” of red colour, with orange hues, decoreted in relief with the help of the model.

The piece of the amphora belongs to the III-IV centuries A.D.

⁵ I. T. Dragomir, S. Sanie, *Începuturile creștinismului în sudul roman al Moldovei*, De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină, Galați, 1979, p. 117-122; Dan Gh. Teodor, *Creștinismul la est de Carpați de la origini până în secolul al XIV-lea*, Iași, 1991, p. 75.

⁶ Dan Gh. Teodor, *op. cit.*
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

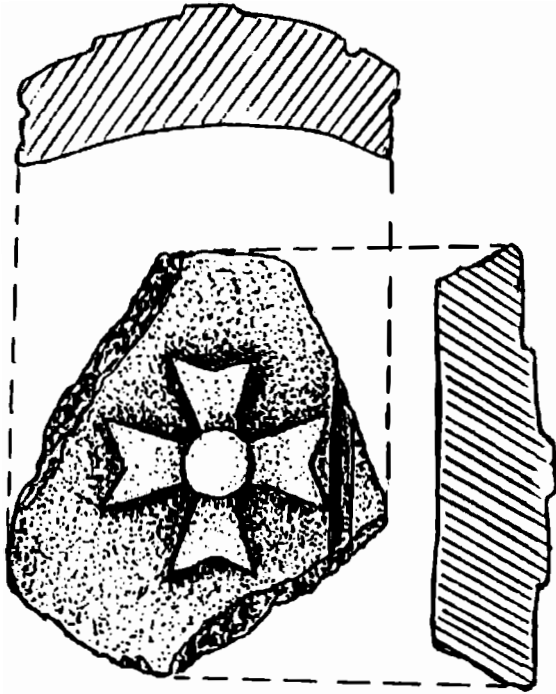

Fig. 1. Fragment de amforă cu cruce de Malta descoperit la Giurcani.

CERAMICA SLAVĂ DIN AȘEZĂRILE FEUDALISMULUI TIMPURIU SITUATE ÎN PARTEA DE SUD-EST A JUDEȚULUI VASLUI

Marin Rotaru

Cercetările arheologice din perioada anilor 1994-2004 au dus la descoperirea unor antichități deosebit de importante pentru perioada secolelor VI-VIII d. Chr., când pe teritoriul Moldovei slavii au lăsat urme în cultura populației arhaice românești. Este vorba despre o locuință descoperită la Fedești (Șuletea) și de o alta la Sărățeni (Murgeni), în care s-a găsit ceramică slavă.

La Fedești¹¹⁸, în zona vestică a satului, lângă cimitirul satului, la intersecția drumurilor din fața clopotniței, au apărut la nivelul de călcare a solului câteva oale, după o ploaie căzută în toamna anului 2004. Două oale au fost scoase întregi¹¹⁹ (fig. 1/1-2), iar două au fost întregite (fig. 2/1-2), rămânând incomplete trei vase, de la care s-au păstrat doar fundurile (fig. 3/1-2; 4/2).

După verificarea locului unde a apărut ceramica, am ajuns la concluzia că vasele proveneau dintr-o locuință, din care s-a păstrat doar partea de nord-est. Celelalte părți ale locuinței s-au distrus complet din cauza drumului ce trece prin apropiere și de la o lutărie săpată în apropiere. Adâncimea la care s-au găsit vasele nu depășea 30-40 cm. Pământul din locuință avea multă cenușă și pietre. Multe fragmente ceramice de la vasele care nu s-au păstrat s-au risipit¹²⁰.

Toate vasele sunt lucrate cu mâna dintr-o pastă în compoziția căreia s-au introdus cioburi pisate și microprundișuri. Arderea este incompletă și neuniformă. Suprafețele vaselor au culoarea brun-roșcată, cu pete cenușii, iar miezul negricios. Au fost modelate neîngrijit, fără simetria formei. În interior sunt netezite cu degetele iar la exterior cu spatula de lemn și podul palmei.

Vasele de la Fedești se pot grupa în două categorii: oale borcan de formă bitronconică, cu buza trasă în interior și ușor rotunjită, fundul drept, îngroșat și oale bitronconice cu buza ușor subțiată, scurtă și arcuită, fundul drept și corpul îngroșat.

Din prima categorie prezentăm o oală-borcan de formă bitronconică, lucrată cu mâna dintr-o pastă cu cioburi pisate în compoziție, gura largă, buza tăiată drept și trasă în interior, fundul îngust și drept, de culoare brun-cenușie (fig. 1/1). Vasul are pereții cu denivelări la exterior iar la interior poartă urmele degetelor imprimate în pasta moale și pete negre de ardere suplimentară. Dimensiuni: înălțimea 0,210 m,

¹¹⁸ Bucur Mitrea, Constantin Buzdugan, Marin Rotaru, Vasile Apostol, *Tezaurul de monede bizantine de la Fedești-Vaslui*, AMM, III-IV, 1981-1982, p. 45-55; Marin Rotaru, Vasile Apostol, *Sceptrul de piatră de la Fedești*, Elanul, 11, 2001.

¹¹⁹ Mulțumim pe această cale învățătorului Vasile Apostol care ne-a pus la dispoziție materialul descoperit.

¹²⁰ Multe fragmente ceramice au fost cărate de apa ploilor care a săpat drumul până la pământul virgin.

diametrul gurii 0,170 m, diametrul în zona bitronconică 0,190 m, diametrul fundului 0,130 m.

Oala are pe o parte un chip uman. Gura și ochii sunt niște alveolări realizate în pasta moale. Are forma unui butoi¹²¹

A doua oală (fig. 2/1) are forma bitronconică, mai mult largă decât înaltă, gura foarte largă și dreaptă. Este lucrată cu mâna, pereții sunt groși cu denivelări, fundul drept, culoarea brun-cenușie. Dimensiuni: diametrul gurii 0,230 m, diametrul în zona bitronconică 0,245 m, diametrul fundului 0,145 m și înălțimea 0,190 m.

Tot din această categorie face parte și vasul-borcan (fig. 2/2) de mici dimensiuni (înălțimea 0,115m, diametrul gurii 0,102, diametrul fundului 0,080m), formă bitronconică, cu buza ușor arcuită, fundul alveolat și urme de arderi suplimentare.

Vasele prezentate mai sus își găsesc analogii în descoperirile de la Sărata Monteoru¹²², Suceava-Șipot¹²³, Borșeni-Neamț¹²⁴, Davideni¹²⁵, din secolele VI-VII d. Hr., caracteristice grupului cultural slav Korceak-Jitomir¹²⁶.

Din a doua categorie prezentăm oala bitronconică lucrată cu mâna, de culoare brun-roșcată, cu gura largă, buza subțiată, scurtă și arcuită, fundul îngroșat și drept (fig. 1/2). Oala, mai mult pântecănoasă decât înaltă, are pete cenușii și negre provenite de la arderi secundare. Vasul are înălțimea de 0,185 m, diametrul gurii 0,214 m, diametrul în zona bitronconică 0,240 m și diametrul fundului 0,140 m. Este lucrat îngrijit dintr-o pastă de bună calitate. Vase asemănătoare s-au descoperit la Pojorâni-Vaslui¹²⁷ și Adjutul Vechi¹²⁸ din secolele VII-VIII, de origine slavă, de tipul Romen-Borșevo¹²⁹

Primul fund de oală-borcan (fig. 3/1) are diametrul de 0,180 m, cel mai mare din grupul de vase descoperite la Fedești și singurul cu fund inelar. Exemple asemănătoare s-au descoperit la Borșeni-Neamț¹³⁰

Al doilea fund de oală (fig. 3/2) este drept, are urme de netezire cu lopățica și diametrul de 0,110 m.

¹²¹ Ioan Mitrea, *Așezarea din secolele V-VII de la Davideni, județul Neamț*, MemAnt, XIX, 1994, p. 279-332.

¹²² Ion Nestor, Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Sărata Monteoru*, MCA, VII, p. 508-514, fig. 1/1.

¹²³ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.*, Iași, 1978, p. 182, fig. 23/6.

¹²⁴ Ioan Mitrea, Gheorghe Dumitroaia, Elena Ciubotaru, *Cercetările arheologice de la Borșeni-Neamț*, MemAnt, XXI, p. 131-193.

¹²⁵ Ioan Mitrea, *op. cit.*

¹²⁶ I. P. Rusanova, *O kerumike rannesrednevekovyck pamjatnikov verchnego I srednego Podneprov'ja*, Slav 'jan i Rusi, Moscova, 1968, p. 143-150.

¹²⁷ Ghenuță Coman, *Evoluția culturii materiale din Moldova de sud în lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-VIII*, MemAnt, III, 1971, p. 479-497, fig. 4/4.

¹²⁸ *Ibidem*, fig. 1/3.

¹²⁹ M. Petrescu-Dâmbovița, *Rezultatele ultimelor cercetări ale arheologilor sovietici cu privire la așezările de tip Roman-Borșevo și importanța lor pentru arheologia R.P.R.*, SCIV, V, 1954, 3-4, p. 568-580.

¹³⁰ Ioan Mitrea și colab., *op. cit.*, fig. 34/8.

Cel de-al doilea fund de oală este alveolat și are diametrul de 0,122 m (fig. 4/2).

La Sărățeni, în anul 1994, într-o așezare cunoscută ¹³¹, pe malul stâng la râpei ce trece pe lângă școală, s-a descoperit un vas (fig. 4/1) și mai multe fragmente ceramice din care s-a întregit un altul (fig. 5/2) și s-a restaurat 2/3 din partea superioară a unui alt vas (fig. 5/1)¹³².

Și vasele de la Sărățeni se împart în două mari categorii. Din prima categorie prezentăm o oală-borcan de formă bitronconică cu corpul alungit, lucrată cu mâna destul de îngrijit, de culoare cărămizie, cu nisip și cioburi pisate în compoziție, în formă de butoi, cu fundul îngroșat și buza puțin subțiată (fig. 1/4). Dimensiuni: diametrul gurii 0,170 m, diametrul fundului 0,135 m, diametrul în zona bitronconică 0,210 m și înălțimea de 0,260 m.

Al doilea vas este asemănător ca formă cu primul, dar mai neglijent realizat, cu incizii rămase de la netezire (fig. 5/1).

Cele două vase își găsesc analogii în descoperirile de la Suceava-Șipot¹³³, Sărata Monteoru¹³⁴, Borșeni-Neamț¹³⁵, Davideni¹³⁶, dar și la Fedești (fig. 1/1) și sunt caracteristice grupului ceramic Korceak-Jitomir¹³⁷

Din a doua categorie face parte un vas lucrat cu mâna, de formă bitronconică, de culoare cărămizie, cu fundul îngroșat și gura largă (0,145 m), cu înălțimea de 0,100 m și diametrul fundului de 0,110 m (fig. 5/2). Buza vasului este puțin răsfrântă, iar umerii sunt bine conturați din cauza bitronconismului accentuat. Acest tip de vas este foarte puțin răspândit, fiind cunoscut în așezările de la Băiceni-Iași, Pojorâni-Vaslui¹³⁸ și foarte asemănător cu vasul descoperit la Fedești (fig. 1/2). Este îngrijit lucrat dintr-o pastă de bună calitate. După caracteristici se încadrează grupului slav Roman-Borșevo¹³⁹

Chipul uman de pe vasul de la Fedești nu este un simplu ornament, așa cum nu este nici scena de vânătoare de pe fragmentul de vas de la Pojorâni-Vaslui¹⁴⁰, realizat prin împunsături. Trăsăturile chipului sunt triste. Ochii sunt deasupra liniei care marchează bitronconismul, zonă bine delimitată care înconjoară vasul ca un brâu pe toată circumferința, iar gura este la jumătate inferioară a vasului. Privit din profil, chipul se completează cu nasul marcat de bitronconismul vasului.

¹³¹ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 190, XLV.48.

¹³² Marin Rotaru, Florin Varvara, *Ceramica prefeudală de la Sărățeni*, Elanul, 34, 2004.

¹³³ Dan GH. Teodor, *Descoperirile arheologice de la Suceava-Șipot*, Materiale, IX, 1970, p. 375-382.

¹³⁴ Ion Nestor, Eugenia Zaharia, *op. cit.*

¹³⁵ Ioan Mitrea și colab., p. 131-139.

¹³⁶ Ioan Mitrea, *op. cit.*

¹³⁷ I. P. Rusanova, *op. cit.*

¹³⁸ Dan GH. Teodor, *Teritoriul est-carpatic ...*, fig. 51/6, p. 81.

¹³⁹ M. Petrescu Dâmbovița, *op. cit.*

¹⁴⁰ Ghenuță Coman, *Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele V-XI*, SCIV, 20, 1969, 2, p. 287-314, fig. 4/1.

Asemenea intervenții pe suprafața vaselor sunt rare și pot avea o semnificație magico-religioasă.

În cadrul secolelor VI-VIII grupurile răzlețe de slavi, care s-au stabilit în aceste locuri alături de populația arhaică românească, au fost asimilate până la sfârșitul secolului al VIII-lea. Arhitectura vaselor produse de ei va evolua ca urmare a contactelor și traiului în comun alături de populația autohtonă¹⁴¹

SUMMARY

In the habitations of early Feudalism of Fetești (Suletea) and Sărățeni (Murgeni), Vaslui County, was discovered Slavic ceramic. At Fetești in a house have been saved two complete pots (fig. 1/1-2), remaining three pots uncompleted from which were kept the bottoms (fig. 3/1-2; 4/2).

At Sărățeni was discovered a pot (fig. 4/1) and from ceramics pieces completed another (fig. 5/1).

The ceramic is hand worked from a dough in which was introduced grinded crocks and micro-pebble.

The ceramics belongs to the VI-VIII century after Christ, and it is characteristic to the slavic cultural groups of Korceak-Jitemir and Remen-Borșcve.

¹⁴¹ Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 33.

ANEXE

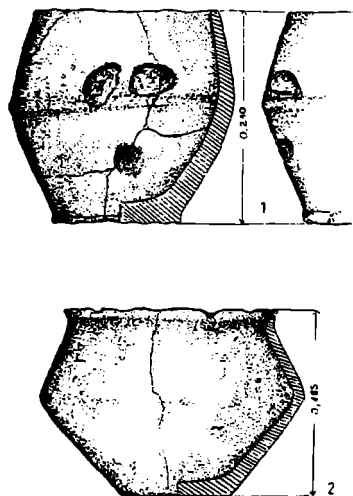

Fig. 1. Ceramică slavă descoperită la Fedești – Șuletea.

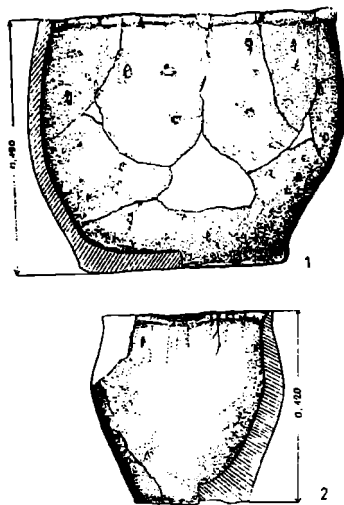

Fig. 2. Ceramică slavă descoperită la Fedești – Șuletea.

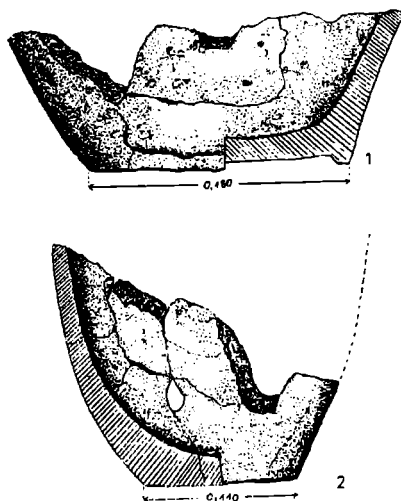

Fig. 3. Ceramică slavă descoperită la Fedești – Șuletea.

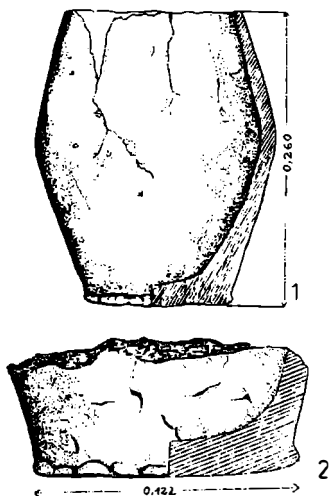

Fig. 4. Ceramică slavă: 1. Sărțeni (Murgeni); 2. Fedești – Șuletea.

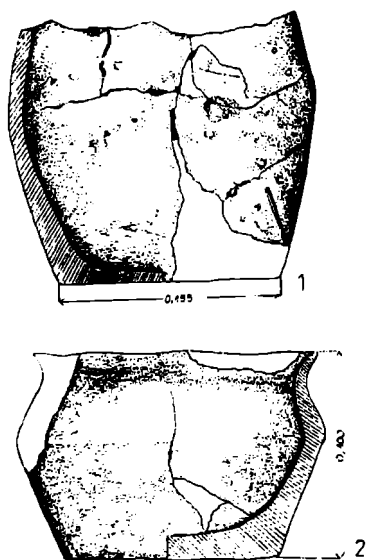

Fig. 5. Ceramică slavă descoperită la Sărățeni (Murgeni).

CUMANII - ALIAȚI OBEDIENȚI AI ȚARATULUI ASĂNEȘTILOR (1187-1207)

Ginel Lăzar

Între Dunăre și Balcani, și cu deosebire în munții Haemus, conviețuiau alături de bulgari, numeroși vlahi - urmași ai populației romanizate din fosta provincie Moesia - care la sfârșitul secolului al XII-lea au pus bazele unui viitor stat, cunoscut sub titulatura de Țaratul Asăneștilor.¹ A fost, poate, prima și ultima încercare a românilor de la sud de Dunăre de a se organiza într-un cadru statal propriu. Țaratul vlaho-bulgar² al Asăneștilor a jucat un rol de prim rang pe scena politică sud-dunăreană la răscrucea secolelor al XII-lea și al XIII-lea. Perioada 1197-1207 a coincis cu succesiunea la tronul statului vlaho-bulgar a lui Ioniță Kaloioannes, mezinul dinastiei Asan. În timpul său, *creația vlaho-bulgară*³ a Asăneștilor a atins apogeul, fapt evidențiat pe plan politic și care are la bază schimbul de scrisori dintre Ioniță și

¹ Doi frați vlahi (români) din Târnovo, Theodor (Petru) și Asan, răscoală populația locală, de origine vlahă, declanșând în toamna anului 1185 o puternică revoltă anti-bizantină. Cu ocazia sfințirii bisericii cu hramul marelui mucenic Dimitrie din Târnovo, citoria Asăneștilor, fratele mai mare, Theodor, va fi proclamat țar, cu numele de Petru. În continuare Petru și Asan, ajutați și de războinicii cumani, eliberează treptat o mare parte din teritoriul care aparținuse Primului Țarat bulgar (bulgarii au aderat la construcția statală a Asăneștilor prin apelul la tradiția imperială bulgară) ceea ce demonstrează forța noului stat vlaho-bulgar, recunoscut de Bizanț și de Roma.

² Ca și în studiul anterior (G. Lăzar, *Observații cu privire la societatea Țaratului vlaho-bulgar al Asăneștilor în lumina bibliografiei selectivă*, în "Muzeul Național", XVII, București, 2005, p. 3-31), am optat pentru sintagma "Țaratul vlaho-bulgar" sau "Al Doilea Țarat vlaho-bulgar". Renunțând din motive obiective (Cf. *Ibidem*, n. 1, p. 3) la formulele consacrate de istoriografia românească - precum: Imperiul româno-bulgar sau al Doilea Țarat româno-bulgar - nu facem altceva decât să rămânem consecvenți principiului etimologic prin care erau desemnați în izvoarele istorice urmașii romanității orientale (sub diverse nume: vlah, valah, voloh, blac, blas, olah), în izvoarele istorice, urmașii romanității orientale. Termenii menționați exprimă incontestabil noțiunea de romanitate (de la *romanus* - însuși numele poporului român). V. și N. Saramandru, *Romanitatea Orientală*, București, 2004.

³ Interesul nostru se concentrează, cu precădere, asupra epocii primilor Asănești (1185-1218), când rolul elementului vlah a fost decisiv în alcătuirea unei puteri nord-balcanice, cu centrul la Târnovo. Din acest considerent propunem o împărțire cronologică a perioadei primilor Asănești. Prima parte o intitulăm epoca fraților Asan (1185-1207), deoarece vlahii din nordul Balcanilor, conduși de frații Asan, au jucat un rol important pentru începutul și afirmarea Țaratului Asăneștilor. A doua etapă, de tranziție (1207-1218), în care au loc o serie de evenimente cu o evoluție alternativă plasează, tot mai evident, civilizația vlaho-bulgară a Asăneștilor între Roma și Bizanț. După anul 1218, primatul și triumful tradiției bizantine în Țaratul Asăneștilor și necesitatea raportării la ideologia Primului Țarat bulgar au ca finalitate alterarea elementului vlah și trecerea progresivă de la statul vlaho-bulgar la statul bulgar. Vezi și O. Iliescu, *Dreptul monetar în statul vlaho-bulgar al primilor Asănești (1187-1218)*, în *Răscoala și statul Asăneștilor*, București, 1989, p. 103 (Cf. nota 1).

papa Inocențiu al III-lea (1199-1204)⁴, legat de recunoașterea titlului de *rex bulgarorum et blachorum* și încoronarea suveranului vlaho-bulgar de către un legat pontifical, precum și de intrarea bisericii din Târnovo sub autoritatea Sfântului Scaun.⁵ Totodată, țarul vlaho-bulgar, Ioniță Kaloioannes, a știut să valorifice la maximum potențialul militar al Țaratului de Târnovo, implicit sistemul de alianțe, folosit de altfel și de precursorii săi, Petru și Asan, dar dezvoltat de acesta de o așa manieră încât,

⁴ Despre originea romană a suveranului din Târnovo și a poporului său:

- a) „Dar noi am auzit că strămoșii tăi se trag din stirpea orașului nobil al Romei și tu îți ai noblețea sângelui tot de la ea...” (p. 21, r. 5-7)
- b) „De aceea, aducem mulțumirea atotputernicului Dumnezeu, care ne privește pe noi, robi nedemni, cu nespula sa bunăte și-și întoarce privirea spre umilința noastră și ne redă amintirea sângelui și a patriei noastre din care coborâm. Și acum, sfinte părinte, bun păstor și călăuză a tuturor credincioșilor creștini, dorind să aduni laolaltă pe fiii sfântului scaun catholic și apostolic, cauți și la noi cei depărtați după corp...” (p-22, r. 9-16)
- c) „De aceea, gândindu-ne am trimis de curând să te viziteze prin solie și scrisorile noastre, ca să vadă credința pe care o ai față de biserica romană, mamă a ta, după ce mai înainte solii pe care i-am trimis la tine ne-au încredințat că atât tu, care spui că descinzi din ginta nobilă a romanilor, cât și poporul care este călăuzit de tine prin cuvânt și exemplu, înapoiți cu prisosință, bunăvoință și dragostea scaunului apostolic...” (p. 24, r. 13-19)
- d) „Căci îți este de folos pentru gloria terestră cât și pentru mântuirea veșnică, dar și a obârșiei tale să așezi în imitarea Romei poporul țării tale, care pretinde a descinde din sângele romanilor, și să urmați rânduielile bisericii romane, pentru că astfel să regăsiți și în cult obiceiurile părintești...” (p- 25, r. 77-82)
- e) „Ne socotim cu atât mai îndatorați popoarelor bulgarilor și vlahilor, cu cât nu numai că au primit odinioară cu devoțiune credința catolică de la scaunul apostolic, dar și că descind din sângele romanilor...” (p. 50, r. 10-13.) Cf. S. Brezeanu, G. Zbucnea, *Români de la sud de Dunăre*, București, 1997, p. 114-115, apud Innocenții P. P. III *Epistolae ad Bulgariae historiam spectantes*, ediție I, Duicev, Sofija, 1942. Corespondența dintre țarul vlaho-bulgar și suveranul pontif poate fi studiată în: Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, ed. N. Duceșianu, vol. I, part. 1 (1199-1345), București, 1887; *Acta Innocenții P. P. III (1198-1216) e regestis Vaticanis allisque eruit introductione auxit, notisque illustravit*, P. Theodosius Haluscynskyj, Typis poliglottis Vaticanis, MCMXLVI; *Prepiskata na papa Inokentija III, kăm bălgarite*, ed. Ivan Duicev, în „Gotișnik na Universit. Kliment Ohridski”, tom. XXXVIII, Sofija, 1942; Tăutu, A., *Devotamentul lui Ioniță Asan către Scaunul apostolic al Romei*, în *Omagiu Canonicului Aloisie Tăutu, cu ocazia împlinirii a 80 de ani*, în „Buna Vestire”, T. XIV, nr. 1, 1975, p. 195-213.

⁵ Ioniță Kaloioannes s-a achitat strălucit de misiunea cu care a fost mandatat de către precursorii săi, adică de a menține și de a desăvârși opera începută de rudele sale. A extins granițele statului care se întindea de la nord de Dunăre și până pe cursul mijlociu al Mariței (în sud), iar în est de la Marea Neagră și până la albia Vardarului în Macedonia. În comparație cu frații săi, Ioniță Kaloioannes a supus puterii sale pe acei „boiarini” care manifestau tendințe centrifuge, a întărit armata - bazându-se tot mai mult pe contingentele cavaleriei cumane. Pe acest fond, de stabilitate instituțională, a obținut din partea papei Inocențiu al III-lea recunoașterea independenței statului, iar pentru sine titlul de rege, deși el îl pretindea pe cel de împărat, intitulându-se ca atare: *Imperator omnium Vlachorum et Bulgarorum*. Arhiepiscopul de Târnovo a fost uns, de către trimisul Romei, cardinalul Leo, ca „primat al vlahilor și bulgarilor”, în schimbul promisiunii de a recunoaște supremația confesională a Scaunului apostolic.

efectiv, statul vlaho-bulgar s-a impus pe eșichierul politic al vremii. În timpul lui Ioan Asan al II-lea (1218-1241), încheierea alianțelor militare, acordarea titlurilor aulice și dependența apanajelor teritoriale țineau de autoritatea strictă a țarului.⁶ Tradiția politică și culturală a Primului Țarat bulgar⁷ își face tot mai mult simțită prezența, concursul de împrejurări fiind favorabil trecerii de la titulatura de Țarat vlaho-bulgar la Țarat bulgar.

Cumanii au pătruns pe teritoriul nord-dunărean către sfârșitul secolului al XI-lea, ocupând inițial doar părțile Moldovei, însă, în veacul al XII-lea, ei și-au extins, treptat, autoritatea și asupra arealului cuprins între Carpați și Dunăre. Sosind pe teritoriul actual al României, din postura de cuceritori, turanicii cumani i-au obligat pe români la plata tributului. Forma acestui tribut, ca și felul de plată achitat nu ne sunt cunoscute. Doar anumite indicii pot fi extrase din datele lingvistice și din aprecierea observațiilor arheologice și numismatice. Cumanii au beneficiat, evident, din partea comunităților românești de varii produse, precum: vite, pești, ceară, sare.⁸ Un alt mod de plată poate fi identificat din achitarea unor sume de bani, în directă legătură cu răspândirea monedelor bizantine din secolele XII-XIII, pe o vastă suprafață a teritoriului din stânga Dunării.⁹

Din punct de vedere militar, în anumite împrejurări, românii au colaborat cu turanicii cumani, mai ales în expedițiile militare din secolele XII-XIII.¹⁰ Colaborarea dintre români și cumani este reliefată de istoriografia bizantină atunci când aceștia vin în contact direct cu Imperiul bizantin. Un asemenea episod pare să se fi consumat și în timpul unei invazii din anul 1148.¹¹ Cumanii au trecut atunci la sud de Dunăre, devastând ținuturi ale Balcanilor de nord. Potrivit lucrării istorice a lui Ioan Kinnamos, ei au cucerit cu acest prilej și localitatea Demnitzikos, identificată cu Zimnicea de astăzi.¹² „Pe când tocmai ajunsese lângă Filipopole, împăratului îi ajunge zvonul că oști de sciți au trecut Istrul și distrug ce întâlnesc în cale și pradă totul și că au cucerit și un oraș însemnat...”.¹³ Împăratul Manuel I Comnenos, aflând de această invazie a

⁶ V. N. Zlatarski, *Ivan Asen U (1218-1241)*, în „Bălgarska istoriceska biblioteka”, 3, Sofija, 1930, p. 1-55; M. Laskaris, *Vatopedskata gramota na tar Ivan Aseania //*, în *Bălgarski starini* (kniga XI), Sofija, 1930.

⁷ P. Anghelov, *Bălgarija i bălgarite v prestavite na vizantiijite*, VII-XIV vek, Sofija, 1999, p. 145-199.

⁸ Sarea este un produs extrem de folosit în toate timpurile și este vital pentru comunitățile nomade, crescătoare de vite.

⁹ În acea vreme, în zona Dunării de Jos, circula, cu rol de primat, moneda bizantină bătută de basileii bizantini la Constantinopol și care, după anul 1204, a fost emisă la Niceea, la Thessalonica și în alte orașe romeice.

¹⁰ *Istoria Românilor*, vol. III, București, Academia Română, 2001, p. 388-392.

¹¹ *Ibidem*, p. 388.

¹² Oraș românesc de pe malul stâng al Dunării, situat în fața Sviștovului.

¹³ *Fontes Historiae Daco-Romanae (FHDR)*, vol. III, București, 1975, p. 232-233.

cumanilor, s-a abătut din drumul său¹⁴ și, după ceva vreme, a ajuns în zona Demnitzikos-ului. Aici s-au înfruntat oștile bizantine, care aveau în alcătuire un detașament de „sciți”¹⁵, cu forțele cumanilor. Cronicarul bizantin ne sugerează faptul că, înainte de începerea bătăliei, aliații cumanilor - „sciții”¹⁶ - se angajează primii în luptă. Atât bizantinii, cât și cumanii aveau de partea lor unități militare, recrutate din elemente etnice românești dintre Carpați și Dunăre, obediente. Unul dintre conducătorii „sciți”, aflat în tabăra aliată cumano-vlahă, căzut în mâinile bizantinilor, se numea Lazăr. Cum la acea dată nu putea fi vorba de cumani creștini, având un astfel de nume, acest Lazăr, foarte probabil creștin, pare să fi fost o căpetenie a românilor de la nord de Dunăre.¹⁷ „Au căzut mulți barbari și au fost prinși ca la o suță, între care era și Lazăr, bărbat de foarte mare vitejie, cu vază între căpeteniile lor”¹⁸ În secolul al XII-lea și într-o bună parte a secolului al XIII-lea, Moldova, precum și partea răsăriteană a viitoareii Muntenii, din stânga Oltului¹⁹, se aflau, fie și nominal, sub controlul cumanilor.²⁰

Colaborarea românilor cu cumani s-a manifestat, mai ales, în timpul răscoalei Asăneștilor.²¹ Izvoarele narative ne relevă contribuția cumanilor de la nord de Dunăre la reușita revoltei asenide. Cronicarul bizantin, N. Choniates, ne informează despre trecerea lui Petru și Asan în stânga Dunării, încă de la începuturile răscoalei, cu scopul de a solicita ajutorul cumanilor.²² La emanciparea de sub autoritatea Imperiului bizantin a contribuit și elementul cuman.²³ Cumanii au reprezentat un factor important pentru noua realitate geo-politică născută în Stara Planina, intervențiile lor în sprijinul acesteia, în luptele cu Imperiul de Constantinopol, au avut încă de la început un rol determinant.²⁴

¹⁴ Împăratul se îndrepta cu trupele sale spre insula Corfu, pentru a o elibera de sub stăpânirea regelui normand Roger al II-lea.

¹⁵ Vlahii.

¹⁶ Vlahii.

¹⁷ *Istoria Românilor*, vol. III, p. 388-389.

¹⁸ *FHDR*, III, p. 236-237.

¹⁹ Poate chiar și teritoriile din dreapta Oltului.

²⁰ Controlul politico-militar al cumanilor asupra regiunilor dunărene a fost strâns legat de realitatea prezenței românilor în aceste locuri, fapt remarcat de menționarea etnonimului de ulah (vlah, român).

²¹ Printre răsculați, vlahi și bulgari, se poate să fi fost și grupe rătăcite de cumani, rămase la sud de Dunăre încă din timpul incursiunilor din secolele XI-XII.

²² *FHDR*, III, p. 258-259.

²³ Legătura politică și cooperarea militară dintre cumani și vlaho-bulgari, consacrată ulterior prin alianțe matrimoniale, încheiată în anul 1186 se va constitui în cea mai puternică alianță militară din regiune, de la sfârșitul secolului al XII-lea și din prima parte a veacului ulterior. Blocul vlaho-bulgaro-cuman, adversar de temut al Bizanțului, se va manifesta ca principalul factor dezintegrator al imperiului, a cărui criză generală se acutizase.

²⁴ V. Spinei, *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XII*, Iași, 1999, p. 257-272; Ș. Papacostea, *Români în secolul al XIII-lea. Între cruciată și Imperiul mongol*, București, 1993, p. 18-36.

Criza internă²⁵ a deteriorat și mai mult pozițiile Imperiului Bizantin în Balcani, ușurând acțiunile militare ale vlaho-bulgaro-cumanilor. În consecință, arată Niketas Choniates, „în apus²⁶ situația se înrăutățește mereu și vlahii împreună cu cumanii năvăleau neconținut în țara romeilor, jefuind-o și pustiind-o.”²⁷ Marșul cruciat în Peninsula Balcanică a sporit dezorganizarea administrativ-bizantină și a dat un răgaz binevenit pentru consolidarea domniei Asăneștilor.²⁸ El s-a dovedit suficient pentru refacerea fortificațiilor din Balcani, care au fost înconjurată acum, poate și sub influența cruciată, cu noi incinte de ziduri prevăzute din loc în loc cu turnuri. „Căci a găsit cetățile și micile orașe de acolo înconjurată cu întărituri mai puternice decât cele de dinainte și cu ziduri de curând ridicate și întrerupte din loc în loc de turnuri, iar pe cei care le apărau de afară <i-a găsit> umblând ca niște căpriori pe înălțimi și agățându-se asemenea caprelor de râpe și ferindu-se de încăierare”.²⁹ Pentru a redresa, pe cât posibil, pozițiile imperiului în Peninsula Balcanică și a opri acțiunile vlaho-bulgaro-cumane, Isaac Angelos a întreprins în primăvara anului 1190 o nouă expediție împotriva acestora. Era îndreptată de data aceasta, asupra cetății Târnovo. Pentru a realiza surprinderea și a evita înfruntarea directă cu oastea Asăneștilor, care controla suficient trecătorile Balcanilor, comandamentul imperial a decis o largă manevră de întoarcere pe la est a dispozitivului de apărare a armatei aliate. Deplasându-se de-a

²⁵ Criza internă a coincis cu încercarea bizantinilor de a recuceri regiunea Munților Balcani și pe aceea care se întindea la nord de aceștia, intrate în componența statului Asăneștilor, și a aparținut grupului acuzat de tentativă de uzurpare, Andronic Comnenos, ducele Thessaliei și sebastocratorul Alexios Comnenos au fost aspru pedepsiți de împăratul Isaac al II-lea Angelos. Armata bizantină era din ce în ce mai slăbită, aprovizionarea cu alimente era deficitară, iar soldele nu se mai plăteau cu regularitate. O soartă crudă va avea și strategul Constantin Aspietes, rămas după 1188 comandant al forțelor bizantine din Balcani, învinuit, la rândul său, că încearcă să răscole armata, acesta a fost destituit și orbit din ordinul împăratului.

²⁶ Discuția se referă la regiunile europene ale Imperiului bizantin.

²⁷ FHDR, III, p. 266-269.

²⁸ Cruciada a III-a, condusă de personalități de primă mărime: împăratul Frederic Barbarosa, regii Richard Inimă de Leu și Filip al II-lea August - a coincis cu o etapă de un special interes pentru construcția statală din Balcani, în vara anului 1189 cruciații au intrat în spațiul Balcanic, fiind primiți la Naissus (Niș) de marele jupan al Serbiei, Ștefan Nemanija. Ostilitatea vădită a Curții Bizantine față de cruciadă, concretizată printr-un tratat de alianță politică și militară între Isaac II Angelos și sultanul Saladin, l-a determinat pe Frederic I să inițieze crearea unei coaliții contra Bizanțului, în conjunctura dată, o delegație a fraților Petru și Asan a participat la negocierile purtate în acest scop de conducătorul sârb cu împăratul romano-german. Frații Asănești au oferit ca sprijin militar o oștire de 40.000 de luptători vlahi, bulgari și cumani, revendicând în schimb de la Frederic I recunoașterea titlului de împărat al Greciei pentru Petru. «... Petru, fratele lui Asan, se prezenta împăratului Frederic Barbarosa (1189) oferindu-i oștire de 40.000 de oameni în schimbul recunoașterii titlului de „împărat al regatului grec”, cerând în acest sens „coronam imperialele regni Grecie” ». Cf. T. Teoteoi, *Civilizația statului Asăneștilor între Roma și Bizanț, în Răscoala și statul Asăneștilor, București, 1989, p. 91.* Dacă ar fi să dăm crezare izvorului german, ajutorul de 40.000 de militari, oferit de Asănești, conținea importante efective ecvestre cumane.

²⁹ FHDR, III, p. 268-269.

lungul litoralului pontic la nord de Anchialos și urcând foarte probabil valea Kamcijei, armata bizantină sub comanda celor mai capabili generali imperiali³⁰, s-a îndreptat spre Târnovo pe drumul Preslavului. Forțele vlaho-bulgare, fără a angaja lupte de anvergură, s-au mulțumit să hărțuiască continuu armata bizantină, care nu a reușit să cucerească nici una din cetățile situate în perimetrul munților. După nici două luni de la începerea campaniei, insuccesele care se țineau lanț de bizantini cât și temerea unui atac venit de peste Dunăre au determinat comandamentul imperial să ordone retragerea la sud de Stara Pianina, pe cea mai scurtă dintre căile aflate între Târnovo și Beroe. La trecerea peste munți, cel mai probabil în defileul Trjavna, coloana bizantină avea următoarea alcătuire: avangarda era condusă de protostratorul Manuel Kamytzes și de Isaac Comnenos, iar ariergarda de sebastocratorul Ioan Doukas; în centru, după carele cu provizii, bagaje și slujitori, se aflau trupe de elită în frunte cu împăratul și fratele acestuia, Alexios III - viitorul împărat, în locul cel mai îngust al trecătorii, după ce avangarda și o parte a coloanei trecuseră, trupele Asăneștilor au atacat centrul forțelor inamice. Rostogolind bucăți de stâncă în zone dinainte alese, luptătorii conduși de frații Petru și Asan au coborât treptat în defileu, pe pantele abrupte, și au acționat viguros pentru a izola centrul coloanei imperiale. După câteva ciocniri izolate armata bizantină amenințată cu încercuirea și-a căutat izbăvirea într-o fugă dezordonată spre ieșirea din trecătoare, ciocnindu-se cu propria avangardă: „Și de aici a ieșit învălmășeală și fiecare căuta mai întâi să se salveze pe sine, astfel încât dușmanii îi chinuiau pe cei prinși ca pe niște vite îngrămădite într-un țarc și-i ucideau fără încetare pe aceia care le cădeau în mână. Nu era nimeni să-i ajute și nici nu era cu putință”³¹, împăratul însuși s-a salvat doar cu mare greutate și împreună cu puțini supraviețuitori, s-a refugiat la Beroe³², de unde a revenit umilit la Constantinopol³³. Taratul de Târnovo, condus de dinastia vlahă a Asăneștilor din rândul căreia au ieșit cei trei frați, Petru, Asan și Ioniță, au impus Bizanțului recunoașterea noii formațiuni

³⁰ Participau alături de împărat, sebastocratorul Alexei Angelos, fratele basileului, viitorul împărat, Alexie al III-lea Angelos, protostratorul Manuel Kamytzes, Isaac Comnenul, ginerele lui Alexios al III-lea și sebastocratorul Ioan Doukas.

³¹ FHDR, III, p. 268-269; T. Teoteoi, *op. cit.*, p. 93-95. Deosebit de important, pentru înfrângerea bizantină din anul 1190, este un moment anecdotic care îl are ca protagonist principal pe un „fugar bulgar” (vlah), o falsă călăuză, ce îl determină pe împăratul bizantin să renunțe la planul de a ataca orașul Strinavos (formă coruptă pentru Trjavna) și să purceadă către locul indicat de *spionul vlah*, pe o scurtătură apucând calea întoarcerii, „...împăratul Isaac i-a împresurat pe bulgari, dar fu înfrânt printr-un vicleșug de ei. Căci vine la împărat un bulgar în chip de fugar și-i vestește o năvălite a sciților (cumanilor), iar împăratul, tulburat de cuvintele lui și asta tocmai în ajunul zilei în care se pregărea să cucerească orașelul, plecă de acolo. Nu a urmat la plecare drumul pe care venise, ci, înșelata de bulgar, a hotărât să meargă chipurile pe o scurtătură. Și pe când trecea și se afla într-un defileu, bulgarii îi cad în spate și îi risipesc toată armata, și iau pradă tot echipamentul oștirii, ba chiar și pe al împăratului însuși.” Vezi FHDR, III, p. 399; T. Teoteoi, *op. cit.*, p. 94 și urm., până la p. 99. Referitor la omiterea vlahilor din *Istoria* lui G. Akropolites, menționând în locul lor numai pe bulgari, ne bazăm pe textul introductiv din FHDR, III, p. 397.

³² Azi Stara Zagora, în Bulgaria.

³³ FHDR, III, p. 270-271.

politice, consolidând astfel poziția sa în raporturile cu vechea colonie megariană, *Byzantium*.

Legătura politică și cooperarea militară dintre cumani și vlaho-bulgari a cunoscut o nouă etapă, consacrată prin alianțe matrimoniale³⁴, odată cu venirea la putere a lui Ioniță Kaloioannes, ce va demonstra consolidarea celei mai importante uniuni militare din regiune, în prima parte a secolului al XIII-lea³⁵. Excelent comandant de oști, dar și abil diplomat, țarul vlaho-bulgar, și-a menținut colaborarea strânsă cu forțele cumane, ceea ce i-a permis modificarea harții politice a zonei balcanice. Contingentele turanice i-au permis țarului româno-bulgar să înfrângă armatele bizantine și latine trimise contra sa și chiar a consimțit să inițieze declanșarea ofensivei, la sud de Haemus, în Tracia și Macedonia, în primăvara anului 1199, cumanii au încheiat o alianță cu Taratul Asăneștilor, alianță ce avea drept scop o campanie militară contra Bizanțului. Drept urmare, pe 23 aprilie 1199, cumanii, însoțiți de un contingent de vlahii nord-dunăreni, au traversat Dunărea și au ajuns până la Rhaïdestos, pe malul Mării Marmara, prădând și distrugând tot ce au întâlnit în cale. La întoarcere, năvălitorii au urmat un curs, inițial stabilit, care mergea de-a lungul coastei de vest a Mării Negre. „Dar oastea romeică³⁶ ce păzea Byzia³⁷” s-a întâlnit cu oastea cumano-vlahă cu care a purtat o bătălie sângeroasă. Pe durata desfășurării luptei, cumanii și vlahii au recurs la obișnuita strategie, a retragerii simulate, frecvent uzitată în astfel de situații. Prefacându-se că sunt învinși și, lăsând pe loc prada capturată, s-au retras în grabă, în timp ce bizantinii se năpustiseră asupra prăzii abandonate, cavaleria mobilă cumană s-a întors pe neașteptate și atacându-i pe urmăritori, i-a înfrânt³⁸, în anul 1201, cumanii, aliați ai Taratului Asăneștilor, pătrund adânc împreună cu vlaho-bulgarii în Thracia pe care o pustiesc, ajungând până către „porțile dinspre continent ale capitalei”. Imperiul bizantin, slăbit de conflictele interne, n-a fost capabil să opună o rezistență armată, iar blocul militar vlaho-bulgaro-cuman ar fi putut intra chiar în Constantinopol, dacă Alexios al III-lea Angelos n-ar fi fost ajutat de trupele haliciene, care pătrunseseră între timp în teritoriile controlate de cumani.³⁹ Constantinopolul a căzut în anul 1204 în mâinile cruciaților, iar Imperiul bizantin și-a mutat capitala la Niceea, într-o vreme în care alte regiuni bizantine,

³⁴ „În scopul de a întări conlucrarea pe plan militar cu nomazii din stepele ponto-caspice, Ioniță zis Kaloioannes (cel Frumos), a contactat o căsătorie cu fiica unui han cuman”. Vezi în acest sens V. Spinei, *op. cit.*, p. 264. „Aceleași calcule politice l-au determinat pe țarul Boril (1207-1218) să se însoare cu văduva unchiului său Ioniță, conformându-se unui obicei decurgând din tradițiile leviratului proliferat în mediul nomad euroasiatic”. *Ibidem*; FHDR, III, p. 438-439, 480-481.

³⁵ *Istoria Românilor*, vol. III, p. 390-391; Ș. Papacostea, *op. cit.* p. 19.

³⁶ Bizantină.

³⁷ Localitate bizantină de la gura fluviului Kamcia.

³⁸ FHDR, III, p. 292-293.

³⁹ Alexios al III-lea Angelos, făcând apel la aparatul diplomatic bizantin reușește să creeze o diversiune, și să mute, pentru un timp, frontul de război din sudul Dunării către nordul fluviului, atacând, cu ajutorul rușilor conduși de Roman Mstislavici, cneazul de Halici, sălașurile cumanilor rămași acasă.

necucerite de participații la cea de-a IV-a cruciadă, deveneau state de sine stătătoare. Istoria bizantină, reprezentând 2/3 din secolul al XIII-lea, este dominată de luptele statelor grecești, îndeosebi a Imperiului de Niceea, pentru recucerirea posesiunilor fostului Imperiu al basileilor de sub dominația latină⁴⁰. Astfel, o dată cu căderea Constantinopolului, pericolul pentru Țaratul Asăneștilor nu îl va mai reprezenta Bizanțul, ci noile state „latine” generate de pretenția Imperiului latin de Constantinopol de a controla întregul teritoriu care aparținuse Bizanțului, războiul cu latinii i-a determinat pe vlaho-bulgari să își concentreze atenția împotriva noilor rivali, recurgând, firește, la permanenta prezență cumană. Participarea lor constantă la luptele cu latinii a asigurat statului vlaho-bulgar câteva dintre cele mai însemnate victorii înregistrate împotriva latinilor, în cursul evenimentelor ce au urmat, bizantinii se răzvrătesc împreună cu Asăneștii, foștii lor inamici, contra latinilor. „Întorcându-se deci în ținuturile lor, ei răzvrătesc, ajutați de vlahi, orașele din Thracia și Macedonia. Foarte mulți dintre latini, care-și împărțiseră între ei orașele⁴¹, își pierd atunci viața, iar cei care <izbutesc> să fugă se refugiază în Bizanț”⁴². În aprilie 1205, Asăneștii și bizantinii de la Niceea, i-au atacat la Adrianopol pe latini, care întreprindeau o campanie de cucerire a orașului bizantin. La fel ca și în alte dați, aliații vlaho-bulgaro-cumani au pus în practică tradiționalul lor sistem de luptă, cel al replierii simulate. Conducătorul cumanilor cu numele de Cotzas, a dat ordin trupelor sale să se retragă din luptă. Latinii i-au urmărit până într-un loc în care se găseau alte oști cumane proaspete, așezate pe poziții strategice dintre cele mai avantajoase. Luați prin surprindere, aici au murit mulți dintre latini, în luptă au pierit conducători de vază ai acestora, între care și Ludovic de Blois, iar împăratul latin, Baldouin de Flandra a fost capturat și predat lui Ioniță, care l-a dus la Târnovo, închizându-l într-un turn. „... Ioan, slobozind a parte din oastea scitică, îi poruncește să atace animalele de hrană și de povară, care pășteau verdeța pădurii din preajma taberei latinilor; el voia să afle pe această cale ce planuri au dușmanii și cum se aruncă în luptă. Iar ei, îndată ce i-au văzut pe sciți, cuprinși de un avânt nebun, se aruncă la cai și la sulite. Și pornesc vijelios după sciți, iar aceștia, dând dosul, o iau la goană, azvârlind săgeți în urma lor, fără să-și încetinească însă fuga cea iute. Ceilalți continuau chiar și așa să-i urmărească, deși nu izbuteau să facă nimic alergând după niște oameni care parcă zburau, deoarece erau înarmați ușor.” Astfel s-a sfârșit și acea zi. Apoi, Ioan și-a așezat propria armată / la pândă și și-a vârat-o prin văgăuni și și-a strecurat-o prin locuri ridicate, pe coline, străduindu-se ca dușmanii să nu prindă de veste că e acolo și

⁴⁰ Crearea la 1204 a unui complex de state, de sorginte latină, pe teritoriul vechii împărății Imperiul latin de răsărit, regatul de Thessalonic și principatul Moreei - a coincis cu fărâmițarea restului teritoriului bizantin în mai multe formațiuni politice grecești, dintre care numai trei vor avea un rol de jucat pe scena politică a regiunii - Imperiul de Niceea, Imperiul de Trapezunt și principatul Epirului, transformat în Imperiul grecesc de Thessalonic.

⁴¹ Odată ce au intrat în posesia Constantinopolului și a unor părți însemnate din teritoriile vechii împărății, cruciații și-au împărțit între ei domeniul bizantin. Un document oficial, Partitio Romaniae (martie 1204), hotărăște părțile ce revin celor două grupuri din tabăra latină, respectiv cruciații și venețienii (marii câștigători ai cuceririi Constantinopolului). Vezi și S. Brezeanu, *O Istorie a Bizanțului*, ed. a II-a, București, 2004, p. 246.

⁴² FHDR, III, p. 314-315.

a poruncit⁴³ mai multor oamenii din armata scitică, pe care o comanda Kotzas, să năvălească din nou asupra taberei latinilor și să facă aceleași lucruri ca și mai înainte și să se întoarcă pe același drum pe care o luaseră și prima dată. Iar <latinii> cum i-au văzut din nou pe sciți, iarăși se înarmară în grabă și porniră după ei cu mai multă vigoare decât înainte, clătînându-și lăncile și au gonit mai multă cale. Și cum sciții înaintau lesne și nu mai trăgeau cu arcurile în urmă, căci erau înarmați ușor și erau purtați de cai mai iuți, latinii fără șă-și dea seama, meraseră foarte departe, încât ajunseră pe negândite în locurile în care le erau pregătite cursele și unde dușmanii stăteau la pândă. Și dând peste trupele scitice odihnite, tocmai când ei erau istoviți de osteneala drumului, iar caii abia de mai puteau să răsuflă, sunt prinși în .ceruire. Căci sciții i-au împresurat. Și când s-a dat lupta, <latinii> erau răsturnați de pe cai sub presiunea mulțimii sciților, care se repezeau mai mulți asupra unuia singur și oamenii aceștia cu gâtul țeapăn erau prinși de grumaz cu securi și lanțuri și a fost ucisă și o mare parte din cai. Căci sciții veneau asupra lor asemenea unui nor negru și des încât ei nu puteau nici să-și desfășoare cavaleria, / nici să fugă. A căzut așadar floarea trupelor latine și cei mai vestiți luptători ai lor cu lancea. A căzut și contele Ludovic de Blois. Iar Balduin e prins și dus în robie în Misia, iar de acolo e trimis la Târnovo și aruncat în închisoare și pus în lanțuri până la grumaz⁴⁴. Prin urmare, întâia confruntare de proporții cu Imperiul latin, ca de altfel, și în precedentele cu Bizanțul statul Asăneștilor a fost susținut hotărâtor de forța militară cumană. După înfrângerea cruciaților, armata vlaho-bulgaro-cumană, folosind totala derută din rândul latinilor, pune stăpânire pe o mare parte din teritoriul de la sud de Haemus⁴⁵, care i se supune, în tot acest timp cumanii ajung la Constantinopol. „Ioniță, regele Vlahiei și al Bulgariei, era cu ostile lui și pusese stăpânire pe întreg ținutul. Iară ținutul și cetățile și castelele erau de partea lui și cumanii lui goniseră până înaintea Constantinopolului”⁴⁶. Punctul culminant al atacurilor, cât și strategia țarului vlaho-bulgar, care viza cucerirea Constantinopolului, se derulează cu precădere în intervalul de timp cuprins între 1205 și 1207. În acest răstimp, blocul aliat vlaho-bulgaro-cuman duce un război crâncen, sângeros și eficient în Thracia și Macedonia, cucerește Philippopolis și asediază Adrianopolul, unde zdrobește oastea latinilor de la Rusion⁴⁷. Din câte se pare greul acestei campanii este asumat de turanicii cumani⁴⁸ care ajungând pe țărmul Mării Marmara, au cucerit orașul Aproș și au luat în captivitate o mulțime de oameni. Tot acum năvălitorii au cucerit și distrus cetățile Rhaedestos, Perinthos, Daonion, Arcadiopol, Tzumlas și Athyda⁴⁹. Au fost uciși bătrâni, femei, copii, iar alții au fost

⁴³ Din acest context ne putem da seama că, în timpul lui Ioniță Kaloioannes, cumanii din oastea vlaho-bulgară erau sub ascultarea sa.

⁴⁴ FHDR, III, p. 316-317; P. Angelov, op. cit., p. 236.

⁴⁵ Este vorba de Thracia.

⁴⁶ G. de Villehardouin, Cucerirea Constantinopolului, trad. O. Pecican, Cluj, 2002. p. 161; Istoria Românilor, III, p. 436; V. Spinei, op. cit., p. 264-265.

⁴⁷ Ibidem, p. 324-327.

⁴⁸ Aceștia erau urmați, așa cum ne relatează Istoria lui N. Choniates, de trupe regulate formate din vlaho-bulgari și care aveau rolul de a da lovitura de grație, în urma șarjelor cavaleriei cumane.

⁴⁹ FHDR, III, p. 326-327.

înecați în timp ce încercau să-și găsească salvarea fugind cu luntrile. După atâtea atacuri și jafuri, însoțite de distrugerii de vieți omenești, Thracia arăta ca un cimitir. Cei care au scăpat cu viață au fost duși în robie. Conducătorul expediției cruciate, marchizul Bonifaciu de Montferrat⁵⁰, principele regatului latin de Thessalonic, pus însă sub vasalitate imperială, este, de asemenea, înfrânt într-una din ciocnirile cu vlaho-bulgaro-cumanii. Istoria lui N. Choniates ne informează despre existența unui anume Cusmen⁵¹, vlah de origine, „însărcinat cu paza orașului Prosakos și a tuturor ținuturilor din partea aceea, supuse lui Ioan” ocupând o vreme Thessalonicul⁵², cu largul concurs al locuitorilor orașului⁵³, însă este înfrânt de latini⁵⁴ Bonifaciu de Montferrat, hăituit continuu de hoardele cumane, și-a găsit salvarea refugiindu-se la Thessalonic, capitala statului său cruciat, în vreme ce aliații vlaho-bulgaro-cumani cucereau posesiunile macedonene ale principatului de Thessalonic⁵⁵ La capătul expedițiilor, efectuate de Taratul Asăneștilor la sud de Haemus, în Thracia și Macedonia, care la început au avut rolul să slăbească puterea bizantinilor, iar apoi pe aceea a latinilor, stătalitatea din Târnovo a ieșit întărită pe plan politic și militar.

* * *

Având în vedere penuria de date documentare, precum și ponderea redusă a studiilor de specialitate la nivelul înțelegerii culturii turanice cumane la nivel militar, nu ne este ușor să specificăm natura raporturilor de alianță dintre Taratul Asăneștilor și cumanii de la nord de Dunăre. Raportul dintre relativitatea și complexitatea relațiilor Taratului Asăneștilor și detașamentele cumane constă, foarte probabil în explicarea dublului statut, de mercenari-aliați, al turanicilor. La momentul declanșării răscoalei Asăneștilor efectivele de cumani au fost înrolate ca mercenari în oastea nou formată de Petru și Asan la nord de Dunăre, așa se explică numeroasele incursiuni prădalnice pe care le-au făcut aceștia la sud de Dunăre. După recunoașterea noului stat din Haemus și câștigarea independenței (1187) crește foarte mult posibilitatea ca

⁵⁰ Nedorit de Henrico Dandolo, ca împărat de Constantinopol, pentru pericolul ce îl putea reprezenta principele lombard pentru interesele Comunei în Italia de nord, primește în comesație, ulterior, regatul latin de Thesalonic. În plus, Comuna a cedat lui Bonifaciu de Montferrat și regiunea din jurul Thessalonicului, ca apanaj, în schimbul insulei Creta, pe care marchizul o deținea de la nevârstnicul împărat Alexios al IV-lea Angelos. Bonifaciu de Montferrat, suveranul regatului de Thessalonic se încoronează solemn în toamna anului 1204.

⁵¹ Deși numele este de origine cumană, fără îndoială acesta (probabil vlah) era sub comanda lui Ioniță Kaloioannes.

⁵² Vlahul acționează la îndemnul suveranului său, cucerind, temporar, Thessalonicul, stăpânit de latini. Este posibil să fi primit chiar titlul de sebastos. Cf. FHDR, III (V. n. 232, p. 321).

⁵³ Bonifaciu de Montferrat era plecat în Peloponez cu gândul de a supune insula și pe arhontele Corintului, Leon Sguros. În acest context și pe un fond de nemulțumire locală, are loc cucerirea Thessalonicului, apărat de o garnizoană latină, care se retrage, împreună cu soția principelui lombard, Măria de Ungaria, într-o fortăreață asediată, de unde sunt salvați de oamenii lui Bonifaciu de Montferrat, care cu această ocazie recuceresc orașul stăpânit de vlahul Cusmen, supusul lui Ioniță Kaloioannes.

⁵⁴ FHDR, III, p. 320-321.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 322-323.

armatele cumane să fi avut, cu precădere în timpul fraților Asan, statutul de aliați temporari. Un episod lămuritor, care ne ajută să înțelegem mai bine relațiile la nivelul blocului aliat vlaho-bulgaro-cuman, s-a derulat în preajma orașului Serres. Ginelele împăratului Alexie III Angelos, sebastocratorul Isaac Comnenos, declanșând un imprudent contraatac, căzând în cursa întinsă de Asan I, a fost prins de un cuman. Acesta, bănuind că a capturat un personaj important și în speranța că va putea beneficia de avantaje materiale de pe urma demnitarului bizantin, a căutat sa-l tăinuiască, fără succes însă, fiind deconspirat a fost nevoit să îl predea lui Asan⁵⁶. Semnificația acestui fapt ne orientează spre o concluzie, deloc exagerată, anume că efectivele cumane din componența armatei vlaho-bulgare nu aveau drepturi egale⁵⁷ cu aliații lor, ci erau sub obediența Asăneștilor, lucru certificat ulterior prin amploarea și proporțiile ce au cuprins acțiunile acestui fenomen militar, în structura ostășească a Țaratului Asăneștilor⁵⁸. În această privință relevante ne sunt relatările cronicarilor⁵⁹, contemporani evenimentelor, și de bun augur pentru reconstituirea, în măsura cunoașterii realităților epocii, complexului sistem clientelar și de alianțe de care dispunea, fără a face abstracție de conjunctură, Țaratul de Târnovo. Principalul izvor al răscoalei Asăneștilor, N. Choniates, probând în acest mod măsura talentului său istoric, ca martor al evenimentelor, din postura de secretar imperial, l-a însoțit pe împăratul Isaac al II-lea Angelos în campaniile purtate de acesta contra vlaho-bulgarilor, ne-a lăsat prețioase informații ce conduc spre o interesantă abordare a chestiunii în discuție. Condiția esențială pentru un suveran sau un stat să-și impună autoritatea într-un context anume depindea de statutul politico-juridic internațional. Țaratul Asăneștilor, cu precădere în vremea lui Ioniță Kaloioannes, avea toate atuurile să se erijeze într-un hegemon balcanic, ceea ce i-a permis totodată să ducă o politică standard în raporturile sale cu potențialii aliați-obedienți. Cumanii au fost principalul factor militar al statului din Târnovo iar modul în care ei au aderat la răscoala din Stara Pianina și ulterior, la constituirea unei armate impresionante, prin număr și forță pentru acele vremuri s-a tradus prin transformarea statului vlaho-bulgar într-o forță de prim rang.⁶⁰

⁵⁶ *Ibidem*, p. 282-283.

⁵⁷ V. Spinei, *op. cit.*, p. 263.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 272. Autorul încearcă să scoată în evidență statutul de mercenari, lucru cu care suntem de acord în principiu, însă referitor la relațiile cu statul Asăneștilor, cel puțin în primele decenii, cumanii au fost și supuși ai dinastiei vlahe, dovada stă în dedicația lor cu privire la angrenarea deplină a contingentelor cumane la chemarea Asăneștilor sub arme, iar unele campanii au presupus riscuri majore, ceea ce denotă posibila lor neimplicare în acțiuni de pradă.

⁵⁹ Iară ținutul și cetățile și castelele erau de partea lui și cumanii lui goniseră până înaintea Constantinopolului. Cf. G. de Villehardouin, *op. cit.*, p. 161.

⁶⁰ Ș. Papacostea, *op. cit.*, p. 19.

IMPORTANȚA DESCĂLECATULUI DE ARGHEȘ ÎN CONCEPȚIA LUI GHEORGHE BRĂȚIANU

Cristina Olariu
Daniela Iacovache

Constituirea statelor medievale românești a fost un proces de durată ce își are originea, conform afirmațiilor lui Gheorghe Brătianu¹, în tradiția istorică pe care ne-au transmis-o cronicarii. Amintirea întemeierii statelor medievale românești provine din izvoare scrise de cărturari medievali și din memoria populară, care a transmis-o prin viu grai, de la o generație la alta. Poate, datorită nevoii de a-și înțelege originea și de a-și percepe mai clar identitatea colectivă, românii, la fel ca alte popoare, au încercat să elucideze care este partea de adevăr istoric din faptele evocate de tradiția scrisă sau orală.

Problema întemeierii statelor românești a generat în istoriografia românească modernă dispute mai ales în ceea ce privește mult contestatul „descălecat” de Argeș.

Teoria istoriografică referitoare la „descălecat”, reprezentată de istorici consacrați (D. Onciul, N. Iorga, I. Lupaș, Petre P. Panaitescu, Constantin C. Giurescu, ș. a., exclude tradiția istorică, aceasta nefiind acceptată ca sursă istorică, considerând că „descălecatul” aparține legendei și tălmăcirii ei cărturărești. Până la Brătianu, istoricii pozitivști se îndoiseră de valoarea istorică a cronicilor și tradițiilor istorice. Ei lucrau doar cu documente sigure, care datau exact din momentul la care făceau referire, cum erau actele cu caracter oficial ieșite din cancelariile domnilor medievali.

Dintre istoricii care s-au ocupat de această problemă se remarcă, prin contribuția sa științifică la înțelegerea constituirii statelor românești, Gheorghe Brătianu². În opoziție cu istoriografia critică modernă, Gheorghe Brătianu, interpretând tradiția, nu reînvie o teorie, ci dovedește esența istorică a descălecatului.

În lucrarea sa, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, apărută în 1945, marele istoric român denaturează sensul metodologic, bazat pe o critică „ad literam” a izvoarelor, al precursorilor săi și formulează o nouă teorie istoriografică. Ideea fundamentală a lucrării sale, prin care afirmă că și tradiția conține un sâmbure de adevăr, se regăsește în concepția autorului, care pornește de la premisa utilizării tradiției, supusă însă criticii istorice. Astfel, Gheorghe Brătianu argumentează într-un mod „sui generis” teza sa: „A respinge în totalitatea ei o tradiție istorică, numai pentru

¹ Gheorghe Brătianu aprecia că descălecatul la Câmpulung (1290) a fost urmat de „întemeierea țării” adică unificarea cnezatelor și voievodatelor. Tot după tradiție, procesul unificator în stânga Oltului a pornit din Câmpulung, a cuprins Argeșul care avea să devină cel de-al doilea „scaun” al domniei, după care țara s-a întins până la Dunăre și Șiret și probabil spre gurile bătrânului fluviu.

² Gheorghe Brătianu (1898-1953). A fost unul dintre cei mai importanți intelectuali și politicieni români dintre cele două războaie mondiale, în 1930 a creat o disidentă a PNL. După 1947, el a urmat calvarul familiei sale și al tuturor intelectualilor considerași periculoși de către regimul comunist. A fost îndepărtat din Universitate, apoi arestat și întemnițat în închisoarea de la Sighet (1948), unde a și murit, fără ca măcar să fu fost judecat.

că unele din elementele ei au aspecte legendare, e o greșeală tot atât de vădită ca și însușirea ei totală, fără nici o judecată sau măcar o contribuție a spiritului critic”.³ Pornind de la o asemenea premisă, de la acceptarea ideii că tradiția nu trebuie respinsă ca atare, exprimând cu alte cuvinte ceea ce exegeții mitului au spus și anume că legenda reprezintă o realitate ce a fost trăită, deci conține un element de adevăr, cartea sa a aprins mânia celor care au comentat-o uimiți de faptul că „în loc să ne așteptăm la adâncirea scepticismului cu privire la tradiția istorică, în aceste lucrări găsim dimpotrivă reabilitarea ei”⁴ Exaltarea și patetismul romantic nu conduceau - luând cazul lui N. Bălcescu - la acceptarea „de facto” a datelor și perspectivelor pe care le oferă folclorul față de istorie. Tradiția istorică poate fi considerată ca echivalentă a unui izvor doar atunci când informația brută este trecută prin filtrul „agerii critici” Ca și Bălcescu, alt mare istoric al epocii romantice românești, M. Kogălniceanu, așează deasemeni literatura populară pe primul plan al izvoarelor istorice. Kogălniceanu creează la un moment dat o demarcație între „documenturile și tradițiile vechi”, insistând, ca și N. Bălcescu, asupra necesității de a fi călăuzit de „făclia unei critice sănătoase”. Chiar dacă istoricii perioadei romantice, cu mijloacele limitate ale epocii, au așezat uneori în primul rând al surselor documentare propriu zise adevărul tradiției, mai puțin s-a reținut faptul că exaltarea și patetismul romantic al epocii n-a dus la receptarea legendelor și miturilor ca adevăruri istorice absolute, intangibile. Gheorghe Brătianu nu rămâne la stadiul confruntării, ci trece la interpretarea relației tradiție-istorie, ceea ce reprezintă noutatea și modernitatea metodei sale. „În cercetarea ce o întreprindem despre tradiția istorică a întemeierii statelor românești, vom folosi astfel toate datele pe care critica istorică ni le-a pus la dispoziție și vom ține seama de toate elementele pozitive, ce le-a adăugat cunoștințele noastre. Vom pleca însă la drum cu alt spirit, mai puțin pornit spre îndoiala, mai obiectiv, întemeiat nu numai pe reguli și metode aplicate mecanic oricărui text și oricărei relațiuni, ci pe o considerare mai deplină a tuturor factorilor de informație și de viață istorică. Cu cât orizontul e mai larg, cu atât și pătrunderea în adâncime e mai rodnică”⁵ După părerea sa, atât documentele, cât și „tradiția” atestă că între Transilvania, Valahia, Moldova au existat nu numai legături, dar și o adevărată fuziune. Dovadă că, atunci când nobilimea română din Ardeal începe să fie deposedată de cuceritori, se îndreaptă spre celelalte provincii unde se aflau formațiuni statale. Gheorghe Brătianu se înscrie printre cei ce au reflectat importanța tradiției ca factor de cunoaștere istorică, arătând cum prin datele furnizate de ea, capătă nu numai investitura aureolată a mitului, ci dovezi științifice.

Istoricii, începând cu vechii cronicari, au arătat de multe ori că tradiția istorică ajută la cunoașterea trecutului. Cronicarul moldovean Miron Costin (1633-1691) scria în lucrarea sa, *De neamul moldovenilor*, despre necesitatea de a cerceta începuturile țării: „Începutul țărilor acestora, și neamului moldovenescu și muntcnescu și câți sânt

³ G. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Valeriu Râpeanu, București, 1980, p. 125.

⁴ A. Boldur, *Întemeierea Moldovei. Cu prilejul lucrărilor d-lui Gheorghe I. Brătianu*. În „Studii și cercetări istorice”, vol. XIX, (vol. II din seria nouă), p. 175.

⁵ *Ibidem*. p. 97.

și în țările ungurești cu acest nume, români și până astăzi, de unde sunt și de ce seminție, de când și cum au descălecat aceste părți de pământu, a scrie multă vreme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Dzice-va neștine: prea târziu iese după sute de ani, cum să voru putea știi poveștile adevărate, de atâtea veacuri? Răspunzu: Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omești, scrisoarea, dintre care, dacă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici⁶.

Căutând adevărul istoric ascuns în mituri și legende, în cronică, precum și în tradiții, Gheorghe Brătianu a pus în paralel „realitatea” pe care o arătau tradițiile și „realitatea” pe care o arătau documentele autentice.

Tradiție⁷ 1290: Negru-Vodă vine din Făgăraș și, descălecând la Argeș, întemeiază Țara Românească⁸.

Izvorul scris - 1290: Cornițele Ugrinus din Făgăraș, supus al regatului Sf. Ștefan, acaparează pământurile românilor de aici⁹.

În contextul descris de noi, opera lui Gheorghe Brătianu reprezintă un element de sinteză și de noutate, pe tărâmul relației dintre tradiție și istorie, evidențiind deopotrivă modernitatea concepției și a cercetărilor sale istorice. Gheorghe Brătianu a trecut la acea căutare a factorilor istorici până în „domeniul limitelor nesigure dar totuși atât de reale” rămânând în același timp un istoric care nu abolește niciodată examenul critic al izvoarelor. Numai că, așa cum am văzut, această noțiune a fost tot timpul în sistemul lui de gândire mult mai largă și mai cuprinzătoare incluzând nu numai ceea ce a fost atestat ci și ceea ce a fost trăit, adică mitul.

„Mai este poate, în această întoarcere cu temeuri mai puternice la vechea tradiție istorică despre începuturile statelor românești, mai mult decât o întâmplătoare potrivire în dezvoltarea disciplinei noastre, în aceste vremuri de adânci prefaceri și de neîncetate răsturnări, statornicirea unui element tradițional e un punct de reazem pentru minte ca și pentru suflet. E o atingere cu temeuri mai adânci ale firii și ale existenței naționale, din care pot izvorî acum, ca și altădată, nădejdi și puteri nebănuite¹⁰”.

De ce am spus în rândurile anterioare că lucrarea lui Gheorghe Brătianu reprezintă un element de noutate și de sinteză în istoriografia românească?

Este descălecatul din sud doar posibil, fără însă a dovedi realitatea lui?

⁶ Miron Costin, *De neamul moldovenilor*, p. 31.

⁷ Tradiția istorică pe care ne-au transmis-o cronicarii de mai târziu atribuie întemeierea Munteniei unui personaj legendar, devenit un veritabil mit, Negru-Vodă. Acesta ar fi venit din Ardeal și ar fi *descălecat* în Țara Românească, adică a întemeiat o stăpânire. La fel ca și cronică Notarului Anonim despre Transilvania, legenda lui Negru-Vodă nu poate fi verificată cu documente sigure, însă totodată nu putem face abstracție de veridicitatea ei, doar pe motiv că este o legendă.

⁸ Momentul decisiv - al constituirii statelor extracarpate, exprimat de tradiția istorică prin termenii de descălecat și întemeiere - a fost înlăturarea dominației teritoriale a Regatului Ungar.

⁹ Anihilarea autonomiei Făgărașului în 1291 de către regele Andrei al III-lea a coincis, potrivit tradiției, cu trecerea munților de către Negru-Vodă și instalarea sa la Câmpulung.

¹⁰ G. Brătianu, *op. cit.*, p. 233.

Ei bine, poate că tocmai aici stă fondul problemei, anume: originalitatea concepției lui Gheorghe Brătianu se găsește în consens cu dezvoltarea gândirii istorice mai noi, respectiv cu ideea că mitul, legenda, tradiția ne transpun în domeniul posibilului. Din această perspectivă cartea marelui nostru istoric se aliază standardelor *Școlii Franceze*, el fiind format în ambianța pariziană, reprezentând un moment de noutate în cultura noastră, începutul unei noi metode de înțelegere a tradiției în raport cu realitatea istorică.

Constantin C. Giurescu releva un fapt esențial, pe ce anume *tradiții* își sprijină Brătianu demonstrația susținând că el „nu aduce material documentar nou, nu publică vreo versiune nouă a tradiției, nici vreun document necunoscut..., ci pune din nou în discuție tradiția și anume nu tradiția populară ci tradiția cultă, cea consemnată în scris în veacul al XVIII-lea. Faptul este esențial pentru chestiunea care ne preocupă, deoarece tradiția populară e mult mai veche decât cea cultă, alcătuită, aceasta din urmă, la vreo trei secole după evenimentul pe care pretinde că îl redă și apoi fiindcă o serie de elemente istorice ale acestei tradiții populare se verifică prin acte și mărturii autentice¹¹. Gheorghe Brătianu s-a adresat cu bună știință tradiției culte românești deoarece o încadra în tradiția universală și mai ales europeană. El însă pornea de la premisa că: „împietirea unui fapt istoric cu elemente de legendă și folclor îngreunează desigur sarcina ce revine criticii, dar nu justifică în nici un caz o atitudine negativă de principiu față de împrejurările povestite”¹². Autorul nu reia o discuție, nu aduce într-o controversă doar probe noi de o parte și de alta, ci propune un punct de vedere inedit, ca o „conditio sine qua non” pentru înțelegerea raportului tradiție-istorie și anume trecerea de la confruntare la interpretare, ceea ce reprezintă noutatea și modernitatea metodei sale.

Ce înțelege Gheorghe Brătianu prin noțiunea de tradiție?

Datele „păstrate de izvoare istorice, altele decât documentele sau monumentele contemporane, în înțelesul strict al cuvântului”¹³

Altfel, cartea sa demonstrează că tradiția păstrată de sursele istorice, chiar dacă descrie întâmplări mai vechi decât datează acele scrieri, conține, eliminând anacronismele și fanteziile - un sâmbure de adevăr ce nu poate fi nesocotit și nici înlăturat.

„Deacălecatul” în interpretarea pe care o dă Gheorghe Brătianu tradiției, nu reprezintă cucerirea unor teritorii pustii, ci expresia realizării printr-un act politic, a unei unități de fapt. Legenda vine să-i confere prestigiul, să o înscrie în rândul marilor evenimente istorice, să dea dimensiuni de proporții mitice unui moment de importanță vitală pentru istoria românilor.

Relevantă pentru închiere poate fi definiția pe care M. Eliade o dă tradiției în raport cu istoria: „Mitul și legenda sunt adevărate în alt sens decât, de exemplu, o realitate istorică este adevărată. E vorba de două moduri diferite de a fi în lume, de

¹¹ *Ibidem*, p. LXX (Studiu introductiv).

¹² *Ibidem*, p. LXX-LXXI.

¹³ *Ibidem*, p.LXXII.

două perspective diferite ale spiritului în interpretarea lumii, modalitate de a fi și activități ale spiritului care de altfel nu se exclud deloc. Un popor ca și un individ poate fi conștient de răspunderile sale în fața istoriei, poate să și le asume curajos continuând să se bucure de vechile mituri și legende și să creeze altele deoarece acestea vorbesc despre alte dimensiuni ale existenței umane”¹⁴.

THE IMPORTANCE OF THE DISMOUNT FROM ARGES IN THE CONCEPTION OF GHE. BRATIANU

SUMMARY

The foundation of the Romanian medieval states has been a process of long standing. According to Ghe. Bratianu, this process has its origin in the historic tradition wrote down by the Romanian medieval historians.

¹⁴ *Ibidem*, p. LXXVI.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ȘI ISTORICE ÎN ZONA MEDIANĂ A BAZINULUI SUPERIOR AL RÂULUI BÂRLAD

Sergiu Ștefănescu

Partea a V-a

Cercetări și descoperiri efectuate după publicarea părților I-IV.

VALEA PÂRÂULUI CRĂIASCA

II. COMUNA BOZIENII DE JOS, JUD. NEAMȚ

Ia. SATUL CRĂIEȘTI

294. Pe culmea dealului (P. 287).

La circa doi km. N de satul Crăiești, la cca. 600 m. E de DN 15D, la cca. 500 m. S de marginea de pe deal a pădurii comunale, la cca. 1,5 km., S_V, de satul Holm⁴⁵⁰, la capătul drumului de pământ ce coboară din pădure, pe ambii versanți ai culmii de deal, am descoperit un obiectiv arheologic.⁴⁵¹

Pe cca. 1,5 ha. se găsesc numeroase urme de locuire umană, precum și fragmente ceramice datate în sec. XIII/XIV, XIV (?), XV/XVI-XVIII. O locuire mai slabă aparține sec. XVIII/XIX, putând atesta existența unei prisăci.

VALEA RÂULUI BÂRLAD

VI. COMUNA DUMEȘTI, JUD. VASLUI

VI d. SATUL VALEA MARE

295. Lângă locuința Anetei Coțovanu (P. 288).

În partea de N-E a satului, la 20m, S, de casa A. Coțovanu, la poala versantului dinspre nord a dealului, la 15 m, S, de drumul care duce în satul Viișoara, în malul înalt al unei lutării, în ultimii 30 de ani, în urma escavațiilor s-au identificat: un schelet uman cu câțiva bănuți lângă el⁴⁵²; au fost distruse numeroase gropi menajere și, probabil, urne funerare; spre est și sud, pe versantul dealului au fost identificate numeroase urme de locuire umană din secolele II - III și VIII / IX.

Săpând pentru a lua lut, Gh. Gr. Coțovanu a deranjat grav un mormânt uman de incinerare. La 1,30 m. – H (adâncime) erau depuse direct pe pământ, fără cărbuni

⁴⁵⁰ Comuna Poienari, jud. Neamț.

⁴⁵¹ Obiectivul a fost căutat repetat de către noi. V. *AMM*, XV-XX, p. 207-2308, pct. 259, nota 348. Considerăm posibil ca între sec. XI (datorată, probabil, invaziei cumanilor) și sec. XIII, satul Crăiești să se fi stabilit mai spre nord, în adâncul codrilor, înființând actualul sat Pâncești. Abia în sec. XIII-XIV o parte din locuitori s-au așezat pe această vatră. Alte câteva familii vor fi înființat actualul sat, sediu de comună, Poienari. Toate așezările aflându-se pe aceeași moșie inițială-Crăieștii. V. și *Carpica XXX*, p. 53-86, S Ștefănescu, Date privind „moșiile bătâne”

⁴⁵² V. *AMM*, XV – XX, p. 191, pct. 161 a, b.

sau cenușă, cutiile craniene a două persoane – adult (poate mamă și copil), sparte dar aproape complete, împreună cu resturi ușoare din femur, coaste, falange, etc. Oasele capurilor fuseseră așezate unul lângă altul, dar cu fața în jos. Lângă acestea a fost găsit și un fund gros, de oală (?), din pastă grosieră, ars superficial – cu miez negru, între fețe gălbui, fără a avea pereți în sus, spart din vechime. Ca degresant au fost folosite cioburi pisate. Pe el se mai observă impresiuni de deget. Poate aparține sec. VIII / IX.

De la 4 – 6 m, V, din maluri surpate am recoltat câteva cioburi, roșcate și cenușii, lucrate manual, din pastă fină și grosieră, databile în sec. II – III p. Chr. Unul, negricios, moale la pipăit, cu cioburi pisate în pastă, poate aparține sec. IX.⁴⁵³

VALEA PĂRĂULUI ȘACOVĂȚ
VIII. COMUNA TODIREȘTI, JUD. VASLUI
VIII a. SATUL COTIC
296. SUS, pe platou (P. 290)

La cca. 1,2 km, E, de satul Cotic, la limita estică a unui înalt și întins platou, secționat de un drum de pământ, deasupra unei lungi creste, mai sus altitudinal decât fostul schit Mera și a locurilor izvoroaie ce-l înconjurau, am identificat un obiect arheologic.

Acesta aparține culturii Cucuteni, fază neprecizată. De aici fragmente ceramice au ajuns până la 100 – 150 m, mai jos, pe seliștea schitului Mera.

VIII g. SATUL DRĂGEȘTI
297. Schitul Mera⁴⁵⁴ (P. 289).

Am cercetat repetat locul situat la cca. 2 km, V, de satul Drăgești, la cca. 1,3 km, E, de satul Cotic, la cca. un km, V, de șoseaua Todirești – Țibănești.

Odinioară împădurit pe o lungime de kilometri, întreg versantul dealului a fost defrișat fiind transformat, ante 1838⁴⁵⁵, în toată partea sa de mijloc, într-un bazin de alunecări masive și profunde de teren, alternând cu locuri izvoroaie. Jos, poala versantului a fost erodată de pârâul Scovățul Sec, care a dus la prăbușirea întregului versant, pe 2 – 3 km lungime, rupându-se creasta platoului de la est de Cotic, a dat naștere unei creste înclinate, cu 10 – 25 m diferențe de nivel.

⁴⁵³ Întregul material a fost depus la Muzeul “Ștefan cel Mare” Vaslui, în vederea expertizării de către specialiști.

⁴⁵⁴ A fost semnalat în *R. A. Vs.*, p. 249, pct. LXIV, 11: „La cca. 1 km. Vest de sat, pe locul cunoscut sub denumirea de „Mînăstirea”, se află o așezare cucuteniană (?), precum și resturile unui sat (ceramică, temelia unei biserici – arșă, morminte) care a existat în perioada secolelor XVI – XVII.”

⁴⁵⁵ Evidențate în „planul”...: ARH. STAT. BUC. – PLANURI- jud. Vaslui, nr. 34 – 5 iunie 1838.

Deși din documente reiese că ar fi existat și sat și schit sub numele „Mera”,⁴⁵⁶ nu am reușit să identificăm seliștea fostului sat, ci doar pe cea a schitului și chiliilor sale.

Cercetările noastre atestă că atât biserica cât și seliștea erau construite din lemn. Resturile ceramice recoltate datează din sec. XV final – XIX final. Am găsit și cioburi de sticlă de la candelă și geamuri (de doi mm grosime), deformate de puterea flăcărilor. Am adunat și cuie subțiri, lungi de 40 – 60 mm, produse atât artizanal cât și industrial, ce pot proveni de la un acoperiș de șindrilă, refăcut de 2 – 3 ani. Dimensiunile biseriței erau de aproximativ 12 m lungime, 5 m lățime la intrarea în pronaos, și cca. 7 m, între cele două brațe ale crucii.

Tradiția orală păstrată de săteni afirmă că biserița a ars, că focul a fost pus intenționat de către unii boieri locali, ale căror interese au venit în conflict cu ale călugărilor.

Chiliile se aflau la 10 – 40 m, V și S, de biserică. Am identificat și urmele a două iazuri de pește (unul la 20-50 m. N de biserică, altul la 300-400 m. N) .

Într-un document din 1785 iulie 22⁴⁵⁷, este atestat numele unui răzeș – Ștefan Miera – nu știm dacă și-a luat numele de la sat, sau satul și l-a luat de la un înaintaș al său.

Într-un alt document, datat 1845 martie 26⁴⁵⁸, se face referire la un monah - Hagi Nicodim - care slujise la fostul schit Mera, decedat la acea dată.

Cele câteva fragmente ceramice cucuteniene recoltate aici provin din așezarea precedentă (p. 290).

298. La nord de Schitul Drăgești (P. 291).

Pe un podiș ușor înclinat spre nord și est, de la cca. 100 – 250 m, N, de clădirea nouă și maiestuoasă a bisericii, din lemn, a Schitului Drăgești; și de la cca. 100 – 200 m, V, de șoseaua Todirești – Țibănești; de la 10 – 15 m, S, de o porțiune a pâraului Sacovățului Sec (numit în „planul” de la 1838 și Gârla Morții), am descoperit un întins obiectiv arheologic.

Vestigiile arheologice anterioare sec. VII / VIII, se găsesc în partea de Sud și Vest, a obiectivului, la peste 0,25 m adâncime. Cele de după sec. VII / VIII se găsesc, la mică adâncime, în partea de N-E.

Primele locuri provin din Hallstatt final (?), resturile ceramice, în general atipice, gălbui roșcate, din pastă grosieră, arse superficial.

Acesta este suprapusă de o altă locuire, de daci și bastarni datând din sec. III – II – (I ?) a. Chr, destul de intensă. Pe aceeași suprafață se locuiește slab în sec. II – III

⁴⁵⁶ I. F. R. Iș, *Tezaurul ... I*, 1, p. 710, col. 1, unde este atestat ca sat în ocolul Fundului, între 1772 – 1831 când la catagrafia din septembrie este înglobat în satul Todirești. Ca schit este menționat la 1809. Referire la schit face și C. Radu, *Todirești – Vaslui, Oameni – Locuri – Datini*, Iași, 1987, p. 93, care afirmă că schitul exista la 1884, dată la care avea „... obiecte, cărți, veșminte de valoare...”.

⁴⁵⁷ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, V, 1, p. 46, în hotărnicia Dumeștilor.

⁴⁵⁸ Direcția Generală a Arhivelor Statului din R. S. R., *Din tezaurul arhivistic vasluian, Catalog de documente, 1399 – 1877*, p. 227, doc. 942, colecția A. Ursăcescu, 264.

p. Chr, de când provin resturi ceramice gălbui – roșietice din pastă fină și semifină. Între ele am recoltat și un fragment din pastă gălbuie, dură de habitat, provenit dintr-un gât de amforă.

Următoarele resturi de locuire umană aparțin sec. VII / VIII. Urme mai slabe de habitat, pot fi datate, nesigur, în sec. XII.

Începând cu sec. XIV / XV se locuiește continuu până în a doua jumătate a sec. XIX. Mai intensă în sec. XIV / XV – XVI / XVII mai slab în sec. XVII-XVII/XVIII ceramica secolului al XIX-lea a fost confecționată dintr-o pastă deosebit de dură. Așezarea din sec. VII/VIII, găsită pe moșia satului Todirești, considerăm că a fost o veche vatră dihetomică a satului.

Locuirile de după secolele XIV-XV atestă existența unor prisăci în lunca cu vegetație bogată a Șacovățului.

ARCHAEOLOGICAL AND HISTORICAL RESEARCH IN THE MEDIAN AREA OF THE UPPER COURSE OF BARLAD RIVER

SUMMARY

The work of the archaeologist Sergiu Stefanescu includes data and various appreciations given as a result of the archaeological research undertaken on the valleys of Craiasa brook (Neamt county, Craiesti village) and Sacovat brook (Vaslui county, Cotic and Dragesti villages), but as well on the valley of Barlad river (Vaslui county, Valea Mare village, Danesti parish). His research emphasized traces of human dwelling since 13th/14 th centuries, 14th/16th-18th centuries and also traces of dwelling prior to this period beginning since the late Hallstatt, as well traces from the allogeneous populations –bastarn community since the 3rd-the 2nd centurie BC.

TEZAUROL DE LA SCHINETEA ȘI PRESUPUȘII SĂI PROPRIETARI

Sergiu Ștefănescu

Recent în revista *Elanul*¹, a apărut un studiu exhaustiv, foarte detaliat și extrem de documentat, intitulat *Tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui*, semnat de profesor dr. Ruxandra Alaiba. Meticulozitatea cu care a fost întocmit (tehnică specifică și binecunoscută aparținând autoarei), nu permite și nici nu necesită vreo completare, adăogire sau observație, ceea ce nu intenționăm și nu ne permitem. Din punct de vedere tehnic, declinăm competența.

Dar încercăm să fim utili, și în măsura în care vom reuși, să ne aducem contribuția identificând ocina, moșia în care a fost îngropat tezaurul și pe presupușii săi proprietari.

Sarcina ne este sensibil ușurată deoarece cercetăm pe teren, amănunțit, zona înconjurătoare celei în care s-a găsit tezaurul², pe parcursul a 10 ani.

Interesul nostru a fost trezit pentru acele locuri, cu peste 20 de ani în urmă, când am luat notă de existența și conținutul uricului dat de Juga V.v., la 28 noiembrie 1399, unui ostaș, Țiban³. Vechimea mare a uricului domnesc (chiar dacă foarte uzat), cum și existența unor repere, care și după 600 de ani mai puteau fi identificate pe teren, ne-au incitat și stimulat ambiția și dorința de a încerca să identificăm toate aceste hotare.

Actul fiind foarte deteriorat, am folosit cea mai completă traducere a sa, aceea publicată de A. D. Xenopol⁴, reluată de M. Costăchescu⁵, completând informația obținută din uric cu date obținute din alte hotarnice, cât și din unele acte de vânzare – cumpărare, planuri în care era redată și zona respectivă. Descoperirile arheologice efectuate ne-au fost de un real folos, și au întregit informația.

Deși vom întocmi o schiță a întregului teritoriu la care se referă uricul de la 28 noiembrie 1399, din conținutul actului vom reda doar partea care se referă la satul și moșia pe care s-a aflat tezaurul, atât ne interesează (acum). Așa dar:

„ noi Juga Vvod Domnul Țării Moldovei, cu frații domnii meli, dml. Alexandru și Bogdan înștiințări facem prin aciastă cărți a noastră pentru acest adivărat sluga noastră Țaban, ce au slujit mai înainte între sfinti odihnițalar, părintele nostru ... lui Petru Vvod și lui Roman Vvod ... Ștefan Vvod, dar acum slujăști noaă cu dreaptă și credincioasă slujbă noi l-am miluit pre dânsul de i-am dat lui în

¹ Editată de *Academia Rurală Elanul* și Școala *Ioan Mihai Botez* din satul Giurcani, comuna Găgești, județul Vaslui, nr. 41. iulie 2005 – 44. octombrie 2005.

² S. Ștefănescu, *Cercetări arheologice și istorice...*, în AMM XV-XX, p.p. 183-184, pct. 129a, 130; și în AMM XXI, p.p. 100-112.

³ D.R.H., A, I, p.p. 12-13, doc. 9B.

⁴ În Revista pentru Istorie, Filologie și Arheologie, 1885, vol IV, p. 714.

⁵ M. Costăchescu, *Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare, I, Documente interne*, Iași, 1931, p. 21-23.

pământul nostru al Moldovii doă sate, un satu în Gârbovăți⁶ și altul pe Bârlad, în gura Crasnii.⁷

„[Iar hotarul] acestui sat... pe Gârbovăț apoi la deal, movila săpată, în mijlocul movili peatră apoi drept cătră Sohuleț,⁸ din movilă în movilă până la al triile movilă, apoi de acolo în gios pren valea vecinicii movili⁹ și de acolo sari piste pârâul Sohulețu¹⁰ la zăvoiul veșnic, apoi malul văilor,¹¹ în păr, apoi pisti pârâu din gios de Igriste,¹² la zăvoiul veșnic¹³ și de acolo drept pren păduriei până în drumul cel mare, apoi drept în capătul câmpului de [în] stejar,¹⁴ drept unde ...”

Oferim unele relații privind o serie de termeni existenți în acest uric: „Drumul cel Mare”, era așa zisul „Drum al Bacăului”, care venea de la Iași prin Țibana-Țibănești-Gloden, trecea peste pârâul Găureanca, una apoi Jidovina Mare¹⁵ coborând în Dumești de astăzi (pe lângă moară), se întorcea spre nord și nord-vest urmând în amonte valea pârâului Suhuleț, trecea pe lângă Băicăuți, străbate apoi Jidovina de la Schinetea...

Revenind la moșia delimitată cu reperele din hotarnica de la 1399, citate mai sus, precizăm că: Primul segment de hotar, redat de noi ca „... din movilă în movilă...” se referă la limita moșiei de pe Dealul Comornița, deal care coboară de la Suhuleț, pe la NV de satul Schinetea. Altă expresie „... malul văilor...” se referă la Dealul Crucii (numit și Dealul Coșerelor), limita de est a moșiei (vezi nota 11).

⁶ *Gârbovăți*; pârâu, afluent mare de stânga Bârladului, la intrarea în comuna Dumești, în partea sa de vest.

⁷ Se numește acum *Crăiasca* sau pârâul *Crăiești*, cf. P. Condrea, *Dicționar geographic al județului Roman*, p. 40, București, 1891. Afluent de stânga al Bârladului lângă Băcești.

⁸ *Soholeț*, corect *suhuleț*, sat mare în comuna Tansa, jud. Iași.

⁹ „Vecinica movilă”- tumul dacic, princiar, amplasat chiar în albia pârâului Suhuleț. Vezi: S Ștefănescu, în *AMM XV-XX*, p. 182, pct 121.

¹⁰ „Suhuleț”, pârâu, afluent de stânga al Bârladului, lângă moara Dumești; vezi și C. Chiriță, *Dicționar geographic al jud. Vaslui, București, 1889*.

¹¹ Prin „malul văilor” trebuie înțeles că se referă la culmile de deal ce limitează bazinul hidrografic al unui pârâu, și nu este vorba de malurile albiei lui.

¹² „Igriste”, termen tradus de M. Costăchescu din limba ucrainiană ca „loc de joacă”. Este un Vulcan (?) noroios; are 8-9 m. diametru, este înalt de un m. – ce aduce din adâncuri apă cu bule de gaz și diverse substanțe ce se transformă într-un mâl albicios. Toponim schimbat acum în „La Ochi”.

¹³ Cu 600 de ani în urmă (când „aportul” oamenilor era neglijabil), lunca pârâului Suhuleț era acoperită cu o vegetație luxuriantă de plante perene.

¹⁴ Acest arbore, ce a servit de reper în hotarnica de la 1399, a fost un copac falnic ce purta bouri de hotar pe el. Era considerat element despărțitor pentru hotarele a patru moșii ce se întâlneau, acolo, în coama dealului Armășenilor. Anume: Țibăneștii, spre NV; Băicăuți-Hodoreni, spre NE; Mălineștii, spre SE și Armășenii, spre SV. „... și nici una nu putea trece în cealaltă.” Același arbore a fost amintit în uricul din 17 februarie 1502 (DRH, A, III, p.p. 471-473, doc. 263), când era numit „Stejarul Frumos”, și în hotarnica Armășenilor, de la 5 august 1746.

¹⁵ „Jidovină”- local așa se numește o „fierăstruire” – profundă, în versantul unui deal, traversat de un drum vechi de sute de ani, pe care au circulat mii de carc...

Limita de nord a moșiei o constituia un drum vechi, adânc săpat în cei doi versanți de deal – spre est al Dealului Crucii, spre vest al Dealului Comornița.

Hotarul de sud al acestei moșii, pleca de la un „pâr”, „răsărit” pe culmea Dealului Crucii, cobora pe versantul acestui deal, pieziș, spre, S SV, trecea pârâul Suhuleț undeva între fostele sate Marcoviceni și Hodoreni, mergând un timp pe lângă traseul drumului cel mare, urca versantul estic al dealului Armășenilor, până sus în culme, La Stejar.

Aceste hotare delimitau trupul de moșie Băicăuți. Cercetând arheologic terenul am descoperit, la confluența pârâului Suhuleț, cu un mic afluent de dreapta, o fostă așezare. Aceasta avusese patru cuturi: două la sud, alte două la nord, de acel pârâiaș, care acum este numit „Pârâul Hodoreni”.

Două „planuri”,¹⁶ întocmite la 1824 și 1830, informează că acea seliște aparține fostului sat Hodoreni (1824) care, la 1830 este amplasat corect, pe versantul estic al dealului Armășenilor, la sud de actualul sat Schinetea, la limita nordică a moșiei Leușeni, alăturat fostului sat Rângoia.¹⁷

Din alt document datat la 1489 ianuarie 22¹⁸, aflăm că anterior acestei date satul se numea Băicăuți.

Arheologic constatăm că: 129 a) „La vest de pârâul Suhuleț și de o parte și de alta a pârâului Horodeni, afluent al său de dreapta (ce are, mai sus, în albia sa, un mare bazin din beton), pe o suprafață relativ mare, s-au descoperit și recoltat resturi ale unei locuiri umane, din La Tene, III (sec. II î.e.n. – I e.n.), din sec. II – III e.n., cu ceramică fină și grosieră, decorată cu Crâie orizontale și verticale, sau cu diverse modele (ex. linii vălurite), făcute cu ajutorul angobei, precum și cioburi romane, între care și terra sigillata... Alte urme de locuire aparțin sec. IX/X, XIII, și XIII/XIV-XIX...

Aici a fost ... vatra veche a Băicăuților, deveniți Hodoreni.¹⁹

Și: „În livada Schinetea, la 30-35 m, N, de drumul ce merge V-E, peste culmea de NV a Dealului Bisericii, la lucrările de pregătire a solului, a fost descoperit un bogat tezaur medieval, format din piese de argint și argint aurit...”²⁰

Fiind deosebit de util pentru investigațiile ce vor urma, redăm câteva fragmente din documentul datat 22 ianuarie 1489, care atestă documentar acest sat. „

că au venit, înaintea noastră ... Toma și sora lui, Sorița, fiii Mărinci, fiica lui Țiban, ... și au vândut ocina lor dreaptă ce a fost a bunicii lor Ileana, fiica lui Țiban cel bătrân, din uricul pe care l-a avut de la bunicul nostru, Alexandru voevod, jumătatea de jos, slugilor noastre, Danciul și fratelui lui, Giurgiu, și surorilor lor, Mariuca și Oltea, fiii

¹⁶ a) Arh. Stat. Buc., *Planuri jud. Vaslui, nr. 39, 1824. iunie, moșiile Țihănești-Ivănnești*, ale lui Carp. b) B. A., *H 2378, DLXXV/12, Planul moșiilor Marcovici, Leușeni, Mălinești, Armășeni, Țihănești (1830, în fișă)*.

¹⁷ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise, V*, p. 95.

¹⁸ *DRH, A, III*, p.p. 87-89, doc. 47.

¹⁹ S Ștefănescu, *Cercetări arheologice...*, în *AMM XV-XX*, p.p. 183-184, pct. 129 a) *În livadă*.

²⁰ *Ibidem*, p. 184, pct. 130. „După Deal.” „La Loturi.” Informație de la D. Blăniță și I. Luca, Schinetea.

lui Pătru Brudur,²¹ pentru 180 de zloți tătărești.” „Iar hotarul acelei jumătăți de sat să fie din tot hotarul jumătate.”

Coroborând toate aceste informații, obținute din surse diferite, cu conținutul uricului din 1399, observăm apariția unei serii de nepotriviri. Astfel: identificând în teren hotarele moșiei „întărite” lui Țiban la 1399, am constatat că Băicăuții era unul din cele patru trupuri ale moșiei,²² anume cel dinspre nosd-est. Și totuși, deși satul a existat în teren pe această vatră, încă din secolul XIII, în acel uric nu a fost pomenit. Satul și moșia sa au mai dăinuit cca. 500 de ani! Numele său, Băicăuți, arată că aparținea unui (ultim) proprietar, „Baico”, foarte posibil să fi fost o persoană în vârstă și sterp, poate frate al lui Țiban cel bătrân.

O altă dilemă: De ce nu este pomenit în uric sătucul Marcoviceni,²³ existent din sec. XIII/XIV, la limita de SE a moșiei, apelându-se la termenii „Igrişte” și „Zăvoiul veșnic”? De ce, în actul din 1489, ianuarie 22, se spune că satul (Băicăuți) și moșia sa fuseseră „ de jumătate” al Ilenii, fiica lui Țiban cel Bătrân? Căror moștenitori le reveniseră cealaltă jumătate?

Ne punem aceste întrebări deoarece în nici un alt document nu ni se spune că Țiban ar mai fi avut vreun alt copil, în afară de Ileana. În această situație există o singură posibilitate, aceea ca Țiban să mai fi avut o soră sau un frate, precedați înainte de 1399, dar, de la care rămăseseră copii. Acei copii al căror nume nu-l cunoaștem, au stăpânit moșia celui de al doilea sat, situat „la căderea Crasnei în Bârlad” sat înființat în secolul XI,²⁴ (devenit după 1625, Amășeni), menționat în uricul de la 1399, nepoții acestor copii vin firesc la moștenire, cu aceleași drepturi ca și vara lor Ileana, revenindu-le cealaltă jumătate din Băicăuți de la strămoșul lor Baico. De aici, acest grup de descendenți, (nepoți și strănepoți de frate), ai lui Țiban cel bătrân, ies din calculele noastre.

Coroborând unele informații documentare, cu date obținute din periegeze amănunțite, a rezultat cu certitudine că satele Armășeni și Băicăuți²⁵ (deveniți Hodoreni) au fost înființate inițial de locuitori ai Țibăneștilor. Și, că locuitori ai fostului sat Mălinești,²⁶ au „roit” înființând fostele sate Leucușeni²⁷ și Marcoviceni. Toate satele desprinse din fostele sate „mamă”, Țibănești și Mălinești, au primit suprafețe „afereente” de teren, din moșiile acestora.

²¹ Referitor la frații Brudur se găsesc informații în mai multe documente medievale începând cu cel din *DRH, A, II*, p.p.230-231, doc. 156, din 1469 februarie 9.

²² Trupurile moșiei lui Țiban, erau: Țibăneștii, în centru; Armășenii, spre sud; Hovrăeștii (post 1533), spre vest și Băicăuții (Hodoreni, după 1489), spre nord-est.

²³ S Ștefănescu, *Cercetări arheologice...*, în AMM XV-XX, p.p. 173-174, pct. 82 b, c și 83, „La Ochi” (I).

²⁴ *Ibidem*, p. 162, pct. 33. „Sus pe platou”, și pct. 35. „La vest de sat.” Armășenii este sat în comuna Băcești, jud. Vaslui.

²⁵ Băicăuți și Hodoreni (în două locuri) sunt seliști ce se găsesc în partea de NV a comunei Dumești, jud. Vaslui.

²⁶ S Ștefănescu, *Cercetări arheologice...*, în AMM XV-XX, p.p. 167-168, pct. 60 a-e. „Pe Dealul Beciului (II),” și pct. 61 a-d. „Pe Dealul Beciului (II)”, „În Grup”.

²⁷ *Ibidem*, p. 169, pct. 66 „La NE de Pepiniera Slivică Pietrosu” și la p. 170, pct. 69 b, „La Școala Măreșalului”

Așa cum reiese din documentul de la 1399, satele Țibăneștii (deveniți ai Bublui), Armășenii și Băicăuții, au fost date de Iuga v.v., unor ostași (și familiilor lor) veniți cu Bogdan voievod din Maramureș. De asemeni afirmăm cu destulă siguranță că și un Marco ca și un Leucus, ajunși stăpâni în satele omonime, fuseseră tot ostași ai lui Bogdan v.v.. Toate aceste sate ființau de înaintea venirii celor din Maramureș.

Concluzionăm sublinind că:

Tezaurul a fost găsit pe moșia Băicăuți, în imediata apropiere a hotarului dinspre sud, la cca. 120-150 m., S, de sat și la 30-35 m., N, de „drumul cel mare.” Nu avem îndoieli când afirmăm că depozitarea comorii a fost făcută lângă un copac falnic, de mult dispărut. Pe atunci la 1471-1475 moșia era, încă, în proprietatea descendenților lui Țiban bătrânul.

Am aflat fără dubii pe ce moșie a fost îngropat tezaurul. Este firesc și se impune a căuta să aflăm proprietarul. Dacă o primă informație privind proprietarul, o oferă ocina pe care a fost găsită comoara, o a doua informație ne este oferită de conținutul comorii, format în cea mai mare parte din piese de argint și argint aurit, ceea ce denotă că proprietarul nu putea fi decât un boier, (dar boier de rangul II-III), adică nefăcând parte din boierii puternici ai Moldovei...

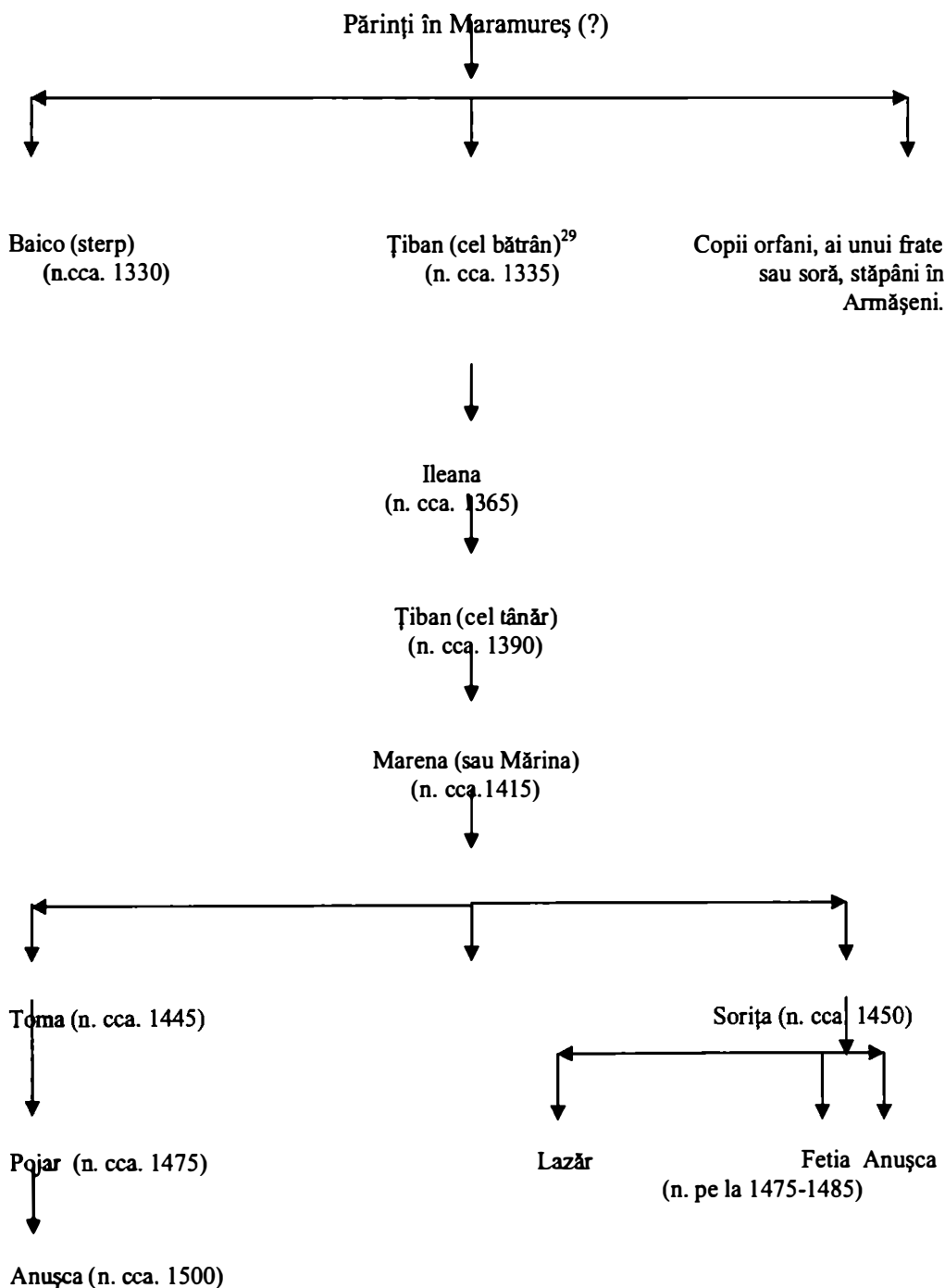
Datarea monedelor indică că acestea au fost adunate de-a lungul a 80-90 de ani, neputând fi vorba de un singur individ, ci:

- a) Bunuri strânse greu, pe îndelete.
- b) La realizarea tezaurului și-au adus contribuția mai mulți membri ai familiei.

Data certă a emiterii ultimei monede din tezaur (1470), poate aduce informații, destul de sigure privind motivația îngropării comorii, lupta lui Ștefan cel Mare cu turcii, la 10 ianuarie 1475, de lângă Vaslui.²⁸ Firește că pregătirile otomane începuseră cu vreun an înainte, cunoscute și în Moldova cel puțin din vara anului 1474. Dacă bătălia de la 1475 a fost cauza principală „depozitarea” comorii a putut avea loc între vara lui 1470 și vara lui 1474.

Datarea cu destulă exactitate a monedelor din tezaur atestă faptul că ele au fost acumulate în două perioade distincte, una de la finele sec. XIV și începutul sec. XV și, o alta, de la 1444-1465 (1470). Se dovedește astfel că „economisirea” lor a fost făcută de (cel puțin) două persoane diferite, la 50-60 ani diferență, deci de un posibil bunic și nepotul, ori strănepotul său. De aici țelul spre care ne îndreptăm este acela de a-i identifica. Pentru aceasta ne propunem să „încercăm” o „spiță de neam” pentru descendenții lui Țiban cel bătrân. Începem prin a reține din documentul de la 1399, afirmația „scrisă, în cancelaria lui Iuga v.v., cum că: Țiban a servit mai înainte voievozilor Petru I, Roman și Ștefan I, de aici deducem că trebuia să se fi năcut pe la 1335, iar „spița” primilor săi descendenți ar putea fi următoarea:

²⁸ De la Vaslui la Băicăuți sunt cca. 40 de km. Pe valea Stemnicului (afluent de dreapta a Bârladului, la nord de Brodoc) și, cca. 50 km. pe valea Bârladului.

²⁹ notăm: „n. cca. 1335”, că fiind data în jurul căreia s-a născut, probabil, cel în cauză.

Admițând acest arbore genealogic întocmit după documente ce s-au păstrat, să vedem ce părți de moșie au revenit descendenților lui Țiban.

a) Copiii orfani de la un frate sau soră, deci nepoții lui Țiban, primesc satul Armășeni și moșia sa, în întregime și jumătate din moșia Băicăuți, partea dinspre nord, de la strămoșul (unchiul?) lor Baicov.

b) Ileana, fiica lui Țiban cel bătrân, primește satul și moșia Țibănești în întregime, și jumătate din satul și moșia Băicăuți partea dinspre sud.

c) Țiban cel tânăr, fiul Ilenii, primește și lasă fiicei sale Marena (sau Mărina), toate părțile de moșie avute de mama sa, fiind singurul ei copil. Nu rezultă din documentele păstrate, ca el ori fiica sa Marena, să mai fi avut vreun frate sau soră.

d) Fiul Marenei, Toma, îi revine jumătate din satul și moșia Țibănești, partea din stânga Gârbovățului (dinspre est)³⁰ și un sfert din satul și moșia Băicăuți (pe care a vândut-o copiilor lui Pătru Brudur).

e) Soriței, sora lui, i-a revenit jumătatea din dreapta Gârbovățului (dinspre vest), a satului și moșiei Țibănești,³¹ și un sfert din satul și moșia Băicăuți (pe care și ea a vândut-o odată cu Toma).

În nici unul din documentele păstrate (și cunoscute nouă) nu sunt pomenite numele soților sau soțiilor descendenților lui Țiban, nici cu ce părți de moșie au venit ca „zestre”. Acest aspect ne face să afirmăm că moștenirea se urmărea pe înrudirea de sânge, deci pe descendență directă.

De aici facem referiri privind comoara dezgropată, încercând să aflăm proprietarul care a adunat-o. Astfel:

Ținând seama de poziția fiecărui personaj în arborele genealogic (întocmit de noi), trebuie să admitem că ducații și denarii, de departe monedele (și piesele) cele mai valoroase ale tezaurului, au putut fi adunate de Țiban cel Bătrân și fratele său Baico. De la care, ulterior, au fost moștenite de fiica și respectiv nepoata lor, Ileana. Aceasta la rândul ei le-a lăsat moștenire fiului său Țiban (cel tânăr), de la care au ajuns la fiica acestuia Marena.

Am notat mai sus că „acumulările” de obiecte valoroase au fost efectuate în două perioade, de la cca. 1382 la cca. 1400 și, aproximativ, între 1450 și 1470. Considerăm că în această ultimă perioadă de timp au fost procurate toate monedele turcești de argint, ca și o bună parte din accesoriile ce au împodobit vestimentația proprietarilor.

Este cunoscut că acumularea unor bunuri, ale unor valori, este posibilă și are loc, când cel care dorește să economisească este o persoană matură, harnică, chibzuită și abilă, când există posibilități materiale și când, în general în țară este o perioadă de stabilitate și oarece avânt economic.

³⁰ Toma și descendenții lui, au moștenit satul și moșia Țibănești, așa cum este menționat într-o serie de zapise și ispisoaice.

³¹ Cei trei copii ai Soriței (Lazăr, Fetia și Anușca), au întemeiat în partea de moșie situată în dreapta pârâului Gârbovăț (la vest), satul Hovrăești, devenit Vovrăești, acum Vovriești, (DRH, A, XVI, I, 1501-1550, doc. 1320 din 1533, martie 12) Vovrieștii și Țibăneștii sunt sate componente ale comunei Băcești, jud. Vaslui.

Pentru perioada sfârșitului de secol XIV, nominalizăm pe Baico și Țiban cel bătrân, care, în acea perioadă erau oșteni, oameni simpli, fără o situație materială îndestulătoare. Credem că acei „ducați” erau banii ce proveneau din posibilele „solde” de ostaș, date de primii voievozi ai Moldovei, pentru servicii „credincioase” Considerăm că ar fi fost posibil ca Ileana, ca și fiul ei, Țiban, ajunși „boiernași” – proprietari a 1500-2000 ha de moșie, în cea mai mare parte împădurită, la începutul secolului al XV-lea, să-și fi putut „procura” 2-3 inele, cercei, etc.

Încercăm, de aici, să identificăm pe cei (ori pe cel) care ar fi putut să tezaurizeze monedele turcești, cum și numeroasele podoabe vestimentare, toate din argint. Dintru început excludem copiii lui Pătru Brudur, ajunși proprietari acolo abia după 22 ianuarie 1489 (DRH, A, III, p.p. 87-89, doc. 47).

Nici Toma nici Sorița, copiii Marenei, nu pot fi avuți în vedere deoarece, pe la 1450-1460 erau copii.

Rămâne în calcul un singur descendent al lui Țiban, matur în acea perioadă: Marena (sau Mărina), bineînțeles cu soțul ei (presumptiv tată pentru Toma și Sorița). Nu știm cine era acest bărbat, cum se numea, ce proprietăți o fi adus la întemeierea familiei. Un singur fapt este cert, anume, acela că locuia pe un domeniu, proprietate a Marinei... era deci „măritat”

Cert este faptul că la vânzarea de moșie de la 22 ianuarie 1489, nici Marena, nici soțul ei, nu mai trăiau. Ar fi fost menționați în actul de vânzare.

În perioada 1450-1470 erau oameni „în putere” (35-50 de ani). Având în vedere că dintre piesele componente ale tezaurului majoritatea aveau destinația de a înfrumuseța costumele și centurile bărbătești, ne obligă să considerăm că proprietarul tezaurului a fost indubitabil, soțul Marenei. Dar, deoarece, tezaurul conținea și cercei, diademe, inele, obiecte utilizate de femei, se poate accepta că multe au aparținut Marenei. Cu toate acestea, numeroase din întrebările noastre s-au transformat în dileme, exemplu:

- a) De ce nu a fost recuperată comoara de stăpâniei ei? Presupunem că: la data îngropării comorii Marena decedase.
- b) Toma și Sorița nu au știut de existența tezaurului sau, nu au cunoscut locul în care a fost ascuns.
- c) Bărbatul putea fi al doilea soț al Marenei iar, Toma și Sorița să nu fi fost copiii săi.
- d) Acest bărbat, presupus soț „de al doilea” al Marenei, se poate să fi fost ceva mai tânăr decât ea, născut pa la 1420, să fi avut vreo 55 de ani la 1475 și, chemat find la lupta de la Podul Înalt (indiferent cu ce sarcini), să-și fi pierdut viața.
- e) Poate să fi avut un „stop cardiac”, sau un accident, în acest caz nu a mai avut cine recupera avuția...

În concluzie:

a) Comoara s-a găsit pe trupul de moșie Băicăuți (al moșiei Țibănești), la 120-150m. sud de satul Băicăuți, la 30-35m., N, de drum.

b) Proprietarul ei, ajuns soț al Marinei, la decesul acesteia devine proprietar deplin și peste (total ori parțial) obiectele de valoare rămase de la Țiban și Baico.

c) Nu este exclus ca proprietarul acestor bunuri să fi fost o persoană orgolioasă, iar cele trei centuri – cu șase capete- să fi fost montate la un chimir, din

piele decorat cu zeci de aplice și butoni de argint, așa cum se mai întâlnesc și astăzi în unele sate.

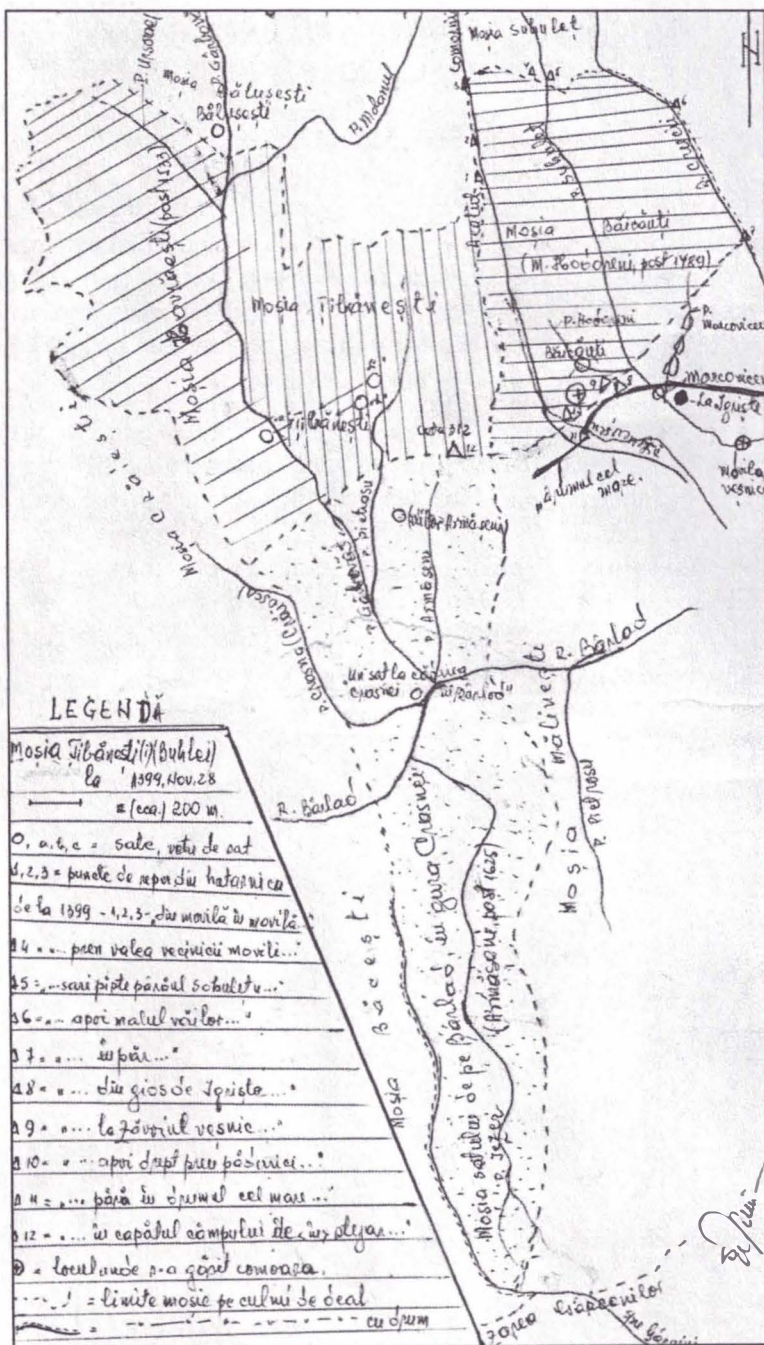
THE THESAURUS FROM SCHINETEA AND ITS PRESUMED OWNERS

SUMMARY

In the spring of 1982, one of the richest treasures of vestimentary adornments from Moldavia had been discovered near Schinetea village, Dumesti parish, Vaslui county. Thoroughly investigating the field in the outskirts and attentively studying the medieval documents already known, it is established without any strife that the thesaurus had been buried in the southern side of the former manor Baicauti, at a distance of 120-150 m South from the namesake village.

On the basis of the origin scheme elaborated for Baico and Tiban, two soldiers who came from Maramures with Bogdan Voivode and to whom this manor had been bestowed there had been reached to the conclusion that the thesaurus had been hoarded up in a period of 70-80 years.

It thus issues that Marena, the granddaughter of Tiban, together with her husband (whose name it is not known) had probably been the owners of the treasure. Later on, as Marena died (?), her husband took over these valuable goods which he buried, approximately between 1470-1475, in order not to lose.

Moșia Țibănești(i) Buhlei

FILE DIN ISTORIA BÂRLADULUI. EVENIMENTE POLITICE PRIVIND BÂRLADUL MEDIEVAL

Oltea Rășcanu Gramaticu

Istoria politică a Bârladului nu poate fi desprinsă de cea a evenimentelor care au frământat Moldova medievală. A cunoscut momente de strălucire și de declin, într-un context contorsionat de luptele interne, dar mai ales de năvălirile turcilor și tătarilor. Atestat documentar la începutul secolului al XV-lea¹, acest târg a beneficiat de politica clarvăzătoare a lui Alexandru cel Bun, care a pus bazele unor structuri administrative, juridice, economice, politice - menite să dea vitalitate centralizatoare statului Moldova. O primă măsură a fost fixarea Bârladului ca punct vamal pentru regiunea de sud a Moldovei, în 1408², în condițiile în care așezarea sa pe una din arterele internaționale înlesnea comerțul extern și cel de tranzit. În această situație, este mai ușor de explicat prezența a doi negustori bârlădeni în delegația Moldovei de la Conciliul ecumenic de la Constanța (Baden) în 1415.³ De asemenea, în tratatul de la Lublau, din 1412, între Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, și Vladislav Yagello, regele Poloniei, privind o posibilă împărțire a Moldovei, figura și Bârladul.⁴ Luptele interne între urmașii lui Alexandru cel Bun au dus provizoriu la slăbirea centralizării statului. Bârladul devine, astfel, martor al acestor evenimente. În 1435, la Bârlad se semna actul de reconciliere între Iliăș și Ștefan, adus apoi la cunoștință și lui Vladislav Yagello.⁵ După această dată, considerăm că au început a fi utilizați termenii Țara de Jos și Țara de Sus a Moldovei.

Slăbirea autorității centrale a înlesnit intervențiile turcilor și tătarilor. Bârladul s-a numărat printre orașele care au avut cel mai mult de suferit de pe urma acestor expediții, deoarece a fost ars și distrus de nenumărate ori în evul mediu. Au urmat succesiv două atacuri ale tătarilor, în 1439 și 1440, iar apoi în 1444 și 1450.⁶ Cu toate acestea, târgul se refăcea ușor, își găsea vitalitatea să se reafirme. Astfel, în primăvara anului 1441, Bârladul primea în ospete pe Iliăș Vodă și suita sa.⁷ Atât Iliăș, cât și Ștefan au emis din Bârlad mai multe acte de proprietate.⁸ Din păcate, arheologic nu s-a identificat încă curtea domnească, ca la Vaslui și Huși.⁹ A doua jumătate a secolului al XV-lea marca un alt eveniment important pentru bârlădeni – bătălia de la Codrii Crasnei, din anul 1450. Luptele interne continuau între Bogdan al II-lea și Alexandru, ceea ce înlesnea amestecul Poloniei. Bogdan încercase să trateze cu polonii, promițându-le, cum menționa Grigore Ureche, 7000 de galbeni drept tribut pentru a-i apăra de turci.¹⁰ Bogdan atrage armata dușmană într-o zonă deluroasă și împădurită, la Codrii Crasnei: "Și s-au bătut mai înainte de apusul soarelui până ce au înnoptat, perindu-se în ambele părțile, până ce au năvălit gloatele de pedestri care au făcut mare moarte în leși, tăind cu coasele vinele cailor..."¹¹ Și, în concluzie, afirmă cronicarul Grigore Ureche: "Ar fi biruit Bogdan dacă nu ar fi venit moldovenii cu Alexandru Vodă. Și așa cu vitejia iasta a moldovenilor au întorsu izbânda la leși, cei ce pierduseră războiul."¹² Intervenția gloatelor de pedestri a schimbat cursul bătăliei.

Domnia lui Ștefan cel Mare a constituit o etapă de dezvoltare multilaterală a Moldovei. Urmărind pe baza unei ample strategii consolidarea puterii centrale,

domnul a căutat să atragă de partea sa orașele, ca forțe menite să se opună politicii centrifuge a marilor feudali. În spiritul vechilor tradiții, Ștefan a întărit privilegiile bărlădenilor și le-a mărit moșia târgului.¹³ A staționat la Bârlad, întărind acte de proprietate, cum a fost cel din decembrie 1459¹⁴, sau pentru a pregăti ofensiva antiotomană din 1475-1476.¹⁵ Sprijinirea de către Ștefan a unor domni fideli politicii antiotomane în Țara Românească a determinat intervenția lui Radu cel Frumos în regiunea de sud a Moldovei. Radu Vodă înlătură, cu 15.000 de turci, în decembrie 1473, pe Basarab Laiotă de la domnie. Grigore Ureche comenta astfel evenimentul: "Iară turcii s-au pornitu pe urma lui Basarab Vodă și au venit până la Bârlad, de au stat ca un zid, vineri decembrie 24. Și așa au slobozitu năvrapii săi de au prădat toată țara."¹⁶ După strălucita victorie de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475, Ștefan, cu întreaga responsabilitate pentru soarta popoarelor creștine, se adresa principilor Europei și papalității, în vederea organizării unei cruciade pentru înlăturarea pericolului otoman din Peninsula Balcanică. Era conștient că turcii vor relua atacul asupra Moldovei. Considerând că turcii ar putea înainta pe drumul Bârladului, domnul ordonă construirea, în primăvara anului 1476, a unei cetăți de pământ la Bârlad¹⁷, grupându-și o parte din armată în această zonă. Din Bârlad, la 5 iunie 1476, trimite o scrisoare brașovenilor, cerându-le acestora știri în legătură cu mișcările trupelor turcești din Țara Românească.¹⁸ Răspunsul brașovenilor a fost prompt, astfel că, la 11 iunie, Ștefan expedia o nouă scrisoare din apropierea Bârladului, de pe Valea Berheciului, prin care mulțumea pentru informațiile furnizate și cerea altele noi.¹⁹ Înaintarea armatei otomane, sub conducerea sultanului Makomed al II-lea, pe valea Siretului, îl va determina pe Ștefan să hotărască incendierea Cetății de pământ de la Bârlad.²⁰ În numeroasele bătălii conduse de Ștefan cel Mare au participat și giosenii, în rândul cărora se aflau și steagurile recrutate din ținutul Tutova. Documentele nu amintesc de construirea unui edificiu ecleziastic la Bârlad, de către Ștefan cel Mare. Pe baza unor informații de la începutul secolului al XVII-lea, în legătură cu prezența unui preot domnesc, Ștefan²¹, dar mai ales a unor sondaje de teren întreprinse cu ocazia renovării Bisericii Domnești, în 1976 și 1998, care au scos la iveală o fundație mai veche, din 1636 (data construirii bisericii), Nicolae Stoicescu a înaintat ideea că ar fi vorba de o construcție din secolul al XV-lea, pe care apoi s-a ridicat noul edificiu, în timpul lui Vasile Lupu.²²

Primele decenii ale secolului al XVI-lea au reprezentat noi acțiuni militare ale turcilor și tătarilor în această regiune. Când tătarii au trecut Nistrul și Prutul, în vederea jefuirii²³, Ștefan cel Tânăr, nepotul lui Ștefan cel Mare, a însărcinat pe vornicul Petre Carabăț, "cu toți giosenii", să oprească înaintarea inamicului. Grigore Ureche evocă cu plasticitate această bătălie: "În revărsatul zorilor i-au tăiat fără veste... i-au răzbit și mulți tătari au pieritu, mulți în Prut s-au înecat și pe mulți i-au prins vii și câți au rămas i-au gonitu printre câmpii, tăindu-i și segetându-i până la Nistru. Acolo fiindu obosiți de fuga multă, intrând în Nistru, s-au înecat, numai haniu cu pușini au scăpat. Însă și el a fost rănit rău la cap, de s-au întors cu multă peire și rușine."²⁴ Petre Carabăț, eroul bătăliei din 1518, amestecat într-un complot, a trebuit să părăsească țara în 1523, iar averea i-a fost confiscată.²⁵ Așa rezultă și din actul emis de Petru Rareș la Bârlad, din 18 mai 1528, prin care întărea o danie de satc pe Horoiața, ținutul Tutovă, care aparținuse vornicului Petre Carabăț.²⁶

Petru Rareș s-a dovedit un demn urmaș al politicii centralizatoare dusă de Ștefan cel Mare. A sprijinit trupele transilvănene conduse de Ioan Zapolya, în bătălia de la Feldioara (1529) împotriva armatelor austriece conduse de Ferdinand de Habsburg, în vederea obținerii tronului Ungariei. Giosenii săi s-au remarcat în această expediție, în frunte cu marele vornic Nicoară Grozea. Grigore Ureche sublinia faptul că “s-au întorsu cu izbânda la domnul său Petru Vodă oastea lui Grozea.”²⁷ Acțiunea militară turcească din 1538, sub conducerea lui Soliman Magnificul, a dus la pierderea tronului de către Petru Rareș, iar în 1540 Transilvania devenea pašalâc. În acest context, Țările Române își pierd independența, dar își păstrează autonomia. Prezența dublei vorniciei în Moldova secolului al XVI-lea va juca un rol important de apărare. Ifrim Huru, unul din principalii dregători ai lui Petru Rareș²⁸, a fost considerat primul mare vornic al Țării de Jos a Moldovei, cu reședința la Bârlad. Documentele menționează rolul important pe care l-a avut acesta în revenirea la domnie în 1541 a lui Petru Rareș.²⁹ Grigore Ureche consemnează: “Când au sositu la Bârlad (19 februarie 1541 - n.s.) acolo mare ospăț și cinste i-au făcut credinciosul și cinstitul boierul său, Huru vornicu.”³⁰ Marele vornic al Țării de Jos era apreciat ca fiind al doilea dregător în Sfatul Țării, după marele logofăt, iar vornicia Țării de Jos era superioară celei din Țara de Sus, al cărei scaun era la Dorohoi. Două acte redactate la Bârlad, în martie 1546, poartă și semnătura marelui vornic Huru.³¹

Marii vornici ai Țării de Jos s-au remarcat în fruntea giosenilor, în diferite ocazii. Ion Hădăbaico, “mare mareșal a toată Țara de Jos”, principal sfetnic al domnului Alexandru Lăpușneanu, primise misiunea de a interveni împotriva lui Mircea Ciobanul “pentru purtările sale răutăcioase”, așa cum apreciază Grigore Ureche.³² Un fapt asemănător s-a întâmplat în 1574, când Ioan Vodă, cu oastea de țară a marelui vornic al Țării de Jos, Dumbravă, și cu ajutorul cazacilor “au înfrânt avangarda lui Petru Alexandru Mircea, care intrase în Moldova cu sprijinul ungarilor, muntenilor și turcilor.”³³ După înfrângerea de la Roșcani (1574) și moartea lui Ioan Vodă cel Viteaz, țara a căzut din nou pradă turcilor și tătarilor. Cu această ocazie, Bârladul a fost din nou jefuit de tătari.³⁴ Unii mari vornici acuzați de trădare sunt uciși din porunca domnului, iar averea lor confiscată. Este cazul marelui vornic Dumbravă, ucis din porunca domnului Petru Șchiopu, în 1575³⁵, și a vornicului Vartic, ucis de către domnul Aron Vodă, în 1594.³⁶ Printre satele confiscate se număra și satul Lăslăoani, care a fost alipit ocolului târgului Bârlad.³⁷

Marele vornic al Țării de Jos - Ieremia Movilă - va ajunge domn al Moldovei, la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul veacului al XVII-lea, iar Vasile Lupu și Gheorghe Ghica, în sec. al XVII-lea. În primele decenii ale sec. al XVII-lea, Bârladul este din nou centrul unor dispute militare. În 1615, armata lui Ștefan Tomșa, refugiat în Țara Românească, atacă sudul Moldovei până la Bârlad.³⁸ În 1630, documentele bârlădene amintesc de respingerea unui atac al tătarilor de către hatmanul Nicoară, la Trestiana, lângă Bârlad.³⁹ Domnia lui Vasile Lupu a constituit o perioadă de relativă stabilitate. Condițiile au devenit favorabile dezvoltării sub aspect social și etnic, s-au afirmat mai mult meșteșugurile și comerțul, au apărut noi construcții, cum a fost Biserica Domnească, ctitoria lui Vasile Lupu, în 1636.⁴⁰ Orașul este vizitat într-un interval scurt de o serie de iluștri călători care și-au consemnat părerile: episcopul

Bandini în 1646⁴¹, diaconul Paul de Alep în 1652⁴², Evlia Celebi în 1657⁴³, Vito Pilutio Vignanello.⁴⁴

Perioada de prosperitate este întreruptă de un nou atac al cazacilor hatmanului Bogdan Hmelnițki.⁴⁵ Marii vornici rezidează tot mai rar la Bârlad, locul lor fiind deținut de doi vornici de rang mai mic. Marii feudali fac presiuni asupra domnilor pentru acordarea de noi proprietăți funciare, ceea ce duce la micșorarea hotarelor și la dispariția ocoalelor domnești. Este o perioadă de incertitudine, caracterizată prin declin economic, instabilitate, anarhie politică, dure intervenții ale armatelor turco-tătare și polone. Continuă seria victimelor din rândul marilor vornici ai Țării de Jos, ca urmare a uneltirilor boierești, cum s-a petrecut cu marele vornic Solomon Bârlădeanu, în timpul lui Gheorghe Duca, dar și cu Miron Costin - marele cronicar, în timpul lui Constantin Cantemir.⁴⁶

Constantin Cantemir era originar din părțile Fălciului, ținut învecinat Bârladului, și provenea dintr-o familie modestă de răzeși. A reușit să promoveze în diferite funcții, printre care și cea de vornic de Bârlad, pentru ca în final să fie ales domn, între anii 1685-1693.⁴⁷ Domnii oscilau acum pe ascuns între talgerele balanței austriece și rusești, sperând dobândirea independenței. În 1686, conform înțelegerii, Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, trebuia să participe cu oștile sale, alături de Constantin Cantemir, pentru alungarea trupelor turco-tătare. În mod intenționat a întârziat câteva zile, așa că victoria trupelor moldovene l-a prins la Iași. De aici, a făcut cale întoarsă, cum spune Ion Neculce: „A mers pe jos, pe Bârlad, tot vânând vânaturi și pește.”⁴⁸ Marii vornici ai Țării de Jos primesc domnii confirmați de sultan la Galați și la Bârlad. O astfel de vizită a primit Bârladul cu ocazia primei domnii a lui Nicolae Mavrocordat. Sosit la reședința mării vornicii de la Bârlad, el a fost surprins de numărul mare de arestați pentru datorii față de turci, din vremea lui Mihai Racoviță. Mai înțelegător ca alți domni, acesta a hotărât eliberarea datornicilor și luarea unor măsuri cu caracter judiciar, care să pună capăt abuzurilor slujbașilor domnești.⁴⁹ Venirea noului domn a provocat o ridicare în masă a contribuabililor împotriva agenților fiscalului. Drept urmare, a hotărât arestarea marelui vistiernic lordache Ruset, fost și mare vornic al Țării de Jos, care se făcea vinovat de corupție și abuzuri.⁵⁰

O ultimă încercare de dobândire a independenței, cu ajutorul țarului Petru I, a constituit-o domnia lui Dimitrie Cantemir. Acesta s-a afirmat ca domn patriot și genial cărturar de talie europeană. A fost printre primele minți luminate care au prevăzut declinul Imperiului Otoman. Tratatul din aprilie 1711, cu țarul Petru I, oferea posibilitatea consolidării puterii centrale, prin instituirea unei dinastii și, în același timp, dădea speranța recâștigării independenței Moldovei.⁵¹ Sorții au fost potrivnici la Stănilești (1711), pe Prut, unde armatele moldo-ruse au suferit o grea înfrângere. Dimitrie Cantemir și o parte din boierii săi s-au refugiat în Rusia, unde fostul domn va desfășura o prodigioasă activitate științifică. Turcii, neîncredători în fidelitatea domnilor pământeni, instaurează regimul fanariot în Țările Române, regim care va dura până în anul 1821.

Bârladul, ca și alte orașe moldovenești, a fost ars din temelii în 1711, de către armatele turco-tătare.⁵² Dimitrie Cantemir aprecia Bârladul, după această dată, că “este pustiit și i s-au răpit toate frumusețele.”⁵³ O însemnare de pe o carte religioasă

amintește de cumplita jefuire a localităților moldovene în 1711: „Când au venit împăratu Moschicescu de s-au bătut cu turcii în Moldova și s-au făcut pradă și robi moldoveni.”⁵⁴ O situație asemănătoare s-a repetat și în 1768⁵⁵, ca și cu ocazia celorlalte războaie ruso-austro-turce de la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea. Cheltuielile de încartiruire apăsau greu pe umerii locuitorilor. Pentru cei înstăriți era și un prilej de a se contracta unele alianțe matrimoniale. Dintr-o însemnare, aflăm că la Bârlad s-a celebrat o nuntă, în 1792, a căpitanului Petre din polcul Faganareski Granadinai cu Maria, fiica jupânului Băleanu, la Biserica Domneasca.⁵⁶ A urmat cutremurul din 1802⁵⁷, căruia i-a. căzut pradă o mare parte a orașului - în special bisericile, fapt ce a necesitat refacerea lor în anii următori. Un alt cutremur este amintit în anul 1812.⁵⁸ O altă însemnare indică trecerea armatelor rusești în 1812: „Au trecut rușii în sus, printre care și Scarlat Alex. Șuțu Calimah și au intrat în Bârlad în noiembrie 4.”⁵⁹ Din altă însemnare aflăm că și turcii au trecut prin Bârlad, în 1821: “În luna maiu 20, spre Sf. împărați Constantin și Elena, au trecu prin Bârlad numai 450 turci.”⁶⁰

Cu toate acestea, deși lent, elementele de progres specifice epocii moderne își fac loc printre fisurile conservatorului regim feudal. Acum crește ponderea meșteșugarilor și a negustorilor, se diversifică populația orașului, se introduc noi structuri administrative, juridice, sporesc preocupările edilitar-culturale. Odată cu epoca modernă, începea și pentru târgul Bârlad o etapă calitativ superioară, care-l va propulsa în marile evenimente social-politice ale secolului al XIX-lea, pe al cărui firmament erau înscrise Unirea și Independența.

Note

- 1 M. Costăchescu, *Documente moldovenești înaintea lui Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1931, p. 634. Se referă la privilegiul dat negustorilor lioveni în 1404. Prezenta în documente a vornicului Negrea Bârlădeanul între 1401-1412 constituie o dovadă că Bârladul se afirmase deja ca o entitate de sine stătătoare la începutul secolului al XV-lea.
- 2 *Ibidem*.
- 3 C. Karadja, *Delegații din țara noastră la Conciliul de la Constanța (Baden), 1415*, în „*Analele Academiei Române*”, tom VII, București, 1926, p. 12.
- 4 Eu. Hurmuzaki, N. Densușianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. 1 și 2, București, 1890, p. 485-486.
- 5 *Ibidem*.
- 6 Gr. Ureche, *Letopisețul Moldovei*, ed. 1878, București, p. 28-30. „Au intrat tătarii în Țara de Jos de au prădat și au arsu Vasluiul și Bârladul.” (cf. Gh. Șincai, *Cronica Românilor*, tom III, p. 23).
- 7 *Ibidem*.
- 8 Iliăș Vodă întărea la 16 aprilie 1441 din Bârlad o danie a lui Cozma Hovrăleată (cf. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 681-684). Ștefan, la 18 iunie 1444, dăruia lui poța Toader din Bârlad o moară pe Siret (cf. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XII, Iași, 1923, p. 210).
- 9 C.C. Giurescu și alți istorici au susținut prezența curții domnești la Bârlad, luând în considerație documentul emis de Aron Vodă la 1594 privind un transfer de sate. Satul

- Lăslăoani era dat "să asculte de curtea noastră din târgul Bârladului" (Cf. *DIR, A, XVI, vol. 4*, p. 117-118).
- 10 Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 34-35.
- 11 *Ibidem.*
- 12 *Ibidem.*
- 13 *DIR, A. Moldova, XV, vol. 2*, p. 210-212.
- 14 I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare, vol. III*, București, 1913, p. 40-42.
- 15 *Ibidem.*
- 16 Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 46.
- 17 Cf. I. Bogdan, *op. cit.*, p. 339.
- 18 *Ibidem.*
- 19 *Ibidem*, p. 340.
- 20 Cf. M.D. Matei, *Date noi în legătură cu Cetatea de Pământ de la Bârlad*, în "SCIV", 1959, p. 117-134.
- 21 I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol. IV, p. 52-53, 56, 76, 84, 86.
- 22 *DIR, A, XVI, vol. I*, p. 296 și 501.
- 23 *Ibidem.*
- 24 Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 101.
- 25 C.C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovenești din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XIV-lea*, București, 1967, p. 195; N. Stoicescu, *Dicționarul marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1971, p. 311.
- 26 A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, p. 23.
- 27 Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 114.
- 28 *DIR, A, XVI, vol. I*, p. 438, 445.
- 29 M. Kogălniceanu, *Cronicile Române*, vol. II, București, 1872, p. 124.
- 30 Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 156.
- 31 *AIIR*, tom II, p. 10.
- 32 *DIR, A, XVI, vol. 4*, p. 199.
- 33 *Ibidem.* La 12 decembrie 1594 Aron Vodă a confiscat satul Lăslăoani de la vornicul Vartic.
- 34 *Ibidem.*
- 35 *Letopisețul Moldovei*, vol. II, p. 233.
- 36 I. Antonovici, *op. cit.*, III, p. 126.
- 37 N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 382.
- 38 Cf. V.A. Urechia, *Codex Bandinus*, în *AAR*, tom XVII, București, 1895, p. 27.
- 39 Cf. *Călători străini despre Țările Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1974, vol. VI, partea I, p. 27.
- 40 *Ibidem*, vol. VI, partea a II-a, p. 731-732.
- 41 Cf. I Bogdan, *Documente din arhiva propagandei. Columna lui Traian*, București, 1883, p. 142-164.
- 42 *Letopisețul Moldovei*, vol. II, p. 295.
- 43 Cf. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. II, p. 38-39.
- 44 Ilie Minea, *Constantin Cantemir ca vornic de Bârlad*, p. 270 și 451.
- 45 I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, 1959, p. 175.
- 46 M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. II, p. 78.
- 47 Cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 339.
- 48 *Tratatul de la Luțk, 13 aprilie 1711 în D.A. Sturza și C. Goleseu Vartic, Acte și documente relative la istoria renașterii românești*, vol. I, București, 1990, p. 17.
- 49 *D. Cantemir, Descrierea Moldovei*, București, 1961, p. 26.

- 50 *Ibidem*.
- 51 Însemnarea apare pe un Penticostar de la 1758, în legătură cu arderea mănăstirii Fătăciuni în 1711 și refacerea ei în 1752 (Cf. I. Antonovici, op. cit., vol. I, p. 288).
- 52 Cf. Al. Papadopol Calimah, *Notiță istorică despre Bârlad*, Bârlad, 1889, p. 31-32.
- 53 Cf. I. Antonovici, op. cit., vol. I, p. 295.
- 54 *Ibidem*.
- 55 *Ibidem*.
- 56 Al. Papadopol Calimah, op. cit., p. 38.
- 57 N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 84. Idem, *Lista marilor dregători moldoveni, 1384-1711*, în AIIAI, Iași, 1971, p. 84.
- 58 Cf. I. Antonovici, op. cit., vol. I, p. 305.
- 59 *Ibidem*, vol. I, p. 317.
- 60 Însemnare de pe un Minei al Bisericii Domneasca, p. 1 (Cf. I. Antonovici, op. cit., vol. I, p. 258).

POLITICAL EVENTS CONCERNING THE MEDIEVAL TOWN OF BÂRLAD

SUMMARY

Documentary certified in 1401, although it is much older, the town of Bârlad benefited by the measures undertaken by the ruler Alexander the Good (1408) for the Upper Region of Moldavia and, during the time of his descendents, the residence of the High Military Office of the Lowland of Moldavia.

Some historians speak about a court of the ruler of Moldavia at Bârlad, but this court hasn't been archaeological identified. From Bârlad, rulers like Hiaș and Stephen (1435), Stephen the Great (1453, 1476), Petru Rareș emitted documents, and also some high military dignitaries (Ifrim Huru, 1546) did the same. Stephen the Great built an earthen citadel near Bârlad, in order to prepare the anti-ottoman offensive in 1475-1476; he sanctioned the privileges of the people of Bârlad and enlarged the town's estate (1495).

The town suffered great destructions because of the attacks from tartars (1439, 1440, 1444, 1450, 1574), turks (1450, 1475, 1538, 1711, 1821), cossacks (1574, 1648), russians (1711, 1768, 1792, 1812). Among the high military dignitaries of the Lowland of Moldavia there are Ifrim Huru, Petre Carabăt, Ion Hădăbaico, Dumbravă, Vartic. Some of them became later rulers of Moldavia: Ieremia Movilă, Vasile Lupu, Gheorghe Ghica. The town had a higher development during the 17th century. The ruler Vasile Lupu supported the economic and cultural development. In 1636 he built here the Domneasca Church. The town was visited in time by rulers like Diiăș Vodă, Stephen the Great, Petru Rareș, Nicolae Mavrocordat etc. or famous travellers: he bishop Bandini (1646), Paul of Alep (1652), Evlia Celebi etc.

In the 18th century, the High Military Office of the Lowland of Moldavia was abolished.

With the beginning of the modern age, the town of Bârlad has increased faster in the size of population as well as economic and cultural, becoming one of the important towns in Moldavia

HOTARNICA BÂRLADULUI

Gheorghe Clapa

Hrisovul de la Ștefan cel Mare și Sfânt din ianuarie 1495 - prin care se stabilește „hotarul cel vechi, care de veacuri s-a ținut de acel târg al Bârladului” - este cel mai vechi act cu privire la hotarnica moșiei târgului Bârlad. Documentul a fost publicat pentru prima oară de Gheorghe Ghibănescu și de Nicolae Iorga¹, fără vreo indicație bibliografică specială, incomplet și în traducere primitivă, după o copie. Originalul documentului a fost găsit de Ioan Bogdan² printre hârtiile „Casei Obștei târgului Bârlad”, în anul 1906 și publicat în întregime, stabilindu-i data și notele necesare, arătând chiar și importanța actului „care este foarte mare”. În document se arată explicit diferitele categorii de populație ale unui vechi oraș moldovean, o dovadă prețioasă a întinderii mari a teritoriilor sau breslelor orășenești în secolul al XV-lea, dar și a unor privilegii comerciale și a modului de hotărnicie al orașelor.

Mai târziu, hrisovul este publicat de Ioan Bogdan, în anul 1913, cu un bogat material și note.³ Ispisocul a fost apoi publicat și de preotul Ioan Antonovici⁴, după traducerea lui Ioan Bogdan. Cât privește întinderea teritoriului ocolului târgului Bârlad, aceasta s-a interpretat de către istorici în diferite moduri.

Descrierea făcută de Ioan Bogdan este mai aproape de realitate: „hotarul pleca din malul stâng al Bârladului, cam la 2 km. mai sus de târg, trecea pe la Dealul Mare și Făgetul Leahului, care nu mai există astăzi, spre pâraul Trestiana, de aici la Brădești și până la dealul și pâraul Susneștilor, care se vărsa în Jeravaț în fața Bălăbăneștilor, apoi o lua pe Jeravaț în jos până la vărsarea lui în Bârlad, de aici mergea drept la Tutova, din sus de Ivești, apoi pe Tutova în sus până la gura pâraului Crângului, de unde se ridica până la hotarul Perienilor, al Roșcanilor (Valea Roșcanilor) și al Drujeștilor și apoi se scobora pe Simila în jos până la vărsarea ei în Bârlad.” Hotarul târgului se mărginea deci cu Zorlenii, Frunțișenii, Brădeștii, Docanii, Iveștii și Perienii de azi și avea un diametru ce varia de la 10 până la 18 km.⁵

Publicând documentul din 7131 (1623) februarie 8, dat de Ștefan Tomșa, prin care se întărește mănăstirei de la Aron Vodă stăpânirea asupra moșiei Răzăștii de la Prut, Gheorghe Ghibănescu observă că „a fost drept domnesc și atârător de ocolul târgului Bârlad”, și pe baza aceasta, face mențiunea că „documentul e însemnat și arată întinderea ocolului târgului Bârladului spre răsărit până la Prut, deoarece Răzeșii intrau în acel ocol, deși făceau parte din județul Fălciu”.⁶ Deci hotarul ocolului se întindea până la Prut.

¹ Gheorghe Ghibănescu, în „Arhiva”, București, 1904, p. 59-61.; Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, vol. VII, 1904, p. 206-208.

² Ioan Bogdan, în „Convorbiri Literare”, anul XLI, nr. 1, ianuarie, Iași, 1907, p. 42-52.

³ Idem, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, publicate de Comis. Ist. a României, Tip. Socec., p. 62-68.

⁴ Ioan Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. II, Bârlad, 1912, Tip. P. Peiu, p. 1-5.

⁵ Ioan Bogdan, *op. cit.*, 1913, p. 65.

⁶ Gheorghe Ghibănescu, *Șurte și izvoade*, vol. II, Iași, 1907, p. 309-316.

Preotul Ioan Antonovici arată că hotarul ocolului se întindea „de la râul Tutova și spre răsărit, probabil, până deasupra comunei de astăzi a Epurenilor și de la satul Drujești, comuna Băcani, spre miazăzi, până unde cade Jeravățul în Bârlad”.⁷ Ulterior, preotul Ioan Antonovici revine asupra acestui hotar și face următoarea mențiune:

- Rânzeștii „n-au făcut parte din ocolul (hotarul) Bârladului și nici acest ocol nu s-a întins până în Prut, după cum se vede din hotărnicia Bârladului de la Ștefan cel Mare din ianuarie 1495”⁸ În continuare se arată: „Linia de răsărit a hotarului sau ocolului Bârladului nu mergea spre Prut, ci pe obcina dintre râul Prut și râul Bârlad și care obcină se întindea după cum am văzut din vârful dealului, din fața Lipeneștilor, de acolo în jos prin Făgetul Leahului până la drumul ce trecea de la Câmpul Lung la Trestiana și apoi la Jeravăț”.⁹

Apoi, vorbește despre ce se înțelege prin obcină - ca fiind cea care desparte obârșiile apelor curgătoare, după însemnările logofătului Costache Conachi - dând exemplul latura de răsărit a hotarului vorbit, adică obcina între Prut și Bârlad.¹⁰ Din obcină se întind cinci culmi: Dealul Ghermăneștilor între pâraiele Ghermănești și Banca, cota 323; Dealul Podișul Manghinei între pâraiele Bujoreni și Zorleni, cota 245; Dealul Mare între pâraiele Zorleni și Trestiana, cota 307 și Dealul Comizol, cota 325. Prin Dealul cel Mare se înțelege Dealul Ghermăneștilor, unde s-a păstrat până astăzi numirea Leahova - Valea Lahovei.

Întemeindu-se pe aceste dovezi, preotul Ioan Antonovici afirma că linia hotarului de răsărit „pășea peste râul Bârlad și se suia pe dealul cel Mare al Ghermăneștilor, trecând prin Lahova sau Leaova și ajungea pe obcină, în punctul numit Dealul Stejarului, cota 323, iar de acolo trecea spre sud prin punctele însemnate în hotarnică până la pâraul Jeravăț.” Totodată, el menționează că cele spuse de Gh. Ghibănescu și de I. Bogdan nu sunt întemeiate (satul Rânzăști, Dealul Mare din fața orașului și Dumbrava Leahului).

Cercetând documentele referitoare la proprietățile megieșilor hotărniciei, precum și actele de danie făcute din ocolul târgului de către diferiți domni, vom căuta să stabilim exact hotarul moșiei târgului, identificând și satele care au dispărut și de care se face mențiune în acest hrisov.

a. Hotarul de răsărit. Afirmația preotului I. Antonovici că hotarul se suie pe Dealul Ghermăneștilor nu este reală, deoarece documentul din 1444 (18 iunie) arată că Lahova este proprietatea popei Toader unde a fost mănăstirea fratelui său, popa Draghie (Lahova, Lah în Лыхъз = în polonă). Documentul din 1488, dat de Ștefan cel Mare, confirmă lui Toader Gherman stăpânirea peste seliștea Lăhoveni, cumpărată de la Dașco. Seliștea se află pe teritoriul moșiei Fedești, azi o parte a moșiei se numește Lahova sau Laova; există și Dealul Laovei, cota 274, precum și Valea Laovei - între satul Ghermănești și pădurea Fedești.

⁷ Ioan Antonovici, *op. cit.*, în **Prefață**.

⁸ *Ibidem*, vol. IV, Bârlad, 1924, Tip. Const. D. Lupașcu, p. 54-60: documentul din 1623, 14 februarie, în notă.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Uricarul*, vol. I, p. 391.

Prin documentul din 1588 octombrie 8, Petru Șchiopul întărește lui Gherman Vătag și Ursul Vătag dreptul de a avea o moară pe Bârlad și privilegiul de la Ștefan Voievod Bătrânul pentru satul Ghermănești cu loc de moară. Prin documentul din 16 ianuarie 1489, Ștefan cel Mare întărește lui Mihul Ciocan jumătate din satul Fedești, pe care l-a avut de la bunul nostru Alexandru Voievod. Cota 323 din Dealul Ghermăneștilor era situată deasupra satului Fedești (comuna Fedești), iar Stoișeștii și Ghermăneștii cu teritoriile lor de pe Dealul Ghermăneștilor - aparțineau de alți proprietari înainte de data hotărniciei și, deci, nu făceau parte din ocolul târgului. Denumirile rămase sunt o amintire a vechilor nume.

Ioan Bogdan - reproducând traducerea documentului din 1495 - face câteva schimbări și relevă în special „modificarea cuvintelor *лоховою Букоувиною*, pe care le traduce acum prin bucovina (făgetul) Leahului, în loc de dumbra Leahului - *лохова Букоуви*; explicând pe *лахов* în *лйхов* ca adjectiv posesiv din numele propriu Leahul, Leahu; cf. malorus *лйх* Leah, Polon *ляховá, ляхва, ляшня* - Leși”¹¹ Numele acesta era des întrebuițat în Moldova, după cum atestă documentele - el citând documentul din 22 ianuarie 1495.

Actele de danie ale diferiților voievozi consemnează faptul că următoarele sate au făcut parte din ocolul (hotarul) târgului Bârlad. Prin documentul din 28 martie 1594, Aron Tiranul dăruiește marelui vameș Toader Chiriac satul Zorileni (Zorleni) din hotarul târgului Bârladului, pentru care a primit șase cai învățați. Dania este întărită și de Ieremia Movilă, prin hrisovul din 9 iunie 1602 (lui Andronic Chiriac, fiul lui Toader Chiriac), cu specificarea că „au fost dreaptă domnească de ocolul târgului Bârladului și au dat lui Aron Vodă 6 cai buni învățați drept 2000 aspri în treaba țării, căci au fost vremurile de nepace și prăzi de cazaci.” Ulterior, satul Zorileni a trecut în stăpânirea altora (documentele din 1621 aprilie 13; 1622 martie, 1626 august 24; 1634 iulie 15; 1634 iulie 25).

Satul Popeni a fost ascultător de ocolul târgului Bârlad, așa cum adeverește actul din august 1633, prin care Moise Movilă îl dăruiește lui Pătrașco postelnic al doilea, „care seliște mai înainte a fost a noastră dreaptă domnească, ascultătoare de ocolul târgului Bârlad.”

În ocolul târgului intra și satul Frunțișeni, așa cum atestă documentul din 28 septembrie 1629, prin care Alexandru Voievod Coconul dăruiește lui Maftei Roșca „seliștea Frunțeșanii, care acea seliște au fost dreaptă a noastră siliște domnească de trebuință împrejurul Bârladului.”

Satul Grăjdeni (cu locul mănăstirii Grăjdenilor) „a fost iarăși loc domnesc al târgului”, după cum se specifică în documentul din 1 august 1752, prin care Constantin Racoviță dăruiește armașului Dediu Codreanu moșia Dealul Mare. Pentru schitul Grăjdeni, vornicul Constantin Palade (proprietarul moșiei Cetățuia, tot din ocolul târgului) și spătarul Ioan Codreanu (fiul sărdarului Dedin Codreanu) au avut o serie întreagă de neînțelegeri și judecăți asupra hotarelor acestuia (memoriul din decembrie 1820).

¹¹ Ioan Bogdan, *Hotărnicia Bârladului*, în „Convorbiri Literare”, anul XI.I, nr. 1, ianuarie 1907, p. 46-52; Vczi și Idcm, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 65.

Trebuie să se ține seama că în vechime a existat o mare pădure de fag în împrejurimile Bârladului, începând de la satul Stoișești (documentul din 1546 martie 25) și care continua până în fostul județ Covurlui. Documentul din 14 octombrie 1797 face mențiunea că pe moșia Dealul Mare (la răsărit de oraș) mai existau copaci de fag. Astăzi au mai rămas numai două insule izolate una de alta: Popeni (cotele 282, 285 și 341) și Târgul Berești (cota 362), dinspre Talașmani. Din vestitul codru de odinioară a rămas denumirea de Букоувиною - care se traduce prin *bucovina* (făgetul), la care s-a adăugat numele de λοχοвою = Leahului, termene ce s-au înscris în documente. Hrisovul din 1546 specifica „de sub făgetul Leahului” și documentul hotărniciei Bârladului preciza „prin făgetul Leahului”, cuvinte care arată că hotarul mergea prin vârful dealului cu pădure de fag.

N. A. Constantinescu arată: „Leahu și Lohu, tc. Lehliu, ung. Lenghel, înseamnă *polon* și indică originea etnică sau sunt luate ca poreclă; apar însă și formele înrudite cu acest etnic: Leș (pl. Leși), Leavul, Leafu, Leahotă, Leaotă, ceea ce denotă un sentiment de admirație pentru poporul polon.”¹² Numele de Leahul apare și ca nume de familie (documentul din 2 aprilie 1605).

Recapitulând cele spuse, putem stabili acum hotarul de răsărit al hotărniciei, care pleca din malul stâng al râului Bârlad - cam la 5 km. în sus de comuna Zorleni, trecea peste șes la dealul cel mare - cota 245, „până la marginea făgetului” în vârful dealului (cotele 285, 337, 331 și 326), apoi „prin făgetul Leahului, de-a lungul obcinei” și apoi în jos până la pâraul Jeravățului, cam în dreptul văii Șuşnești. În document se face mențiunea despre Șuşnești. Satul a dispărut la anul 1840, dar au rămas astăzi numirile de Valea Șuşneștilor, Dealul Șuşneștilor și lanul Șuşneștilor, toate pe partea dreaptă a pâraului Juravăț.

b. Hotarul de miazăzi. Deoarece documentul hotărniciei din ianuarie 1495 face mențiune despre satele Liești, Hrănești și Roșcani, astăzi dispărute, este necesar ca ele să fie identificate pe baza documentelor vechi.

Satul Liești a fost la gura Jeravățului, pe partea stângă, menționat în documentul din 2 august 1414 al lui Alexandru cel Bun, prin care se dăruiește boierului Toader Potec și fratelui său, Dragul, un sat la gura Jeravățului, unde cade în Bârlad și au fost cneji Lie și Țigănești. Hrisovul din 19 septembrie 1436, emis de frații Ilie și Ștefan V. V., face mențiunea că se dăruiește lui pan Dan Mesehnă și satul Lieștii la gura Jeravății. De asemenea, prin zapisul din 15 august 1636 al vornicului Pavalășcu Ghenghe (privitor la moartea unui om), se face mențiune despre locul Țigăneștilor de pe apa Bârladului, mai jos de gura Jeravățului, mai sus de Măciucași; și documentul lui Vasile Lupu din 4 august 1642 amintește de moșia Țigănești de pe apa Bârladului, mai jos de gura Jeravățului, mai sus de Măciucași. Satul Liești a dispărut și au rămas numirile: Valea lui Ilie și Dealul Iliepe de pe partea dreaptă a Bârladului, la gura Jeravățului, amintire de la cneji Lie și Țigănești; Dealul Țiganga (cota 210 și 158) de pe partea stângă a Jeravățului, la vărsarea lui în Bârlad; râpile Țiganca Mare și Țiganca Mică - cu deschiderea spre râul Bârlad; moșia Țigănești de pe apa Bârladului.

„Și pe matca cea veche a Jeravățului la vale din jos de Hrănești”. După cum se observă, satul Hrănești este amintit în actele din 25 iunie 1519 iunie și din 22 iulie

¹² N. A. Constantinescu, *Dicționarul onomastic român*, București, 1978, p. XLIX.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

1598, aflându-se cam prin dreptul comunei Grivița de astăzi (sat fondat în urma războiului din 1877-1878, numit în memoria luptătorilor de la Grivița).

Mihai Costăchescu identifica greșit satul Roșcani, cu seliștea lui Roșca de pe lângă comuna Perieni¹³, unde există și astăzi Valea Roșcani (afluent la Valea Seacă) și Dealul Roșcani, situate la nord de comuna Perieni. În diplomă se amintește de hotarul sudic, iar valea și dealul Roșcani sunt situate la nord și în afara ocolului târgului Bârlad. Satul Roșcani a fost situat pe râul Bârlad, unde cade Hubalna în Bârlad, după cum se precizează în hrisovul lui Petru Rareș din 12 martie 1531 și în documentul lui Radu Mihnea din 20 martie 1618. Precizarea „unde cade Hubalna în Bârlad, ținutul Tutova” arată locul în care este identificat astăzi satul Ciortolom. O altă problemă în discuție este aflarea punctului de sud de pe pârâul Tutova. Documentul arată că hotarul merge din malul Bârladului, „de acolo drept peste șes și drept spre deal la dumbrava roșie și la malul Tutovei, din jos de Roșcani”. Puncte de reper avem:

- Satul Roșcani, azi Ciortolomul;
- Documentul din anul 1489 octombrie 14, prin care Ștefan cel Mare cumpără satul Pogonești pe Bârlad, azi comuna Pogonești pe pârâul Tutova;
- Documentul din anul 1497 martie 6, dat de Ștefan cel Mare, confirmă nepoților lui Nicoară Pogon, stăpânirea peste satul Pogonești pe Tutova;
- Prin actul din 1620 septembrie 1 - 1621 august 31, Alexandru Iliăș dăruiește satul Mărciucani pe Tutova (ce a fost drept domnesc de ocolul târgului) lui Ivașco și Grigore Ghenghea. Acest sat e întărit și de Ștefan Tomșa, prin documentul din 1623 aprilie 12, cu specificarea „satul Mărciucanii pe pârâul Tutova despre răsărit”. Satul Mărgiucanii sau Măciucanii este Iveștii de astăzi, care se află pe ambele maluri ale pârâului Tutova.

Mărturia vel vornicului Constantin Paladi din 1786 iunie 26, cu ocazia stabilirii locului pentru imaș, arată: „că în partea de gios iaște în destul până la puâul lui Ciocârlie, iar în sus până la Balta Oii; iar spre apus li-au rămas foarte puțin loc, fiindcă în zarea dialului sunt țarinile târgoveților și nu pot să calce peste țarina lor; cum și spre răsărit până în hotarul moșiei sărdăriței Codreniței, însă în Balta Oii și drept până în apa Bârladului, numai păsul, iar nu și dealurile, cum pre largu să cuprindă la aceiaș mărturie”.

Recapitulând, hotarul de miazăzi mergea de la Valea Șușnești pe albia pârâului Jeravăț la vale din jos de Hrănești (Grivița) până la vărsarea acestuia în râul Bârlad (unde a fost satul Liești) și de aici printre satele Pogonești și Ivești, drept până la pârâul Tutova, cuprinzând șesul Balta Oii.

c. Hotarul de apus urmează cursul pârâului Tutova în sus, până la gura pârâului Crângului.

d. Hotarul de miază-noapte. Pentru stabilirea hotarului ne călăuzim după următoarele izvoare:

Actul lui Ștefan al II-lea din 18 iunie 1444 iunie - care întărea stăpânirea popii Toader și făcea mențiunea de heleșteul Bistricenilor. De asemenea, referatul

¹³ Mihai Costăchescu, *Documente medievale înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, 1931, Iași, „Viața Românească”, nota de la p. 447 referitoare la documentul din 13 iunie 1436.

stolnicului Constantin Sturza din anul 1765 amintește de iazul Bistricenilor de pe pârâul Smila. Ulterior, iazului Bistricenilor i s-a spus al Zmeienilor, Bacanilor, Români. Hrisovul din 1546 aprilie 19, dat de Petru Rareș, arată că „Lazăr fiul lui Iuga și nepotul său Mogâldea, feciorul lui Iștoc și Grozav, feciorul Soficăi, au vândut jumătate de sat Români și o parte din satul Zmeieni lui Efrem Huru vornic, ocine ce au avut de la strămoșul nostru Alexandru Voievod”. Satele Români și Zmeieni se aflau deasupra moșiei târgului, în partea de nord.

Harta moșiilor Pălădești, întocmită de ing. arhitect Iosif Boiardi în anul 1816, indică: „locul târgului”, la sud de Valea Portăroaiei. Satele de la gura Horaiței (Horoiata) - arătate de documentele din 1487 și din 1488, precum și Grijivlii - arătat de documentul din 1495 martie 16 au fost confirmate de Ștefan cel Mare (înainte de data hotărniciei) și ele se aflau deasupra hotarului de nord al ocolului târgului. Aceeași situație era și cu satele Mastatici, Picigani, Borăști și Iapa, toate aflate la nordul hotărniciei.

Recapitulând, rezultă că linia hotarului de miazăzi, începe de la pârâul Crângului ce se revarsă în apa Tutovei, trece prin cota 279 la sud de comuna Perieni, apoi traversează Valea Seacă și Secșoara (valea Sohodăieșului), la Simila, la sud de satul Drujești (sat ce există și astăzi) și de heleșteul Bistricenilor, merge pe Valea Portăroaiei, înainte pe dealul din față. Movila Mare cota 220 și se oprea în râul Bârlad de unde a început hotarul de răsărit.

Din ocol făcea parte și seliștea Bălăcenii, situată între pârâul Simila și Valea Fundătura Epei, deasupra Zmeienilor. Seliștea a fost dăruită de Alexandru Iliș pentru 100 de galbeni lui Scarlet și soției sale Maria (conform actului din 21 septembrie 1632).

În hotărnicia târgului se cuprindea și „o seliște pe Tutova, anume Ivancea dela Tătarca ивнча ω(т) татарки, care seliște e așezată în afară de hotarul târgului mai sus zis” Ioan Bogdan face identificarea acestei seliști „probabil pe locul unde astăzi sunt puțurile lui Ivanciu, spre Tutova, din jos de Perieni și Drujești” Afirmația (probabilă) nu corespunde realității, deoarece puțurile lui Ivanciu sunt mult mai departe de apa Tutovei, la 4 și 7 km. spre răsărit de pârâul Tutovei, iar hrisovul specifică clar: o seliște pe Tutova și așezată afară de hotarul târgului. Probabil că această seliște trebuie să fi fost la apus de comuna Ivești de astăzi, comună care este situată pe ambele maluri ale pârâului Tutova. Propunerea o facem pe baza documentului din 1593 martie 16, în care se arată că Aron Tiranul întărește lui jupan Vartic (mare vornic de Țara de Jos) unele sate, printre care se specifică și satul Lăslăoani pe Tutova și cu două locuri de mori pe Tutova, care acest sat, anume „Lăslăzani a fost drept domnesc și ascultător de ocolul târgului Bârladului”

La darea actului din 1495 nu se specifică numele acestui sat, însă din hrisov reiese dovada sigură că făcea parte din hotarul târgului. Și atunci, ne putem întreba, ce sat poate să fie în afara hotărniciei, așezat pe apa Tutovei și ascultător de ocolul Bârladului, decât Ivancea de la Tătarca (care între timp și-a schimbat numele). Și încă un fapt: nu se constată că mai înainte ar fi fost creat acest domeniu domnesc (satul Lăslăoani cu terenul său) de către vreun domn care să-l alipească târgului.

Cercetându-se documentul din 1593 martie 16, se observă că la stabilirea hotarului Lăslăoani se indică: „până în râpa Galbenă și de acolo în sus către Movilița

și de acolo la capătul sălciilor și de acolo în drumul târgului Bârladului în sus în tufele Răcălasaci și de acolo, Valea Bujorului în sus, iarăși drumul târgului la capătul Văii Adâncata Adâncăței” la răsărit de apa Tutovei, ambele văi fiind în imediata vecinătate a comunei Ivești. Se observă, de asemenea, râpa la vie și râpa roșie la apus de Ivești.

Rezultă deci, și aceasta este sigur, că dacă satul Lăslăoani nu făcea parte din ocolul târgului, atunci cum se explică trecerea hotarului peste apa Tutovei la apus, pe când documentul din anul 1495 arată că hotarul de apus mergea pe apa Tutovei. Presupunem că în intervalul dintre anii 1495 și 1593 s-a schimbat numele din „Ivancea de la Tătarcă” în Lăslăoani, iar astăzi s-a schimbat denumirea în Ivești.

Documentele vremii menționează că de acest ocol mai depindea și satul Rânzeștii pe Prut cu toate bălțile sale și cotețele de pește. Hrisovul din 1594 decembrie 12, dat de Aron Vodă și documentul din 1623 februarie 14, dat de Ștefan Tomșa, arată: „a fost satul acela drept domnesc și atârnător de ocolul târgului Bârlad” și „ci mai înainte satul acela a fost drept domnesc și acel uric l-a avut Meleștean de la Petru Vodă”. În orice caz, satul Rânzești nu făcea parte din hotarnica târgului, pe vremea lui Ștefan cel Mare, fiindcă nu se pomenește de el în documentul din anul 1495, iar la descrierea hotarelor de răsărit nu se amintește de apa Elan și Prut, care trebuiau să figureze în document, în cazul în care satul Rânzești făcea parte din hotarnică la acel timp.

Cu privire la acest sat, trebuie să facem o deosebire, deoarece prin actul din anul 1546, martie 20, se constată că Petru Rareș a întărit lui Gavril Nicoară și surorilor lui trei părți din satul Rânzești, partea dinspre Elan, ce au fost a lui Danciul Horga, cumpăratură de la părintele domniei mele Ștefan cel Mare (vândută apoi). Reiese, astfel, că numai o parte din satul Rânzești a fost drept domnesc din ocolul târgului Bârlad. Când a fost creat ca drept domnesc și de cine (înainte de anul 1546) nu se cunoaște. O parte din acest sat a fost dat târgului Bârlad, pentru a se aproviziona cu pește din bălți și colete. Rămâne în discuție satul Rânzești pe Prut, care - pe baza unor noi izvoare ce se vor găsi - se va clarifica cum a ajuns să fie ascultător de târgul Bârladului.

Literatura istorică discută și despre moșia propriu-zisă din cadrul hotărniciei din anul 1495, cultivată și administrată de târgoveți. Examinând știrile din documentul din anul 1757 (fără lună și zi), dat de Constantin Mihail Cehan Racoviță, precum și pe cele din actul de cumpărare a moșiei de către târgoveți la anul 1815, februarie 1, putem stabili următoarele limite (hotare):

Hotarul de miază-noapte începea de la sudul pădurii Crângului, în apropiere de cota 259 și mergea spre răsărit spre o lungime de 3800 stânjani (8474) până în râul Bârlad, trecând pe deasupra „Rupturei” (azi ștrandul orașului) și oprindu-se în râul Bârlad.

Hotarul de răsărit urma albia râului Bârlad până aproape de vărsarea pârâului Jeravăț. La răsărit de râul Bârlad, moșia cuprindea în dreptul orașului și o porțiune de teren, cuprinsă între limitele: zarea Dealului Mare, Movila Pascului și până în malul râului.

Hotarul de miazăzi și apus mergea pe Valea lui Ilie, cota 223, pădurca Balaur, la cota 259 - de unde a plecat.

Deosebit de aceasta, târgoveții au mai cumpărat două moșii, care odinioară au făcut parte din moșia lor. Acestea sunt:

- Moșia Cetățuia sau Trestiana - fostă proprietate a vel vameșului Pălădie, cumpărată la 26 februarie 1837, cuprinsă între pârâul Trestiana, râul Bârlad, locurile târgoveților cumpărate la 1815 și râpa Dumbrăviței la răsărit.

Moșia Gura Simila și Horoiata sau Mastaticii (în suprafață de 1018 ha.), cumpărată în 27 februarie 1884, situată la nord și cuprinsă între pârâul Simila și râul Bârlad.

A nu se confunda pârâul Hubalna (Hobalna) cu Liubona (Iubana, Lubana); primul pârâu se varsă direct în Bârlad, pe partea stângă, la sudul orașului, după Jeravăț și azi se numește Iubana, Ibăna și Ibănei. În unele hărți, Ibăna se mai numește și Similișoara.

Confirmarea celor spuse se poate adevăra prin următoarele documente:

1). Pentru pârâul Hubalna:

Documentul din aprilie 1429-decembrie 1430 întărește lui Denciul un sat pe Bârlad, unde se varsă Hubalna în Bârlad.

Documentul din 1531, martie 12, vorbește de un sat la Tutova unde a fost Tamaș și satul Roșcani la Bârlad, unde cade Hubalna în Bârlad.

Documentul din 1618, martie 20, atribuie lui Ionașco Ghianghia „jumătate din satul Roșcani pe Bârlad, unde cade Hobalna în Bârlad, care este în ținutul Bârladului”

Din aceste documente reiese destul de clar că Hubalna era un afluent al Bârladului, se afla în partea de sud a orașului și aparținea de ținutul Bârladului, după cum arată documentul din 1618, martie 20. În ce privește satul Roșcani, acesta se afla pe râul Bârlad, la vărsarea Hubalnei (nu trebuie căutat în altă parte), după cum arată și documentul din anul 1495.

2). Pentru pârâul Liubana, ca afluent al Similci, numit astăzi Ibănești, Ibană, Ibănei, pe care se află și satul Ibăneștii de azi, cităm următoarele:

La obârșia Liubanei era satul Mânzați (care este și azi): и на ве(р) хубаны Мынзаци - documentul din 1436, iunie 13.

Documentul din 1436 decembrie 7, prin care Ilie și Ștefan întăresc lui popa Iuga satul Mânzați pe Liubana: оу нашеи земли села на любанъ на им Манзаци.

Satele Susenii și Mânzații aparțineau ținutului Tutovei, după cum arată documentele.

Les frontières de Bârlad

- resume -

Le plus ancien document sur les frontières du domaine du bourg de Barlad c'est un acte donné par Étienne le Grand et Saint, en janvier 1495, qui établit „la frontière ancienne qui existait depuis longtemps autour du bourg de Barlad”.

ASEDIUL CHILIEI (IUNIE 1462). MOMENTUL CULMINANT AL CONFLICTULUI DINTRE ȘTEFAN CEL MARE ȘI VLAD ȚEPEȘ

Vasile Mărculeț

În iunie 1462, în contextul mării invazii otomane în Țara Românească, condusă de însuși sultanul Mehmed II (1451-1481) împotriva lui Vlad Țepeș (1448, 1456-1462, 1476), se consuma primul asediu al Chilieii de către Ștefan cel Mare (1457-1504). Imposibilitatea luării cu asalt a cetății insulare de la gurile Dunării și rănirea la gleznă a domnului Moldovei au dus la eșecul acțiunii.

Asediul Chilieii (iunie 1462) – o acțiune controversată. Punct strategic de o importanță deosebită, care permitea controlul asupra gurilor Dunării, Chilia era în egală măsură și un important debușeu comercial. Acest lucru explică interesul deosebit pe care i l-au arătat, atât cele două state românești, cât și puterile din zonă interesate în controlul gurilor Dunării și a bazinului vest-pontic: Imperiul Otoman, Ungaria și Polonia.

Importanța strategică și economică (comercială) a orașului-port de la gurile Dunării era binecunoscută tuturor protagoniștilor. Spre exemplu, Konstantin Mihailovic de Ostrovica, fost ienicer în armata turcă în timpul evenimentelor din 1462, relatează că, la un moment dat, în urma eșecului înregistrat în Țara Românească, sultanul Mehmed II le-ar fi spus apropiaților săi: „*Atâta vreme cât Chilia și Cetatea Albă le țin în stăpânire românilor, iar ungarilor Belgradul sârbesc, noi nu putem avea nicio biruință*”¹ Însuși Ștefan va sublinia peste ani importanța cetății. Astfel, în scrisoarea sa către dogele și Senatul Veneției (din 8 mai 1477) el arată că „*aceste două ținuturi (Chilia și Cetatea Albă, n.n.) sunt Moldova toată*” și că „*Moldova cu aceste ținuturi este un zid pentru Ungaria și pentru Polonia*”².

Alianța cu Polonia din 1459 și opțiunea pentru tabăra polono-otomană, i-a permis lui Ștefan cel Mare să redeschidă problema Chilieii. Ca urmare, încă din anul următor, acțiunile politice ale domnului Moldovei vor arăta „*fără îndoială manifestarea hotărârii lui Ștefan de a reintra în stăpânirea Chilieii*”³.

Angajarea lui Ștefan de partea alianței polono-otomane, aflată în opoziție cu cu alianța ungaro-munteană a deteriorat grav relațiile dintre domnul Moldovei și Vlad Țepeș. Acest lucru apare ca evident din înțelegerea încheiată la 1 octombrie 1460 de sașii și secuii din Transilvania cu Vlad Țepeș. În baza înțelegerii, cele „*sapte plus două scaune ale sașilor săsești, de asemenea și orașul Brașov cu Țara Bârsei și orașul Sibiu*”, împreună cu secuii se angajau să-i acorde domnului Țării Românești

¹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. I (ed. M. Holban), București, 1968, p. 128.

² *Documente privitoare la istoria românilor* culese de E. de Hurmuzaki, vol. VIII: 1376-1650, București, 1894, p. 25, doc. XXVII.

³ Ș. Papacostea, *Ștefan cel Mare domn al Moldovei. 1457-1504*, București, 2003, p. 32 (în continuare: *Ștefan cel Mare*).

„un ajutor de patru mii de oameni înarmați” în cazul unui atac survenit „din partea turcilor sau al țării Moldovei”⁴

La sfârșitul anului 1461 și la începutul anului 1462, odată cu declanșarea luptei antiotomane de către Vlad Țepeș, care atacase garnizoanele otomane de pe linia Dunării inferioare și nimicise infiltrațiile turcești de la nord de fluviu, încălcând inclusiv teritoriile aflate sub jurisdicția lui Ștefan de la nord de brațul Chilia, conflictul dintre cei doi domni se adâncește. Suntem de acord cu acei specialiști care susțin că „acționând însă temporar la frontierele de sud ale Țării Moldovei și într-o regiune asupra căreia se exercita sau se exercitase stăpânirea acesteia, raidul distrugător al oștii lui Vlad Țepeș, mai ales că va fi fost însoțit de excese și provocări, n-a putut fi interpretat decât ca o materializare a ostilității față de Ștefan cel Mare, așa cum s-a și întâmplat”⁵ În replică, domnul Moldovei se orientează decis spre alianța polono-otomană. La 2 martie 1462 el prestea un nou omagiu vasalic regelui Poloniei - Cazimir IV, care tocmai încheiase o convenție cu Imperiul Otoman. În jurământul prestat cu acest prilej regelui Poloniei, Ștefan se angaja față de suzeranul său că „nu vom înstrăina nici o țară, nici un ținut, nici un oraș și nici un feud fără voința și fără învoirea anume a pomenitului domn și crai al nostru și a Coroanei, prin nici un mijloc; dimpotrivă, dacă ceva din acestea s-ar fi înstrăinat, pe acelea vrem să le câștigăm înapoi și le vom câștiga”⁶. Care sunt teritoriile vizate de Ștefan, documentul nu precizează explicit, dar având în vedere cesiunile teritoriale la care fusese obligată Moldova în perioada anterioară domniei sale, suntem de acord cu acei specialiști care consideră că textul jurământului este o aluzie directă la Chilia și la teritoriul său. În iunie 1462, în contextul mării invazii otomane în Țara Românească, condusă de însuși sultanul Mehmed II împotriva lui Vlad Țepeș, se producea primul asediul al Chiliei de către Ștefan cel Mare.

Atacarea Chiliei nu a fost deci consecința unei decizii de moment a lui Ștefan, ci a reprezentat punctul culminant al conflictului ce l-a opus pe Ștefan cel Mare lui Vlad Țepeș. Consumată, însă, într-un asemenea moment dificil pentru statul muntean, îndeosebi, și pentru întreaga lume românească nord-dunăreană, în ansamblul său, atacarea Chiliei de către Ștefan în timpul campaniei sultanale din Țara Românească

⁴ G. Gündisch, *Vlad Țepeș und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens*, în *RRH, VIII, 1969, 6, p. 992; Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, Sechster Band: 1458-1473, Bukarest, 1981, p. 91, doc. 3237: „Item 2° optat ipse dominus wayda a septem et duarum sedium Saxonibus, item civitate Brasso cum terra Burcza ac civitate Cybiniensi quod quicumque ab aliquibus partibus puta Turcorum sew terre Moldavie vel quibuscumque aliis hominibus dempto hoc regno Hungarie inimicicias haberent, ex tunc postquam requisiti per ipsum dominum wayvodam fueritis, in sui subsidium quatuor milia hominum armorum dare deberetis unacum Syculis; ipse eiam dominus wayda ad consimilia facere se promittit”*

⁵ Pentru discuțiile asupra acestor aspecte, vezi: L. Șimanschi, D. Agache, *Un deceniu de ostilitate moldo-ungară, 1460-1469*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt 1457-1504. Portret în istorie*, Sf. Mănăstire Putna, 2004, p. 334-345.

⁶ *Ștefan cel Mare și Sfânt 1457-1504. Portret în cronică*, Sf. Mănăstire Putna, 2004, p. 341.

rămâne, dincolo de factorii obiectivi sau subiectivi care au determinat-o, asupra cărora ne vom opri pe parcursul lucrării, o acțiune, cel puțin, controversată.

Operațiunile militare pentru cucerirea Chilieii au fost declanșate de Ștefan cel Mare în aprilie-mai 1462. La 22 aprilie, domnul era încă la Suceava de unde emitea un act, păstrat doar parțial, al cărui conținut este greu de precizat⁷. Trei săptămâni mai târziu, la 15 mai, îl regăsim pe Ștefan la Bacău, unde, în plin marș spre sud, spre gurile Dunării, emite un act de confirmare a unei danii și a unei vânzări de moșie⁸. După această dată, pe toată durata verii anului 1462, până la mijlocul lunii septembrie, când domnul era din nou la Suceava, cancelaria Moldovei își întrerupe emisiunea de documente.

La mijlocul lunii iunie, domnul Moldovei era la Chilia pe care o asediază fără succes, concomitent cu un corp expediționar otoman, până în data de 22 ale aceleiași luni, când, imposibilitatea luării cu asalt a cetății insulare⁹ de la gurile Dunării și rănirea la gleznă a domnului a dus la eșecul acțiunii, acesta fiind silit să ridice asediul și să se retragă. Cum au evoluat concret evenimentele în această perioadă este greu de precizat, întrucât cronicile contemporane sunt foarte reținute în informații, ele limitându-se exclusiv la consemnarea atacului asupra cetății și la rănirea lui Ștefan¹⁰. Atitudinea lor se explică prin aceea că - fiind cronici de curte - ele aveau menirea de a-l glorifica pe domn, motiv pentru care eșecurile sale sunt minimalizate sau, pur și simplu, omise, cum este cazul celui de la Chilia din iunie 1462. Rămânând la această problemă, constatăm că nici lucrările cronicarilor din secolele XVII-XVIII, deși unii dintre ei au folosit surse variate în redactarea lor, nu aduc mai multe informații și precizării cu privire la evenimentele din iunie 1462¹¹.

Asediul Chilieii din iunie 1462 ridică o serie de probleme privitoare la factorii care l-au determinat pe Ștefan să întreprindă acțiunea sa militară. Absența oricăror informații în sursele contemporane cu privire la acest aspect a determinat și formularea unor răspunsuri diferite din partea istoricilor, fapt ce a adâncit și mai mult controversa.

⁷ *DIR, A, I*, p. 318, doc. 383.

⁸ *Ibidem*, p. 319, doc. 384.

⁹ Cf. N. Iorga, *Ștefan cel Mare*, p. 109: consideră că Ștefan „s-a oprit înaintea Chilieii, înaintea cetății celei noi, făcută de ungurii lui Iancu-vodă pe uscat, în fața ostrovului pe care se înălțau încă ruinele negre ale vechii Chilii sau Licostomului genovezilor”

¹⁰ *Cronicile slavo-române*, p. 7, 16: „În anul 6970 [1462], iunie 22, au lovit cu tunul pe Ștefan voievod la cetatea Chilieii (Letopiseșul anonim al Moldovei); p. 29: „3-lea. 6970 [1462]. În luna iunie ziua 22, atunci a venit Ștefan voievod în fața Chilieii și nu a putut s-o dobândească, ci a fost împușcat de o bombardă la glezna stângă, apoi a plecat de la Chilia (Cronica moldo-germană); p. 44, 49: „În anul 6970 [1462] iunie 22, l-au lovit cu tunul în gleznă la cetatea Chilieii (Letopiseșul de la Putna Nr. 1); p. 56, 61: „În anul 6970 [1462] iunie 22, au lovit cu tunul pe Ștefan voievod în gleznă, la cetatea Chilieii (Letopiseșul de la Putna Nr. 1); p. 70: „Și în anii 6970 [1462] iuniia 22 [și] mergând la Chilia, au împușcat pre Ștefan voievod în gleznă (Traducerea românească a letopiseșului de la Putna); p. 169, 178: „Anul Domnului 6970 [1462] iunie 22. l-au lovit cu pușca pe Ștefan voievod ungurii din Chilia” (Cronica moldo-polonă).

¹¹ Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 38; N. Costin, *op. cit.*, p. 107; A. Uricariul, *op. cit.*, p. 56.

Spre exemplu, cronicarii moldoveni din secolele XVII-XVIII au pus acțiunea lui Ștefan cel Mare pe firea războinică și pe caracterul său sângheros. Promotorul acestei teorii a fost, în a doua jumătate a secolului al XVII, Grigore Ureche care, în al său *Letopiseț al Țării Moldovei*, susține: „*Scrive letopisețul cel moldovenescu că fiindu Ștefan vodă om războinic și de-a pururea trăgându-l inima spre vărsare de sânge, nu peste vreme multă [...] să sculă den domnia sa [...]. În al șaselea an a domniei lui Ștefan vodă, în anii 6970 [1462] iulie 22, loviră pre Ștefan vodă cu o pușcă în gleznă la cetatea Chilieii*”¹². Cronicarii moldoveni care i-au succedat în secolul următor i-au preluat și perpetuat teza¹³

Cât de reale sunt aceste informații nu știm. Dacă avem însă în vedere faptul că inițiatorul acestei teorii a fost Gr. Ureche care, în scrierile sale, se arată complet ostil lui Ștefan cel Mare și politicii promovate de acesta, suntem în măsură să afirmăm că veridicitatea lor este extrem de îndoielnică. În ceea ce-i privește pe continuatorii și compilatorii săi, singura lor vină este aceea de a fi preluat și perpetuat, complet necritic, informațiile transmise de înaintașul lor.

Foarte probabil, veridicitatea discutabilă a informațiilor transmise de cronicarii moldoveni din secolele XVII-XVIII i-a determinat pe istoricii moderni și contemporani să nu le acorde prea mare credit. De altfel, nici aceștia nu au ajuns la un punct de vedere unitar cu privire la factorii care au determinat atacarea Chilieii de către Ștefan cel Mare, în iunie 1462. Majoritatea opiniilor exprimate de ei converg, în general, spre o singură direcție: că tentativa lui Ștefan de a ocupa Chilia a fost consecința directă a unor necesități de stat, în primul rând, aceea de a preîntâmpina riscul ca acest important punct strategic și debușeu comercial să cadă în mâinile turcilor¹⁴.

Analizate cu atenție toate aceste opinii își relevă o anumită doză de subiectivitate: o încercare de a justifica, într-o măsură mai mare sau mai mică, actul controversat al lui Ștefan cel Mare din iunie 1462. În ceea ce ne privește, fără a intra într-o polemică sterilă, considerăm totuși că este greu de explicat cum necesitatea satisfacerii acestui imperativ de politică externă a domnului Moldovei a devenit atât de presant, până la a nu putea fi amânat, tocmai în momentul atacului otoman împotriva Țării Românești.

Un alt aspect controversat al problemelor generate de atacul asupra Chilieii, întreprins de Ștefan în 1462 este statutul juridic al cetății de la gurile Dunării. Determinată direct de acesta este identificarea statului – Țara Românească sau Ungaria – împotriva căruia a fost îndreptată acțiunea militară a domnului Moldovei.

¹² *Ibidem*.

¹³ N. Costin, *op. cit.*, p. 107; A. Uricariul, *op. cit.*, p. 56.

¹⁴ Pentru diferitele opinii exprimate, vezi: A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, București, 1986, p. 253-254; N. Iorga, *Istoria românilor*, IV, p. 138; Idem, *Chestiunea Dunării*, Iași, 1998, p. 228; I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, București, 2004, p. 31; I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, București, 1991, p. 53; Gh. I. Brătianu, *Marea Neagră de la origini până la cucerirea otomană*, Iași, 1999, p. 427; A. Gheață, *op. cit.*, p. 112-113; I. Cupșa, *Ștefan cel Mare*, București, 1974, p. 38-39; Gh. Duzinchevici, *Ștefan cel Mare și epoca sa*, București, 1973, p. 39-40; E. Stoian, *op. cit.*, p. 101; N. Stoicescu, *Vlad Tepeș*, București, 1979, p. 58-59.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Informațiile cuprinse unele din secolul al XV-lea – *Cronica moldo-polonă*, o *Historia Turcorum* sau *Expunerile istorice* ale lui Laonikos Chalkokondylas – referitoare la apartenența Chilieii stau la baza apariției acestei controversse. Astfel, în timp ce prima dintre cele două lucrări susține că în iunie 1462 „l-au lovit cu pușca pe Ștefan voievod ungurii din Chilia”¹⁴, cea de-a doua afirmă că domnul Moldovei „a mers și s-a războit să ia cetatea Chilia, care era a lui Vlad”¹⁵, iar Laonikos Chalkokondylas relatează că turcii și moldovenii au decis „să împresoare orașul așa numit Chilia, al lui Vlad de la gura fluviului”¹⁶.

Plecând de la aceste informații, specialiștii care s-au ocupat de problema Chilieii au emis păreri diferite: după unii, cetatea a aparținut Ungariei, după alții Țării Românești. Majoritatea au conchis însă că în 1462, Chilia era inclusă în sistemul unui *condominium* maghiaro-muntean în cadrul căruia poziția preeminentă revenea Ungariei. Ca urmare, deși cei mai mulți dintre ei consideră că acțiunea lui Ștefan a fost îndreptată împotriva Ungariei, totuși, forțați de evidență, ei admit că ea l-a afectat indirect și pe Vlad Țepeș¹⁷. În opoziție cu aceștia, există și unii istoricii, este adevărat mult mai puțini, care consideră categoric că acțiunea militară a lui Ștefan cel Mare, ce viza cucerirea Chilieii, a fost îndreptată împotriva lui Vlad Țepeș¹⁸.

În ceea ce ne privește, admitem și noi că acțiunea lui Ștefan, care a urmărit cucerirea Chilieii, a fost îndreptată împotriva lui Vlad Țepeș. Raționamentul pe care ne bazăm această concluzie este relevat de evoluția evenimentelor din anii 1461-1462. După succesul campaniei din iarna anilor 1461-1462 și eliminarea prezenței otomane de la Dunărea de Jos, Vlad Țepeș și-a sarcina întregii linii a Dunării inferioare până la vărsarea în Marea Neagră, prilej cu care și-a instaurat controlul și asupra unei fâșii de teritoriu de la nord de brațul Chilia care, teritorial și politic se afla sub jurisdicția lui Ștefan. Statutul de vasal al Imperiului Otoman și al Poloniei al lui Ștefan, precum și acela de adversar declarat al domnului muntean și al suzeranului acestuia, Mathias Corvin, au fost probabil factorii care au cântărit decisiv în decizia lui Vlad Țepeș de a ocupa sudul teritoriilor dintre Prut și Nistru, act ce a determinat riposta militară a domnului Moldovei. Acesta a așteptat însă momentul favorabil declanșării acțiunii sale: angajarea forțelor lui Vlad Țepeș în luptele cu turcii din vara anului 1462, fapt care-l împiedica pe domnul Țării Românești să poată răspunde eficient atacului său.

¹⁴ *Cronicile slavo-române*, p. 169, 178.

¹⁵ P.P. Panaitescu, *Legăturile moldo-polone în sec. al XV-lea și problema Chilieii*, în *Romanoslavica*, III, 1958, p. 107.

¹⁶ Chalcocondil, IX.

¹⁷ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 253-254; N. Iorga, *Ștefan cel Mare*, p. 105, 109-110; Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 427; I. Nistor, *op. cit.*, p. 53; P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 108; A. Gheată, *op. cit.*, p. 108; L. Șimanschi, D. Agache, *op. cit.*, p. 342 etc.

¹⁸ A. Decei, *Istoria Imperiului Otoman până în 1656*, București, 1978, p. 117, unde identifică în atacarea Chilieii de către Ștefan „o acțiune antițepeșească”; Al. V. Boldur, *Istoria Basarabiei*, București, 1992, p. 166, unde susține că Ștefan cel Mare „luptă cu Vlad Țepeș pentru a lua cetatea Chilia, cedată principelui muntean de unguri”; B. Cămpina, M. Berza, în *loc. cit.*, p. 494, consideră că „intervenția domnului Moldovei împotriva lui Vlad Țepeș, într-o vreme când oștirea turcească se afla încă pe teritoriul Țării Românești, arată, totuși, limitarea înțelegerii politice a lui Ștefan”.

Fără îndoială, în contextul politico-teritorial de la Dunărea de Jos din iarna anilor 1461-1462, în perspectiva confruntării decisive du turcii, cu acordul suveranului său, Vlad Țepeș și-a asumat și sarcina apărării Chilieii, care era astfel inclusă în sistemul defensiv al Țării Românești. În aceste condiții, garnizoana maghiară a cetății a fost, cu certitudine, întărită cu importante contingente muntene. Cum nu dispunem de nici o informație cu privire la vreo măsură întreprinsă de Mathias Corvin cu scopul întăririi apărării cetății în fața pericolului otoman, acțiune care fără nici o îndoială nu a putut fi neglijată, conchidem că această sarcină i-a revenit lui Vlad Țepeș. În urma acestor măsuri, raportul de forțe în sistemul *condominium*-ului maghiaro-munten exercitat asupra Chilieii înregistra o semnificativă modificare în favoarea Țării Românești, ceea ce a atras după sine și o modificare, în același sens a jurisdicției exercitate asupra cetății. După părerea noastră, la acest nou statut juridic al Chilieii, survenit după campania lui Vlad Țepeș din iarna anilor 1461-1462, fac referire sursele care menționează cetatea de la gurile Dunării sub jurisdicția domnului muntean. În concluzie, conchidem noi, atacul lui Ștefan împotriva Chilieii, consumat exact în momentul invaziei otomane în Țara Românească, a fost clar îndreptat împotriva lui Vlad Țepeș. Dacă el ar fi vizat Ungaria, cum consideră majoritatea specialiștilor, de ce el nu s-a produs înainte sau după încetarea invaziei otomane împotriva domnului muntean, ci nu odată cu acesta?

De altfel, tocmai această simultaneitate a campaniei sultanale împotriva Țării Românești cu atacul lui Ștefan asupra Chilieii a dat naștere unei alte controversă legate de acțiunea militară a domnului Moldovei din iunie 1462. Ea ridică problema dacă Ștefan cel Mare a acționat independent împotriva Chilieii în iunie 1462 sau în colaborare cu turcii.

Majoritatea covârșitoare a surselor de care dispunem în prezent nu fac nici o referire la vreo colaborare moldo-otomană în iunie 1462 în scopul cuceririi Chilieii; dar nici nu o neagă în vreun fel. Spre deosebire de aceste izvoare, două surse contemporane sunt însă categorice în a afirma și susține o colaborare politico-militară între Ștefan cel Mare și Mehmed II în vederea cuceririi cetății de la gurile Dunării.

Un prim set de informații în acest sens ne este oferit de cronicarul bizantin Laonikos Chalkokondylas. După ce subliniază faptul că în primăvara-vara anului 1462 Ștefan cel Mare era în război cu Vlad Țepeș, cronicarul bizantin relatează că domnul Moldovei, „*trimițând soli la împăratul Mehmet, îl chema să vină și spunea mereu că e gata să se ridice cu război și el. Împăratului îi părea bine de vorbele acestui domn și l-a îndemnat să facă așa, încât generalul său comandant să se unească pe fluviu cu comandantul flotei și să împresoare orașul numit Chilia, al lui Vlad de la gura fluviului. Așadar, acest domn, adunându-și oastea țării, a plecat în grabă spre flota împăratului de-a dreptul la orașul Chilia, cu cu gândul să facă legătura cu comandantul flotei. Și după ce s-a unit cu oastea împăratului, au impresurat amândoi orașul și bătându-l mai multe zile, au fost respinși și au pierdut câțiva oameni. Dar cum nu le mergea bine cu cucerirea orașului, s-au retras acum amândoi*”¹⁹ Un al doilea set de informații referitoare la atacul moldo-muntean asupra Chilieii provine dintr-un raport adresat la 28 iulie 1462 de bailul venețian la Constantinopol, Paolo

¹⁹ Chalcocondil, IX.

Barbarigo, autorităților Serenissimei. În raportul său, bailul venețian consemnează că „flota sultanului, împreună cu domnul Valahiei Inferioare (Moldovei, n.n.), merse să lovească cetatea Lycostomo, în jurul căreia stătu opt zile, și n-au putut face nimic, și au murit mulți azapi și s-au întors cu rușine și învinși”²⁰.

Majoritatea istoricilor români care au abordat problema asediului Chilieii din iunie 1462, au respins orice colaborare moldo-otomană în scopul cuceririi cetății²¹. Argumentele lor, în general, derivate din politica antiotomană a lui Ștefan cel Mare, nu sunt, după părerea noastră, suficient de convingătoare. Mai mult chiar, unii dintre contestatorii colaborării moldo-otomane la asediul Chilieii în iunie 1462 au mers până acolo încât au emis ipoteza că trupele otomane care asediau cetatea au fost respinse de trupele lui Ștefan, care a încercat apoi să o cucerească. Principalul artizan al acestei teze este istoricul N. Grigoraș, care susține: „În prima jumătate a lunii iunie, detașamente din oastea Moldovei, aflate în apropierea Chilieii au respins infanteria marină turcească debarcată în apropierea portului. Atacul turcesc a durat opt zile, dar cu ajutorul ostașilor moldoveni, garnizoana cetății i-a respins [...]. După respingerea infanteriei marine turcești de sub zidurile Chilieii, Ștefan cel Mare a încercat să cucerească cetatea, dar a trebuit să se retragă neavând armament de asediu și pentru că la un atac personal, dat în fruntea ostașilor, a fost rănit de o armă la glezna piciorului stâng (22 iunie 1462)”²².

În opoziție cu specialiștii care contestă o colaborare politico-militară moldo-otomană în iunie 1462, există însă și unii istorici care susțin existența unei colaborări moldo-otomane, dinainte stabilite, îndreptate împotriva lui Vlad-Țepeș. Unii dintre aceștia, cum este cazul lui A. Decei²³, o afirmă direct, alții – Ș. Papacostea sau I. Toderășcu²⁴ – indirect.

²⁰ Apud N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, p. 125 și n. 1.

²¹ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 254; I. Minea, *Din trecutul stăpânirii românești asupra Ardealului*, București, 1914, p. 64; N. Iorga, *Istoria românilor*, IV, p. 138; Idem, *Ștefan cel Mare*, p. 100-110; Idem, *Istoria armatei românești*, p. 63; Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 427; M. Neagoe, *op. cit.*, p. 44; N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1982, p. 62-63; C.A. Stoide, *Luptele lui Vlad Țepeș cu turcii*, în *APIA „A.D. Xenopol”*, Iași, XV, 1978, p. 31-32; A. Gheață, *op. cit.*, p. 112-113; Gh. Duzinchevici, *op. cit.*, p. 39-40; I. Cupșa, *op. cit.*, p. 38-39; E. Stoian, *op. cit.*, p. 101; Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 39; Cf. I. Ursu, *op. cit.*, p. 31, unde identifică ca posibile chiar două atacuri turcești asupra Chilieii, primul „încă în luna mai când a trebuit să aibă loc trecerea numeroasei armate”, iar al doilea în vară, când „e posibil ca la reîntoarcere în vară – flota turcească să fi încercat să cucerească Chilia, – sau să fi făcut o simplă demonstrație contra garnizoanei ungurești din cetate”.

²² N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 59-60.

²³ A. Decei, *op. cit.*, p. 117: „Timp de vreo lună au avut loc mai multe hărțuiri, dar nu s-a ajuns la o bătălie desfășurată, căci în același timp, Țepeș trebui să facă față și atacurilor oștilor lui Ștefan cel Mare – la hotar și la Chilia, unde Ștefan este rănit la picior, la 22 iunie –, de conivență, de astă dată, cu Mehmed al II-lea, într-o acțiune antițepeșească coordonată dinainte prin solii”

²⁴ Ș. Papacostea, *Ștefan cel Mare*, p. 34; Idem, *Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare*, în Idem, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, București, 2001, p. 143: „Acțiunea culminantă în cadrul acestui conflict a fost asediul cetății Chilia, în luna iunie 1462: desfășurat concomitent cu asediul naval al turcilor,

După părerea noastră, pentru a oferi un răspuns pertinent la această problemă, considerăm că se impune, cel puțin, o succintă analiză, atât a informațiilor de care dispunem, cât și a evenimentelor politice și militare consumate în primăvara-vara anului 1462 la Dunărea de Jos. În ceea ce privește sursele, considerăm că, dacă informațiile oferite de Laonikos Chalkokondylas pot fi suspectate de lipsă de veridicitate, nu același lucru se poate afirma însă și despre raportul bailului venețian Paolo Barbarigo, care este un act oficial, redactat de diplomatul venețian pe baza unor informații obținute de la o sursă sigură și directă: cancelaria sultanului. În favoarea veridicității raportului bailului venețian pledează însăși seriozitatea și scrupulozitatea diplomaților republicii în redactarea actelor oficiale care nu-și permiteau să-și dezinformeze superiorii oferindu-le informații false sau neverificate.

Pe baza acestor informații pe care le considerăm ca fiind absolut veridice, luând în calcul faptul că Ștefan era parte a înțelegerilor turco-polone și că domnul Moldovei și-a sincronizat perfect acțiunile împotriva Chilieii cu cele ale corpului expediționar otoman care a atacat cetatea, considerăm că teza colaborării acestuia cu turcii în vara anului 1462 apare ca absolut plauzibilă. De altfel, angajarea lui în cadrul alianței polono-otomane nu face decât să-i sporească veridicitatea. În sfârșit, un simplu paralelism între acțiunea lui Ștefan din iunie 1462 și cucerirea Chilieii, în aceeași calitate de vasal al polonilor și turcilor, în ianuarie 1465, conferă și mai multă consistență tezei privind o colaborare moldo-otomană în iunie 1462. Analiza celor două evenimente ne permite constatarea că nici acțiunea din iunie 1462 și nici cea din ianuarie 1465 nu au fost dezaprobrate de Imperiul Otoman, iar domnul Moldovei nu a avut de suferit nici o repercusiune din pricina lor din partea turcilor. Dacă cele două acțiuni ale sale ar fi fost ostile otomanilor, considerăm că o ripostă otomană ar fi fost de neevitat. Mai mult chiar, Mehmed II nu a revendicat Chilia, atât timp cât Ștefan a continuat să-i rămână, cel puțin formal, vasal fidel, respectiv până în jurul anului 1470.

Abrevieri

AIIA „A.D. Xenopol” = *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, Iași.

DIR, A, I = *Documente privind istoria României. Veacul XIV, XV. A. Moldova*, vol. I (1384-1475), București, 1954.

RRH = *Revue Roumaine d’Histoire*.

atacul lui Ștefan urmărea, în conformitate cu angajamentul asumat la 2 martie 1462 și foarte probabil și cu conținutul acordului turco-polon, să readucă Chilia în stăpânirea Moldovei”; I. Toderascu, în loc. cit., p. 367-368: „Sprijinit de Polonia și încadrându-și acțiunea în convenția turco-polonă, Ștefan deschide ostilitățile în vederea recuperării Chilieii [...]. Acțiunea culminantă în cadrul acestui conflict a fost asediul Chilieii, de fapt dublul ei asediu dinspre mare al turcilor, iar dinspre uscat al lui Ștefan”

**LE SIÈGE DE KILIA (JUN 1462).
L'APOGÉE DU CONFLICT ENTRE ETIENNE
LE GRAND ET VLAD L'EMPALEUR**

RÉSUMÉ

L'engagemente d'Etienne à côté d'alliance polonaise-ottomane (1459) et l'alliance de Vlad l'Empaleur et l'Hongrie (1460) ont provoqué une situation conflictuelle entre les deux états, situation dont les actes de politique extérieure de les deux princes regnants entre 1460 et 1462 l'ont augmentée de plus. Dans ce contexte le siège echoué de Kilia en juin 1462 a constitué l'apogé du conflit moldavo-valaque, où au fond de la campagne ottomane en Valachie, Etienne le Grand a essayé conquérir la cité en collaboration avec un groupement des forces ottomanes.

ȘTEFAN CEL MARE – LUMINA VIE A VASLUIULUI

Violeta Luca, Cristina Verman

“Domn adevărat, viteaz, cuminte, iubitor de țară și de neam din clipa întâia până în cele din urmă... Într-însul găsisse poporul românesc cea mai deplină și cea mai curată icoană a sufletului său: cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strașnic în mânie și senin în iertare, răspicat și cu măsură în grai, gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nici o trufie în faptele sale, care i se par că vin printr-însul de aiurea și de mai sus.”

Cuvintele lui Nicolae Iorga reușesc să contureze un portret complet al ilustrului domnitor, subliniindu-i trăsăturile care i-au deschis drumul spre cea mai înalta treaptă a istoriei.

Fiu al lui Bogdan al II-lea și nepot al lui Alexandru cel Bun, Ștefan a fost aclamat ca domn, potrivit tradiției, de o mare adunare a țării “Întru mulți ani de la Dumnezeu să domnești Și l-au pomăzuit spre domnie mitropolitul Theoctistu ...” cum scrie cronicarul.

« În anul 6965 (1457) luna aprilie 12, în Joia mare, Ștefan Voievod a venit de la munteni și a dobândit întâia biruință asupra lui Aron Voievod, pe Siret, la Doljești ». Aceasta este consemnarea primei victorii a lui Ștefan, pe care istoria și țara l-au numit « cel Mare ».

Programul reformator al voievodului a îmbinat acțiunea de centralizare și consolidare a instituțiilor statului cu activitatea diplomatică și militară de apărare a ortodoxiei, creația arhitectonică și literară dominând astfel istoria Moldovei pentru mai bine de jumătate de secol.

Bucurându-se de sprijinul celor mulți, dispunând de o armată bine pregătită și puternică, de numeroase fortificații așezate în locuri strategice cu chibzuință, Ștefan – el însuși viteaz comandant de oști – a respins numeroase atacuri ale dușmanilor de moment sau mai vechi ai țării.

Victorii importante a dobândit la Baia în 1467, la Lipiți în 1470, la Vaslui în 1475 și la Codrii Cosminului în 1497.

Înceștarea cea mai mare avea s-o aibă însă cu oștile otomane. Ca urmarea refuzului de a se prezenta la Poartă și chiar de a mai plăti tribut, temutul sultan Mohamed al II-lea, cel care cucerise Constantinopolul în 1453, îl trimite pe cel mai bun pașă al său – Soliman – cu o armată de circa 120000 de oșteni spre Moldova.

În evidentă inferioritate numerică, Ștefan nu dispunea de o oștire mai mare de 40000 de viteji precum și de aproape 9000 de secui, unguri și polonezi veniți în ajutor, voievodul român a adoptat o tactică ce s-a dovedit a fi genială.

Comparația folosită de Nicolae Iorga: „Podul Înalt este Termopile al nostru” este pe deplin întemeiată. Lovite din față și lateral, induse în eroare asupra direcției unde se afla grosul oștirii moldovene de buciumele și trâmbișele puse de domn să le atragă în valea îngustă a Bârladului, învăluite în ceața deasă care se

lăsase, trupele otomane au cedat sub presiunea atacului cavaleriei și pedestrașilor lui Ștefan care au obținut victoria de la Vaslui la 10 ianuarie 1475.

Iată cum evocă Nicolae Iorga cea mai strălucită victorie a Moldovei asupra turcilor: „Strivind trupuri care făcuseră a doua oară un „pod înalt” deasupra râpei în care curgeau acum valuri roșii, deasupra tinei, spahiii în haine bogate, pe cai arăpești, se aruncaseră asupra izvorului săgeților... Și în ziua aceea de marți, a desăvârșitei biruințe – cea mai mare din viața lui Ștefan și asupra celui mai puternic dușman – și miercuri și joi, pâlcuri de vânători se ținură în urma dușmanului”

Însuși cronicarul turc Sa'adeddin recunoaște că: „A fost un grozav măcel și puțin a lipsit să nu fie cu toți tăiați în bucăți și numai cu mare greutate Soliman pașa și-a scăpat viața cu fuga.”

Această pagină de istorie victorioasă a rămas vie și în timp nu și-a pierdut strălucirea, ci și-a sporit-o.

Vasluiul e învăluit de lumina istoriei dăruită de Ștefan cel Mare. Șesurile din jur, dealurile, pădurile și satele poartă amprenta lăsată de ilustrul voievod: pădurea Chițocului, șesul Racovei, dealul Pușcașului, șesul Bârladului, Căntălăreștii, Movila lui Burcel...

Zidurile Curții domnești din Vaslui au rămas ca mărturie că aici și-a făcut Ștefan cel Mare planurile de luptă împreună cu curtenii săi. Aceasta a fost construită de domnitor pe ruinele vechii Curți domnești ce fusese zidită de Ștefan, fiu al lui Alexandru cel Bun pe vremea când împărțise Moldova în două cu fratele său Iliăș, iar Vasluiul era capitala „țării de jos”

Ștefan cel Mare a adus la cunoștința întregii creștinătăți, la două săptămâni după victorie, vestea zdrobirii oștii otomane, relatând: „și i-au înfrânt și i-au adus sub picioarele noastre și pe toți i-au trecut sub ascuțișul sabiei, pentru care lucru Domnul fie lăudat”. Astfel numele Vasluiului, legat de marea victorie, a apărut în înscrisurile domnești pe la toate curțile principilor Europei.

Pentru izbânda sa, Ștefan cel Mare a mulțumit lui Dumnezeu în felul în care se obișnuise și anume cititorind o biserică.

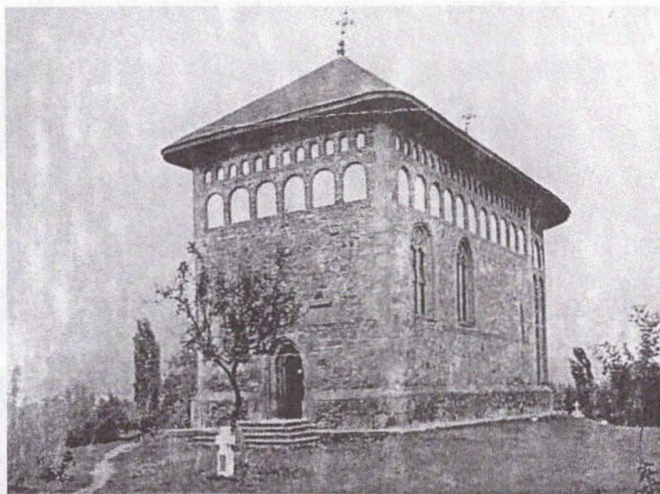
Biserica Sfântul Ioan Botezătorul a fost înălțată în cuprinsul Curților domnești și dacă acestea s-au năruit, biserică s-a păstrat, suferind unele modificări cauzate de puternicele cutremure din sec. al XIX-lea. Aceasta a fost începută în aprilie 1490 și terminată în mai puțin de cinci luni, după cum reiese din inscripția originală în limba slavonă, aflată pe peretele de apus al bisericii, lângă ușa de la intrare.

Din informațiile călătorilor străini se consemnează știrea extrem de prețioasă privind existența picturii interioare și exterioare a bisericii. A trecut în decursul sutelor de ani, prin greutatea deosebită: războaie, jafuri, cutremure, ceea ce s-a repercutat și asupra fondului de carte liturgică. În uz curent se mai află un APOSTOL și un TIPICON, celelalte cărți rare din patrimoniu fiind cedate în custodie Oficiului Patrimoniului Cultural Național.

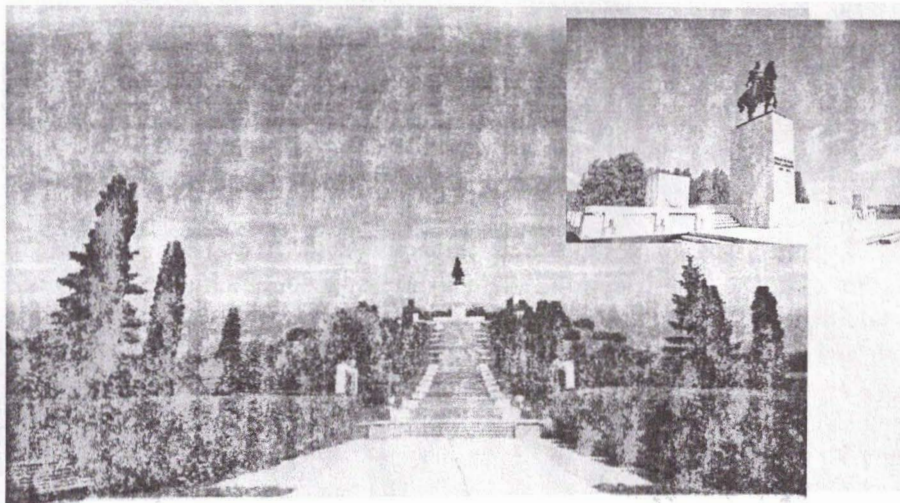
Dintre odoarele mai vechi ale bisericii care fac parte sau au făcut parte pot fi menționate clopotul cel mare, jilțul domnesc, potirul de argint.

În 1653 Paul de Alep menționa că „Aici la Vaslui curtea, băile, locurile de plăcere sunt toate ale lui Ștefan vodă, precum și mândra și superba biserică cu o

elegantă cupolă peste măsură de înaltă. Totul în ea, jur împrejur e bolți și arcuri, pe care sunt picturi și chipuri ale tuturor sfinților ...”

Timpul nu a șters nicicum din amintirea ilustrului voievod, iar Vasluiul îi aduce mereu omagii, unele din ele fiind monumente mărețe. Astfel, la Podul Înalt, pe locurile unde au răsunat chemările bătăliei, țipete de groază și urale de bucurie, s-a ridicat o statuie realizată de către sculptorul Mircea Ștefănescu. Datorită înălțimii sale este vizibilă de la câțiva kilometri, amintind mereu celor ce o privesc de victoria moldovenilor. Statuia a fost dezvelită de Sfântul Ștefan, la 27 decembrie 1975, la sărbătorirea a 500 de ani de la marea bătălie.

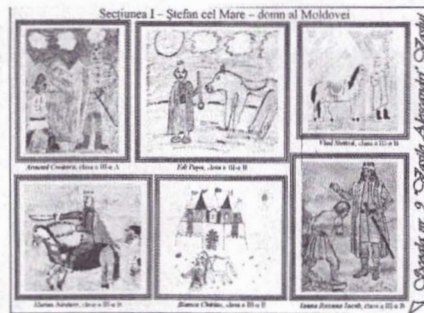

În piața civică a municipiului Vaslui se înalță altă statuie a domnitorului, înaltă de 5 m, fiind realizată de sculptorul Iftimie Bârlădeanu în anul 1972, ca mărturie a omagiului pe care locuitorii l-au adus celui ce a dat strălucire în timp acestor locuri.

Nu poți trece prin Vaslui fără ca acest monument să nu-ți atragă atenția și să te facă să te oprești măcar o clipă și să te înclini.

Astăzi, noi dascălii ducem mai departe „povestea” marelui voievod, iar copiii sunt cei care o primesc în inimile lor, acolo încolțește încet dragostea pentru Ștefan cel Mare, pentru istoria neamului, pentru Vaslui. Și nu e lecție de istorie sau de limba și literatura română care să facă referire la Ștefan cel Mare și care să nu aprindă în noi o flacără, o lumină specială pe care să o dăruim cu toată dragostea copiilor. Aceștia primesc lumina și o poartă mai departe.

Astfel, pe lângă lecțiile cu caracter special, am organizat cu prilejul Simpozionului dedicat marelui voievod, o expoziție de desene în cadrul căreia copii și-au așternut pe colile albe imaginația în joc de culori și forme, mângâiate de sentimentele lor pure.

De asemenea, am desfășurat un concurs de istorie „Ștefan cel Mare – domn și erou” în cadrul căruia elevii au demonstrat cunoștințe temeinice privind viața mărețului voievod.

În paginile revistei „Nouă”, nr. 4, ianuarie 2004, copii au publicat creații prin care și-au exprimat sentimentele de dragoste și respect față de domnitorul ce, prin eroismul și patriotismul său, și-a lăsat o amprentă puternică asupra Vasluiului și a locuitorilor săi.

Iată câteva din aceste creații în versuri:

Vasluiul legendar

*O vatră de istorie strălucitoare,
Legendă cu eroi de timp cântați,
Vaslui, cetatea cea biruitoare
Se-nalță între Nistru și Carpați.*

*Se-ntind în jur și dealuri, și-o câmpie
Tăiată de un râu ce curge lin.
S-aud din vremi chemări de bătălie
S-aud urale, cântec și suspin.*

*Biserica de piatră stă astăzi mărturie
Măreței biruințe a lui Ștefan.
În sufletele noastre legenda va fi vie,
Va străluci mai tare an de an.*

(Georgiana V., cls. a III-a B)

Ștefan – lumina vie

*Mărite, în fața ta mă-nchin,
Tu ai luptat cu vitejie
Pentr-al poporului destin
Ai dăruit doar bucurie.*

*Când sabia o ridicai,
Ostenii te urmau voioși.
Să apere al țării plai
Să lușpte-alături bucuroși.*

*Tu pentru noi ești o lumină
Ce strălucește-n veșnicie.
Și-n timpul care o să vină
Vei fi lumina cea mai vie..*

(Iulian M., cls. a III-a B)

La mormântul lui Ștefan

*La mormântul tău, Ștefane,
Am venit să mă închin,
Tu ai doborât dușmanii
Și ne-ai scăpat de păgâni.*

*Putna e mormântul tău,
În Suceava îndepărtată,
Unde vine lumea toată,
Și se roagă tot mereu.*

(Roxana C., cls. a III-a B)

Exprimându-și bucuria și omagiul lor pentru marele voievod prin cuvinte, tinerele vârstare sunt dovada vie că **lumina lui Ștefan cel Mare strălucește mai tare aici, la Vaslui.**

STEPHEN THE GREAT – THE ALIVE LIGHT OF VASLUI

SUMMARY

The great Romanian historian, Nicolae Iorga considered that Stephen the Great was “A true ruler, brave, devoted to his country and to his ancestry, from the first day till the end...”, through simple words succeeding to contour a complete portrait of the illustrious ruler, accentuating his features which have opened his road to the highest level of the history.

That's why, the young offspring's of the School nr. 9 named “Vasile Alecsandri” from Vaslui County expressed their joy and homage for the great military ruler through words, and for this, these students represents the alive proof that the light of Stephen the Great glows even harder here, in Vaslui.

BIBLIOGRAFIE

- Bran Dumitru, Zugravu Aurel, Bauman Ion, *Vaslui-600. Schiță monografică a județului Vaslui*, București, Editura Ion Creangă, 1975.
- Popescu Matei Marin, *100 de ... personalități din evul mediu românesc*, București, Editura Ion Creangă, 1981.
- Sadoveanu Mihail, *Viața lui Ștefan cel Mare*, București, Editura Eminescu, 1982.
- Papacostea Șerban, *Ștefan cel Mare - domn al Moldovei*, București, Editura Enciclopedică, 1990.
- „*Nouă*”- revista Școlii nr. 9 „Vasile Alecsandri” din Vaslui, nr. 4, ianuarie 2004.

ASPECTE ALE VIEȚII MEDIEVALE VASLUIENE ÎNTRE VEACURILE AL XV-LEA - AL XVII-LEA

Gheorghe Clapa

Agricultura și creșterea vitelor au constituit principalele forme de activitate economică în tot cursul evului mediu. Dintre cereale se cultivau meiul, grâul, ovăzul. Meiul era și în Țările Române, ca de altfel în întreaga zonă de sud a Europei, principala hrană a omului medieval. Pe lângă cereale, viile, livezile, grădinile, albinăritul întregau cu produsele lor o alimentație tradițională, substanțială, deși nu prea variată, axată în principal pe carnea furnizată de numeroasele vite ale țării.

Meșteșugurile au cunoscut o rapidă dezvoltare. În condițiile economiei naturale, industriile casnice, atât cele de pe domeniile boierești, cât și cele din gospodăriile țărănești, au continuat încă multă vreme să reprezinte singură cale de obținere a produselor de îmbrăcăminte, a celor alimentare, a celor legate de construcțiile mai mărunte. Specializarea era relativ lentă, ca și deplina rupere a meșteșugarului de agricultură, mulți meseriași, mai ales la sate, ocupându-se de cultivarea pământului. Izvoarele vremii menționează prelucrarea metalelor, a lemnului, a pietrei și a pieilor, dar și țesutul, olăria, morăritul, meșteșugurile alimentare ca fiind principalele activități meșteșugărești ale românilor. Unele, ca de exemplu cele legate de îmbrăcăminte, vor cunoaște o perioadă de declin în veacul al XVII-lea. Postăvăria a cunoscut o mare înflorire. O hotărnicie de moșie din anul 1502 a unui sat pe Bârlad pomenește de un loc „la cânepiște”.¹⁶⁷

În sate apar denumirile de „țarina veche” și „țarina nouă”, adică ogoarele care se lucrau mai mult și cele care s-au deschis muncii agricole mai recent. Țarina veche nu fusese părăsită, ci rămăsese din lipsă de alt pământ în folosință. Cea mai veche știre în acest sens este din 1443, în Moldova, când se vinde hotarul Lieștilor „țarina veche...”, afară de țarina nouă pe care au îngădit-o împreună Lieștii.”¹⁶⁸

Menținerea fânețelor apare în documente începând din secolul al XVII-lea. La 1632 precizările referitoare la părțile componente ale delniței îmbracă următoarea formulare: „din câmp și din pădure și din fânaț livezi și din vatra satului”.¹⁶⁹

La 1709, în satul Solești din ținutul Vaslui sunt menționate „delnițe de fân”¹⁷⁰, ceea ce arată că principiul proprietății private s-a extins și asupra terenului de fânețe. Acest sat „umbla” pe trei moșii, precizându-se că cele 411 pământuri ale satului s-au

¹⁶⁷ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare, II*, p. 251 – 253.

¹⁶⁸ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înaintea de Ștefan cel Mare, II*, p. 132.

¹⁶⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade, II*, p. 127

¹⁷⁰ N. Iorga, *Anciens documents de droit roumain, I*, p.55; vezi și Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, II, partea I-a, p. 21 (doc. din anul 1634).

împărțit după cei trei bătrâni: „unul Nădăbaico, al doilea Buciumaș, al treilea Popa Gonța, precum s-au adevărit din ispisoacele de la Irimia Vodă.”¹⁷¹

Cnejii erau căpeteniile, reprezentanții obștilor în perioada anterioară cotozirii lor de către feudali. Unii dintre ei s-au menținut și pe mai departe în acest rol, după ce satul respectiv a fost aservit. Deseori într-un sat existau câte doi cnejii. Așa, de pildă, la 1414, boierul Toader Pitic stăpânește un sat așezat pe Bârlad „unde sunt cnejii Tomas și Ivan.”¹⁷² La 1428 boierul Sinat avea un sat la Tutova „unde este cneaz Ciorsac.”¹⁷³

Sărăcimea orășenească se constată încă din veacul al XV-lea. În privilegiul orașului Bârlad, Ștefan cel Mare spune: „toți târgoveții (meșceane) noștri din târgul Bârlad și iarăși toți oamenii săraci din toate satele care ascultă de acest târg.”¹⁷⁴ Oamenii săraci sunt deosebiți de târgoveți, ei sunt locuitori ai satelor de pe ocolul târgului, care au drepturi egale cu ale orășenilor.

Beneficiarii, fie boieri, fie slugi sau mănăstiri, capătă drepturi cneziale sau judecătorești asupra satelor. În unele documente se dăruiesc sate unde au fost cnejii sau unde sunt cnejii: de pildă, la 1414, Toader Pitic capătă un sat unde au fost cnejii Ilie și Țigăneștii și altul „unde sunt Tomas și Ivan cnejii.”¹⁷⁵

La 1428 Sinat capătă un sat „unde este cneaz Ciorsac”¹⁷⁶, iar în același an Lazăr și alții capătă un sat „unde au fost cneaz Stan”.¹⁷⁷ Indicând numele cnejilor, care sunt și care au fost, domnul, arată că prin dăruirea satului se dă în realitate judecia sau cnezatul satului. Când se menționează în hrisoave că se dau sate, în realitate se dau judeciile sau cnezatele satelor, ceea ce înseamnă stăpânirea feudală. La 1431 un popă Iuga capătă un titlu de danie: „două sate, anume Micle de la Bahnă și Balan din Strâmba să-i fie drept uric.”¹² La 1436, confirmându-i-se aceleași sate, întrebuițează o altă expresie: „Unde este Miclea de la Bahnă și mai sus în gura Strâmbei, unde este Balan și unde este Barbă Stan și Stanciul la obârșia Strâmbii, amândouă judeciile.”¹³ La 1439, la confirmarea aceluiași sate, mai apare o a treia versiune: „și la Strâmba, unde a fost Barbă Stan amândouă părțile.”¹⁴ Desigur, popa Iuga a căpătat de la început aceleași drepturi; la început obiectul lor e definit prin sat, la 1436 prin judecie, la 1439 prin parte. Pentru domnii și diacii de atunci a da cuiva un sat era echivalent cu a-i da judecia satului sau oficiul cnezial. La 1434, același popă Iuga primește: „Temeșestii, amândouă părțile judecii”¹⁵ iar la 1436 i se confirmă: „două sate anume unde a fost Drăguș Teameș la gura Studineței”.¹⁶ Uneori, în privilegii se scria clar și de la început că se dau judecii; de exemplu, la 1436 lui Petru Ungureanu „Bălăceștii amândouă

¹⁷¹ N. Iorga, *op. cit.*, I, p.55.

¹⁷² M. Costăchescu, *Documente moldovenești*, I, p. 104.

¹⁷³ *Ibidem*, p.215.

¹⁷⁴ I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 63.

¹⁷⁵ M. Costăchescu, *op. cit.*, I, p. 103.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p.215.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p.233.

¹² *Ibidem*, p.315.

¹³ *Ibidem*, p.498.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 41.

¹⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 386.

¹⁶ *Ibidem*, p. 498; vol. II, p. 632.

judeciile”¹⁷ La 1439, aceluiași popă Iuga i se dau „Jigărenii, amândouă judeciile.”¹⁸ La 1434, lui Jurii Atoc i se dă un sat la obârșia Săratei „să le fie judecia uric.”¹⁹ Beneficiarii donațiilor domnești capătă aceleași drepturi cneziale asupra satelor.

Boierii moldoveni, atunci când aveau dregătorii, își întrebuițau slugile ca prepuși ai lor. În actele de imunități acordate mănăstirilor se vede că boierii cu dregătoria de vornici sau pârcălabi de munți, pe alocurea judecătoria, au globnicii și ureadnicii lor, adică prepușii lor pentru constatarea infracțiunilor și încasarea amenzilor.²⁰ Peste două sute de ani, observăm cum un mare vornic dădea poruncă supușilor săi, dregători de Bârlad, în care relevă abuzurile „feciorilor lor”, adică a unor persoane care n-au nici un titlu în ierarhia dregătorilor, deci n-au nici o dregătorie și, cu toate acestea instrumentează (constată) infracțiuni și iau gloabe.²¹ La 1649, Vasile Lupu și la 1667, Alexandru Iliș, adresându-se slugilor boierești care umblă cu slugile domnești să ia gloabe și dușegubine, le poruncesc să lase în pace satele Episcopiei Hușului.²² Se poate constata că globnicii judecătorilor din documentele din secolul XV sunt feciorii și slugile boierești din secolul al XVII –lea; și că în Moldova luând o dregătorie, boierul își îndeplinește îndatoririle cu ajutorul slugilor sale. Și în Moldova boierii dau moșii pentru slujbă dreaptă și credincioasă slugilor lor. La 1501, Dumșa postelnicul, nepotul lui Ștefan cel Mare, lasă slugii sale Pasină satul Petricanii pe Bașcu²³, iar la 1629 Nicoară hatman miluia cu ocine pe nepoții lui pentru că l-au slujit de la naștere până la moartea lui.²⁴

La 1495, Ștefan cel Mare întărește unui grup de rude, „lui Pătiul și fratelui său Petru și surorii sale Drăgălinei, și verilor lor, Toader și Necoară, și unchiului lor, Negrilă Medeleanu”, satul Dodești.²⁵ Dreptul de preemțiune se putea exercita nu numai la vânzare, dar și în alte cazuri variate. De pildă, neplata dărilor, neplata vreunei deșugubine, datoria la visteria domnească ori în cazul unui zălog. Toate acestea sunt bine oglindite în izvoarele moldovenești. La 1606, Drăgan Ciolpan - fost pârcălab - era dator cu „o rămășiță care a rămas de la o slujbă ce a umblat el după bani de sulgiu din ținutuș Tutovei, a rămas cu 70 galbeni ungurești.”²⁶ Neavând cu ce plăti suma datorată, fiii lui Drăgan Ciolpan renunță la ocina din satul Bodești, care urma să acopere datoria. Atunci Pătrașco Bașotă, nepotul lui Ciolpan, plătește datoria lui și capătă dreptul de stăpânire asupra ocinei.

Ivan Stângaciul capătă confirmarea pentru satul de pe Racova, în anul 1439, „unde-i iaste casa lui... care singur el din pustiu și din pădure s-au făcut lui și seliștea pe deamândoaș părțile hotarului.” Se mai adaugă o prețioasă precizare referitoare la

¹⁷ *Ibidem*, p. 467.

¹⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 41.

¹⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 398.

²⁰ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare, I*, p. 96, 30-232.

²¹ Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Hușului*, p. 67.

²² *Ibidem*, p. 119 și 130.

²³ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare, II*, p. 181.

²⁴ I. Antonovici, *Documente bărlădene*, vol. III, p. 99 și 101.

²⁵ M. Costăchescu, *Documente moldovenești*, I, p. 40.

²⁶ *Documente privind istoria României (DIR)*, A, XVII, p. 37.

conținutul termenului seliște: „au muncit de au curățit din pădure și au făcut seliște, adică satul, și cu marile de sântu acolo.”²⁷

În hotarele unui domeniu existau, uneori, și câte două „case”, atunci când era vorba de doi sau mai mulți frați. Așa este cazul boierului Toader Pitic, care la 1414 avea cu fratele său două „case”: „una în satul de la Cobâle și alta în satul de la Bârlad.”²⁸ Dreptul la imunitatea judiciară este menținut de către Episcopia din Huși și de către mănăstirea Sf. Mormânt, poate și de către alte mănăstiri, în mod excepțional.

Lăsând la o parte adunările electivă ale domnilor, constăm o altă Adunare a țării în Moldova, cea de la 1456, când turcii cer pentru întâia oară plata tributului de la moldoveni. Pentru a se lua o hotărâre așa de gravă, s-a adunat la Vaslui Adunarea țării. În actul dat de adunare - prin care se admite plata tributului și este trimis la sultan logofătul Mihul, pe răspunderea întregii țări - se citează numele a 60 de boieri. Actele domnești de atunci aveau ca martori vreo 20 de boieri în genere, la care se adăugau „și alți toți.”²⁹ A fost o adunare convocată pentru o chestiune gravă, de care depindea viitorul țării și de care trebuiau să răspundă cât mai mulți. Domnul putea convoca asemenea adunări, în caz de plecare din țară. În 1550, Ilie Rareș „a adunat și a chemat pe toți dregătorii și pe toți câpi erau mai de frunte și tot sfatul în grădina de la Huși și le-a spus multe cuvinte mincinoase, când cu înșelăciuni și laude.”³⁰ Se știe că acest domn a plecat la Constantinopol și acolo s-a turcit.

De asemenea, Alexandru Iliș poruncește, la 1632, comișeilor de la Huși, „care vor face fânul domniei mele acolo la târg”, să lase în pace satele Episcopiei Hușilor.³¹ De aici ar reieși că este vorba de cositul fânului pe ocina domnească, adică pe teritoriul moșiei domnești, fiind știut faptul că târgurile cu ocalele lor fac parte din acest domeniu.³² Dimitrie Cantemir scrie că o parte a domeniului domnesc care era Braniștea - de la Bohotin - era sub oblăduirea directă a marelui comis, în atribuțiile căruia era și aceea de a strânge grâul de acolo pentru trebuințele curții domnești.³³

Camăna era o dare în natură, percepută pentru ceară de albine, pusă în forma rotundă de piatră, de o anumită mărime și având o anumită greutate. Camăna se percepea de la târguri. Spre exemplu, se cunosc documente referitoare la cămăna pentru Huși.³⁴

În catastife speciale se scriau datoriile către fisc, îndeosebi spre sfârșitul secolului al XVI-lea.³⁵ Numai că dintr-un act din 10 iunie 1594 reiese că ele existau cu

²⁷ M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, p. 50.

²⁸ M. Costăchescu, *op. cit.*, I, p. 104.

²⁹ P. P. Panaitescu, *Pe marginea folosirii izvoarelor cu privire la supunerea Moldovei la tributul turcesc*, în „Studii”, V, (1952), nr. 3, p. 187 – 198.

³⁰ *Cronica lui Eftimie*, la I. Bogdan, *Cronici moldovenești înainte de Ureche*, București, 1891, p. 166.

³¹ Melchisedec Ștefănescu, *op. cit.*, p. 71.

³² D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 108.

³³ *Ibidem*, p. 80.

³⁴ Vezi I. Bogdan, *Documentele lui Ștefăni cel Mare*, vol. I, p. 333; II, p. 275; Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Romanului*, II, p. 19, 49.

³⁵ *Documente privind istoria României (DIR)*, B., XVI, vol. VI, p. 118 și 264.

mult înaintea datei când sunt menționate în documente.³⁶ Originalul unui astfel de catastif a rămas până în zilele noastre. El datează de la Petru Șchiopul și se referă la Moldova.³⁷ În el se înscriu cislele, adică numărul de contribuabili care sunt supuși la bir. Din analiza acestor documente putem constata următoarele: în catastiful de cisle al lui Petru Șchiopul se indică numărul de contribuabili după categoria socială și fiscală; țărani sunt arătați pe ținuturi „... Fălciul 1077 oameni cu săraci...”.³⁸ În unele ținuturi, săracii erau înglobați împreună cu ceilalți, fără a se arăta numărul lor; de exemplu: „... Fălciu ... 1077 oameni cu săraci...”.

Din relatările cronicarilor se întrevește că trupele de nemeși și curteni aveau o organizare teritorială proprie. În sec. XVI le găsim împărțite pe ținuturi, în cete comandate de mari vătafi sau stegari. În Moldova, vornicul din Țara de Jos comandă cetele din Țara de Jos. Acest lucru se confirmă și de către Miron Costin, cel care în Poemul său ne spune despre vornicul Țării de Jos: „De el țin strajele vadurilor și ale granițelor în Țara de Jos.”³⁹ În cronică vedem că, în general, trupele trimise sunt comandate de marii vornici. Astfel, după cronică lui Macarie, Grozav marele vornic conduce expediția lui Petru Rareș împotriva Brașovului, în timp ce Moțoc mare vornic luptă împotriva lui Joldea, iar Nădăbaicu mare vornic atacă pe munteni la 1553.⁴⁰

De reținut că unele sate erau donate cu mențiuni speciale; astfel, la 1432 Dragoș Urlat capătă stăpânirea cu condiția „să ție de steagul de la Tutova”, ga gepvcum k6 cmezy mumebckony⁴¹, indicându-se astfel în mod expres unitatea din care urmează să facă parte beneficiarul bunului, în speță unitatea de cavalerie din târgul Tutova. Această legătură teritorială și administrativă între bun și unitatea militară se observă și în Cronica moldo-polonă: „numărul tuturor ținuturilor e 24; sunt tot atâția pârcălabi și vătafi, adică starosti și stegari. Din toate aceste ținuturi se adună ostași și străjeri 8000, dar când sunt numai nemeșii 3000, iar acum e deșert.”⁴² Ideea că unitățile militare și comandamentele depind de împărțirea teritorială în ținuturi este bine și precis exprimată și se coroborează perfect cu pasajele din cronică pe care le-am citat mai sus. Aceasta justifică și pasajul din cronică lui Ureche, în care scrie: „au trimis Ștefan Vodă pe Petre Cărbăț vornicul și cu toți giosenii să treacă Prutul... (și) luni dimineața... i-au lovit (pe tătari) fără veste.”⁴³ Se vede că în speță *giosenii* reprezintă unitatea de luptă comandată de marele vornic al Țării de Jos și alcătuită din toți nemeșii. Acest pasaj este redat astfel în Cronica moldo-polonă: „au trimis pe Cărbăț vornicul Țării de Jos ca să treacă Prutul cu toată Țara de Jos și să-i bată pe tătari.”⁴⁴ Unitatea imediat umătoare unității mai mari - care era Țara de Jos - era *steagul de județ*. Steagul de județ - ca unitate militară - este atestat în mai multe

³⁶ *Ibidem*, p.128.

³⁷ Eu. Hurmuzachi, XI, p. 219.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Miron Costin, *Poema Polonă*, ediția P. P. Panaitescu; “Analele Academiei Române., Memoriile Secț. Ist.”, 1029, p. 75.

⁴⁰ I. Bogdan, *op. cit.*, *Cronica lui Macarie*, p. 204, 219 și 220.

⁴¹ P. P. Panaitescu. *Mircea cel Bătrân*, p. 129.

⁴² I. Bogdan, *Cronici inedite atingătoare de istoria Românilor*, p. 134.

⁴³ Gr. Ureche, *Letoipisețul Țării Moldovei*, ediția P. P. Panaitescu, p. 134.

⁴⁴ I. Bogdan, *op. cit.*, p. 128.

documente. Astfel, citim în Miron Costin: „Venia atuncea din ținuturi din gios niște steaguri de călărași la căutare”⁴⁵, iar în opera lui Ion Neculce apare: „era și lipscani optzeci de oameni la două steaguri.”⁴⁶ După datele Cronicii moldo-polone, în Moldova erau 24 de ținuturi și toți atâția vâtafi stegari, prin urmare comandantii de steaguri. Deci erau 24 de steaguri, din care o parte formează contingentul Țării de Jos. La Vaslui (1475), „mulți prinși de pedestrime au fost, ce și pre aceia toți i-a tăiat.”⁴⁷

În țara noastră sunt și acum o serie de orașe care poartă numele de târg al unei văi de râu: Târgul Trotușului, Târgul Bahluiului (Hârlău), Târgul Bârladului, Târgul Moldovei (Baia), Târgul Siretului, Târgul Sucevei, Târgul Vasluiului etc. În Moldova, în afară de târgurile străvechi dinainte de întemeiere, pomenite mai sus, în secolul al XV-lea apar o serie de orașe care formează capitala câte unui ținut (sau slavonește derjava):... Huși, Vaslui, Tecuci. În orice caz, existența ocoalelor rurale din jurul orașelor înseamnă că și orașenii se ocupau cu agricultura. Țarinile din jurul orașului erau cultivate de orașeni, precum și de sătenii din satele ocolului sau de către târgoveți care arau și semănau ca adevărați agricultori. Despărțirea agriculturii de meșteșuguri și negoț nu era deplină în aceste orașe cu moșii. Hotarul Bârladului, așa cum apare el în vremea lui Ștefan cel Mare, cuprindea un diametru de 18 km., de asemenea al Vasluiului cam tot atâta, având numeroase sate.⁴⁸ Hotarul Hușilor cuprindea un număr de sate care intrau între marginile ținutului Fălciu și altele în cele ale ținutului Lăpușna, „ascultătoare de ocolul ... Hușilor,”⁴⁹ ocol care se întindea în două ținuturi.

Când Ștefan cel Mare a așezat hotarele Vasluiului, el a spus: „am lipit toate aceste de mai sus numitele sate și siliști către târgul nostru Vasluiul și să fie domniei mele uric cu tot venitul și fiilor domniei mele și nepoților și strănepoților, preastrănepoților și la tot neamul domniei mele, nestrămutat.”⁵⁰ Orașul cu moșia lui era socotit o moșie a domnului, cu formele obișnuite pentru confirmarea moșiilor particulare. Alexandru Iliăș vinde lui Scharlet din Zorleni seliștea domnească Bălăceni, ascultătoare de ocolul Bârlad, pentru o sumă de bani ce s-a dat în trebuința țării, „având mare greutate de la Poartă și de la vizir și de la domnia sa, hanul.”⁵¹

Boierii de la Bârlad erau stăpânii orașului. Domnul nu avea acolo o curte cu oștenii și dregătorii lui, ci a concedat-o unui feudal, pe viață sau pe un timp limitat, ca acesta să asigure apărarea cu mijloacele proprii și să strângă veniturile domnești. Începând din secolul XV, vornicii de oraș din Moldova sunt treptat înlocuiți cu ureadnicii. Ureadnicul este, spre deosebire de vornic, un dregător civil; ruina și dispariția curților întărite din orașe au făcut ca vornicul să dispară, chiar să fie înlocuit cu un dregător fiscal. Apariția ureadnicului înseamnă o mai mare apăsare a domniei asupra orașelor. Primul ureadnic⁵² cunoscut este cel de la Vaslui, din 1521. Domnul

⁴⁵ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. cit., p. 148.

⁴⁶ I. Neculce, *Cronica*, ed. Cit., p. 87.

⁴⁷ Gr. Neculce, *Letopisețul...*, p. 92.

⁴⁸ V. Costăchel, P. P. Panaiteșcu, A. Cazacu, *Viata feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957, p. 415.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare, I*, p. 481.

⁵¹ *Colecția Sc. Calimachi*, 1632-1633.

⁵² M. Costăchescu, *Documente de la Ștefănișă Vodă*, p. 287.

avea un comandant militar, un sediu fiscal în orașe și, în același timp, ca în tot evul mediu european, un scaun de judecată la orașe. În Moldova, Sfatul comunal se compunea din 12 membri, plus un șoltuz (un fel de primar). Membrii sfatului se numeau „pârgari” (de la germanul *bürgeri* - orășeni). În Moldova, primarul se numea *șoltuz* (tot din nemțescul *Schultheiss*) sau, câteodată, *voit* (de la germanul *vogt*). Numărul pârgarilor era întotdeauna de 12, număr egal cu acela al membrilor consiliilor din Germania, Flandra, Ungaria și Transilvania. În Moldova, șoltuzul și pârgarii se alegeau de către orășeni numai pe un an. Aceasta rezultă din actele succesive emise de municipalitatea din Bârlad, în care în fiecare an avem alte nume de șoltuz.⁵³

Ștefan cel Mare a dat privilegiile orașelor Vaslui și Bârlad, stabilind hotarele moșiilor (ocoalelor) acestor două târguri și, în același timp, a scutit de vamă către domnie toate cumpărăturile și vânzările târgoveților în târg: „am miluit pe șoltuzii și pârgarii și pre toți oamenii săraci din târgul Vasluiului și le-am întărit obiceiul cel vechi:”⁵⁴ Hotărnicia Bârladului se făcuse la cererea șoltuzului, pârgarilor și târgoveților de acolo, care se prezentaseră cu jalba în fața domnului, cerând să li se fixeze hotărnicia ocolului târgului. Orășenii din Vaslui și Bârlad erau scutiți de vamă de vânzări și cumpărări în târg, cu excepția peștelui. Domnii măresc pe cheltuiala lor ocoalele târgurilor, cumpărând sate și moșii și alipindu-le orașelor, cum a făcut Ștefan cel Mare la Vaslui și la Bârlad.

Moldova a rămas cu un singur ierarh; abia în vremea împărțirii țării între cei doi fii ai lui Alexandru cel Bun, Iliș și Ștefan (1435-1442), se înființează o nouă mitropolie a Țării de Jos, la Roman (Târgul de Jos sau Cetatea Nouă); în vremea lui Ștefan cel Mare, pe la 1471, se înființează episcopia de Rădăuți, iar pe la 1597-1598 se înființează o a treia episcopie la Huși.⁵⁵ Înființarea episcopiilor noi înseamnă creșterea autorității bisericii domnești și întărirea ei în țară. Firește că toate aceste episcopii erau înzestrate de domn cu diferite privilegii și danii de moșii. De ele depindeau popii de prin sate și târguri, chiar de pe moșiile marilor boieri, în care pătrundea astfel puterea episcopală, la rândul ei legată de puterea domnească. Alături de clerul mirean și de ierarhia episcopală, pentru întărirea bisericii au jucat un mare rol și mănăstirile. Mănăstirile au devenit, în scurt timp, centre economice importante de exploatare a marilor domenii din țară, căci numeroase sate, moșii, bălți, păduri, robi și vite erau în posesia mănăstirilor.

Ștefan cel Mare a fost un mare ctitor de biserici și de mănăstiri. În târguri, la Iași, la Piatra, la Vaslui, la Hârlău etc. a înființat biserici domnești deservite de clerul domnesc, dependente direct de domnie. O serie de mănăstiri sunt clădite de Ștefan cel Mare, cu meșteri aduși din țări străine, cu podoabe de brocaturi venețicne și aurării săsești.

⁵³ N. Iorga, *Studii și documente*, VI, p. 12, 531, VII, p. 375-376.

⁵⁴ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, p. 476-485.

⁵⁵ N. Iorga, *Istoria bisericii române*, I, ediția a II-a, p. 79, 95, 237.

APECTS OF THE MEDIEVAL LIFE IN VASLUI BETWEEN THE 15TH AND THE 17TH CENTURIES

SUMMARY

The present work refers to some aspects of the medieval life in Vaslui concerning the production and the economic life, the village community, the social classes and categories, the medieval estate, the estate and the power of the landowner, the incomes of the country and of the princely court, the medieval army, the towns and the role of the church.

LOCALIZAREA LUPTEI DIN 10 IANUARIE 1475 ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNESCĂ

Gheorghe Baciu

Considerată una dintre cele mai importante victorii antiotomane din secolul al XV-lea, lupta de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475, a avut parte de o consemnare lapidară în cronicile slavo-române din veacurile XV-XVI: „În anul 6983 ianuarie 10, marți – notează autorul *Letopiseșului anonim* al Moldovei – a fost război la Vaslui cu puterile turcești și a bătut atunci Ștefan Voievod cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul lui Iisus Hristos, fiul lui Dumnezeu cel viu, care s-a născut din Preacurata Fecioară spre mântuirea noastră. Și le-a dat Dumnezeu pe acele limbi necredincioase în ascuțișul sabiei și au căzut atunci mulțime mare fără număr și au fost prinși vii mulți, fără număr, care de asemenea au fost tăiați, ci numai pe unul l-au lăsat viu, pe fiul lui Sac pașa. Și steagurile lor și cu schiptrele lor cele mai mari au fost luate, mai mult de 40 de schiptre”¹

Letopiseșul de la Putna nr. 1², Letopiseșul de la Putna nr. 2³, Cronica moldo-polonă⁴ și Cronica lui Azarie⁵, în relatări mai scurte comparativ cu cea din *Letopiseșul anonim*, oferă aceleași informații cu privire la locul și data luptei⁶, numărul mare al pierderilor otomane, trofeele dobândite de moldoveni.

Spre deosebire de aceste izvoare, *Cronica moldo-germană*, scrisă în „anul de la Iisus al Mariei 1502, în ziua de 28 aprilie” descoperită în 1911 de către istoricul polon Olgierd Gorka în Biblioteca de Stat din München, precizează ziua de joi⁷ ca dată a desfășurării bătăliei de la Vaslui, situează locul confruntării „puțin mai sus de Vaslui, lângă o apă care se cheamă Bârlad”, indică efectivele oastei otomane și ale oastei muntene, obligată să participe la campania împotriva Moldovei, și consemnează urmărirea învinșilor de către învingători pe o distanță de „opt mile întregi pe un noroi greu”⁸

Rezultă deci că izvoarele moldovenesti, din timpul lui Ștefan cel Mare și din perioada imediat următoare indică, în unanimitate, Vasluiul ca loc în care, sau în apropierea căruia, s-a produs confruntarea din 10 ianuarie 1475, fără a preciza însă și alte elemente care să permită situarea cu exactitate a spațiului de desfășurare a acestuia. Acest inconvenient ar fi fost cu totul nesemnificativ dacă domnul victorios, în scrisoarea din 25 ianuarie 1475, sau Scrisoarea de la Buda, din 27 februarie același an⁹, redactată pe baza relatării unui participant la bătălie, ar fi făcut vreo precizare în acest sens.

Handicapul determinat de insuficiența informațiilor interne ale epocii este, într-o oarecare măsură, atenuat de câteva detalii care se regăsesc în unele izvoare externe din perioada respectivă, în special de proveniență poloneză, care permit localizarea mai exactă a locului bătăliei. Astfel, pentru Jan Dlugosz acest eveniment s-a desfășurat „circum palum Rakowicz et fluvium Berlad”, pentru Cromer „apud Barladum ammen et Racoveciam paludem”, iar după părerea lui Strykowski, „pe malul lacului Racova, lângă malul Bârladului”¹⁰

În spațiul conturat de autorii menționați, Analele Venețiene¹¹ au introdus podul ce avea să devină un element de referință în încercările celor care s-au străduit să realizeze localizarea exactă a bătăliei în discuție.

Pentru Grigore Ureche, podul respectiv, desemnat cu numele de Podul Înalt, era situat pe Valea Bârladului, la circa 14 km nord de Vaslui, în satul Căntălărești. Acest pod, ce există și astăzi, traversează un fel de crevasă, de vreo 6 metri adâncime, ce intersectează drumul de la Iași spre Vaslui. Întrucât, dintre izvoarele utilizate de Ureche nici unul nu menționează vreun pod, în legătură cu lupta de la Vaslui, prof. Constantin Cihodaru presupunea că autorul primului letopiseț moldovenesc în limba română preluase această informație din tradiția istorică, care desemna podul de la Căntălărești cu numele de Podul lui Ștefan cel Mare, pod refăcut, în 1635, de către Gavril Hatmanul, fratele domnitorului Vasile Lupu, așa cum adeverește inscripția plasată pe latura de vest a construcției în discuție¹². La acea dată, cronicarul moldovean deținea dregătoria de mare spătar în divanul Moldovei, fapt ce l-a determinat pe istoricul ieșean să presupună că la curtea lui Vasile Lupu ar fi aflat de reconstruirea Podului lui Ștefan cel Mare de la Vaslui (Căntălărești), de către Gavril Hatmanul.

Indicând podul de la Căntălărești, ca loc de desfășurare a bătăliei de la Vaslui, Ureche ignora însă faptul că acesta nu avea nici o legătură cu locul de lângă mlaștina Racovăț (Racova) și râul Bârlad, indicat de Dlugosz ca spațiu al confruntării din 10 ianuarie 1475¹³. Cronicarul moldovean ignora, mai ales, și faptul că Gavril Hatmanul, ca stăpân al satului Tătărași, situat la sud de Vaslui (partea de nord a actualului sat Munteni de Jos) refăcuse și podul peste Bârlad situat pe drumul ce făcea legătura dintre oraș și Dealul Paiu (la sud-vest de orașul Vaslui). Și acest pod, situat aproape de vărsarea Racovei în Bârlad, numit de localnici Podul Hatmanului, era plasat de tradiția locală tot în epoca lui Ștefan cel Mare. Din acest motiv, Constantin Cihodaru concluziona că Grigore Ureche situase Podul Înalt la Căntălărești, neștiind că Gavril Hatmanul reconstruise încă un pod, din aceeași epocă, și la sud de orașul Vaslui¹⁴, adică exact în locul indicat de Dlugosz.

Pornind de la cronică lui Ureche, istoricul A.D. Xenopol situa lupta din 10 ianuarie 1475 tot la podul de la Căntălărești. Pentru a împăca nepotrivirea flagrantă dintre această opțiune și precizarea lui Dlugosz, istoricul român presupunea că pârâul anonim peste care trece podul de la Căntălărești, căruia localnicii îi spun Pârâul de la Podul de Piatră, s-ar fi numit cândva Racovăț¹⁵.

La rândul său, într-o lucrare publicată în 1908, Andrei Rădulescu, deși mărturisea că „unde-i locul luptei nu putem însemna cu deplină siguranță”¹⁶, împărțea în final, concluzia lui A.D. Xenopol situând lupta din 10 ianuarie 1475 la nord de Vaslui, în valea râului Bârlad, la Podul Înalt de la Căntălărești.

Conștient fiind că pârâiașul de la Podul de Piatră nu putea fi Racovățul menționat de Dlugosz, Ilie Minea propunea, ca loc de desfășurare a bătăliei, pârâul Racovița care trece prin satul Ferești. Această ipoteză prezintă însă inconvenientul că pârâul Racovița se află la mare depărtare de Căntălărești neputând fi deci asociat cu „Podul Înalt” de acolo. În mod sigur, din acest motiv Ilie Minea a revenit asupra ipotezei sale, situând bătălia în discuție la sud de Vaslui¹⁷.

O asemenea schimbare de atitudine s-a petrecut și în cazul lui Radu Rosetti care, după ce afirmase că lupta din 1475 s-ar fi desfășurat și la nord de Vaslui¹⁸, a revenit apoi situând-o la sud de oraș.¹⁹ Acceptând că bătălia nu s-a desfășurat la Căntălărești, Radu Rosetti se pronunța, indirect, și asupra veridicității unui document prin care Ștefan cel Mare l-ar fi răsplătit, la 12 mai 1475, pe un anume Avram Huiban, pentru vitejia lui în bătălia cu turcii desfășurată „din susul Vasluiului”.²⁰

Respingând ideea posibilității existenței vreunui pod „la confluența Bârladului cu Racova”, sub pretextul, total nefondat, că „acolo valea este mult mai largă și nu este nici o configurație a terenului care să justifice existența aceluia pod despre care se vorbește în cronică”, ofițerul de stat major D. I. Georgescu se pronunța, cu hotărâre, în favoarea Podului Înalt de la Căntălărești, ca loc de desfășurare a bătăliei din 10 ianuarie 1475²¹, deși o numește „bătălia de la Racova”.²² Pentru a elimina contradicția pe care o implica această afirmație, autorul identifica pârâul Racova, care se varsă, ca și altădată, în râul Bârlad, lângă orașul Vaslui, cu presupusul pârâu Racovăț, „care astăzi poartă numele de Valea Dumbravei”²³, ce trece pe sub podul de la Căntălărești. În legătură cu această afirmație ar fi de remarcat și faptul că toponimul „Valea Dumbravei” indică o vale și nu un pârâu, care, așa cum s-a menționat deja, nici astăzi nu are un nume.

Ca o curiozitate, consemnăm și afirmația autorilor I. Lespezeanu și L. Marcu potrivit căreia ultimul popas al turcilor înaintea luptei din 10 ianuarie 1475 ar fi fost la Căntălărești, mai jos de Vaslui.²⁴

Întrebându-se de ce unii istorici români, luându-se după Grigore Ureche, situaseră lupta de la Vaslui la Căntălărești, prof. Ioan Ursu, de la Universitatea din București, oferea și răspunsul: pentru că „ei n-au cunoscut Analele Moldovei”, respectiv cronicile slavo-române, „publicate de la 1891 încoace” (de către Ioan Bogdan), care, pentru epoca respectivă, erau „un fel de Monitor Oficial cu date precise”²⁵

Spre deosebire de acești istorici, N. Iorga a luat în considerare atât precizarea lui Dlugosz și a celorlalți autori poloni referitoare la locul de desfășurare a bătăliei și a beneficiat și de „datele precise” ale așa numitului „monitor oficial” menționat de profesorul Ursu. Cu toate acestea, marele istoric nu se hazardează să realizeze o localizare exactă a teatrului de război și a podului implicat în confruntarea dintre moldoveni și otomani. În consecință, în lucrarea dedicată marelui voievod al Moldovei, publicată în 1904, Iorga amplasa bătălia „în codrii Vasluiului”, „nu tocmai departe de Crasna”, „pe drumul de negoț care ducea la Cetatea Albă, pornind... din Suceava”, în apropiere de locul „unde pârâul Racovățului se varsă în Bârlad printr-o mlaștină situată între păduri, făcând trecerea „deosebit de primejdioasă” Pe drumul indicat de autor, înaintarea dușmanilor, care „veneau de la Bârlad, trecuseră la Vaslui și apucau spre Iași”²⁶, a fost oprită acolo unde „un pod de lemn lega”, în mod curios, „cele două râpi”²⁷

Aceste precizări sunt suficiente pentru a localiza bătălia din 10 ianuarie 1475 lângă Vaslui, în zona în care Racova se varsă în râul Bârlad. Certitudinea cititorului începe să se clatine însă, atunci când, din volumul IV al „Istoriei Românilor”, află că Ștefan cel Mare aștepta armata otomană „la Vaslui”, în „locurile pe care le cunoștea din vremea când, așa de tânăr, adusese, alături de tatăl său, înfrângerea hotărâtoare a

polonilor între Lipovăț și Crasna, în acele locuri de „pe Rebricea”²⁸, Rebricea fiind situată la câteva zeci de kilometri nord de locul indicat de autor: „la Vaslui”.

Optând, după cum am văzut anterior, pentru localizarea bătăliei la sud de Vaslui, Radu Rosetti pornea de la constatarea că această poziție se afla la originea a trei direcții pe unde se putea retrage armata Moldovei, în caz de înfrângere: pe valea Racovei, spre Bacău; pe valea Bârladului, spre Roman; pe valea Vasluișului, spre Iași”²⁹. „A fi ocupat o pozițiune mai departe în susul vreuneia din aceste văi și a se lipsi astfel de folosul ce-l înfățișa posibilitatea comunicațiilor pe toate trei, ar fi fost o eroare, pe care tot ce știm despre Ștefan cel Mare, nu ne îngăduie a i-o atribui”, conchidea generalul istoric³⁰. Prin urmare, după părerea lui Radu Rosetti, linia de apărare pregătită de Ștefan cel Mare, pentru a întâmpina oastea otomană, ce înainta pe drumul din stânga râului Bârlad, se întindea de pe Dealul Cetatea Chițoc (vest) spre dealul situat la nord de Gura Munteni de Jos. Optând pentru această linie de apărare, autorul preciza că:

- acolo era și mai este încă o vale mlăștinoasă;
- valea îngustă, de circa 2 km, era străjuită de dealuri repezi, împădurite;
- vâlcelele dealurilor din stânga Bârladului ofereau condiții pentru adăpostirea masei de manevră a domnului moldovean și apropierea acesteia fără a fi văzută;
- numai de acolo turcii înfrânți puteau să se retragă spre locul indicat de

Grigore Ureche: obârșia Similei³¹

Radu Rosetti nu insistă asupra podului asociat cu locul bătăliei, însă, precizând că aceasta s-a desfășurat la circa 2 km sud de Vaslui, la confluența pârâului Racova cu râul Bârlad, putem presupune că avea în vedere podul de peste Vasluiș sau Podul Hatmanului, acesta din urmă oferind turcilor posibilitatea de a se retrage, prin valea Racovei, spre obârșia Similei.

Pornind de la locul indicat de Jan Dlugosz, de la consemnarea lui Matei Strykowsky, referitoare la cele trei movile ce ar fi rezultat din arderea cadavrelor otomanilor³², și de la precizarea cronicarului moldovean potrivit cărei turcii scăpați s-ar fi refugiat spre obârșia Similei³³, alți autori, preocupați de stabilirea mai exactă a locului acestei bătălii, au situat-o tot la sud de Vaslui extinzând-o însă spre vest, în valea Racovei.

Astfel, într-un studiu intitulat „Bătălia de la Racova”, publicat în 1912, după ce, pentru a-i „orienta” mai bine pe cititori, preciza că „orașul Vaslui se află între Bârlad și Vaslui”(!), Teodor Crivetz afirma că „lupta începută în acea strămoare dintre terasa orașului Vaslui și apa Bârladului s-a strămutat în lunca din dreapta Bârladului, la nord de lacul ori balta Racova”, confruntarea principală desfășurându-se „pe lângă actualul sat Rediu, ..., de unde apoi otomanii au fugit peste păduri până la ... izvorul Similei”³⁴. În privința Podului Înalt, invocând ca argument „firea limbii noastre” (!), autorul afirma că acesta nu putea fi decât peste „apa râului Vaslui”³⁵.

O ipoteză aproape identică a formulat institutorul licențiat N. I. Antonovici: prin diversivitatea buciumașilor și trâmbișilor amplasați pe Dealul Paiu, menționată de Grigore Ureche, armata otomană a fost atrasă în mlaștina din dreapta râului Bârlad, lupta desfășurându-se „la gura văii Racovei”, dar „și în lungul ei”³⁶. Autorul își bazează opinia pe presupunerea că cele trei movile văzute de Matei Strykowsky, în drum spre Imperiul Otoman, ar fi cele situate pe șcsul din fața satului Rediu (două) și

la intrarea în valea Racovei. O a patra movilă, aflată lângă satul Hârșoveni, la 14 km în susul văii Racovei, numită de localnici „Movila lui Ștefan cel Mare”, ar fi rezultat din incinerarea cadavrelor turcilor uciși în timp ce erau urmăriți de moldoveni. Situarea acestei movile chiar pe direcția izvorului Similei ar fi, în opinia autorului, încă un argument în susținerea ipotezei sale³⁷. În consecință, Podul Înalt, identificat de unii cu podul de la Căntălărești, într-o regiune care „nu oferă nici pe departe, o poziție strategică de primul rang”, nu putea fi decât „aici la gura Racovei”³⁸

Alexandru Culici³⁹ și Vasile Popovici⁴⁰, ambii militari de carieră, susțin aceeași ipoteză. Pentru cei doi autori, coloana otomană a fost atrasă spre flancul drept al oastei moldovenești, situat pe Dealul Paiu și pe Dealul Cetatea Chițoc, manevră ce a avut ca rezultat împotmolirea acesteia în mlaștina din dreapta râului Bârlad și a permis rezervelor moldovene, în frunte cu domnul țării, să-i lovească pe otomani din dreapta și din spate. Neputând rezista atacului, adversarii s-au retras spre izvoarele Similei⁴¹

Spre deosebire de camaradul său, care situase Podul Înalt peste râul Vasluiet, V. Popovici mai amplasează o linie de rezistență în Valea Racovei între Dealul Cetățuia Poenești și Movila lui Ștefan cel Mare de la Hârșoveni, instalează o flancgardă pe Dealul Tabăra de lângă Bogdana, pentru a împiedica otomanii să execute o manevră de învăluire din direcția respectivă⁴², și identifică Podul Harapului, din Valea Racovei, cu locul în care turcii au fost zdrobiți definitiv⁴³

Imaginația lui Vasile Popovici l-ar fi „inspirat” pe Ștefan cel Mare ca, după confruntarea dintre Dealul Paiu și Dealul Munteni, să rupă digul lacului, ce ar fi fost amenajat special pe valea Vasluietului, acțiune ce ar fi cauzat înecarea a peste 9.000 de turci⁴⁴. Menționând victimele înecului „premeditat”, V. Popovici ignoră informația furnizată de Jacob Unrest potrivit căreia turcii „s-au refugiat peste o apă, dar gheața s-a spart și toți s-au înecat”⁴⁵

Th. Crivetz, Al. Culici și V. Popovici, care au deplasat lupta din 10 ianuarie 1475 spre vest, intitulând-o *Lupta de la Racova*, nu sunt singurii „disidenți” din tabăra celor care combat ipoteza lui Gr. Ureche și a celor care și-au însușit-o de la acesta. În timpul regimului comunist, din rândurile celor care s-au preocupat de locul desfășurării luptei respective, situând-o la sud de Vaslui, s-a detașat o grupare reprezentată de I. Focșenenu și Gh. Diaconu⁴⁶, Ion Cupșa⁴⁷, autorii vechiului tratat de Istoria României⁴⁸, autorii manualului universitar Istoria medie a României⁴⁹ și Manole Neagoe⁵⁰.

Pentru acești cercetători:

drumul de la Bârlad spre Iași, pe care înainta oastea otomană, era situat în dreapta râului Bârlad, de-a lungul versantului vestic al văii acestuia;

oastea moldovenească își aștepta adversarul în spațiul situat între: pârâul Lipovăț (sud), mlaștina Racovei (nord) și versanții ce străjuiesc valea⁵¹;

podul de lemn la care a început bătălia era situat peste pârâul Lipovăț, „care forma primul obstacol în fața poziției”⁵² ce o ocupau moldovenii.

Optând pentru această localizare a luptei de la Vaslui, autorii menționați ignorau un element esențial: drumul dinspre Bârlad spre Vaslui și Iași nu trecea prin dreapta râului Bârlad, ci prin stânga, pe la baza versantului estic al văii. Astfel,

documentul ce specifică moșiile cumpărate de Ștefan cel Mare pentru lărgirea ocolului târgului Vaslui precizează că hotarul sudic al acestuia venea dinspre est, „... peste pâraul ce se numește al Săcuilor, la movila săpată din gios de săliștea săcuilor (actualul sat Secuia); de acolo peste câmp și peste *drumul cel mare* în malul Bârladului [...]; și apoi peste Bârlad ...”⁵³, spre apus.

Nu putem ignora nici argumentul invocat de către prof. C. Cihodaru potrivit căruia Ștefan cel Mare nu putea fi „atât de naiv în probleme militare”⁵⁴, încât să-și așeze oștirea între pâraul Lipovăț și mlaștina Racovei. „Dacă lucrurile ar fi stat astfel, la cea mai mică șovăială, moldovenii și nu turcii ar fi fost zvârliți în mlaștină”⁵⁵

Succinta trecere în revistă a părerilor celor care s-au preocupat de această problemă, conduce la concluzia că lupta din 10 ianuarie 1475 s-ar fi desfășurat:

- la nord de Vaslui, La Podul de Piatră de la Căntălărești;
- la sud de Vaslui, din spațiul situat între drumul ce venea dinspre sud și râul Bârlad, spre gura văii Racovei și de-a lungul acesteia, Podul Înalt fiind situat, după caz, peste Vasluiet, peste Bârlad sau peste Racova;
- la sud de Vaslui, în dreapta râului Bârlad, la podul de peste pâraul Lipovăț;
- la sud de Vaslui, din capătul dinspre nord al actualului sat Munteni de Jos, peste Podul Hatmanului de peste râul Bârlad și în mlaștina dintre cele două brațe ale pâraului Racova.

În final, dintre ceilalți cercetători⁵⁶ care au situat bătălia din 10 ianuarie 1475 la sud de Vaslui, ne vom opri doar asupra ipotezei pe care prof. Cihodaru a prezentat-o în 1975, cu prilejul aniversării a 500 de ani de la desfășurarea evenimentului⁵⁷. De la prima abordare, în 1935⁵⁸, până la aceea din 1975, C. Cihodaru a revenit de mai multe ori asupra acestui subiect, neezitând să-și revizuiască opiniile ce nu au rezistat cercetărilor și analizelor ulterioare. Totodată, fiind originar din Coșești-Vaslui, nu departe de zona desfășurării evenimentului aflat în discuție, prof. Cihodaru a întreprins și o cercetare minuțioasă a terenului, acțiune ce l-a ajutat să evite multe din erorile confracților săi. Acestea ar fi câteva argumente ce ne îndreptățesc să îndrăznim a considera ipoteza sa, însușită ulterior și de alți cercetători, ca fiind cea mai credibilă dintre cele prezentate până acum. Foarte pe scurt, ea ar putea fi prezentată astfel:

- oastea otomană înainta pe drumul situat de-a lungul versantului estic al văii Bârladului, ajungând la 10 ianuarie în culoarul strâmt dintre Dealul Munteni și mlaștina de la confluența Racovei cu râul Bârlad;
- după confruntarea cu secuii, oastea otomană și-a schimbat direcția spre vest, din cauza diversiunii buciumașilor și trâmbițașilor amplasați pe Dealul Paiu;
- în acest moment s-a produs atacul decisiv al oastei moldovenești care a atacat oastea otomană în flancul drept, împingând-o în mlaștina dintre cele două brațe ale Racovei;
- podul lângă care s-a desfășurat confruntarea decisivă este Podul Hatmanului peste care turcii puteau înainta spre Dealul Paiu;
- de acolo, turcii scăpați din încleștare se puteau refugia spre obârșia Similei;
- în imediata apropiere a Podului Hatmanului, pe așa numitul Grind al Călugărițelor, au fost descoperite morminte și arme din epoca respectivă aparținând moldovenilor căzuți în bătălie⁵⁹

Mai puțin verosimilă ni se pare situarea punctului de comandă al lui Ștefan cel Mare pe Movila lui Vodă, de pe „culmea dealului Timofeiului”⁶⁰, de pe versantul vestic al văii Bârladului, pentru că, în acest caz, nu se poate înțelege cum ar fi intervenit domnul Moldovei în luptă, în fruntea grosului oștirii sale ce se afla pe versantul estic al aceleiași văi. Întrucât nu-i putem atribui istoricului ieșean o astfel de inconsecvență, având în vedere cercetarea minuțioasă a terenului, de care am amintit mai sus, nu ne rămâne decât să presupunem că acolo s-ar fi aflat punctul de comandă al lui Ștefan cel Mare până în ziua bătăliei care l-a impus în galeria marilor luptători antiotomani.

NOTE

1. *Cronicele slavo-române din secolele XV-XVI*, publicate de Ioan Bogdan, ediție văzută și completată de P.P. Panaitescu, Editura Academiei RPR, București, 1959, p. 18.
2. *Ibidem*, p. 50.
3. *Ibidem*, p. 63.
4. *Ibidem*, p. 180.
5. Cf. Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea*, Editura Corint, București, 2003, p. 151.
6. Doar *Cronica moldo-polonă* indică ziua de 1 ianuarie, situație ce poate fi rezultatul unei greșeli de scriere.
7. Cercetătorii au stabilit că în anul 1475, data de 10 ianuarie a fost marți, nu joi.
8. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 33.
9. Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la Istoria Românilor adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, Imprimeria Statului, București, 1897, vol. III, p. 92-95.
10. Cf. Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 152.
11. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 87.
12. C. Cihodaru, *Lupta de la Vaslui (10 ianuarie 1475)*, în „Învățătorimea vasluiană”, nr. 10, 1935, p. 461.
13. Idem, *Topografia luptei de la Vaslui*, în volumul *Vaslui - Ștefan cel Mare - 1475, Vaslui*, 1975, p. 39.
14. *Ibidem*, p. 31.
15. A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, vol. II, p. 288.
16. Andrei Rădulescu, *Luptele lui Ștefan cel Mare cu turcii în anii 1475-1476*, București, 1908, p. 22.
17. Cf. C. Cihodaru, *Topografia ...*, p. 24.
18. Radu Rosetti, *Studii asupra chipului cum s-a desfășurat războiul de către Ștefan cel Mare*, în „Analele Academiei Române”, s. III, tom IV.
19. Idem, *Despre unele precizări recente ale locurilor bătăliei de la Doljești, Vaslui și Scheia*, în „Analele Academiei Române”, MSI, s. III, tom XV.
20. Idem, *Istoria artei militare a românilor ...*, p. 111, nota 4.

21. D. I. Georgescu, *Războaiele lui Ștefan cel Mare și ale lui Mihai Viteazul*, Câmpulung Muscel, 1926, p. 84.
22. *Ibidem*, p. 95.
23. *Ibidem*.
24. Cf. C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 25.
25. Ioan Ursu, *Ștefan cel Mare*, București, 1925, p. 83.
26. Nicolae Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, Minerva, București, 1904, p. 155-156.
27. *Ibidem*, p. 156.
28. N. Iorga, *Istoria Românilor*, București, 1937, vol. IV, p. 175.
29. Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor...*, p. 154.
30. *Ibidem*.
31. *Ibidem*, p. 153.
32. „... ce le văzui eu însumi în călătoria mea turcească din 1575”, cf. Ioan Ursu, *op. cit.*, p. 85.
33. Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția P.P. Panaitescu, Editura Minerva, București, 1987, p. 43.
34. Theodor Crivetz, *Bătălia de la Racova*, București, 1912, p. 24.
35. *Ibidem*, p. 18.
36. N. I. Antonovici, *458 de ani de la bătălia de la Vaslui*, în „Universul”, 11 ianuarie 1933, p. 6.
37. *Ibidem*.
38. *Ibidem*.
39. Col. Alex. Culici, *Campania din 1474-1475 contra Moldovei*, în „România militară”, nr. 2, 1938.
40. V. Popovici, *Bătălia de la Racova – Vaslui*, Vaslui, 1939.
41. Col. Alex. Culici, *op. cit.*, p. 76.
42. V. Popovici, *op. cit.*, p. 10.
43. *Ibidem*, p. 13.
44. *Ibidem*, p. 12.
45. Nicolae Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. III, p. 97.
46. I. Foçseneanu, Gh. Diaconu, *Bazele puterii militare ale lui Ștefan cel Mare*, în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, 1956, p. 138 și urm.
47. Ion Cupșa, *Arta militară a moldovenilor în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Ștefan cel Mare*, București, 1959.
48. *Istoria României*, vol. II., Editura Academiei RPR, București, 1962.
49. Șt. Pascu, I. Ionașcu, C. Cihodaru, *Istoria medie a României*, partea I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966.
50. Manole Neagoe, *Ștefan cel Mare*, București, 1970; *Mari bătălii din istoria lumii*, București, 1972.
51. Col. Cupșa Ion, *op. cit.*, p. 70.
52. I. Foçseneanu și Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 140.
53. C. Cihodaru, I. Caproșu, N. Ciocan, *Documenta Romaniae Historica*, A, Editura Academiei, București, 1980, vol. III, p. 191.
54. C. Cihodaru, *Topografia* ..., p. 33.

55. *Ibidem*.

56. C.C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1940; I. Ionașcu, *Ștefan cel Mare*, București, 1955; N. Grigoraș, *Ștefan cel Mare. Cinci sute de ani de la victoria de la Vaslui. 10 ianuarie 1475 – 10 ianuarie 1975*, Iași, 1975; Al. Gh. Savu, *Ștefan cel Mare. Campanii*, Editura Militară, București, 1982; *Istoria militară a poporului român*, Editura Militară, București, 1986; Șerban Papacostea, *Ștefan cel Mare domn al Moldovei 1457 – 1504*, Editura Enciclopedică, București, 1990; *Istoria Românilor*, Editura Enciclopedică, București, 2001, vol. IV; Ștefan Gorovei, Maria Magdalena Szekely, *O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Sfânta Mănăstire Putna, 2005.

57. C. Cihodaru, *op. cit.*

58. Idem, *Lupta de la Vaslui (10 ianuarie 1475)*, în „Învățătorimea vasluiană”, nr. 10, 1935.

59. Vezi V. Popovici, *op. cit.*, p. 7; Constantin Toderașcu, Victor Eskenasy, *În legătură cu unele descoperiri arheologice întâmplătoare în zona orașului Vaslui*, în volumul *Vaslui – Ștefan cel Mare – 1475*, Vaslui, 1975, p. 99-100.

60. C. Cihodaru, *Topografia ...*, p. 34.

THE LOCALISATION OF THE BATTLE OF 10TH JANUARY 1475 IN THE ROMANIAN HISTORIOGRAPHY (Summary)

The victory obtained by Steven the Great the 10th January 1475 against the Ottoman Turks commanded by Soliman Pașa, was mentioned very briefly in the Slavonic-Romanian Chronicles from the 15th and 16th centuries. These provide information about the date of the battle, the losses suffered by the Turks and the trophies captured by the Moldavians, indicating Vaslui as the place of the military confrontation. The little information contained by the chronicles does not allow an exact localisation of the battle in discussion. The mission of those who, throughout time, took this task was, up to a certain point, eased by the details provided by the Polish chroniclers, especially Jan Duglosz, a contemporary of the event.

From their accounts it becomes clear that the Moldavian ruler defeated his enemies in the swampy area situated where spring Racova flows into river Bârlad, in the South-West of the town of Vaslui.

According to the information provided by the Venetian Annals, in the area was situated a bridge, later on called the High Bridge (Podul Înalt), that became the key element in the attempts to localise the battle.

As far as Grigore Ureche is concerned, Podul Înalt is situated about 14 km North of Vaslui, in the vicinity of the Căntălărești village, where a stone bridge rebuilt by Vasile Lupu's brother exists. This bridge went into history as „Steven the Great's Bridge”.

Following the Moldavian chroniclers example, A. D. Xenopol, Andrei Rădulescu, Ilie Mînea, Radu Rosetti and D. I. Georgescu also placed the battle of 10th

January 1475 at Podul Înalt in Căntălărești, although the area is not the one indicated by the Polish chroniclers. Considering this, Ilie Minea and Radu Rosetti reconsidered their opinions, placing the battle to the South of Vaslui.

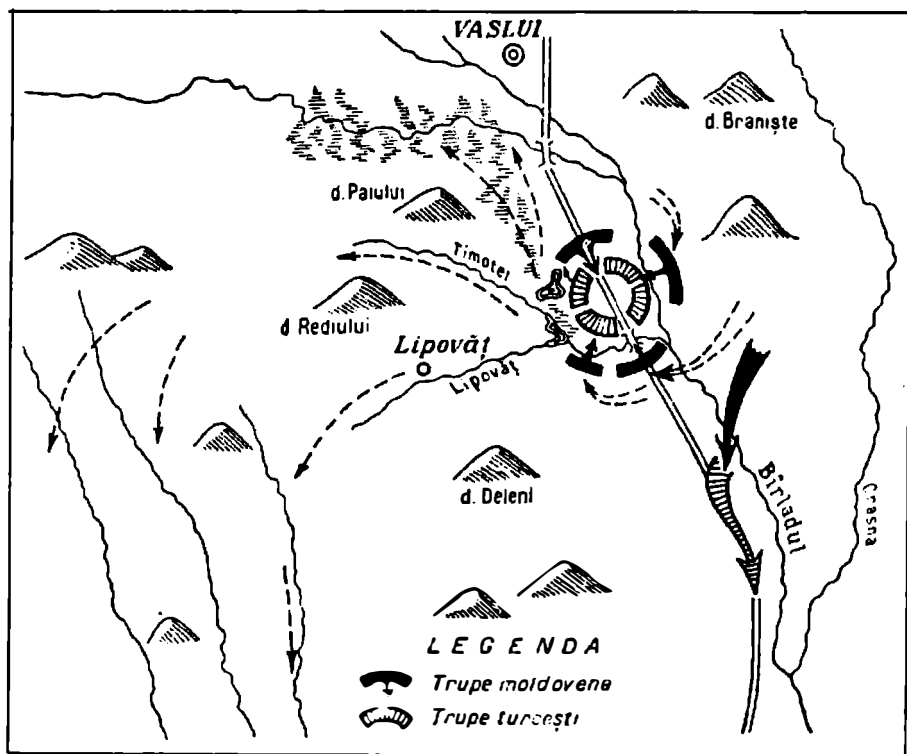
Most of the historians who took up the discussed issue localised the battle to the South of Vaslui, but without unanimously agreeing.

Thus, for Th. Crivetz, Alex. Culici, V. Popovici and N. I. Antonovici, the battle of Vaslui took place to the West of the Bârlad river along the Racova valley. They consequently named the event “the battle of Racova”

According to other authors – C. C. Giurescu, I. Ionașcu, N. Grigoraș, C. Cihodaru, Al. Gh. Sanu, Șerban Papacostea, Ștefan Gorovei ș. a. – the battle took place in the Northern part of the Munteni de Jos village of today between the road to Vaslui and the swamp that accompanies Racova’s river mouth.

I. Focșeneanu, Gh. Diaconu and Ion Cupșa, the authors of the ancient treaty „Romania’s History”, the authors of the university textbook of “The History of the Romanian Middle Ages” and Manole Neagoe have a different opinion in the matter. They localise the battle to the west of the river Bârlad along the Lipovăț spring.

ANEXE

Historia României (tratatul vechi), Lupia de la Vaslui - Lipovăț, 10 ianuarie 1475

V. Popovici, Lupta de la Rădăuți, 10 Ianuarie 1475

ELEMENTE DE ARTĂ MILITARĂ ÎN CAMPANIILE LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

Mircea Tănase

În domeniul militar, cu certitudine, mai mult ca oriunde, arta se împletește cu știința conducerii, coabitând, ca laturi complementare și de vitalizare reciprocă. Experiența conflictelor militare demonstrează principiul că a conduce acțiunile în exclusivitate după reguli rigide strict jalonate fără a lăsa să se manifeste intuiția, flerul, personalitatea comandantului, acțiunea în sine este sortită eșecului. Cu alte cuvinte, arta conducerii se manifestă atât în priceperea factorului decident de a îndruma și de a lucra cu oamenii, cât și în aplicarea regulilor, principiilor și normelor conducerii la situații concrete, practice.

Ștefan cel Mare și Sfânt a fost unul dintre acei domnitori care a ridicat arta militară românească la un nivel neatins în epocă, perfecționând și îmbogățind principiile și procedeele de luptă folosite de înaintași, într-o conjunctură internațională mai întotdeauna nefavorabilă țării, în condițiile existenței aceluia decalaj consistent între potențialul demografic și militar românesc și cel al invadatorilor.

Arta militară a marelui voievod rezidă tocmai din capacitatea deosebită de a aplica, în funcție de situație, cele mai potrivite forme strategice de purtare a războiului, folosind cele mai ingenioase și eficiente metode și procedee de ducere a luptelor în plan tactic. Concepția justă, realistă, pregătirea minuțioasă, execuția riguroasă și întărită dau campaniilor purtate de domnul moldovean o notă de originalitate deosebită și pot constitui modele de referință.

În lunga sa domnie, marcată de cele 36 de războaie, dintre care 34 victorioase, Ștefan cel Mare și Sfânt se remarcă ca unul dintre marii conducători de oști ai evului mediu care a aplicat toate formele strategice de ducere a războiului. Apărarea activă a constituit principala formă de ducere a acțiunilor militare, prin punerea în valoare a celor 3 faze caracteristice: hărțuirea inamicului pe căile de înaintare, bătălia hotărâtoare și urmărirea forțelor de invazie până la alungarea acestora peste frontiere. Pot fi amintite în acest sens campaniile din 1467 – războiul cu armata regatului Ungariei și din 1475 – împotriva turcilor la Vaslui. Dacă bătălia decisivă avea un final nefavorabil – cum a fost la Valea Albă în 1476 – era avută în vedere refacerea oștirii și trecerea în scurt timp la contraofensivă, pentru a nu permite inamicului să exploateze succesul.

În cadrul aceleiași apărări strategice, trebuie remarcate și alte forme de luptă cum a fost ampla acțiune ofensivă de noapte de la Baia, 14-15 decembrie 1465, când Ștefan a încercuit și înfrânt armata ungară a lui Matei Corvin, sau ambuscada de proporții de la Codrii Cosminului – octombrie 1497, când armata regelui polon Ioan Albert a suferit o grea înfrângere.

Acțiunile ofensive strategice au ținut cu preponderență obiective politice, de impunere a voinței domnului moldovean în vederea alungării amenințărilor de la frontierele Moldovei. Sunt de remarcat aici incursiunile efectuate de câte un corp de oaste a lui Ștefan în părțile sudice ale Poloniei și în cele estice ale Transilvaniei, în scopul prinderii lui Petru Aron, pretendentul la scaunul Moldovei. Ștefan cel Mare

însuși s-a pus în capul oștirii care a trecut la ofensivă începând cu 1471, pentru alungarea lui Radu cel Frumos de pe tronul Țării Românești, scoaterea acesteia de sub tutela Porții și îndepărtarea bazelor de operații otomane de la granițele Moldovei.

Campaniile ofensive, desfășurate după regulile artei militare marș de apropiere, pătrunderea prin surprindere pe teritoriul adversarului și înfrângerea forțelor acestuia - au demonstrat dinamism, rapiditate în execuție și justa proporționare a scopului cu mijloacele. La nivel tactic, Ștefan cel Mare și Sfânt a excelat prin a-și alege locurile cele mai favorabile pentru a da loviturile decisive inamicului, nepermițând acestuia să-și desfășoare forțele și să profite de superioritatea numerică, prin a adopta dispozitive elastice și totodată adânci, prin a folosi ingenios armele de foc.

Formele de luptă decisive, între care contraatacurile violente desfășurate prin surprindere - precum cel din 10 ianuarie 1475 la Vaslui - i-au adus marelui voievod victoriile răsunătoare și celebritate în epocă și în posteritate, impunându-l lumii ca o personalitate politică de primă mărime, din păcate însă nereceptată la adevărata dimensiune de către mai marii Apusului și care n-au fost în măsură să-i acorde sprijinul necesar într-o luptă pe care Ștefan o purta la poarta de răsărit a Europei, în numele și în folosul acesteia.

Având ca arie de desfășurare spațiul românesc în cvasitotalitatea sa, în condiții geoclimatice specifice, domnul moldovean a reușit întotdeauna să exploateze în interes propriu avantajele terenului. Aplicând tactica tradițională a pământului pârjolit în zonele de câmpie, a angajat bătălia decisivă în văile înguste, adesea mlăștinoase sau în teren împădurit, în puncte obligate de trecere, unde, cu lovituri succesive, din flancuri, dispozitivul inamic era dezintegrat, iar trecerea forțelor sale se transforma, sub loviturile detașamentelor de urmărire ale oștirii române, în fugă dezordonată.

Sprijinit nu numai pe cetăți care constituiau doar obstacole cu rol de întârziere a forțelor adverse - dar și pe întregul lanț muntos al Carpaților, Ștefan cel Mare a vizat în permanență alungarea sau neutralizarea inamicului de pe linia Dunării, obiectiv strategic prin excelență. În acest sens el a asigurat întotdeauna cu o parte a oștirii acoperirea strategică a fluviului până în momentul în care concentrarea tuturor forțelor sale într-un loc dinainte stabilit în interior i-a permis preluarea inițiativei, aplicarea manevrei pe direcții interioare, atragerea inamicului spre poziția amenajată genistic și aleasă astfel încât inamicul să nu se poată desfășura pe un front larg.

Principalele campanii duse de domnul moldovean pentru salvagardarea independenței și a integrității țării stau mărturie geniului său militar și vin să ilustreze calitățile sale de mare strateg, familiarizat cu arta războiului.

În iarna 1464/1465 a fost pregătită și executată campania pentru recuperarea cetății **Chilia**, cucerită la 23 ianuarie 1465 printr-o acțiune ingenioasă, completând astfel sistemul de fortificații al țării pe direcția cea mai amenințată și ținând sub control gurile Dunării.

Bătălia de la Baia (14/15 decembrie 1467- *Plansa 1*) s-a încheiat cu victoria strălucită a lui Ștefan cel Mare împotriva oastei lui Matei Corvin, regele Ungariei, una din cele mai puternice armate ale Europei din a doua jumătate a secolului XV, după ce aceasta înaintase, nu fără dificultăți, pe itinerarul: trecătoarea Oituz, Târgul Trotuș, Bacău, Roman, intenționând să ocupe Suceava, capitala Moldovei. Confruntarea de la

Baia a fost prima confruntare de mare amploare în care domnitorul moldovean a rezolvat o serie de probleme strategice de mare dificultate și varietate: mobilizarea și concentrarea forțelor prin realizarea unui dispozitiv clasic de așteptare strategică din care se putea interveni oportun pe orice direcție de acțiune a adversarului, realizarea dispozitivului de luptă și conducerea nemijlocită a acțiunilor militare. Duse în condiții de inferioritate numerică, acțiunile militare s-au făcut în cadrul unei singure operații de apărare în care s-a urmărit, într-o primă etapă, hărțuirea, uzarea, întârzierea, măcinarea moralului adversarului. Bătălia hotărâtoare a avut ca formă de manevră încercuirea, favorizată decisiv de elementul surprindere, la adăpostul nopții, concomitent cu diversiunea făcută prin incendierea localității.

Pe timpul urmăririi inamicului, care se retrăgea dispersat pe mai multe direcții, domnul moldovean a adoptat un dispozitiv larg, cu trupe axate pe comunicațiile utilizate de inamic.

Înainte de începerea bătăliei de la Vaslui (10 ianuarie 1475 – *Planșa 2*) raportul de forțe era de circa 3/1 în favoarea inamicului, motiv pentru care Ștefan cel Mare a fost nevoit să evite confruntarea în câmp deschis. A adoptat inițial apărarea strategică atrăgând forțele otomane pe valea râului Bârlad, în apropiere de Vaslui, într-un loc mlăștinos și flancat de dealuri împădurite, unde inamicul nu se puteau desfășura în mod convenabil și nu-și putea pune în valoare superioritatea numerică.

După hărțuirea insistentă a coloanelor inamice marcate din ce în ce mai mult de frig și de lipsa hranei și furajelor, Ștefan a ales ca loc pentru bătălia hotărâtoare confluența râurilor Racova și Bârlad, la câțiva kilometri sud de târgul Vaslui, unde a executat lucrări de apărare care se sprijineau la dreapta pe pădurile de pe dealul Paiului, iar la stânga pe pantele împădurite de la nord-vest de cota 270.

Desfășurarea propriu-zisă a bătăliei de la Vaslui demonstrează cu prisosință geniul militar al marelui voievod, capabil să aleagă inspirat locul bătăliei, să contribuie, prin amenajarea genistică, la avantajele oferite de teren și starea vremii, să-și organizeze dispozitivul de luptă și să introducă succesiv în luptă forțele principale și rezerva. Intrarea în luptă a rezervei, pregătită după toate regulile artei militare, prin surprindere, a avut efecte maxime. Loviturile artileriei, atacul impetuos al cavaleriei, în fruntea căreia se afla însuși voievodul, în flancul drept și spatele inamicului, coroborate cu contraatacurile pedestrimii și lovirea flancului stâng al turcilor de către corpul de oaste secuiesc, scot în evidență manevra pe direcții convergente având ca efect încercuirea și nimicirea unei părți însemnate din oastea lui Süleyman, acesta pierzând între 40.000 și 100.000 oameni. Urmărirea celorlalte efective otomane, până la apa Dunării, a sporit aceste pierderi.

La Valea Albă – Războieni (26 iulie 1476 – *Planșa 3*), Ștefan cel Mare, după ce a respins un atac al tătarilor la granița de est, a atras forțele otomane conduse de însuși sultanul Mehmed în tabăra fortificată care răspundea atât cerințelor de ordin strategic, cât și tactic, prin dispunerea pe malul de nord al pârauului Valea Albă, de unde putea fi controlată direct comunicația spre Cetatea Neamțului – la nevoie cale de retragere spre Transilvania – și putea fi atacată din flanc direcția care ducea spre Suceava; avantajele tactice erau conferite de configurația terenului care împiedica partea adversă să adopte un dispozitiv de luptă complet. La avantajele naturale conferite de teren, Ștefan a adăugat lucrările genistice și fortificațiile după modelul

husit, cu căruțe legate între ele și în care erau dispuse tunuri. Deși s-a aflat la un moment dat într-un mare impas, copleșit de valoarea efectivele otomane, domnitorul român a reușit să rupă lupta la momentul potrivit și să-și retragă cea mai mare parte a oștirii din încercuire. După ce a rezistat eroic în cele 3 cetăți (**Neamț, Suceava și Hotin**), Ștefan a trecut la contraofensivă, reușind să lovească succesiv grupările inamicului, de acum epuizat și silit să se retragă. Caracteristic pentru arta militară a marelui voievod sunt și în această campanie manevra strategică pe direcții (linii) interioare, organizarea și amenajarea genistică a terenului, combinarea rezistenței cetăților cu lovituri ofensive, acțiuni de întârziere duse pe mare adâncime și urmărirea pe spații mari a inamicului înfrânt. Mai mult decât atât, intuind intenția sultanului Mehmed de a dezarticula dispozitivul defensiv românesc prin angajarea în luptă la granița de est a Moldovei a unui corp de peste 30.000 tătari ai Hanatului Crimeii, Ștefan cel Mare a trebuit să evite lupta pe două fronturi, pentru ca ulterior să-și deplaseze rapid forțele pe distanțe foarte mari, să le concentreze și să le regrupeze într-un interval de timp relativ scurt.

După pierderea cetăților Chilia și Cetatea Albă (vara anului 1484), au urmat cele două confruntări ale moldovenilor cu turcii la **Cătlibuga** (la nord de Chilia) și **Scheia** (25 kilometri nord de Roman) finalizate cu victoria lui Ștefan cel Mare, dar care nu au constituit argumente suficient de puternice pentru păstrarea suveranității statului moldovean, dată fiind conjunctura internațională nefavorabilă.

După încheierea înțelegerii cu Imperiul Otoman și acceptarea plătirii tributului anual (40.000 ducați), având garanția respectării independenței statului, Ștefan cel Mare a fost pus curând în postura de a lupta cu un alt adversar: proaspătul rege al Poloniei, Ioan Albert, interesat să facă din țara sa o putere redutabilă pe continent, întinsă de la Baltica la Marea Neagră și Dunărea maritimă, în același timp dorind să instaleze pe scaunul Moldovei pe fratele său Sigismund. Inițial campania poloneză a îmbrăcat haina luptei antiotomane la care a subscris și domnul Moldovei, însă a sesizat repede adevăratele intenții ale regelui polon, luându-și măsuri în consecință. Oastei cele mari a țării, de peste 40.000 luptători, i s-a adăugat un corp de cavalerie trimis în sprijin de Radu cel Mare, domnul Țării Românești, precum și 12.000 oșteni transilvăneni, sub comanda personală a voievodului Bartolomeu Drăgfi.

Oastea polonă (peste 80.000 oameni și până la 200 tunuri, dintre care unele foarte puternice), pusă în mișcare spre sud, s-a confruntat cu un adversar redutabil atât din punct de vedere numeric, cât mai cu seamă prin ingeniozitatea procedeelelor de luptă adoptate. După ce a hărțuit taberele de popas ale polonilor, domnul moldovean a întărit **cetatea Sucevei** cu o garnizoana puternică care a rezistat asediului vreme de trei săptămâni, intervenind apoi cu forțele principale ale oștirii sale, obligându-l pe regele polon, aflat el însuși acum în postura de asediat, să accepte armistițiul, cu condiția de a-și retrage oastea pe același drum pe care venise. Pe timpul retragerii oastea polonă a făcut un popas în **Codrii Cosminului**, cu avangarda campată la marginea de nord a pădurii, iar cu restul forțelor la marginea de sud a acesteia. În aceste condiții, Ștefan cel Mare a hotărât să-și nimicească adversarul printr-o ambuscadă ingenios concepută: izolarea celor două grupuri polone și atacarea forțelor principale care rămăseseră la marginea de sud a pădurii. În dimineața zilei de 26 octombrie 1497, când forțele polone au început înaintarea, în momentul când capul coloanei a ajuns în mijlocul

pădurii, s-a declanșat atacul moldovenilor, care reușiseră să blocheze cu copaci drumul. Joncțiunea între cele două grupuri nu a fost posibilă, de asemeni nici intervenția steagurilor de călărime din garda regelui în ajutorul taberei atacate. **Bătălia din Codrii Cosminului** (26 octombrie 1497 – *Plansa 4*) s-a încheiat astfel cu o victorie categorică a oastei lui Ștefan cel Mare, care și-a dovedit încă o dată calitățile de mare strateg. A exploatat astfel dezavantajul lungimii liniilor de comunicație și aprovizionare ale inamicului pe care a inițiat hărțuirea convoaielor, a întărit fortificațiile, a conceput ingenios ieșirea din încercuire a Cetății Sucevei prin asediarea asediatorului, a organizat o amplă ambuscadă în care a fost atrasă armata de invazie, reușind să fragmenteze prin amenajări genistice coloana de marș inamică, să atace și să scoată din luptă succesiv o mare parte din ariergardă cât și din grosul forțelor comandate personal de regele Ioan Albert.

Concluzionând, putem spune că Ștefan cel Mare și Sfânt a dat artei militare românești și universale strălucire și nuanțe dintre cele mai originale, îmbinând într-un mod fericit calitățile sale de mare strateg cu condițiile oferite de spațiul geografic al țării, pe care le-a pus în valoare atât din punct de vedere strategic, cât și tactic, înscriind numele unor localități ca: Baia, Vaslui, Războieni, Suceava, Codrii Cosminului în rândul marilor sanctuare ale libertății și demnității naționale ale poporului român.

Bibliografie selectivă:

- Istoria militară a poporului român*, vol. II, Editura Militară, București, 1986
- Al. Gh. Savu, *Ștefan cel Mare – campanii*, Editura Militară, București, 1982
 - Istoria Infanteriei române*, vol.I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

THE ELEMENTS OF MILITARY ART IN THE BATTLES OF STEPHAN THE GREAT

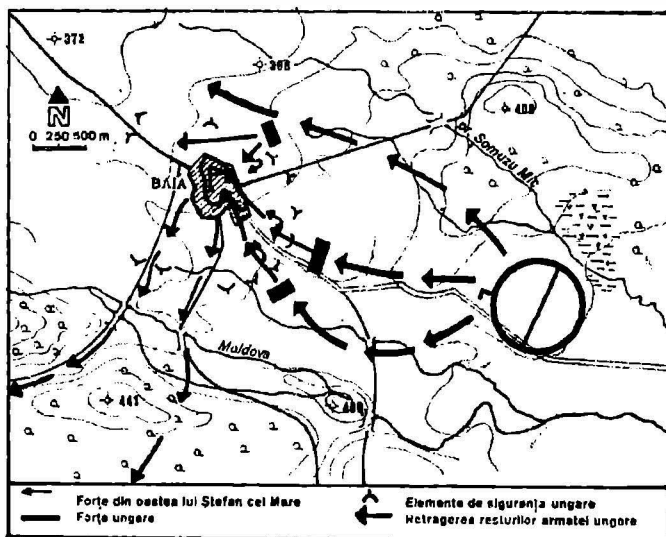
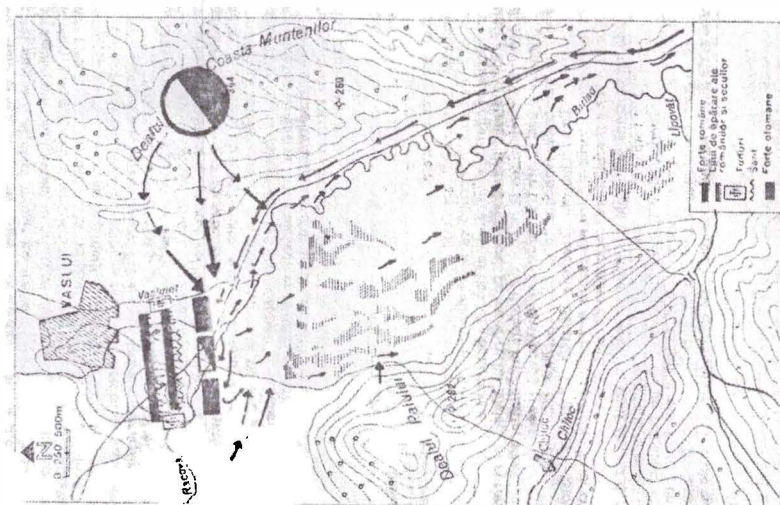
- Summary -

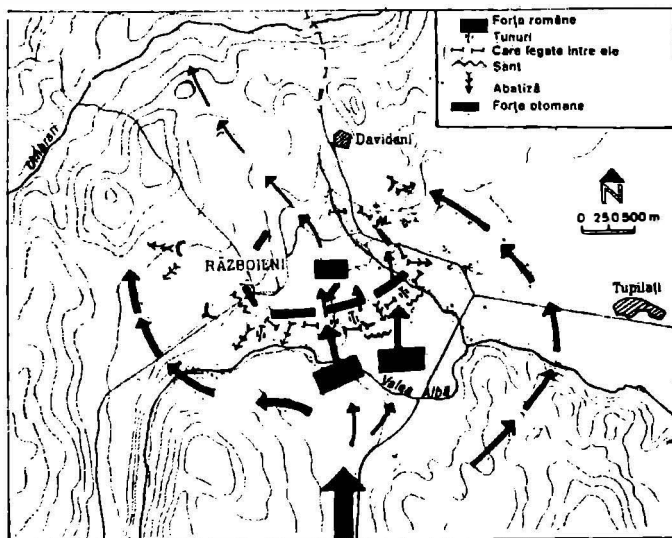
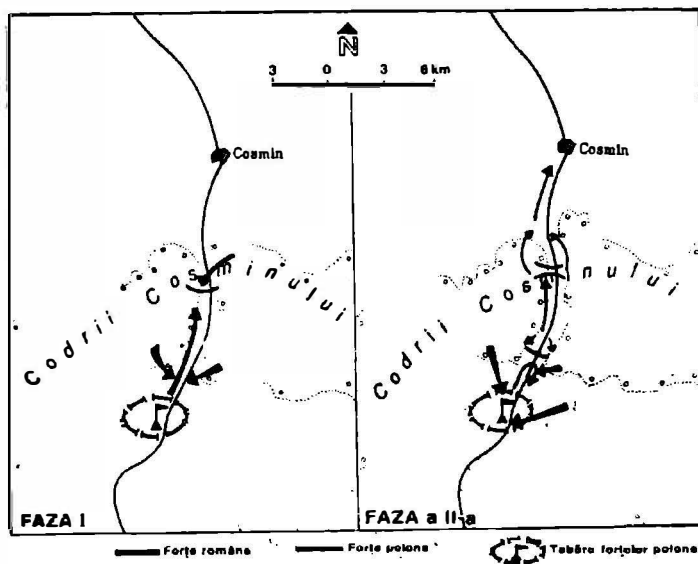
The elements of military art in the battles of prince Stephen the Great (1457-1504) a prominent character of his time, wished his epoch to be remembered by his people. The official court's chronicle narrated every thrilling battle, the prince's victorious entrance into the Princely Residence of Suceava, as well as religious services serving as thanks to the higher power that protected them during the battles. The princely magnanimity towards the brave Moldavians was noted in the chancellor's papers.

The people remain anniversary of the victory in **Baia** battle (1467), in the great terrestre victory in **Vaslui** battle (known as High Bridge victory) – in January 1475, in **Valea Albă-Războieni** battle (1476) and the victory in **Codrii Cozminului** battle (1497).

Moldavia's glorious events have been recorded into the history due to the strong personality of the prince Stephen the Great.

ANEXE

Planșa 1 – Planul bătăliei de la Baia (14/15 decembrie 1467)**Planșa 2 – Planul bătăliei de la Vaslui (10 ianuarie 1475)**

Planșa 3 – Planul bătăliei de la Valea Albă–Războieni (26 iulie 1476)**Planșa 4 – Planul bătăliei din Codrii Cosminului (26 octombrie 1497)**

Ștefan cel Mare
(1433 – 1504)

ȘTEFAN CEL MARE ȘI EPISCOPII ROMANULUI

Florin Țuscanu

Numele și faima marelui voievod au intrat de mult în legendă, căpătând valoare de simbol al identității noastre spirituale și naționale. Vitejia sa nu a fost egalată decât de evlavie pe care a arătat-o mereu față de cele sfinte, iar ctitoriile sale mărturisesc și astăzi despre aceasta. Cu cât au trecut anii, el s-a arătat tot mai netrecător, înveșnicindu-se parcă prin faptele sale, așa cum zice cronicarul: „*căci nimeni dintre domni, nici înainte, nici după aceea nu l-au agiunsu*”

Viața și faptele sale sunt ca niște taine care scapă puterii noastre de a le înțelege deplin, căci Dumnezeu l-a însoțit de-a pururea în mod tainic în toate neodihnele lui, de aceea și legendele, dar și realitățile consemnate de istorie despre Ștefan cel Mare și Sfânt nu fac altceva decât să-i zugrăvească chipul permanent în comuniune cu Dumnezeu, care de la 2 iulie 1504 și „*până astăzi îi zic Sfântul Ștefan Vodă, nu pentru suflet - cum zice cronicarul - ce este în mâna lui Dumnezeu, pentru că el a fost un om cu păcate, ci pentru faptele lui... .*” (I. Neculce)

După acest criteriu s-a orientat Biserica Ortodoxă Română când l-a consacrat în rândul sfinților (iunie 1992), confirmând de fapt ceea ce poporul hotărâse cu mult înainte. Pentru noi creștinii mileniului trei, Ștefan cel Mare nu mai este doar luptătorul, strategul, apărătorul, ctitorul, ci și rugătorul fierbinte către Milostivul Dumnezeu pentru țara și poporul său.

Cu toate că voievodul nu a zidit o biserică în târgul Romanului, așa cum a făcut în alte târguri moldave, motivat poate și de faptul că aici exista deja o biserică mare -catedrala episcopală- ctitorie a străbunilor săi (Roman I Mușat și Alexandru cel Bun), el și-a înscris numele în rândul ctitorilor Episcopiei Romanului, înzestrând-o cu nenumărate daruri și privilegii. Atenția marelui domn față de Biserică este vădită și de faptul că unii ierarhi, așa cum sunt episcopii Romanului TARASIE și VASILE, negreșit personalități de mare prestigiu ale epocii, apar ca „martori”, alături de alți demnitari medievali în unele acte de cancelarie domnească, cu alte cuvinte ei erau sfetnici de credință ai domnului.

Remarcând acest aspect, prof. I. Ursu¹ susținea că, după anul 1474, ierarhii moldoveni n-au mai avut influența de până atunci în rezolvarea unor probleme interne ale statului, poate și datorită primejdiei otomane tot mai amenințătoare sau din alte motive; cert este că domnul a continuat să zidească biserici și să le împodobească cu odoare și moșii, avându-i mereu aproape pe ierarhii Moldovei, între care s-au remarcat și cei trei episcopi ai Romanului care au păstorit în timpul domniei sale: 1. TARASIE (ante 1464-după 1473); 2. VASILE (ante 1484-1500); 3. TEOCTIST (1500-1508).

1. Într-o „carte”, datată 12 aprilie 1458, la împlinirea unui an de la urcarea sa pe tronul Moldovei, Ștefan cel Mare a întărit „*mitropoliei din târgul Roman*” satele

¹ I. Ursu, Ștefan cel Mare, București, 1925, p. 290.

Leucușani și Dragomirești”², fără a fi pomenit numele episcopului ce se afla atunci în scaun (fapt întâlnit și în alte acte domnești).

Primul episcop al Romanului amintit în documentele interne moldovenești este CALIST; el este pomenit într-o „carte” datată 30 sept. 1445, emisă de Ștefan al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun. Voievodul dăruia „preasfințitului mitropolit chir Calist al Romanului un tatar, anume Pașca...”³

Următorul episcop al Romanului despre care avem știri neîndoielnice este pomenit într-o „carte” de la Ștefan cel Mare, datată 12 sept. 1464: „episcopul nostru chir Tarasie de târgul de jos.”⁴ Fără îndoială, păstoria acestui ierarh începuse mai înainte.

În condițiile orânduirii medievale, Episcopia Romanului a primit - asemeni celorlalte eparhii sau mănăstiri - și oameni (slujitori), îndeosebi tătari sau țigani care lucrau pe domeniile acesteia. Ștefan cel Mare a dat Episcopiei la 12 aprilie 1458 „două sălașe de tigani, anume Cernat și Caba”⁵, iar la 13 dec. 1465 i-a întărit acesteia „șiganii ei proprii...pe care i-a dat sfintei Parascheva pan Isaia, pârcălab de Chilia”⁶.

Împreună cu mitropolitul țării - Teoctist, episcopul Tarasie apare ca martor într-un act de danie, întărit de Ștefan cel Mare mănăstirii Bistrița, numai că acest act (datat la 13 noiembrie 1498) s-a arătat a fi un fals.⁷

La 3 septembrie 1470, episcopul Tarasie - împreună cu mitropolitul Teoctist și cu soborul numeros (64 de slujitori) - a participat la sfințirea mănăstirii Putna.⁸

Titulatura sub care este pomenită episcopia Romanului și episcopii săi ne surprinde. În cărțile domnești, ea apare astfel: la 30 sept. 1445, „prea Sfințitul mitropolit chir Calist al Romanului”; la 12 aprilie 1458, „mitropolia noastră din Târgul Romanului”; la 12 sept. 1464, „episcopul chir Tarasie de Târgul de Jos”; la 13 decembrie 1465, „mitropolia noastră din Târgul de Jos”; la 13 martie 1466, „mitropolitul chir Tarasie de târgul Roman”; la 10 august 1470, „mitropolitul domniei mele de Târgul Roman chir Tarasie”; la 14 oct. 1473, „mitropolitul nostru chir Teoctist de Suceava, episcopii noștri chir Tarasie episcop de mitropolia de Jos, Joanichie episcop de Rădăuți”⁹.

Nu este decât o confuzie de termeni, pentru că cei care redactau actele de cancelarie - logofeți, dieci, pisari, grămăticii, îndeosebi laici - nu cunoșteau îndeajuns

² Documenta Romaniae Historica (DRH). A. Moldova, vol. II, București, 1976, p. 103-104.

³ DRH, A., vol. I, p.367; Preot Scarlat Porcescu, Episcopia Romanului, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1984, p.142.

⁴ D.R.H. A., vol.II, p. 177-178.

⁵ D.R.H. A., vol.III, p. 103-104

⁶ D.R.H. A., vol.II, p. 185.

⁷ D.R.H. A., vol.III, p. 56.

⁸ P.P.Panaiteșcu, Cronicile slavo-române din secolul XV-XXV publicate de I. Bogdan, ediție revăzută și completată, București, 1959; Letopisetul de la Putna, nr. I, p. 50; Letopisetul de la Putna, nr. II, p. 62.

⁹ D.R.H. A., vol.II, p. 178, p. 184, p. 197, p. 202, p. 220, p. 228, p. 240, p. 292; vezi și Pr. Scarat Porcescu, Episcopia Romanului, 1984, capitolul: „Titulatura scaunului Eparhial de la Roman-Episcopie sau Mitropolie?” p. 32-43

terminologia bisericească, iar dacă episcopului de Roman i s-a spus adesea și mitropolit, aceasta s-a făcut numai în semn de cinstire, pentru că Episcopia Romanului este a doua ca vechime, după mitropolia Moldovei.¹⁰

Pentru ultima dată, episcopul Tarasie apare în documentele lui Ștefan cel Mare, ca martor, alături de ceilalți ierarhi ai țării, la 14 oct. 1473. Nu se poate afirma că păstoria sa la Roman s-a încheiat acum; de altfel nici mitropolitul Teoctist nu mai apare în documente după această dată, dar știm sigur că a rămas în scaun până la anul 1477.

2. Succesorul lui Tarasie în scaunul Romanului a fost episcopul VASILE, cel care la 2 febr. 1484 expedie o scrisoare mitropolitului Gherontie al Moscovei și al întregii Rusii, cu următorul conținut:

„Anul 6992(1484). Sosit-a scrisoare de la moldoveni cu Mihail Iacovlici. Smeritul episcop moldovean din târgul Romanului - Vasile. Către cel ce petrece întru mare cinste a Sfântului duh, părintele părinților...chir Gherontie, arhiepiscop și păstor al întregului pământ rus.

Închinându-mă smereniei tale, sfinte și cinstite părinte, plecându-mă până la pământ. Din nou dăm de știre marei tale sfințenii ca păstorului nostru, că dacă se ridică o neînțelegere între tine și marele cneaz al Moscovei cu privire la sfințirea bisericii, pentru că unii zic că sfințele să se poarte după (mersul) soarelui, iar alții după cădere (îndărăt), bine să știe marea ta sfințenie, stăpâne Doamne, că în legea grecească nimic nu se face în sfânta biserică după mersul soarelui, ci tot îndărăt, fie la sfințire, fie la toacă sau orice altă lucrare ce se săvârșește în sfânta biserică, toate se fac împotriva mersului soarelui. Cel ce va săvârși după mersul soarelui în legea grecească acela este aerisit de întâiul sobor al celor 318 purtători de Dumnezeu, sfinții părinți de la Niceea. La noi latinii (catolicii) fac așa, adică sfințesc bisericile ocolind după cum merge soarele, dar noi nu primim acest lucru.

Invrednicească-ne prea Bunul Dumnezeu (a șede) de-a dreapta Sa în ziua cea grozavă și să auzim preafericitul Lui glas pentru rugăciunile sfinților săi.

Scrisu-s-a în mitropolia de Jos a Moldovei, februarie 2.

Celui ce petrece intru mare cinste a Sfântului Duh - arhiepiscopul Moscovei chir Gherontie.”¹¹

Scrisoarea episcopului Vasile adresată întâistătorului Bisericii Rusiei este un document de mare valoare, care atestă în primul rând legăturile frățești dintre cele două biserici ortodoxe, dar ilustrează, totodată, și pregătirea cărturărească deosebită a ierarhului de la Roman, care era un bun cunoscător al ritualurilor liturgice.

În mesajul său, el folosește expresia „din nou dăm de știre”, ceea ce înseamnă că până la acea dată a mai trimis arhiepiscopului Moscovei și alte scrisori,

¹⁰ N.Dobrescu, Din istoria Bisericii Române în secolul XV, București, 1910, p. 113. Aceeași părere o au și istoricii Simion Reli, Mrcea Păcurariu și Scarlat Porcescu.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române manual pentru seminariile teologice, Sibiu, 1972, p. 87, reprodusă după Paul Mihailovici, Legăturile culturale bisericești dintre români și ruși în secolele XV-XX, 1932, p.10-11.

îndreptățindu-ne să credem că el se afla în fruntea Eparhiei Romanului de mai mult timp.

Ștefan cel Mare întărește „*Mitropoliei din Târgul de Jos unde este episcop rugătorul... chir Vasile, satele Leucușani și Dragomirești...*”, printr-o „carte” datată 20 aprilie 1488.¹²

În ziua de 15 octombrie 1488 s-a sfințit biserica Sf. Ilic din Suceava.¹³ În aceeași zi, domnul Moldovei făcea o însemnată danie „*Mitropoliei din Târgul Roman, unde este episcop rugătorul nostru Vasile, satele Negoiești cu iazuri și cu mori și jumătate din Gostilești, Poiana cu amândouă judeciile... și Țibestii cu mori și partea lui Botăș.*”¹⁴

Acest fapt a determinat pe unii istorici (Șt. S. Gorovei) să afirme că la sfințirea nou-clăditei biserici din Suceava a luat parte și episcopul Romanului - Vasile, așa cum la sfințirea Putnei a participat și episcopul Tarasie.

Mai târziu, episcopul Vasile apare alături de ceilalți ierarhi și de demnitarii țării la semnarea *tratatului de pace și alianță* încheiat de Ștefan cel Mare (12 iulie 1499) cu regele Ioan Albert al Poloniei.¹⁵

Ultimul document în care este menționat numele acestui ierarh datează din 31 august 1499. Ștefan cel Mare i-a dăruit „*rugătorului și duhovnicului nostru chir Vasilie episcopul din mitropolia de Jos, de la Târgul Roman...*” (deci nu Episcopiei) un sat anume „*Muntenii Scutași unde an fost județ Itu și Șărhan*.”¹⁶

După luna aprilie a anului 1500, la Roman păstorea un alt episcop, ceea ce ne face să credem că Vasile a trecut la cele veșnice la sfârșitul anului 1499 sau la începutul anului următor.

Atât episcopul Tarasie, cât și episcopul Vasile ierarhii Romanului din vremea domniei lui Ștefan - sunt menționați în *pomelnicul de la Bistrița*.¹⁷

3. Urmașul în scaun al episcopului Vasile a fost TEOCTIST. Acesta a fost vreme îndelungată egumen la mănăstirea Neamț - aproape 17 ani - după care este ales episcop al Romanului, iar după „*opt ani împliniți*” a fost ales mitropolit al Moldovei, fiind cunoscut sub numele de Teoctist al-II-lea.¹⁸

În calitate de episcop al Romanului, el apare într-un singur document cunoscut până în prezent, datat 17 nov. 1502, prin care Ștefan cel Mare a dăruit

¹² D.R.H. A., vol.III, p. 71-72.

¹³ Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare, București, 1958, p. 67, nr. 4.

¹⁴ Ibidem, p. 78-80.

¹⁵ “Noi Gheorghe arhiepiscopul Sucevei și al țării Moldovei. Vasile episcop al Episcopiei de Jos din Târgul Romanului, Ioanichie episcop al Episcopiei Rădăuți...”, cf. I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, vol.II, București, 1913, p. 434.

¹⁶ DRH, A., vol. II, p. 418.

¹⁷ I. Bogdan, Pomelnicul Mănăstirii Bistrița, București, 1941, p. 23.

¹⁸ P. P. Panaitescu, op.cit., p. 95.

mănăstirii Putna „pre toți popii care sunt în toate bisericile, prin toate satele acelei mănăstiri, peste tot prin țara noastră”¹⁹

Voievodul a luat această hotărâre "cu binecuvântarea părinților și rugărilor noastre către Dumnezeu, mitropolitul de Suceava chir Gheorghe și episcopul mitropoliei de Jos din Târgul Romanului chir Teoctist și episcopul de Rădăuți chir Ioanichie."²⁰

Amintim un lucru important pentru biografia acestui ierarh: în timp ce el era stareț al mănăstirii Neamț, Ștefan cel Mare a ridicat impozanta biserică cu hramul „Înălțarea Domnului” - cea mai mare dintre ctitoriile sale, iar la solemnitatea sfințirii bisericii (la 14 nov. 1497), Teoctist a luat parte, alături de ctitor, la săvârșirea acelei procesiuni.

Mai târziu, potrivit dorinței sale, mitropolitul Teoctist a fost înmormântat în pridvorul acestei biserici, ridicată din temelie sub directa sa îndrumare.²¹

În loc de concluzii, aș dori să reamintesc câteva lucruri ce s-au petrecut acum 100 de ani în urmă, atunci când românii de pretutindeni serbau 400 de ani de la „strămutarea Părintelui Moldovei la cereștile locașuri” Un ziar local din iulie 1904 consemna: „Podoaba neamului nostru, măritul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, înălțându-se din mormânt, primit-au ingenuncherea unui neam întreg.” Cu prilejul aceleiași comemorări, episcopul Romanului - Gherasim Safirin - a făcut următoarea afirmație: „Ștefan Vodă este sfânt pentru faptele sale cele mari, pentru smerenia, dreptatea și credința sa.”

Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a întocmit un pomelnic al familiei voievodului și câteva rugăciuni speciale, pentru a fi rostite pe 2 iulie 1904 în toate bisericile din țară. Au trecut anii și la sfârșit de mileniu (mai precis în iunie 1992) Sf. Sinod al B.O.R., respectând evlavia poporului, l-a trecut în rândul sfinților, fiind înscris în calendar la 2 iulie.

Providența a rânduit ca noi să fim generația care să comemoreze cinci veacuri de la trecerea sa la cele veșnice. Recent a fost tipărită la Iași, cu aprobarea Sf. Sinod din 10 februarie 2004, lucrarea „Slujba, viața și acatistul Bincredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt” - care pune în lumină faptele credinței creștine pe care Domnul Moldovei ni le-a lăsat nouă ca moștenire și pildă de urmat.

Troparul sfântului arată cele două mari virtuți ale sale, prin care chipul său luminos a rămas în conștiința generațiilor și în evlavia poporului: apărarea dreptei credințe și a patriei străbune și ctitorirea de locașuri sfinte. Ca fiu spiritual al

¹⁹ D.R.H., A., vol. III, p 284-285.

²⁰ Episcopul Melchisedec Ștefănescu în lucrarea sa Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman, vol. I-II, București, 1874-1875, nu-l amintește pe TEOCTIST printre episcopii Romanului, deoarece nu era cunoscut documentul amintit (din 17 nov. 1502). Nu erau cunoscute atunci nici Cronicile Moldovenești scrise în lb. slavă, de Macarie, Eftimie și Azarie, îii care se fac și unele referiri la episcopul TEOCTIST al Romanului.

²¹ În pridvorul bisericii „Înălțarea Domnului” de la M-rea Neamțului, în colțul de sud-est se află o însemnare târzie din sec. XVIII-XIX, cu litere chirilice: „Aici este înmormântat mitropolitul Teoctist care a sfințit această biserică la 14 noiembrie 1497”.

Episcopiei Romanului, căci Borzeștiul este „*Bethleemul lui Ștefan cel Mare*”, voievodul a ctitorit și a împodobit nenumărate mănăstiri și biserici, avându-i mereu aproape pe Părinții săi duhovnicești, între care și vrednicii de pomenire episcopii Romanului - Tarasie, Vasile și Teoctist. La ceas de sărbătoare, când neamul românesc îi aduce omagiul său de prețuire, ne alăturăm și noi cu rugăciunea, zicând: „*Apărător neînfricat al credinței și patriei străbune, mare ctitor de locașuri sfinte, Ștefane voievod, roagă pe Hristos Dumnezeu să ne izbăvească din nevoi și din necazuri*” (*Troparul Sfântului*)

BIBLIOGRAFIE

- Gr.Ureche, **Letopisețul Țării Moldovei**, ediția P.P. Panaitescu, ed.a IIa, București, 1958
- M.Costăchescu, **Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare**, Iași, 1933
- N.Iorga, **Istoria românilor**, voi.I V, București, 1937
- N.Iorga, **Istoria lui Ștefan cel Mare**, București, 1904
- Repertoriul monumentelor și obiectivelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare**, București, 1958
- S.Teodorescu Kirileanu, **Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt. Istorisiri și cântece populare strânse la un loc**, Focșani, 1904
- I.Ursu, **Ștefan cel Mare și turcii**, București, 1914
- Idem, **Ștefan cel Mare -domn al Moldovei de la 12 apr. 1457 până la 2 iulie 1504**, București, 1925
- Gh.Balș, **Bisericile lui Ștefan cel Mare**, București, 1926
- Ioan Cupșa, **Ștefan cel Mare**, București, 1964
- Mircea Păcurariu, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, vol.I, Ed.a II a, București, 1991
- Mihail Sadoveanu, **Viața lui Ștefan cel Mare**, București, 1954
- Manole Neagoe, **Ștefan cel Mare**, București, 1970
- Nicolae Stoicescu, **Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova**, București, 1974
- Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, **Istoria Românilor, II**, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1976
- **Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor**, vol.VI, Editura Episcopiei Romanului, 1994.

ÉTIENNE LE GRAND ET LES EVEQUES DE ROMAN

-Résumé-

Dieu a voulu que nous soyons ceux qui doivent commémorer les cinq siècles de la mort d'Étienne le Grand. C'est pourquoi, à Iassy, a été publié, avec l'approbation du Saint Synode du 10 février, l'œuvre «La fonction, la vie et les prières du Biencroyant Étienne le Grand et le Saint» - qui glorifie les faits de la croyance chrétienne que Étienne le Grand nous a laissé comme héritage et comme exemple à suivre.

Ses deux grandes vertus, dont son visage clair est resté dans la conscience des générations et dans la croyance du peuple: la défense de la croyance et de la patrie ancestrale et la fondation des monastères. En tant que fils spirituel de Roman, car Borzesti est le «Bethleem d'Étienne le Grand», le fondateur a créé et orné plusieurs monastères et églises, sous l'éternel soutien de ses parents spirituels, parmi lesquels il y a les évêques de Roman - Tarasie, Vasile et Teoctist.

ASPECTE ALE POLITICII SPIRITUAL - RELIGIOASE ALE DREPTCREDINCIOSULUI VOIEVOD ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

Galaction Stângă

O clipă însemnată în afirmarea istorică a unei colectivități umane nu poate fi considerată desăvârșită dacă impulsul pornit din sfera activității social politice nu e încununat și de o mare operă spirituală. Animat de un superior instinct al creației Ștefan cel Mare și Sfânt a dat neamului nu numai un stat puternic, o forță militară remarcabilă și un prestigiu internațional neegalat, dar și o cultură proprie și, o dată cu aceasta, o tradiție culturală și spirituală.

Întregirea spirituală a mării acțiuni externe de stat a lui Ștefan, opera artistică și culturală realizată în Moldova în timpul și, în cea mai mare parte, din imboldul lui se integrează dincolo de valoarea ei estetică - într-o dublă finalitate politică. Cea dintâi s-a manifestat și realizat printr-o prestigioasă activitate în domeniul arhitecturii bisericești. Expresie a puternicului sentiment religios al lui Ștefan, munificența sa creatoare în acest domeniu a avut menirea de a invoca și simboliza protecția divină asupra faptei sale și a țării ale cărei destine le conducea; nu zadarnic tradiția populară a asociat strâns luptele purtate de Ștefan în ctitoriile sale bisericești, în al doilea rând opera sa culturală s-a născut din necesitatea puternic resimțită de domn de a da țării o tradiție, de a lega fapta sa de fapta predecesorilor săi și de a le transmite, astfel amalgamate, succesorilor. Construcția politică s-a consolidat astfel printr-o creație spirituală culturală de înaltă valoare.

Abia se încheiase îndelungatul război cu turcii și Ștefan, încrezător în perspectivele de pace și convins că noul echilibru internațional în care încadraseră politica externă a Moldovei avea să ferească țara de noi invazii și să-i asigure răgazul de care avea nevoie începe să acopere Moldova cu o mantie de construcții religioase, biserici și mănăstiri, în ritm accelerat pentru a recâștiga practic timpul pierdut pentru creația spirituală în anii de sterilitate ai luptelor dintre pretendenți și ai războaielor devastatoare din primele decenii ale propriei domnii, Ștefan înalță lăcașuri bisericești din piatră menite să înlocuiască modestele construcții din lemn în care se adăpostise până atunci cinstirea divinității. Construcții de dimensiuni reduse în sate, menite să răspândească fidelitatea în luptă a țărănimii sau să fixeze amintirea unor evenimente importante - Milișăuți (1487), Pătrăuți (1487), Sfântul Ilic (1488), Borzești (1494), Războieni (1496), Volovăț (1500 - 1502), Reuseni (1503 - 1504) -cdificii solemne în orașe - biserica Sf. Ioan din Vaslui (1490), biserica Adormirii Maicii Domnului din Bacău (1491), biserica Sfântul Nicolae din Iași (1491 - 1492), biserica Sfântul Gheorghe din Hârlău (1492), biserica Sfântul Nicolae din Dorohoi (1496), biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Huși (1495), biserica Sfântul Nicolae din Botoșani (1496), biserica Sfântul Ioan din Piatra Neamț (1497 - 1498) sau în locuri de refugiu potrivite vieții cenobitice mănăstirea Putna (1466 -1469), singura construcție bisericească anterioară marelui avânt de creație arhitectonică, mănăstirea Voroneț (1488), mănăstirea Tazlău (1496 - 1497), mănăstirea Neamț (1497) și mănăstirea

Dobrovăț (1503 - 1504) - sunt expresia elanului înnoitor izvorât din energia colectivă a țării transferată acum de pe câmpul de luptă în activitatea constructivă.

O adevărată școală de arhitecți bisericești autohtoni formați în deceniile anterioare și care au știut să îmbine într-o sinteză originală elementele variate împrumutate din tradiția arhitectonică și decorativă bizantină și apuseană cu cele autohtone a asigurat unitatea stilistică remarcabilă a acestor construcții, în ciuda soluțiilor de detaliu variate. Ornamentația prin discuri smălțuite, variat colorate, îmbină elementul popular moldovenesc, marcat printr-un puternic gust pentru policromie cu sinteza bizantino gotică realizată în construcția bisericească din Moldova, a cărei trăsătură dominantă este simțul măsurii și al echilibrului, expresie a realității autohtone și a spiritualității care i-a dat naștere. Exuberanta creație arhitectonică a Moldovei lui Ștefan - ale cărei manifestări nu despart hotarele țării prin construcțiile inițiate de domn în Țara Românească, Transilvania și la Muntele Athos - a dat naștere unei tradiții arhitectonice care avea să producă în secolul următor câteva din capodoperele ei cele mai de seamă.

Grija lui Ștefan pentru viața spirituală a Moldovei nu s-a oprit la construcții. Lăcașurile nou înălțate au fost înzestrate din plin de domn cu obiecte de cult și cărți liturgice, produse și acestea ale centrelor de creație dezvoltate în principalele mănăstiri moldovenești, dintre care locul de frunte sub acest raport a fost deținut de mănăstirile Putna și Neamț. Și unele și altele cuprind exemplare de înaltă valoare artistică.

În mod firesc și meritoriu aceste acte și atitudini își au izvorul în dimensiunile virtuților care fac din măreția unui Domnitor, părți ale drept credinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt.

Cinstirea și pomenirea lui prin slujbe și cântări, prin pomenire cu o aleasă evlavie, sunt daruri pe care Dumnezeu le oferă pentru viața pământească aleasă.

Lauda care se dă celor ce trăiesc în chip virtuos, se îndreaptă către Dumnezeu, cum amintește de altfel și Sfântul Grigore de Dumnezeu Cuvântătorul „lauda celor bune înflăcărează și îndeamnă pe credincioși” - astfel, cei trecuți către cele veșnice sunt vii nouă precum fapta dragostei lor. Lauda celui drept se transformă în chip minunat în sărbătoare și de la sine în timp al veseliei constructivă pentru grija de mântuire a sufletului.

Fapta virtuoaasă a adăugat strălucire și sfințenie dreptcredinciosului Voievod Ștefan cel Mare care a cârmuit timp de 47 de ani, purtând platoșa credinței, Țara Moldovei, ca o candelă a faptei și dragostei aprinse prin construcții de biserici și mănăstiri pentru ortodoxia veșniciei nu numai pentru Moldova urmașilor, urmașilor săi. Exemplul vieții, ca jertfă pentru apărarea hotarelor credinței strămoșești, îl fac pe Domnitor, apărător al Creștinătății și iscusit „atlet al Creștinătății”.

Pornind de la viețuirea jertfelnică pentru credință și neam, Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a venit nu numai ca o recunoaștere a acestora ci ca un act prin care chipul credinței și al onoarei cavalerești a căpătat, aura sfințeniei celei veșnice, iar ziua trecerii la cele veșnice să poarte bucuria pomenirii întru veșnicie a spiritului asemenea celorlalți bărbați sfinți.

2 iulie îmbogățește dimensiunea zilei liturgice prin slujbă de pomenire, Cărțile de cult, Sinaxarul și Calendarul Bisericii noastre laudă, mărește și învie spre pomenire pe „Dreptcredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt”.

Astfel, Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cuprinsă în Tomosul Patriarhal și Sinodal de Canonizare din 20 Iunie 1992 s-a făcut trâmbiță a veacurilor peste veacuri ce aducea la cunoștința credincioșilor și clerului Bisericii Ortodoxe Române, evlavioșilor români oriunde ar trăi aceștia, că odrăslit din pământul Moldovei, martirul Voievod este sfântul purtător de biruință și apărător al creștinătății.

Suntem datori să ne amintim că dreptcredinciosul Voievod își trage rădăcina vitejiei din Borzești ca fiu al unsului de la Duhul Sfânt, Voievod Bogdan al II-lea și al Doamnei Măria Mălina Oltea. La 12 aprilie 1457, după uciderea tatălui său, este chemat la tronul Moldovei, de unde rămâne drept și neclintit în apărarea „până la moarte” a întregii creștinătăți, cu toate nenumăratele încercări și suferințe.

Biruințele sale nu au fost puse de către marele Sfânt pe seama virtuților sale, nici pe seama iscusinței unui viteaz de neînfrânt ci, din smerenie, pe seama voii și a puterii lui Dumnezeu care îi aduce cununa biruinței și pentru dobândirea celor veșnice, în locul celor vremelnice. Moldova, Muntenia, Transilvania și Muntele Athos laudă evlaviosul Voievod ce știa să se roage și pentru sine și pentru oștenii țării lui. Împletind înțelepciunea și dreptatea cu evlavia și rugăciunea, ca locuitor al pământului a fost preocupat să-și agonisească din bucuria celor veșnice.

Nu întâmplător cronicile vremii și ele cu lacrimi în ochii istoriei aminteau că „pe Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere la mănăstire la Putna care era de dânsul zidită. Așa jale era, că plângeau toți, ca după părintele lor”

Iar cronicarul amintește despre „cel ce se ridica biruitor deasupra vrășmașului” că după moartea lui până astăzi îi zic Sfântul Ștefan Vodă „... pe care nimeni din domni nici mai înainte, nici după aceea nu l-au ajuns”

Candela de la mormântul Domnului Sfânt nu se va stinge niciodată în conștiința nici unuia dintre români, nici în adâncimea veșniciei lui Dumnezeu, de unde coboară toată darea cea sfântă și tot darul desăvârșit.

Ar fi potrivit a spune că „nu sunt graiuri nici cuvinte” a descrie o viață trăită dintr-o jertfelnicie conștientă, însă sfințenia suplinește și desăvârșește pecetluind cuvântul unei laude de dinafară.

„Puține din cele alcătuite de măriile sa s-au schimbat. S-au prefăcut hotarele; au trecut rândurile de oameni. Pretutindeni au rămas lăcașurile lui Dumnezeu; în toate răzășiile stau uricele sale; în toate cotloanele pământului Moldovei amintirea războaielor pentru dreptate; cel din urmă urmaș al plugarilor de atunci cunoaște semnele Măriei sale Ștefan într-un vad de ape, într-un pisc de stâncă, într-o ruină de pe un colnic. De patru veacuri și jumătate - amintea Mihail Sadoveanu în Viața lui Ștefan cel Mare - acea putere trăiește asupra Moldovei, ceea ce dovedește că anume oameni nu picr decât prin pulberea lor. Puterea lor adevărată stăruiește de aceea ce numesc oamenii de rând moarte. La sfânta Putnă, unde măriile sa și-a așezat singur mormântul și piatra cu inscripție între flori de acantă, nu s-a stins nici o clipă candela aprinsă în iulie 1504”.

LA PUTNA

La Putna mă doare
Suflarea când merg,
Însă chemarea e soare
Și sufletu-ntreg.

Cu Ștefan în suflet
Și în gând
Pământ și cer, un cuget,
Rărunchii ne pătrund.

Sfințit de cântec și de timp
De sufletul baladei
Mă nasc din dorul fără anotimp
Că-i Putna - candela icoanei.

ASPECTS OF THE SPIRITUAL AND RELIGIOUS POLICY OF THE FAITHFUL STEVEN THE GREAT

SUMMARY

Enlivened by a superior instinct of creation Steven the Great gave his people not only a powerful state, a remarkable military force and an unparalleled international prestige, but also a remarkable cultural and spiritual tradition that lasted over the centuries and which, nowadays, make up the cultural and touristic patrimony of Moldavia.

500 DE ANI DE LA MOARTEA LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT CONTRIBUȚII LA STUDIAREA CURȚII DOMNEȘTI DE LA HUȘI

Vasile Calestru

Apariția orașelor în Moldova, începând din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, se datorează noii funcții economice a acestei regiuni, activizată tardiv, în raport cu altele și ca o zonă de periferie între Polonia și Ungaria, state feudale avansate, Dunărea inferioară și Marea Neagră.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, în țară existau orașe vechi (Baia, Siret, Suceava, Dorohoi, Roman, Iași, Bârlad), iar în secolul al XV-lea (Adjud, Troțuș, Hârlău, Bacău Cotnari, Piatra pentru legătura între Neamț și Bacău, Huși, Schei), puncte strategice și de trecere.¹

Poziția strategică a târgului Huși, care arăta ca o fortăreață naturală, a servit în timpuri străvechi ca loc de adăpost pentru domni. Ștefan cel Mare (1457-1504) a ales acest loc cu scopul zădărnirii atacurilor tătărești de la vest de Prut.

Istoria Hușilor intră într-o nouă etapă în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1457-1504) și mai ales în a doua jumătate a îndelungatei sale domnii. Este epoca unei mari înfloriri economice a Moldovei, când a sporit numărul satelor și al târgurilor.

Din punct de vedere documentar, târgul Huși este atestat prima dată în Scrisoarea din 17 decembrie 1487, redactată „în Huschy”. Ștefan cel Mare comunica brașovenilor că a înțeles solia trimisă prin concetățeanul și juratul lor Nicolae, și că tot prin el își exprimă unele doleanțe către dâșșii.²

Întemeindu-și părerea pe documentul din 13 martie 1489, Melchisedec consideră că boierul Husul stăpâna o moșie întinsă care cuprindea nu numai locul unde s-a format târgul Huși, vatra satului Buzești și bucata de pământ dinspre Ialan (râul Elan)³ dar și un loc la răsărit de Prut, e râul Sărata unde a fost odinioară târgul Săratei.⁴ Desființarea acestei așezări este în legătură cu faptul că oferea o mai mare siguranță locuitorilor prin poziția locului înconjurat cu dealuri și codri pe de o parte, iar pe de altă parte vecinătatea cu Prutul, care era o piedică în calea năvălirii tătarilor și turcilor. Hușii au devenit astfel un însemnat punct strategic pentru apărarea țării.

Altă atestare documentară a târgului Huși provine din hrisovul dat la 15 octombrie 1490, în care Ștefan Vodă fixează ocolul târgului Vaslui. Hotarul tăia „drumul ce merge de la Vaslui la Huși.”⁵

¹ D.Ciurca, Noi considerații privind orașele și târgurile din Moldova în secolele XIV-XIX, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol”, vol.VII, Iași, 1970, p.23.

² N.Iorga, Istoria armatei, București, 1929, p.64

³ Melchisedec, Chronica Hușilor, București, 1869, p. 10.

⁴ I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, vol. II, București, 1913, p.191.

⁵ I. Bogdan, Documente de la Ștefan cel Mare, vol. II, p. 379; vezi și Istoria Hușilor (coord. Th.Codreanu), Editura Porto-Franco, Galați, 1995, p.40.

Marele voievod avea nevoie de cât mai multe târguri bine așezate; unul dintre acestea a fost întemeiat și la Huși, cu fața spre Prut. Probabil, a considerat că linia Prutului era apărată de cetățile de pe Nistru, de aceea, la Huși, n-a fost construită o cetate.⁶ El și-a concentrat atenția în această parte a Moldovei și datorită așezării geografice a Hușilor, în centrul țării.

Sunt cunoscute victoriile obținute de Ștefan cel Mare. Nu putem trece cu vederea și unele eșecuri militare, printre care pierderea cetăților și porturilor de la Dunăre și Marea Neagră: Chilia și Cetatea Albă (1484). Turcii își consolidează pozițiile, transformând zona într-o bază de operații, chiar pe teritoriul Moldovei. Polonii aveau interese comerciale în Moldova, pe drumul lor spre Marea Neagră. Mai adăugăm și pericolul tătarilor, gata oricând, la porunca sultanului, să intervină în zona Fălciului.

De la Huși, domnul putea supraveghea sudul țării și Valea Prutului, posibilele mișcări ale dușmanilor (tătari și turci); să intervină cu oastea împotriva lor, atunci când era cazul. Era mai ușor de parcurs drumul, cu mai multe ramificații, care ducea de la Iași la Huși, apoi pe Prut, în jos, care trecea pe la Albița, ori la Fălciu-Galați-Constantinople. Două drumuri de pe Prut și Bârlad făceau legătura prin Huși, ca loc de odihnă și de retragere. Mai târziu, a fost și o vamă a Hușilor, dar numai pentru transportul de sare și pește al orășenilor și țăranilor și țăranilor.⁷ Având în vedere aceste avantaje ale locurilor amintite, domnii Moldovei au întemeiat curți domnești, în secolul al XV-lea, în orașele Iași, Hârlău, Dorohoi, Roman, Tg. Frumos, Bârlad, Botoșani (din sec al XVI-lea). Ștefan cel Mare a ridicat patru curți domnești pentru completarea sistemului de apărare în interior și pentru sporirea centrelor de concentrare a trupelor, transformate, astfel, în puncte strategice: Ștefanești, Badeuți, Huși, Botoșani. Dezvoltarea așezării hușene s-a datorat și prezenței curții domnești aici. Oastea aflată la Huși asigura paza voievodului și a curții, era „punct de concentrare a forțelor militare ale domniei” Se colectau și se depozitau produsele de pe moșiile domnești și, fără îndoială, se depozitau și arme, curtea fiind apărată de o garnizoană.⁸

Marele voievod venea la Huși după dese războaie nu numai cu oastea, ci și cu sfatul domnesc și cu curtea, iar boierii cu slujitorii lor. Această lume trebuia hrănită și transportată în bune condiții. Dacă mai adăugăm și populația Hușilor,⁹ ne putem imagina ușor câtă lume se aduna atunci în așezarea de pe Drâslăvăț. Când domnul se afla la Huși, curtea domnească devenea centrul administrativ al zonei respective.

Ca și în cazul altor orașe, Ștefan cel Mare trece la reorganizarea orașelor, procedând la o nouă delimitare a hotarelor târgurilor moldovene. El a constituit un

⁶ N. Iorga, op.cit., p.64; despre importanța așezării hușene din punct de vedere militar, vezi B. P. Hașdeu, Ioan Vodă cel Cumplit, Editura Minerva, București, 1978, p. 105.

⁷ N. Iorga, Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc, București, 1906, p.94.

⁸ L. Focșăneanu, Gh. Diaconu, Bazele puterii militare a lui Ștefan cel Mare, în „Studii cu privire la Ștefan cel Mare”, 1956, p.132.

⁹ I. Gugiuman, Depresiunea Huși. Studii de geografie fizică și economică. Editura Științifică, București, 1959, p.159. Autorul apreciază că în acel timp (la sfârșitul secolului al XVI-lea), târgul Huși avea 500-600 de locuitori stabili.

„ocol” al târgului Huși, care avea menirea să aprovizioneze și să deservească curtea domnească.¹⁰ „Totodată, târgul Huși a avut un ocol de sate care depindea din punct de vedere militar și judecătoresc, de curtea domnească de aici, unde în vara anului 1495, din porunca domnului, au fost zidite la Huși, curțile domnești și biserica cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea, așezarea hușeană cunoaște o deosebită dezvoltare, când devine reședință domnească. De obicei, curtea domnească ajungea la Huși în luna martie, urmând traseul Suceava-Hârlău-Iași-Vaslui-Huși (uneori Bârlad). Itinerariul era determinat de amplasamentul curților domnești, în care se aflau rezerve de hrană, dar și de interesele domniei în rezolvarea problemelor interne din zonă, fapt ce reiese din examinarea activității cancelariei domnești. Domnii din Țara Românească și Moldova se deplasau cu dregătorii lor, în orașe, sate și mănăstiri, pentru a hotărî în litigii, a confirma vânzări și cumpărături de pământ.

Organizarea militară a țării necesita prezența periodică a domnului în această parte a țării deosebit de importantă pentru organizarea apărării împotriva atacurilor turcești și tătărești. Cum se pregătea domnul pentru a înfrunta dușmanii? Mai întâi, apropierea dușmanului de hotare, „era vestită cu grabă, fie la Suceva, fie la Hârlău, fie la Vaslui, fie la Huși, unde se știa că e Domnul, care își avea curți domnești”. Apoi, crainicii domnești vesteau poporului intrarea dușmanului în țară. Se ridicau luptă oastea lui Ștefan, alcătuită din răzeși călări, țărani pedestri și curtenii, care porneau cu toții spre locul hotărât a se fixa tabăra.

După glorioasa domnie a lui Ștefan cel Mare, Poarta Otomană se afla la apogeul puterii sale, iar în Țările Române, mai ales Moldova, erau în situația de a fi transformate în pašalâcuri. Într-o perioadă de mare cumpănă, cu acțiuni militare și diplomație, prezența la Huși a numeroși domni din secolul al XVI-lea a sporit însemnătatea politică a târgului și a contribuit la dezvoltarea sa economică și socială.

Bogdan al III-lea (1504-1517), fiul lui Ștefan cel Mare, a avut o deosebită predilecție pentru această așezare. De fapt, aici a murit. Cronica moldo-polonă menționează că „în anul 7025 august 22, a murit Bogdan Voevod în oraș în Huși. El a fost domn 12 ani, 9 luni”¹¹ „Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546) a manifestat un deosebit interes pentru Huși, cauzele fiind de ordin militar (strategic), dar și economic (comercial). Perioade lungi de timp au stat la Huși Ilie și Ștefan, fiii lui Petru Rareș, Al. Lăpușeanu. Ioan Vodă cel Viteaz (1572-1574) a fixat târgul Huși ca loc de întâlnire a oștilor moldovenc, înainte de campania antiotomană din vara anului 1574.”¹²

Nicolae Iorga considera că Botoșanii au devenit capitală vremelnică, afirmând că Petru Rareș poate fi numit al doilea părinte al acestui oraș (după sătcanul Botaș).¹³

¹⁰ Din mențiunile documentare ulterioare, rezultă că acest ocol a avut zece sate; vezi D. Ciurea, Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII, tom. II, Iași, 1965, p. 222).

¹¹ Este greșită durata domniei domnului; în realitate el a domnit 13 ani și o lună; vezi I. Bogdan, Cronicile slavo-române din secolele XV-XVI, Editura Acad. R. P. R., 1957, p. 183.

¹² Vezi B. P. Hasdeu, op. cit., p. 105-106.

¹³ N. Iorga, Inscripții botoșănene, București, 1905, p. 5-6, 8; idem, Un oraș românesc: Botoșani în vol. „Botoșani în 1932”, p. 3.

Unii cercetători afirmă că marele istoric, din păcate, a exagerat. De fapt, interesele de apărare și administrare a Moldovei cereau mutarea capitalei nu la Botoșani, ci mai mult spre sud, mai spre jumătatea țării.

Dacă observăm de unde și-a eliberat Petru Rareș cele mai multe urice, se poate deduce faptul că domnul încerca alegerea locului pentru noua capitală la Huși sau la Vaslui¹⁴

Sub Ilie Rareș, Ștefan Rareș și Al. Lăpușneanu existau preocupări pentru alegerea locului de capitală la Iași sau la Huși, în cele din urmă fiind ales orașul Iași.

De abia sub Bogdan Lăpușneanu, 2/3 din numărul uricelor sale au fost eliberate din Iași, 1/3 din Suceava și nici un uric din celelalte curți domnești. Astfel, capitala țării s-a mutat de la Suceava la Iași.¹⁵

Sistemul curților domnești dispăre în secolul al XVII-lea și Iașii vor exercita, spre jumătatea acestui secol, funcția de capitală domnească.

În documente, Ieremia Movilă menționa ruina curții domnești de la Huși. Vasile Lupu, referindu-se la curtea din Vaslui, o considera „o relicvă sacră” Simion Dascălu ne relatează că acele curți domnești de la Huși, situate pe locurile de astăzi ale Episcopiei, erau surpate la începutul secolului al XVII-lea, însă beciurile mai existau. La „leatul 7003 (1495), se consemnează în letopiseș, Ștefan vodă au zidit Sfânta episcopie în târgu în Huși și curți domnești carile sîntu surpate, numai beciurile stau până astăzi „(a doua jumătate a sec. al XVIII-lea -n.n.). Au rămas, însă, biserici domnești în târguri, cu clerul lor, menționate uneori în documentele din secolul al XVII-lea.

500 YEARS SINCE THE DEATH OF STEVEN THE GREAT CONTRIBUTIONS TO THE STUDYING OF THE PRINCELY COURT FROM HUȘI

SUMMARY

In the 15th century there were also in Moldavia, besides the urban centres with an economic, political and administrative role, numerous towns which also had the role of being strategical and crossing points. Among these strategical towns it is also included Husi town, which was certified on December, 17th, 1487 by means of the letter that Steven the Great sent to the inhabitants of Brasov townlet. Melchisedec historian assigns another origin to Husi town, which according to a document from the 13th of March 1489 developed on the estate once owned by the landowner Husul-the precincts of the former village Buzesti situated on the valley of Elan. The town offers Steven the Great the possibility to supervise the southern part of Moldavia and the Prut valley due to its position on Falciu-Galati-Constantinopol direction. On the other hand, the importance of the town also owed to the custom that was imposed on the inhabitants in the outskirts of the town for the transport of salt and fish.

¹⁴ I. D. Marin, Contribuții la studierea curților domnești din Moldova, în „Studii și articole de istorie”, vol. II, București, 1967, p.39.

¹⁵ Ibidem.

MEMORIA ISTORIEI CA PERMANENȚĂ A DOMNIEI LUI ȘTEFAN CEL MARE

Maria Venera Rădulescu

A doua jumătate a secolului al XV-lea din istoria Moldovei, perioadă de dezvoltare economică și înflorire culturală de excepție, ce înscrie creații artistice cu valoare de capodopere, este marcată, în același timp, de eroism și jertfe pentru apărarea hotarelor și a credinței creștine.

Suveranul statului, Ștefan cel Mare, se remarcă prin abilitate politică, rafinament diplomatic, capacitate de a organiza armata.

Marele voievod își trăia cu maximă intensitate anii de domnie, conștient fiind de răspunderea ce o avea pentru viitorul țării, pentru memoria istoriei.

Într-o agitată și nesigură perioadă pe scena europeană, Moldova, un stat relativ tânăr, era consolidat și dobânda o importantă dimensiune internațională.

Strateg pe câmpul de luptă, Ștefan era la fel de bun strateg în toate treburile țării. Știa prea bine că o bătălie putea fi victorioasă, incertă sau putea fi pierdută, dar poporul nu va putea fi nicicând robit atâta timp cât va avea un conducător autoritar, iar Biserica va fi puternică.

Izbânzile erau dobândite „cu voia lui Dumnezeu”, iar piosul voievod își arăta smerenia și recunoștința prin slujbele de mulțumire către puterea divină, prin ctitorirea unor minunate lăcașuri de cult, pe care le va înzestra cu nenumărate danii.

În anul 1466, voievodul se hotărâse să ridice mănăstirea Putna. Se gândea, probabil, s-o târnosească la împlinirea a zece ani de la luarea domniei. Momentul este consemnat lacunar în „Letopisețul de la Putna” (II): „*În anul 6974 <1466> iulie 10, s-a început să se zidească, cu ajutorul lui Dumnezeu, sfânta mănăstire a preasfintei născătoare de Dumnezeu, la Putna*”¹ Cel care va face conexiunea între acest eveniment și anii de domnie ai voievodului Moldovei va fi cronicarul Grigore Ureche: „*Iară în al zecilea an al domniei sale, în anii 6974 (1466), iulie 10, au început a zidi mănăstirea Putna, spre slava lui Dumnezeu și a Preacuratei Maicii Fecioarei Maria*”²

Campaniile militare conduse de voievod, precum și prelungirea lucrărilor edilitare ale mănăstirii vor avea ca rezultat sfințirea bisericii abia în anul 1470. „Letopisețul de la Putna” (I) relatează că, după biruința asupra mulțimii de tătari în lupta de la Lipniți, lângă Nistru, din 6978 <1470> august 20, Ștefan voievod, „*s-a întors și a venit și a sfințit hramul preasfintei născătoare de Dumnezeu cel de la Putna, cu mâna preasfințitului mitropolit chir Theoctist și a episcopului Tarasie și a egumenilor tuturor mănăstirilor și a clerului preoțesc în număr de 64, septembrie 3, în vremea arhimundritului Ioasaf*”³. Ziua era chibzuit aleasă, deoarece la 8 septembrie urma sărbătoarea Nașterea Fecioarei Maria, iar la 14 septembrie, sărbătoarea Înălțarea Sfintei Cruci. În acele zile, la Putna se puteau ține, după ritual, slujbele acestor mari sărbători creștine, iar voievodul și mitropolitul se puteau întoarce la Suceava pentru a fi prezenți la slujbele ce se oficiau la Mitropolie.

Ne putem imagina fastul zilei de 3 septembrie 1470, fast impus de prezența domnului, a clerului de rang înalt și desigur a marilor boieri, pioșenie pentru toți cei adunați *ad hoc*. Cu acel prilej voievodul Ștefan cel Mare a făcut danie Mănăstirii Putna o minunată cădelniță, lucrată în argint aurit de către un maestru al orfevrăriei, probabil din Transilvania⁴. Cădelnița are incizate câteva elemente de o extremă importanță documentară. În partea inferioară a cupei se află inscripția de danie cu data de 12 aprilie 6978 (1470), iar pe lobii piciorului sunt gravate două steme: stema Moldovei, capul de bour, cu atributele aferente și stema dinastică a voievodului, reprezentată printr-un scut despicat, mobilat în primul câmp de o cruce și o rozetă cu șase petale, așezate în pal, iar în cel de al doilea de trei fascii.

Istoricii de artă care s-au ocupat de această piesă au evidențiat calitățile sale plastice: „*O lucrare remarcabilă, specific transilvăneană, e în schimb cădelnița de argint aurit din tezaurul mănăstirii Putna, făcută la comanda lui Ștefan voievod în 12 aprilie 6978 (1470), după cum arată pisania slavonă gravată pe cupă (...)*”⁵. Amintim că data de 12 aprilie era ziua în care Ștefan cel Mare îl biruise pe Petru Aron: „*În anul 6965 (1457), luna aprilie 12, marșea mare, a venit Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, împotriva lui Aron voievod, la locul numit Hreasca, la Doljești și a biruit Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu și a luat schiptrul Moldovei*”⁶.

Cădelnița, prețioasă danie, memora, prin inscripție, ziua izbânzii, ziua când Ștefan cel Mare devenise suveranul Moldovei.

Ctitoriile din anul 1486, precum Biserica Sf. Cruce de la Pătrăuți sau Biserica Sf. Mucenic Procopie de la Bădeuți - Milișăuți (azi dispărută), iar un deceniu mai târziu, în 1497, Biserica Nașterea Maicii Domnului de la Mănăstirea Tazlău, Biserica Înălțarea Domnului de la Mănăstirea Neamț sau Biserica Sf. Ioan Botezătorul de la Piatra Neamț (1497-1498), ne duce cu gândul la aceeași intenție a voievodului de a aduce slavă puterii divine, la împlinirea fiecărui deceniu ce se scurgea de la urcarea sa pe tronul Moldovei.

În 1507, la trei ani de la moartea marelui voievod, urmașul la tron, Bogdan - Vlad (1504-1517), trebuie să fi făcut, după obiceiul creștinesc, o slujbă de pomenire la mormântul tatălui său de la Putna. În acel an, Bogdan - Vlad dăruia mănăstirii amintite un evangheliar, ferecat în argint aurit, piesă comandată de Ștefan cel Mare dar terminată, după cum arată inscripția, la 5 mai 7015 (1507)⁷. La 2 iulie urma, desigur, comemorarea voievodului dispărut.

Fiecare obiect de danie venit din partea casei voievodale, fiecare ctitorie, are o semnificație aparte.

* * *

Ștefan cel Mare își sărbătorea izbânzile aducând, prin impresionante slujbe, mulțumire lui Dumnezeu, iar vitejii oștirii moldovene erau răsplătiți cu nenumărate danii.

Despre luarea Chilieii în 1465 aflăm din cronici: „*În anul 6973 (1465), luna ianuarie 23, joi, la miezul nopții, a intrat Ștefan voievod în Chilia și a împresurat cetatea. Și a petrecut aici joia cu pace, iar vineri dimineață au lovit și au început să bată cetatea Chilieii. Și așa au bătut toată ziua și s-au luptat până seara. Iar sâmbătă*

s-a predat cetatea și a intrat Ștefan voievod în cetate, cu voia lui Dumnezeu. Și a rămas acolo trei zile, veselindu-se și laudând pe Dumnezeu și împăciuind pe oamenii din cetate (...). Și apoi s-a întors cu toată oastea sa în cetatea sa de scaun a Sucevii. Și așa a poruncit mitropoliților și episcopilor săi și tuturor preoților, să mulțumească lui Dumnezeu pentru ce i-a fost lui dăruit de Dumnezeu cel prea înalt, Savaoth, care se odihnește pe heruvimi⁸

Lupta purtată cu Radu cel Frumos în anul 6981 (1473) și luarea cetății Dâmbovița este relatată astfel: „*La 24 ale aceleiași luni (noiembrie n. n.), miercuri, a luat Ștefan voievod cetatea și a intrat în ea. Și a luat și pe doamna lui Radu voievod și pe fiica lui, care-i era singura născută și toate comorile lui și toate veșmintele lui și toate steagurile lui. Și a rămas acolo trei zile, veselindu-se. Și apoi s-a întors la cetatea sa de scaun a Sucevii. Și atunci mitropolitul cu tot clerul bisericesc i-au făcut o întâmpinare minunată și frumoasă, dar mai ales proslăvind pe Dumnezeu pentru toate câte dăruise robului său, Ștefan voievod. Și atunci a făcut acolo mare ospăț mitropoliților și vitejilor săi⁹*

Intrarea triumfală a voievodului și a vitejilor moldoveni în cetatea de scaun a Sucevii era, de fiecare dată, generatoare de emoții, bucurie, entuziasm general, constituia factorul catalizator al voinței întregului popor. Într-un studiu recent, istoricul ieșan Ștefan S. Gorovei atrăgea atenția, fără a insista mai mult, asupra acelor „*entrée royale*” ale voievodului Moldovei¹⁰

Lupta și biruința de la Vaslui (Podul Înalt) sunt descrise de cronicarul Curții Domnești prin slove de o mare încărcătură emoțională, pline de semnificație asupra importanței momentului politic: „*În anul 6983 (1475) ianuarie 10, marți, a fost război la Vaslui cu puterile turcești și a biruit atunci Ștefan voievod cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul lui Isus Hristos, fiul lui Dumnezeu cel viu, care s-a născut din preacurata fecioară spre mântuirea noastră. Și le-a dat Dumnezeu pe acele limbi necredincioase în ascuțișul săbiei (...). Și steagurile lor și cu schiptrele cele mari au fost luate, mai mult de 40 de schiptre. Și s-a întors Ștefan voievod cu toți oștenii lui ca un purtător de biruințe în cetatea sa de scaun a Sucevii și i-au ieșit în întâmpinare mitropoliții și preoții, purtând sfânta evanghelie în mâini și slujind și laudând pe Dumnezeu pentru cele ce au fost ca dar de la cel prea înalt și binecuvântând pe țar: „Să trăiască țarul”. Și a fost atunci veselie între oameni și la toate domniile dimprejur și la toți creștinii dreptcredincioși, căci a biruit domnul limbile păgâne cu mâna robului său, Io Ștefan voievod. Și însuși Ștefan voievod a făcut atunci mare ospăț mitropoliților și vitejilor săi și tuturor boierilor săi, de la mare până la mic. Și a dăruit atunci multe daruri întregii lui oștiri și laudând pe Dumnezeu pentru cele ce au fost¹¹*

Un alt moment din istoria militară a Moldovei este confruntarea cu Țepeluș. Cronicarul narează amănunțit evenimentele: „*În anul 6989 (1481), luna iulie 8, duminică, a fost război cu muntenii și cu Țepeluș la Râmnic și a biruit iarăși Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu și cu rugăciunile preacuratei maicii lui Dumnezeu și ale tuturor sfinților și cu rugăciunea sfântului și slăvitului mare mucenic Procopie (...). Și domnul Ștefan voievod de acolo s-a întors ca un purtător de biruințe cu toată oastea sa și cu toți boierii săi în cetatea sa de scaun a Sucevii. Și acolo atunci domnul Ștefan voievod a făcut mare ospăț mitropolitului și episcopilor și boierilor*

săi și întregii lui oștiri. Și a instituit atunci mulți viteji și a dăruit atunci multe daruri și îmbrăcăminte scumpe boierilor săi și vitejilor și întregii lui oștiri. Și pe toți, după vrednicie, i-a slobozit, pe fiecare la ale sale și i-a învățat să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu pentru cele ce au fost, pentru că de la Dumnezeu au fost cele întâmplare”¹².

Victoriile erau uneori aniversate, după un anumit număr de ani, dorindu-se a se păstra astfel în memoria istoriei sacrificiile și voința unui neam.

După victoria din 1475, Curtea Domnească de la Vaslui va cunoaște o perioadă de distrugerii și incendieri cauzate de atacuri turco-tătare. Cercetările arheologice recente au sesizat în această zonă un nivel de arsură, încadrat cronologic perioadei amintite¹³. Între anii 1474 (6982) august 26¹⁴ și <1493> martie¹⁵, se înregistrează un hiatus în documentele emise de cancelaria lui Ștefan cel Mare, la Curtea domnească din Vaslui, ceea ce explică, în plus, situația semnalată.

Reconstruită și îmbogățită în anul 1490 printr-o frumoasă biserică paraclis, cu hramul Tăierea Capului Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul,¹⁶ reședința voievodală de aici era pregătită, în ianuarie 1495, să aniverseze, cu toată măreția cuvenită, împlinirea a două decenii de la marea victorie antiotomană. Voievodul împreună cu cei doi fii ai săi, Alexandru și Bogdan -Vlad, întregul divan, înaltul cler, marea boierime și desigur mulțimea din sate și târguri vor fi petrecut în ospețe și veselie întreaga lună, iar vitejii moldoveni se vor fi bucurat de mărinimia domnească.

Pentru **credincioasă slujbă** sunt răsplătiți deopotrivă boieri din sfatul domnesc și oșteni obișnuiți. Un document emis la 10 ianuarie 1495 arăta că „*pe această adevărată slugă a noastră Miclea și pe surorile lui, Mălina și Burae și Greaca, fiii Stanei, nepoții lui Ivan, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și le-am întărit în țara noastră, în Moldova, dreapta lor ocină, un sat pe Cneaja, anume unde a fost casa bunicului lor, Ivan (...)*”¹⁷ Presupunem că cel ce-l slujise în lupte pe Ștefan cel Mare putea fi acel Ivan, care, la data emiterii documentului, nu mai era în viață.

Tot la 10 ianuarie 1495, voievodul întărește jumătate de sat pe Cuțitna anume Fofășeștii „*cumpărate de Vasco și Mihul Bontea și Mihăilă și Toderică al Dolhii*”, specificându-se că „*le-am întărit pentru dreapta lor slujbă și pentru că ei și-au cumpărat cu banii lor drepti*”¹⁸.

La 11 ianuarie 1495, într-un alt act emis la Vaslui, se menționa că „*acest adevărat credincios al nostru pan Călnău spătar ne-a slujit nouă drept și credincios. Deci noi văzând slujba lui dreaptă și credincioasă către noi, l-am miluit cu deosebita noastră milă și i-am dat și i-am întărit de la noi în țara noastră Moldova, jumătate din satul anume Piscul, pe Bârlad partea de sus, și jumătate din moara ce este pe Bârlad; iar cealaltă jumătate a aceleiași mori să fie lui pan Eremia postelnic*”¹⁹

În aceeași zi un alt document arăta că „*aceste adevărate slugi ale noastre Mareș și Duma Mălăescul și Sima și Nicoară și Petrică ne-au slujit drept și credincios. Deci, noi văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și întărit de la noi în țara noastră în Moldova un sat pe Bârlad... Mereștii*”²⁰.

Tot la 11 ianuarie 1495, o danic domnească era făcută lui pan Petru ușar: „*această adevărată slugă a noastră, pan Petru ușar, ne-a slujit drept și credincios.*

De aceea, noi văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, l-am miluit cu deosebita noastră milă, i-am dat și i-am întărit de la noi în țara noastră, Moldova, jumătate din satul de pe Bârlad anume Tomceștii, partea de sus și jumătate din zăgazul pentru prins pește care este la Bârlad"²¹

În ziua următoare, 12 ianuarie, domnul făcea daniile lui **Alexa și Jurca și Dragoșe și Giurgea**: „*De aceea noi, văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și le-am întărit de la noi în țara noastră, Moldova, un sat la Dimaci, anume Țigăncii*”²².

Un alt act din 12 ianuarie era o danie domnească pentru pan Eremia postelnicul: „*acest adevărat credincios al nostru pan Eremia postelnic ne-a slujit nouă drept și credincios. Deci noi văzând slujba lui dreaptă și credincioasă către noi, l-am miluit cu deosebita noastră milă, i-am dat și i-am întărit de la noi în țara noastră Moldova, jumătate din satul anume Piscul, pe Bârlad, partea de jos și jumătate din moara ce este pe Bârlad; iar cealaltă jumătate din aceea moară să fie lui pan Călnău spătar*”²³

De remarcat că, cei ce se bucurau de daniile domnești, pentru credincioasă slujbă, uneori dețineau ranguri în divanul domnesc iar alții nu făceau parte din marea boierime, numele lor nefiind însoțit de apelativul „pan”

Arhivele păstrează și alte documente emise la Vaslui în aceeași zi de 12 ianuarie 1495. Unul dintre acestea era un act de danie pentru Fete și frații lui, Vasiu și Tatul: „*aceste adevărate slugi ale noastre, Fete și frații lui, Vasiu și Tatul, ne-au slujit drept și credincios. De aceea, noi văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și le-am întărit la noi în țara noastră, Moldova, jumătate din seliștea de pe Bârlad, anume Fundenii, partea de jos*”²⁴. Un alt document era un act de danie pentru „*acești adevărați slugi ale noastre, Focșa și Berehoiu și Bantăși, slugi nouă drepte și credincioase; drept aceea văzând și noi a lor dreaptă slujbă și cu credință și noi ne-am milostivit spre dânșii și deosebit cu a noastră milă am dat și le-am întărit lor de la noi, din pământul nostru al Moldovei, un loc de pustie, la fundul Covurluiului cu apă, între Rădești și între Voinești, ca să-și facă loru-și siliști de sat (...)*”²⁵ Alt document, emis în aceeași zi, era o danie pentru „*aceste adevărate slugi ale noastre, Frățilă și nepoții lui, Mareș și Florea și Danciul și Badea <care>, ne-au slujit nouă drept și credincios. Deci noi văzând slujba lor dreaptă și credincioasă către noi i-am miluit cu deosebita noastră milă și le-am dat și le-am întărit <de la> noi în țara noastră, Moldova, un sat pe Bârlad, la Rătud, anume Lieștii(...)*”²⁶

Cancelaria domnească emitea din Vaslui, în ianuarie 1495, un număr mare de documente, desigur nu toate acte de danie „*pentru dreaptă și credincioasă slujbă*” ci și „*pentru că le este ocină dreaptă*” sau „*fiindcă și-au cumpărat-o pe banii lor drepti*”²⁷.

În acea lună ianuarie a anului 1495, la Curtea Domnească de la Vaslui, de curând refăcută, se aducea, cu pioșenie, slavă lui Dumnezeu pentru izbânzile avute în lupte. Voievodul își arăta, în același timp, recunoștința pentru loialitatea și faptele de arme ale eroilor moldoveni.

Aniversarea a două decenii de la victoria bătăliei avea menirea, desigur calculată de către voievod, de a menține trează vigilența și vigoarea neamului

moldovenesc, într-o perioadă când amenințările externe la integritatea statală trebuiau luate în calcul cu multă luciditate²⁸

Poziția geografică a Vasluiului îl definise ca punct strategic în apărarea țării; importantul său rol politic și militar se dovedise din plin la 10 ianuarie 1475.

O ultimă mare bătălie pomenită de cronici este cea purtată de Ștefan cel Mare cu oastea leșească condusă de craiul Albert, la Codrii Cozminului, în ziua de 26 octombrie 1497. Urmărirea și alungarea invadatorilor iar apoi sărbătorirea victoriei sunt relatate astfel: „*Și luni octombrie 30, iarăși a fost respins craiul de la Cernăuți și a trecut râul Prut. Și de acolo a fugit cu câțiva oșteni puțini și deabia a scăpat. Iar însuși domnul Ștefan voievod a slobozit toată oastea sa pe fiecare la ale sale și așa a poruncit tuturor vitejilor și boierilor săi să se adune în ziua Sfântului Nicolae în târgul numit Hârlău. Deci s-au adunat toți în acea zi. Și acolo atunci domnul Ștefan voievod a făcut mare ospăț tuturor boierilor săi, de la mare până la mic și atunci a instituit mulți viteji și i-a dăruit atunci cu daruri scumpe, fiecare după vrednicia sa.*

Și i-a slobozit la ale lor și i-a învățat să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu cel prea înalt pentru cele ce le-au fost dăruite, pentru că toate biruințele sunt de la Dumnezeu”²⁹

Tradiția despre protecția de care se bucura oastea moldovenească din partea sfinților prăznuiți în ziua bătăliei era transmisă peste vreme și consemnată la jumătatea secolului al XVII-lea de cronicarul Grigore Ureche. În lupta de la Râmnic cu Țepeluș, din 8 iulie 1481, Ștefan vodă a biruit „*cu mila lui Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a tuturor sfinților și cu ajutorul sfântului și a marelui mucenic a lui Hristos, Procopie (...)*”³⁰, iar în bătălia de la 26 octombrie 1497 de la Codrii Cosminului, moldovenii au învins oastea leșească a craiului Albert „*luîndu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfântului mucenic Dimitrie (...)*”³¹ Acest fenomen, se observa într-un studiu recent, „reprezintă o întrepătrundere între temporal și transcendent, creionând elementul de sacralitate al monarhiei ștefaniene. Obținerea unor asemenea reprezentări la nivelul imaginarului social și propagarea lor în timp nu a fost posibilă decât printr-o propagandă asiduă de asociere a persoanei domnului cu sfera sacralului, de aici rezultând baza structurală a cultului lui *Sfeti Ștefan vodă (...)*”³².

Inscripțiile monumentelor ecleziastice sau cele de pe obiectele de danie păstrează, totodată, peste veacuri, memoria istoriei. Ctitoria domnească Sf. Mihail de la Războieni (1496) era gândită pentru a aminti generațiilor viitoare jertfele aduse de moldoveni, cu două decenii în urmă, în bătălia de la Pârâul Alb (26 iulie 1476), pentru apărarea entității statale și a credinței creștine. Caracterul comemorativ era precizat chiar în pisanie: „*pentru amintirea și pentru pomenirea tuturor dreptcredincioșilor creștini care s-au prăpădit aici*”³³ Se definea pentru prima dată în istoria noastră specificul de **necropolă a martirilor** dat unei ctitorii.

Conștient de importanța momentului istoric pe care îl trăia și-l făurea, de necesitatea amintirii acelor fapte, voievodul poruncise ca ele să fie consemnate în Cronica oficială de Curte.

„Letopisețul anonim al Moldovei” este considerat a fi o copie a letopisețului oficial scris din voința lui Ștefan cel Mare, letopiseț continuat cu un adaos izolat din anul 1507, din timpul domniei fiului său, **Bogdan - Vlad**.

Voievodul își arăta, în același timp, respectul pentru evenimente aproape uitate. Încercând să reconstituie primele pagini din istoria țării, *Letopisețul* redactat la Curtea de la Suceava ne va aminti înaintașii lui Ștefan cel Mare la tronul Moldovei, fapte petrecute cu mai bine de o sută de ani în urmă.

Aducerea la Putna a bisericii de lemn de la Volovăț, monument legat, prin tradiție, de memoria lui Dragoș vodă - întemeietorul Moldovei, ridicarea la Volovăț a Bisericii Înălțarea Sfintei Cruci (1500 - 1502), așezarea din porunca sa a lespezilor funerare pe mormintele vechilor voievozi, morminte ce se află în Biserica Sfântul Nicolae Domnesc de la Rădăuți, sunt alte momente din istoria Moldovei ce pun în lumină respectul și responsabilitatea ce o simțea „*Binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt*” pentru memoria istoriei.

NOTE:

1. *Cronicile slavo-române din sec. XV - XVI publicate de Ion Bogdan*, ed. P. P. Panaitescu [în continuare: *Cronicile slavo - române*], București, 1959, p. 62.
2. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București, <1958 >, p. 92.
3. *Cronicile slavo - române*, p. 50.
4. *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare* [în continuare: *Repertoriul*], București, 1958, cat. 117, p. 340, fig. 239; Corina Nicolescu, *Arta metalelor prețioase în România*, București, 1973, p. 30, catalog 31, fig. 33.
5. V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările române*, București, 1959, p. 890, fig. 845.
6. *Cronicile slavo-române*, p. 15 („Letopisețul anonim al Moldovei”).
7. V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 888, fig. 842-843; *Repertoriul*, cat. 166, p. 425-431.
8. *Cronicile slavo-române*, p. 16 („Letopisețul anonim al Moldovei”). Relatarea o regăsim, într-o redactare foarte asemănătoare, în „Letopisețul de la Putna” (II), Cf. *op. cit.*, p. 62.
9. *Ibidem*, p. 17.
10. Ștefan S. Gorovei, *Maria Asanina Paleologhina, doamna Moldovei (I)*, *SMIM*, XXII, 2004, p. 10; vezi și B. Guenée, F. Lehoux, *Les entrées royales françaises de 1328 à 1515*, Paris, 1968; Lawrence M. Bryant, *La cérémonie de l'entrée à Paris au Moyen Age*, în „*Annales ESC*”, 1986, 3, p. 513-542; idem, *The King and the City in the Parisian Royal Entry Ceremony: Politics, Ritual and Art in the Renaissance*, Genève, 1986; Ralph E. Giesey, *Modèles de pouvoir dans les rites royaux en France*, în „*Annales ESC*”, 1986, 3, p. 588-591.
11. *Cronicile slavo-române*, p. 18.
12. *Ibidem*, p. 19.
13. Informații obținute de la arheologul Laurențiu Chiriac, căruia îi mulțumim și pe această cale.

14. *DRH, A, Moldova*, vol. II (1449-1486), București, 1976, doc. 198, p. 184-185.
15. *DIR, veac XV, A, Moldova*, vol. II (1476 - 1500), București, 1954, doc. 169, p.184-185.
16. *Repertoriul...*, p.87, fig. 51-53. Hramul *Tăierea Capului Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul* dat bisericii paraclis de la Vaslui era ales de domnitor spre slava sfântului amintit, socotit probabil a fi fost ocrotitorul armatei moldovene în lupta din 10 ianuarie 1475. Biserica creștină sărbătorește Soborul Sf. Prooroc Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului la 7 ianuarie, iar *Tăierea Capului Sf. Prooroc Ioan Botezătorul* la 29 august.
17. *DIR, veac XV, A, Moldova*, vol. II (1449 - 1500), București, 1976, doc. 196, p.213-214.
18. *Ibidem*, doc. 197, p. 214-215.
19. *Ibidem*, doc. 198, p. 215-216.
20. *Ibidem*, doc. 199, p. 216-217.
21. *Ibidem*, doc. 200, p. 217-218.
22. *Ibidem*, doc. 202, p. 219.
23. *Ibidem*, doc. 203, p. 219-220.
24. *Ibidem*, doc.204, p. 220-221.
25. *Ibidem*, doc. 205, p. 221-222.
26. *Ibidem*, doc. 206, p. 222-223.
27. *Ibidem*, doc. 207-214, 216, p. 223-232, 234-235.
28. Eugen Denize, *Ștefan cel Mare. Dimensiunea internațională a domniei*. Editura „Cetatea de Scaun”, 2004, p. 126 ș.c.l.
29. *Cronicile slavo-române*, p. 21-22.
30. Grigore Ureche, *op. cit.* , p. 105.
31. *Ibidem*, p. 113.
32. Liviu Pilat, *Mesianism și escatologie în imaginarul epocii lui Ștefan cel Mare*, SMIM, XXII, 2004, p. 113.
33. *Repertoriul*, p. 143.

RECORDING THE MAJOR HISTORICAL EVENTS DURING THE REIGN OF STEPHEN THE GREAT

SUMMARY

Economical development, cultural blooming, territorial integrity and permanence of Christianity were the major characteristics of Moldavian history during the second half of the 15th century.

Prince Stephen the Great (1457-1504), a prominent character of his time, wished his epoch to be remembered by his people. The official court's chronicle narrated every thrilling battle, the prince's victorious entrance into the Princely Residence of Suceava, as well as religious services serving as thanks to the higher power that protected them during the battles. The princely magnanimity towards the brave Moldavians was noted in the chancellery's papers.

The twenty years anniversary of the victory in Vaslui battle (known as High Bridge victory) was celebrated with festivity in January 1495, at Princely Residence of Vaslui, and the twenty years commemoration of Moldavian sacrifice in White Valley's battle (1476) took place with high solemnity by dedicating Razboieni's Church to the commemoration of the martyrs in 1496.

The prince showed respect to his precursors to the princely throne. The notes of the official court's chronicle refreshed people's memory with the major events and names of the first Moldavian princes; their tombs located inside Princely Church of Radauti have been covered with tombstones artistically cut and inscribed under Stephen the Great's order; the church built at Volovat between 1502-1503 was dedicated to the memory of the principality-founding prince - Dragos.

The gifts to the church (e.g. the censer offered to Putna Monastery in 12 of April 1470, and the gilded cover of the Humor's Four Gospel Book - 1487), as well as some foundations made in 1487 and 1497 were related to the anniversary of the date when Stephen the Great was crowned.

Moldavia's glorious events have been recorded into the history due to the strong personality of the prince Stephen the Great.

ANEXE

Fig. 1 - Mănăstirea Putna. Biserica "Adormirea Maicii Domnului", ctitorie din 1470 a voievodului Ștefan cel Mare, refăcută între anii 1653 - 1662

Putna Monastery. "The Dormition of the Virgin" church. 1470,
rebuilt 1653-1662
<http://www.cimec.muzeuvaslui.ro>

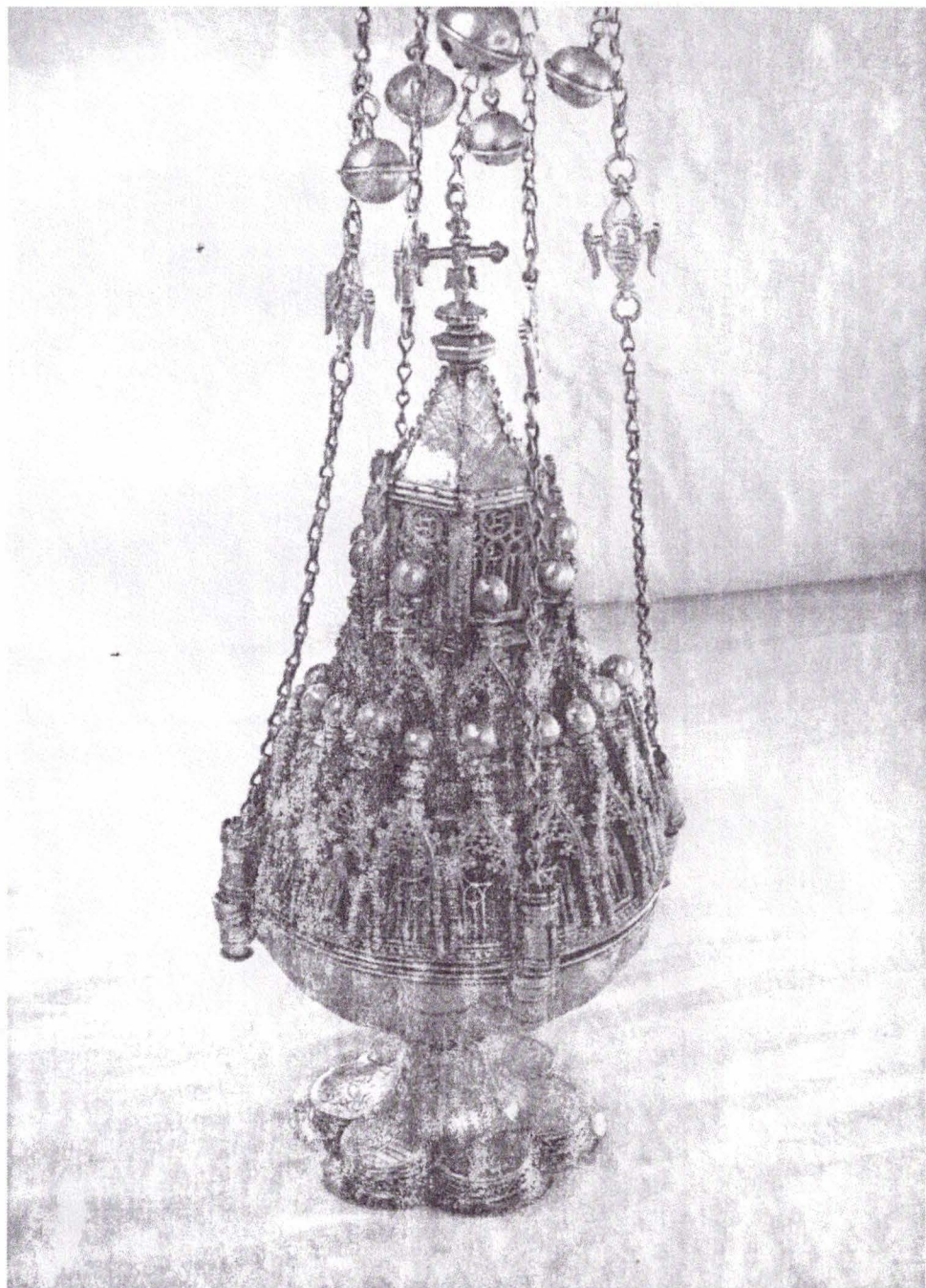

Fig. 2 - Cădelnița dăruită de Ștefan cel Mare mănăstirii Putna, în anul 1470
Censer bestowed by Stephen the Great to Putna Monastery. 1470.

Putna Monastery, museum

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuaslui.ro>

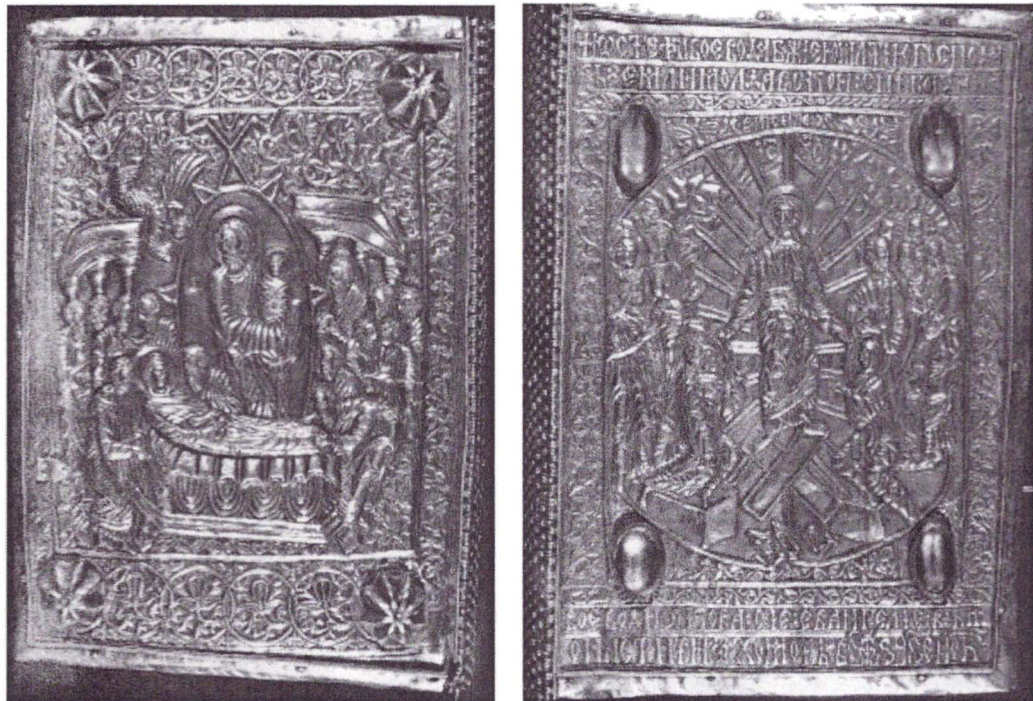

Fig. 3 - Ferecătura Tetraevangheliarului dăruit de voievodul Bogdan - Vlad
mănăstirii Putna în anul 1507

Gilded cover of the Four Gospel Book bestowed by prince
Bogdan - Vlad to Putna Monastery, 1507

<http://www.cmae.ro> <http://www.muzeulvaslui.ro>

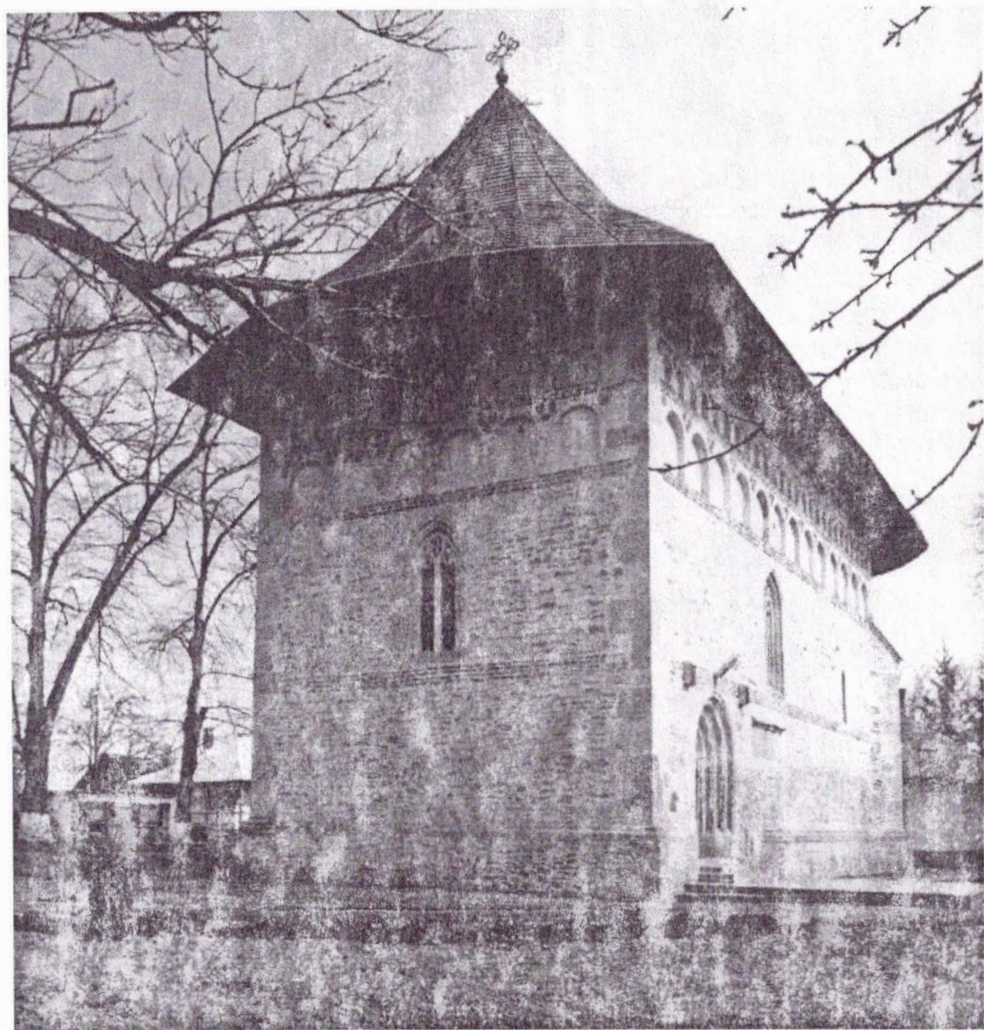

Fig. 4 - Războieni. Biserica "Sf. Mihail" (1496)
Războieni. "St. Michael" church (1496)

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND UNITĂȚILE ȘI INSTRUMENTELE DE MĂSURAT FOLOSITE DE VASLUIENI ÎN EVUL MEDIU

Gheorghe Clapa

Studiul de față urmărește să prezinte unitățile de măsurat folosite de vasluieni de-a lungul evului mediu până la introducerea sistemului metric de măsurat greutăți - 1 ianuarie 1866. O importanță deosebită o reprezintă studierea vechilor măsuri folosite de vasluieni și modul cum măsurau lungimea, suprafața, capacitatea, greutatea și volumul în evul mediu. Astfel, sunt precizate problemele privind relațiile agrare și comerțul din trecutul vasluian. În prezenta lucrare sunt prezentate unitățile și instrumentele de măsurat, pe categorii, cum ar fi: lungime, suprafață, capacitate, greutate și volum. Cum e firesc, măsurile au fost așezate pe sisteme, după mărime.

Mai întâi, vom prezenta măsurile de lungime. Pasul a fost măsura de lungime cea mai ușor de utilizat pentru toți oamenii. Pasul era amintit în documente, îndeosebi în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea¹, când pământurile se măsurau foarte adesea în pași, pe una sau două dimensiuni. În documente se întâlnesc locuri măsurate în sute de pași. La 6 februarie 1820, mărimea unui pământ la Crăeștii din ținutul Vaslui era de 20 de pași în lățime și de 300 pași în lungime.² Mărimea pasului a fost de șase palme. Documentele amintesc și pași care măsurau șapte palme. Posibil să fie vorba despre o greșeală de transcriere, ținând seama că cifrele de 6 și 7 din alfabetul chirilic se pot confunda.³

Ca instrument de măsurat lungimile, stânjenul a fost foarte utilizat, țărani însemnându-și pe coada sapei, pe oticul plugului sau pe talpa casei mărimea lui, pentru a-l avea oricând la îndemână.⁴ Stânjenul avea opt palme. În documente se

¹ *Miron Costin*, III, 1915, p. 23. La Bârlad, în 1913, Tudor Pamfile - împreună cu unul din prietenii săi apropiați V. C. Nicolau, directorul Prefecturii Tutova - întemeiază revista de cercetări și mărturii istorice „Miron Costin” (1913-1916, 1919), care apare lunar. Redacția și Administrația: Bârlad- Strada Corbului. Exemplarul: în țară 25 de bani, în străinătate 35 de bani. Abonamentul anual: în țară 3 lei, în străinătate 4 lei. Un număr vechi 40 de bani. Tipografia și legătoria de cărți, C. D. Lupașcu. Începând cu anul II. nr. 7, iulie 1914. Dacă redacția a rămas în continuare în strada Corbului, administrația însă s-a mutat în strada Traian, unde va funcționa un an și jumătate. Din anul al IV-lea, nr. 1, ianuarie 1916, atât redacția, cât și administrația revin în strada Corbului.

² *Uricarul*, VI, p. 172 și V. Urechia, *Istoria românilor*, XII, p. 528.

³ Documentele din 20 decembrie 1698 și 1742 în *Miron Costin*, I, 1913, nr.2, p.21.

⁴ T. Pamfile, *Agricultura la români*, București, 1973, p. 230. Tudor Pamfile, autodidactul cu o temeinică pregătire, s-a înhâmat la o muncă titanică și rodnică, strângând tot ce se lega de suflet, de credința, de eresurile, de suferințele și bucuriile așezărilor din locul lui de naștere. În anul 1914, Nicolae Iorga îl considera, deja, drept cel mai fervent și mai bine informat dintre erudiții care se ocupă de folclorul românesc. În numai 15 ani, Tudor Pamfile, aidoma unei furnici, a adunat munți de material, publicând 140 de volume care conțin proze și versuri populare, credințe și tradiții folclorice, studii asupra civilizației, materiale sâcștești, culegeri

întâlnesc și stânjeni având șapte palme⁵ sau chiar opt palme. La 6 martie 1814, este amintit un stângen „prost”, având opt palme și opt palmace.⁶ În documente se găesc și însemnări de genul: „după palma ce iaste pusă pe hotarnica veche”. În documentul din 1826 se arată: „am făcut stânjăn gospod după măsura palmii ci este în hotarnica arătată a dumisale paharnicului.”⁷

O largă utilizare, îndeosebi în efectuarea hotărnicii, a avut-o palma. La baza calculării măsurilor de lungime a stat palma. Gheorghe Ghibănescu a cercetat peste 100 de palme domnești.⁸ Din documente rezultă că a existat și o palmă „de om de mijloc”.⁹ Atunci când nu se găsea însemnată pe hotărnicia veche mărimea palmei folosite, se putea utiliza o altă palmă, de obicei cea domnească. La 8 martie 1831, cu ocazia unei hotărnicii la Ghermănești, se face un stângen de opt palme domnești „nefiind palme pe hotarnică”.¹⁰ Palma domnească era confecționată din metal, având o

despre credințele poporului, informații despre civilizația rurală (*Industria casnică la români, Agricultura la români, Cromatica poporului român*) - toate cercetări dedicate obiceiurilor și calendarului popular. Numai culegerile și studiile - care i-au apărut sub egida Academiei Române - însumează la un loc 4200 pagini care se constituie într-o impresionantă arhivă de folclor și etnografie reprezentativă pentru sudul Moldovei.

⁵ Documentul din 1829, în *Miron Costin*, II, 1914, p. 57.

⁶ I. Antonovici, *Documente bărlădene*, IV, p. 263. Ioan Antonovici, datorită cunoștințelor sale vaste și contactului permanent cu personalitățile marcante ale neamului românesc, și-a dat seama de importanța pe care o prezintă adunarea și publicarea documentelor privind trecutul istoric al neamului. Aplicarea acestor idei fructuoase pentru istoricul plaiurilor bărlădene s-a soldat cu publicarea cunoscutei colecții „*Documente bărlădene*” - principala sa operă, în cinci volume, rod al unei munci fervente și pline de rezultate. Primul volum a apărut în anul 1911, la Bârlad. El cuprinde cărți domnești de scutiri, acte de proprietăți, inscripții și însemnări adunate de la bisericile din orașul Bârlad. Al doilea volum a apărut în 1912, la Bârlad, și cuprinde actele de proprietate ale Casei Obștei Târgului Bârlad. Al treilea volum, apărut la Bârlad, în 1913, cuprinde acte de proprietate ale moșiilor boierilor Pălădești. Volumul al patrulea a apărut tot la Bârlad, în anul 1924 și cuprinde acte de la șoltuzi și dregători ai Bârladului și alte acte vechi din secolele al XV-lea - al XIX-lea. Ultimul volum, al cincilea, a apărut în anul 1926, la Huși, cuprinzând documente diverse adunate de autor cu ocazia participării la diferite manifestări de cultură, adunări bisericești, testamente, legate etc.

⁷ *Miron Costin*, II, 1914, p. 9; 1 stângen = 8 palme = 2,23 m.

⁸ T. Pamfile, *Agricultura la români*, p. 230; 1 palmă = 0,28 m.

⁹ *Miron Costin*, II, 1914, p. 51.

¹⁰ G. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, p. 183; Râșești, Răbâia, Leușeni și Ghermănești (Fălciu). Publicațiune făcută sub auspiciile d-lui Pavel Michiu, cu o scrisoare a autorului și un portret, Huși, Tipografia Lețca, George Jorică, 1927, III + LXX VIII + 299 / - 302 / p. + 11 tab. Cunoscând bine slavona și paleografia, lui Gheorghe Ghibănescu i-a venit ușor să descifreze peste 150.000 de documente întregi, regeste și perilipsis, fie din depozitele *Arhivelor Statului* din Iași, din cele ale *Academiei ieșene*, ale bisericilor ieșene, ale Spitalului *Sfântul Spiridon*, fie copiind integral și pe loc de la țărani sau de la conace boierești moldovene actele vechi și valoroase. Opera sa este foarte vastă. În afara celor câtorva zeci de volume, el a mai tipărit alte 25 de volume din *Surete și izvoade* (1906-1913) și 13 volume din *Ispisoace și zupise*, având fiecare câte două părți (1906-1922). În anul 1934, Gheorghe Ghibănescu își anunța intenția de a-și scoate 74 de volume din colecția *Surete și izvoade*, conținând documente

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

formă dreptunghiulară. La cele două capete avea câte o gaură și câte un bour, stema Moldovei.¹¹ Era împărțită în opt subdiviziuni, care reprezentau parmacele.

Ca măsură de lungime, degetul este amintit în documente cu numele turcesc de parmac,¹² care derivă de la cuvântul latin palmă. Degetul (parmacul) era considerat a opta parte a palmei.¹³ Linia era a 12-a parte dintr-un deget sau parmac și a 96-a parte a palmei. Piciorul - urma sau talpa - era a șasea parte dintr-un stânjien. Șchioapa era ceva mai mică decât palma, reprezentând distanța de la vârful degetului mare până la vârful degetului arătător, când acestea sunt bine depărtate unul de altul.

În 1775, dimensiunile unei catapetesme din satul Dolheni, situat în ținutul Fălciu, erau de o lungime de 13 palme și două laturi de mână și latul de patru palme și un lat de mână.¹⁴ Latul de mână era a treia parte din palmă. Podul mâinii era o măsură aproximativ egală cu latul de mână, podul palmei având lățimea celor patru degete.

O unitate de măsurat lungimile mai mare decât stânjienul a fost prăjina. Mărimea prăjinii era oficială, recunoscută de domnie.¹⁵ Începând încă din secolul al XVII-lea, prăjina a avut tot 24 de palme sau trei stânjieni. Această mărime rezultă din numeroase mărturii istorice, documentare¹⁶ și narative. La 1843, documentele amintesc de prăjini mai mici. Se spune că o astfel de prăjină măsura 20 de palme gospod (domnești).¹⁷ În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prăjina domnească avea numai 12 palme domnești,¹⁸ fiind egală cu o jumătate din prăjina mare de 24 de palme. Se mai amintește și de prăjina „pogonească” de 10 palme, precum și de prăjina „stânjenească” de 8 palme - care nu este altceva decât stânjienul.

Documentele amintesc de funii sau otgoane de dimensiuni diferite. De exemplu, funia sau otgonul de 30 stânjieni.¹⁹ La 30 iulie 1817, se face o hotărnicie la Ghermănești, în ținutul Fălciului, „cu un lanț de fier de 10 stânjieni domnești.”²⁰ Roata s-a utilizat la măsurarea pământului, având circumferința unui stânjien sau a unei prăjini. Cotul este și el amintit la mijlocul secolului al XV-lea, în privilegiile comerciale acordate negustorilor brașoveni. În documentele interne, cotul apare mult mai târziu, spre sfârșitul secolului al XVI-lea. Spre finele secolului al XVIII-lea este amintit în documente și cotul domnesc. Numai că erau folosite două feluri de coți: cotul obișnuit, cel vechi și cotul halep, care avea o dimensiune mai mare. Arșinul, care era o măsură rusească, era mai mare decât cotul.

În 1844 a fost emis un act din care aflăm cum se calculau ceasurile distanță cu mersul calului și al boului. Se spune că, pentru a se calcula distanța dintre târgul

slavo-române care conțineau peste 180.000 de documente, regeste ori perilipsis. Are tipărite peste 20 de volume din domeniul literar, didactic și pedagogic.

¹¹ T. Pamfile, *op. cit.*, p. 230, unde se reproduce și desenul unei palme.

¹² *Miron Costin*, II, 1914, p. 89.

¹³ T. Pamfile, *op. cit.*, p. 231.

¹⁴ *Ioan Neculce*, 1924, p. 278.

¹⁵ *Miron Costin*, IV, 1916, p. 280.

¹⁶ *Ibidem*, III, 1915, p. 91.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ T. Pamfile, *op. cit.*, pp. 231-232.

¹⁹ *Miron Costin*, III, 1915, p. 28; 1 funie = 20 stânjieni = 44,60 m.

²⁰ G. Ghibănescu, *Surete ...*, XVII, p. 137.

Ordești (târgul Urdești de azi) și satul Murgeni (declarat oraș în anul 2004) - unde urma să se înființeze un iarmaroc nou - s-a făcut „măsura ceasurilor” mai întâi cu carul cu boi încărcat cu trei merțe greutate și apoi în „pasul calului”, acceptându-se faptul că „depărtarea pe piciorul bouului” era de șase ceasuri distanță, iar pe „pasul calului” de patru ceasuri.²¹ Distanța de un ceas de mers cu calul era mai mare decât aceea de mers cu bou de 11/2 ori. Ceasul de mers era principala unitate de măsurat distanțele mari. După ceasurile de mers parcurse era calculat și treapădul pe care încasau aprozii de la cei la care erau trimiși de domnie.²²

„Bătrânul” era numele ce se dădea unei părți din teritoriul satului care aparținuse la începuturile acestuia unui fondator real sau prezumtiv al satului respectiv. Delnițele erau locuri de fânețe. Jirebia era locul de casă din sat locuit de o familie care dispunea de un număr de pământuri sau ogoare în țarină și de o parte din fânețe, pădure etc. La 16 decembrie 1627, se vinde un „loc de casă ce se chiamă o jirebie la Hreasca”.²³ Pământurile erau măsurate cu unități de lungime, nu de suprafață, măsurându-se de obicei lățimea. Pământurile se măsurau de obicei prin trei locuri: la capete și la mijloc. Pământurile din același sat - măsurate de regulă, doar în lățime - aveau, în general, aceeași mărime, ceea ce explică faptul că se vindeau cu același preț. Documentele emise în anul 1648 menționează că „pământurile” din Borăști și Clicești din ținutul Vaslui au fost cumpărate fiecare cu câte doi zloți.²⁴ În noiembrie 1698 se vând un număr de 14, 18, 19, 26, 38 și 149 pământuri la Surineștii din ținutul Vaslui, fiecare având câte 20 de pași latul.²⁵ Documentele din 15 februarie 1786 ne arată că pământurile de la Broșteni din ținutul Tutova aveau aceleași dimensiuni.²⁶ Măsura cea mai obișnuită a pământurilor era de 20 de pași în lățime. În documente se întâlnesc însă și pământuri având dimensiunea de 30 de pași.²⁷ Fiecare jirebie sau gospodărie dispunea de un anumit număr de pământuri în țarina satului. La 6 mai 1608, cu ocazia unor vânzări de ocine la Țuțcani, aflăm că trei locuitorii de aici, fiecare posesor al unei case, aveau 12, 8 și 4 pământuri din țarina satului.²⁸

În secolul al XVII-lea, în loc de băț sau piatră se folosește toporul sau securea. Sistemul străvechi de calculare a suprafețelor prisăcilor, legat probabil de vremurile când oamenii defrișau pădurile cu toporul pentru agricultură, a supraviețuit până în secolul al XIX-lea. La 13 mai 1814 se mai vorbea încă de un loc de prisacă în ținutul Fălciu, care era „cât azvârle omul cu toporul din mijlocul prisăcii în patru părți”.²⁹

²¹ *Documente economice*, vol. II, pp. 291-292.

²² *Uricarul*, XIX, pp. 343-3444; și I. Antonovici, *Istoria comunei Bogdana din Plasa Simila, Județul Tutova*, Tip. G.V. Munteanu, Bârlad, 1906, p.414. Despre ceasuri distanță vezi și *Documente privind relațiile agrare*, II, p. 716.

²³ *Academia Română*, CX/113.

²⁴ *Spiridonia* - Iași, VI/169, 170, 174, 194, 195, 197; pământ = 24 pași; 1 pas = 6 palme.

²⁵ G. Ghibănescu, *Surete și izvoade. Documente Racovițești (1694-1828)*, vol. III, Iași, 1914, p. 156-164. Pământul este egal cu pogonul și corespunde unei întinderi de loc în care un plug putea întoarce într-o zi de lucru.

²⁶ *Uricarul*, XV, p. 275.

²⁷ Documentul din anul 1706 se află în revista *Miron Costin*, IV, 1916, p.233.

²⁸ *Documente privind Istoria României*, A., Moldova, Veacul al XVII-lea, vol. II, p. 151-152.

²⁹ I. Brăescu, *Măsurarea pământului la Români*, în *Miron Costin*, anul II, nr. 7, 1914, p. 22.

Suprafața prisăcii era în acest caz pătrată, spre deosebire de epoca anterioară, când aruncându-se greutatea în toate părțile din mijlocul prisăcii, suprafața acesteia avea o formă aproximativ circulară.

Tudor Pamfile în lucrarea *Agricultura la români* considera că existau trei feluri de pogoane: mic, de 24 prăjini, mare de 48 de prăjini și mijlociu de 36 de prăjini. La mijlocul secolului al XVI-lea, suprafețele viilor în regiunea Huși erau măsurate în fâlcii și jerdii.³⁰ În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, pogonul este amintit în numeroase documente.³¹ Măsurătoarea pogonului se făcea astfel: „se măsoara o margine a lungului și un capăt și viind care măsoară câte 12 prăjini apoi iaste pogon deplin. Dar unde sunt pogoanele lungi și latul vine mai îngust, să face analoghie tot pe socoteala ce să arată mai sus”.³²

Într-un document din 2 aprilie 1785 se amintește de modul cum încasa dijma din porumb episcopia de Huși. În document se arată: „să aibă a trimite episcopii să măsoare cu prăjina fieștecare ogor, fiind față omul cel cu ogorul, și din zece prăjini va lua după obicei și câte prăjini să vor veni să le ia într-un capăt.”³³ În documentele din secolul al XVIII-lea se spune că fiecare om trebuie să prășească zilnic o firtă, „adică a patra parte din pogon.”³⁴ Documente din secolul al XVII-lea amintesc mai multe feluri de poloboace.³⁵ La 3 octombrie 1831, o bute avea 150 de vedre, în timp ce polobocul numai 65 de vedre, deci mai puțin de jumătate.³⁶

Până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, buțile se măsurau prin turnarea până la umplere a apei cu vadra. Când se efectua această operație de măsurare a capacității unei buți sau a unui poloboc, se spunea că se „vădrărește” vasul respectiv.³⁷ La 1824, vădrarii din ținutul Tutovei erau obligați și ei să încaseze darea numită vădrărit, dar după ce măsurau în prealabil vasele cu cotul înfierat dat de visterie. Ei percepeau pentru fiecare „șidulă” aplicată pe fundul vasului, câte cinci parale.³⁸

Venitul cotăritului din orașul Bârlad, la 2 mai 1815, era destinat pentru „facerea și îndreptarea ulițelor târgului.”³⁹ El era la acea dată de 10 parale de o bute și cinci parale de un poloboc, măsurate cu cotul. În 1845, taxa percepută drept cotărit la Bârlad a crescut la un leu pentru vasele mari de 40 vedre, 20 de parale pentru cele mai

³⁰ *Documente privind Istoria României*, A, Moldova, veac XVI, vol. II, p. 3, 71 și 148: documentele din 1551, 1555, 1560; 1 pogon = 5011,79 m. p. (ceva mai mult de jumătate de ha.).

³¹ *Miron Costin*, II, 1914, p. 5, 22, 85, III, 1915, p. 68, 176, etc.

³² T. Pamfile, *Prăjina și pogonul moldovenesc din 1797* în *Miron Costin*, IV, 1916, p. 286-287; *Uricariv*, IV, p. 72-73 și V, p. 307; *Academia Română*, ms. Rom. 91, f. 155.

³³ *Ioan Neculce*, 1925, p. 227; una falce = 14.342 m. p. (aproape un ha. și jumătate).

³⁴ T. Pamfile, *Agricultura la români*, p. 234, unde se afirmă că, la rândul ei, firta se împărțea în patru fileri sau hileri, care erau a 16-a parte din pogon.

³⁵ Arhivele Naționale ale României, Episcopia Huși, XXV/12.

³⁶ *Miron Costin*, I, 1913, nr. 2, p. 29.

³⁷ *Ibidem*, p. 54.

³⁸ I Antonovici, *op. cit.*, IV, p. 292.

³⁹ *Idem*, II, p. 199.

mici de 40 de vedre și cinci parale pentru putini.⁴⁰ La 1857 și 1861, „iratul cotitului” din orașul Bârlad era dat în antrepriză pe trei ani, ca și în alte orașe ale țării.⁴¹

În orașul Huși, venitul cotăritului era perceput de instituții religioase locale. La Huși, venitul cotăritului era de 10 și 20 parale de vas și era încasat, la 1816, de episcopia Huși, marele proprietar feudal local.⁴² Pentru havaetul cotului se plătea câte un leu de tot vasul de la 40 de vedre în sus și câte 20 de parale de tot vasul de 40 de vedre în jos, iar de o puțină câte 10 parale.⁴³ Aceleași sume, cu diferența că pentru o puțină se plătea doar cinci parale, erau percepute la 1845 și de maiorul Iordache Voinescu de la locuitorii de pe moșia sa, târgul Plopana.⁴⁴ Pentru „ca să lipsească prigonirea la urmarea alișverisherului între vânzători și cumpărători”, stăpânul târgului, este vorba de Puiești, numea un cotar al târgului, care trebuia să respecte „rânduiala ce să păzește la alte târguri”, atât la modul cum se efectua cotitul, cât și la „plata havaetului pentru osteneala cotitului”⁴⁵ Stăpânii moșiilor în goana lor după câștiguri cât mai mari, au urcat mereu prețul cotitului buților, ceea ce provoca protestele locuitorilor. La 8 martie 1860, locuitorii din Codăești arătau astfel că plăteau drept cotărit câte doi lei și jumătate pentru un vas cu o capacitate de până la 10 vedre și cinci lei pentru un vas mai mare de 10 vedre.⁴⁶ Cotarii din aceste târguri erau obligați să măsoare buțile folosind „cotul vămii”⁴⁷ sau „cotul eforicesc”⁴⁸ care li se trimitea de la Iași. Vadra era calculată în mod diferit pentru fiecare produs de măsurat, vadra de vin și bere având 10 ocale, cea de spirt 12, iar cea de păcură 15.⁴⁹

În listele de prețuri din anul 1845, în ținutul Fălciu, grâul, porumbul și secara erau socotite la 240 de ocale de chilă, în timp ce orzul avea 180-210 ocale. În ținutul Tutova, chila de grâu și porumb avea câte 260 de ocale, iar orzul 180-210 ocale. În ținutul Vaslui, toate cerealele, cu excepția secarei, erau calculate la 260 de ocale de chilă.⁵⁰

Ca instrument de măsurat, oborocul nu va fi diferit foarte mult de baniță. Oborocul era confecționat din scoarță de tei, fiind înfundat la capăt tot cu scoarță de tei sau cu scânduri subțiri. El era folosit ca și coșarca la încărcarea porumbului în

⁴⁰ *Miron Costin*, III, 1915, p. 185.

⁴¹ Arhivele Naționale ale României, Obșteasca Adunare a Moldovei, dos. 90/1857 și Ministerul de Interne, CVIII/187.

⁴² *Ibidem*, Episcopia Huși, LXXI/45; Episcopul Melchisedec, *Cronica episcopiei Hușilor*, p. 415; *Buletin, - foaie oficială*, 1857, p. 360, 1844, p. 302 și 1847, p. 374 - unde se arată că, la aceste date, în contractul de vânzare a cotitului, se prevedea încasarea a câte 20 de parale de fiecare vas măsurat.

⁴³ *Documente economice*, II, p. 307.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 319-320.

⁴⁵ Documentul din 9 mai 1840 și 23 aprilie 1845; *Ibidem*, p. 251 și 314.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 442; Monezi 1 florin = 80 aspri; 1 galben = 200 aspri; 1 zlot = 200 aspri.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 97 și 242; 1 grivnă = jumătate pfund de argint; 1 grivnă = 216 aspri sau bani.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 368; 1 imperial = 12 aspri; 1 leu = 133 aspri; 1 zlot = 200 aspri.

⁴⁹ *Miron Costin*, III, 1915, p. 184. *Documente privitoare la istoria economică a României*.

Orașe și târguri. Moldova, seria A., București, 1960, p. 242, 306 și 309.

⁵⁰ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Iași (ANDJ), Tr. 1772, op. 2020, dos. 7248/1845; una oacă = 1 kgr. 276 gr.; 1 ort = un sfert dintr-un piastru, adică 10 parale; 1 potronic = monedă mică de argint.

care.⁵¹ În afară de banița de 22 de ocale, considerată „dreaptă” sau oficială, exista și banița de 14 ocale.⁵²

Cronicarul Ion Neculce a înregistrat legenda care spune că, înainte de a fi ales domn, Petru Rareș (numit Măjarul) era „cu măjiile lui la Galați, la pește.” Plecând de aici, a ajuns la Docolina „cu dzece care, câte șase boi carul, pline cu pește.”⁵³

Cei care cântăreau diverse produse erau obligați să o facă numai la cântarele oficiale, aflate sub controlul statului. În anul 1742, domnul Moldovei poruncește vameșului din Bîrlad ca negustorii turci care cântăreau ceară și unt „să nu fie volnici să cântărească fără de cântarul vameșilor ot Bârlad”.⁵⁴

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, „iaratul cântarului” constituia venitul proprietarului moșiei. Numai proprietarii târgurilor aveau dreptul să poseze cântare pentru cantități mai mari.⁵⁵ Despre acest drept al proprietarilor ni s-au păstrat numeroase documente. La 1840, o învoială asemănătoare fac locuitorii din târgul Puiești din ținutul Tutova cu R. Cazimir, care trebuia să numească un cantaragiu ce urma să păzească „rânduiala” existentă și în alte rânduri.⁵⁶ Învoielii asemănătoare mai întâlnim și în târgul Plopana.⁵⁷ Uneori proprietarii săvârșeau abuzuri la cântărit, cum se întâmplă la 1860, când locuitorii din Codăești se plâneau că trebuie să plătească 30 de parale pentru cântăritul a 100 de ocale.⁵⁸

În orașul Vaslui cântăritul constituia un venit și un monopol al eforiei.⁵⁹ În 1860 se expedia la Vaslui o pereche de cumpene de „băcălie” cu toate măsurile necesare, până la 12 dramuri și jumătate.⁶⁰

⁵¹ T. Pamfile, *Agricultura la Români*, p. 220-221.

⁵² *Miron Costin*, III, 1915, p. 46 - documentul din 1742.

⁵³ I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția Iorgu Iordan, București, 1955, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, ediția a II-a, p. 109.

⁵⁴ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, vol. VI, p. 351. Vezi și p. 325, unde se poruncește ca untul domnesc de la Galați “să-l cântărească cu cântarul vămii”

⁵⁵ *Documente privitoare la Istoria economică a României. Orașe și târguri. Moldova*, seria A, vol. II, București, 1960, p. 331.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 251.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 319-320.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 442. Vezi și p. 432.

⁵⁹ *Buletin, foaie oficială*.

⁶⁰ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Iași (ANDJ), *Eforia Iași*, dos. 38/1860. Pentru realizarea studiului de față, de un real folos ne-a fost lucrarea semnată de Nicolae Stoicescu, intitulată *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*. Cu o **Introducere** despre *Metrologia antică* a academicianului Em. Condurachi, Editura Științifică, București, 1971, p. 43, 53, 55, 57, 63, 65, 66, 73, 78, 79, 82, 95, 106, 114, 115, 116, 124, 133, 135, 138, 142, 144, 162, 164, 166, 175, 220, 221, 224, 226, 254, 271, 272, 273.

SEVERAL CONSIDERATIONS ON THE MEASURING UNITS AND TOOLS USED BY THE INHABITANTS OF VASLUI IN THE MIDDLE AGES

SUMMARY

This work presents the measuring units and instruments used by the inhabitants of Vaslui until the introduction of the metric system, as well as a presentation of the way in which our ancestors used to measure for a period of almost a millenium. The knowledge of the old measures and of the way in which length, surface, capacity, weight and volume used to be measured has a great importance both for the knowledge of our ancestors life style and especially for the studying of the agrarian and commercial relations which can not possibly be thoroughly studied if these measures are not previously known.

ORAȘUL HUȘI ÎN SECOLUL AL XVII –LEA

Vasile Calestru

Contextul istoric din secolul al XVI - lea și până la sfârșitul secolului al XVIII - lea, când tătarii au fost în cea mai mare parte izgoniți din Bugeac¹ și mai ales până în 1829, în Țările Române, popularea depresiunii Huși s-a făcut în condiții grele. Aceasta cu atât mai mult cu cât târgul Huși era loc de popas pentru diferite armate și solii turcești, care călătoreau pe Valea Prutului ori se abăteau din drumul de pe Valea Bârladului, trecând peste dealul Dobrina, îndreptându-se spre drumul de-a lungul Prutului spre Iași, Hotin sau Polonia.

Mari nenorociri s-au abătut asupra Moldovei în secolul al XVII lea. Și meleagurile hușene au fost bătute de epidemii, foamete, pustiiri. Cele mai mari devastări au fost provocate de turci și îndeosebi de tătari. Când aceștia năvăleau, se trăgea clopotul de la Episcopie și atunci locuitorii din Huși, se îndreptau spre pădure sau se așezau în poziție de apărare. Cele mai de preț obiecte erau duse la Brădicești.

În 1673, Dumitrașcu Cantacuzino venise cu turcii și tătarii ca să alunge pe Petriceicu-Vodă, care ocupase Iașii cu ostile polone. Vrând să se mențină în domnie cu ajutor străin, s-a oprit la Huși, unde timp de trei luni turcii și tătarii au prădat și au jefuit satele din jurul târgului. El pregătea o luptă care a avut loc la Gura Bohotinului, iar în 1674, după ce a condus pe sultanul Mehmet domnul se afla iar la Huși, de unde a dat documentul din 13 octombrie 1674. În cele din urmă Petriceicu-Vodă a fost învins. Ion Neculce, în cronica sa, referindu-se la domnia acestuia, arată că de teamă ca nu cumva polonii să vină cu Petriceicu-Vodă, Dumitrașcu Cantacuzino i-a rugat pe tătari să rămână în țară să-l apere în caz de atac. Iată ce scrie cronicarul: „Intrat-au tătarii în țară, ca lupii într-o turmă de oi, de s-au așezat la iernatic pin sate, pe oameni, din Prut până-n Nistru și mai sus, până în apa Jijiei; nemănuși nefiindu nicio milă de săraca țară...

Cum s-a îndurat a da țara în pradă, fără nici o nevoie. Numai pentru frica cea blăstămățască și chivernisala lui au socotit, de au iernat tătarii în țară pâna-n primăvară”².

Nu rareori târgul Huși și satele din jur au căzut pradă trupelor leșești și căzăcești. Astfel, în 1686, Jan Sobieski, regele Poloniei, a coborât cu armatele sale pe Valea Prutului, după ce au jefuit târgul Huși. A devastat totul în cale până la satul Vetrișoiaia, unde la 3 septembrie a fost atacat de turci și tătari. De aici polonii s-au întors pe la Huși și Movila Răbâia, retrăgându-se în cele din urmă, în Polonia³

¹ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Edit. Minerva, București, 1987, p. 67-70.

² *Ibidem*.

³ Despre expediția regelui Jan Sobieski (1686), vezi „*Jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui Ioan, asupra Campaniei polone din Moldova (Valea Prutului)*”, în studiul lui Vasile Calestru, „*Călători străini și români despre Huși*”, publicat în „*Cronica Episcopiei Hușilor*”, VI, Huși, 2000, p. 273-280.

Totuși, nici pericolul otoman, nici desele incursiuni pradalnice ale tătarilor din Bugeac, polonilor și cazacilor n-au oprit, în această perioadă, procesul de populare a depresiunii, în satele distruse de năvălitori și părăsite vremelnic de populație, apăreau în perioade scurte de liniște, alte sate, adesea sub alt nume.

La început, cartierele (mahalalele) orașului Huși au fost sate separate, iar altele erau mai noi, de la sfârșitul secolului al XVIII - lea.

Centrul târgului, mărindu-se, s-a întins până la satele din apropiere, s-au unit cu ele și astfel au devenit cartiere.

a) Prima așezare rurală de pe Drăslăvăț s-a numit Huși sau poate Broșteni, situată în partea de sud-vest a târgului.⁴

Un document din 1643 menționează faptul că Ileana Cujboaca vinde vărului său, Gh. Motoc, o parte din satul Broșteni, unde a fost târgul Broaștei, din ținutul Iașilor, cumpărat de la Vasile Broască.⁵

Într-un alt document, din 1660, de la Eustratie Dabija, domnul încuviințează episcopului de Huși, Serafim, să ia dijmă de pe vin și pâine din satul Broșteni, din cauză că Episcopia sărăcise.⁶

Probabil, în Broșteni, era și o biserică pe locul schitului Vovidenia. Într-un act din 1681, este menționat un preot din Broșteni. Cert este faptul că satul a avut mult timp, ca și Plopenii, „ureadnicul și vătămanul său”, deci cu administrația și pecetea sa: „satul Broșteni”.⁷

În 1875, Broștenii făceau parte din ținutul Falciului, ocolul Prutului, moșia Sfintei Episcopii. Avea biserică, doi preoți, un diacon, doi dascăli, trei mazili, 17 bejenari, 8 nevolnici, un vataf, pe lângă moșiile Pogănești, Epureni, Hondriceni ș.a. cu un număr de 401 locuitori.⁸

b) Cornii⁹, situat la nord de târg, s-a format ca sat, treptat. Ștefan cel Mare a adus coloniști husiți¹⁰, care au fost așezați pe moșia domnească Corni. Husiții au fost colonizați aici pentru a cultiva vița de vie.

⁴ Denumirea de „*Broșteni*” poate fi pusă în legătură cu un anume Vasile Broască; sau de la târgul Broșteni provine satul Broșteni. Probabil acest cartier și-a luat numele de la poziția lui geografică - vale mlăștinoasă cu multe broaște - ; este adevărat că în România întâlnim multe localități, cu numele de Broască, Broscari, Broscăuți, Broasce, Broșteanca, Brosconi, Broscoșești, ș. a., toate în număr de 23 ; vezi și Ghe. Ghibănescu, *Originea Hușilor*, Tipografia română, Bârlad, 1887, p. 28-29.

⁵ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 29.

⁶ *Ibidem*, p. 28; Melchisedec, *Chronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 127.

⁷ Vezi „*Buciumul Român*”, foaie lunară, an I, editor Theodor Codrescu, 1875, p. 517; Ghe. Platon, *Populația târgului Huși în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Observații privind structura socială și proveniența*, în „*Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza*” din Iași (serie nouă). Secțiunea a III-a, Istorie, tomul XI, anul 1965, p. 23.

⁸ Vezi Anton I. Popescu, *Contribuții la cunoașterea istoriei orașului Huși*, manuscris, Huși, 1965, (capitolul despre biserici).

⁹ Cf. Iorgu Jordan, *Toponimie românească*, Edit. Academiei, 1963. p. 169; după opinia sa, Corni înseamnă pădure sau regiune cu mai multe boschete de codri mici, despărțite prin poieni; Cornea - localitate cu un codru mai mic.

¹⁰ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 33, despre husiți scrie: „a căror nume iarăși sunt prea comune, nu le știm bine originea”, totodată istoricul consideră că populația are o dublă origine. Despre

Așezarea peslușnicilor pe moșia domnească a contribuit la dezvoltarea curții domnești. Așa s-au format cartierele Cotroceni, apoi Șara.

Din punct de vedere administrativ, Cornii au făcut parte din comuna Epureni, nu din orașul Huși, până în anii 1926-1927.

Unii călători și misionari ne oferă date despre numărul locuitorilor. Giorgio Vasari, secretarul episcopului de Kamenec-Podolsk, în Raportul său din 20 august 1571, ne informează despre readucerea la catolicism a 2000 de husiți în orașele Huși, Roman și din satele învecinate.

După opinia episcopului Quirini, în 1599, trăiau în Corni 72 de familii cu 435 de locuitori (suflete). Barsi consideră că în 1633 erau 100 case în Corni, iar în peste trei ani, Ramaidi ne dă același număr.

P. D. Baksič, care a ajuns în Huși la 20 septembrie 1641, a găsit aici „645 catolici de limbă maghiară, cu o biserică de lemn, fără preot”¹¹

În 1646, episcopul Marcus Bandinus menționează faptul că în Corni erau 681 de capi de familie de religie catolică. Mai aproape de adevăr pare a fi Vito, care dă în 1668 un număr de 150 locuitori, iar peste 14 ani numai 40 de case.¹² În 1801 erau 131 familii cu 687 locuitori, iar un raport al lui Hammer comunică, în 1807, că în Corni locuiau 172 familii cu 792 suflete.¹³

c) Cârta. Conform unei vechi tradiții, avem informații despre urmele unei foste așezări - Carta - care ar fi fost situată între satul Epureni și Huși, locuită de husiți.

Din cauza unei mari epidemii (holeră), locuitorii s-au mutat „mai pe deal și între codri pe locul unde astăzi sunt Cornii”¹⁴.

„În vecinătatea piscului, zis a lui Vodă, scrie istoricul hușean Ghe. Ghibănescu, se afirmă că: ore când au fost palate Domnești și că târgușorul aflat aici era locuit de unguri, care în urma unei holere s-au retras prin păduri până aproape unde este astăzi orașul Huși; probabil că aceștia să fi fost unguri papiști, din satul Corni”¹⁵.

Pe o întindere de loc, relatează în continuare istoricul, la răsărit de piscul lui Vodă, unde a fost cimitirul unguresc (husiților - n.n.), aveau loc serbări religioase organizate de către ungurii din Corni și Epureni, răscumpărând acel loc”¹⁶.

Documentele ne arată că în 1756, C. Racoviță dăruiește Episcopiei o parte din pământul aparținând cartierului Corni, care îl colonizează cu străini (poslușnici) aduși din Ungaria¹⁷.

originea husiților, vezi V. Calestru, *Toponimie hușeană*, în *Istoria Hușilor*, (coord. Th. Codreanu), Edit. Porto-Franco, Galați, 1995, p. 42-48; idem, *Toponimie hușeană*, în „Vremea Nouă”, 16 martie 1974, Vaslui; idem, *Din nou despre toponimia hușeană*, în „Prutul”, anul II, nr 3-5, martie-mai 202.

¹¹ Mihail P. Dan, *Cehi, Slovaci și Români în secolele XIII-XVI*, Sibiu, 1944, p. 279.

¹² Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 53.

¹³ N. Iorga, *Studii și documente*, I, p. 147.

¹⁴ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 33. Această ipoteză a fost transmisă istoricului de învățătorul P. Onufre de la Epureni, fiind preluată și de I. Săghinescu în „*Geografia jud. Fălciu*”, p. 21.

¹⁵ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 33-34.

¹⁶ *Ibidem*.

d) Cotroceni (a se cotroci, a se ascunde)¹⁸

e) Plopenii¹⁹, sat situat în sudul orașului și străbătut de pâraul Drăslăvăț, a fost una din moșiile cu care Episcopia a fost înzestrată încă de la înființarea ei.

În 1595, Ieremia Movilă dăruiește Episcopiei satul Plopeni²⁰

Așa cum arată actul din 1 noiembrie 1620 dat de Al. Iliăș, satul era proprietatea Episcopiei.

Un mare număr de străini se așază în aceste locuri, dovadă că în 1676 Antonie Ruset „rânduiește hotărnicii”²¹

În vecinătatea Plopenilor se aflau moșiile Spărieții și Cârliğații.

Din documentele Episcopiei reiese faptul că Broștenii și Plopenii aveau o administrație proprie: ureadnicii și soltuzii lor²².

Așadar, a existat un sat cu numele de Plopeni, după care Episcopia a adus, în mai multe rânduri, pe coloniștii bulgari.

Prima atestare documentară a acestui fapt o avem, până acum, din anul 1662, când satul Plopeni avea ureadnicul și vătămănușul său. La 7 aprilie 1662, Istratie (sau Eustratie) Dabija Voievod face cunoscut „Diregătoriului și Vătămănușului de Plopeni, că a învoit episcopului (Serafim - n.n.) a-și aduce colonii din țări străine și a-i așeza în acel sat și că-i scutește de toate dările către stat ce ar fi pe ceilalți locuitori în curs de patru ani”²³ Documentul se referă la unii bulgari din sudul Dunării care datorită asuprașirii turcești au ajuns și la Huși pe moșia Episcopiei.

Se constituie, astfel, o colonie numeroasă de sârbo bulgari. Episcopia dispunea aici de 39 „slugi” (pietrari, olari, ciubotari, croitori), situația datând din secolul al XVII - lea. Erau menționați 58 negustori și 135 birmici. Unul din acești meșteșugari, Hagi Petcu Kisacov, a construit la Huși biserica „Înălțării”, în 1833. Mai erau 80 „sudiți nemțești” și rusești, 16 călărași ai căpitanului târgului Huși, 13 vătăjei boierești și ai episcopiei, 14 scutelnici ai cișmelelor din târg²⁴

Deplasări la nord de Dunăre, deci în Țările Române (inclusiv în Basarabia), vor avea loc după pacea de la Sistov(1792) și după tratatele de la București (1812) și Adrianopole (1829). Ulterior, satul Plopeni s-a mărit unindu-se cu orașul Huși (1847). Pe lângă aceste sate, creșterea suprafeței perimetrului urban s-a produs și datorită creării unor cartiere noi, cu o populație venită din regiuni mai îndepărtate.

f) Cartierul bulgarilor

Când au venit bulgarii la Huși?

¹⁷ *Ibidem*, p. 34; Melchisedec, *op. cit.*, p. 244.

¹⁸ După opinia lui Ghe. Lahovari; vezi și Cotrocenii lângă București.

¹⁹ I. Iordan, *op. cit.*, p. 95: cuvântul provine, probabil, de la numărul mare de plop ice se aflau pe malul Drăslăvățului.

²⁰ Melchisedec, *op. cit.*, p. 93.

²¹ *Ibidem*, p. 141; Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 30.

²² Melchisedec, *op. cit.*, p. 34.

²³ *Ibidem*, p. 126; Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 30.

²⁴ În 1831, în Basarabia locuiau 40.000 bulgari.
<http://www.cimec.ro/> <http://www.muzeuvaslui.ro>

Începând din 1752, la Huși vin străinii, de aceea episcopul Ierotei va fixa o dare de câte doi lei pe casă asupra celor de curând așezați pe pământul Episcopiei.

În planul Episcopiei, schițat de dichiul Ioreste Dan la 1771, cartierul bulgarilor era situat la început mai aproape de centru²⁵

Bulgarii au venit la Huși cel puțin în trei etape:

- 1) după războiul ruso - turc din 1787 - 1791 (Pacea de la Iași);
- 2) după războiul ruso - turc din 1806 - 1812 (Pacea de la București);
- 3) războiul din 1828 - 1829 (Tratatul de la Adrianopole). Cauzele emigrării adevăraților bulgari, la începutul secolului al XVIII - lea, sunt condițiile grele în care se aflau sub ocupația otomană.

Mulți s-au stabilit, atunci, în jurul Bucureștilor și al Buzăului, iar o altă parte a ajuns la Huși.

După anexarea Basarabiei (1812), bulgarii din sudul acestei provincii nu au mai putut suporta absolutismul rusesc. Vor trece Prutul după 1828, stabilindu-se la Huși.

Desele războaie pentru hegemonie în sud - estul Europei au dus la folosirea de către bulgari a trei dialecte:

- 1) unul curat bulgăresc;
- 2) în amestec cu cuvinte turcești;
- 3) în amestec cu cuvinte rusești.

Cei mai vechi locuitori sunt din cartierul Bulgari, care vorbesc limba bulgară.

Cei veniți din interiorul Imperiului Otoman s-au așezat la sate, pe Elan mai ales, majoritatea folosind limba turcă și fiind numiți găgăuzi (găgăuți).

Bulgarii veniți din sudul Rusiei, în 1828, s-au așezat în partea de jos a târgului, pe unde era iazul Vlădicăi și se numeau, spre deosebire de ceilalți, sopr²⁶.

Cartierul Bulgarilor este mai nou (probabil la începutul secolului al XVIII - lea). Treptat el s-a extins spre nord și est.

La început, s-au așezat între pâraiele Drăslăvăț și Turbata, apoi au trecut mai sus, pe Dric. Ei s-au întins ca o centură în jurul târgului, formând un nou cartier bulgăresc până la întâlnirea cu cartierul Răești.

Bulgarii aveau gospodării modeste și se ocupau cu legumicultura.

g) Cartierul țiganilor s-a format după înființarea Episcopiei, adică la sfârșitul secolului al XVI - lea și începutul secolului al XVII - lea (circa 1600).

Având nevoie de meșteșugari și forță de muncă, Episcopia a primit în dar robi țigani.

Majoritatea mănăstirilor aveau robi, această categorie socială umilă existând până în 1844.

Primele mărturii cu privire la starea lor de robi datează din 1387, aflându-se în această situație umiltoare circa 460 de ani²⁷.

²⁵ Numărul bulgarilor era de 2000 la Huși și de 1000 în ținut.

²⁶ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 35.

²⁷ Vezi, „*Arhiva istorică*”, III, p. 193.

Cea mai veche mențiune documentară privitoare la țiganii din Huși o avem din 7 mai 1627, când Miron Barnovschi poruncește slugilor hătmănești „să nu ia nici gloabe, nici ciubote, nici alte venituri hătmănești, ci să aibă călugăria a lucra cu ai săi țigani”²⁸

Emanciparea țiganilor în secolul al XIX - lea era absolut necesară. Inițiativa aparține unor personalități istorice, care i-au eliberat pe țiganii robi: M. Kogălniceanu și V. Alecsandri. Marele poet scria cu satisfacție lui Ion Ghica:

„După moartea părinților mei (1839), am eliberat pe toți robii noștri. Frumoasă zi a fost aceea când din balconul casei de la Mircești am declarat țiganilor adunați că sunt liberi”²⁹

În 1830 Pavel Kiseleff, guvernatorul Moldovei și Țării Românești, a propus eliberarea țiganilor, în 1834, colonelul Ion Câmpineanu a cerut să fie eliberați țiganii de pe moșia sa, iar în 1837 Alex. Ghica, domnul Munteniei, poruncise emanciparea țiganilor statului, fiind eliberate atunci 4000 de familii.

Mihail Sturdza, domnul Moldovei, este autorul unui proiect cu privire la eliberarea țiganilor, pe care îl prezintă Obșteștei Adunări la 31 ianuarie 1844. În sfârșit, în 1848, Guvernul provizoriu proclamă deplina lor emancipare.

h) Cartierul Răești³⁰ este mai nou, majoritatea locuitorilor fiind români, agricultori, care s-au așezat pe valea Turbatei și pe Dric³¹

La începutul secolului al XIX - lea, erau numai câteva case, în schimb existau multe fântâni.

i) Centrul (vatra târgului care se numea Huși), probabil, s-a format mai târziu decât satele din jur.

Este știut faptul că meșteșugarii și negustorii au venit, la început, pentru trebuințele curții domnești. Stabilindu-se în apropierea ei, viața economică s-a concentrat în fața și în preajma curții. Urmare a acestui fapt a fost formarea târgului propriu-zis, în jos spre sud - est, pe locul situat între pâraiele Drăslăvăț și Turbata, iar apoi târgul s-a așezat pe dulcea pantă spre Drăslăvăț și spre unirea acestuia cu Turbata.

Sectoarele urbane, numite „Olăria și Lemnăria” sunt situate la marginea acestuia, prin denumirea lor, indicând și funcția economică pe care au îndeplinit-o.

În secolele XVI - XVII, deși evoluția teritorială s-a desfășurat, în general lent, s-a produs totuși o reducere a spațiului nelocuit dintre târg și satele vecine dinspre vest și sud (Broșteni și Plopeni), unde populația târgului, mereu în creștere, construia locuințe și planta vii.

Acest unic centru a atras satele din jur, formând cu timpul un singur tot. Aici, în centru, în „târg”, s-au așezat negustorii și meșteșugarii³²

j) Pe dealul Dobrina³³, situat la nord - vest de oraș, apar locuințe noi, mai ales după inaugurarea liniei de cale ferată Crasna - Huși, în anul 1890.

²⁸ Melchisedec, *op. cit.*, p. 109-110.

²⁹ Ion Ghica, *Srisori către Vasile Alecsandri*, 1887, p. 81.

³⁰ Este posibil să existe o legătură cu numele unui locuitor - Răul (țăran răeș).

³¹ Părinții lui Ghe. Ghibănescu au locuit în acest cartier.

³² Cf. Anton I. Popescu, *op. cit.*, p. 74.

³³ Dobrina - denumirea acestui deal provine de la rusescul „dobre”; de aici și numele de persoană Dobre.

k) Un nou cartier, Dric, a apărut după 1946. El se află situat în spatele cartierului bulgăresc, spre cimitirul ortodox, până în Calea Basarabiei (fostă stradă Carpați).

l) De o parte și de alta a șoselei naționale Huși - Albita, au apărut, după 1974, întreprinderi care reprezintă zona industrială a orașului Huși.

HUȘI TOWN IN THE 17TH CENTURY

SUMMARY

The popularization of Huși townlet in the historic context of the 16th and 17th century had been achieved in hard conditions and this thing is due to the fact that Huși townlet had then been considered a halting place by the tartan armies and messengers that succeeded in the area. All these things caused devastations and frequent leavings of the townlet by its inhabitants, no matter what their origin and social status were. Each battle was, of course, followed by a new popularization and town organization that ended with the forming of districts of Bulgarians, Gipsies, Romanians, etc.

O CTITORIE A FAMILIEI DOMNITORULUI MOLDOVEAN GHEORGHE ȘTEFAN ÎN JUDEȚUL NEAMȚ

Dan Mihăilescu

În apropierea podului ce desparte comuna Zănești de Podoleni, pe un drum sătesc ce se desprinde spre dreapta din șoseaua Piatra-Neamț-Bacău, se pot vedea câteva fragmente, roase și împutinate de vânturi și ploi, din zidurile unei biserici ruinate: este biserica Buciuiești, ctitorie a logofătului Dumitrașcu Ștefan, tatăl domnitorului moldovean Gheorghe Ștefan, construită în 1629, fapt atestat de piatra cu pisania, păstrată la biserica din Podoleni.¹ (fig. I/1).

Așa cum se vede în prezent, biserica a fost o construcție solidă din piatră și cărămidă, cu ziduri groase de peste 1,50 m, constituind un exemplu de înrăurire munteană în Moldova² și având elemente caracteristice pentru arta construcției în Moldova în veacul al XVII-lea.

Planul ei este simplu: un pronaos, un naos, două șanuri puțin pronunțate și un altar. Pe latura sudică a bisericii se ridică un turn-clopotniță, ca la Bălănești, Mirăuți, Șerbești și Pașcani, pentru a apăra intrarea.

Prima mențiune documentară despre satul Buciuiești datează din 1602. Buciuieștii aparțineau lui Bucium Vornicul, care avea acolo o seliște cu mori și cu tot hotarul lui ce ste în ținutul Neamțului.³

Feciorii acestuia, Grigore și Vasile, au dat ca zălog satul mănăstirii Tazlău, pentru 200 de berbeci, chezaș fiind Dumitrașcu Ștefan. Cum fiii lui Bucium Vornicul nu și-au mai plătit datoria, aceasta a fost achitată de Dumitrașcu Ștefan la 28 aprilie 1627. Aici, noul stăpân a construit o biserică. Toate acestea au fost comunicate de I.Tanoviceanu, care a descoperit în tinda bisericii de la Podoleni pisania ctitoriei din Buciuiești și a publicat-o în 1902.

Iată cuprinsul pisaniei: *“Cu învoirea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfanșului Duh, această sfântă biserică unde este hramul Prea- Cuvioasei noastre Paraschiva, au început-o și au săvârșit-o boiarinul Dumitrașcu Ștefan, mare logofăt și cu jupâneasa și cuconii lui, în zilele blogocestivului și de Hristos iubitorului Io Moise Vodă, la anul 7138 (1629), luna octombrie 24.”*⁴

În tradiția bisericească, fixarea hramului bisericii la Sfânta Paraschiva se explică prin faptul că aici s-ar fi păstrat un deget din moaștele Sfintei Paraschieva, după cum afirmă Dosoftei în textul publicat de Melchisedek, în cronica Romanului: *“Dintr-o palmă a Sfintei Sale este la sfânta episcopie de la Roman o bucată și la*

¹ I. Tanoviceanu, *Analele Academiei Române, Istorie, II*, 1902, p. 12.

² I. D. Ștefănescu, *Un moment istoric uitat: biserica de la Buciuiești*, în *R.I.R.*, 1946, p. 63.

³ *D.R.H.*, vol. *XLX*, A. *Moldova, Catastiful satelor lui Dumitrașcu Ștefan, mare logofăt și al soției sale Zănica*, p. 224

⁴ I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 12.

Buciuiești un deget adus din Țarigrad de Dumitrașcu Logofătul, precum mi-a spus Iordache Vornicul la masa Dabijeii Vodă, Dumnezeu să-l pomenească.”⁵

Aici își avea moșii și curți fiul marelui logofăt Dumitrașcu Ștefan și al Zinicăi Mogâldei, care împreună cu frații săi, Vasile și Grigore, moșteniseră o mare avere: moșiile lor se întindeau din Buciuiești, pe Bistrița, până la Trotuș, unde erau satele Răcăciuni, Valea Rea, Cașin ș.a.

La Buciuiești, domnitorul Gheorghe Ștefan, avea o curte ca o veritabilă fortăreață cu ziduri și turnuri puternice, înconjurată de un șanț cu apă.⁶

Curtea era folosită ca locaș de surghiun pentru dușmanii domnitorului. Aici au fost omorâți cu mari și grele munci Alexandru Paharnicu și Enache Comisu, feciorii lui Gavril Hatmanu și nepoții lui Vasile Lupu.⁷

După ce Gheorghe Ștefan a cucerit Suceava, devenind domn pentru a doua oară, a luat prizonieri pe doamna Ecaterina Circaziana, soția lui Vasile Lupu și pe Ștefaniță, pe care l-a însemnat la nas. La rugămintele lui Gheorghe Rakoczi n-au fost uciși, ci închiși la Buciuiești. Împreună cu doamna Ecaterina și cu Ștefaniță Lupu au fost închiși la Buciuiești și Toma Cantacuzino, împreună cu fratele său Iordache, cărora voievodul le-a luat averea: “Sate și haine și odoare și bucăți și bani gata 90 de galbeni ungurești și de acolo multă groază le făcea și umbla noaptea cu luntrea pe apa Bistriței de-i spăria că-i vor răsturna în Bistrița.”⁸

La intervenția postelnicului Constantin Cantacuzino, fratele celor doi boieri închiși, Constantin Șerban, voievodul Țării Românești i-a trimis un mesaj lui Gheorghe Ștefan rugându-l “să-i sloboadă pe cei doi boieri, să nu-i omoare, iar de-i va omora vor strica prieteșugul și să fie gata de război.”⁹

Scrisoarea a ajuns foarte repede de la București la Iași, într-o zi și o noapte, iar curierului care a adus-o, un căpitan, i s-a zis de atunci Ușurelul. Gheorghe Ștefan i-a iertat pe cei doi boieri și le-a dat înapoi moșiile.¹⁰

Și Vasile Lupu, care se afla închis la Istanbul, în Edi-Cule, a făcut tot ce a putut pentru eliberarea familiei sale. Însuși marele vizir Mehmed Kûpruli a cerut lui Gheorghe Ștefan să trimită familia vechiului domn la Istanbul. Dar acesta nu putea renunța cu ușurință la ostateci și a răspuns la 25 iulie 1654 că nu știe nimic de existența familiei lui Vasile Lupu și că le-ar fi pierdut urma.¹¹

⁵ Melchisedek, *Cronica Romanului și a episcopiei de Roman*, București, 1974, p. 281.

⁶ P. Tudoran, *Tânărul voievod și nedreapta lui poreclă*, în *Magazin Istoric*, anul XIII, nr. 9 (150), sept. 1979, p. 55; idem, *Domnii trecătoare, domnitori uitați*, Timișoara, Ed. Facla, 1983, p. 248.

⁷ Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până în zilele noastre*, Ed. Șt. și Encicl., București, 1977, p. 287.

⁸ I. Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, E.S.P.L.A., București, 1957, p. 117; C. Rezachevici, *Un alt cuvânt al lui Neculce confirmat de documente din veacul al XVII -lea*, în *Revista de istorie*, t. 27, București, 1974, nr. 4, Anexa de la p. 568-569 și p. 579.

⁹ *Ibidem*,

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ P. Tudoran, *op. cit.*, p. 55-56.

Încercările lui Vasile Lupu de a-și vedea soția și fiul eliberați au fost zadarnice, aceștia fiind trimiși la Constantinopol abia în timpul domniei lui Gheorghe Ghica, fost mare vornic și ca puchehaie, prieten al marelui vizir.

În 1659, Gheorghe Ghica primea domnia Țării Românești iar în Moldova ajunsese domn Ștefaniță Lupu. Vasile Lupu deveni capuchehaie la Poartă pentru noul domn. Satul Buciulești a fost confiscat de Ștefaniță și la 30 noiembrie 1659, împreună cu curtea a fost dăruit de domn lui Racoviță Cehan, mare logofăt, "pentru a dumisale dreaptă și cu credință slujbă ce i-au slujit"¹², fiind despăgubit astfel de pierderile produse de marele logofăt Gheorghe Ștefan.

Într-un document datat 30 ianuarie 1677 se arată că voievodul Iliș Alexandru dăruiește și întărește lui Neculai Racoviță hatmanul, "boiarinului nostru credincios satul Buciulești, în ținutul Neamțului, cu tot venitul care sunt a dumisale."¹³ De asemenea, i se confirmă și stăpânirea asupra satului Roznov.

Se pare că, ulterior, satul și curțile revin familiei domnitorului Gheorghe Ștefan, pomenit fiind în documentele vremii ca stăpân Vasile Ceauru, nepot de frate a lui Gheorghe Ștefan. Acesta cumpără de la voievodul Mihai Racoviță, deseatina de stupi din ținutul Bacăului pentru 1750 de ughi, din care nu achită decât 450 de ughi. Are loc o judecată, consemnată în felul următor de un document al vremii: "*De aceea nici păgubași nu am vrut să fim, ce cu judecata arhierelor și cu toată boierimea i-am luat trei sate a lui, și anume: Buciulești în județul Neamț, Hălăuceștii la Suceava și Spinoasa în ținutul Hârlăului, pe Bahlui, pre banii ce ne-au luat.*"¹⁴

Buciuleștii mai este menționat în decembrie 1717, în cartea lui Mihai prin care întărește fratelui său, Dumitrașcu, stăpânirea asupra satului: "*Dintre care moșii iată că domnia mea m-am milostivit, le-am dat și am miluit pe cinstit și credinciosul boiarinul nostru, dumnealui Dumitrașcu Racoviță hatmanul, cu satul Buciulești, cu vecini cu vad de moară și cu tot venitul peste tot hotarul... ca să-i fie dreaptă ocină și moșie și uric de miluirea, cu tot venitul acestora în veci, și a feciorilor lui și a nepoților lui și a strănepoților lui.*"¹⁵

Se presupune că dania aceasta, ca și altele figurând în același document, a fost făcută după războiul cătanelor, pentru ajutorul dat de către cei trei boieri lui Mihail Racoviță, mai ales după bătălia de la Cetățuia.

Biserica de la Buciulești apare și pe harta Moldovei, întocmită de Dimitrie Cantemir, descoperită de George Vâlsan la Biblioteca Națională din Paris, într-o copie tipărită la Amsterdam în 1737, după originalul oferit de Antioh, fiul lui Dimitrie Cantemir. Aici, satul apare ortografiat Buczulasty.¹⁶

Lipsește deocamdată informații despre ce s-a întâmplat ulterior la curtea din Buciulești. Se știe doar că la începutul secolului al XIX-lea, rupându-se mari părți din malul Bistriței, din cauza puhoaielor, biserica s-a dărâmat, ceea ce a avut drept urmare

¹² N. Iorga, *Din pribegia lui Gheorghe Ștefan*, în *R.I.R.*, anul IX, aprilie 1923, nr. 46., p. 103.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ I. Marinescu, *Un act despre luptele lui Mihai Racoviță cu imperiul din decembrie 1717*, în *B.C.I.*, București, 1929, vol. 8, p. 53.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ M. Popescu- Spineni, *România în izvoare geografice și cartografice*, Ed. Șt. și Encicl., București, 1978, p. 179.

construirea alteia în parte de sus a comunei Podoleni, unde s-au strămutat din aceleași cauze locuitorii cotunului Buciulești, păstrând numele acestuia.¹⁷

Aici au fost aduse și o serie de obiecte, dintre care unele se păstrează și astăzi: piatra cu pisania, două pietre de mormânt, una mai mică și alta mai mare, patru icoane și o cruce lucrată în filigran, toate figurând în inventarul bisericii din Podoleni.

Se presupune că piatra de mormânt mai mare ar fi a ctitorului. Pe cea de a doua, așa cum arată traducerea textului, a făcut-o și înfrumusețat-o "boiarinul Constantin Bantaș pârcălabul, pentru sufletul său răposat în zilele lui Io Antonie Ruset Voievod, în anul 7784 (1675), luna septembrie 7."¹⁸

Ultima mențiune cunoscută despre biserica Buciulești apare în Calendarul Revistei Albina, în 1853. Deosebit de interesant este faptul că articolul este scris de Gheorghe Asachi - ilustrat prin două desene: unul reprezentând biserica așa cum arăta inițial, celălalt redând planul ei.¹⁹

Din studiile întreprinse asupra bisericii Buciulești se pot desprinde și interesante amănunte cu privire la arhitectura ei.

Planul înfățișează o navă rectangulară, cu două ieșiri tot rectangulare, clădite în dreptul sinurilor și vizibile numai la exterior. La răsărit se află absida principală, de formă circulară, mai îngustă ca naosul, formând altarul. Pronaosul, mai larg decât naosul, a avut și el o cupolă. Clopotnița-portic apare alăturată zidului dinspre sud și prezintă la partea superioară, o încăpere destinată clopotelor. Jos a avut trei deschideri, spre sud, spre est și vest, iar sus, la odaia clopotelor, alte trei. (fig. II)

Naosul a avut două ferestre iar altarul una. Arce mari de cărămidă susțin bolțile, coborând în naos și pronaos până la jumătatea zidurilor, având drept sprijin console din piatră cioplită. Un zid puternic a despărțit naosul de pronaos.²⁰ În fotografiile făcute în 1933, de către Gheorghe Balș, o bună parte din acest zid exista.²¹ (fig. I/2)

Gheorghe Balș, în studiul său, constată dezaxarea ferestrelor naosului cu axa transversală a cupolei. Bolțile fiind surpate, se mai cunosc doar cercurile de bază ale cupolelor, însemnate cu cărămizi pe lat, în zimți, în raport cu planul zidului arcurile au arhivoltele reintrate.

Biserica a avut - la înălțimea pământului, ceva mai sus de nașterea bolților și la partea superioară a zidurilor - grinzi din lemn înecate în zidărie, la câteva nivele, legate între ele prin mici piese transversale. Tot grinzile susțin și arcurile turnurilor la nivelul clopotelor.²²

În exterior, se pot deosebi partea inferioară cu firide și arhivoltele arcarelor adâncite în abis și partea superioară cu două rânduri de ocnițe, care înconjoară clădirea. Jos, deasupra soclului, se află un brâu cu patru rânduri de cărămizi așezate

¹⁷ C.D. Gheorghiu, *Dicționar geografic al Județului Neamț*, București, 1895, p. 165; G.I. Lahovary, *Marele dicționar geografic al României*, București, 1898, vol. I, p. 667.

¹⁸ I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 32.

¹⁹ Gh. Asachi, *Calendar pentru români pe anul 1853*, Iași, Institutul Albina, p. 71-73.

²⁰ I.D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 64.

²¹ Cih. Balș, *Biserici și mănăstiri din sec. XVII-XVIII*, București, 1933, p. 106-107.

²² *Ibidem*, p. 107.

pieziș care înconjoară clădirea. Soclul și zidurile sunt din piatră, arcurile bolților sunt din cărămidă subțire, în axa altarului se mai vede un chenar de fereastră gotică, așa cum se mai întânlesc la bisericile din vremea lui Vasile Lupu. Sinurile laterale se traduc în exterior printr-o îngroșare dreptunghiulară al zidului, caracteristică pentru secolul al XVIII-lea.

Biserica a fost tencuită și se mai cunosc pe alocuri rămășițe de zugrăveli imitând rândurile de cărămidă. Discuri de cărămizi cafenii, alternând cu altele sub formă de stea, separă cele două rânduri de ocnite²³ (fig. 1/2).

L'EGLISE DE BUCIULEȘTI EST LA FONDATION DE CHANCELIER DUMITRASCU ȘTEFAN (1629)

RESUME

L'eglise Buciulești est la fondation de chancelier Dumitrașcu Ștefan, bâtie en 1629, fait certifié par la bouquin conservé à l'eglise de Podoleni et publié par Ion Tanoviceanu en 1902 dans les Annales (Chroniques) de l'Académie Roumaine.

À Buciulești le monarque Gh. Ștefan avait une cour consolidée avec des murs et tours très forts, entourée d'une fosse remplie d'eau et elle était utilisée comme exil pour les ennemis.

Le monument apparaît aussi sur la carte de la Moldavie rédigée par Dimitrie Cantemir, découverte à la Bibliothèque Nationale de Paris.

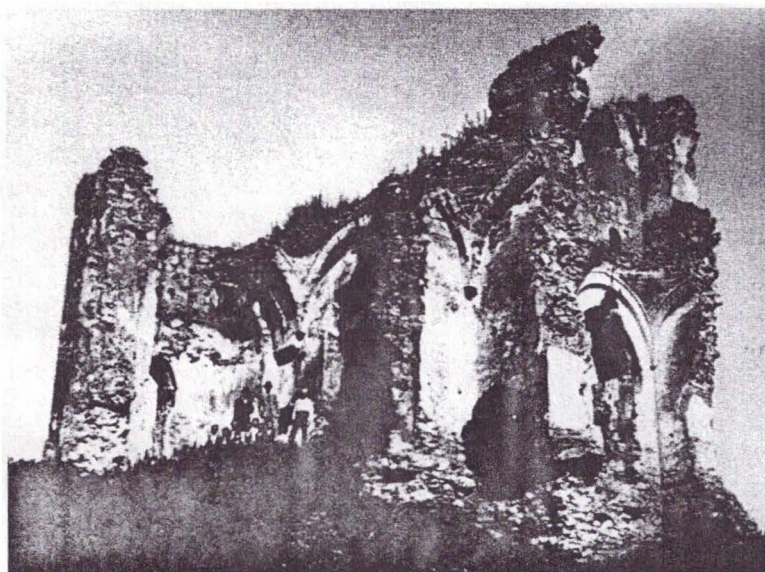
La dernière mention connue de l'eglise de Buciulești apparaît dans le calendrier de la revue „Albina” („L'Abeille”) en 1853. L'eglise a été une construction robuste, en pierre et briques, avec des murs très gros, plus de 1,50 m mètres grosseur.

Le plan est simple: avânt-naos (pronaos), un naos, deux ondulations peu marquées et un antel. Sur la coté du sud de l'eglise est élevé une tour-le clocher, pour défendre l'entrée.

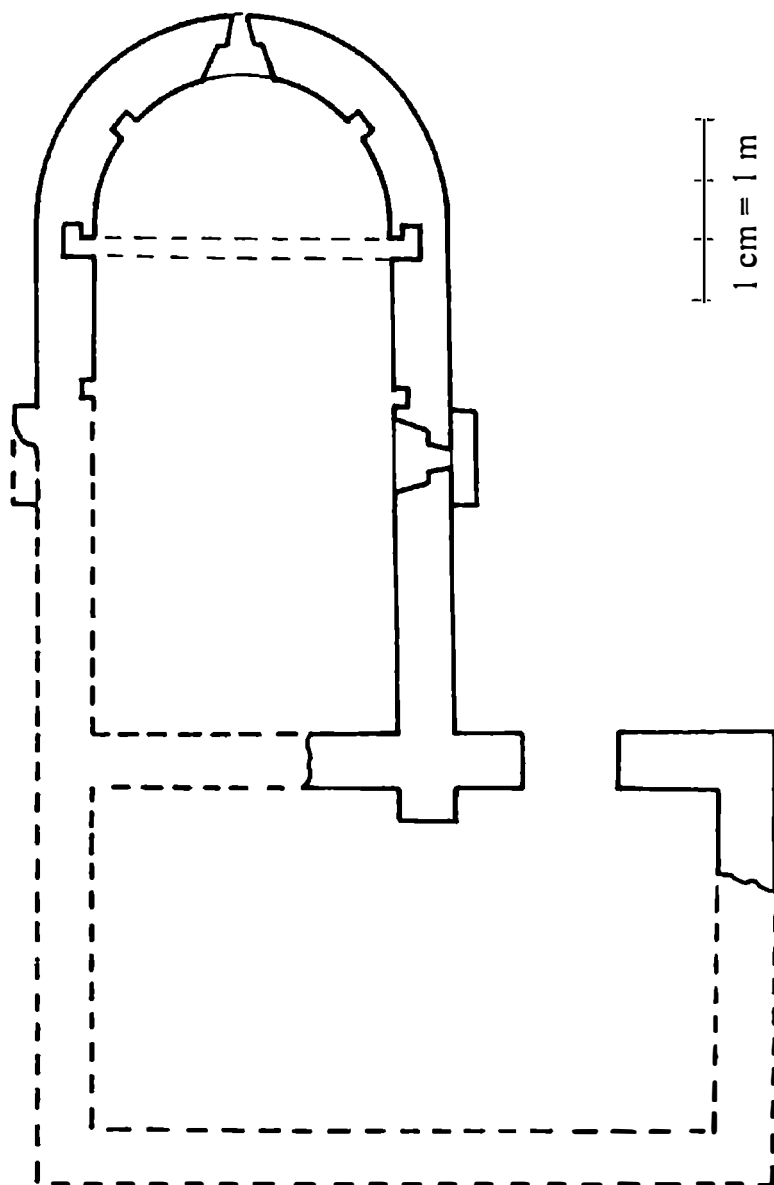
²³ *Ibidem.*

Biserica de la Buciulești la 1920

Biserica de la Buciulești la 1933

Planul Bisericii de la Buciulești

UN TIPOGRAF MOLDOVEAN ÎN SLUJBA CANTACUZINILOR ȘI A LUI BRÂNCOVEANU

Gheorghe Clapa

Mitrofan, episcopul Hușilor și al Buzăului, neobositul slujitor al cărții vechi a bisericii românești, a conlucrat cu mitropolitul Moldovei, Dosoftei (1671-1686) și, în același timp, cu Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești. Despre persoana, viața și activitatea lui Mitrofan știm până acum numai din puținul găsit în cărțile tipărite de el între anii 1681-1702. Fiind al doilea episcop cu acest nume, în scaunul episcopal de la Huși (1682-1686), el s-a remarcat printr-o intensă activitate de tipograf la Iași, București și Buzău. Păstoria celui dintâi episcop cu numele de Mitrofan avusese loc între anii 1616-1619 și 1626-1635.

Pe ultima filă a **Psaltirii slavo-române**¹ (tipărită de Mitropolitul Dosoftei, în 1680, la Iași) se află o însemnare în slavonă: „Ostenitor al tiparului, Mitrofan eromonah din Sfânta mănăstire Bisericiani”² - care ne demonstrează faptul că aici a viețuit o vreme. Din această însemnare nu reiese nici o referire la obârșia sa.³ De la Nicolae Iorga aflăm că, prin 1687, Mitrofan era fugăr în Țara Românească, unde, alături de alți cărturari contemporani, a contribuit la tipărirea **Bibliei de la București din 1688**.⁴ O parte dintre cercetători au susținut că Mitrofan era de origine moldoveană⁵, iar D. Mihăescu se bazează pe argumente lingvistice.

Plecând de la un act datat 26 iunie 1696, din care reiese că Mitrofan a cumpărat „două pământuri” în satul Bonțești din Slam Râmnic, „pre din sus de casele sfinției sale” și de la faptul că acest episcop a ctitorit acolo un schit, Gabriel Cocora propune ca loc de naștere al episcopului satul mai sus amintit.⁶

¹ I. Bianu, *Mitrofan, Episcopul Hușilor și al Buzăului, mare tipograf, 1681-1702*, în *Sărbătorirea P. S. Iacov Antonovici Episcopul Hușilor cu prilejul împlinirii vârstei de 70 ani la 18 noiembrie 1926* de Economul Stavrofor V. Ursăcescu, Referentul Secției Administrative, Membru correspondent al Comisiunii Monumentelor Istorice, 1929, Tipografia Corlăteanu, Huși, p. 104.

² Mircea Păcurariu, *Contribuții la Istoria episcopilor Romanului, Rădăușilor și Hușilor în secolul al XVIII-lea*, în „Mitropolia Moldovei și a Sucevei”, 1-2/1979, Iași, p. 49-64; Dionisie Udișteanu, *Calistru Vartic epitrop și locșitor de mitropolit în timpul refugiului al doilea al mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 3-4/1969, București, p. 416-425 și 220 verso.

³ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tomul I, 1508-1716, București, 1903, p. 230.

⁴ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, ediția a doua, București 1929, p. 419.

⁵ N. Turcu, *Viața și activitatea cultural-tipografică a episcopului Mitrofan al Buzăului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 7-9/1969. Doru Mihăescu, *Considerații asupra vieții și activității tipăritorului primei Biblii românești; Mitrofan episcopul de Huși*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 3-6/1979, p. 314-334.

⁶ Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului - o vatră de spirituitate și simțire românească*, Buzău, 1986, p. 91.

Cu două decenii în urmă, Antonie Plămădeală a arătat că Mitrofan a desfășurat o efervescentă activitate în cele două țări românești, „... într-o vreme când Principatele erau despărțite de Milcov ... Pentru unul ca el e mai important dacă era de obârșie din Moldova sau din Țara Românească, amănuntul e important doar pentru dosarul său strict biografic. Astfel, Mitrofan era din amândouă. Era o conștiință românească, acasă în ambele țări.”⁷

În secolul al XVI-lea, Filip Moldoveanul lucra ca tipograf la Sibiu și Sturdza moldoveanul transcria mai târziu texte bisericești în nord-vestul Transilvaniei, în timp ce Grigore, viitorul mitropolit al Ungrovlahiei (în primul pătrar al veacului al XIX-lea), a ucenicit ca tipograf la mănăstirea Neamț.

Ierarhul Mitrofan cunoștea slavona, greaca și latina, considerate în acea vreme „limbile cărțurilor” Activitatea sa de tipograf pune în lumină pregătirea intelectuală a acestuia. Se pune întrebarea dacă Mitrofan nu a mers pe un drum asemănător cu cel pe care a mers Dosoftei? Ucenicie într-o mănăstire în care mai stăruiau tradiții cărțurăriști la Iași, oraș în care se cristalizase o ambianță spirituală și în Polonia, țară în care funcționau înalte școli umaniste? Relațiile sale apropiate cu mitropolitul Dosoftei sunt un indiciu care ar arăta că evoluția episcopului Mitrofan a traversat etapele celui dintâi.

De la mănăstirea Bisericani, unde a viețuit o perioadă de timp, a plecat la Iași, fiind chemat de mitropolitul Dosoftei, pentru a-l ajuta în acțiunea de tipărire a cărților bisericești. Mitropolitul Dosoftei cunoștea că „eromonahul” de la Bisericani are pregătire pentru tipărire. Pe malul stâng al râului Bistrița, între mănăstirea Pângărași și mănăstirea Bistrița, se află satul Bisericani, care face parte din comuna Vișoara. În acest sat poate fi vizitată o veche mănăstire. Biserica care s-a păstrat până azi datează din 1786 - când voievodul Dimitrie Moruzi a refăcut din temelii construcția terminată în 1512 de Bogdan al II-lea, fiul lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Tradiția susține că prima schivnicie a întemeiat-o un călugăr venit din deșertul Iordaniei și așezat la Mănăstirea Bistrița, de unde s-a retras într-o peșteră din dealul Bisericanilor. Pomelnicul mănăstirii îl amintește însă ca prim ctitor pe Alexandru cel Bun. Datorită numeroaselor danii domnești, până la 1864 (la secularizarea averilor mănăstirești), Bisericanii au avut unul din cele mai mari domenii feudale.

În tipografia organizată la Iași, prin silința lui Dosoftei, s-au tipărit Psaltirea de'nțăles (slavo-română) în anul 1680 și Molițfelnic de'nțăles în 1681, pregătite pentru tipar de acest osârdic ierarh. În prima tipăritură se află însemnarea despre care s-a scris mai înainte,⁸ iar în a doua se arată: „Tipăritu-s'au în casa Sf. Mitropolii... Meșterul Tiparelor Smerenii Ermonach Mitrofan de la Sf. Mănăstire

⁷ Antonie Plămădeală, *Nume și fapte în istoria culturii românești din sec. XVII-XIX la Buzău*, București, 1983, p. 8.

⁸ *Ibidem*, p. 61.

*Bisericiani. Tiparnicii Ursul și Niculai.*⁹ *Aceeași muncă a făcut-o Mitrofan și la Viața și petrecerea svinților (1682-1686), unde la sfârșitul tomului al II-lea, fila 84, Mitropolitul scrie: „... și sosind până aicea, rugăm pe milostivul Dumnezeu să ne spodobască și înainte alte șase luni să le putem face, iară ce om hi greșit s'avem iertare de la iubiții lui Hs, și svinții citori, că noi ca niște prostaci, precât am biruit a grăi în limba românească, am nevoie de am scris cum ne-au îndreptat milostivul Dumnezău, de pre izvoade grecești. Smeritul Dosofteiu, Mitropolitul Suciavei.”¹⁰ După care adaugă: „și tiparnicii Ermonahul Mitrofan făcătorul tiparelor, cu ucenicii săi Pavel, Ursul, Andrei.”¹¹*

Mitrofan a ajutat la înființarea și organizarea unei tipografii grecești la mănăstirea Cetățuia, rugat, probabil, de patriarhul Dositeu(i) al Ierusalimului, care se afla în Moldova. În această tipografie s-au tipărit și cărți grecești.

Mitrofan tipărește în grecește, în 1682, cartea patriarhului Nectarie, Întâmpinarea în contra Primatului Papei. Într-un fragment reprodus de Legrand din Istoria Patriarhilor Ierusalimului, patriarhul Dositeu(i) spune: „Iar în anul 1680, fiind la Iași și văzând pe Moldoveni că au tipografii, iar Grecii nu, muream de necaz. Iar Dumnezău, săvârșitorul celor bune, ne aduce un român ieromonah, anume Mitrofan și i-am dat șase zeci de lei și ne-au construit o tipografie nouă; și deci îi dăm cheltuielile și hârtie, trimitem și cartea lui Nectarie în contra primatului Papei și, contra așteptărilor noastre, se tipărește.”¹² Pe fila 255, recto a cărții Despre primatul papei a lui Nectarie al Ierusalimului (apărută în 1682) se află următoarea însemnare grecească: „S-a tipărit de ieromonah Mitrofan.”¹³

Din cele prezentate rezultă că Mitrofan știa grecește și se pare că a știut să graveze și matricele în care s-au turnat literele cu care s-au tipărit cărțile grecești de la Iași, cum ar fi cartea lui Simeon al Tesalonicului, intitulată Dialog în contra Eresiilor, tipărită la 1685, cu cheltuiala lui Ion Duca Vodă, când Mitrofan apare ca Episcop al Hușilor. De remarcat este faptul că cu același titlu apare și în fruntea cărții, tot grecești, intitulată Slujba Sfinților Martiri Sergiu și Bachu.

Desigur, cu sprijinul mitropolitului Dosoftei, Mitrofan, spre sfârșitul anului 1682, era ales episcop al Hușilor. Ca specialist, el a ajutat la imprimarea unor cărți, la Iași, pregătite de mitropolitul Dosoftei, cum ar fi Viața și petrecerea svinților

⁹ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 239.

¹⁰ Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, tipărită cu binecuvântarea și sprijinul Prea Sfințitului EFTIMIE - episcopul Romanului și Hușilor. Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, Roman, 1990. Redactor: P. S. Ioachim Vasluianu, arhieru vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor. Tiparul executat sub comanda 5038/1990 la Imprimeria „Bacovia” Bacău, p. 63; Vezi și I. Bianu, *op. cit.*, p. 105.

¹¹ Mitrofan Băltuță, *Tipografia grecească de la mănăstirea Cetățuia*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 7-8/1972, Iași, p. 577-588.

¹² Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 257.

¹³ *Ibidem*, p. 257.

(1682-1686), dar și a altora grecești, la Cetățuia. De aici reiese că el își împărțea timpul între Huși, unde era episcop și Iași.

O altă însemnare de pe un manuscris păstrat la Academia României ne arată că episcopul Mitrofan, în timp ce păstorea la Huși, nu a neglijat treburile cărțurărești¹⁴: o bună parte (a cărții Albină - ne arată însemnarea) este scrisă de Mitrofan, episcopul de Huși, tipograf și slovean desăvârșit.¹⁵

Evenimentele dramatice din Moldova, pricinuite de pătrunderea în 1686 a oștilor polone ale regelui Ioan Sobieski și de măsurile luate de otomani, au adus zile grele pentru biserică. În aceste condiții, mitropolitul Dosoftei a părăsit scaunul, plecând în Polonia. La rândul său, episcopul Mitrofan a renunțat la poziția sa de episcop al Hușilor, însă nu a plecat în Polonia, ci în Țara Românească - unde avea să adauge pagini de cinste în cronica vieții noastre cultural-bisericești, mai întâi la București, alături de cei care au tipărit Biblia din 1688, apoi la Buzău, în calitate de episcop. Însemnarea de pe ultima filă nepaginată a Bibliei pune în lumină rolul lui Mitrofan în tipărirea acestui monument literar: „A tot meșteșugul Tipografiei îndreptării cuvintelor românești, ostenitoriu de Dumnezeu iubitoriu Mitrofan Episcopul de Huși.”¹⁶ Pentru cei ce vor să cunoască înfăptuirile lui Mitrofan în Țara Românească există o bibliografie bogată.¹⁷

Ioan Bianu spune că la 1685 s-a întâmplat un eveniment mare în viața neobositului Mitrofan, deoarece plecase din Moldova în Țara Românească, unde va intra în slujba activității mărețe a Cantacuzinilor și a lui Brâncoveanu. Domnitorul Brâncoveanu l-a oprit în țara lui pentru vastele lucrări cărțurărești pe prețiosul bărbat venit din Moldova, care a dezvoltat o bogată activitate alături de Antim Ivireanul.

Prima carte din această nouă serie este tipărită în limba greacă (la București, în 1690) și cuprindea Scrierile de polemică ale lui Meletie Sirigul și Dositeu(i), dar și Patriarhul Ierusalimului, în contra catolicilor și calvinilor - tipărite cu cheltuiala lui Brâncoveanu, „... de prea iubitul de Dumnezeu Episcop fost al Hușilor, Mitrofan.”¹⁸ Se observă că la 1690 nu mai deținea titlul de „Episcop al Hușilor”.¹⁹

În 1691, el tipărește Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură-de-Aur, tradusă în românește de frații Șerban și Radu Greceanu. La sfârșitul acestei cărți, deosebit de frumoasă, cei doi traducători adaugă: „La tot meșteșugul lucrului acestei cărți și al diorthosirei limbii românești primitorul de ostenințe Mitrofan proin (fost) Episcop

¹⁴ *Catalogul manuscriselor românești*, Ms.1357, Albină, copiat în anul 1689.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op.cit.*, p. 230; Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 9-15; Gabriel Cocora, *op. cit.*, 92-97.

¹⁷ *Ibidem*, p. 62; I. Bianu, *op. cit.*, p. 105.

¹⁸ I. Bianu, *op. cit.*, p. 106.

¹⁹ *Ibidem*.

Hușchii.²⁰ La 1698, îl găsim așezat Episcop la Buzău - unde începe să tipărească Mineiul cel mare în 12 tomuri lunare. Împărătescul domnitor, a cărui măreață lucrare culturală a fost puternic ajutată de unchiul său, învățatul Constantin Cantacuzino Stolnicul, voind să folosească cunoștințele lui Mitrofan, l-a așezat Episcop la Buzău și, cu mare cheltuială, i-a făcut o frumoasă tipografie domnească, din care au ieșit peste 20 de volume - cele mai multe mari, în folio - de cărți bisericești, tipărite cu o iuțeală uimitoare, ceea ce dovedește o activitate foarte încordată. Cărțile acestea sunt cele mai trebuitoare slujbelor religioase în biserică și în casele creștinilor: Mineele în 12 mari volume, Molitvelnic, Octoih, Triod, Penticostar, Psaltirea, Liturghia, Învățătura preoților de șapte taine ale Bisericii.

Aceste cărți, frumos și îngrijit tipărite, sunt închinare marelui domnitor, prin lungi scrisori de închinare tipărite în fruntea lor. Ele sunt prețioase documente de istorie a mizeriei culturale în care au trăit strămoșii. Pentru justificarea publicării mineelor (1698), se spunea de însuși mitropolitul Teodosie: Pentrucă era învățăturile tipicului și ale orânduieilor la Mireni scrise cu mâna, pe limba slavonească, iar preoții noștri de pe la sate nici decum înțelegând limba aceea, orânduieile bisericii nu se făceau deplin...²¹ Darnicului domnitor îi spunea: „Măcar că mulți Domni au venit și au trecut, ce dintre toți s'au păzit numai Măria Ta... că mare folos aceasta au adus pravoslavnicilor.”²²

Episcopul Mitrofan își începuse lucrarea de tipograf și corector al cărților la 1680, sub conducerea mitropolitului Dosoftei, a cărui idee fundamentală în privința lor era că toate trebuiesc tipărite în întregime în limba română, înlăturând cu totul pe cea slavonă, neînțeleasă nici de preoți și nici de popor. Din această cauză a tipărit el două ediții din Liturghie numai în românește. Tot în 1680 s-a tipărit, la București, de către mitropolitul Teodosie, Liturghia, pe ideea conservatoare de a se păstra ca limbă sfântă cea slavonă și a se traduce românește numai tipicul, adică regula facerii slujbelor și a cetaniilor.

Până la sfârșitul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1714), în toate cărțile noastre de ritual a stăpânit ideea respectării tradiționalei limbi slavone ca limbă sfântă. În acest mod au fost tipărite și cărțile lui Mitrofan. Cărțile sale ar fi fost de mai mult folos vieții bisericești și culturii naționale dacă ar fi fost tipărite deplin în românește după ideea lui Dosoftei, căci limba slavonă nu o mai înțelegea preoțimea românească de pretutindeni. Considerăm că este păcat că nu s-a făcut atunci dezrobirea de sub slavonie, dezrobire care s-a făcut mai târziu prin școala de la Râmnic (1736).

Cu toate acestea, cărțile lui Mitrofan au fost de mult folos Bisericii noastre, căci ele au înlocuit copiile manuscriselor slavonești zdrențuite (de îndelungata

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem.* p. 107.

²² *Ibidem.*

întrebuințare) sau cărțile slavonești, tipărite și aduse din Galiția (de la Lamberg și din alte locuri) și al căror preț era așa de mare încât și le puteau procura numai mănăstirile bogate.

Marele tipograf Mitrofan nu a fost numai „meșterul tiparelor”²³, el a fost în 1682 „făcătorul tiparelor.”²⁴ La Biblia de la București (tipărită în 1688), el este și „îndreptătorul cuvintelor românești”²⁵ Grijă de a reda în românește frumusețile Sfintei Scripturi își vede culmea realizării atunci când, din îndemnul și cu sprijinul lui Șerban Vodă Cantacuzino, se traduce și se tipărește integral textul Bibliei. Cu puține zile înaintea săvârșirii din viață a acestui voievod, apar la București primele exemplare ale Bibliei: „Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură ale celei vechi și ale celei noao lege”, iar restul de exemplare vor apărea mai târziu, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, al cărui nume va fi legat de o întreagă înflorire a culturii românești.

Această lucrare a fost realizată de cunoscători ai limbii grecești și slavonești, dar și de oameni pricepuți în mânăuirea limbii românești: Dositei, patriarhul Ierusalimului, Mitrofan, episcopul Hușilor, frații Radu și Șerban Greceanu. La 28 octombrie 1688, Șerban Cantacuzino a decedat. În locul lui a fost uns domnitor Constantin Brâncoveanu, cel care a poruncit să se pună o nouă foaie de titlu, în care să se menționeze faptul că tipărirea s-a terminat pe 10 noiembrie 1688, în vremea sa.

Tălmăcirea acestei prime ediții integrale a Bibliei în românește a fost făcută de mai mulți cărturari din secolul al XVII-lea, din toate părțile locuite de români. La baza textului Noului Testament a stat și ediția de la Alba Iulia din 1648. Cât privește textul Vechiului Testament, la baza acestuia a stat traducerea făcută de Nicolae Milescu Spătarul (1636-1708), prin anii 1661-1664, când se găsea la Constantinopol²⁶, ca reprezentant al lui Grigore Ghica, domnul Țării Românești (1660-1664). La Înalta Poartă, el a lucrat la traducerea Sfintei Scripturi în românește. Folosirea izvoarelor mai vechi nu scade valoarea Bibliei de la București, ci, dimpotrivă, i-o mărește, pentru că în felul acesta ea se prezintă ca o încununare a tuturor strădaniilor cărturarilor români de până atunci, din toate cele trei țări românești, de a traduce textul scripturistic în limba română.²⁷

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Prof. Ilie Dan, *Un monument al culturii românești: Biblia de la București*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, Anul LXIV, Nr.6, noiembrie-decembrie 1988, p.84-89. Redacția și administrația: Arhiepiscopia Iașilor, Bulevardul Ștefan cel Mare, nr. 16, Iași.

²⁷ Pr. Scarlat Porcescu, *Un monument literar fără pereche: Biblia lui Șerban Cantacuzino – 1688, act de cutezanță*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul LXIV, nr.6, noiembrie-decembrie, Iași, 1988, p. 90-92.

De remarcat este faptul că un exemplar din Biblie i-a fost trimis lui Dosoftei în Polonia, pe care el a făcut diferite comentarii marginale la Vechiul Testament, în limbile latină, greacă, polonă și română. Este posibil ca textul Bibliei să fi fost definitivat în vederea imprimării sale de către mitropolitul Dosoftei și destinat pentru tipografia din Iași. Numai că Dosoftei a pierdut scaunul în 1686, fapt pentru care acest text va fi ajuns la București prin ucenicul său Mitrofan, episcopul de Huși.

Biblia de la București este socotită ca o expresie a unității românilor de pretutindeni. Prin larga ei circulație, în toate ținuturile locuite de români, Biblia de la București a avut un rol însemnat în pregătirea unității bisericești a românilor. În Prefață - pusă sub numele patriarhului Dositei al Ierusalimului - se arăta că rostul Bibliei era „să lumineze celor din casă și Bisericii rumânilor, moldovenilor și ungrovlahilor.”²⁸ În traduceri în românește de mai târziu ale Sfintei Scripturi s-au folosit și pasaje ale Bibliei de la București.

Biblia din 1688 cuprinde și o scriere intitulată Despre rațiunea dominantă - atribuită lui Iosif Flavius, deși cecetătorii arată că ar aparține unui anonim din Alexandria, trăitor în secolul I p. Hr., tradusă apoi în românește de Nicolae Milescu Spătarul și, se pare, revăzută de Dosoftei al Moldovei. Aceasta este prima scriere filosofică tradusă în limba română.

Datorită părților reproduse din traduceri mai vechi se recunoaște valoarea literară a limbii acestora, dar se stabilește și o continuitate în ceea ce privește limba literară. „Astfel se pune în circulație o limbă care reprezintă o sinteză a eforturilor scriitorilor bisericești de până atunci de a scrie într-o limbă curată și înțeleasă de toți românii, contribuind la dezvoltarea limbii noastre literare.”²⁹

Mitrofan știa grecește și, între anii 1628-1691, tipărește volume grecești. Se pare că tot el a gravat matricele pentru turnarea caracterelor grecești. La mai multe cărți tipărite de el a făcut versuri de închinare la stema domnească. Unele cărți sunt împodobite cu gravuri în lemn făcute de el și însemnate cu literele M. E. (Mitrofan Episcop). În cărțile sale (Triodul, Buzău, 1700) se văd multe clișeuri însemnate Joanichie BK (Bucureșteanul), 1700. Titlurile celor mai multe cărți de la Buzău sunt încadrate cu bogate ornamente, dar care nu se pot ști dacă sunt gravate de Joanichie sau de Mitrofan.

Considerăm, pe această cale, că este demn de menționat faptul că folosirea pe scară tot mai largă a limbii latine va face ca, spre sfârșitul secolului al XVII-lea, brașoveanul Teodor Corbea să dea, cu sprijinul episcopului Mitrofan de Buzău, un dicționar latino-român, Dictiones latinae cum Valachica interpretatione.

²⁸ Prof. Dr. I. D. Lăudat, *Biblia de la București - 1688*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul LXIV, nr.6, noiembrie - decembrie 1988, p. 92 - 93.

²⁹ *Ibidem*, p. 93.

Cam acestea sunt pe scurt lucrările tipografice ale lui Mitrofan, care apare în cărți la 1680, în calitate de călugăr la Bisericiani (în Moldova) și de tipograf al mitropolitului Dosoftei. Datorită calităților sale, el este înălțat, la 1683, la rangul de episcop de Huși, iar la 1688 devine episcop la Buzău, unde tipărește cărți până la 1702.

Arhipăstoria Mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei se înscrie printre cele mai rodnice sub raport cărturăresc, datorită marilor domnitori sprijinitori ai culturii Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu. Tipărirea Bibliei de la București³⁰ și continuarea procesului de românizare a slujbelor bisericești, care se va desăvârși prin strădaniile urmașului său, Antim Ivireanul, și ale contemporanului acestuia, episcopul Damaschin Dascălul, este vrednică de remarcat.

A MOLDAVIAN PRINTER IN THE SERVICE OF THE FAMILY OF CANTACUZIN AND OF BRANCOVEANU

SUMMARY

Mitrofan (the end of 1682- the spring of 1686) was the second bishop with this name on the episcopal chair from Husi. He made himself conspicuous in the history of the scholarly manifestations from us by a printing activity intensely carried out both in Iasi and in Bucuresti and Buzau.

³⁰ Florian Dudaș, *Vechi cărți românești călătoare*, București, 1987, p. 171-173.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND ÎNCEPUTURILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI BĂCĂUAN ÎN EVUL MEDIU DEZVOLTAT

Răzvan Alexandru Oțetea

Problematica învățământului băcăuan în evul mediu dezvoltat nu a constituit o preocupare constantă a istoriografiei românești de specialitate. Este adevărat că, au existat câteva „încercări de sinteză” realizate relativ târziu de către unii istorici, arheologi și profesori băcăuani, dar prezentările lor au un caracter „neștiințific”, în sensul că nu se urmăresc întocmai etapele propriu-zise ale unei cercetări de amploare, pe care știința istorică le impune și, în același timp, le respectă cu o rigurozitate justificată și mai mult decât atât, pertinentă.

În mod evident, acest lucru se datorează și faptului că, problema învățământului băcăuan în evul mediu dezvoltat nu a fost abordată în lucrări cu caracter special ci, din contră, în lucrări generale cu teme mari, care se depărtează cu mult de la litera și spiritul problematicii propuse în rândurile de față. De asemenea, caracterul lacunar al izvoarelor scrise produce un fenomen așteptat în cercetarea istorică și anume, tardivitatea acestora în raport cu faptele menționate sau descrise. Cu alte cuvinte, în majoritatea cazurilor cunoscute, izvoarele scrise din perioada medievală (fie ele documentare sau narrative, cronici, rapoarte diplomatice, însemnări ale unor călători străini) sunt rare și lacunare.¹

Totuși, Bacăul, fiind situat într-o zonă geografică deosebit de favorabilă în preajma căreia exista o puternică centură de sate, care au gravitat din punct de vedere economic către acest centru urban, era și firesc să evolueze pe o linie ascendentă, care s-a soldat cu transformarea lui într-un centru orășenesc important din zona de sud-est a Moldovei, în veacurile XIV-XVI.

De altfel, vitregia timpurilor explică oarecum lipsa unor izvoare scrise clare și, chiar mai mult decât atât ar trebui pusă problema, dacă nu cumva atari documente din acea vreme de o importanță covârșitoare pentru evoluția învățământului băcăuan, nici nu au existat, în realitate, fiind înlocuite cu atotputernicul obicei „al pământului”. În legătură cu aceste aspecte, trebuie scos în evidență faptul că, istoriografia românească de specialitate nu a exploatat suficient argumentul „a silentio”.²

Deși puține, documentele existente atestă faptul că și la BACĂU, începând cu secolul al XIV-lea, dacă nu și mai înainte, au existat preocupări privind organizarea învățământului. Astfel, episcopul MARCUS BANDINUS, referindu-se la episcopia Bacăului, arată că a citit în lucrările lui GONZAGA și ale cardinalului PAZMANO că: „prin anul 1304 s-a fondat în Moldova, la BACĂU, o mănăstire de către soția voievodului Moldovei, fiica voievodului Transilvaniei pentru frații minoriți din ordinul Minoris Observantis”.³

Faptul că acești „frați minoriți” făceau școală în limba latină este confirmat și de Nicolae Iorga care menționează că „fără îndoială am avut și pentru ai

noștri, la reședințele episcopale din Milcov încă din veacul al XIII-lea, Baia și Siret, din Bacău, din Argeș, școli de latinește, din ale căror binefaceri s-au împărtășit copiii români de pe vremuri”⁴

Revenind la problematica privind începuturile învățământului băcăuan în evul mediu dezvoltat, într-o remarcabilă lucrare generală publicată mai demult, reputatul istoric român Radu Manolescu preciza un lucru extrem de important în legătură cu evoluția vieții culturale din Bacăul medieval și anume că, odraslele (copiii) orașenilor băcăuani plecau la studii în alte țări.⁵

Așadar, iată că, încă din secolul al XV-lea, unii orașeni băcăuani mai înstăriți își trimiteau fiii peste graniță, pentru a face școli superioare. MATHIAS DE BACKOWYA în 1409 și GREGORIAS FRANCISCA DE BACO în 1493⁶, sunt doi dintre studenții băcăuani ce figurează în matricolele Universității din Cracovia. Cum primirea studenților în cadrul Universității din Cracovia era condiționată de o perfectă cunoaștere a limbii latine, se confirmă existența școlii latinești din BACĂU.

Continuând cercetarea pe care mi-am propus-o în rândurile de față am ajuns până într-acolo încât să constat nu o simplă realitate istorică ci, de fapt, o certitudine, și anume că, acești studenți băcăuani aveau o pregătire intelectuală asemănătoare cu a acelor studenți străini de la Universitățile din Cracovia, Praga sau Viena. Totuși, ne putem întreba, poate, la un moment dat: De ce acești studenți băcăuani preferau Universitățile din Cracovia, Praga sau Viena?

În realitate, răspunsul cel mai plauzibil care se poate da la această întrebare aparent simplă nu ține seama de distanța nu tocmai îndepărtată pe care o aveau de parcurs studenții moldoveni până la Cracovia, Praga, sau Viena ci, adevărul este unul singur și anume că, Universitățile amintite se situau printre cele mai bine cotate din Europa, dacă adăugăm aici, desigur și Universitatea din Roma, evident.

Pentru calitatea învățământului promovat, studenții din orașele Moldovei medievale (printre care și cei băcăuani, în cazul nostru) erau pur și simplu atrași ca de un magnet de disciplina și spiritul novator al acestor instituții.

De asemenea, odată cu ridicarea bisericii Precista din Bacău (1490-1491), nu este exclus faptul, ca unii copii să fi învățat scrisul și cititul de la preoții acesteia.

Totuși, pentru secolul al XV-lea, dovezi certe privind activitatea de învățare a cititului și scrisului (evident, pentru copii băcăuani), inițiată de preoții din biserica Precista, nu sunt încă, rămânând mai mult sub formă ipotetică această activitate.

Din păcate, în această problemă nu s-au adus și alte argumente, care să lumineze existența la BACĂU, în această vreme, a unei instituții specializate și organizate, care să promoveze învățarea scrisului și cititului.

În condițiile actuale de cercetare, când arheologia nu ne oferă noi indicii, un lucru este sigur și anume că, această problemă la fel ca și altele, de altfel, nu este deloc ușor de abordat și rezolvat la modul cel mai concret.

De asemenea, trebuie menționat faptul că, de când începe lista episcopilor catolici pentru Moldova în 1789, când sunt amintiți episcopii de BACĂU și episcopia se mută la Iași, existența acestei episcopii a avut o influență însemnată în răspândirea științei de carte, căci, așa cum afirma Grigore Tăbăcaru, „școlile de pe lângă aceste episcopii...au adus începuturile de carte apuseană din Roma, Ungaria și din Polonia”.⁷ Grigore Grigorovici confirmă această realitate, arătând că biserica catolică din

BACĂU își pregătea slujitorii săi în vechea biserică ridicată în 1588 și apoi în cea de astăzi, zidită la începutul secolului al XIX-lea.⁸

BACĂUL, devenit un important centru economic atât pentru negustorii din țară, cât și pentru cei străini, impune în secolul al XVI-lea creșterea necesității științei de carte, inițierea orașenilor mai ales în tainele comerțului.

Demn de menționat, este faptul că ALEXANDRU VOIEVOD, fiul lui Ștefan cel Mare, durează în „târgul chiar al Bacăului, odată chiar un centru catolic și o reședință de episcopi”.⁹ Biserica Precista care a devenit și un centru spiritual în această parte a Moldovei în secolul al XVI-lea și care, așa cum afirma Grigore Tăbăcaru, a urmat aceeași cale... „de a-și pregăti elementele necesare și poate preoții și dascălii să fi ținut școală de slovenie în pridvorul bisericii, după cum din mănăstirea catolică au ieșit cărțurari latini”.¹⁰ De altfel, acest lucru este confirmat și de documentele străine din 1676 care pomenesc de existența unei școli în târgul Bacău, care funcționa pe lângă Biserica Precista și, care continua probabil activitatea din secolul anterior.¹¹

În același spirit, s-a desfășurat și activitatea de la biserica Sfântul Ioan Botezătorul, zidită la 1800, de către episcopul Gherasim unde „fetele alături de băieți învățau să citească psaltirea, ceaslovul, rugăciunile și evanghelia cu slove românești”.¹²

Încercând să revenim la perioada evului mediu dezvoltat în abordarea problemei învățământului băcăuan trebuie menționat faptul că, dispariția prematură a lui ALEXĂNDREL VOIEVOD, fiul lui Ștefan cel Mare, la 26 iulie 1496, n-a constituit un impediment în dezvoltarea culturală a orașului, așa cum simplu am putea fi tentați să credem, dacă ar fi să abordăm problema din perspectiva logicii istorice.¹³

Din contră, dispariția lui Alexandrel Vodă, cum îi spunem noi, băcăuanii, va avea o serie de consecințe importante în dezvoltarea viitoare a Bacăului, mai ales atunci când edificiul domnesc va dispărea, în prima jumătate a veacului al XVI-lea, iar Moldova, după expediția trupelor turcești comandate de sultanul SOLIMAN MAGNIFICUL, la 1538, va cădea sub dominația Imperiului Otoman.

În primele trei decenii ale veacului al XVI-lea, Curtea domnească din BACĂU își continuă existența și probabil că, de destinele ei și ale orașului răspundea, acum, din partea domniei VORNICUL sau UREADNICUL DE BACĂU.¹⁴

În condițiile în care meșteșugurile și comerțul se dezvoltaseră într-o mare măsură, asistăm la o maturizare a orașenimii băcăuane. În mod logic, acest lucru ca determina și o dezvoltare a culturii și, implicit, a vieții eclesiastice a Bacăului medieval, deoarece lupta reală pentru piață între negustorii localnici și cei străini va crea o atmosferă constructivă de conlucrare.

Pe planul vieții culturale, în mod general și a învățământului, în mod special, acest proces de întrepătrundere socio-economic, va avea urmări absolut pozitive pentru Bacăul medieval de-a lungul timpului.

Așadar, putem conchide că, deși autoritatea eclesiastică continua să reprezinte o oază de cultură și spiritualitate, la modul concret, totuși, și instituția domnească se angaja serios în promovarea învățământului băcăuan.¹⁵ După opinia mea, în evul mediu dezvoltat, atât la Bacău, cât și în alte centre urbane moldovenești, putem vorbi

în mod sigur, de o trecere spontană de la un învățământ de tip „bisericesc” la unul „organizat”, care începea să funcționeze sub patronajul timid al instituției domnești.

NOTE

¹ Radu Manolescu, **Cultura orășenească în Moldova în a doua jumătate a secolului al XV-lea**, în **Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare**, București, 1964, p. 63-82.

² Ioan Ciută, **Bacăul oglindit în documentele cancelariei Moldovei secolului al XV-lea**, în *Carpica*, XVI, 1984, p.127-133; Răzvan Alexandru Oțetea, **Orașul medieval Bacău în istoriografia românească (I)**, în *VARIANTE*, an I, nr. 1, februarie 2002, p.11-13; Idem, **Orașul medieval Bacău în istoriografia românească (II)**, în *VARIANTE*, an I, nr. 2, aprilie 2002, p.15-16.

³ V. A. Urechia, **Codex Bandinus**, Memoriu asupra scrierii lui Bandinus de la 1646, București, 1895, p.70; Cornelia Cucu, **Învățământul în orașul Bacău până la Legea Instrucțiunii Publice din 1864**, în *VARIANTE*, An II, nr. 6, aprilie 2004, Bacău, p. 16-17; Cf. **Municipiul Bacău – schiță monografică**, coordonator Ioan Ichim, Bacău, 1971, p.175.

⁴ Nicolae Iorga, **Istoria învățământului românesc**, București, 1928, p.310; Cornelia Cucu, **op. cit.**, p.16;

⁵ Alexandru Artimon, **Civilizația medievală urbană din sec. XIV – XVII (Bacău, Târgu Trotuș, Adjud)**, Bacău, 1998, p.83.

⁶ Ștefan Bârsănescu, **Pagini nescrise din istoria învățământului românesc**, Ed. Academiei, București, 1972, p.159; Alexandru Artimon, **op.cit.**, p.83-84.

⁷ Grigore Tăbăcaru, C. Moscu, **Istoria pedagogiei românești**, Bacău, 1929, p.16.

⁸ Grigore Grigorovici, **Bacăul din trecut și de azi**, Bacău, 1933, p.62.

⁹ Nicolae Iorga, **Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor**, Vălenii de Munte, 1908, p.96-97.

¹⁰ Grigore Tăbăcaru, C. Moscu, **op.cit.**, p.26-31.

¹¹ **Îndrumător în Arhivele Statului, Județul Bacău**, vol. II, București, 1989, p.4.

¹² Grigore Tăbăcaru, C. Moscu, **op.cit.**, p.28.

¹³ Răzvan Alexandru Oțetea, **Puncte de vedere asupra unei biografii controversate: Alexandru Voievod** (lucrarea aflată sub tipar).

¹⁴ **Ibidem.**

¹⁵ **Ibidem.**

CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES SUR LE DÉBUT DE L'ENSEIGNEMENT DE BACAU, EN MOYEN ÂGE DEVELOPPE

RESUME

La problématique de l'enseignement de Bacau en Moyen Âge développé n'a pas été une préoccupation constante de l'historiographie roumaine de spécialité. Les historiens, les archéologues, les professeurs de Bacau ont essayé de faire quelques synthèses, plus tard, mais leurs présentations ont eu un caractère «nonscientifique», c'est-à-dire qu'elles n'ont pas suivi les étapes propres à une recherche grandiose, que la science historique impose et, en même temps, les respecte avec une rigueur justifiée et pertinente.

En ce qui concerne la vie culturelle et celle de l'enseignement, le processus de développement socio-économique de Bacau en XVII-XVIIIe-siècle a eu des conséquences positives pour cette ville médiévale: les premières formes de l'enseignement ont pris naissance et les institutions spécialisées se sont développées.

Ainsi, on peut dire que, malgré le fait que l'autorité ecclésiastique a continué à représenter une oasis de culture et de spiritualité, c'est l'institution regale qui s'est engagé sérieusement dans la promotion de l'enseignement de Bacau. En Moyen Âge développé, à Bacau, comme dans des autres villes de la Moldavie, on peut parler d'une transition spontanée de l'enseignement de type «ecclésiastique» à l'enseignement de type «organisé» qui a commencé à fonctionner sous le soutien de l'institution regale.

PRECIZĂRI, OBSERVAȚII ȘI CORIJĂRI, REFERITOARE LA CONȚINUTUL UNOR DOCUMENTE SAU ARTICOLE, PUBLICATE ÎN DIVERSE COLECȚII ȘI ANUARE

Sergiu Ștefănescu.

În numeroase volume de documente istorice, publicate, s-au strecurat unele erori, mai ales privind amplasarea în spațiu, ale unor foste sate.

Faptul se datorează, în general, necunoașterii amănunțite a unor mari spații geografice și, în particular, lipsei quasi - totale a informațiilor arheologice, absolut indispensabile în localizarea și identificarea unor seliști. Lipsesc, sau sunt rar și sporadic folosite, informațiile pe care le pot furniza vechile planuri și hotarnice, după care s-ar putea identifica amplasarea și hotarele fostelor moșii, seliști, mori de apă, biserici, cimitire, etc. Valoarea informației cuprinse în aceste documente este deosebită și ar crește mult, prin suprapunerea lor peste terenurile la care se referă și, care, urmărite arheologic, ar confirma și detalia numeroasele informații conținute în acte.

Ca atare, considerăm a fi foarte utilă celor interesați, adunarea în volume și ordonarea în plan geografic, pe provincii istorice, iar în cadrul lor, pe județe, a miilor de „planuri” de moșii, aflate în diverse arhive, pentru perioade mai vechi de anul 1945, în cadrul unei colecții asemănătoare DRH. Între acelea ar putea fi incluse și planurile unor orașe, sau ale unor foste cetăți, de sorginte otomană, austriacă, poloneză, etc.

Revenim la subiectul ce ne-am propus și constatăm că numeroase greșeli, strecurate în volumele de documente editate mai demult, au fost corectate în colecția DRH. Totuși unele au mai rămas care, preluate din colecție în colecție, au ajuns până astăzi.

Atât cât ne stă în putință încercăm corectarea unor date eronate, venind și cu o serie de precizări sau completări la informațiile cuprinse în documente.

Deși nu este o colecție de documente ne vom referi și la: I. Const. Chiriță, *Dicționar geografic al județului Vaslui*, București, 1889.

La pag. 34-35. „Brașovnița”, Brașovenița, sat în comuna Suhuleț, ar fi fost înființat de un locuitor venit din Siliștea și că acest sat Brașovnița a fost înființat odată cu satul Găureni.

Precizăm: Toponimele Siliștea (și la Odăi) denumesc vatra fostului sat Mirești. Acesta împreună cu satul Găureni (Văleni, după 1964), aveau un uric de la Ștefan cel Mare¹. Denumirea satului Brașovnița, care fusese întemeiat de locuitori din Mirești², nu provine de la un brașovean, ci de la un loc de prisacă, numit așa, pe la 1771³

¹ D.R.H., II, A, doc. 62, p. 93.

² C. Chiriță, *Dicționar geografic al județului Vaslui*, București, 1889, și V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, II, 1985, p. 430, LXXXI. 8. A.

³ N. Iorga, *Studii și documente*, VI, p. 106; vezi și *AJIAIȘ*, I, 1986, M. Ciubotaru, R. A. al jud. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Pag. 72. „Drăgești”, sat ce se chema în vechime Răcești. Afirmația este greșită. Ambele sunt sate vechi, dar diferite. Drăgeștii, situat pe valea pârâului Șacovăț, se găsește pe aceeași vatră din sec. II/III - XII, XV - XXI⁴ Răceștii, ca sat și moșie, a existat în partea de vest a actualului sat Todirești,⁵ cu care s-a contopit în a II-a jumătate a secolului XIX. Primele atestări documentare datează din 1774, pentru Drăgești și din 1 septembrie 1590 - 31 august 1591 pentru Răcești⁶.

Pag. 75-76. Mai corectăm unele informații greșite cuprinse în volum: Biserica (de Lemn) a fost ridicată de comisul Constantin Grecul, în Dumeștii Vechi la 1761 (2)⁷ și a fost mutată la Dumeștii Noi la 1820 August 4⁸, și nu la 1813. Cealaltă biserică (de Zid), are notat anul construcției, 1848 septembrie 20, în pisania de la intrare, nu 1858.

Fiindcă informațiile din „dicționarele” județelor au fost preluate în Marele Dicționar Geografic al României, fiind în parte utile și acum, mai facem unele precizări și corecturi, astfel: Satul de la Petreasa (toponim activ), nu Pietroasa, cu biserică, se numea Clicești⁹.

„Pe coasta Dealului Bisericii, aproape de pârâul Schinetea (nu de pârâul Schinetea, ci de pârâul Suhuleț), în partea dinspre nord a fost deasemenea sat și biserică...” Acest sat se numea Marcovicenii și s-a aflat pe acea vatră între secolele XIV-XVIII/XIX¹⁰

Hodoreni, satul fără biserică, se afla la NV, nu la NE de Dumești și s-a numit anterior Băicăuți¹¹

Pag. 103. „Jigorăanii” format din desființatul sat Glodeni...” Nu! Inexact. Ambele sate au coexistat, vecine fiind, peste un mileniu, pe vetrele lor vechi¹²

Pag. 167. „Schinetea, pârâul, izvorăște din dealul Suhuleț...” Informația este

Iași, p. 460.

⁴ Ghenuță Coman, *Statornicie și continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 249, XLIV.9,10.

⁵ 5 Arh. Statului, București, *Planuri – județul Vaslui*, nr. 34 din 5 iunie 1838. Toate „planurile” care vor fi amintite în această lucrare ne-au fost puse la dispoziție de prof. M. Ciubotaru, de la *IFR* Iași, care le-a identificat și copiat din diverse Arhive. Îi adresăm și pe această cale toate mulțumirile noastre.

⁶ *DIR*, XVI – IV, A, doc. 570.

⁷ Ghe. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, V I, p. 37.

⁸ Pisania de la intrare: „De la mutarea 1820 august 4, Gheorghe Calfa a mutat cu mila lui Dumnezeu”.

⁹ A lăsat vestigii arheologice din sec. VII/VIII – XIX. Datele arheologice au fost luate din *AMM*, XV – XX, XXI, XXII, Sergiu Ștefănescu, „Cercetări arheologice și istorice în zona mediană a bazinului superior a râului Bârlad I – III (și IV sub tipar), cum și din *Carpica*, XXX, Sergiu Ștefănescu, „Date privind moșiile bătrâne”, p. 53 -86, *AMM*, XV – XX, I, p. 155, nr. 104, 106.

¹⁰ *AMM*, XV – XX, p. 173 – 174, nr. 82 b, c și 83 a.

¹¹ *DRH*, III, A, p. 87 – 89, doc. 47 din 1849 Ianuarie 22.

¹² Seliștea Jigorenilor se găsește, pe pârâul Jigoreanca, a fost locuită între secolele VIII/IX – XVIII/XIX. Seliștea Glodenii, pe pârâul Glodeanca – în Cotul Gârlelor, a fost locuită între secolele VIII/IX – XIX. V. *AMM*, XV – XX, p. 167, 192, 193, nr. 59 a, 172 a. V. și Epitropia Spitalului Sf. Spiridon, Iași, pachet VI, plic V, nr. 10, „Iarta închipuitoare a moșiilor Glodenii, Jăgoreni și Mireștii (nedatat, cca. 1820).

eronată. Se referă la pârâul Suhuleț, cu afluenții săi, Hodoreni și Marcoviceni. Pârâul Schinetea izvorăște și curge prin satul omonim. La 1782 se numea fie Rângoaia,¹³ fie Leucușeni¹⁴, după moșiile pe care le traversa.

Pag. 191. „Tibăneștii Buhlii... numele îl are de la unul Țibănescu Buhlea...”. Informația este inexactă. Prima parte a numelui vine de la un Țiban, din secolului XIV¹⁵, a doua, de la unii reprezentanți ai familiei Buhlea, din satul vecin, Crăești, stabiliți aici, apoi ajunși proprietari în Țibănești, în secolele XVII–XVIII¹⁶

III. Ghe. Ghibănescu, „Ispisoace și Zapise”

Din cele zece volume publicate, ne vom referi doar la unele, în care există numeroase neconcordanțe, în special privind spițele de neam, ori prin atribuirea de ascendenți de sorginte îndoielnică, necontrolabilă. Se oferă lămuriri la finele unor documente, ce sunt utile, dar fundamentarea acestora se face prin explicații forțate, privind unele locuri și fapte pe care nu avea de unde le cunoaște. Pe unele le ia de la I. Bogdan, altelei acestea vor fi folosite fără a fi corectate.

Un exemplu de informație eronată: „Mai în vechime se spunea satul lui Baico”, cetit și redactat rău de tălmăcitorul suretului nostru ca satul Panco și drumul Pancovei¹⁷ Totuși nu a greșit tălmăciul. Nu se mergea pe „drumul Baicovo, la satul lui Baico. Este vorba de drumul care mergea la satul Pâncești¹⁸, comuna Poienari, județul Neamț¹⁹ Satul lui Baico era Băicăuții, deveniți, post 1489, Hodoreni situat pe teritoriul Dumăști.

Tot în volumul Ispisoace și zapise, IV 2 la p. 50 se afirmă: „Brudureștii erau vecini cu Țibăneștii...” Nu! Erau doar sate apropiate, deoarece între cele două sate și moșii se afla satul și moșia Bălușești²⁰

Nu vom mai semnala numeroase erori de importanță minoră, ne vom mai opri, doar ici-colo, încercând să limpezim o serie de informații greșite sau incomplete.

În „notițele istorice”, cuprinse în aceste volume, Gh.Ghibănescu insistă asupra începuturilor unor sate din părțile noastre încercând să le găsească „bătrânii” întemeietori²¹ prin secolului XV-XVI, considerând bazinul superior al râului Bârlad pustiu și nelocuit până prin secolului XV. Adesea aceste relații, presupuse, uneori bazate pe simple asemănări de nume, sunt forțate, fără suport documentar. Satele la care se referă Gh. Ghibănescu sunt mult mai vechi. Periegezele²² pe care le-am efectuat amănunțit, între anii 1984 - 2001, atestă că aceste locuri au fost permanent

¹³ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, VI, p. 52.

¹⁴ *Ibidem*, p. 96 – 97, 102.

¹⁵ *DRH, I*, p. 12 – 13, doc. 9 B.

¹⁶ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, IV 2, p. 65 – 66, doc. din 14 Mai 1741; p. 79, doc. din 28 Octombrie 1766 și p. 81 – 82, doc. din 10 Mai 1784.

¹⁷ *Ibidem*, p. 49

¹⁸ Atestat doc. la 15 Septembrie 1448, V. și *DRH, I*, p. 407 – 408; doc. 285

¹⁹ La 1399, „drumul Pancovei” trecea ca și astăzi, pe culmea dealului de la vest de satele Vovriești și Ciurea, din comunele Băcești, respectiv Poienari.

²⁰ *DIR, XVI - I*, doc. 410 din 7 Aprilie 1547, atestare documentară.

²¹ Exemplu: Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 31 – 37, 54 – 66, 84 – 87, 110 – 113.

²² Conclizii relevate de periegezele pe care le-am efectuat.

locuite, începând din secolului VII/VIII-IX până astăzi, nici cum locuri pustii, ci doar puternic împădurite.

Exemplu: Autorul afirmă că un Marco din Bonteștii de pe „Stebnic”²³, ar fi înființat satul Marcoviceni. Fapt nereal. Marcovicenii fiindând din prima jumătate a secolului XIV²⁴, devansând documentul respectiv cu peste un secol. Ca observație generală, sate precum Țigăneștii²⁵, Cliceștii, Borăștii, (fost Terpești, ante 1546)²⁶, Meleşcanii, etc, arheologic, toate au luat ființă înainte de secolul X. Așadar întemeietorii acestor sate nu pot fi găsiți printre „bătrânii” care au trăit prin secolele XIV - XVI.

În numeroase cazuri autorul face eforturi pentru a deduce de unde provin derivatele numele satelor, care ar fi putut fi cei care au dat nume satului respectiv. Dilemă grea, aproape imposibil de descifrat... În cadrul acestei tendințe ne vom referi doar la câteva exemple: „Așează pe Drăgoi și Toma, care (pe la 1350) aveau „așezări pe Vaslui”, ca ascenți ai familiei Brudur, cu așezare pe Gârbovăț”²⁷ Cele două familii nu au vreo legătură între ele.

Numeroase alte erori sunt cuprinse și în volumul V1, al aceleiași opere. Astfel ne vom referi la presupusele legături de rudenie dintre Tivadaru și Tadoru Meleşco (care la 1438 avea casa pe apa Meleşcului) și Crăciun Meleşco²⁸, din Meleşcanii de pe Bârladul de sus, care, arheologic a existat neîntrerupt, pe cele două vetre ale sale, între secolului X și XIX²⁹

Între alte alinieri forțate ne vom opri și la „nota istorică” a fostului sat Leucușeni³⁰, unde, autorul necunoscând actul de la 1453 octombrie 22, dat lui Ivan Arbore³¹, a confundat acest sat, de pe Bârlad, cu cel de pe Siret³², dat de Alexandru cel Bun, la 1407 Septembrie 16, bisericii Sfânta Parascheva din Roman. Dacă nu făcea această confuzie ar fi înțeles că spița de neam de la p. 113 este pur și simplu imposibilă. Arheologic, Leucușenii au existat pe trei vetre, la nord și sud de Bârlad, între secolului XIV-XVIII/XIX³³

Deși variate și foarte utile detaliile oferite în documentele publicate de Gh. Ghibănescu, în volumele sale de *Ispisoace și Zapise*, trebuie să fie folosite cu prudență, mai ales cele privind spițele de neam.

IV. Ion Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, 1457-1490, Iași, 1913.

Din acest volum conținutul câtorva documente ce atestă schimburi sau vânzări

²³ DRH, I, 312-313, doc. 222 din 1 August 1442. Și Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, II, doc. 5, p. 13.

²⁴ Vezi nota 10.

²⁵ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, V1, p. 54-56.

²⁶ DRH III, A, p. 488-490, din 14 Martie 1502.

²⁷ Aliniere forțată și inexactă între date și documente diferite (doc. 189 din DRH, I, p. 268-270 și doc. 156) din 9 Februarie 1469 din DRH, II, p. 230-231.

²⁸ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, V1, p. 63-66 și DRH, I, p. 266-268, doc. 188 din 21 august 1438.

²⁹ AMM, XV-XX, p.171, la nr. 75 b, 76 a.

³⁰ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, VI, p. 110-113.

³¹ DRH, II, A, p. 53-54, doc. 38.

³² Sat în comuna Gherăești, județul Neamț.

³³ AMM, XV-XX, p.169-170, la nr. 66, 69 b, 70 a.

de sate, incită, părănd îndoielnică autenticitatea lor. Astfel: la p. 288, în doc. nr. CLIX din 1484, se confirmă un schimb de sate între clucerul Duma Brudur și verii săi, copiii lui Simion Tansa. Primul le dă satul Grozești primind pentru el satul Bălești. Informația din acest document vine însă în contradicție cu cea din doc. CLXXXI din 1488 Martie 1³⁴ când, același clucer Duma Brudur, oferă aceluiași veri ai săi, Toader, Duma și Stana, copiii lui Simion Tansa, același sat Grozești pentru jumătatea (de pe) dinspre Suhuleț a satului Brudurești. Informația din primul document, provenind dintr-un rezumat făcut la Judecătoria Ținutului Vaslui, credem că înregistrarea schimbului de sate este corectă. În realitate fiind vorba poate de o reziliere ulterioară a înțelegerii avute, din motive necunoscute.

Dar, seria dubiilor continuă deoarece într-un document din 1502 Martie 14³⁵ se confirmă surorilor Stana, Zoica, Marena și Parasca, stăpânirea asupra satului Bălești, ocina lor dreaptă, rămasă de la bunicul lor Marcu. Deși nu știm cine o fi fost acest Marcu (membru al familiilor Brudur sau Tansa nu era), se pare că totuși el stăpânea satul și nu Duma Brudur. Sau poate, că Stana și surorile ei să-și fi redobândit ocina de la Duma Brudur, sau de la copiii lui Simion Tansa, în urma unei judecăți?

Revenim la doc. CLXXXI din 1488 Martie I, în care clucerul Duma Brudur dă 270 zloți și satul Grozești, verilor săi, pentru jumătatea de pe Suhuleț³⁶ a satului Brudurești. Totul ar fi normal dacă în actul din 1469 Februarie 9³⁷, prin care frații Brudur își împărțeau moștenirea de la bunicul lor Oană Giuratul, nu s-ar fi specificat („... ocinile lor drepte și proprii, satele anume Brudureștii, unde le este casa...”). Din uric reiese clară referirea la întregul sat Brudurești. Ne întrebăm cum doar după 19 ani (la 1488), clucerul Duma Brudur trebuia să răscumpere jumătate din satul, ce anterior, împreună cu frații săi, îl moșteniseră întreg?

Ar putea fi două aspecte:

a). O redactare parțial greșită a actului de la 1469, deoarece în mod normal ar fi fost ca satul Brudurești să aparțină pe din două, atât familiei Brudur, cât și familiei Tansa, ambele descendente din Oană Giuratul³⁸, sau;

b). Doi din frații lui Duma Brudur și-ar fi putut vinde, după 1469, sferturile lor din satul Brudurești, cumpărate apoi în baza dreptului de protomis, de unchiul lor Simion Tansa.

Nu pot fi luate în considerare nici explicațiile autorului înscrise la finalul unor documente. Exemplu cele de la finele documentului de la 22 Ianuarie 1489, cele de după documentul din Ianuarie-Februarie 1490, ș.a. Aproape toate aceste relații sunt forțate și „potrivite”, dovedind o totală necunoaștere a situației din teren, pe care nu avea de unde să o cunoască.

Venim totuși cu unele precizări privind nota înserată la finele documentului

³⁴ I. Bogdan, Documentele Ștefan., I, p. 324 ; DRH, III, A, p. 48-49, doc. 30.

³⁵ Ibidem, II, p. 206-207, doc. CII; DRH III, p. 496-497, doc. 277.

³⁷ DRH, II, A, 230-231, doc. 156.

³⁸ Ibidem.

din 1502 Februarie 17³⁹ referitoare la fostul sat Mălinești. Acest sat a existat, între secolului VIII/IX și XVIII/XIX, în extremitatea vestică a actualului sat Dumeștii Noi, pe Dealul Beciului⁴⁰ De acolo, în urma vânzării unei mari părți din moșie, locuitorii au trebuit să se retragă, în inima codriilor, să defrișeze pădurea, să-și întemeieze noi gospodării. O parte s-au așezat pe dealul dinspre sud, unde s-a înființat ulterior actualul schit Mălinești⁴¹ Aici se locuia sporadic (poate pe vetre de prisacă), încă din secolele XVI/XVII. Restul de locuitori s-au așezat jos, la poala dealului, înființând satul Iezer, la 3-4 km, N, de schit, ale cărui vestigii arheologice datează din secolele XVII/XVIII.

În notele de la sfârșitul documentului „C”, din 14 Martie 1502⁴² în care se afirmă că fostul sat Terpești „a dispărut fără urmă”, precizăm că acesta și-a schimbat numele în Borăști⁴³, post 1546, și s-a aflat între secolele IX/X și XVIII, în partea mediană a actualului sat Valea Mare, din comuna Dumești, județul Vaslui.

V. Mihail Costăchescu publică (la Iași) în 1931, Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. La p. 21-25, în doc., nr.8⁴⁴, la sfârșitul actului afirmă că: Țiban „... a dat nume satelor Tibănești și Țâbana din județul Vaslui...”⁴⁵ Nu rezultă din nici un document că el sau descendenții lui ar fi posedat moșii în acele părți.

Preluând parțial informații de la Ghe. Ghibănescu și M. Costăchescu face aceleași confuzii privind relațiile Băcești-Băicăuți, Suhuleț-Gârbovăț, pe care le-am amintit anterior.

Mai jos autorii consemnează: „Nu știu ce va fi fost „Igrîște” specificând că în limba ucrainiană înseamnă „loc pentru joc”⁴⁶ Noi am identificat acest loc ca fiind un vulcan noroios (?), numit acum „La Ochi.”

În final autorul conchide că: „...mai greu este de identificat al doilea sat al lui Țiban, cel de pe Bârlad în gura Crasniei” Din cercetările noastre a rezultat că, pârâul Crasna sau Crăiasca, curge prin partea de SV a moșiei lui Țiban. Acel al doilea sat amintit în uric este actualul sat Armășeni (comuna Băcești). Acesta avea mai multe vetre în secolele XIV/XV, din care una pe Bârlad, situată la cca. 150 metri mai jos de vărsarea Crasnei⁴⁷

Corectăm afirmațiile autorului referitoare la actul din 15 Mai 1437⁴⁸, prin care se întăresc lui Tofan cinci sate. La p. 517 I. Bogdan traduce, după actul original, numele celui de al cincilea sat prin: „...al cincilea unde au fost descalicătoarea cea vechi dintâi...” După același act M. Costăchescu traduce: „...al cincilea sat, unde au

³⁹ DRH, III, p. 471-473, doc. 263; și I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 191-193, doc. XCV.

⁴⁰ AMM, XV-XX, p. 167-168, nr. 60 a-e, 61 c.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 223 a-c; Institutul de Filologie Română “Alexandru Philippide” Iași, Tezaurul toponimic al României, Moldova, I2, p. 1047, col. 1.

⁴² I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 202-203.

⁴³ DIR, XVI, I, doc. 418, din 1546 Aprilie 15.

⁴⁴ DIR, I, p. 12-13, doc. 9 B, din 28 Noiembrie 1399.

⁴⁵ Actualmente în județul Iași.

⁴⁶ Informații detaliate în AMM, XXI, S. Ștefănescu, “Precizări cu caracter istoric privind moșia Țibănești”, p. 100-112.

⁴⁷ CDM, IV, p. 371, doc. 1684 din 5 Octombrie 1694.

⁴⁸ DRH, I, p. 239-240, doc. 170. Și M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 515-520; 159.

fost Văratecul lor vechiu, din veac.” Și, nereușind să identifice acest sat, afirma (la p. 519): „Al cincilea sat numit Văratec, nume ce azi nu-l mai găsesem pe acolo”.

Totuși satul există și astăzi și aflăm din actul de la 2 Aprilie 1546⁴⁹, în care se dă hrisov domnesc pentru: „... Anca și soru-sa Irina, fetili Ilenii un sat de pe Racova anume Dumbrăvenii, unde din veac era Văratiful cel Vechiu al lui Ștefan Voievod”. Satul era pe atunci înconjurat de întinse păduri de stejar, adică dumbrăvi. Informația este sprijinită și arheologic. În actuala moșie a satului, locuirile acoperă cu continuitate perioada dintre secolului VII și XXI⁵⁰

Nu suntem de acord cu afirmația de la p. 518 privind satul Gârceni, al cărui nume autorul crede că provine de la un străvechi Grecul. În acest caz satul ar fi trebuit să se numească Grecul, Grecii, Grecești, etc., nu Gârcinești.

Referitor la cel de al doilea volum de documente⁵¹, la p. 102, doc. 33 din 30 August 1442⁵², după ce M. Costăchescu arată că acest act se găsește în arhiva Epitropiei Spitalului Sfântul Spiridon din Iași, la moșia Dumești, seliștea Marcoviceni, la nr. 1, în pachetul nr.4⁵³, afirmă (la p. 103), că: „... Mai cunoscut este din documente, satul Mercoviceani, numit așa după Marco, fiul lui Ilieș Bonta”. Partea finală a afirmației este eronată, deoarece acel Marco nu a dat numele său Marcovicenilor, sat cu care nu a avut nici o legătură. În aceeași arhivă și pachet, la nr.2, se află actul de la 14 Martie 1502⁵⁴, dacă cele două sate și moșii ar și avut vreo legătură cu proprietariim lor, tot în aceeași arhivă și plic ar trebui să se afle și actul din 14 Ianuarie 1490⁵⁵, prin care Toader Hasnaș și nepoții lui, Bilțu și Nicoară Șeremet, vând satul Bontestii de pe Bârlad lui Toader Marele. Acest act nu se află în acel plic. În concluzie alt Marcu a dat numele său Marcovicenilor (V. notele nr. 23-24).

În următorul volum de documente publicat de M. Costăchescu⁵⁶, la doc. nr. 32 din 14 August 1483, la pp. 119-120 prin explicațiile pe care le oferă, autorul face grave confuzii între conținutul documentul din 28 Noiembrie 1399⁵⁷ și respectiv cel din 5 Februarie 1469⁵⁸. Așa cum este cunoscut, Gârbea și Gârbeștii de pe valea Sacovățului, nu au nici o legătură cu Pârâul Gârbovăț de pe valea Dagăței.

Semnalăm și alt șir de inexactități: Țibăneștii Buhlii de pe Gârbovăț, ai lui „... Țăban care trăiește și înainte de Alexandru cel Bun...” nu pot fi confundați cu Țibăneștii (Mari, ai Mucului, ai lui Carp), de pe Șacovăț și cu atât mai puțin cu

⁴⁹ DIR, XVI, I, doc. 402.

⁵⁰ AMM, XV-XX, p. 201-203 și *Carpica*, XXX, p. 58, rând. Vestigii arheologice între sec. VII-XXI.

⁵¹ *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, Iași; 1932.

⁵² Este eronată data zilei, nu 30 ci 1 August, conf. DRH, I, doc. 222.

⁵³ Existența acestui act la seliștea Marcoviceni nu se justifică. Cele două sate și moșii nu au tangență între ele.

⁵⁴ DRH, III, A, p. 488-490, doc. 273.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 114-115, doc. 60. Punct de vedere asemănător și la M. Ciubotaru (*AII*, XXXIX, 1992, p. 457).

⁵⁶ *Documente Moldovenești de la Ștefan cel Mare*, (Supliment la Documentele lui Ștefan cel Mare), Iași, 1993.

⁵⁷ DRH, I, p. 12-13, doc. 9 B.

⁵⁸ DRH II, A, 230-231, doc. 156.

Țibăneștii (din actul de la 1462) de pe Rebricea⁵⁹. Nume ca Țibănești și Tibana pot fi simple omonime, ce patronimic pot proveni de la alți „Țibani”.

La finele aceluiași act se afirmă că Țiban „stăpânise și Băceștii din județul Roman”. Informația este eronată, nu este susținută de nici un document și a fost luată de la Gh. Ghibănescu⁶⁰.

Fiind de interes minor, nu ne mai oprim la confuziile și unele inexactități ce apar și în volumul „Documente moldovenești de la Bogdan Voievod (1504-1517)”, București, 1940, și nici la „Documente moldovenești de la Ștefăniță Voievod (1517-1527)”, Iași, 1943.

VI. Documenta Romaniae Historica, seria A, Moldova

În această modernă colecție de documente istorice au fost corectate numeroase greșeli ce proveneau din colecțiile de documente publicate anterior. Unele totuși au mai rămas.

Astfel, în volumul I⁶¹, la finalul documentului 222⁶², se afirmă că cele două sate întărite lui Marco, fiul lui Bonta, ar fi fost Tăcmăneștii (în secolului XVII), azi Călugărenii, iar cel de al doilea, La Două Fântâni-Bonteștii de Jos, <în Bălteni, c ~>. Amplasarea acestora în spațiu este greșită, cunoscând că: în zonă moșiile porneau, la vest, din culmea de dealuri ce desparte bazinele pâraielor Racova de Stemnic, înglobau valea pâ râului Stemnic, treceau peste deal coborând în bazinul hidrografic al Bârladului, ajungând, spre est, până la jumătatea albiei râului. Coroborând cele de mai sus cu informațiile oferite de documentul din 14 Ianuarie 1490⁶³, în care Toader Hâmnaș cu nepoții săi vând „... un sat, anume Bonteștii, între Bârlad și între Stebnic...” deducem cu siguranță că: atât Bonteștii de Sus cât și Bonteștii de Jos-La Două Fântâni, era de fapt un singur sat pe două vetre, în aceeași moșie Răduștii numită anterior Bontești (descendentă încă din secolele VIII/IX din moșia Deleni). Periegezele efectuate au confirmat că Bonteștii de pe Stemnic se află la NE și SV de actualul sat Răduștii, iar Bonteștii de Jos (de pe Bârlad) se află pe șesul de la SE de actualul sat Brăhășoia⁶⁴.

Aducem în continuare câteva observații și completări la INDICE DE NUME. Astfel, la p. 437 „<Băcești, s, c, ~j. Vaslui>: loc lângă „Igrăște”. Igrăște, cu denumirea actuală La Ochi, se află la cca. 7 km, NE, de Băcești, pe teritoriul, și la nord, de actualul sat Dumeștii Noi⁶⁵

La p. 447 „Crăstoi” (unde au fost Pătrul feciorul Cârstei), sat pe Racova: < Bejenești, c. Laza...> Nu! Acest sat a lăsat denumirea de Cârstoia devenită Cristoia, omonimă cu cea a pâ râului ce izvorăște de la Bălteni Deal, curge N-S și se varsă, pe

⁵⁹ *AI, XVIII*, 1991, M. Ciubotaru, Toponimia bazinului Hidrografic Rebricea, I, p. 322-323.

⁶⁰ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, IV2, p.48.

⁶¹ Editat la București în 1975.

⁶² *DRH I*, 312-313, doc. 222 din 1 August 1442.

⁶³ *DRH, III*, p. 114-115, doc. 60.

⁶⁴ *AMM, XV-XX*, p. 209, nr. 268; Ghe. Coman, *op. cit.*, p. 110, XXII. 20, 21, cum și *AMM, XXII-XXIV*, S. Ștefănescu, O moșie “bătrână” – Delenii.

⁶⁵ Se află chiar în seliștea fostului sat Marcoviceni.

stânga în pârâul Racova. În secolului XV, în urma vânzării moșiei lor, către Ștefan cel Mare (când a fost constituită moșia Târgului Vaslui), locuitorii acestui sat se mută spre nord, la marginea unei pădurici, satul luându-și numele de Capul Rediului.⁶⁶

La p.450. "Crasna, pârâu la Pancova (actualmente Pânțești)" Nu! Satul Pânțești se află mai sus la confluența pâraielor Boștei cu Zimbru⁶⁷ care, la 5-6 km mai jos, la Crăiești, se unesc cu pârâul Chisălița⁶⁸, formând Toinarul, sau Crasna (Crăiască acum).

La aceeași pagină "Crasna (în gura Crasnii),sat pe Bârlad, lângă <Băcești...>., (doc. 9). Precizăm că acest sat, al cărui nume înainte de 15 Martie 1625⁶⁹ nu ne este cunoscut, este actualul sat Armășeni. La acea dată Lungul din Olășei a cumpărat 1/3 din sat, de la Miron "ot" Gârcina, a ajuns armeș, ante 1636⁷⁰, rang pe care îl pierduse la 1646 Martie 25⁷¹ Acesta este cel de al doilea sat întărit lui Țiban, la 1399. La p. 466 „Igrişte”, loc, în satul de la gura Crasnei...”. Indicația este greșită. A se vedea nota 65.

La p. 475. Referitor la Meleşco, Melişcoae, Meleşcani, fost sat. Precizăm: satul Meleşcani a existat pe două vetre, între secolului X și XIX⁷² pe teritoriul actualului sat Dumești Noi. Una dintre vetre se afla imediat la est de biserica Sf. Treime.

Documenta Romaniae Historica, II, A. Începem prin a face câteva observații și precizări privind documentul 38⁷³, act de întărire dat lui „Ivan Arbure (nu Marmure), pentru un sat anume Leucușenii, pe Bârlădzăi”. Se face trimitere la Ghe. Ghibănescu⁷⁴. Și aici sunt unele inexactități. Astfel, satul pe trei vetre și moșia Leucușeni, a existat pe teritoriul Dumești, între satele și moșiile Mălinești, spre vest, și Marcoviceni, spre est⁷⁵ între sec XIV-XVIII⁷⁶ Cea mai nordică dintre cele trei vetre ale Leucușenilor, Rângoiaia (partea unui „bătrân” Rango⁷⁷, cu mărturii arheologice din secolului XIV/XV⁷⁸, a devenit sat de sine stătător.

Facem câteva precizări referitoare la notele de subsol ale doc. nr. 156⁷⁹ La nota 4, „probabil greșit pentru Gârbovăț”. Nu era greșit. Racovățul era, probabil, pârâiașul (v. toponimul) Gârla Oanei, ce curge E-V, pe la nord-vest de satul Tansa (jud.Iași).

La nota 9. Autorii consideră că, diacul a vrut să scrie: „...și mai jos,

⁶⁶ Din 1956 a fost comasat cu Bălteni Deal; vezi și *AMM, XV-XX*, p. 206-207, nr. 253 și 254.

⁶⁷ P. Condrea, *Dicționar geografic al județului Roman*, București, 1891, p. 18-19, 86.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, IV2, p. 70-75, doc. din 5 August 1746.

⁷⁰ *CDM, II*, (1621-1652), p. 244, doc.1160, 1611.

⁷¹ *Ibidem*, p.366, doc.1857.

⁷² *AMM, XV-XX*, p. 171, nr. 75 a, b, 76 a, b.

⁷³ *DRH, II*, p. 53-54, doc. 38 din 22 Octombrie 1453.

⁷⁴ *Op. cit.*, VI, p. 111-120. V. și notele 30-33.

⁷⁵ *Vezi BAR, indice H2378-DLXXV/12*, Planul moșiilor Marcoviceni, I.eucușeni, Mălinești, Armășeni, Țibănești (1830).

⁷⁶ *AMM, XV-XX*, p.169-170, nr. 66, 69 a-c, 70 a, b.

⁷⁷ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, IIII, p. 167-168, doc. 116 din 1661 Nov. 3.

⁷⁸ *AMM, XV-XX*, p. 183, nr. 123.

⁷⁹ *DRH, II, A*, p. 230-231, din 9 Februarie 1469.

Soholeții”. Diacul nu a greșit. Este corect cum a scris: „... și Bereștii mai jos de Soholeț”. Noi am descoperit seliștea acestui fost sat, la cca. 4 km, S, de satul Suhuleț, anume în partea de VNV, a actualului sat Schinetea⁸⁰

În notele aceluiași act se explică că: Săcălășeștii pe Bârlăzel, este același sat cu actualul Săcăleni⁸¹. Nu! În nici unul din actele de vânzare-cumpărare, din secolului XVI-XVII, ale acestui sat, (făcute aproape exclusiv către Episcopia Romanului), nu se vorbește de vreun descendent din neamul Brudur și, nici denumirea de Săcăleni nu poate deriva din „Săcălișești” „Săcălișeștii” provine de la numele proprietarului moșiei Săcălușa-Ivan Săcălaş. Toponimul este activ și astăzi⁸² desemnând o tarla existentă în partea de NNE a teritoriului comunei Delești (jud. Vaslui), la est de satul Cozmești.

Cum în această zonă moșiile plecau din culmea dealului de la est de Fâstăci (sat în com. Delești), peste dealul care desparte bazinul pârâului Stemnic, de cel al Bârladului, satul Săcălișești putea fi situat sub culmea dealului (ca actualul sat Călugăreni), putând fi considerat deopotrivă ca fiind pe Stemnic, cât și pe Bârlad). Dacă mai avem în vedere faptul că moșiile Ruginoasa⁸³ (a satului Ruginoși), Grozeștii și Săcălușa erau, de la nord la sud, lipite una de alta și că Duma Brudur a cumpărat, ulterior, dar ante 1484⁸⁴, satul și moșia Grozești, de la Ivan Săcălaş și sora sa, Anușca⁸⁵, găsim și motivația acestei achiziții.

Venim cu unele precizări și observații la „INDICE DE NUME”.

La p. 463. „Andrieștii, sat cu m-re, pe Bârlad. <Dumeștii Vechi...>”, 156. Nu! Seliștea acestui sat se află în partea de est a actualului sat Dumeștii Noi, în „Cartier”, de la blocurile de locuințe spre est⁸⁶. Mănăstirea a existat, în extremitatea estică a satului Dumeștii Noi, în punctul La Solarii, la sud de locuința lui Adam Simiuc.

La aceeași pagină („Arbure, greșit; Marmure, 38”). Nu. Este corect Arbure. Leucușenii nu au avut nici o legătură cu neamul lui Marmure și Maramurenii, satul lor.

În p. 465. „Băbușa, sat, c. Băcești, jud. Vaslui <sat lângă ~, v. Leucușenii>”, Este o greșeală, v. notele 75, 76.

În p. 466. „Berești, sat, pe Gârbovăț: <lângă Tansa, c. ~, jud. Iași. . > 156. Nu. V. nota 80.

La p. 468. „Borcești, sat, < pe Tutova ...>. Nu, deoarece la p. 485 se afirmă: „, < Gârceni, sat, c. ~ jud. Vaslui>; sat lângă ~, v. Borcești „. Este o greșeală. Gârcenii,

⁸⁰ La SE de curtea mareșalului C. Prezan. *AMM, XV-XX*, p. 183, nr. 125. Aspect abordat și de M. Ciubotaru în *Alia, XVIII*, 1981, p. 677-678, asupra căreia revine, în *Alia, XXIII*, 1986, p. 458-459.

⁸¹ Comuna Poienari, județul Neamț.

⁸² G. Coman, *op. cit.*, p. 108, XXII. 3-4. vezi și *DIR, XVII-IV*, p. 157, doc. 195, din 8 Mai 1617, și în același volum la p. 291, doc. 354 din 12 August 1618 privind Sacalușa. Și: *IFR, op. cit.*, 12, p. 1031, col. 1-2, privind satele Săcăleni și Săcălușa.

⁸³ *CDM, II*, p. 244, doc. 1160 din 9 Iulie 1636. Și G. Coman, *op. cit.*, p. 109, XXII. 10-11, 13.

⁸⁴ *DRH, II, A*, p. 391, doc. 255 din 1484, f.l., f.z.

⁸⁵ *DRH, III, A*, p. 48-49, doc. 30, din 1 Martie 1488.

⁸⁶ *AMM, XV-XX*, p. 175, nr. 90 a, b; locuire între sec. VIII/IX-XVIII/XIX. *Ibidem*, p. 176-177, nr. 97 b; M-rea a existat în sec. XIV-XVII/XVIII.

atestat documentar la 1437⁸⁷ se află pe aceeași vatră încă din secolului X/XI⁸⁸ situată pe Racova. Lângă el au fost și se mai află satele: Pungești, Cursești, Dumbrăveni, Trohan, Racova și Racovița. Deci nici un Borcești. Este posibil ca denumirea de Borcești să fi fost luată după: Dmitriev, „Recensămintele...” în care la ținutul Tutovei, p. 188-189, la nr. 70-72 sunt înscrise, în ordine satele: Bondjești, Gârcini, Tundjești. Primul și al treilea nume, desemnează același sat, Pungeștii.

La p. 480. „< Dumeștii Vechi, sat, c. Dumești, jud. Vaslui > , v. Andriești” Nu! Satul Dumeștii Vechi, aflat pe vatra sa din secolului XV/XVI⁸⁹, a fost înființat de locuitori ai fostelor sate Andriești și Slobozieni, vatra de „Miază Noapte și Apus”⁹⁰, (cu locuiri din secolului VII/VIII-XIX)⁹¹ de la care și-a luat denumirea de „Vechi”, cunoscut în zonă și ca „Satul Vechi”. Dumeștii Vechi nu acoperă nici una din seliștile fostelor sate Andriești sau Slobozieni.

În p. 493. „Ivan Marmure (greșit: Arbure) de la Bârlădzul, tatăl lui Giurgiu, al lui Toma și al Fedcăi, 145...”. Este greșit. Ivan Arbure nu a avut acești copii. Leucușenii au existat pe teritoriul Dumești, ori acțiunea actului nr. 145 s-a derulat la Mărmureni.⁹²

La p. 505. „Oană Giuratul (unde a fost casa lui ~, secolului XVI: s. Onești), seliște pe Gârbovăț <lângă Tălpălăi, c. Poienari, jud. Neamț...> 156” și, la p. 506: „<Onești, sat>, v. și Oană Giuratul... seliște” Ambele explicații sunt greșite. Oană Giuratul a trăit în secolului XIV și XV, iar seliștea Oneștilor (din secolului XVII), ce se afla mai jos de Tălpălăi, nu este pe Gârbovăț, ci pe valea pârâului Zimbru, la vest de Gârbovăț, peste un deal. Nu. Fiindcă nici Oneștii, nici Tălpălăii nu se aflau pe moșia mare a Brudureștilor⁹³ Casa lui Oană Giuratul s-a aflat, probabil, sus, pe Gârla Oanii, în cartierul Boatca, în NV-ul satului Tansa.

La p. 510. „Pârâul Fânațelor, pârâu <probabil afluent al Suhulețului...> 56”. Nu este posibil, deoarece Suhulețul și afluenții săi⁹⁴, nu tec pe nici una dintre proprietățile fraților Brudur⁹⁵ Pârâul Fânațelor nu putea fi decât afluent al Gârbovățului. Foarte probabil acest nume se poate atribui pârâului Gârla Tansei, ce curge N-S, la SV de Tansa⁹⁶

La p. 512. „Racovăț, greșit, pentru Gârbovăț, 156 Nu este greșit. Se pare că este vorba de Gârla Oanei.

La p. 513. „<Rediu Galian, sat, com. Codăești, jud. Vaslui> sate lângă ~, v.

⁸⁷ DRH, I, A, p. 239-240, doc. 170 din 15 Mai 1437.

⁸⁸ AMM, XV-XX, p. 205, nr. 248.

⁸⁹ Ibidem, p. 184-185, nr. 134-137.

⁹⁰ DIR, XVI-III, p. 464, doc. 570 din 1590 Sptembrie 1 – 1591 August 31, și Ghe. Ghibănescu, op. cit., VI, p. 21-23.

⁹¹ AMM, XV-XX, p. 185, nr. 138 c, 139 b, c.

⁹² Comuna Oniceni, județul Neamț.

⁹³ CDMV, p. 148, doc. 573 din 1706 iulie 2, și Ghe. Ghibănescu, Surete și Izvoade, II, 171; și Buletinul Ion Neculce, fascicula 6, p. 272.

⁹⁴ Pârâiele Hodoreni, pe dreapta și Marcoviceni, pe stânga.

⁹⁵ În secolele XV-XVII, pârâul Suhuleț (de la izvor la vărsare) trecea, în ordine, prin moșiile Suhuleț, Băicăuți-Hodoreni, Leucușeni, Marcoviceni și Slobozienii (de Miazăzi și Răsărit).

⁹⁶ AMM, XV-XX, p. 166, nr. 53.

Ruginoasa, Sacalușa” Nu! Aceste foste sate se aflau la S de satul Oșești (com. Oșești, jud. Vaslui), v. nota 83.

La p. 514. „Ruginoasa, moșie <a satului ~ >, t. Vaslui <probabil lângă Rediu Galian...> 256”. Nu! Corect este răspunsul dat anterior, pe teritoriul Oșești. Satul se numea Ruginoși⁹⁷ Toponime active și acum în zonă: pârâul și pădurea Ruginoasa.

În p. 515. „Sacalușa, moșie, <a satului Sacalaș (secolului XVIII) >, ț. Vaslui; <probabil lângă Rediu Galian...> 256”. Și „Săcălășești (Sacalășești), sat pe Bârlădzul; <Săcăleni, c. Poienari...> 156”. Informație greșită, au fost lămurite anterior.

La p. 524. „ <Tâlpălăi, sat, com. Poienari...>; seliște lângă ~, v. Oană Giuratul (unde a fost casa lui ~)”. Greșit. Au fost date explicații mai sus. v. nota 93 cu textul aferent.

La p. 528. „Unde a fost moara, sat pe Bârlad; 156”. Nu rezultă din document că „unde a fost moara...” desemnează vatra unui fost sat, cid oar locul pe Bârlad, unde, cândva a fost o moară a fostului sat Andriești. Informativ, acesta se găsea la cca. 60 metri, V., de podul de peste Bârlad, de pe șoseaua Dumeștii Noi – Valea Mare.

La p. 529. „Valea Rângoaei, vale pe Bârlădzul, <probabil la Băbușca>, 38”. Amplasarea este greșită. Explicață anterior (notele 13, 14 și 77).

Documenta Romaniae Historica, III, A, (1487-1504).INDICE DE NUME.

Ne vom referi la cele trei sate vândute de „chir popa Grigore, egumenul mănăstiri Bistrița”, lui Ștefan cel Mare, la 1491, când a creat moșia Târgului Vaslui⁹⁸ Astfel:

La p. 565 „Bălcarii (Bilcarii, unde a fost Oană), sat, pe Racova; <azi Pușcași, com. Laza, jud. Vaslui...> 96”.

La p. 576. „Crăstoiaie, sat pe Racova; < Bejenești, com. Laza, jud. Vaslui> ...96”. La p. 577. „Curteștii, sat, pe Racova; <Poienesti, com. ~ jud. Vaslui> ...96”.

Ne vom referi la toate aceste trei sate. În valea pârâului Racova, moșiile cuprindeau întreaga vale, cu pârâul la mijloc. Amplasarea fostului sat Crăstoiaie am discutat-o anterior (v. nota 66 cu textul aferent). Cunoscând că „Pătru era feciorul Crăstei”, iar „Oană (era) fratele lui Pătru, rezultă că ei împărțiseră moșia părintească. Cunoscând că moșiile se împărțeau întâi în lung, susținem că primele două sate au devenit Bălteni – Deal (II), fost Capul Rediului și respective Bejeneștii. Cum moșia lor pleca dinspre nord, de la latura sudică a moșiei Deleni (actualmente Bălteni – Deal), cu care se învecina, trecea Racova, urca apoi până la cumpăna apelor, în sud. Cuprindea deci și actuala moșie a satului Pușcași, care pe atunci se putea numi Curtești. Nu credem că Curteștii ar fi actualii Poienesti, acesta fiind departe și în afara moșiei în cauză. S-ar putea obiecta că Bejeneștii apar abia la finele secolului XIX⁹⁹

⁹⁷ CDM, II, p. 244, doc. 1160 din 9 iulie 1636, când s-a căutat locul pe care a fost m-rea Rafaila, cu oameni din Albești, Ruginoși...

⁹⁸ DRH, III, A, 288-291, doc. 96 din 15 octombrie 1491.

⁹⁹ IFR, op. cit., I 1, p. 67, col. 2.

dar, la 1 Aprilie 1694¹⁰⁰, într-o hotarnică este specificată „Valca lui Bejan”

La p. 583. „, <Dumești, sat, com. ~, jud. Vaslui >; sat în ~ v. Terpești”
Precizăm: seliștea Terpeștilor de la 1502¹⁰¹, deveniți Borăști, post 1546¹⁰² s-a aflat pe teritoriul actualului sat Valea Mare¹⁰³ (com. Dumești). La aceeași pagină: „, <Dumeștii Vechi, sat, com. Dumești...>; loc, la ~ v., Marcoviceni”. Nu! Moșia Marcoviceni, cuprindea centrul comunei și avea pe teritoriul ei Primăria și Biserica Sf. Treime¹⁰⁴. (v. nota 10).

La p. 594. „, <Iezerul>, sat, v. Mălinești” Mălineștii, sat pe Bârlad, la Stejarul Frumos¹⁰⁵; < Iezerul contopit cu Băceștii...> 261” Aspectul a fost discuta anterior. Vom face precizarea că: Iezerul a fost stămutat de pe vatra sa, în 1949, la nord de satul Băcești. Dar, alunecările masive de pământ, i-au obligat pe o parte din foștii locuitori, să revină pe o vatră alăturată celei vechi, în anii 1990, rănfiintând, practic vechiul sat.

Documenta Romaniae Historica, XXII, A, 1634. INDICE DE NUME.

În p. 395. „Leucușeni, sat, pe Bârlăzel, ț. Vaslui <lângă Armășeni>... 45, 46”
Nu. Între Leucușeni și Armășeni exista satul și moșia Mălinești¹⁰⁶

La p. 414. „,Sora, soția lui Postolache vistiernic, se judecă... pentru parte din Leucușeni, 45, 46”. La p. 415. „,Sora, soția lui Trifan din Marcoviceni... 46” Nu sunt două persoane diferite, ci una și aceeași, care, la 1634, nu mai era soția lui Trifan (decedat), dar devenise soția lui Postolache¹⁰⁷

În p. 462. „,Vârșoveni, sat, <ț. Vaslui, Hârșoveni, com. Ivănești...>; întărit mării de lângă Vaslui, 166”. Explicația este greșită. Vârșovenii erau pe Bârlad, nu pe Racova. Situația sa în teren era precisă: „... un sat ci să chieamă Vârșovenii, pe apa Bârladului... cari acel loc iaste pe pâraul Lipovățului, unde s-au numit mai înainte monastirea Corbul”. Hârșovenii, sat nou, este situat pe Racova; anterior se numise Slobozia Străjescului¹⁰⁸

VII. De aici vom aduce precizări și corecții informației cuprinse într-un articol, publicat cu ani în urmă:

¹⁰⁰ CDM, IV, p. 366, doc. 1649, în hotarnica făcută de Apostol Talpeș, pentru 100 pământuri la Brodoc, printre alte repere de hotar este amintită și „Valea lui Bejan”.

¹⁰¹ DRH, III, p. 488-490, doc. 273 din 14 martie 1502.

¹⁰² DIR, XVI-I, doc. 418 din 15 Aprilie 1546; vezi și AIIA, XVIII, 1981, p. 678, M. Ciubotaru, Observații asupra indicilor de nume...

¹⁰³ AMM, XV-XX, p. 188-190, nr. 153 b, 158 b.

¹⁰⁴ Vezi nota 75, și: AIIA, XVIII, p. 680, M. Ciubotaru, Observații ...

¹⁰⁵ Stejarul (cel) Frumos, punct de reper și hotar între patru moșii (Băicăuți-Hodoreni, Țibăneștii Buhlei, Armășenii Mălineștii). A fost amintit și în actul de la 28 Noiembrie 1399 „... apoi drept în capătul câmpului, în stejar”. S-a aflat la nord de satele Armășeni și Mălinești, în vârful dealului.

¹⁰⁶ Vezi „planul” de la nota 75.

¹⁰⁷ DRH, XXII, p. 50-51, doc. 46 cîn Februarie 1634, în care: „... Postolache vistiernic cu giupâneasa lui, Sora. ce au fostu denainte după altu bărbat anome Trifan, și s-au părăt
¹⁰⁸ IFR, op. cit., p. 535, col. 2, (vol 1 1).

Memoria Antiquitatis, IX-XI, 1977-1979, p. 291-315, Ghe. Burlacu, Contribuții la cunoașterea așezărilor omenești din secolele XIV-XVIII din bazinul superior al Bârladului.

Era un subiect interesant la data apariției sale deoarece teritoriul nu fusese cercetat încă. Totuși deoarece autorul nu a parcurs teritoriul, nu a apelat la vreun „plan”, ori la informații arheologice, fără care nu se pot amplasa pe hartă seliști, mori de apă, etc., în acest articol s-au strecurat numeroase greșeli. Astfel:

p. 291. Între afluenții de stânga ai Bârladului a fost enumerat greșit pâraul Valea Enei, care este afluent de dreapta.

Nu pâraul Poienari-Crăiasca, ci doar Crăiasca. Aceasta se formează din pâraul Chisălița (cu Fodorul), pe dreapta, care se unește cu pâraul Fundătura-Boiștei (și Zimbrul), pe stânga, satul Crăiești, curgând mai departe sub denumirea de Toinarul sau Crăiasca¹⁰⁹

Pâraul Suhuleț (nu Sahaleț) nu este afluent al Gârbovățului, așa cum este trasat pe harta ce însoțește articolul, ci al Bârladului.

P. 294. Satul Săcăleni nu este cel pomenit în actul de la 9 Februarie 1469¹¹⁰. Acela era satul lui Ivan Sacalaș¹¹¹

P. 297. La nr. 10, Cuci. „La 1799 moșia Cuci... și Ivăneștii, sunt arătate la ținutul Vaslui, pe apa Bârladului”. Informația este parțial greșită. Satul și moșia Ivăneștii se găseau pe Șacovăț, afluent important, de stânga, al Bârladului. Între ele sunt ca. 25 de km.

P. 299. Precizăm că pâraul Chisălița, ce ajunge până în satul Crăiești, anterior se numise Drăgușana, sau Drăgușana Gungului, după Toader Drăgușanu, amintit în actul de la 1529 Martie 12¹¹². Așadar, pâraul Drăg(u)șana nu a dispărut, ci I s-a schimbat doar numele.

P. 302. Nr. 15, Onești. Satul nu-și trage numele de la Oană Giuratul și nu se afla în bazinul hidrografic al al Gârbovățului; pâraul Zimbru nu este afluent al acestuia¹¹³

Nr. 16. Țibănești. Limitele descrise nu aparțin satului, sunt foarte largi (Gârbovăț, pâraul Crasna, drumul Pancevo, Strâmătura – corect „Strâmbătura”) Gârbovățului, pâraul Soholețu, etc. Se confundă limitele „așezării” cu cele ale moșiei lui Țiban. La 1399 Țibăneștii aveau două vetre, una pe malul Gârbovățului, pe dreapta, la cca. 200m., S, de ultima casă din satul Vovriești, alta, la cca. 600 m., ESE, de gara Suhuleț¹¹⁴, distanța între ele este de cca. 1 km. Se afirmă eronat că Țiban era fratele Ilenii, ambii fiind copiii lui Țiban cel Bătrân. În realitate doar Ileana era fiica lui Țiban cel Bătrân, celălalt Țiban era fiul ei, nu frate.

P. 304. În 1706, la alegerea unor părți din moșia Țibănești, ce reveneau lui Ioan

¹⁰⁹ P. Condrea, *op. cit.*, p. 35, 40, 86.

¹¹⁰ DRH, II, doc. 156, din 9 Februarie 1469.

¹¹¹ Vezi nota 84.

¹¹² DIR, XVI-I, doc. 270. Acel răzeș, Toader Drăgușanu, dăduse numele său satului Drăgușani, și Pârăului Drăgușana, așa cum se numeau anterior, satul Crăiești și pâraul Chisălița.

¹¹³ Vezi textul aferent notei 93.

¹¹⁴ Comuna Băcești, Jud. Vaslui. Halta C. F. R. Suhuleț se găsește pe linia nr. 605. AMM, XV-XX, p. 161-162, nr. 25 a, 28.

Buhuș, logofăt, autorul face mai multe greșeli. În actul respectiv (CDM, V, doc. 573), reperele (aproape putând fi urmărite și astăzi), sunt enumerate fără a respecta vreo ordine. Localnicii le cunoșteau bine. Autorul, fără să cunoască terenul, încearcă să le „ordoneze...” Deși în document nu se spune că hotarul pleca de la nord de Bălușești, nu putea trece nici cum Gârbovățul (decât la întoarcere), deoarece acesta curge N-S, pe la est de satul Bălușești. Nu se putea îndrepta nici spre apus (unde la Nv se aflau Tălpălăii), prin Prislop, Cetățuia Mică și estică a Hotarului de nord al moșiei¹¹⁵

În p. 304-305. Nr. 18. Berești. Localizarea acestui sat, ca și a satului Tansa, este eronată. Satul Tansa se află pe stânga Gârbovățului, iar satului Berești i-a fost identificată seliștea, în partea de NV a actualului sat Schinetea¹¹⁶

Nr. 19. Băicăuți. Vatra și moșia sa, devenite Hodoreni, după 1489¹¹⁷, făceau, la 1399, parte din moșia lui Țiban. Arheologic satul a existat între secolului XIII-XIX¹¹⁸ Baico a fost, probabil, frate sterp (fără copii), al lui Țiban cel Bătrân. Ne îndoim că el mai trăia la 1465 Martie 3; acel Baico cu moară pe Stavnic, era altă persoană. Privind același sat corectăm alte două informații eronate. Mărina nu era fiica lui Țiban cel Bătrân, și nici soră Ilenii. Ea era nepoată Ilenii.

Spîța de neam a bătrânului Țiban era următoarea:

Țiban cel Bătrân – Ileana – Țiban – Mărina - Toma
- Sorița

Lazor
Fetia
Anușca.

Băicăuții nu au dispărut în secolului XVI-XVII, ci, cu numele schimbat în Hodoreni, dăinuie până în secolului XIX, când răzeșii săi, împreună cu alții din Rângoia, înființează satul Schinetea.

Nr. 20. Rângoia. Sunt câteva greșeli și aici. Astfel: toponimicul Rângoia vine de la un „bătrân” Rango¹¹⁹, desprins din moșia Leucușeni (cu cca. 1/6 din suprafață), în partea de nord a acesteia. În trimiterea ce o face la nota 135, n-a știut că în scrisoarea lui Neculai Mavrocordat v.v., adresată postelnicului T. Cuza și vornicului V. Carp, antroponimile „Lungul Aramă” și „Vasile Rângăoai” sunt redată greșit, de fapt fiind vorba de „Lungu Armaș” și de „Valea Rângoaei” O altă informație greșită este aceea în care se spune că: „Satul se învecina cu moara Slobozeni a Saftei Gândulese” Chiar dacă greșit s-a scris „moară” în loc de moșie, tot eronată ar rămâne informația. Actulla care trimite nota 127, nu conținea asemenea referire. Menționăm că Moara Gândulesei se afla pe limita dintre moșiile Leucușeni și Mălinești, la vărsarea pârâului Pietrosu în Bârlad¹²⁰, la cca. 3 km, S, de satul Rângoia. Moara Gândulesei nu era tot una cu moara de la Slobozeni, care de fapt erau două, ale lui

¹¹⁵ Vezi textul aferent notei 93.

¹¹⁶ Vezi nota 80.

¹¹⁷ DRH, III, A, p. 87-89, doc. 47 din 22 ianuarie 1489.

¹¹⁸ AMM, XV-XX, p. 183-184, nr. 129 a.

¹¹⁹ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, IV 2, p. 70-75, doc. Din 5 August 1746; hotarnică moșiilor Armășeni și Valea Rângoaei. Ca moșie Valea Rângoaei este atestată la 15 Martie 1625, când Miron „ot” Gârcina vinde Lungului din Olășei și „Rângoia vale în sus”

¹²⁰ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, V 1, p. 98, și în p. 93-100 la doc. Din 30 Noiembrie 1782.

Iordache Cantacuzino și a lui Andronic, bunicul Saftai Gându. Ele se aflau, tot pe Bârlad, dar la peste 3 km. mai jos.

Mai remarcăm și o amplasare greșită a satului Schinetea, care nu s-a așezat pe seliștea satului Rângoia, ci mai spre nord. Rângoia deci, nu și-a schimbat numele, ci și vatra, a dispărut¹²¹

La p. 306. Se mai afirmă eronat când se spune: „Pe valea Bârlăzelului drumul mergea de la Băcești prin Valea Ursului... înspre Bacău, pe valea Siretului și făcea legătura, cu anume „drumul cel mare al Bacăului” Deși nu mergea pe „valea Siretului”, (ci cobora în bazinul hidrografic al Siretului), autorul nu a înțeles că acest drum (pe care îl descrie) este chiar „drumul cel mare al Bacăului” autorul mai face o afirmație fără acoperire, stabilind vechimea satelor din zonă. Fără periegeze orice încercare este absolută hazardată. Pentru comparație prezentăm vechimea stabilită prin periegeze, a unora dintre aceste sate: Crăiești, secolului VIII/IX; Țibăneștii Buhlei, secolului VII/VIII; Brudureștii, secolului XI/XII; Bereștii, secolului XIV/XV; Băicăuții, secolului XIII; Rângoia, secolului XIV/XV.

Încă o corecție: satul Tansa nu a înglobat satul Brudurești, ci locuitorii acestuia au înființat actualele sate Tansa și Dagâța.

La p. 312. Facem precizări și corecții la informațiile din „Anexa 1”

– Băicăuții au atestare documentară la 22 Ianuarie 1489¹²². Nu se află pe pârâul Rângoia, ci chiar lângă Suhuleț.

– Bereștii, atestați documentar, nu la 1496 (poate o culegere greșită de cifre), ci 1469; nu pe Gârbovăț, ci pe pârâul Schinetea; Nu Sahaleț, ci pârâul Schinetea.

4. – Brudureștii, nu doar în comuna Tansa, ci și în Dagâța. Nu și-a schimbat numele; a dispărut.

– Crăeștii, nu la 1548, ci la 1584¹²³, sau la 1527-1538, 1541-1546...

– Nu știm să fi existat un sat „Obârșia Bârlăzelului”. Poate și vorba de un sat Giurgenii sau (Jurjani), la obârșia Bârlăzelului...

La p. 315. Și fig. 1, harta cuprinde numeroase inexactități. Astfel: Satul și pârâul Valea Enei nu se află pe stânga, ci pe dreapta Bârladului. Pârâul Băbușa nu se varsă în Bârlad la Oniceni, el este afluent de stânga al Bârladului, lângă moara satului Dumești.

Pârâul Suhuleț de pe hartă este de fapt pârâul Molanul, care se varsă în Gârbovăț, mai jos de Bălușești.

Pârâul notat pe hartă ca fiind Rângoia, se află pe locul pârâului Suhuleț. Pârâul mai mic (de la vest), parallel cu el, este pârâul Schinetea.

În aceeași hartă s-au strecurat greșeli privind amplasarea unor sate. Astfel: nr. 10, Cucii, se află la Șosea, precum Oniceni. Nr. 16, Țibăneștii Buhlii, se află pe stânga Gârbovățului, ceva mai jos de pârâul Molan (nu Sahaleț). Nr. 17, Tansa, nu se află pe Suhuleț, ci pe Gârla Tansei. Nr. 18, Bereștii, se află pe aceeași vatră cu Schinetea, la izvoarele pârâului omonim. Băicăuții se află la 1 km., E, de satul

¹²¹ IFR, *op. cit.*, I 2, p. 992, col. 1-2 și p. 1103, col. 1-2; sunt două sate diferite. La 1839 cătunul Spinetea este atestat documentar, iar la 1889 Spinetea înglobează definitiv Rângoia.

¹²² Vezi nota 117.

¹²³ DIR, XVI-III, p. 257-258, doc. 311 din 30 Mai 1584.

Schinetea, dar pe pârâul Suhuleț.

VIII. Alexandru I. Gonța, Documente privind Istoria României, A, Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri. Editura Academiei, București, 1990.

Intervenția noastră completează pe cea efectuată de Mircea Ciubotaru,¹²⁴ la care subscriem.

Andrieștii, XIV-XV, I, 364. Nu în Dumeștii Vechi, ci în parte de est a satului Dumeștii Noi, în „Cartier”, la est de postul de poliție.

Băicăuți, XV-II, 105. Nu în Schinetea, seliștea sa se află la est, peste deal, pe pârâiașul Hodoreni, affluent de dreapta al pârâului Suhuleț.

Bârlâzelul (de Sus), pârâu care se numește Crăiești, XVI-I, 303; XVI-III, 54, 257. Nu! În decursul vremii acest pârâu a avut diferite nume, precum: Crasana¹²⁵, Toinarul¹²⁶, acum se numește Crăiasca¹²⁷, mai rar pârâul Crăiești. Documentele enumerate aici privesc același sat, Poienarii, situate greșit pe Bârlâzel, fiind de fapt situate pe pârâul Chisălița¹²⁸, care de la Crăiești în aval, după unirea cu pârâul Boiștei, va deveni Crăiasca (sau pârâul Crăiești).

Berești, XVII-II, 107; Confuzia cu satul omonim de pe Sărata a fost explicată de M. Ciubotaru¹²⁹; dar precizarea făcută de D-sa: „... sat mai jos de Soholeți probabil Armășeni, comuna Băcești...” Este eronată amplasarea vetrei fostului sat. Menționăm că Armășenii nu se aflau pe proprietățile fraților Brudur, ci pe moșia lui Țiban¹³⁰, fiind satul de pe „...Bârlad în gura Crasnii¹³¹. Bereștii se aflau pe vatra satului Schinetea.

Brudurești, sat pe Suhuleț, Ț. Vaslui astăzi Tansa, jud. Iași XVII-III, 223. Nu pe Suhuleț, ci pe Gârbovăț¹³². Partea de sat, din stânga Gârbovățului, cu 1/3 din moșie, se mută ceva mai sus pe versantul dealului și ante 1676¹³³, devine Tansa. Partea de sat din dreapta Gârbovățului, cu 2/3 din moșie, întărită lui Ureche mare vornic¹³⁴, devine Dagăța.

Capătul Piscului, loc la Hovrăești, Holm, Vovriești, jud. Vaslui. Acest toponim nu aparține satului Holm¹³⁵; Vovrieștii, nu este comună¹³⁶. Toponimul este un

¹²⁴ *AII, XXIX*, 1992, p. 457-459, M. Ciubotaru, Alexandru Gonța, Documente privind Istoria României, A, Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri.

¹²⁵ Vezi nota 109. Între secolele XI-XVI satul Crăiești avea vatra la cca. 3 km. Spre nord, lângă pădure.

¹²⁶ P. Condrea, *op. cit.*, p. 18-19.

¹²⁷ Pârâul și-a schimbat numele odată cu satul Crăiești.

¹²⁸ P. Condrea, *op. cit.*, p. 35, 40.

¹²⁹ Explicații în nota 124 ; p. 457.

¹³⁰ Vezi notele 69-71.

¹³¹ *AMM, XV-XX*, p. 162, nr. 32-36; aici au locuit între secolele XI-XVIII.

¹³² Vezi „planul” de la nota 75.

¹³³ *CDM, IV*, p.33, doc. 37, din 6 mai 1676, când „... lui Iani Hadâmbul ... stăpânirea peste ... vii, în fundătură la Tansa ...”

¹³⁴ *DIR, XVII-IV*, p. 171, doc. 146.

¹³⁵ *IFR*, *op. cit.*, I, p. 542, col. 2; Holm, sat com. Poienari, jud. Neamț, Vs.

¹³⁶ *Ibidem*, I 2, p. 1330, col. 1; Vovriești, sat în com. Băcești, Vs.

interfluviu între pârâul Gârbovăț, spre est și pârâul ce vine din satul Ciurea¹³⁷, pârâu ce se numea Ursoaia, la 1533¹³⁸

Dumbrăvenii (unde a fost Vărăticul cel Vechiu al lui Ștefan Voievod, Dumbrava), sat pe Racova jud. Vaslui. Autorul „amestecă” informații ce provin din documente diferite, asociind acestui sat denumiri, amplasări ori vecinătăți ca: Dumbrava, Babosini, Baboșani, în final situându-l lângă Hârșova, com. Delești. În realitate satul Dumbrăveni se află la cca. 30 km. spre Nord, în comuna Gârceni, este amintit pentru prima dată în doc. Din 15 Mai 1437¹³⁹ dat lui Tofan, sub numele de „... al cincilea sat, unde a fost vărâtecul lor vechi, din veac...” A doua oară satul este amintit în doc. din 2 Aprilie 1546¹⁴⁰, cu numele actual.

Dumeștii (Domnești), sat jud. Vaslui, XVII-V, 1; parte întărită lui Damian Cârstovici, XVII-III, 352. Este o altă confuzie privind sate diferite, din documente diferite. Astfel: doc.1 din DIR, XVII-V, datat 1621 (f.l. f.z.)¹⁴¹, se referă la fostul sat Andriești, devenit Dumești și la Dumeștii Vechi. Celălalt act, din 15 Septembrie 1585, privește un alt sat Dumești, din ținutul Neamț.

Hodoreni, sat probabil în loc de Todereni, com. Stănița, jud. Neamț... Nu! Hodoreni a fost satul ce anterior s-a numit Băicăuți¹⁴², cu seliștea pe pârâul Suhuleț¹⁴³

Jigoreni (Jigăreni), sat, sub bucovină jud. Vaslui. Nu! Acum sat în comuna Țibănești, jud. Iași. Seliștea sa veche se află pe pârâul Jigoranca afluent de stânga a pârâului Găureanca; a fost locuită între secolului VIII/IX și XIX¹⁴⁴.

Lecușeni (Leucușeni), sat pe Bârlăzel probabil Băbușa, jud. Vaslui... Nu! Seliștea sa se afla în partea de vest a satului Dumeștii Noi.

Mălinești (Malinești), sat la Stejarul Frumos, pe Bârlad inclus în Iezerul sat desființat... Nu! Și această greșeală a fost corectată¹⁴⁵

Meleșcani, XVII-IV, 517. Este o confuzie între surse de informație ce se referă la sate diferite. Corectăm: Meleșcanii, fost sat; a existat pe două vetre în Dumeștii Noi, între secolului X-XIX¹⁴⁶

Merii lui Palcău, loc la Poiana Mănăstirii com. Țibana, jud. Iași. Nu! Ambele toponime se găseau pe teritoriul micuței moșii Meleșcani¹⁴⁷, ce traversa, N-S, partea centrală a satului Dumeștii Noi. Foarte probabil poiana și prisaca se găseau la cca.

¹³⁷ *Ibidem*, I I, p. 244, col. 1; Ciurea (fost Ghindărești), sat, com. Poienari, jud. Neamț.

¹³⁸ *DIR*, XVI-I, doc. 270, din 12 martie 1533, dat pentru satul Hovrăești; *AMM*, XV-XX, p. 161, nr. 23 vatră locuită în secolele XV/XVI-XIX.

¹³⁹ *DRH*, I, p. 239-240, doc. 170.

¹⁴⁰ *DIR*, XVI-I, doc. 418, un sat pe Racova, Dumbrăvenii, unde ...

¹⁴¹ Unde apar ca martori: „Gligori vătăman de Domnești ... Orlea din Domnești și Bejan de acolo și Macovei de acolo...”

¹⁴² *DRH*, III, A, p. 87-89, doc. 47 din 1489 Ianuarie 22.

¹⁴³ Seliștea se află pe teritoriul comunei Dumești, jud. Vaslui.

¹⁴⁴ *AMM*, XV-XX, p. 192, nr. 169. Vezi și *AIIA*, XXIII, 1986, p. 460, M. Ciubotaru, Repertoriul...

¹⁴⁵ Vezi notele 39-41 și 105.

¹⁴⁶ Ghc. Ghibăncescu, *op. cit.*, V 1, p. 67. Și *AMM*, XV-XX, p. 171, nr.75, 76.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

100m., N, de casele lui Gh. Butnaru și D. Simiuc¹⁴⁸

Referitor la documentul unde apar aceste două toponime, M. Ciubotaru sesizează că acestuia I s-a modificat data, fiind corectată cifra zecilor, în loc de 7184, a fost scris 7124, D-sa corectează, obținând 2 aprilie 1678¹⁴⁹, dar greșește la cifra unităților. Data corectă este 2 Aprilie 1676, așa cum rezultă și în actul din 1753 (7261) Mai 1¹⁵⁰

Pentru locurile desemnate de cele două toponime se întocmesc mai multe acte de vânzare-cumpărare, au loc judecăți între părți. Ghe. Ghibănescu publică aceste acte¹⁵¹ Din nici unul nu rezultă cărei mănăstiri aparținea poiana. Poate unui schit local, ce ar fi Glodenii lui Andronic cămărașul. (vezi și AII, XXIX, 1992, p. 458).

Mireștii, sat lângă Meleşcani, sat desființat, înglobat în Dealul Morii, jud. Bacău. Este o eroare și o confuzie. Mireștii s-au aflat la SSE de Văleni (fost Găureni până la 1956)¹⁵², com. Țibănești, jud. Iași. Seliștea sa, cu cele două culturi ale sale, ce purtau numele de „Seliștea” și „La Odăi”, conțin vestigii arheologice din secolului XIV/XV-XVIII¹⁵³

Olășei (Oloșei), sat lângă Găureni, azi Văleni, com. Țibănești, jud. Iași. Nu! A fost localizat corect de M. Ciubotaru în AIIA, XXIII, 1986, p. 460, LXXXI. 9. A. K., Repertoriul... Satul a existat între secolului X/XI-XVIII/XIX¹⁵⁴.

Sohuleții (Suholeți), pârâu, afluent al Bârladului la Băcești, jud. Vaslui. Da! Corect: Suhuleț, afluent de stânga al Bârladului, dar nu la Băcești, ci la Dumești, lângă moară.

Am corectat doar erorile constatate în micro-regiunea cunoscută nouă. Apreciem că mai sunt numeroase greșeli ce se impun a fi corectate.

¹⁴⁸ AMM, XV-XX, p. 171, nr. 77, cu vestigii arheologice din sec. XVII-XIX, „... niște vii și grădini, cu o fântână și un nuc mare” V. și AII, XXIX, 1992, p. 458, M. Ciubotaru, Indicele numelor

¹⁴⁹ AII, XXIX, 1992, p. 458, M. Ciubotaru, Indicele numelor de locuri.

¹⁵⁰ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, V 1, p. 71, „Deci Vasilachi Cozma încă au arătat zăpis, din leat 7184...”.

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 66-74 în care sunt înscrise documentele din 1616 (corect 1676) Aprilie 2; Iulie 1715; 25 Iunie 1747; 1 Martie 1749; 20 Mai 1749 și doc. din Mai 1753 f. z.

¹⁵² *Arh. Statului Iași, Epitropia...* pachet VI, plic 7, nr 10, „Harta închipuitoare moșilor Glodenii, Jăgoreni și Mireștii”, nedatată (cca. 1815-1820); și *Arh. Stat. București, Planuri*, jud. Vaslui, nr. 39, 1824 Iunie, Țibănești-Ivănești, Carp și Planul moției Găureni și o parte din Mirești, ținutul Vaslui, 1846, 4 Pl. 528.

¹⁵³ AMM, XI-XX, p. 192, nr. 167 b, 168.

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 194, nr. 179. Și C. Ghe. Radu, *Todirești-Vaslui, Oameni-locuri-datini*, București, 1987; harta Armenestilor, datată 27 Mai 1837.

PRÉCISIONS, OBSERVATIONS ET CORRECTIONS CONCERNANT LE CONTENU DES DOCUMENTS OU ARTICLES PUBLIES EN DIVERSES RECUEILS ET ANNUAIRES

RESUME

Sans nous assumer le mérite de la recherche de toute les erreurs glissées dans les volumes de documents auxquels nous avons fait référence, nous venons avec des “précisions, remarques et corrections” pour une zone minuscule de la surface de la Moldavie, d'environ 500 km², que nous avons réussi à étudier et connaître.

Les inexactitudes glissées dans ces volumes ne sont pas en général dues aux auteurs, qui ne pouvaient pas connaître en détail de grandes surfaces de terrain. Les fautes sont dues à la manque de recherche archéologique détaillée à la date de la rédaction des oeuvres, doublée par la non-consultation des nombreux “plans” de domaines (des siècles XVIII/XIX), existant dans des archives, bibliothèques et institutions diverses.

En général, les fautes consistent dans l'emplacement erroné de certains anciens village et domaines.

Les nombreuses recherches archéologique de surgace que nous avons effectuées, autant que les “plans” que nous avons étudiés, nous permis d'identifier des emplacements d'anciens villages et des frontières de domaines anciens, de dater les origines, la durée et l'intensité de certains demeures. Parfois, nous exprimons des doutes concernant l'authenticité de certains documents. D'autres fois, nous corrigeons des confusions faites dans des informations concernant des villages homonymes, mais différents.

Nous déclinons notre compétences dans la traduction et l'interprétation de tout document original.

Dans les observations et les recherches que nous avons effectuées à “l'Indice de demeure d'Alexandru I. Goșța” nous avons eu en vue les corrections déjà effectuées par M. Ciubotaru, dans les Annales de l'Institut d'Histoire de Iași.

Nous n'apportons pas d'accusation aux auteurs des volumes auxquels nous avons fait référence. Nous ne disposons pas de plusieurs informations à la date de leur rédaction. En présentant les remarques actuelles, nous ne sous-estimons pas le travail, souvent mission de pionnier, de nos précurseurs, pour lesquels nous avons toute l'estime.

UN PLATOU CU STEMA DIPLOMATULUI TEODOR CALLIMACHI (DUPĂ 1865)

Sorin Iftimi

În vitrina „Galeriilor Anticariat” de pe strada Lăpușneanu, pasionatul colecționar Dumitru Grumăzescu, patronul așezământului, a expus, încă din toamna anului 2003, o interesantă piesă decorată cu stema vechii familii posesoare. Este vorba de un platou de faianță, de formă pătrată având pe spate marca atelierului, sub forma unei ștampile rotunde: „**FAIANCES PORCELAINES CRISTAUX. GRAND DEPOTE. BOURGEOIS. 21 Rue Drouot. Paris. 33 Rue S’Féréol. Marseille**”

Actualul posesor al piesei, rămas anonim, pretinde că a intrat în posesia obiectului pe filiera uneia din ramurile familiei Sturdza, fără alte precizări. Varianta nu este cu totul exclusă, dar ar fi rodul jocului imprevizibilei întâmplări. Stema reprezentată pe mijlocul platoului ne spune o cu totul altă poveste.

Dar iată mai întâi o descriere a acestui blazon: scut de formă compozită¹, despicat; în prima partițiune un arc încordat, săgeata fiind așezată în pal, cu vârful în jos; pe săgeată este încolăcit un șarpe. În cea de-a doua partițiune, pe un câmp hașurat vertical, trei stele cu șase colțuri, dispuse orizontal, în fascie. Scutul este așezat pe un mantou princiar, încoronat cu o coroană de asemenea de rang princiar. Deși întreg desenul este realizat monocolor, cu albastru, pe fondul albul-gălbui al faianței, avem și o indicație cromatică: hașurile verticale din partițiunea secundă, reprezentând, potrivit codului artei heraldice smalțul roșu.

O stemă absolut identică a fost reprodușă de Dan Cernovodeanu, în cunoscuta sa sinteză de heraldică românească². Sursa indicată de autor este un album franțuzesc de monograme, aflat în colecțiile Academiei³. În privința identității ei, singura indicație este că aparține familiei Callimachi. La fel și în *Armorialul* lui Traian Larionescu, unde, în plus, sunt indicate culorile (prin hașuri): mobile roșii pe câmp de argint, pentru Callimachi și stele de aur pe roșu pentru Moruzzi⁴.

¹ Având partea inferioară acolată, ca la scutul de tip francez modern, pe când partea superioară colțurile sunt ieșite în afară, ca la cel de tip englez.

² Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, 1977, p. 363, fig. 2. Poate că noua ediție a lucrării, policromă, va da o reproducere în culori a stemei. Autorul reproduce, pe aceeași planșă (fig. 1), și o stemă simplă a familiei Callimachi, foarte frumos realizată grafic, după Eugénie Rizo-Rangabé, *Livre d’Or de la Noblesse phanariote*, Athènes, 1892, p. 11. Vezi și Emanuel Hagi-Mosco, *Steme boierești din România* [album heraldic], București, 1911]8.

³ A. Lenègre, *Album de monogrammes*, Paris, f. d., partea II, p. 42, fig. 4 (BAR, Cabinetul de stampe, I- 10 313).

⁴ Traian Larionescu, *Armorialul Moldovei de Sus*, București, 1977, vol. II, planșa 88, fig. 842. Credem că pornind de la această stemă, autorul o compune culorile stemei simple a Calimăcheștilor (vezi *ibidem*, planșa 87, fig. 841) ceea ce este discutabil, întrucât în stema compusă putem să avem de-a face cu un joc de culori, dintr-una într-alta, deci cu un artificiu

Ceea ce permite să aflăm mai multe despre proveniența acestui obiect, și eventuala sa valoare istorică, este tocmai faptul că nu avem de-a face cu o simplă stemă Callimachi. De fapt, scutul despicat este folosit adesea pentru *steme de alianță*. Dacă în prima partițiune avem într-adevăr stema familiei Callimachi, în cea de-a doua recunoaștem *stema familiei Moruzzi*: pe câmp roșu, trei stele de aur, cu șase colțuri, așezate în fascie⁵. Este, deci o stemă de alianță matrimonială, ilustrând căsătoria unui bărbat din familia Callimachi cu o femeie din familia Moruzzi.

Privind arborele genealogic al familiei Callimachi, observăm că nu au existat decât două asemenea cazuri:

a) Cel dintâi este acela al lui **Ioan Callimachi** (1781-1821), dragoman al flotei otomane și apoi, din 1807, mare dragoman al Înaltei Porți, care a fost decapitat din ordinul sultanului, la 1821, cu ocazia reprimării mișcării eteriste, la vârsta de doar 40 de ani. El aparținea ramurii principale, domnești, a familiei. Ioan era fiul lui Alexandru vodă Callimachi (1795-1799) și fratele mai mic al lui Scarlat Callimachi vodă. Bunicul lui era Ioan vodă Callimachi (1758-1860), de asemenea domn al Moldovei. Beizadea Ioan fost căsătorit cu domnița Ruxandra, fiica lui **Constantin Moruzzi** vodă, cu care a avut patru fete și doi băieți, născuți între 1808 și 1818⁶. Mariajul a avut loc, deci, pe la 1807. În eventualitatea în care îi atribuim lui blazonul de pe platou, ar trebui să admitem că stema, și deci obiectul, se datează între 1807 și 1821, ceea ce este cam timpuriu. Dealtfel, el a trăit aproape numai la Constantinopol, unde avea și un luxos palat. Capitala Imperiului Otoman nu era mediul potrivit în care un înalt funcționar al Statului să afișeze steme occidentale, heraldica fiind un fenomen eminent creștin, născut tocmai în vremea Cruciadelor anti-islamice.

Fiii beizadelei Ioan Callimachi, Alexandru (1817-1873) și Grigore (1818-1875) după sfârșitul tragic al părintelui lor, s-au stabilit în Rusia, unde s-au căsătorit și unde au servit ca ofițeri în armata țaristă. Ei au dat naștere ramurii rusești a familiei. Stema de pe platou nu indică, prin nici un element, o legătură cu heraldica rusă, care ar fi putut să pună obiectul în legătură cu ei.

b) Al doilea caz se referă la **Teodor Callimachi** (1836-1894), căsătorit cu Zenaida, fiica vornicului Alexandru Constantin Moruzzi. Acesta aparținea ramurii cadete (secundare), negrecizate, a familiei Callimachi, din care nici un reprezentant nu a urcat pe tronul domnesc⁷. El era fiul marelui vornic Alexandru Callimachi (1781-1837) și al Mariei, fiica postelnicului Ioan Cuza, fiind născut la Stâncești-Botoșani, principala reședință a familiei, la 4 ianuarie 1836. Teodor și-a făcut studiile la Paris, cele secundare la liceul Saint-Barbe, iar cele superioare la Facultatea de Drept. Revenit în Moldova, a ocupat posturi însemnate în domnia lui Grigore Al. Ghica, făcând parte din generația reformatoare, alături de Negri, M. Kogălniceanu și

grafic și nu cu niște culori moștenite, sigure. Stema simplă a familiei Callimachi, fără a indica smalțurile, este reprodusă, în același volum, și în planșa 122, fig. 1148.

⁵Cf. Dan Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 369, fig. 4-6.

⁶Vezi A.D. Xenopol, *Istoria și genealogia casei Callimachi*, București, 1897, p.183-185, și arborele genealogic din anexă.

⁷*Ibidem*, p. 195-198.

Anastasiu Panu. La vârsta de 28 de ani, Teodor s-a căsătorit cu Zenaida, fata lui **Alexandru Moruzzi** de la Zvoriștea din districtul Dorohoi (la 9 mai 1865)⁸ și a Pulheriei (n. Rosetti), cu care a avut doi băieți și trei fete. Copiii sunt născuți prin toată Europa, unde părinții au ajuns după răsturnarea lui Cuza vodă: Ralu, la Nisa (1867); Zenaida⁹, la Neapole (1870); Smaranda, la Viena (1871); Ioan, al Geneva (1880) și Alexandru, la Zvoriștea (Dorohoi). La conacul de la Stâncești a căutat să adune, pe tot timpul vieții sale, o însemnată colecție de cărți vechi, documente, monede, care să servească celor ce aveau să se ocupe cu scrierea istoriei țării. A murit la această străveche reședință a familiei, la 7 aprilie 1894.

*

Chiar dacă, la prima vedere, însemnele princiare, coroana și mantoul, păreau a indica un comanditar de rang domnesc, înclinând spre beizadea Ioan Callimachi, o analiză mai atentă a personajului și a împrejurărilor vieții sale elimină această variantă. De altfel, numeroase familii boierești din Moldova au inclus, în secolul XIX, aceste însemne în stemele lor, fără ca să fi avut înaintași încoronați.

Din datele prezentate, rezultă că stema de pe platoul de porțelan poate fi atribuită doar celui de-al doilea personaj, **Teodor Callimachi**. El putea comanda un obiect cu blazon având acest conținut doar după anul 1865 (cel mai probabil chiar în acest an!), când a încheiat căsătoria cu o reprezentantă a familiei Moruzzi. Prin el și prin fiii săi familia Moruzzi din Moldova a putut trece pragul anului 1900, descendenți celeilalte ramuri, domnești, stabilindu-se în Rusia, după 1821. Xenopol arăta că, în vremea sa, Alexandru („șeful casei” Callimachi) și fratele său mai mic, Ioan Callimachi, erau singurii reprezentanți ai acestei familii în Moldova. *Dreptul la mantia și coroana princiară* din stemă poate fi justificat prin faptul că, pe linie maternă, aceștia descindeau din Ioan Teodor Callimachi vodă: mama lor, Zenaida, era fiica lui Alexandru Moruzzi, nepoata domniței Ralu Mavrocordat și strănepoata domniței Maria Callimachi, care era fiica voievodului amintit¹⁰. Dacă urmărim ascendența princiară a pe linia Zenaidei Moruzzi, soția lui Teodor Callimachi, putem constata că ea este strănepoata lui Alexandru vodă Moruzzi și răs-strănepota lui Constantin vodă Moruzzi, care au domnit atât în Moldova cât și în Țara Românească, spre sfârșitul secolului XVIII¹¹. Bunica pe linie paternă a Zenaidei Moruzzi era domnița Ralu, fiica lui Alexandru vodă Mavrocordat (“Delibei”) și nepoata lui Constantin vodă Mavrocordat¹². Înrudirile de mai sus arată că prezența însemnelor princiare în stema de pe platoul lui Teodor Callimachi nu este întâmplătoare ci are o

⁸*Ibidem*, p. 198. Zenaida era născută la 16 iulie 1840. Ea a fost botezată de domnița Ralu Moruzzi (vezi p. 303)

⁹Potrivit lui A.D. Xenopol, aceasta avea să se căsătorească, la 1897, cu un “Dimitrie, conte de Roma” (*Ibidem*, p. 198).

¹⁰*Ibidem*, p. 199 (vezi spița genealogică de aici).

¹¹M.D. Sturdza, *Dictionnaire historique et généalogique des grandes familles de Grèce*, Paris, 1983, p. 353-360. Vezi și spița genealogică întocmită de Paul Cernovodeanu, anexată la tratatul academic de *Istoria românilor*, vol. VI, București, 2002.

¹²*Ibidem*, planșa cu arborele genealogic al familiei Mavrocordat.

legitimitate reală, chiar dacă aceasta vine mai mult pe linia rudelor soției sale. Aceasta și explică mândria cu care el afișează ambele steme reunite, și nu doar vechea stemă a familiei sale.

*

Monografia lui A.D. Xenopol, dedicată familiei Callimachi și care se bazează în mare parte pe documente păstrate în arhiva lui Alexandru, fiul lui Teodor Callimachi, are pe frontispiciu o stemă diferită a familiei: scut francez modern, scartelat, având în cartierele 1, 4, pe roșu, capul de bour al Moldovei, de aur, iar în cartierele 2, 3, pe azur, acvila Țării Românești, din același metal; peste tot, în ecuson de argint, stema veche a familiei Callimachi, arcu și săgeata, ambele de culoare neagră, iar șarpele încolăcit este redat de aur; scutul este timbrat de o coroană princiară tipică, având bordură de hermină; ca suporturi sunt prezenți doi stejari dezrădăcinați, de culoare naturală (coroană verde, tulpină maro); sub scut, un arabesc vegetal, de aur, susține o eșarfă albastră cu deviza familiei, scrisă cu litere negre: **TIMERE AUT MUTARE SPERNO**¹³

În această formulă, în care stema familiei Moruzzi nu mai este înfățișată explicit, reprezentarea stemelor reunite ale Moldovei și Țării Românești se bazează tot pe strămoșii Zenaidei, Moruzești și Mavrocordați, care au domnit în ambele principate. Stema aparține tot lui Teodor Callimachi, deși e diferită de aceea de alianță, de la 1865. Știm acest fapt datorită *ex-librisului* heraldic aplicat pe cărțile din biblioteca de la Stâncești, pe care se află atât inscripția **“EX LIBRIS BIBLIOTHECAE STINCESTENSIS”**, cât și numele posesorului: **“TEODORI CALLIMACHI”**¹⁴.

În varianta color, aflată pe arborele genealogic din anexa lucrării lui Xenopol, toate aceste elemente heraldice sunt așezate pe o mantie princiară, roșie căptușită cu hermină, având franjuri de aur; mantoul este timbrat de o coroană, de asemenea princiară.

Elementul care încadrează cronologic această a doua stemă a familiei este reprezentat de *cei doi stejari*. Aceștia provin din stema ținutului Orhei, așa cum a fost ea stabilită încă de la 1826, se pare¹⁵. Se știe că membri familiei, ca și istoricii care s-au ocupat de această problemă, considerau ca loc de origine a familiei Callimachi, localitățile Dorna și Câmpulungul din ținutul Sucevei. Cel care a venit cu o altă părere este Alexandru Papadopol-Callimah, care avansează ipoteza originii orheiene a

¹³ Această stemă este reproducută și de Traian Larionescu, *op. cit.*, vol. I, planșa 17, fig. 207, cu indicarea culorilor.

¹⁴ Cf. Dan Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 363, fig. 3.

¹⁵ Pentru stema ținutului Orhei vezi Silviu Tabac, *Heraldica teritorială a Basarabiei și Transnistriei*, Chișinău. 1998, p. 38, 41. Idem, *Heraldica Chișinăului: trecut și viitor*, în “Pergament” Anuarul Arhivelor Republicii Moldova, I, 1998, Chișinău, p. 112 (în prezent, județul Orhei are reședința administrativă la Chișinău).

familiei¹⁶. El se baza pe o mărturie a cronicii atribuite spătarului Ioan Canta, precum și pe două morminte Callimachi de la mănăstirea de călugărițe Ciuhurul, de la ținutul Orhei: cel al monahiei Pelaghia, doamna lui Ioan Teodor Callimachi și cel al unei fiice a acesteia. Xenopol respinge ideea, arătând că cele două femei din familie au fost înmormântate la ținutul Orheiului nu pentru că acolo ar fi fost baștina familiei, ci pentru că, întâmplător, erau călugărițe la acea mănăstire. Opinia sa a făcut, autoritate în epocă, făcând ca cea exprimată de Papadopol-Callimah să rămână una singulară¹⁷. Totuși, ideea acestuia din urmă a stat la baza concepției celei de-a doua variante a stemei Callimachi. Rezumativ, se observă că discursul heraldic al stemei de pe frontispiciul cărții contrazice demonstrația asupra originii familiei Callimachi, pe care Xenopol o face în paginile lucrării.

*

În concluzie, putem spune că platoul care a făcut obiectul acestei analize și despre care am stabilit că a aparținut lui **Teodor Callimachi**, are o încărcătură istorică deosebită prin faptul că acesta era, prin mama sa, Maria Cuza, *văr drept cu Alexandru Ioan Cuza*, domnul Principatelor Unite¹⁸. Cuza l-a trimis în delicata misiune la Constantinopol, împreună cu C.Negri, pentru a obține recunoașterea unirii administrative și legislative a Principatelor de către Imperiul Otoman. Misiunea a fost încununată de succes, firmanul, purtând data de 4 decembrie 1861 (stil nou), fiind predat lui Negri. La 6 decembrie, acesta îi scria lui Alexandru Ioan Cuza *că-i trimite firmanul prin secretarul Agenției Române de la Constantinopol, Teodor Callimachi*, cu primul vapor¹⁹. Deci Teodor Callimachi a fost mesagerul care a adus în țară acest prețios document prin care sultanul recunoștea faptul împlinit, Unirea, chiar dacă numai pe timpul domniei lui Cuza. În anii următori, la 13/25 martie 1863, când s-a înființat reprezentanța diplomatică a României în Serbia, la Belgrad, cel dintâi titular al noului post diplomatic al fost același Teodor Callimachi, care va rămâne în funcție până la sfârșitul domniei vărului său²⁰. După 1876, a luat parte la diverse legislaturi, ca liberal²¹.

¹⁶Al. Papadopol-Calimah, *Schiță istorică despre orașul Botoșani*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom VIII, p. 143 (*apud*, A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 15-16).

¹⁷Recent, domnul Ștefan S. Gorovei a demonstrat că familia Callimachi își are, totuși, rădăcinile mai îndepărtate în zona Orheiului.

¹⁸Pentru personalitatea sa vezi capitolul *Teodor Callimachi* din lucrarea istoricului Dumitru Vitcu, *Diplomații Unirii*, Ed. Academiei, București, 1979, p. 230-242 (cu o foto la p. 236. fig. 11).

¹⁹Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, ed. II, Chișinău, Ed. Universitas, 1992, p. 113.

²⁰*Ibidem*, p. 148.

²¹Cf. Octav-George Lecca, *Familiele boierești române* (cu adnotări de Mateiu Caragiale), ed. Alexandru Condeescu, București, 1999, p. 177. Deși a activat ca liberal, după amintita dată, nu găsim, din păcate, date despre el la Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească (1866-1900)*, București, 1998, 303 p.

Din mai multe puncte de vedere, sprijinite de acest succint medalion biografic, piesa, acum cu o identitate redobândită, merită să fie achiziționată și expusă într-un muzeu public, ea nefiind un simplu obiect de artă decorativă, ci având o valoare memorială incontestabilă.

A PLATTER WITH THE BLAZONRY OF THE DIPLOMAT THEODOR CALLIMACHI (AFTER 1865)

SUMMARY

The platter which made the object of this analysis and which we ascertained that belonged to Teodor Callimachi, has special historic charge through the fact that this was, through the fact that this was, through his mother Maria Cuza, right cousin with Alexandru Ioan Cuza, the lord of the United Princedoms.

From many points of view, sustained by this short biographic medallion, the piece, now with an identity recovered, it is worth to be purchased and exposed in a public museum, not as a simple object of decorative art, but having an absolute memorable value.

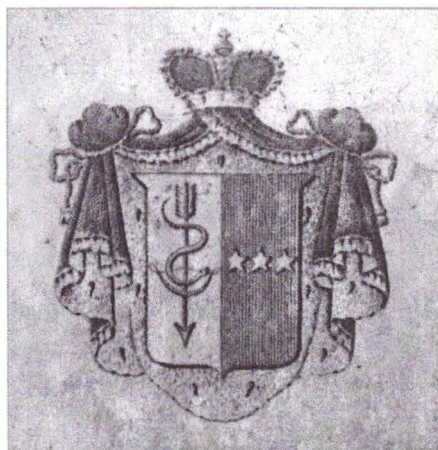

Fig. 1 Detaliu stema Teodor Callimachi

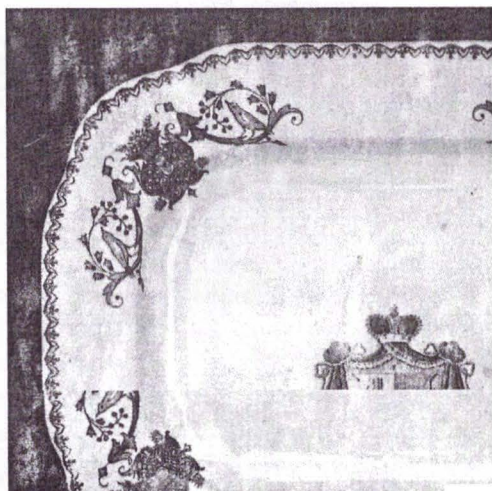

Fig. 2 - 3 Platou Callimachi / Stampa platou Teodor Callimachi

DOCUMENTE INEDITE DESPRE FAMILIA SLUGERULUI NECULAI CUZA DIN SATUL ȘOFRONEȘTI

Costin Clit

Căsătoria comisului Dumitrașco Cuza cu Safta Jora, fiica lui Toderașco Jora, îi aduce satele Glodeni, Scânteiești și Bircești, din ținutul Vasluiului. La 1678 era deja căsătorit. Safta și Dumitrașco Cuza, spânzurat la 8 ianuarie 1717 din ordinul domnitorului Mihai Racoviță¹, vor avea trei fii: Miron, care la 30 genar 1705 primește ca danie un loc de prisacă la Armenești – Vaslui și se căsătorește cu Ilinca, fiica hatmanului Ioan Costin, fiul logofătului Miron Costin; Toader, căsătorit cu Simina, fiica vătafului Gheuca și care la 28 iunie 1728 vinde partea sa din Crăciunești – Vaslui lui T.Gheuca; Velicico, care își vinde după 1720 părțile fratelui său Toader (mort deja la 1767). Boierii judecători îl atestă, la 27 februarie 1803, pe Toader Cuza având așezare la Sofronești, județul Vaslui².

Velicico Cuza cumpără cu 20 lei bătuți un bătrîn din satul Sofronești de la Nistor Băisan, fiul lui Tofan Băisan, la 20 martie 1719, dată când va cumpăra un bătrîn jumătate din sat din Sofronești de la Ioniță Băisan, fiul lui Gavrilaş Băisan și al Catrinei; cei doi dau și danie o jumătate de bătrîn din Sofronești aceluiași Velișco Cuza³.

Safta Cuza era nepoată de văr cu frații Tofan și Gavrilaşco Băisan, fiii lui Simion Băisan, fratele Anghelinei, mama lui Toderașco Jora, tatăl Saftei, bunicul celor trei frați Cuzești. Velicico Cuza vinde lui Toader Cuza, la 24 iunie 1728, a patra parte din Crăciunești, pe Rebricea „din jos de Scânteia”, județul Vaslui, dându-i și partea sa din Năvârneț ce se hotărăște cu Crăciuneștii⁴

Potrivit istoricului Gh.Ghibănescu aceștia „alcătuiesc ramurile trunchiului Cuzesc, cari s-au scoborât în rîndul boierilor de țară”.

Logofătul Ion Cuza, fiul lui Velicico, căsătorit cu Ancuța, va avea o fiică Ileana, căsătorită cu banul Iordachi Milu. Toader Cuza și Simina Gheuculeasa, cu așezarea la Sofronești, vor avea cinci copii: Safta, Radu Cuza (sterp), Constantin Cuza, Ștefan Cuza și Vasile Cuza.

Constantin Cuza, care trăiește în Olăsei, Vaslui, are șapte copii: Ghe. Cuza (sterp), Grigore Cuza (sterp), jitnicerul Ioan Cuza, Constantin Cuza, Ioana, Anisia căstorită cu Gavril Buzdugan și Maria căsătorită cu Matei Turcul. Ștefan Cuza are un fiu Ioan Cuza, iar Vasile Cuza, decedat în 1802, are cinci copii: stolnicul Mihail Cuza, Ioniță Cuza, Safta, Nastasia căsătorită cu slugerul Ilie Vârnav și Zmaranda căsătorită cu Vasile Popa⁵.

¹ *Ibidem*, p.CLXXII

² *Ibidem*, p.CLXXII și CLXXV

³ *Ibidem*, p.251

⁴ *Ibidem*, p.CLXXVI

⁵ *Ibidem*, p.CLXXVIII

Prin schimbul efectuat la 16 aprilie 1806, Grigore Cuza primește de la Nastasii ca Vârnăv și Smaranda Popa, verișoarele sale, părțile acestora din Sofronești, pe apa Șacovățului, dându-le partea sa din Coroești, județul Tutova, obligându-se și la plata a 2000 lei, amanetând moșia căminarului C.Carp⁶.

Se păstrează o scrisoare din 16 aprilie 1806, a Nastasâi, fiica postelnicului Vasile Cuza, a soțului Ilie Vârnăv, a Smarandei sora Nastasâi, a soțului Vasile Popa, din care reiese schimbul efectuat cu Grigore Cuza⁷. Zapisul din 16 iulie 1814 atestă pe frații Constantin, Ioan și Gheorghe din Sofronești care atestă datoria fratelui lor de 40 lei către căminarul C.Carp⁸. După moartea lui Gheorghe Cuza, frații săi Constatin și Ioan Cuza pun amanet în 1825, partea fratelui lor Grigore Cuza pentru 505 lei la nepotul lor Hristea Turculeț. Din 1821 începe un proces pentru Sofronești. La 10 mai 1826 se scoate inginer hotarnic de urmașii lui C.Cuza: Ion Cuza, C.Cuza, Matei Turculeț și Gavril Buzdugan. Partea lui Grigore Cuza este arendată de frații și Constantin și Ion Cuza nepotului lor Hriste Turculeț pe cinci ani (1827 – 1832), dar după un an de zile Hriste Turculeț o va arenda stolnicului M.Cuza, moș de văr, care în timpul arenzii cumpără 50 de stânjani de la Gheorghe Cuza, în Sofronești⁹.

Stolnicul Matei V.Cuza are trei copii: Neculai Cuza, Safta și Grigori Cuza.¹⁰

Documentele puse la dispoziție îl atestă pe slugerul Neculai Cuza (să fie fiul lui Matei Cuza?) căsătorit cu Marghioala fiica lui Ștefan Constantin, probabil la 1848 (Neculai Cuza susține la 9 martie 1852 că trăiește cu Margioala de 14 ani). Neculai și Marghioala au împreună două fiice, al căror nume nu este redat în documentele de față.

Documentele atestă și pe Alexandru Cuza, ”ci șade tot într-un sat unde eram poftiți și noi”

Documentele de față pot servi pentru istoria familiei, a mentalităților, pun în evidență modul de viață a micilor boieri din mediul rural.

⁶ *Ibidem*

⁷ *Ibidem*, p.251

⁸ *Ibidem*, p.252

⁹ *Ibidem*, p.CLXXIX

¹⁰ *Ibidem*, p.CLXXX

INEDITED DOCUMENTS ABOUT THE FAMILY OF THE HIGH OFFICIAL NECULAI CUZA FROM SOFRONEȘTI VILLAGE

SUMMARY

The history of Cuza family concerns even today not only the specialty people, historians, but also those of the contemporaneous with us, reason why I consider extremely precious any inedited documents which appear during the demarche of the historian research.

There are present in this article inedited documents about the Marghioala and her husband Neculai Cuza: The Demand of Marghioala born as Constantin, The Resolution of the Consistoria of the Eparchy of Huși, the demand of the high official Neculai Cuza and The Resolution of the same episcopal consistory, as well as the ascertainment memoir of those who had analyzed the demands.

ANEXE

I – 1852 martie 5 – Jalba Margioalei Cuza, născută Constantin, către episcopul Hușului Meletie Istrati, în care se plânge de răul trai alături de slugerul Neculai Cuza

Înalt Pria Sfințitului Episcop al Eparhiei Hușul

Jalbă

În cruda me copilărie miam pierdut părinții rămâind în casa moșului meu răpos. căminar Vasile Climinte de unde la vârsta de 12 ani mau însoțit moșul meu cu Dumlui sluger Neculai Cuza, însoțire aceasta sau sortit a fi pentru mine în cruzime vrăstei mele și până acum un lanț de pedeapsă și pătimire căci în loc de a săli în bărbatul meu un înțelept ocârmuitoriu și moralicesc sprijinitor am găsit în el un tiran neîmblânzit, nicultivat și supus nu numai curviei și beției dar și altor patimi care verbal duhovnicești le voi mărturisii.

Aceste sânt dizvălite în chipul următor.

1iu Nu târziu după însoțire noastră întru o noapi lam găsit dormind cu o fimeie în coliba jităriei satului Onicenii pentru cari nu numai că nu sau rușinat dar încă miau pricinuit o cumplită bătaie din cari mai multe săptămâni am zăcut.

2le În toamna anului 849 pentru că iarăși lam găsit în pivniță cu o fimeie mau bătut așa de cumplit încât noapte în cămeșă desculță cu fuga am scăpat la proprietare moșăiei megieșită dumneiei polcoviceasa Ecaterina Otoicberh și după a căria mijlocire între noi iarăș mam întors înapoi socotind precum au făgăduit că poate aceste vor fi celi de pe urmă a lui cruzimi. Dar au fost în zadar căci mergând împreună în luna trecută decembrie la un megieș căminar Ștefan Handoca spre hiritisire acolo în ființa a toată adunare fără vreo vinovăție din partime am fost suduită și ocărâtă cu celi mai mărșave cuvinte.

3le După ci miau pierdut toată zăstre dumlu legând prieteșug cu posesorul moșiei Slobozie Neculai Racoviță burlac fără soție în mai multe rânduri mau dus și pe mine acolo de a pitrece împreună invitându și pe dânsul de a veni la noi și pe mine îndemnându mă să primesc de la el prezenturi și după ci iam zis că singură cinste D. poate a să jigni în public să primesc cu prizenturi de la străini și mai vârtos de la burlaci, D. bărbătămiu însuși au luat un salup de atlas de la acela lau adus acasă, mau sălit săl primesc și săl port. După aceea mai în urmă având eu nevoe a mergi la Eși singură bărbătămieu miau dat o scrisoare către acel posesor îndatorindumă să mă duc singură pe la dânsul să io dau și eu nu mam dus, ci găsind o fimei în drum i lam trimis fără să socotesc eu că dumlui prin aceste ascunde un scop lacom mărșav și dațăimat. Urma însă au dizvăluit că în 18 genar trecut urmând a fi o adunare la o rudenie a bărbatului meu D. Alicsandru Cuza ci șăde tot întru un sat unde cram poftiți și noi și cii de prin megieșitele sate precum și acel posesor, bărbatu meu în ace zi sau pornit la

Eși și eu rămâind acasă sara după aprinsul lumânărilor am început a mă găti să merg la adunare ca o diaproape rudenie ci este cu bărbatul meu când atunce viind acel posesor și dischizând ușa să intre în casă după ci au văzut că mă gătesc sau tras înapoi. Eu am poruncit slugilor să ducă lumânări în odăi de musafiri și săl pofτίαςcă acolo însă până a nu să îndeplini această dispoziție intrând și bărbatul meu cu îndestul nor de oameni lau legat pi posesor lau bătut cât au vrut au năvălit și în odaia unde eu mă îmbrăcam, mau legat mau bătut întratâta încât miau dat sânșile pe ureche și pe nas și pe gură rămâind ca moartă în destuli ceasuri în care larmă auzind au alergat și dumnealor boierii de la adunare care abia sau mai potolit furie și mau dizlegat căci alminteri cu desăvârșire mă omora.

4le Nu au trecut o lună după acea și în una din noți de unde eram cu toți în așternut au strigat săi aprindă lumânare și luând biciul iarăși au început a mă bate cumplit și apoi a doua zi purcegând la Eși au poruncit slugilor la nimică să numi dee ascultare și să mă stupească. Eu spre a pute scăpa de așa tiranie noapte abe am putut scăpa cu cât eram îmbrăcată pe mine și cu o căruță tocmită din alt sat megieșit mam dus la un moș al meu la satul Portarii care acela sărac fiind și îngrijât ca nu bărbatul meu să vie cu oameni să mă ei în sală mau dus și mau asigurat la o casă de boer în târgul Vasluiului.

De unde alerg acum la Înalt Pria Sfin. V. rugându-mă ami siguripsi mai întâi viața și tot odată a răndui pe cine veți socoti sa facă o localnică cercetare tuturor împregiurărilor prescrisă după care să vă milostiviți și pi timeiul canoanelor bisăricești să mă dizlegați de asemenea însoțire care este piste puțință la mai purta că patimile la care este supus nu au nici un scăzământ ci încă cu vremi crescu, sănătatea mea este atacată din bătăile dums. grăbindumi fără vreme scurtare vieții precum această să poate dovedi prin ocoment dohitoricesc. Dacă mam dovedit de curvă prin uneltirile ci șau fost întins să să poată folosi și pe mine a mă ponegri, Pentru ci atunce îndată nu mau depărtat din casa sa ca pe o curvă, Iar nu să mă țâie ai fi mijloc de asămine rușinate uneltiri și suferințe bătăilor. Cinste și sănătate miau rădicat, viața îmi este în primejdie pure. Protestez dar în numile a tot puternicului Dumnezeu și cer de la Înalt Pria Sfinția Voastră mântuire

1852 mart 5 zile

Iscălită Marghioala Cuza născută Constandin

Pentru întocmai cu originala

<<ss>> L. Teodor

Rezoluție:

1852 mart 7

Consistoria va comandarisi pe una din mădularile sale la jăluitoare spre a să încredința de vânătăile pricinuite din cumplita bătaie ce zice că au suferit după cari va îngheba comisăe alcătuită de unul din protoierei ținutului Vaslui și de iconomul Vasile Halunga ecsarhul Eparhiei și de iconomul Constandin Focșa catihetul ținutului spre a cerceta arătările cuprinsă prin această jalbă cu pătrundere și de discoperirile ci vor găsi prin raport vor înștiința îndatorind pe pârâtuł bărbat ca până la hotărâre ci să

va faci de cătră noi după ci ne vom încredința di adevăr să poarte de grijă jeluitoarei potrivit stării sale.

iscălit
Episcop Hușului¹¹

II – 1852 martie 9 – Jalba slugerului Neculai Cuza din satul Sofronești, județul Vaslui, către episcopul Meletie Istrati în care se plânge de soția sa Marghioala.

Preasfințite Stapâne

Ca să descriu amănuntul împregiurările tiranisă[-]ni meli viețuiri cu soția me Margeoala fiica dum. Ștefan Constantin în curgire a 14 ani de când din nenorocire me mam însoțat cu ea ar trebui înșărări pe mai multe întregi coali de hârtii.

Iar apoi în ce să atinge că am discoperito în alunecare ei și de precurvie din cari binecuvântati pricini au curs șă toată neunire viețuirii din partii cătră mini socot am slujă îndestul legiuiti dovezi înscrisurili de la 19,20 genari trecut și de la liu a curgătoarei ci întru odată cu această le înfătoșăz și preasfințiiilor voastri spre încredere. Și așa precum atunce la 20 genar hotărât fiind că atât pe precurvă cât și pe pricinuatorul strecării de casă Neamțu poreclit cu familie de Racoviță dumlui sluger Neculai Racoviță întru o cărușă și ferecați să [--] tranșportez locului cuvenit, dară ca tot omul hristian în privire chiar a zăcerii Mântuitorului că acel negreșat să arunci întâi cu piatră și mai ales încongiurat văzândumă de prietenii și rudele mele mijlocitori cătră mine ca să vin la îndurare a o irta ca nu cumva din vinovăție ei să pătimească și brudnicile mele două copile una în vrastă de 9 ani mai bine una de un an trecut, mam și înduplecat a o erta slobozând și pe numitul Racoviță.

În urmă la 23 a trecutei luni fiind pre curva în lipsa me de acasă au cutezat amigoli casa de tot ce au fost mai prețios în casă și sau și făcut nevăzută cu cărie mișcări lesni să poată înfălegi că cine din slugi sau din alți pe lângă slugi nu sau alunecat am mai prăda din casă poajâi și altili, și pentru că după asămene val cu ducere ei din casă noapte oblicesc tântirile că ori ci chipuri or fi nimerit să numi lesă ne'amenințată primejdii cât și viață așa precum și mai înainte sau ispitit.

Cu aceste cuvinte de tânguire, vin a ruga pi preasfinție voastră să vă milostiviți a poronci localnice șă prin formal giurământ cercetări cuvenite spre descoperire adevărului în cuprindere de mai sus. Cu aceasta că după discoperirile ci cer a șă faci pe o parte să fiu despărțit formal de vreme ci șă canoanili bis ăricești și legiuirile politicești mă îndrituiesc a ceri dispărțanii, în urmare chiar a sângurii ducerii ei din casa me întrun chip neiertat unei femei amâne întru noapte măcar la altă casă fără învoire bărbatului ei chiar și de nar fi vădită de precurvă călcătoare Sfintii taine a cununii. Iară pi altă parti pi urma despărțâniei, canonește, prin competentile

¹¹ D. J. A. N. V., Fond Episcopia Hușilor, Dosar 10/1852-1864, f.4-5v; originalul la f 1-2

autorități să o trag în judecată și criminalicești spre vigeră mai multor asămene ci ar cuteza a îndrăzni să se întindă până la atâta grad de înrăutățire a Sfintei soțietăți, către care nu de prisos am socotit a păzi și așa netăcire me că tot acum am reclemat și prin is. de Vaslui cu cerire ca să mi să aducă în statomvu toati lucrurile răpite de pre curvă din casă.

A preasfințiilor Voastre

Cu toată evlavie

Plecată slugă

<ss> Neculai Cuza sluger

852 mart 9

Rezoluție:

1852 mart 13

Se recomanduești această jalbă comisiei înființate în acest caz spre a o ave în privire la cercetare.

<ss> Episcop Huși¹²

III – [...] Raportul comisiei rânduite de episcopul Meletie Istrati privitor la ancheta efectuată în satul Sofronești.

Onorabilii Consistorii a Sf. Episcopii de Huși

Subiscăliții în urmarea adresului onor. Consistorii sub nr. 90 din 11 a curgătoarei ce am primit însoțit de copia jalbei Dsale Margioala Cuza și a rezoluției Prea Sfințitului Stapân pusă pe jalba Dsale slugerului Nicolaiu Cuza soțul dsale Margioala, după legiuitele încunoștiințări ce sau făcut amândoror părților mergând la fața locului satul Sofroneștii spre cercetarea casnicei neînvoiri între dlor și a dovedirei celor cuprinse prin îmbele jalbe, în ființa amândoror părților, am făcut cercetarea și sau dovedit în următorul chip.

1) Pentru bătaia ce ar fi suferit dum. Margioala când pe soțul ei lar fi găsit întro jitărie la Oniceni cu o femeie, din însuși arătarea Dsale slugerului în fața comisiei să dovedește că fiind Dlui la Oniceni în coliba jităriei seara întramurgul au venit o femeie fiica vataului Dsale aducându de mâncare și când dlui să găsia mâncând și femeia tot alături cu el deodată soția sa sărind peste gard au intrat în colibă schimbată n strae și au luat tulpanul femeii din cap făcându se nevăzută și din acea pricină venind Dlui Cuza acasă a doua zi fără a intra în casă au mers în grădină de unde tăind o mlădoacă de vișin cu două crengi au bătuto.

¹² *Ibidem*, f. 13-14

2) Pentru că lor fi găsit în pivniță cu o altă femeie la 1849 – prinderea aceasta nu sau putut dovedi fiind numai amândoi; iar pentru bătae, cu toate că Dlui serdariul Constantin Bincovici și cucoana dsale prin răspunsul ce fac comisiei, fila 23, a actei zicu: că nu ar fi știind despre bătae, însă din însuș acel răspunsu, să vede în ce stare noaptea au alergat la dlor soția dsale Cuza și chiar Dlui Cuza de față acum în contra celui răspuns au arătat că înadevăr au bătuto și atunci zicând că lau năpăstuit fără a fi vinovat și asupra zicerei tot prin acelaș respuns că la împăcarea ce lear fi făcut atunci, ar fi zis dlui Cuza în fața soției sale Margioala că ar fi sărit cu cuțitul la Dlui. Comisia cercetând n'au dovedit alta, fără numai simplă zicere a dsale Cuza, că adecă într-o vreme ce să afla dumnei cu un cuțit și cu un pilug în mână sfărâmând zahăr pentru dulceți vroidin iarăș să o bată, iar fi zis „, să nu te apropii de mine coiu da cu cuțitul și cu pilugul.

Cu toate aceste zice dlui tot au bătuto cu biciul cât au voit muștrândo c'ar fi răs la o persoană străină în Iași și numai pe aceste împrejurări sprijininduse Dlui Cuza zice prin jalba către Prea Sf. Stăpân că iar fi amenințat primejdia vieții.

3) Pentru acest punct a jalbei dsale Margioala și cuprinderea jalbei dsale Cuza, să dovedește că după legarea prieteșugului dsale slugerului cu posesorul Racoviță însuș dlui Cuza sub scop viclean de folosință iau dat prilej de a veni la vro necuviință, precum afară de desele mergeri cu soția dsale la burlac în vizite și primire a contravizite a aceluiaș, oprindul de ași mânia la casa sa, încât ea jeluuitoarea s'au găsit nevoită ai zice să tae asemenea comunicații hotărându-i că în alt fel când va mai veni il va da afară și spuindui că acel om o cortenează; dar dlui Cuza nu numai că n'au tăiet acele comunicații ci încă iau zis că n'are trebuință cu prietenii dsale, hotărându-i să nu îndrăznească a face asemenea atac prietenului său.

După aceia în una din zile venind acel Racoviță cu sora sa săi facă vizită în neființa dsale slugerului, jeluuitoarea sau ascuns de care aflând dlui Cuza au ocărato; tot dlui Cuza au luat de la Racoviță prezent mantelul de atlas, precum la jalbă să prevede, fără să să uita la împotrivirea soției sale, ba încă din contra au silito să'l poarte, asămine și un porțelan cu niște turte ce i leau trimis de sărbătorile Crăciunului Dlui pe de o parte îi deschidea prilej însuș, pe de alta o pâzia s'o prindă, precum însuș au arătat, că de la Crăciun până la Sf. Vasile, au șezut ascuns în coșeriu ca să poată vede ceva, hrânindul acolo slugile în taină și în care timp singur au arătat că nimic n'au văzut; din aceste lesne se poate vede țintirea scopului dsale la 18 genar făcându-se că să duce la Iași, au mers pe la Racoviță au șezut la masă, iau spus de adunarea ce este la Dlui Alexandru Cuza și l'au îndemnat să meargă și el, cu toate că dlui slugerul se duce la Iași, pe de altă parte întorcândușă întramurgul au luat oameni puinduse pe indosu și îndată ce au văzut că Racoviță s'au abătut pe la dlui, fără a perde timp au săvârșit urmarea ce să prevede la mărturia, fila 19, a actei și că zice dlui prin jalbă către Prea Sf. Stăpân că au prinso ca pre o preacurvă întemeinduși precizarea pe mărturia fila 13, aceasta să dovedește neadevărată.

a) nu numai că iscăliții în aceiaș mărturie zic, că după auzire, dar tot din înscrisul acclor două persoane din 19 a curgătoarei fila 30, să dovedește că în vreme ce au intrat Racoviță când lau și prins cucoana, cucoana să afla în osăbită odae cu lumânările aprinse îmbrăcându-se și Racoviță în altă odae prin întunerice unde dum. cucoana porincisă slugilor să ducă lumânări.

b) acel înscris a dumilor sale fila 30 să spijinește și de însuș mărturisirea prințătorilor, luată sub formalnic jurământ fila 19, cu deopotrivă precizare că Dum. cucoana să află în osăbită odae cu lumânările aprinse îmbrăcându-se.

Iată dar destulă dovadă a neprinderei în înțălesul jalbei dsale slugerului către Prea Sf. Stăpân. Numai puțin destul de înțăles și țintirea scopului dsale Cuza. Pentru răvașele ce ar fi scris dascălul Măcsim precum la fila 14, să arată aceasta nu s'au putut dovedi de la alții nimică și de este acel înscris a dascălului puternic sau nu rămâne a se critica de Cinst. Consistorie, iar de vrednicia acelui dascăl, comisia găsește de datoria sa a aduce la știință că numitul este cu desăvârșire stăpânit de patima beției, și chiar cuprinderea acelui înscris din 20 genar să vede a fi dictat de alții, pentru că în el să zice că îl dă protoiereului de Vasluiu și dinprotivă să vede la mâna dsale slugerului, iar eu subiscălitul protoiereul acum la cercetare lau văzut.

4) După toate aceste descoperiri să mai dovedește că dlor tot în aceiaș întâmplare din 18 genar s'au împăcat și au vețuit împreună până la 26 februarie precum nu tăgăduiește însuș dlui Cuza prin jalba către Prea Sf. Stăpân. La 26 spre 27 noaptea, după ce au stâns lumânările avânduș biciul pregătit supt salte, au strigat săi aprindă lumânarea și au început iarăș a o bate, pentru că i s'ar fi jeluuit de cu ziuă unul din lăcuiitori că cucoana ar fi zis că l'a bate încât ea sau găsit nevoită precum să afla în cămașă a fugi pe ușă țipând să meargă Dlui Alexandru Cuza săși afle scăparea precum aceasta sau dovedit și din însuș arătarea dsale slug; și a altora ce atunci noaptea au auzito țipând și au văzuto fugind și în urmă agiungând'o o slugă au întors'o mijlocind cătră dlui Cuza de au primit'o intr'o odae rece; și nu numai atâta dar a doua zi purcegând la Iasi împreună cu dlui Al.Cuza, iau lăsat un irmilic ca sa-i fie de cheltuială zicânduși că să duce la Iași să înioiască biciul precum chiar dlui slug. acestea nu leau tăgăduit și dlui Al. Cuza ce s'au aflat față leau arătat acum comisiei.

Această este cauza care au silito a eși din casă noaptea înainte de întoarcerea soțului ei de la Iași și a merge la moșul dsale precum în jalbă să arată; iar pentru ca dlui jeluește că iar fi prădat casa la ducerea ei s'au descoperit că tot ce au luat au fost un așternut schimburi și alte pânzării precum și un șal, care toate aceste s'au luat de la dumneaiei de cătră un Tănăsachi Nacul (?) rudenie a dsale Cuza și care leau și arătat comisiei în casa sa primite înapoi.

5) La cerere ce dumneiei au făcut cu politică rugând pe soțul său poruncească ai aduce acum copilele să le vadă la casa unde comisia să afla, dlui s'au împotrivit atacândo prin feluri de cuvinte înjositoare, deși subiscăliții au mijlocit către dlui Cuza, cunoscând cererea soției sale rezonabilă însă dlui au rămas neînduplecat și după această mijlocire și în urmă dumneii mergând acasă spre aș cerceta copilele s'au văzut împrotivită de un țigan, carele nu o lăsa să intre și dumneii ca mamă învăpăiată de aș vede copii s'au găsit silită de a da o palmă numitului țigan și a intra în casă.

6) Dumneii vrând a ne arată pe trup sămnile vizicătorilor ce au pus din pricina acestor din urmă bătai, dlui Cuza nu s'au rușinat în fața comisiei a zice că nu numai bătaiile prescrise mai sus, ci în mai multe rânduri au bătut'o din pricina iuțelei soției sale și că sămnile aceste de pe trup vor fi căpătate de la alții carii să vor fi adunat mai mulți deodată cu ea, împrotivinduse ai purta și de grijă până la hotărârea ce s'ar da, precum să vede la actă fila 25. Toate aceste descoperiri s'au dovedit precum mai sus să arată, iar încât dlui slugerul au cerut comisiei, ca să se supue cercetării și pe slugi,

această nu i s'au putut încuviința, pentru că și pravila nu'i primește de marturi, dar și însuș au arătat că slugile tainic l'au hrănit cât au șezut în coșeriu.

7) Pentru că dlui Cuza ar fi supus patimei beției, aceasta nu s'au putut dovedi că ar fi umblând prin crâșmă.

În aceste mărgininduse lucrarea comisiei de la fața locului să pristavlisește onor. Consistorii acta în nr. de 34 file șnuruită la care să află alăturate adeverițele a amândoror părților pe încunoștiințările ce li s'au făcut ca la 8 aprilie să meargă în înfățișare numai puțin și înscrisurile a șapte fețe ce a doua zi de înfățașare leau primit comisia cu adresul jeluitoarei din 19 a curgătoarei.¹³

¹³ *Ibidem*, f. 30-32

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND ÎNCEPUTURILE SPITALULUI DIN HUȘI

Costin Clit

Istoricul Spitalului din Huși a fost tratat într-o serie de lucrări tipărite sau rămase în manuscris.

Autorii ¹ pun în evidență activitatea unor medici și farmaciști: dr. Andreas Wolf (1781), farmacistul Paulus Fabricius (1792), dr. Stanislav Iasinski (1832 sau 1834), farmacistul Andrei von Alt, stabilit în 1837, farmacistul Albert Votsch care cumpără farmacia de la socrul său Iasinski în 1853 și care o va ceda lui Robert Bendorf, decedat în 1891, preluată apoi de Alexandru Bendorf. În cartierul Plopeni a funcționat o bolniță ce aparținea hagiensei Aglaia Cerchez, unde funcționa medicul Mateevschi (sau Modajevschi). Ulterior sunt atestați: dr. Modajevschi, dr. Schmidt, Andrei von Alt, vaccinatorul Hulubovschi și moașa Vestel². La 17 august 1866 prin adresa nr.9041, prefectul județului Fălciu amintește ministrului Cultelor și Instrucțiunii publice despre „*închirierea și repararea caselor văduvei Alt (singurele încăperi ce s-au mai putut găsi disponibile aici) pentru a se ține în ele clasele seminarului*” Încăperile sunt considerate improprii desfășurării cursurilor Seminarului teologic din Huși, fiind recomandate „*câteva odăițe mai bune decât ruinele văduvei Alt*”³. Anafora din 28 februarie 1853 îl atestă pe doctorul „*practicu*” Georgie Ștefanu pentru „*neunirea casnică*” cu soția sa, Maria, fiica banului Iordache Mălinescu⁴.

La 31 decembrie 1856, dr. Albert Wotsch semna un document intitulat: **Specificația Medicamentorum Pro Seminario**. Valoarea medicamentelor date seminarului în perioada ianuarie-mai 1856 se ridica la 321 lei 20 parale, iar pentru perioada ianuarie-octombrie la 489 lei.⁵ Va fi atestat și în 1861.

La 1856 din corpul profesoral al Seminarului teologic din Huși face parte și dr. Teofil Madievschi⁶ atestat și în iunie 1858⁷. Într-o suplică din 1861, Ioanu Protianu din Huși adresată locotenentului de episcop Melchisedec Ștefănescu susține că a **servitu ca visiteu pe la mai mulți, precum mă adiveresku alăturatele mărturii în numeru de trei a Domnului Doktor Madiesku**, a locuitorilor din Tătărăni și a unui

¹ Aurel Schrotter, *Spitalul din Huși*, în Năzuințe. Revistă literară-științifică, An III, nr. 5-6, 1971, pp. 26-28; Idem „Istoria Hușilor”, volum îngrijit și coordonat de Theodor Codreanu, Editura Porto-Franco, Galați, 1995, p. 205-210.

² *Ibidem*, , p. 26; Istoria Hușilor, p. 206.

³ *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale*, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Dosar 474/1866, f.141, original

Arhiva Episcopiei Hușilor (A.E.H.), Fond Episcopia Hușilor (F.E.H.), Dosar 72/1864

⁴ *Ibidem*, dosar 32/1856, f. 215.

⁵ *Ibidem*, f. 210.

⁶ *Ibidem*, dosar 31/1856-1859, f. 179v, f. 120v

⁷ *Ibidem*., dosar 71/1861, f. 41

mahalagiu (vecin) al său⁸ Se păstrează „**Conspectul materiilor predate din medicina populară și fizica populară în semestrul de iarnă a anului 1857/1858 la clasa a IV-a a Seminariei Eparhiale din Huși**” Potrivit conspectului, doctorul Madievschi, preda din medicină:” *Învățătura despre anatomie în genere și splahnologia în speție; Câteva notiții din Patologia spețială*”, iar din Fizică: *Efectele fizice a aerului; Despre acustică*.⁹ Documentele îl atestă în 1855 pe comisul Teofil Madieski ca „fizic” al ținutului Fălciu.¹⁰

Rectorul Seminarului Inochentie Moisiu eliberează la 3 octombrie 1863 un certificat de absolvire a claselor a I-a și a II-a, lui Smit Ioan **fiul Doctorului Smit Ioan din politia Huși**.

Mai sunt atestați: dr. Almoghiz (7 decembrie 1872)¹¹ medicul veterinar Hegel (1872)¹² dr. Gâdei (1893)¹³, dr. P. Manea, medicul Societății Funcționarilor Publici din Huși (1896)¹⁴ dr. P. Manea și dr. Radu Cherenbach (1897)¹⁵, C.C. Ionescu medic veterinar ajutor al județului Tulcea transferat la Huși în locul medicului veterinar al orașului Huși Gh. V. Gheorghiu, decedat¹⁶

Conform informațiilor în perioada 1872-1878 a funcționat și un spital evreiesc¹⁷ Potrivit unei statistici la 1 ianuarie 1889 existau în Huși două spitale: unul care aparținea comunei urbane Huși (capacitate de 28 paturi, un pat la 452 locuitori), iar la fondurile particulare este menționat un spital cu 5 paturi. Populația orașului Huși se ridica la 12680 de locuitori.¹⁸ Oferim un tablou de spitalele ce au funcționat la 1890 în județul Fălciu cu datele consemnate¹⁹

1. **Spitalul comunal din Huși**, întreținut de județ, 23 paturi, funcționează din 1863.
2. **Spitalul Israelit din Huși**, subvenționat de Comunitatea israelită, 8 paturi, funcționează din 1889.
3. **Infirmeria arestului preventiv din Huși**, subvenționată de județ.
4. **Spitalul Județean Fălciu**, subvenționat de județ, 10 paturi, funcționează din 1888.

⁸ *Ibidem*, dosar 31/1856-1859, f.130

⁹ *Ibidem*, dosar 29/1855, f.1, pachet 8

¹⁰ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui (D.J.A.N.V.), Fond Primăria Orașului Huși (F.P.O.H.), dosar 1/1872, f. 8.

¹¹ *Ibidem*

¹² *Ibidem*, Fond Tribunalul Județului Fălciu, dosar 1/1893.

¹³ *Ibidem*, dosar 1/1897

¹⁴ *Ibidem*, dosar 1/1897.

¹⁵ M.O., nr. 78, din 6/19 iulie 1906, p. 3081

¹⁶ Aurel Schrotter, Istoria Hușilor, p. 208

¹⁷ M.O, nr. 229, din 19/31 ianuarie 1892.

¹⁸ Idem, nr. 238, din 30 ianuarie / 11 februarie 1892, p. 6375.

¹⁹ *Ibidem*

5. **Spitalul rural din Răducăneni**, subvenționat de stat, 30 paturi, înființat în 1890.

Documentele oferite spre publicare pun în evidență actele filantropice a unor boieri, corespondența dintre Epitropia Spitalului Sf. Spiridon din Iași și Episcopul Meletie Istrate (într-o lucrare recentă nu este amintită)²⁰. Remarcăm publicarea Actului de donație a lui Dimitrie Castroian de către Vasile Folescu într-o lucrare recentă, însă autorul nu indică sursa de unde provine documentul (o copie se găsește la Biblioteca Orășenească Huși, folosită de autor care avea datoria morală să o indice). Documentul este publicat de Vasile Folescu incomplet²¹(vezi în lucrarea de față documentul XIX).

THE INEDITED DOCUMENTS REGARDING THE BEGININGS F THE HOSPITAL OF HUȘI

SUMMARY

Because about the hospital of Huși it was written a lot, in the article there are brought for acquaintance 19 inedited documents from the years 1852, 1853, 1857, 1961, 1864, 1879, 1887.

Not the documents itself, as ancientness and attestation, are interesting (there are relatively late documents) and mostly the language full of savor in which there are conceived this late papers.

²⁰Eugen Tărcoveanu, Ion Chiriac, Mihai Lițu, Oana Făure, *Epitropia Sfantul Spiridon Iași. De la origini la glorie, desființare și noi începuturi*, Editura Danaster, Iași, 2000, 201 pagini.

²¹ Vasile Folescu, *Creșești. Istorie și actualitate*, Casa Editorială Demiurg, 2003, p. 469.

ANEXE

– 1852 septembrie 6. – Adresa Secretariatului de Stat către episcopul Meletie Istrati al Hușilor în care este amintită dania bănească a sărdarului D. Castroian și ridicarea sa la rangul de comis.

Secretariatul de Stat a Moldaviei

Secția I

N° 2750

1852 septemb: 6 zile

Iași

Iubirea sale de Dzeu kirio kir Meletie Episcop Eparhiei Hușului

Anaforaua iubireii voastre de Dzeu cu N 360 prin care arătați sîrguința ce întrebuițați întru îndemânarea mijloacilor de îmbunătățiri a politiei Hușului mai ales în obiectile acele de întăia trebuință norodului și de agiutor ominerei pătimitoare precum are și spital, și dați încredințare că între alți boeri ce au făcut hărăziri bănești pentru înființarea de spital: D. sărd: Dimitrie Castroian au făcut jărtfă de o sumă mai însemnată adică de 50000 lei, sau primit cu înaltă apostilu la secret: de stat, după care potrivit cu domniasca bună voință sau făcut ofis de mulțămire D. sărd. Dimitrie Kastroian cu N^o, și sau slobozit și decretul cu N^o pentru înaintirea D. sărd. la rangul de comis și dar după împărțășirea ce potrivit cu înalta rezoluție sau făcut epitropiei spitalului M^{rii} Sf. Spiridon a anaforalei iubirei Voastre de Dzău spre a face cuvenitele lucrări și punire la cale să alăturiază aice atât ofisul de mulțămire cât și decretul de boerie sus zis; rugându-vă ca se binevoiți ale înmâna D. comis Castroian cu încredințare că înălțimea sa au prețuit în ohiaptă valoare sentimentul D. komisului și numai puțin și sîrguința iubirei Voastre de Dzău întru sfârșirea bunei isprăvi în priința omenirei și a îmbunătățirilor de carc [...] Hușii unde vă este rezedenția Episcopală are nevoe.

Secretarul statului <ss>²²

II. – 1852 septembrie 8. – Adresa Epitropiei Spitalului Sfântul Spiridon din Iași către episcopul Meletie Istrati al Hușilor prin care este rugat să coordoneze activitatea de colecție în vederea înființării spitalului.

Prea Sfinției sale kirio, kir Meletie Istrate Episcop Eparhiei Huși

Sekretariatul de stat pe lângă adresa sub N° 2717 komunikând în copie acestei Generalnici Epitropii a ospitalului Central din Mă^{nst} Sfn. Spiridon, anaforaua prea osfinjiilor Voastre sub N° 360 kare cu înaltă apostolie sau recomandat acelu secretariat; Gios iscăliții membri a zăsei casă, au văzut ku desăvârșită plăcere din împărțășările țitate, hărăzărca fortuită de Dlui Kom. Dimitrie Kastroian, Prin

²² D.J.A.N V., Fond Episcopia Hușilor, dosar 25/1852-1879, f. 3, Original.

kontribuirea sumei de 50 mii lei spre înființarea unui ospital în orașul Hușii; Pentru care Prea Înălțatul Domn stăpânitoriu prin aceiaș domniască rezoluție, puind însărcinare asupra acestei Epitropii spre a înainti cuvenitele lucrări în obiectul de față.

Iscăliții ku căzutul onoriu împărtășăsk, kă spre a să pute agiunge la scopul dorit întreprinderea unui asemenea filantropik așăzământ, și în acel oraș, vă propun rugătoare mijlocire din partea aceștie Epitropii că precum ați binevoit a fi organul duhovniceștilor îndemnări, a și porni începutul prin dăruirea sumei bănești din partea Dsale comisului Kastroian așa să aveți aceiași bună voință, a pune pe epitropie prin deschiderea unea kolekții în stare de aș înființa spitalul numit, kreșând ea[...] o dată kă însuflețit de acest sânt zel veți bine voi ai comunica și socotița Prea Sfințiilor Voastre despre localul și chipurile mai favorabile kătră rezultatul înființarei zisului institut.

<ss> <ss> <ss>

Secția II a

N° 1345

1852 săpri. 8 zile²³

III. – 1852 octombrie 31. – Adresa Epitropiei Sf. Spiridon din Iași prin care amintește cererea episcopului Meletie Istrati pentru a se desemna un delegat care să primească banii promiși de comisul Dimitrie Castroian și Rucsandra Cerchez în vederea înființării unui spital în Huși.

Prea Sântii sale kirio kir Meletie Episkopol Eparhiei Hușii

Văzândusă împărtășirea kuprinsă în adresa Prea Sântii Voastre sub N° 406 prin kare mijlociți rânduirea unui delegat din partea acestei Epitropii ka să priimaskă banii proforați de Dlui komisul Dimitrie Kastroian și Dumnei agoaia Ruksandra Cerchez spre agiutorul înființării unui ospital în acel oraș, pentru kare delegatul Epitropiei se trătează și alkătuirea cerută spre kumpărarea unor kasă pentru asămine skopu; Ku kăzutul respect să răspunde: kă Epitropia adresândusă kătră Prea Sântia Voastră, nici mai poate kugeta a mai delega pe altul din partei, fiind bine înkredințată în toate măsurile ce veți găsi de kuviință a aplika; Asămine și kumpărare kasălor să lasă în a Prea sântiilor Voastre alegere de a le și târgui; după kare onorând pe Epitropie ku știință, ca atunce va konsulta și sokotița doktoreaskă întrukât să atinge de înkăpere pentru salubritatea și modifikațiile kuvenite.

<ss> <ss> <ss> <ss>

Seksia II a

N° 1561

1852 oktb. 31 zile²⁴

²³ *Ibidem*, f. 4.

²⁴ *Ibidem*, f. 8, Original.

IV. – 1852 noiembrie. – Copia adresei Episcopiei Huşilor către comisul Dimitrie Castroian prin care este făcută însărcinarea primită de Meletie Istrate de colectare a banilor dăruïți.

Cinstit D-sale komisului Dimitrie Kastroianu!

Din alăturata kopie a adresului generalnicei Epitropii Ospitalului Sfântului Spiridon, vă veți încredința despre însărcinarea puse asupra mi de cătră ea, întru priimirea banilor dăruïți de D-ta, pentru înființarea Ospitalului în această politie; pe temeiul căreia vi să adresați poftire ca arătății bani, sei încredințați în păstrarea mea, spre ai pute ecespedui locul competentu.

<ss> D[i]r[ectorul] Episcopiei V. Arhiveskul

Nº 547

1852 Noembr. 28 zile²⁵

Huși

V. – 1852 noiembrie 29. – Copie de pe adresa Episcopiei Huşilor către Epitropia generală a Spitalului Sfântul Spiridon din Iași, în care este amintită dania răposatei Smaranda Iamandi.

Copie de pe adresa Episcopiei Eparhiei Huşilor Nº 554 din 29 Noiembrie 1852, către generala Epitropie a ospitalului Sf. Spiridon.

Reposata Smaranda Iamandi prin testamentul seu lasă însercinare clironomilor de a respunde 200 # ajutor ospitalului din acest târg, în urmă clironomii mi-au încredințat un înscris prin care pe lângă acele 200 # dați de maica Dlor sale lasă și ei casele cu locul lor care prin testament sunt lăsate danie clironomilor ca după trecerea din vieță a Deii C.C.P. Arghiropol una din clironomi, să rămâie tot pentru ospitalul din acest târg. Acest înscris împreună și documenturile caselor cu cinste se trimet acelei onorate Epitropii poftind de a me comunica de primirea lor.

Pentru conformitate

<ss> Artenie sechelar

România

Sânta Episcopie a Eparhiei Huşilor

Copia presentă fiind conformă cu originalul adresa aflată în dosariul respectiv din Arhiva acestei Sfte Episcopii se legalisază de noi, spre satisfacerea cererei făcute Nouă de Primăria Urbei Huși prin adresa Nº 245 din 18 Iulie curent registrată la Nº 478.

<ss> Calinic Huși

Director Episcopiei

<ss> Cos. Ciudin.

Nº 638

1879 Iulie în 21 zile²⁶

²⁵ *Ibidem*, f. 10.

²⁶ *Ibidem*, f. 42, Copie.

VI. – 1852 decembrie 15. – Adresa Epitropiei Spitalului Sf. Spiridon prin care este făcută cunoscută rânduirea agăi Aristides Bendella și arhitectului Karl Kugeler spre a evalua casele spăt. Smaranda Rizu.

Prea Sântiilor sale kirio kir Meletie episkopul Eparhiei Hușului

După priimirea adresei prea sântiilor voastre sub N° 555 înkunoștiintătoriu despre kasâle ce sau găsât a să kumpăra în acel orașu a dsale spătr. Smaranda Rizu. Această Epitrop. a ospitalului central din Mănăst. St: lui Spiridon au komendat pe dlui aga Aristides Bendella unul din primarii ospitalului central karele împreună ku arhitektul angajat de Epitr: D. Karl Kugeler să vie akolo unde cercetându ku de aproape atenție dispoziția de față a kasâlor și ce modifikații sau adăogiri ar cere trebuinția în împărtărea din lăuntru, să pășaskă apoi kătră lukrarea unui devis lămuritoriu keltuelilor neapărate, spre al supune Epitrp: întru ce mai departe lukrare; despre kare ku tot respekțul să komunikă Prea Sântiilor Voastre știintă.

<ss> <ss> <ss> <ss>

Seksia II a

N° 1770

1852 Dekemb 15 zile²⁷

VII. – 1853 ianuarie 25. – Jalba comisului Dimitrie Castroian către Episcopul Meletie Istrati în care precizează că a destinat spitalului ce urma să se înființeze la Huși dobânda la 50000 lei.

Prea Sfințite Părinte!

Asupra onorabelui adresu al Prea Sfinții Voastre din 28, a trecutei luni Noemb. N° 547, în alăturare ku o copie di pi adresul generalnicei Epitropii a ospitalului Sf. Spiridon din 31 okt. N° 1561 urmat kătră Prea Sfințea Voastră; prin cari mi să cer banii prosforați spre agiutorul înființării unui ospital în acestu oraș Hușii; ku supuniri vă răspund: kă eu prekum și prin suplica dată Prea Înălțatului Domn, am arătat: acești bani în sumă de cincizăcimii lei, eam prosforat kondițional în agiutorul unui asămine așăzământ, adică: kă după ce arătată de susu sumă să va dipuni de cătră mine în kasa ospitalului Sf. Spiridon, apoi fără jâ[g]nirea fondosului, numai proțentul să să întrebuințază în folosul ospitalului ci ari a să înființa în această politie; și kă asupra acestui fondos ia regulatei întrebuințări ce proțentului în scopul menit să fii totdeauna kasăi Epitrop și Prea Sfințitul Episcopul a Hușului, di astăzi și acei viitori Pren urmare, di a să răspunde acești bani di cătră mine, nu rămâne alta decât: de a mi să împărtăși mai întâi un act formal din partea gineralnicii Epitropii, în kuprindere: kă și di cătră ea sau priimit kondițiile propusă de mine mai susu.

Alu Prea Sfinții Voastre

Pre plecată și supusă slugă

<ss> D. Castroian comis

1853 Genar. 25

Huși

28

²⁷ *Ibidem*, f. 37.

²⁸ *Ibidem*, f. 15.

VIII. – 1853 februarie 9. – Adresa Epitropiei Spitalului Sfântul Spiridon din Iași din care reiese primirea unor documente referitoare la casele boierilor Iamandi.

Prea Sfinției Sale kirio kir Meletie Episcop Eparhiei Hușului

Pe lângă adresa Prea Sfințărilor Voastre din 29 Noemb. anul conținut sub N° 554 sau primit la această Generalnică Epitropie a kasăi Sfântului Spiridon patru bucăți documenturi a kasălor familiei boierilor Emandiești, precum și înscrisul de hărăzire a celor kasă în folosul ospitalului ce urmează a să înființa în acel târg.

Despre kari Epitropiia ku onor face kunoscute prea Sfințiilor Voastre.

<ss>

<ss>

<ss>

<ss>

Sekția II a

N° 163

1853 febr. 9 zile

Iași²⁹

IX. – 1853 mai 22. – Copia Diatei lui Georgi Tudori, fiul clucerului Manolachi Tudori, prin care lasă 500 galbeni spitalului din Huși iar 500 galbeni spitalului din mahalaua Tătărași.

Diată

De vreme ce întâmplarea cea viitoare este nevăzută și însuș îngerilor necunoscută pentru că numai la Dzeu toate sânt cunoscute, drept aceea, Eu Georgi Tudori fiul răps. kluceriu Manolachi Tudori din târgul Huși țint. Fălciului, am socotit mai înainte până a nu mă cuprinde, sfârșitul vieții mele și până îmi sânt mințile întregi și sănătoasă să fac diată și să dovedescu gândul meu cătră moștenitorii mei cei aleși cu care vroescu să să klironomisască de cătră ei averea mea cea mișcătoare, după pitrecerea mea din viață, cea întâi mă rog lui Dzeu ca unui milostiv sămi erte mulțimea păcatilor mele cele ceam greșit ca un om întru această lume mă rog și tuturor creștinilor cui ce voiu fi greșit să mă erte și de mine încă să fie ertați câți îmi vor fi greșit și orice rău miar fi făcut. După care hotărâscu pentru avutul meu următoarele:

1^{iu}. Patru mii galbini cari îi am în divan dândusă acolo docomențiile moșiei Urlești și celelante de la țint. Kovurluiului să să.

Din care una mie galbini îi hărăzâscu pentru îngroparea și grijili meli ceruti de legea noastră hristieană, două mii galbini să să împartă la tote rudeniile mele de o potrivă analogisândusă spețial și după apropierea înrudire fiește cărua, una mie galbini îi las pentru două spitaluri, adică cinci sute pentru spitalul ci esti a să faci în târgu Hușii care au a să încredința în mâna Episcopului îndată după săvârșirea mea asemenea și cielanți cinci sute galbini la spitalul cel face Dlui logofātu Dumitrachi Cantacuzin în mähälaoa Tătărașii.

2^{le} Iară pojąjâia kasăi trăsură cai și ori ce altă al meu împreună cu via de la Bratiș și șasăzâci stupi cei am pi moșiea Mileștii țint. Kovurluiului tote aceste să să vândă de către Dlui Pah: Kostachi Sion prin formili ceruti de legi și banii câți să vor aduna din acelea plătindusă mai întâi hacul slugilor mele, ccelanți câți vor mai prisosi să să

²⁹ *Ibidem*, f. 17.

împartă păhărnicesăi Kasandra Dabija Soltana Lupașc văduvă, și sărdăresăi răps: sârdariu Ioniță Hotineanu din Huși. Această fiind vroința me ce de pe urmă poftescu și îndatorescu pe Dlui pah. Kostachi Sion ca să fie ca Epitrop dar tot odată și eczetor întra căruea ca să mă găsăscu bolnav și cu care lăsând a zice că și soția Dsale din mica copilărie am petrecut în apropiere familiară, în privirea cărora tot Dlui să va îngriji și pentru îngroparea și grijile mele până la șapte ani.

3^{le}. fiind că eu am avut și încă am îndestule datorii de pe pâne și altile pe la unile din samile țint: Kovurluiului, și Tutova cu zapisă, și fără zapisă, vreuna tote acele să să iarte spre pomenirea mea și la aceasta pun însărcinare Dsale Epitropului și eczecutorului Pah. Kostache Sion ca nu [ku] mai să nu îngăduiască pe nimenea a cere vreo datorie din acelea ce încă prin cărmuire să să publice ertarea lor din partea mea aceasta fiind vroința mea ce de pe urmă cu mintea întregă o declar iar spre aș ave acest testament tărie iscălit cu mâna mea am poftit și pe alte persoane ci sau prilejit de au iscălit de marturi.

1853 Maiu 23

Iscălit Georgii Tudori

Poftiți fiind am iscălit

Dumitrachi Radu komis

Neculai Balaban kăminari

Kostachi Movilă sulgeriu față

De cătră mine fiind marturi sânt și împărtășat și aflândumă față la slovesnu hotărârea cuprinsă aicea în acest Testament și cunoscândul întru totă întregimea mințai am iscălit

Todir Iconom și dohovnic.

După întrebarea făcută și de cătră subiscăliții dacă aceasta este buna vroință testatorului am iscălit

Spiruderescu, Vasili Ursachi, Vasili Macsimovici

Întocmai cu original

<ss>³⁰

X. – 1853 iunie 4. – Copia adresei episcopiei către comisul Dimitrie Radu.

Cinst. D salle komis Dimitrie Radul!

Dlui Pahar Kostake Sionu, prin skrisoarea sa din I a lunei kurentei îmi împărtășeste kopie de pe Testamentul D. salle repos. Georgie Tudori și îmi face kunoscut kum kă la despoziția aversei răpos. lăsată după moarte ai fi fost și Dta față și ai fi adiverit asemenea testament kiar prin însuși iskălitura Dtale. De aceea ți să face poftire kă dakă este adevărat aceasta sămi komunici știință dakă ace despoziție sau făkut prin buna plekare a răpos și de au fost atunci ku mintea sănătoasă, pe kare, să binevoești a mio trimite grabnik fiindu-ne trebuitoare.

Dir. Episkopie

³⁰ *Ibidem*, f. 20-20v

<ss> V. Arhipescu

N° 384

1853 Iunie 4

Huși³¹

XI. – 1853 iunie 18. – Raportul iconomului Zaharia Rodokalot, protoiereul județului Covurlui.

Prea Sfințite Stăpâne!

Subskrisul priimindu doă respektive adresuri a Prea Sfinții Voastre, cel întâi cu N° 382 kătră dumnalui slugeriul Kostak. Movilă di aice din Galați, și cel al doile ku N. 383 kătră Dum. kăminarul Nekolai Balaban idemu din Galați; ku o adresație partikulare a părintelui ikonumul și protoiereul Konstandin Vrabie al Tutovii și înheresindule după adresele fie kăruia din pomeniții boeri, am priimitu răspunsurile [rupt] de la dumniilor; Pe kare ku prea plekate metanii odată ku aceasta le și înaintezu Prea Sfinții Voastre.

Al prea Sfinții Voastre

Prea plecată și supusă slugă prot. țin. Kov.

<ss> Zaharia Ikonom Rodokalot

N 219

1853 Iunie 18

Galați³²

XII. – 1853 martie 10. – Adresa Epitropiei Sfântului Spiridon prin care este amintit testamentul lui Georgie Tudori, cei 500 galbeni hărăziți spitalului.

Prea sînției sale kirio kir Meletie

Episcopu Eparhiei Hușului

Din motivul adresăi Prea Sînțiilor Voastre, sub N° 747 și a însoțitei kopii de pe adresul giudecătoriei ținutului Eșii secția I N° 9279 această generală Epitropie a kasei Sîntului Spiridonu mijlocind la zisa giudecătorie cerirea banilor cincisute galbini lăsați prin testamentul răposatului Georgie Tudori în agiutoriu înființării unui ospitalu în ținutul Hușii, au și priimit suma de șase sute zece galbini douezeci și patru lei, șasezeci bani, kapite și dobîndă până la numărătoare pe care încăsuindui la ea, cu onoriu vi să împărtașește știință. Eear încât priivește mijlocirea propusă spre regularea deschiderei acelu ospitalu, Epitropia întorcând a sa luoare aminte în actă, s'au lămurit: că la 10 maiu anul trecut 1854 au fost recomandat Dumisale logofătului Răducanu Roset fostul atunce membru Epitropiei, ca să meargă acolo la Huși, și prin înțelegire cu Prea Sînția Voastră să se combineze lucrarea ce ați socoti mai de priință; Întru neștiință însă până acum despre acest rezultat, Epitropia poștește pe prea Sînția Voastră, se binevoiți ai împărtași știință dacă D: logofătulu Roset au fost acolo, și ce chibzuire veți fi făcut în unire cu Dumnealui; Kătră aceste sub-iscăliții găsescu de neapărat a vă komunika, că sumele banilor lămuriti din acta că până acum sau prosforat de cătră unele persoane

³¹ *Ibidem*, f. 22.

³² *Ibidem*, f. 34.

pentru înființarea acelu ospital; nefiind de agiunsu spre a se pute înființa și a se ține un spital măcar de zece paturi; Epitropia vă face rugăminte ca pe lângă încăsuirea sumelor prosforate până acum, se bine voiți a asercia îndemnare și altor fețe de acolo ca să kontribueză prin speciale agiutoruri la înființarea unui așa de mare Kuviiță Institutu.

<ss> <ss> <ss> Șef secsiei

Secția II

N. 362

1856 mart 10 zile³³

XIII. – 1857 februarie 21. – Adresa Epitropiei Spitalului Sf. Spiridon din Iași prin care expune greutățile financiare și imposibilitatea unui ajutor pentru înființarea spitalului din Huși.

Prea Sînției sale Domnului Domn Meletie Episcopu Eparhiei Hușului

Această generală Epitropie a kasei ospitalului central din monastire Sîntului Spiridon, lămurindusă de împrejurările espuse în adresa Prea Sînțiilor Voastre cu N° 151 în kvestia atingătoare de proiectul înființerei unui din nou ospital în ace politie Hușii.

Ku căzută onoare răspunde, că această Epitropie după a sale statute, și după buna voință este chieamată a face sporire de krevaturi pe unde ar fi de nevoie numai atunce, când ar fi prisosuri de venituri. Fiind înse că veniturile kasei de astăzi nu agiungu spre susținerea macar a ospitalurilor aflătoare în a sa îngrijire, încât kasa se găsește împovărată cu o mare kâtime de datorii; apoi până la băneștile închipuiri, Epitropia cu părere de rău se vede înpiedicată a pute deplini acum mijlocirea propusă în nomerata adresă.

<ss> <ss> <ss> <ss> <ss>

Secția II

N. 247

1857 februar. 21 zile³⁴

XIV. – 1861 mai 12. – Adeverință medicală dată de dr. Schmid pentru Profira Arghiropol (vezi documentul III).

Principatele Unite

Fizicul în politia Huși

N° 210

12 Mai 1861

Onorabilăi konsistorie de Sfinte Episcopia în politia acesta

În urmăre adresului aceste konsistorii sub N° 167 subskrisul au făkut kuvinita cercetare medikală la D.nei Profira soția Ds. Iancu Arhiropulu și au găsit că De să află bolnav de patima kronikă de Matka karele sau kausat mare slăbiciună, în kât ia nu mai este în stare a să ține ku înpreuna viețuire ku soțul său D. Arhiropulu.

³³ *D.J.A.N.V.*, F.E.H., dosar 21/1856-1857, f. 4.

³⁴ *Ibidem*, f. 10.

<ss> Dr. Schmid

Aplicat sigiliu

Onorabilăi konsistoria Sf. Episcopia în Huși

Arhiva Episcopiei Hușilor, Fondul Episcopia Hușilor, dosar 45/1859, f. 11, Pachet 15.

XV. – 1861 mai 24. – Adresa dr. Schmid către președintele Consistoriului Episcopiei Hușilor.

Principatele Unite

Fisicul în politia Huși

1861 Mai în 24 zile

Kuviosă părintele Arhimandrit și presidentu de Konsistorie Sf. Episkopie în Huși

Despre întrebare ce mie faceți sub N° 193 pentru de Profira soția Ds Ianku Arhiropolo, ku onoru respundu, și vă înkredințezu, ka boală Ds. Profira Arhiropulu, fiind inflamația kronika de matcă, și De akuma înaintăție vrâsta Ds; numai în lipsa bărbatului să se poate îndrepta ceva puțin; ce ku precunare bărbatului, îndată iarăș vătămăre și să survasă, ka kât nu mai poate suferi pe bărbatul.

<ss> Dr. Schmid

Sigiliu aplicat

Kuvioșiei sale părintelui Arhimandritulu și president de Konsistoria Sf. Episcopie Hușului.³⁵

XVI. – 1864 septembrie 10. – Actul de donație al postelnicului Dimitrie Castroian.

Actu de vecinică Donație

Subsemnatulu Postelnicu Dimitrie Castroean Avându în considerațiune promisiunea dată fostului Domn Grigore Ghica încă de la anu 1854, qua dacă sar înființa Spitalu în Comuna Husy voi donazi eu acellu așezământu philanthropicu suma de cincizecimii lei, Deși acestu așezamentu nu sau înființatu în acellu timpu, și în urmare declarațiunea mea pentru suma de 50000 lei au remasu resufflată. Avându înse în considerație ajutorulu ce fiecare creștinu trebuie a face ominerei sufferinde. Avându în privire Ordinulu Guvernulu prin care in pune Municipalității datoria a da localu pentru Spitalulu ce urmeaze a se înființa în oraș.

Considerându greutatea la care ar fi suppose aciasta comuna dacă sar obliga ea a cumpăra un asseminea localu și spre a pute și împăcatu cu conștiința mea conform declarațiunei melle din 7 septemvr. 1863, dată Municipalității Orașulu Hușsy înregistrată la N. 963, Am hotărātu că în locul și aconta celor 50000 lei promiși la 1854 se donezu casele celle am în acest Orașiu Husy, și spre a se cunoaște pe comuna Husy de pii [...] Proprietara alu acelui fondu, datu deja în stăpânirea sea dau acesta sub propria mea subsemnătură, împreună cu documentulu ce este legalizatu statornicu de Tribunalulu Fălciu sub N. 22 la 22 Maiu 1857 cu rezerva prevăzută la alinicalu din urma a diclarației că se am dreptulu appune și însuma în această case un numer de crivate de câte mă voi înlesni ori când ași putea sau ași voi.

³⁵ *Ibidem*, f. 13.

Bineînțelegându-se că această ofrandă benevolă este făcută propriu comunei Huși fără avea dreptulu ea sau oricine a o înstrăina sub autoritate nici unei alte persoane sau autorități.

1864 Septemvr. în 10

<ss> D. Kastroean³⁶

XVII. – 1879 iulie 13. – Adresa primăriei orașului Huși prin care solicită Episcopiei Hușilor o copie despre donația fraților Iamandi.

România

Primariul Urbei Hussi

1879 Iulie 13

Prea Sfințite!

Având necesitate de o copie de pe adresa N. 554 din 1852 Noembrie 29 a acestei Episcopii adresate Epitropiei Spitalului Sf. Spiridon din Iassi, cu trimiterea a 5 acte în chestiunea donațiunei Fraților Iamandi precum și de o copie de pe adresa N° 163 din 1853 Septembrie în 9 a Epitropiei Sf. Spiridon către aciastă Episcopie.

Am onore a ve ruga se binevoiiți a mi le comuneca.

Primiți vă rog asiguraria considerațiunii mele.

Primar

Secretar

<ss> N.C. Constantinescu

<ss> P. Iacob

Prea Sfinției S. Episcopul Hușului³⁷

XVIII. – 1879 iulie 31. – Copie de pe adresa Epitropiei Spitalului Sf. Spiridon.

Copie de pe adresa generalnicei Epitropii a ospitalului Sf. Spiridon N° 163 Februarie 9 zile 1853 către Episcopia Hușilor

Pe lângă adresul Pre Sfințiilor Vostre din 29 Noembrie anul conținut sub N° 554 sau primit la această generalnică Epitropie a casei Sf. lui Spiridon patru bucăți documenturi a casselor familiei boerilor Emandiești precum și înscrisul de hărăzire acelor case în folosul ospitalului ce urmează a se înființa în acel târg, despre care Epitropia cu onor face cunoscut Prea Sfințiilor Vostre.

Copie

Nr. 639

1879 Iulie în 31 zile

Ibidem, f. 43.

XIX. – 1887 aprilie 23. – Actul de donație a lui Dimitrie Castroian urmat de actul adițional.

Annexa

Act de donațiune

³⁶ D.J.A. N.V. Fond Primăria Orașului Huși, dosar 1/1864, f. 1.

³⁷ Dosar 25/1852-1853, f. 40.

Subsemnatul Dimitrie Castroian, proprietar domiciliat în urba Iași, declar prin acest act că din partea de avere disponibilă dăruiesc spitalului din orașul Huși, administrat astăzi de Primăria comunei Huși, spital ce este instalat în casele foste proprietatea mea dăruite de mine tot aceluși spital și pe care dăruire o mențin și o confirm în totul; îi mai dăruiesc zic în deplina proprietate și în veci pentru tot de-a una moșia mea denumită Onicenii cu toate trupurile și denumirile moșiei care este situată în comuna Onicenii, plasa Fundu, județul Roman, în întindere aproximativă de peste 600 fălci și arendată actualmente cu opt mii de lei pe an.

Odată cu aceasta dărescu ca spitalul prin administratorii lui care este Primăria Urbei Huși să întrebuințeze venitul acestei moșii în modul următor:

I. Să dea în veci pentru totdeauna una pentru întreținerea clerului dela Biserica dela moșia mea Budeștii din comuna Curtenii plasa Crasna județul Fălciu și a servitorilor acelei biserici câte trei mii de lei pe fie care an și anume actualului Preut Sachelarului Vasile Cotae; și acelor ce după timpuri s-ar orându-i în locul seu ca Preut la acea Sfântă Biserică să li se deie pe fie care an câte una mie șase sute lei noi. Cântărețului dela strana dreaptă șase sute lei noi pe an; Cântărețului dela strana stângă cinci sute lei noi; Clisiarhului sau îngrijitorului Bisericii una sută cinci zeci lei noi pe an. Și una sută cinci zeci lei noi să se dea pe fie care an pentru întreținerea bisericii cu lumânările trebuitoare de ceară galbină, untul de lemn și prescurile trebuitoare, și din această sumă se va cheltui și pentru serviciul acelor două hramuri ale bisericii adică la Sfântul Dimitrie și la Sfânta Cuvioasa Paraschiva. Această sumă de una sută cinci zeci lei noi destinată pentru întreținerea bisericii se va încredința cu mânele preutului Cotae sau aceluși ce după timpuri s-ar găsi servind ca preut la această Sfântă Biserică și administrațiunea spitalului nu este îndrept a cere vre un compt căci acel drept de contrul și de cerere de compturi dau fiicei mele Eleonora și ginerelui meu Nic Volinti precum și urmașilor lor care vor fi proprietari a moșiei Budești în lipsă de asemenea urmași Prea Sfinției Sale Episcopului Eparhiei Huși.

Asemenea stăruiesc ca administrațiunea spitalului să nu aibă nici un drept asupra actualului preut și a celorlalți servitori ai Bisericii, precum nici asupra acelor ce după timpuri s-or găsi servind această Sfântă Biserică, așa ca numită administrație nu va putea nici ai schimba și nici a se amesteca cât de puțin în administrarea personalului Bisericii căci de asemenea și aceste drepturi le dau tot fiicei mele Eleonora și ginerelui meu N. Volinti precum și urmașilor lor carii s-ar găsi proprietari a moșiei Budești și în cas de lipsă a unor asemenea urmași aceste drepturi le dau de asemenea tot Sfinției sale Episcopului Eparhiei de Huși.

Sumile arătate mai sus administrațiunea spitalului le va plăti celor îndrept în două termine anuale adică la fie care una maiu a fie cărui an câte jumătate din sumele arătate mai sus și la fiecare una Noemvri câte ccaalalta jumătate.

Asemenea otărăsc ca în caz când actualul preut Sachelarul Vasile Cotac ar înceta din viață înaintea soției sale Vasîlca, atunci numitei soții Vasîlca să i se dea pe fie care an de administrațiunea spitalului câte șase sute lei noi bani ce se vor lua din suma de 1600 lei noi lăsată ca salar al preutului, rămânend astfel ca preutu de pe acle timpuri să primească ca salar numai suma de o mie lei noi și această stare de lucruri va dura pe cât numita preuteasa Vasîlca va fi în viață, ear după moartea ei acei 600 de lei ce primea dânsa se vor da tot preutului ce se va găsi servind la acea biserică, așa că

pentru viitor salar atât aceluia preut cât și acelor ce i vor urma ca preoți la acea biserică va fi tot de 1600 lei noi pe an.

După moartea actualului preut sau a vre unui alt servitor a bisericii alegerea unui alt preut sau servitor o las tot fiicei mele Eleonora și ginerelui meu N. Volinti precum și urmășilor lor ce s-ar găsi proprietari ai moșiei Budești și în caz de lipsă de asemenea urmași, alegerea o las Prea Sfinției Sale Episcopul Eparhiei Hușului.

II. Restul de 5000 lei, ce rămânea din actuala arendă a moșiei ce dăruiesc sau acela rest ce ar rămâne din alte arendări, administrația spitalului care este comuna urbană Huși îl va întrebuița ast feliu:

Va înființa și întreține în veci pentru tot de-a una opt crivate pentru bolnavi în localul spitalului din Huși local care este după cum am arătat mai sus dăruit de mine numitului spital.

Și în camerele unde vor fi așezate acele crivate cu bolnavi se va pune de asupra ușilor câte o tabelă cu următoarea inscripțiune: Secțiunea Fondatorului Dimitrie Castroian.

Autorizez pe fiica mea Eleonora și pe ginerele meu N. Volinti precum și pe urmașii lor cari ar fi proprietari ai moșiei Budești ca se controleze administrațiunea Spitalului și se observe dacă se esecută în totul dispozițiunile puse de mine în acest act de donațiune, și în caz contrar să ceară prin justiție obligarea administrațiunei la îndeplinirea tuturor acestor dispoziții.

În caz când urmașii din fiica și ginerele meu nu ar fi rog pe Prea Sfinția Sa Episcopul Eparhiei de Huși se bine voiască a îndeplini aceste însărcinări și lu autorizez cu deplina putere ca pe calea justiției să ceară și se obție esecutarea acestor dispozițiuni.

Gvernul nu este în drept a se amesteca câtuși de puțin în afacerea acestei donațiuni ce fac spitalului. Și dacă vreo dată fie direct, fie cu ajutorul Corpurilor Legiuitoare și prin puterea vre unei legi ar câștiga vreun drept asupra averilor Spitalelor și a bisericilor în care –sar cuprinde și spitalul din Huși și biserica de pe moșia Budeștii, în asemenea caz declar că aceste donațiuni ce fac spitalului din Huși și bisericii de pe moșia Budești sunt și rămân revocate și în asemenea caz dispun ca moșia Oniceni o las fiicei mele Eleonora Volinti sau moștenitorilor ei, în caz că ea ar fi trecută din viață, cu îndatorire pentru ea sau pentru moștenitorii ei de a plăti anual din veniturile acei moșii câte trei mii lei pe fiecare an Bisericii de pe moșia Budeștii și servitorilor ei astfel cum să arată la punctul unu al acestui act.

Pe cât eu voi fi încă în viață, administrația spitalului este obligată a mi-o da în primirea mea suma de trei mii lei pe an ce o las bisericii de pe moșia Budeștii și servitorilor ei pentru ca eu însumi să o distribui ast-feliu cum se arată la punctul întei și numai după moartea mea administrația Spitalului o va da direct în primirea persoanelor arătate la punctul I^u.

La întâmplare când cu timpul arenda moșiei ce dăruiesc spitalului va crește mai mare atunci comuna Huși va înființa încă doue crivate în zisul spital pe care le va întreține conform celor zise la punctul doi de mai sus.

Primăria de Huși, ca administrator al spitalului va intra în proprietatea imobilului donat chiar din momentul transcripțiunei actului, iar venitul îlu va percepe de la 23 aprilie viitor anul curent 1887.

Făcut în Huși astăzi în două zeci și cinci ianuarie anul una mie opt sute opt zeci și șapte.

<ss>

D. Kastroeon

Rezoluție

Subsemnatul Dimitrie Popescu, Primar urbei Huși, pe baza autorizației ce mi s-au dat de Consiliul acestei Comuni prin procesul verbal nr. 16 din 26 Ianuarie a.c. aprobată de Comitetul permanent prin procesul verbal N° 225 din 27 Ianuari a.c. și a decretului regal N° 441 din 13 februar corent, declar că acceptez donațiunea, în condițiunile cuprinse în acest act.

<ss>

D. Popescu³⁸

Act adițional la donațiunea din 25 Ianuare

Subsemnatul Dimitrie Castroian proprietar, domiciliat în Iași. Avînd în vedere actul autentificat de Tribunalul de Iași secțiunea III^a sub N° 434 din 20 Fevruar 1887 și transcris în registrul de transcripțiuni a Tribunalului de Roman sub N. 59 din 21 Fevruar 1887 am donat moșia mea Oniceniei din comuna Oniceniei, plasa Fundu, județul Roman, spitalului din orașul Hușii, instalat în casele donate tot de mine, spital ce se află sub administrația Primăriei comunei Hușii.

Având în vedere că prin acest act se impune citatului spital ca prin administratoarele seu, care este Primarul Urbei Hușii să se îndeplinească doue sarcini principale și anume.

I) Să se deie de zisa administrație a citatului spital pe vecie pentru întreținerea clerului, servitorilor și cultului bisericeii de la moșia Budeștii din comuna Crețeștii, plasa Mijlocu, județul Fălciu, proprietate a subsemnatului, câte trei mii lei noi pe fiecare an, plătibili jumătate la fiecare luna Mai și jumătate la fie care luna Noemvrie.

II) Să se întrebuinteze la înființarea și întreținerea a opt crevate pentru bolnavi în zisul spital tot prisosul ce din venitul anual al moșiei Oniceniei va rămâne după plata sumei sus arătată de trei mii de lei destinată clerului, servitorilor și cultului citatei bisericeii.

Avend în vedere însă, că în timpul când am făcut acesta donațiune, moșia dăruită producea un venit anual de opt mii lei, ear acum acel venit au scăzut la cinci mii opt sute de lei, din care trebuie să se mai scadă una mie de lei, pentru plata pădurarilor moșiei, așa în cât nu rămâne venit curat de cât patru mii opt sute de lei, și dintre aceștia urmează mai întâi să se deie trei mii lei anual la întreținerea bisericeii de pe Budești și a clerului ei, rămîind de abie una mic opt sute lei noi, pentru întreținerea celor opt crevate cu bolnavi în spitalul din Huși prevezute prin donațiunea mea din 25 Ianuarie 1887 vorbită mai sus, ceea ce este cu totul neîndestulător; am socotit dar că este drept să prefac clauza din donațiune relativă la numărul crevatelor de întreținut în zisul spital și de aceea în privință acesta dispun precum urmează:

Sarcina menționată stabilită în favorea zisei biserice, precum și tote dispozițiunile atingătoare de acesta sarcina și în genere de tot ce privește acesta biserică se mențin

³⁸ D.J.A.N.V., Fond Primăria Orașului Huși, Dosar 1/1864, f. 2-4.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

neatinse, asemini se mențin neatinse și tote celelalte dispozițiuni din zisul act de donațiune, afară de un singur punct, adecă acel privitor la sarcina de a se înființa și întreține în citatul spital opt crevate pentru bolnavi, acesta administrație va fi îndatorată numai a întrebuința citatul prisos din veniturile moșiei Oniceni – cât va fi după timpuri – pentru căutarea bolnavilor ce se vor curarisi în el, pe cât va ajunge, fără ai impune un număr fix de crevate.

Tote cele lalte dispozițiuni din zisul act de donațiune, rămân precum am zis, neatinse și se vor respecta în totul și subt tote privirile.

Făcut în Iași astăzi, în ... Anul ...

<ss> D. Kastroean

Proces verbal de constatare (13 ianuarie 1894)³⁹

³⁹ *Ibidem*, f. 6.

DESCRIEREA MOLDOVEI ÎN VIZIUNEA LUI OROSZHEGYI JÓSA, MEDIC ÎN ROMÂNIA ÎNTRE 1860-1862

Valer Rus

Sub egida "Rarități ale Ardealului", era editată în anul 1942 lucrarea "*Viața românească. Descrierea pământului valah contemporan, a naturii poporului, istoriei, vieții publice, religiei, moralei, transporturilor, obiceiurilor și a relațiilor sociale*"¹ a medicului Oroszhegyi Jósa (1822-1870). Acesta, participant activ la revoluția de la 1848-1849, s-a refugiat în afara spațiului maghiar după capitularea de la Șiria, iar în perioada 1860-1862 și-a practicat meseria în România². În anul 1867 lucrarea, în formă manuscrisă, este donată de către autor Societății Muzeului Ardelean (Erdély Múzeum Egylet). Din arhivele acestei societăți ea a fost recuperată de către Biró Sándor, care a și publicat-o.

După cum reiese și din subtitlul cărții, autorul și-a propus, și a și reușit într-o bună măsură, să reflecteze realitățile contemporane lui din spațiul românesc extracarpatic de la mijlocul secolului al XIX-lea. În cele ce urmează vom analiza modul în care Oroszhegyi a prezentat geografia spațiului moldovenesc precum și unele aspecte din istoria acestui vechi și important pământ românesc.

Modul în care sunt redate caracteristicile geografice ale Moldovei denotă o cunoaștere sumară a lor, fiind destul de probabilă preluarea unor informații din alte surse, dintre care nominalizat este doar Ubicini³

În ceea ce privește sursele istorice cu care operează scriitorul maghiar se poate constata că acestea nu sunt numeroase. Se detașează dintre acestea *Istoria Românilor* a lui August Treboniu Laurian precum și *Magazinul Istoric* al lui "Bălceanu"⁴. Mai

¹ Oroszhegyi Jósa, *Román élet. A mai oláh föld és népe természeti, történeti, közéleti, vallási, erkölcsi, forgalmi, szokási s társadalmi viszonyainak rajza*, Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet részvénytársaság, 1942

² Folosim termenul de România pentru că este uzitat și de autorul maghiar în lucrarea sa, cu toate că titulatura oficială a statului în acea perioadă era alta.

³ Chopin et A. Ubicini, *Provinces Danubiennes et Roumaines* [...]. I-II, Paris, Firmin Didot Frères, Ed. 1856, 494+226 p. + 55 pl. + 5 h. (L'Univers ou Histoire et description de tous les peuples, de leur religions, moeurs, costumes etc.). Reeditat: Jean Marie Chopin, M. A. Ubicini, *Provinces danubiennes et roumaines*, Iași, Apollonia, 1993, 1280 p.; Ubicini, Valachia în 1848. *Amintiri și întâmplări de călătorie. Scrisoarea I-III*, în „Convorbiri literare”, Iași, 1884, XVIII, p. 213-218, 263-269, 326-337; Ubicini, *Valachia în 1848. Amintiri și întâmplări din călătorie. Scrisoarea I-III*, în "Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente...", V, București, Institutul de Arte grafice Carol Göbl, 1904, p. 787-819. Ubicini, *Valachia în 1848. Amintiri și întâmplări de călătorie. Scrisoarea II-III*, în "Lui C. A. Rosetti (1816-1916). La o sută de ani de la nașterea sa", Ediția a treia..., 1916, p. 113-139. [Nicolae Iorga], *Ubicini în Muntenia la 1848*, în „Revista de istorie”, 1918, IV, p. 15 (Cronica).

⁴ Este vorba, evident, de Nicolae Bălcescu.

interesante însă decât sursele citate sunt aprecierile personale, marcate de subiectivism și denotând perspectiva unui maghiar asupra acestei istorii.

Debutând cu încadrarea spațială Oroszhegyi admite că "Moldova este astăzi parte integrantă din România, ca țară de sine stătătoare.(...) La nord și la est se învecinează cu Basarabia, la sud cu Marea Neagră și cu Dunărea (și Dobrogea), Țara Românească, la vest cu Ardealul și Bucovina."⁵

Publicistul maghiar continuă apoi cu descrierea formelor de relief mai importante ale Moldovei. Munții sunt descriși succint, fiind amintite vârfurile mai importante: "Geografia sa se arată spre nord mai înaltă, iar spre sud cu șes. Din Carpați se desprind spre Dunăre mai mulți munți. Dintre ei cel mai înalt este vârful Galați, care se continuă cu maramureșeanul Petroșani din Bucovina, și care se termină cu lanțul muntos în Moldova. Cele mai înalte vârfuri: *Piatra, Csakleu, Peririgul, Vranca*."⁶

Nu sunt uitate nici principalele cursuri de râuri din țară: "Din lanțul muntos al Bucovinei se desprind izvoarele râurilor Siret, Prut, Moldova, Bistrița Aurită; dintre acestea sunt și multe care udă Ardealul sau țara (Ungaria – n. n.); mai sunt și Putna, Trotuș, Sisa, Bahlui, Bârlad și alte câteva pârâuri. Acestea se varsă în Prut și apoi în Dunăre; are și ceva litoral și s-a mai lipit și din Basarabia un pământ lung de 15 unități."⁷ În această ultimă aserțiune recunoaștem evident noua realitate geopolitică de după războiul Crimeii, când, prin hotărârile Congresului de pace de la Paris, Moldova a primit județele Bolgrad, Cahul și Ismail.

Vorbind despre locuitorii Moldovei Oroszhegyi face și o scurtă incursiune în istorie. "Locuitorii au originea la fel ca și ceilalți locuitori ai pământului valah. În 1350 Dragoș Bogdan vine din Maramureș, și a luat în stăpânire pământul. Apoi întreaga sa istorie se împletește cu cea a Țării Românești."⁸ Modificarea identității etnice a moldovenilor este realizată prin colonizări: "În anul 1716 principii de origine grecească au colonizat locuitori greci. În afară de aceștia locuitorii mai sunt completați de maghiari. (a căror așezare datează încă din timpul regelui Matei, colonizați de voievodul Ștefan. Aceștia locuiesc mai degrabă în județele Bacău, Roman și Huși).

Mai apoi sunt și sârbi, bulgari, albanezi, ruși lipoveni, germani, polonezi, francezi și italieni. Și jidanii sunt în număr mare în țară. Alături de aceștia trăiesc de mult timp și armeni."⁹ Este ușor de remarcat atenția deosebită acordată conaționalilor maghiari, dar și evreilor, aceștia din urmă, evident, într-un context antisemit, frecvent dealtfel în publicistica epocii.

Numărul locuitorilor Moldovei este apreciat la circa două milioane, iar populația Principatelor Dunărene la patru milioane. Sursa citată era *Ubicini*¹⁰

⁵ Oroszhegyi Jósa, *op. cit.*, p. 69.

⁶ *Ibidem*, p. 70.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*; vezi și Valer Rus, *Istoria românilor până la mijlocul secolului al XIX-lea în viziunea lui Oroszhegyi Jósa (medic în România între 1860-1862)*, în curs de apariție în "Ziridava".

⁹ Oroszhegyi Jósa, *op. cit.*, p. 70.

¹⁰ "Numărul locuitorilor de astăzi ai întregii României se ridică la 4 milioane după *Ubicini*" (n. aut.)

În continuare Oroszhegyi face referințe la împărțirea administrativă a teritoriului Moldovei, așa cum era ea cunoscută în epocă: " Moldova de sus și cea de jos se împarte în 15 ținuturi. În cea de sus sunt: Dorohoi, Botoșani, Suceava, Neamț, Bacău, Roman, Iași; în cea de jos: Vaslui, Fălciu, Tutova, Tecuci, Putna, Covurlui, Cahul, Ismail. În acestea sunt 78 de orașe, 2150 de sate."¹¹

Apoi publicistul maghiar trece la descrierea sumară a celor "mai cunoscute locuri: *Dorohoi*, care dă și numele ținutului. *Mihăileni* (înainte Târgul Nou), oraș de graniță în Bucovina de sus."¹²

Numeroasele biserici i-au atras atenția scriitorului maghiar. El le semnalează cu conștiințiozitate: "În *Botoșani* s-a construit în jurul anilor 1350 biserica armenească. *Hârlău*, în trecut ținutul Fălțiceni, Suceava cu capitala la Baia, în trecut loc cu aur. Piatra, capitala ținutului Neamț. Cetatea Neamț este întărită. În oraș și în ținut sunt cele mai multe mănăstiri."¹³

Menționând pasager ținuturile și capitalele de ținut, atenția autorului se focalizează asupra capitalei: "*Ocna*, capitala ținutului Bacău este bogată în sare. *Comănești* a fost în trecut orașul cumanilor (cumanii locuiau aici și în țară în anul 1075), lângă pasul Ghimeș. *Iași* este capitala ținutului Roman, sau Municipium Iassiorum. Capitala ținutului și a țării din anul 1565."¹⁴ Alocând mai mult spațiu editorial Iașului, Oroszhegyi nu "uită" se constată prezența în număr mare a evreilor în oraș: "Printre cele mai cunoscute construcții sunt mănăstirile în stil gotic, palatele domnești, instituțiile naționale. Sunt mai multe instituții școlare și de binefacere, mai multe spitale, tipografii, 52 de biserici, 58 de sinagogi, 8500 de case, 80 de mii de locuitori. Dintre aceștia 20 de mii sunt jidani." Nu uită însă să amintească plasarea geografică binecuvântată a capitalei Moldovei: "Așezarea este luminoasă, pe trei dealuri; dintre acestea cel mai frumos este Copou, cu construcții frumoase și cu grădină de distracții. Altul este Galata, cu mănăstirea omonimă, aici a căzut în anul 1716 căpitanul de husari Lorenai Ferenc, cu monumentul său."¹⁵ Apartenența publicistului la națiunea maghiară îl determină să amintească prompt orice apropiere de cultura de origine.

Aserțiunea de mai sus este confirmată de trimerile ulterioare la originea maghiară a podgoriei celebre de la Cotnari: "*Târgul Frumos* este un târg celebru pentru pepeni. *Sculeni* este un oraș de comercianți, lângă râul Prut. Oraș de graniță cu Basarabia. *Cotnari* este un sat celebru pentru viile sale, care au fost aduse din zona Tokaj. Locuitorii maghiari de aici au biserică catolică. În trecut a fost oraș domnesc. În apropiere se află ruinele localității Catelina și Cicero. Satul Cucor este așezat pe Prut."¹⁶

Prezentarea telegrafică a regiunilor Moldovei este și în continuare mijlocul principal al expunerii: "*Huși* este capitala ținutului Vaslui. *Docolina* este capitala

¹¹ Oroszhegyi Jósa, *op.cit.*, p. 71.

¹² *Ibidem*, p. 71.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 72.

ținutului Fălciu, cu cel mai mare pod de piatră din țară peste Bârlad. *Bârlad* este capitala ținutului Tutova, cu mori de vânt. La 1851 a ars pe jumătate. În împrejurimi ruinele unei cetăți de pământ. *Tecuci*, capitala ținutului Focșani, cu vii celebre la Odobești."¹⁷

Dezvoltarea extraordinară a orașului-port Galați este evidențiată prin descrierea mai detaliată comparativ cu alte cazuri: "*Galați* este capitala ținutului Covurlui, cel mai celebru port din țară și de la Dunărea de Jos, de unde încep vârfurile munților Balcani. Așezat între Dunăre, Prut și Siret are un bun comerț, și 70 de mii de locuitori. Port liber din anul 1834. Comerțul intens este sprijinit de consulatele englez, francez, rus, prusac, austriac, grecesc, italian, olandez."¹⁸ Galațiul însă mai este interesant pentru autorul maghiar pentru un aspect: "În apropiere se află lacul Brateș, în margine cu satul *Vadu ungur* (subl. n. – V. R.)."

Noile realități geopolitice din sud-estul Europei sunt menționate expres: "Următoarele părți din Basarabia s-au unit cu Principatul în anul 1856. *Cahul*, sau Frumoasa din stânga Prutului. Așa numiții lipoveni locuiesc acolo. *Leova*, târgușor. În ținutul *Ismail* este centru de bostănării și culturi de mătase. A fost cetate puternică pe malul Dunării. Loc istoric și bine cunoscut. Acum aici se pregătește flotila României."¹⁹

Ultimele referințe geografice privitoare la Moldova privesc părțile litorale ale acesteia: "*Chilia*, în trecut Achilea cu împrejurimi celebre în istorie. *Bolgrad* – colonia bulgară de aici are 1077 de case, cu 18 mii de locuitori. Oraș frumos cu grădini publice. *Tobak* este oraș de graniță în Rusia. *Vulcănești*, este un mare sat românesc și frumos, situat pe valul lui Traian. *Vulcov*, orașel pe brațul Chilia la vărsarea sa în Marea Neagră; cel mai celebru lac de pescuit din țară, unde se pregătesc icre și batog. *Orașul Cisme* (sau orașul albit) cu ape minerale. *Tuza* cu instalații de uscarea a apei sărate. Ultimele trei locuri sunt în preajma părții Moldovei din litoralul Mării Negre."²⁰

* * *

În cele ce urmează vom face o scurtă prezentare a modului în care a perceput istoria Moldovei Oroszhegyi Jósa²¹.

Pornind de la delimitarea teritoriului istoric al românilor, Oroszhegyi postulează: "România de astăzi este Dacia de sud, sau Dacia Istrului."²² Trecând succint peste perioada confruntărilor dintre Decebal și Traian, perioadă din care datează și "întemeierea poporului", autorul ajunge rapid la perioada migrațiilor, care afectează profund identitatea provinciei romane Dacia. Simpla enumerare a

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 72-73.

²⁰ *Ibidem*, p. 73.

²¹ *Vezi și Valer Rus, Istoria românilor până la mijlocul secolului al XIX-lea în viziunea lui Oroszhegyi Jósa (medic în România între 1860-1862), în curs de apariție în "Ziridava".*

²² Oroszhegyi Jósa, *op. cit.*, p. 31.

migratorilor din antichitate (goți, huni, slavi) sau a celor mai târzii (maghiari, turci) îl duce pe autor la concluzia că “autohtonii au suferit mult”

În perioada în care se afirma voievodul muntean *Bassarab Mihai* (sic!) “s-a ridicat și Moldova sub conducerea voievodului Ștefan I”.²³ Însă, “din timpul acestuia cele două țări surori au început să se comporte una împotriva celeilalte precum frații vitregi. Cu polonezii, rușii, tătarii, turcii, maghiarii nu au avut atâtea războaie, câte au avut între ei.”²⁴ Viziunea scriitorului maghiar este în evidentă contradicție cu celebra unitate de conștiință națională românească din evul mediu, invocată uneori de istoriografia românească.

Ilustra domnie a lui Alexandru cel Bun rămâne în atenția lui Orószhegyi Josa doar pentru că în timpul său “s-au așezat în țară armenii și țiganii.” (!)

În vremea în care intră pe scena istoriei Vlad Țepeș se fac referințe și la Ștefan cel Mare. Atitudinea independentă a celor doi nu putea să-l lase indiferent pe publicistul maghiar. Astfel, “după căderea Constantinopolului în România s-a lipit de conducere Vladislav, fiul lui Drakula, poreclit *Țepeșiu*; care a ucis mai bine de 20.000 dintre pământeni săi. Tot el a încheiat pace cu turcii în 1460, plătind tribut anual 1000 de galbeni de aur. Dar deja în anul următor tot el a desfăcut-o (pacea); aliindu-se cu regele maghiar Matei împotriva turcilor, care mai apoi l-a alungat din țară.” În fel asemănător, Ștefan cel Mare este catalogat drept “huligan”: “Atunci Ștefan, voievodul Moldovei a început să facă acte de huliganism (sic!); de aceea regele Matei a venit să îl liniștească. Dar marele rege a avut o campanie militară nefericită; a primit o săgeată în spate.”²⁵

Domnia strălucită a domnitorului moldovean îl face pe Oroszhegyi să îi aloce mai mult spațiu în descrierea sa istorică. Ștefan, deși s-a bătut mult cu tătarii, “mai apoi s-a întors împotriva României (sic!), și l-a atacat pe voievodul Radu. Acesta s-a întors de îndată victorios împotriva-i, ajutat și de tătari; norocul s-a întors din nou, a pierdut bătălia, și ca urmare a încheiat așa o pace, că de atunci în locul Troțușului hotarul Moldovei a devenit Milcovul. 1474.”²⁶

Similitudinile dintre istoria Ungariei și istoria românilor nu sunt ignorate.

Momentul sultanatului lui Soliman Magnificul coincide cu “domnia celor trei copii”: Ladislau în Ungaria, Teodosiu în Muntenia și Ștefan al VI-lea în Moldova. Iar destinul nefericit al celor trei copii le-a unit țările în istorie: “Ladislau în mocirlele de la Mohács, Teodosiu în turnurile de la Stambul, iar Ștefan acasă, a înnebunit din cauza nevastei sale.”²⁷

Imixtiunea domnitorilor români în afacerile transilvănene (maghiare) l-a “deranjat” cu siguranță pe scriitorul maghiar. El nu a ezitat să taxeze, ca urmare, politica lui Petru Rareș: “(...) voievodul moldovean a vrut să se amestece în treburile interne ale vecinilor săi; deoarece Zapolia umbra după coroana Ungariei, el a invadat

²³ Idem, p. 32.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

Ardealul. Dar în vreme ce se lupta victorios cu Ferdinand, Zapolia a obținut sprijinul turcilor prin sultanul Soliman, ca să îl detroneze pe voievod.”²⁸

Lupta eroică a lui Ioan Vodă cel Viteaz este prezentată destul de banal; motivația care l-a împins la opoziție antiotomană, neplata birului lasă loc la posibile interpretări: “La care în 1574, la domnitorul de pe atunci Ionașcu (Ioan Vodă cel Viteaz – n. n.) a venit la Iași un ceauș cu o hotărâre; ca birul de până atunci de 60 de mii de galbeni să crească până la 120 de mii. Urmarea a fost un război sângeros, și sfârșitul acestuia a fost că pe Ionașcu l-au rupt în bucăți, și Petru a ajuns la domnie.”²⁹

Vasile Lupu este recunoscut prin faptul că “avea fice frumoase; care din cauza numeroaselor războaie au trebuit să fie date pețitorilor.” Este interesant de remarcat recurența clișeului româncelor frumoase, des amintit în restul lucrării lui Oroszhegyi Jósa precum și în numeroase alte surse din cultura maghiară a secolului al XIX-lea³⁰.

Trecând succint peste restul istoriei frământate a Moldovei, autorul maghiar încheie prin a-și exprima scepticismul față de viitorul Principatelor Dunărene, pronostic dealtfel înfirmat de istorie: “cum în timpurile mai noi chestiunea destinului Principatelor Dunărene a devenit o chestiune europeană, așa cum și astăzi mai este încă, plutește în derivă; abia dacă a mai rămas speranța ca să ajungă la *rezultatul stăpânirii libere*”³¹

* * *

După cum se poate constata, Oroszhegyi Jósa tratează diferit cele două teme pe care le-am urmărit în cercetarea noastră. În ceea ce privește aspectele istorice publicistul nu s-a putut disocia de condiția sa dublă: maghiar și locuitor vremelnic al României. Deși a încercat să își obiectiveze discursul apelând la surse istorice/istoriografice românești, unele interpretări dovedesc clar că educația anterioară, mentalitățile specifice epocii și culturii din care provenea, respectiv cultura maghiară, au influențat apreciabil caracterul scrierii sale. Este însă de aceea cu atât mai remarcabil efortul său de a consulta surse românești în intenția de a prezenta concetățenilor săi maghiari cultura și istoria societății vecinilor, în care, vremelnic, a fost oaspete.

În ceea ce privește prezentarea geografică Oroszhegyi a putut să fie mai obiectiv, laconic chiar în unele cazuri. Modul simplu și corect în care este prezentată geografia Moldovei îl poate face pe lectorul obișnuit să concluzioneze că istoria nu poate fi decât subiectivă prin comparație cu geografia. Poate doar într-un singur punct textul analizat lasă loc de interpretări, și anume când este vorba despre evreii

²⁸ *Ibidem*, p. 36.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Pentru imaginea femeilor românce în cultura maghiară vezi și Melinda Mitu, *Problema românească reflectată în cultura maghiară*, Cluj, P.U.C., 2000 și Melinda Mitu, Sorin Mitu, *Priviri de unghiuri, chipuri de românce: imagini de gen la începutul epocii moderne*, în “Caiete de antropologie istorică”, an II, nr. 1 (3), 2003, p. 27 – 38.

³¹ *Ibidem*, p. 41.

"atotprezenți". Nu trebuie însă să uităm că epoca în care a fost scris textul era una marcată de antisemitism, fenomen ridicat la rang de "știință".

În concluzie, descrierea Moldovei făcută de Oroszhegyi Jósa trebuie privită cu reținere, atitudine dictată de modul bivalent în care a fost scris textul original: deși în intenție s-a dorit prezentarea obiectivă a datelor, condiționările personale ale autorului au făcut ca rezultatul final să nu primească girul istoriei.

MOLDOVA'S DESCRIPTION IN VISION OF OROSZHEGYI JÓSA, DOCTOR IN ROMANIA BETWEEN 1860-1862

SUMMARY

Oroszhegyi Jósa (1822-1870) was an hungarian doctor in Romania between 1860-1862. He wrote then a monograph of his host country (*Romanian Life. Description of Romanian Contemporary Land, People's Nature, History, Public Life, Religion, Ethics, Carting, Habits and Social Relations*). Due his double nature (foreigner/hungarian and guest in Romania), his vision of Romanian's history and geography is an mixture of scientific informations assumed from romanian historiography and personal touch (result of his hungarian education and mentality). Nevertheless, it is remarkable the effort of the hungarian writer to be as impartial as he could be in presenting the romanians history and geography to his fellow-citizens.

CONGRESUL DE LA BERLIN ȘI RECUNOAȘTEREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI

Oltea Rășcanu -Grămaticu

„Suntem independenți, suntem națiuni de sine stătătoare”¹, preciza într-un discurs rămas celebru ministru de externe, Mihail Kogălniceanu cu 130 de ani în urmă în fața parlamentarilor români. Ziua de 9 Mai 1877 va rămâne înscrisă cu litere de aur în cronică milenară a vitejilor urmași descendenți din Decebal și Traian, Mircea, Ștefan și Mihai. Posada, Rovine, Vaslui, Călugăreni au rămas nume de bătaie cu rezonanțe adânci în conștiința neamului românesc pentru păstrarea neatârării gleei strabune.

Urmărind istoria zbuciumată a poporului român constatăm că în secolul al XIX-lea s-au dat cele mai mari lupte pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale, pentru progres și civilizație. Revoluția lui Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică de la 1848, Unirea Țărilor Române au constituit trepte importante pentru realizarea dezideratului principal al românilor. Unitatea și independența națională. Independența națională apărea ca o necesitate vitală, în obținerea căreia erau interesate toate clasele sociale. Izbucnirea crizei orientale în 1875 și venirea guvernului liberal la conducerea țării în anul 1876, au creat condiții prielnice pentru ca România, să rupă ultimele legături ce o mai țineau de Poartă. Noul guvern liberal anunță în declarația – program din 10 Mai 1876 că va urmări respectarea strictă a tratatelor internaționale „care statornicesc condiționarea politică a României, care-i asigură independența, care-i asigură neutralitatea”².

Marile puteri au impus statului român o strictă neutralitate deși nu s-a grabit să-i acorde vreo garanție. În ceea ce privește independența României, puterile occidentale refuzau să discute această problemă sau făceau promisiuni evazive. Accentuarea crizei în Balcani în urma înfrângerilor suferite de armatele bulgare și sârbești au determinat luarea unor poziții active din partea Rusiei, principala mare putere adversară a Imperiului Otoman.

Tratatul de la Livadia din toamna anului 1876 cu o delegație română a continuat în primăvara anului 1877 și s-au încheiat cu semnarea unei convenții între cabinetul rus reprezentat de baronul Stuart și cabinetul român reprezentat de Mihail Kogălniceanu. Convenția din 4 aprilie 1877 permite trecerea trupelor rusești la sudul Dunării, prin teritoriul românesc, în condițiile în care guvernul țarist „respectă drepturile politice ale statului român, așa cum rezultă ele din legile interioare și tratatele existente, precum și a apăra integritatea teritorială a României”³

¹ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. II. Editura Academiei, București, 1954, p.467 (în continuare DIRIR).

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p.111-113.

Deși urmărind scopuri expansioniste, intrarea Rusiei în război a înlesnit realizarea intereselor naționale ale popoarelor din Balcani și implicit ale României.

Independența României proclamată festiv la 9 mai 1877 nu a fost recunoscută de marile puteri, problema urmând să fie discutată la sfârșitul războiului.

A recunoaște în acel moment independența României, înseamnă a-i recunoaște și integritatea teritorială. Pe de o parte acest lucru ar fi creat unele dificultăți față de Rusia, care pretindea sudul Basarabiei și cu alipirea căreia se arătase de acord Austro-Ungaria încă de la înfîlnirea de la Reichstad. Pe de alta parte cabinetul austro-ungar se temea că recunoașterea independenței României ar fi mărit agitația națională și a celorlalți români din Banat și Bucovina.

Cabinetul german considera că de felul cum vor fi satisfăcute pretențiile acționarilor germani va depinde în cele din urmă de recunoașterea independenței României

Franța continuă politica sa plină de rezerve. Italia, deși în mod tacit aproba acțiunile românilor, nu dorea să facă opinie separată față de celelalte puteri occidentale.

Anglia, principală apărătoare a Imperiului Otoman, continua să considere România ca „parte integrantă a Imperiului Otoman, iar acțiunea ei ca un act necugetat contrar tratatelor pe care Anglia pune mare preț”⁴. În ceea ce privește Turcia, aceasta considera că încă este putere suverană și aprecia acțiunile întreprinse de guvernul român drept o rebeliune. Întrebat de ambasadorul englez la Petersburg care este părerea guvernului rus față de proclamarea independenței României, cancelarul Gorceacov arată ca hotărârea luată de guvernul român e considerată ca „un fapt împlinit de facto, dar nu de iure”⁵ urmând să fie tratată de marile puteri.

În fața atitudinii rezervate a marilor puteri guvernul român a hotărât să participe cu forțe armate la războiul împotriva Turciei, ca prin sângele vărsat de ostașii români independența să apară ca un rezultat și nu ca un dar al marilor puteri.

Deși guvernul rus respinsese la început cooperarea cu armata română, în urma a doua atacuri neizbutite asupra cetății Plevna, marele duce Nicolae într-o telegramă disperată din 19 iulie 1877 a cerut intervenția urgentă a trupelor românești la sudul Dunării⁶. Fără a încheia o înțelegere prealabilă, care să fie ratificată de corpurile liguitoare, armata română a venit în ajutorul armatei ruse aducându-și o contribuție valoroasă la înfrângerea armatelor turcești. Cercurile politice, presa din țară și din străinătate, opinia publică au remarcat eroismul tinerei și bravei armate române în bătăliile de la Grivița, Plevna, Smîrdan, Vidin, Rahova.

Războiul s-a încheiat la începutul anului 1878 prin înfrângerea categorică a Turciei. Deși participant activ la războiul ruso-turc, imperiul țarist s-a opus participării delegatului român la tratativele de armistițiu. Printre cele cinci puncte ale armistițiului

⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 593.

⁵ D.A. Sturdza, C. Golescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii românești*, vol. VII, București, 1832, p. 794.

⁶ *Însemnările regelui Carol I al României* (ale unui martor ocular), vol. X, Editura Universul, București, 1912, p. 38.

din 19/31 ianuarie 1878 se prevedea și independența absolută a României, Serbiei și Muntenegrului, cu o largă compensație pentru cea dintâi⁷.

Rusia dorea să apară ca singură eliberatoare a popoarelor din Balcani și nu-i convenea egalitatea cu un stat a cărui independență nu fusese încă recunoscută de marile puteri. De asemenea dorea să evite orice complicații cu reprezentantul român în problema reluării sudului Basarabiei.

A urmat apoi tratatul de la San-Stefano semnat între Rusia și Turcia la 19 februarie/3 martie 1878. Articolul 5 recunoștea independența României. În schimbul sudului Basarabiei, România primea Dobrogea și insulele Dunării. Dar acest schimb nu părea echitabil deoarece Dobrogea fusese un vechi teritoriu românesc ocupat de turci în secolul al XV-lea.

Tratatul de la San-Stefano nemulțumea marile puteri, pentru că nu ținea cont de interesele lor în Balcani. Prin convenția de la Reichstadt și cea de la Budapesta se stabilise să nu se creeze un nou stat în Balcani. Formarea Principatului bulgar reprezenta o sporire a influenței Rusiei în Balcani, fapt cu care nu era de acord în special Austro-Ungaria.

De aceea cancelarul Andrassy la 6 martie a propus oficial convocarea unui congres pentru examinarea stipulațiilor tratatului de la San-Stefano. Cabinetul englez amenința cu o demonstrație navală în strâmtoni, iar în Camera austriacă se punea problema unui credit de război⁸. Franța și Italia au urmat tactica celorlalte puteri.

La 9 aprilie cancelarul Gorceacov a fost nevoit să precizeze că tratatul de la San-Stefano are un caracter provizoriu. După luni de furtunoase tratative, deoarece Rusia nu dorea să riște în eventualitatea unui război cu Anglia și Austro-Ungaria, cancelarul rus propunea Germaniei să gazduiască Congresul marilor puteri. La 30 mai Disraeli a semnat cu contele Suvalov un memorandum secret prin care Anglia admitea să ia parte la Congres cu condiția ca principatul Bulgariei să fie redus la aproape jumătate, iar România să rămână sub directă autoritate a sultanului. În privința Basarabiei, cabinetul englez arăta că nu va face din aceasta un "casus belli"⁹.

Franța accepta participarea la Congres cu două condiții: prima, ca la el să participe toate puterile semnatare ale tratatului de la Paris din 1856 și a doua, să se discute în cadrul Congresului numai probleme legate de războiul ruso-turc.

În privința participării României la viitorul Congres de pace cu toate insistențele pe lângă cabinetele europene nu se primea decât asigurări evazive. La 10/22 februarie agentul român la Berlin scria Ministrului de externe, că Buhow a declarat că cererea României este de natură să ridice obstacole, dar poate fi încredințată de bunăvoința cabinetului german¹⁰. În fapt Germania era de mult timp de acord cu Rusia și Austro-Ungaria, iar deciziile Congresului vor pune România în fața unui fapt împlinit. În ceea ce privește Waddington, ministrul de externe francez, deși i

⁷N.Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866-1880)*, Deuxième édition, Bucarest, 1938, p.257

⁸*Documents diplomatiques français (1871-1914), I - série*, Paris, 1930, p. 37

⁹H.Hausser, *Histoire diplomatique de l'Europe (1871-1914)*, vol. I, Paris, 1929, p.149.

¹⁰*DIRIR*, vol. LX, p.155.

se părea că cererea noastră justificată și o „privește favorabil”, nu se poate pronunța separat asupra asupra acestui punct care cere "consințamntul general". Cabinetul francez indică în sprijinul cererilor noastre, Londra și Viena ,de părerea căroră depinde totul. Față de atitudinea echivocă a majorității puterilor Rusia se arată gata să susțină problema independenței României la viitorul. Congres de pace și să admită participarea delegației române cu vot consultativ. Aceeași promisiune dădea și Corti ministrul de externe al Italiei.

LA 22 mai Mihail Kogălniceanu ministrul de externe român, făcea un ultim apel în vederea admirării României la dezbaterile Congresului. După lungi discuții României i s-a aprobat să participe cu vot consultativ la sedințele în care se vor discuta interesele sale.

Cu mult înainte Congresului, prin tratative bilaterale secrete, s-a ajuns să se rezolve în principiu toate neînțelegerile dintre marile puteri. Congresul de la Berlin a venit doar să precizeze detaliile și să sancționeze hotărârile comune ale puterilor.

La 1/13 iunie 1878 si-a deschis în mod oficial Congresul de pace de la 13 iunie 1878 si-a deschis în mod oficial Congresul de pace de la Berlin sub președenția cancelarului Bismarck. Dintre reprezentanții marilor puteri participante la Congres menționăm: Bulow, subsecretar în Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei Andassy, cancelarul Austro-Ungar; Waddington, secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe al Franței; lordul Salisbury Ministrul Afacerilor Externe al Angliei; Corti Ministrul Afacerilor Externe al Italiei; Gorceacov cancelarul Rusiei și Mehned Ali Pașa din partea Turciei.

În prima săptămână s-au purtat discuții furtunoase în legătură cu împărțirea Bulgariei. Șuvalov, ambasadorul Rusiei în Anglia insista arătând că delegația rusă a venit la Congres nu să disrugă „rezultatele acestui război pentru care ea și-a impus atâta sacrificii”¹¹

La 17/29 iunie lordul Salisbury propune a se lua o hotărâre în legătură cu admiterea reprezentanților României la o ședință a Congresului. Conte de Conti se alia opiniei delegației engleze. Se mai preciza ca dacă Anglia va spijini cererea Greciei, e necesar ca și noi să avem de partea noastră o mare putere.

Luând cuvântul în ședința din 17/29 iunie, Bismarck menționa că admiterea delegației române nu prezenta atîta importanță participarea delegației grecești din punct de vedere al reușitei Congresului. Reprezentanții Franței și Austro-Ungariei au declarat că se unesc cu propunerea ministrului de externe englez privind admiterea unei delegații române la o ședință a Congresului¹²

Delegația română în frunte cu M. Kogălniceanu și Ion C. Brătianu sosise în capitala Germaniei încă de la 11 iunie. Toate demersurile făcute de M. Kogălniceanu au fost private cu răceală de reprezentanții marilor puteri .

Abia la 29 iunie 1878 Bismarck anunță delegația română că s-a hotărât ca la ședința din 1 iulie să participe și reprezentanții României. În ziua fixată, șeful

¹¹ Vezi *Affaires étrangères. Documents diplomatiques. Affaires d'Orient. Congrès de Berlin (1878)*, Paris, 1878; „Congresul de la Berlin. Protocolul nr.2, Ședința din 13/25 iunie 1878”, p.79

¹² *ibidem*, Protocolul nr. 9, Ședința din 17/29 iunie 1878, p. 66.

delegației române, M.Kogălniceanu a rostit în cadrul Congresului un impresionant discurs, argumentat din punct de vedere istoric și juridic. Se menționau relațiile româno-ruse de-a lungul secolelor. După ce scotea în evidență ajutorul pe care l-a dat întotdeauna puternicul vecin de la răsărit, nu uita să arate că timp de aproape două secole, Principatele au fost „grâinarul unde se aprovizionau armatele ei și teatrul de operațiuni de mai multe ori ales chiar de Rusia pentru cele mai glorioase zdruncinări”¹³

Referindu-se la Convenția din 4 aprilie 1877, se arată că țarul Rusiei promisese respectarea integrității teritoriale a statului roman. În incheiere plenipotențiarul român cerea să nu fie înstrăinat nici o parte a teritoriului românesc; România să reintre în posesia insulelor și gurilor Dunării; să obțină despăgubiri de război; independența României să fie recunoscută de toate puterile Europei.

Plenipotențiarul ruși argumentau că retrocedarea sudului Basarabiei constituie o chestiune de onoare pentru guvernul țarist și anume, înlăturarea clauzei umilitoare din tratatul de la Paris; adevărul era importanța economică și strategică a gurilor Dunării pe pe care Rusia nu era dispusă să le piardă.

Marile puteri dăduse acest teritoriu în 1856 Moldovei din considerente de ordin politic și economic – îndepărtarea Rusiei de la gurile Dunării. Acum situația era alta și puterile occidentale nu erau dispuse să opună o rezistență prea îndârjită.

Reprezentantul Franței Waddington cerea ca Congresul să pună independenței României aceleași condiții ca și Serbia și „trebuie să primească sarcinile și chiar neajunsurile situației ale carei beneficii ea le reclamă”¹⁴.

Delegații Angliei, Austro-Ungariei s-au raliat acestui punct de vedere. În plus delegatul rus, contele Suvalov, preciza că adeziunea Rusiei la independența României este Suvalov, preciza că adeziunea Rusiei la independența României este subordonată de retrocedarea sudului Basarabiei.

Plenipotențiarul francez aprecia că în schimbul teritoriului cedat să se acorde României o extindere a granițelor la sudul Dunării, cuprinzând Silistra și Mangalia. Diplomația franceză urmărea prin această propunere să atragă mai mult simpatia acestui stat cu scopul de a-și menține și consolida sfera de influență în România. De această dată Gorceacov s-a opus categoric sporirii teritoriului românesc la sudul Dunării.

Congresul a scos și mai bine în evidență faptul că marile puteri erau interesate în apărarea propriilor lor scopuri și acordau prea puțină atenție națiunilor mai mici. Anglia urmărea să tragă cât mai mult folos de pe urma Congresului. Germania sprijinea în mod fățiș Rusia, ca o echivalență a atitudinii binevoitoare ce a nutrit-o guvernul rus în 1870. Austro-Ungaria se temea că o Românie independentă și puternică ar provoca tulburări serioase în Transilvania și Bucovina. În ceea ce privește Franța, această putere dorea să se reabiliteze pentru a-și dobândi locul cuvenit în diplomația europeană pe care o părăsise în 1871, iar Italia se supunea celor mai puternici.

¹³ *Ibidem*, Protocolul nr. 10, Ședința din 20 iunie/1 iulie 1878, p.71.

¹⁴ *Ibidem*.

Reprezentanții marilor puteri participante la Congres au recunoscut independența României. Intențiile plenipotențiarilor turci de a capitaliza tributul Serbiei și României s-au soldat cu un eșec total, în fața obiecțiilor făcute de reprezentanții Rusiei, Franței și Austro-Ungariei¹⁵

La 13 iulie 1878 lucrările Congresului de la Berlin au luat sfârșit, dându-se forma definitivă a tratatului de la Berlin.

Prin articolul 43 se recunoștea independența României cu 2 condiții expuse articolele 44 și 45.

Articolul 44 se referea la egalitatea în drepturi civile indiferent de concepțiile religioase și confesionale, iar articolul 45 cuprindea retrocedarea sudului Basarabiei către Rusia. În schimbul acestui teritoriu primea insulele formate din Delta Dunării, precum și insula Șerpilor și Dobrogea. Triunghiul cuprins între Siliștriu până la sud de Mangalia pe Marea Neagră se unea cu România. Linia granițelor urma să fie fixată de comisia europeană însărcinată cu delimitarea Bulgariei.

Articolul 49 prevedea dreptul României de a încheia convenții pentru reglementarea privilegiilor și atribuțiilor consulare în materie de protecție în Principate¹⁶

Considerându-se necorespunzător în unele condiții create s-a renunțat la capitalizarea tributului de către Poartă. Suveranitatea României, Serbiei, Muntenegrului urmau să fie recunoscute de fiecare putere semnatară a tratatului de la Berlin în parte.

Congresul de la Berlin a constituit un prilej pentru stabilirea unui nou echilibru european. Deși învingătoare în războiul cu Turcia, Rusia a trebuit să țină cont în cele din urmă și de interesele marilor puteri în Balcani. Austro-Ungaria obținuse dreptul de a administra Bosnia și Herțegovina. Simpla înțelegere de la Reichstadt din 10 iulie 1876 devenise pentru Austro-Ungaria o realitate și acum se grăbea să-și trimită trupele în aceste provincii. Reglementarea situației Dunării prin articolul 55 al tratatului de la Berlin a făcut să se spună că încheierea acestui tratat a fost o mare victorie a Austro-Ungariei.

Anglia obținuse insula Cipru și consințământul tacit al puterilor în legătură cu preponderența în Egipt și a Franței în Tunis. Franța avea din nou prilejul să-și afirme politica externă, întrezărindu-se o apropiere de Rusia. României, Serbiei, Muntenegrului își capătase independența, iar Basarabia de sud fusese alipită Rusiei și în acest fel ea își întărise poziția la malurile Dunării și Marea Neagră. Turcia epuizată a ajuns într-o totală independență față de marile puteri. În ceea ce privește Bulgaria, până la nord de Balcani devenea un principat autonom sub protecția Rusiei iar Rumelia continua să rămână sub suzeranitatea Porții. Cu toate scopurile expansioniste ale imperiului rus lupta împotriva imperiului otoman a înlesnit ca unele state cum ar fi Serbia, România, Muntenegru să-și obțină independența, iar pentru celelalte state din Balcani au fost create condiții mai bune pentru a-și scutura jugul robiei turcești într-un viitor apropiat.

¹⁵*Ibidem*, p.73.

¹⁶*Ibidem*. Protocolul nr.18, ședința din 30 iunie/11 iulie 1878, p.10.

Să urmărim în continuare modul cum a fost recunoscută independența României.

Congresul hotărîse ca de respectarea articolului 44 din tratatul de la Berlin să depindă recunoașterea independenței României. Bismarck s-a dovedit un apărător asiduu în redactarea acestui articol. Marile puteri au făcut din recunoașterea independenței României un mijloc pentru a-și obține satisfacerea intereselor urmărite.

Germania s-a arătat cea mai interesată de amînarea recunoașterii statale a României, pînă ce nu a fost soluționată în mod favorabil, problema acțiunilor germani din cadrul Societății de căi ferate. Bismarck nu a negat niciodată sprijinul pe care diplomația germană l-a dat în afacerea Strousberg. Guvernul român a făcut în dese rînduri promisiunea că va modifica articolul 7 din Constituție de îndată ce se va întruni Parlamentul.

Dacă Austro-Ungaria, Rusia și Turcia au recunoscut imediat independența României, Franța și Anglia fiind atrase de partea Germaniei, perseverau în aplicarea articolului 44 din tratatul de la Berlin privind egalitatea evreilor.

Ca tânăr stat care-și realizase unitatea națională cu puțini ani în urmă, Italia urmărise cu simpatie acțiunea românilor. În noul stat independent italian vedea un aliat în viitor în vederea creșterii influenței sale în Balcani. Toate aceste motive făceau ca atitudinea Italiei să oscileze, devenind un element nesigur în înțelegerea creată de Bismarck. În urma presiunilor exercitate de cancelarul german, noul ministru de externe al Italiei, Depretis, comunica guvernului român că va recunoaște noua situație politică a României odată cu celelalte trei puteri occidentale.

În fața atitudinii nefavorabile a acestor puteri, în sesiunea din 27 februarie 1879, Adunarea Deputaților din România și la 28 februarie Senatul au votat o moțiune prin care se arăta necesitatea revizuirii articolului 7 din Constituție¹⁷

În fața noii hotărâri guvernului român, ministrul de externe Italian se adresa cabinetelor din Berlin, Londra și Paris la 18 martie că nu mai vede rostul unei noi amînări în ceea ce privește recunoașterea independenței României și argumenta arătând că Serbiei îi fusese recunoscută independența fără a se mai aștepta hotărârea Adunării Naționale cu privire la egalitatea evreilor¹⁸.

La propunerea făcută de guvernul italian se alătură și guvernului francez. Bismarck văzându-și planurile răsturnate, insistă pe lângă cabinetul englez pentru a se păstra ferm pe poziții. Dorind încheierea unei convenții comerciale cu statul român, cabinetul englez nu s-a lăsat mai prejos față de cel german.

Deși cabinetul Italian dorea recunoașterea noii situații a României, a fost silită și în acest moment să-și retragă propunerea.

Cu toate promisiunile din afară, Camerele întrunite la 3 iunie 1879 nu au putut lua o hotărîre definitivă în legătură cu aplicarea dispozițiilor articolului 44.

De ce Bismarck făcea atâtea obiecții? Răspunsul este ușor de aflat, dacă urmărim mersul tratativilor cu acționarii germani. Aceștia în frunte cu reductabilul bancher

¹⁷ *Memoriile regelui Carol I al României*, vol. IV, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 218.

¹⁸ *Documents diplomatiques français*, tom. II, p. 467

Bleichroder se împotriveau transferării sediului societății acționarilor germani de la Berlin la București. În plus doreau să obțină și veniturile monopolului tutunului.

În fața noilor pretenții ale acționarilor germani, tratativele cu guvernul român s-au intrerupt. Bismarck a propus ca în cazul în care guvernul român nu va aplica în întregime articolul 44, în urma demersurilor celor 3 puteri, să se convoace o conferință la Constantinopol. Această propunere constituie o ofensă la adresa suveranității României, un amestec direct al Germaniei în viața politica a noului stat independent. În această situație Austro-Ungaria refuza să prezinte la demersul guvernului român. Considerând ca noile condiții create după războiul ruso-turc, Turcia a încetat să mai aibă vreo putere asupra României, în plus o recunoscuse independentă. Guvernul austro-ungaria sfătuia România să cedeze în problema articolului 44¹⁹

Rusia a refuzat să se unească cu celelalte 3 puteri, pentru că nu dorea o revizuire a tratatelor încheiate în urma războiului. Nici Franța nu dorea să se treacă la mijloace extreme. Bismarck se arata acum în parte dezorientat față de atitudinea puterilor și de aceea cu multă abilitate se adresa guvernului român, asigurându-l de sprijinul și simpatia Germaniei, dacă va răscumpăra căile ferate.

Burghezia și moșierimea română nu doreau naturalizarea tuturor evreilor. Prin acordarea de drepturi politice și cetățenești, evreii își consolidau și mai mult pozițiile pe care le dețineau în economia țării și în special în comerț, fapt care contravenea cu interesele burgheziei și moșierimii române, care urmăreau să profite singuri de pe urma noilor condiții create prin dobândirea independenței. De lungile dezbateri în Cameră, în legătură cu numărul evreilor ce urmau să fie naturalizați pe liste sau pe categorii va profita din nou diplomația germană. Ministrul de externe român comunica agenților diplomați în străinătate că la 6/18 octombrie și la 11/23 octombrie Corpurile legiuitoare au votat în unanimitate proiectul de revizuire a articolului 7 din Constituție²⁰.

Urmărind categoriile de evrei naturalizați, observăm că un număr mic de evrei beneficiau de pe urma articolului 44 din tratatul de la Berlin. Dar nici de această dată Germania nu se arăta dispusă să recunoască deși se încheiasse o convenție între Bleichroder și D.Sturdza prin care se acorda bancherilor germani toate garanțiile ce le pretinsese, aceasta nu fusese votată în Parlament și pentru un moment nu avea consistență²¹

După multe amânări Italia a recunoscut la 24 noiembrie 1879 independența României, trimițând ca ministru plenipotențiar pe contele Toranielli²².

În fața hotărârii definitive a cabinetului din Roma, celelalte trei puteri s-au decis să recunoască o dată independența României. Un nou sacrificiu se impunea în fața guvernului român. La 9 decembrie 1879

¹⁹ Documente oficiale din corespondența diplomatică de la 2/16 septembrie 1878 până în 17/29 iulie 1880, București, 1880, p.156.

²⁰ *Ibidem*, p. 158.

²¹ *Memoriile regelui Carol I al României*, vol. XVII, Editura Universul, București, 1912, p.32

²² *Documente oficiale*p.170.

Camera a votat concesiunea cu acționarii Germani, cu unele amendamente, pe care însă aceștia din urmă nu au vrut să le admită. Presiunile guvernului German devin tot mai puternice. Se amenința cu căderea guvernului și haosul ce s-ar produce în țară.

Amestecul Germaniei în viața politică internă a statului român era evidentă. În atingerea scopului urmărit diplomația germană era prima care presa terenul în favoarea obținerii tuturor cererilor bancherilor germani.

În urma unei luni de dezbateri parlamentare, la 15 ianuarie 1880 s-a votat convenția cu marile „prea marile sacrificii financiare ce ne impunea.”²³

La 8 februarie 1880 Anglia, Franța și Germania au adus la cunoștință guvernului român prin note separate dar având același conținut că recunosc independența României.²⁴

Astfel s-a încheiat un capitol lung, plin de dificultăți pe plan diplomatic, a recunoașterii statului român. Că interesele economice au fost cele care au prevotat noii situații politice a României, ne-o dovedește faptul că chestiunea emancipării civile și politice a evreilor a rămas aproape în întregime nerezolvată.

Capitalurile străine au avut prilejul să patrundă în număr și mai mare, dominând ani de-a rândul economia României. Îndiferent de greutățile întâmpinate, prin independența România a câștigat egalitatea juridică cu celelalte state, a devenit un stat suveran.

Independența a asigurat noi posibilități de dezvoltare social-economică, a dar un nou avânt mișcării de eliberare națională și socială a românior aflați sub dominația monarhiei Austro-Ungare creând premise favorabile desăvârșirii unității naționale din anul 1918.

²³ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, vol. II, București, p.418.

²⁴ *Documente oficiale*....., p.176.

LE CONGRÈS DE BERLIN ET LA RECONNAISSANCE DE LA L'INDEPENDENCE DE LA ROUMANIE

RÉSUMÉ

Le 9 mai 1877 on a proclamé l'Independencede la Roumanie,mais elle n`a pas été reconnue par les Granges Puissances Mondiales.C`est pourquoi la Roumanie a dû participer à la guerre russo-turque(1877-1878), où l`armée roumaine s`est héroïquement remarquée dansles bataillesde Plevna,Smârdan,Vidin.

Le Traité de paix de San Stefano(le13février/le 3 mars1878),signé entre la Russie,la puissance triomphante,et la Turquie spécifait dans l`article 5 la reconnaissance de l`indépendance de la Roumanie,l`annexion de Dobroudja et des îles du Danube à condition que le Sud de Basarabie soit rétrocédé à la Russie.L`échange n`était pas juste parce que Dobroudja était encore un territoire roumain pris par l`Empire Ottoman au XV-eme siècle.La Russie n`a respecté ni le convention roumaino-russe du 4 avril1877,ni cella avecAutrchede Reicstadt du juillet 1876.

A la suite despressions exercitées par le Grands,on a convoqué le Congrès de paix de Berlin au 1&13 juiel1878 préseidé par le chancelier allmand Bismarck.Après de longues discussions,dans la séance duljuillet1878, on s`est décidé qu`une délégation roumaine y participait.Le chef de la délégation roumaine, Mihail Kogalniceanu,y a prononcé un discours impressionnant en aportant des arguments historique pour la nécessité de garder le Sud de la Basarabie.Les Grands n`ont pas pris en considération les demandes de la Roumanie.Le13 juillet1878 les travaux du Congrès de Berlin se sont achevés avec l`élaboration du Traité de Berlin.L`article43 reconnaissait l`indépendance de la Roumanie avec deux conditions:l`égalité en droits civiles sans tenir compte des conceptions religieuses et la retrocession de Sud de la Basarabie.Si l`Autriche-Hongrie, la Russie et la Turquie ont reconnu immédiatementl`indépendance de la Roumanie(1878)et ensuite l`Italiel`areconnue en 1879,la France, l`Angleterre et l`Allemagne persévéreraient dans l`applicationde l`article 44 du Traité de Berlin concernant l`égalité des Juifs.Le 6/18 octobre et le 11/25octobre 1879, le Parlement a voté le projet de de revision de l`article 7 de la Constitutions,et le 15janvicr 1880 on voté la Conventions par laquelle on accordé aux banguiers allemands toutes les garanties qu`ils pretendaient dans l`<<Affaire Strousberg>>.Le 8 février 1880 la France, l`Angleterre et l`Allemagne ont informéle gouvernement roumain par des lettres diplomatigues séparécs,qu`ils reconnaissaient l`Independence de la Roumanie.

CĂRTURARII BRAȘOVENI ȘI UNIREA PRINCIPATELOR DE LA 1859

Ovidiu Savu

“Însă rumânii înțeleg nu numai ceștia de aici
(din Țara Românească) ce și den Ardeal,
care încă și mai neași sînt și moldovenii
și toți cîți și într-altă parte se află și au această
limbă ... iară tot unii sînt...că toți aceștia
dintr-o fîntînă au izvorît și cură”¹

Stolnicul Constantin Cantacuzino

Ziua de 24 Ianuarie 1859 reprezintă în istoria națională una dintre cele mai importante date, aniversându-se dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, atât în Moldova cât și în Țara Românească, înfăptuindu-se astfel Unirea Principatelor și punând marile puteri europene în fața faptului împlinit .

Legăturile cărturarilor brașoveni cu revoluționarii din Moldova datează încă din perioada revoluției de la 1848, când aceștia din urmă au fost refugiați la Brașov; de altfel și revoluționarii din Țara Românească au trecut sau au stat o perioadă în orașul de la poalele Tâmpiei.

Revoluționarii pașoptiști moldoveni ajung oaspeți ai negustorilor brașoveni și ai cărturarilor stabiliți s-au formați la Brașov. Dintre cei mai importanți îi amintim pe: Vasile și Inacu Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negri, Teodor și Gheorghe Sion, Alexandru Ioan Cuza, Grigore Balș, Nicolae Ionescu, unii dintre ei fiind găzduiți în casele lui Gheorghe Nica și Iacob Mureșianu.²

La Brașov apare documentul revoluționarilor moldoveni intitulat “Prințiipiile noastre privind reformarea patriei”, poezia lui Vasile Alecsandri- “Hora Ardealului” și “Un răsuneț” sau “Deșteaptă-te române” a lui Andrei Mureșanu, amândouă poeziile apărând în “Foaie pentru minte, inimă și literatură” din Brașov.

Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească are loc în împrejurări favorabile pe plan extern, după terminarea războiului din Crimeea și al izbucnirii conflictului austro-franco-piemontez, după care Congresul de la Paris decide înființarea Adunărilor ad-hoc; nu trebuie uitată activitatea Partidei naționale, care luptă pentru cauza unirii încă din timpul revoluției.

În paginile „Gazetei Transilvaniei”³ este relatată problema unificării celor două Principate, iar redactorul-responsabil și proprietarul „Gazetei”, Iacob Mureșianu

¹ Gh. Platon, *Unirea Principatelor Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p.5

² Curnidava XXI-Mircea Gherman-Unirea Principatelor, în *Gazeta Transilvaniei, 150 de ani de la apariție*, Brașov, 1997, p. 57

³ *Gazeta de Transilvania și Foaie pentru minte, inimă și literatură*- este primul ziar al românilor ardeleni, apărut pe 12 martie 1838 și condus la început de George Barițiu, iar *Foaia* ... a fost suplimentul său cultural, fiind condus de poetul și profesorul Andrei Mureșanu

scria în anul 1859: *“viitorul acestor Principate ajunsese deocamdată a fi obiectul cel mai interesant al tuturor dezbatelor diplomatice și al tuturor jurnalelor europene de un renume mai mare”*

„Gazeta Transilvaniei” a deschis larg coloanele ei frunțașilor mișcării de eliberare românești din Moldova și Țara Românească, în acest sens marele istoric Nicolae Iorga spunea despre activitatea primului redactor al „Gazetei”, George Barițiu- următoarele cuvinte: *“Foloasele pe care Bariț le-a adus astfel unității de cultură a românilor și simțului de solidaritate a neamului care trebuia să rezulte dintr-ânsa, sunt în adevăr neprețuite”*⁴

Revenind la momentul 1848, ar fi bine să menționăm faptul că între revoluția pașoptistă din toate cele trei provincii istorice românești și actul unirii de la 1859 există o legătură sau o continuitate nemijlocită. Să nu uităm că în “Dorințele partidei naționale”, Mihail Kogălniceanu, viitorul prim-ministru al lui Cuza, aprecia că unirea Moldovei cu Muntenia este *„cheia bolții fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național”*⁵ Dubla alegere a lui Cuza pe 5 și 24 ianuarie 1859 în cele două Principate a reprezentat un *“test al unității* și o deschidere spre calea reformelor, pe care o doreau majoritatea românilor, reprezentați de o burghezie în ascensiune la sfârșitul deceniului al șaselea.

Acțiunile comune revoluționare și programele lor I-au adus pe românii munteni și moldoveni, alături de cei din Transilvania.

Frunțașii românilor ardeleni, dintre care îi amintim pe Timotei Cipariu, Simion Bărnuțiu, viitorul mitropolit Andrei Șaguna, Avram Iancu, G.Barițiu, Mureșenii ș.a., erau convinși de însemnătatea realizării Unirii Principatelor, pe care au considerat-o ca o verigă în procesul general de eliberare și unificare națională a românilor. Despre bucuria și entuziasmul românilor brașoveni la alegerea lui Cuza ne relatează Alexandru Papiu Ilarian: *“Românii din Transilvania numai la Principate privesc..., iar când s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decât în Principate.”*

Coloanele “Gazetei Transilvaniei” și ale “Foi pentru minte, inimă și literatură” au scris despre dubla alegere a domnitorului Al. I. Cuza, exemplificând, amintim numerele din 29 ianuarie ale “Gazetei” și articolul din 10 februarie 1859 a “Foi...”

Conducătorul „Gazetei”, publicistul și pedagogul Iacob Mureșianu a avut o corespondență constantă cu domnitorul Unirii, acest fapt ne este amintit de dr. Aurel Mureșianu, care ne relatează cum în 1861-1866 îl ajuta pe tatăl său, Iacob Mureșianu, la traducerea din franceză a scrisorilor primite de la Cuza. Din păcate, aceste scrisori Iacob Mureșianu a fost nevoit să le distrugă din cauza perchezițiilor întreprinse de autorități, mai ales după formularea “Pronunciamentului” de la Blaj, și publicarea sa în “Gazetă”.

⁴ După 1850 Iacob Mureșianu devine redactor-responsabil a *Gazetei Transilvaniei* până în 1878, când este preluată de dr. Aurel Mureșianu

⁵ Paul Cornea, Mihai Zamfirescu, în *Gândirea românească în epoca pașoptistă*, Iași, 1981, p.67

Paginile “Foi pentru minte, inimă și literatură” vor acorda un amplu spațiu editorial, relatându-ne evenimentele premergătoare acestui act istoric, cele din timpul evenimentului și posteroare lui. În lunile martie-aprilie ale anului 1859, paginile “Gazetei” vor lua apărarea lui Cuza față de atacurile și prezentarea trucată a biografiei domnului Unirii, reliefată în presa germană sau maghiară.

Iacob Mureșianu îl sfătuiește pe domnitorul Unirii să înființeze o Universitate românească în Principate, și nu la Paris, așa cum dorea Cuza. În acest sens periodicele brașovene susțineau că “o universitate bună în patrie, cumpănește sute de colegii în străinătate”⁶

Înainte de a prezenta legăturile domnului Unirii cu Brașovul și cărturarii săi de seamă din acea perioadă istorică am dori să dăm citire câteva cuvinte rostite de Alexandru Ioan Cuza în jurământul susținut în ianuarie 1859 la Iași: “Misia noastră, deși frumoasă, este mare și foarte grea! Noi nu vom putea-o împlini decât dacă vom avea îmbrățișarea sinceră și sprijinul puternic al compatrioților noștri. Toate zilele noastre vor fi întrebunțate în chip de a le merita și dobândi.

Noi facem un apel la patriotismul, râvna și activitatea funcționarilor publici, cari sunt legiuitele organe ale guvernământului în relațiile sale cu particularii. Legile căzuseră în părăsire și cu dănsese toată puterea Ocârmuirei. Legile trebuie să-și redobândească toată autoritatea. Puterea executivă având a fi în viitor fiecare cetățean, fără osebire, fără osebire, să fie apărât în onorul, în viața și în averea sa. Aceste mari bunuri sunt încredințate ocrotirii autorităților publice.”⁷

Revenind la activitatea domnitorului Cuza trebuie subliniat faptul că colaborarea dintre cărturarii Brașovului și domn a continuat și după alegerea acestuia ca domnitor în cele două Principate. Demn de amintit este faptul că urmare a cererii adresate de George Barițiu și Ioan Popazu către Cuza, în privința sprijinirii școlilor brașovene, înfăptuitorul Unirii va trimite suma de 500 de galbeni pentru sprijinirea gimnaziului românesc nr.1 și a “Gazetei Transilvaniei”.

Mai este de amintit faptul că la plecarea în exil în 1866 Cuza se va opri pentru câteva zile la Brașov, fiind găzduit la hanul “La Cerbul de Aur”, aflat pe strada Lungă nr. 5*, iar astăzi există o placă comemorativă, care amintește de acest eveniment.

În vasta Arhivă a Mureșenilor s-au păstrat câteva documente referitoare la Cuza, pe care le vom aminti în rândurile de mai jos:

partitura originală a „Horei Unirii”, compusă de Iuliu Mureșianu⁸

⁶ Cumidava XXI- Mircea Ghennan, în *Gazeta Transilvaniei, 150 de ani de la apariție-Unirea Principatelor*, Brașov, 1997, p. 66

⁷ vezi *Mărturii despre Unire- Jurământul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza*, Ed. Eforie, București, 2002, p.7

* Astăzi este sediul Institutului de Administrare a Întreprinderilor, cel al Colegiului Universitar al Universității “Transilvania” și Dispensarul Policlinic Studentesc, iar pe placa memorială scrisă în perioada comunistă scrie: *În această casă a locuit, între 26 februarie și 4 martie 1866, în drum spre exil, după detronarea de către reacțiunea burghezo-moșierească, Alexandru Ioan Cuza, domnitor al Principatelor Unite*

⁸ în Arhiva Mureșenilor, nr. inv. 17915, Dos. 617

un pașaport diplomatic a lui Ghiță Nica emis în timpul *Domnitorului Principatelor – Unite, Alexandru Ioan I din anul 1862*⁹

un tablou atribuit lui Mișu Pop, reprezentându-l pe Cuza-Vodă și dăruit de acesta lui Iacob Mureșianu, ca semn al prieteniei lor.

Concluzionând, putem afirma că legăturile cărturarilor transilvăneni cu cei moldoveni și munteni au continuat și după înfrângerca revoluției de la 1848, unirea cea mică de la 1859, fiind pasul făcut în lupta pentru îndeplinirea idealului unității naționale. Domnitorul Unirii, Alexandru Ioan Cuza a fost omul potrivit să fie ales în fruntea a două provincii istorice românești, Muntenia și Moldova, care de-a lungul istoriei au avut, prin reprezentanții lor o colaborare constantă cu fruntașii românilor ardeleni.

Paginile „Gazetei Transilvaniei” și ale „Foi pentru minte, inimă și literatură” au prezentat pe larg evenimentul Unirii Principatelor din 1859, Iacob Mureșianu, Gheorghe Nica, Ioan Popazu și George Barițiu fiind prieteni și apropiați cu domnitorul Cuza, care pe parcursul unei domnii de numai 7 ani a sprijinit atât de mult școlile și publicistica românilor din zona intracarpatică.

THE BOOKMEN FROM BRAȘOV AND THE UNION OF THE PRINCEDOMS

SUMMARY

The article wants to put up-to-date the secular connections of the Romanian people from the three historic Romanian provinces, Moldova, Muntenia and Transilvania insisting over the bookmen of Brașov with the bookmen beyond the Carpathians.

Having as a starting point The Union of the Princedoms from 1859, it is making return in time I order to present the brotherly reports between the bookmen from Ardeal like: Gheorghe Nica, Iacob Mureșianu, Aurel și Andrei Mureșanu, Gheorghe Barițiu, Alexandru Papu Ilarian, Timotei Cipariu, Simion Bărnuțiu, Ioan Popazu, Avram Iancuși bookmen from Moldova Iancu and Vasile Alexandri, Alecu Russo, C. Negri, Teodor și Gheorghe Sion, A.I. Cuza, Grigore Balș, N. Ionescu the initiators and constructors of the Union of the Princedoms from 1859.

It is imposing also the remembering of the role of the publications from Transilvania “The Gazette of Transilvania” and “Paper for mind, heart and literature” in the cultivation and in deepening of the relation of the people from Ardeal with the unionists from Moldova and the people from Muntenia and mostly the soul relations of the people from Brașov with the first ruler of the United Princedoms Alexandru Ioan Cuza.

⁹ în Arhiva Mureșenilor, nr. inv. 9876, Dos. 578
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

TEMPO MEDIO

1. *1. Nu sî cîm mî-nă cu mî-nă lă cu i-ni-vo z-to-mă-a-d*
 2. *2. Nu sîm-le-m mîi-ve-a-ne, U-no sî le dăpă cu mî-ne*

1. *1. Sî mîr-tu-ri ho-ra fră-ți-ci Pe pămîntul Do-mî-ni-ri*
 2. *2. Sî la vo-lă cu u-ni-ră sî la mîr-tu-ri cu fră-ți-ci*

șar-ba *Pî-ră dîm-nu-ful cîm la-ră*
șar-ba pî-ră, Pî-ră dîm-nu-ful cîm la-ră
șar-ba sî cîm hîl-dă, Pî-ră dîm-nu-ful cîm la-ră
șar-ba rea dîm hîl-dă pî-ră, Pî-ră dîm-nu-ful cîm la-ră

GUVERNAREA LIBERALĂ (1867-1868). O GUVERNARE SUB „ASEDIU”.

Liviu Brătescu

Punerea în aplicare a celui de-al treilea articol al programului adoptat la 1857 de către adunările ad-hoc, prin aducerea lui Carol de Hohenzollern pe tronul României, reprezintă finalizarea unui proiect la a cărui creionare contribuise o întreagă generație de oameni politici. Începând cu 1867, noi provocări și încercări aveau să se deschidă în fața celor care își asumă din acest moment sarcina imprimării unui anumit ritm transformărilor inițiate de Alexandru Ioan Cuza, de consolidare a unor instituții, de întemciere a altora și, nu în ultimul rând, de a realiza o nouă poziționare a României în cadrul relațiilor internaționale, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Fără a neglija rolul celorlalte personaje politice din perioada menționată, anul 1867 are și meritul de a reprezenta începutul unei relații politice lungi de aproape trei decenii dintre doi lideri, Carol I și I. C. Brătianu, cu o imagine clară asupra contribuției pe care puteau și trebuiau să o aducă ei și instituțiile pe care le reprezentau la modernizarea societății românești. Discursurile din Parlament și intervențiile publice din 1867 și anii ce au urmat, ne determină să credem că Brătianu devine chiar din acest moment adeptul „unei guvernări tari”¹ și să găsim astfel argumentele pentru care monarhul îl preferă drept colaborator în ciuda protestelor și reproșurilor care i se adresează. O contribuție importantă la apropierea amintită o au și alți liberali, membri ai grupării „Societatea Amicilor Constituțiunii” (C.A. Rosetti, V.A. Urechia, Gr. Heliade) care vorbesc acum despre libertatea comerțului, justiție și armată modernă, lupta împotriva Rusiei și a Austriei, dar și recunoștința față de Napoleon, pentru sprijinul acordat în aducerea prințului străin. Erau trasate de fapt câteva din direcțiile pe care liberalii din jurul lui Brătianu vor încerca să le dezvolte din momentul preluării guvernării. Declarații precum cele amintite permiteau în același timp și o apropiere de alte grupări, ce va avea drept rezultat o asociere politică de tipul celei cunoscute sub denumirea de *Înțelegerea de la Concordia*², care reunea cele trei formațiuni liberale ale momentului - „liberal moderată” din jurul lui Mihai Kogălniceanu, „fracționistii” lui Nicolae Ionescu și „radicalii” conduși de I. C. Brătianu și C. A. Rosetti.³

Apropierea aceasta era și un semnal pentru Carol în privința capacității grupărilor amintite de a se aduna pe o platformă comună. Discuțiile pe care le are cu Lascăr Catargiu, I. C. Brătianu, D. Ghica și M. C. Epureanu, după demisia lui Ion Ghica (pe 21 februarie), îl ajută pe suveran să se decidă asupra unui guvern de nuanță liberal moderată condus de C. A. Crețulescu⁴ care, datorită includerii lui I.C. Brătianu

¹ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, *Întregitorii*, București, 1939, p. 39.

² „Românul”, 21 februarie 1867, p.634.

³ Apostol Stan, *I. C. Brătianu, Un promotor al liberalismului în România*, București, 1995, p. 177-178.

⁴ *Memoriile regelui Carol I al României de un martor ocular*, vol I, 1866-1869, Ediție și prefață de Stelian Neagoe, București, 1993, p.166-167

în executiv și a înțelegerii amintite, avea toate șansele să aibă susținerea parlamentară pierdută de Ion Ghica. La această soluție contribuiseră în mod evident și discuțiile cu Brătianu. Numirea acestuia doar în funcția de ministru de interne nu avea să ducă în „derută” pe adversarii interni ai liderului liberal și nici pe observatorii străini, atenți în privința locului pe care acesta îl ocupa în mod real în guvern.

Departate de a se fi soluționat criza politică, realizându-se mai degrabă o atenuare a ei, discuțiile care au loc în lunile următoare, în Parlament, demonstrează faptul că ne aflăm într-o perioadă de căutări și încercări de cristalizare..

Dificultățile pe care avea să le întâmpine guvernul Crețulescu nu erau generate doar de criza economico-socială a țării, ci și de faptul că, încă de la instalarea sa, avea să întâmpine numeroase contestații. Pe plan extern, se reproșa trecutul revoluționar al lui I. C. Brătianu repus în discuție poate, și datorită unor documente cu un caracter electoral evident, precum cel din 21 februarie, în care se vorbea despre reorganizarea armatei, apărarea naționalității române sau independența bisericii ortodoxe⁵. Dacă peste astfel de declarații avea să se treacă cu destulă ușurință, nu la fel aveau să stea lucrurile după apariția unei inițiative legislative a guvernului ce era expresia „compromisului ” făcut de I.C.Brătianu din dorința de a avea sprijinul facțiunii „libere și independente”. Aceasta era cunoscută înainte chiar de a veni la guvernare alături de Brătianu pentru practicarea unui discurs naționalist cu tentă antisemită. Avem evident în vedere , când spunem asta, circulara trimisă prefectilor de către liderul liberalilor radicali la 21 martie 1867. Având drept scop declarat reglementarea situației persoanelor fără ocupație care pătrund în acea perioadă în România din Austria și Rusia într-un număr foarte mare, documentul semnat de ministrul de interne avea să afecteze un număr important de evrei⁶. Numeroase explicații vor fi date în perioada ulterioară reprezentanților puterilor garante deveniți din oficiu avocați ai evreilor din România. Un apărător al executivului avea să devină acum însuși suveranul. Apreciind măsura ca una pozitivă, Carol considera că, într-o societate cu o economie în derivă, exodul masiv al evreilor la nordul Dunării reprezenta o problemă în plus.⁷

În condițiile în care evenimentele din 1866 arătau cât de important era un sprijin extern pentru atingerea obiectivelor politice propuse, avertismentele care vin din exterior în perioada următoare pe tema „persecuțiilor evreiești” nu puteau fi ignorate. Din acest motiv Carol încerca, cu ajutorul influenței doamne Cornu, printr-o scrisoare din 12 mai 1867, să explice împăratului și opiniei publice franceze adevărata natură a măsurilor luate de către guvernul român.. Fără să își atingă obiectivul, monarhul român primește după puține zile, o telegramă din partea împăratului Napoleon, în care era exprimată îngrijorarea față de soarta evreilor din teritoriul de la nordul Dunării.

⁵Vintilă C. A. Rosetti, *Amintiri istorice, programele liberale de la 1848 până azi*, București, Tipografia Românul, 1889, p. 176-178.

⁶„Monitorul Oficial”, nr. 75 din 2/14 aprilie, 1867, p. 449; *Memoriile regelui Carol I*,..., vol. I, p. 173.

⁷Apostol Stan, *op. cit.*, p.181.

Intenția fermă a lui Napoleon de a determina schimbarea lui I. C. Brătianu din poziția pe care o avea în guvern căpăta a confirmarea prințului Carol Anton, cu prilejul expoziției universale de la Paris din același an. Monarhul francez era supărat nu doar pentru dispozițiile date de Brătianu împotriva evreilor, ci și pentru că existau, în opinia sa, destule semnale privind intenția factorilor de decizie de la București privind orientarea politicii externe românești spre Rusia și Prusia⁸. În condițiile unui climat de tensiune internațională, discursuri precum cele ale generalului Tobias Gherghel, ministrul de război, cu tentă antifranceză, reproduse pe larg în ziare ca „Perseverența” și „Românul” (apropriate de liberalii radicalii)⁹, zvonurile privind o eventuală acțiune comună a românilor, sârbilor și grecilor împotriva imperiului otoman, (de care se bănuia că ar fi beneficiat Rusia) și intenția de organizare a armatei române, după model prusac, alimentau suspiciunea împăratului privind intenția românilor de a găsi alți „protectori”. O contribuție importantă la această nouă imagine a României o avea și atitudinea față de mișcarea bulgarilor. Având sprijinul tacit al guvernului român, vecinii de la sudul Dunării constituiau în 1867, în mai multe orașe din România, comitete secrete, depozite de arme și chiar centre de echipare a unor formațiuni militare, ce transformaseră teritoriul României într-o zonă de tranzit peste Dunăre¹⁰, agitând spiritele și pregătind o stare de război iminent.

Pentru un guvern care proiecta acțiuni, cu ajutorul cărora România să obțină recunoașterea externă, pentru însemne considerate, în mod normal, elemente ale suveranității unui stat (moneda, eliminarea jurisdicției consulare, organizarea armatei), campania dusă împotriva sa impunea o regândire a priorităților în sensul reorientării tuturor energiilor spre combaterea acuzațiilor aduse.

În tot acest timp, Carol desfășoară un efort remarcabil în apărarea guvernului, pentru care pune în joc întreaga sa credibilitate. Corespondența pe care o poartă acum cu Napoleon era axată pe explicațiile date acestuia, conform cărora măsurile luate de guvernul C. A. Crețulescu se încadrau în dreptul comun. Pentru a nu fi acuzat de tolerarea unor acțiuni etichetate drept „măsuri împotriva umanității”, suveranul român se angaja în fața împăratului francez pentru pedepsirea funcționarilor care vor comite mai departe abuzuri.¹¹ Aceeași hotărâre o va manifesta Carol și în scrisorile pe care i le trimite Hortensiei Cornu. Ceea ce aprecia suveranul era faptul că Brătianu, dincolo de imaginea negativă pe care o avea, era un om politic consecvent în susținerea câtorva principii dintre care, ideea prințului străin se afla la lco de frunte. Afirmății de genul „unul din cei mai capabili oameni de stat din România”, ilustrau gradul de apropiere dintre monarh și I. C. Brătianu. La fel de pozitiv și admirativ chiar, era apreciată disponibilitatea ultimului de a demisiona în fața valului de acuzații formulate la adresa lui.¹²

⁸Frederich Dame, *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avenement des princes indigenes jusqu'à nous jours (1821-1900)*, Paris, Ancienne Librairie Gerner, 1900, p. 183-184.

⁹Arhiva Națională Centrală, București, fond Casa Regală, dosar 3, 1867, fila 1.

¹⁰*Ibidem*, dosar 67, 1868, fila 3.

¹¹*Regele Carol I al României. Cîvîntări și scrisori*, tom I, 1866-1877, București, Institutul de Arte grafice Carol Gobl, 1909, p. 79.

¹²*Ibidem*, p. 80.

Contestat pe plan extern, dar și pe cel intern prin acțiuni de tipul celei desfășurate de D. A. Sturdza, care simțea din nou nevoia să pună accent pe responsabilitatea lui Brătianu în desfășurarea acțiunilor antisemite de la Iași, cel vizat realizează că nu mai avea prea mult spațiu de acțiune politică și înaintează demisia sa pe 29 iulie suveranului. Cât de important era rolul lui I. C. Brătianu în cadrul guvernului din care tocmai demisionase avea să iasă în evidență atunci când întreaga echipă prezintă, imediat după retragerea liderului informal, mandatul pe care îl primise la începutul anului.¹³ Pentru un lider politic obișnuit să simtă adesea pulsul mulțimii și să o facă părtașă la acțiunile sale, „demonstrația” de solidaritate, organizată de un grup de locuitori ai capitalei, patru zile mai târziu după retragerea guvernului, avea cu siguranță caracterul unei victorii morale pentru I. C. Brătianu. Fără să știm importanța acordată de Carol numărului (în jur de 400) celor care îi cer lui C. A. Crețulescu să transmită regretul lor pentru părăsirea conducerii ministerului de interne de către I. C. Brătianu, credem că existența unei asemenea manifestări era o dovadă a popularității de care se bucura liderul liberal.¹⁴ Acceptarea îndepărtării acestuia de sferile puterii presupunea, în aceste condiții, asumarea unui risc pe care Carol nu și-l putea permite cel puțin în acele momente.¹⁵

Demisia cabinetului condus de C. A. Crețulescu nu avea să rezolve criza politică internă și lăsa în continuare câteva întrebări fără răspuns în privința relațiilor dintre puterile garante și România..

Ținând cont de sprijinul pe care îl acordase românilor în aducerea și recunoașterea lui Carol pe tronul Principatelor, guvernul francez se aștepta ca în continuare să joace un rol important în politica de la nordul Dunării. Opțiunea lui Carol și a ministrului I. C. Brătianu pentru a recurge la o reorganizare a armatei române după model prusac, și chemarea unei misiuni militare din Prusia la București era văzută, cu siguranță, ca o dovadă a intențiilor României de a-și putea spune cuvântul în cazul izbucnirii unui conflict într-o zonă aflată în permanentă fierbere, dar și ca o posibilă încercare de căutare a unor noi „aliați”. Acesta era motivul pentru care, mult mai experimentat în jocurile diplomatice, Carol Anton își avertiza fiul asupra oportunității momentului ales pentru chemarea în țară a unei misiuni militare prusace. Temerea lui era că o astfel de decizie va fi interpretată de suspicioasa diplomatie franceză ca un gest de reorientare a politicii externe spre Prusia în detrimentul Franței. Sosirea la 13 martie 1867 la București a locotenent-colonelului Krenski, ca instructor militar, și anularea concesiunii Godillot prin vot al ambelor Camere¹⁶, erau dovezi ale

¹³Primul ministru considera că, fără „sufletul cabinetului, nu poate să își continue funcțiunea” în *Memoriile regelui Carol I...*, vol I, p. 198.

¹⁴Arhiva Națională Centrală, București, fond Casa Regală, dosar 11, 1867, fila 111.

¹⁵Carol se dovedește, începând cu iarna lui 1867, foarte atent la modul în care este perceput de către societatea românească- participă la o serie de evenimente mondene, cum ar fi căsătoria unor personalități ca D. A. Sturdza cu fiica ministrului justiției I. Cantacuzino, organizează baluri la palat cu un număr impresionant de persoane sau participă el la altele organizate în diferite orașe ale țării, cum ar fi Iași de exemplu, în Ioan Scurtu, *Carol I Istoria românilor în timpul celor patru regi*, vol I, București, Editură Enciclopedică, 2000, p. 50.

¹⁶La 24 martie 1867 Adunarea deputaților votase anularea, dar și o despăgubire de 4 milioane, ceea ce a satisfăcut pe Napoleon al III-lea, în *Memoriile regelui Carol I*, vol. I, p. 171.

fermității guvernului și suveranului deopotrivă, de a începe derularea proiectelor politice asupra cărora căzuseră tacit de acord, dintre care cel mai important era independența. Dovedind faptul că există o conștientizare a situației în care se află România și că se dorea prin chemarea misiunii militare prusace, trecerea la o nouă etapă în reorganizarea armatei, Parlamentul adoptă la 28 martie un adevărat program de modernizare a acesteia.¹⁷ Se realiza în felul acesta trecerea de la exprimarea voinței unor lideri pentru modernizarea armatei la manifestarea unei adevărate decizii politice în sensul amintit.

Constatând intenția și interesul Franței, dar și a altor puteri de a consolida și apăra integritatea imperiului otoman, cercurile liberal-radicală proiectează, din această perioadă, scenarii politice în zona balcanică ce urmau să aibă ca obiectiv declanșarea unor acțiuni insurecționale, la capătul cărora România să devină un stat independent. O astfel de opțiune devenea tot mai mult de luat în seamă, în condițiile în care posibilitatea avută în vedere de Carol I în decembrie 1866 ca trei din puterile de care se simțea apropiat din diferite motive, Franța, Anglia și Prusia, să intervină în problema orientală devenea tot mai îndepărtată. Semnalul în direcția unei „alianțe a statelor creștine din Balcani”, expresie utilizată de monarhul român, era dat chiar de acesta prin scrisoarea adresată diplomatului Ion Bălăceanu în februarie 1867. Ceea ce sugera șeful statului acum, era practic o schimbare de strategie. Dacă până atunci demersurile politice românești se bazau pe sprijinul puterilor garante, Carol considera că era momentul declanșării unor acțiuni pe baza colaborării acelor popoare care, de multe ori, fuseseră obiectul unor compensații între decidenții politici europene. Existența unei viziuni comune între suveran și liderul liberalilor radicali, era o altă explicație a colaborării foarte bune existente în acest moment între cei doi. Destul de circumspect pentru moment, guvernul român se plasează pentru o perioadă de timp mai degrabă în sfera unor gesturi simbolice al căror inițiator și beneficiar este deopotrivă. Din această categorie fac parte vizita ofițerului muntegrecan Radonici la București, care aduce în mai 1867, o decorație pentru monarhul român, expresie a dorinței de a avea relații cât mai bune cu România, vizitele reciproce cu autoritățile sârbești, în a căror inițiere un rol important avusese Ioan Cantacuzino, toasturile de la Belgrad din aceeași perioadă închinată lui Carol I¹⁸. În aceste condiții, deplasarea efectuată la Odessa de către Gh Filipescu și colonelul Dunca, pentru a-l saluta pe țar, nu era, credem, doar o călătorie de curtoazie, având și un rol explorator în același timp.¹⁹

Revenit în postura de ministru de interne, I. C. Brătianu comunica reprezentantului Franței aflat la București, dar și celui rus, pe 10 ianuarie 1868, cele două obiective ale autorităților române: abolirea capitulațiilor și a jurisdicției

¹⁷Se vorbea în acest program de o armată care urma să fie împărțită într-un corp permanent de 20000 de oameni, plus 10000 în miliție și 50000 de rezerviști, în Frederic Dame, *op. cit.*, p. 181-182.

¹⁸*Ibidem*, p. 31.

¹⁹Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 31.

consulare²⁰, fapt care îl determina pe diplomatul francez să eticheteze întregul demers ca fiind o formă a aroganței și lipsei de deferență a ministrului român²¹

O caracteristică importantă a acestei perioade o reprezintă imprecizia programelor grupărilor politice în privința politicii externe. Destul de vagi de altfel și pentru politica internă, opinia în privința atitudinii pe care trebuia să o aibă România față de evoluția pe plan extern se reduce de multe ori la simple declarații de intenții și discursuri fulminante. Anii 1867-1868, dominați în privința relațiilor externe ale României de încercările de pregătire a terenului diplomatic în direcția obținerii independenței, nu înregistrează dinspre cei care făceau parte din familia conservatoare decât îndemnuri la moderație și clasificarea proiectelor deja amintite ca fiind lipsite de realism²². Un exemplu în sensul acesta îl reprezintă intervenția lui Nicolae Blarenberg din vara anului 1868. Extrem de critic la adresa liberalilor din jurul lui I. C. Brătianu, deputatul conservator se mulțumea să aprecieze politica dusă pe plan extern în încercarea de a obține independența ca fiind una riscantă, datorită mai ales contextului geo-politic considerat nefavorabil unor asemenea proiecte.²³

Pentru tot mai multă lume încep să devină evidente intențiile Franței și Angliei de a susține în continuare integritatea Imperiului otoman, obligând astfel clasa politică românească să gândească mai multe variante de promovare a obiectivelor statului român pe plan extern. Ceea ce putea fi considerat de-a dreptul curios era faptul că, în ciuda respingerii oricărei acțiuni specifice unui stat care beneficia de o anumită autonomie și a acuzațiilor repetate, formulate de ambasadorii celor două state de la Constantinopol la adresa guvernului liberal, potrivit cărora acesta ar duce o politică împotriva guvernului otoman²⁴, nu lipsesc în societatea românească formele de solidaritate cu Franța în toată perioada anilor 1867-1868. Când spunem aceasta ne gândim mai ales la seria de articole din presa românească în care era exprimată îngrijorarea pentru posibilitatea unui război franco-prusac și simpatia pentru francezi..

Revenind la ceea ce se întâmplă pe parcusul anului 1867 în plan intern, trebuie să spunem că, așa cum se putea de altfel lesne intui, demisia lui I. C. Brătianu și a guvernului din care făcea parte nu avea să detensioneze atmosfera politică, ba dimpotrivă, ea se înrăutățește cel puțin pentru o perioadă. Suportul parlamentar, pe care îl avea gruparea liberală în Camera Deputaților, impunea suveranului ca în noua construcție guvernamentală să aibă în interiorul ei, în mod evident, pe liberali. Imaginea negativă, pe care o avea în exteriorul țării, făcea ca I. C. Brătianu să nu poată fi în nici un caz desemnat pentru poziția de prim ministru dar nici pentru o altă poziție din cadrul guvernului. În aceste condiții, numirea liberalului Ștefan Golescu, la 3 august 1867, ca șef al executivului român era cea mai bună soluție. Cu toate acestea nu era greu de intuit faptul că liderul informal al guvernului, chiar dacă nu este nici măcar

²⁰ Arhiva Națională Centrală, Colecția Microfilme Franța, 1868, rola 44, cadru 135.

²¹ *Ibidem*, rola 44, cadru 170.

²² Apostol Stan, *op. cit.*, p. 1513.

²³ „Terra”, an II, 1868, nr. 32, p. 147.

²⁴ *Ibidem*, dosar 41, 1867, fila 39-41.

prezent, rămânea I. C. Brătianu.²⁵ Având avantajul recomandării faptelor sale din trecut²⁶, Goleșcu reușea peste câteva zile formarea unei noi echipe ministeriale. Fără a avea mari personalități în componența sa, exceptând pe finanțistul Ludovic Steege și D. Brătianu²⁷, executivul format pe 17 august avea ca principală sarcină depășirea blocajului în care intrase România pe plan intern și extern. Activitatea unui executiv, care încerca să „ascundă” natura liberală a puterii sale, avea să fie îngreunată datorită disensiunilor existente, chiar de la începutul funcționării sale. Efortul de a avea o anumită stabilitate politică impune liderului liberalilor radicali menținerea, în continuare, a unei colaborări cu formațiunea lui Nicolae Ionescu, care avea să îi aducă nu peste mult timp serioase prejudicii de imagine în exteriorul țării mai ales, datorită percepției sale ca un lider profund antisemit²⁸

Conștient de greutatea punerii în aplicare a proiectelor sale politice, dar și economice, pe care le avea în vedere pentru România, în condițiile unei permanente opoziții pe plan extern, Carol hotărăște în toamna anului 1867 trimiterea unei delegații în străinătate, pentru a încerca să afle cauza atitudinii aproape de ostilitate, manifestate de puterile garante în general și de Franța, în mod special. La fel de preocupat era suveranul și pentru identificarea unei modalități de schimbare a acestei situații.

Încrederea pe care domnitorul o are în Brătianu îl determină să-l numească în fruntea „delegației” trimisă în Franța. Un rol important în luarea acestei decizii jucase cu siguranță, primirea de către fostul ministru de interne în perioada ulterioară demisiei sale, a numeroase dovezi privind simpatia de care se bucura în rândul alegătorilor. Chiar dacă gruparea liberală din jurul lui I. C. Brătianu avea mai puțini aderenți în Moldova, sosirea în această perioadă a unui număr important de telegrame, unele publicate în „Românul” (pe 28 august 1867 apare una din ele), în care era prezentat ca un luptător sub drapelul național, înlăturat de la putere de către „francmasoni și separatiști”²⁹, îi dădeau o anumită forță făcându-l, alături de alte motive, greu de îndepărtat în acel moment, din sfera puterii.

Misiunea pe care și-a asumat-o I. C. Brătianu era una vitală nu doar pentru el ca om politic sau pentru guvernul pe care îl susținea, ci și pentru România, în condițiile în care, pe fondul ostilității manifestate de Franța, Austria și Rusia, în Moldova începea să reapară destul de serios curentul separatist³⁰ Simpatizat chiar și de tatăl lui Carol, care vedea în el „un bărbat de mare talent, omul situației și al viitorului”³¹, Brătianu constata imediat ostilitatea mediului politic francez. Dacă suveranul român îl alegea pentru o misiune de tipul celei deja descrise, aceasta se datora

²⁵ Frederic Dame, *op.cit.*, p.184.

²⁶ Anastasie Iordache, *Goleștii. Locul și rolul lor în istoria României*, București, 1979.

²⁷ În timp ce D. Brătianu preluase portofoliul lucrărilor publice, ceilalți miniștri erau A. I. Teriachiu la *Externe*, Anton Arion la *Justiție*, Dimitrie Gusti la *Culte și Instrucțiune publică*, colonelul George Adrian la *Război*, în „Monitorul Oficial”, nr. 185, din 18/30 august 1867, p. 987

²⁸ Paul Michelson, *Conflict and Crisis. Romanian Political Development 1866-1871*, New York and London, Garland Publishing Inc., 1987, p. 220-221.

²⁹ „Românul”, p. 742, 2 septembrie.

³⁰ *Memoriile regelui Carol I...*, vol. I, p. 205-206 și 209.

³¹ *Ibidem*, ..., p.209.

cu siguranță și relațiilor pe care liderul liberalilor radicali și le făcuse în perioada exilului la Paris. Satisfacția reînnoșării unor contacte cu ziare ce apar la Paris și nu numai, avea să fie comunicată și soției sale, în octombrie 1867, pentru că doar un personaj de talia lui care folosise din plin presa pentru propagarea ideilor sale putea să își dea seama de contribuția pe care aceasta putea să o aibă în normalizarea relațiilor dintre România și Franța.³²

Mai îngrijorat era Brătianu atunci când constata o prelungire a luptelor politice interne în afara țării, de către unii din adversarii săi, pe care nu-l ezita de altfel să-i numească: Ion Ghica, D. A. Sturdza și Ion Bălăceanu (pe care nu-l numește, dar indiciile din scrisori arată că despre el este vorba). "Lucrurile noastre nu ar merge rău, căci nu dispozițiile guvernului împărătesc sunt rele, ci intrigile boierilor, care toți și-au concentrat puterile de-a amăgi Europa în privința noastră, unii o fac cu intenție, iar alții orbiți de pasiune și de interese meschine"³³. Informațiile despre contactele pe care le are cu ziare precum „Viitorul național”, „Le Siecle”, „Le Temps”, erau de natură să-i mai liniștească pe cei din țară.³⁴

Ceea ce avea să se întâmple în lunile următoare în privința relațiilor dintre România și puterile garante arătau foarte clar, în opinia noastră, că nu doar „măsurile împotriva umanității” luate de Brătianu aveau să contribuie la formarea unei atitudini, precum cea descrisă deja, ci și probleme de natură politică (pe unele deja le-am amintit), dar și economică. Aflat la Paris, I. C. Brătianu depista faptul că, pe lângă reproșurile deja cunoscute, României îi era contestat dreptul de a putea încheia convenții speciale cu puterile garante, în problemele care puteau să ajungă în fază de litigiu. Pentru că opoziția cea mai puternică venea din partea Angliei și Rusiei, un rol important în acțiunea de convingere a acestora îi revenea reprezentantului României de la Constantinopol, Al. G. Golescu, care înștiințat fiind de ceea ce se discuta la Paris, trebuia la rândul lui să îi convingă de justetea revendicărilor românești pe ambasadorii celor două state³⁵

În ciuda faptului că I. C. Brătianu nu se mai afla printre membrii guvernului, se observa din partea acestuia, în toamna anului 1867, o atitudine tot mai pronunțată în direcția manifestării sale ca un guvern al unui stat ce pregătea terenul în vederea obținerii independenței. Un exemplu în sensul amintit îl reprezintă discuțiile din cadrul consiliului de miniștri, din 25 august, axate pe identificarea modalității prin care guvernele austriac și rus să fie convinse de urgența renunțării la birourile poștale proprii pe care le aveau în orașele importante ale României pentru efectuarea corespondenței, în favoarea serviciilor indigene.³⁶ Concluzia discuțiilor lua forma unei cereri adresată celor două guverne în vederea desemnării unor delegați autorizați să poarte negocieri pentru semnarea unor convenții politice necesare suprimării poștei

³²I. C. Brătianu scria către soția sa de la Florica pe 17 octombrie: „am legat firele cu „Viitorul Național”, „Le Siecle”, „Le Temps”, toată presa liberală va fi cu noi”, în M. Polihroniade și Ch. Tell, *op. cit.*, p. 102.

³³*Din corespondența familiei I. C. Brătianu*, vol. I, p. 88-92

³⁴C. Răutu, *I. C. Brătianu-Omul, timpurile, opera(1821-1891)*, Turnu-Severin, Institutul Tipografic „Datina”, 1940, p. 102.

³⁵George Fotino, *op. cit.*, p. 270.

³⁶„Românul”, 2 septembrie, 1867, p. 742.

străine. Cuprinzând și hotărârea de a reglementa singur această problemă în cazul inexistenței unor negocieri, nota amintită avea un caracter ferm, puțin obișnuit până atunci în cazul executivului de la București când era vorba de relația sa cu puterile garante.³⁷

Atentă la ceea ce se întâmpla în România, presa europeană remarcă susținerea pe care o avea, în opinia publică românească, solicitarea formulată de către guvernul român la adresa Austriei și Rusiei pentru a renunța la serviciul poștal particular, pe care îl avea în Principate. Aceasta era de fapt și explicația pe care o găsea „Le Siccle”, unul din ziarele atente la starea de spirit din România, pentru tonul categoric al executivului de la București și fermitatea sa³⁸

Reacțiile guvernelor rus și austriac la solicitarea formulată de executivul de la București aveau să fie diferite. În timp ce Rusia deranjată probabil de o asemenea solicitare, își închidea biroul poștal din București și își direcționa corespondența cu imperiul otoman prin Odessa³⁹, la Viena ideea încheierii unor convenții pentru limitarea jurisdicției consulare și predarea poștei internaționale guvernului român, începe să fie măcar discutată. În ciuda deciziei luate de guvernul țarist, românii își exprimau intenția de a întreține relații bune pe mai departe și cu Rusia.⁴⁰

Dacă în ceea ce privește politica externă a României, opiniile liderilor politici europeni și materialele din presa europeană conțin destule exagerări, în privința atmosferei politice interne se poate spune că ea este surprinsă cu destulă exactitate. Perioada în care se află I. C. Brătianu la Paris, este pe plan intern în continuare, una a căutărilor de formule guvernamentale cât mai stabile. Noua sesiune parlamentară deschisă la 25 octombrie/6 noiembrie 1867 avea să ofere prin dezbaterile sterile ce au loc, noi argumente celor care solicitau dizolvarea Adunării Deputaților și convocarea unor noi alegeri⁴¹. Revenit în țară, Brătianu reintră în complicatul joc politic intern, ocupând mai întâi funcția de ministru de finanțe, începând cu 27 octombrie/ 9 noiembrie 1867⁴².

Reintrarea în guvern a lui I. C. Brătianu avea să anime spiritele politice și să nu-l ajute prea mult pe primul ministru Ștefan Golescu în comunicarea sa cu adversarii din Parlament. Blocarea diverselor sale inițiative precum proiectul de lege pentru strămutarea Curții de Casație la Iași, a bugetului pe anul 1868, dar și reprezentarea politică prea largă, care nu permițea formarea unei majorități stabile, îl determină pe Carol să decreteze pe baza unui raport al primului ministru⁴³, dizolvarea legislativului la 1/13 noiembrie 1867.

Încercând parcă să recupereze timpul „pierdut”, Brătianu trece în cadrul unei remanieri guvernamentale ce are loc la două luni de zile după intrarea sa în cadrul executivului, în fruntea ministerului de interne. Redevenit (începând cu 9 noiembrie)

³⁷ Idem, 2 septembrie, 1867, p. 743.

³⁸ Idem, 4 noiembrie, 1867, p. 938.

³⁹ Idem.

⁴⁰ Idem.

⁴¹ „M.O.”, nr. 246 din 2/14 noiembrie 1867, p. 1269-1270.

⁴² M. Polihroniade și Ch. Tell, *op. cit.*, p. 102.

⁴³ „M. O.”, nr. 247 din 3/15 noiembrie, 1867.

sufletul guvernului⁴⁴, el avea posibilitatea să inițieze punerea în aplicare a proiectelor liberale. Postul acesta, pe lângă asigurarea unei mai mari vizibilități, avea însă și darul unei puternice expunerii la criticile adversarilor săi. Acestea vor apărea la puțin timp după preluarea conducerii ministerului amintit datorită circularilor emise în intervalul 14-22 octombrie.⁴⁵

Succesul obținut în alegerile de la jumătatea lunii decembrie 1867, de către liberalii radicali, departe de a fi fost o surpriză în condițiile în care aceștia dețineau poziții importante în administrația țării, potența gruparea din jurul lui I. C. Brătianu, dar intensifica într-un fel și lupta politică..

Acuzat de multe ori pentru faptul că ar intenționa să orienteze politica externă a României spre Rusia și simțindu-se probabil ceva mai liber în conjunctura creată de dizolvarea Parlamentului (citadelă a adversarilor săi până atunci), Brătianu organizează o deplasare în Rusia la începutul lunii noiembrie 1867. Ministrul de interne român anticipa astfel sfatul dat de Bismark lui Carol I privind oportunitatea unei înțelegeri politice a României cu Rusia. Ziare precum „Independența Belgiei”, apropiate guvernului rusesc, vorbeau chiar de o întâlnire a liderului liberalilor radicali cu țarul. Modul în care este prezentat aici Brătianu, dar și formațiunea politică pe care o conducea ca lider informal, ne obligă la o altă comparație și constatare. După ce un an întreg aproape, mediile politice franceze în mod deosebit, occidentale în general, îl descriau pe I. C. Brătianu ca un lider politic filo-rus, care intenționa să apropie România de Rusia, spre sfârșitul anului constatăm existența unor texte, precum cel la care am făcut referire, în care gruparea liberal-radicală era denumită „partida națională” formată intelectual în Franța, și care reușise orientarea din punct de vedere politic a statului român în direcția dorită de Napoleon.⁴⁶

O modalitate de a răspunde unor atacuri venite pe diferite canale de comunicare și care începe să fie utilizată tot mai des este aceea a publicării unor broșuri sau articole în ziare străine, având drept obiectiv explicarea unor demersuri politice românești. Una dintre aparițiile sfârșitului de an 1867, de la Paris, era intitulată sugestiv pentru subiectul pe care îl trata, „Chestiunea Orientului și națiunea română”. Începând cu o recunoaștere a contribuției lui Napoleon la ridicarea unei „bariere” la Dunăre, textul continua cu o critică la adresa Tratatului de la Paris pentru preferința unui sistem colectiv de garanție în locul recunoașterii independenței.

Deschisă la începutul lui ianuarie 1868, noua sesiune a Parlamentului avea să fie una din cele mai productive din perspectiva inițiativelor legislative aprobate, arătând în felul acesta capacitatea liberalilor de a trece de la ideile enunțate în cadrul programelor electorale la formularea unor legi. Mesajul rostit de domnitor, pe 3 ianuarie cu prilejul amintit, sublinia acordul existent între guvern și legislativ,

⁴⁴Personalitatea deosebită a lui I. C. Brătianu era recunoscută și de un adversar politic al acestuia, la care am mai făcut trimitere, Nicolae Suțu. ”Brătianu, om de o activitate neobosită, de o rară energie, un spirit luminat dar întortocheat, de o inteligență care excelează în mijloace de a apăra sau îndrepta în altă direcție săgețile ce i se aruncă, declamator, zgomotos în exprimare” în *Memoriile Principelui Nicolae Suțu*, ..., p.382.

⁴⁵„M. O.”, nr. 256, 260, 262 din 15/27 noiembrie, 19 noiembrie/1decembrie, 23 noiembrie/5 decembrie. 1867, pp.1263-1287

⁴⁶„Românul”, 4 noiembrie, 1867, anul 11, p. 938.

organizarea alegerilor într-o atmosferă considerată mai puțin agitată decât în alte dați, și, nu în ultimul rând, o limitare a presiunilor externe care se efectuaseră până atunci asupra României. Chiar dacă trasa guvernului ca responsabilitate aplicarea „principiului de libertate religioasă și umanitară”, apreciind problema evreiască ca una de natură economică, suveranul acordă din nou un sprijin necesar, moral, unui guvern care se va afla și pe mai departe sub stare de „asediu” Anul 1868 marca și o primă încercare de apropiere, de colaborare între diferitele facțiuni liberale care conștientizau că dificultatea punerii în aplicare a principiilor liberale enunțate, putea fi surmontată printr-un compromis programatic și nu numai. Expresii ale acestei noi situații erau alegerea lui Anastasie Fătu, reprezentant al „Fracțiunii libere și independente” de la Iași, președinte al Adunării Deputaților, și apropierea lui Mihail Kogălniceanu de grupul din jurul lui I. C. Brătianu, ilustrată prin discursul în care acesta constata că „s-a schimbat fața țării”.

Demonstrând că învățase câteva lucruri din lecțiile oferite de trecut, Brătianu afirma de la începutul discursului său că nu era în intenția guvernului din care făcea parte inițierea unei politici externe agresive la adresa marilor puteri ale Europei. Existând pericolul ca încercarea sa de a demonstra că nu era un promotor al intereselor Rusiei la nordul Dunării să fie interpretată imediat ca o atitudine de adversitate față de guvernul țarist, Brătianu insista asupra faptului că raportarea sa la Rusia, (ca și față de imperiul otoman) fusese dictată, de-a lungul timpului, de modul în care acesta respectase „existența națională” Pentru că interpelarea lui Carp fusese declanșată de mișcările de trupe care aveau loc în România, Brătianu, fără a ignora acest aspect, se limita în a-și exprima „simpatia și iubirea pentru toate popoarele nenorcite”⁴⁷ Era aceasta o reafirmare indirectă a principiilor mai vechi, revoluționare, conform cărora o mișcare de eliberare a popoarelor aflate sub diferite dominații era absolut necesară secolului XIX. Întregul discurs demonstra transformarea liderului liberalilor radicali într-un om politic moderat conștient de moderația de care trebuia să dea dovadă guvernul, datorită poziției geografice a țării și a statutului său juridic care nu-i permiteau decât o politică externă neutră.

Problema bulgară nu avea să dispară prea curând. Având în vedere convingerea guvernului otoman de la începutul lunii iulie potrivit căreia responsabilitățile morale ai mișcării bulgare erau românilor⁴⁸, guvernul liberal decretă în iulie 1868 interzicerea trecerii în masă a bulgarilor peste Dunăre ceea ce putea fi interpretat ca o aprobare tacită pentru trecerea în grupuri răslețe.⁴⁹ Privită cu scepticism, dispoziția executivului român era urmată de propunerea venită din partea Turciei, pe 20 august, privind efectuarea unei anchete în Principatele române asupra sprijinului acordat de români pentru bulgari. Propunerea nu a fost urmată de nici o măsură concretă din

⁴⁷ Idem, p. 166-167. Pregătirea unei acțiuni militare împotriva imperiului otoman se intensifică din martie 1868, aceasta și pentru că la adăpostul articolului 30 din Constituție, care interzicea extrădarea refugiaților politici, lideri bulgari precum Gh. Sava Rakovski considerau România terenul prielnic pentru dezvoltarea unei mișcări naționale, în Dan Berindei, *Diplomația românească modernă*, București, Editura Albatros, 1995, p. 168.

⁴⁸ Nicolae Corivan, *Relațiile diplomatice ale Românilor de la 1859-1877*, București, Editura Enciclopedică, 1977, p. 234.

⁴⁹ Apostol Stan, *Independența...*, p. 1512.

partea puterilor garante, poate și datorită explicațiilor date de agentul diplomatic român la Constantinopol, Al. G. Golescu, dar și notei circulare emisă de Nicolae Golescu, în care era explicat modul în care s-au desfășurat acțiunile bulgare și măsurile luate de autoritățile române pentru prevenirea lor.⁵⁰

Contactele cu reprezentanții diferitelor cercuri politice din Franța și nu numai, îl determină pe I. C. Brătianu să adopte o atitudine mai moderată față de problema evreiască a cărei evoluție continuă în anii următori. Nemulțumirea, provocată de această schimbare a liderului liberalilor radicali, se manifesta prin formularea unor critici severe la adresa acestuia din partea grupării politice din jurul lui Nicolae Ionescu⁵¹ Expimând concepția „fracționii libere și independente” asupra relației dintre români și evrei, legea prezentată la 5/17martie 1868 de către 31 de deputați moldoveni producea un puternic deficit de imagine unui guvern ai cărui membri încercau, de la instalarea lor, îndepărtarea etichetei de „revoluționari anarhiști”

Dacă la începutul noului mandat la ministerul de interne, Brătianu manifesta o anumită libertate în declarațiile și acțiunile sale datorită majorității de care dispunea în Camera Deputaților, după prezentarea legii inițiate de „fracționiști” avea să suporte consecințele compromisului făcut la începutul anului 1868. În condițiile în care cancelariile occidentale acordau după 1867 o atenție deosebită modului în care era rezolvată de către clasa politică românească problema evreiască, inițiativa celor 32 de deputați moldoveni stârnea din nou mai multe controverse. Prezentat în permanență ca un revoluționar și un adept al republicii, de către diplomații francezi mai ales,⁵² Brătianu avea de făcut față unei situații dificile din mai multe motive.

Problema evreiască, pe lângă transformarea ei într-un indicator al gradului de modernizare al societății românești, devine în această perioadă o modalitate de a realiza o presiune suplimentară asupra guvernului român. Dorind probabil să tempereze elanul liberalilor de la București de a sprijini mișcările popoarelor din Balcani și de a participa la diferite proiecte politice zonale, diplomați precum consulul general austriac, baronul Eder, amplifică uneori măsurile arbitrării luate de autorități împotriva evreilor, generând astfel noi replici din partea României. Autoritățile de la București sunt astfel angrenate în permanență în efortul de a explica anumite intervenții parlamentare sau de a prezenta rațiunile unor măsuri ale executivului.⁵³ Având mai degrabă rol explicativ decât acela al unei replici, circulara trimisă de către Ștefan Golescu, în calitate sa de ministru de externe, reprezentanților diplomați ai României, de la mijlocul lunii aprilie pe tema noilor incidente de la Bacău, ducea în cele din urmă la demisia sa din fruntea guvernului la 23 aprilie. Nefiind prima dată când puterile garante își manifestau vocal nemulțumirea pentru un act al guvernului român, surprindea însă rapiditatea de care dăduse dovadă

⁵⁰N. Corivan, *op. cit.*, p. 234.

⁵¹Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între unire și independență 1859-1877*, București, 1977, p.194-199.

⁵²Consulul francez de la Iași excela în acest sens, în Apostol Stan, *I. C. Brătianu,*, p. 205-207.

⁵³George Fotino, *op. cit.*, p. 421-422.

suveranul⁵⁴ în acceptarea predării mandatului de către șeful unui executiv contestat intern și extern, dar care reușise promovarea unei legislații importante⁵⁵

Renunțarea lui Ștefan Golescu la funcția de prim ministru era nu numai asumarea unei responsabilități pentru o criză provocată de circulara amintită, dar și o încercare de ieșire din izolarea la care era supusă România. Majoritatea liberală existentă în Parlament a fost motivul pentru care domnitorul și I. C. Brătianu credeau că este posibilă continuarea vechii formule guvernamentale, cu excepția deja amintită a primului ministru. La fel de echilibrat ca și fratele său, noul președinte al Consiliului de miniștri, Nicolae Golescu, cunoscând atmosfera externă, considera de datoria sa să ceară scuze diplomației europene pentru nota predecesorului său. În ciuda unui astfel de gest politic care stârnise numeroase critici din partea opoziției interne din rândurile căreia începe să facă parte și Frațiunea liberă și independentă⁵⁶, guvernul avea să întâmpine în continuare numeroase critici pe plan extern. Cel vizat de observațiile aspre venite din afara țării era I. C. Brătianu.

Într-un context care poate fi descris ca fiind unul ostil la adresa guvernului român, sunt totuși manifestări care pot fi considerate de bunăvoință față de România, precum participarea acesteia la expoziția universală de la Paris din 1867, cu un pavilion separat de cel al Imperiului otoman⁵⁷, dar și acte cu evidente consecințe politice, precum semnarea convenției poștale cu Prusia (iulie 1868), convenția telegrafică cu Rusia (august 1868), și înființarea agențiilor diplomatice la Viena și Petrograd⁵⁸.

În ciuda cererilor repetate ca I. C. Brătianu și formațiunea sa politică să se retragă de la guvernare, cea care avea să contribuie covârșitor la părăsirea puterii de către liberalii radicali era, ca în orice regim parlamentar, pierderea suportului pe care îl oferise până atunci legislativul. Reunind reprezentanți ai conservatorismului și liberalismului naționalist, grupul opoziționar obținea o primă victorie prin aprobarea de către Senat, în iulie 1868, a unei moțiuni de cenzură la adresa executivului⁵⁹, ale cărei efecte sunt însă anulate de votul de încredere pentru același guvern acordate de Camera Deputaților. Consecințele unei asemenea crize avea să impună o măsură la care suveranul obișnuia să apeleze tocmai atunci când considera că în felul acesta ar fi putut dezlega o criză politică, reflectată acum și prin dese schimbări de miniștri, dar și prin faptul că bune perioade de timp I. C. Brătianu ocupa mai multe portofolii, fapt interpretat de către Carol ca o dovadă

⁵⁴ Carol își exprimase nemulțumirea pentru trimiterea acelei note, circulară într-un moment în care el nu era în țară pentru a o autoriza, mai ales că era un act care atinge competențele ce îi fuseseră stabilite prin Constituție, în *Memoriile regelui Carol I*,..., p. 238-239.

⁵⁵ Legea de vânzare a domeniilor statului, legea construirii drumurilor publice, legea pensiilor, legea de organizare a armatei, în Paraschiva Câncea, Mircea Iosa, Apostol Stan, *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România*, București, Editura Academiei, 1983, p. 178-181.

⁵⁶ La 4 mai 1868, Nicolae Ionescu atacă guvernul pe tema notei trimise de Nicolae Golescu, în Senat, cerând explicații, în Anastasie Iordache, *Instituirea monarhiei*,..., p. 203.

⁵⁷ Ion Scurtu, *op. cit.*, p. 55.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ „M. O.”, nr. 148 din 2/14 iunie 1868, p. 919-920

a capacității sale intelectuale și politice⁶⁰, și anume convocarea unor noi alegeri. Ceea ce avea să ducă în cele din urmă la schimbarea guvernului liberal, condus de Nicolae Golescu, era semnalul transmis prin retragerea sprijinului politic și de către Prusia. Atitudinea „agresivă” a Austro-Ungariei față de România deranjată de sprijinirea mișcării românilor din Transilvania, urmată de cea a Franței care vedea în fiecare gest politic al guvernului o mișcare de apropiere față de Rusia nu mai surprindeau, în timp ce replierea Prusiei în aceeași lună noiembrie 1868⁶¹ în grupul contestatarilor⁶² avea să fie un semnal pentru Carol în privința posibilității de a mai susține pe liderul liberalilor radicali. Distanțarea față de acesta avea să se petreacă treptat prin mai multe discuții cu I. C. Brătianu pe parcursul lunii octombrie și noiembrie. La capătul acestora, Nicolae Golescu prezenta la 15 noiembrie 1868 demisia sa și a întregului guvern pe care îl condusesese pentru o scurtă perioadă de timp. Numirea lui Dimitrie Ghica a doua zi în funcția de prim ministru⁶³ avea să marcheze trecerea la o nouă etapă în viața politică a României, dar și a formațiunii politice din jurul lui I.C.Brătianu pentru care avea să urmeze o lungă perioadă de opoziție.

⁶⁰ *Regele Carol I, Cuvântări...*, vol I, pp.112-113.

⁶¹ La 23 noiembrie contele Keyserling, consulul prusac comunica domnului instrucțiunile noi pe care le primise de la Bismark. Acesta avea să spună că o rămânere a lui I. C. Brătianu la guvern ar determina Prusia să nu mai sprijine politica urmată de guvernul român de până acum, în N. Corivan, *Relațiile diplomatice ...*, pp. 235-236

⁶² Un semnal în privința unei mari atenții în privința politicii externe îl primește Carol chiar de la unchiul său Ioachim Napoleon Pepoli, care îi cerea în noiembrie 1868 să nu mai sprijine mișcarea insurecțională din Balcani, deoarece era în contradicție cu intențiile marilor puteri, în Arhiva Națională Centrală, fond Casa Regală, dosar 43, fila 3, 1868.

⁶³ În „Trompeta Carpaților”, 1868, nr. 683, din 21 noiembrie, p. 1. Revista politică comentează plecarea guvernului liberal și venirea celui de centru condus de D. Ghica, ”în fine s-a închinat steaua lui Vihlain: 11 februarie a recunoscut de mai mare pe fratele său pe 2 mai. i”, în Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac*, București, Editura Academiei, 1966, pp. 310-311.

THE LIBERAL GOVERNEMENT (1867-1868)

Summary

The 1867 may be considered an starting year of few important processes for Romanian political life. At first it must be said that after Alexander John Cuza removal it was existed at the Romanian society level very much expectations towards political life. Some of its such as starting mechanism of modernizing which contain more society landings were accomplished, other looked at a certain classification of intern political stage were fulfilled less. The 1867-1868 years can be considered like examplars as from perspective of co-operation too what was establish between Carol I and I.C.Bratianu, radical-liberals leader. The political relation between the two was based on common vision with the necessity of application of reforms in Romania and even so with a ferme attitude which the North-Danube state it must had in front of neighbour powers. The I.C.Bratianu courage in resolving problems was accompanied by the intuition Romanian stateman chief that he could have him such as straightforward co-worker.

If in november 1868 I.C.Bratianu leaved with him political friends this government it debted in first time to his consciousness of difficulties which his conservation in judgement positions most of all that extern pressure over Charles for he leaved powers sphercs are much bigger. It would succeed some good years in which I.C.Bratianu and Charles however were on diverging positions, they didn't break the comunication ways between they aside so the posibility of a new collaboration which it will start since 1876.

SERBĂRILE ÎNCORONĂRII DIN 1881 ȘI RESUSCITAREA TEMATICII ISTORICE ÎN PLASTICA NAȚIONALĂ

Adrian-Silvan Ionescu

În anul 1881, odată cu proclamarea Regatului, pe 14 martie, a crescut interesul pentru istoria trecută și recentă. Era un moment istoric însemnat pentru țară și legătura cu marile momente de glorie din vechime se cerea, cu necesitate, a fi împlinită.

Unii plasticieni au înțeles acest lucru și s-au reorientat spre tematica istorică după ce, aproape un deceniu, aceasta nu mai fusese abordată decât sporadic iar publicul, și mai ales critica, o primiseră fără entuziasm dacă nu chiar cu adversitate. Perioada de glorie a picturii istorice fusese cea de dinaintea și de după Unirea Principatelor, moment la fel de important ca și ridicarea României la rangul de Regat. Atunci, prin realizarea unor compoziții ce aveau drept figuri centrale pe marii domnitori și conducători de oști, Dragoș Vodă, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș și, mai ales, Mihai Viteazul - înfăptuitorul primei uniri a celor trei țări române - se legitima, prin artă, actul politic al Unirii și se certifica identitatea de neam și limbă a poporului ce o înfăptuise. În 1881 se legitimau prerogativele regale prin referiri la istoria îndepărtată sau foarte recentă a țării.

Pictorul Sava Henția evoca antichitatea: la Expozițiunea Artiștilor în Viață din 1881 el expusese marea sa pânză *Intrarea lui Traian în Sarmisegetuza* iar în 1882, *Triumful lui Cezar*, ambele lucrări conținând trimiteri neechivoce la gloria imperială și la tradiția acesteia în cultura națională. La cea din urmă expoziție și venerabilul Constantin Lecca expusese o *Intrare triumfală a lui Traian în Sarmisegetuza*.

Cum coroana regală ce-i era oferită domnitorului Carol I era o consecință firească a cuceririi independenței pe câmpul de luptă, subiectele inspirate de războiul din 1877 au fost constant prezente pe simeză, în 1881, *Episodul din bătălia de la Grivița* de Johann Nepomuk Schonberg iar anul următor *Atacul de la Grivița* de Friedrich Kaiser. Nicolae Grigorescu intrase demult în conștiința publicului ca autorul necontestat al scenelor de război atât datorită impunătoarelor sale picturi¹ cât și a *Albumului Războiului Independenței* ori a planșelor dispartate din acesta ce fuseseră fotolitografiate la Paris și apoi difuzate în toată țara²

Tot în 1881 expusese și Karl Storck duioasa lui compoziție, cioplită în marmură, *Pietatea română* sau *Mama răniților*, în care principesa Elisabeta era prezentată îngrijind un infanterist rănit în luptă.

Câțiva dintre artiștii români de primă mărime și-au adus aportul la festivitățile încoronării, unii executând chiar proiectele pentru însemnele regale,

¹ G. Oprescu - N. Grigorescu, Ed. Meridiane, București, 1962. voi. II, pp. 15-53. 96-98.

² Virgil Cioflec - Grigorescu, Cultura Națională. București. 1925. p. 29; N. Pătrașcu- N. Grigorescu, Tipografia Bucovina" IF. Toroușiu. București. 1930. p. 19; Petre Oprea, *Un act patriotic al lui N. Grigorescu. Albumul Războiului Independenței*, RMMM, 1, 1989; Adrian Silvan Ionescu, *Penel și sabie*, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 200, p. 188-192.

Astfel, Nicolae Grigorescu este autorul schițelor pentru coroana reginei Elisabeta³, ce a fost executată în atelierul bijutierului Resch din București⁴.

Theodor Aman, cel mai important și prolific autor de compoziții inspirate de istorie – care, în ultimii ani nu se mai manifestase în acest domeniu din lipsă de interes pentru această tematică și se orientase spre naturi statice, compoziții câmpnești și de gen – este solicitat să facă desenele pentru coroana și sceptrul regelui Carol I. Tot în vechime sunt căutate sursele documentare.

Pe 11 aprilie 1881, primul ministru Dimitrie Brătianu, prin adresa Nr. 468, îl însărcinează pe ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, VA Urechia, să prezideze comisia formată din B.P. Hașdeu, Alexandru Odobescu, Theodor Aman și Grigore Tocilscu, desemnată să stabilească, în ședința din 13 aprilie, "forma Coroanei lui Ștefan cel Mare și a sceptrului lui Mihai Viteazul"⁵. Din chiar această formulare se poate vedea că, pentru aceste însemne se dorea a fi ales un model istoric. Mai mult, în aceeași zi primul ministru îi pune la dispoziție lui V.A. Urechia documentația aferentă: "Am onoare de a înainta Domniei Voastre șapte copii de tablouri din Muzeul Național"⁶. Aceasta urma să slujească drept sursă de inspirație pentru comisia de specialitate. Dintre cei desemnați, doar Urechia, Hașdeu și Aman scemnează procesul verbal încheiat în urma dezbaterilor și care stabilea: "1. Coroana Regală a Romniei să aibă forma coroanei lui Mircea cel Mare și a lui Alexandru cel Bun, cari ambii au purtat coroana regală după tipul celei româno-bulgare a Assanilor. D Aman binevoicște a se însărcina de a schița forma acelei coroane după monumentele [documentele] ce i se pun la dispozițiune. 2. Tot D Aman va face o schiță de forma sceptrului regal, conducându-se după modeluri occidentale, reprodus de Dr. Bocsek cu adaosul însemnelor țării"⁷.

Deși guvernul se pronunțase în favoarea unor coroane "foarte scumpe și pompoase" pentru primii suverani ai României, Regele Carol se opusese acestei idei propunând sobrietate și simplitate, în acest sens venind în întâmpinarea dorințelor tatălui său, principele Carol-Anton de Hohenzollem care, în scrisoarea din 19 aprilie, întocmea un memoriu, admirabil argumentat, privind coroanele și ceremonia încoronării într-o monarhie proaspătă, modernă și țără tradiție⁸.

Schița în tuș a lui Aman pentru coroana și sceptrul regal se păstrează la Muzeul Theodor Aman din București. Planșa cu dimensiunile 45x27,5 cm este străbătută diagonal din dreapta jos în stânga sus de sceptrul în stil gotic, cu mâncrul lung, de secțiune hexagonală și având pe o parte a măciucii acvila Munteniei iar pe cealaltă bourul Moldovei, surmontați de coroană și în partea de jos cu delfinii Dobrogei, reîntoarsă în trupul țării după Războiul de Independență. Detaliul cu stema moldavă este

³ N.D. Popescu, Proclamarea Regatului României 14 Martie 1881 – 10 Mai 1881, "Calendarul României Libere", București, 1883, p. 59.

⁴ "Resboiul", 1364/29 Aprilie, 1881.

⁵ A.N.I.C, MC LP, dosar 3/1881, f. 2.

⁶ *Ibidem*, f. 3.

⁷ *Ibidem*, f. 6.

⁸ *Memoriile Regelui Carol I al României, de un martor ocular*, Ed. Machiavelli. București. 1994, voi. IV, p. 387-390.

plasată în dreapta iar în stânga jos, e schițată foarte fin, în vârful peniței, coroana regală⁹.

Coroana a fost executată în atelierele Arsenalului Armatei din oțelul unui tun capturat de la turci în 1877. Când, pe 3/15 mai 1881, suveranul s-a întors în Capitală, după două zile de odihnă la Sinaia, a găsit coroana în biroul său de la Palatul Cotroceni; "Ea se compune dintr-un cerc asupra căruia se ridică opt emisfere ce susțin globul regal cu «Crucea [Trecerea] Dunării»; forma ei este aceea a coroanelor regale moderne; înăuntru este îmbrăcată cu catifea roșie de pe care iese foarte bine în relief strălucitorul oțel."¹⁰

Neobositul locotenent-colonel Dimitrie Pappasoglu, adept al culturalizării și informării prin imagine ca și al democratizării artei prin litografii ieftine, accesibile oricui, a editat o stampă cu această coroană¹¹

Aman a făcut parte și din comisia convocată pentru a hotărî forma, dimensiunea și textul medaliei comemorative ce trebuia să se bată cu ocazia serbărilor încoronării. În adresa primului ministru el era cel dintâi menționat, urmat de B.P. Hașdeu, CI Stăncescu, Nicolae Grigorescu, Grigore Tocilescu și prezidată de VA. Urechia¹². După dezbateri, modelul este trimis spre aprobare primului ministru. Se pare că opțiunea fusese pentru un text ori o deviză în latinește căci Dimitrie Brătianu obiectează în adresa cu care înapoia acele proiecte: "N'ar ficeva mai bine ca exerga care încongiură cifrul regelui să fie în românește?"¹³

Medalia urma să fie făcută, conform gradelor, din aur, argint și bronz. Pe avers urma să aibă cifrul regal iar pe revers inscripția „Serbarea Proclamării Regatului, 10 Mai 1881; Legea din 14 Martie 1881, Ioan Brătianu, Ministru Președinte"¹⁴

Tot Aman este cel care face proiectul pentru ordinul "Coroana României", în 1889, când începuse să aibă dificultăți financiare, pictorul menționa această activitate benevolă într-o petiție către minister în care solicita să-i fie mărit salariul: " (...) am fost însărcinat a face desenul Coroanei de oțel a României - precum și cu decorațiunea purtând același nume și nu am primit nici o recompensă pentru aceasta. (...) "¹⁵ În memoriile sale, Alexandru Tzigara-Samurcaș menționa că, în 1908 când îi prezentase Regelui Carol I, *Catalogul Muzeului Aman* ce abia fusese publicat cu ocazia deschiderii casei-muzeu a maestrului, suveranul își amintea cu plăcere de artistul ce desenase noua decorație¹⁶.

⁹ Adrian-Silvan Ionescu - *Theodor Aman și Coroana României*. Revista Arhivelor, Nr. 2/1997, p. 249-250; Idem, *Portrete în istoria artei românești*, Editura Dorul, Norresundbv. Danmark, 2001. p. 63.

¹⁰ Memorii le Regelui Carol I ..., p. 392.

¹¹ Adrian-Silvan Ionescu, *op.cit.*

¹² A.N.I.C., M.C.I.P., dosar 3/1881, f. 5.

¹³ *Ibidem*, f 4.

¹⁴ *Resboiul*, nr. 1359/24 Aprilie, 1881.

¹⁵ Biblioteca Academiei Române. Cabinetul de Manuscrise. Arhiva Theodor Aman. I Acte 1-68, act 56

¹⁶ Al. Tzigara-Samurcaș, *Memorii I (1872-1910)*, Ed. Grai și suflet - Cultura Națională, București, 1991, p. 250

Astfel, directorul Școlii de Belle-Arte din București își adusese din plin contribuția la elementele de bază ale fastului monarhic.

Colegul său de catedră, sculptorul Karl Storck, și-a avut și el rolul în succesul serbărilor pentru că fusese desemnat de comitetul Societăților Germane din București să se ocupe de ornamentarea carului alegoric al acestora ce avea să defileze, alături de ale celorlalte corporații, pe 11 Mai. Au fost alese elemente simbolice reprezentative pentru ocupațiile și preocupările din timpul liber ale comunității germane: "D'asupra unui grup de stânci, într'un pavilion frumos ornat cu stegurile României, Germaniei și Austriei, sta România oferind scut și ospitalitate asociațiunilor germane ce petrec aci. Gruparea asociațiunilor a fost în modul următor: la capul carului era societatea de gimnastică reprezentată prin emblema ei. Partea dreaptă a carului era ocupată de cele două asociațiuni de muzică vocală *Lkdertafel* și *Eifftrachi*, reprezentând simbolic *cântul* prin două figuri răzimate de o liră. Partea stângă a carului era ocupată de cele două asociațiuni de ajutor *Deutcher Unterstiitztmgsverein* și *Anker*.

În mijlocul carului, pe un pedestal înalt, înconjurat de embleme comerciale, sta un chip robust bărbătesc cu mâna stângă pe ciocan și nicovală iar în dreapta ținând stindardul asociațiunii industriale și comerciale bucurestene.

Tote costumele erau împrumutate din evul mediu. Carul era tras de 6 cai frumoși cu hamuri roșii, conduși de 6 vizitii îmbrăcați tot în costume de evul mediu. Înainte mergea doi heraldi călări în culori austriece și germane și după ei un port drapel cu stindardul României, tot călare. După acesta venia trei călăreți suflând în fanfare, în costume tot din evul mediu."¹⁷

Pentru majoritatea personajelor secundare paji, heraldi, purtătorii de drapele sau baniere - se optase a fi îmbrăcate costume din Evul Mediu. Și aceasta nu numai la grupul societăților germane, în a căror țară de origine exista o bogată tradiție medievală, ci și pentai celelalte grupuri, Spre pildă, în Grupul al II-lea al Artiștilor dramatici și al Conservatorului de muzică defilau 2 crainici călări, 4 scutieri în costume istorice, 4 paji cu baniere, 8 scutieri ce țineau panglicile roșii cu ciucuri aurii ale carului și 4 copii de casă plasați la colțurile carului spre a ține ghirlandele de flori; urmau Ludovic XIII, mareșalul prinț de Soubise, Frânase I și Ruy Blas călări, apoi personaje din basmele românești. Zmeul, Pârlea Vodă călări urmați, pe jos, de suita lor, Murgilă și Zorilă, apoi alți călăreți în costume istorice și cu banierc, 4 boieri în portul din vechime, călări și 4 halebardieri cu care se încheia această procesiune"¹⁸

Foarte inspirat și bine organizat a fost cortegiul istoric al elevilor de la Institutul Urechia, care a deschis parada carelor alegorice pe 11 mai. În el erau reprezentate toate personajele importante ale gloriosului trecut al țării și prin alegorii, momcnțele de cotitură ale devenirii noastre ca națiune: Decebal, Traian, Ioniță Asan, Bogdan Dragoș și Radu Negru -descălecătorii legendari ai Moldovei și Munteniei, Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Vasile Lupu și Matei Basarab, Negru Vodă (de fapt Neagoe Basarab) și fiul său Teodosie, Mihai Viteazul

¹⁷ *Serbările în coronarei, 11 Maiu, Cortegiul Carelor, Grupul XXII, Resboiul, nr. 1381/17 Maiu, 1881.*

¹⁸ *Serbările încoronărei. 11 Maiu. Cortegiul Carelor Grupul III. Resboiul, 381/17 Maiu, 1881.*

Dimitrie Cantemir și Constantin Brâncoveanu, perioada fanariotă figurată de un boier velit, cu ișlic pe cap, un turc cu harapnic și un grec cu falanga în care se prindeau picioarele celor condamnați a fi biciuiți, Tudor Vladimirescu, anul 1848 reprezentat de o femeie drapată, Războiul Crimeii evocat de un francez, un britanic și un italian urmați de soldați în uniforme contemporane aceluși moment ce țineau lanțuri rupte ca simbol al emancipării și, în sfârșit, România Liberă, o tânără ce purta o replică a coroanei regale¹⁹. Costumele proveneau de la muzeu și de la Teatrul Național

Acest cortegiu a făcut mare impresie asupra entuziaștilor privitori chiar dacă unii nu identificau de la început personajele și, fie din naivitate fie din lipsă de cultură, îl luau pe Decebal, drept Tudor Vladimirescu ori chiar drept Arhanghelul Mihail iar pe Traian drept Irod ...²⁰. Selecția momentelor istorice făcuse făcută cu multă dibăcie, mai ales pentru perioada modernă când Unirea Principatelor fusese doar sugerată, diplomatic, prin grupul ofițerilor străini iar domnia lui Alexandru Ioan I fusese exclusă pentru a nu răni susceptibilitatea suveranului. Totuși, în defilarea ce se desfășurase cu o zi înainte, pe 10 mai, fuseseră incluși atât veteranii de la 1848 cât și membrii Divanului ad-hoc, alături de răniții din Războiul de Independență²¹

În dorința de a-și reprezenta cât mai bine specialitatea, unii dintre șefii de corporații au atins ridicolul și chiar *kitsch-ul* prin alegerea simbolurilor mult prea elocvente, care nu se potriveau contextului. Astfel, carul băuturilor gazoase era anunțat de o banieră albastră cu un sifon pe ea, purtată de o gardă de onoare ai cărei membrii, la căciula de plăieși aveau drept cocardă un cap de sifon; tot capetele de sifon ornamentau întregul car pe care se afla Zeița Hebe lângă un havuz din care țâșnea apa captată de două *ondine* în cupele cu care își potoleau setea. Iar, ca încununare a acestei alegorii *sui generis* care împletea mitologia cu realitatea prozaică, în fața carului se afla o coloană înaltă formată din sifoane²². Grotescul este atins, însă, de cei ce au aranjat carul săpunarilor și lumânărilor. Aceștia făcuseră publică mult înainte de ceremonia încoronării, dorința de a modela în săpun un monument al suveranului. La parada din 11 mai, mulțimea a putut aplauda această insolită și efemeră operă de artă: "Pe un car susținut și împodobit numai cu podoabe de săpun (...) se afla în picioare, în mărime naturală, având mâna stângă așezată pe sabie iar la picioare semiluna și un fes, statua Majestății Sale Regele, făcută cu totul din glicerina, de culoare închisă, iar lenta și epoletele de culoare deosebită."²³

Tot la o reprezentare statuară a apelat și ilustratorul Hipolit Napoleon Henryk Dembitzki, care se afirmase în timpul Războiului de Independență prin mai multe compoziții patriotice și alegorice tipărite pe cele două pagini din mijloc ale ziarului "Resboiului."²⁴ Cu câteva zile înaintea solemnității încoronării acest periodic își anunța cititorii de apariția sa în tiraj sporit și înnobilit de o planșă: "în onoarea zilelor de la 10 și 11 Maia, ziarul nostru având o / MARE ILUSTRAȚIE / reprezentând / O

¹⁹ *Serbarea încoronării. 11 Maiu, Cortegiul Carelor, Grupul 11, Resboiul*, nr. 1380/16, Maiu 1881.

²⁰ *Resboiul*, nr. 1381/17 Maiu, 1881.

²¹ *Memoriile Regelui Carol I ...*, p. 397.

²² *Resboiul*, 367/2 Maiu, 1881.

²³ *Serbarea încoronării. Secțiunea VI Grupul XXXI-ÎL, Resboiul*, nr. 1386/22 Maiu, 1881.

²⁴ Adrian-Silvan Ionescu, *op. cit.*, 2002. p. 145-149.

ALEGORIE A ÎNCORONĂRII / desemnată de cunoscutul și excelentul artist d Dembinsky (sic), va apare în 60.000 exemplare²⁵

În numărul apărut duminică 10 mai, pe paginile din mijloc era publicată lucrarea lui Dembitzky ce reprezenta pe cei doi suverani, cam bizar, în chip de busturi așezate pe socluri unite la bază de un ecuson cu noua stemă a României ce se suprapunea peste anul 1881, cioplit pe ele, în dreapta, urcată pe prima treaptă a fundației era o femeie togară ce simboliza România Liberă, cu o creangă de măsline în mâna dreaptă iar în cealaltă cu o coroană ce o ridica deasupra capetelor monarhilor. Spre acest grup central convergea populația recunoscătoare, țărani, țărănci și copii, doamne și domni de societate, ofițeri și soldați cu drapel, într-un entuziasm debordant ce sublinia apoteoza Regatului²⁶

Fastuoasele ceremonii ale încoronării trebuiau să fie immortalizate pentru posteritate. Vârșnicul pictor și fotograf al Curții, Carol Szathmari și l-a asociat pe mai tânărul Andreas D. Reiser pentru a fotografia momentele importante ale solemnității și defilarea carelor alegorice. Din păcate, din punct de vedere meteorologic zilele au fost nefavorabile iar fotografiile au ieșit palide și de slabă calitate. Totuși, era absolut esențial ca un asemenea eveniment epocal să fie păstrat pentru viitorime, între coperțile unui album.

De aceea Szathmari folosind ca bază de pornire neresușitele fotografii, execută acuarele, în stilul său inconfundabil, minuțios și, uneori, pueril când era vorba de reprezentarea multor personaje oficiale, încorsetate în ținuta de rigoare, cu aluri sobre și importante în timpul unei ceremonii solene. Și, pentru a le face cunoscute publicului și a le da o difuzare cât mai largă, le litografiază. În acest sens, între artist și litograful bucureștean Elia Grassiany se încheie o convenție pe data de 9 noiembrie 1883 prin care Szathmari se angajează să deseneze personal pe piatră compozițiile cu defilarea carelor, atât alb-negru cât și color, la prețul de 400 lei noi pentru fiecare planșă. La fiecare șase săptămâni trebuia să predea câte 2 pietre pregătite pentru tipărire urmând să se remită restul sumei din care primise un acout²⁷ Pentru legalizarea acestei convenții, artistul apelează la comisarul de poliție V. Constantin de la Secțiunea XIII a Capitalei, care pe verso adverește că semnătura aparține petentului și stampilează, sub semnătură, acest act pe 14 noiembrie 1883 într-o listă anexă, autorul enumera 12 compoziții care urma să le cromolitografieze:

„I.M.S. Regele Carol cu suita.

2. MS. Regina Elisabeta cu A.S. Principele Wilhelm în trăsură.

3. Carul simbolic al «Teatrului Național».

4. Carul «Comerțului»

5. Carul «Agriculturei»

6. Carul «Vânătoarea sălbatică»

7. Carul «Ceasornicari - Giuvaergii»

8. Carul «Constructorilor»

²⁵ Resboiul, nr. 1371/6 Maiu, 1881.

²⁶ Resboiul, nr. 1375/10 Maiu, 1881.

²⁷ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, Arhiva Artiștilor Plastici, C. Szathmari II Acte 1-4, actul I.

9. Carul «Caretașilor»

10. Carul «Băuturilor Gazoase»

11. Carul «Căilor Ferate»

12. Cortegiul «Socfietăței de] Dare la Semn București»²⁸

Pe 18/30 Mai 1884 Grassiany îi achita artistului suma de 2350 lei pentru executarea mai multor lucrări precum și pentru repararea unor pietre stricate (fie la transport fie în procesul tipăririi):

- "2 Tablouri Cofetarii și Băuturi, desenu [pe] pietre și origin[al]	800
- 2 Vânătoare sălbatică și Dr[umul] de fier origin[al] aquarfelă]	800
- 5 Originale, Giuvaergii, Agricultură, Regele cu suita, Comerțul și Teatru p[ia]t[r]ă reparat	600
- Repararea pietrelor Concordia și Băuturi spirtoase	<u>150</u>
	2350 ²⁹

Ultimul act care s-a păstrat este o factură din 9/21 octombrie 1884 prin care Grassiany achită suma de 800 lei pentru desenarea a două stampe cu carele Societăților germane și al Croitorilor, cizmarilor și pălărierilor³⁰ Stampele erau scoase pe piață ca fascicule separate imediat ce erau gata, urmând ca, ulterior, să fie legate în album. În martie 1884 presa anunța apariția primului fascicol care cuprindea 4 planșe³¹ Un an mai târziu se făcea reclamă la cel de al treilea caiet și publicul era îndemnat să se aboneze pentru un tiraj de lux care costa 30 lei³².

De mari dimensiuni *Albumul Carelor Simbolice de la serbarea încoronării Majestăților Lor Regele și Regina României, București 10-11 Mai 1881* avea o copertă frumoasă și atractivă: în stânga o figură feminină în picioare cu platoșă de aur și hlamidă pe umeri, ținând într-o mână o sabie iar în cealaltă o perină roșie pe care era așezată coroana regală; în dreapta o țărăncuță cu fusul și un copilaș bucălat

²⁸ *Ibidem*, act 4.

²⁹ *Ibidem*, act 2.

³⁰ *Ibidem*, act 3.

³¹ Românului, luni, marți 26. 27 Martie 1884. "A apărut de curând în editura d-lui E. Grassiany din București albumul carelor simbolice de la serbarea încoronării Maieștății lor lor. Regele și Regina României. Primul caet cuprinde palm cromolitografi i reprezentând societatea Concordia română, cofetarii și restauratorii, societatea comercianților de beuturi spirtoase, și corporațiunea brutarilor. Cele-l-aite caete vor apare la fiecare trei luni."

³² Resboiul, nr. 2756/16 Martie, 1885, "D. editor Elia Grassiany. str. Șelari No. 10, a terminai al treilea caet al albumului carelor simbolice de la serbarea încoronării] MM. LL. Regele și Regina României. Acest caet conține tablouri reprezentând: artele grafice, croitori, modiste, pălărieri, cismari și pantofari, societăți germane. Din îndemnu mai multor persoane d. Grassiany a început a primi abonamente pentru a li-a serie de lux. conținând șase tablouri, reprezentând. 1. Maiestatea Sa Regele Carol f cu marea suită militară întorcându-se de ia încoronare; 2. Maiestatea Sa Regina Elisaveta cu MMLL Principele Leopold. principele moștenitor al Tronului României, etc. în bogatu echipagiu regal aranjat ad-hoc pentru această serbare; 3. Caru artiștilom (Teatru); 4. Caru comercianților; 5. Societatea constructorilor și 6. Băturile gazoase. Prețul acestei a li-a serie este 30 lei. La abonare se va da un acout de 6 lei."

sprijinit de poala ei. întreaga compoziție a copertii era încadrată de ghirlande de verdeață și ramuri de măslin prinse de o cornișă aurie sub care se afla stema României.

Plășcele aveau culori cam tari și figurări destul de crispate și statice ale personajelor care, invariabil, priveau în afară ca pentru a fi văzute și recunoscute. Dar, oricât de scăzută ar fi valoarea lor artistică aceea de document este incontestabilă și dă măsura gustului istorist care a stăpânit ceremonia încoronării primului rege al României.

THE CROWNING CEREMONIES FROM 1881 AND THE RESUS CITATION OF THE HISTORIC THEMATIC IN THE NATIONAL PLASCTICS

SUMMARY

The article begins with a short incursion in the historic of the plastic reflection of the historic thematic to the grad events and the great princes and army rulers presents in the plastic of Sava Henția, C. Lecca or Johan Nepomuk Schonberg Frederich Kaiser.

The Crowning ceremonies from 1881 had mobilized the attention and the artistic qualities of an large palette of creators: painters - Nicolae Grigorescu, jewelers as Rosch, transferreres of the Elia, Grassiany importance, publishers, stage designers, dramatic artists, costumiers, etc.

The result of the artists' effort corroborated with that of the politicians it has materialized in a row of manifestations, which demonstrated and materialized the Romanian's attachment to the crowning of Carol the First.

SIMBOLURI ALE CINSTIRII DEDICATE REGELUI CAROL I

Virgiliu Z. Teodorescu

... rog ca generațiile viitoare să-și amintească, din când în când, de acela care s-a închinat cu tot sufletul iubitului său popor, în mijlocul cărui/a/ el s-a găsit așa de fericit.”

Carol I, 1899¹

Împlinirea în anul 1999 a 160 de ani de la nașterea² lui Carol I, domn și rege al României, impune, mai ales după anii de tăcere și chiar de dezinformare, acte impuse pentru a șterge din memoria urmașilor omul și faptele sale, să reamintim deci ceea ce au făcut înaintașii pentru cinstirea memoriei sale. Din bogatul evantai de manifestări ale acestor preocupări ne referim în prezenta comunicare la acele realizări care l-au immortalizat chipul și ipostazele care l-au caracterizat, în lucrări sculpturale, predilect a celor preconizate sau ajunse în for public. Evenimentele ulterioare zilei de 30 decembrie 1947 au dus la îndepărtarea³ samavolnică pornită din intenția de a scoate din istoria României pe cei care au reprezentat instituția monarhică.

Actele determinate firesc de evenimentele ulterioare lui decembrie 1989 impun ca să fie întreprinsă o asemenea incursiune în documentele de epocă pentru ca pe această cale urmașii să cunoască preocupările, realizările înaintașilor cu speranța că documentele să fie coroborate cu diverse imagini (fotografiile evidențiind procesul de creație, de amplasare, momentul dezvelirii sau ale altor solemnități, vederi, filme, insigne, medalii ș.a.) sau chiar mărturiile păstrate discret timp de câteva decenii, sfidând regimul represiv menit a ne sovietiza, toate pot sugera celor interesați fizionomia, ipostaze ale aceluia care timp de 48 de ani s-a aflat la conducerea statului român contribuind prin tact, prin exemplul personal împotriva risipei și a luxului, abnegație și

¹ Din testamentul întocmit la 14/26 februarie 1899, publicat în Monitorul Oficial, nr. 147 bis din 29 septembrie / 12 octombrie 1914, p. 7022.

² Carol Hohenzollern – Sigmaringen (20 aprilie 1839, Sigmaringen - Germania – 27 septembrie 1914, Sinaia, jud. Prahova). Studii și carieră militară. Om meticulos, prețuitor al timpului, se odihnea prin exercitarea a multiplelor preocupări. Exemplificăm, pentru a fi și în contextul comunicării, că s-a ocupat și cu sculptura în lemn. Printre altele a sculptat un dulap mare din lemn de nuc masiv. Peste ani, lucrarea a fost identificată și semnalată la Biblioteca V.A.Urechia din Galați. Raportul sculptorului Vasile Vasiliu - Falti este concludent. Vezi A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A.-Direcția Generală a Teatrelor și Operelor Române, dosar 70/1943, f. 251; C. Căzănișteanu, V. Zadian, A. Pandeia, *Comandanți militari*, Editura Militară, București, 1983, p. 72-73.

³ Măsurile au fost luate prin aparatul administrativ din subordinea Ministerului Afacerilor Interne în luna aprilie 1948. Controalele severe întreprinse în lunile următoare au dus la îndepărtarea ultimelor relicve ale “trecutului burghezo-moșieresc” Directiva a fost ca toate piesele de artă plastică turnate în bronz să fie predate Ministerului Forțelor Armate. Metalul lor a servit predilect la turnarea “operelor” de cinstire a “eliberatorilor” cu care s-au înzestrat numeroase localități.

responsabilitate, la schimbarea statutului României prin câștigarea Independenței, consolidarea economică, integrarea țării în contextul evenimentelor care au afirmat statul român pe plan european.

În anul 1866, la puțin timp după venirea în țară a prințului, sculptorul Karl Storck a dăltuit în marmură⁴ un bust al domnitorului Carol I. Un exemplar al lucrării a onorat ani de zile biroul președintelui Senatului României. O replică a lucrării a fost expusă⁵ în cadrul Expoziției Universale organizată la Viena în anul 1873. Din anul 1866 datează și un bust al domnitorului (biscuit) turnat la Meissen în porțelan⁶.

Artistul Karl Storck, pentru a populariza una din bogățiile României, realizează dăltuirea în sare a unui nou bust al domnitorului Carol I. Lucrarea a fost expusă în anul 1867 în cadrul Expoziției Universale organizată la Paris⁷

Aceste lucrări, comenzi oficiale, au fost menite să facă cunoscute Europei mutațiile realizate și preconizate după anul 1866. În următoarele decenii domnitorul și respectiv regele nu va mai acorda altor artiști posibilitatea de a le poza pentru elaborarea unor noi lucrări. Considerăm semnificativă poziția sa față de lucrările care ȳrjifică două evenimente cruciale, respectiv cucerirea Independenței României și inaugurarea podurilor de peste Borcea și Dunăre care asigură legătura feroviară cu Dobrogea. Și într-un caz și în altul a ccerut realizatorilor să fie simbolic cinstiți cei care au fost combatanți în oștirea României⁸ Ne referim la monumentele ridicate pe teritoriul Bulgariei la Grivița, Smârdan, Rahova și Opanez precum și la podul de la Cernavodă.

Sfârșitul de veac XIX a impus o actualizare a imaginii regelui Carol I și ca atare artistul Frederic Storck a dăltuit în marmură un bust și a modelat un relief în anul 1897. Artistul a revenit în anii următori realizând modelarea unui alt bust Regele Carol I. Lucrarea turnată în gips s-a păstrat în colecția familiei sculptorului⁹.

⁴ Academia Română – Publicațiunile fondului Elena Simu V, Ott Günther, *Sculptorii din familia Storck*, București, 1940; Karl Storck – Catalog sumar, poziția 10, bustul regele Carol I, 1866, marmură; Adrian Silvan Ionescu, *Sculptorii Storck (Catalog de expoziție)*, Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București, București, 1992, p. 9, Karl Storck, poziția 6 “Principele Carol”, ronde-bosse, marmură 82×57×35 cm., s.d.j.; C Storck, nedatat, colecția Muzeului Național de Artă al României; Eleonora Costescu, *Artiștii Storck*, Editura Arc 2000, București, 1996, p. 5-22.

⁵ Ott Günther, op. cit., p. 59.

⁶ A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., inv. 617, dosar 72/1948, f. 37, 37v., la 19 aprilie 1948 muzeul confirma primirea donației făcută de Viorica Nicolae Filitti, str. Wilson nr. 13, constând dintr-un bust al domnitorului Carol I, biscuit, 1866, Meissen.

⁷ Ott Günther, op. cit., poziția 12, bustul Carol I, 1867, sare; /Emanoil Bucuța/, *Artiștii de ieri*, în Boabe de grâu, anul IV, nr. 3/martie 1933, p. 181-182.

⁸ Atât la monumentele din Bulgaria cât și la cele din România înălțate pe timpul vieții sale, regele n-a acceptat să fie reprezentată figura sa. Cel mai concludent exemplu îl constituie podul peste Dunăre care, deși îi purta numele, a fost decorat cu marile statui evocatoare ale oștenilor de la 1877. Vezi *Podul peste Dunăre “Regele Carol I”* ziua inaugurării 14 septembrie 1895 – Programul manifestărilor.

⁹ Piesă din patrimoniul Muzeului familiei Storck; Adrian Silvan Ionescu, op. cit., p. 13, poziția 24 “Regele Carol I”, ronde bosse, marmură 21×70×39 cm. s.s.s.s.; Fr. Storck, datat și localizat s.s.s., București 1900, colecția Muzeului Storck.

Frederic Storck este autorul și a unui relief redându-i pe Ștefan cel Mare și regele Carol I. Lucrarea a intrat în patrimoniul Academiei Române¹⁰

Este epoca când sculptorul profesor Wladimir C. Hegel a dăltuit în marmură albă bustul regelui Carol I, patronul Fundației Universitare. Lucrarea a onorat ani de zile nișa din fața scării care conducea la direcțiunea bibliotecii¹¹. Artistul, la puțin timp după ce a venit în România la invitația lui Eugen Carada pentru a realiza o serie de lucrări și a intensifica învățământul artistic la toate nivelurile, a realizat un bust al regelui Carol I, lucrare care a încredințat-o spre turnare unui atelier specializat din Florența¹². O piesă a intrat în colecția Palatului Regal din București¹³. La final de veac, pentru a cinsti memoria aceluia care a contribuit la afirmarea ca oraș a localității Sinaia, localnicii au decis să realizeze un monument dedicat principelui Dimitrie Ghica. A fost pentru W.C. Hegel prilejul de a modela și un basorelief¹⁴ reprezentându-l pe regele Carol I și regina Elisabeta în momentul solemn când înmănau principelui Dimitrie Ghica și dr. Carol Davila, Actul de fundațiune al orașului Sinaia.

În anul 1901 corpul profesoral al liceului din Turnu Severin a inițiat comandarea și amplasarea în grădina liceului a unui bust al regelui Carol I, lucrare încredințată spre realizare sculptorului Constantin Bălăcescu¹⁵, piesă turnată în bronz. Inițiatorii au organizat dezvelirea în ziua de 10 mai 1902. O invitație a fost adresată și Casei Regale pentru a onora solemnitatea din cadrul liceului¹⁶.

La expoziția oficială organizată la București sculptorul C. Dimitrescu a prezentat o lucrare regele Carol I, piesă turnată în bronz¹⁷. La această manifestare artistică a participat și Frederic Storck cu o lucrare regele Carol I¹⁸. La 9 mai 1905 a avut loc solemnitatea dezvelirii¹⁹ lucrării amintită mai sus ca realizare a lui W. C. Hegel pentru Fundația Universitară Carol I. O replică a acestei lucrări a fost integrată în Pavilionul Regal de dr. Constantin I Istrati, comisarul general al Expoziției

¹⁰ Grigore Ionescu, *București - ghid*, București, 1938.

¹¹ Idem, p. 43-44.

¹² George Oprescu, *Știri contemporane despre artele plastice în România între 1890-1909*, în *Analecta*, III, București, 1946, p. 96-97.

¹³ Idem, p. 146; *Universul literar*, 16 octombrie 1906, p. 3.

¹⁴ *Familia*, 4 iulie 1899.

¹⁵ A.N.-D.J. Iași, fond Universitatea Alexandru Ioan Cuza, dosar 757/1909-1910, f. 14.

¹⁶ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. - Departamentul Artelor, inv. 819, dosar 70/1937, f. 58 ridicat prin preocuparea corpului profesoral al liceului. Soclu cu înălțimea de 3 m., bust turnat în bronz, înalt de 1 m., circa 70.000 de lei; ibidem, fond Muzeul ..., dosar 94, pachetul 15 fotografii care a reținut prezența autorului lângă lucrare (are mâna rezemată de soclu); ibidem, fond M.I.P.C., dosar 310/1902, f. 114 adresa din 14 martie 1902 prin care se arată cum au procedat pentru realizarea monumentului; ibidem Fototeca: Ilustrații 515 Liceul Traian cu grădina în care a fost amplasat monumentul.

¹⁷ Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Notită explicativă a expozițiunii oficiale de pictură, sculptură și arhitectură, 1902, București, poziția 171.

¹⁸ Idem, poziția 198; membrii juriului au acordat o serie de medalii celor mai valoroase participări, Frederic Storck obținând medalia a doua; A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., inv.654, dosar 9/1902, f. 3 cup Cronică.

¹⁹ Expoziția Generală Română 1906, București, p. 5.

Generale Române organizată la București în anul 1906²⁰ Autorul a realizat și multiplicat o reducere a acestei lucrări, una din piese intrând în patrimoniul Muzeului Anastase Simu²¹

Sculptorul Oscar Spaethe, la a V-a Expoziție a Societății Tinerimea Artistică organizată la București, a prezentat lucrarea regele Carol I. Era de fapt lucrarea care i-a fost comandată de slujitorii armei cavaleriei pentru a fi oferită ca dar Suveranului cu ocazia Jubileului a 40 de ani de domnie. În acest caz este vorba despre o statuie ecvestră²².

Calendarul Minervei 1906 a consemnat ca o realizare a sculptorului Fritz (Frederic) Storck a plăcii comemorative redându-i pe Ștefan cel Mare și pe Carol I. Capetele celor doi încadrate de lauri. Lucrarea a fost comandată de Academia Română²³

Două lucrări dăltuite în lemn au fost realizate de sculptorul Alexandru Dobrescu. Prima reda pe regele Carol I iar a doua pe regele Carol I și regina Elisabeta²⁴

Jubileul a fost prilejul de afirmare a mai multor inițiative de a immortaliza miniatural în metal efigia regelui Carol I. Oficialitatea a bătut o medalie jubiliară în bronz de formă ovală. Ea a fost acordată ca recunoaștere a meritelor atât ale civililor cât și ale militarilor²⁵ Gravorului Th. Radivon din București i-a fost încredințată modelarea unei plăchete²⁶ jubiliare bătută în argint și în bronz. Tânăra Societate Numismatică Română a încredințat spre modelare²⁷ o plăchetă sculptorului Carol Storck. Piesele au fost bătute în bronz.

Librarul Șaraga din Iași²⁸, o prezență în medalistica românească prin inițiativele sale de a remarca importante evenimente și prin elaborarea, baterca și difuzarea acestora, a fost și în acest caz realizatorul unei medalii cu toartă bătută în bronz²⁹

²⁰ 1866-1906 Amintiri despre jubileul de 40 de ani de domnie a M.S. Regele Carol I, Imprimeria Statului, București, 1906; Enciclopedia României, vol. IV, Imprimeria Națională, București 1943, p. 291-293.

²¹ *Ministerul Cultelor și Artelor – Muzeul A. Simu și Casa – Simu - Muzeu – Catalog*, Fondul Anastase Simu – București, 1937, p. 43, poziția 396, Regele Carol I, statueta bronz 9×23 cm.

²² *Expoziția a V-a a Societății Tinerimea Artistică, 12 martie – 1 mai 1906*, poziția 148 în catalog este reproducută această lucrare.

²³ Calendarul Minervei 1906, anul VIII, București, 1906, p. 78-79.

²⁴ George Oprescu, op. cit., p. 133.

²⁵ *Enciclopedia României*, vol. I, Imprimeria Națională, București 1938.

²⁶ G. Buzdugan, Gh. Niculiță, *Medalii și plăchete românești*, Editura Științifică, București, 1971, p. 155.

²⁷ Idem.

²⁸ Firma F. Șaraga = Librăria "Frații Șaraga – Iași", fondată în anul 1877 a evidențiat, în decursul anilor, preocupările lui Samoil, Elias și Aizic Șaraga în promovarea comerțului cu cartea românească și străină precum și valorificarea pieselor de anticariat, filatelie și numismatică; I. Massoff, *Strădania a cinci generații – Monografia familiei Șaraga – Biblioteca evreiască – Contribuții la istoria evreilor din România*, București, 1941.

²⁹ I. Massoff, op. cit., p. 62, 1906 medalie populară a comunei Iași pentru cinstirea jubileului.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

În cadrul celei de a VI-a expoziție organizată de Societatea Tinerimea Artistică, Oscar Spaethe a participat cu o statuie ecvestră turnată în bronz redându-l pe regele Carol I³⁰

Cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la cucerirea Griviței a fost bătută medalia cu toartă "Luarea Griviței și eliberarea Bulgariei" Pe avers erau gravate efigiile țarului Alexandru al II-lea și a regelui Carol I³¹ Și în acest caz realizator a fost Șaraga.

În anul 1908 în incinta Ateneului Român a fost organizată expoziția pictorului și sculptorului Ludovic Basarab. Cu acest prilej el a prezentat un mic bust dăltuit în marmură, montat pe un soclu din onix³².

În cadrul Salonului de primăvară 1909 organizat ca a VIII-a expoziție a Societății Tinerimea Artistică au fost expuse două busturi evocând personalitatea regelui. Ambele au fost dăltuite în marmură, unul de către Oscar Spaethe iar al doilea de către Dimitrie Paciurea³³ În anul următor aceiași societate a organizat în localul propriu de la Panoramă a IX-a expoziție cu care prilej sculptorul Oscar Spaethe a expus o nouă variantă a lucrării, prezentându-l pe rege călare³⁴. A fost anul când, după pensionare și părăsirea României pentru a-și petrece ultimii ani din viață în America, sculptorul W.C. Hegel a fost inclus în catalogul expoziției artiștilor în viață cu o lucrare preconizată de autor să devină monumentul de cinstire al regelui Carol I³⁵. Era o reducere dăltuită în marmură.

Revista Artileriei a prezentat o plachetă dedicată generalului feldmareșal al armatei prusiene, regele Carol I al României³⁶. La Expoziția oficială a artiștilor în viață din anul 1911 sculptorul Dimo (Pavelescu D.) a expus o statuie turnată în bronz

³⁰ Expoziția a IV-a a Societății Tinerimea Artistică, 15 martie - 1 mai 1907, poziția 187.

³¹ Idem, p. 63-64, 1907 medalia Luarea Griviței și eliberarea Bulgariei, pe avers efigiile țarului Alexandru al II-lea și a regelui Carol I iar pe revers inscripțiile în limbile rusă, română și bulgară: "În amintirea luării Griviței și a eliberării Bulgariei"; G. Buzdugan și Gh. Niculiță, op. cit., p. 257 menționează că este o medalie cu toartă realizată în bronz aurit și bronz argintat de 39 mm., gravor - firma Șaraga - Iași; Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol - Album heraldic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1981, p. 151-152, figura 159.

³² *Ateneul Român 1908 - Expoziția Ludovic Basarab*; A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., dosar 10/1908, f. 14 cup Adevărul, E. Brănișteanu, *Expoziția Ludovic Basarab din rotonda Ateneului Român* - lucrări de sculptură în miniatură; George Bezviconi, *Necropola Capitalei*, București, 1972, p. 64 Ludovic Basarab pictor, sculptor decedat în 1933, înmormântat la Cimitirul Sf. Vineri.

³³ A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., dosar 12/1909, f. 25, A VIII- a Expoziție a Societății Tinerimea Artistică la Ateneul Român - Salonul de primăvară.

³⁴ A noua expoziție de pictură și sculptură a Societății Tinerimea Artistică, 11 aprilie 1910 în localul propriu lângă Primăria București, poziția 234, Regele călare.

³⁵ *Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor - Expoziția oficială* - Catalog, p. 23, poziția 227 (în altă variantă de catalog p. 28, poziția 249)

³⁶ Revista Artileriei 4 /1910.

care-l reda pe regele Carol I. În catalog se făcea deja mențiunea că piesa era proprietatea regelui³⁷

Fără a fi integrată efigia regelui Carol I, pe medalia dedicată dezvelirii monumentelor Cuza Vodă și Mihail Kogălniceanu la Iași s-a reproduș un text din discursul regelui al cărui conținut a fost, este și va fi pilduitor pentru toți cei care vor să se afirme și să se mențină ca neam. Îl cităm spre luare aminte: "Popoarele se onorează și pe ele însăși când păstrează și înconjoară cu dragoste memoria marilor lor patrioți"³⁸. Au fost rostite pentru a fi auzite mai ales de către cei care din postura lor de lingușitori făcuseră totul pentru ca ridicarea monumentele de cinstire a celor doi reformatori și organizatori de țară să nu aibă loc, boicotând chiar și acțiunea de strângere a fondurilor și atribuirea locurilor de amplasare. Gestul regelui de a completa din caseta sa suma necesară a fost o concludentă pildă că el nu se alătura acestora.

Orașul Iași a fost gazda și a altei ample manifestări. În anul 1911, la împlinirea a 75 de ani de la fondarea Academiei Mihăilene și a 50 de ani de la înființarea Universității ieșene, a fost marcată și de baterca unci medalii comemorative. Pe aversul acesteia au fost reunite efigiile lui Mihai Sturdza Vodă, Cuza Vodă, și Vodă Carol I³⁹. Ambele medalii au fost lansate de firma Șaraga.

Calendarul Minerva 1912 a inclus fotografia statuii ecvestre modelate de Oscar Spac̃the redându-l pe regele Carol I⁴⁰

În luna noiembrie 1912, la Craiova a fost dezvelit un amplu monument Carol I evocând prima lovitură de tun trasă la Calafat de artileria română la 15 mai 1877 ca răspuns la actele provocatoare ale oștirii otomane, aflată pe malul drept al Dunării, care în zilele anterioare au efectuat acțiuni represive la adresa României după ce își declarase solemn Independența⁴¹. Compoziția de mari proporții cu numeroase personaje surprinse de artist în diverse ipostaze are la centru redat în picioare pe domnitorul Carol I în uniformă de campanie, urmărind cu mare atenție efectul tragerii bateriei românești. Domnitorul este încadrat de colaboratorii apropiați. Lucrarea cu care ani de zile s-au mândrit craiovenii a fost concepută și realizată de unul din copiii care la vârsta de 7 ani se afla în ambianța Calafatului. Trecerea anilor, pregătirea ca elev a lui Ioan Georgescu în arta sculpturii l-au mobilizat la realizarea acestei opere artistice, evocatoare a unui episod al luptei pentru Independență. Evenimentul

³⁷ *Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor – Expozițiunea oficială 1911*, p. 32, poziția 338; A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul dosar 19/1911, f. 8, cup Acțiunea; f. 10 cup L'Independence Roumaine.

³⁸ I. Massoff, op. cit., p. 65; G. Buzdugan, Gh. Niculiță, op. cit., p. 260 variante: argint, aramă 63 mm.

³⁹ I. Massoff, op. cit., p. 65; dr. Mihai Bordeanu, *Academia Mihăilleană – 150 de ani de la înființare*, în *Buletinul Societății de științe filologice din R.S.R.*, București 1983, p. 98-100.

⁴⁰ Calendar Minerva 1912, anul al XIV-lea, p. 119, fotografie.

⁴¹ A.N.-D.A.I.C., colecția Acte comemorative și de fundație, nr. 67, septembrie 1912, Craiova; Paul Rezeanu, *Artele plastice în Oltenia 1821-1944*, Craiova 1980, p. 115-117, menționează atelierul din Italia unde s-a realizat modelarea și turnarea. Este vorba de turnătorul Lippi din Pistoia, unde a și fost expusă înainte de a fi transportată în țară.

dezvelirii a fost marcat de două acțiuni ale medaliștilor: a fost realizată o medalie cu toartă bătută în bronz aurit după piesa gravată de Carniol⁴² și o plachetă modelată de gravorul Mendel-fiul, bătută în bronz patinat⁴³. Revenind la autorul monumentului din Craiova trebuie să amintim că el a fost preocupat de-a lungul anilor de figura regelui Carol I pe care la redat și la vârsta de 40 ani. Statuia a fost turnată în bronz⁴⁴. În ianuarie 1913 a modelat și un bust de asemenea turnat în bronz⁴⁵. În același an, în prestigioasa Editură Ramuri din Craiova a fost publicată o valoroasă culegere de impresii ale participanților la festivitățile dezvelirii monumentului, mulți fiind veteranii războiului din anii 1877-1878⁴⁶.

Campania militară a anului 1913 l-a inspirat pe artistul modelator la realizarea unei medalii dedicată întoarcerii armatei române din Balcani. În acest caz realizatorul a reunit chipurile lui Mircea cel Mare și al regelui Carol I făcând mențiunea datelor: 1386-1418, 1913. Editorul acestei medalii a fost firma Șaraga din Iași⁴⁷.

Un prim exemplu de localitate rurală care și-a propus și a realizat un monument dedicat cinstirii regelui Carol I îl oferă satul Gheorghe Lazăr, comuna Bucu din județul Ialomița. Sătenii din acest sat, la 14 septembrie 1914, au dezvelit monumentul menit să amintească viitorimii de regele Carol I⁴⁸.

În anul 1915, în plin avânt creator, artistul D. Pavelescu Dimo deschide în sala Esarcu, din incinta Ateneului Român, o expoziție personală în cadrul căreia a inclus un bust redându-l pe defunctul rege Carol I. Lucrarea turnată în bronz era evaluată la 5.000 de lei⁴⁹. Presa timpului a formulat o serie de aprecieri la adresa artistului și la creațiile sale⁵⁰. La cea de-a XVI-a Expoziție a Societății Tinerimea Artistică organizată în primăvara anului 1916 la București, sculptorul Frederic Storck a expus un bust al regelui Carol I evaluat la 2.500 de lei. Catalogul expoziției a inclus fotografia lucrării⁵¹.

⁴² G. Buzdugan, Gh. Niculiță, op. cit., p. 261, 33 mm; Maria Dogaru, op. cit., p. 152, figura 170.

⁴³ *Idem*, 91×62 mm.

⁴⁴ A.N.-D.A.I.C., fond Sindicatul Artelor Frumoase, dosar 8, D. Pavelescu Dimo.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Amintiri de la dezvelirea monumentului Independenței din Craiova, Editura Ramuri, Craiova, 1913, p. 118.

⁴⁷ I. Massoff, op. cit., p. 67.

⁴⁸ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. - Departamentul Artelor, inv. 819, dosar 70/1937, f. 63 cu

dimensiunile 4,50×1×1 m.

⁴⁹ *Expoziția Pavelescu Dimo - Catalog*, poziția 87; A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., dosar 26/1915, f. 43.

⁵⁰ A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., dosar 18/1911, f. 18; *Ilustrațiunea*, anul IV, decembrie 1915, p. 8; Anton Oprescu, *Sculptorul D. Pavelescu - Dimo*, în *Arhivele Olteniei*, anul VIII, nr. 45-46/1929, p. 497-505.

⁵¹ A 16-a expoziție de pictură și sculptură a Societății Tinerimea Artistică în localul propriu, lângă Primăria Capitalei, 27 martie 1916 *Catalog*, poziția 414.

La 12 mai 1916 sculptorul Vasile Chiriachide oferea spre achiziție Prefecturii județului Tulcea una din realizările sale, un bust modelat în mărime naturală redându-l pe regele Carol I, lucrat în gips și patinat cu bronz⁵²

Anii războiului, ai refacerii, ai dificultăților de tot felul au estompat preocuparea pentru evocarea defunctului rege. Prioritare erau actele de cinstire ale celor mulți care se jertfiseră pentru propășirea neamului românesc. Cel care a readus în atenție tema regele Carol I a fost sculptorul D. Pavelescu Dimo care, în cadrul retrospectivei organizată și găzduită de Ateneului Român în anul 1927, a expus o lucrare turnată în bronz reprezentându-l pe rege⁵³. Nu era un gest întâmplător, era fireasca reacție a aceluia care era dominat de profundele semnificații ale actului Independenței. Atent, el remarcase preocupările foștilor combatanți care la 30 august 1926 lansaseră un apel prin care erau provocați toți cetățenii țării să contribuie la finanțarea unei lucrări de anvergură care să se constituie monumentul național al cinstirii înfăptuitorilor Independenței României, ca act premergător ce i-a revenit ca misiune generației din primele decenii ale secolului al XX-lea. Se dorea ca fapta aceasta să fie componentă importantă a manifestărilor dedicate semicentenarului Războiul de Independență. Apelul a găsit în generalul Alexandru Averescu, aflat la guvernare, un sprijinitor activ care a realizat un proiect de lege adoptat de Parlamentul României și promulgat prin Decretul regal nr. 1149 din 28 aprilie 1927. S-a votat și un credit de 30.000.000. de lei pentru realizarea statuii regelui Carol I care urma să fie amplasată în fața Fundației Universitare Carol I și a Palatului Regal. Evenimente ulterioare ca doliul național instituit la moartea regelui Ferdinand I, criza economică mondială ce devenea tot mai apăsătoare pentru economia românească, au trecut acest obiectiv în așteptarea unor zile mai bune din deceniul următor. La împlinirea a 50 de ani de la Războiul de Independență, colonelul în retragere Christ M. Vassiescu, fost port drapel în batalionul I Vânători în războiul din 1877-1878, veteran în campaniile 1913, 1916-1918, membru în C.C. al Societății Virtutea Militară, a întocmit un memoriu edificator ca document de epocă pentru cele preconizate a ne fi transmise ca mesaj de la înaintași⁵⁴.

Demersurile pentru strângerea de fonduri au fost reluate la începutul noului deceniu. Astfel Ministerul Industriei și Comerțului se adresa Camerelor de comerț județene pentru a aloca sume care să se constituie contribuție la finanțarea viitorului monument⁵⁵.

⁵² A.N.-D.J. Tulcea, fond Prefectura jud. Tulcea - Serviciul Administrativ, dosar 41/1916, f. 60; Vasile Chiriachide (1886-1926). Studii la Tulcea, București, studii de sculptură în Italia, colaborator al sculptorului Raffaello Romanelli, activitate didactică, vezi Florica Cluceru, *Sculptorul dobrogean Vasile Chiriachide*, în Revista Muzeelor și Monumentelor, nr. 9/1983, p. 72-75.

⁵³ Ateneul Român - Expoziția retrospectivă a artiștilor români pictori și sculptori din ultimii 50 de ani. Catalog 1927, Tipografia I.C. Văcărescu, str. Umbrei nr. 4, poziția 342.

⁵⁴ A.N.-D.A.I.C., fond P.C.M., dosar 2/1928, f. 159-170 memoriul din 21 martie 1928 întocmit la București.

⁵⁵ A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., dosar 3, Catalogul expoziției jubiliare a Societății Tinerimea Artistică - Pavilionul Artelor, șoseaua Kiseleff, 26 octombrie 1928, poziția 218.

La expoziția de toamnă din anul 1928 a Societății Tinerimea Artistică, sculptorul Oscar Spaethe a expus statuia ecvestră evocându-l pe regele Carol I. Piesa făcea parte din colecția Casei Regale⁵⁶. Anul 1933 a înregistrat momentul inaugurării localului Fundației Universitare regele Ferdinand I din Iași realizat după proiectul arhitectului Constantin Iotzu⁵⁷. Autorul a preconizat integrarea la exteriorul edificiului, atât la fațadă cât și la atic, precum și în holul central a unor lucrări de artă plastică realizate de sculptorii contemporani⁵⁸. Pentru fațade a comandat niște medalioane evocatoare ale reprezentanților științei și culturii, pentru atic statui perechi redând reprezentanți ai conducerii statale iar în interiorul edificiului, într-o nișă care domină scara principală statuia patronului Fundației, regele Ferdinand I. Revenind la atici amintim de perechea Ștefan cel Mare și regele Carol I. Menționăm că la data inaugurării edificiului la atic se aflau expuse machetele 1/1 turnate în gips, urmând ca în anul următor să fie transpuse în piatră de Vrața, Ele se aflau în anul 1934 gata de a-și ocupa locul preconizat dar ulterior, cutremurul din noiembrie 1940 a impus, ca măsură de prevedere renunțarea la acest amplasament. S-a adoptat ca măsură "provizorie" depozitarea în curtea interioară. După 1947 perechile care aveau în compunere statuile regilor au fost desfăcute și înlocuite cu alte personalități⁵⁹. Dacă vechile statui impuseseră artiștilor creatori să le realizeze cu corecții la proporții care să permită o bună vizualizare de jos, acum, ele aflându-se la sol, provoacă privitorului fireasca întrebare: de ce sunt atât de disproporționate mai ales atunci când sunt comparate cu cele două executate fără corecția amintită ?

La 25-26 septembrie 1933 s-au desfășurat la Sinaia manifestările dedicate semicentenarului inaugurării Castelului Peleş. A fost prilejul ca o impunătoare statuie regele Carol I, realizată de sculptorul Oscar Han, să fie amplasată pe terasa din zona fațadei principale⁶⁰.

⁵⁶ A.N.-D.J. Vâlcea, fond Camera de comerț și industrie Râmnicu Vâlcea, dosar 2/1931, f. 55 adresa din 1 aprilie 1931

⁵⁷ Boabe de grâu, anul IV, nr. 9, septembrie 1933, p. 569, fotografia localului având la atic statuile; *Primul anuar al Municipiului Iași*, Iași, 1935, p. 195; I.V. Lupescu, *Monumentele Unirii*, Editura Sport – Turism, București, 1985, p. 150-151; Albina, anul XXXIX, nr. 39, 4 noiembrie 1935, p. 610; A.N.-D.J. Iași, fond Fundația Regele Ferdinand I, dosar 9/1933-1934; Constantin Iotzu, (28 mai 1884, Krushova – Macedonia, azi Albania 1 august 1962, București). Studii în București de arhitectură, carieră didactică; Paul Constantin, *Dicționar universal al arhitecților*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 162.

⁵⁸ Au fost cooptați la acțiune sculptorii Ioan Iordănescu, Ion Jalea, Ioan C. Dimitriu Bârlad, Richard P. Hette, Mihai Onofrei; Virgiliu Z. Teodorescu, *Monografia Mihai Onofrei*, manuscris.

⁵⁸ Statuile domnilor Ioan Vodă cel Viteaz și Petru Rareș Voievod, realizări ale sculptorilor Ieftimie Bârleanu și respectiv Ion Dămăceanu.

⁵⁹ Statuile domnilor Ioan Vodă cel Viteaz și Petru Rareș Voievod, realizări ale sculptorilor Ieftimie Bârleanu și respectiv Ion Dămăceanu.

⁶⁰ *Castelul Peleş 1883-1933*, ediție bilingvă română – franceză. Serbările semicentenarului 25-26 septembrie 1933. Dezvelirea statuii regelui Carol I a avut loc în ziua de 26. Statuia este semnată pe plintă jos și dataată: O. Han 1933 având în dreapta menționată și turnătoria: Guran și V. Popa. Facem mențiunea că în aceeași zi, pe stâncă care domină dinspre est Poiana Reginei (Poiana Stâinii), a fost dezvelită o placă cu un reușit relief modelat de Oscar Han pentru a evoca

Emanoil Bocuța aprecia în anul 1934 că cel mai frumos monument ridicat până la acea dată pentru a cinste memoria regelui Carol I este cel amplasat pe casa farului din larg, fiind în atenția navigatorilor la intrarea sau ieșirea din zona portului Constanța. Era un relief înalt redând efigia lui Carol I. Pentru cel ce poposea lângă acest basoreliev textul era o edificatoare prezentare a menirii apelor mării pentru poporul român⁶¹

Patrimoniul Muzeului Alexandru Saint Georges s-a completat în anul 1934 cu două donații: prima era un mic bust – biscuit redându-l pe domnitorul Carol I⁶², iar a doua era un medalion modelat de sculptorul Dimitrie Paciurea și turnat în bronz⁶³ la Școala de Meserii din București în anul 1894.

Anul 1935 a fost an al abordării categorice a realizării viitorului monument Carol I. Concursul lansat ca o chemare pentru toți artiștii români a antrenat la muncă sculptori, pictori, arhitecți dar și presa timpului. Interese materiale și morale au declanșat numeroase pasiuni partizane. Temperamente mai mult sau mai puțin susținute și de ideile concepute și transpuse în machetele prezentate s-au manifestat uneori violent, contestând rezultatele enunțate de juriu. Și acum, ca și în alte cazuri, unele lacune în redactarea clauzelor concursului au generat interpretări care au condus pe unii la nemulțumiri ajunse chiar și în instanțele judiciare pentru a-și apăra interesele lezate de hotărârile considerate ca arbitrar. Un asemenea exemplu l-a constituit sculptorul Oscar Han, bun și incisiv mânuitor și al condeiului de gazetar a lansat o virulentă campanie la adresa celor desemnați a juriza lucrările și a stabili ierarhizarea concurenților⁶⁴

Filă lângă filă documentele reunite la Ministerul Cultelor și Artelor – Departamentul Artelor sunt o concludentă mărturie a modului cum a fost lansat și cum s-au desfășurat și finalizat concursurile pentru monumentele regilor Carol I și Ferdinand I⁶⁵ Semnificativă a fost consemnarea lui “o h” care în articolul “Statuile regilor noștri” considera că este moral ca statuile înaintașilor să fie ridicate după cel puțin 50 de ani după moarte “50 de ani este un minimum de timp necesar să se filtreze sentimentele despre acești înaintași.” Referindu-se la proiectele supuse atenției publice prin expunerea în Sala Dalles considera că “monumentele preconizate de concurenți sunt monumente fixate în scris dar nu sunt exprimate plastic.”⁶⁶ Revista Gândirea de la Cluj a publicat reacțiile presei referitoare la desfășurarea concursurilor pentru

vizita împăratului Austro -Ungariei din anul 1896. După anul 1948 a fost ciuruită de gloanțele “vânătorilor de partizani”, azi fiind remarcabil numai locașul în care e fusesse încastrată.

⁶¹ Boabe de grâu, anul V, nr. 11, noiembrie 1934, p. 702.

⁶² A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., inv. 617, dosar 1/1934, f. 1v. donația lui Alexandru I. Zottu din 27 martie 1934.

⁶³ *Ibidem*, f. 119, 119 v. donația lui I. Gr. Lebădă din 23 iunie 1934.

⁶⁴ Oscar Han, *Dălți și pensule*, Editura Minerva, București, 1970, volumul a reunit câteva din articolele publicate la timpul respectiv, vezi p. 91.

⁶⁵ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. – Departamentul Artelor – Direcția Artelor, inv. 818, dosarele 64, 65, 66/ 1935.

⁶⁶ o h = Octavian Halunga, în *Gândul vremii*, anul III, nr. 9, 15 noiembrie 1935, p. 36.

monumentele regilor Carol I și Ferdinand I⁶⁷ La 23 decembrie 1935 era comunicat raportul Comisiunii ministeriale care cercetând machetele prezentate la concursuri precum și lucrările juriului, a confirmat hotărârile acestuia. Astfel, se menționau premiile acordate fără premiul de execuție. Urma să fie lansat un nou concurs cu participare restrânsă la care să fie prezentate de către concurenți numai machete ale unor monumente cu statui ecvestre. Lucrările noi prezentate urmau să fie examinate de fostul președinte al juriului și de un artist de renume mondială ca Landavski sau altul⁶⁸. La 28 decembrie a fost comunicată hotărârea comisiei pentru ridicarea monumentelor regilor Carol I și Ferdinand I prin care făcea cunoscute premiile și recompensele materiale acordate participanților, în total se atribuiau 750.000 de lei. Premiul I nu s-a acordat iar premiul II a fost obținut de Oscar Han și arhitectul Horia Teodoru pentru macheta monumentului regele Ferdinand I și Oscar Han pentru macheta monumentului regele Carol I. Material premianții primeau la premiul II câte 150.000 de lei pentru fiecare machetă. Premiul III a fost obținut de Ion Jalea și arhitectul Nicolae Georgescu pentru machetele monumentelor celor doi regi. Pentru machetele monumentului regele Carol I au primit recompense a câte 20.000 de leu următorii: Constantin Baraschi; Oscar Spaethe; Ionescu Varo și arh. I. C. Roșu; Ioan C. Dimitriu Bârlad și arh. N. Gh. Lupu; Emil W. Becker și Arh. George Ionescu. Au primit recompense a câte 10.000 de lei Ioan Arhot; George Leonida și arh. Maria Irineu; Lidia Kotzebue; Spiridon Georgescu și arh. Sterie Becu⁶⁹.

O pertinentă analiză a evoluției artei monumentale din România a întreprins-o Alexandru Busuioceanu în articolul "Monumente" integrat la rubrica Cronica plastică din revista Gândirea⁷⁰ Autorul revendica ca pe viitor să fie acordată cuvenita atenție din partea factorilor de decizie pentru a se putea obține rezultate superioare de la cei care, cu talent dar fără sprijin material, se confruntau cu condițiile grele ale vieții cotidiene.

Pentru etapa a II-a a concursurilor, pentru cele două monumente, au fost invitați concurenții premiați în etapa I-a. Termenul de depunere a machetelor la Sala Dalles era stabilit pentru 1 iunie 1936. Era obligatoriu să se prezinte numai machete ale unor monumente cu statui ecvestre⁷¹. O serie de artiști au solicitat ca termenul să fie prelungit până la 31 decembrie 1936⁷². Au fost și artiști care n-au participat la

⁶⁷ În cadrul rubricii dedicate artelor plastice.

⁶⁸ Universul, anul 52, nr. 353, 23 decembrie 1935, p. 7; sculptorul Landavsky, profesor la Academia Julien din Paris, a fost în decursul anilor îndrumător al multor tineri sculptori din România, printre care și Mac Constantinescu, vezi Mircea Grozdea, *Mac Constantinescu*, Editura Meridiane, București, 1972, p. 11.

⁶⁹ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. – Departamentul Artelor, dosar 64/1935, f. 96, 99 menționând și motourile cu care și-au definit participanții lucrările; ibidem 59/1936, f. 1-2.

⁷⁰ Alexandru Busuioceanu, *Cronica plastică – Monumente*, în Gândirea, Cluj, anul XIV, nr. 10, decembrie 1935, p. 534-535; idem *Scrieri despre artă*, editura Meridiane, București, 1980.

⁷¹ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. – Departamentul Artelor, dosar 59/1936, f. 3, 24-25.

⁷² *Ibidem*, f. 5.

prima etapă și care au cerut să fie admiși la cea de a doua⁷³ Dosarul cuprinde și notificările sculptorului Oscar Han nemulțumit de aprecierile juriului la prima etapă⁷⁴. Termenul solicitat de o serie de concurenți n-a fost acceptat dar totuși s-a ajuns la o prelungire. La 22 septembrie 1936 au fost convocați membri juriului pentru jurizarea machetelor prezentate de concurenți⁷⁵, întrucât aceștia, la 10 septembrie, au solicitat să cunoască verdictul. La data întrunirii, după trecerea în revistă a noilor machete, juriul a hotărât că nici o lucrare nu întrunea calitățile de a deveni viitorul monument⁷⁶.

La 4 octombrie 1936 concurenții au luat poziție față de hotărârea juriului, acuzând pe organizatori că n-au asigurat prezența presupusului specialist străin la vizionarea și aprecierea lucrărilor⁷⁷. Nemulțumiți de rezultat o serie de artiști au recurs la deschiderea unor litigii revendicând daune materiale⁷⁸.

Expozițional, Oscar Spaethe a participat la cea de-a 36-a acțiune a Societății Tinerimea Artistică cu proiectul monumentului regele Carol I⁷⁹ O nouă variantă a prezentat-o⁸⁰ același artist în anul 1937 la a 37-a expoziție organizată de Societatea Tinerimea Artistică. Cu prilejul inventarierii efectuate de Ministerul Cultelor și Artelor pe întreg teritoriul României a valorilor de patrimoniu aflate în forul public, județul Bihor a raportat existența unei statui a regelui Carol I în parcul Alba Iulia din Oradea⁸¹.

O inițiativă de amploare a fost lansată de locuitorii din Poiana Mare, județul Dolj care doreau să înalțe pe locul unde a fost organizat în 1877 Cartierul General al Armatei Române aflată nemijlocit sub comanda domnitorului Carol I până la trecerea la sudul Dunării pentru a prelua sectoare de acțiune împotriva trupelor otomane. Comitetul de inițiativă a făcut o serie de demersuri care să-I permită unui artist plastic realizarea monumentului. La 7 aprilie 1937 s-a obținut aprobarea pentru difuzarea în țară a 100 de liste de subscripție⁸². S-a obținut și aprobarea regelui Carol al II-lea pentru această acțiune⁸³ Revenim la doritul monument național a cărui sinuos proces de elaborare a impus celor cu drept de decizie să stopeze toată tevatura atribuirii

⁷³ *Ibidem*, f. 14 (Frederic Storck, Ion Mateescu, Cornel Medrea, Vasile Vasiliu - Falti, Mac Constantinescu, Ion Grigore Popovici, Boris Caragea, Celine Emilian, Dem. Anastasescu, Ion Irimescu, I. Negrulea /Iosif Fekete/, Borgo Prund, Mihai Onofrei, Elena M. Serova).

⁷⁴ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. - Departamentul Artelor, dosar 59/1936, f. 19, 25.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 36.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 38,39.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 42.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 43-44.

⁷⁹ *A 36-a expoziție a Societății Tinerimea Artistică, 18 aprilie - 15 mai 1936*, Catalog, p. 20, poziția 206 precizăm că o greșeală tipografică a definit lucrarea ca fiind Carol al II-lea, fotografia însă înlătură dubiul.

⁸⁰ *A 37-a expoziție a Societății Tinerimea Artistică, 4-30 aprilie 1937*, Catalog, p. 21, poziția 186.

⁸¹ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. - Departamentul Artelor, dosar 68/1937, f. 199.

⁸² A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I. - Administrația Generală, dosar 180/1937, f. 252.

⁸³ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. - Departamentul Artelor, dosar 89/1937, vol. I, f. 124 se menționa că regele Carol I a locuit între 15 mai - 27 iulie 1877 în această localitate avându-și aici Cartierul General al Armatei; f. 150 corespondența între Prefectura jud. Dolj și M.C.A. din 5 august 1937.

realizării. S-a decis ca lucrarea să fie încredințată unui artist plastic străin a cărui reputație să nu poată fi contestată de cei nemulțumiți. Analiza întreprinsă a determinat luarea deciziei ca cel solicitat să fie artistul sloven Ivan Mestrovic, autor a numeroase monumente amplasate în diverse țări ale lumii⁸⁴. Pentru monumentul regele Carol I contractul a precizat că va fi un monument cu statuie ecvestră. Pedestalul urma să fie placat cu granit de culoare închisă iar statuia urma să fie turnată în bronz. Înălțimea totală urma să fie de 12,50 m., respectiv 6 m. statuia. Termenul acordat pentru execuție era de doi ani. Valoarea lucrării era estimată la 480.000 de franci elvețieni⁸⁵. Preluăm câteva din precizările formulate în contractul pentru realizarea componentelor monumentului dedicat regelui Ferdinand I (statuia ecvestră + patru victorii). Compoziția metalului era prevăzută să conțină 88% aramă, 10% staniu, 2% zinc, cu o toleranță de 1%⁸⁶. Realizatorul machetei, pe parcursul executării, a solicitat o serie de informații care să-i permită să respecte elementele de fizionomie, ținută, costumație⁸⁷. Artistul a lucrat operativ pentru a îndeplini graficul impus de contract, informându-i pe beneficiari de etapele parcurse, Pentru a se realiza o bună recepție a machetei a fost definitivată componența comisiei. Au fost propuși de către Direcția Artelor, la 28 august 1937 următoarele persoane:

- 1) artiștii plastici Ion Jalea, Cornel Medrea, Frederic Storck, Milița Petrașcu;
- 2) criticii de artă Eugen Crăciun, Virgil Cioflec, Cricor Zambaccian;
- 3) directori de muzee Jean Al Steriadi (Muzeul Kalinderu), George Oprescu (Muzeul Toma Stelian);
- 4) artiștii pictori Theodor Pallady, George Petrașcu;
- 5) rectorii academiilor Camil Ressu (Academia de Arte Frumoase), Petre Antonescu (Academia de Arhitectură);
- 6) persoanele de specialitate din Ministerul Cultelor și Artelor Ion Minulescu (director general al Artelor), Ion Marin Sadoveanu (director general al Teatrelor), Ion Teodorescu Sion (inspector general al Artelor, George Ionescu (arhitect șef al ministerului)⁸⁸.

⁸⁴ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. – Departamentul Artelor – Direcția Artelor, dosar 49/ 1937, f. 9, 31, 32, 33. Ca apreciere a realizărilor sale, la 28 mai 1940 a fost ales membru de onoare al Academiei Române, vezi Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice*, Editura Academiei Române, București, 1952, p. 210. Eleonora Costescu, *Mestrovic*, Editura Meridiane, București, 1978 nu face referință la lucrările din România. Ivan Mestrovic (15 august 1883, Vrpolje - Slovenia – 1962, South Bend - S.U.A). Studii de sculptură la Viena, lucrările sale au fost amplasate în multe state ale Europei și ale Americii: Dubrovnic, Zagreb, Split, Belgrad, Cavtat, Otavice, Avala, Lovčen, New York, South Bend; O. Han, *Ivan Mestrovic*, în *Parlamentul românesc*, anul III, nr. 1520, mai 1932, p. 77-79; Boabe de grâu, anul IV, nr. 7, iulie 1933, p. 141-145.

⁸⁵ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. – Direcția Artelor, dosar 49/1937, f. 3, 10, 31, 31v., 32, 33.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*, dosar 90/1937, f. 52.

⁸⁸ *Ibidem*, dosar 49/1937, f. 18.

Propunerea din 28 august a fost supusă analizei și la 27 septembrie a fost adusă la cunoștință decizia ministerului din 24 septembrie prin care erau desemnate șapte persoane în comisia de recepție a machetelor turnate în gips:

1) Cornel Medrea	5) Ion Marin Sadoveanu
2) Milița Petrașcu	6) N.C. Davidescu (consilier juridic, conducătorul
3) Virgil Cioflec	contenciosului M.C.A.)
4) Jean Al Steriadi	7) George Ionescu ⁸⁹

Presa timpului a înregistrat în continuare manifestările de nemulțumire ale celor care se considerau frustrați prin decizia privind acordarea lucrării unui artist din străinătate. Gazetarul D. Stănescu, în articolul "Sculptorii noștri cer dreptate"⁹⁰, formula o serie de aprecieri menite să atragă atenția celor care-și arogau calități ce le lipseau pentru a lua decizii corespunzătoare.

În lucrarea sa arh. Grigore Ionescu a înregistrat la începutul anului 1938 existența în incinta unor instituții a o serie de lucrări de artă dedicate regelui Carol I. Astfel, la Fundația Universitară Regele Carol I, în salonul rotund se afla o statuie care-l reda pe rege în picioare⁹¹; la Ateneul Român, în cadrul Pinacotecii Statului⁹²; în Pinacoteca Municipiului București⁹³, în acel timp găzduit în casa amiralului Urseanu, se aflau câte un bust turnat în bronz după lucrarea modelată de sculptorul francez Ernest Dubois⁹⁴.

Reluăm prezentarea mărturiilor care fac referință la evoluția problemei monumentului național. După deplasarea comisiei și avizarea machetelor celor două monumente, artistul Mestrovic, după rețușările solicitate, a trecut la realizarea machetelor definitive (mărimea 1/1) care, după secționările necesare, urmau să fie încredințate spre turnare în bronz. Conform contractului urma să se facă și o recepția definitivă a acestor machete. În acest scop au intervenit în anul 1938 o serie de modificări în compunerea comisiei. Președinte a fost desemnat Virgil Cioflec⁹⁵ Comisia urma să se deplaseze la Zagreb la atelierul artistului. La 17 august 1938 i s-a comunicat președintelui lista membrilor cuprinzând numele lui Corneliu Medrea,

⁸⁹ *Ibidem*, dosar 55/1937, f. 76.

⁹⁰ Progresul, anul III, nr. 31, 1 septembrie 1937, p. 1,3..

⁹¹ Grigore Ionescu, op. cit., p. 43-44..

⁹² *Ibidem*. p. 58

⁹³ *Ibidem*, p. 166.

⁹⁴ Ernest Dubois (1863, Dieppe - Franța - 1930, Paris), sculptor cu lucrări în Franța și în alte țări, a fost invitat în România de către Eugen Carada ca să realizeze o serie de lucrări, predilect ale exponenților Partidului Liberar. Menționăm: I.C. Brătianu, Eugen Carada, Take Ionescu. Eugen Stătescu, dr. Alexandru Stăncescu, George Palade, Dimitrie Sturdza, George G. Mărzescu, George Cantacuzino, Caritatea ș.a., vezi George Oprescu, op. cit., p. 132-133; Anuarul Ateneului Român pe anul 1936, p. 274; Grigore Ionescu, op. cit., p. 58, 163, 166, 170, 231, 257.; George Bezviconi, op. cit., p. 30; Henri Stahl, *Statuile bucureștene*, în *Gazeta municipală*, anul 10, nr.476, 22 iunie 1941, p. 1; Oscar Han, *Dălți și pensule*, p. 21; *Pictura și sculptura*, nr. 3, iunie 1935, p. 20; Ramuri, anul XXVII, nr. 5-7, mai-iunie 1936, Craiova, p. 119-130; Universul, anul 53, nr. 269, 29 septembrie 1936, p. 5.

⁹⁵ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., Departamentul Artelor, dosare; 128/ 1938, f.3.

Milița Petrașcu, Jean Al. Steriadi și George Ionescu⁹⁶. La 27 august 1938 era înștiințat despre noua componență a comisiei: Virgil Cioflec, critic de artă, Nicolae C Davidescu, secretar general în Ministerul Cultelor și Artelor, Corneliu Medrea, sculptor, Milița Petrașcu, sculptoriță, Jean Al. Steriadi, pictor, George Ionescu, arhitect, și Nicolae Rusu Cruțescu, directorul contenciosului în Ministerul Cultelor și Artelor, în calitate de secretar al comisiei⁹⁷.

În țară s-au declanșat o serie de măsuri de sistematizare a piețelor în care urmau să fie amplasate cele două monumente. În acest sens s-a realizat o conlucrare între primarul general al Capitalei, generalul Dombrowski și ministrul Cultelor și Artelor, episcopul Nicolae Colan⁹⁸.

Și monumentul de la Poiana Mare a avut parte de o adevărată odisee ca urmare a intereselor diverselor persoane care doreau să impună un realizator sau altul. În acest carusel al intențiilor au fost implicați sculptorii Oscar Han⁹⁹, Horia Igiroșeanu¹⁰⁰, Mihai Onofrei¹⁰¹, arhitectul Constantin Cănanău¹⁰². Corespondența purtată este relevantă și pentru a înțelege eforturile Comisiei Superioare a Monumentelor Publice de a se respecta reglementările în vigoare care impuneau comanditarilor să prezinte dosarul complet pentru avizarea lucrării în scopul aducerii în forul public numai a unor monumente de calitate atât în privința realizării artistice și trănicia materialelor puse în operă cât și a mesajului transmis către viitorime¹⁰³.

Pentru amplasarea viitorului monument, concomitent cu lucrările de turnare executate în România de către firma Vasile V. Rășcanu¹⁰⁴ în incinta uzinelor Malaxa

⁹⁶ *Ibidem*, f.3v.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 10, 15.

⁹⁸ *Statuile regilor Carol I și Ferdinand I*, în *Gazeta municipală*, anul VII, nr. 353, 18 decembrie 1938, p. 4; A.N.-D.A.I.C., fond C. R., inv. 727, dosar 149/1939.

⁹⁹ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., Departamentul Artelor, dosarele: 93/1938, f. 12, 13, 14, 62, 63, 303, 303v.; 95/1938, f.109; 96/1938, f. 277; 125/1938, f. 5.

¹⁰⁰ *Ibidem*, dosar 90/1939, f. 33, 34, 36, 37, 113, 114. Horia Igiroșeanu (? – 10 iulie 1960, înmormântat la Cimitirul Sf. Vineri – București), sculptor, animator cultural, gazetar, susținător al cinematografului național și al învățământului artistic particular; vezi Petre Oprea, *Cronici și critici de artă în presa bucureșteană a anilor 1919-1923*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor – Muzeu*, nr. 2/1988, p. 81-90.

¹⁰¹ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., Departamentul Artelor, dosare: 90/1939, f. 24, 25, 35, 113, 115; 72/1939, f. 17v. aprobare dată la 21 martie 1939 prin Jurnalul nr. 379 al Comisiei Superioare a Monumentelor Publice; Virgiliu Z. Teodorescu, *Monografia Mihai Onofrei*, manuscris. Mihai Onofrei, studii la Iași, Roma, Florența, Paris, sculptor monumentalist, lucrări în țară și în străinătate (Italia Franța. Belgia ș.a.)

¹⁰² Constantin Cănanău arhitect absolvent din anul 1919 al Școlii de Arhitectură din București, locuia, în anii lansării proiectului pe str. Felix nr.33, iar pe aceeași stradă la nr.89 era turnătorul lui V.V. Rășcanu.

¹⁰³ Virgiliu Z. Teodorescu, Informații referitoare la activitatea desfășurată de către Comisia Superioară a Monumentelor Publice, în *Revista Arhivelor*, anul XII, nr. 1/1969, p. 129-134.

¹⁰⁴ Petre Oprea, *Istoricul turnătoriilor artistice în bronz din București*, în *Revista Muzeelor*, nr. 1/1969, p. 33-38; Virgiliu Z. Teodorescu, *Contribuții la istoricul turnătoriilor artistice în metal din România*, în *Muzeul Național*, vol. X, București, 1998, p. 181-188 amploarea pieselor,

folosind utilajele și colaborarea personalului acestei firme, s-a executat și o machetă din lemn a soclului și a statuii ecvestre pentru ca să permită definitivarea locului de amplasare în relație cu arhitectura ambianței limitrofe, proporțiile pieții, traficul auto și pietonal. Presa a reținut această preocupare¹⁰⁵. Gazetarul Ion Tăutu, în articolul *Așezarea unui monument de artă* enunța opiniile sale referitoare la amplasamentul lucrării lui Ivan Mestrovic.

Pregătirile pentru viitoarea dezvelire preconizată a fi organizată pentru a marca centenarul nașterii aceluia care a devenit domnitor și primul rege al României, au inclus numeroase obiective. Reținem în acest sens propunerea formulată la 16 martie 1939 de firma Robert Fässler din București¹⁰⁶, specializată în realizarea și comercializarea medaliilor, să execute pentru acest eveniment o medalie. Adresându-se Ministerului Cultelor și Artelor ca să obțină încuviințarea, prezenta două proiecte din care să aleagă unul care să se execute. Primul avea pe avers efigia regelui Carol I privind spre dreapta și o ramură de laur iar pe revers macheta monumentului. Al doilea proiect pe avers avea efigia regelui Carol al II-lea iar pe revers regele Carol I reprezentat călare. Ambele variante urmau să fie de Ø 6,5 mm¹⁰⁷

Pentru patrimoniul Muzeului Alexandru Saint Georges, sculptorul Ion Jalea a oferit, ca donație la 21 martie 1939, mai multe lucrări ale sale, printre care și un medalion turnat în bronz, redând efigia regelui Carol I, menționând că aceasta a fost piesa după care s-a realizat medalia Meritul Cultural (Cruce)¹⁰⁸. La 4 mai 1939 Prefectura Poliției Capitalei a analizat cu atenție programul manifestărilor din Piața Palatului Regal adoptând măsurile de rigoare care-i reveneau pentru a asigura buna desfășurare a solemnităților¹⁰⁹. Montarea monumentului, lucrările de cizelare – finisare s-au desfășurat sub directa supraveghere a artistului Ivan Mestrovic¹¹⁰. Presa a anunțat din timp despre solemnitatea din ziua de marți, 9 mai 1939 care urma să încununeze suita¹¹¹ manifestărilor dedicate centenarului nașterii regelui Carol I. Cinematografia românească și-a asigurat locurile de filmare pentru a realiza un documentar al acestor manifestări¹¹².

aprecierea pe care și-o câștigase V.V. Rășcanu l-au determinat pe Ivan Mestrovic să realizeze turnarea în România. La rândul său, V.V. Rășcanu, cunoscând limitele întreprinderii sale, a preferat ca în acest caz să recurgă la ambientul unei mari uzine unde cunoștințele sale tehnice l-au ajutat să obțină rezultate foarte bune.

¹⁰⁵ Gazeta municipală, anul VIII, nr. 363, 5 martie 1939, p. 1, 4.

¹⁰⁶ A fost una din firmele bucureștene care, alături de cea a lui Carniol a contribuit la marcarea unor evenimente prin elaborarea de simboluri miniaturale pe care le realizau bătute în diverse metale ca să poată fi achiziționate de variate categorii sociale.

¹⁰⁷ A.N.-D.A.I.C., fond, M.C.A. – Departamentul Artelor, dosar 90/1939, f. 124.

¹⁰⁸ Ibidem, fond Muzeul ..., inv. 617, dosar 6/1939, f. 101, 101v.

¹⁰⁹ A.N.-D.M.B., fond Prefectura Poliției Capitalei, dosar 58/1938-1939, f. 107-109.

¹¹⁰ Gazeta municipală, anul VIII, nr. 371, 7 mai 1939, p. 4.

¹¹¹ Centenarul nașterii regelui Carol I a fost mediatizat de presa românească, inclusiv știrile despre ceea ce s-a întreprins pentru solemnitatea dezvelirii. A.N.-D.A.I.C., fond C.R. inv. 727, dosar 139/1939.

¹¹² A.N.-D.M.B., fond Prefectura Poliției Capitalei, inv. 1695, dosar 2/1938, vol II.

Cu ocazia solemnității au rostit discursuri regele Carol al II-lea¹¹³, președintele Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu după care a urmat o defilare a membrilor Frontului Renașterii Naționale și o paradă militară. Astfel, monumentul dorit de înfăptuitorii Independenței ca simbol național al sacrificiilor umane și materiale după 61 de ani, onora centrul politic al Capitalei României ca mesaj către viitorime. A fost însă o satisfacție morală de scurtă durată, înlăturarea monarhiei la 30 decembrie 1947, facilitând falsificatorilor istoriei îndepărtarea acestor sacre simboluri de for public.

Zilele care au urmat dezvelirii monumentului au oferit presei posibilitatea informării cititorilor, formulării de diverse opinii, chiar și reacții negative la adresa concepției de redare a personajului¹¹⁴. Pentru savantul patriot Nicolae Iorga a fost un nou prilej de afirmare a unor definitorii aprecieri la adresa primului rege al României¹¹⁵. Discutabilă a fost redarea personajului fără chipiu, știut fiind cât de pedant, cu el și cu alții, a fost pentru a crea și pe această cale o atitudine demnă de statutul la care aspiram. Unul din gazetari aprecia că redarea fără chipiu a contribuit la umanizarea personajului¹¹⁶. Un alt gazetarnopina că între monument, amplasament și mediul ambiant nu există o concordanță¹¹⁷.

Serbările Centenarului nașterii regelui Carol I s-au desfășurat pe întreg teritoriul țării. De ampoare au fost cele organizate în orașul Turnu Severin, localitatea unde în mai 1866 viitorul domn a debarcat călcând pe pământ românesc după o riscantă călătorie în condițiile politico-militare ale timpului¹¹⁸. În anul 1939 "Luna Bucureștilor" a fost organizată în perioada 17 iunie-17 iulie. Cu acest prilej, Sindicatul Artelor Frumoase și-a înscris participarea în program prin organizarea unei expoziții în cadrul căreia pictori și sculptori au avut prilejul să prezinte din ultimele lor creații. Sculptorul Horia Igiroșeanu a expus macheta pe care a conceput-o pentru un monument dedicat cinstirii regelui Carol I¹¹⁹.

La Salonul Oficial deschis la 1 mai 1941, consecvent, sculptorul Oscar Spaethe prezenta o nouă lucrare evocatoare a regelui Carol I¹²⁰.

¹¹³ Colecționarul ing. Silviu N. Dragomir, în cadrul rubricii "Un București mai puțin cunoscut" publicată de Cotidianul din 7 mai 1997 sub titlul Monumentul regelui Carol I, a redat textul cuvântării regelui Carol al II-lea schimbând însă data, atribuind discursul zilei de 10 mai 1939.

¹¹⁴ Menționăm numai câteva asemenea exemple: Universul, anul 56, nr. 125, 10 mai 1939, p. 13; Căminul Cultural, anul V, nr. 5, mai 1939, p. 386-387; Gazeta municipală, anul VIII, nr. 372, 14 mai 1939, p. 1; Satul, anul IX, nr. 103, iunie 1939; Calendarul Universul 1940, p. 76.

¹¹⁵ Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. IV, , p. 319-328.

¹¹⁶ A.N.-D.A.I.C., Fototeca, inv. 1407 F I 6936; Cuget clar, anul III, nr. 51/29 iunie 1939, p. 821-823;

¹¹⁷ Parlamentul românesc, anul X, nr. 298, 22 mai 1939, p.11, 12.

¹¹⁸ A.N.-D.M.B., fond Prefectura Poliției Capitalei, dosar 58/1938-1939, f. 107-109; Calendarul Universul 1940, p. 76.

¹¹⁹ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. - Departamentul Artelor, inv. 819, dosar 96/1939, f. 33.

¹²⁰ *Ibidem*, dosar 86/1941, f. 11-12 proces verbal al comisiei de organizare a Salonului Oficial întrunită la 1 mai 1941. Vezi și dosarele 80, 81, 82, 85, 87, 88/1941; cronică în Gândirea, anul XX, nr. 6, iunie 1941, p. 331-334.

La 9 mai 1941, cu prilejul jubileului de 50 de ani de la înființarea Fundației Culturale Regele Carol I, în ambianța aulei acestei prestigioase instituții, Ion Petrovici a ținut o amplă cuvântare¹²¹ Monumentul care domina axul de la intrarea în corpul central al Fundației a fost mediatizat, atât presa cât și o serie de publicații de propagandă turistică integrându-i imaginea prin realizarea unor fotografii care, prin unghiurile alese au subliniat calitățile artistice, anatomice ale calului și călărețului¹²². Recepția definitivă a celor două monumente a fost în anul 1941. Considerăm semnificativ referatul întocmit de Adrian Maniu, inspector general în cadrul Direcției Artelor¹²³

Ministerul Propagandei Naționale, Serviciul Expozițiilor solicita, la 12 mai 1943, Direcției Artelor un bust al regelui Carol I pentru a fi integrat între piesele evocatoare ale participării României la războiul din 1877-1878. Se punea chiar problema ca eventual să fie turnată o replică după una din piesele deținute de Ministerul Cultelor și Artelor. Artista Cruțescu Storck oferise o asemenea lucrare pe care însă, fără a preciza motivele, numitul minister o refuzase considerând că problema se poate rezolva printr-o preluare din lucrările depozitate la Ministerul Cultelor și Artelor a unei piese disponibile sau realizarea unei replici. Comisiunea Superioară a Monumentelor Publice, în răspunsul formulat, aducea la cunoștință că nici o lucrare nu poate fi returnată (turnarea unei replici) fără aprobarea autorului sau moștenitorilor legali.

Deținem și informații sumare¹²⁴ fără a putea preciza data realizării lor. Semnalăm alte câteva lucrări care, pe parcursul anilor, au fost integrate în diverse colecții și de a căror soartă ulterioară nu avem știri. Menționându-le avem speranța că vor fi identificate și reintegrate la locul ce li se cuvine.

Sculptorul ieșean Richard P. Hette este realizatorul unui bust regele Carol I care a fost preluat de Pinacoteca din Iași. Tot el, la Fundația Culturală Regală din București a avut un basorelief regele Carol I iar la Fundația Culturală din Iași un medalion regele Carol I¹²⁵

În orașul Curtea de Argeș sculptorul Oscar Spaethe a avut amplasată o lucrare evocându-l pe regele Carol I¹²⁶.

În anul 1949, în plin proces de lichidare silită a patrimoniului muzeului care-i purta numele, Alexandru Saint Georges încă acționa pentru salvarea relicvelor trecutului prin noi achiziții. Era perioada când o persoană care deținea documente "compromițătoare" era pasibil de sancționare cu ani grei de temniță pentru acuzații gratuite ca fiind trădător, sabotor ș.a., multe asemenea sloganuri. Mulți le-au distrus,

¹²¹ Ion Petrovici, *Momente solemne*, ediție întregită, Casa Școalelor, 1943, p. 119-123.

¹²² Willy Prager, *București orașul contrastelor*, ediție bilingvă, Berlin /1942-1943/, p. 22.

¹²³ A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A. – Departamentul Artelor, dosar 7/1941.

¹²⁴ Ibidem, dosar 93 /1943, f. 145, 146.

¹²⁵ A.N.-D.J. Iași, Biblioteca 1692, Richard P. Hette, *Titluri și lucrări*, Iași, 1939, Tipografia Beawo, p. 13 (la rubrica monumente executate). Richard P. Hette (11 august 1890, Piatra Neamț, județul Neamț – 17 iulie 1981, București) studii la Iași, Florența, Paris, sculptor, activitate didactică.

¹²⁶ Virgiliu Z. Teodorescu, *Oscar Spaethe*, în Muzeul Național Peleş – Anuar vol. I/1996, p. 34-46.

alții le-au îngropat cu speranța că va veni ziua regenerării naționale, iar alții au căutat să le depună acolo unde sperau că vor fi salvate și într-o bună zi vor fi mărturiile concludente. Un asemenea gest a făcut în anul 1949 și Dan Anghelescu care a oferit ca donație un bust regele Carol I. Era o realizare a sculptorului german I. Boesse din Berlin, o piesă turnată în bronz de 47 cm. Și un alt bust realizat de W.C. Hegel care de asemenea îl evoca pe regele Carol I, era turnată în bronz, a vea 35 cm¹²⁷

* * *

Periplu întreprins cu ajutorul mărturiilor din arhive sunt convins că poate fi coroborat cu alte multe informații permițând în viitor elaborarea unei lucrări (text și imagini) care să fie o sursă de referință pentru viitorii artiști care vor aborda această temă. Publicarea cataloagelor cu patrimoniul deținut de diferite instituții muzeale va completa și chiar corecta unele lacune știut fiind că restructurările organizatorice practicate în ultimele decenii au dictat mișcări de patrimoniu, pierzându-se deseori urma la multe din piesele la care publicații mai vechi făceau referință. Lectura prezentei comunicări poate va contribui și la readucerea în forul public a unor piese salvate iar într-un viitor mai prosper, pe baza lucrărilor miniaturale să se treacă la reconstituirea marilor monumente de care cu atâta tenacitate am fost samavolnic deposezați. A venit timpul să ne refacem simbolurile trecutului, călăuză pentru viitor.

¹²⁷ A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul ..., inv. 617, dosar 16/1949, f. 16v.; remarcabil este faptul că în anul 1949, în plin proces de desființare – lichidare și redistribuirea pieselor către alte instituții muzeale, și nu numai, Alexandru Saint Georges achiziționa în continuare ca să salveze mărturiile trecutului de care mulți, din prudență, preferau să le încredințeze unui asemenea pățimaș. Virgiliu Z. Teodorescu, *Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint Georges*, în Muzeul Național, vol. IX, București, 1997, p. 127-143.

DES SYMBOLES DU RESPECT DÉDIÉS AU ROI CAROL I

RÉSUMÉ

La lecture de cet article peut contribuer à la publication de quelques pièces sauvées, et plus vite, à l'aide des travaux miniaturals, à la transition vers la reconstitution des grands monuments dont nous avons été dépossédés. Il est venu le temps de refaire les symboles du passé, un guide pour l'avenir.

Abrevieri la note:

A.N.	Arhivele Naționale
D.A.I.C.	Direcția Arhivelor Istorice Centrale
D.M.B.	Direcția Municipiului București
D.J.	Direcția Județeană
C.R.	Casa Regală
M.A.I.	Ministerul Afacerilor Interne
M.C.A.	Ministerul Cultelor și Artelor
Muzeul ...	Muzeul Alexandru Saint Georges
P.C.M.	Președinția Consiliului de Miniștri
s.d.j.	semnat dreapta jos
s.s.j	semnat stânga jos
s.s.j.s	semnat stânga jos spate
inv.	inventar
fila	
p.	pagina

REPERE CRONOLOGICE:

1866 Karl Storck – bust “Domnitorul Carol” – marmură – Senatul României – Expoziția Universală, Viena 1873.

1866 bust (biscuit) “Domnitorul Carol” porțelan de Meissen.

1867 Karl Storck – bust “Domnitorul Carol” – sare – Expoziția Universală, Paris 1867.

1897 Frederic Storck – bust “Regele Carol I” – marmură.

– placă comemorativă “Regele Carol I și Ștefan cel Mare” – Academia Română.

– Bust “Carol I” – gips.

Începutul secolului XX Wladimir C. Hegel - bust “Carol I” – Fundația Culturală Regele Carol I – dezvelit 9 mai 1905.

- relieful "Regele Carol I și regina Elisabeta înmânând principelui Dimitrie Ghica și dr. Carol Davila actul de fundațiune al orașului Sinaia.
- 1901 Turnu Severin în curtea liceului Traian - Constantin Bălăcescu – bustul regelui Carol I - dezvelit la 10 mai 1902.
- 1902 Expoziția Oficială a artiștilor în viață - C. Dimitrescu – bust "Regele Carol I – bronz.
- 1902 Frederic Storck – bust "Regele Carol I".
- 1906 București, Parcul Carol I – Pavilionul Regal – Frederic Storck – bust "Regele Carol I" - o replică la Muzeul Simu.
- 1906 Expoziția Tinerimea Artistică – Oscar Spaethe – statuia ecvestră "Regele Carol I comandată de arma Cavaleriei pentru a-i fi oferită ca dar cu ocazia jubileului.
- 1906 Alexandru Dobrescu a dăltuit în lemn lucrările: "Regele Carol I" și "Regele Carol I cu regina Elisabeta".
- 1906 Carol Storck a modelat medalia și placheta jubiliară bătute în bronz.
- Medalia cu toartă "Regele Carol I" bătută în bronz, lansată de firma Șaraga – Iași.
- 1907 iunie expoziția Tinerimea Artistică – Oscar Spaethe – statuia ecvestră "Regele Carol I" – bronz.
- 1907 medalia cu toartă "Luarea Griviței" lansată de firma Șaraga – Iași.
- 1908 expoziția Ludovic Basarab la Ateneul Român – bust "Regele Carol I" dăltuit în marmură, montat pe un soclu onix.
- 1909 a VIII-a expoziție Tinerimea Artistică – Oscar Spaethe . bust "Regele Carol I" – marmură.
- Dimitrie Paciurea – bust "Regele Carol I" – marmură.
- 1910 a IX-a expoziție Tinerimea Artistică – Oscar Spaethe – statuia ecvestră "Regele Carol I" (variantă).
- Wladimir C. Hegel – reducție a preconizatului monument "Regele Carol I"
- 1911 Expoziția Oficială a artiștilor în viață – Pavelescu - Dimo – statuia "Regele Carol I – bronz – proprietatea regelui Carol I.
- 1911 medalia dedicată împlinirii a 75 de ani de la înființarea Academiei Mihăilene având pe avers efigiile: Mihai Sturdza, Cuza Vodă și Vodă Carol I.
- 1912 noiembrie, Craiova - dezvelirea monumentului evocând prima lovitură de tun trasă la Calafat la 15 mai 1877, având în partea centrală pe domnitorul Carol în picioare, autor Pavelescu Dimo.
- 1913 Pavelescu Dimo, bust "Regele Carol I".
- 1913 medalia campaniei de la sudul Dunării având pe revers efigiile: Mircea cel Mare și regele Carol I, lansată de firma Șaraga – Iași.
- 1914 septembrie 14, satul Gheorghe Lazăr, comuna Bucu, jud. Ialomița – dezvelirea monumentului dedicat regelui Carol I.
- 1915 D. Pavelescu Dimo – expoziție la Ateneul Român, sala Esarcu – bustul regelui Carol I – bronz.
- 1916 a XVI-a expoziție Tinerimea Artistică – Frederic Storck - bust "Regele Carol I".
- 1916 mai 12, Vasile Chiriachide oferă Prefecturii județului Tulcea bustul "Regele Carol I", gips patinat bronz.
- 1926 august 30 apelul lansat pentru realizarea monumentului Independenței având pe regele Carol I ca exponent al acestui ideal.

- 1927 Salonul Ateneului Român – D. Pavelescu statuia “Regele Carol I” – bronz.
- 1928 expoziția Tinerimea Artistică – Oscar Spaethe – statuia ecvestră “Regele Carol I” – colecția Casei Regale.
- 1933, Iași inaugurarea localului Fundației Universitare Regele Ferdinand I – la atic perechea de statui Ștefan cel Mare și regele Carol I – piatră de Vrața.
- 1933 septembrie 25-26, Sinaia – semicentenarul Castelului Peleş – Oscar Han, statuia “Regele Carol I” - bronz .
- 1934, Constanța, farul de larg – relief– efigia “Regele Carol I”.
- 1934 în patrimoniul Muzeului Alexandru Saint Georges sunt primite, ca donații: bust (biscuit) “Domnitorul Carol I”; medalionul “Regele Carol I”, 1894, Dimitrie Paciurea, bronz turnat la Școala de Arte și Meserii – București.
- 1935, București – sala Dalles – concursul pentru monumentul “Regele Carol I” (Independenței) – reacții.
- 1936 etapa a II-a a concursului – reacții.
- 1936 a 36-a expoziție Tinerimea Artistică – Oscar Spaethe – macheta monumentului “Regele Carol I”
- 1937 la recensământul monumentelor de for public se raporta că la Oradea, în Parcul Alba Iulia se afla statuia regelui Carol I.
- 1937 locuitorii comunei Poiana Mare, județului Dolj, inițiază ridicarea monumentului dedicat regelui Carol I.
- 1937 acordarea lucrării monumentului regelui Carol I sculptorului Ivan Mestrovich.
- 1938 la Fundația Universitară Regele Carol I se afla, în sala rotundă, statuia regelui Carol I.
- Ateneul Român – Pinacoteca Statului și Pinacoteca Municipiului București – busturile regelui Carol I – Ernest Dubois.
- 1938, București, Piața Palatului Regal pregătiri pentru amenajarea zonei de amplasare.
- 1939, București, Uzinele Malaxa – turnătorul V.V. Rășcanu a coordonat operațiunile de turnare și cizelare a componentelor monumentului – statuia ecvestră “Regele Carol I”.
- 1939 mai 9, București – solemnitatea dezvelirii monumentului – lansarea medaliei dezvelirii monumentului.
- 1939 Ion Jalea – efigia “Regele Carol I, medalion bronz, a servit la realizarea medaliei “Meritul Cultural - Cruce”.
- Lucrări nedatate: Richard P. Hette – bust “Regele Carol I” – Pinacoteca Iași;
Basorelief “Regele Carol I” – Fundația Regele Carol I, București;
Medalion “Regele Carol I” – Fundația Universitară regele Ferdinand – Iași;
- Oscar Spaethe – bust “Regele Carol I” – Curtea de Argeș;
I. Boesse – Berlin – bust “Regele Carol I” – Școala Germană.

PODUL „REGELE CAROL I”

Cătălin Fudulu

Ideea construirii unui pod la Cernavodă a început să prindă contur din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, determinată de faptul că Dunărea devenea improprie navigației timp de patru luni pe an și nu exista o altă legătură directă cu M. Neagră, prin intermediul căreia să se desfășoare schimburile comerciale¹.

Proiectele unui pod peste Dunăre în perioada 1855-1880.

La 2 ianuarie 1855, prin ofisul no.1, domnitorul Barbu Știrbei (1849-1856)² își anunța intenția „[...] de a se pune și țara noastră în stare de a urma impulsii ce se dă în alte țări pentru înființarea de drumuri mari de comunicație [...]” menționând că „[...] am dat însărcinare de a se lua înțelegere cu osăbitele companii care ar voi a întreprinde drumuri de fier în țara Românească[...]”³. Din mesajul de răspuns al Obștescului Divan reiese că se urmărea realizarea unei legături directe a Țării Românești cu Marea Neagră: „Înlesnirea mijloacelor de transport prin deschiderea de mari drumuri de comunicație, sunt cele dântăii resorturi ale comerțului și a bogăției unei țări, căci prin aceste se developează toate producțiile ei și să dea cea mai mare impulsie culturii pământului și Divanul cu cea mai mare bucurie a văzut că Înălțimea Voastră și chiar în mijlocul grelelor împrejurări în care ne aflăm, N-ați scăpat din vedere o așa importanță pentru care îmbunătățire și după înțelegerile ce a-ți avut cu companii streine din Europa, a-ți izbutit a vă învoi pentru cele dântăii temeieri, după care s-ar putea înființa și în țara noastră un drum de fier și ni s-au trimis în cercetarea noastră proiectul pentru drumul de fier ce se proiectează a face de la Vârciorova p-ân Craiova, București la Dunăre, spre a se uni cu cel care se face în Turcia până la mare⁴”. În contextul prezentat mai sus, Divanul a votat o Convenție cu Maximilian von Haber din Karlsruhe (24 februarie 1856), în care a introdus și o clauză, conform căreia acordul nu era valabil dacă Compania nu asigura prelungirea liniei până la M. Neagră, prin înțelegere cu Poarta⁵. S-a luat apoi decizia de a se acorda despăgubiri celor pe ale căror moșii urma să treacă linia ferată, stabilindu-se totodată drepturile și obligațiile companiei: „[...] de a avea birtu pe aceste pogoane în trebuința pasagerilor și a oamenilor satabilmentului, se va plăti de către companie

¹ Iliescu P. Saligny, *Anghel Saligny. Viața și activitatea unui inginer român*. Ed. Centrul de perfecționare, documentare și editură al căilor ferate, București, 1993, p. 20.

² Pentru mai multe detalii în legătură cu Barbu Știrbei, vezi Nicolae Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie, domn al Țării Românești(1849-1856)*, Ed. Cartea Românească, Vălenii de Munte, 1910.

³ *M. O.*, no. 2, 6 ianuarie 1856, p. 5.

⁴ *M. O.*, no. 17, 27 februarie 1856, p. 66.

⁵ Ion Ionescu, *Podul Regele Carol I*, în „*Buletinul Societății Politehnice*”, an XXXIX, no 5-6, mai-iunie, 1925, p. 523.

*pe fiecare an câte zece galbeni pe stațiile cele mari și câte cinci galbeni pe stațiile cele mici*⁶”

La 8 martie 1856, Barbu Știrbei adresa Ministrului de externe turc o scrisoare, prin care îi aducea la cunoștință despre intenția sa: „*Exceleța Voastră va lua în băgare de seamă că una din principalele condițiuni alipite de această întreprindere este prelungirea linii pentru a ajunge împreună la un port al Mării Negre. Privesc această clauză esențială ca o garanție a izbânzii întreprinderii și trebuind în consecință să ușureze cu mult jertfele isvorâte în cei d-ântâi ani, din garantarea unui minimum de dobânzi, în același timp o nouă legătură din cele mai strânse care va alipi Valahia de Imperiul Otoman. De aceea nu mă îndoiesc că la timpul priincios, când mă voi găsi în stare de a supune cunoștinței Sublimei Porți convenția care ar putea fi încheiată pe acest temei, Ea va binevoi, în solitudinea sa luminată, să hărăzească înaltul Său sprijin Companii care va stărui pe lângă Dânsa pentru concesiunea liniei dela Dunăre la un port al Mării Negre*”⁷”

Barbu Știrbei nu a reușit să-și pună în practică ideea, terminându-și mandatului său de domnitor, dar asta nu a însemnat și abandonarea definitivă a acesteia. Astfel, după finalizarea în 1860 a liniei ferate Cernavodă - Constanța de către Danube and Black Sea Railway Company Limited, realizatoarea proiectului a propus construirea unui drum de fier, de la București la Cernavodă, pe malul drept al Dunării, prin Slobozia⁸. De aceea, mai mulți deputați au cerut la 22 iunie 1862 realizarea unei legături directe între Vechiul Regat și Marea Neagră, prin intermediul Basarabiei: „*Guvernul va căuta să contacteze cu o Companie care să prelungească calea ferată de la Galați la Bolgrad până la Marea Neagră, unde se va putea construi un port marin, ca astfel produsele României să poată fi transportate și pe timpul ernei când Dunărea este înghețată*”⁹”

M. Kogălniceanu a susținut în cadrul aceleași ședințe propunerea colegilor săi: „*Cheia mântuirii noastre este drumul de la Galați la Mare. Basarabia care ni s-a dat nu o putem pe deplin încorpora, Domnilor până ce nu o vom putea lega cu interesele noastre; astfel o hilă de hârtie ne-a dat-o, o alta poate să ne-o ia îndărăt. Să ducem drumul de fier acela și să nu ne temem de portul de la Odess. Propun ca după votarea acestui drum de fier să facă guvernul toate studiile pentru acela. Acolo e mântuirea noastră, să lăsăm toate fricile, toate temerile, să îmbunătățim țara noastră, să asigurăm viitorul României!*”¹⁰”

Carol I (1866-1914) devenea în 1866 Domnitor al României¹¹ dar „*nu s-a decis să primească Tromul Principatului Român decât în ziua când punând rigla pe hartă, între Londra și Bombay, a văzut că România este în linie dreaptă*”¹²” adică între

⁶ M.O., no. 20, 9 Martie 1856, p. 76.

⁷ Nicolae Iorga, *Corespondența lui Știrbei Vodă*, Ed. Minerva, București, 1904, p. 603-604.

⁸ *Protocoloalele Adunărilor Domnești*, ședința din 22 iunie 1862, în M.O., no. 142, 23 iunie 1862, p. 3.

⁹ *Ibidem*, ședința din 21 iunie 1862, în M.O., no. 141, 22 iunie 1862, p. 3-4.

¹⁰ *Ibidem*, ședința din 22 iunie 1862, în M. O., no. 142, 23 iunie 1862, p. 2-3.

¹¹ Pentru cum a devenit Carol I domnitor al României, vezi Keith Hitchins, *România 1866-1947*. Ed. Humanitas, București, 1998, Ediția a II-a, p. 25-29.

¹² *Românul*, anul 39, no 219, 17-29 septembrie 1895, p. 1.

țara care a dat lumii startul Revoluției industriale¹³ și una dintre coloniile acesteia, importantă pentru materiile sale prime.

Cum, însă, la sosirea Principesei Elisabeta în București, „pe masa de lucru a Prințului Carol era întins planul podului peste Dunăre¹⁴”, nu mai miră pe nimeni că la 15/27 noiembrie 1870 în mesajul de deschidere adresat Parlamentului, Carol I susținea că: „Guvernul meu vă va supune un proiect de lucrare de mare utilitate publică, primită cu satisfacție de Sublima Poartă, anume: un pod fix pe Dunăre de la Giurgiu la Rusciuc¹⁵”. Linia ferată Filaret - Giurgiu, inaugurată la 14 octombrie 1869, trebuia conforma proiectului să se oprească la Dunăre în fața Rusciucului și să treacă peste Veriga, un braț al bătrânului fluviu. Giurgiuvenii s-au opus, cerând ca linia să se oprească în oraș, din cauză că doreau ca birjarii să-i ducă pe pasageri la Dunăre, iar căruțașii să transporte mărfurile acestora și în consecință, linia a fost scurtată cu trei km.

După mesajul adresat Parlamentului de către Carol I, s-a tipărit (1871) și o broșură¹⁶, care, oferea detalii tehnice despre viitorul pod dintre Giurgiu și Rusciuc. Acesta ar fi trebuit să aibă o lungime de 2.877 m și ar fi costat 30 de milioane de franci, din care 10 milioane trebuiau să fie plătite de către statul român¹⁷. Proiectul podului peste Dunăre la Giurgiu nu s-a putut realiza, în condițiile în care Europa deceniului opt a trecut prin două războaie: franco-prusac (1870-1871) și ruso-turc (1877-1878)¹⁸.

Recunoașterea Independenței României și acordarea Dobrogei, în condițiile tratatului de la Berlin (1878)¹⁹, din cauza participării României la războiul mai sus amintit, a readus în discuție construcția unui pod peste Dunăre. Art. XLVI, paragraful 2, al tratatului amintit preciza că o Comisie europeană urma să realizeze linia de demarcație dintre Dobrogea românească și Bulgaria, luând ca punct de plecare locul unde se putea face un pod peste Dunăre; construcția acestuia era considerată obligatorie pentru România²⁰.

Rusia a propus construirea unui pod peste Dunăre la est de Silistra, în afara fortificațiilor exterioare ale orașului²¹. Soluția podului la Silistra a fost contestată de partea română cu argumente de ordin tehnic: „Așezarea unui pod peste Dunăre la Silistra este nerațională, deoarece la cea mai mică creștere a apelor Dunării, tot locul

¹³ Pentru mai multe detalii în legătură cu Revoluția industrială, vezi Serge Berstein & Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol.III, Ed. Institutului European, Iași, 1998, p. 284-289.

¹⁴ *Românul...*

¹⁵ *M.O.*, marți, 17/ 29 noiembrie 1870, p. 2101.

¹⁶ *Alexandri Lt. col.[Jean], Aperçu sur le projet de pont de fer entre Giurgevo et Rutschuck*, [f.e.], București, 1871.

¹⁷ *Ibidem*, p. 1-15.

¹⁸ Pentru desfășurarea Războiului de Independență, vezi C.C. Giurescu [ș.a.], *România în Războiul de Independență*, [f.e.], București, 1977 și Adăniloae N [ș.a.], *Războiul pentru independența națională a României 1877-1878*, Ed. Politică, București, 1967.

¹⁹ Pentru mai multe detalii vezi Bogdan Murgescu [ș.a.], *Istoria României în texte*, Ed. Corint, București, 2001, p. 269.

²⁰ Ion Ionescu, *op. cit.*, p. 595-596.

²¹ „*Binele Publicu*”, An 1, No. 117, Marți, 24 iuliu 1879, p. 1.

*cuprins între punctul de margine al frontierei și punctul din fața Insulelor Hopa este așa de înecat, încât frontiera s-ar găsi dată înapoi cu câțiva kilometri*²²"; în urma acestei fenomen, un capăt al podului s-ar fi aflat pe teritoriul bulgar²³

Relațiile comerciale și administrative cu noua provincie impuneau realizarea unui pod peste Dunăre, prin intermediul căruia să se comunice direct și ușor cu portul Constanța. În lipsa acestuia, legătura București-Constanța se realiza cu trenul până la Giurgiu, de unde se lua vaporul până la Cernavodă și de aici încă un ten până la Constanța. Primăvara și toamna, ceața determina întârzierea vapoarelor cu câteva zile, în timp ce iarna comunicația se întrerupea. Această stare de fapt crea o serie de probleme de ordin administrativ, economic și militar. Iarna nu se puteau realiza transportul de cereale pe Dunăre, bugetul central fiind văduvit prin lipsa legăturii cu porturile sale. De aceea, realizarea unei legături directe cu Constanța ar fi eliminat blocajul amintit anterior²⁴.

Articolul 51 al tratatului de la Berlin stipula că România devenea succesoarea Turciei în domeniul lucrărilor publice din Dobrogea²⁵. Pe teritoriul provinciei dintre Dunăre și Mare nu se putea însă construi fără a avea acordul britanicilor de la Danube and Black Sea Railway Company Limited, căreia guvernul otoman îi concesionase (1857 și 1870) modernizarea infrastructurii dobrogene (calea ferată Constanța Cernavodă, instalațiile și construcțiile portuare). Linia ferată Cernavodă - Constanța era exploatată de compania care o construise, iar în actul de concesiune se stipula că linii paralele cu aceasta nu se mai puteau construi decât la distanțe mari de linia existentă²⁶.

În acest context, s-a impus de la sine răscumpărarea liniei ferate și a instalațiilor existente, pentru a se putea moderniza portul Constanța și a se realiza un pod la Cernavodă. Demersurile pentru răscumpărarea valorilor pe care societatea britanică le deținea în teritoriul dintre Dunăre și M. Neagră, au început încă de la Berlin. De aceea, guvernul român a însărcinat pe inginerii C. Olănescu și S. Yorceanu (1881) să evalueze lucrările executate de compania britanică. Suma totală propusă de cei doi ingineri români pentru răscumpărare era de 13.355.881 lei aur, în comparație cu oferta britanicilor, care se ridica la 18.752.706 lei aur²⁷.

Ion C. Brătianu a susținut în cadrul dezbaterilor din Parlament, necesitatea răscumpărării lucrărilor, având în vedere modernizarea transporturilor. „*Vom cheltui încă 16,20 sau 25 de milioane - afirmă Ion C. Brătianu în ședința Senatului din 3 martie 1882-, cât va trebui să facem port și podul peste Dunăre pe care trebuie să le*

²² Flaviu D. Baldovin, *Relatări contemporane despre construcția și inaugurarea Podului peste Dunăre*, în „*Buletinul Societății politehnice*”, anul LIX, nr. 9-12, septembrie - decembrie, 1945, p. 303.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Cătălin Fudulu, *Podul de la Cernavodă*, în „*Magazin Internațional*”, Nr. 439, 20-26 februarie 2002, p. 7; Ion Ionescu, *op. cit.*, p. 592.

²⁵ V. Chereșteșiu [ș. a.], *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență*, vol. IX, Ed. Academiei Române, București, 1955, p. 367.

²⁶ Valentin Ciorbea, *Portul Constanța de la Antichitate la Mileniul al III-lea*, Ed. Europolis, Constanța, 1993, p. 87.

²⁷ *Ibidem*.

facem și cu aceasta vom da dovada cea mai puternică Europei că suntem o națiune puternică și că la noi vine Orientul întreg”

Ca o consecință a dezbaterilor parlamentare și a unei opinii publice favorabile, Adunarea Deputaților vota la 21 mai 1882 „*Legea privind răscumpărarea de către statul român a căii ferate Cernavodă - Constanța și a lucrărilor în portul Constanța, concesionate în 1857 Companiei Danube and Black Sea Railway Company Limited*”²⁸.

Articolul 1 prevedea că România „*cumpăra liberă de orice sarcini, calea ferată Cernavodă-Constanța, cu toate dependențele sale și atenanțele*”²⁹ *sale de orice natură cu tot materialul mișcător; lucrările din portul Constanța cu toate căile și atenanțele sale, toate drepturile și privilegiile acordate companiei de către guvernul otoman, atât pentru calea ferată cât și pentru port*”³⁰

Articolul 2 menționa că statul român intra în proprietatea deplină și absolută a obiectivelor prevăzute mai sus, după achitarea sumei de 16.800.000 lei aur³¹, sumă care nu concidea cu expertiza realizată de cei doi ingineri români și care era mult mai apropiată de pretențiile britanicilor. De aceea, în Parlament a fost propus³² un proiect de lege (19 decembrie 1888), prin care se cerea realizarea unei anchete în legătură cu răscumpărarea liniei ferate Cernavodă-Constanța, deoarece „*cu ocazia răscumpărării liniei ferate Cernavodă-Constanța, opinia publică a fost mult preocupată și că au circulat și circulă multe versiuni defavorabile acelei răscumpărări*”³³.

Colonelul Nicolae Dabija, reprezentantul statului român și delegatul Companiei engleze, au semnat totuși la 9 noiembrie 1882 contractul de răscumpărare, britanicul predând cu această ocazie și convențiile din 1857 și 1870, împreună cu firmele prin care guvernul otoman confirmase cele două convenții încheiate cu Danube and Black Sea Railway Company Limited³⁴.

Proiectele din 1883 și 1886.

În 1880 Parlamentul a declarat de utilitate publică, construirea liniilor București - Cernavodă și Făurei - Cernavodă, pentru a fi legate cu linia Constanța - Cernavodă. Inițial s-a propus ideea unui pod de vase provizoriu care să primească trenurile de la Fetești și să le transporte la Cernavodă dar s-a renunțat la ea, din cauză ca iarna podul nu ar fi putut funcționa din cauza gheței³⁵ Spiridon Yorceanu a fost însărcinat de Ministerul Lucrărilor Publice cu studiul liniei până la Fetești, acesta anunțând în scris Ministerul că și-a îndeplinit obiectivul (31 mai 1880)³⁶. Studiul topografic și hidraulic de la Cernavodă a fost executat la cererea guvernului român de

²⁸ D.A.D., ședința din 21 mai 1882, în *M.O.*, no. 122, sâmbătă 22 mai /3 iunie 1882, p. 2200.

²⁹ Corp secundar al unei case sau parte secundară a unei locuințe.

³⁰ D.S., ședința din 1 martie 1882, în *M.O.*, no. 67, 3/15 Martie 1882, p. 1012.

³¹ *Ibidem*.

³² N. Filipescu, M. Kogălniceanu, G.G. Tocilescu ș. a.

³³ A.N.I.C., fond *Parlament*, dosar 899/1888, f. 33.

³⁴ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, 89-90.

³⁵ „*Curierul financiar*”, an XIII, nr. 32, 3 (15) august 1886, p. 297.

³⁶ A.N.I.C., fond *M.L.P.*, dosar nr. 20/1888, f. 2-15.

inginerul Charles Hartley, recunoscut ca o autoritate în materie³⁷ Pentru realizarea podului dintre Fetești și Cernavodă s-a decis organizarea unui concurs intenționat, condițiile acestuia publicându-se în limba franceză (1882)³⁸ Se lăsa libertatea concurenților de a-și alege traseul liniei, de a stabili locul unde aceasta va trece peste Dunăre și Borcea, de realizare a unor sondaje din care să rezulte adâncimea de fundație și să-și aleagă materialul de construcție dintre fier sau oțel în funcție de rezistența și economia acestora³⁹

Se cerea ca picioarele podului să fie zidite iar înălțimea acestuia să fie de cel puțin 30 m deasupra apelor mari, admitându-se și o înălțime de 11 m, cu condiția realizării unei deschideri mobile, care să permită trecerea vaselor. Se puteau folosi toate sistemele de grinzi, cu excepția suspendării construcției de cabluri sau lanțuri⁴⁰

La data fixată pentru concurs (1 septembrie 1883), opt societăți occidentale⁴¹ au prezentat proiecte de realizare a podului de la Cernavodă⁴². Pentru examinarea acestora, guvernul român a numit o comisie, formată din: S. Yorceanu – președinte, A. Saligny – secretar, E. Winkler⁴³, E. Collignon⁴⁴ și D. Frunză- membri.

Proiectele au fost examinate și ulterior discutate (20 august - 8 septembrie 1883), iar procesul-verbal s-a încheiat la Cernavodă, la bordul yahtului regal Ștefan cel Mare⁴⁵. Nici una dintre societățile participante nu a reușit să obțină premiul I de 40.000 lei, în condițiile în care nu s-a respectat înălțimea minimă a podului⁴⁶. În aceste condiții persoane rău intenționate au lansat ideea că nu s-ar dori construcția podului, din cauză că nu se dorea să se aducă daune porturilor Brăila și Constanța⁴⁷. În urma dezbaterilor comisia a hotărât în legătură cu stabilirea traseului și elaborarea proiectelor definitive, următoarele principii:

- să nu se realizeze deschideri mobile, din cauză că ar fi stânenit circulația trenurilor și a vaselor pe Dunăre; înălțimea podului trebuia să fie de 30 m;
- grinzile podului să fie independente, iar deschiderile să nu aibă mai puțin de 165 m;
- pilele să se realizeze din zidărie, să fie prevăzute cu dispozitive de spargere a ghețurilor și cu o fundație la 31 m sub etilaj;

³⁷ „Curierul financiar”, an XII, nr. 13, 24 martie (5 aprilie) 1885, p. 115.

³⁸ A. Saligny, *Memoriu asupra proiectului podul peste Dunăre la Cernavodă prezentat Direcțiunii Generale a Căilor Ferate Române*, Ed Stabilimentul grafic Socetu & Teclu, București, 1888, p. 4.

³⁹ Anghel Saligny, *Podul peste Dunăre la Cernavodă*, în „Buletinul Societății Politehnice”, anul XXXIX, no 5-6, mai – iunie, 1925, p. 512.

⁴⁰ *Ibidem*

⁴¹ Batignolles (Paris), Klein, Schmill și Gartner (Viena), Holzman și Comp (Frankfurt), Fives-Lille (Paris), Rothlisberger et Simons (Berna), Cail (Paris) și Societatea anonimă Braine-le Comte (Belgia).

⁴² „Curierul financiar”, an XII, nr. 13, 24 martie (5 aprilie) 1885, p. 116.

⁴³ Profesor la Școala Politehnică din Scharlottenburg.

⁴⁴ Profesor la Școala de Poduri și Șosele din Paris.

⁴⁵ „Curierul financiar”, an X, nr. 146, 2/14 octombrie 1883, p. 1170-1171.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ „Lloydul Român”, an I, nr. 21, 18 (30) noiembrie 1884, p. 338-339.

podul să se realizeze pentru circulație în ambele sensuri;

- materialul de construcție să fie fierul și nu oțelul⁴⁸.

Întrucât rezultatele concursului nu au fost satisfăcătoare, s-a format o nouă comisie⁴⁹, care în baza observațiilor amintite mai sus, trebuia să organizeze un alt concurs. Aceasta a propus următoarele modificări: realizarea podului doar pentru o singură cale, adâncimea de fundație să se poată mări s-au micșora cu cel mult 3 m, să se respecte standardele englezești, referitoare la presiunea vântului, iar podul peste brațul Borcea să se realizeze la o înălțime de 11 m⁵⁰

În 1886, la următorul concurs, cinci societăți⁵¹ au prezentat proiecte și oferte de executare a podurilor peste Dunăre și Borcea. Deoarece au fost introduse modificări esențiale la condițiile stabilite anterior și pentru că unele dintre oferte erau incomplete în ceea ce priveau prețurile și estimările, comisia a recomandat Ministerului Lucrărilor Publice să nu accepte nici una dintre oferte⁵².

Ministerul Lucrărilor Publice a analizat în 1887 cheltuielile făcute cu studiile și proiectele podurilor peste Dunăre și Borcea, constatând că din creditul de 30 de milioane a plătit 30.000 lei inginerului Hartley pentru elaborarea unui proiect, 10.220,25 lei pentru transportul profesorului Vinkler la examinarea proiectelor, 10.300,25 lei indemnizația profesorului Colignon din Paris și, printre altele, 16.349,77 lei profesorului Frunză pentru studii și sondaje. Totalul cheltuielilor a fost de 90.674,94 lei⁵³.

Proiectul lui Anghel Saligny.

Prin decretul regal din 9 noiembrie 1887, Ministerul Lucrărilor Publice a înființat un serviciu special de construcție a liniei Fetești – Cernavodă⁵⁴. A. Saligny a fost numit în decembrie 1887 șeful Serviciului liniei Fetești Cernavodă, fiind însărcinat cu realizarea proiectului⁵⁵. Decizia ca un inginer român să realizeze proiectul podului de la Cernavodă s-a datorat faptului că „*concursurile din 1883 și anul 1886 rămăseseră fără rezultat practic*⁵⁶” cu „*scopul de a împedeca pe viitor repetiția cauzelor care provocase aceste întârzieri*⁵⁷”.

⁴⁸ Anghel Saligny, *op. cit.*, p. 515.

⁴⁹ S. Yorceanu, G. Duca, C.C. Popescu, C. Mironescu și A. Saligny.

⁵⁰ Ion Ionescu, *op. cit.*, p. 600.

⁵¹ Braine-le-Comte, Fives-Lille, Cail, Gouin și Joret.

⁵² Cătălin Fudulu, *Brațul de oțel de la Cernavodă*, în Ziarul de Duminică, No. 46 (277), Vineri, 18 noiembrie 2005, p. 5, supliment la Ziarul Financiar, Anul VII, No. 1.763, Vineri, 18 noiembrie 2005.

⁵³ A.N.I.C., fond *M.L.P.*, dosar nr.4/1887, f. 8

⁵⁴ *M.O.*, No 176, miercuri 11 noiembrie 1887, p. 4103.

⁵⁵ Ion Ionescu, *Podul Regele Carol I*, în „*Revista Industrială*”, anul XXIV (1922), no. 9-10, p. 132.

⁵⁶ A. Saligny, *op. cit.*, p. 516-518.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 293.

Pentru a se documenta, A. Saligny a vizitat podurile care se realizau la acea vreme în Europa⁵⁸, atenția fiindu-i atrasă de podul de la Firth of Fort⁵⁹, conceput pentru dublu sens și cu deschideri de 512 m⁶⁰.

Proiectul lui A. Saligny a fost diferit față de cele care s-au prezentat la concursurile din 1883 și 1886 „nici de cum din tendința de a schimba cu ori-ce preț precum s-ar putea poate interpreta de constructorii anteriori, ci este rezultatul cercetărilor ce am făcut și la care am ajuns aproape involuntar⁶¹” Nu a uitat, însă, să menționeze că „ofertele din anul 1896 au fost în mod indirect de un mare folos pentru lucrarea proiectată⁶²”.

Ca inovații, A. Saligny a folosit oțelul în locul fierului și un sistem de grinzi cu console pentru suprastructură⁶³. Oțelul a fost preferat de A. Saligny pentru că „reducerea cantității de material se poate obține prin înlocuirea fierului cu oțelul, care are o rezistență mai mare” cu mențiunea că „juriul din 1883 a avut mare dreptate-în anul 1883- să recomande fierul în locul oțelului deoarece [...] la această epocă juriul și majoritatea inginerilor constructori, interesați în lucrări metalice se aflau sub impresia rezultatelor nefavorabile care se obținuse la încercările făcute cu piese din oțel din ordinul Guvernului Olandez în anii 1878 și 879 la uzinele Herckort din Duisburg în Germania” dar „nu a trecut mult timp și împrejurările au demonstrat cu prisos că rezultatele de la Duisburg au fost de natură accidentală și era firesc ca să se sfârșească să mai formeze stavilă în contra curenților favorabili oțelului⁶⁴”. Nu a uitat să menționeze că în “luptă mai aprigă între fer și oțel [...] oțelul va ieși victorios⁶⁵” și că „un adevărat secol de oțel va fi secolul nostru-a început construcțiile cele mai gigantice cu fontă,- le va sfârși în oțel⁶⁶”.

Utilizarea grinzilor cu console la suprastructură s-a datorat faptului că „la epoca primului concurs grinzile console erau aproape necunoscute [...] și că mai toate podurile mari, care s-au construit și s-au proiectat cu începere de la 1883, sunt întocmite cu grinzi cu console⁶⁷”. Avantajele acestui sistem de grinzi au fost economia de material la deschiderile mai mari de 60 m și concentrarea greutății în apropierea pililor.

Lungimea podului s-a fixat la 774 m și nu la 704 m cum cerea caietul de sarcini, din cauză că A. Saligny a constatat că așa se poate realiza un pod cu cinci deschideri, în condițiile în care pilele de la ambele capete ale podului se vor fixa pe

⁵⁸ Termond (Olanda), Neckar (Germania), Firth of Fort (Scoția).

⁵⁹ Proiectat de inginerul Backer, pe care A. Saligny l-a cunoscut personal.

⁶⁰ Ion Ionescu, *Activitatea D-lui A. Saligny în construcția podurilor*, în „*Buletinul Societății Politehnice*”, anul XXXI, nr. 12, decembrie 1915, p. 1030.

⁶¹ A. Saligny, *op. cit.*, p. 518.

⁶² *Ibidem*, p. 517.

⁶³ D. Moroianu, [ș.a.], *Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, Ed. Științifică, București, 1963, p. 125.

⁶⁴ A. Saligny, *op. cit.*, p. 543.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 555.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 560.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 519-520.

uscat iar pentru realizarea lor nu mai erau necesare eșafoduri, ceea ce aducea cu sine o reducere a prețului de cost cu 14.720 lei⁶⁸.

Montarea suprastructurii împărțită în nouă părți era prevăzută prin intermediul unor eșafoduri construite din grinzi metalice „*la o înălțime de 1-2 m deasupra apelor mari...*” și care cu ajutorul pontoanelor „*se vor așeza cu un cap pe pilele de zidărie și cu celălalt pe pile provizorii compuse din piloți bătuți la mijlocul deschiderilor*”. Pentru ultimul procedeu grinzile urmau a fi îmbinate pe un șantier construit în aval de pod, transportate apoi cu pontoanele până în dreptul deschiderilor și ridicate până la înălțimea prevăzută de proiect cu ajutorul unor prese hidraulice⁶⁹. Navigația pe Dunăre urma să fie liberă în timp ce se construia podul, deoarece prin procedeul de montare a grinzilor trei deschideri urmau să fie libere⁷⁰.

Adâncimea fundației a fost stabilită la 27 m și nu la 30 m, constatându-se că la o adâncime de 30 m se găsește calcar și „*Juând ca bază aceste rezultate, juriul a hotărât să așeze o parte din zidării pe nisip, care în cazul de față și pentru adâncimi mari este un teren excelent de fundație și oferă siguranță absolută de soliditate în toate privințele*”⁷¹. Fundațiile au fost executate cu ajutorul aerului comprimat⁷².

Înălțimea liberă⁷³ a fost fixată la 30 m „*pentru motivul, că la stabilirea acestei înălțimi intervin și considerațiuni dictate de caracterul internațional, ce-l are navigațiunea pe Dunăre,-considerațiuni, care nu intră în sfera atribuțiunilor noastre*”⁷⁴, deși din punct de vedere tehnic „*înălțimea de 30 m sa-r putea reduce la 26 m, pentru temeiul că, numărul vapoarelor și vaselor cu pânze, care trec peste această înălțime, este mic, apoi fiindcă vasele cu pânze, care precum am văzut au înălțimile cele mai mari, dispar din ce în ce mai mult, făcând loc vapoarelor, și în fine fiindcă proprietarii acestor vase se vor acomoda, vrând nevrând, stărei de lucruri, ce se va crea prin adoptarea unei înălțimi mai mici*”⁷⁵.

Pilele alese au fost cele de zidărie, de formă dreptunghiulară, racordate la capete prin curbe, preferate celor combinate⁷⁶, care ar fi fost erodate în timp, în urma contactului cu apa⁷⁷.

După terminarea proiectului, A. Saligny l-a trimis cu titlu informativ profesorilor E. Winkler și A. Krhon care le-au aprobat fără rețineri⁷⁸, concluzionat „*că*

⁶⁸ *Ibidem*, p. 529.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 538-539.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 541.

⁷¹ *Ibidem*, p. 562.

⁷² Th. Atanasescu, *Anghel Saligny (2/14 mai-17 iunie 1925)*, în „*Buletinul Societății Politehnice*”, anul LIX, nr.9-12, septembrie - decembrie 1945, p. 266.

⁷³ Diferența de înălțime dintre nivelul apei și fața inferioară a suprastructurii.

⁷⁴ A. Saligny, *op. cit.*, p. 563.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Zidărie la bază și metal în partea superioară.

⁷⁷ A. Saligny, *op. cit.*, p. 564.

⁷⁸ D.A. Stan, *Semicentenarul podului peste Dunăre*, în „*Buletinul Societății Politehnice*”, anul LIX, nr.9-12, septembrie - decembrie 1945, p. 284.

găsesc în acest proiect adevărată soluțiune pentru grandiosul pod, care va uni Căile Ferate Române cu Marea Neagră⁷⁹”.

Singurul minus al proiectului a fost acela că a prevăzut podul pentru cale simplă: „*privite lucrurile cu ochii noștri de astăzi, s-ar putea reproșa cum s-a făcut adesea, oamenilor politici ce acum o jumătate de veac, că n-au văzut lucrurile așa cum le vedem azi și n-au făcut podul pentru cale dublă și au neglijat complet legătura rutieră dintre Dobrogea și restul țării, ceea ce din punct de vedere politic și mai apoi economic și turistic a fost o mare greșeală⁸⁰”* aspect scuzabil prin faptul că „[...] *nu se putea prevedea importanța traficului rutier într-un viitor apropiat⁸¹”* și condiționat de caietul de sarcini și de dificila situație financiară prin care trecea România în perioadă respectivă⁸². A. Saligny a încercat după Primul Război Mondial (1914-1918) să remedieze acest neajuns, „*dar împrejurări independente de voința lui, a făcut ca aceasta să rămână nerealizată⁸³”.*

Licitajia de construcție a podului de la Cernavodă a fost adjudecată de societatea Fives-Lille (Franța), care urma să execute lucrările sub controlul serviciului liniei Fetești-Cernavodă; în paralel uzina Schneider & Co. (Franța) trebuia să realizeze podul peste Borcea (braț al Dunării) iar societatea Cokerill (Belgia) viaductele. La 21 decembrie 1894 A. Saligny lua la cunoștință de faptul că societatea Fives Lille a plătit 1.500 lei pentru baraca folosită pe post de cantină și încă una folosită de atelier, închiriind 50% din baraca lucrătorilor și toate sculele din atelier⁸⁴. Aceiași companie a fost determinată de frigul iernii să cumpere cu 642 lei diferite materiale ca lemn de foc-scânduri și capete de prelați⁸⁵.

Regele Carol I (1866-1914) a punea piatra de temelie a podului la 9 octombrie 1890, menționând în documentul îngropat la începerea lucrărilor: „*Războiul purtat în anii de la 1877 până la 1878 de vitejii români pe câmpiile Bulgariei, întins-a hotarele țării noastre peste țărmlul drept al Dunării și făcut-a Regatul României stăpân la Marea Neagră, intrupându-i Dobrogea. De atunci neconținut pironită Ne-a fost gândirea la această provincie, însă mărețul Danubiu Ne-a oprit și Ne oprește să dăm litoralului Mării Negre și porturilor lui, viața și desvoltarea trebuincioasă pentru prosperitatea economică a țării.*

Numai construcția unui pod peste Dunăre înlătorează aceste piedici [...]. Azi inginerii români clădesc podul

Nu vor trece decât câțiva ani și săvârșită va fi o grandioasă lucrare, un monument care va transmite urmașilor Noștri și generațiilor viitoare, dovada de puterea de viață, patriotismul și hărnicia României actuale⁸⁶” Podul a fost în momentul construirii lui cel mai mare din Europa și al treilea din lume cu o deschidere

⁷⁹ A. Saligny, *op. cit.*, p. 568.

⁸⁰ N. Ciorănescu, *Cuvântare rostită la Ședința comemorativă de la 26 septembrie 1945*, în „*Buletinul Societății Politehnice*”, anul LIX, nr. 9-12, noiembrie - decembrie 1945, p. 260.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² D.A. Stan, *op. cit.*, p. 284-285.

⁸³ N. Ciorănescu, *op. cit.*, p. 260.

⁸⁴ A.N.I.C., fond M.L.P., dosar nr. 4/1894, f. 8.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Ion Ionescu, *op. cit.*, p. 610.

centrală de 190 m și câte două deschideri laterale de câte 140 m. Doi viitori prim-miniștri ai României Mari și-au adus contribuția la realizarea brațului de oțel de peste Dunăre: I.I.C.Brătianu ca inginer pe șantier și Vintilă I.C. Brătianu ca reprezentant al societății Fives-Lille⁸⁷. Că nu au fost ușoare condițiile de lucru, o dovedește moartea prin înecare a inginerului Camil Brânză, survenită după începerea lucrărilor⁸⁸. Totuși, este posibil ca decesul lui C. Brânză să se fi datorat și spiritului mai petrecăreț al acestuia, fapt dovedit de confirmarea de participare a acestuia la un bal în Constanța, împreună cu alți colegi de lucru⁸⁹. Pentru prevenirea altor accidente de muncă, la propunerea lui A. Saligny, doctorul D. C. Ținc a fost detașat la Cernavodă pentru a-i injecta cu policarpină pe cei care erau afectați de presiunea atmosferică⁹⁰. Doctorul C. Ținc a constatat că pentru perioada 1890-1891 nu s-au păstrat dosarele oamenilor care au trecut în lumea celor drepiți în timp ce lucrau la „brațul de oțel”. În perioada 1892-1895 au murit 45 de oameni căzând de pe schele iar alte 4 persoane au decedat din cauza celor peste 3 atmosfere existente în chesonul unde lucrau⁹¹. Doctorul C. Ținc nu a vrut însă, să ofere detalii despre oamenii care s-au îmbolnăvit în timp ce lucrau la pod și au decedat ulterior. A precizat totuși că 749 de muncitori au fost internați în spital în patru ani de zile cu simptome cardiace, pulmonare, cerebrale și ruperi de timpan. Înăutățirea stării fizice a oamenilor care lucrau sub aer comprimat a avut cauze complexe. Oamenii intrau în chesoane oboșiți din punct de vedere nervos, mulți dintre ei aveau patima beției iar contactul cu dioxidul de carbon rezultat din lumânările folosite la iluminat producea asfixierea. Remedierea acestei deficiențe s-a realizat în septembrie 1892 când s-a folosit în chesoane numai iluminatul electric⁹².

Inaugurarea podului de la Cernavodă

S-a realizat la 14/26 septembrie 1895, anul în care pe plan european, Franța aniversa 25 de ani de la proclamarea Republicii, „pe care dușmanii au încercat să o omoare de la început și căreia nu i se da nici un an de existență”⁹³. În România se aniversa din punct de vedere religios ziua Înălțării Sfintei Cruci, iar pentru asigurarea unei asistențe numeroase s-a apelat la chemarea oamenilor prin intermediul presei: „*Coloni ai Dobrogei! Români din țerile subjugate, Ardeleni, Bănățeni, Basarabeni și Bucovineni din vechile principate și Banate: mocani, țuțuieni, breșcani și moroiani din lungul coastelor nord-vestice ale Carpaților. Bârsani li olteni din patria lui Radu*

⁸⁷ Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei I.C. Brătianu 1821-1891*, vol. I, Ed. Universul, București, 1933, p. 362-368.

⁸⁸ D. A. Stan, *op. cit.*, p. 283.

⁸⁹ „Constanța”, an III, no. 5 (101), Duminică, 30 ianuarie 1894.

⁹⁰ D. C. Ținc, *Podul Regele Carol I*, Ed. Tipografia Fabricii Progresul, Ploiesti, 1900, p. 5.

⁹¹ Cătălin Fudulu, *Umbrele Regelui Carol I*, în „Ziarul de Duminică”, nr. 33 (264), Vineri, 19 august 2005, p. 4, supliment la „Ziarul Financiar”, Anul VII, No. 1698, Vineri, 19 august 2005.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ I. Theodorescu, *Vive la Republique*, în „Adevărul”, anul VIII, no. 2294, joi, 24 august 1895, p. 1.

*Negru; bănășeni ai Timișanei, moșilor din munții lui Iancu și voi toți prigoniiți ai soartei și ai vitregiei timpurilor, cari v-ați ales de patrie pământul Dobrogei, îmbrăcați-vă în hainele ce aveți de biserică și grupe-grupe rânduiviți-vă după diferitele voastre costume, ca pe unde va trece Regele României să se pară Majestății Sale că-l salută toți strănepoșii legionari ai Marelui Traian*⁹⁴. 14.000 de bucurești au cumpărat bilete de tren, mai ales de clasa a III-a, pentru a asista la ceremoniile de la Cernavodă⁹⁵. Cetățenii s-au deplasat la Gara de Nord însoțiți de nelipsitul coș cu alimente, unii fiind acompaniați și de lăutari⁹⁶. Direcția Căilor Ferate a pus la dispoziția oamenilor 4 trenuri de plăcere, ocupate de călători încă de la 2 noaptea, în condițiile în care prima garnitură trebuia să plece abia la 6,25 dimineața. Îmbulzeala a fost așa de mare, încât „[...]au rezultat spargeri de geamuri, ruperi de haine, perderi de pălării și nenumărate bătăi, fără să mai adăugăm că pungașii și-au putut practica fără grijă meșteșugul⁹⁷”. Pentru că nu erau locuri suficiente mulți dintre călători au circulat până la destinație pe acoperișurile vagoanelor⁹⁸. La 9,45 a plecat un tren special cu invitați, care s-a unit la Băneasa cu trenul regal, unde s-a format o singură garnitură. Din suita regelui a făcut parte și prințul Leopold de Hohenzollern, care purta o uniformă de colonel a armatei române⁹⁹.

Regele Carol I a fost întâmpinat la Cernavodă de de A. Saligny, C. Olănescu, ministru al Lucrărilor Publice și de I. Kalinderu, administratorul Domeniilor Coroanei. Însoțit de către suita sa și în salvele artileriei, Carol I a mers pe jos până la jumătatea podului, unde cu ajutorul unei prese hidraulice a bătut ultimul nit (din argint), avînd imprimate stema regatului României, inițialele suveranului român și anul 1895¹⁰⁰.

A urmat Tedeum-ul, ținut de un mitropolit adus de la București și acompaniat de episcopului Dunării de jos (Partenie). Deși serviciul religios intra în atribuțiile ultimului, acesta nu a dorit să efectueze slujba decât în anumite condiții financiare¹⁰¹. După sfințirea construcției, Regele Carol I a depus la portalul dinspre Cernavodă un pergament comemorativ, potrivit căruia „După cinci ani de muncă statornică, Dumnezeu hărăzind țării liniște și îndestulare, astăzi, în a 14-a zi a lunii Septembrie din anul mântuirii 1895 și al 30-lea al Domniei Mele, mulțumită râvnii și măestrii inginerilor români, am trecut pe deasupra valurilor celor două brațe ale Dunării și am bătut cel din urmă cui, care a încheiat și sfârșit aceste falnice lucrări [...]. Mândri împreună cu Țara întregă, că am ridicat un monument, care face față neamului românesc și car va fi pururi îndemn puternic pentru urmașii noștri, spre a purcede tot mai departe pe calea muncii. A civilizației și măririi, am semnat acest document de vecinică amintire¹⁰²”. Mistriile și ciocanul folosite de Carol I la zidăria podului, au fost expuse la Palatul Societății Politehnice (26 septembrie 1945), cu ocazia unei

⁹⁴ „Constanța”, anul III, no. 135, duminică, 10 septembrie 1895, p. 1.

⁹⁵ Flaviu Dem. Baldovin, *op. cit.*, p. 306.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ „Naționalul”, anul VI, no. 511, sâmbătă, 16 septembrie 1895.

⁹⁸ „Adevărul”, anul VIII, no. 2314, sâmbătă, 16 septembrie 1895, p. 1

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ „Dreptatea”, anul II, nr. 206, luni, 18/30 septembrie 1895, p. 3.

¹⁰¹ Ion Crișan, A. Saligny, Ed. Tineretului, București, 1959, p. 121.

¹⁰² Ion Ionescu, *op. cit.*, p. 613.

expoziții organizate pentru comemorarea a 50 de ani de la inaugurarea podului. Expoziția a fost vizitată și de inginerul P. Zahariade, ultimul supraviețuitor dintre colaboratorii lui A. Saligny, de la lucrările Podului Regele Carol I¹⁰³

După ce participanții s-au așezat în tribunele situate pe dealul de la Cernavodă, pe pod a trecut cu 80 km/h și sirenele șuierând un tren de 15 locomotive¹⁰⁴, împodobite cu verdeță și steaguri tricolore și acompaniate de sirenele vaselor de pe Dunăre, de salvele artileriei și de uralele mulțimii¹⁰⁵. În același timp, în mulțime se răspândea zvonul că A. Saligny ținea în buzunar un revolver, pentru situația în care podul nu va rezista. Că nu a fost așa, au dovedit-o anterior încercările făcute timp de o lună cu același număr de locomotive și faptul că în momentul trecerii trenului, A. Saligny se găsea pe o șalupă, poziționată sub pod¹⁰⁶, dorind să arate celor care îl contestau că edificiul nu va rezista, că este sigur de ceea ce a construit¹⁰⁷. În semn de prețuire, prima stație de tren din Dobrogea s-a numit Saligny, nume care s-a dat și satului Azizia, din județul Constanța¹⁰⁸. Realizarea celui mai lung pod din Europa nu a afectat modestia lui A. Saligny care a declarat ulterior „*că datoresc norocului, împrejurărilor și eminenților mei colaboratori, prestigiul de care mă bucur acum*¹⁰⁹[...]. *Eu nu am un așa de mare merit în ceea ce s-a făcut; căci am avut în jurul meu elemente cu totul superioare care mi-au ajutat, și am avut noroc să găsesc asemenea colaboratori; sunt sigur că fiecare dintre d-voastră dacă ar fi avut același noroc făcea cât mine, dacă nu chiar mai mult și mai bine ca mine*¹¹⁰”.

Banchetul care s-a ținut cu ocazia inaugurării, a fost organizat în mai multe puncte. Regele și invitații acestuia sub un umbrar, inginerii sub un umbrar separat împreună cu mitropolitul, iar ceilalți cetățeni au participat la masa populară, ultima fiind organizată fără reguli și mâncare suficientă¹¹¹. În comparație cu meniul de la masa regelui participanții la banchetul popular, așezați sub niște umbrare de papură, „*sub care se adăposteau butoaie cu vin [...] au primit fiecare o bucată de carne friptă, o bucată de pâine și o bardacă de vin, pe care se duceau să le consume așezându-se pe niște bănci de scânduri în mijlocul unui nor gros de praf*¹¹²”. Regele Carol I a invitat la banchetul de la Cernavodă doar o parte a presei, și anume aceea care nu zugrăvea cu trăsături acide de condei puterea executivă. Spera în acest mod că

¹⁰³ „Buletinul societății Politehnice”, anul LIX, nr. 9-12, septembrie - decembrie 1945, p. 257-258.

¹⁰⁴ [***], *Inginerul Anghel Saligny (1854-1925)*, Ed. Societatea pentru răspândirea științei și culturii, [f. l., f. d.], p.7.

¹⁰⁵ „Opiniunea publică”, anul I, no. 55, joiu, 21 septembrie 1895.

¹⁰⁶ Cătălin Fudulu, *Inaugurarea podului de la Cernavodă s-a făcut cu lăutari aduși de la București, în Historia, Anul I, Nr. 3, Ianuarie 2002, p.17.*

¹⁰⁷ Ion Crișan, *Op. cit.*, p 125.

¹⁰⁸ Th. Atanasescu, *Anghel Saligny (2/14 mai 1854-17 iunie 1925)*, în „Buletinul Societății Politehnice”, anul LIX, nr. 9-12, septembrie - decembrie, 1945, p. 268.

¹⁰⁹ [***], *În onoarea D-lui Anghel Saligny cu ocazia împlinirii a 35 de ani de activitate tehnică*, [f.e.], București, 1911, p. 29.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 31.

¹¹¹ „Opiniunea publică”,.....

¹¹² „Adevărul”, anul VIII, no. 2314, sâmbătă 16 septembrie 1895, p. 2.

relatarea despre proiectul pe care și-l dorise încă din 1869 se va face doar la modul superlativ. Prevederea s-a dovedit inutilă. Constantin Mille, de la cotidianul „Adevărul”, „neinvitatul” la masa regală, considera că regele nu merită să fie prezent la inaugurare, întrucât „*nu a pus un singur cuiu la această lucrare*”. Afirmatia jurnalistului de la Adevărul nu a avut, însă, acoperire, Regele Carol I bătând ultimul nit¹¹³. Despre modul în care s-a desfășurat banchetul regelui, C. Mille a lansat anticipat ideea că în momentul toasturilor, „*din fundul apei, vor ieși și geamătele miilor de oameni, care și-au găsit moartea sub apele Dunărei. Vor ieși din umbrele bătrânului fluviu, umbrele acelor care au murit și-au lăsat în mizerie pe ai lor*”¹¹⁴. Ideea a prins, caricaturistii realizând în scurt timp o imagine în baza afirmației lui C. Mille. Printre cei 420 de invitați ai regelui¹¹⁵ s-a numărat și A. Saligny, acesta având un loc rezervat la masă în fața principesei Maria¹¹⁶.

Persoanele care s-au întors pe malurile Dâmboviței, nu au mai respectat clasele la care erau repartizate, un președinte de la Curtea de Apel din București fiind chiar mulțumit că a găsit „*un loc în cușca frânarului de deasupra vagonului*”¹¹⁷.

Brațul de oțel de la Cernavodă i-a impresionat pe contemporani. Nu puțini au fost cei care au dorit să primească detalii la fața locului chiar de la constructorul acestuia. Astfel, în 1896 A. Saligny îi comunica lui G. C. Cantacuzino: „*Cu cea mai mare plăcere vă voi însoți până la Constanța. Trenul cel mai comod este acela de la 3 ore și 40 p.m.. Deși acel tren nu se oprește regulat la pod, voi da, însă, ordin ca să oprească 7 minute*”¹¹⁸. Au existat și împrejurări când A. Saligny nu a putut să ofere detalii celor care i le-au solicitat, scuzându-se prin intermediul unei cunoștințe comune: „*Neputând veni în persoană spre a da explicațiuni oaspeților noștri asupra podului de peste Dunăre, am însărcinat cu aceasta pe D-l inginer șef Ștefan Gheorghiu care se va afla la post*”¹¹⁹.

Construcția podului peste Dunăre la fixat în mod definitiv pe A. Saligny în analele tehnici românești ca un mare constructor de poduri¹²⁰. Privilegiile pe care le-a obținut inginerul român au fost numeroase, multe obținându-le încă din timpul construirii podului. Astfel, în 1890 Saligny a fost numit ofițer al ordinului „Steaua României”¹²¹, urmând ridicarea în grad de cavaler (15 mai 1893) al aceluiași ordin¹²², iar la 28 septembrie 1895, la numai 13 zile de la inaugurarea podului a fost numit membru al ordinului „Steaua României” în gradul de Mare Ofițer, în baza raportului

¹¹³ Cătălin Fudulu, C. Mille i-a amintit regelui Carol I de „umbrele acelor care au murit”, în „Dosarele Historia”, Anul I, Nr. 7, septembrie 2002, p. 47.

¹¹⁴ Constantin Mille, *Neinvitatul*, în „Adevărul”, Anul VIII, No. 2313, joi 14 Septembrie 1895, p. 1.

¹¹⁵ „Opiniunea publică”,....

¹¹⁶ „Dreptatea”, anul II, nr. 207, marți, 19 septembrie/1 octombrie 1895, p. 1.

¹¹⁷ „Adevărul”,....

¹¹⁸ B.A.R., C. Msse, Fond G. C. Cantacuzino, *Anghel Saligny către G. C. Cantacuzino*, 21 mai 1896, S 21 (2)/ MLXXI

¹¹⁹ Ibidem, fond Ion Bianu, *Anghel Saligny pentru Ștefan Sihleanu*, S 6/DIX

¹²⁰

¹²¹ A.N.I.C., fond P.C.M., dosar nr. 22/1893, f. 49

¹²² Ibidem

nr 17.492 al lui Al. Lahovari, Ministrului Afacerilor Straine și Comandor al Ordinilor¹²³, în guvernul condus de generalul Ioan Em. Florescu¹²⁴ Nici Ministerul Lucrărilor Publice nu a ignorat activitatea depusă de A. Saligny, înaintând-ul în gradul de inginer-inspector clasa a I-a în cadrul corpului tehnic (7 octombrie 1895)¹²⁵ și numind-ul director general al Căilor Ferate în locul demisionatului George Duca, funcție pe care a deținut-o în paralel cu aceea de director al Serviciului Docurilor și Podurilor¹²⁶.

În secolele XIX-XX Podul de la Cernavodă a trecut prin mai multe momente de cumpănă. În 1896 apele Dunării au crescut rupând o parte din terasamentul liniei ferate de la Cernavodă¹²⁷. A. Saligny s-a deplasat la fața locului unde a constatat că „terasamentul este rupt de la partea superioară a pereului...lungimea totală era pe 2 kilometri până la capetele traverselor¹²⁸”. Deși se dorea o remediere imediată a pagubelor, nu a fost posibil din cauză că „furtuna continuă și plouă mereu astfel că lucrarea este împiedicată de ploaie și lipsă de oameni¹²⁹”. În pofida acestor dificultăți inginerul român l-a asigurat pe primul-ministru D.A. Sturdza: „vom face ca în vecie lucrările să le poată rezista [valurilor], sperând că peste câteva zile circulația va fi restabilită¹³⁰”.

În perioada neutralității României (1914-1916), planul de operații al Armatei bulgare pentru intervalul de timp 1 ianuarie 1914 - 15 ianuarie 1915 a prevăzut și minarea podului de la Cernavodă, pentru a împiedica desfășurarea rapidă a trupelor române în cazul în care țara noastră ar fi intrat în război¹³¹. Astfel, conform ordinului no 517, din 15 ianuarie 1914, al generalul Clement Bojadgieff, ministrului de război bulgar, Armata a 2-a bulgară, formată din 3 divizii¹³², trebuia să se desfășoare la flancul stâng spre Turtucaia și Silistra cu scopul de a ajunge „la podul de la Cernavodă-care în acest timp va fi deja dărâmat de piroxelina pusă- și va domina întregul țarm dunărean pentru ca să poată paraliza întreaga armată română din Dobrogea¹³³”. Respectivul plan a fost vândut de Ștefan P. Zingilieff, „scriitor” al Diviziei a IV-a din Preslav, căpitanului Tenescu, atașatul militar al României la Sofia¹³⁴, contra sumei de 640 lei¹³⁵. Minarea Podului de la Cernavodă a fost acceptată de generalul Ficeff (20 decembrie 1914): „aprob cablul lucrat și liniile de piroxelină așezate la podul de fer de la Cernavodă, care unește prin cale ferată Constanța cu

¹²³ *Ibidem*, dosar nr. 25/1895 [f.f].

¹²⁴ Ion Bulei [ș.a.], *Enciclopedia de istorie a României*, Ed. Meronia, București, 2001, p. 127

¹²⁵ A.N.I.C., fond P.C.M., dosar nr. 11/ 1895, f. 93

¹²⁶ *Ibidem*

¹²⁷ B.A.R., fond D. A. Sturdza, *Anghel Saligny către D. A. Sturdza*, S 5 (2)/ CM1

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ *Ibidem*, S (3)/CM.

¹³¹ A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar nr 243/1915, f 1.

¹³² Divizia a 3-a Balkanica, Divizia a 2-a Trakiiska și Divizia a 6-a Vdinska

¹³³ Cătălin Fudulu, *Au minat Bulgarii Podul de la Cernavodă?*, în „Magazin Istoric” Anul XXXIX, nr. 9 (462), septembrie 2005, p. 74.

¹³⁴ A.N.I.C., fond D.P.S.G.,..., f. 1.

¹³⁵ *Ibidem*, f. 2.

*vechea Românie, de către Bootsmanul Gheorghe Micioff din Flota M. S. Țarului*¹³⁶. De asemenea, generalul Ficeff a dispus și recompensarea lui Micioff: „*pentru bravura arătată de el și pentru jertfa și curajul lui îl avansez în primul rang ofițeresc "Miceman" și-l coptez pe tabloul flotei M.S. Țarului*”¹³⁷ Cablul care a fost folosit la minarea podului a fost compus dintr-o sârmă pentru ambele mine, urmând ca după explozia primei mine să se despartă pentru a doua¹³⁸. Una dintre mine „este la al 4-lea suport al podului; a 2-a la al 6 -lea. Cablul iese la țărmul Dunărei la satul Roșova. Mașina este îngropată sub salcia care are 3 crăci; una dintre ele este tăiată. Când te întorci spre Dunăre la dreapta sălciei, mașina este ascunsă chiar lângă ea, la un metru adâncime”¹³⁹ Micioff a fost nemulțumit de recompensa primită și a divulgat lui Zinghileff „secretul ce avea asupra sa”¹⁴⁰.

Minarea de către bulgari a podului de la Cernavodă rămâne sub semnul întrebării. În primul rând, după cumpărarea de către atașatul militar român al planului de operațiuni al armatei bulgare și promisiunea făcută de Zinghileff că va veni la Turnu-Severin pentru a se pune la dispoziția Siguranței române și a oferi detalii suplimentare, dosarul de urmărire se termină brusc. Însă, este puțin probabil ca Siguranța, prin modul riguros de lucru să lase nefinalizat un asemenea dosar. Dacă s-a întâmplat așa, singura explicație plauzibilă este aceea a unei intoxicații din partea bulgarilor, mai ales că în aceeași perioadă agenții Siguranței încercau să afle care este planul de operațiuni al armatei bulgare. Astfe, Caragheorghe Ion, agent special de Siguranță al Brigăzii Bazargic a fost reținut de către grănicerii bulgari la Ceatalcișme (17 septembrie 1914)¹⁴¹ și arestat ca fiind periculos în momentul în care a întrebat unde sunt cantonate trupele bulgare¹⁴². Deferit instanței civile, agentul Caragheorghe a fost achitat și eliberat (24 decembrie 1914)¹⁴³ În al doilea rând, tot ceea ce se întâmpla la Cernavodă în perioada neutralității a fost atent urmărit de Siguranță. Ioana Schröter a fost una dintre persoanele suspectate de spionaj de către brigada Siguranței din Cernavodă¹⁴⁴. Deși avea un soț care lupta pentru armata germană¹⁴⁵ și a fost prinsă plimbându-se pe linia tranșeelor de la Cernavodă, agenții Siguranței nu au putut dovedi nimic dubios în legătură cu D-na Schöter, deși i-au urmărit corespondența particulară pe care aceasta o primea¹⁴⁶.

Nici șeful gării Fetești nu a fost omis de agenții Siguranței, în condițiile în care se căsătorise cu nemțoaica Elisabeta Kraume care „susținea din toate puterile cauza germană”¹⁴⁷. Acesta stare de fapt a generat reacția lui G. Dobrescu, subcomisar

¹³⁶ *Ibidem*, f. 9.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ *Ibidem*, f. 10.

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ *Ibidem*, f. 1.

¹⁴¹ A.N.I.C., fond D.P.S.G, dosar nr. 98/1914, f. 1

¹⁴² *Ibidem*, f. 8

¹⁴³ *Ibidem*, f 37

¹⁴⁴ *Ibidem* dosar nr. 1650/1915, f. 9

¹⁴⁵ *Ibidem*, f. 45

¹⁴⁶ *Ibidem* f. 51

¹⁴⁷ *Ibidem*, dosar nr. 32/1916, f. 1

cl I-a, acesta argumentând pentru directorul Siguranței: „Față de actualele timpuri când trebuie să am o încordată atenție pentru supravegherea tuturor călătorilor care tranzitează pe aici- gara Fetești prin felul cum e situată prezentând o deosebită importanță din punct de vedere militar- în interesul siguranței statului, respectuos îmi permit domnule director a vă ruga să binevoiți a dispune să se ia cuvenitele măsuri ca șeful gărei Fetești împreună cu soția sa Elisabeta Kraume să fie transferați la o altă gară mai depărtată de poduri, pentru ca soția sa să nu mai aibă posibilitatea să observe și să știe diferitele măsuri și transporturi militare ce se fac numai pe această linie, mai cu deosebire pentru frontiera dinspre Bulgaria, cu atât mai mult cu cât de asemenea sunt informat că Austro-Germanii [sic!] caută cu orice chip să cunoască forțele noastre militare din Dobrogea, spre a prepara pe bulgari pentru o invazie la noi”¹⁴⁸. Cu avizul Marelui Stat Major al Armatei, Directorul Siguranței a cerut conducerii CFR (9 aprilie 1915), să dispună „ca șeful acelei gări să fie mutat, dacă este posibil între-un birou, iar nu ca șef de gară”¹⁴⁹

După intrarea României în Primul Război Mondial la 28 august 1916, pentru a se stopa ofensiva armatei bulgare din Dobrogea în Muntenia, s-a luat decizia dinamitării brațului de oțel de la Cernavodă¹⁵⁰. Ca un paradox al sorții, A. Saligny a trebuit să indice Armatei Române punctele slabe ale construcției. În urma detonării, podul de la Cernavodă a rămas, însă, în picioare¹⁵¹, având distruse o parte din tablurile metalice¹⁵². De asemenea au fost distruse tablurile metalice ale podului peste Borcea și o parte din tablurile viaductului peste baltă¹⁵³. Generalul Scarlat Panaitescu i-a adus la cunoștință lui A. Saligny „*acest trist mesaj și dureroasa știre*”¹⁵⁴ Administrația militară germană a însărcinat fabrica de mașini Augsburg Nurnberg A.G. și uzinele Gustovsberg (Germania), cu repararea podului¹⁵⁵. Grinzile distruse au fost trimise în Germania, iar cele avariate au fost reparate la fața locului¹⁵⁶. În acest context este total inexactă afirmația lui N. Bujoreanu, conform căreia Uzinele Reșița au terminat de reparat podul în februarie 1918¹⁵⁷

La 10 August 1941, două bombe lansate din avion au lovit podul în plin. Nici de această dată nu s-a prăbușit, iar reparațiile care au durat opt săptămâni, au fost realizate de Direcția Podurilor C.F.R., în colaborare cu Uzinele Reșița și Uzinele

¹⁴⁸ *Ibidem*, f 1(v).

¹⁴⁹ *Ibidem*, f. 3.

¹⁵⁰ Ion Crișan, *op. cit.*, p. 129-130.

¹⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵² [***], *Dobrogea (1878-1928). Cincizeci de ani de viață românească*, Ed. Cultura Națională, București, 1928, p. 436

¹⁵³ *Ibidem*

¹⁵⁴ Scarlat Panaitescu, *Omagiul lui Anghel Saligny*, în „*Buletinul Societății Politehnice*”, anul XXXIX, no 5-6, mai-iunie 1925, p. 460.

¹⁵⁵ [***], *Dobrogea...*, p. 437

¹⁵⁶ *Ibidem*

¹⁵⁷ N. Bujoreanu, *Podurile dintre Fetești și Cernavodă în primii 50 de ani de exploatare*, în „*Buletinul Societății Politehnice*”, anul LIX, nr. 9 -12, septembrie-decembrie, 1945, p. 295.

germane M.A.N.¹⁵⁸. În prezent podul de la Cernavodă nu mai este exploatat dar cu siguranță că încă mai reușește să atragă privirile oamenilor prin gigantismul său.

THE BRIDGE OF CAROL THE FIRST SUMMARY

The article presents the important aspects from the history of the construction of the most representative bridge over the Danube, the bridge from Cernavodă.

Structured on four constitutive sequences ("the projects of a bridge over the Danube in the period 1855-1880", The projects from 1883 and 1886, "The projects of Anghel Saligny" and the "The opening of the bride from Cernavodă"), the article brings in attention the preliminaries of the construction of the bridge and of the construction of the railway Cernavodă - Constanța and Filaret Giurgiu with all their anatomies: the projects from 1885, 1862, 1970, the proposal of Rusia over a bridge at east of Silistra. The projects from 1883 and 1886 and, finally, the project from 1887.

In the third sequence it insists on the demarches of the engineer Anghel Saligny, the documentation, the materials, the structure and other important elements from the technology of a span bridge.

King Carol the first is putting the foundation stone of the bridge in 1890, bridge that will be inaugurated on September 1895 and will be known as King Carol the First bridge.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 296-297.

Anexe

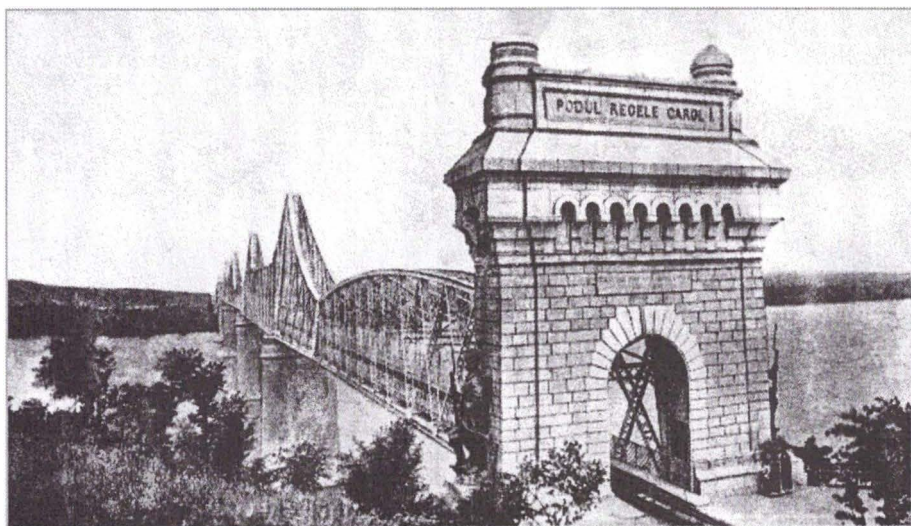
**Regele Carol a bătut ultimul
nit al podului**

**Ion I.C. Brătianu a lucrat ca
inginer pe santierul de la
Cernavodă**

**Anghel Saligny
creierul proiectului
inițiat de regele
Carol I**

Podul de la Cernavodă așa cum a rămas în memoria contemporanilor

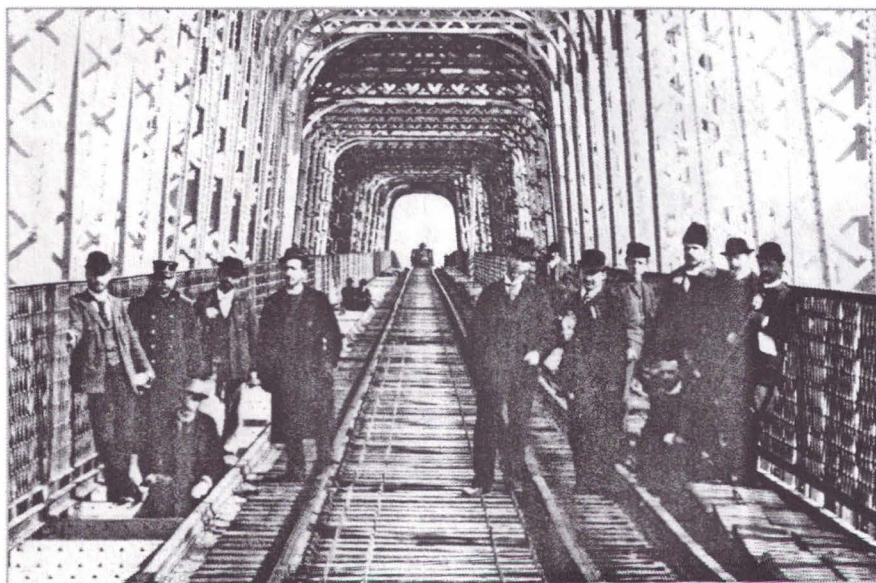
Dorobanțul Podului peste
Dunare cu vânătorii din
Batalionul IV

Principesa Maria

Șantierul podului și fragmente paliere pe picioare

ȘARJELE DE LA ROBĂNEȘTI ȘI PRUNARU

Cătălin Fudulu

România a declarat război Austro-Ungariei (în noaptea de 27-28 august 1916), iar armata română a intrat în Transilvania. Germania a declarat la rândul ei război României (30 august 1916) atacând frontiere românești de la nord și de la sud. Trupele române au trecut în defensivă. Germanii au ocupat orașele Târgu Jiu (17 noiembrie 1916) și Craiova (21 noiembrie 1916.)

În contextul avansării trupelor inamice în Câmpia Olteniei, Divizia 41 Infanterie germană¹ a atacat flancul stâng al Diviziei 1/17 Infanterie române (23 noiembrie 1916). Brigada 2 Roșiori a atacat unitățile germane din flancul stâng și din spate, înaintarea fiind împiedicată de bateriile de artilerie germane aflate între satele Robănești și Câmpuri². Din această cauză, colonelul Ion Călinescu, comandantul Regimentului 9 Roșiori, a ordonat șarjarea bateriei inamice. Căpitanul Alexandru Filitti, comandantul Escadronului 3, a atacat cu 110 militari bateria de la liziera pădurii Pârșani, obligând-o să se retragă. Au supraviețuit 18 roșiori³. Au căzut la datorie, printre alții, sergentul voluntar Gheorghe Donici⁴, locotenenții Mora și Iuliu Roșca.

Nu s-a creat un cimitir al eroilor la Robănești. Soldații români și germani au fost înhumați la locul luptelor, fiind exhumați în perioada 1923-1924 și centralizați în cimitirul eroilor din Caracal, amplasat lângă cimitirul civil⁵

În memoria eroilor din Regimentul 9 Roșiori s-a ridicat la Robăneștii de Sus (jud. Dolj), „Monumentul eroilor din Războiul de Reîntregire Națională”. În prim-plan se află un călăreț cu lancea în cumpănire. În plan secund a fost amplasată zeița Victoria, ținând în mână o cunună din frunze de stejar⁶. Pe postamentul monumentului sunt fixate plăci din marmură albe cu texte dedicatorie (ANEXA 1) și omagiale (ANEXA 2). Pe opera arhitectonică s-a inscripționat textul „Eroii din comuna Robănești morți în războiul pentru întregirea neamului”, fiind citate numele a 71 de eroi din localitate care au murit în Primul Război Mondial (ANEXA 3).

Lupta și șarja de la Prunaru⁷ s-au desfășurat în contextul tentativei Armatei Române de a opri înaintarea germanilor spre București. Un batalion de vânători din

¹ Comandată de General Maj. Schmitdt V. Knobelsdorf.

² Cosntantin Kirișescu, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1918)*, vol 1, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 471.

³ Victor Atanasiu [ș.a.], *România în anii Primului Război Mondial*, Ed. Militară, București, 1987, p. 473

⁴ Veteran al Războiului de Independență.

⁵ A.O.N.C.E., fond C.E., dosar 642/1926, f. 107.

⁶ Idem, fond I.M. 1984-1985.

⁷ Localitatea este situată pe șoseaua Alexandria-București.

cadrul avangardei Diviziei 217 infanterie germane a ocupat satul Prunaru (27 noiembrie 1916), blocând Divizia 18 Infanterie română. Trupele române, aflate în regiunea Alexandria-Drăgășani, nu se mai puteau retrage spre București⁸ Generalul Alexandru Referenfaru⁹, dorind să deschidă comunicația, a hotărât atacarea trupelor germane cu Brigada 43 mixtă și Regimentul 2 Roșiori, susținute de patru divizioane de artilerie¹⁰. Avangarda Brigăzii 43 mixte, condusă de maiorul Florea Stoicesu¹¹, a atacat unitățile germane aflate în zona de nord și nord-vest a satului¹². A urmat șarja Regimentului 2 Roșiori, condusă de colonelul Gheorghe Naumescu¹³, în momentul în care infanteria Brigăzii 43 mixte a fost înfrântă¹⁴. Cavaleria s-a deplasat pe șosea cu dificultate din cauza ceții, a trăsurilor și a căruțelor cu refugiați. Șarja cavaleriei a fost încununată, inițial, de succes. Primele rânduri ale apărării germane au fost răsturnate¹⁵. În momentul în care cavaleria a vrut să intre în sat „*de după garduri, din măracinișuri, de pe ferestrele caselor și podurilor, dușmanul, ascuns cu zeci de mitraliere, aruncă o grindină de gloanțe asupra falnicului regiment. Cai și călăreți cad grămadă unii peste alții. Regimentul e distrus*”¹⁶. Două sute de roșiori au fost omorâți. Au supraviețuit 50-60 de călăreți care au continuat lupta prin curțile caselor. Printre aceștia s-a aflat un singur ofițer¹⁷ (sublocotenentul Hristu L. Ion¹⁸). Maiorul Constantin Gheorghe, căpitanii Aurel Băicoianu și Marin Vasile, locotenentul Petre Munteanu și sublocotenentul Alexandru Vintilă au căzut la datorie¹⁹. Colonelul Naumescu a fost rănit grav, murind într-un spital din Sofia²⁰. Din cauza superiorității germanilor, comandamentul român a ordonat încetarea luptei. Trupele s-au retras în direcția Letca Veche-Mereni-Rușii lui Asan, ajungând în final la Jilava (jud. Ilfov). Frontul s-a stabilizat pe linia Alexandria-Drăgășani-Prunaru-Giurgiu. Mackensen a continuat, însă, înaintarea spre București mergând de-a curmezișul văilor Glavacioc, Neajlov și Argeș²¹.

La Prunaru s-au înhumat, în baza unei evidențe din 1921 a Societății Cultul Eroilor, un număr de 1.363 eroi, din care 1.185 români și 178 austrieci, bulgari, germani și turci²². Cimitirul s-a creat la trei săptămâni de la finalul luptelor. Trupurile

⁸ Constantin Kirîțescu, *op. cit.*, p. 485.

⁹ Comandantul Diviziei 18 Infanterie.

¹⁰ Victor Atanasiu [ș.a.], *op. cit.*, p. 495.

¹¹ Maiorul Stoicescu a căzut în timpul luptelor.

¹² 28 noiembrie 1916.

¹³ Victor Atanasiu [ș.a.], *op. cit.*, p. 496.

¹⁴ După trei asalturi consecutive, ultimul desfășurat la baionetă, Constantin Kirîțescu, *op. cit.*, p.485.

¹⁵ *Ibidem*, p. 486.

¹⁶ Gheorghe Platon, *Istoria Românilor*, vol VII, tom II, Ed Enciclopedică, București, 2003, p. 430.

¹⁷ Constantin Kirîțescu, *op. cit.*, p.487.

¹⁸ A fost colonel în Al Doilea Război Mondial, conducând Regimentul 94 Infanterie.

¹⁹ Victor Atanasiu [ș.a.], *op. cit.*, p. 496.

²⁰ Numele acestuia nu se regăsește printre cele ale militarilor români înhumați în cimitirul Eroilor din Sofia în perioada 1916-1918.

²¹ Constantin Kirîțescu, *op. cit.*, p.487.

²² A.O.N.C.E., fond C.E., dosar 735/1921, f.96.

eroilor au fost transportate cu căruțele. Militarii neidentificați au fost depuși în gropi comune. Toți eroii din cimitirul militar de la Prunaru au fost exhumati și depuși într-un osuar, construit în 1933²³, de Societatea Cultul Eroilor pe proprietatea²⁴ lui Ilie A. Suciuc²⁵. În jurul osuarului s-au depus, în morminte individuale, eroii care au fost identificați după însemnele matricole²⁶. Până la 27 august 1933 au fost identificați 23 eroi români²⁷. În mormântul nr. 9 s-au înhumat 5 eroi necunoscuți care au fost aduși din comuna Arsache – jud. Vlașca (24 octombrie 1933)²⁸. Toate osemintele eroilor germani, bulgari, turci și austrieci, existente la Prunaru, au fost exhumate și depuse la Valea Plopilor (Bălăria), la 8 august 1933²⁹. Transportul s-a realizat cu căruța³⁰. Cimitirul Eroilor de la Valea Plopilor a fost modificat, în 1940, când s-au exhumat eroii străini, osemintele acestora fiind reînhumate la cimitirul Pro Patria din București.

În apropierea osuarului de la Prunaru s-a amplasat un monument al Cavaleriei³¹, realizat din piatră masivă, de Brigada 14 Cavalerie cu ajutorul sculptorului H. Miclescu. Placa comemorativă, fixată pe partea frontală a monumentului, conține un text semnat de Regele Ferdinand (1914-1927) în memoria Regimentului 2 Roșiori (12 noiembrie 1916)³². Un vultur a fost montat în partea superioară a obeliscului³³. Prima schiță a osuarului de la Prunaru a fost realizată de Plutonierul Mihai Vasile (27 aprilie 1934)³⁴. Osuarul a fost luat în administrare de Primăria Prunaru (4 septembrie 1934)³⁵, care a desființat vechiul Cimitir al Eroilor, transformându-l în parc comunal³⁶.

Primăria Bujoreni, în colaborare cu Consiliul Județean Teleorman, a refăcut, simbolic, Cimitirul Eroilor Prunaru, sfințindu-l la 27 septembrie 1997. Ceremonia s-a deschis prin intonarea imnului României. Primarul Nicolae Dina a ținut un scurt discurs. S-a dezvelit „placa de inaugurare”. Un sobor de preoți condus de P.S. Galaction Stânga, Episcopul de Teleorman, a oficiat serviciul religios.

²³ Antreprenorul Riguto a contractat executarea lucrării, *Ibidem*, f. 154.

²⁴ Aflată la vremea respectivă în apropierea Șoselei Naționale Alexandria-București și a Parcului Comunei Prunaru.

²⁵ A.O.N.CE., fond C.E., dosar 735/1921, f.38.

²⁶ *Ibidem*, f. 122.

Ibidem, f. 127.

²⁸ *Ibidem*, f. 162.

²⁹ Au fost în total 178 eroi (53 germani, 84 turci, 39 bulgari și 2 austrieci). *Ibidem*, f. 96. Doar 24 de eroi germani au fost identificați, dosar 738/1928, f.33.

³⁰ A.O.N.CE., fond C.E., dosar 735/1921, f.145.

³¹ A fost inaugurat în 1930.

³² A.O.N.CE., fond C.E., f.163. Pentru mai multe detalii vezi Anexa 4.

³³ *Ibidem*, f. 39.

³⁴ *Ibidem*, f. 86.

³⁵ *Ibidem*, f. 88.

³⁶ *Ibidem*, dosar 735/1921, f. 84.

THE CHARGE FROM ROBĂNEȘTI AND PRUNARU

SUMMARY

The article brings in the reader attention two fights (charges) from the First World War, that are, those of the Robănești and Prunaru, meaning the chivalries charges from 23 of November 1916 and 27 of November, 1916.

Not from the unfolding of the charge from Robănești was in mind but the description of the Robăneștii de Sus monument (Dolj County) built in the memory of the heroes from that time.

The battle and the charge from Prunaru is described only applied, reading the name of the officers and of the soldiers that fought and died for defending the country, concentrating over the relics description of the fight: the ossuary and the Chivalries Monument of Prunaru.

Anexa 1

„În amintirea vitejilor călăreți din escadronul 3 al Reg. 9 roșiori, cari sub comanda căpitanului Filitti C. Al., privind moartea în față, s-au năpustit asupra tunurilor vrăjmașe pentru întregirea hotarului și unirea tuturor românilor.

10-23 noiembrie 1916”.

Comitetul de inițiativă al monumentului: General de divizie Grozeanu Dumitru, președinte de onoare; Ion D Mateescu, președinte activ și inițiator ca fost primar; Marin I. Opran, secretar; Col. Râmniceanu Mihail, comandant Regiment 9 roșiori; Ion Pătineanu, fost prefect”.

Anexa 2

Eroii din R 9 R care au murit în șarja de la Robănești

Nr. crt.	Nume și prenume	Gradul
1.	Roșca Iuliu	locotenent
2.	Gheorge Donici	sergent (voluntar)
3.	Mateescu Constantin	plutonier
4.	Șunda Nicolae	sergent
5.	Popescu Pavel	
6.	Iordache Ivan	soldat
7.	Ionescu Nicolae	
8.	Grăgoi Nicolae	
9.	Soare Nicolae	
10.	Ionescu Nicolae	
11.	Cioponea Ioan	
12.	Pastiu Ioan	
13.	Nițu Ioan	
14.	Răducu Ioan	
15.	Anton Gheorghe	
16.	Andronic Gheorghe	
17.	Șerban R. Ion	
18.	Pitulice Ion	
19.	Ursu Ion	
20.	Șerban Stan	
21.	Sasu Stan	
22.	Andrei Cosntantin	
23.	Vasile Trandafir	
24.	Dumitru Tudor	
25.	Ciobanu Luca	
26.	Buhai Vasile	
27.	Ion C. Marin	
28.	Gheorghe Dumitru	
29.	Habile Leopold	
30.	Vaserman Sami	
31.	Popescu Pavel	
32.	Dumitru Nae	

Eroii morți din R 4 R Regina Maria

Nr. crt.	Nume și prenume	Gradul
1.	Niculcea Nicolae	locotenent
2.	Văcăreanu Emil	
3.	Bebeanu Alexandru	sublocotenent
4.	Rădulescu Eremia	sergent instructor
5.	Aristide Nicolae	sergent
6.	Pârâianu Cosntantin	
7.	Arnăutu Cosntantin	
8.	Popescu Ștefan	
9.	Tudor Ștefan	caporal
10.	Bordea Petre	
11.	Tănase Petre	
12.	Filipescu Ion	
13.	Marin St. Ion	
14.	Ivașcu Marin	
15.	Marin B. Marin	
16.	Tudor Marin	
17.	Diblaru Dumitru	
18.	Mitranovici Dumitru	
19.	Dobre Neagu	
20.	Ghenea Simion	
21.	Matei Alexie	
22.	Pătrașcu Stoian	
23.	Șincaru Radu	
24.	Tincu Constantin	
25.	Albulescu Manole	soldat
26.	Bejan Vasile	
27.	Diaconu Moise	
28.	Dobre Ilie	

Anexa 3

Eroii din comuna Robănești morți în războiul pentru
întregirea neamului 1916-1919

Nr. crt.	Nume și prenume	Gradul
1.	Molnard El Hugo	locotenent
2.	Cernitu E. Marin	sergent
3.	Gheorghiu D. Ion	caporal
4.	Batoi Petre	soldat
5.	Preda I. Florea	
6.	Roman I. Constantin	
7.	Albu M. Constantin	
8.	Dumitrescu Constantin	
9.	Opran Constantin	
10.	Stancu Constantin	
11.	Vasile Constantin	
12.	Vigu Constantin	
13.	Stancu Almăjanu	
14.	Albu M. Ilie	
15.	Gavrilă Ilie	
16.	Sârbu Ilie	
17.	Ștefan N. Ilie	
18.	Alexandru Pantelica	
19.	Andreescu Marin	
20.	Croitoru Marin	
21.	Enache Marin	
22.	Ghimiș Marin	
23.	Ghindeanu Marin	
24.	Matei Marin	
25.	Preda Marin	
26.	Tubunaru Marin	
27.	Tănase Marin	
28.	Militaru Marin	
29.	Trască Marin	
30.	Trască Ion	
31.	Trască Dumitru	
32.	Nițu M. Dumitru	

33.	Neagoe Dumitru		
34.	Stan Dumitru		
35.	Stamate Dumitru		
36.	Badea Ion		
37.	Cernitu Ion		
38.	Constantin Ion		
39.	Dumitru Ion		
40.	Ghindeanu Ion		
41.	Matei M. Ion		
42.	Miulescu Ion		
43.	Milicov Ion		
44.	Opran Ion		
45.	Preda Ion		
46.	Pătrașcu Ion		soldat
47.	Preda Gh. Ion		
48.	Parpanzache Ion		
49.	Stamate Gh. Ion		
50.	Sârbu Ion		
51.	Stroe Gh. Ion		
52.	Vigu Ion		
53.	Vladu Ion		
54.	Zamfir M. Ion		
55.	Cosntantin M. Ion		
56.	Militaru M. Ion		
57.	Stan Ion		
58.	Croitoru Pantelie		
59.	Dobre Ioniță		
60.	Gheorghe Ruxandru		
61.	Ilie D. Traian		
62.	Ilie C. Ghiță		
63.	Marin S. Mihalache		
64.	Miulescu Iosif		
65.	Nicolae Eftimie		
66.	Nicolae D. Gheorghe		
67.	Tudor Ghoerghe		
68.	Nicolae Roman		
69.	Popa M. Radu		
70.	Stroc Mihaiu		

Anexa 4

1916

1918

Pilde frumoase au fost înscrise în cartea de aur a Cavaleriei noastre în ultimul războiu.

La Prunarul, atacul, pe care l-aş numi nebun, al Regimentului 2 Roşiori, a adogat mari lauri cavaleriei.

Acel regiment care se găsea în faţa tranşeeleor inamice, a atacat cu adevărat spirit de călăreţ, înscriind astfel un nou fapt de arme, de care cavaleria noastră se va putea cu adevărat, întotdeauna fâli.-

(ss) Ferdinand R.

Şarja Regimentului 2 Roşiori.

12 noiembrie 1916.

ASPECTE PRIVIND COMBATERICA SĂRĂCIEI ÎN MOLDOVA

Dan Constantin Rădulescu

Mai ales în perioade dificile și complexe precum actuala criză post-totalitară din România creionarea și operaționalizarea programelor și politicilor de reformă include obligatoriu sau ar trebui să includă o dimensiune analitică istorică a domeniului .

Aceasta, întrucât, câmpul istoric cuprinde,evenimente procese și fenomene încheiate care îngăduie analiza lor comparativă cu întrepinderile similare prezente în derulare, în vederea fundamentării unor politici și programe eficiente pentru actualitate și chiar pentru viitor

Cu atât mai mult o astfel de abordare este utilă în cazul fenomenelor circumscrise sărăciei, care,mai ales în perioadale diferite de criză rămâne un factor perturbator de maxim risc pentru îndeplinirea cu succes a oricăror politici și programe de reformă.

În acest scop ,o prezentare fie și succintă a evoluțiilor istorice derulate în Moldova în domeniul atât de important al combaterii sărăciei este pe deplin oportună.

În felul acesta, este completată imaginea fenomenului la scara întregului spațiu românesc pentru a se definitiva efortul analitic și protectiv în domeniul politicilor de profil .

De la început ,trebuie evidențiat ca spațiu românesc, deci și teritoriale,dintre Carpați, Marea Neagră și Nistru reprezintă și în domeniul evoluției și combaterii sărăciei în spațiu european.

De aceea, aici s-au dezvoltat și au produs efecte practice și instituții destinate contracarării pericolului sărăciei atât de sorgintă româna cât și traco-geto dacă.

Trebuie avute în vedere, în acest sens, acțiunile de ajutorare a bolnavilor și săracilor întreprinse de colegiile religioase în provinciile romane locuite de traco daco romani și apoi de români între secolele II PH-VII AD și pe care progresele convertirii la creștinism a localnicilor le-au răspândit și consolidat în provinciile românești neincluse direct în Împériul Roman cum a fost Moldova .

Astfel de acțiuni și inițiative caritabile au fost doar ulterior , extinse de biserică, domnie și boierime, în Moldova după constituirea sa ca stat românesc de sine stătător ,în secolul XIV.

La aceasta trebuie adăugat , practica de îndelungată tradiție ,a responsabilității sărăciei, la nivelul comunității obștilor țărănești, prin acțiuni informale de consistență.

În actualitate se mai păstrează la nivel comunitar ca reminescente ale acestor norme și practici comunitare de protecție socială,dănuirile și pomenirile de hrană și veșminte în folosul săracilor ocazionate de înmormântări

Lor li s-a putut adăuga în Moldova medievală un șir de inițiative bisericesti de înființare de regulă, pe lângă mănăstiri a unor capacități de adăpostire și protecție a bolnavilor, orfanilor, văduvelor și bătrânilor în nevoie .

Astfel de bolnițe și așezăminte pentru săraci au fost constant și generos întreținute și dezvoltate de dani domnești și boierești cuprinzând moșii, venituri acordate, odoare scumpe și sume de bani.

Au existat și donații cu scopuri caritabile venite din partea unor categorii mai modeste – răzeși, săteni, orașeni dar, cum s-a arătat, principalul efort în domeniul contracarării pericolului sărăciei, în cazul comunităților țărănești sau orașenești era dirijat la nivel intracomunitar.

În timp, agravarea fiscalității, insecuritatea vieții cauzate de diferitele raiduri și războaie derulate și pe teritoriul moldovean mai ales, în secolele XVII – XVIII au determinat o sporire vizibilă a contingentului săracilor concentrat cu precădere pe câteva categorii – orfani, copii abandonati, cerșători, persoane cu dizabilități, bolnavi cronici. Bătrâni singuri și săraci.

Cum vechile așezări nu mai faceau față fiind supraaglomerate iar, populația, la nivel comunitar cu greu făceau față resorbirii sărăciei în plan local, a trebuit să se intervină în planul instituțional, de către domnie, în vederea înființării de la bugetul statului a unor instituții specializate de asistență socială.

Mai întâi din inițiativa domnitorului Alexandru Constantin Moruzzi s-a înființat la Iași, în 1804, un orfelinat pentru adăpostirea băieților și fetelor fără părinți.⁷³¹ De asemenea ispravnicile și conducerile administrative ale satelor și orașelor erau obligate, prin hotărâri domnești să se îngrijească de soarta tuturor săracilor și infirmilor din raza lor de responsabilitate.

După 1832 prin stipulațiile Regulamentului Organic s-au înființat în reședințele de ținut în Moldova așezăminte speciale pentru instituționalizarea orfanilor, bătrânilor, cerșătorilor, infirmilor - Casa Făcătoare de Bine, și respectiv, bolnavilor psihic – Casa Zmintiților care grație unor alocații bugetare acoperitoare și a unui personal bine selectat au funcționat cu rezultate bune, conform opiniei unor specialiști reputați ai domeniului.⁷³²

La 1 Ianuarie 1852 domnitorul Moldovei, Grigore Ghica, a înființat la Iași, un azil pentru orfani și copii abandonati inclus ulterior în cadrul Așezămintelor Sfântului Spiridon.⁷³³

Cu o astfel de rețea mixtă de așezăminte private și de stat politicile de protecție socială au continuat să fie puse în practică în Moldova, până la Unirea, din 1859.

În ceea ce privește asigurările sociale înțelese, ca modalitate de prevenire a căderii în sărăcie și în Moldova s-au constituit, mai ales după secolele XVI – XVII, în principalele așezări orașenești: Iași, Suceava, Galați, Pașcani, Vaslui, Bârlad, Cernăuți, Chișinău. Breslele ale meșteșugarilor și negustorilor, care aveau în cadrul statutelor lor, aprobate de domnie și prevederi explicite privind protecția membrilor breslelor de pericolele de boală, invaliditate și deces.

⁷³¹ Emilia Grecu, *Azilul Elena Doamna cu ajutorul domnesc dat orfanilor*, București, 1944, p.25.

⁷³² H.H. Stahl, Ioan I.Mate, *Manual de prevedere și asistență socială*, vol.1 București, 1962, p.86

⁷³³ Grigore Bădeanu, *Așezămintele Sfântului Spiridon de la strălunia primilor ctitori la înființarea de azi*, Iași, 1937, p.2.

Chiar, dacă asemenea bresle în Moldova , apar mai târziu decât în vestul Europei totuși ele au putut produce efecte pozitive în contracararea pericolelor de sărăcie ale membrilor lor.

Prezentarea chiar succintă a evoluției fenomenului sărăciei și a inițiativelor și instituțiilor destinate contracarării sale înăuntrul Moldovei medievale contribuie la întregirea imaginii fenomenelor în cauză la scara României de astăzi și reprezintă o buna baza de analize și evaluări cu similitudinile lor actuale.

Doar așa pot fi fundamentate și puse în practică programe și politici coerente și viabile de protecție socială.

Astfel prin ignorarea experienței istorice de regulă istorică se repetă evident la o altă scară.

HISTORICAL ASPECTS ABOUT FIGHTING POVERTY IN MOLDOVA

SUMMARY

Fighting poverty is a important element for the successful instrumentation of any reform program politically, economically and socially.

Only by so doing the social unrest and violence subsequent to poverty risks may be avoided.

This is exactly, the case for the Post December 1989 Crisis in Romania, still in progress.

In order to enable an accurate evaluation of the actual poverty situation in Romania, a historic study and analyze of its general evolution into the past is proper and worthy, because is the best way.... To conclude about the right solutions in fighting poverty now and tomorrow by comparing our present time situation with the similar historic evolution of the measures taken by for fighting poverty.

This is the aim of time present paper dedicated to the presentation of some historic aspect as related to the institutions and regulations used for fighting poverty in Moldavia.

UN CAVALER BÂRLĂDEAN AL AERONAUTICII ROMÂNE: GENERALUL AVIATOR INGINER GHEORGHE NEGRESCU

Valeriu Avram

La începutul secolului al XX-lea s-au înregistrat pe teritoriul României primele zboruri civile care au contribuit la apariția aviației militare naționale. Unul dintre acești „icari” ai Aeronauticii române a fost și generalul aviator inginer Gheorghe Negrescu. Și-a petrecut copilăria în orașul Bârlad, localitate care a dat țării mari personalități în toate domeniile de activitate, inclusiv în aeronautică. De pe aceste meleaguri s-a remarcat în mod excepțional avocatul Mihail Cerchez, mentorului aviatorului Gheorghe Negrescu, creatorul primei școli de pilotaj din România în anul 1910, una din primele școli de zbor din lume înființată la Chitila, lângă București.

Proeminența personalitate a generalului av.ing. Gheorghe Negrescu este țesută dintr-o suită de evenimente deosebit de semnificative, aflându-se în prima linie a slujitorilor Aripilor românești. Viața acestui strălucit aviator și inginer de aviație ni se prezintă ca un zbor ambițios, continuat până la capăt, acolo sus, în seninul reușitei.

Cercetând timp de două decenii arhivele militare și civile, răscolind cu atenție documentele vremii, nu poți să nu rămâi impresionat de puterea extraordinară a sufletului acestui zburător sensibil, generos, optimist și vertical care a iubit aviația mai mult ca orice pe lume.

S-a născut la 26 ianuarie 1888 în satul Frunțișeni aflat în apropiere de Bârlad într-o familie de oameni gospodari, unde munca a fost prețuită la cotele cele mai înalte, dar și tradițiile spirituale ale neamului nostru. În anul 1903 a absolvit gimnaziul cu media generală: 7,50-urmând cursurile liceului „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad unde și-a luat bacalaureatul în anul 1906. Atras de cariera militară, a urmat Școala militară de ofițeri de artilerie, marină și geniu din București. La 1 iulie 1909 a absolvit această școală, clasându-se primul în promoția ofițerilor de geniu. Prin Înaltul Decret Regal nr.2102/1909 a fost avansat la gradul de sublocotenent și repartizat la Batalionul de căi ferate din București¹. Două evenimente importante i-au marcat viața: zborul aviatorului francez Louis Bleriot la București în ziua de 18 octombrie 1909 și prietenia cu inginerul aviator Aurel Vlaicu-creatorul după un proiect original, a primului avion militar românesc „Vlaicu nr.1 model 1910”, care a zburat la 17 iunie 1910 la Cotroceni (București). Tot în această perioadă, avocatul bârlădean Mihail Cerchez a realizat la Chitila primul Complex aeronautic din sud-estul Europei² care cuprindea un aerodrom cu tribune pentru spectacolul aerian, o școală de zbor, hangare,

¹ Valeriu Avram, *Istoria Aeronauticii militare române 1910-1916*, Editura Tiparg, Pitești, 2003, p.40.

² „Top-Gun Special”, IV, nr. 10/octombrie 2001, p.30.

³ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita: A.M.R), fond Direcția 4 Geniu, dosar 475, f.124.

un hotel, ateliere pentru reparat și construirea avioanelor, săli de pregătirea piloților, etc.

Ministerul de Război a încheiat un contract cu societatea „Cerchez et Co” pentru pregătirea primilor piloți militari necesari armatei naționale. Printre cei șase voluntari a fost și sublocotenentul Gheorghe Negrescu. Întrucât instructorul francez Charles Viallard s-a accidentat grav chiar de la începutul cursului de zbor, tinerii elevi-piloți au trebuit să învețe tehnica zborului singuri, fiind dirijați de la sol de avocatul Mihail Cerchez. În ziua de 17 iulie 1911 sublocotenentul Gheorghe Negrescu a fost brevetat⁴ ca pilot militar primind brevetul nr.2. A continuat să se perfecționeze în arta zborului până în aprilie 1912 când promovată în funcția de pilot-instructor la Școala militară de aviație de la Cotroceni înființată prin Decizia ministerială nr.1953 din 31 martie 1912, școală patronată de Ministerul de Război-Direcția genului⁴. Tânărul pilot a contribuit direct la pregătirea primelor serii de piloți militari români care vor duce tot greul războiului de întregire națională. Cunoștințele predate de sublocotenentul av.Gh.Negrescu i-au ajutat să deprindă repede tehnica pilotajului și a navigației aeriene, lucruri fundamentale pentru piloții de război, întrucât deprinderile formate sub atenta îndrumare a ofițerului-instructor bărlădean le-au salvat viața pe front, în confruntările aeriene cu aviatorii Puterilor Centrale.

Participă la manevrele militare desfășurate între anii 1911-1912, remarcându-se prin zborurile executate în condiții dificile din cauza timpului nefavorabil. Reușita misiunilor aeriene a contribuit la decorarea tânărului pilot cu „Virtutea militară de aur”clasa I-a.”...Eram mândri și conștienți că făcusem ceva important-nota sublocotenentul av.Gh.Negrescu în memoriile sale-, deschisesem un drum cu totul nou în armata română.Era drumul deschis de Vlaicu în cucerirea văzduhului țării și continuat de noi, folosind aparate construite de noi, românii.Era aviația de stat română ce se născuse și se va dezvolta în sânul armatei...”A elaborat împreună cu prietenul său, sublocotenentul av.Ștefan Protopopescu primele instrucțiuni privind folosirea aviației în război.La 1 aprilie 1913 a fost avansat la gradul de locotenent și a redactat cu sprijinul maiorului Ion Macri-primul comandant al aviației militare române-, proiectul de lege privind organizarea Aeronauticii militare, lege adoptată în cele două camere ale Parlamentului țării și sancționată de regele Carol I prin Inaltul Decret Regal nr.3199 din 18 aprilie 1913(vezi:”Monitorul oficial” nr.15 din 20 aprilie 1913).

Interesele naționale au determinat mobilizarea armatei și participarea trupelor române la cel de-al doilea război balcanic.A fost mobilizată și aviație, la campanie au participat inclusiv avioanele și aviatorii Ligii Naționale Aeriene comandați de căpitanul (r) av.George Valentin Bibescu-directorul Școlii de pilotaj de la Băneasa, patronată de L.N.A. Locotenentul av.Gheorghe Negrescu a executat câteva zboruri de recunoaștere pe teritoriul Bulgariei în sprijinul trupelor terestre.

Activitatea desfășurată în sprijinul dezvoltării aviației, a pregătirii unui număr mai mare de aviatori și specialiști pentru Aeronautica militară, a atras atenția generalului Mihail Boteanu, inspectorul general al Geniului care l-a recomandat pe locotenentul av.Gheorghe Negrescu conducerii Statului Major General al armatei

⁴ *Ibidem*, dosar 484, f.191; vezi și:”Monitorul oastei”, nr.20 din 15 aprilie 1912, p.282

române pentru a urma cursurile Școlii Superioare de Aeronautică și Construcții Mecanice din Paris⁵. În toamna anului 1913, tânărul aviator s-a prezentat în fața comisiei universitare, membrii acesteia, impresionați de cunoștințele pe care le avea, au dispus trecerea studentului Gh.Negrescu direct în anul II de studii. La sfârșitul anului 1914 a susținut examenul de licență, primind diploma de inginer în construcții aeronautice. Atât el cât și camaradul său locotenentul Ștefan Protopopescu au fost studenți eminenți, terminând primii din seria studenților străini care au urmat această facultate. Iată ce scria prof.univ.De la Roche, comandantul Secției militare a facultății pariziene ministrului de război român: "...Locotenenții Negrescu și Protopopescu au urmat cursurile școlii noastre, între anii 1913/1914. Mă simt fericit să vă trimit diplomele lor de absolvire, exprimându-mi satisfacția că cei doi ofițeri români au obținut rezultate strălucite în timpul anilor de studii, fiind primii în promoția lor..."⁶

Prin Ordinul Ministerului de Război nr.12060/1914, locotenentul aviator inginer Gheorghe Negrescu a fost confirmat în funcția de profesor și pilot-instructor la Școala militară de aviație de la Cotroceni, urmând să instruiască elevii pe avionul Maurice Farman cu motor de 80 CP. Participă la pregătirea observatorilor aerieni în calitate de pilot instructor și profesor, subliniind într-un raport importanța aviației ca armă, întrucât "...în războiul actual a demonstrat pe deplin că poate aduce servicii mari trupelor terestre iar pentru români aviația va ajuta la împlinirea unui vis de veacuri - realizarea României Mari..."

La începutul lunii iulie 1916, locotenentul av.ing.Gheorghe Negrescu a primit misiunea să survoleze nordul Bulgariei pe traseul Varna-Vidin- Razgrad-Rusciuk-Șiștov unde se aflau cele mai importante baze aeriene germane.

La intrarea României în războiul pentru întregire națională, aviația a fost pusă la dispoziția celor trei armate române iar un grup aeronautic a executat misiuni pentru Marele Cartier General român, unitatea fiind deservită de cei mai buni piloți. Locotenentul av.ing.Gheorghe Negrescu a fost pus la dispoziția M.C.G român și a îndeplinit misiuni aeriene în teritoriul inamic, mai ales în nordul Bulgariei. Aceste zboruri au avut un rol important în luarea unor decizii de către comandamentele trupelor terestre întrucât pilotul Gh.Negrescu a observat lucrări de fortificații, concentrări ale forțelor Puterilor Centrale și pregătirea lor pentru a trece Dunărea. Odată cu intrarea Bulgariei în război împotriva țării noastre, misiunile aeriene s-au întetit, locotenentul av.ing. Gh.Negrescu a bombardat la 12 septembrie 1916 orașul Rusciuk⁷, lovind în plin rezervoarele de petrol aflate în apoierea Fabricii de zahăr. Focul s-a extins rapid și asupra unor depozite și magazii, cuprinzând în scurt timp o suprafață mare; incendiul a durat o săptămână până a putut fi stins. Pentru reușita misiunilor în teritoriul inamic, tânărul aviator a fost decorat prin Înaltul Decret Regal nr.3026 din 14 octombrie 1916 cu Ordinul „Steaua României cu spade” în gradul de cavaler "...pentru că a executat mai bine de 20 de recunoașteri în teritoriul Bulgariei, din care cele mai multe au fost de un real folos..."

⁵ *Ibidem*, f.749

⁶ *Ibidem*, f.474, f.851

⁷ *Ibidem*, fond 3011, dosar 4, f.270

În ziua de 24 septembrie 1916 a fost numit comandantul Grupului 2 escadrile, unitate aeronautică care executa misiuni pentru Armata II-a română. Cu baza aeriană pe terenul de zbor de la Băicoi (Florești), comandantul Gh. Negrescu a executat împreună cu camarazii săi misiuni de recunoaștere pe Valea Prahovei, survoluând zone muntoase acoperite de păduri, ceea ce presupunea un efort deosebit în observarea pozițiilor inamice. Plecat în ziua de 3 octombrie 1916 într-o recunoaștere, echipajul format din locotenentul av.ing. Gheorghe Negrescu și sublocotenentul observator Beștelea a bombardat trupele inamice aflate în zona localității Bran. Trei zile mai târziu, echipajul format din ofițerii Gheorghe Negrescu - Dumitru Bădulescu aflat la bordul unui avion de recunoaștere și bombardament ușor tip F.40, în timp ce survola zona Ploiești-Câmpina, a fost atacat de un avion inamic. Sublocotenentul observator D. Bădulescu s-a apărat cu mult curaj, deschizând focul cu mitraliera de bord și avionul inamic s-a retras în liniile sale, fiind atins de gloanțele aviatorilor români.

16 octombrie 1916. Timp noros cu vânt din nord-est. Echipajul format din locotenentul av.ing. Gheorghe Negrescu și sublocotenentul observator Iulius Tetrat a plecat într-o recunoaștere în zona Câmpulung Muscel. Avionul românesc ajuns deasupra defileului Stoenști, a fost atacat de un avion de vânătoare inamic. Pilotul Gheorghe Negrescu, un maestru al manșei, a manevrat în așa fel aparatul de zbor, încât observatorul să poată executa un tir precis și eficient cu mitraliera Hotchkiss. În timpul luptei, avionul F.40 cu cocarde tricolore pe aripi a fost lovit de numeroase gloanțe și avariat, locotenentul Gheorghe Negrescu a făcut un efort extraordinar să aterizeze întrucât zona era muntoasă și acoperită cu păduri și livezi. A reușit să aterizeze forțat în apropiere de satul Vionești; la coborârea din avion a constatat că coechipierul său, sublocotenentul observator Iulius Tetrat aflat în prima sa misiune de luptă, a fost lovit în inimă de un glonț vrăjmaș. Era primul ofițer aviator căzut la datorie într-o misiune de luptă, fapta sa de arme a fost citată prin Ordinul de Zi nr. 16 de Armata română semnat de regele Ferdinand I al României, citare care echivala cu acordarea eroului a ordinului „Mihai Viteazul”, clasa III-a.⁸ Campania militară din toamna anului 1916 a fost defavorabilă țării noastre, trupele române slab instruite și înarmate, cu tot eroismul lor, s-au retras prin luptă până în apropierea Bucureștiului. Aviația s-a retras în Moldova pe aerodromurile de la Iași, Botoșani, Bârlad, Tecuci, Onești, Răcăciuni, Gârbovanul și Galați.

În iarna anului 1917 aviația română a fost reorganizată și înzestrată cu avioane noi achiziționate din Franța și Anglia. Între 15 august 1916-15 august 1917, Aeronautica militară română a primit contra cost din partea aliaților 320 de avioane⁹, astfel că această armă nouă putea contribui mai bine la desfășurarea operațiilor militare planificate pentru vara anului 1917. Un rol important în această reorganizare a avut-o Misiunea aeronautică franceză comandată de lt. colonelul av. De

⁸ *Ibidem*, fond Direcția Aeronautică, dosar 22, vol. II, f. 354; vezi și: „Monitorul oastei”, nr. 229 din 10 ianuarie 1917.

⁹ Valeriu Avram, *Misiunea aeronautică franceză în România 1916-1918*, Editura Militară, București, 1998, p. 16.

¹⁰ A. M. R., fond Direcția Aeronautică, dosar 415, f. 141

Vergnette Delamotte.S-a înființat trei grupuri aeronautice și o rezervă la dispoziția M.C.G român.La Iași,în halele fostului Abator s-a înființat o fabrică de reparații avioane și motoare, întreprinderea a purtat numele de Rezerva Generală a Aviației(în continuare se va cita:R.G.A) fiind dotată cu mașini-unelte și dispozitive pentru realizarea și unor piese de schimb pentru avioane.Aici s-au realizat planuri(aripi) de avioane lansatoare de bombe,celule de aparate F.40,elici,iluminarea cabinelor de avioane,etc.

Avansat la gradul de căpitan în ianuarie 1917,Gheorghe Negrescu a primit comanda Escadrilei de recunoaștere și bombardament ușor F.2,unitate de aviație care acționa în cadrul Grupului 1 Aeronautic Bacău.Era de fapt o retrogradare din funcție, întrucât comandase deja un grup aerian,dar devenise incomod pentru verticalitatea sa. La începutul lunii aprilie 1917 a fost numit șeful Serviciului tehnic la R.G.A realizând lucrări de mare performanță pentru bombardierele Breguet Michelin seriile 400-500 prin introducerea iluminării cabinelor pentru misiuni pe timp de noapte,inventând și un dispozitiv pentru încălzirea acestora. În acest fel,echipajele nu mai sufereau de frig, putând executa misiuni (în lunile ianuarie-martie 1917) pe parcursul a 3-4 ore.Din nefericire, pregătirea lui deosebită, a atras invidia unor comandanți,inclusiv a directorului adjunct al R.G.A,căpitanul francez Helmi Sannua,care deși nu era inginer,se implica în probleme strict tehnice căutând să-i submineze prestața căpitanului av.ing.Gh.Negrescu.In urma unui conflict,acesta a cerut mutarea la arma de origine-geniul.S-au găsit totuși unii comandanți lucizi(puțini la număr)care și-au dat seama că Aeronautica militară avea mult de pierdut prin plecarea sa. A fost numit ofițer cu probleme aeronautice la Corpul 6 Armată colaborând în cele mai bune condiții cu camaradul său, maiorul av.Andrei Popovici, comandantul Grupului 2 Aeronautic Tecuci care lupta la Mărășești.

După realizarea României Mari,căpitanul av.ing.Gheorghe Negrescu a părăsit aviația fiind numit în funcția de comandant adjunct al Batalionului de care blindate-armă nouă în oștirea română. Aici,la Giurgiu,unde își avea garnizoana Batalionul de care blindate, aviatorul Gh.Negrescu a desfășurat o activitate intensă, în scurt timp cunoștea la perfecție modul de funcționare a acestora, pregătirea sa de inginer aeronaut i-a fost de mare folos.Cu ocazia participării la un concurs internațional militar în Belgia, ostașii și ofițerii români din Batalionul de care blindate au câștigat două premii, din trei, puse în concurs .Era un mare prestigiu pentru Armata română, chiar pentru țară, fapt care n-a trecut neobservat. Noul comandant al Aeronauticii militare,colonelul Gheorghe Rujinschi l-a rechemat în aviație fiind numit în funcția de director(comandant) al Arsenalului Aeronautic¹⁰,unitate de producție înființată imediat după război.A introdus în fabricație prima serie de avioane militare,construind în licență numai în doi ani un număr de 77 de avioane școală tip Hansa Brandenburg C.I seria 269, aparate deosebit de performante care serveau pentru instruirea piloților militari , a elevilor din școlile militare de aviație.La începutul anului 1920 a fost avansat la gradul de maior, primind ordinul să se deplaseze în Franța pentru recepția avioanelor Breguet 14 A.2 și B.2 pe care România le obținuse în urma încheierii contractului"Payot"prin export de petrol în Franța, acesta furniza țării noastre

furnituri militare și avioane, contractul fiind în valoare de 54 milioane franci francezi. Deși a sesizat din timp faptul că francezii aveau de gând să ne furnizeze avioane vechi și uzate, conducerea Ministerului de Război n-a ținut cont de constatările făcute de un specialist în domeniu. În felul acesta țara a fost fraudată cu bună știință de milioane de lei, prințul moștenitor Carol a primit comisioane substanțiale din partea firmelor care ne-au livrat avioanele vechi și uzate. S-a diminuat capacitatea de apărare a țării, mărind numărul accidentelor de aviație din cauze tehnice. Maiorul av.ing. Gheorghe Negrescu a fost ferm și n-a semnat recepția acestor avioane. A rămas la Paris aproape doi ani pentru a rezolva problema datoriilor țării în Franța, ca urmare a cumpărării avioanelor în anii primului război mondial. S-a achitat de această responsabilitate cu multă competență, cu toate presiunile făcute de unii oficiali francezi în cârdășie cu oameni politici români. Maiorul Gh. Negrescu n-a cedat nici unei presiuni, mai mult, a telegrafiat conducerii Ministerului de Război că se întoarce imediat în țară, dacă nu este lăsat să-și facă datoria. A reușit să obțină de la francezi în contul unor datorii un laborator aeronautic dotat cu cele mai moderne aparate și instalații din acea vreme. Acesta a fost montat la Arsenalul Aeronautic, studenții Școlii Politehnice realizau aici cercetări și lucrări de laborator tot în aceleași condiții ca și în Franța.

În perioada interbelică, România și-a stabilit o politică aeriană în funcție de necesitățile de apărare ale țării, politică coerentă din care a derivat doctrina aeriană românească. S-a urmărit în primul rând dezvoltarea unei industrii naționale de construcții aeronautice care să fie capabilă să asigure o bună parte din avioanele necesare apărării țării. În această direcție s-au înființat numeroase școli militare de ofițeri și subofițeri de aviație, de mecanici și tehnicieni în aeronautică, inclusiv o facultate de construcții aeronautice în cadrul Școlii Politehnice București unde studiau și ofițerii aviatori. Într-un timp relativ scurt s-au înființat șapte fabrici de avioane (Arsenalul Aeronautic, ASTRA-Arad, Fabrica „Schiel” din Brașov, Societatea de Transport Constanța, Uzinele IAR-Brașov, Societatea de Exploatare Tehnice-SET București, Întreprinderea de Construcții Aeronautice Română-ICAR, în aceste întreprinderi s-au construit în 18 ani peste 2000 de avioane, multe dintre ele performante și care aveau caracteristici tehnico-tactice la nivel mondial (avioanele IAR-37, IAR-38, IAR-39 și celebrul IAR 80/81, SET-3, SET-41, ICAR 23b, ICAR Comercial, etc). Cu toate acestea, unele avioane cum erau cele de bombardament greu, de asalt, bombardament în picaj, hidroavioane, au trebuit achiziționate din străinătate întrucât realizarea lor în țară costa foarte scump. Din aceste motive, între anii 1921-1940, Ministrul de Război, apoi Subsecretariatul de Stat al Aerului sau Ministerul Aerului și Marinei (1936) au trimis în Franța, Anglia, Italia și Germania specialiști pentru a încheia contracte privind achiziționarea unor tipuri de avioane de care avea nevoie armata română. Marea majoritate a contractelor încheiate au fost defavorabile Românicilor, întrucât politicienii în cârdășie cu Casa Regală reprezentată de prințul, apoi regele Carol al II-lea și de prințul Nicolae, au ordonat pur și simplu achiziționarea unor avioane vechi, demodate și cu un grad mare de uzură primind în schimb comisioane de sute de milioane de lei. Într-o perioadă de 18 ani, statul a alocat pentru Aeronautica militară peste 15 miliarde de lei numai pentru dotarea și amenajarea unor noi aerodromuri. Aproximativ 3,5 miliarde de lei au fost furăți pur și simplu de cei care

s-au ocupat cu achiziționarea avioanelor din străinătate și care au acționat la ordinul unor generali, politicieni și ai membrilor Casei Regale. Fiecare dintre aceștia s-au înfruptat din banii contribuabililor care plăteau impozite mari, alte taxe, pentru înarmarea țării. Rezultatul a fost cel din vara anului 1940 când, la Consiliile de Coroană, generalul Florea Țenescu, șeful Statului Major general a raportat că armata română are lipsuri grave în dotare și pregătire iar aviația militară nu are decât 80-100 de avioane (în realitate erau 246) și deci nu puteam să ne apărăm granițele.

În perioada interbelică s-au derulat 16 afaceri veroase¹¹ cu materiale aeronautice prezentate de noi într-o teză de doctorat susținută la Facultatea de Istorie din București (capitolul: "Două decenii (1920-1940) de afaceri veroase cu materiale aeronautice"). În calitate de specialist inginerul aviator Gheorghe Negrescu a făcut parte din Consiliul Consultativ al Aeronauticii sau din Comitetul Materialelor, organisme militare care hotărau cu ce aparate de zbor trebuia înzestrată Aeronautica militară și civilă. Gheorghe Negrescu a fost singurul ofițer superior din aeronautică care a cerut insistent să fabricăm în țară cele mai multe din avioanele necesare armatei sau aviației civile, care în caz de necesitate trecea automat sub controlul Ministrului de Război. S-a opus categoric achiziționării avioanelor franceze de bombardament tip Farman Goliath, Breguet 14 A.2 sau Liore Olivier, a avioanelor de vânătoare Fokker D.XIII, D.H.9 sau Siskin Armstrong, aparate de zbor neperformante și periculoase în pilotarea lor, mulți piloți români pierzându-și viața din cauza greșelilor de proiectare (Spad-61, PZL-11 F). Datorită poziției sale intransigente a intrat în conflict cu șefii ierarhici și mai ales cu prințul Carol, devenit apoi rege al României la 6 iunie 1930. Colonelul av. ing. Gh. Negrescu s-a opus înzestrării aviației cu astfel de avioane total neperformante, dar n-a fost sprijinit absolut de nimeni în această problemă. Mai mult, a devenit incomod pentru comandanții necinstiți și din această cauză a fost mutat foarte des în funcții de multe ori necorespunzătoare pregătirii sale, care să nu-i permită să ia decizii privind dotarea aviației. Aviatorii străini l-au apreciat foarte mult pentru experiența și mai ales pentru pregătirea sa de specialitate. A fost ales în jurii aeronautice militare internaționale în cadrul unor întreceri între statele Micii Înțelegeri și Poloniei, a Antantei Balcanice. A făcut vizite de lucru în Turcia, Cehoslovacia, Polonia, Jugoslavia, Germania, Franța, Italia. S-a deplasat în interes de serviciu de multe ori în Marea Britanie pentru a urmări o serie de contracte pe care le încheiase Ministerul de Război sau Ministerul Aerului și Marinei și peste tot a fost primit cu mare respect.

În perioada 7-14 iunie 1931 a avut loc la București Congresul al 27-lea al Federației Aeronautice Internaționale (președinte, prințul George Valentin Bibescu), locotenent colonelul av. ing. Gh. Negrescu și-a adus o mare contribuție la reușita acestei manifestări prestigioase. A prezentat în cadrul lucrărilor congresului un raport privind activitatea desfășurată de Aeroclubul Regal Român al cărui membru fondator era; pe durata lucrărilor congresului a îndeplinit funcția de secretar.¹²

¹¹ „Dosarele istoriei”, nr. 7/1998, pp. 22-30.

¹² Valeriu Avram, Contribuția aviației la progresul societății românești, la afirmarea sa pe plan internațional între anii 1920-1940, Teză de doctorat susținută la 6 iulie 1999 la Facultatea de Istorie din București, p. 61.

Prin Decretul Regal nr.3820 din 27 noiembrie 1931 a fost avansat la gradul de colonel („Monitorul oficial” nr.283 din 3 decembrie 1931,p.9699),deși această avansare trebuia să fi avut loc cu doi ani înainte având în vedere că era cel mai vechi aviator militar brevetat în viață.A continuat să slujească cu aceeași dragoste aviația chiar dacă cei mai mulți dintre șefii săi îl șicanau.A elaborat împreună cu dr.în drept Virgiliu I.Slăvescu proiectul de lege privind organizarea aeronauticii și înființarea Subsecretariatului de Stat al Aerului,lege adoptată de Parlament la 5 iunie 1932.Și-a adus o importantă contribuție și la elaborarea legii privind înființarea Corpului tehnic militar(1932)care stabilea drepturile și îndatoririle inginerilor și tehnicienilor din armata națională. La 18 octombrie 1937 a fost avansat prin Inaltul Decret Regal nr.3506 la gradul de general de escadră aeriană,cu acest prilej a fost numit în funcția de director general al Aerului în Ministerul Aerului și Marinei, îndeplinind în același timp și funcția de comandant al Regiunii nr.2 aeriene Iași¹³.”...Trebuia să fiu foarte atent-nota generalul Negrescu în memoriile sale-,întrucât majoritatea subordonaților mei erau din anturajul ministrului Aerului(ing.av.Radu Irimescu)care la rândul său era omul de încercare al regelui...”

La începutul lunii martie 1939, printr-un ordin al regelui Carol al II-lea a fost desființată Direcția generală a aerului din Ministerului Aerului și Marinei,astfel că generalul av.ing.Gh.Negrescu a rămas fără funcție pentru o scurtă perioadă de timp. La 1 aprilie 1939 a fost numit la comanda Apărării Antiaeriene a Teritoriului, dar noua funcție nu-i mai dădea dreptul să facă parte din Comitetul Materialelor, organism care aproba ce avioane trebuiau cumpărate din străinătate.Situația dificilă în care se afla aviația română l-a determinat pe generalul av.ing.Gh.Negrescu să ceară o audiență la primul ministru Armand Călinescu¹⁴Întâlnirea a avut loc la 18 aprilie 1939 la locuința privată a primului ministru situată în str.dr.Koch, cartierul Elefteriei .Deși fixată pentru 30 de minute,întâlnirea a durat peste două ore,timp în care generalul Gh.Negrescu cu acte justificative, a demonstrat primului ministru situația deosebit de gravă în care se afla Aeronautica militară prin faptul că nu se asimilase încă un motor de avion performant,multe avioane aflate în construcție la IAR Brașov nu puteau fi trimise la unități din cauza lipsei motoarelor.Generalul Gh.Negrescu a propus și măsuri urgente pentru îndreptarea situației prin importuri de motoare numai din Germania și Anglia, țări cu rezultate deosebite în construcția motoarelor de avioane.A insistat ca nu cumva factorii de decizie din ministerul Aerului și Marinei să importe motoare din Franța care erau neperformante și cu greșeli grave de concepție și proiectare.Primul ministru i-a mulțumit generalului Gh.Negrescu pentru faptul că l-a informat corect despre situația existentă în Aeronautica militară și l-a asigurat că va lua măsuri de redresare a situației. Rezultatele s-au văzut imediat, Direcția generală a aerului a fost reînființată, generalul Negrescu reluându-și activitatea în cadrul acestei direcții.S-au încheiat contracte cu Marea Britanie pentru importarea unor avioane de vânătoare tip Hawker Hurricane și Bristol Blenheim de recunoaștere și bombardament.Din Germania s-a importat avionul de vânătoare Heinkel He.112,un

¹³ .General av.ing.Gheorghe Negrescu”Memorii-1939” .p.1040

¹⁴ Valeriu Avram,Audiență secretă la Armand Călinescu,în „Magazin istoric”,martie 2004,pp.57-60.

avion modern, precum și motoare de avioane tip Junkers Jumo 211 deosebit de performante și care vor fi instalate pe bombardierele S.M-79 fabricate în licență la IAR-Brașov. Din nefericire, prin asasinarea primului ministru Armand Călinescu de către legionari, programul de modernizare a Aeronauticii militare române a intrat din nou în impas.

Prin Ordinul nr.47 din 29 mai 1940 al Ministerului Aerului și Marinei, generalul av.ing. Gh.Negrescu a fost numit consilier tehnic la Președenția Consiliului de Miniștri, funcție fără acoperire. Această măsură fusese luată la ordinul regelui Carol al II-lea și urmărea să-l treacă pe ilustrul aviator pe o linie secundară, fără responsabilități clare și apoi să-l oblige să se pensioneze. „...Mi se dădea lovitura de grație întrucât eram tras pe o linie moartă...”, nota acesta în memoriile sale. N-a făcut însă jocul unor intimi din anturajul Casei Regale, a continuat să ia măsuri pentru pregătirea populației în cazul unui atac aerian inamic. A dat ordin să se construiască adăposturi antiaeriene, înființând în fiecare comună din țară posturi de observare aeriană. „...Chiar în situația în care mă găseam părăsit de toți, m-am bazat pe dictonul, „Omul sfințește locul”, deși n-aveam nici măcar un birou la Președenția Consiliului de Miniștri iar șeful meu direct, subsecretarul de stat Radu Portocală nu-l interesa câtuși de puțin ce fac sau cu ce mă ocup...”

Previiziunile generalului av.ing. Gh.Negrescu s-au adevărat în vara anului 1940 în momentul în care, la presiunile vecinilor noștri revansarzi și iredentiști, țara a fost mutilată și un teritoriu important a fost smuls din trupul țării și cedat fără luptă inamicilor noștri: URSS, Ungaria și Bulgaria. S-a adresat și generalului Ion Antonescu care a instaurat dictatura militară la 6 septembrie 1940. Rapoartele sale deosebit de bine documentate, care arătau marile greșeli ce se făcuseră în ceea ce privește dotarea aviației, n-au primit nici un răspuns. Mai mult, oameni din anturajul generalului Ion Antonescu l-au acuzat pe ilustrul aviator că ar fi avut legături cu mișcarea legionară, lucru total fals. Casa i-a fost percheziționată și provocatorii au crezut că-l intimidează. S-au înșelat amarnic întrucât autoritățile n-au găsit nimic compromițător. A cerut din nou șefului statului să ia măsuri severe împotriva delatorilor în fruntea cărora se afla comandorul Achile Diclescu, un om meschin din anturajul noii puteri. N-a primit nici un fel de răspuns. Mai mult, prin Decretul nr.243 din 8 februarie 1941, generalul de escadră aeriană aviator inginer Gheorghe Negrescu a fost pensionat, deși abia împlinise 53 de ani. Cel mai vechi aviator al țării, om de mare probitate morală și profesională, a fost trecut în rezervă pentru că devenise incomod pentru hoții, delatorii și nevrednicii care se cocoșaseră în fruntea Aeronauticii militare. Verticalitatea și cunoștințele de specialitate profunde acumulate pe parcursul multor ani de muncă, au fost socotite de acești indivizi ca periculoasă și au făcut tot posibilul să-l scoată din serviciul activ. Interesant este faptul că, cei care au uneltit împotriva acestui mare aviator al României au fost trădătorii, care în vara anului 1940, au pledat pentru cedarea teritoriilor românești, motivând că nu avem cu ce ne apăra (comandorii Achile Diclescu, Nicolae Popp, generalul Ion Stoicescu).

Generalul av. Gheorghe Negrescu a suferit și în perioada comunismului, deși a fost un adversar al regimului militar al generalului Ion Antonescu și n-a luptat pe Frontul de est. I s-au confiscat proprietățile obținute prin căsătorie sau prin muncă cinstită iar copiii săi au avut mult de suferit. Astfel, fiica sa Maria Josefina a fost

exmatriculată de la Facultatea de drept pentru că tatăl său era general de aviație în rezervă „ și a slujit regimul burghezo-moșieresc și pe rege...”Deși a urmat un curs de asistenți medicali nu i s-a permis să practice această meserie, fiind angajată la un spital pe un post de îngrijitoare. Fiul său cel mare, Gheorghe Gh.Negrescu, ofițer aviator a luptat ca pilot de vânătoare pe ambele fronturi în anii celui de-al doilea război mondial.N-a putut să exercite o altă profesiune decât aceea de șofer pe un camion de mare tonaj.

Generalul av.ing.Gheorghe Negrescu a fost un om de mare sensibilitate, sufletul său a vibrat atunci când oamenii din jurul său, camarazii, aveau mari neazuri, căutând să-i ajute după posibilitățile pe care le avea. Astfel, maiorul av.Mircea Zorileanu, grav bolnav de plămâni-boală contractată în timpul războiului-, se afla internat într-un sanatoriu în orașul Nervi din Italia.A rămas fără bani și Ministerul de Război n-a vrut să-l ajute cu nimic.La fel au răspuns și alte organisme militare și de stat.Aviatorul Gheorghe Negrescu i-a trimis camaradului său, aflat în mare dificultate, timp de șase luni jumătate din solda primită.Nimeni dintre aviatori, foștii camarazi ai maiorului Zorileanu n-a făcut un astfel de gest .A primit sprijin numai de la „Conu Iorgu”, așa cum îl alintau prietenii adevărați pe marele nostru aviator.Între anii 1958-1973 a înaintat diferite memorii la conducerea țării, la Ministerul Forțelor Armate, pentru mărirea pensiilor camarazilor săi (care mai erau în viață)cu care luptase pentru România Mare.N-a primit niciodată un răspuns la aceste cereri firești.S-a retras discret din viață la 26 noiembrie 1977.Personalitatea sa va rămâne ca un far luminos în istoria Aripilor Românești.

UN CHEVALIER DE BÂRLAD DE L'AERONAUTIQUE: GÉNÉRAL INGÉNIEUR AVIATEUR GHEORGHE NEGRESCU.

RESUME

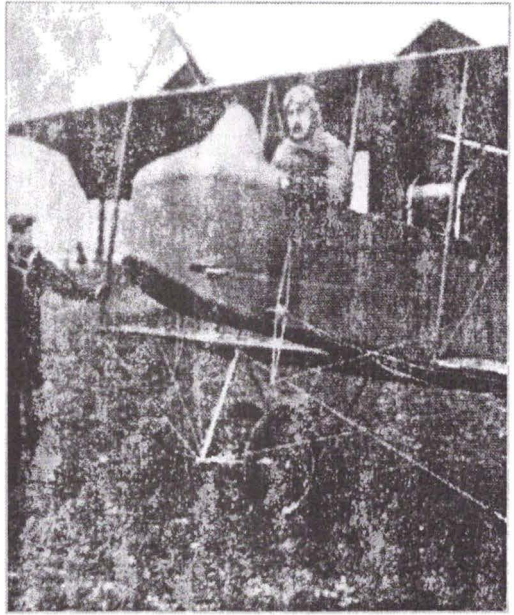
Dans la période 1910-1912, toute l'activité de vol de la Roumanie a été sous l'influence des succès de Vlaicu; l'avocat Mihail Cerchez a construit alors à Chitila, près de Bucarest, un aérodrome doté de 5 hangars, des ateliers pour la construction et les réparations d'avions, des bâtiments pour le personnel et deux tribunes pour le public. Le 11 Juin 1910, on a inauguré cet aérodrome destiné des vols publics aussi bien qu'aux meetings aériens et surtout à la formation des premiers pilotes roumains dans l'école de pilotage - la première en Roumanie - créée et conduite par l'avocat Mihail Cerchez.

C'est toujours au printemps de 1911, que l'on a fondé à Cotroceni-Bucarest, une autre école de pilotage conduite par le prince George Valentin Bibesco. Les premiers pilotes militaires qui ont terminé les cours de ces écoles et ont obtenu les brevets de pilotes, ont été les officiers Ștefan Protopopescu, Gheorghe Negrescu, Mircea Zorileanu, etc., les noms très bien connus dans l'aviation roumaine.

Pendant les années de la première guerre mondiale, auprès des autres types d'armées, l'aviation militaire, bien que très jeune, a prouvé pleinement ses vertus, le désir ardent de liberté et d'indépendance. Le nom de capitaine aviateur Gheorghe Negrescu, qui étudiait à Bârlad, a représenté un exemple de dévouement et l'esprit de sacrifice.

Entre les deux guerres mondiales, l'aviation roumaine et l'industrie aéronautique ont connu un grand essor. C'est dans ces unités industrielles de spécialité que des constructeurs renommés ont déployé leur activité tels que: le ingénieur aviateur Gheorghe Negrescu.

Anexe

Av.ing Gheorghe Negrescu

Av.ing Gheorghe Negrescu.

EROI ROMÂNI ÎN BULGARIA

Cătălin Fudulu

La sud de Dunăre, pe pământ bulgăresc, au fost înhumați 3.276 români căzuți în Războiul de Independență (1877-1878) și alți 9.693 în Primul Război Mondial (1916-1918)⁷³⁵, în 7 Cimitire ale eroilor⁷³⁶ și 2 mausolee⁷³⁷. Cimitirele și monumentele eroilor români au fost afectate cu timpul de atitudinea ostilă a autorităților bulgare dar și de lipsa de interes manifestată de autoritățile române în perioada 1948-1989. O radiografie a stării de conservare a acestor simboluri românești s-a realizat de-a lungul anilor de către reprezentanții Ministerului Apărării.

Prima misiune de constatare a stării de întreținere a monumentelor și operelor comemorative de război românești din Bulgaria s-a realizat în 1930 când M. Moldovan, atașatul militar român la Sofia a vizitat în perioada 15-18 iulie cimitirele și monumentele eroilor români din Bulgaria (Vama, Târnovo și Șumk). La Varna a observat că cimitirul eroilor români nu a fost îngrijit absolut deloc. De aceea, colonelul bulgar Solarov l-a asigurat pe atașatul român că având în vedere „frumoasa atenție și muncă depusă de către generalul Uică pentru a înfrumuseța cimitirul de la Bazargic⁷³⁸ vă promit că m cel mai scurt timp, fiecare mormânt romanesc din Varna va avea cate o cruce”⁷³⁹

La Târnovo s-a constatat că 35 de eroi români nu aveau însemne de căpătâi. Arhiva cimitirului nu mai exista. Șansa atașatului militar român a fost un bătrân bulgar care lucrase ca îngrijitor al cimitirului și notase într-o agendă personală detaliile referitoare la numele și parcela în care au fost înhumați soldații români⁷⁴⁰. Insistențelor lui M. Moldovan la Ministerul de Război bulgar de a primi o copie a agendei au fost ignorate. De asemenea, ministrul de Război bulgar deturna toate datele referitoare la cimitirele eroilor români din Bulgaria.

Monumentele de la Opanez și Smârdan nu au mai fost identificate în teren, fiind distruse anterior⁷⁴¹. Societatea Cultul Eroilor a refăcut în mai 1931 monumentul de la Opanez, așezând în partea superioară un bust al regelui Carol I⁷⁴². Monumentul și cimitirul eroilor români de la Rahova au fost găsite distruse⁷⁴³, atâta timp cât autoritățile bulgare doreau să „șteargă orice urmă de mărturie a sângelui românesc

⁷³⁵ 3693 ca prizonieri în lagărele bulgare și 6000 în lupta de la Turtucaia, A.O.N.C.E., fond C.E. dosar 161/1928, f. 172.

⁷³⁶ Alfatar, Bazargic, Daîdâr, Rahova, Sofia, Târnovo, Vama.

⁷³⁷ Grivița și Plevna.

⁷³⁸ În cadrul Cimitirului Eroilor de la Bazargic au fost înhumați și militari bulgari.

⁷³⁹ A.O.N.C.E., fond C.E., dosar 121/1920, f. 2.

⁷⁴⁰ *Ibidem*, f. 3.

⁷⁴¹ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁴² *Ibidem*, dosar 11/1920, f. 26.

⁷⁴³ Terenul a fost arat. Alte cimitire ale eroilor români arate: Slivan, Burgas, Iambol, Haskovo, Goma Giuamaia, Radomir, f. 51.

vărsat pentru independența Bulgariei”⁷⁴⁴. Atașatul militar român nu a fost lăsat să vadă monumentul de la Vidin. Comandantul Garnizoanei Vidin a afirmat, inițial, că nu are date despre statuie, declarând ulterior că îi va permite lui M. Moldovan să o viziteze în momentul în care construcția va avea un aspect rezonabil⁷⁴⁵.

Deși România a deținut Cadrilaterul până în 1940, cimitirele de onoare de la Bazargic și Caliacra au fost greu de administrat în condițiile în care autoritățile române invocau mai mereu amplasarea izolată a acestora.

Cimitirul eroilor români din Bazargic (jud. Caliacra) s-a amenajat în apropierea gării din localitate (1920)⁷⁴⁶. În cadrul acestuia au fost înhumați inițial 980 de eroi de diverse naționalități⁷⁴⁷. Au fost identificați doar 22 eroi români⁷⁴⁸. Alți 23 de eroi români neidentificați au fost depuși în fridele individuale ale unei cripte⁷⁴⁹. Lucrările de amenajare în cadrul Cimitirului Eroilor de la Bazargic s-au efectuat și în 1924 când s-a realizat un gard din piatră și s-au montat porți metalice⁷⁵⁰. De asemenea, schițele păstrate dovedesc existența unei capele⁷⁵¹, în apropierea firidei au fost amenajate 2 gropi comune în care au fost depuși 1.857 eroi necunoscuți de diverse naționalități. Cel mai mare număr de eroi necunoscuți s-a înregistrat din partea bulgarilor (313). Din totalul de 2.269 eroi doar 406 aveau însemne de căpătăi din beton⁷⁵². Paza cimitirului de la Bazargic a fost asigurată în perioada 1932-1935 de Gotleb Dabler, salariul acestuia fiind plătit de Primăria Bazargic⁷⁵³.

Societatea Cultul Eroilor dorea în 1932 să centralizeze la Bazargic toate mormintele de eroi care se aflau izolate pe raza jud. Caliacra. În acest context au fost exhumati 11 eroi români din comuna Cainargeaua Mică, în timp ce osemintele a 2 turci și un evreu au rămas pe loc⁷⁵⁴. Pe raza județului Caliacra au fost identificate mai multe morminte izolate ale militarilor români⁷⁵⁵, unii dintre ei fiind omorâți de comitagii bulgari după 1918, Așa se explică crearea în 1922 a unui mormânt în fața Primăriei din Enigeea⁷⁵⁶.

Cimitirul eroilor din Daidâr (jud. Durustor) s-a realizat prin centralizarea eroilor români aflați pe raza județului Durustor, A fost amplasat la 3 km de comuna Daidâr și la 13 km sud de Turtucaia⁷⁵⁷. Toți militarii români care au murit la Turtucaia

⁷⁴⁴ A.O.N.C.E., fbndC.L. dosar 121/1920, f. 7.

⁷⁴⁵ *Ibidem*, f. 8.

⁷⁴⁶ Exhumările s-au făcut la Bazargic, Avdula, Hadarli, Devidechir, Alexandria, Ceauschios, Bălaia, Custbunar, Nova Baleva, Oii Onile, Opanca, Cuiungiuc, Osatlan Constant.

⁷⁴⁷ A.O.N.C.E., fon C.E., dosar 343/1920, 261 (v.).

⁷⁴⁸ 1 căpitan, 3 locotenenți, 1 sublocotenent, 1 plutonier major, 1 plutonier, 2 sergenți, 2 caporali și 11 soldați.

⁷⁴⁹ A.O.N.C.E., fond C.E., dosar 344/1920, fi.

⁷⁵⁰ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁵¹ *Ibidem*, dosar, 343/1920, f 159.

⁷⁵² *Ibidem*, 344/1920. f. 8, 10.

⁷⁵³ *Ibidem*, dosar 410/1935, f. 3-4.

⁷⁵⁴ *Ibidem*, f. 35.

⁷⁵⁵ Teche, Carasinan, (1) Carasuier, Ezilaer (2), Abdula (2), Carali (1), Jahueii (16), Enizei (7)

⁷⁵⁶ A.O.N.C.E., fond C.E., dosar 343/1920, f 82..

⁷⁵⁷ *Ibidem*, dosar, 409 /1 935, f. 68.

au fost exhumati și depuși în Cimitirul Eroilor de la Daidâr. Astfel, osemintele a 103 eroi români⁷⁵⁸ au fost exhumate în 1926 de la Turtucaia și depuse la Daidâr, iar alți 40 eroi români neidentificați au fost luați dintr-un mormânt aflat în centrul orașului Turtucaia și duși în același cimitir. Mormintele individuale au fost amplasate pe locul unde a luptat o baterie de artilerie. La vremea respectivă în cimitir a existat și un monument⁷⁵⁹. Alte oseminte ale eroilor români au fost descoperite întâmplător la Turtucaia când s-au construit locuințe, fiind transportate la Daidâr.

Cimitirul avea în 1930 o suprafață de 2.500 m². Rapoartele reprezentanților Așezământului Regina Măria menționau existența a 127 eroi identificați și a 12.000 eroi necunoscuți în două gropi comune⁷⁶⁰. Din cauză că cimitirul nu a fost îngrijit în mod corespunzător, Serviciul Exterior al Așezământului Regina Măria a propus desființarea parcelelor și a gropilor comune de la Daidâr și centralizarea osemintelor în Cimitirul Eroilor de la Silistra. Cu toate acestea, cimitirul nu a fost desființat. Serviciul arhitecturii informa în 1937 Societatea „Cultul Eroilor” că cimitirul era împrejmuit cu gard din lemn. Lângă poarta principală se găsea o clopotniță iar paznicul locuia într-o casă aflată în apropiere. Amplasarea izolată a cimitirului a făcut imposibilă construirea unei împrejurii din piatră s-au beton și l-a determinat pe arhitectul Societății „Cultul Eroilor” să propună mutarea osemintelor eroilor la Turtucaia sau la Silistra⁷⁶¹. Numărul eroilor necunoscuți ajungea în 1937 la 10.576. Nu s-au putut identifica absolut deloc 9.000 eroi în timp ce despre 1.311 eroi necunoscuți s-a apreciat că sunt români, alți 5 germani, 251 bulgari și 9 turci⁷⁶².

Bulgarii au aniversat în septembrie 2005, 89 ani de la finalul luptei de la Turtucaia, considerată din punctul lor de vedere „cea mai mare victorie din istorie împotriva țiganilor de români”. Din păcate în cimitirul de la Șumen (ex-Daidâr) nu mai există nici un însemn de căpătâi al soldaților români. Doar clopotul din cadrul necropolei, inscripționat cu caractere latine, mai amintește că aceasta a fost administrată până în 1940 de români. Modul în care bulgarii au tratat simbolurile românești din Cadrilater a fost anticipat încă din 1940, când monumentele din Balçic și Bazarjic au fost transportate la Constanța⁷⁶³.

Repatrierile din 1925

Problema repatrierii osemintelor eroilor români de pe teritoriul Bulgariei s-a pus pentru prima dată în 1921. Militarii identificați trebuiau depuși în Cimitirul de onoare de la Călugăreni (jud. Vlașca)⁷⁶⁴. Cei neidentificați trebuiau centralizați într-o criptă pe teritoriul Bulgariei⁷⁶⁵. Societatea Mormintele Eroilor a propus în 1924 repatrierea osemintelor a 10 eroi români de la Turtucaia, Sliven și Haskovo⁷⁶⁶.

⁷⁵⁸ 24 84 bulgari, 18 români și un bulgar.

⁷⁵⁹ A.O.N.C.E., fond CE., dosar 409/1920, f. 211,23Q, 250, 270.

⁷⁶⁰ *Ibidem*, f. 78.

⁷⁶¹ *Ibidem*, f. 68 v.

⁷⁶² *Ibidem*, f. 70.

⁷⁶³ „Universul”, An 57, Nr. 260, 21 septembrie 1940, p. 9.

⁷⁶⁴ Județul Giurgiu în prezent.

⁷⁶⁵ [***], Militarii români în Bulgaria, în „Universul”, Anul XXXIX, Nr. 268, 23 noiembrie 1921, p.5.

⁷⁶⁶ A.O.N.C.E., fond C.E., dosar 11/1 920, f. 118.

Primarul giurgiuvean Nicolae Pascal a cerut locuitorilor să întâmpine cu flori rămășițele eroilor care urmau sosească la Ramadan „și să-i conducă până la locul de îmbarcare în tren”(27 iunie 1925)⁷⁶⁷. Cortegiul funebru a ajuns în Gara de Nord la 30 iunie și a fost întâmpinat de o gardă de onoare, preoți, familii, un delegat al Societății Mormintele Eroilor și de un public numeros⁷⁶⁸. Locotenentii Păltineanu Belizar și Schultz Eduard au fost reînțuși la Cimitirul Sf. Vineri A mai fost repatriat și sicriul cu osemintele generalului de cavalerie Naumescu⁷⁶⁹ Inițial, exhumarea generalului Naumescu s-a amânat din cauză că văduva Naumescu nu s-a putut deplasa în Bulgaria, În cele din urmă, atașatul militar român la Sofia a cerut ca exhumarea să se realizeze fără prezența familiei „care nu poate asista”⁷⁷⁰.

Centralizările din 1937

Ultimele repatrieri s-au realizat în 1937. Ministerul de Război bulgar a aprobat transportul gratuit pe calea ferată pentru reprezentanții României care urmau să efectueze exhumările eroilor români și implicit a sicriilor în care aceștia urmau să fie transportați (2 iunie 1936)⁷⁷¹. Pregătirile pentru o operațiune de o asemenea amploare au fost demarate încă din 1934. Informațiile care au circulat la nivelul Ministerului Apărării din România în legătură cu centralizarea eroilor români din Bulgaria au avut un caracter secret. La 16 aprilie 1936 se știa că în lagărele bulgare din Primul Război Mondial au murit cel puțin 1.877 soldați români din cauza rănilor sau a unor boli diverse. Tabelele nominale cu evidența militarilor români care au murit în lagărele bulgare au fost puse la dispoziția Lt.- col. I. Diaconescu⁷⁷² de Ministerul de Război bulgar. Cheltuielile estimative pentru această operațiune au fost calculate la 1.084.004 leva. Din cauză că nu se putea lucra șase luni în continuu la exhumări și centralizări, Lt.- col. I. Diaconescu a propus ca lucrarea să se execute în două etape în anii 1936 și 1937.

Locurile unde existau morminte izolate ale eroilor români au fost identificate și în baza informațiilor primite de la cetățenii bulgari. Astfel, bulgarul Zlatco Andreev l-a informat pe Lt.- col. I Diaconescu (29 ianuarie 1934), despre existența în satul Mazdra a 80 de morminte ale soldaților români, decedați în campania din 1913. În cele din urmă lucrările de exhumare au început la 16 mai 1937. Au fost exhumăți 1.253 eroi⁷⁷³, din care doar 10 au fost identificați nominal Soldații au fost reînțuși în Mausoleul din Giurgiu la 1 august 1937. Eroii necunoscuți au fost depuși într-o criptă

⁷⁶⁷ *Ibidem*, f. 252.

⁷⁶⁸ *Ibidem*, f. 260.

⁷⁶⁹ *Ibidem*, f. 351.

⁷⁷⁰ *Ibidem*, f. 361-362.

⁷⁷¹ Vagoanele 1 și 2 urmau să ajungă la Sofia după ce se încăreau la Burgas, Belovo, Rusciuk, Kârjiali, Haskovo, Iambol. Vagonul al 3-lea transporta sicrie de la Vakarel, Vidim, Lom, Lovci și Șiștov. Al patrulea vagon a fost destinat rămășițelor eroilor din Devnia, Șumla, Preslav și Eski Juniia.

⁷⁷² Atașatul militar român la Sofia.

⁷⁷³ Exhumările s-au realizat la Burgas (66 eroi), Camobart și împrejurimi (7), Iambol (87), Ciarli și Slive (785), Gorno Panicerevo (Tulovo)-268, Stara Zagora (9), Plovdiv (22), Haskovo (8) și Kârjiali (1).

comună în timp ce osemintele militarilor identificați s-au așezat în casete individuale. Colonelul Radu Makarovici a fost desemnat delegatul M. Ap. N. pentru festivitatea de la Giurgiu. Reprezentantul M. Ap. N. față de autoritățile bulgare a fost ales comandantul Garnizoanei Giurgiu. 10 preoți din Giurgiu au fost aleși pentru a participa la slujba religioasă. Aceștia trebuia să fie prezenți în Portul Giurgiu la 10.30. Oficialitățile care au asistat la festivitățile din 1 august 1937 au făcut parte numai dintre cadrele militare române și bulgare. Au lipsit cu desăvârșire politicienii. Plutonierul Mihaiu a realizat la 10 august 1937 o schița a Mausoleului Eroilor din Giurgiu, scoțând în evidență locurile în care „s-au așezat osemintele eroilor aduși din Bulgaria”.

Centralizările din 1941 și 1942

Soldații români care au murit în campaniile din 1913 și 1916-1918 au fost centralizați parțial în Cimitirul Eroilor din Sofia. Colonelul Budiș a reînhumat în vara lui 1941 un număr de 115 eroi în morminte individuale⁷⁷⁴ iar Maiorul I. Pleșoianu a reînhumat în vara lui 1942 alți 117 eroi. Numărul total al eroilor români aflați în cimitirul din Sofia ajungea la 475, în condițiile în care 243 de soldați români⁷⁷⁵ au fost înhumați în Cimitirul Eroilor din Sofia în perioada 1916-1918⁷⁷⁶. Eroii centralizați în 1942 au fost aduși, printre altele, de la Plevna (11), Loveci (1), Strajeț-Ineberki (10), Gara Cuciurovo (1), Trotan (1)⁷⁷⁷, Preslav, Pravadia, Isperrich-Chemanlar, Vazovo-Eski-Balaubalar, Paraveț, Razgrad, Strajeț-Ineberki, Botevgrad (20)⁷⁷⁸. Exhumările s-au făcut fără a se cunoaște numele eroilor. Ca și la Varna, arhivele au fost distruse în mod premeditat. La Plevna s-a știut cu exactitate locul de unde să se exhumeze eroii români după spusele unui turc care îngrijise cimitirul local pentru o perioadă de 20 de ani. Din păcate, în localitatea Belitã nu s-au putut identifica osemintele eroilor români. Planul cimitirului nu mai coincidea cu noua amplasare a mormintelor. Acolo unde s-a crezut că ar fi trebuit să fie înhumați eroi români s-au găsit oseminte de copii, Totul s-a datorat tradiției locale care menționa că dacă un mormânt nu se îngrijea vreme de 10 ani, defunctul era scos, osemintele se depuneau într-un sac iar acesta se așeza la căpătâiul celui care se înhuma recent. Cert a fost, însă, aspectul că în 1942 s-a știut cu exactitate numărul prizonierilor români care au decedat în lagărele bulgare din Primul Război Mondial Astfel, 3.693 militari români au murit pe teritoriul Bulgariei, în timp ce 205 soldați au murit pe teritoriul României după ce au fost eliberați din prizonierat⁷⁷⁹. Așezământul Național Regina Măria a organizat la Sofia cu prilejul Zilei Eroilor (14 mai 1942), o ceremonie religioasă „pentru odihna sufletelor

⁷⁷⁴ 59 au fost exhumați de la Ruse iar 56 de la Simen, A.O.N.C.E., fond C.E., dosar 161/1928, f. 96.

⁷⁷⁵ Într-o scrisoare primită de Radu Makarovici la 09. 03. 1938 sunt menționați cca. 200 eroi români, depuși în două gropi comune.

⁷⁷⁶ A.O.N.C.E., fond C.E., dosar, 161/1928, f. 16.

⁷⁷⁷ Soldatul român s-a sinucis în 1918. Până atunci lucrase ca prizonier la fabrica de postav Balevski.

⁷⁷⁸ A.O.N.C.E., fond C.E., 161/1928, f. 129 (f.v.)-130, 139.

⁷⁷⁹ *Ibidem.* f. 172,179,180.

militarilor români căzuți pe câmpul de onoare”. Au participat membrii Legației României⁷⁸⁰

Constatările efectuate după 1990 în legătură cu starea monumentelor și operelor comemorative de război românești din Bulgaria nu au fost deloc îmbucurătoare. Busturile din bronz ale maiorului Gheorghe Șontu și soldatului Ion Grigore Alucăi au fost furate în 1995 din curtea Muzeului „Luptătorului român 1877-1878”⁷⁸¹ de la Poradim. Din măsuri de siguranță, bustul din bronz al Regelui Carol I a fost luat de pe soclu și depus în interiorul Muzeului. Ulterior bustul Regelui Carol I a fost mutat la Muzeul de Istorie de la Plevna (1996), însă, deși reprezentanții părții române⁷⁸² au insistat să-l vadă, acesta nu a fost expus.

Monumentul eroilor români din Războiul de Independență de la Rahova a fost refăcut de statul român și inaugurat în mai 1959 cu numele „Monumentul ostașilor români eliberatori”. În 1995 nu mai avea o parte din trepte. Statuiei, o femeie reprezentând „Victoria”, îi lipsea sabia din mâna dreaptă. Cele 3 plăci cu texte de pe suprafața frontală a bazei au fost înlocuite cu alte plăci care conțineau texte numai în limba bulgară. De asemenea, lipseau două plăci decorative de pe partea superioară frontală a soclului, însemnele de căpătâi și mormintele eroilor români nu au mai fost identificate în teren. La 25-30 m de monument au fost construite locuințe. Primăria din Oreahovo a propus părții române mutarea monumentului la o nouă locație și a oferit patru amplasamente⁷⁸³ pentru strămutare (1996), Noul amplasament a fost ales în zona centrală a orașului. Primăria a început să renoveze monumentul (7 august 1997)⁷⁸⁴, însă până în prezent nu există detalii despre mutarea acestuia.

În vreme ce bulgarii tratează cu indiferență cimitirile și monumentele eroilor români aflate la sudul Dunării, autoritățile de la Sofia au avut timp și bani pentru a reinaugura la 4 noiembrie 2005, prin chiar președintele Gheorghe Pârvanov, parcela eroilor bulgari din Cimitirul Pro-Patria (București).

⁷⁸⁰ *Ibidem*, dosar 10/1928, f. 58; [***], „La cripta eroilor români din Bulgaria. Pioasa ceremonie de la cimitirul militar roman...”, în „Universul”, An 59, nr. 133, 18 mai 1942, p.2.

⁷⁸¹ Bulgarii l-au inaugurat în 1907. Are trei săli de expoziție și o încăpere la subsol.

⁷⁸² Coloneii Ivancu Nicușor și Popescu Sandu de la M.M.N.

⁷⁸³ Două în zona centrală a orașului iar alte două la 800 m de centrul orașului.

⁷⁸⁴ Banii au provenit din donații publice. Suma nu a fost suficientă și bulgarii au solicitat părții române să contribuie cu 4000 \$, conform atașatului militar român la Sofia.

ROMANIAN HEROES IN BULGARIA

SUMMARY

This study named "Romanian Heroes in Bulgaria" speaks about the cemeteries and the monuments of the Romanian heroes who died in Bulgaria and which have been affected by time by the hostile attitude of the Bulgarian authorities but also by the lack of interest manifested by the Romanian authorities in the period 1948-1949.

At the south of the Danube, on the Bulgarian land, were buried 3.276 Romanians who died in the Independence war (1877-1878) and other 9.693 in the First world War (1916-1918), in 7 Cemeteries of the heroes and in 2 mausoleums.

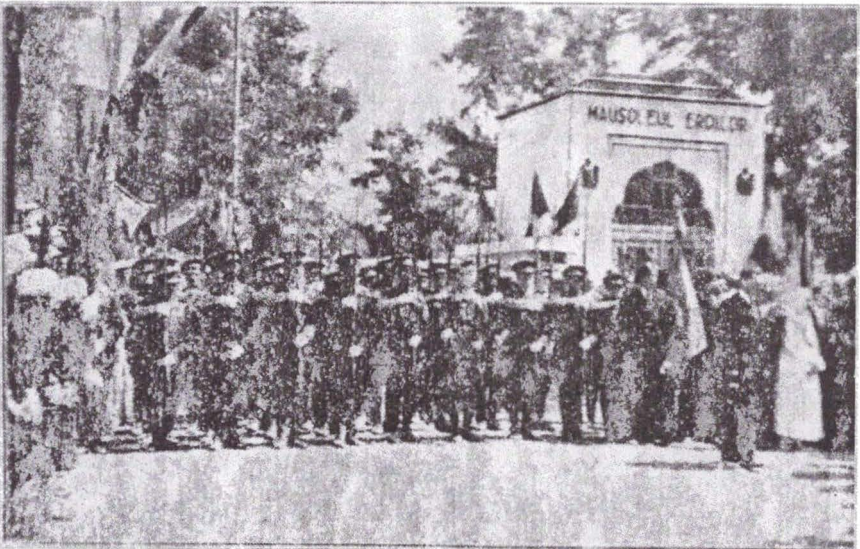
A radiography of the conservation stage of this Romanian symbols was been realized during the years by the representatives of The Ministry of Defense.

In the meantime the Bulgarian are treating with indifference the cemeteries and the Romanian heroes monuments being at the South of the Danube, the authorities from Sofia had time and money to re-inaugurate on 4th of November 2005, through the president Gheorghii Pârvanov himself, the parcel of the Bulgarian heroes from the Pro Patria Cemetery.

Anexe

Companie de onoare bulgară trăgând o salvă în momentul îmbarcării croilor români

Gardă de onoare la Mausolcul din Giurgiu 1937

Ceremonia reinhumării croilor români la Sofia 1942

Monumentul croilor români din Sofia 1942

SPIONAJ SOVIETIC ȘI CONTRASPIONAJ ROMÂNESC (1920)

Alexandru-Alin Spânu

Revoluția bolșevică din Rusia a preluat, o dată cu puterea politică, și comanda serviciilor de informații cărora nu le-au schimbat obiectivele externe moștenite de la defunctul regim țarist. Mai mult, structurile informative s-au înmulțit, atât ca număr dar și ca personal, între aceștia din urmă regăsindu-se comuniști fanatici, prizonieri, foști membri ai armatei, poliției sau Ohranei țariste. Tânărul stat sovietic s-a dovedit extrem de viguros pe tărâmul informativ, lupta din ilegalitate fiind o experiență utilă noilor conducători de la Moscova. Unul din principalele obiective ale serviciului de informații sovietic l-a reprezentat România, stat vecin și imperialist, dar și „beneficiarul” unui teritoriu rusesc – Basarabia.

Înfrângerea forțelor militare sovietice din zona Nistrului (1918-1920), zdrobirea „fratelui” mai mic – Ungaria condusă de Bela Kun (1919) – și anihilarea germeilor comunismului în România (1921), au atras o mânie proletară care a condus la inițierea unui plan de infiltrare, subversiune și dizolvare a autorității statului român, în scopul producerii unor nemulțumiri și revolte prin care să poată fi preluată puterea politică sau, în cel mai rău caz, să se recupereze teritoriile pierdute.

În acest scop, prima parte a planului trebuia susținută informativ, iar structurile specializate sovietice au avut la dispoziție masive mijloace materiale și umane pentru aceste misiuni. Evident, în antiteză, structurile contrainformative din România au luat măsuri pentru preîntâmpinarea unor acte de sabotaj, propagandă și spionaj, prin identificarea și neutralizarea agenților sovietici.

În toamna anului 1920, Biroul Informații al Comandamentului Trupelor de Est a raportat¹ Ministrului de Război, Cabinetul Ministrului², despre identificarea serviciului de spionaj bolșevic în spatele frontului inamic, adică în spatele trupelor române.

Primul obiectiv al cercetării informative sovietice în spatele frontului inamic îl reprezenta cunoașterea situației economice, politice și militare, atât în zona de operații militare, cât și în restul teritoriului. Pentru cunoașterea acestor aspecte au fost trimiși în România, de către marile unități sovietice în colaborare cu autoritățile politice zonale, rezidenți și agenți.

Rezidentul avea obligația să-și stabilească reședința în zona comandamentului sau corpului de armată, după care își trimitea agenții în localitățile unde se aflau dislocate diviziile și brigăzile. În subordinea sa se afla o întregă echipă de agenți specialiști, agenți secreți, informatori, teroriști, semnalizatori și cercetași, toți fiind într-o strânsă legătură prin aparate tff, curieri și agenți de legătură.

În atribuțiile rezidentului principal intrau cunoașterea ordinilor operative ale armatei sau corpului de armată din zona sa, interceptarea legăturilor telefonice și telegrafice, identificarea și supravegherea nodurilor de comunicații din zona frontului. De asemenea, situația militară și politică sau alte schimbări survenite brusc, care se petreceau în raza sa de activitate, trebuiau comunicate urgent eșalonului superior. De

remarcat că un rezident principal nu putea fi recrutat decât „dintre aceia care au terminat școala de spionaj și a lucrat mai mult timp în organizațiunile bolșevice”³

În subordinea rezidentului principal se aflau rezidenții diviziilor, care aveau un rol de coordonare a agenților din subordine, dându-le acestora în supraveghere punctele militare cele mai importante și încercând să-i plaseze, ca simpli lucrători, în comandamentele sau instituțiile române. Legătura dintre rezidentul diviziei și agenți se efectua printr-un agent de legătură, necesar pentru compartimentarea muncii și conspirativitate. În cazul când un agent a fost arestat, rezidentul „este dator de a ordona agenților săi teroriști ca să cumpere pe cei ce l-au arestat, iar în caz de nereușită să-i omoare”⁴. Acest sistem era considerat de sovietici drept cel mai simplu și ușor mod de a acționa fără să fie descoperiți, fapt care le permitea să-și desfășoare activitatea în spatele frontului inamic o perioadă cât mai îndelungată.

Organizarea unei agenturi sovietice⁵, la nivel de divizie, cuprindea 5 agenți secreți, 2 agenți teroriști, 3 legali, 3 cercetași, 3 de legătură și 2 informatori. Agenții secreți se ocupau de culegerea de informații militare, agenții teroriști erau întrebuințați în asasinat, aruncări în aer, etc, agenții legali erau cei angajați în diferite instituții civile sau comandamente militare, cercetașii identificau locuri de trecere între dispozitivul trupelor române și cele sovietice, curierii transmiteau informațiile de o parte și de cealaltă a frontului, iar informatorii adunau și comunicau știrile preluate din zvonuri, gazete sau observații personale.

La brigăzile sau regimentele inamice (române) puteau fi trimiși atât rezidenți, cât și agenți. De regulă, o brigadă era pusă în supraveghere de o echipă compusă din 2 agenți secreți, 3 curieri, 3 cercetași și un informator. Aceștia nu se cunoșteau între ei, iar informațiile lor erau schematici, referitor la structura comandamentelor, organizarea și dislocarea unităților pe linia frontului. În zona regimentelor se aflau agenți speciali și agenți semnalizatori, recrutați, în majoritate, dintre locuitorii din zonă care cunoșteau bine regiunea și dispozitivul trupelor române de pe front.

Agentul secret din spatele frontului inamic avea în obiectivele sale identificarea și supravegherea comandamentelor de divizie, brigadă sau regiment din zona sa de acțiune. În cadrul acestora, agentul secret trebuia să afle ordinea de bătaie a marilor unități și a unităților din subordine, înzestrarea lor de la artilerie (număr de piese, calibru, caracteristici tehnice, dispunere, tactici de luptă, etc) până la numărul și tipul de puști, pistoale, baionete și săbii. Nu erau omise nici numărul recruților, anul de încorporare, ordinea de bătaie a ofițerilor (activi sau de rezervă), relațiile dintre soldați și ofițeri, starea morală și materială a militarilor, precum și relațiile dintre populație și armată.

Agenții cercetași⁶ nu se ocupau cu culegerea de informații, ci cu întocmirea de schițe dintr-o anumită zonă care să cuprindă: podurile din zonă (materialul din care sunt construite, paza lor, importanța militară ș. a.), apele (lacuri și râuri), locurile greu accesibile și identificarea locurilor de trecere peste acestea, pădurile (dese, rare, în zona de munte sau șes, cu poieni sau fără, etc.). Căile ferate erau și ele în atenția cercetașilor, cu interes deosebit asupra liniilor duble sau triple, precum și importanța lor din punct de vedere militar (deserveau anumite unități, orașe, se aflau pe linia sau în apropierea frontului, etc.) dar, în aceeași măsură, morile și fabricile din zonă trebuiau semnalate.

Așa cum s-a mai amintit, agenții teroriști se aflau la dispoziția rezidenților de la care primeau sarcini specifice și precise. Ei reprezentau brațul armat al întregii echipe de spioni sovietici, fiind utilizați în „diferite distrugeri și omoruri prin otrăvuri sau arme de foc”⁷. Printre sarcinile primite se numărau distrugerea unor depozite (cu alimente, muniție, armament), provocarea ciocnirii de trenuri, aruncarea în aer a liniilor ferate și telegrafice, precum și otrăvirea fântânilor.

Toți agenții sovietici aveau obligația să-și ascundă adevărata identitate și, în al doilea rând, să raporteze tot ce se întâmplă în zona lor de activitate fără a interveni personal în acțiuni care să-i pună în pericol. În cazul când trupele inamice se retrăgeau de pe aliniamentele deținute, rezidenții și agenții sovietici aveau misiunea să rămână cu unitățile pe lângă care erau atașați. Dacă trupele supravegheate informativ avansau, instrucțiunile prevedeau ca rezidenții să rămână pe loc, în timp ce agenții „se mișcă înainte, odată cu trupele inamice”⁸, după cum atestă raportul Biroului Informații.

La data respectivă, șeful serviciului de spionaj sovietic de la Marele Cartier General era Piatcov, iar locțiitorul său, Efreimov. Comandamentul frontului de sud, condus de generalul Egorov și în raza căruia intra și granița cu România, avea în fruntea biroului de spionaj pe „tovarășul Bruno”⁹ Armata a 14-a sovietică, dispusă de-a lungul Nistrului, îl avea pe „tovarășul Achibalov”¹⁰ în fruntea structurii informative, iar în subordinea sa se aflau șefii birourilor de la Diviziile 41 și 45, Jelvis, ajutat de Cherson, respectiv Mihailov¹¹, ajutat de Costea.

Structurile contrainformative militare române s-au confruntat cu o adevărată hemoragie de spioni sovietici încă de la preluarea puterii politice de către bolșevici. Dovedind profesionalism, militarii români angrenați în descoperirea acțiunilor subversive au anihilat majoritatea actelor îndreptate împotriva statului român. Identificarea organizării serviciului de spionaj bolșevic în spatele trupelor române a fost posibilă prin capturarea unui „agent bolșevic al armatei a 14-a ce a fost trimis în Basarabia ca rezident principal”¹², dar anihilat „înainte de a pune în execuție însărcinarea sa”¹³

NOTE

1. Arhivele Militare Române (în continuare se va cita AMR), fond 333, f. 526.
2. La data respectivă în fruntea Ministerului de Război se afla generalul Ion Rășcanu (1874-1952), care a deținut această funcție în perioada 27 septembrie 1919-13 decembrie 1921, în timpul guvernelor general Artur Văitoianu (27 septembrie-28 noiembrie 1919), Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919-13 martie 1920) și general Alexandru Averescu (13 martie 1920-13 decembrie 1921).
3. AMR, fond 333, f. 529.
4. *Ibidem*, f. 528.
5. *Ibidem*, f. 529.
6. *Ibidem*, f. 531.
7. *Ibidem*, f. 531.
8. *Ibidem*, f. 532.
9. *Ibidem*, f. 532; „tovarășul Bruno” apare în calitate de comisar militar al frontului de sud, cu sediul la Harkov, într-o notă informativă din 1 aprilie 1920 referitoare la planurile bolșevice ucrainenc și rusești care vizau invadarea Poloniei și României, în

Tănăsescu, Florian, Neacșu, Gheorghe, Iacoș, Ion, Sănescu, Marin C., Tănăsescu, Nicolae, *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. III (1 ianuarie 1920 – 3 februarie 1921), Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2002, p. 86.

10. Achibalov apare ca Aghibulov, șef al biroului de informații și contrainformații al Armatei a 14-a în Tănăsescu, Florian, Neacșu, Gheorghe, Iacoș, Ion, Sănescu, Marin C., Tănăsescu, Nicolae, op. cit. p. 86 (notă informativă din 1 aprilie 1920) și p. 129-130 (raport asupra mișcării bolșevice din România, iunie 1920).

11. Mihailov apare ulterior evenimentelor (5 ianuarie 1921) ca șef al serviciului de informații și spionaj (militar) al Armatei a 14-a, într-un raport al Subinspectoratului General de Siguranță din Barasrabia referitor la organizațiile comuniste teroriste cu centrul la Tiraspol, în Tănăsescu, Florian, Neacșu, Gheorghe, Iacoș, Ion, Sănescu, Marin C., Tănăsescu, Nicolae, op. cit., p. 299-305.

12. AMR, fond 333, f. 526.

13. *Ibidem*, f. 526.

SOVIET ESPIONAGE AND ROMANIAN COUNTER-ESPIONAGE (1920)

SUMMARY

The defeat of the Soviet military forces from the Nistru area (1918-1920), the crush of the smaller “brother” – Hungary lead by Bela Kun (1919) – and the annihilation of the communist germs in Romania (1921), attracted a great proletarian hate which had lead to the initiation of an infiltration, subversion and development plan of the Romanian state authority, with the goal of producing some complaints and revolts trough could be taken the political power, or in the worst case to recuperate the lost territories.

For this goal, the first part of the plan needed to be informatively supported, and the Soviet specialized structures had at their reach massive material and human resources for these missions. Obviously, in antithesis, the counter-informative structures from Romania have taken measures prevent any sabotage, propaganda or espionage acts, trough the identification and neutralization of the Soviet agents.

The counter-informative Romanian military structures had confronted with a true hemorrhage of Soviet spies even from the time when the Bolsheviks tacked the political power.

Proving professionalism the Romanian soldiers engaged in the discovering of the subversive actions had annihilated the majority of the acts pointed against the Romanian State.

The identification of the organization of the Bolshevik espionage service in the back of the Romanian troops was possible trough the catching of “an Bolshevik of the fourteen army was sent in Basarabia as a principal resident”, but annihilated “before putting into execution his mission”.

ÎNFĂPTUIREA REFORMELOR ÎN TIMPUL REGELUI FERDINAND I

Mihai-Cristian Șelaru

Sfârșitul Primului Război Mondial, marchează începutul unei perioade în domeniul relațiilor internaționale, într-un anumit sens se poate afirma că "Secolul Naționalităților" se încheie acum, când se trasează și se consfințesc hotarele în conformitate cu drepturile istorice și etnice ale națiunilor.

Prezentarea monumentelor care au condus la înfăptuirea României întregite a avut în vedere, înțelegerea la realele dimensiuni a acestui eveniment, apreciată de Nicolae Iorga "ca cea mai mare faptă din toată viața neamului nostru".

În strânsă legătură cu înfăptuirea idealului național, cu noul cadru național al statului român, gândurile exprimate de personalități de seamă conțin constatări de mare valoare și îndemnuri cu un adânc sens.

În această idee pe fondul unor cerințe autoritare tot mai evidente, la începutul secolului trecut reformele agrară și electorală și-au lărgit conținutul în timpul războiului prin modificarea constituției la Iași în anul 1917 și în mod deosebit în contextul marii uniri. Drumul lor a fost relativ lung, ajungându-se la exproprierea a peste 6.000.000 ha și împrăștierea aproximativ a 1.400.000 de țărani cu peste 3.860.000 ha și la desfășurarea primelor alegeri parlamentare din România întregită prin aplicarea pentru prima dată a votului universal. Au fost în ceea ce privește reforma agrară dezbateri aprinse dar partidele politice au înțeles necesitatea acestor reforme pentru consolidarea Marii Uniri.

Reforma agrară nu și-a propus să rezolve problema agrară iar votul universal să înlăture abuzurile din viața politică. De o atenție specială s-au bucurat ceea ce în epocă "legile noi de unificare", pe baza Constituției din 1923 s-a trecut la adoptarea unor măsuri importante de unificare legislativă: legea pentru organizarea și funcționarea Consiliului legislativ, legea pentru Curtea de Casație și Justiție, legea pentru contenciosul administrativ, legea pentru organizarea judecătorească. Legea pentru unificarea administrativă din 1925 a constituit o adevărată reformă în domeniu introducând și definitivând același sistem de organizare pe întreg teritoriul statului român.

Legi importante s-au adoptat și în domeniul legislației ca parte componentă a politicii sale sociale: înființarea Ministerului Muncii și Ocrotirilor Sociale, legile Organice, legea ocrotirii muncii minorilor și a femeilor, durata zilei de muncă, organizarea inspecției muncii, legea generală de pensii.

În domeniul învățământului, legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar, legea învățământului particular, legea pentru organizarea învățământului secundar au condus la unificarea în plan național a sistemului de învățământ și a contribuit la dezvoltarea rețelei de școli pe întreg cuprinsul României.

La sfârșitul sec. XIX și începutul veacului nostru, economia românească înregistrează progrese însemnate. După 1900 industria cunoaște un ritm accelerat de dezvoltare în raport cu deceniile anterioare.

Față de perioada 1880-1902, când s-au înființat în total 60 de societăți industriale, bancare, de transport și de comerț în anii 1903-1913, numărul acestora a sporit la 270.

Concomitent cu avântul industrial se produce un proces de dezvoltare în agricultură.

La începutul sec. XX-lea, agricultura constituie principala ramură a economiei naționale, în sfera căreia erau ocupați circa 82% din locuitorii țării.

Ca și în vechea Românie, în Transilvania, la începutul sec. al XX-lea se înregistrează un avânt al dezvoltării. De la 477 de întreprinderi câte erau în 1900, numărul lor a crescut la 791 în 1910. Procesul dezvoltării industriale în Transilvania a fost neuniform pe ramuri de producție, el fiind înfrânat de concurența economică exercitată de industria dezvoltată a unor regiuni din monarhia dualistă asupra Transilvaniei și de politica economică a societății austriece și maghiare.⁷⁸⁵

Cu toată dezvoltarea accelerată de la începutul veacului al XX-lea economia Transilvaniei și-a menținut în continuare caracterul predominant agrar, în 1910 trăiau la sate aproximativ 87,2% din populația provinciei dintre care cea mai mare parte se ocupa cu agricultura. În 1911-1913, agricultura contribuia cu 65,7% la venitul național.

La începutul veacului al XX-lea în Bucovina dezvoltarea economică nu înregistrează deosebiri esențiale față de Transilvania. Și aici trăiau la sate aproximativ 80% din populație. Eliberarea țăranilor din Vechea Românie, din starea de dependență juridică înfăptuită prin reforma din 1864. Cu toate că după 1905 suprafața cultivabilă deținută de marea proprietate a scăzut în folosul celei mijlocii sau mici. Proprietățile mari de peste 50 ha, inclusiv cele ale statului și ale instituțiilor erau stăpânite de peste 5.000 de proprietare care reprezentau 0,6% din totalul proprietarilor de pământ ce posedau circa 4.000.000 ha, arături, fânețe, pășuni, față de cele 3.850.000 ha deținute de 920.939 familii de țărani.

Participarea României cu începere de la 15 august 1916 la Primul Război Mondial a agravat situația țăranului. Ocuparea unei părți însemnate din teritoriul țării, lipsa de alimente se făcea tot mai simțită. "România" -nota la 15 octombrie 1917 consulul Belgiei la Iași "are un dușman mult mai greu decât căștile germane: foametea, în zonele ocupate s-a instituit un regim de teroare, jaf și abuzuri".

La sfârșitul primului război mondial s-au produs 3 mari prefaceri care nu s-au manifestat simultan la nici un alt popor întregirea națională, reforma agrară și reforma electorală.⁷⁸⁶ Trebuie remarcat strânsa legătură apropierea lor nu numai în timp ci și în ceea ce privește caracterul lor, războiul accelerând înfăptuirea lor, lărgindu-se substanțial caracterul.

În anul 1913 prin scrisoarea manifest a lui Ion L. C. Brătianu și prin Congresul din octombrie partidul a înscris în programul său cele 2 reforme, sub forma exproprierei parțiale a moșiilor de peste 1.000 ha în vederea împrăștiării țăranilor,

⁷⁸⁵ Ion Agrigoroaiei, *România Interbelică*, voi. I, Editura "Universității Alexandru Ioan Cuza", Iași 2001, p.77.

⁷⁸⁶ *Ibidem*, p. 78 și urm.

precum și înlocuirea celor 3 colegii cu un colegiu unic, în care să voteze bărbații știutori de carte.⁷⁸⁷

Partidul Conservator se opunea în continuare expropriării și considera reforma electorală ca neavenită la Congresul din 1914 a Partidului Social Democrat se preciza: "noi nu mai putem ține la programul agrar de acum 4 ani, noi trebuie să trecem la exproprierea totală a marilor proprietari".⁷⁸⁸

Partidul Național Liberal aduce reformele în dezbaterile parlamentului în 1914 alcătuindu-se comisii pentru redactarea proiectelor iar izbucnirea războiului a amânat adoptarea vreunei măsuri.

Întrearea României în război și noua fază de rezistență în fața dușmanului și lupta de eliberare națională au determinat reluarea discuțiilor și înscrierea principiilor și a votului universal în constituție, în mesajul tronului la deschiderea sesiunii Corpurilor Legiuitoare, rostit în sala Teatrului Național din Iași la 9 decembrie se arăta între altele: "vitejia lui îi dă drepturi și mai mari asupra pământului pe care îl apără și îl impune mai mult decât oricând datoria ca la sfârșitul războiului să înfăptuim reformele agrare și electorală".⁷⁸⁹

La 22 martie 1917, regele Ferdinand, a promis soldaților pământ și o mai largă participare la viața politică. Scurta cuvântare a Regelui adresată Armatei a II-a la 22 martie a avut un puternic ecou. "în inima plină de nădejde vă salut azi pe voi, ostași din Armata a II-a, care de mai multe luni ați opus rezistență nebiruită tuturor încercărilor vrăjmașilor... Am venit azi între voi să vă aduc prin osul meu de recunoștință pentru modul cum v-ați luptat până acum și să împart aceluia ce s-au distins îndeosebi răsplata pentru faptele lor.... Vouă fiilor ce ați apărat cu brațul vostru pământul unde v-ați născut, vă spun eu regele vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbândzii... voi fi întâiul a da pildă, vi se va da și o largă participare la treburile statului.... Să trăiască scumpa noastră țară și viteaza ei armată, nădejdea și fala ei".⁷⁹⁰

În ședința Adunării Deputaților din 20 mai 1917 s-a prezentat proiectul de lege al guvernului pentru modificarea articolelor 19, 57 și 67 din Constituție, prevăzându-se exproprierea pentru cauză de utilitate națională în întregime a unor terenuri aproximativ 2.000.000 ha din marile proprietăți particulare, aproximativ 2.326.000 ha din celelalte proprietăți.

Discuțiile pe marginea proiectului au avut în vedere suprafața ce trebuie expropriată, prețul pământului, subsolul petrolifer, sistemul electoral pentru senat. Dintre cei care s-au situat împotriva reformelor de pe poziția de dreapta s-au remarcat unii conservatori între care grupul din jurul lui Constantin Argetoianu, N. Ghica Comănești și alții care au făcut opoziție proiectului guvernului pe care-l considerau prea radical, declanșând așa zisa grevă parlamentară din Senat, iar în Camera Deputaților cel care se împotriva a fost A.C. Cuza.

⁷⁸⁷ Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, Editura Enciclopedică, București 2000, p. 202 și urm.

⁷⁸⁸ Ion Agrigoroaiei, *op. cit.* p.81.

⁷⁸⁹ Constantin L. Stan, *Regele Ferdinand-Întregitorul 1914-1927*, Editura Paideea, București, 2003, p. 177.

⁷⁹⁰ Ioan Scurtu, *Regele Ferdinand*, Editura Garamond, București, 1991, p. 145 și 146.

În ceea ce privește tendințele de stânga care se pronunțau pentru reforme mai largi decât cele propuse de guvern menționăm grupul celor 13 deputați în frunte cu N. Basilescu ce a prezentat un proiect de lege cu fixarea maximumului de proprietate (statul devenea proprietarul subsolului terenurilor expropriate).⁷⁹¹

În același context s-a înființat la Iași, la sfârșitul lunii aprilie 1917, Partidul Muncii - care era mai mult o grupare și mai puțin un partid în sensul deplin al cuvântului. Creat din deputați care au părăsit Partidul Național Liberal ca Gr. Diamandy, Gr. Iulian, dr. N. Lupu, M. Macovei, M. Carp, Gr. Trancu Iași. Partidul Muncii a înscris în programul său prevederi ce îl situau la stânga vieții politice, mult dintre contemporani îl considerau stângist, atribuindu-i chiar un caracter diversionist.⁷⁹²

În ceea ce privește "modificarea Constituției, reforma agrară și electorală, consfințită în Art 19 care introducea în Constituție alături de cazurile de utilitate publică - singurele ce permiteau până atunci o expropriere - expropriere pentru utilitate națională. Deși proprietății i se conservă caracterul inviolabil și sacru se permitea pentru utilitate națională a pământului cu scopul de a se vinde țăranilor mobilizați și familiilor lor".⁷⁹³

Exproprierea trebuia să se facă după următoarele criterii:

- a) terenurile cultivabile ale Domeniilor Coroanei, Fundațiilor și persoanelor juridice;
- b) proprietățile rurale ale persoanelor cu reședința în străinătate și ale supușilor statelor străine;
- c) proprietățile rurale ale particularilor urmau a le se expropria 2.000.000 ha cultivabile, după o scară progresivă căreia i se va lua o bază de calcul minim de teren intangibil, cultivabil de 100ha;⁷⁹⁴

Art. 19 stabilea pe de altă parte că legea specială care va detalia exproprierea urma să se elaboreze după 6 luni de la sfârșitul războiului. Art. 57 modificat al Constituției introducea sufragiu universal.⁷⁹⁵

Modificarea Constituției a constituit o primă etapă a reformelor agrară și electorală. Ea a contribuit pentru moment la o liniștire a spiritelor în țară.⁷⁹⁶

Adunarea Deputaților a trecut în ședința din 14 iunie 1917 la votarea cu apel nominal a proiectului de lege pentru revizuirea Constituției. Cu unele modificări neesențiale au fost adoptate cu 130 voturi pentru, 1 abținere (N. Basilescu) și 14 împotriva, în Senat proiectul de lege a fost adoptat cu 79 de voturi pentru și 5 împotriva. După adoptarea de către Parlament, regele a semnat la 9 iunie 1917 legea de modificare a Constituției, lege ce a apărut în Monitorul Oficial din 20 iunie 1917.⁷⁹⁷

⁷⁹¹ Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, Editura Academiei, București, 1975, p. 38.

⁷⁹² *Ibidem*, p. 42.

⁷⁹³ Monitorul Oficial, Nr. 23 din 20. VII 19 17.

⁷⁹⁴ *Ibidem*.

⁷⁹⁵ Dumitru Sandu, *op.cit.*, p. 44.

⁷⁹⁶ *Ibidem*, p. 46.

⁷⁹⁷ *Ibidem*, p. 47.

Problema reformelor a preocupat opinia publică, cercurile politice române în condițiile guvernării conservatoare și pe alt plan în condițiile unirii Basarabiei cu România. Guvernul Marghiloman instalat la 19 martie 1918, în urma eșecului tratativelor duse de guvernul Averescu și mai ales încheierea tratatului preliminar de la Buftea (5 martie 1918). Cu toate că guvernul Marghiloman a fost instalat n-a reușit să ușureze aproape cu nimic condițiile preliminarilor de la Buftea, încheind la 7 mai 1918 Pacea de la București în aceleași condiții ale învinșilor față de învingători. Sub presiunea luptelor care amenințau însăși existența orânduirii de stat, guvernul Marghiloman a fost nevoit să anunțe unele reforme de așa zisă regenerare a țării. Deși promitea o reformă agrară, guvernul Marghiloman și-a inaugurat politica agrară cu o serie de măsuri, care urmăreau față de consolidarea poziției moșierilor și evitarea reformei agrare. Așa de exemplu a fost promulgată legea obligațiilor muncilor și culturilor agricole prin care țăranii erau obligați să muncească pământul moșieresc.⁷⁹⁸

Guvernul conservator a decretat în octombrie 1918 legea arendărilor obligatorii prin care se putea crea țăranului înstărit posibilitatea de o mică suprafață din marea proprietate de aproximativ 100 ha. în fond scopul acestei legi pe care autorul ei C. Garoflid o prezenta ca o etapă necesară spre reforma agrară era să întârzie și chiar să înlocuiască legea de reformă agrară.⁷⁹⁹

Guvernul Marghiloman a elaborat și alte legi care prevedeau organizarea sindicatelor marilor proprietari agricoli și a unei direcții generale economice însărcinată cu controlul întregului comerț interior și exterior, în cadrul cărora rolul de conducere îl aveau marii moșieri industriași.⁸⁰⁰

În toamna anului 1918, evenimentele s-au derulat rapid, guvernul Alexandru Marghiloman era nevoit să demisioneze la 6 noiembrie 1918. în aceeași zi s-a format guvernul Coandă, iar regele a dat din Iași o proclamație prin care promitea înfăptuirea imediată a celor 2 reforme incluse în constituție. Imediat după înfăptuirea mării uniri au fost elaborate în decembrie 1918 decrete legi de exproprie care aduceau precizări prevederilor introduse în constituția din 1917 tinându-se seama și de legea adoptată de Sfatul Țării la 27 noiembrie. Astfel prin câteva măsuri ale Consiliului Dirigent s-a trecut și în Transilvania la arendarea pământului de către obștile de țărani, într-un sistem similar cu cel din Vechiul Regat, în august 1919 a fost adoptat de către Marele Sfat Național legea agrară care intră în vigoare la 12 septembrie 1919. Urmău să fie expropriați circa 200-500 jugăre, iar în unele cazuri expropriearea putea coborî sub 200 jugăre.

În ceea ce privește problema reformei agrare, guvernul Blocului prin Al. Vaida Voevod poziția lui era aceea a partidului țărănesc care se pronunța pentru un ansamblu de măsuri în vederea completării și consolidării acestei reforme. La 10 martie 1920 Adunarea Deputaților a votat în unanimitate legea pentru reforma agrară din Basarabia, cea dintâi lege de acest fel din România întregită. Legea prevedea expropriearea integrală a proprietății Statului, Coroanei, Băncii Țărănești, Mănăstirilor

⁷⁹⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică din România 1918-1921*, Editura Științifică, București, p. 74.

⁷⁹⁹ Alexandru Marghiloman, *Note politice, vol. II*, Editura Machiaveli, București, 1991, p. 233.

⁸⁰⁰ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit, p. 75.

și comunităților urbane. Marea proprietate privată era limitată la 100 ha de teren arabil. La 12 martie a fost depus în corpurile legiuitoare din partea parlamentară proiectul legii agrare numit și proiectul Mihalache. Acesta prevedea: exproprierea pământului cultivabil în toată întinderea ce depășea 100 de ha. la 13 martie 1920 guvernul Blocului cade, locul lui este luat de guvernul Al. Averescu.⁸⁰¹

La începutul lunii iulie 1920 C. Garoflid a prezentat în Parlament proiectul de lege pentru înființarea islazurilor comunelor, a cărui motiv era acela de a înzestra comunele cu suprafețe de pământ necesare creșterii vitelor. Proiectul de lege și expunerea de motive a fost prezentat în Adunarea deputaților de către C. Garoflid și V. Kogălniceanu în ședința Senatului din 21 februarie 1921 a fost prezentat raportul la proiectul privind reforma agrară din Muntenia, Moldova și Dobrogea. Proiectul de lege propunea: cuantumul exproprierii în raport cu densitatea populației și zona geografică.

Cu prilejul închiderii sesiunii primul ministru a făcut o expunere prin care încerca să împace diferitele poziții manifestate în parlament și chiar în guvern, într-o atmosferă foarte încordată în ședința Adunării deputaților din 7-8 iulie 1921 s-a trecut la votarea legii pentru reformă agrară din Oltenia, Muntenia, Dobrogea, cu vot nominal, din 295 votanți, 211 au votat pentru și 78 contra, toți cei din urmă dorind o reformă mai largă.

La sfârșitul lunii martie 1921 C. Garoflid a prezentat în senat proiectul de lege pentru reformă agrară din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș. Proiectul a fost votat în senat cu 88 de voturi pentru și 4 contra. Proiectul de lege a fost prezentat și în Adunarea deputaților la 15 iulie, în aceste condiții proiectul a fost susținut de majoritatea deputaților.

Reforma agrară din 1921 n-a fost o operă perfectă, ea a fost o necesitate în toate teritoriile românești ca urmare a existenței unei acute probleme generale a pământului. Reforma a contribuit la consolidarea României având multiple consecințe economice politice și culturale⁸⁰².

Problema electorală în timpul guvernului Al. Averescu a modificat decretul lege din 14 noiembrie 1918. Decretul lege din 2 aprilie 1920 reducea numărul deputaților și senatorilor. În ședința consiliului de miniștri din 24 ianuarie 1921 a fost aprobat proiectul de lege electorală, iar ministru de interne C. Argetoianu l-a depus dezbaterii Corpurilor legiuitoare.

Cu câteva zile înainte de demiterea guvernului Al. Averescu s-a prezentat în Cameră proiectul de lege electorală pentru Adunarea deputaților și Senat. Proiectul menținea limita de vârstă (21 de ani în alegerile pentru deputați, 40 de ani în alegerea de senatori).⁸⁰³

Introducerea unui sistem electoral unic punând capăt sistemelor deosebite pe anumite provincii istorice aplicate până atunci. Prin urmare noua lege electorală corespunzătoare unor necesități, obiective consolidării statului național unitar avea și

⁸⁰¹ *Ibidem*, p. 79.

⁸⁰² L. Gh. Duca, *Memorii, neutralitatea, vol. II, partea I*, Editura Helicon, Timișoara, 1993, p. 188.

⁸⁰³ Ion Agrișoai, *op. cit.*, p. 121.

rolul unei legi de unificare. Regele a insistat ca noua lege electorală să fie adusă guvernului liberal chiar dacă se depășea cadrul constituțional de 4 ani. Regele nu aprobă manifestările din opoziție și nu era de acord cu schimbarea de guvern atâta timp cât legea electorală nu va fi votată.

Legea electorală din 27 martie 1926 prevedea că repartizarea mandatelor pentru Adunarea deputaților se făcea după totalizarea voturilor și calcularea ponderii partidului. Partidul care obținea 40% din voturi beneficia de prima majoritate primind 50% din mandate. Restul de 50% se repartiza proporțional între toate celelalte partide. Gruparea care nu obținea minimul de 2% din totalul voturilor pe tară nu primea nici un mandat, în cazul în care nici un partid nu obținea 40% din voturile exprimate, mandatele se repartizau proporțional cu voturile primite.

Drumul reformelor agrară și electorală a fost relativ lung de la ceea ce înțelegeau să acorde anumite părți de orientare politică.⁸⁰⁴

După actul încoronării, care a dovedit încrederea suveranului în guvern, liberalii s-au decis să treacă la elaborarea punctului central al programului lor, adoptarea unei noi Constituții. Se poate spune că una din problemele majore care s-au ridicat cu necesitate după actul istoric al desăvârșirii statului național unitar a fost aceea a reorganizării și consolidării sale pe baza constituirii unui nou cadru constituțional. Noua lege fundamentală era cerută în mod obiectiv de dezvoltarea economică, socială și politică survenite în viața societății românești, înainte și după Primul Război Mondial, adoptarea ei urmând a deschide o etapă nouă în consolidarea statului unitar român în evoluția României întregite⁸⁰⁵

Este cunoscut că Constituția din 1866 este cea dintâi constituție întocmită de reprezentanții legitimi ai națiunii române. Dând expresie unui acord de voință între reprezentanța națională și suveran o consacră în cele 133 de articole ale sale, grupate în 8 titluri, caracterul indivizibil al statului român, care de acum poartă numele de România, iar ca formă de guvernământ, România se transformă dintr-o monarhie electivă într-o monarhie ereditară. Constituția stabilește următoarele principii: principiul suveranității naționale, potrivit căruia toate puterile emană de la națiune; principiul guvernării reprezentative, prin care națiunea poate governa doar prin delegați; principiul guvernării reprezentative, prin care națiunea poate governa doar prin delegați; principiul separării puterilor în stat: în executivă, legislativă, judecătorească.

Puterea legislativă se exercită colectiv de către Domn și reprezentanța națională. Aceasta este bicamerală Senat și Camera Deputaților, iar modul de recrutare și compunere a corpului electiv este votul cenșitar. Puterea executivă este asigurată de Domnul care o exercită împreună cu miniștrii constituiți în Consiliul de Miniștri, iar puterea judecătorească este o putere distinctă independentă de celelalte puteri.

Constituția înscrie drepturile românilor, contând în: drepturi politice, libertatea conștiinței, a învățământului, de a comunica și a publica ideile și opiniile lor, dreptul

⁸⁰⁴ *Ibidem*, p. 122.

⁸⁰⁵ Eufrosina Popescu, *Din istoria politică a României - Constituția din 1923*, Editura Politică, București, 1983, p. 5.

de întrunire și de asociere. Prin aceste prevederi actul fundamental se înscrie într-o Constituție rigidă în sensul că aceasta nu poate fi modificată de o lege ordinară⁸⁰⁶

Constituția din 1866 era foarte rigidă, în urma Marii Uniri din 1918 s-a simțit necesitatea modificării constituției, în cei peste 60 de ani de la adoptarea primului act fundamental al României au avut loc o serie de transformări. Conținutul Constituției trebuie să reflecte dezvoltarea socială, economică și politică în momentul adoptării ei.

În ceea ce privește Partidul Național Liberal, acesta s-a limitat în a demonstra urgentarea revizuirii Constituției ca o cerință a vremii, doar că aceasta trebuia să se realizeze cu asentimentul celorlalte partide politice. Pentru revizuirea Constituției s-a pronunțat și Partidul Conservator Democrat, Partidul Naționalist Democrat, precum și grupările independente ale lui Constantin Mile, Nicolae Fleva și Gheorghe Bujor⁸⁰⁷

Problema constituțională a stat în centrul activității partidelor politice, imediat după alegerile parlamentare organizate pe baza sufragiului universal în noiembrie 1919 și mai ales în preajma alegerilor din mai 1920.

În cadrul congreselor partidelor politice, al întrunirilor electorale, inclusiv în sesiunile Camerei Deputaților din anii 1919-1920, adoptarea unei noi Constituții a fost o temă principală. Ea s-a discutat în contextul dezbaterii proiectului de reformă care să ducă la consolidarea statului⁸⁰⁸, în fața acestei situații, regele Ferdinand, în răspunsul adresat Camerei din 31 decembrie 1920, s-a simțit dator să reamintească faptul că unirea teritorială a tuturor ținuturilor românești, impunea Corpurilor legiuitoare datoria de a lua măsuri pentru unificarea administrativă și legislativă pe tot cuprinsul statului român⁸⁰⁹.

În ce privește pe Alexandru Averescu, deși anunțase în principiu în programul de guvernământ, preocuparea pentru reformă constituțională, având de altfel și puțința de a trece la fapte, deoarece partidul său obținuse majoritatea în Parlament, ales în mai 1920, n-a procedat imediat la elaborarea și votarea Constituției. Cercurile politice bine informate considerau că mobilul real pentru care în mesajul de deschidere a Corpurilor legiuitoare nu s-a pus această problemă era acordul încheiat între Alexandru Averescu și Ionel Brătianu în urma căruia Averescu obținuse sprijinul liberalilor, condiția ca adoptarea Constituției să nu se facă în timpul guvernării sale, ci sub aceea a Partidului Național Liberal⁸¹⁰.

La rândul său, Partidul Național Liberal, preocupat de lărgirea bazei sale electorale a inclus în programul adoptat la Congresul general din 27 noiembrie 1921 precizarea că la elaborarea Constituției va ține seama de principiile naționale și democratice pe care se sprijină toate statele moderne. Guvernul Averescu a considerat necesar să grăbească problema constituțională. Astfel a hotărât ca în programul sesiunii ordinare din 1921-1922 a Parlamentului să fie cuprinse „citirile” pentru

⁸⁰⁶ Ion Mamina, *Monarhia constituțională din România 1866 -1938*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 15.

⁸⁰⁷ Eufrosina Popescu, *op. cit.*, p. 9.

⁸⁰⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 314-315.

⁸⁰⁹ Cuvântări de Ferdinand I, Regele României 1889 -1922, Publicția „Fundăției Carol”, București, 1922, p. 270.

⁸¹⁰ Eufrosina Popescu, *op. cit.*, p. 69-70.

modificarea Constituției, care trebuia terminată până la finele lunii martie 1922. Dar propunerile guvernului Averescu în care erau incluse și propunerile țărăniștilor n-au fost acceptate de rege⁸¹¹

După instaurarea la cârma statului a guvernului liberal, printr-un succes electoral confortabil la 28 noiembrie 1922, cu prilejul deschiderii Corpurilor legiuitoare, mesajul tronului a spulberat și ultimele speranțe ale opoziției în legătură cu posibilitatea de a impune Constituția. Problema Constituției a concentrat întreaga viață politică a României de la deschiderea Corpurilor legiuitoare în noiembrie 1922 până la votarea acesteia în 23 martie 1923⁸¹².

În cursul anilor 1922-1923, când liberalii au pus în dezbatere publică necesitatea elaborării noii Constituții, s-au dezbătut multe probleme de către oamenii politici și de stat, de diferite personalități care și-au exprimat punctul de vedere. Profesorul Dimitrie Guști i-a combătut pe cei ce considerau că legea fundamentală în vigoare era doar o simplă copie a Constituției belgiene. Constituția unei țări, arată profesorul Dimitrie Guști „nu are a crea nimic, ci doar de a formula politicește și juridicește, starea economică, drepturi sociale și aspirațiile etice ale națiunii”⁸¹³. Alături de sublinierea în nenumărate rânduri a faptului că elaborarea noii Constituții trebuie făcută în consens cu întreaga evoluție a epocii contemporane, s-a relevat ideea că o astfel de operă, de o asemenea importanță, trebuie să pornească de la realitatea obiectivă din țară și specificul național al poporului nostru. S-a ajuns la concluzia că nu trebuie să ajungem victima mirajului Constituției perfecte și ideale. Asemănător concepea și Nicolae Iorga reforma Constituției, menționând că dezvoltarea societății trebuie trasată prin adaptarea continuă a instituțiilor la nevoile momentului. El a atras atenția că izvoarele noii Constituții „trebuie să reprezinte trecutul nostru, care este experiența umană verificată și să nu mai fie forme ipocrite, ci realitatea spornică și folositoare tuturor.”⁸¹⁴

Reprezentanții provinciilor unite cu țara vedeau necesitatea noii Constituții ca fiind dictată de schimburile esențiale rezultate din desăvârșirea statului național unitar. Romul Boilă susținea că noul așezământ nu poate fi impus provinciilor unite decât prin voința lor expres și liberă democratică. Noua Constituție trebuie să oglindească schimbarea raporturilor social-politice. Proiectele de constituție date de Partidul liberal ca și acela întocmit de Romul Boilă precizau faptul că așezământul fundamental trebuie să fie nu numai național ci și democratic⁸¹⁵.

Noua lege fundamentală trebuie să reflecte și transformările concepției juridice asupra principiului proprietății individuale care, în Constituția din 1866, fusese considerat drept sacru și inviolabil. În noua constituție era necesar în conformitate cu cerințele înscrise în declarațiile provinciilor unite, să se statueze drepturile libertăților naționalităților conlocuitoare⁸¹⁶.

⁸¹¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, p. 69-70

⁸¹² *Ibidem*, p. 317.

⁸¹³ *Constituția din 1923 în dezbaterile contemporanilor*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 21-22.

⁸¹⁴ *Ibidem*, p. 27-28.

⁸¹⁵ *Ibidem*, p. 535-536.

⁸¹⁶ *Ibidem*, p. 259-261.

Primul anteproiect a fost al Partidului Național Liberal, întocmit de cercul de studii al partidului care își reluase activitatea îndată după întoarcerea de la Iași. Astfel, acest anteproiect a putut să fie supus dezbaterii opiniei publice încă din martie 1921.

Un alt anteproiect, întocmit de profesorul Romul Boilă a apărut la Cluj în vara anului 1921, alcătuit sub influența Partidului Național care ulterior s-a pregătit să prezinte un alt anteproiect de constituție oficial, luând ca bază anteproiectului profesorului Romul Boilă, care a fost supus analizei în două ședințe la Cluj⁸¹⁷

Punctul de vedere al Partidului Țărănesc a fost concretizat în anteproiectul de Constituție întocmit de secția de studii a partidului cu expunere de motive susținute de către Constantin Stere, adoptat la primul Congres ținut în noiembrie 1921,

În anul următor, la Cernăuți, a apărut un anteproiect redactat de profesorul C. Berariu. Au mai fost elaborate alte anteproiecte de mai mică importanță⁸¹⁸

Pentru a acredita rolul de primă importanță ce trebuie să-l joace marea burghezie în dezvoltarea societății, Partidul Național Liberal a pus la baza textului Constituției o nouă concepție și anume aceea a neoliberalismului; (Neoliberalismul reprezenta evoluția doctrinei liberale, mai ales după Primul Război Mondial). Neoliberalismul indica procesul de transformare a concepției libertății absolute a capitalului spre o restrângere parțială a acestuia. Noua concepție dădea posibilitate statului de a interveni după cum o cerea apărarea structurii capitaliste. Ansamblul principiilor din anteproiectul liberal oglindea puncte de vedere juste. Ele rezultau în primul rând din interesul major al tuturor, în același sens anteproiectul reflectă, alături de preocuparea consacării caracterului unitar al statului, și includerea unor prevederi cuprinse în Declarația de Unire votată la Alba Iulia și anume drepturi și libertăți politice și profesionale naționalităților conlocuitoare⁸¹⁹

Așadar, anteproiectul liberal cuprindea o serie de prevederi care asigurau progresul țării, dar denunțau în același timp străduința liberalilor de a-și asigura conducerea statului în conformitate cu interesele lor.

Un alt principiu călăuzitor ce se impunea înscris în Constituție trebuie să fie acela de dreptate socială, care să înlăture orice formă de nemulțumire de ordin național, social și confesional. De asemenea, urmăreau să se includă toate mijloacele de educație politică a cetățenilor, ca aceștia să fie conștienți de drepturile ce li se oferă.

Concepțiile anteproiectului liberal erau în linii generale corecte, în acest sens erau incluse și Declarațiile de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. Proiectul de Constituție elaborat de specialiști ai Partidului Național Liberal garanta în domenii esențiale interesele generale ale societății românești.

Rezumând în această situație punctele de vedere privitoare la problema constituțională se pot distinge: cea a Partidului Național Liberal care mergea pe linia legiferării unei noi constituții sub un guvern monocolor și cea a partidelor din opoziție care recunoșteau constituționalitatea procedurii de revizuire a Constituției, dar se deosebeau când se punea problema conținutului⁸²⁰.

⁸¹⁷ Eufrosina Popescu, *op. cit.*, p. 79.

⁸¹⁸ *Ibidem*, p. 80.

⁸¹⁹ Ștefan Zeletin, *Neoliberalismul*, Editura Scripta, București, 1992, p. 92 - 93.

⁸²⁰ Mircea Mușat, Ioa Ardeleanu, *op. cit.*, p. 319.

Activitatea pentru îndeplinirea operațiunilor trecerii proiectului guvernamental prin Corpurile legiuitoare, a fost destul de complicată, începând la mai puțin de trei luni de la consfătuirea cabinetului Ion L. C. Brătianu. Astfel, în ședința Parlamentului din 12 aprilie 1922, ambele corpuri legiuitoare au desemnat câte o comisie constituțională. La camera Deputaților această comisie a fost compusă din 37 membri, iar la Senat din 42 membri, majoritatea fiind membri ai partidului de guvernământ. Cele două comisii formau Marea Comisie Parlamentară care avea ca sarcină imediată pregătirea materialului în vederea redactării proiectului de Constituție⁸²¹.

Dezbaterile în cadrul delegației Comisiei constituționale s-au purtat mai ales în jurul a trei probleme care nu puteau fi soluționate fără avizul guvernului, și anume asupra articolului 7 (însușirea de român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor stabilite prin drepturile civile) numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământăntirea,⁸²² din vechea Constituție, problema introducerii pedepsei cu moartea și stabilirea regimului proprietății subsolului⁸²³.

Convocată la 2 iulie Comisia pentru redactarea anteproiectului de Constituție oficial a lucrat în colaborare cu guvernul întreaga vară a anului 1922. În septembrie anteproiectul urma să fie supus discuției unor cercuri parlamentare lărgite și apoi dezbaterilor Consiliului de Miniștri care, la rândul său, trebuia să dea proiectului înainte de depunerea pe birou Corpurilor legiuitoare, redactarea definitivă. În urma admiterii urgenței cerute de primul ministru, la 22 ianuarie, proiectul a fost depus spre deliberare în Adunarea Deputaților și Senat.

Noua lege fundamentală constituia de fapt o revizuire a Constituției din 1866, modificarea însă s-a soldat cu înlocuirea sau modificarea radicală a unui număr de 20 de articole, adăugarea a 7 articole noi, modificarea redactării sau completarea a 25 articole, în timp ce 76 de articole ale vechii Constituții au fost menținute cu întregime. Proiectul de Constituție ce trebuia să devină lege fundamentală a țării avea ca și cea din 1866, 8 titluri și 138 de articole⁸²⁴.

Reprezentanții opoziției au făcut declarații de protest. Astfel, Nicolae Lupu a rostit un asemenea text în Cameră, iar Nicolae Costăchescu în Senat. Liderii formațiunilor politice antiliberale: - Ion Mihalache, doctor Nicolae Lupu și Alexandru Averescu - au fost în audiență la rege. Alexandru Averescu i-a demonstrat suveranului că perpetuarea regimului liberal ar duce la agravarea situației țării. Cu toate acestea, regele Ferdinand a răspuns că legea fundamentală a statului trebuie aprobată, deoarece au trecut deja patru ani de la înfăptuirea Unirii, iar România nu mai poate fi condusă după vechea Constituție. Era clar faptul că Ferdinand s-a decis să sprijine guvernul liberal împotriva oricui, iar aprobarea Constituției nu mai putea fi amânată, în aceste condiții, după deschiderea Camerei Deputaților de către președintele ei, Mihai Orleanu, Iuliu Maniu a făcut la 1 martie prima declarație în numele opoziției, prin care și-a reînnoit hotărârea de a nu recunoaște actul parlamentar și cu atât mai puțin Constituția.

⁸²¹ *Ibidem*, p. 322.

⁸²² M. O., nr. 142, 1 iulie, 1866.

⁸²³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 322.

⁸²⁴ *Ibidem*, p. 323.

După citirea acestor discursuri au avut loc frământări în rândul oamenilor politici. Deputații opoziției strigau lozinci antiguvernamentale.

Expunerea raportului și proiectului de constituție de către deputatul Nicolae Chirculescu a fost întâmpinată cu ostilitate și vociferări și prin intonarea imnului „Deșteaptă-te române”, în aceste condiții Mihai Orleanu a fost nevoit să suspende ședința și să aplice regulamentul de funcționare a Camerei Deputaților, în pofida manifestărilor opoziției, care nu au dovedit o deplină unitate și coeziune, Constituția a fost adoptată cu o confortabilă majoritate de voturi. În ședința Adunării Deputaților din 26 martie 1923 s-au obținut 262 de voturi pentru și două abțineri din totalul de 272 de voturi, iar în Senat din 141 de senatori prezenți 137 de voturi au fost favorabile, două contra și două abțineri⁸²⁵

Noua Constituție avea un caracter democratic și răspundea unei reale necesități istorice, aflându-se la temelia statului unitar român⁸²⁶. Noua lege fundamentală înscrie printre primele prevederi, o serie de dispoziții importante referitoare la teritoriul României. Primul articol al Constituției consacră principiul că regatul României este un stat național unitar și indivizibil, iar teritoriul României este inalienabil. Noțiunea de „unitar” apare pentru a accentua unitatea teritorială, iar cel național - sublinia faptul că, deși pe teritoriul României se aflau și alte naționalități, prezența lor infimă nu putea schimba caracterul de stat național⁸²⁷.

În problema drepturilor și libertăților cetățenești constituția reafirmă libertăți și drepturi democratice cuprinse în constituția din 1866 și consfințește unele drepturi democratice cucerite de masele populare în perioada postbelică. Astfel articolul 5 rezuma, într-o formulă sintetică, principalele drepturi democratice. Cetățenii în România fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea de asociație și de toate libertățile stabilite prin lege. Ele erau reluate și explicate în articole speciale care precizau egalitatea cetățenilor în fața legii (articolul 8), libertatea individuală (articolul 11), inviolabilitatea domiciliului (articolul 13), libertatea conștiinței și cultelor (articolul 22), libertatea presei (articolul 25), secretul corespondenței (articolul 27), libertatea întrunirilor (articolul 28), dreptul de asociere (articolul 29), dreptul de petiționare (articolul 30) dreptul de a acționa în judecată funcționarii publici (articolul 31), interzicerea extradării refugiaților politici (articolul 32), alegerea deputaților pe baza votului universal, egal, direct, obligatoriu și secret⁸²⁸.

Constituția din 1923 a păstrat principiile esențiale stabilite în 1866 asupra puterilor statului. Potrivit articolului 33 „toate puterile statului emană de la națiune” care nu le poate exercita decât numai prin delegați și după principiile și regulile așezate în Constituție. Se reafirmă principiul democratic al separării puterilor în stat: în putere legislativă, executivă și judecătorească. La senat se menține limita vârstei de 40 ani pentru senatorii aleși, iar patru categorii de corpuri electorale:

⁸²⁵ Constantin L. Stan, *op. cit.*, p. 192 - 193.

⁸²⁶ Ion Mamina, Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 46.

⁸²⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.* p. 327.

⁸²⁸ *Ibidem*, p. 328.

a) - categoria votului universal - din care făceau parte toți cetățenii români având peste 40 de ani, fiecare circumscripție alegea un număr de senatori proporțional cu numărul populației;

b) - categoria membrilor aleși de consiliul județean și de consiliile comunale;

c) - categoria membrilor aleși ai Camerei de comerț, de industrie, de muncă;

d) - categoria profesorilor agregați ai fiecărei Universități, care se întruneau

În colegii separate și alegeau câte un senator din rândul lor⁴⁵

Alături de aceștia erau aleși senatori de drept provenind din două categorii:

a) cei care dețineau anumite funcții în stat și biserică (capii confesiunilor recunoscute în stat) câte unul din fiecare confesiune care avea mai mult de 200000 de credincioși, precum și reprezentantul superior ai musulmanilor din regat, președintele Academiei Române);

b) - cei ce exercitau anumite funcții un anumit număr de ani și care deveneau senatori pe viață 8 foști președinți ai Consiliului de Miniștri - timp de patru ani, foști președinți ai Corpurilor legiuitoare - timp de 8 sesiuni, foștii prim-președinți ai înaltei Curți de Casație și Justiție, timp de 5 ani, generali în rezervă și în retragere care au exercitat timp de 3 luni comanda unei armate în fața inamicului, foștii președinți ai Adunărilor Naționale de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, care au hotărât Unirea).

În sistemul politic parlamentar constituția avea rol primordial. Ea stipula că membrii Adunării reprezintă națiunea. Adunarea Deputaților și Senatul exercitau puterea legislativă pentru funcționarii statului, în același timp, Parlamentul avea dreptul de control asupra puterii executive. Deputații și senatorii aveau drept de anchetă.

Puterea executivă era încredințată regelui, care o exercita prin intermediul guvernului, alcătuit din miniștri care formează Consiliul de Miniștri. Prerogativele regelui rămâneau cele stabilite în 1866, dar ele erau practic diminuate, ca urmare a creșterii rolului Parlamentului. Ales prin vot universal. Articolul 87 prevedea limpede: „Persoana regelui era inviolabilă⁸²⁹ - miniștrii lui sunt răspunzători, iar nici un act al regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de către un ministru, care prin aceasta răspundea direct⁸³⁰.

Puterea judecătorească se exercita prin organcle ei, care pronunțau hotărârile, în virtutea legilor existente. Pentru întregul stat exista o singură Curte de Casație și Justiție care dobânda atribuții mai largi față de cele stabilite în Constituția din 1866. Această Curte putea judeca constituționalitatea legilor și declară inaplicabile pe acelea care erau contrare Constituției. Prin articolul 107 se dădea particularului vătămat într-unul din drepturile sale printr-un act administrativ de autoritate posibilitatea de a se adresa justiției pentru a cere restabilirea stării de legalitate fie prin anularea actului, prin obligarea de a reface actul sau prin acordarea de daune⁸³¹.

⁸²⁹ Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți 1918-1938*, Editura Presă și impresariat, București, 1996, p.47.

⁸³⁰ *Ibidem*, p. 48.

⁸³¹ *Ibidem*, p. 49.

Constituția din 1923 a fost, în pofida disputelor pe care le-a generat, cea mai democratică din întreaga perioadă interbelică, deoarece ea corespunde cerințelor fundamentale în fața cărora se afla România după Marea Unire⁸³².

Pe baza Constituției din 1923 au fost adoptate un număr de legi numite organice care vizau toate domeniile de activitate. Legi economice: Legea minelor (4 iulie 1924), Legea pentru comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului (17 iunie 1924), Legea regimului apelor (27 iunie 1924) și Legea energiei (1 iulie 1924)⁸³³.

În ceea ce privește Legea minelor, lucrările pentru întocmirea legii s-au intensificat după promulgarea Constituției. Primele cercetări în vederea statornicirii noii legi miniere se desfășurau la Institutul Geologic al României. Aici, încă din vara anului 1922, inspectorul general al minelor, inginerul I. Tănăsescu, a început redactarea în primă formă a unui anteproiect de lege minieră. Către sfârșitul anului 1923 textul a fost analizat de o comisie ce lucra în Ministerul Industriei și Comerțului alcătuită din Tancred Constantinescu, titularul departamentului, Vintilă Brătianu, A Rădulescu - consilier la Curtea de apel din bucurești, deputatul Grigore Dumitrescu, I. Tănăsescu și L. Mrzee.

Anteproiectul Legii minelor nu a putut deveni cunoscut decât în februarie 1924. Curând în jurul anteproiectului s-a *angajat* o dispută. Cabinetul liberal s-a străduit să liniștească campania inițiată în țară și în străinătate pe tema Legii minelor, în acest scop, guvernul a dat adesea asigurări că interesele capitalurilor străine, în industria petrolului nu aveau să fie amenințate de noua lege.

Faptul că în timpul pregătirii anteproiectului, guvernul a încercat să canalizeze discuțiile pe tărâmul drepturilor câștigate, sublinia că în această direcție era el dispus să facă cele mai înșeninate concesii⁸³⁴.

Anteproiectul Legii minelor a fost terminat în februarie 1924. Tot atunci a fost supus spre dezbateră unei comisii parlamentare alcătuite din deputați și senatori. Lucrările comisiei au fost inaugurate de către ministrul Industriei și Comerțului, Tancred Constantinescu, care a prezentat în cadrul primei reuniuni, o largă expunere pe baza anteproiectului, care a devenit astfel cunoscut unui cerc mai larg. În zilele următoare, în presa economică, în țară au apărut ample relatări asupra dispoziției anteproiectului.

Curcurele străine interesate în industria petrolului din România și-au manifestat - imediat și deschis - nemulțumirile față de conținutul anteproiectului la care se oprise guvernul liberal. Ele s-au arătat mai ales potrivnice prevederilor înscrise în articolele 35 - 36 relativ la naționalizarea întreprinderilor petroliere care ar fi solicitat perimetre de stat. Făcându-se ecoul opiniei publice, unele publicații economice din țară s-au pronunțat pentru revizuirea neîntârziată a anteproiectului. S-a

⁸³² Constantin L. Stan, *op. cit.*, p. 195.

⁸³³ Emilian Bold, „*Consolidarea unității naționale statele românești Măsuri legislative economice național-politice și sociale*”, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1987, p. 116.

⁸³⁴ Gheoghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până în 1929*, Editura junimea, Iași, 1981, pp. 150-151.

cerut de asemenea ca să se amâne legea, pentru ca pe calea, unei discuții, cât mai lungi să se asigure apărarea și respectarea drepturilor câștigate de societățile existente.

Din inițiativa «Asociațiilor industriașilor de petrol din România», s-au organizat adunări de protest împotriva măsurilor inserate în anteproiect. Cu toate aceste manifestări, anteproiectul legii minelor a fost aprobat la 25 martie 1924 de către „Consiliul economic superior”, fără a i se fi adus modificări importante. Din acest moment, anteproiectul a devenit proiect de Lege, el urmând a fi supus, la sfârșitul lunii martie 1924, spre aprobarea Consiliului de Miniștri, iar în cursul lunii aprilie, a fost depus pe biroul camerelor⁸³⁵

Prevederile proiectului și știrea că ele urmau să fie adoptate în Parlament, la mijlocul lunii aprilie, provoacă o „gravă anxietate” în rândul cercurilor petroliere americane. După opinia diplomaților americani, proiectul era „extrem de drastic”, în aceste condiții guvernul liberal reveni curând asupra hotărârii de la sfârșitul lunii martie 1924. La 14 mai 1924, proiectul a fost depus în Senat. Comitetul de delegați al Senatului a operat unele revizuirii, interesante amendamente, depunându-se la textul articolului 35-36 din anteproiect, devenind 32-33. Articolul 32 a adăugat două alineate care prevedeau avantaje pentru exploratorii individuali ai terenurilor necunoscute. Comitetul delegaților Senatului a definitivat și conținutul articolului 33 care, în ultima sa formă, a apărut mult mai lejer față de anteproiect. Fără a mai suferi alte schimbări esențiale, proiectul a fost aprobat de Senat la 18 iunie 1924 cu o majoritate de 83 de voturi pentru, contra patru.

În aceeași zi, proiectul Legii minelor a fost depus pe biroul Adunării Deputaților. La cameră s-a creat, de asemenea, un comitet de delegați pentru examinarea proiectului. Rolul său s-a redus doar la o simplă înregistrare și admitere a proiectului, acesta fiind adoptat în cele din urmă de către cameră la 27 iunie 1924, în unanimitate (134 voturi). Proiectul Legii minelor a devenit astfel lege, care a fost promulgată la 3 iulie 1924 și tipărită în *Monitorul oficial* la 4 iulie 1924⁸³⁶.

Textul Legii minelor din 1924 concretiza principiile politicii miniere, ale celei petroliere în general a statului român, formulată în expunerea de motive. Legea nu s-a depărtat de spiritul programului economic „prin noi înșine”, pe care l-a ilustrat în cel mai înalt grad. Legea din 4 iulie 1924 cuprinde trei părți:

- Partea I, cea mai mare, înmănunchează 170 din cele 271 de articole ale legii. Această parte cuprinde la rândul ei, un „titlu preliminar” și alte trei titluri, în titlul preliminar au fost inserate „dispozițiunile generale relative la substanțele miniere” (articolul 1-3). Astfel, articolul 1 dezvoltă dispozițiile articolului 19 din Constituția de la 1923 privind naționalizarea subsolului minier. Articolul următor proceda la clasificarea zăcămintelor minerale în 12 categorii, iar în articolul 3 se prevedea că valorificarea bogățiilor subsolului să se facă după norme stabilite de lege și în conformitate cu cele două regimuri existente în privința apartenenței substanțelor miniere.

I. Regimul substanțelor care aparțin statului.

⁸³⁵ *Ibidem*, p. 163 – 164.

⁸³⁶ *Ibidem*.

II. Regimul substanțelor miniere rămase la dispoziția proprietarului suprafeței. Relativ la producerea de valorificare a substanțelor minerale aparținând solului, legea din 4 iulie 1924 stipula că ea urma să se înfăptuiască direct de către stat sau prin concesionare unor particulari (articolul 14). Concesiunile se acordau în prealabil numai în zonele declarate concesionabile. Lucrările anterioare declarării unei proprietăți concesionabile constau din: a) prospecțiuni (cercetarea generală a suprafeței unei regiuni, (articolul 5); b) explorări - care presupuneau lucrări mai complexe soldate cu constatarea efectivă a existenței zăcămintelor.

După explorarea unei regiuni, aceasta era declarată concesionabilă. Precederile incluse în legea minelor la regimul concesiunilor au fost extrem de detaliate (articolele 21-109) și privea cele mai diverse chestiuni aferente: instituirea, felul și durata concesiunilor, obligațiile părților contractante, încetarea concesiunilor. Potrivit articolului 32 puteau beneficia de dreptul de a primi în concesiune perimetre ale statului numai numite întreprinderi. Articolul 33 prevedea detaliat în ce constau deosebirile între „societățile miniere române” și „societățile anonime române”⁸³⁷.

În rest titlul I din prima parte a Legii minelor mai cuprindea dispoziții referitoare la redevența a superficialilor subsolului minier naționalizat în 1923 (articolul 399), de asemenea, a exploatărilor (articolul 41), formalitățile necesare pentru constituirea concesiunilor (articolele 44-49). O reacție îndârjită din partea societăți petroliere u capital străin a provocat o stipulație înscrisă în articolul 80, care stabilea că de la 7 ani de la promulgarea legii personalul trebuie să reprezinte 75% cetățeni români. Legea minelor din 1924 nu a neglijat substanțele miniere, rămase la dispoziția proprietarilor suprafețelor. Articolul 110 a precizat faptul că statul intervenea atunci când superficialul sau concesionarul unui perimetru proceda la exploatarea lui, care nu putea începe fără să se fi obținut avizul autorității miniere regionale. Articolele 115-170 cuprindea dispoziții diverse în legătură cu problemele aferente exploatărilor miniere în general: taxe, impozite⁸³⁸.

Partea a II-a din Legea minelor (articolele 171-234) cuprindea dispoziții speciale pentru fiecare clasă de substanțe miniere: cărbuni, bituminoase, fier, crom, mangan, grafit și rocile grafitoase, săruri, pietre prețioase, gaze naturale și pământuri rare.

Dispozițiile speciale relativ la petrol (articolele 176-198) priveau o gamă largă de probleme interesând exploatarea acestui combustibil lichid.

În sfârșit, partea a III-a a Legii minelor (articolele 234-271) se referea la recunoașterea și validarea drepturilor câștigate consacrate prin articolul 19 din Constituție⁸³⁹.

Examinarea Legii minelor dovedește faptul că ea a concretizat multe principii dând devotamentul unei politici naționale a combustibilului lichid: intervenția statului în problema industriei de țitei, grija pentru apărarea resurselor „aurului negru” față de pericolul acaparărilor de către trusturile internaționale, preocuparea pentru

⁸³⁷ *Ibidem*, p. 173-174.

⁸³⁸ *Ibidem*, p. 176.

⁸³⁹ *Ibidem*, p. 177.

valorificarea superioară a țiteiului, asigurarea nevoilor de combustibil lichid pe piața internă și pentru apărarea națională.

În ceea ce privește Legea pentru comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului (7 iunie 1924), proiectul legii implică cunoașterea conținutului său. Rezumarea unei legi este dificilă dacă ne gândim că fiecare paragraf și articol are importanța lui. Proiectul de lege cuprindea 4 capitole:

I. Felul întreprinderilor publice au caracter public,

II. Dispozițiuni privitoare la administrarea și controlul întreprinderilor publice cu caracter economic,

III Constituirea, capitalul și gestiunea întreprinderilor economice ale Statului,

IV. Dispozițiuni diverse - totalizând 30 de articole.

Potrivit proiectului, întreprinderile statului cu caracter economic se împărțeau în două categorii: întreprinderi cu caracter interguvernamental (C.F.R., pulberăria armatei) și întreprinderi cu caracter pur comercial - aflate în proprietatea statului.

Întreprinderile din prima categorie urmează a fi exploatate de stat în regie directă, iar cele din a II-a categorie se pot exploata prin asocierea capitalului privat în conformitate cu prevederile acestei Legi (articolul 4)⁸⁴⁰. Fiecare din această categorie va avea în frunte un consiliu de administrație format din 12 membri, din care 1/3 numiți de guvern, iar restul aleși de adunarea generală a acționarilor. Consiliul de administrație alege din cadrul lui un comitet de direcție, format din directorul de întreprindere și doi membri ai consiliului. Unul dintre acești doi membri va trebui să fie reprezentantul guvernului.

Pentru controlul și îndrumarea exploatării întreprinderilor comercializate se instituie pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului un Consiliu superior de control și îndrumare compus din membri aleși pe 5 ani (articolul 7), un senator ales de Senat, un deputat ales de Adunarea Deputaților, președintele înaltei Curți de Conturi, un membru al Consiliului Director al Băncii Naționale.

În ceea ce privește Consiliul superior de control și îndrumare numără între atribuțiile sale (articolul 9) dreptul de a viza propunerile referitoare la întreprinderile comercializate, avizarea acestor întreprinderi, avizarea asupra participării capitalului străin și încuviințarea angajării specialiștilor străini în caz de absolută necesitate.

Potrivit articolului 10, comercializarea unei întreprinderi de stat urma să se facă la inițiativa și după propunerea departamentului de care depinde întreprinderea.

Articolul 12 prevedea că statul va avea dreptul la un număr limitat de voturi. Statutele întreprinderilor ce urmează a fi comercializate vor fi supuse Delegației comerciale, ele fiind sancționate prin decret regal și publicate în curs de 20 de zile *Monitorul oficial*⁸⁴¹

Dispozițiuni diverse prevedeau: durata de 50 de ani a întreprinderilor comercializate cu posibilitatea înnoirii ei (articolul 21), norme de recrutare și salarizare a funcționarilor și lucrătorilor și modalitatea participării lor la beneficii (articolele 26-27).

⁸⁴⁰ L Ciupercă, *Opoziție și putere în România anilor 1922-1928, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 1994, op. cit., p. 159.*

⁸⁴¹ *Ibidem*, p. 161.

La 26 martie 1924 începea discutarea în Cameră a proiectului Legii comercializării. Proiectul urmărea o schimbare radicală a adunării bunurilor statului. La votarea legi în Camera Deputaților, din cei 369 de deputați au participat 129. Cele 127 de voturi pentru și două împotrivă, arată faptul că legea a fost admisă de către Cameră, fără modificări actuale. Odată trecut de Cameră, proiectul avea și mai multe șanse să ajungă lege. Votat și de Senat, proiectul devine lege la 7 iunie 1924⁸⁴².

Discutarea Proiectului de lege asupra energiei și expunerea de motive a fost adusă în fața Corpurilor legiuitoare aproape concomitent cu Lega minelor, încercând, de asemenea, să afirme o politică de stat în domeniul izvoarelor de energie, unul din domeniile care reclamau mari investiții, fiind cel mai puțin pus în valoare. Studiul specialiștilor arată că insuficiența energiei electrice putea fi înlăturată prin valorificarea excepțională a rezervelor hidraulice ale țării. Bogăția de energie hidrolică a României era după estimări de același ordin cu a țărilor industriale, peste 150.000 C.P., din care se utilizau abia 58.000 CJP.

Ideea de bază care a inspirat Legea energiei era utilizarea la maximum a căderilor de apă și a cărbunilor inferiori, ligniți sau rămășițe de cărbune neîntrebuințate în uzinele existente, urmând înlăturarea din combustie a produselor petroliere, gaz metan cu calități valorice superioare (în vederea valorificării lor prin prelucrare prin derivare) care se procurau în condiții neavantajoase de pe piața externă.

Pentru a determina inițiativa particulară să investească capitaluri în instalațiile hidraulice, legea acorda premii pentru studii de interes general, concesiunile mergând pe o perioadă de până la 90 de ani, întreprinderilor ce cuprindeau și statutul de asociat, în spiritul „naționalismului economic”, concesiunile se acordau numai cetățenilor români sau societăților anonime românești. Singura condiție pe care legea o punea era aceea că întreprinderile trebuiau să se conformeze programului de electrificare a țării, rezervând statului $\frac{1}{4}$ din totalul energiei produse. Pentru alcătuirea unui program de producere și utilizare a energiei care să asigure o strânsă cooperare cu industria, guvernul liberal a însărcinat Comisia de electrificare cu elaborarea unui plan de măsuri pentru care s-a cerut concursul experților francezi, italieni și elvețieni.⁸⁴³

Cu prilejul discutării proiectului de Lege asupra regimului apelor din România (care reglementa activitatea de canalizare și irigare), guvernul recunoaște că pentru captarea a 1500000 C.P. cât se estima a oferi apele României era necesară suma de 12 miliarde lei, de care statul nu dispunea și care cerea concentrarea unor mari forte economice și financiare, atragerea capitalului privat⁸⁴⁴.

Politica economică a liberalilor, exprimată și printr-o legislație corespunzătoare, nu a condus dintr-o dată la o schimbare din temelii a caracterului predominant agrar al economiei românești, dar a fost un puternic și solid început, în structura industrială a continuat să predomine industria bunurilor deficitare ramurile de larg consum și cea extractivă, rămânând încă deficitară ramurilor hotărâtoare ale economiei și în primul rând industria producătoare de mijloace de producție, în urma

⁸⁴² *Ibidem*, p. 164-165.

⁸⁴³ Ion Bitoleanu, *Din istoria României Moderne 1922-1926*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1991, p. 125.

⁸⁴⁴ *Ibidem*, p. 126.

acestei politici, ca urmare a dezvoltării mai intense a industriei, a crescut ponderea acesteia astfel încât în 1926 producția industrială și a meseriilor să reprezinte 37% din valoarea totală a producției, iar venitul național pe cap de locuitor să crească în 1928 cu 59% față de anii 1913-1914 ⁸⁴⁵.

L'ACCOMPLISSEMENT DES RÉFORMES DU ROI FERDINAND

RÉSUMÉ

Cet article présente une série des lois qui ont été adoptées pendant le règne du roi Ferdinand, dans la législation, comme une partie composante de sa politique sociale: la fondation du Ministère du Travail et de la Défense Sociale, des lois organiques, la défense du travail des mineurs et des femmes, la durée du jour de travail, l'organisation de l'inspection du travail, la loi générale des retraites.

La réforme agraire et électorale ont joué un rôle important dans le domaine de l'enseignement primaire d'Etat. La loi de l'enseignement secondaire a eu comme conséquence l'unification du système de l'enseignement national et elle a contribué au développement des écoles partout en Roumanie.

Ainsi, à la fin du XIX-ème siècle et au début du siècle suivant, l'économie roumaine a enregistré des progrès importants. Après 1900, l'industrie va connaître un rythme accéléré du développement par rapport aux années précédentes.

⁸⁴⁵ Petre Miculescu, *Partidul Național Liberal în perioada 1920-1929*, Editura Sedona, Timișoara, 1996, p. 81-82.

GUVERNUL G.G. MIRONESCU ȘI ADUCEREA LUI CAROL AL II-LEA LA PUTERE

Oana Rusu

La 10 octombrie 1930 s-a constituit un alt Guvern Național Țărănesc prezidat de G. G. Mironescu, din care făceau parte: Ion Mihalache- Ministru de Interne, general adjunct C. Condeescu – Ministrul Armatei, Mihail Popovici – Ministru de Finanțe, Grigore Iunian – Ministrul Justiției, N. Costăchescu – Ministrul Instrucțiunii Publice, M. Manoilescu – Ministrul Industriei și Comerțului, Voicu Nițescu – Ministrul Comunicațiilor, Virgil Madgearu – Ministrul Agriculturii și Domeniilor, Emil Hațieganu – Ministrul Muncii și Sănătății, Pan Halippa – Ministru fără portofoliu. Subsecretari de stat: C. Angelescu – la Interne, Virgil Potârcă – la Domenii, Gh. Pop – la Instrucțiune și Culte, V.V. Tilea – la președenția consiliului. În guvern au fost incluși trei oameni de încredere ai regelui: Mihail Manolescu, Grigore Iunian și Emil Hațieganu¹.

Guvernul era unul văzut ca provizoriu, o variantă „de mâna a doua” a cabinetului demisionat. Noul prim-ministru declara că v-a acorda cea mai mare atenție realizării unui regim de economii în cheltuielile statului, însănătoșirii situației bugetare și găsirii de mijloace pentru valorificarea bogățiilor naționale în vederea înviorării economiei².

Sub motivul că „nu a putut realiza în sânul cabinetului acordul asupra chestiunii constituționale” la 7 mai, ora 18, Iuliu Maniu a prezentat demisia guvernului invocând considerente de ordin „moral” și anume că nu putea contribui la detronarea regelui Mihai I, căruia îi jurase credință. Regența a încredințat conducerea guvernului G.G. Mironescu; acesta a anunțat convocarea Reprezentanței Naționale în ziua de duminică, 1 iunie, „pentru a decide asupra exercitării prerogativelor regale”³.

Întrunit la 8 iunie 1930, parlamentul a decis anularea legilor adoptate la 4 ianuarie 1926, astfel încât succesiunea revenea lui Carol, care a fost proclamat rege. Principele Mihai a primit titlul de Mare Voievod de Alba Iulia⁴.

După depunerea jurământului, regele Carol al II-lea a rostit un discurs în care, deși a insistat asupra ideii că nu venea cu gânduri de răzbunare și că a șters din inimă: „și cea din urmă umbră de mâhnire”, a ținut să afirme că pribegia –a fost silită, că n-a renunțat de bună voie la drepturile și obligațiile ce-i reveneau în calitate de moștenitor al tronului, ci silit „de aceia care nu au încercat prin atitudinea lor neprețuită să rupă legătura indisolubilă dintre mine și tot ce simte românește”. Lăsând să se înțeleagă că regele Ferdinand fusese silit să accepte îndepărtarea fiului său de la tron, Carol a susținut că sufletul acestuia „se bucură a-și vedea împlinit ultimul său gând și cea mai

¹ M. Mușat, Ion Ardeleanu, *România după marea unire*, vol. II, partea I, 1918-1933, p. 931.

² *Ibidem*, p. 932.

³ Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866-1947*, p. 95.

⁴ *Ibidem*, p. 96.

fierbinte a sa dorință”. Noul rege și-a declarat hotărârea de a strânge „într-un mănunchi pe toți cei care au voința și puterea de a colabora pentru propășirea patriei” și a adresat un apel către toți românii, „fără deosebire de opinie publică”, să se strângă în jurul tronului⁵

În data de 8 iunie 1930, G.G. Mironescu în calitatea sa de Președinte al Consiliului de Miniștri spunea câteva cuvinte cu ocazia restaurării în drepturi a Majestății Sale Carol al II-lea: „Înfăptuim un capitol nou în viața neamului românesc (...). Guvernul, asociindu-se la această operă, în care vede salvarea țării, chiamă pronia cerească asupra acestei noi îndrumări a neamului românesc și călăuzit de interesele supreme ale neamului, este convins că vom avea cu toții numai aceeași țintă: „Patria înainte de toate; interesele ei înaintea tuturor”. Pentru a investi cu putere legală ceea ce am început să înfăptuim și să strigăm: Trăiască România! Trăiască Majestatea Sa Regele României Carol al II-lea”⁶.

Singurul partid care rămăsese ostil actului din 8 iunie era Partitul Național Liberal. La 9 iunie 1930 a avut loc ședința Comitetului Executiv al acestui partid, în cadrul căruia Vintilă Brătianu a ținut să declare că renunțarea lui Carol la prerogativele sale n-a fost un act impus, ci s-au făcut de bună voie”. Șeful partidului Național Liberal a acuzat pe regenți că evenimentul de la 8 iunie era „Actul disperat al unui guvern care crede să-și refacă situația” reprezintă „o simplă încercare de aventură fără durată mare”. Cu acest prilej s-a hotărât excluderea lui Gh. Brătianu din partid, deoarece încălcase linia stabilită de conducerea acestuia privind ordinea constituțională⁷.

Șeful P.N.Ț., Iuliu Maniu, promovând o politică anticarlistă, nu era de acord cu revenirea la tron a prințului Carol, în 1930. Pentru o legiferare a acestui act politic, Maniu își dă demisia, formarea guvernului fiind încredințată lui G.G. Mironescu, care la 1 iunie 1930, formează un nou guvern P.N.Ț., în care rămânea ca Ministru de Externe, având misiunea limitată de a îndeplini procedura constituțională, așa cum s-a spus de a proclama pe prințul Carol, ca rege. Acest guvern a funcționat foarte scurt timp, până la 13 iunie 1930, când a fost înlocuit de Iuliu Maniu, guvern care, și el, a durat puțin, până la 10 octombrie 1930, când este preluat de către G.G. Mironescu și ca Ministru de Externe, care însă la 18 aprilie 1931 își dă demisia. În timpul guvernării lui G.G. Mironescu s-a promulgat la 31 decembrie 1930 – legea pentru reducerea lefurilor salariaților publici (cu 10%), începând cu 1 ianuarie 1931, reducere cunoscută sub numele de „prima curbă de sacrificiu”, ceea ce a atras mari demonstrații la București, Cluj, Timișoara, Galați, etc. (ianuarie – februarie 1931). Tot în timpul guvernării sale, G.G. Mironescu obține a doua tranșă a „împrumutului de stabilizare” (împrumuturi de dezvoltare) în valoare de 53.000.000 de dolari. În 1931 Camera discută situația gravă economică a țării. Statul avea o datorie de peste 60 de miliarde de lei. Primul ministru, G. G. Mironescu dovedește la 10 martie 1931 acțiunea de sabotaj a guvernului liberal. În locul ministrului de finanțe, care trebuia să prezinte proiectul, G.G. Mironescu prezintă proiectul prin care autoriza „Casa Autonomă a

⁵ *Ibidem*, p. 97.

⁶ G.G. Mironescu, *Cuvântări*, vol. II, p. 18-19.

⁷ Ioan Scurtu, *op.cit.*, p. 98.

Monopolurilor” să contracteze acel renumit împrumut de dezvoltare”, în străinătate, în valoare de 1.325.000.000 franci francezi, precum și un proiect de creare a Societății de Credit Agricol Ipotecar”, căruia i-ar fi revenit jumătate din suma de împrumut⁸.

La 6 iunie 1932 au loc noi alegeri parlamentare, fiind numit un nou guvern Vaida – Voievod cu 11 miniștri și 10 subsecretari de stat, din distribuție făcând parte G.G. Mironescu la Finanțe, Virgil Magdearu, D. Gusti, Iuliu Hațieganu, Armand Călinescu, Gr. Gafencu, V.V. Tilea, Mihail Ghelmegeanu, etc. Prima mare măsură a guvernului, a fost să plătească imediat salariile în restanță și pensiile, din împrumutul din Elveția de 55.000.000 de franci elvețieni, sau 1,6 miliarde de lei, ca rezervă pentru salariile viitoare. La critica lui Dinu Brătianu, privind împrumutul G.G. Mironescu a răspuns că a luat măsuri ca împrumutul să fie achitat în rate de 50 de milioane de lei pe lună, arătând că pentru redresarea țării are în vedere și alte împrumuturi mai mari⁹.

La 9 august 1932, G.G. Mironescu și-a dat demisia din postul de ministru de finanțe, după ce fusese ad-interim la Lucrările Publice până la 6-7 iunie 1932. În noul cabinet Iuliu Maniu de la 20 octombrie 1932, G.G. Mironescu a fost numit ministru fără portofoliu și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Între 20 octombrie și 13 ianuarie 1933, în guvernul Iuliu Maniu, a fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri fără portofoliu. Iar în noul guvern Vaida-Voievod deține portofoliul de Interne și este numit vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (14 ianuarie – 13 noiembrie). În acest nou parlament, deschis la 23 ianuarie 1933, sub Ministeriatul de Interne al lui Mironescu s-a votat în cameră (3 februarie 1933) introducerea stării de asediu ca urmare a dezvoltării mișcării comuniste din țară. În aceeași zi, în parlament, Mironescu explică situația tragică creată, datorită „agitațiilor” economice, care se transformaseră în „agitații” politice, pentru a menține ordinea, a trimis armata să forțeze pe muncitori, să-i evacueze în 5 minute. Ministrul de Interne pretinde că muncitorii erau înarmați cu puști și mitraliere că ei au ucis un ostaș înainte de a se fi dat ordin să tragă, punând întreaga vină pe seama comuniștilor. În acea represiune în afara celor morți, după o săptămână de la desfășurarea evenimentelor, mai existau arestați încă 1200 de muncitori¹⁰.

Odată cu instaurarea dictaturii regale a lui Carol al II-lea, G.G. Mironescu reintră în viața politică a țării. Este numit Ministru de Stat, fără portofoliu, în guvernul de la 10 februarie 1938, alături de N. Iorga, Ar. Văitoianu, Generalul Al. Averescu. C. Angelescu, Gh. Tătărăscu, Vaida Voievod. Aceeași formație, cu aceleași atribuții, a rămas în guvernul de la 30 martie 1938, excepție făcând numele și sarcinile miniștrilor cu portofolii. Începând de la 30 martie 1938 a făcut parte din Consiliul de Coroană. La 7 martie 1939, sub guvernul Armand Călinescu, s-au creat posturi de rezidenți regali, pentru cele 10 ținuturi în care a fost împărțită țara. Pe foștii prim-miniștri (Averescu, Iorga, Văitoianu, Vaida Voievod, Mironescu, Angelescu), Carol i-a numit consilieri regali, dându-le uniforma „Frontului Renașterii Naționale”. La 6 septembrie 1939 Consiliul de Coroană a discutat problema orientării politice externe românești, în noile condiții și împrejurări politice. Toți membrii Consiliului de Coroană au căzut de acord,

⁸ Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene*, p. 445.

⁹ *Ibidem*, p. 446.

¹⁰ *Ibidem*, p. 447.

dar cu nuanțe diferite să accepte linia neutralității. Vaida și Mironescu cereau guvernului să obțină din partea Marilor Puteri, mai ales a Germaniei, garanții că vor respecta neutralitatea României; Argetoianu cerea o politică de apropiere de U.R.S.S., iar Tătăreșcu cerea conservarea prieteniei cu puterile occidentale¹¹.

Odată cu desființarea partidelor politice, G.G. Mironescu se retrage din viața politică, iar în 1939 iese la pensie și tot în același an Academia Română îi acordă titlul de membru de onoare¹².

Tot în legătură cu actul restaurației Grigore Gafencu spunea: „Restaurația se poate împlini. Printr-un act de curaj de o impunătoare frumusețe - un zbor de noapte prin Carpați -, Carol își reia locul, cu consimțământul guvernului, aprobarea entuziastă a parlamentului, dar fără ajutorul partidelor (...). Oportuniștii se pregătesc, Argetoianu își compune ministerul: Mironescu e prim-ministru”. Grigore Gafencu era împotriva guvernului considerându-l pe G.G. Mironescu, oportunist și trădător”, însă este de acord cu acesta la felul cum tratează problema celei de a doua tranșe a împrumutului de stabilizare spunând că „Mironescu nu bate câmpii. Arată necesitatea împrumutului, condamnă cu dreptate pretențiile de a contracta un împrumut mare”¹³

Cu prilejul Consfățuirii Majorității parlamentarilor, chemați pentru a se pronunța dacă G.G. Mironescu trebuie să primească guvernul, G.G. Mironescu spunea: „Majestatea Sa Regele mi-a cerut să iau asupra-mi sarcina de a forma guvernul. Nu e vorba de a începe un nou regim, ci de a continua o operă începută”¹⁴.

Bibliografie

1. Grigore Gafencu, *Însemnări politice*, Editura Humanitas, București, 1991.
2. G.G. Mironescu, *Cuvântări*, volumul II, București, Editura Tipografiile Române Unite, București, 1930.
3. M. Mușat, I. Ardeleanu, *România după marea unire*, volumul II, partea I, 1918-1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
4. Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene*, volumul I, Editura S.C. Odeon, Vaslui, 2001.
5. Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866-1947*, Editura Danubius, București, 1991.

¹¹ *Ibidem*, p. 448.

¹² *Ibidem*, p. 448-449.

¹³ Grigore Gafencu, *Însemnări politice*, p. 17-46.

¹⁴ G.G. Mironescu, *op.cit.*, p. 70-71.

THE G.G. MIRONESCU GOVERNMENT AND THE BRINGING OF CAROL THE SECOND INTO POWER

SUMMARY

This study named "The G.G. Mironescu Government and the bringing of Carol The Second into power" relates some aspects during the time when G.G. Mironescu was leading the National Peasant Government and also some things about the way he ruled this government and the measures that he took in the difficult moments in the history of Romania.

Also G.G. Mironescu had a big role in bringing to the throne of Carol the Second as King of Romania.

CONTRIBUȚIA BĂRLĂDENILOR ÎN CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Oltea Rășcanu Gramaticu

La 6 septembrie 1939 Consiliul de Coroană, prezidat de regele Carol al II-lea, a hotărât neutralitatea României, la câteva zile de la declanșarea celei mai mari conflagrații mondiale¹.

Încercările diplomației românești de a constitui Blocul Neutrilor a eșuat ca urmare a dezinteresului unor puteri și a opoziției deschise a altora. În contextul ofensivei rapide și cuceririi de noi teritorii de către Germania, în primăvara anului 1940, România a fost nevoită să renunțe la neutralitate, promovând o politică de apropiere către cel de al III-lea Reich, ceea ce a însemnat statutul de nonbelligerantă, adoptat la 28 mai 1940 și prelungit până la 27 iunie 1941.

În cadrul acestei perioade se disting două etape. Prima, încadrată între lunile mai-septembrie 1940, a fost traversată pe plan intern de drama prăbușirii României Mari și, în consecință, a regimului carlist. Cea de-a doua etapă a marcat colaborarea generalului Antonescu cu gruparea legionară a lui Horia Sima (septembrie 1940 - ianuarie 1941) și apoi prin "cabinetul militar" (ianuarie 1941 - iunie 1941), până la intrarea României în război alături de Germania și aliații Axei².

România a participat timp de 1421 de zile (22 iunie 1941 - 12 mai 1945) pe frontul celui de-al doilea război mondial, în trei faze distincte:

1. Campania din Est (22 iunie 1941 - 23 august 1944) când România, alături de puterile Axei, a acționat mai întâi pentru eliberarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei, ilegal smulse din trupul țării prin notele ultimative din 26 iunie 1940 ale guvernului sovietic și apoi dincolo de Nistru, până la Cotul Donului.

2. Campania dintre 23 august-31 august 1944 purtată în exclusivitate pe teritoriul românesc pentru alungarea trupelor germane, devenite inamice, după răsturnarea guvernului Antonescu.

3. Campania din Vest (1 septembrie 1944-12 mai 1945) alături de Națiunile Unite (deși nu i s-a recunoscut cobelligeranta) până la eliberarea teritoriului românesc (25 octombrie 1944) și apoi a teritoriului Ungariei, Cehoslovaciei și Nordul Austriei).

Participarea României în campania din Est poate fi și ea structurată în mai multe faze:

1. Bătălia pentru eliberarea Basarabiei și Nordul Bucovinei (22 iunie 1941-26 iulie 1941).

2. Bătălia pentru Odessa (14 august-16 octombrie 1941).

3. Marșul din Stepa Noga (august - octombrie 1941).

4. Bătălia Crimei (toamna anului 1941).

5. Epopeea Si lingradului, ofensiva (septembrie noiembrie 1942) și defensivă (noiembrie 1942 - februarie 1943).

6. Operațiunea din Kuban (1 februarie - 9 octombrie 1943).

7. Apărarea (octombrie 1943-aprilie 1944) și evacuarea Crimei (14 aprilie-12 mai 1944).

8. Retragerea din Basarabia și Moldova (iarna anului 1943- 1944).

9. Bătălia Moldovei, la 20 august 1944, după ofensiva dezlănțuită în zona Iași - Chișinău)³.

Analizând semnificația și valoarea prezenței României în campania din Est, generalul Platon Chirnoagă sublinia: “Războiul ofensiv contra Rusiei însemna salvarea noastră ca stat independent și ca națiune liberă” și, în continuare, aprecia războiul “în sensul unei cruciade pentru salvarea dreptului nostru, pentru salvarea libertății, pentru salvarea credinței”⁴

Participarea României la Campania din Est a avut consecințe incalculabile și pe termen lung, la care trebuie adăugate pierderile de război, iar mai presus de toate, sacrificiile de vieți omenești⁵.

Bărlădenii, ca și celelalte zone ale țării, și-au adus tributul de sânge pe parcursul celui de-al doilea război mondial atât în Campania din Est, cât și în cea din Vest.

În garnizoana Bârlad, în perioada interbelică, și-au desfășurat activitatea Regimentul 12 Dorobanți, Regimentul 2 Roșiori, unități cu puternice tradiții, alături de alte unități și formațiuni militare, dislocate aici: Regimentul 23 Artilerie, Regimentul 10 Călărași, Comandamentul Diviziei 4 Cavalerie, Comandamentul Brigăzii de Cavalerie, Spitalul Militar și altele.

Regimentul 12 Dorobanți “Cantemir”⁶, după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, a primit misiunea de a organiza apărarea pe Prut, în sectorul Cârja-Fălciu, iar din aprilie 1940 s-a deplasat în zona Chișinău⁷, ca și Regimentul 23 Artilerie⁸, cantonat în județul Lăpușna. La sfârșitul lunii iunie, Regimentul 23 Artilerie se afla în dispozitiv de luptă în zona localității Geamăna. După tragicele evenimente, determinate de notele ultimative ale guvernului sovietic și acceptarea în extremis de Statul Român, a răpirii Basarabiei și Bucovinei de Nord, armata română a început retragerea dincolo de linia Prutului. Printre miile de soldați români siliți să părăsească pământurile străbune, umiliți, insultați și chiar pe alocuri dezarmați de trupele sovietice, s-au numărat și cei din Regimentul 12 Dorobanți și 23 Artilerie.

O astfel de situație s-a derulat pe platoul de la Est de localitatea Avderna, relatată astfel: “Coloana era fracționată de care de luptă sovietice, iar populația civilă susținută de carele de luptă ce se aflau la încrucișări de străzi, în sat, cu mitralierele îndreptate contra coloanei, s-au năpustit asupra căruțelor tăind șleahurile și furând caii sau luând cu forța căruțele cu atelajele complete, cu toată opunerea ce au pus-o ostașii”⁹.

Regimentul 23 Artilerie, sub presiunea și amenințarea trupelor sovietice, a trecut Prutul prin dreptul localității Leova. La 30 iunie 1940, o parte din materiale au fost lăsate în zona localității Cimișlia. Datorită precipitării retragerii, arhiva a fost arsă pentru a nu intra în mâna sovieticilor¹⁰. Până în septembrie 1940 va fi cantonat în localitatea Zărnești pentru ca apoi să revină în zona Bârladului¹¹.

Regimentul 2 Roșiori¹² a fost dislocat o perioadă de câteva luni (noiembrie 1940 - iulie 1941) la Timișoara.

În perioada imediată înăbușirii rebeliunii legionare¹³ o parte din efectivul Regimentului 23 Artilerie a fost folosit pentru asigurarea pazei orașului. Din aprilie

1941 Regimentul 23 Artilerie a început să execute recunoașteri, lucrări geniste și ridicări topografice în zona Prutului.

La 29 mai 1941 Regimentul 12 Dorobanți a primit o misiune asemănătoare de organizare a apărării în zona Roșcani-Rogojeni pe Prut.

“Războiul sfânt” al Românilor, dincolo de Prut, urmărea o cauză dreaptă, eliberarea teritoriilor smulse din trupul țării în iunie 1940, de aceea entuziasmul poporului, indiferent de aliat, nu a fost cu nimic mai prejos decât la 9 mai 1877 sau la 15 august 1916.

La Proclamația către Țară și Ordinul de Zi din 22 iunie 1941, elaborate de generalul Ion Antonescu, a răspuns la unison întreaga armată română și și-a exprimat aprobarea întreaga națiune română.

Cuvintele, cu valoare simbolică, au intrat de mult în conștiința neamului.

“Ostași,

Vă ordon Treceți Prutul !

Zdrobiți dușmanul din Răsărit și Miazănoapte.

Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații voștri cotropiți. Reîmpliniți în trupul Țării glia străbună a Basarabilor și Codrii Voievodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre...!”¹⁴

Regimentul 23 Artilerie a deschis focul împotriva inamicului la 22 iunie 1941, ora 3.15¹⁵ În zilele următoare a trebuit să se facă față cu greu puternicelor bombardamente ale artileriei sovietice. După străpungerea Prutului, Regimentul va sprijini unitățile Diviziei 15 Infanterie care acționau pe direcția Albița - Chișinău - Dubăsari.

Regimentul 12 Dorobanți se remarcase în luptele de la Țiganca și apoi în toată campania de eliberare a Basarabiei¹⁶. În ziua de 8 iulie 1941 regimentul ataca pe direcția Epureni-Hârtoapa, dar datorită pierderilor mari atacul s-a întrerupt pentru a fi reluat și cu mai multă dârzenie, a doua zi. În acest vijelios atac a murit colonelul Gheorghe Niculescu, comandantul regimentului¹⁷ În zilele următoare regimentul a suferit pierderi importante: 134 morți, 523 răniți și 131 dispăruți.¹⁸

Regimentul condus de noul comandant, lt. col. Stelian Dimitriu, a participat la reluarea ofensivei din 14 iulie 1941, respingând acțiunile inamicului și lărgind capul de pod din zona Fălciu.

În a doua decadă a lunii iulie orașul Chișinău a fost eliberat. La 26 iulie armata română atinge linia Nistrului, ceea ce însemna, practic că obiectivul pentru care intrase în război s-a realizat.

Generalul Ion Antonescu era solicitat, în mod insistent, de către Hitler, să colaboreze militar în continuare, dincolo de Nistru, până la zdrobirea trupelor sovietice.

Deși opiniile au fost diferite sau chiar rezervate a unor lideri marcanți ai partidelor istorice (Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu) și chiar generali (Ilie Șteflea, Alexandru Ioanițiu), generalul Ion Antonescu a acceptat propunerea șefului statului german, în speranța obținerii, la sfârșitul războiului, a anulării Dictatului de la Viena, cât și de necesitatea organizării peste Nistru a unei zone de protecție în fața agresiunii sovietice.

La 6 august 1941, în cadrul întrevederii Hitler-Antonescu de la Berdicev (Ucraina), șeful statului român acceptă cooperarea militară dincolo de Nistru, în direcția Odessa, Peninsula Crimeea. Administrația Transnistriei a fost încredințată României. La 22 august 1941, generalul Antonescu a fost ridicat la rangul de mareșal, al treilea mareșal al României, după Averescu și Prezan.

Regimentul 2 Roșiori, mobilizat la sfârșitul lunii iulie 1941, se afla în zona Bârladului de unde a fost trimis imediat pe front²⁰. La 7 august 1941, regimentul a primit botezul focului în zona localității Ecaterinovka Nouă, plătind tribut de sânge 15 morți și 25 de răniți. În zilele următoare, escadronul I al regimentului s-a remarcat în distrugerea unui batalion inamic la vest de localitatea Severinovka și apoi, în cooperare cu Regimentul I Roșiori, în ocuparea acestei localități²¹, cât și a satului Buldinovka.

Pentru faptele de vitejie în cucerirea unei poziții inamice situată la sud de localitatea Protopopovka, regimentul a fost citat pe Ordinul de Zi nr.50 din 4 noiembrie 1941 al Comandantului Detașamentului Hagy - Bey, al generalului Manufu Marin²².

La bătălia pentru cucerirea Odessei, desfășurată între 14 august-16 octombrie 1941, au participat, în special, forțele Armatei 4 condusă de generalii Nicolae Ciupercă și Iosif Iacobici²³. Orașul a fost cucerit la mijlocul lunii octombrie 1941 după care unele unități au fost retrase în țară pentru refacere, printre care s-au numărat regimentele bârlădene: 12 Dorobanți, 2 Roșiori, 23 Artilerie.

Primirea făcută acestor unități de către oficialitățile și populația Bârladului a fost cu adevărat emoționantă. La 13 noiembrie 1941, pe străzile orașului bârlădenii primeau cu flori și ovații pe bravii ostași ai Regimentului 23 Artilerie. Comandantul regimentului, lt.col.Ianculovici, a fost ales cetățean de onoare al orașului²⁴.

Meritele de vitejie ale Regimentului 12 Dorobanți în luptele pentru eliberarea Basarabiei și Nordului Bucovinei au fost evidențiate și cu ocazia acordării Ordinului "Mihai Viteazul", clasa a III, la 5 ofițeri și medaliile "Bărbăție și Credință" și "Serviciul Credincios" la un număr mare de soldați și gradați, iar Ordinul Militar "Mihai Viteazul", clasa a II-a, drapelului de luptă al regimentului "Pentru vitejia și avântul extraordinar cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații regimentului în aprigele lupte din 1941"²⁵.

După cucerirea Peninsulei Crimeii și a orașului Sevastopol, la 4 iulie 1942, Armatele 3 și 4 Române, cât și aliate s-au îndreptat spre Cotul Donului - Stalingrad (28 iulie - septembrie 1942).

La 30 iulie 1942 Regimentul 2 Roșiori este rechemat pe front și după un marș cu adevărat istovitor atinge Cotul Donului, intrând în subordinea Diviziei I Cavalerie, comandată de colonelul Brătescu.

Regimentul urma să facă față unui inamic deosebit de puternic, dotat cu tancuri grele în direcția localității Perekopskaia²⁶.

La 28 septembrie 1942 regimentul ocupa dispozitiv de luptă la vest de râul Don, în zona localității Kletstraja, din sectorul de unde, la 19 noiembrie 1942, trupele sovietice vor declanșa contraofensiva²⁷.

În septembrie 1942 au fost rechemate pe front și regimentele 12 Dorobanți și 23 Artilerie. La 25 octombrie Regimentul 12 Dorobanți, aflat în subordinea Diviziei

13 Infanterie, a ocupat dispozitiv de luptă în zona localității Kletskaia, la cotul Donului²⁸.

Prima misiune încredințată în ziua de 26 octombrie 1942 a fost refacerea liniei frontului, străpuns de inamic câțiva kilometri. Deși încununată de succes, ea a fost plătită cu grele pierderi omenești. Printre cei căzuți la datorie s-au numărat locotenentul (r) Grigoraș Apostol, sublocotenentul Ioan Postolache și alții. La începutul lunii noiembrie regimentul acționa în raza localității Kumensk²⁹

La 19 noiembrie 1942 se declanșează contraofensiva sovietică în zona Stalingradului, ceea ce a dus la ruperea frontului în sectorul Diviziei 14 și a Diviziei 13 din care făcea parte și Regimentul 12 Dorobanți.

Situația dramatică a determinat retragerea spre sud-sud-est. Concomitent, Divizia I Cavalerie (general Brătescu) din care făcea parte și Regimentul 2 Artilerie a fost împinsă de armata sovietică spre est, în sectorul Armatei VI germane³⁰.

Regimentul 12 Dorobanți, despărțit de trupele Diviziei 13 Infanterie, s-a alăturat la ceea ce mai rămăsese din Divizia I Cavalerie, luptând pentru a scăpa din încercuire. Din restul mai multor unități s-a constituit Detașamentul lt.col. Ioan Botea, la 27 noiembrie 1942, în care va intra și Regimentul 12 Dorobanți³¹. Pierderile au fost deosebit de mari pentru întreaga armată română, ca și pentru aliați. În retragere s-au accentuat unele fricțiuni între armata română și cea germană, privind modul diferențiat în care era tratat ostașul român.

Fără a se ține cont de directiva dată de Hitler de păstrare a trupelor în zona Stalingradului, prin Ordinul Marelui Stat Major Român din 19 ianuarie 1943 a început retragerea Armatelor III și IV, desfășurată până la 17 aprilie 1943, când au fost aduse în țara toate forțele și demobilizate³².

Regimentul 12 Dorobanți, retras de pe front datorită pierderilor mari suferite, revine în țară fiind cantonat cu Batalionul 2 în satul Zorleni și Batalionul 3 în satul Grivița, lângă Bârlad³³. În această perioadă au avut loc noi modificări structurale, Regimentul 23 Artilerie contopindu-se cu Regimentul 56 Artilerie, în vederea completării deficitului acestuia din urmă³⁴.

Garnizoana Bârlad cuprindea în vara anului 1943: Comandantul Brigăzii 15 Infanterie, Regimentul 12 Dorobanți "Cantemir", Regimentul 23 Artilerie, Comandura Pieței, Manutanța de garnizoană, Spitalul Militar, Cercul Teritorial Tutova, Regimentul 12 Roșiori purtat (făcea parte din Divizia 8 Cavalerie Moto), Batalionul 7 instrucție și reparații auto, Depozitul de muniții, Legiunea de Jandarmi Tutova (făcea parte din Inspectoratul de Jandarmi Galați), Secția de Pompieri, Subinspectoratul pregătirii paramilitare (făcea parte din Inspectoratul 3 regional Galați)³⁵.

După o scurtă perioadă de refacere Regimentul 12 Dorobanți este rechemat pe front. În noiembrie 1943 se afla la est de Odessa, în zona localităților Kordon-Tasino-Anatolieka. Regimentul era cuprins în dispozitivul de apărare al Diviziei 15 Infanterie³⁶, luptând cu dârzenie în zona Kimburn (evacuată în decembrie 1943) și al Limanului Țilgulsky (martie 1944).

Între lunile octombrie 1943-aprilie 1944 s-a încercat de către trupele germane și aliate apărarea Peninsulei Crimeea. Sub presiunile puternice și loviturile date de armata sovietică, dinspre nord, nord-est, regiunea a fost evacuată între 14 aprilie-12

mai 1944³⁷. Retragera s-a făcut în condiții grele în Basarabia și Moldova, pe drumuri desfundate și blocate de căruțe, pe viscole și geruri, dar mai ales presați de ofensiva sovietică.

În martie 1944 s-a declanșat ofensiva Fronturilor 1, 2 și 3 Ucrainian, concretizată prin atingerea Nistrului (18 martie), ocuparea Cernăuților (29 martie) și forțarea Prutului (26 martie). Armata a 4-a română a fost reintrodusă în acțiuni operative, iar armata a 3-a română, retrasă de pe litoralul Mării Negre, între Bug și Nistru, spre vest de fluviu. Aceste măsuri luate de Comandamentul român și cel german au permis realizarea unei linii de rezistență în nord-estul României, în lunile martie-aprilie 1944, în direcția Kuty-Pășcani-Iași-Chișinău-Dubăsari-Nistru³⁸

Ofensiva sovietică declanșată la 20 august 1944 a dus la ruperea frontului Iași-Chișinău. Încercarea de a realiza un aliniament în zona Galați-Nămoloasa, a eșuat. La București s-a declanșat lovitura de stat din 23 august 1944, care a dus la răsturnarea guvernului Antonescu.³⁹

În aceste condiții dramatice au evoluat și regimentele bărlădene amintite.

În luna aprilie 1944, Regimentul 23 Artilerie, partea sedentară, a fost dislocată în localitatea Furculești, din apropiere de Turnu Măgurele. În aceeași perioadă, Regimentul 12 Dorobanți acționa în zona Nistrului, încercând cu disperare să înlăture tendințele forțelor sovietice de forțare a frontului în regiunea localității Olănești. Regimentul a rămas în dispozitiv de apărare pe Nistru până la data de 22 august 1944 când a primit ordin de retragere spre sud. În ziua de 23 august se afla în apropierea satului Platănești unde începuse încercuirea de către trupele sovietice⁴⁰.

O parte din efectivele Regimentului 12 Dorobanți în dimineața zilei de 24 august a reușit să spargă, încercuirea trupelor sovietice, trecând Dunărea pe la punctele Volcov, Chilia Nouă, Ismail. Din rămășițele regimentului, reunit la Tulcea, s-au constituit două plutoane care vor trece din nou Dunărea pe la Vadul Oii, retrăgându-se în direcția sud-vest⁴¹.

Regimentul 2 Roșiori se afla în dispozitiv de apărare pe malul râului Kogălnic, iar la 23 august 1944, în sudul Basarabiei, între Crasna și Teplit, unde a fost încercuit de trupele sovietice. Situația fiind disperată, s-a primit ordin ca fiecare să plece pe cont propriu spre țară, în vederea regrupării⁴². Regimentul a trecut Prutul prin dreptul localității Oancea. În ziua de 24 august, prin Ordinul nr. 31509 din 23 august 1944 al Diviziei 1 Cavalerie, se făcea cunoscut încetarea ostilităților împotriva Uniunii Sovietice⁴³.

Regimentul 2 Roșiori a participat la Campania din Vest, mai întâi pentru eliberarea Nordului Transilvania de sub dominația trupelor horthyste, și apoi în Ungaria și Cehoslovacia.

La 1 octombrie 1944 Regimentul 2 Roșiori se afla în satul Horia, județul Alba. La sfârșitul lunii noiembrie, intrat în componența Detașamentului locotenent colonel Georgescu, Regimentul 2 Roșiori a fost dispus pe râul Bodrog, între Tisa și înălțimile Tokai. În februarie 1945, regimentul s-a afirmat în lupte deosebit de crâncene în zona localității Trivodi, în cucerirea cotelor 1000 și 1029. Printre cei care s-au jertfit amintim pe locotenent Angelescu, alături de 9 soldați, căzuți în luptă și alți 7 răniți⁴⁴.

În perioada 23 august-1 noiembrie 1944, Regimentul 23 Artilerie a participat cu o singură baterie la luptele pentru eliberarea Transilvaniei, după care în noiembrie același an, regimentul se va desființa⁴⁵

Divizia a 15-a Infanterie din care făcea parte și Regimentul 12 Dorobanți s-a deplasat în cursul lunii septembrie în direcția Craiova - Turnu Severin - Lugoj.

În conformitate cu Instrucțiunile Marelui Stat Major nr.67000 din 1944 și Ordinul Corpului 4 Armată nr. 21230, din 5 octombrie 1944, Divizia 15 Infanterie s-a transformat în unitate de interior.

Regimentul 12 Dorobanți, aflat pentru completarea Diviziei 2 Infanterie în comuna Șustrea, lângă Topolovățul Mare, a început operațiunea de predare a tehnicii și efectivelor și cu restul s-a organizat un Centru de instrucție mitralieră în comuna Gruni⁴⁶.

Partea sedentară, începând cu data de 19 noiembrie 1944, s-a contopit cu partea sedentară. Regimentului 11 Dorobanți, încheindu-se astfel activitatea⁴⁷.

Dintre eroii acestei companii amintim: locotenentul Roman Iosif, decorat cu Ordinul "Steaua României", clasa I și sergent Stanciu Constantin, decorat cu Medalia "Bărbăție și Credință", cl.I, sublocotenenții Velescu Aurelian și Corodeanu Constantin, decorați cu Ordinul militar "Mihai Viteazul", clasa a III-a și mulți alții.

NOTE

1. C.C. Giurescu și colab., *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971; L.Loghin, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*. București. Editura Politică 1984; Al. Dușu, M. Retegan, *România în război, 1421 zile de înclăștare. Eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord (22 iunie-26 iulie 1941)*, București, Editura Globus 1993; C.Bușe și colab., *Relații internaționale în acte și documente. II 1939-1945*, București 1976; M. R. Mocanu, *România-marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial. Documente I*. București 1994; G.Magherescu, Antonescu. *Mareșalul României și războaiele de reîntregire, I*, ed.2., 1990; M. Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii, iulie-august 1940*, Editura Enciclopedică București 1991; Gh.Buzatu, Fl. Constantiniu și colab., *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, Iași Editura Moldova 1991; Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*. Editura Moldova 1991 Iași; idem, *România. Războiul mondial din 1939-1945*, Iași 1995.
2. V. Moisuc, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938- mai 1940* București, Editura Academiei, 1971; Gh. Buzatu, *România. Războiul mondial ...*, p. 7.
3. *Ibidem*, p. 23-26; Al. Dușu, M. Retegan op. cit.
4. Pl. Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice*, Editura Carpați, 1965.
5. Gh. Buzatu op. cit., p. 27.
6. Regimentul 12 Dorobanți s-a remarcat în primul război mondial, după cea de-a doua mobilizare din 27 octombrie/7 noiembrie 1918 a fost angajat în Campania din anii 1918-1919. Din anul 1920 a primit ordin să asigure paza la frontiera de Est, în

- Basarabia, în zona Cetate Albă, Volontirofka. Drapelul de luptă al regimentului a primit mai multe decorații “Crucea Comemorativă” cu brevetele Ardeal, Carpați, Mărășești și Tg. Ocna (Brevet nr. 10468 din iulie 1919) și Medalia “Victoria”1916-1921 (Brevetul nr. 12442 din 15 iunie 1925). Din anul 1923 regimentul a revenit în garnizoana Bârlad (AMAN, fond Regimentul 12 Dorobanți, dos.714, f.179-180; V.Costan, *Evoluția Garnizoanei Bârlad de la sfârșitul primului război mondial și până în prezent*, manuscris, p. 4).
7. La 3 iunie 1940 subunitățile regimentului erau dispuse în raionul Căușanii Vechi-Grigorieni-Balmaz (cf. V.Costan, op. cit., p. 4).
 8. Regimentul 23 Artilerie a fost dislocat din Basarabia la Bârlad pe baza I. D. 1674 din 12 aprilie 1923, referitor la noua organizare a armatei (AMAN, Jurnal de operațiuni al Corpului 3 Armată, dos.338/106, f.3).
 9. *Ibidem*, fond Reg. 12 Dorobanți, dos. 409, f. 32-33.
 10. *Ibidem*, Registrul istoric al Regimentului 23 Artilerie, 589, f.1-15; V. Costan, op. cit., p. 6.
 11. Regimentul era compus din 3 divizioane. Divizionul 1 și 2 cu câte 3 baterii fiecare și Divizionul 3 cu 2 baterii. Comandantul acestei unități era lt.col C.Tudoranu (*Ibidem*).
 12. Regimentul 2 Roșieri a participat la Campania militară din anul 1919 în Ungaria și la 4 august 1919, alături de alte subunități, a intrat în Budapesta. Începând cu 11 noiembrie 1919 regimentului primește ordin pentru revenirea în garnizoana de pace. La 4 februarie 1920 regimentului i se face o primire călduroasă de oficialitățile și populația Bârladului. La 6 mai 1920 s-a dezvelit Monumentul Eroilor din Regimentul 2 Roșiori morți în războiul din anii 1916-1920 pentru întregirea Neamului Românesc, ca pildă generațiilor viitoare (AMAN, fond Regimentul 2 Roșiori, Registrul istoric (958) fl.73-195. La 29 iunie 1925 rămășițele pământești ale colonelului Gh.Naumescu, fostul comandant al regimentului, rănit în șarja de la Prunaru și luat apoi prizonier, au fost aduse din Bulgaria și înhumate în cimitirul “Eternitatea” din Bârlad (*Ibidem*, p. 269). Prin înaltul Decret nr. 2313 din 28 iulie 1932 s-a hotărât ca regimentul să fie numit Regimentul 2 Roșiori “Prunaru”.
 13. Gh. Buzatu, S. Cheptea, Fl. Dobrinescu, I.Șaizu, *Mareșalul Antonescu în fața istoriei, I, II*, Iași, 1990.
 14. Cf. Al Dușu, M.Retegan, op. cit.; Gh. Buzatu, *România. Războiul mondial ...*, p. 21.
 15. Regimentul 23 Artilerie în ziua de 22 iunie 1941 avea dispuse subunitățile pentru sprijinul de foc astfel: Divizionul 1 sprijinea Gruparea tactică Nord (Grupare constituită în cadrul Diviziei), Divizionul 2 sprijinea batalionul 3 din Regimentul 10 vânători, iar Divizionul 3 sprijinea Gruparea tactică Centru (Regimentul 10 Vânători) (AMAN, Registrul istoric al Regimentului 23 Artilerie, 589, f.29).
 16. Repartizarea batalioanelor Regimentului 12 Dorobanți în ziua de 22 iunie 1941 era următoarea: Batalioanele 1 și 2 în Gruparea tactică Mastacani, comandată de colonel Gh. Niculescu, comandantul regimentului, Batalionul 3 făcea parte din Gruparea tactică Oancea, comandată de colonel Dumitriu Romulus (V.Costan, op.cit., p. 5).
 17. AMAN, fond Regiment 12 Dorobanți, dos. 410, f. 32-37

18. *Ibidem*, f. 37.
19. Cf. Mihai Antonescu, *Dacă vrei să câștigi războiul, trebuie să pregătești pacea*, ed. de I. Ardeleanu, Cluj Napoca, 1991; Gh. Buzatu și colab., *Mareșalul Antonescu ...*; idem, *România cu și fără Antonescu*, 1993; I.C.Drăgan, *Antonescu Mareșalul României și războaiele de reîntregire, II-IV*, 1988-1990.
20. Regimentul 2 Roșiori era compus din Divizionul 1 cu escadroanele 1 și 2, Divizionul 2 cu escadroanele 2 și 4, escadronul mitraliere. Comanda o avea colonelul Gh. Brătescu (V.Costan, *op. cit.*, p.13).
21. În lupta la baionetă au fost uciși 230 ruși și capturați 38 prizonieri (*Ibidem*).
22. AMAN, Jurnalul de operații al Regimentului 2 Roșiori (167) f.27.
23. Cf. Gh. Buzatu. *Războiul mondial...*, p.24; N.Mitulescu, *Eroi și veterani bărlădeni*, PT, V, 108-131, 1994; VI, 177-188, 1995.
24. AMAN, Registru istoric al Regimentului 23 Artilerie (589), f. 94.
25. Decretul Regal nr. 3090 din 7 noiembrie 1941 (AMAN, fond Regimentul 12 Dorobanți, dos.410, f. 71; N.Mitulescu, *op.cit* , PT, IV, 131, 7 octombrie 1994).
26. AMAN, fond Regimentul 2 Roșiori, dos. 197, f.2.
27. Regimentul 2 Roșiori înlocuia Regimentul 22 Infanterie (*Ibidem*).
28. Jurnalul de operații al Regimentului 12 Dorobanți, 1033/9, f. 30-34.
29. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 25.
30. Pl. Chirnoagă, *op. cit.*, p. 212-213; Gh. Buzatu, *op. cit.*, p.35
31. AMAN, fond Regimentul 12 Dorobanți, dosar 847, f.151. Regimentul mai cuprinde; 1 Companie comandă, 1 Companie pușcași, o coloană de transport, un detașament de lucru. În scurt timp Compania comandă va forma nucleul Statului Major al regimentului, iar coloana de transport și detașamentele de lucru, desființate, vor forma Compania 2 pușcași (*Ibidem*),
32. Cf. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 25
33. Cf. V.Costan, *op. cit.*, p. 9.
34. Cf. Ordinului M.St.M. nr. 985002, martie 1943 (*Ibidem*, p.18).
35. *Ibidem*, p. 9.
36. Ordinea de bătaie a forțelor armate în timpul de pace la 1 iulie 1943, Tipografia M. St. M București p. 11-43.
37. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 26
38. *Ibidem*.
39. Cf. Gh. Buzatu, Actul de la 23 August 1944 în context internațional; Studii și documente, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984; *Ibidem*, România cu și fără Antonescu, p.214-250; Gh.Matei; Gh.Zaharia și colab., *Ecoul internațional al insurecției române și al participării României la războiul antihitlerist*, București Editura Militară, 1964; I.Suta, *România la cumpăna istoriei August 1944*, București, Editura Științifică 1991; I.Ardeleanu și M.Mușat și colab., 23 august 1944, I-IV, Documente, București, Editura Științifică și Enciclopedică 1984-1985.
40. AMAN, fond Regimentul 12 Dorobanți, dos. 847, f. 151.
41. *Ibidem*; V.Costan, *op. cit.*, p. 16.
42. *Ibidem* fond Regimentul 2 Roșiori, Jurnal de operații (1142/1), f. 85.
43. *Ibidem*.

44. *Ibidem*. După terminarea războiului, regimentul revine în garnizoana de pace de la Timișoara, iar din august 1947 se mută la Bârlad, contopindu-se cu Regimentul 12 Călărași. Din 1945 regimentul se instalează în garnizoana din Târgoviște.
45. *Ibidem*, Registrul istoric al Regimentului 23 Artilerie (583), f. 94 și urm.
46. *Ibidem*, fond Regimentul 12 Dorobanți, dos. 847, f. 193.
47. *Ibidem*, dos. 1045, f. 34.

THE PEOPLE OF BÂRLAD IN THE SECOND WORLD WAR

SUMMARY

After a period of neutrality (the 6th of September 1939- the 28th of Mai 1940) and non-belligerence (the 28th of May 1940 – the 22nd of June 1941), general Ion Antonescu's military government adheres to the Axis (the 23rd of November 1940) and decides that Romania will participate in the Eastern Campaign, alongside of Nazi Germany and its allies. In the hard battles for the liberation of the Romanian territories (occupied by the Soviet Union by ultimatum on the 26th of June 1940) there was also the assertion of the regiments from Bârlad: the 12th Regiment of Infantry, the 23rd Regiment of Artillery, the 2nd Regiment of Cavalry. After the meeting between Hitler and Antonescu (the 6th of August 1941) from Berdicev, Ukraine, the military operation is decided to continue beyond the Dniester.

The regiments from Bârlad, like the entire Romanian army, paid a high price for participating in this Eastern Campaign: the battles at Odessa (the 14th of August – the 16th of October 1941), Stalingrad (September 1942 – February 1943), the Crimea Peninsula (October 1943 – April 1944).

The Soviet Union's offensive on the 20th of August 1944, the breaking of the Iași-Chișinău front favored the coup d'état on the 23rd of August 1944 in Bucharest, the arrest of the Antonescu government and the change of sides (Romania was going to fight against its former ally, Germany). The regiments from Bârlad were in the Prut area and in the south of Basarabia on the 23rd of August 1944. On the 24th of August 1944, the order to stop the hostilities against the Soviet Union was received.

In the new juncture, the regrouped regiments from Bârlad participated in the liberation of Transylvania. The 2nd Regiment of Cavalry continued the Western Campaign for the liberation of Hungary and Czechoslovakia. Among the thousands of heroes of this war there were also heroes from Bârlad: lieutenant Roman Iosif, decorated with "The Star of Romania" Order, 1st class, and sergeant Stanciu Constantin, decorated with the "Bravery and Faith" Medal, both decorated with the "Mihai Viteazul" Order, 3rd class, many others.

GRIGORE GAFENCU ȘI FORMULA DE SECURITATE INTITULATĂ “BLOCUL NEUTRILOR”

Andrei Lucaci

1. De la Antanta Balcanică la Blocul Neutrilor

“Dotat cu un farmec extraordinar și o strălucire care îi atrăgea toate simpatiile”¹ așa cum îl prezenta în epocă economistul francez Henry Proust, numirea lui Grigore Gafencu la conducerea Ministerului de Externe începând cu data de 21 decembrie 1938 în guvenul Armand Călinescu, a fost extrem de bine primită atât în țară cât și în străinătate. Considerat a fi “*omul cel mai sincer atașat politicii externe promovate de România după 1916*”², se spera ca prin recunoscuta și apreciată sa abilitate diplomatică, împreună cu simpatia personală față de sistemul tradițional de alianțe cu Anglia și Franța, unde avea numeroase cunoștințe, să producă o diminuare a influențelor germane.

Pe de altă parte, aflat printre personalitățile politice românești care vedeau în Carol al II-lea și dictatura sa personală unica soluție de contracarare a legionarilor, Grigore Gafencu și-a dorit și cuprinsul programul său direcțiile de politică externă stabilite de rege cu ideea revigorării legăturilor cu foștii aliați și prin aceasta, la stoparea penetrației germane. Acest obiectiv devenea unul necesar în condițiile în care la numai o lună de la numirea sa Grigore Gafencu ia cunoștință în 30 ianuarie 1939, de un raport întocmit de Marele Stat Major al armatei române, care prin titlul său, **Expansiunea germană către estul și sud-estul Europei**³, și prin conținut, lăsa într-un mod foarte clar să se înțeleagă că Germania va face tot ce-i sta în putință pentru a-și aservi România. Urmărind “*între state o îșelegre, care să chezășuiască fiecăruia îndeplinirea muncii lui naționale și o temeinică siguranță*”⁴ Grigore Gafencu va acționa pentru întărirea legăturilor dintre statele membre ale Înțelegerii Balcanice, în dorința de a găsi o soluție în fața agresivității crescânde a celui de-al treilea Reich.

În urma unui schimb de telegrame dintre București și capitalele țărilor membre ale Înțelegerii Balcanice, care evidențiau o preocupare crescândă a acestora față de acțiunile germane, în 20-22 februarie în capitala română, are loc sesiunea Consiliului Permanent care, în baza procelor verbale existente, constată o reală îngrijorare față de evenimentele din Europa, precum și faptul că prin anumite manevre Berlinul încearcă o înrăutățire a relațiilor dintre membrii alianței balcanice. Deoarece punctul nevralgic al Înțelegerii Balcanice consta în revendicările teritoriale ale Bulgariei, o mare parte a discuțiilor celor patru miniștri prelevau necesitatea unor

¹ Apud Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, București, 1988, p. 904.

² *Ibidem*.

³ Arhiva M.F.A., dosar 255/39, p. 105-112.

⁴ Grigore Gafencu, *Politica externă a României 1939*, Biblioteca Muzeului Național de Istorie a României, București, vol. 11/58 inv. 283, p. 8.

relații pașnice cu Sofia, cu toate că potrivit telegramei din 11 februarie 1939 expediată de la Berlin “*se evidențiază dorința și tendința Reich-ului de a opri Bulgaria să intre în Înțelegera Balcanică*”⁵

În perioada care a urmat, pe fondul directivei Consiliului Permanent al Înțelegerii Balcanice, s-au căutat variante optime de rezistență împotriva unei agresiuni germane în Balcani, sens în care România a desfășurat o serie de consultări în vederea obținerii unor asigurări mai ferme din partea Angliei și a Franței, încercându-se totodată, prin mijlocirea Turciei, o apropiere față de U.R.S.S.

Toate aceste încercări, sunt sortite eșecului, până în data de 15 martie 1939, când Germania, urmărindu-și proiectele, rezolvă și problema cehoslovacă.

Din acest moment, Marea Britanie își schimbă atitudinea probabil și datorită “Afacerii Tilea” și prin vocea lordului Halifax – ministrul de externe britanic, Germania este anunțată că ocuparea Cehoslovaciei este “*în totală contradicție cu Acordul de la München*”⁶, marcând astfel acel “*punct de cotitură în politica britanică*”⁷.

Referitor la “Afacerea Tilea” pe cât de controversată în epocă pe atât de clară astăzi, două elemente sunt esențiale în înțelegerea ei, respectiv întâlnirea dintre reprezentantul român și lordul Halifax, pe de o parte și modul în care presa britanică a reflectat-o în ziarele *The Times* și *The Daily Telegraph*, pe de altă parte. În realitate, în ziua de 17 martie 1939, în cadrul conversației dintre Tilea și lordul Halifax reprezentantul român a dorit să cunoască dacă Marea Britanie în situația în care România ar urma să devină, după Cehoslovacia, următoarea victimă, ar putea întreprinde câteva gesturi de simpatie, mai ales “*că Germania solicită din partea Bucureștiului un monopol al produselor industriale*”⁸.

Referitor la acest monopol, partea britanică susține că Tilea a exagerat amploarea amenințării deoarece solicitările germane “*păreau guvernului român a aduce foarte mult cu un ultimatum*”⁹. Indiferent de modul de percepție de către guvernul britanic a declarației lui Tilea, mult mai important este faptul că “*oportuna indiscreție a lui Tilea a avut darul să influențeze politica britanică*”¹⁰. Convinși de faptul că dispariția Cehoslovaciei va duce în mod cert la alte victime “exagerarea” lui Tilea a făcut posibil acel “*salt politic care a uluit lumea*”¹¹, din partea guvernului Marii Britanii prin vocea lui Chamberlain, care în 17 martie 1939, ca o consecință practică a evenimentului, a inițiat acțiuni diplomatice spre statele din Balcani, anunțând că Anglia își manifesta hotărârea de a se opune la orice nouă agresiune.

Lipsa unui document scris ne împiedică să știm astăzi dacă inițiativa lui Tilea a fost rezultatul unui mesaj trimis de Grigore Gafencu sau Armand Călinescu.

⁵ Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică*, București, Editura Politică, 19638, p. 241.

⁶ David Britton Funderburk, *Politica Marii Britanii față de România 1938-1940*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 99.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 96.

⁹ *Ibidem*, p. 98.

¹⁰ *Ibidem*, p. 97.

¹¹ *Ibidem*, p. 98.

Existența confirmată a unor deosebiri în problema politicii externe românești, este însă mai puțin importantă, în condițiile în care, evoluția ulterioară a politicii externe britanice, a marcat într-un mod cât se poate de evident o dinamică mereu crescândă de măsuri îndreptate împotriva expansiunii germane. Iar dacă se presupune că "Afacerea Tilea" a deșteptat Anglia, atunci cu siguranță ocuparea, la 7 aprilie 1939, de către Italia a Albaniei și mișcarea trupelor italiene spre Grecia, a marcat în mod definitiv trezirea Marii Britanii, mai ales că în zona mediteraneană Londra avea interese și priorități tradiționale.

De acum înainte potrivit lui Grigore Gafencu "*conducătorii francezi și englezi aveau să se străduiască a demonstra că nu mai era posibilă vreo neînțelegere și că Franța și Anglia nu renunțaseră, în calitatea lor de mari puteri de a fi prezente pretutindeni în Europa*"¹².

Considerată de același Grigore Gafencu, "*criza finală și hotărâtoare de dinaintea marelui conflict*"¹³, primăvara anului 1939, aduce în politica externă românească o serie de pași decisivi, meniți să dea zonei balcanilor o cât mai mare stabilitate, iar României o garanție cât mai clară asupra frontierelor și independenței sale.

În dorința consolidării alianțelor din cadrul Înțelegerii Balcanice, la începutul lunii aprilie Grigore Gafencu întreprinde o vizită în Turcia, Grecia și Iugoslavia, prilej cu care, luând act de pericolul pe care "*pătrunderea tot mai adâncă a Italiei în existența de stat a Albaniei*"¹⁴ îl reprezenta pentru securitatea zonală, se apreciază de comun acord, că "*Înțelegerea Balcanică este menită să capete în împrejurările de azi o însemnătate tot mai mare*"¹⁵. Pentru aceasta se propune Bulgariei prin intermediul Turciei o ameliorare a relațiilor cu membrii alianței, propunere care, după prima rundă de discuții bulgaro-turce va fi abandonată de Sofia.

Pe baza rezultatelor obținute în urma vizitelor întreprinse și având convigerea bunelor intenții bulgare, Grigore Gafencu consideră că a sosit momentul ca principalele capitale europene, să ia act de intențiile de rezistență în Balcani, fapt pentru care, în a doua jumătate a lunii aprilie începe un lung turneu diplomatic în Germania, Italia, Belgia, Franța și Anglia.

Urmărind a stabili în ce mod Europa va respecta sistemul de alianțe din Balcani, și mai ales până unde vor merge garanțiile anglo-franceze asupra frontierelor românești, Grigore Gafencu are, pe rând, întâlniri cu Hitler, von Ribbentrop și Göring pe care îi asigură de dorința unor bune relații, cu reprezentanții guvernului britanic, dar și cu Churchill și Eden care exprimau un alt punct de vedere decât cel oficial, cu Eduard Daladier și Georges Bannet la Paris, continuând cu Roma unde îi întâlnește pe Mussolini, Ciano și Victor Emmanuel, și încheind cu cetatea Vaticanului, unde "*într-o atmosferă purificată, despuiată de comentarii pătimase*"¹⁶, Suveranul pontif Pius al

¹² Grigore Gafencu, *Ultimele zile ale Europei*, București, Editura Politică, 1992, p. 30.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Cristian Popișteanu, op.cit., p. 246.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Grigore Gafencu, *Ultimile zile...* p. 177.

XII-lea îi spune că *“acțiunea oamenilor tinde să scape legii lui Dumnezeu”*¹⁷ La înapoiere, primind semnale potrivit cărora, datorită presiunilor exercitate de Germania, la Belgrad scade interesul față de Înțelegerea Balcanică, Grigore Gafencu face o escală în capitala Iugoslaviei, ocazie cu care constatăm că noul ministru de externe Cincar Markovic, fost ambasador la Berlin, era adeptul unei apropieri față de politica lui Hitler, în condițiile în care Anglia și Franța nu formulaseră încă propuneri în vederea unei declarații de garanții.

Mai mult decât atât, negocierile active dintre Anglia și Turcia și schimbul de declarații din 12 mai 1939 potrivit cărora *“cele două guverne recunosc că este necesar să se asigure stabilitatea securității în Balcani”*¹⁸ au declanșat un atac violent din partea lui Ciano, din care rezultă că Turcia, vorbind în contul vecinilor, angaja toate statele balcanice împotriva Romei și a Berlinului, astfel încât Iugoslavia va trebui să aleagă între Axă și aliații săi balcanici¹⁹.

Pe acest fond, datorită tendințelor centrifuge manifestate în guvernul de la Belgrad, între România și Iugoslavia vor exista mai multe runde de discuții la nivelul miniștrilor de externe, prin intermediul cărora Grigore Gafencu încearcă să păstreze Belgradul în Antanta Balcanică.

În paralel Grigore Gafencu a trebuit să facă față amenințărilor din ce în ce mai transparente ale Germaniei, care prin vocea lui Fabricius considera *“acordul anglo-turc o adâncă dezamăgire și supărare”*²⁰.

Iar când acordul anglo-turc din mai 1939, a fost urmat în 21 iunie de cel franco-turc, atunci la protestele germane, atât Grigore Gafencu, cât și Armand Călinescu, au răspuns că *“hotărârea Turciei, a fost pricinuită de îngrijorarea sa în urma intrării trupelor italiene în Albania”*²¹.

Relațiile extrem de cordiale pe care România le avea în Turcia, îl vor determina pe Armand Călinescu să-i sugereze regelui Carol al II-lea ideea unei vizite la Istanbul, prilej cu care să solicite prin turci o ameliorare a rapoartelor cu U.R.S.S. sau, de ce nu, chiar un pact de neagresiune, fapt care se va petrece în data de 26 iulie 1939.

Din nefericire însă precipitarea evenimentelor și declanșarea celui de-al doilea război mondial vor împiedica acest demers, care în condițiile înțelegerii dintre Germania și U.R.S.S. din 23 august 1939 n-ar fi avut, nici un rezultat.

După 1 septembrie 1939 asupra celor patru state balcanice alături de presiunile Germaniei și Italiei se vor resimți din ce în ce mai mult și cele sovietice, astfel încât, încercând o ultimă formă de neutralitate, țările din Înțelegerea Balcanică vor încerca să realizeze o altă formulă de evitare a războiului cunoscută sub numele de Blocul Neutrilor.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem*, p.186.

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ Cristian Popișteanu, *op.cit.*, p. 264.

²¹ *Ibidem*, p. 265.

2. Blocul Neutrilor

În data de 12 noiembrie 1939, la 11 luni de când Grigore Gafencu preluase Ministerul de Externe, România traversase “faze deosebite din ce în ce mai grele”, începând cu “amenințarea germană”, continuând cu “furtuna Cehoslovaciei” și sfârșind cu “furtuna din Polonia”²². “Acordul economic (româno-german – n.n.) – o faptă de bună gospodărire și un paratrăsnet politic”²³ ținea încă Germania la distanță, la fel cum, lipsa unui acord cu Polonia, oferise României posibilitatea de a nu interveni în conflict păstrându-și astfel neutralitatea. La răsărit “Rusia a ieșit din amorțeală și înaintarea ei spre Marea Baltică, spre Bug și spre Carpații galițieni, poate însemna ocuparea unor poziții ofensive”²⁴ devenind un pericol pentru România în condițiile litigiului în problema Basarabiei și a lipsei unui acord cu U.R.S.S. Căutat pe filiera turcă, acest acord nu a putut fi realizat, deoarece Moscova, “nu exprima simpatii pentru blocul balcanic” și “împinsă de Germania, a cerut închiderea definitivă a strâmtorilor”²⁵

La vest “politica fostului Ministru de Externe maghiar Dl. Kanya, partizan al unei politici de neutralitate între cele două axe a fost înlocuită, prin politica actualului Ministru de Externe, contele Csaky, care a ținut să arate de la început prin declarații și fapte că este cu desăvârșire înfeudat politicii axei”²⁶, astfel încât, problema Transilvaniei se putea pune în orice moment.

De asemenea, în sud, exista un alt factor de insecuritate deoarece Sofia deși susținea că “numai problema teritoriului Dobrogei de sud împiedica Bulgaria să adere la Antanta Balcanică”²⁷ în fapt existau și alte revendicări atât în ceea ce privește Iugoslavia care ar trebui să-i “cedeze Țarigradul și o parte a Macedoniei”, dar și din partea Greciei care ar trebui “să renunțe la partea sa apuseană”²⁸

În concluzie, spunea Grigore Gafencu, “Politica noastră de echilibru, la care nu putem renunța fără a pune în primejdie ființa și neatârnamarea noastră, are nevoie însă să-i revizuiim toate elementele, pe care se sprijină până azi”²⁹

În acest păienjenis de intrigi politice și amenințări, o posibilă cale de urmat, apare în data de 13 octombrie 1939, la București cu ocazia întâlnirii dintre Grigore Gafencu și dl. Ghingi – reprezentantul guvernului italian în capitala României, care citând ca sursă Statele Unite prin vocea dl. Gunter, îi sugerează ministrului nostru ideea unui Bloc al Neutrilor sub conducerea Italiei. Ținând să precizeze faptul că nu este autorizat să discute despre acest subiect, dat fiind “legăturile prietenești” dintre dl. Ghingi și Grigore Gafencu, reprezentantul Italiei

²² Grigore Gafencu, *Însemnări politice, 1929-1939*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 339.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 342.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Arhivele Naționale ale României, București, fond. Grigore Gafencu, inventar 2106, dosar 15, p. 2.

²⁷ Grigore Gafencu, *Ultimele zile...*, p. 197.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Idem, *Însemnări...*, p. 341.

solicită din partea română un punct de vedere referitor la “o grupare a statelor neutre din sud și sud-estul european sub egida Italiei”³⁰.

Întrucât nici Grigore Gafencu nu avea autorizare guvernului să discute acest subiect, în fața propunerii răspunde totuși că realizarea unui astfel de proiect “ar asigura neutralitatea Balcanilor și ar conveni astfel Germaniei”, constituind totodată “o cheazășie că Italia, care-și lua răspunderea morală de a îndruma o asemenea grupare va rămâne neutră până la sfârșitul războiului”³¹.

Potrivit intereselor României, venită din Italia, ideea nu putea deranja nici U.R.S.S., convenea Belgiei și Franței și în plus liniștea deopotrivă Roma asupra intențiilor anglo-franco-turce în Balcani, după cum liniștea și Turcia asupra intențiilor italiene în zonă.

Asupra acestui ultim aspect “clarificarea relațiilor italo-turce”, Grigore Gafencu se oferă ca în condițiile unor discuții oficiale, cu acceptul guvernului italian, să sondeze personal părerea Turciei și “să înlesnească lămurirea raporturilor între Roma și Ankara”³².

Cu toate că, anterior acestei întâlniri, atât România, cât și alte state, își declaraseră neutralitatea (SUA și URSS) pe fondul experienței poloneze, era absolut necesară o redimensionare a eforturilor de pace, fapt pentru care propunerea Italiei devenea cât se poate de interesantă.

Reprezentând o cale ce putea duce la un plus de securitate regională și păstrarea frontierelor, alianța propusă putea deveni și un factor de rezistență împotriva înaintării bolșevice spre sud-est. În acest sens la 21 octombrie 1939, în cadrul întâlnirii dintre Grigore Gafencu și ambasadorul Franței la București, dl. A. Thierry, reprezentantul român, orientând discuția spre subiectul Blocului neutrilor, constata că “presa anglo-franceză ne împinge spre o politică de grupare a neutrilor”, fapt care îl determină pe trimisul francez să declare că “o asemenea politică corespunde întocmai intențiilor franco-engleze”. Având în vedere faptul că “o grupare de state neutre nu se poate (putea – n.n.) face sub egida unor state beligerante” (aluzie la presa anglo-franceză care punea în legătură acțiunea Angliei și Franței prin intermediul Turciei spre Balcani), Grigore Gafencu solicita reprezentantului francez încetarea unor astfel de prezentări deoarece “pentru a nu compromite sorții de izbândă a unei asemenea grupări de neutri” este necesar ca aceasta să apară “din propriul imbold al statelor dunărene și balcanice”³³.

Afirmând că inițiativa trebuie să aparțină în exclusivitate statelor balcanice, Grigore Gafencu sublinia în fapt că principiile neutralității exprimate de România la 6 septembrie să fie respectate mai ales că acestea, în linii generale, se înscriau în principiile de bază ale Înțelegerii Balcanice, reflectând astfel opțiunile neutre de pace ale întregii alianțe. Într-o formă concisă aceste coordonate de politică externă vizau

³⁰ Arhivele Naționale ale României, Fond Grigore Gafencu, inventar 2106, dosar 15, p. 107 (Notă asupra convorbirilor din 13 octombrie 1939 dintre Grigore Gafencu și dl. Ghingi, ministrul Italiei).

³¹ *Ibidem*, p. 108.

³² *Ibidem*, p. 109-111.

³³ *Ibidem*, p. 112-115 (Notă asupra convorbirilor avute în ziua de 21 octombrie 1939 de Grigore Gafencu cu A. Thierry).

hotărârea de a apăra independența și integritatea teritorială a României, respectarea tuturor angajamentelor politice și militare, continuarea apropierii între statele Înțelegerii Balcanice, în special între Turcia și Iugoslavia și realizarea unei destinderi în relațiile cu Ungaria și Iugoslavia. După întâlnirea cu reprezentantul Franței, înțelegând că paternitatea ideii unui Bloc al Neutrilor începe să fie revendicată, Grigore Gafencu consideră că este momentul ca acest proiect să fie pus în mișcare. Pentru aceasta, în 30 octombrie 1939, expediază pe adresa Ambasadei din Paris și a Legațiilor de la Londra, Berlin, Roma, Budapesta, Moscova și Sofia *“bazele pe care le socotim că s-ar putea constitui un bloc de state neutre în sud-estul european”*³⁴ după cum urmează:

- “1. Neutralitate desăvârșită în cadrul actualului conflict;
 2. Neagresiune între statele făcând parte din bloc; obligațiunile de asistență mutuală stipulate între unele state făcând parte din bloc rămân în vigoare și joacă în caz de agresiune;
 3. În cazul unei agresiuni externe împotriva unuia dintre statele făcând parte din blocul neutrilor, celelalte vor păstra cel puțin o neutralitate binevoitoare față de statul atacat;
 4. Deciziuni luate de acord în vederea normalizării măsurilor militare luate la frontierele comune;
 5. Stabilirea unui contact direct între miniștrii afacerilor străine ai statelor făcând parte din blocul neutrilor, schimb de informații politice și economice între guverne;
 6. Adoptarea unor măsuri de ordin economic în baza comunității de interese”³⁵.
- Subliniind că pentru moment *„nu poate fi vorba decât de un schimb de vederi pe cale diplomatică”*, Grigore Gafencu preciza că *„punctele de mai sus urmează să facă obiectul unei înțelegeri prealabile între cele patru State ale Înțelegerii Balcanice și vor fi supuse apoi Italiei, Bulgariei și Ungariei”*³⁶

Față de textul menționat anterior, în telegrama expedită la Ankara și Atena, ambasadiorilor Stoica și Cădere, Grigore Gafencu, subliniază că între Înțelegerca Balcanică și Blocul neutrilor există o mare deosebire în sensul că aderarea Bulgariei, Ungariei și Italiei *„nu este expres condiționată, cum e de pildă intrarea în Înțelegerea Balcanică, ci e determinată de ideea de neutralitate”*³⁷. Din aceste motive, potrivit lui Grigore Gafencu, Bulgaria și Ungaria *„nu au nici un motiv de a ridica obișnuitele lor pretenții”* mai ales că declarația de neutralitate era limitată la *„cadru actualului conflict”*, astfel încât angajamentele de asistență ale Turciei, în virtutea caracterului lor defensiv, *„nu o pot împiedica să intre în Blocul Neutrilor”*³⁸

Însărcinând pe cei doi reprezentanți ai statului român să aducă acest punct de vedere la cunoștința guvernului turc și grec, Grigore Gafencu specifică faptul că, în

³⁴ *Ibidem*, p. 118-119 (Telegrama adresată Ambasadei din Paris și Legației de la Londra, Berlin, Roma, Budapesta și Sofia din 30 octombrie 1939).

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, p. 116-117 (Telegrama aferentă către Ambasadele din Atena și Ankara, 30 octombrie 1939).

³⁸ *Ibidem*.

condițiile acceptării de către Turcia și Grecia propunerea pentru Bulgaria va veni din partea Iugoslaviei, iar în ceea ce privește Italia, solicitarea va veni din partea întregii Alianțe Balcanice.

Înțelegând că realizarea acestui proiect depindea în foarte mare măsură de modul în care era prezentată problema, Grigore Gafencu operează o serie de schimbări în cadrul reprezentărilor diplomatice ale României în unele capitale europene, fapt pentru care, deși era foarte apreciat la Budapesta, Raoul Bossy este luat și trimis la Roma. Din capitala Italiei, țară în jurul căreia gravita ideea de coordonare a viitorului bloc al neutrilor, Raoul Bossy va expedia spre București rapoarte prin intermediul cărora Grigore Gafencu va aprecia atât elementele sensibile ale proiectului, cât și căile de urmat.

Ajuns la Roma, chiar înainte de a-și prezenta scrisorile de acreditare, Raoul Bossy dă curs invitației reprezentantului Franței, André François-Poncet, care și-a exprimat pesimismul în legătură cu acest proiect, subliniind că „*Mussolini nu se putea împăca defel cu gândul unei neutralități definitive, atât datorită cuvântului dat lui Hitler, cât și din pricina temperamentului său dinamic, și a doctrinei sale intervenționiste*”³⁹. Confidențial, ambasadorul Franței îi va spune lui Raoul Bossy că Roma nu ar respinge „*în materie de modificări teritoriale ideea sacrificării intereselor românești*”⁴⁰ în speranța că în acest fel, pacea în regiune ar fi consolidată, dar că sub nici o formă Parisul nu ar admite prezența Italiei. După această discuție, într-o „*obișnuită vizită protocolară*”⁴¹, Bossy se întâlnește cu reprezentantul Germaniei la Roma, von Mackensen, prilej cu care ia act de faptul că „*deși Hitler și Mussolini favorizează orice acțiune menită să întărească pacea în bazinul mediteranean și dunărean, ei privesc amândoi cu scepticism ideea alcătuirii unui bloc neutru în Balcani*”⁴².

După prezentarea scrisorilor de acreditare în fața regelui Victor Emanuel al III-lea și întâlnirea cu Ciano, Raoul Bossy expediază în data de 22 noiembrie 1939 un raport amănunțit către Grigore Gafencu conform căruia Berlinul, prin vocea lui von Marckensen, transmitea clar ideea că „*un asemenea bloc nu se va alcătui niciodată*” deoarece Germania îl consideră „*ca o acțiune ostilă ei*” iar „*Italia și sateliții ei direcți nu vor participa nicicând la o asemenea formulă*”⁴³.

Câteva zile mai târziu, la 25 noiembrie 1939, Bossy se întâlnește cu ambasadorul Franței, care tocmai ieșea de la Ciano. În urma discuției rezulta că „*după o matură chibzuire*”, guvernul italian hotărâse să nu se angajeze definitiv în privința unei neutralități, preferând încheierea unor acorduri bilaterale⁴⁴.

Aprofundând discuția, ambasadorul francez a lăsat să se înțeleagă că Italia, având foarte strânse raporturi cu Ungaria, ar fi dorit o înțelegere a statelor balcanice fără România, ungerii căutând „*în mod febril o formulă (alianță politică sau uniune*

³⁹ Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică*, vol. II, București, Editura Humanitas, 1993, p. 177.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 178.

⁴¹ *Ibidem*, p. 182.

⁴² *Ibidem*, p. 183.

⁴³ *Ibidem*, p. 195.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 197.

personală) care să le permită să se prezinte, la o viitoare conferință de pace, strâns legați politic de Italia, astfel încât pretențiile lor (teritoriale – n.n.) să fie înglobate în masa revendicărilor italiene”⁴⁵

În același context, având în vedere vârsta înaintată a amiralului Horthy, guvernul fascist „îmbătat și orbit de fanteziile și grandomania sa, urmărirea să acumuleze pe fruntea suveranului său cât mai multe coroane, Rege al Italiei și Albaniei, Împărat al Etiopiei, poate Rege al Croației și – de ce nu – Rege al Ungariei”⁴⁶. Informată asupra intențiilor italiene Grigore Gafencu sondează și părerea Iugoslaviei, care prin intermediul telegrammei nr. 70533 din 11 noiembrie 1939, semnată de reprezentantul român Cădere, îi parvine la București cu punctul de vedere potrivit căruia „Blocul neutrilor nu poate fi conceput fără prezența – dar nu (sub – n.n.) conducerea Italiei”⁴⁷.

În continuarea aceleiași telegramme, se sublinia faptul că, potrivit lui Markovici, „atât Turcia cât și Anglia depun stăruințe pentru ca Bulgaria să obțină anumite satisfacții de ordin teritorial din partea României”, fapt care inducea ideea că pentru realizarea blocului neutrilor sacrificiile ar trebui să vină exclusiv de la București⁴⁸.

Patru zile mai târziu, în 14 noiembrie, reprezentatul român de la Londra, informa că lordul Lloyd preciza, referitor la proiectul neutrilor, că Anglia nu poate fi deranjată de o astfel de construcție, dar că, pentru realizarea sa, România va trebui să facă unele concesiuni teritoriale în favoarea Bulgariei⁴⁹. Mai mult decât atât, Anglia sugera României, că nu este momentul să i se ceară „să-și precizeze atitudinea într-un viitor conflict pe care l-am putea avea cu Rusia, deoarece nu ne-ar putea da acum o asemenea lămurire”⁵⁰.

Revenind la Italia, în data 22 noiembrie 1939, Bossy raportează la București că, potrivit opiniilor din cadrul corpului diplomatic acreditat la Roma, „guvernul fascist ar prefera să fie nucleul în jurul căruia să se grupeze pe rând, pe baza unor acorduri bilaterale țări din sud-estul European”⁵¹, care potrivit părerii maghiare ar deveni sateliții săi.

În continuare, pe baza întâlnirilor cu omologii săi iugoslav, turc și elen, Bossy subliniază că în timp ce Belgradul „dezavuează o înțelegere cu statele mici în favoarea unei alianțe cu o mare putere așa cum este Italia”, Turcia și Grecia „sunt foarte favorabil ideii unui bloc balcanic”⁵², manifestând rezistență față de ideea unei alianțe sub auspiciile Romei. Altfel spus, exista teama ca nu cumva Italia să manifeste tendințe de hegemonie în Balcani, lucru care n-ar fi convenit deloc Greciei și Turciei,

⁴⁵ *Ibidem*, p. 198.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Arhivele Naționale ale României, fond Grigore Gafencu, inv. 2106, dosar 15, p. 120-122.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 124 (Nota informativă din 14 noiembrie 1939 a Legației din Marea Britanie către București).

⁵⁰ *Ibidem*, p. 129-132 (Telegrama nr. 6625 din 22 noiembrie adresată de Raoul Bossy lui Grigore Gafencu).

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

în timp ce Iugoslavia, sub auspiciile guvernului de la Roma, s-ar fi considerat mai puternică și mai apărută.

Dar suspiciunea, potrivit căreia Italia și-ar fi arogat anumite merite în Balcani, venea mai ales din partea Germaniei, care prin acțiunile ambasadorului von Pappen la Ankara făcea totul pentru a distanța Turcia de astfel de alianțe, cât și pentru a atrage Bulgaria în jocul Berlinului.

Asigurându-se că atât guvernul de la Budapesta, cât și cel sovietic, dovedește un total dezinteres față de acest proiect, Germania face publică ideea potrivit căreia „România face un joc periculos”⁵³ deoarece sub eticheta neutralității, țintește constituirea unui bloc îndreptat împotriva Berlinului și a intereselor sale în zona Balcanilor.

În aceste condiții, Italia, în dorința de a nu altera relațiile cu Germania, anunță public, în data de 16 decembrie 1939, cu prilejul discursului rostit de Ciano, că „guvernul fascist nu a lua și nu va lua inițiative pentru constituirea unui bloc al neutrilor”⁵⁴.

Convins că în sabotarea acestui proiect Germania a fost opozantul cel mai îndârjit și că principalul artizan în îndeplinirea lui a fost von Mackensen, la 19 decembrie 1939 Raoul Bossy are întrevedere cu acesta prilej, cu care, i-a spus colegului german că este „groparul blocului neutrilor”⁵⁵. În aceste împrejurări guvernul de la București și în mod special ministrul de externe Grigore Gafencu devin conștienți de eșecul proiectului și abandonează definitiv această idee începând cu anul 1940.

În bilanțul de politică externă din data de 6 martie 1940 prezentat în Conferința Consilierilor regali și a regelui Carol al II-lea, Grigore Gafencu subliniază faptul că în ciuda eșecului proiectului Blocului Neutrilor „situația țării noastre atât de tulbură la izbucnirea marelui război s-a limpezit” în sensul că România are sprijinul anglo-francez în fața unei agresiuni rusești, s-a apropiat față de Italia, Uniunea Sovietică pare să-și fi amânat planurile de expansiune iar Înțelegerea Balcanică și-a strâns rândurile⁵⁶.

Din nefericire însă toate aceste garanții de liniște se vor prăguși câteva luni mai târziu, iar România va cădea pradă aceluși spirit invadator despre care Emilia Montégut spunea că „există și va exista până când Europa își va regăsi unitatea pierdută sau, mai bine spus, până ce își va găsi noua sa unitate”⁵⁷.

⁵³ Raoul Bossy, *op.cit.*, p. 195.

⁵⁴ Arhivele Naționale ale României, fond Grigore Gafencu, inv. 2106, vol. 15, p. 138 (Telegrama nr. 7245 expediată de Raoul Bossy la București în 19 decembrie 1939).

⁵⁵ Raoul Bossy, *op.cit.*, p. 204.

⁵⁶ Arhivele Naționale..., dosar 37, p. 93-99.

⁵⁷ Grigore Gafencu, *Ultimele zile...*, p. 21.

GRIGORE GAFENCU AND THE SECURITY FORMULA ENTITLED "THE NEUTER'S BLOCK"

SUMMARY

This study it is named *Grigore Gafencu and the security formula tilted "The Neuter's Block"*, and it is divided into two parts.

The first one is titled *From The Antanta to the Neuter's Block* and the second on is titled *The Neuters Block*.

In the first part the author speaks about the naming of Grigore Gafencu to the leading of the Foreign Ministry beginning with the 21st of December 1938 in the Armand Călinescu Govern. He was considered to be "*the most sincere man attached to the extern politic promoted by Romania after 1916*"

In the second part the author presents Grigore Gafencu affirmation about the period of that time: "Our equilibrium politic to which we can't give up without putting in danger our being and freedom, it needs to review all the elements, to which it is upholding till today".

Grigore Gafencu underlined the fact that the neutrality principles expressed by Romania on 6th of September to be respected especially that this, in general lines, are registering in the base principles of the Balkan Agreement, reflecting in this way the peace neuter option f the whole alliance.

GENERALUL NICOLAE DĂSCĂLESCU ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ

Gheorghe Radu

La Direcția Județului Neamț a Arhivelor Naționale se păstrează unele documente inedite privind activitatea militară a celui care a fost Generalul de Corp de Armată, Nicolae Dăscălescu, unul din marii comandanți ai oștirii române în cel de-al doilea război mondial. Documentele – cuprind perioada 1939-1973 – redau și necazuri suferite de cel ce s-a născut în Căciuleștii Cracăului (în anul 1884) sub regimul socialist.

Se știe că în războiul din răsărit generalul Dăscălescu a fost comandantul Corpului 2 de armată. Un comandant dârz care a știut să respecte legile războiului, chiar dacă era vorba de inamic. La un moment dat a primit ordinul comandamentului Armatei 3-a să lichideze cei cizzeci de mii de partizani, din catacombele Odesei. Cum legile internaționale ale războiului interziceau reprimarea populației civile, replica generalului Dăscălescu a fost executarea acestui ordin ar fi adus "consecințe dezastruoase pentru neamul românesc" (deși i se adusese la cunoștință că „nerespectarea acestui ordin duce la împușcarea pe loc fără judecată”). După opt zile același comandament l-a cerut să-și retracteze declarația. Până la urmă a avut câștig de cauză.

Mare l-a fost bucuria acestui luptător atunci când a primit un ordin scris direct de la mareșalul Antonescu, prin care se cerea să nu fie întreținut nimic „contra partizanilor dacă ei nu întreprind”.

Generalul Dăscălescu a luat frecvent apărarea unor subordonați, comandanți de divizii acuzați pe nedrept de înfrângerile suferite în unele lupte purtate în Rusia sovietică. Este cazul generalului de divizie Gheorghe Stăvescu comandantul Diviziei a 14-a, referitoare la pierderile suferite în zilele de 18-30 noiembrie 1942 în sectorul din partea de nord a satului, Gromki și celorlalte sate din împrejurimi. Astfel, generalul amintit înainta "Domnului General de Corp de Armată Nicolae Dăscălescu", la 13 decembrie 1942, un raport prin care arăta că deși "prin Ordinul nr. 300908 din 9 decembrie 1942 al Armatei a 3-a se retrage cererea Comandantului German de a fi dat judecării, totuși nu mi s-a redat și comanda, ridicarea căreia era motivată numai de această cerere". Singurele alternative erau "redarea sau ridicarea definitivă a comenzi", pentru a se justifica „cinstea și cariera unui general". Convins de nedreptatea acuzației, Nicolae Dăscălescu l-a sprijinit fără rezerve.

În timpul luptelor grele pe care le-a purtat pe frontul din răsărit, generalul patriot nu și-a uitat locurile natale și ca un bun creștin, a subvenționat repararea bisericii din Căciulești, ca unul din multele locuri de rugă și pentru oștenii de pe frontul teritoriilor luate samavolnic de Rusia stalinistă în vara anului 1942 ise aducea mulțumiri Comandantului Corpului 2 de armată pentru "primirea sumei de de lei 20.000, contribuția pentru reparația bisericii noastre" în condițiile "timpurilor excepționale prin care trecem" După ce preotul arăta că nu sunt cuvinte pentru "mărinimosul gest al Domniei Voastre" și "ruga pe bunul Dumnezeu să vă păstreze

întru mulți ani cu place, pentru binele și propășirea întregului neam” încheia emoționanta epistolă cu transmiterea mulțumirii întregului sat ”din tot sufletul pentru marea grijă ce ne-o purtați și vă spunem din tot sufletul să trăiți”.

Din documentele recent achiziționate reiese marele patriotism de care a dat dovadă unul din generalii de excepție pe care i-a plămădit poporul român, comandantul Armatei a 4-a române pe frontul antihitlerist, în luptele pentru eliberarea Transilvaniei, apoi a Ungariei și Cehoslovaciei. Din multitudinea acestor documente, rețin atenția cele referitoare la bătăliile purtate în primăvara anului 1945, pe teritoriul cehoslovac. Într-adevăr, Armata a 4-a română, condusă de bravul general, și-a făcut pe deplin datoria. Așa cum recunoaște însuși Dăscălescu, din cele ”240 de zile și de nopți în lupte extrem de grele și sângeroase”, cele din primăvara anului 1945 au fost cele ”mai brave pentru armata română”.

Se știe că urmașul plăieșilor lui Ștefan cel Mare, nscut în Căciuleștii Cracăului, a luptat ”în vest”, sub comanda mareșalului sovietic Malinovski”, având ”misiunea să câștig – cum ne spune în memoriile sale Dăscălescu – prin luptă, Independența și Suveranitatea României”. În luptele pentru cucerirea orașului Banca-Bystrica și împrejurimile acestuia, generalul a fost ”grav rănit în linia I, la 25 martie 1945”, dar nu a părăsit frontul și „a rămas la comanda bătăliei penbru a câștiga cu sacrificiul vieții“ și cum spunea ănsăși generalul ”am câștigat-o”.

Pentru aceste merite și altele viitoare, de până la sfârșitul războiului, a fost ”onorat cu înalte ordine de zi ale Comandamentului Suprem Aliat”, pe 25 martie și 13 aprilie 1945. Reține atenția și faptul că însuși Stalin, l-a ”onorat cu ordinele de zi” date de acesta în zilele amintite. Mai mult, Moscova ”a tras câte 120 lovituri de tun, la data de 25 martie și 13 aprilie 1945”. La toate acestea se adaugă scrisoarea de mulțumire a ”comandantului rus citită în fața ofițerilor și trupei diviziilor Armatei a 4-a române”, prin care se arăta ”vitejia și meritele excepționale ale generalului Nicolae Dăscălescu”. Nu întâmplător în cartea scrisă de către Ministerul României ”De la Moscova, în 1946”, i-a făcut cinstea celui care ”a făcut 40 de ani de carieră și 10 ani de război” să-l citeze ”printre personalități militare ale lumii care a contribuit la stabilirea păcii”.

Păcatul cel mare a fost că acest fiu de pe meleagurile nemțene a avut mri și nedrepte necazuri în regimul socialist.

Prima adresă nr. 159200 din 23 martie 1946, Ministerul Agriculturii și Domeniilor – Direcțiunea Proprietății și Bunurilor Statului îl invită pe ”Dăscălescu Nicolae, General de Corp de Armată, București, str. Regală nr. 18” să se prezinte în ziua de 4 aprilie 1946, la ministerul amintit, pentru a i se repartiza lotul de 5 ha teren arabil ”la care are dreptul în conformitate cu Legea nr. 310/1945 pentru împrumutarea Cavalerilor Ordinului ”Mihai Viteazul”. Din procesul verbal nr. 1989070 din 6 octombrie , întocmit de fosta Primărie a comunei Căciulești, reiese că ”producătorul G-ral Dăscălescu N-lai” era înscris în registrul agricol al comunei de pe apa Cracăului, cu o ”suprafață arabilă de 7,92 ha”. Conform cu acest proces-verbal generalul trebuia să predea ”cantitățile aferente” din recolta din 1948.

Încep necazurile. Într-un prim memoriu din 10 noiembrie 1948, adresat ”reședintelui Comisiei Generale Centrale de Revizuire a pensionarilor publici” declară recurs „contra deciziei” Comisiei de revizuire a pensionarilor pronunțată la data de 3

noiembrie 1948 și având conținutul "general N. Dăscălescu anulat art. 4" "Revizuirea pensiei" era legată și de faptul că n-a predat conform procesului-verbal amintit, "cota" de produse amintite. În memoriul citat, generalul relatează: "de la venirea în țară ca pensionar cele 5 ha – recompensă națională – de pe urma a 2 ani nefavorabili nu mi-au adus nici o acoperire în parte a cheltuielilor".

Revizuirea pensiei era concomitentă cu blocarea ei! Marele comandant de oști se adresa, culmea ironiei (!), comandantului Legiunii de jandarmi Neamț (nu se știe gradul – n.n.) prin care cerea - modestul, ca întotdeauna, eliberarea unui certificat de bună purtare" cerut de comisia din București. Emoționant este faptul că generalul a menționat că în perioada anului 1948 – așa cum reiese din adresa înaintată comandantului jandarmilor de Neamț – a "muncit personal" acest teren. "În tot timpul locuind la fratele său Gh. I. Dăscălescu, comuna Căciulești, Județul Neamț."

Se pare, că generalul Dăscălescu "deranja" pe cineva. Această rezultă și din "Memoriul asupra acuzațiilor de sabotaj agricol ce mi se atribuie" adresat "Comisiei se stat colectare de cereale" a fostei regiuni Bacău. În acest memoriu generalul Dăscălescu menționa că "în rezumat ca rezultat al meritelor mele din război din Apus în locul a 25 ha de teren, distincție națională (împroprietărit cu 25 ha de teren, distincție națională ca rezultat al luptelor din Răsărit din 1941, teren aflat la Ropcea în Bucovina – rămas în U.R.S.S. – n.n.), am fost împroprietărit cu "5 hectare recompensă națioanlă, fiind declarat prin aceasta chiabur pe raion și aruncat în lupta de clasă".

Și iată că incredibilul se produce: mareșe oștean din Căciuleștii Cracăului este arestat și întemnițat la Penitenciarul Jilava, începând cu 21 noiembrie 1951! Cauza? Tot "sabotajul agricol".

Din închisoare, generalul erou se adresează, la 30 mai 1953, președintelui Tribunalului raionului Piatra Neamț, cu "un memoriu la partea de cotă încasată în plus de stat de la subsemnatul pentru a fi înlăturată dosarului învinuirilor de sabotaj ce mi se aduc". Iată cum se relatează generalul erou, așa zisul "sabotaj agricol": întrucât cota a fost lăsată la subsemnatul de către comisia de treier a statului ca gaj, cota fiind în contestație cu raionul și regiunea (fosta regiune Bacăi – n.n.) contestație înaintată în iulie 1951 prin Sfatul comunei Căciulești și întrucât subsemnatul am fost privat de libertate începând de la 21 noiembrie 1951 (cu 40 zile înainte de încheiere anului), nu este dreptă măsura ca această cotă să fie supusă la majorări. La domiciliului subsemnatului cota a fost lăsată grupată, cântărită și etichetată la plecarea subsemnatului, la 21 noiembrie 1951 (e vorba de plecarea în închisoare- n.n.).

La fixarea cotei pe anul 1951 am fost nedreptățit fixându-mi-se cota gradului de fertilitate a comunei Căciulești în loc de gradul de fertilitate a comunei Dobreni (unde avea marea majoritate a suprafeței de teren arabil – n.n.), pentru următoarele produse agricole vegetale: 28 prăjini linte, 56 prăjini trifoi, 56 prăjini orz, 40 prăjini grâu, 16 prăjini porumb, cultivate la Dobreni".

Și în continuare, arată cum a fost "impus pe nedrept la cota de ceapă care nu este în plan, terenul fiind izolat în plin câmp departe de locuințe omenești și la intersecții de drumuri". La fel a fost impus pe nedrept și la "cota de ovăs și floarea soarelui pe care am comunicat la timp că nu mi s-a dat sămânța de către stat și n-am nici bani să le cumpăr, vitele fiind sechestrate de organele fiscalului".

Una peste lata oșteanului patriot nu i s-au ”scăzut din cotele anului 1951, cele 600 kg grâu și 200 kg orz pe care statul le-a reținut mai mult în anul 1950 și pe care le-a justificat Comisia de stat a județului Neamț la 16 septembrie 1950 și stabilit ca reținute mai mult. Chestiunea acestei cote se află la Consiliul de Miniștri, de unde s-a cerut sau înapoierea cotei sau reducerea din cota din 1951”.

Până la urmă va afla cu mâhnire, în închisoare, că va, rămâne în continuare etichetat ca autor al ”sabotajului agricol” și nu va primi nimic din produsele luate pe nedrept de către autpritațiile regimului socialist. Toate acestea se adaugă la altă nedreptate, de necrezut: ”Prin Deciziunea nr. 104291 din 3 noiembrie 1948 a Comisiei județene de Revizuire a Pensionarilor Publici de pe lângă Tribunalul Ilfov, sectorul galben (București – n.n.) mi s-au tăiat drepturile de pensie”, măsură ce ar fi fost luată ”pe baza art. 4 – atitudine antidemocratică”. Într-o stare sufletească jalnică încearcă în anul 1954 să-și redobândească libertatea. Astfel, din închisoarea de la Jilava se va adresa, în 14 iunie 1954, președintelui Colegiului de avocați a fostei regiuni București prin care ”Dăscălescu Nicolae a deținut în penitenciarul Jilava ”ruga a i se repartiza” pe tov. Avocat Vulpeanu Dumitru să mă apere gratuit în cauza ce formează obiectul dosarului nr. 589/54 la Tribunalul Capitalei R.P.R. Colegiul 4 penal cu termen în ziua de 28 iunie 1954”. Președintele colegiului amintit va fi, în sfârșit de acord, cu apărarea gratuită a generalului, care-și încheia petiția către același colegiu cu următoarele cuvinte: ”Luptăm pentru popor”.

Se pare că generalul N. Dăscălescu a câștigat recursul în procesul cu autoritățile regimului socialist din vara anului 1955. Deși nu deținem date exacte opinăm că în anul 1955 era din nou libertate. În acest an, mai precis la 20 octombrie 1955, se va adresa ministerului Forțelor Armate (Leotin Sălăjan – n.n.) și Consiliul de Miniștri al R.P.R., cerând repunerea în drepturile de pensie ”întrucât, prin documente asupra trecutului subsemnatului (N. Dăscălescu – n.n.) se poate constata omenia de care am dat dovadă timp de 50 de ani”.

Cererea dreaptă și legitimă a marelui comandant de armată va avea în cele din urmă câștig de cauză. La 15 ianuarie 1956, factorul poștal din comuna Căciulești îi înmânează adresa ”nr. M 65411 din 11 ianuarie 1956 a M.F.A. Direcția Secreatariat, Secția Reclamații”, prin care ”Generalul Dăscălescu I. Nicolae, com. Căciulești, Raion Piatra Neamț, Reg. Bacău” este anunțat că i s-a aprobat ”repunerea în drepturile de pensie începând cu data de 01.11.1955”

Până la sfârșitul vieții va urma un nesfârșit șir de petiții și reclamații făcute de eroul nostru, către autoritățile locale și centrale, pentru obținerea unor drepturi imobiliare deținute de acesta în Piatra Neamț. Din una dintre acestea, adresată ”Consiliului de Miniștri al R.P.R. ”, pentru ”restituirea unui imobil situat în orașul Piatra Neamț” aflăm că, ”Generalul pensionar N. Dăscălescu”, locuia în str. I.V. Stalin, nr. 126. Mai târziu, dintr-o declarație dată la Notariatul de stat Piatra Neamț, la 30 august 1963, aflăm că N. Dăscălescu avea ”domiciliul flotant în Calea Bicaz, nr. 126” (fostă I.V. Stalin n.n.).

Din ultima perioadă a vieții generalului N. Dăscălescu, anii 1963-1969, deținem numeroase documente referitoare la activitatea lui în calitate de comandant al Armatei a 4-a române în războiul contra Germaniei hitleriste, purtat pe teritoriul Cehoslovaciei, precum și despre comportamentul soldaților români față de populația

cehodloacă. Iată ce declara generalul la 28 august 1963: "La intrarea Armatei 4 române în Cehoslovacia, subsemnatul a fost în linia i-a de luptă și am fost surprins de absențe, în satele cehoslovace în care intram, a oricărei ființe omeniești. Din multele cercetări am găsit ascunși în locuințe subterane, refugiați de groaza venirii armatei române. Mi s-a afirmat de populație că elementele necunoscute au făcut propagandă intensă contra armatei române afirmând că această armată omora civilii, le scotea ochi, tăia nasul și urechile. Această constatare m-a silit să iau următoarele măsuri: "orice ostaș român ce calcă legile internaționale ale războiului și ale omeniei va fi imediat arestat, i se va încheia acte, va fi legat și înintat subsemnatului, sub escortă, să-l împuște personal!". Această măsură a cerut Sericiului Pretoral al armatei, condus de colonel Const. V. Niculescu, o supraveghere neobosită, ontinuă și extrem de atentă pentru a aduce populației civile cehoslovace încrederea în armata română, care a venit în Cehoslovacia să o elibereze și să nu omoare populația.

Datorită devotamentului extraordinar deus de Serviciul Pretoral al armatei, s-a ajuns ca populația cehoslovacă să capete o stimă, admirație și simpatie deosebite pentru armata română și să dea armatei române, fără să i se fi cerut, cel mai prețios serviciu pe front prin restabilirea comunicațiilor, aducerea de muniție etc". Datorită acestui fapt, se arată în continuare în Declarația lui Dăscălescu, "s-a ajuns ca România să fie scutită de daune de sute de milioane de lei pe care le-ar fi pretins Cehoslovacia, ca rezultat al abaterilor ostașilor români de la legile internaționale ale războiului și ale omeniei, ajungându-se la colaborarea perfectă a populației cu armata română și nu sabotarea armatei române și războiul de pertizani".

Arhivele Naționale Direcția Jud. Neamț au achiziționat recent documente (în special corespondență), adresate, în epocă generalului Dăscălescu, de diferiți foști subalterni de-ai săi. Dincolo de faptul că un subaltern e un subaltern, fiind decitentat să-și măgulească șeful, scrisorile conțin totuși admirația pentru caracterul omului și din acest punct de vedere (unanim) sunt interesante și revelatoare.

Într-o scrisoare din Brăila, datată 20 septembrie 1964, un fost ofițer din comanda Regimentului 38 Infanterie, Divizia 10 se adresa generalului Dăscălescu cu "o clocotire plină de adâncă afecțiune pentru personalitatea d-voastră, pentru însușirea primă ce v-a caracterizat – de-a înfăptui numai binele – de a crea și a câștiga iubirea și încrederea nețărmuită a subalternilor ce i-ați avut sub comandă". Același ofițer se adresa lui N. Dăscălescu, un an mai târziu, în ziua nașterii Maicii Domnului, la 8 septembrie 1956, pentru "a-și opri o clipă gândurile și la ostașii de pe câmpiile Brăilei, Ialomiței și Tulcei ce nu v-au uitat niciodată".

Cu ocazia zilei onomastice, din 6 decembrie 1965, generalul C. Trestioreanu din Buzău, îi ura, împreună cu soția, "din tot sufletul, de ziua numelui dumneavoastră, sănătate și zile frumoase de fală și mândrie, căci sunteți un falnic fiu al acestui neam și ați fost un mândru ostaș apărător al iubitei noastre patrii!".

Cu adâncă emoție și recunoștință îi scria, la 1 mai 1967, din Brașov, colonelul în rezervă D. Vasilescu, ca răspuns la felicitările adresate de bravul nostru general cu ocazia sărbătorilor de Paști: "ați fost un mare General și mai ales un mare Român". În scrisoarea în discuție se aprecia și omenia și marea dragoste a generalului pentru oșteanul român, subliniindu-se printre altele că "nu ați trimis în judecată nici un soldat sau ofițer, totul clasându-se". Cu ocazia "Sfintelor Sărbători ale Nașterii Mântuitorului

și a Anului Nou 1968”, veteranul colonel I. Vlad din Brăila, scria în 30 decembrie 1967, că ”în aceste zile ale Sfințelor Sărbători a Nașterii Mântuitorului și a Anului Nou 1968 ne-a deschis nouă pe pământ, sufletelor zbuciumate, nădejdea de viață an de an până la bătrânețe, iar bunul Dumnezeu să vă ajute să fiți mereu același mare suflet și far pentru toți acei ce vă cunosc, vă admiră și vă păstrează cele mai frumoase aduceri aminte”.

Duminică, 10 martie 1968, profesorul universitar bucureștean Constantin N. Tomescu, într-o epistolă intitulată ”Salutare, prietene, Domnule General Dăscălescu”, îl informa pe compatriotul nostru despre ”o plăcută conferință, ținută în ziua de vinri, 8 martie, de scriitorul colonel Uba Traian, având titlul ”Cu bricul Mircea în jurul Europei”. Reputatul profesor menționa: ”mi s-a umpkut sufletul de mulțumire, de o aleasă bucurie, când acest colonel ne-a relatat că, întâlnindu-se în portul Toulon cu personalități militare și civile, un vestit general francez l-a întrebat: ”Cum se află valorosul, viteazul dumneavoastră general Dăscălescu? Esănătos? Vărugăm să-I transmiteți din partea noastră calde și respectoase salutări”.

Cu ocazia ”Sfințelor Sărbători ale Învierii Domnului Nostru Iisus Hristos”, colonelul Cucovanu îi transmitea din Brașov, la 13 aprilie 1969, ani mulți și sănătate ”spre bucuria celor care vă iubesc, vă stimează și vă nutresc cele mai bune sentimente și înaltă considerațiune – ca un omagiu pentru frumoasa și neuitata d-voastră atitudine de șef și comandant”. Cu același prilej, generalul Negrescu îi scria ”să dea Domnul ca urarea creștinească ”Christos a înviat!” să ducă la triumful Adevărului, Iubirii și Păcii pe care EL a propovăduit-o”.

Cu adâncă emoție și profunde amintiri, generalul pitrean Manoliu îi scria, la 24 august 1969, din București (cu o lună înainte de moartea bravului oștean) că în timpul marilor serbăride la Mărășești ”privind întinderile până în zări, m-a furat gândul și la D-vs, parcă întrebându-măpe unde o fi ”rostuit” cu tunurile marele nostru erou Dăscălescu?”. Același general, otogenar născut în orașul de la poalele Pietricicăi, care îl ruga pe camaradul de arme , Dăscălescu, să-l ajute pe fratele său, ”bietul Vali”. Dar camaradul devotat nu-i putea scrie: la 28 septembrie 1969, marele comandant de oști din cel de-al doilea război mondial și-a dat ”obștescul” sfârșit!.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- 1.) D.J.N.A.N., fond familial „N. Dăscălescu”, dosar 1/1939, f. 1-5.
- 2.) *Idem*, dosar 2/1940, f. 1-10.
- 3.) *Idem*, dosar 3/1942, f. 1-3.
- 4.) *Idem*, dosar 4/1945, f. 1-6.
- 5.) *Idem*, dosar 5/1946, f. 1-6.
- 6.) *Idem*, dosar 6/1948, f. 1-2.
- 7.) *Idem*, dosar 7/1953, f. 1-12.
- 8.) *Idem*, dosar 8/1955, f. f. 1-9.
- 9.) *Idem*, dosar 9/1965, f. 1-10.
- 10.) *Idem*, dosar 10/1969, f. 1-13.

THE GENERAL NICOLAE DĂSCĂLESCU IN ARCHIVES DOCUMENTS

SUMMARY

To the County Direction of Neamț of the National Archives are being kept some of the inedit documents regarding the military activity of that who was the General Army Corp, Nicolae Dăscălescu, one of the greatest commanders of the Romanian army in the Second World War.

The Author Gheorghe Radu relates some fact about this personality related in the documents mentionede above.

CĂMINELE CULTURALE DIN JUDEȚUL VASLUI LA SFÂRȘITUL ANILOR '40

Valentin Vasile

„Un sat fără „Cămin de cultură”
Chiar dacă are școală și biserică,
n-are preot și învățător...”

Sub acest motto, în anul 1924, s-a adoptat decizia înființării căminelor culturale în toate localitățile României aflate sub directa oblăduire a Fundației Regale „Carol I”. De obicei, „nașterea” unui cămin era anunțată în zilele de sărbătoare la încheierea slujbei religioase de la biserică fiind deschis tuturor membrilor comunității. Un comitet de inițiativă (învățător, preot, agronom, ș.a) se ocupa de organizarea noului așezământ și informa oamenii despre beneficiile activităților sale. Prin legea de organizare a Fundației fiecare comună era obligată să acorde o suprafață de pământ pe care să fie construit localul noii instituții. Până la executarea și finalizarea sediului, căminul își desfășura activitatea într-o sală de clasă de la școală, la primărie, banca populară ori într-un local închiriat. La sfârșitul lucrărilor noua locație avea o sală pentru bibliotecă și muzeu, alta pentru depozit, o sală pentru birou precum și o baie și infirmerie pentru nevoile satului.¹ Căminele culturale au înregistrat valori apreciabile în privința activităților demonstrată de cursurile organizate de această instituție (cursuri de gospodărie, de informare agricolă, de alfabetizare, organizarea de șezători, etc). Anii războiului au diminuat viața culturală la sate dar fără să dispară. La 15 nov.1944, Preotul Mihai Marinescu (Subdirector al Căminelor Culturale) a prezentat un raport al activității acestei instituții culturale. Cu toate că, datele sunt incomplete, orientativ pot fi amintite: 5.331 cămine culturale existente din care 4.178 aflate în granițele țării (în momentul respectiv) (regionala Muntenia: 1.400 cămine, Moldova: 1.005, Oltenia: 881).² Interesante sunt datele privind conducătorii căminelor: 1.338 preoți, 1.112 învățători, 144 țărani, 47 notari, 52 avocați (președinți) și 604 preoți, 2.344 învățători, 59 țărani (directori); datele pot fi folosite comparativ cu situațiile înregistrate în anii 1948-1949 când respectivele așezăminte culturale erau conduse de oameni fără nici un fel de pregătire intelectuală dar toleranți și încurajați de regimul totalitar comunist. Funcțiile căminului cultural de la momentul 1924 și până la venirea la putere a comuniștilor (mar.1945) a fost de reală îmbunătățire a vieții culturale și spirituale a satului românesc a cunoscut o deturnare fiind concentrată la sfârșitul anilor '40 pe lupta de clasă, promovarea ideologiei comuniste și impunerea unor activități obligatorii pentru oamenii satelor.

¹ *Căminul cultural*. Îndreptar pentru condiția culturii de la sate, Fundația Principele „Carol I”, București. 1924, p.17.

² *Căminul cultural*, nr.3-4/mar.-apr.1945,p.219.

Sub aceste auspicii noul regim politic (regimul comunist) a trecut la organizarea și reorganizarea căminelor culturale la sate și orașe oferindu-i noi funcții, în conformitate cu aspirațiile noii puteri. Acțiunea era organizată și coordonată de Min.Artelor și Informațiilor aflat sub conducerea lui Octav Livezeanu (13 apr.1948-12 iul.1950) sarcinile revenind secretarului general (Dumitru Mihalache) și Direcției Așezămintelor Culturale din cadrul ministerului. Rolul căminelor a fost explicat de D.Mihalache în „Almanahul Căminelor Culturale” și cităm: „...în cartierele căminelor orașelor, prin târgușoare, sate mari și mici, cătune, oamenii muncii dornici de lumină, setoși de cultură își clădesc instituțiile de cultură-școli și cămine culturale...așa înțelege clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și conduse de P.M.R., acolo unde era întunericul neștiinței și al exploatării să aducă lumina binefăcătoare a științei, culturii și înlăturarea exploatării omului de către om”.³

Căminele culturale trebuiau să contribuie la desăvârșirea formării omului nou, element decisiv în construirea societății socialiste. Prin activitatea căminelor culturale se dorea dezvoltarea interesului pentru știința de carte (lichidarea analfabetismului), înlăturarea prejudecăților, misticismului considerate piedici în răspândirea culturii la sate. Secretarul general al Ministerului Artelor și Informațiilor, încheia articolul printr-o recomandare cu vădit caracter propagandistic: „căminul cultural să fie cea mai iubită casă din sat și atunci căminul cultura își va îndeplini rolul de înnoitor de viață”.⁴

Pentru a se crea circuitul activității unor astfel de așezăminte, Min.Artelor a înființat Comitetele Județene ale Căminelor Culturale în subordinea cărora se aflau căminele și ateneele culturale din fiecare județ. În anul 1948 au fost înființate numeroase cămine culturale la recomandările autorităților centrale indiferent de particularitățile economice și sociale ale localităților; nu de puține ori pentru a justifica o activitate onorabilă se vedeau obligate să mai înființeze pe hârtie niște cămine culturale în cătune foarte îndepărtate și greu de verificat. Comitetul jud.Vaslui aflat sub conducerea lui D.Ionescu furniza următoarele date Ministerului Artelor: în noiembrie-decembrie 1948 își desfășurau activitatea 107 atenee și cămin culturale (94 cu acte de constituire și 13 noi înființate în curs de întocmire a actelor) dintre care 25 activitate bună sau normală, 24 slabă și 50 mediocră.⁵ Căminele culturale, în cele mai multe cazuri, erau găzduite de o sală de școală pentru că foarte puține aveau un local propriu; de altfel, la nivelul jud.Vaslui, în februarie 1949, existau doar 4 localuri proprii, 4 în curs de construcție, 12 închiriate, restul în localul școlilor, a primăriilor și cooperativelor.⁶ Activitatea căminelor culturale a fost supusă analizei în cadrul consfătuirilor organizate, în luna martie 1949, în 10 orașe reședințe de județ cu cei 58 de conducători de comitete județene ale căminelor culturale. După primele rapoarte, s-a constatat: „interesul crescând al oamnelor muncii de la orașe și sate pentru problema culturală” în întreaga țară. De precizat că acest interes crescut pentru activitatea căminelor culturale era insuflat oamenilor de către reprezentanții

³ *Almanahul căminelor culturale*, București, 1949, p.139.

⁴ *Ibidem*, p.142.

⁵ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.), Ministerul Artelor și Informațiilor, dos.nr.76/1948, f.8.

⁶ D.A.N.I.C., Ministerul Artelor și Informațiilor, dos.nr.699/1949, f.10.

comunităților locale la ordinele directe primite de la București. Despre căminele culturale înființate înainte de anul 1945 s-a comentat în termenii cei mai duri, fiind considerate, "focare de ură, de dușmănie, izvoare de otravă burgheză"⁷ și care după preluarea puterii de către comuniști (chiar și parțial) lăcașurile au fost transformate „în adevărate așezăminte de cultură care răspândeau prietenia și dragostea frățească între popoare, lumina binefecătoare a științei, a culturii...constructor al unei vieți noi superioare, un luptător pentru pace și cultură.”⁸ [n.a. ultimele informații pot fi puse semnul semnului îndoielii]

În luna ianuarie 1949, la nivel național, se raporta activitatea a 374 atenee populare (83 în București), 8.139 cămine culturale sătești, iar numărul echipelor artistice de cor se ridica la 4.200, trupe de teatru 3.600, trupe de dansuri populare 3.200. Numărul manifestațiilor culturale, în luna ianuarie 1949 s-a ridicat la 20.242 cu participarea a peste 2.000.000 muncitori și țărani. Acțiunile organizate aveau un pronunțat caracter ideologic și susținem această afirmație prin concluziile generale ale consfăturilor. „Căminul cultural trebuie să se transforme într-un adevărat centru de lumină, în purtătorul de cuvnt al ideologiei și culturii înaintate în masse”⁹. Prin rezoluția C.C. al P.M.R. din 3-5 martie 1949 s-a hotărât declanșarea procesului de colectivizare a agriculturii, iar, Căminele culturale au avut rolul de a populariza această decizie politică. Pentru a reuși în acest demers era necesară intensificarea acțiunii de „culturalizare a maselor” [n.a. putere de convingere a țăranilor pentru înscrierea pământului în gospodăriile agricole colective] ciu ajutorul colectivelor căminelor culturale formate din „elemente talentate ale țăranimii muncitoare, intelectualii cinstiți și săraci ai satelor”¹⁰.

Rolul principal al căminelor culturale l-a reprezentat creșterea nivelului cultural al țăranilor, al muncitorilor și orășenilor și să implementeze ideologia comunistă, la sate și orașe contribuind la construirea societății socialiste.

Care erau etapele înființării și activității căminelor culturale ?

Comunitatea locală la recomandarea expresă a Comitetelor Județene locale adopta decizia de înființare a unui cămin cultural condus de un director ales din rândurile membrilor colectivului. De regulă, funcția de conducere era exercitată, în proporție de peste 70 % de țărani muncitori care nu aveau o pregătire minimă pentru noua funcție și adesea se înregistra o activitate scăzută. Pavoazarea sălii de spectacole era foarte importantă și pentru că nu se respectau recomandările sugerate de la București s-a hotărât trimiterea unei circulare prin care se stabilea clar ce trebuia să existe pe pereții sălilor. Astfel, pe peretele din față (deasupra scenei) erau așezate portretele celor patru mari dascăli ai proletariatului (Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Ilici Lenin, Iosif Visarionovici Stalin). Pe peretele nr.1 din stânga se va așeza stema R.P.R., în stânga stemei, portretul Președintelui Prezidiumului Dr.C.I.Parhon, iar în dreapta portretul Președintelui Consiliului de Miniștri Dr.Petru Groza; deasupra stemei și a portretelor va fi așezată lozinca „Trăiască Republica Populară Română”.

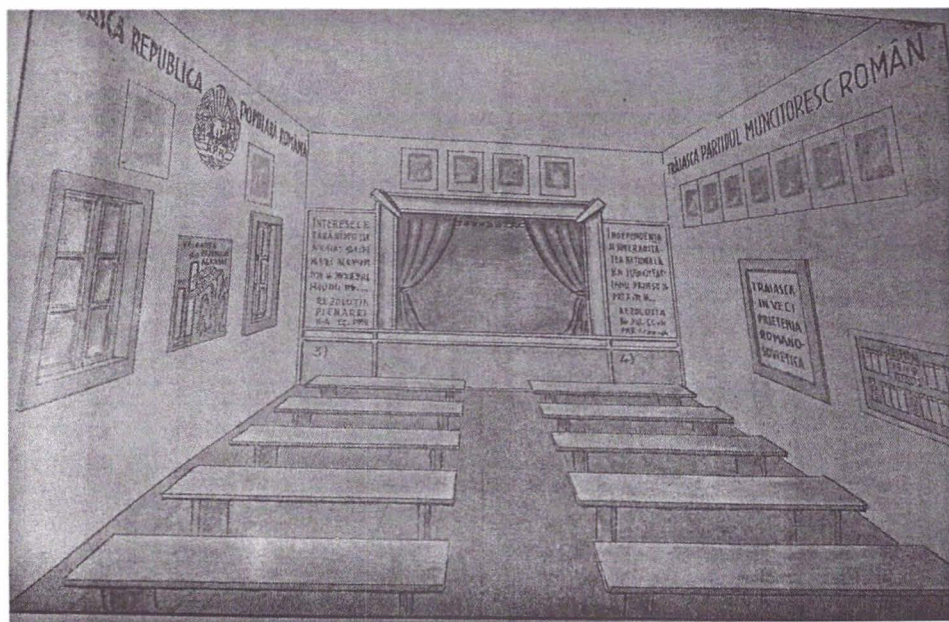
⁷ *Îndrumător cultural*, nr.5/mai 1949, p.75.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p.81.

¹⁰ *Ibidem*.

Pe peretele nr.2 din dreapta, de la stânga la dreapta, vor fi așezate portretele lui Gh.Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Lothar Rădăceanu, Iosif Chișinevschi și Alexandru Moghioroș (secretari ai C.C. al P.M.R.), iar deasupra portretelor Secretariatului P.M.R. afișate două lozinci: „Trăiască P.M.R.” și „Trăiască prietenia româno-sovietică”.¹¹ Pe peretele din față, în stânga scenei se va regăsi lozinca „Interesele țărănimii muncitoare nu pot fi rezolvate decât prin luptă în alianță și sub conducerea clasei muncitoare”, iar pe peretele din dreapta de lângă scenă așezat alt citat: „Regimul democratic a creat condițiile de dezvoltare și de propășire economică, socială, politică și națională atât pentru poporul român cât și pentru naționalitățile conlocuitoare”.¹² Pentru a vizualiza sala de spectacole și a vedea locurile unde ar fi trebuit amplasate tablourile și lozincile oferim următoarea imagine:

Organizarea unei biblioteci în orice cămin cultural a reprezentat un deziderat important al perioadei respective; de obicei, se încerca identificarea unui spațiu în care să fie găzduită până la construirea unui cămin cultural prevăzut cu săli de lectură și depozit de carte. Fondul de carte era asigurat de autoritățile centrale și județene și consta în livrarea unui număr de cărți în funcție de spațiu și de cititori. O bibliotecă avea minim 25 volume și oferim ca exemple bibliotecile din Protopopești, com.Tăcuta (124 volume)¹³, Domnița, com.Țibana (46 volume)¹⁴, Negrești, com.Negrești (311

¹¹ *Îndrumător cultural*, nr.2/februarie 1949, p.55.

¹² *Ibidem*.

¹³ D.A.N.I.C., fond Ministerul Artelor și Informațiilor, dos. nr. 695/1949, f.67.

¹⁴ *Ibidem*, dos. nr. 696/1949, f.120.

volume)¹⁵, Tanacu, com.Tanacu (260 volume)¹⁶. Mobilierul sălii era format dintr-o masă mare, scaune, dulapul pentru cărți și într-un colț masa de lucru a bibliotecarului, sala decorată cu o hartă a țării și îndemnuri de citit, cum ar fi:

Almanhul Căminelor Culturale, București, 1949, p.231

Bibliotecarul pentru a eficientiza activitatea stabilea zilele și orele când biblioteca era deschisă cititorilor (de regulă, de 3-4 ori/săptămână). Dintre manifestările culturale sătești cele mai importante erau șezătorile serale și duminicale.

La șezătorile serale se dezbăteau probleme de actualitate politică și culturală prin cititul colectiv și prin parcurgerea cu mare atenție a cotidianelor și a diferitelor broșuri propagandistice. De asemenea, organizate audiții colective la radio și chiar partide de șah. La început numărul participanților a fost destul de redus, dar s-a constatat o creștere în lunile de iarnă datorită neparticipării țăranilor la muncile agricole. În spectrul cultural, șezătorile duminicale îndeplineau cel mai important rol. Autoritățile centrale au impus desfășurarea acestor activități după un anumit tipar și program prestabilit. Sub argumentul ajutorării organizatorilor în alcătuirea programelor fiind cunoscute greutățile în găsirea materialului s-a tipărit „Îndrumătorul cultural” (revistă de propagare a ideilor comuniste prin cultură) folosit pe scară largă; publicația conținea toate materialele ce trebuiau folosite la șezători în funcție de evenimentele și problemele zilei respective. „Schimbarea acestora însemnează situarea în afară de realitate”¹⁷

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, dos.nr.698/1949, f.75.

¹⁷ *Îndrumătorul cultural*, nr.9/sept. 1948, p.48.

P R O G R A M E

Ita cum trebat folositi pentru șezători „Indrumătorul Cultural” Nr. 2—1949.

	Pag.
DUMINICA 6 FEBRUARIE — Despre Planul Economic al Statului (conferință)	9
— Intrăcere în muncă (muzică) — Vezi Indrumătorul Cultural Nr. 9-1948	9
— Anul primului plan de Jan Boghici (poezie)	4
— Inutul muncii (muzică)	21
— Hora Jăcăului, plan de Iuliu Rețiu (poezie)	63
— Inscrisoarea de pe Jurnal de Gavril Mihail (poezie)	22
— Hai-rup! de G. Palade (muzică)	25
DUMINICA 13 FEBRUARIE — Luptele muncitorilor ciferiști dela Grivița (conferință)	10
— Erilor ciferiști (poezie) de Marie Bonu	32
— Inutul ciferiștilor (muzică) — Vezi Indrumătorul Cultural Nr. 3-1948	83
— Neculai (poezie) de Victor Tulbure	45
— Vasile Roată de G. Demetru Pop (poezie)	24
— Hai-rup! (muzică) de C. Cristien Sărbu	13
— Poemul ucenic (poezie) de Carpa Carvina	27
— 1992 (poezie) de Carpa Carvina	12
— Așa s'a călăt oțelul (teatru) de F. Bondareno	56
DUMINICA 20 FEBRUARIE — Lupta împotriva sastinței de carte (conferință)	42
— De ziua sărbătorii (poezie) de Pavel Ghermen	30
— Armata Roșie (poezie) de A. Blagov	47
— Tovăște noastră învață certe (poezie) de Victor Nămolaru	20
— Buchile din abeceder (poezie) de Iuliu Rețiu	49
— Dintr'un hotăr la altul (muzică) Djerjinski	60
— Povestea unui oștes de gardă (poezie)	7
— Înțoarcerea (muzică) de Dan Pocrass — Vezi Indr. Culf. Nr. 3—1948	20
— Puneți mâna și 'nvățați, monolog de S. Sigartău	48
— Scrișorile (teatru) de Vințilă Tudose	43
DUMINICA 27 FEBRUARIE — Pregătirea seminelor pentru însămnății (conferință)	31
— Ileana citeșta (poezie) de Ion Sarabreanu	29
— Zori de bucurie (muzică) — Vezi Indrumătorul Cultural Nr. 3—1948	33
— Am învățat să citeșc, am învățat să scriu (poezie) de I. G. Boldici	43
— Indăm pentru sora mea învățatoarea (poezie) de Vasile Feleș	31
— Pe ogoere (muzică) — Vezi Indrumătorul Cultural Nr. 8	29
— Măcuța Marie (poezie) de Vințilă Ornaru	33
— Moș Marin a înțeles (poezie) de Suzana Delciu	33
— Gheorghe Doje (teatru) de Petru Vințilă	33

Conferințele „ION CREANGĂ” și PLOAIA. VÂNTUL ȘI ZĂPADA” vor fi cetite la șezători serale și completate cu un program literar potrivit.

De pildă la conferința „ION CREANGĂ”, se va ceti și povestirile sau basmele lui. Recomandăm: „FATA BOSATULUI ȘI FATA SĂRACULUI” sau „CAPRA CU TREI IEZI”

IN DEOȘTE, PROGRAMELE ȘEZĂTORILOR SERALE
POT FI BINE COMPLETATE CU MATERIAL ȘI
CONFERINȚE LITERARE DIN „ALMANAHUL CĂMINELOR CULTURALE” 1949.

Ascultați în fiecare Joi, între orele 17.30—18, la Radio — Ora Căminelor Culturale.

Almanahul căminelor culturale, nr.2/februarie 1949, p.88

Programul unor astfel de șezători cuprindea conferințe, poezie, teatru, muzică și dansuri care se desfășurau în primele ore ale dimineții. Activitatea căminelor culturale în jud.Vaslui s-a încadrat în limitele posibilităților și a disponibilității țăranilor și muncitorilor de a participa la manifestările organizate de aceste așezăminte. Anul 1948 a fost destul de slab din punct de vedere cultural având drept cauze în numărul mic de cămine, imposibilitatea procurării la timp a materialelor pentru programele artistice, neparticiparea oamenilor la astfel de manifestări, numărul foarte mic de cărți, ș.a. Dintre evenimentele mai importante, consumate pe parcursul

anului 1948, amintim: concursul din 7 nov.1948, ca semn al prieteniei româno-sovietice, la Vaslui și la care au participat căminele culturale din localitățile învecinate. Actori profesioniști au întreprins un turneu prin județ având mai multe reprezentații (30 dec.1948, la Căminul Cultural Chircești s-a pus în scena piesa „Capra Zamferei” în fața a 100 spectatori).¹⁸ Cartea folosită ca instrument de popularizare a noului regim se găsea într-un nr.redus în multe localități vasluiene (existau 10 biblioteci cu peste 800 volume); de precizat că, bibliotecile existente în județ au fost supuse procesului de epurare (măsură adoptată din 1945) a lucrărilor considerate „naziste”. Se oferea ca exemplu, Căminul Cultural Bălțați unde s-ar fi găsit literatură nazistă, iar președintele Căminului Cultural (Preotul Bucată) trimis în judecată; la nivel județean au fost epurate 2.028 volume.¹⁹ Despre activitatea căminelor culturale aflăm informații din „darea de seamă” realizată de activul conducerii căminelor culturale Vaslui adresată Direcției Așezămintelor Culturale București. În luna ianuarie 1949 erau date în funcțiune 114 cămine culturale cu 8.700 membri. Căminele aveau 83 biblioteci cu un număr total de 5.200 volume și s-au desfășurat 283 manifestări (serbări și șezători) la care au participat 19.000 țărani.²⁰ Serbările s-au putut organiza cu ajutorul celor 83 coruri, 55 trupe de teatru și 56 trupe de dansuri și a activului căminelor însoțite de tineretul sătesc și organizațiile de masă.²¹ Raportul mai informa: căminul cultural Chetrești a organizat colective de muncă sătești îndrumate și verificate de activul căminului; ședințe cu tineretul satelor în fiecare duminică. Din informație nu putea lipsi autocritica evidențiată astfel: muncă de lămurire insuficientă pe teren, nu s-a verificat pre mult activul căminelor de la sate, nu a fost stimulată munca căminelor evidențiate și nu s-a păstrat legătura cu conducerea căminelor.

Comentariul Direcției Așezămintelor Culturale era destul de aspru: lipsea vederea de ansamblu asupra problemelor, informări nereale (organizarea de ședințe cu tineretul în fiecare duminică considerate „vorbe goale”), mobilizare slabă a oamenilor de a participa la acțiunile culturale organizate de cămine, activitatea slabă a conducerii activului județean; de asemenea, s-a consemnat că jud.Vaslui era printre cele mai slabe jud. din punct de vedere al activităților culturale și faptul că există o concepție confuză despre rolul căminului în rândurile oficialilor județeni și locali.²² Raportul pe luna februarie 1949 oferea noi date despre ce se întâmpla, în județ, din punct de vedere cultural. Se consemna existența a 119 cămine (116 în mediul rural) din care 38 % cu activitate bună și foarte bună (3-4 serbări/lună), 50 % activitate medie (2 serbări/lună) și 12 % activitate slabă (o singură serbare/lună); organizate 313 serbări și șezători la care au participat 32.300 cetățeni.²³ Evenimentele culturale realizate cu ajutorul celor 92 coruri (2.022 persoane), 63 trupe de dansuri (858 membri) și 68 trupe de teatru (129 piese jucate). Din cauza timpului prea scurt pentru o pregătire cât mai temeinică a programelor ce urmau a fi susținute la șezătorile duminicale s-a decis ca o singură

¹⁸ D.A.N.I.C., Ministerul Artelor și Informațiilor, dos. nr. 404/1948, f.269.

¹⁹ *Ibidem*, f. 270.

²⁰ *Ibidem*, dos. nr. 699/1949, f. 5.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, f. 2.

²³ *Ibidem*, f. 8.

trupă să execute numărul respectiv la 3-4 cămine culturale în aceeași zi. De asemenea, 102 biblioteci erau deschise amatorilor de lectură și aveau un număr total de 11.702 volume, 3.067 cititori și 3.457 cărți citite. Aparatele radio în număr de 10 bucăți erau folosite pentru a întări acțiunile ideologice ale comuniștilor (în fiecare joi, între orele 17.30-18.00 audiată emisiunea Ora căminelor culturale).²⁴ Cu privire la noul raport, Direcția Așezămintelor Culturale București, prezenta următoarele observații:

activitatea căminelor s-a îmbunătățit dar mai trebuia completată cu alte activități;

nu s-au comunicat "întreceri socialiste" individuale între directorii de cămine, biblioteci, conducătorii de echipe artistice, etc;

în fiecare cămin cultural să existe câte o trupă de dans, cor și teatru și să nu mai împrumute de la alt cămin sub motiv că propria sa echipă nu a avut timp să se pregătească.²⁵

Deși răspunsul autorităților de la București este în linii mari pozitiv, încă se mai atrăgea atenția asupra unor neajunsuri din activitatea acestor cămine culturale. De precizat că, se critica lipsa de date cu privire la numărul analfabeților și măsurile adoptate de căminele culturale pentru ascuțirea luptei de clasă cu exemple concrete. Activul județean al căminelor culturale din Vaslui a încercat să respecte indicațiile primite și a început să raporteze ceea ce se dorea la București. În luna sept. 1949, Secția de Artă și Cultură a Comitetului Provizoriu al Sfaturilor Populare din Vaslui, prin adresa nr.517/4 oct.1949, relatează despre activitatea celor 149 cămine (133 activitate bună și 16 activitate slabă), 147 biblioteci (număr total de 22.972 volume, 4.635 cărți citite de către 4.071 cititori), 145 citiri în colectiv la sediu și în sat (2.770 participanți), 251 șezători duminicale (programe artistice din Îndrumătorul culturale) la care au luat parte 38.965 persoane, 47 șezători serale (2.229 persoane) și s-a consemnat activitatea a 140 trupe de dans, 135 trupe de teatru și 140 coruri formate din tinerii satelor vasluiene.²⁶

Căminele culturale au primit 16 aparate radio și s-au organizat doar 32 audiții (806 ascultători) întrucât o bună parte nu funcționau din cauza lipsei bateriilor, imposibil de găsit pe piață, iar căminele nu aveau fonduri pentru a comanda baterii anodice. O componentă importantă a activităților căminelor culturale a reprezentat-o șezătorile serale și duminicale. Șezătorile serale cuprindeau lecturi din cărți, în special cele cu caracter agricol, prelucrări de articole din "Scânteia" insistându-se asupra planului de stat, însămânțărilor de toamnă și erau oferite informații despre realizările clasei muncitoare și a realităților din U.R.S.S.²⁷ Șezătorile duminicale aveau în program conferințe, piese de teatru, recitări de poezii, cântece și dansuri și care s-au bucurat de o participare mai numeroasă a țăranilor; de asemenea, s-a ascuțit lupta de clasă și îngredită tot mai mult chiaburimea satelor (țăranii înstăriți) [n.a. printre altele și scopul acestor activități]. De altfel, se arăta că prin aceste șezători „se duce munca

²⁴ *Ibidem*, f.10.

²⁵ *Ibidem*, f.11.

²⁶ *Ibidem*, f.89.

²⁷ *Ibidem*, f.90.

pentru alianța clasei muncitoare explicându-li-se ajutorul dat de clasa muncitoare, țărănimii pentru a putea scutura jugul boieresc”.²⁸

Mobilizarea pentru participarea la șezători era efectuată cu ajutorul activiștilor de cămin, tineretului UTM-ist dar și de oficialitățile locale. Raportul s-a înscris pe linia agreată de Direcția Așezămintelor Culturale deși existau îndoieli cu privire la veridicitatea informațiilor. Pentru a cunoaște cu exactitate situația din teren, la sfârșitul anului 1949, M.Balica (referent la Direcția Așezămintelor...), în baza delegației nr.47.875/1949, a plecat în jud.Vaslui pentru a coordona activitatea Secției de Artă și Cultură cu privire la organizarea concursurilor din 30 dec.1949 (aniversarea a 2 ani de la proclamarea R.P.R.). Constatările reprezentantului de la București erau diferite față de datele trimise din județ. Munca culturală era anevoioasă, nu exista o mișcare de masă în jurul căminelor culturale și nu s-a creat obișnuința ca sătenii să vină Duminica la șezători (cum se întâmpla în alte județe). Locuitorii au un nivel cultural scăzut, asemenea județelor din Sudul Moldovei, numai în acest județ erau de 13.000 analfabeți. La concurs nu au participat decât căminele culturale din 3 plăși (Vaslui, Negrești, Codăești) pentru că în plasa Pungești drumurile erau impracticabile. Printre alte deficiențe constatate, putem aminti descompletarea echipelor artistice din cauza încorporării unui număr important de tineri; o parte din membrii trupelor care participau la spectacole cu onorariu solicitau 60 % din încasări, cererile fiind respinse și aceștia refuzau să mai participe la programele artistice.²⁹ Concluziile vizitei din jud.Vaslui se rezuma la propunerea conforma căreia județul să fie mai des vizitat și îndrumată mai atent activitatea culturală.³⁰

Berta Herșovici, responsabil la Min.Artelor cu recensământul cultural, a fost însărcinată să realizeze respectivul recensământului în jud.Vaslui, pe parcursul lunii dec.1949. Datele furnizate autorităților centrale reflecta pe deplin realitatea existentă în județ. A convocat o ședință cu membrii comisiei județene de Inventariere [Dumitru Mocanu (președintele Comitetului Provizoriu Județean), Stere Rădoi (Șeful Secției Învățământ), Spitzer Izu (Șeful secției Artă și Cultură), Soroagă Gheorghe (Controlorul Statistic)] prin care a cerut prezența responsabililor căminelor culturale cu scepticism de autoritățile locale și cu surprindere de reprezentanții de la București.

Care au fost cauzele scepticismului ?

La finele activității, Berta Herșovici, a reușit să înțeleagă pesimismul membrilor comisiei și a comunicat constatările din acest județ, astfel: responsabilii căminelor nu veneau aproape niciodată din cauza distanței prea mari (30-40 km), lipsa renumerației provoca un dezinteres major față de activitatea căminelor culturale, o parte din acești conducători fiind aproape analfabeți nu puteau completa formularele pentru întocmirea recensământului cultural.³¹ De asemenea, activitatea scăzută a multor cămine și biblioteci care erau pline de tovarăși semianalfabeți. S-a constatat existența unor

²⁸ *Ibidem*, f.91.

²⁹ *Ibidem*, f.116.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, dos. nr. 796/1949, f.102.

cămine culturale numai pe hârtie, fără responsabil și activitate, însă pentru care s-au completat formulare și s-au anexat și rapoarte de activitate.³²

Căminele culturale au reprezentat un factor important în operațiunea de înnoire a societății pe baze socialiste. Rolul acestor cămine a cunoscut o relativă modificare comparativ cu activitatea acestor așezăminte culturale în perioada interbelică sau în primii ani ai deceniului patru. Inițial văzute ca focare de cultură și educație pentru mediul rural îndeosebi după anul 1945 a căpătat și o încărcătură politică, ideologică. Pe lângă activitățile culturale s-a adăugat o intensă propagandă politică favorabilă comuniștilor și s-a produs așa-numita "revoluție culturală" prin care produsele culturale sovietice (ideologice) au pătruns în România. Nu se puteau desfășura activități decât în conformitate cu programele stabilite și publicate în Îndrumătorul cultural astfel actul politico-cultural fiind strict controlat. Ascuțirea luptei de clasă (eliminarea chiaburimii și a boierimii), constituirea gospodăriilor colective, eliminarea analfabetismului și formarea "omului nou" într-o "societate nouă" au constituit coordonatele principale ale activităților căminelor culturale la sfârșitul anilor '40.

THE COMMUNITY CENTRE FROM VASLUI COUNTY AT THE END OF THE '40s.

SUMMARY

„Căminele culturale” represented the most important cultural establishment from Romania between two wars. After the second world war, this establishment had been controlled by the communist regime. It was used like an ideological army and the main objectives were struggle, the popularization of political measures and dissemination of culture.

³² *Ibidem*, f. 104.

PARAȘUȚIȘTI SOVIETICI ÎN MOLDOVA LA ÎNCEPUTUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Alexandru-Alin Spânu

După primul război mondial tactica și strategia militară s-au dezvoltat din ce în ce mai mult, fiecare țară încercând să-și dezvolte o industrie proprie de armament și tipuri de armă cât mai variate. Printre acestea din urmă s-a numărat și posibilitatea ca unități sau subunități de infanterie să fie transportate cu avionul și lansate cu parașuta pe teritoriul inamic pentru a ocupa, prin surprindere, un punct strategic și a-l menține până la venirea trupelor proprii. În funcție de stat aceste unități au fost denumite trupe de parașuțiști, aeropurtate, aerotransportate, desant, etc, iar primul stat care a înființat asemenea tip de armă a fost URSS, la sfârșitul anilor `20. După modelul sovietic, în anii `30, Germania a înființat și ea unități de acest profil, fiind urmată de Marea Britanie și Franța. Pentru prima dată, asemenea unități (patru brigăzi) au fost utilizate, în scop militar, de către URSS în vara anului 1940 pe teritoriul... Basarabiei. În mod special, în sudul Basarabiei – Cahul, Bolgrad, Ismail – brigăzile de parașuțiști sovietice au ocupat poduri și aeroporturi, au provocat panică și diversiuni care au îngreunat retragerea armatei și administrației românești, precum și refugiarea populației dincoace de Prut.

Armata română, prin organele abilitate, împreună cu Serviciul Special de Informații (SSI) au informat, constant, conducerea statului despre organizarea, dotarea și pregătirea militară a URSS, în mod special despre unitățile care se aflau în regiunile cedate prin ultimatum-ul din iunie 1940, Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța. O notă a SSI din 20 septembrie 1940 se referea la forțele de aviație și aerodromurile sovietice din Basarabia și Bucovina. Agenții români au identificat cinci brigăzi de aviație (două de vânătoare, două de bombardament greu și una de bombardament ușor) dar și o “Brigadă Dessant (transport trupe parașuțiști)”¹. Avioanele aflate în dotarea aviației sovietice erau Savoia-79B și S.B.3-Katuška (considerate moderne), I-16, D.I.-6 și A.N.T. (considerate demodate). Dintre acestea, doar A.N.T., cvadrimotor, era apt și pentru transport de trupe dar, considera nota SSI, “în general se pare că avioanele utilizate sunt cu performanțele submediocre și chiar cele socotite ca moderne nu sunt de talia avioanelor ce acționează pe frontul de Vest”².

A doua zi, 21 septembrie 1940, SSI a prezentat generalului Ion Antonescu situația militară probabilă a trupelor sovietice din Basarabia și Bucovina. Erau identificate 25 de mari unități, dintre care 17 divizii de infanterie, 3 de cavalerie, 4 motomecanizate, o mare unitate de marină, dar și 4 unități de parașuțiști dispuse la Româncăuți (în Bucovina), Chișinău (în cadrul Corpului 35 Armată), la Bolgrad (în cadrul Diviziei 95 infanterie) și la Ismail (în compunerea Diviziei 154 infanterie). Câteva luni mai târziu, în februarie 1941, SSI a constatat că în URSS “se acordă o mare atenție unităților de parașuțiști și transporturilor aeriene”³, pentru ca, în urma

unei reorganizări a armatei sovietice, să se identifice că “s-a mărit numărul unităților de parașutiști, ajungându-se la concluzia că această armă nouă va avea de jucat un rol decisiv în operațiunile viitoare”⁴, experimentându-se în același timp “pe o scară foarte întinsă transportul aerian”⁵, conform unui material elaborat la începutul primăverii aceluiași an.

De la începutul ostilităților dintre România și URSS, 22 iunie 1941 aceasta din urmă a apelat la trimiterea de parașutiști în spatele trupelor române pentru dezorganizarea transporturilor și infrastructurii, pentru acte de sabotaj și pentru semnalizarea către aviația sovietică a orașelor și aglomerărilor de trupe româno-germane. Cum linia frontului a fost, în primă fază, pe Prut și se deplasa spre Nistru, comandamentul sovietic a decis ca parașutiștii să fie lansați în zona Moldovei și în Dobrogea. În acest context, zona centrală a Moldovei a devenit un teren de luptă între echipele aeropurtate sovietice și autoritățile române. Lor li s-au opus, în primul rând, jandarmii care au intervenit în urmărirea și capturarea echipelor lansate din avioane, elementele armatei, poliției și serviciilor de informații, împreună cu populația din zonă.

Pe 25 iunie 1941 în apropierea comunei Salcia, județul Tecuci, a fost lansat un parașutist⁶, care însă a fost imediat prins de jandarmi. După câteva zile, pe 7 iulie 1941, au fost lansați 5 parașutiști lângă comuna Tăcuta, județul Vaslui. Jandarmii din zonă s-au sesizat și au plecat imediat în urmărirea și anihilarea acestora, care se refugiaseră în pădurea Tăcuta. În sprijinul jandarmilor au sosit țărani din partea locului și un subofițer de infanterie venit din Vaslui, împreună localizând zona unde s-au refugiat parașutiștii. În lupta care a urmat și care a durat mai multe ore, 3 dintre soldații sovietici au fost uciși, iar ceilalți 2 s-au predat și au fost luați prizonieri⁷. Alți 8 parașutiști au fost depistați în noaptea de 20/21 iulie 1941 în regiunea comunelor Sarai și Horia din județul Constanța și, în urma cercetărilor, au fost capturați în județul Constanța (6) și Tulcea (2)⁸, iar în noaptea de 26/27 iulie 1941 un alt grup, de 9 parașutiști, sunt descoperiți pe raza comunelor Cupca-Pătrăuți-Suceveni, județul Cernăuți și, în urma luptei angajate, 2 sunt împușcați mortal, 4 sunt prinși iar 3 rămân în urmărire⁹.

Inspectoratul de Jandarmi Iași, în raza căruia intra și prima linie a frontului, s-a confruntat de la începutul războiului cu parașutiștii inamici: pe 26 iunie 1941 în comuna Țușora sunt prinși 2 soldați ruși cu armamentul din dotare¹⁰, parașutați cu o zi înainte, pe 3 august 1941 în sectorul Podu Iloaiei sunt capturați 2 parașutiști care intenționau distrugerea liniei de cale ferată¹¹, a doua zi, 4 august 1941, în comuna Grajduri este anihilat un parașutist, iar alți 6 sunt prinși de Legiunea de Jandarmi Vaslui¹². La rândul ei, Legiunea de Jandarmi Neamț a capturat un parașutist pe raza comunei Umbrărești¹³ precum și piloții ruși care s-au parașutat în urma lovirii avionului de către apărarea antiaeriană. Într-o acțiune de anihilare a unor parașutiști s-a evidențiat sergentul Constantin Dumitrache din Batalionul 2 Jandarmi, compania 2, care deși a fost rănit de parașutiști a continuat să tragă în ei¹⁴, până la anihilarea acestora.

La o lună de la începerea operațiilor militare pe frontul de Est, în data de 24 iulie 1941, Biroul Contrainformații din Secția a II-a Informații și Contrainformații a Marelui Cartier General a alcătuit o analiză privind parașutiștii sovietici lansați în România ca agenți de spionaj, sabotaj și terorism¹⁵. S-a constatat, pe baza informațiilor avute, că „Armata Roșie a fost printre primele armate ce au urmărit să dea o întrebuintare militară posibilității de a coborî din avion cu parașuta. Lansarea cu parașuta fusese decretată în URSS ca sportul cel mai de seamă și mai stăruitor încurajat de către Stat și inițiativele particulare”¹⁶. Paradoxal însă, la începutul războiului, unitățile de parașutiști n-au fost utilizate în acțiuni militare de amploare, în schimb au fost întrebuințate „mici grupe de agenți devotați, cu misiuni de spionaj, sabotaj și terorism și de care s-a făcut des uz, mai ales în ultimul timp”¹⁷, în spatele trupelor române și germane. Cu toate acestea, rezultatele au fost „nule”¹⁸ deoarece dintre cei lansați „n-au reușit nici unul să ajungă la misiune, ei fiind descoperiți, urmăriți și prinși înainte de a putea realiza ceva”¹⁹, de către autoritățile militare românești.

Studiul referitor la parașutiști a fost efectuat după prinderea mai multor, poate tuturor, grupe de agenți: 6 agenți lansați pe 5/6 iulie 1941 în regiunea împădurită a județului Vaslui, 6 agenți lansați pe 5/6 iulie 1941 la frontiera cu Bulgaria, 8 agenți prinși pe 13 iulie 1941 în pădurea Hâncești, județul Lăpușna (Basarabia), 8 agenți lansați pe 14/15 iulie 1941 în regiunea Zastavna-Cernăuți și 8 agenți lansați pe 21 iulie 1941 în regiunea Hârșova –Constanța.

În urma cercetărilor, s-a stabilit că recrutarea elementelor pentru a fi încadrate în trupele de parașutiști s-a făcut din Soiuzul Comuniștilor Partidului Bolșevic, care „pot intra în NKVD, în orice organizație din URSS și preiau servicii de conducere și încredere”²⁰, iar organizarea unei echipe cuprindea un comandant, un radio-telegrafist, cel puțin un cunoscător de limbă română și mai mulți specialiști în distrugeri și materiale explozive. Echipa lansată în județul Vaslui avea comandant un etnic german, iar interpretul era basarabean, echipa din Hârșova era compusă din 3 evrei, 3 ruși și 2 români, toți între 18-20 ani și toți originari din Chișinău, Bolgrad și Tighina, iar echipa din Cernăuți era compusă din 7 ucraineni și un rus, cu vârste cuprinse între 19-38 ani.

Dotarea acestor echipe cuprindea aparate de radioemisie și recepție de o foarte bună calitate, una-două arme automate, o hartă geografică generală, hărți ale regiunii, bilete de identitate false de la diferite autorități românești, bani românești, echipament asemănător trupelor române și germane, pentru inducere în eroare și facilitarea misiunii pe care o aveau de îndeplinit.

Misiunile erau în general cele cunoscute, de sabotaj și terorism: distrugeră căilor ferate (mai ales a podului de la Cernavodă și a podurilor de pe ruta Cernavodă-Constanța), distrugerea conductelor de petrol, semnalizarea către avioanele de bombardament sovietice a orașelor românești, împușcarea militarilor izolați, în special a ofițerilor, capturarea de acte și documente originale, etc.

Concluziile studiului au remarcat o foarte mare grijă în instrucția agenților, ca și dotarea în cele mai bune condiții pentru transmiterea de informații, luptă, corupție și distrugeri, dar au constatat lipsa cocziunii sufletești dintre membrii echipelor, lipsa de omogenitate (pusă pe seama internaționalismului care se afla la baza doctrinei

comuniste) și lansarea greșită din avion, fie departe de zona de acțiune, fie departe unii de alții. Membrii echipelor erau considerați a fi devotați regimului și nu se putea vorbi de „misiuni forțate”²¹, dar erau tratați ca „periculoși agenți de spionaj, sabotaj, terorism și trebuie urmăriți, prinși și tratați ca atare”²², după cum consemnează studiul Biroului Contrainformații.

Concluzia generală, după o lună de război, a fost aceea că toate acțiunile de spionaj, sabotaj și terorism „n-au dat rezultate”²³, ceea ce reprezenta un succes incontestabil pentru armată și jandarmerie care reprezentau forțele ce aveau în sarcini descoperirea, urmărirea și anihilarea parașutiștilor, spionilor, sabotorilor și acțiunilor subversive de orice fel pe teritoriul României.

NOTE

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond *Președinția Consiliului de Miniștri* (în continuare se va cita PCM), dosar 118/1940, f. 2.
2. *Ibidem*, f. 3.
3. ANIC, fond *PCM*, dosar 414/1941, f. 5.
4. *Ibidem*, f. 5.
5. *Ibidem*, f. 9.
6. ANIC, fond *PCM*, dosar 88/1941, f. 1-3.
7. *Ibidem*, f. 1-3.
8. *Ibidem*, f. 1-3.
9. *Ibidem*, f. 1-3.
10. *Ibidem*, f. 1-3.
11. *Ibidem*, f. 1-3.
12. *Ibidem*, f. 1-3.
13. ANIC, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei* (în continuare se va cita IGJ), dosar 16/1933, f. 82.
14. ANIC, fond *IGJ*, dosar 1/1941, f. 114-115.
15. ANIC, fond *Ministerul de Război-Marele Cartier General*, dosar 63/1941, f. 1-6.
16. *Ibidem*, f. 1-6.
17. *Ibidem*, f. 1-6.
18. *Ibidem*, f. 1-6.
19. *Ibidem*, f. 1-6.
20. *Ibidem*, f. 1-6.
21. *Ibidem*, f. 1-6.
22. *Ibidem*, f. 1-6.
23. *Ibidem*, f. 1-6.

THE SOVIET PARASCHUTISTS IN MOLDAVIA AT THE BEGINNING OF THE SECOND WORLD WAR

SUMMARY

After the Second World War the military tactic and the strategy has developed a lot, every country trying to develop its own munition industry and types of weapons as varied as possible. Among the last ones ha numbered also the possibility as infantry unites and sub-unites to be transported with the plane and launched with parachute on the enemy territory in order to occupy under ambush, a strategic point and to maintain until the coming of the troops. In function of state these unites were named parachutists troops, etc., and the first state that founded this kind of weapon was U.R.S.S., at the end of the '20.

The Romanian army, trough the ability organs, together with the Special Service of Informations (SSI) had informed, the leading of the state about the military organization, the endowment and the preparation of the U.R.S.S., in a special mode about the units which were in the given regions trough the ultimatum of June 1940, Basarabia, the north of Bucovina ant the Herța area.

The missions in general those known, of sabotage, espionage and terrorism: the distruction of the railways (especially the bridge from Cernavodă and the bridges on the Cernavodă-Constanța route), the distruction of the petrol pipes, signalling towards the Soviet bombardment planes of the Romanian cities, the shutting of the isolated militaries, espacially the officers the capture of the original papers and documents etc.

PARAȘUTIȘTII SOVIETICI ÎN ATENȚIA LEGIUNII DE JANDARMI BUZĂU LA ÎNCEPUTUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Mircea Tănase,

După intrarea României în război, alături de Germania, împotriva Uniunii Sovietice, în iunie 1941, în atenția autorităților române au stat din ce în ce mai mult parașutiștii sovietici lansați în spatele frontului românesc, cu misiuni de cercetare (spionaj), terorism, propagandă, recrutare de partizani. Acțiunile acestora, mai firave la declanșarea conflictului, au căpătat amploare pe timpul derulării acestuia, obligând autoritățile române să recurgă la o serie de măsuri în vederea anihilării lor.

La 24 iulie 1941, la o lună de la începerea operațiilor militare pe frontul de Est, Biroul Contrainformații din Secția a II-a a Marelui Cartier General, analizând activitatea parașutiștilor sovietici ca agenți de spionaj, sabotaj și terorism, constată că „Armata Roșie a fost printre primele armate care au urmărit să dea o întrebuintare militară posibilității de a coborî din avion cu parașuta. Lansarea cu parașuta fusese decretată în U.R.S.S. ca sportul cel mai de seamă și mai stăruitor încurajat de către stat și inițiativele particulare”⁹⁴⁹

Același document menționa că unitățile de parașutiști n-au fost utilizate, în schimb au fost întrebuințate „mici grupe de agenți devotați, cu misiuni de spionaj, sabotaj și terorism și de care s-a făcut des uz, mai ales în ultimul timp”⁹⁵⁰. Cu toate acestea, rezultatele au fost nule, deoarece dintre cei lansați „n-a reușit nici unul să ajungă la misiune, ei fiind descoperiți, urmăriți și prinși înainte de a putea realiza ceva”⁹⁵¹. Se făceau în continuare referiri la prinderea mai multor grupe de agenți lansați în iulie 1941, în regiunea împădurită a județului Vaslui, în pădurea Hâncești (Basarabia), în regiunea Zastavna Cernăuți, în regiunea Hârșova-Constanța, în județele Tulcea, Iași, Prahova, Ilfov, Tecuci și în regiunea Transnistria.

O zonă predilectă pentru lansarea și acțiunea sabotajului a fost regiunea petroliferă a Văii Prahovei, unde efectele bombardamentelor aviatice sovietice au fost minore, însă miza petrolului, atât de necesar frontului, era foarte mare.

În urma acțiunilor ferme întreprinse de Inspectoratul General de Jandarmerie și al legiunilor județene de jandarmi, eficacitatea acestor acțiuni de sabotare a fost foarte scăzută, ca atare sovieticii s-au văzut nevoiți să lanseze parașutiști în zonele adiacente acestei regiuni, cu misiunea de a pătrunde pe Valea Prahovei și în zona industrială a Brașovului.

Recrutarea acestor elemente ce urmau a fi parașutate se făcea din Soiuzul comuniștilor Partidului Bolșevic și erau pregătite de N.K.V.D. Organizarea unei echipe cuprindea un comandant, un radiotelegrafist, cel puțin un știutor de limba

⁹⁴⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *Ministerul de Război - Marele Cartier General*, dosar 63/1941, f. 1-6.

⁹⁵⁰ *Ibidem*, f. 1-6.

⁹⁵¹ *Ibidem*, f. 1-6.

română și mai mulți specialiști în distrugeri și materiale explozive. Nu puțini au fost printre ei etnici basarabeni de religie iudaică, iar mai târziu prizonieri români convinși (sau constrânși!?) să acționeze împotriva trupelor proprii.

Dotarea acestor echipe cuprindea aparate de radioemisie și recepție de o foarte bună calitate, 1-2 arme automate, o hartă geografică generală, hărți ale regiunii, bilete de identitate false de la diferite autorități române, bani românești, echipament asemănător trupelor române și germane.

Misiunile erau în general cele cunoscute: de sabotaj și terorism; distrugerea căilor ferate (mai ales a podului de la Cernavodă și a podurilor de pe ruta Cernavodă-Constanța); distrugerea conductelor de petrol; semnalizarea către avioane a orașelor; împușcarea militarilor izolați, în special a ofițerilor etc.

Faptul că majoritatea grupelor lansate au fost capturate denotă eficacitatea și potențialul informativ al Serviciului Special de Informații român care, printr-o presupusă sursă din cadrul N.K.V.D-ului sovietic, necunoscută nici până astăzi, a putut să avertizeze oportun Jandarmeria și Poliția pentru a lua cele mai adecvate măsuri de prindere a parașutiștilor inamici, la aceasta aducându-și de multe ori contribuția paramilitarii, populația civilă și chiar armata.⁹⁵²

Astfel, la 28 iunie, Legiunea de Jandarmi Buzău a primit de la Legiunea de Jandarmi Prahova, Ordinul Circular nr. 9524 în care i se făcea cunoscut Ordinul nr. 103/1941 al Marelui Cartier General care atrăgea atenția că „armata sovietică a aruncat parașutiști armați în spatele frontului în punctele sensibile. Acești parașutiști sunt în general destinați să facă spionaj, propagandă sau acte de sabotaj. Veți supraveghea cu atenție lansarea parașutiștilor și acolo unde au fost semnați să se facă cercetări imediate pentru a stabili ce au devenit acești oameni pentru ai prinde înainte de a activa. Orice caz de asemenea natură se va raporta imediat telefonic cifrat pentru a nu se produce panică în rândurile populației”⁹⁵³.

Prin Ordinul de Informații nr. 67 din 12 iulie 1941, Legiunea de Jandarmi Râmnicu-Sărat informa că din orașul Râmnicu-Sărat au plecat în județ un număr de 6 parașutiști sovietici care au fost lansați din avioanele sovietice în ziua de 11 iulie 1941. Aceștia erau îmbrăcați destul de elegant: unul cu haine gris cu pantaloni golf, cu capul gol, părul blond și pistruiat (sic!) pe față, altul cu haină maron și tot cu pantaloni golf, restul cu cămăși gris bleumarin de mătase și cu pantaloni de gheată, doi cu pălării negre și toți cu pantaloni albi de tenis. Toți aveau pe braț câte o haină⁹⁵⁴.

Cu Ordinul Circular nr.14558 din 15 august Legiunea de Jandarmi Buzău era informată că Inspectoratul General al Jandarmeriei, prin ordinul telegrafic cifrat nr. 40478 din 15 august 1941 aducea la cunoștință că în jurul datei de 20 august 1941 „sovietele urmează a lansa un număr de 330 parașutiști, dintre care 30 de femei, îmbrăcați în haine militare sau costume naționale”⁹⁵⁵, în zonele Iași, București, Roman, Vaslui, Podul Iloaei, ordonând măsuri de siguranță și pază.

⁹⁵² Alexandru Gaiță, Viorel Gheorghe, *Acțiuni informative și contrainformative la Buzău (1940-1941)*, în MOUSAIOS, VI, 2001, p.378.

⁹⁵³ Arhivele Statului Buzău, fond *Legiunea de Jandarmi Buzău*, dosar 11/1941 fila 101.

⁹⁵⁴ *Ibidem*, dosar nr. 9/940, fila 32.

⁹⁵⁵ *Ibidem*, fila 135.

Printr-un alt Ordin Circular, nr. 15386 din 23 august 1941, Biroul Poliție al Legiunii de Jandarmi Buzău informa Legiunea de Jandarmi Buzău că pe teritoriul județelor vecine Ilfov și Ialomița au fost prinși 6, respectiv 12 parașutiști dintre cei lansați în noaptea de 20-21 august 1941. Ordinul mai preciza că aceștia erau îmbrăcați țărănește, vorbeau bine limba română, cu acte de identitate în regulă eliberate de diferite autorități din țară, toate (uzate) pentru derutare. Erau înarmați cu revolvare și materiale explozibile, pentru aruncarea în aer a conductelor petrolifere și lucrărilor de artă. Alți parașutiști îmbrăcați în uniforma armatei române, făceau apel la șoferii germani pentru a-i transporta, dându-se drept soldați români⁹⁵⁶.

Pentru a impune subordonațiilor măsurile necesare prinderii acestor parașutiști și neutralizării lor, ordinele au un limbaj drastic, cu vădite nuanțe punitive pentru cei destinați să acționeze în acest sens, confirmând prin aceasta seriozitatea cu care era privită problema: „Răspundeți cu situația dumneavoastră și cu capul de orice defecțiune sub acest raport”⁹⁵⁷.

Pe măsură ce armatele germane și române înaintau cu succes în Basarabia și dincolo de Nistru, lungind astfel liniile de comunicații și transporturi, spatele frontului devenea din ce în ce mai vulnerabil la posibilele atacuri ale echipelor de parașutiști sovietici. La aceasta se adăuga și posibilitatea ca prizonierii sovietici, internați în lagărele românești, să acționeze din interior. Astfel, prin Ordinul Circular nr. 22572 din 15 noiembrie 1941 se aducea la cunoștința Legiunii de Jandarmi Buzău de către Comandamentul 5 Teritorial că „prizonierii sovietici din țara noastră au instrucțiuni de la comandanții lor ca să facă tot posibilul și să evadeze din lagăre, după care să stea ascunși pe la case izolate, păduri, recolte, urmărind avioanele sovietice care lansează parașutiști, cu care să ia imediat contact formând unități puternice de luptă, care să atace autoritățile, aerodromurile și alte instituțiuni cu caracter militar”⁹⁵⁸.

Despre intensificarea și diversificarea modului de acțiune al parașutiștilor sovietici, sunt relevante ordinele circulare nr. 18.652 din 30 septembrie 1941, nr. 19.314 din 7 octombrie 1941 și 20.576 din 11 octombrie 1941, prin care Legiunea de Jandarmi Buzău este informată că printre parașutiștii sovietici trimiși în România „sunt femei și fete foarte frumoase și tinere ce vorbește (sic!) bine românește și cu acte în regulă”⁹⁵⁹. „Parașutiștii lansați în ultimul timp în Dobrogea au declarat că la școlile sovietice de parașutiști au fost pregătite 70-80 parașutiste pentru a fi lansate în România. Ele sunt instruite ca radio-telegrafiste. După lansare trebuie să-și instaleze aparatele în locuințele luate cu chirie sau la rude. Fiecare parașutistă este trimisă cu o echipă de 3-4 parașutiști care au misiunea să le înlesnească instalarea după lansare și să culegă informațiuni direct și de la diferiți rezidenți. De asemenea, parașutistele recrutate din tinerele fete frumoase și care cunosc limba română, trebuie să culegă informațiuni în special printre militarii de orice grad”⁹⁶⁰. „Până în prezent ar fi fost lansate în țară un număr de circa 15 parașutiste sovietice, urmând ca în curând să fie

⁹⁵⁶ *Ibidem*, fila 140.

⁹⁵⁷ *Ibidem*, fila 140.

⁹⁵⁸ *Ibidem*, fila 165.

⁹⁵⁹ *Ibidem*, fila 151.

⁹⁶⁰ *Ibidem*, fila 159.

lansate altele. Cele trimise vorbesc românește, sunt îmbrăcate elegant, au asupra lor mari sume de bani și multe acte de identitate. S-au obținut semnalmintele unei parașutiste lansate care se numește Vasia, statură potrivită plină, brunetă, părul castaniu, frumoasă, are un semn curbat deasupra obrazului stâng (operație sau tăietură vindecată)”¹³

În anii următori ai războiului, acțiunea parașutiștilor sovietici se intensifică, iar odată cu declanșarea mării ofensive sovietice din vara anului 1944, grupurile de parașutiști au fost întrebuițate în spatele frontului germano-român, pentru a înlesni înaintarea propriei armate.

Este menționată, într-un ordin circular al Legiunii de Jandarmi Râmnicu-Sărat, din august 1944, lansarea, în noaptea de 24 iulie 1944, dintr-un avion sovietic, la Gura Teghii, județul Buzău, locul Piatra Siriului, cota 1338, a unui grup de 12 parașutiști compus din 4 prizonieri germani, 4 prizonieri români, 3 ruși și o rusoaică, din care au fost prinși numai doi, un german și un român. Din declarațiile celor prinși, misiunea lor era de a distruge căile ferate. Se atrage atenția secțiilor de jandarmi din localitățile Dumitrești, Grebănu și Costești să instaleze la stâne jandarmi îmbrăcați civili “și chiar cu haine de ciobani, deoarece parașutiștii vin sigur la stână pentru a cere hrană (brânză, urdă, lapte, ceapă) pe care le plătește (sic!) foarte bine având sume mari de bani asupra lor”.¹⁴

După trecerea României de partea Națiunilor Unite, prin actul de la 23 august 1944, nu mai sunt consemnate acțiuni ale parașutiștilor sovietici pe teritoriul țării noastre. Atenția organelor informative române a fost transferată pentru identificarea și neutralizarea parașutiștilor lansați de o altă protagonistă a scenei, Germania, în încercarea disperată de a împiedica înaintarea vertiginoasă a trupelor sovieto-române.

¹³ *Ibidem*, fila 154.

¹⁴ *Ibidem*, dosar nr. 45/1945, fila 72.

The Soviet Parachutists in the attention of the Legion of Gendarmes of Buzău at the beginning of the Second World War

SUMMARY

After entering of Romania in the war, together with Germain, against the Soviet Union, in June 1941, in the attention of the Romnaian front, with misiions of research (espionage), terrorism, propaganda, the conscription of activists. There actions, acquireed their ampleness during their unrolling, obliging the Romanian authorities to appeal to a series of measures in order to annihilate them.

Their missions were in general known: of sabotage and terrorism, the destruction of the railways (especially the bridge from Cernavodă and the bridges on the route Cernavodă-Constanța); the destruction of the petrol pipes; and the signaling of the city planes; the shooting of the isolated soldiers, especially that of officers, etc.

After Romania passed to the United Nation side, trough the act of 23 August, aren't recorded the soviet parachutist's actions on the land of our country. The attention of the informative organs was transferred for the identification and the neutralization of the parachutists launched by another scene protagonists, Germany, in the desperate attempt of hindering the vertiginous advancing of the Soviet-Romanian troops.

CONSTATĂRI ȘI ORDINE INSPIRATE DE IOAN ANTONESCU ÎN PRIMELE LUNI DE RĂZBOI ALE ANULUI 1941

Vasile Novac

Secția de Operații a Marelui Cartier General cuprinde și câteva dosare, cuprinzând ordine ale M.C. G., elaborate din dispoziția conducătorului Statului, care se referă la constatările, uneori zilnice, ale lui Ioan Antonescu, în primele luni de război.

Mai ales, la început, el era nemulțumit de lipsa de disciplină și de curățenie, de multe nereguli constatate la trupele din Spatele Frontului, fie la trecerea Prutului, fie la deplasarea în spatele trupelor de operații, fie la lipsa de preocupare pentru asigurarea hranei și odihnei oamenilor și cailor, fie la alte abuzuri, ca sacrificarea vacilor cu lapte. A mai dat dispoziții să se respecte munca, holdele și proprietățile sătenilor, care să nu fie distruse, ci numai o parte să fie luate pentru nevoile armatei, dar contracost.

În ceea ce-i privește pe evrei, se consemnează că ar fi deschis focul împotriva trupelor române din Iași și din Storojineț, iar în Basarabia ar fi fost înarmați pentru a ataca din spate trupele române. Probabil, și pentru aceasta, a dispus să fie folosiți la lucru, alături de alte categorii de oameni dintre majoritari și să li se confiște o parte din bunuri, pentru nevoile frontului.

Colonelul Al. Gavrilu, șeful Secției Operațiilor, raporta: „De la 28 VI ora 23, în Iași, focuri de armă. Pornesc, probabil, de la comuniști și jidani. S-a intervenit la Ministerul de Interne să se dispună evacuarea și internarea imediată a evreilor din cartierele unde s-au produs incidentele din noaptea de 28/29 VI”¹. La 30 iunie ora 4, un alt raport consemna:

„În timp ce unități ale Diviziei 13 Infanterie executau mersul spre nord, în noaptea de 28/29 iunie, la traversarea orașului Iași, au fost atacați cu focuri de armă automată și revolvere, trase din cartierele evreiești. Șase oameni au fost răniți și 2 cai omorâți”. Colonelul Gavrilu crede că e vorba de același incident deja cunoscut și-și propune să verifice².

Maiorul Nicolescu, într-o sinteză informativă, din 3 iulie 1941 ora 6.30, consemna:

„Evreii din Basarabia primesc arme și munițiuni, pentru a trage în spatele trupelor române”³

La 4 iulie, se consemnează, că, în Storojineț, evreii și ucrainenii au tras în trupe române⁴.

¹ Arhivele Militare Române, fond *Marele Cartier General Secția Operații*, dos. nr. 3775, f. 138.

² *Ibidem*, f. 144-145.

³ *Ibidem*, f. 197.

⁴ *Ibidem*, f. 226-227.

Atașajii militari ai Germaniei, Italiei și Japoniei, au făcut o vizită pe front, în zona: Ungheni-Pârlitiți-Todirești-Sculeni, mărturisind „că au făcut constatarea bucuriei, cu care populația românească primește trupele liberatoare.

Și-au exprimat, de asemenea, admirația pentru ținuta ireproșabilă a trupelor române și moralul lor foarte ridicat⁵.

O parte din rapoarte privesc bombardamentele sovietice asupra României, încă din 11 iulie 1941. Primul arată că: „în regiunea petroliferă, avioane inamice au aruncat circa 20-30 de bombe, la: Ploiești, Țința, Bănești, Monteoru și Urziceni. La Țința, a fost aprinsă o conductă de gaz, care a fost stinsă în 15 minute.

La Brazi, s-au aruncat câteva bombe, lângă un depozit de muniție, fără efect⁶.

În noaptea de 11/12 iulie, aviația inamică a bombardat Regiunea Cricov-Corlătești-Ploiești. Comandamentul German a informat că aviația inamică va bombarda, în noaptea de 14/15 iulie, Podul Feteșt-Cernavodă⁷.

La 15 iulie ora 6, nu se cunoșteau efectele bombardamentului executat de nouă avioane inamice asupra Regiunii Ploiești⁸. În aceeași zi, la ora 13, se știa că aviația inamică bombardase satul Domnița Măria, aflat la 9 km. est de Tulcea. Avioanele s-au deplasat pe ruta Cogealac-Cernavodă sau Cogealac-Hârșova⁹.

Comandantul Diviziei a 13-a, generalul Rozin a dat ordinul de atac nr. 62, la 3 iulie 1941, pentru eliberarea teritoriului dintre Prut și Nistru de ocupația și trupele sovietice¹⁰.

Eliberarea Basarabiei s-a efectuat, în urma Ordinului de Operații nr. 19, semnat de către comandantul de căpetenie al M. C. G, generalul de armată Ioan Antonescu, ce cuprindea:

„Dreapta Armatei XI-a Germană și stânga Armatei a IV-a Române vor începe operațiile ofensive pentru cucerirea Masivului Cornești-Orhei-Chișinău. Aceste operațiuni se vor desfășura astfel:

1. Corpul 54 Armată Germană, cu Diviziile 50 Germană și 5 Română și Divizia Blindată va ataca, în dimineața de 13 iulie, în direcția generală: Zabaicani-Orhei-Chișinău.

2. Divizia 72 Germană va ataca, la aceeași dată, cu grosul, pe direcția: Ungheni-Gara Bucovăț și un detașament pe direcția: Cornești-Călărași. Divizia 35 Română, operând sub ordinele Diviziei 72 Germane... va ataca, cu grosul, pe direcțiunea: Boldurești-Vorniceni, acoperindu-se pe dreapta din regiunea Gara Bucovăț-Vorniceni. Operațiunile celor două divizii vor fi îndreptate în direcția generală Chișinău.

3. Armata IV-a va începe atacul, cu stânga, în dimineața de 14 iulie, menținând, cu dreapta, capul de pod de la est de Fălciu și apărând Prutul Inferior, la sud de acest cap de pod. Corpul 3 Armată va ataca, cu Divizia 15, pe direcția generală:

⁵ *Ibidem*, f. 227.

⁶ *Ibidem*, f. 475.

⁷ *Ibidem*, f. 542.

⁸ *Ibidem*, f. 549.

⁹ *Ibidem*, f. 551-552.

¹⁰ *Idem*, dos. nr. 3788/1941, f. 6-11.

Lăpușna-Ialoveni, și cu Divizia 11 și I Grăniceri, în eșalon refuzat pe dreapta, în direcția: Cărpineni-Costești. Când Divizia 15 va ajunge în zona Rusești-Ialoveni-Costești, Divizia 11 se va găsi în zona Hăncești-Pădurea vest Costești-Bozieni, în măsură să intervină în flancul inamicului, care va ataca creapta Diviziei 15.

În același timp, Divizia I Grăniceri se va găsi în zona est Hârjești-Carcui-nord Sărățeni, în măsură să intervină în flancul inamicului care ar ataca dreapta Diviziei 11.

Diviziile 11 și I Grăniceri vor avea tot timpul detașamente împinse spre sud de principalele direcții, care conduc în flancul Corpului de Armată.

Brigada VII Cavalerie va acționa în Flancul Sud al Corpului de Armată, căutând a pune de la început stăpânire pe Regiunea Sărățeni și, ulterior, pe Gura Galbenă.

Corpul 5 Armată va apăra, inițial capul de pod pe care îl ține la est de Prut. Ulterior, în raport cu desfășurarea operațiunilor, va fi gata a trece la atac, în direcția generală Comrat. Cu începere de la 17/18 iulie. Armata IV-a va putea conta pe Divizia 7, în Regiunea Huși”¹¹.

La 9 iulie ora 20, Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, trimite Armatei a III-a următoarea telegramă de felicitare:

„În numele guvernului țării, exprim toate felicitările, pline de recunoștință, bravei noastre armate, care a făcut să fâlfaie din nou drapelul românesc în Cernăuți și urez recunoscător deplină victorie marilor noștri aliați germani.

Trăiască Generalul Antonescu și Armata Regelui Mihai...”¹²

Comandantul Armatei Germane, general de armată von Schobert, felicită și el Armata III-a Română, cu ocazia eliberării Bucovinei:

„Armata III-a Română a curățit Bucovina de inamic și a cucerit Cernăuții, capitala provinciei...”

Exprim Armatei a III-a deplina mea recunoștință, precum și felicitările mele. Mereu înainte până la distrugerea stăpânitorului puterii bolșevice. Trăiască România! Trăiască Marele Reich German!”¹³

În ziua de 13 iulie, generalul G. Rozin, comandantul Diviziei a 13-a, solicită Marelui Cartier General să i se dea trei avioane de observație, pentru a descoperi artileria grea inamică, ce le producea mari pierderi¹⁴.

La 14 iulie, se elaborează Ordinul de Operații nr. 129 al Armatei a III-a pentru forțarea trecerii Nistrului:

„I. Situația.

1. Inamicul ocupă malul de nord al Nistrului, unde are o poziție cu lucrări în beton, completate cu lucrări de campanie.

Trebuie contactat pe rezistențe puternice și pe reacțiuni cu care de luptă.

2. Armata 17 Germană, care atacă la nord de Nistru, a străpuns poziția Stalin în Regiunea Bar/50 km. nord Moghilev.

¹¹ *Ibidem*, f. 24-25.

¹² *Ibidem*. f. 38.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, f. 20.

Armata Ungară, operând în dreapta Armatei 17, a atins Ușița Nouă/20 km nord Kalus.

II. Armata III-a Română are misiunea să forțeze Nistrul, la 16 iulie ora 3,45, între Vasiliuță (exclusiv) și Serebia (inclusiv), pentru a cuceri inițial, înălțimile de la est de drumul Murovavie (16 km. nord.est Kalus) - Serebia, după care va înainta în direcția generală Sargorod...¹⁵.

Generalul Ioanițiu comunică generalului Teodorescu, la 18 iulie, ordinul generalului Antonescu de a se comunica Ministerului de Interne următorul ordin:

„Prefecții și primarii au dreptul de a rechiziționa de la evrei, pentru lucrări de interes general... la cererea comandamentelor de corp de armată sau diviziilor din Moldova să pună la dispoziția acestora, cât vor dura ploile și drumurile vor fi desfundate, tractoare și boi, pentru a suplimenta mișcarea artileriei. Aceasta, bineînțeles, fără a compromite muncile agricole¹⁶.”

Asistând la trecerea Prutului de către Divizia 35, în Regiunea Morenii-Prisecani, generalul Ioan Antonescu a făcut următoarele constatări trimise de către generalul Ioanițiu, șeful M. C. G. șefului de corp de armată:

„1. Trecerea s-a făcut fără nici o protecție de aviație, deși Dacia avea la dispoziție forțe aeriene foarte importante care, în ziua de 2 iulie, nu erau nicăieri prea angajate.

2. Trecerea s-a făcut, de asemenea, fără ca să se asigure în prealabil adunarea principalelor elemente care sunt cu totul indispensabile reușitei unei asemenea operațiuni. Artileria antiaeriană... nu sosise în dispozitiv până la data când trecerea s-a executat. Ca artilerie de câmp și grea, în momentul trecerii, nu se dispunea decât de un divizion artilerie câmp și o baterie artilerie grea, pentru sprijinul trecerii. De asemenea, nu sosise... batalionul de pionieri cu echipajele de punți de asalt, primul element care trebuia să servească trecerii peste râu, prin ambarcațiuni, în lipsa punților de asalt, trecerea s-a făcut cu bărcile Companiei de Poduri, care constituie un material greu de manevrat.

3. în momentul trecerii, transmisiunile Diviziei nu erau întinse, nici între Divizie și unitățile în subordine și nici între Divizie și Armată.

4. în zona de trecere, și acum, în satele Moreni și Prisăceni, unitățile de infanterie erau masate, în loc să fie dispersate într-un dispozitiv articulat, dar camuflat și împrăștiat în sat.

5. Trupa care mărșăluise toată noaptea nu avusese, până la ora 4,30, când s-a executat trecerea, decât 1-2 ore de somn. Până la acea oră, nu mâncase decât un sfert de pâine, bucătăriile nefiind sosite.

Domnul general Antonescu atrage serios atenția comandanților de a da o deosebită atențiune odihnei și hranei trupei și animalelor. O trupă, extenuată prin marșuri prelungite și nemâncată, nu este capabilă să mai facă nici un efort. Trecerea Diviziei 35 a reușit, fiindcă inamicul n-a fost prezent...¹⁷.

¹⁵ *Ibidem*, f. 12-16.

¹⁶ *Idem*, dos. nr. 3799/1941, f. 1-2.

¹⁷ *Ibidem*, f. 6-7.

În ziua de 3 iulie, „Patria” [M. C. G.] anunță „Ialomița” [Armata III-a] că vor sosi trei divizii italiene motorizate. Din ordinul generalului Antonescu să anunțe pe italieni că românii nu-i pot hrăni, la trecerea prin țară. Să-și ia măsuri să aibă hrană proprie. Totodată, să raporteze ce s-a făcut cu sublocotenentul de rezervă care a jefuit unele magazine evreiești la Galați, deoarece în cazul similar al ofițerului de rezervă Manoliu din Regimentul 13 Infanterie, care a făcut fapte similare la Iași, ofițerul a fost aresta, apoi eliberat, „deși faptele lui cereau să fie trimis la Curtea Marțială”¹⁸.

La 4 iulie, Marele Cartier General trimite Armatei a III-a alte constatări ale generalului Ioan Antonescu pentru a fi cunoscute la toate eșaloanele inferioare și a se lua măsuri de îndreptare: inamicul face adesea uz de care de luptă, dar marile noastre unități sunt foarte bine dotate cu armament anticar, care trebuie să fie judicios așezat în dispozitivul de luptă, atât în prima linie, cât și pe flancuri, pentru a nu fi surprinși. Armamentul anticar să fie completat cu tunuri de câmp, care să fie folosite, atât împotriva tancurilor inamice, cât și pentru sprijinul infanteriei amice, concluzionându-se că: „O infanterie instruită și îndrăzneță nu poate fi învinsă de care”¹⁹ Altă constatare este că disciplina și circulația în Spate lasă foarte mult de dorit, „coloanele, în special cele de căruțe, circulă sau staționează fără nici o ordine și masate. S-au dat repetate ordine ca toate coloanele să circule numai pe marginea dreaptă, iar între căruțe să fie... o distanță de circa 50 m, pentru ca aviația să nu scoată cu același foc din acțiune mai multe vehicule deodată. Oamenii de la căruțe sunt murdari, nebărbieriți, desmățați și nimeni nu-i controlează.

Dl. general Antonescu ordonă ca la fiecare formațiune de servicii și coloane, să se pună câte un ofițer activ, energetic, pentru a face ordine.

De disciplina Spatelui și de felul cum e organizată circulația, depinde în mare parte reușita operațiunilor și alimentarea lor.

3. Pionierii nu-și fac datoria.

Domnul general Antonescu a văzut la o divizie cum pionierii trecuseră peste un pod stricat, care se găsea pe singurul drum din spatele Diviziei și nu aluat nici o măsură de repararea lui.

Restabilirea comunicațiilor și, în special, a podurilor stricate sau distruse este o primă grijă a celui ce vrea să înainteze sau să fie aprovizionat²⁰.

Se atrage atenția ca drumurile să fie bine marcate, pentru a se ține o strânsă legătură dintre comandamente și unitățile în subordine. Să se asaneze câmpurile de luptă, prin înhumarea cadavrelor oamenilor și animalelor. „Ostașii trebuie îngropați cu atenția cuvenită.

Se vor face cruci, pe care se va scrie numele ostașului mort, iar deasupra crucii, se va pune casca.

Mormintele vor fi cât mai bine îngrijite²¹.

Pentru asigurarea mișcărilor operative și a aprovizionărilor, „se vor lua următoarele măsuri:

¹⁸ *Ibidem*, f. 9-10.

¹⁹ *Ibidem*, f. 13.

²⁰ *Ibidem*, f. 14.

²¹ *Ibidem*, f. 14.15.

- transportul unităților să fie adaptat nevoilor reale de aprovizionare... se vor lua toate măsurile pentru a se transporta la timp hrana oamenilor complect și grăunțele pentru cai. Fânul și paie se pot procura, pe cât posibil, din zonă...

O mișcare rapidă și un efort susținut cer, în primul rând, o hrană substanțială și la timp a oamenilor și a animalelor.

7... împingerea P [osturilor] C[omandă] înainte, mai ales în operațiunile ofensive, este absolut necesară, pentru a avea la timp informațiuni și impresia justă a câmpului de luptă... să se asigure condiții de lucru liniștite, camuflare și siguranță”²².

Se mai atrage atenția că Secțiile Sanitare sunt ținute prea mult în urmă, neasigurându-se evacuarea optimă a răniților. Mașinile sunt supuse la eforturi exagerate, ceea ce le grăbește scoaterea din funcțiune. Deși populația din Basarabia este sigură, totuși inamicul a lăsat elemente care „să lucreze contra Armatei și să facă turburări și acte de sabotaj...

În consecință, unitățile vor fi deosebit de atente... luând toate măsurile de siguranță necesare”²³.

La 6 iulie, în urma altor inspecții zilnice, generalul Antonescu observă:

- completa lipsa de organizare și multă indisciplină în Spatele Frontului;

- trenurile regimentare și formațiunile de serviciu erau împrăștiate în zone cultivate, „cu caii lăsați liberi să pască și să distrugă ogoarele țăranilor, muncite cu atâta trudă... Toate culturile erau călcate în picioare și distruse, așa cum pe vremuri făceau hoardele sălbatice. Munca și averea țăranilor călcată în picioare și avuția națională distrusă din indolența și nepăsarea celor mari și mici, cari priveau spectacolul, fără a lua nici o măsură. Acolo unde furajele nu sosiseră, trebuia să se cosească o porțiune de teren, care să fie plătită proprietarului, iar nu să se devasteze zone întregi. Dl. general Antonescu ordonă ca Armatele să ia măsuri a se institui de îndată o comisiune care să evalueze pagubele și să achite, în contul celor vinovați, stricăciunile, iar comandanților de coloane și formațiunilor de serviciu vinovați, precum și comandantului Batalionului de Pionieri, care s-a pus în panică, să li se aplice art. 58”²⁴.

- coloanele și serviciile circulă fără nici o ordine;

- oamenii sunt murdari, nespălați, nebarbieriți, fără o ținută demnă, ostășească;

- animalele nu sunt îngrijite, sunt neșălate, nu sunt bine hrănite și nici adăpate la timp;

au fost găsiți devastând culturile oamenii căpitanului Negreanu, din Regimentul I Grăniceri și din Batalionul I Pionieri ai căpitanului Naum. Se va face o severă anchetă și vor fi pedepsiți, în conformitate cu art. 58;

- deoarece s-ai văzut în cirezile de vite care urmau unitățile și vaci cu lapte, se vor lua măsuri să nu se taie vacile cu lapte și vițeii;

- s-a constatat haos la unul din posturile de comandă.

În concluzie, generalul Ioanițu declară:

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, f. 16.

²⁴ *Ibidem*, f. 18.

„Dl. General Antonescu atrage atenția... tuturor comandanților... că orice neregulă, dezorganizare și destrăbălare ce se va mai găsi în spatele unităților, va fi sancționată imediat, prin ridicarea din comandă a șefilor respectivi”²⁵.

Marele Cartier General ordonă Armatei a III-a, la 5 iulie 1941, să întocmească un manifest adresat basarabenilor, care să surprindă „următoarele idei: rușii se văd peste tot bătuți și, în disperare, vă înarmează ca să luptați contra fraților voștri, care au venit ca să vă elibereze. Nu trageți în Armata Română, ci îndreptați armele contra sovietelor și evreilor care v-au înarmat... Cine va trage în trupele române, va fi executat...

Domnul general Antonescu dăduse ordin ca să se dea tutun trupeii, iar ofițerilor conserve special fabricate și țigări cu preț redus. Până acum, nu a sosit nimic la unități. Cercetați cauza și interveniți imediat”²⁶.

La 8 iulie, tot din ordinul generalului Antonescu se transmite următorul ordin, menit să asigure ordinea și siguranța în teritoriile cucerite:

„1. Pe măsură ce se va pătrunde în acest teritoriu, toate autoritățile administrative, de siguranță, poștă, căi ferate, care au fost pregătite în acest scop, să fie instalate și să intre în funcțiune.

Comandamentele de Armată sunt obligate să controleze execuția acestor măsuri, ținând legătura cu organele administrative respective.

2. Ordinea și liniștea trebuie organizate și prin grija Armatei, în acest scop, pe măsură ce se vor ocupa localități mai importante și cu deosebire cele cu evrei sau populație nesigură, unitățile respective vor face o intensă cercetare a localităților, curățindu-le de francirori și elemente nesigure și lăsând în cele principale câte o garnizoană, cu comandanți energici.

3. Este absolut necesar să se împiedice jefuirea depozitelor, înstrăinarea armamentului și materialelor capturate, jefuirea proprietăților etc...

4. Materialul capturat... va fi inventariat și pus sub pază...”²⁷

Marele Cartier General face cunoscut tuturor marilor unități militare în subordine, la 9 iulie, alte observații și dispoziții ale generalului Antonescu, printre care:

„2... s-au observat cazuri când soldații au împușcat populația civilă, pentru preținse agresiuni inexistente. Măsurile contra agresorilor nu vor fi luate decât de autorități și de comandanți de unități, numai în caz vădit de agresiune, sabotaj etc. Soldații care vor fi prinși că execută singuri, fără să fie atacați (deci în legitimă apărare), vor fi sancționați, pe loc, fără cruțare.

d. Armatele au cerut vin de la București, când în zonele lor se găseau regiuni viticole, iar armatele aveau destule fonduri ca să le procure. Toată lumea cerc și nimeni nu încercă sau nu găsește necesar să satisfacă nevoile, mai întâi, prin propriile mijloace. Peste tot, lipsește inițiativa.

e. Lipsa de coordonare, astfel: Armata IV-a avea surplus de grăunțe, iar Armata III-a lipsă.

²⁵ *Ibidem*, f. 19-21.

²⁶ *Ibidem*, f. 23-24.

²⁷ *Ibidem*, f. 32.

8. Domnul general Antonescu a inspectat, la Iași, astăzi, 8 iulie, Compania de Transmisiuni a Daciei, pe care a găsit-o bine gospodărită și îngrijită²⁸. Este pentru prima oară când generalul Antonescu găsește în Spatele Frontului o unitate militară de care este mulțumit.

Comportarea unor unități din Divizia 35 a nemulțumit profund pe generalul Antonescu, obligându-l să se gândească la pedepsirea unor ofițeri și chiar la desființarea unui regiment, mulțumind, totodată celor ce s-au purtat vitejește:

Divizia 35, în ziua de 8 iulie, contraatacată de inamic, a suferit „pierderi importante” și a fost „pusă în panică”.

„3. Domnul general Antonescu consideră că coloana din dreapta Diviziei 35 a fost bătută de însuși comandantul ei, care nu a luat măsurile de siguranță necesare. Rușinea Regimentului 67 Infanterie nu putea fi spălată decât cu dovezile concrete, pe care acest regiment va trebui să le arate în luptele viitoare. Fără această reabilitare, dl. General Antonescu este hotărât să desființeze complet acest regiment și să dea afară din Oștire pe ofițeri.

Domnul general Antonescu își exprimă recunoștința și mulțumirea pentru brava atitudine a ofițerilor și trupei Regimentului 63 Artilerie.

4... cei care, și în viitor, se vor comporta, cu ușurința condamnabilă a coloanei colonelului Dumitrescu Păun, vor suferi cele mai aspre sancțiuni²⁹

Marele Cartier General informează Armata a II-a că „Armata Roșie a pierdut: 400.000 de prizonieri, 7.615 care blindate și tancuri, 4.423 tunuri și 6.223 avioane (capturate sau distruse)”³⁰.

Marele Cartier General transmite Secției a IV-a să se ia măsuri ca ofițerii „să scoată sau să camufleze orice semn distinctiv, pentru a nu fi identificați de inamic, în timpul luptei”. Totodată se comunică ordinul generalului Antonescu ca, „pe timpul marșurilor grele și eforturilor mari, să se dubleze rația de hrană la oameni și cai, după aprecierea și hotărârea comandanților de divizie”. Generalul Antonescu a mai observat „zilnic adevărate șatre de țigani, care urmează, fără nici un folos unitățile”³¹.

La 15 iulie, Marele Cartier General transmite armatelor în subordine alte observații zilnice ale generalului Ioan Antonescu, cum ar fi deplasarea necorespunzătoare a coloanelor în marș și ținuta neglijentă și chiar destrăbălată a unor ofițeri „și într-o atitudine complet neostășească, nebărbierii, murdari, fără centură, nu salută ostășește, nu au ținută corectă și o atitudine corespunzătoare gradului și situației lor sociale...

Se observă o delăsare complectă, în ceea ce privește hrana oamenilor și a animalelor...”³².

În ziua de 19 iulie, se trimit observațiile generalului Antonescu că a surprins, la Armata a IV-a și la Regimentul 2 Care de Luptă vaci cu lapte și viței care urmau să

²⁸ *Ibidem*, f. 34-36.

²⁹ *Ibidem*, f. 39-40.

³⁰ *Ibidem*, f. 42.

³¹ *Ibidem*, f.50-51.

³² *Ibidem*, f.55-56.

fie sacrificați: „Abuzul este intolerabil, întrucât consecințele vor fi că nu vom dispune de lapte pentru copii și carnea strict necesară populației pe timp îndelungat...

Domnul general Antonescu ordonă ca șeful Serviciului Intendență de la Armata a IV-a să fie înlocuit și să se facă o severă anchetă, relativ la vițeei Regimentului 2 Care de Luptă, pentru a stabili vinovații și a li se aplica cele mai severe măsuri....

3. Asanarea câmpului de bătaie se face cu întârziere și cu mare neglijență...

4. Aviația de luptă informează la timp despre rezultatele mișcărilor executate.

5. Dacia va raporta... armamentul și materialele pierdute de Divizia 3-a și valoarea lor în lei.

6. Dacia va lua măsuri ca ofițerii, subofițerii și trupa vinovați de panica produsă în ziua de 8 iulie să fie imediat trimiși la Curtea Marțială și judecați.

7... Se vor lua măsuri ca unitățile să nu mai transporte după ele decât: muniția, carburanții și pâinea, restul subzistentelor și furajelor să fie procurate, cu plată, din zonă”³³.

Generalul Ioan Antonescu dispune, la 23 iulie, ca răniții externai din spitale să fie curat și bine îmbrăcați. Invalizilor să li se dea câte o uniformă a Frontului Renașterii Naționale. Se mai ordonă ca să se ia măsuri ca agricultorii din Basarabia și Bucovina să aibă mare grijă pentru păstrarea recoltei „este posibil ca inamicul să fi lăsat în urmă echipe de sabotaj și însărcinate să dea foc recoltei. Țăranii să-și facă singuri gârzi, pentru paza acestor recolte.

10. Se va studia... aplicarea unui impozit agricol pe toți evreii, în scop de a cere fonduri destinate reconstrucției orașelor distruse, din Basarabia și Bucovina.

11. Stația radio Chișinău trebuie refăcută în cel mai scurt timp...”³⁴.

A doua zi, generalul Ioan Antonescu a hotărât ca toate cerealele și alimentele din Bucovina să fie păstrate pentru hrana populației și a trupelor din Bucovina³⁵

La 26 iulie, se cere Armatei a III-a să fie informat generalul Antonescu, până a doua zi:

a. Dacă trupele noastre au ajuns peste tot pe Nistru;

b. Dacă Cetatea Albă a fost capturată și de cine;

c. Ce capturi s-au făcut în prizonieri și materiale”³⁶.

După vizita din 24 iulie, Generalul Ioan Antonescu, la Cernăuți, decide următoarele:

„1. Continuarea inventarierii depozitelor.

2. Depozitele de subzistente și materiale vor fi folosite pentru nevoile populației civile din aceste provincii, cât și pentru nevoile armatei de operații.

3. Județul Hotin și Regiunea Herța să fie înglobate în teritoriul Bucovinei.

4... colhozurile găsite în teritoriul ocupat rămân, însă trebuie luate măsuri ca ele să fie administrate, lucrate și cu recolta culeasă.

³³ *Ibidem*, f. 57-58.

³⁴ *Ibidem*, f.68-69.

³⁵ *Ibidem*, f.73.

³⁶ *Ibidem*, f. 78.

5. S-au dat mai multe ordine ca evreii să fie peste tot folosiți la muncă și anume: la lucrul șoselelor și căilor ferate, curățirea orașelor și la orice alt serviciu de utilitate publică...

7. Se va grăbi strângerea recoltei..

10. Este necesar să se facă o statistică exactă a evreilor, în special în Bucovina și Basarabia, pentru a stabili câți au fost, câți au rămas și ce avere mobilă și imobilă au.

11. Bucovina este... lipsită de porumb; trebuie adus din Basarabia”³⁷
Generalul Antonescu mai dispune ca pescarii din bălțile Dunării, inclusiv lipovenii să-și reia lucrul imediat, iar cei din Delta Dunării, de la 1 august³⁸.

În timpul operațiunilor Armatei a III-a în Ucraina, se constată că ucrainenii încep să aibă o atitudine binevoitoare față de trupele române și se constată și o bună cultură de grâu, secară și ovăz³⁹

Marele Cartier General întocmește următorul proiect de Comunicat:

„În timpul operațiunilor din Basarabia, s-au capturat peste 70.000 de prizonieri.

Din materialul capturat, s-au inventariat până acum: 160 de mitraliere, 200 puști mitraliere, 50 tunuri, 100 mortiere, 700 arme, 60 tancuri și tanchete, 360 autovehicule, 40 tractoare, 103 avioane, 100 chesoane, 60 vagoane cartușe infanterie și proiectile artilerie, 20.000 de grenade, sute de vagoane de materiale diverse și subzistențe”⁴⁰.

Marele Cartier General informează Armata a III-a, la 8 august, că generalul Antonescu a surprins turme de oi și vaci, preluate, probabil, din Basarabia, pentru nevoile frontului. A dispus: „să nu se treacă nici o vită la est de Nistru; recolta recoltată de pe colhozuri se împarte jumătate cu Statul (Armata);

i... Nu se va atinge nimeni de proprietatea individuală, atâta timp cât fiecare își vede de treabă...

j. Bisericile vor fi deschise și se vor trimite, pe cât posibil, preoți misionari”⁴¹.

Între 22 iunie și 31 iulie, Armata a III-a a parcurs etape mari, timp de 40 de zile. Numai Corpul de Munte a străbătut, prin luptă 500 de km, pe terenuri desfundate de ploii.

„Unele unități au pierderi simțitoare, astfel:

Brigada IV-a Mixtă Munte are pierderi: 51 ofițeri și 1171 trupă;

Divizia 21 are pierderi: 175 ofițeri și 5855 trupă;

Divizia Gardă are pierderi: 107 ofițeri și 2470 trupă.

Se propune retragerea în Spatele Frontului, pentru repaos, curățenie, igienă și refacere. Primele divizii care ar trebui trecute în repaos ar fi:

Divizia 27, adusă în zona petroliferă în locul Diviziei 4;

Divizia Gardă, în zona Constanța, în locul Diviziei 9”⁴².

³⁷ *Ibidem*, f. 79-80.

³⁸ *Ibidem*, f. 83.

³⁹ *Ibidem*, f. 84.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 112.

⁴¹ *Ibidem*, f. 133-134.

La 31 iulie, Armata a III-a raportează următoarele pierderi:

Corpul de Munte: 120 ofițeri, 38 subofițeri și 2436 trupă, din care morți: 42 ofițeri, 11 subofițeri și 680 trupă;

Corpul Cavaleriei: 21 ofițeri, 13 subofițeri, 518 trupă, din care morți: 10 ofițeri, 3 subofițeri și 152 trupă⁴³

La inspecția făcută la 13 august, generalul Antonescu a constatat, iarăși, coloane „mergând înghesuite, trăsura după trăsura și cu oameni în dezordine...

2. La Grigoriopol, o santinelă care făcea serviciul de regulator de circulație stătea pe scaun, nu mai rămâne decât să-și aducă un pat să se culce...⁴⁴

La 15 august, la o nouă inspecție făcută pe front, generalul Antonescu constată:

„1. Marile unități continuă a neglija complect chestiunea jalonării drumurilor și posturilor de comandă, prin indicatoare...

2. Decebal trebuie să ia urgente măsuri pentru a repara și pune în bună stare de funcționare cele 17 podețe pe care le are în zona de trecere, astfel aprovizionarea și mișcarea acestor mari unități sunt complect compromise, iar marile unități nu au siguranța operațiilor și aprovizionărilor.

3. Zăgaz a fost găsit în deplasare cu coloanele în cea mai mare dezordine posibilă. Un amestec de mici unități, infanterie, artilerie, trenuri de luptă și trenuri regimentare, încolonate fără nici-o regulă, iar pe alocurea și mai ales în punctele critice, câte două-trei coloane care mergeau alături pe același drum, înghesuindu-se și împiedecând circulația. Șefii stăteau impasibili și priveau spectacolul.

Nici un ofițer de stat major, care să organizeze situația. Dacă aviația inamică ar fi fost activă, ar fi rezultat un dezastru.

Trupele extenuate, nu atât din cauza etapei mari, cât din faptul că erau mereu oprite și sâcâite de dezordinea, talazurile care se produceau și care le înghesuia la principalele puncte de trecere.

4. Atât Decebal, cât și Zăgaz nu luaseră nici o măsură de siguranță spre este, deși se aflau cu spatele la un obstacol și aveau spre est un front discontinuu, care intervale nesupravegheate, prin care inamicul se putea infiltra și provoca acțiuni de surprindere.

Trecerea peste râul Kuciurgan, la Strassburg, deși forma un punct critic pentru toate coloanele lui Stejar, nu avea un serviciu de circulație organizat. Se găsea, în adevăr, un sublocotenent și doi plutonieri care, însă, nu aveau nici o autoritate asupra Coloanei.

Acestea se înghesuiau unele peste altele, dând naștere la o aglomerație și o ambutiere a trecerii peste râu, ceea ce constituie un grav pericol, în cazul unui bombardament aerian, o enervare, oboseală și întârzierea coloanelor.

Se vor lua imediat măsuri pentru organizarea circulației, prin Pretorul Corpului de Armată și ofițerii de stat major, care să organizeze scurgerea coloanelor înainte de trecerea peste râu, dând drumul pe rând unităților și formațiunilor de

⁴² *Ibidem*, f. 139-140.

⁴³ *Ibidem*, f. 150.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 170.

serviciu și la intervale de 200-300 de metri și interzicând, cu orice chip, dublarea coloanelor.

5. Dragoș a organizat, la nord de Strassburg, o comunicație pe terasamentul căii ferate. Este necesar a se scoate imediat toate șinele de pe aceste comunicații. Se va da ordin imediat, în acest sens, lui Dragoș sau Stejar.

6. Unitățile de artilerie care au pierdut cai în timpul bombardamentelor aeriene să-i înlocuiască cu caii trenurilor de luptă și regimentare sau de la coloane dacă sunt proprii, iar aceștia să fie înlocuiți cu boi sau cai rechizioționați din regiune⁴⁵

În urma unor discuții care au avut loc la 10 august 1941, s-a decis demobilizarea, în prima etapă, a diviziilor: 10, 35, 21, 1 Grăniceri, 8 și 14, iar într-o a doua tranșă a Diviziei de Gardă și a Diviziei Blindate⁴⁶.

S-a mai poruncit să se organizeze unități care să restabilească circulația în Basarabia, „întrebuințând ca mână de lucru: evreii, prizonierii și basarabienii cu obligații militare...

Se vor lua măsuri să se repare cât mai repede șoseaua Chișinău - Tighina, cu evrei și prizonieri..

Domnul general Antonescu dorește să știe cât ne-a costat chestiunea rusească:

- întreținerea Armatei;
- pierderi și consum de materiale;
- aparatul administrativ;

- ce anume s-a recuperat; faze: înainte de pierderea Basarabiei; - după pierderea Basarabiei;

- cu ocazia războiului⁴⁷.

Între 18 și 26 august 1941, Dacia (Armata a IV-a) a pierdut: 4 ofițeri, 1 subofițer și 6109 trupă⁴⁸.

Armata a IV-a avea nevoie, zilnic, de: trei trenuri muniție divizionară și un tren muniții A. G.⁴⁹.

Între 18 și 24 august, Armata a IV-a a avut următoarele pierderi:

- Morți: 49 ofițeri, 10 subofițeri și 1864 trupă;
- Răniți: 266 ofițeri, 76 subofițeri și 5693 trupă;
- Dispăruți: 6 ofițeri, 3 subofițeri și 1645 trupă;
- Total: 315 ofițeri, 89 subofițeri și 92902 trupă.

Animale-194, arme-561, puști mitraliere-63, mitraliere-21, mitraliere A. A.-23... tunuri a. c. - 1⁵⁰.

La 19 august 1941, Marele Cartier General transmite următorul decret al conducătorului Statului:

„Generalul Ion Antonescu, comandantul de căpetenie al Armatei, decretăm:

⁴⁵ *Ibidem*, f. 175-176.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 178.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 180-181.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 186.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 187.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 188.

Art. 1. Teritoriul ocupat dintre Nistru și Bug, cu excepția Regiunii Odesa, mărginându-se spre nord, cu o linie: nord Moghilev nord Jmerinka... intră în administrația română.

Art. 2. Numim împuternicit al nostru pentru această provincie, cu dreptul de a lucra cu depline puteri pe domnul profesor universitar Gheorghe Alexianu...

Art. 4. Funcționarii numiți în această provincie vor fi plătiți:

a. cu un salariu îndoit în lei și

b. cu o alocație de întreținere până la maximum salariul îndoit în lei...

Art 7. Fixăm reședința conducerii provinciei la Tiraspol...⁵¹

În urma Consfătuirii pentru continuarea operațiunilor militare la est de Nipru, Comandantul de Căpetenie Român a transmis, în rezumat, următorul răspuns:

„1. Corpul de Cavalerie și Corpul de Munte stau la dispoziție pentru continuarea operațiunilor la est de Nipru.

2. Atât Corpul de Cavalerie, cât și Corpul de Munte au nevoie de cel puțin 8 zile, pentru a fi reconstituite și reorganizate, S-a cerut Grupului de Armate Sud să dea dispozițiuni ca trupele de mai sus să fie lăsate în actuala zonă până la 26 august.

3. Pentru operațiunile viitoare, s-a propus ca numai Corpul de Cavalerie, reorganizat iar, după căderea Odesei, întărit cu mijloace din Divizia Blindată să ia parte la operațiunile la est de Nipru. Corpul de Munte care va fi foarte greu aprovizionat, în special cu munițiuni dincolo de Nipru, s-a propus să nu mai fie trecut la est de acest râu, cu atât mai mult cu cât ar fi necesar pentru ocuparea teritoriilor la vest de Nipru.

4. Comandamentul Armatei a IV-a Română a fost pus, de asemenea, la dispoziția Comandamentului German.

În consecință, urmează ca Corpul de Munte și Corpul de Cavalerie să fie aprovizionate cu munițiuni, subzistente și combustibil, prin serviciile și mijloacele de transport ale Armatei Germane, sub ordinele cărora vor opera...⁵²

La 22 august, Marele Cartier General se adresează Comandamentului German să asigure repatrierea tuturor oamenilor și bunurilor aflate în Ucraina, care au fost luate forțat din Basarabia și Bucovina de către trupele sovietice, între care:

„numeroși locuitori din Basarabia (bărbați, femei, copii) deportați sau evacuați;

... locuitori rechizionați cu caii și căruțele... pentru diferitele transporturi;

dezertori basarabeni din Armata Sovietică;

cirezi de vite evacuate din Basarabia, părăsite pe drum”⁵³

Ioan Antonescu, mareșalul României, la 6 septembrie 1941, scria Marelui Cartier General:

„În ultimul timp, am făcut dureroasa constatare că situațiile operative sau cele de efective, care mi se prezentau de către comandamentele de toate treptele ierarhice erau, în majoritatea lor, false. Astfel:

⁵¹ *Ibidem*, f. 198-199.

⁵² *Ibidem*, f. 200-201.

⁵³ *Ibidem*, f. 210.

1. Din punct de vedere tactic, mi se face cunoscut că o M. U. oarecare a atins în înaintare o anumită linie; în realitate, acea M. U. se găsea la mai mulți km. înapoi.

Minciuna pe câmpul de bătaie are consecințe tragice pentru Neam și pentru istoria lui.

Consecințele acestor procedee se repercutează grav asupra hotărârii Comandamentului de Căpetenie, care clădește o manevră pe informațiuni false și, deci, manevra ulterioară se va desfășura greșit și neconform cu realitatea, ceea ce putea duce la un dezastru, cât și asupra M. U. vecine, cărora li se creează situații extrem de critice, deoarece, comptând pe situația falsă comunicată, execută operațiuni cari pot duce la înfrângere. Este cazul Diviziei Grăniceri care a indus în eroare, raportând fals situația tactică, în zilele de 1-2 IX 1941, atât Comandamentului de Căpetenie, cât și Diviziilor 8 și 14 Infanterie, care au fost puse în ziua de 2 IX, în situații foarte delicate. În special, Divizia 14-a era pe punctul să sufere o catastrofa, care ar fi antrenat în catastrofa, întreaga aripă dreaptă a Armatei. Datorită sângelui rece, a energiei comandantului de divizie și a tuturor ofițerilor și trupeii, datorită, în special, bravilor artileriști care s-au luptat și cu hârlețele, situația a fost dominată și restabilită.

2. Dacă situațiile tactice grele mai pot fi reparate, prin bravura și spiritul manevrier al trupelor și comandanților, cazul Diviziei a 14-a, situațiile critice, rezultate din rapoartele false sau exagerate asupra valorii combative a trupelor duc, întotdeauna, la înfrângeri și chiar la dezastre.

Nu se raportează pierderile la timp sau se raportează că sunt mai mici decât sunt în realitate.

În unele cazuri, s-a raportat că sunt mai mari decât în realitate. Se ascund pierderile materiale sau nu se raportează la timp...

Comandamentul de Căpetenie, plecând de la inexactități, cere eforturi care nu se pot face...

Unitățile care au pierdut mai mult de 50% din efectiv nu mai pot fi întrebuițate imediat în atac. Trebuie, întâi, să-și completeze efectivele și armamentul.

Trebuie să li se dea timp să respire.

Trebuie să se lase noii veniți să se obișnuiască cu atmosfera câmpului de luptă, cu procedeele perfide ale inamicului, cu camaraderia luptătorului etc.

Ele trebuie să facă, în timpul acesta, instrucția tragerii, a camuflajului, a apărării în contra carelor, a adăpostului individual, a folosirii coordonate a tuturor mijloacelor, a rezistenței îndârjite pe loc, care-i apără și viața și-l acoperă și de glorie.

Marele Cartier General va lua măsuri ca, în viitor, în spatele M. U., să se constituie centre de instrucție... Se pot întrebuița pentru instrucție ofițerii și gradații ușor răniți, care trebuie să nu mai fie evacuați.... Un astfel de centru de instrucție să se facă și pe armată...⁵⁴.

La 2 septembrie, mareșalul Ioan Antonescu, printr-un ordin secret, cu nr. 5377, poruncește generalului Ioanițiu:

⁵⁴ *Ibidem*, f. 222-225.

„Mobilizarea diviziilor din interior, fără artilerie, fără servicii și, dacă se poate, și fără trenuri regimentare, care să se ia din Basarabia.

Propagandă printre soldați, ca să li se explice de ce ne batem și peste Nistru.

Pare că s-a făcut și se face o altă propagandă, care le-a slăbit elanul, sub cuvânt că nu au pentru ce să se bată

Trebuie susținută comparația cu 1919, când a trebuit ca să mergem la Budapesta, ca să ne asigurăm stăpânirea Transilvaniei, la Sofia, ca să ne asigurăm stăpânirea Dobrogei etc.

La poduri, să se dea comandanților de poduri ordine, pe care să le arate tuturor ofițerilor noștri că, din ordinul meu, să nu se lase perchiziționați de jandarmii germani. Iar acestora, să li se arate tot scris, în nemțește, că nu au dreptul să facă perchiziții la ofițeri, așa cum și jandarmii români nu au dreptul să perchiziționeze pe germani, fiindcă ar fi o ofensă.

Să se grăbească recuperarea răniților și a tuturor care credem că s-au mutilat.

Să se împuște câte 2-3 automutilați din fiecare regiment și ceilalți să fie puși să lupte în front chiar înainte de vindecare.

De acum înainte, toți automutilații să fie împușcați, pe loc, fără judecată.

Rechiziționarea de la jidanii din țară, imediat, și trimiterea lor cu avionul și cu trenuri sanitare rapide, pentru spitalele din Tiraspol și Tighina: pături, saltele, perne, cearșafuri și pături de la P. S...

Diviziile nou mobilizate vor rămâne pe iarnă în Ucraina și vor elibera pe acelea care au stat iarna trecută, la Prut și în nordul Moldovei...

Trebuie făcute, din vreme, baze de aprovizionare, la Nistru... și o bază înaintată la Bug... împietruirea șosele către Odesa, către Balta și către Bug... Accelerarea terminării... șoselelor: Ungheni-Tighina, Ungheni-Bălți-Soroca, Bălți-Cernăuți și Ismail-Tighina sau Chilia-Tighina, cu ramificații către Cetatea Albă, Reni și Cahul sau Leova...

Iepile cu mânji trebuie adunate în depozite, în Basarabia, și întrebuințate la munci agricole, iar mânjii crescuți special, pentru a-i îndrepta și dezvolta. Să fie înlocuiți cu cai din Basarabia”⁵⁵

La 21 august, se mai dispune ca unitățile din rezervă care nu sunt întrebuințate la operații militare și formațiunile care staționează în Ucraina și în Basarabia să de ajutor, „cu oameni și cai, la treerat...

Să nu se taie. cu nici un chip, berbecii și oile Caracul”⁵⁶.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 226-228.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 229.

ASCERTAINMENTS AND ORDERS INSPIRED BY IOAN ANTONESCU IN THE FIRST MONTHS OF WAR OF THE YEAR 1941

SUMMARY

In this work the author presents some facts related to the ascertainments and orders inspired by Antonescu in the first months of the war in the year 1941.

The Section of the Great Headquarter comprehends also some files, comprehending orders of the M.C.G., elaborated trough the disposition of the State, which refers to the consultations, sometimes daily, of Ioan Antonescu, in the first months of the war.

Especially, at first, he was discontent on the lack of discipline and the cleanliness, of many irregularities discovered at the troops from the Back of the Front, or at the passing of the Prut, or at the movement in the back of the operation troops, or the lack o preoccupation for assuring the food and rest of the people and the horses, or to other abuses, as the scarification of the caws with milk.

GENERALUL IOAN ANTONESCU – COMANDANT DE CĂPETENIE AL FRONTULUI ROMÂN

Vasile Novac

În vederea participării României la Războiul împotriva Unirii Sovietice, pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovineide Nord, răpite în urma ultimatumului din iunie 1940, la 18 iunie 1941, se încheie următoarea Înțelegere Româno-Germană:

„Pe baza înțelegerii din 18 VI 1941 între Generalul de Armată Antonescu I. și Generalul Colonel Ritter von Schobert, cu începere de la 20 VI 1941, vor intra în vigoare următoarele:”

A

1. Armata a IV –a Română păstrază răspunderea apărării Deltei Dunării și poziției de pe Prut, până la inclusiv C. 3A. Român, cu forțele ce i-au fost subordonate până acuma.

2. Comandamentul Trupelor Germane asumă apărerea, spre nord.

3. Sub ordinele directe ale Comandamentului Trupelor Germane din România se găsesc:

a) C. 11, 30 și 54 Armată Germane;

b) Corpul Vânători Munte și Corpul Cavaleriei Române;

c) Divizia 35 Română, fără părțile angajate.

4. Pentru apărare, se mai subordonează corpurilor de armată germane:

a) Corpul 11 Armată, Divizia 14 Română (Divizia 6 Română se găsește deja sub ordine);

b) Corpul 30 Armată: Divizia 14 Română și Brigada 6 Cavalerie Română.

5. Divizia Blindată Română rămâne ca rezervă sub ordinele directe ale Comandamentului de Căpetenie Român.

B

Pentru o eventuală ofensivă, se prevăd următoarele subordonări, respectiv misiuni:

1. Corpul 11 Armată îi rămâne Divizia 6 Infanterie Română.

2. Corpului 30 Armată i se pun sub ordine părți ale Diviziei 35 Infanterie Română. În plus, ia sub ordine, Divizia 13 Infanterie Română.

3. Corpul 54 Armată i se pune sub ordine Divizia de Gardă și divizia 15 Infanterie Române.

4. Corpul 4 Armată Română va fi întrebuițat pentru atac.

5. Misiunile Armatei a II-a vor fi ordonate ulterior.

6. Corpul de Cavalerie Român și Corpul Vânători Munte Român sunt direct subordonate Comandamentului Superior German.

7. Subordonarea Diviziei 35 Infanterie, fără părțile angajate, va fi precizată ulterior.

C

1. Comandamentele Române și Germane iau imediat toate dispozițiunile ce decurg din noua organizare de comandament pentru defensivă.

2. Pentru o eventuală ofensivă, dispozițiunile urmează a fi hotărâte ulterior.

D

Armatele III și IV Române sunt răspunzătoare de grija materială a tuturor trupelor române, indiferent de subordonarea acestora Comandamentelor Germane...

Pentru Generalul Antonescu,

General v. Schobert

General adjutant Iacibici¹

În baza acestei convenții, la 20 iunie 1941, Generalul Antonescu, comandantul de căpetenie al Frontului Românesc, dă următorul ordin, prin care se dă vina asupra Uniunii Sovietice că a început Războiul împotriva Europei, după care Armata Germană a început controfensiva:

„ Către 1. Comandamentul Armatei al 1-a Germane

2. Marele Cartier General Român

Rusia amenință de multă vreme Europa, prin pregătirile de atac pe care le face împotriva ei. Trebuie ca aceste amenințări de nesuferitsă ia sfârșit.

Armata Germană a început contraofensiva. Armata Română va intra în luptă, cot la cot cu aliații germani, pentru a repara nedreptatea ce ni s-a făcut.

De comun acord cu Führerul, comandantul suprem al Armatei Germane, iau comanda Frontului Român.

Însărcinez pe comandantul Armatei 11 Germane, domnul general colonel Ritter von Schobert, cu elaborarea tuturor directivelor și ordinelor privitoare la conducerea comună a Războiului (subl. Noastră – V.N.).

Ordinele principale care nu privesc trupele române subordonate direct Armatei 11 Germană, se vor da numai cusemnătura sau aprobarea mea.

Misiunea armatelor aliate în România este, mai întâi, de a apăra hotarele noastre împotriva oricărui atac inamic.

Nici o palmă de pământ românesc nu trebuie cedată inamicului.

Toate ordinele necesare în acest scop au fost date.

În afară de aceasta, se vor pregăti următoarele operațiuni:

1. Urmărirea repede și energică „Nachstass”, care va porni imediat ce forțele rusești, sub presiunea operațiunilor germane din nord, vor începe să părăsească pozițiunile lor de la frontiera Moldovei..

2. Străpungerea poziției inamice de pe Prut, în sectorul Țuțora – Now – Bedrasch (ambele inclusiv), pentru a ataca, cu aripa stângă, în direcția Mogiljev – Podolsky².

¹ Arhiva Min. Ap. Naț., fond *Marele cartier General*, dos.nr. 3814, f.f. 4-5.

² *Ibidem*, f.f. 10-11.

Ordinul avea două anexe, una intitulată: „Nachstass”, în eventuală retragere a trupelor sovietice, ca urmare a ofensivei germane de Nord, și alta, numită: „München”, în cazul în care vor opune rezistență. Vom reda, în continuare, din Ordinul pentru pregătirea Operației „München”:

„1. Misiunea Armatei 11 Germană.

În cazul de când situația de ansamblu se desfășoară conform prevederilor, Armata 11 atacă, la ordin, spre nord-est, trecând Prutul Superior, ca aripă stângă aproximativ spre Mogiljew-Podolskij, în direcția generală Vinniza...

3. Intențiunile Armatei.

După regroupare, Armata atacă, trecând Prutul, în ziua de X+6, în Sectorul Țuțora (12 km. Sud-est Iași) – Now Bedrosch (30 km. Nord Ștefănești), localitățile inclusiv.

Armata rupe poziția inamică de pe Prut, în două grupări de forțe:

- una, la Iași;

- a doua, la nord și sud Ștefănești.

Ea pătrunde, apoi, repede, spre Nistru, tinzând a întruni cele două grupări de forțe, pe Nistru.

Important este să cucerească, cât mai curând, malul de est al Nistrului și a creia acolo condiții favorabile, pentru operațiuni ulterioare, în direcția Winniza...

4. Limitele Armatei (toate localitățile și punctele inclusiv):

La dreapta: Bacău, Vaslui, șoseaua Vaslui-Sorești-Iași (până la Poiana)-Comarna- Țuțora- Pyrliza- Glinsceny- Bolzi- Asnoschani- Boksany- bifurcația șoselei nord- est Scholkany- Petroschova- încrucișarea de drumuri 6 km est Borowka;

La stânga: Dărmănești- Șerbănești- Brăești, Călugăreni- Săveni- Now Bedrosch- Burlănești- șoseaua Tyrnowa- Okriza- Loryschew-Lutschinez...

10. Aviația

Colaborarea aviației germane și române, la operațiunea „Munchen” se va organiza prin ordine speciale...”³

Generalul Ioan Antonescu, comandantul de căpetenie al Armatei adresează ostașilor, la 22 iunie 1941, următorul apel:

„ Ostași,

V-am spus din primul ceas, vouăși Neamului întreg că vă duc la biruință.

Pe urma lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul, pornim lupta și vom osteni până la întregirea hotarului străbun.

Astăzi, vă chem și vă ordon:

TRECEȚI PRUTUL!

Sdroboți vrășmașul din Răsărit și din Miază Noapte!

Scăpați din jug pe frații noștri și întoarceți iar Țării ogorul strămoșesc al Basarabiei

și plaiul Bucovinei.

³ *Ibidem*, f.f. 15- 18.

După cinci veacuri, ridicăm, din nou, paloșul lui Ștefan, împotriva noilor păgâni din Răsărit.

Puneți la loc hotarul Moldovei, cu bourii lui Ștefan cel Mare!

Ostași!

Veți lupta, cot la cot, cu cea mai puternică și glorioasă armată din lume.

Fiți vrednici de cinstea pe care ne-o face ARMATA MARELUI REICH!

Ostași!

Porniți!

Vă cheamă șivă poruncesc EROII căzuți de veacuri, Neamul de azi, Regele și Generalul.

Vă strigă frații noștri din Basarabia și din Bucovina, români batjocoriți, schingiuiți, alungați de la vetrelelor și din ogorul strămoșesc.

Răzbunați-i!

La luptă, până la izbânda cea mare.

Cu Dumnezeu, înainte!”⁴

La ora 18¹⁰, din Castelul Peleş, regele Mihai expediază generalului Ioan Antonescu, „conducătorul Statului”, următoarea telexgramă:

În clipele când trupele noastre trec Prutul și Codrii Bucovinei, pentru a reîntregi Sfânta Țară a Moldovei lui Ștefan cel Mare, gândul Meu se îndreaptă către Domnia Voastră, domnule General, și către Oștirea Țării...

Iar ostașilor noștri dragi, le urez sănătate și putere ca să statornicească, pentru vecie, dreptele granițe ale Neamului.

Trăiască, în veci, România!

Trăiască viteaza noastră Armată!”⁵

Din telegrama de mai sus, reiese foarte clar că Regele era de acord, atât cu începerea Războiului, cât, mai ales, cu scopul său de reîntregire națională.

La 22 iunie, Generalul Ioan Antonescu, prin Ordinulnr. 28, adresat Armatei a IV-a și Corpului 2 Armată, le dă următoarele misiuni:

„IV. Misiunea Armatei a IV-a

...Armata a IV-a, cu forțele actuale, întărită cu Divizia 13-a și Divizia Blindată, va încadra atacul Corpului 54 Armată Germană, acoperindu-i și spatele.

În acest scop, va Forma 2 grupe de atac:

a).Un grup de 2 divizii va trece Prutul, în Regiunea Nemțeni, și va ataca pe direcția generală: Vărzărești-Bucivăț-Orhei, acoperindu-și, tot timpul, flancul stâng.

b).Un grup de 3divizii infanterie și Divizia Blindată vor trece Prutul, în Regiunea Fălciu și va ataca pe direcția:Cimișlia-Tighina, asigurând stânga Corpului 54 German și acoperindu-se în continuu, spre sud.

c).Restul de 2 divizii de pe Prutul Inferior vor profita de progresiunea stângii și centrului Armatei a IV-a, pentru a trece Prutul și a curăți, împreună ci Divizia 10 Sudul Basarabiei...

⁴ Idem, dos. Nr. 3831, f.1.

⁵ Ibidem, f.2.

V. Corpul 2 Armată are următoarea misiune:

a). Să apere, în legătură cu Divizia Mare, Coasta Mării Negre, contra unor încercări de debarcare inamică, întrebunțând, în acest scop, Brigada Litoral și Divizia 9.

b). Să treacă Dunărea, în Regiune Ismail, cu Divizia 10 și Brigada 7 Cavalerie și în Regiunea Chitila, să atace în direcțiunea generală Cetatea Albă, curățind Basarabia de Sud...

c). Să împiedice retragerea și să captureze sau distrugă navele sovietice de pe Dunăre...

VI. Aviația va sprijini operațiunile Armatei a IV-a și C.2A., după ordinele speciale...⁶

Comunicatul nr. 1 al Marelui Cartier General, din 22 iunie 1941, arăta:

„Lupta în contra forțelor sovietice a început, din Munții Bucovinei și până la Mare”⁷. La 25 iunie, prin Comunicatul nr. 2, se dau primele știri despre operațiunile militare și, mai ales despre succesele Aviației:

...Operațiunile terestre din primele zile sa-u desfășurat, potrivit planului stabilit.

Câteva încercări de reacțiune ale inamicului au fost respinse.

Aviația inamică a bombardat mai puternic: Constanța, Sulina și Galați și a aruncat câteva bombe în Tulcea, Brăilați Iași, cu efecte neînsemnate.

Aviația noastră a bombardat obiective militare importante, obținând, peste tot, rezultate apreciable.

În activitatea aeriană din aceste zile, aviația germană și română a obținut o categorică superioritate, distrugând, în total, 400 avioane inamică. Din acestea, Aviația Română și Apărarea Antiaeriană au doborât 30 avioane sovietice, iar pe teren au fost distruse de către Aviația Română, cel puțin 40 de avioane.

Am pierdut, în total, 12 avioane.

Locotenentul aviator Agarici Horia, luptându-se singur cu o escadrilă inamică a doborât 3 avioane”⁸

Comunicatul nr. 3, din 28 iunie, se referă, din nou, mai mult la luptele aeriene și la primele succese navale: „... unitățile germane și române au isbutit, pretutindeni, să-și aducă la îndeplinire misiunile primite.

Toate încercările inamicului de a contraataca au fost sfărâmate.

În Deltă, operațiunile sunt în curs.

2. Aviația Germano-Română a continuat operațiunile ofensive și de acoperire a teritoriului, reușind să-și afirme superioritatea asupra adversarului.

Inamicul a efectuat unele bombardamente, în regiunile: IAȘI, BUZĂU, GALAȚI și CONSTANȚA, atacând populația civilă, cu bombe și mitraliere, cu efecte neînsemnate.

⁶ *Ibidem*, ff. 48-50.

⁷ *Ibidem*, dos. nr. 3831/1941, f.4.

⁸ *Ibidem*, f.5.

În ziua de 26 iunie, 3 avioane inamice au isbutit, pentru prima oară, să arunce câteva bombe într-un cartier al Capitalei, fără a provoca pagube însemnate; două dintre cele trei avioane au fost doborâte imediat decâte Aviația de Vânătoare.

Au fost distruse, în ultimele zile, în luptele aeriene și la sol, circa 130 avioane sovietice, din care 32 de către Aviația și A. C. A. Română.

Am pierdut 3 avioane.

3. În ziua de 26 iunie, 2 distrugătoare sovietice au apărut în fața Constanței. Distrugătorul „Moscova” a fost scufundat, iar celălalt, probabil, avariat.

Inamicul a lansat parașutiști, în câteva puncte...majoritatea au fost prinși”⁹

Comunicatul nr. 4, din 6 iulie, dă date concrete despre luptele terestre, care începuseră, la începutul lunii iulie: „... Trupele germano-române au trecut la atac și înaintează spre nord și est, către Nistru.

Bucovina a fost eliberată.

Primele noastre unități au intrat în Cernăuți, în seara de 5 iulie, iar în dimineața de 6 iulie, Cavaleria și Vânătoriile Munte au ajuns în fața cetății Hotinului.

În Basarabia, trupele germano-române continuă înaintarea spre MOCHILEV-SOROCA și CHIȘINĂU.

Pe Prutul Inferior și Delta Dunării, operațiunile sunt în curs. Au fost distruse două nave sovietice.

Aviația a acționat, în special, pe comunicațiile inamicului.

Au fost distruse 12 avioane sovietice, dintre care 74 de către Aviația și A. C.

A. Română.

Am pierdut 9 avioane.

Escadrila 53 Vânătoare, comandată de căpitanul Georgescu Emil, a ajuns la a 23-a victorie, fără nici o pierdere”¹⁰.

La 8 iulie, ora 11⁴⁵, generalul Al. Ioanițiu, șeful Marelui Cartier General, transmite unitățile subordonate, că Generalul Antonescu „ordonă următoarele:

1. Informațiunile obținute în ultimele zile arată că inamicul este peste tot în retragere (sub protecția unor ariergarde lăsate în contact).

În interesul general al operațiunilor, este absolut necesar ca Armata IV-a să împingă viguros, cu aripa stângă, pe direcțiile: CHȘINĂU, DUBOSARI și spre TIGHINA, pentru a asigura dreapta Armatei a XI-a Germane și pentru a tăia retragerea forțelor inamice, ce se găsesc în Basarabia de Sud”¹¹.

În urma grelei situații create în fața Armatei a IV-a, generalul Ioan Antonescu ordonă, prin generalul Al. Ioanițiu:

„1. S-a dat ordin Armatei a IV –a să se retragă cele două divizii ale Corpului 5 Armată, la vest de Prut.

2. Corpul 3 Armată are ordin să păstreze pozițiile pe care le ocupă.

Dvizia 35 presată de inamic, pe ambele flancuri, a început, astăzi după amiază, reprimarea pe poziția: Creasta est Boldurești și Pădurea Leul.

⁹ *Ibidem*, f.9.

¹⁰ *Ibidem*, f.11.

¹¹ *Ibidem*, doc. nr. 3814, f. 154.

3. Divizia 7-a va fi transportată, cu calea ferată, în Regiunea Vaslui-Crasna.

Domnul general Antonescu Roagă Brigada II-a Mixtă Munte să fie grupată și lăsată în zona Hotin și la sud, pentru a apăra această importantă direcție¹².

În aceeași zi, Ioan Antonescu ordonă ca să fie păstrat, cu orice preț capul de pod de la est de Prut¹³.

Generalul de Armată I. antonescu, în calitate de comandant de căpetenie al Frontului Român, semnează, la 12 iulie 1941, ora 11, Ordinul de Operații nr. 19, care cuprinde, între altele:

„Dreapta Armatei aXI-a Germane și stânga Armatei a IV-a Române vor începe operațiunile ofensive pentru cucerirea Masivului CORNEȘTI-ORHEI-CHIȘINĂU.

Aceste operațiuni se vor desfășura astfel:

1. Corpul 54 Armată German, cu Diviziile 50 Germană, 5 Română și Divizia Blindată va ataca, în dimineața de 13 iulie, în direcția generală: ZAHAICANI-ORHEI-CHIȘINĂU.

2. Divizia 72 Germană va ataca, la aceeași dată, cu grosul, pe direcția: UNGHENI-GARA BUCOVĂȚ și, cu un detașament, pe direcția: CORNEȘTI-CĂLĂRAȘI.

Divizia 35 Română, operând sub ordinele Diviziei 72 Germane, de la care va primi ordine, va ataca, cu grosul, pe direcția: BOLDUREȘTI-VORNICENI, acoperindu-se pe dreapta. Din Regiunea GARA BUCOVĂȚ-VORNICENI, operațiunile celor două divizii vor fi îndreptate în direcția generală CHIȘINĂU.

3. Armata IV-a va începe cu atacul, cu stânga, în dimineața de 14 iulie, menținând cu dreapta capul de pod de la est de Fălcui și apărând Prutul Inferior, la sud de acest cap de pod.

Corpul 3 Armată va ataca, cu Divizia 15-a, pe direcția generală: LĂPUȘNA-IALOVENI și cu Diviziile 11 și Grăniceri... în direcția: CĂRPINENI-COSTEȘTI. Cu divizia 15-a va ajunge în zona: RUSEȘTIN.-IALOVENI-COSTEȘTI. Divizia 11-a se va găsi în zona: HÂNCEȘTI-Pădurea vest COSTEȘTI-BOZIENI, în măsură să intervină în flancul inamicului, care ar ataca dreapta Diviziei a 15-a.

În același timp Divizia 1 Grăniceri se va găsi în zona: HÂRJEȘTI-CARACUT-NORD SĂRĂȚENI, în măsură să intervină în flancul inamicului, care ar ataca dreapta Diviziei a 11-a.

Diviziile 11 și 1 Grăniceri vor avea tot timpul detașamente împinse spre sud, pe principalele direcții care conduc în flancul Corpului de Armată.

Brigada VII Cavalerie va activa pe flancul sud al Corpului de Armată, căutând a pune, de la început, stăpânire pe Regiunea SĂRĂȚENI și, ulterior, pe GURA GALBENĂ.

Corpul 5 Armată va apăra, inițial, capul de pod pe care-l ține la est de Prut.

Ulterior în raport cu desfășurarea operațiunilor, va fi gata de a trece la atac, în direcția generală COMRAT.

¹² *Ibidem*, f.165.

¹³ *Ibidem*, f.166-167.

Cu începere dela 17 spre 18 iulie, Armata IV-a va putea conta pe Divizia 7-a, în Regiunea Huși¹⁴.

Generalul Al. Ioanițiu, în numele Generalului Ioan Antonescu scrie generalului Speidel, la 17 iulie, să se ia măsuri pentru o mai bună apărare a Yonei petroliere:

„În ultimul timp, aviația inamică a încercat, în mod persistent, să execute distrugerii în zona petroliferă, iar astăzi a reușit să aprindă câteva rezervoare, în Regiunea Ploiești”¹⁵.

La 17 iulie, Marele Cartier General Român anunța:

„Cheia strategică a Basarabiei este în mâna noastră.

Bătălia pentru cucerirea și curățirea Masivului Corneștilor s-a terminat.

HOTINUL, SOROCA, ORHEIUL, CHIȘINĂUL AU FOST OCUPATE”¹⁶.

Cu o zi mai înainte, Al. Ioanițiu cere să se dea publicității, prin ziare și la Radio, următorul comunicat:

„Aviația Sovietică are o deosebită satisfacție să bombardeze spitalele, cu toate semnele distincte vizibile, pe cari acestea le poartă.

În unul din aceste bombardamente, au fost omorâți circa 600 prizonieri sovietici răniți, aflați în curs de tratament.

De asemenea au fost uciși circa 300 de evrei internați într-un lagăr, pentru că au avut o atitudine potrivnică intereselor Țării”. Ioan Antonescu notează pe conceptul Comunicatului: „Știre falsă, dată de mine”¹⁷

Unalt comunicat, din aceeași zi, specifica:

„Domnul General Antonescu a vizitat, a doua oară, Spitalul din Huși, pe care l-a găsit în mare progres, în ceea ce privește curățenia și organizarea.

Domnul General Antonescu mulțumește personalului acestui spital care, cu toate că cu o zi înainte pierduse pe medicul șef, în urma unui bombardament aerian, se găsea în întregime la datorie, împreună cu doamnele de la Crucea Roșie”¹⁸.

La 13 iulie, Generalul Ioan Antonescu semnase un ordin de zi, destinat publicității care preciza:

„Aduc Aviației, Corpului 5 Armată și Diviziilor 21 și de Gardă recunoștința României, pentru lupta și rezistența lor eroică din 12 iulie.

Mă închin respectuos în fața morților și mulțumesc luptătorilor pentru bravura lor.

Comandanții, ofițerii și ostașii Aviației și Corpului 5 Armată au binemeritat de la Patrie”¹⁹

Un comunicat destinat presei, înfățișa activitatea desfășurată de Generalul Antonescu. Se arată că a stat mai mult în mijlocul ostașilor, dând instrucțiuni referitoare la mersul operațiilor interesându-se de traiu trupei. La 30 iunie, s-a întreținut cu președintele Consiliului de Miniștri, la 2 iulie a asistat la trecerea unei

¹⁴ *Ibidem*, f.f. 173-174.

¹⁵ *Ibidem*, f.f. 177.

¹⁶ *Ibidem*, dos. nr. 3831/1941, f.15.

¹⁷ *Ibidem*, f.16.

¹⁸ *Ibidem*, f.18.

¹⁹ *Ibidem*, f.21.

divizii peste Prut: a doua zi a inspectat o divizie în timpul operațiilor militare, care făcea față unui contraatac sovietic cu tancuri. La 4 iulie, a inspectat Spitalul Suceava și trupele dinnordul Moldovei, care erau în plină ofensivă. A mai luat legătura cu prefectii, interesându-se de toate chestiunile economice, sociale și culturale din Moldova de pe ambele maluri ale Prutului. În aceste deplasări, l-au însoțit generali: Ioanițiu, Hauffe, Gheorghiu, directorul său de cabinet și niște adjutanți personali.²⁰

La 22 iulie 1941, generalul colonel von Schobert mulțumea Corpului 4 Armată, pentru contribuția adusă la eliberarea Basarabiei:

„Corpul 4 Armată a respins, după ce a făcut față la repetate contraatacuri inamice, care în majoritatea cazurilor au fost suportate, cu multă vitejie de Divizia 14-a, forțele ruse peste Nistru.

Corpul 4 Armată a contribuit, în mod deosebit, la eliberarea definitivă a Basarabiei Centrale de sub jugul bolșevist.

Exprim C. A. Deplina mea mulțumire²¹.

La 1 august, Ioan Antonescu, concepe Directiva Operativă nr.30, care, plecând de la noua organizare a armatelor germano-române, cuprindea următoarea misiuni de îndeplinit:

„1. Pentru desăvârșirea înfrângerii inamicului și atingerea țelurilor războiului, Marele Cartier General al Führerului a dispus o nouă organizare a Comandamentelor pe Frontul de la sud de Pripet.

În baza acestei noi dispozițiuni:

a). Armatele: III Română și XI Germană vor acționa în cadrul Grupului de Armate Kleist;

b). Corpul 54 Armată German, cu Diviziile: 50, 72 și 73 intră sub ordinea Marelui Cartier General Român.

II. Misiunea Corpului 54 Armată German și a Armatei a IV-a este să distrugă forțele inamice care operează între Bugul Inferior și Nistrul Inferior...

III. Dispozitiv și misiuni:

1. Corpul 54 German va continua progresiunea spre est, în direcția generală: Pawlowca-Rewowa. Prim obiectiv de atins regiunea ZACHARIEWKA-SUD.

2. Armata IV-a trece Nistrul, între TIGHINA și VADUL LUI VODĂ, întorcând, în prealabil, apărarea acestui râu, cu un grup de manevră, care va acționa pe direcția generală KOL NW. KOTOSOWA-COL. KASSEL (KOMAROWKA)...

După trecerea NISTRULUI, Armata IV.a va înainta, cu grosul forțelor ei în direcția: Col Kassel-Col. Katorzy, acoperindu-se spre sud.

Prim obiectiv de atins: WIKTOROWKA-MIJALOWKA-ANTONOWKA-PAGSIA-GREBINIKY.

Comandantul Suprem al Frontului Român, General de Armată I. Antonescu²².

La 10m august, dl. General Antonescu a acceptat propunerca dl. General Hauffe ca, în vederea operațiunii de la Odessa să se pună la dispoziția Marelui Cartier General Român o divizie germană care să fie întrebuințată așa cum va crede

²⁰ *Ibidem*, f.23.

²¹ *Ibidem*, f.47.

²² *Ibidem*, dos. nr. 3814, f.f. 327-328.

necesardomnul general Antonescu și numai dacă intervenția în operațiuni a acestei divizii va fi necesară.

Între timp, operațiunile contra Odesei au fost montate și sunt în cursde execuție.

Pe direcțiaBujalik-Odesa, operează Corpul 5 Armată, care are Forțe suficiente, pentru întoarce apărarea Odesei.

Din propunerea pe care o face Corpul 54 German de a se împinge repede spre Odesa rezultă că nu este informat că Divizia Blindată înaintează deja pe această direcție, de la Bujalik spre sud.

Domnul general Antonescu înțelege că conducerea operațiunilor, în spațiul rezervat Armatei Române, îi revine exclusiv Domniei Sale...²³.

Generalul Ioan Antonescu, informat de Misiunea MilitarăGrmană din România că reichsmareșalul Göring a sprijinit cererea României pentru retrocedarea materialui de cale ferată dinBasarabia și Bucovina de Nord, îi mulțumește, arătând că acest material , „care face parte din patrimoniul României, va servi la adâncirea și mai mult a relațiilor economice germano-române”²⁴

În ziua de 3 august, generalul Schobert trimite generalului I. Antonescu următoarea telegramă: „Comandantul Grupului de Armate Sud, domnul feldmareșal von Runstedt m-a însărcinat să transmit Excelenței Voastre mulțumirile sale pentru activitatea războinică și ținuta vitează a trupelor române, în ultimele lupte.

Îndeplinesc această misiune, cu plăcere, și adaug și eu mulțumirilemele personale pentru atitudinea eroica atrupeii și ofoțerilor români...”²⁵.

La rândul său, generalul I. Antonescu se adresează generalului Ritter von Schobert, cu următoarele cuvinte:

„ Mulțumesc din toată inima Excelenței Sale Domnului Feldmareșal von Runstedt, pentru frumoasele aprecieri făcute asupra trupelor române.

În același timp, țin să fac cunoscut Excelenței Voastre toată mulțumirea și gratitudinea Țării, Armatei și a mea presonală bravii Armate Germane, cu ajutorul căreia s-a putut reparauna din cele mai mari nedreptati istorice care s-a făcut României, prin ocuparea Basarabiei și a nordului Bucovinei...

Țin să mulțumesc Excelenței Voastre, pentru sprijinul de înaltă înțelegere cu care ați contribuit la conducerea în perfectă armonie a oprațiunilor de pe Frontul Român”²⁶.

La 28 iulie, generalul Oberst Ritter von Schobert scrias generalului Antonescu:

„Întreaga Basarabie a fost eliberată.

Cele mai cordiale felicitări pentru Armata Rmână și comandantul ei suprem”²⁷.

²³ *Ibidem*, f. 335.

²⁴ *Ibidem*, dos. nr.. 3831/1941, f. 57.

²⁵ *Ibidem*, f. f.73-74.

²⁶ *Ibidem*, f. f.72.

²⁷ *Ibidem*, f. f.76-77.

Generalul Ioan Antonescu , printr-un ordin de zi, încearcă să dea un nou imbold ostșilor, pentru ai face să lupte cu dăruire, pentru cucerirea de noi obiective:

„Soldați!

Înamicul este mult mai slab ca voi.

El a fost bătut neconținut, timp de două luni și împins de la Prut până în Mare.

Faceți unultimefort ca să terminați definitiv lupta cu el. Orice ezitare din partea voastră prelungește această luptă.

Nu dați înapoi la contraatacurile disperate. El nu mai are forța de a ne împinge, fiindcă este mult inferior.

Mergeți mereu înainte.

În două zile, veți putea cuceri cel mai mare oraș inamic de la Mare.

Va fi cea mai mare glorie pentru voi și cea mai mare liniște pentru Țară.

Lumea întreagă este cu ochii pe voi și așteaptă să vă vadă la Odesa.

Nu fiți mai prejos de străbunii voștri”²⁸.

Generalul Antonescu se adresează Armatei a III-a, la 21 august, în calitate de comandant căpetenie:

„Exceleța Sa Fuhrerul Marelui Reich mi-a propus participarea la operațiunile de la est de Nipru a Armatei a III-a.

Încrăzător în forțele și unitățile ostășești ale acestei armate, am primit.

Mulțumesc ofițerilor și trupei Armatei a III-a, pentru bravura, energia și spiritul de sacrificiu cu care a luptat, timp de două luni, alături de armatele germane, înălțând, prin aceasta, prestigiul Poporului și Armatei Române.

Convins că sentimentele tuturor ostașilor din Armata a III-a vor rămâne neclintite până la victoria finală,

Urez la toți izbândă, pentru gloria de veacuri a Armatei Române”²⁹

În seara zilei de 22 august, se dă un nou comunicat legat de luptele pentru Odesa:

„- Cel mai mare oraș din sudul Rusiei este complet strâns și încercuit de trupele noastre.

- După lupte foarte grele, uneori extrem de sângeroase, principala rezistență inamică în câmp deschis a fost înfrântă.

- Suntem, pste tot, la 15 km de Odesa.

Pentru a ține, cu orice preț orașul și a întârzia căderea lui, inamicul aruncă în luptă unități formate în grabă din marinari, muncitori scoși din uzine, șoferi și oameni de la coloane.

Mulți ajung pe front neechipați și nearmați.

Sub amenințarea revolverilor comisarilor evrei, rușii luptă până sunt masacrați.

-Zona de întărire betonată, la care bolșevicii au lucrat zece ani și care a costat zece miliarde ruble s-a prăbușit.

Toate fortificațiile din lungul Nistrului sunt în mâna noastră.

²⁸ *Ibidem*, f. f.81-83.

²⁹ *Ibidem*, f. 84.

Sute de cazemate, puternic armate cu tunuri și mitraliere sunt desechipate, în curs de distrugere.

Am capturat numeros material, în curs de inventariere și câteva mii de prizonieri.

Ultima luptă pe care o dăm, pentru a arunca inamicul în Mare, este în curs și se va termina curând”³⁰.

Tot la 22 august, generalul Ioanițiu transmite „Daciei” că Ioan Antonescu a văzut Grupul 61 Cercetare, „mergând în cea mai desăvârșită ordine.

Trupele, într-o ținută curată și ostășească, mergeau în perfectă ordine, în pachete mici de plotoane, la distanță de circa 100 metri.

Căruțele, îngrijit încărcate, de asemena, la 50-100 metri una de alta.

Toți ofițerii și trupa într-o perfectă atitudine ostășească...

A fost, cum a spus domnul general Antonescu, cea mai frumoasă trupă văzută, de la începutul Războiului...”³¹.

La 28 mai, comandantul de căpetenie, Ioan Antonescu, mareșal al României și conducătorul Statului, semnează Directiva Operativă pentru comandamentul Armatei a IV-a, ale cărei prevederi esențiale sunt:

„ I. Inamicul, înfrânt, face ultimele eforturi pentru apărarea Regiunii Odesa.

II. Armata a IV-a reia atacul, la 28 august, cu efortul la cele 2 aripi:

1. Corpul 11 atacă, cu Diviziile 8 și 14, sprijinite de 3 artilerii divizionare, 5 divizioane de artilerie grea și Batalionul de Asalt German. Direcția de atac: FREUDENTHAL-ODESA.

2. Corpul 1 Armată atacă, cu Divizia 21, sprijinită de 2 artilerii divizionare și 1 divizion artilerie grea, în strânsă legătură cu stânga Corpului 11 Armată.

3. Corpul 4 Armată atacă cu Diviziile 5 și 6, sprijinite de 5 artilerii divizionare și 5 diviziuni artilerie grea, în direcția generală: GORODESCHIE-ODESA, flancând atacul pe stânga, cu Divizia 11.

4. Până la dezlănțuirea atacului general, DETAȘAMENTUL HAGI-BEI și CORPUL 5 ARMATĂ vor continua atacul, cu toată vigoarea, pentru a respinge ultimele rezistențe ale inamicului din față și al arunca în Mare.

5. Rezerve:

-Divizia de Gardă – înapoia dreptei Corpului 11 Armată.

-Divizia 1 Grăniceri – înapoia Corpului 1 Armată.

-Corpul 3 Armată (diviziile 3 și 7) – înapoia Corpului 4 Armată.

Vor fi în măsură a continua eforturile sau atrece la exploatare.

III. Aviația.

Va continua:

- acțiunea de distrugere a aviației inamice;

acoperirea frontului, pentru a asigura regruparea forțelor și instalarea dispozitivului de atac;

- bombardarea aglomerațiilor de trupe și coloanelor inamice.

³⁰ *Ibidem*, f. 87.

³¹ *Ibidem*, f. 86.

În ziua atacului general, cea mai strânsă și armonioasă cooperare în acțiunea terestră, conform cu instrucțiunile verbale ce vam dat.³²

După cum reiese din conceptul de la filele 404-408, ordinul a fost gândit și elaborat, în întregime de către Mareșalul Ioan Antonescu.

Tot la 28 august, ora 8, din Tighina, Mareșalul Ioan Antonescu se adresează Corpului 5 de Armată:

„Peste tot, în fața dumneavoastră, inamicul se găsește cu spatele la Mare și la 3-4 km de țarm.

În astfel de condiții, cele mai bune trupe se pot menține.

Trebuie un ultim efort.

Onoarea și gloria Corpului 5 Armată cere să se facă acest ultim efort și să se termine odată cu această operație, care a durat prea mult³³.

Mareșalul I. Antonescu a mai conceput un comunicat, transmis la 29 august, cu privire la o lupte eroice ale Aviației Române și ale Artileriei Antiaeriene:

„De trei săptămâni, Aviația și Apărarea noastră A. A. Duc zilnic, în condițiuni extrem de grele, o luptă de exterminare cu aviația inamică, întreprinzătoare și foarte îndrăzneță, atât în lupta aeriană, cât și în atacul trupelor terestre.

În toate aceste lupte, Aviația și Apărarea noastră A. A. au ieșit întotdeauna învingătoare.

Zilnic, au doborât, într-o strânsă, frățească colaborare, între 5 și 10 avioane inamice, în majoritatea cazurilor, neavând nici o pierdere.

Eri, a fost o zi de glorie pentru Aeronautică. S-au doborât peste 30 de avioane inamice. Am pierdut numai 2 avioane.

S-au distins: Flotila 3 și 1 Vânătoare, Gruparea 2 A. c. A.

Patria și Armata le aduc mulțumirile lor recunoscătoare³⁴.

La un raport nedatat al generalului N. Ciupercă din 1 septembrie, Mareșalul Antonescu, nu este de acord cu sugestiile făcute, fie pentru că nu-i plăcea să fie contrazis, fie pentru principiul expus la punctul 8:

„5. A împinge de azi Divizia de Gardă în luptă în zona cerută de dvs., înseamnă a întinde un cordon și a consuma ultima rezervă intactă, până la refacerea Diviziilor 6 și 21.

6. Brigada de Cavalerie nu trebuie să fie blocată în fața Leninthalului...

8. Urmați, deci, acțiunea, cu toată Armata, conform planului făcut.

Nu se poate schimba acest plan, la fiecare incident și în fiecare zi³⁵ (subl. noastră –V-N)

Mareșalul I. Antonescu concepe, personal, la 2 septembrie, un nou ordin pentru Armata a IV- a pentru a grăbi căderea Odesei:

„1. Este posibil că inamicul manevrează pe linii interioare, cu ultimele rezerve pe care le constituie din oameni de adunătură sau din cei trimiși cu vapoarele, care și ei sunt, de asemenea, ultimele resturi din depozitele din Crimeea.

³² *Ibidem*, dos. nr.. 3831/1941, f. f. 399-400.

³³ *Ibidem*, dos. nr.. 3831/1941, f. 87.

³⁴ *Ibidem*, f. f. 89-91.

³⁵ *Ibidem*, dos. nr.. 3831, f. f. 424-425.

În ultimele zile, a atacat, de la stânga la dreapta Armatei a IV-a, dacă ar avea încă rezerve, este evident că ar ataca simultan.

2. Dat fiind această constatare, este necesar ca atunci când ele atacă într-un sector, să se înfingă viguros în celelalte sectoare.

3. După cum am indicat anterior, este esențial să facem un ultim pas, pentru a cuceri ultimele observatoare pe care le mai are.

Odată stăpâni pe linia de cote, imediat vest de linia satelor Gliniacov-Dalnic-Tatarca, posibilitățile de manevră și de contraatac ale inamicului sunt total înlăturate și Odesa poate fi considerată virtual căzută.

Deci, rog comunicați aceasta comandanților de mari unități și arătați dorința mea de a face, fără ezitare, ultimul pas care va duce la victorie...

Cu cât mergem mai încet, cu atât pierderile vor fi mai mari, fiindcă se dă timp inamicului să-și constituie noi rezerve”³⁶.

La 3 septembrie, se comunică trupelor române un extras dintr-un comunicat de la Marele Cartier General al Fűhrerului, în care se precizează că:

„Aviația Română a participat, într-o mare măsură, la marile victorii din sud-estul Frontului. Ea a distrus, până la sfârșitul lunii august, 433 aparate sovietice și a sprijinit, în mod strălucit, operațiunile terestre”³⁷

la 4 septembrie 1941, ora 13²⁵, generalul Ioanițiu, din ordinul Mareșalului Ioan Antonescu citează pe Armată:

„- Flotila 2 Vânătoare I. A. R. care a doborât, în lupte cu un inamic întotdeauna superior în număr, 58 avioane inamice;

Bateria A. A. Căpitan Popescu Aurel – Sublocotenent Balmez Aurel, care a doborât 21 avioane inamice”³⁸.

În aceeași zi, este felicitată și Armata a III-a, pentru că a „înfipt, pe malurile Niprului, drapelul național”³⁹

În urma unei inspecții pe front, executată în ziua de 15 august 1941, generalul Ioan Antonescu constată:

- Marile unități continuă să neglijeze jalonarea drumurilor și posturilor de comandă prin indicatoare;

- Trebuie să se ia măsuri de reparare și punerea în funcțiune a peste 17 poduri, pentru asigurare aprovizionărilor și deplasărilor de trupe;

- Unele unități nu respectă regulile de deplasare; uneori merg paralel câte două-trei coloane, expunându-se bombardamentelor aeriene inamice;

- Trupele nu-și iau măsuri de asigurare a flancurilor sau a spatelui când sunt în pericol de a fi atacate de inamic;

³⁶ *Ibidem*, f. f. 442-447.

³⁷ *Ibidem*, doc. nr. 3831, f. f. 87.

³⁸ *Ibidem*, f. 94.

³⁹ *Ibidem*, f. 95.

- Unitățile de artilerie care au pierdut cai, îi vor recupera de la trenurile de luptă și regimentare, iar acestea să folosească boi sau să facă rechiziții de la populație din zonă”⁴⁰.

În urma unor discuții avute, la 10 august 1941, Marele Cartier General anunță demobilizarea Diviziilor: 10, 35, 21, 1 Grăniceri, 8 și 14, iar în a doua tranșă a Diviziilor de Gardă și a Diviziei Blindate. S-a mai hotărât organizarea unor unități care să se preocupe de restabilirea comunicațiilor în Basarabia, folosind ca mână de lucru: evreii, prizonierii și basarabienii cu obligații militare. Generalul Antonescu mai dorea să afle „cât ne-a costat chestiunea rusească:

- întreținerea Armatei,
- pierderi și consum de materiale,
- aparatură administrativă,
- ce anume s-a recuperat,
- faze: înainte de pierderea Basarabiei,
- după pierderea Basarabiei,
- cu ocazia războiului”⁴¹.

armata IV-a (Dacia) avea nevoie zilnic de câte trei trenuri muniție divizionară și de câte un tren muniție A[rtilerie] G[rea]. Între 18 și 24 august 1941, Armata a IV-a a avut următoarele pierderi: 315 ofițeri, 89 subofițeri și 9202 trupă, precum și: 194 de animale, 561 de arme, 63 de puști mitraliere, 3 mitraliere A. A., 1 tun a.c. și 12 alte arme”⁴².

La 19 august 1941, generalul Antonescu semnează un decret din care cităm:

„Art 1. Teritoriul ocupat dintre Nistru și Bug, cu excepția Regiunii Odesa, mărginându-se spre nord cu o linie nord Moghilev – nord Jmerinca, însemnat pe harta anexă... intră în administrație română.

Art 2. Numim împuternicit al nostru pentru această provincie, cu dreptul de a lucra cu depline puteri, pe domnul profesor universitar Gheorghe Alexianu...

Art. 4. Funcționarii numiți în această provincie vor fi plătiți:

- a) cu un salariu îndoit în lei și
- b) cu o alocație de întreținere până la maximum salariul îndoit în lei...

Art. 7. Fixăm reședința conducerii provinciei la Tiraspol...”⁴³.

Tot la 19 august Armata a IV –a comunică unui eșalon inferior rezumatul răspunsului dat de către generalul Ioan Antonescu Comandamentului German, în urma consfățuirii privind continuarea operațiilor militare pe Frontul de Est:

„1. Corpul de Cavalerie și Corpul de Munte stau la dispoziție pentru continuarea operațiunilor la est de Nipru.

2. Atât Corpul de Cavalerie, cât și Corpul de Munte au nevoie de cel puțin 8 zile, pentru a fi recomplete și organizate. S-a cerut Grupului de Armate Sud să dea dispozițiuni ca trupele de mai sus să fie lăsate, în actuala zonă, până la 26 august.

⁴⁰ *Ibidem*, dos. nr.. 3799, f. f. 175-176.

⁴¹ *Ibidem*, f. f. 178-181.

⁴² *Ibidem*, f. f. 187-188.

⁴³ *Ibidem*, f. f. 198-199.

3. Pentru operațiunile viitoare, s-a propus ca numai Corpul de Cavalerie, reorganizat iar, după căderea Odesei, întărit cu mijloace din Divizia Blindată, să ia parte la operațiunile la est de Nipru, s-a propus să nu mai fie trecut la est de acest râu, cu atât mai mult, cu cât ar fi necesar, pentru ocuparea teritoriilor la vest de Nipru.

4. Comandamentul Armatei a IV –a Române a fost pus, de asemenea, la dispoziția Comandamentului German...

În consecință, urmază ca Corpul de Munte și Corpul de Cavalerie să fie aprivizionate cu minițiuni, subzistente și combustibil, prin serviciile și mijloacele de transport ale Armatei Germane, sub ordinele căreia vor opera...⁴⁴.

La 6 septembrie 1941, mareșalul Ioan Antonescu expediază Marelui Cartier General următoarea notă:

„În ultimul timp, am făcut dureroasa constatare că situațiile operative sau cele efective, care mi se prezentau de către comandamentele de toate treptele ierarhice erau, în majoritatea lor, false.

Astfel:

1. Din punct de vedere tactic, mi se face cunoscut că o M[are] U[nitate] oarecare a atins în înaintare o anumită linie; în realitate, acea M. U. Se găsea la mai mulți km. înapoi.

Minciunea pe câmpul de bătaie are consecințe tragice pentru Neam și pentru istoria lui.

Consecințele acestor procedee se repercutează grav asupra hotărârii Comandamentului de Căpetenie, care clădește o manevră pe informațiuni false și, deci, manevra ulterioară se va desfășura greșit și neconform cu realitatea, ceea ce poate duce la un dezastru; cât și asupra M. U. Vecine, cărora li se creează situații extrem de critice, deoarece, captând situația falsă comunită, execută operațiuni care pot duce la înfrângere. Este cazul Diviziei Grăniceri care a indus în eroare, raportând fals situația tactică, în zilele de 1-2 IX 1941, atât Comandamentului de Căpetenie, cât și Diviziilor 8 și 14 Infanterie, care au fost puse, în ziua de 2 IX, în situații foarte delicate. În special Divizia 14 Infanterie era pe punctul să sufere o catastrofă, care ar fi putut antrena în catastrofă întreaga aripă dreaptă a Armatei. Datorită sângelui rece, a energiei comandantului de divizie și a tuturor ofițerilor și trupe, datorită, în special, bravilor artileriști, care s-au luptat și cu hârlețe, situația a fost dominată și restabilă.

2. Dacă situațiile tactice grele mai pot fi reparate, prin bravura și spiritul manevrier al trupelor și comandanților, cazul Diviziei 14, situațiile critice rezultate din rapoarte false sau exagerate asupra valorii combative a trupelor duc, întotdeauna, la înfrângeri și chiar la dezastru.

Nu se raportează pierderile la timp sau nu se raportează că sunt mai mici decât în realitate... Se ascund pierderile materiale sau nu se raportează la timp...

Unitățile care au pierdut mai mult de 50% din efectiv nu mai pot fi întrebuițate imediat în atac. Trebuie întâi să-și completeze efectivele și armamentul...

Marele Cartier General va lua măsuri ca, în viitor, în spatele M. U., să se constituie centre de instrucție...

⁴⁴ *Ibidem*, f. f. 200-202.

Se pot întrebuința, pentru instrucție, ofițerii și gradații ușor răniți, care trebuie să nu mai fie evacuați...

Un astfel de centru de instrucție să se facă și pe Armată...⁴⁵

Mareșalul I. Antonescu, la începutul lunii septembrie, trimite Marelui Cartier General un ordin secret, care cuprinde chestiuni destul de diverse, între care și nevoia unei propagande care să justifice continuarea războiului:

„...Propagandă printre soldați, ca să li se explice de ce ne batem și pe Nistru.

Pare că s-a făcut și se face o altă propagandă, care le-a slăbit elanul, sub cuvânt că nu au pentru ce să se bată. Trebuie susținută comparația cu 1919, când a trebuit să mergem la Budapesta, ca să ne asigurăm atâmpănirea Transilvaniei, la Sofia ca să asigurăm stăpânirea Dobrogei etc.

La poduri, să se dea comandanților de poduri ordine, pe care să le arate tuturor ofițerilor noștri că, din ordinul meu, să nu se lase percheziționați jandarmii germani. Iar acestora să li se arate tot în scris că nu au dreptul să facă percheziții la ofițeri, așa cum și jandarmii români nu au dreptul să percheziționeze pe germani, fiindcă ar fi o ofensă.

Să se grăbească recuperarea răniților și atuturilor care credem că s-au mutilat.

Să se împuște câte 2-3 automutilați din fiecare regiment și ceilalți să fie puși să lupte în front, chiar înainte de vindecare, regimentele ținându-i și îngrijindu-i.

De acum încolo toți mutilații să fie împușcați, pe loc, fără judecată.

Rechiziționarea de la jidani din țară, imediat, trimiterea lor cu avionul și cu trenuri sanitare rapide, pentru spitalele din Tiraspol și Tighina: pături, saltele, perne, cearșafuri și pături de la P[artea] S[edentară]...

Trebuie făcute din vreme baze de aprovizionare la Nistru... și o bază la Bug...

Împietrirea șoselei către Odesa, către Balta și către Bug...

Accelerarea terminării... șoselelor: Ungheni – Tighina, Ungheni – Bălți – Sorooca, Bălți – Cernăuți și Ismail – Tighina sau Chilia – Tighina, cu ramificații către Cetatea Albă, Reni și Cahul sau Leova...

Iepile cu mânji trebuie adunate în depozite în Basarabia și întrebuințate la munci agricole, iar mânjiile crescuți special, pentru a-i îndrepta și dezvolta...⁴⁶

Generalul a mai ordonat ca unitățile militare care nu participă la operații și staționează în Basarabia și Ucraina să dea „ajutor, cu oameni și cai, la treierat”⁴⁷

Din raportul nr. 50, din 8 ianuarie 1942, anexat la demisia generalului Iacobici Iosif, se deduc următoarele:

- Mareșalul Antonescu, fără știrea Marelui Stat Major, se angajase, întâi verbal și, apoi, în scris, față de Fuhrerul Germaniei, că va participa la ofensiva din primăvara anului 1942, cu aproape totalitatea forțelor române (15 divizii).

La 17 VIII 1942, mareșalul Antonescu face cunoscut Misiunii Militare Germane că va participa, cu începere din septembrie 1942, cu totalitatea forțelor române la lupta contra Rusiei Sovietice și cere să i se încredințeze comanda acestor forțe...

⁴⁵ *Ibidem*, f. f. 222-225.

⁴⁶ *Ibidem*, f. f. 226-228.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 229.

La 14 septembrie 1942, Misiunea Militară Germană răspunde că Comandamentul Suprem German aprobă propunerea și că „Grupul de Armate Don”, sub comanda Mareșalului Antonescu, va cuprinde Armatele III și IV Române și Armata VI Germană.

El va intra în funcțiune, la 30 septembrie 1942; această dată a fost amânată ulterior, până la căderea Stalingradului.

În vederea constituirii „Grupului de Armate Don”, generalul Șteflea, împreună cu Eșalonul I al Marelui Stat Major, s-au deplasat la Rostov.

Cum „Grupul de Armate Don” nu a luat ființă niciodată, activitatea Marelui Cartier General la Rostov a fost de ordin administrativ și informativ.

Armatele III și IV Române au trecut sub comanda grupelor de armate germane existente pe front.

În noua situație în care erau puse aceste armate, de la început, s-au ivit greutăți care arătau limpede că misiunea ăncredințată lor le va aduce la dezastru, aproape sigur, astfel:

- Trupele au fost aduse de la stațiile de debarcare pe front (600 km.), prin marșuri forțate și introduse imediat pe front, de cele mai multe ori, fără să aștepte constituirea M. U.

- S-a ăncredințat armatelor române fronturi peste capacitatea lor de luptă (570 km. pentru 18 M.U.):

- Armatele erau introduse în sectoarele cele mai amenințate și pe direcțiile cele mai importante de efort ale inamicului.

Fronturi mari și obligațiunile date de Comandamentul German lipseau armatele aproape complet de Rezerve.

- Linia principală de rezistență pe Don nu era nicăieri pe obstacol, inamicul stăpânind capete de pod foarte largi și adânci, tocmai pe direcțiile cele mai probabile de efort.

- Anotimpul ănantat, lipsa de materiale și unelte, lipsa totalăde organizare a poziției de trupele germano-italiene pe care le schimbasesc, reduceau și mai mult valoarea poziției de rezistență.

- Trupele erau lipsite de material a. c. Modern, neavând decât 6 piese de 75 mm., pe 25 de km. stânga, astfel că acestea, la un moment dat, aveau 4 divizii în rezervă, iar Armata III-a abia obținuse aprobarea pentru o divizie de cavalerie și una de infanterie.

- Informațiile obținute de Armata Română și care arătau continuu pericolul unei ofensive sovietice de mare amploare, nu erau recunoscute de Comandamentul German, ca verosimile.

- În fine, în zonele în care era băgată Armata Română erau foarte sărace, lipsite complet de cantonamente, astfel ăncât aprovizionările și evacuările se făceau în condiții extrem de grele.

- Toate aceste greutăți, cunoscute precis de generalul Șteflea, au făcut obiectul a numeroase intervenții din partea sa, atât Comandamentul German, cât și către Mareșalul Antonescu...

La toate răspunsul era stereotip:

„Führerul a hotărât”

Comandamentul German nu crede în posibilitatea unei ofensive ruse de mare anvergură.”

„Domnul Mareșal a intervenit scris, pe lângă Fuhrer”⁴⁸.

La 31 august 1944, generalul Ilie Șteflea informa Ministerul de Război că, de la 23 iunie 1944, de pe Frontul Grupului de Armate Ucraina de Sud, s-au retras șapte divizii blindate, patru divizii infanterie și două brigăzi de tunuri asalt. „De la luarea primei divizii, s-a protestat la O. K. H., iar domnul Mareșal Antonescu a comunicat, prin ministrul Kilinger că, „dacă se vor mai lua și alte divizii, va fi nevoie să caute o soluție politică, pentru a ieși din război, fiindcă are siguranța absolută că frontul actual nu va putea fi ținut fără diviziile și, în special, cele blindate, care se găseau (nouă) al Grupul Armate Ucraina de Sud, înainte de 23 iunie a.c.”⁴⁹

Generalul Șteflea mai extrage dintr-o telegramă pe care i-a trimis-o Mareșalul Antonescu la Rostov, următoarele:

„Răspunderea în fața Istoriei o port eu, Mareșalul Antonescu, pentru că am făcut mai mult decât am făcut, pentru a împiedeca masacrarea armatelor”⁵⁰.

În continuare, generalul Șteflea arată cauzele dezastrelor din Crimeea, Basarabia și Moldova prin care este absolvit Statul Major Român și Mareșalul Antonescu, dând vina pe Hitler, care nu a ascultat nici de intervențiile lui Antonescu, nici de ale propriilor generali, cărora le-a luat comanda:

„2. Dezastrul din Crimeea.

După ce s-a rupt legătura pe uscat între Țară, Marele Stat Major, la început, și apoi, domnul Mareșal Antonescu au făcut patru intervenții succesive (subl. noastră- V. N.) către Führerul Adolf Hitler, în care am cerut categoric ca toate trupele din Crimeea să fie retrase, înainte ca rușii să înceapă ofensiva, arătând documentat că, dacă nu vom proceda așa, trupele vor suferi un mare dezastru și tot materialul va fi pierdut. În cererile noastre, eram de acord cu toate comandamentele germane interesate.

Führerul Adolf Hitler n-a aprobat cererile noastre, motivând, la început, că va lua ofensiva și va depresa trupele din Crimeea, iar, mai târziu, că motive strategice (dominația Mării Negre) și politice (Turcia) îl împiedică să evacueze Crimeea. Toți comandanții germani, care s-au unit cu noi în această cerere, au fost înlocuiți la comenzi...

„3. Dezastrul din Basarabia și Moldova.

Dezastrul din Moldova l-am prevăzut în ziua de 20 aprilie 1944, când domnul Mareșal Antonescu, după doriința Comandamentului German și contra cererii Marelui Stat Major, a hotărât să degarnisească de trupe române puternica poziție de pe Dealul Mare și să ducă rezistența pe înălțimile de la nord de Iași.

Prin raportul nr. 5, din 23 aprilie 1944... am protestat și am cerut să fiu înlocuit de la șefia Marelui Stat Major...

În fine, după ce O. K. W. a luat după frontul nostru șapte divizii blindate, din opt câte avea, patru brigăzi de infanterie și două brigăzi tunuri asalt, am prevăzut dezastrul pe întregul front basarabean și moldovean, l-am discutat cu d-l general Petre

⁴⁸ Idem, fond *Ministerul de Război, Secretariatul General*, dos. nr. 3474/1942, f. f. 3-4.

⁴⁹ *Ibidem*, f.22.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 34.

Dumitrescu, comandantul Armatei a III-a, și am cerut, atât domnului Mareșal Antonescu, cât și grupului de Armate Ucraina de Sud să retragă frontul pe Dealul Mare și Prut..

Domnul Mareșal Antonescu mi-a răspuns că va fi foarte greu să-și ia răspunderea istorică de a părăsi capitalele Basarabiei și Moldovei...⁵¹.

La raportul Marelui Stat Major nr. 310197, din 15 august 1942, referitor la eventuala întrebuițare a trupelor române pe Frontul de Est, Mareșalul Ioan Antonescu, pune următoarea rezoluție din care reiese că el a fost singurul din conducerea Armatei Române care a dorit continuarea Războiului:

„Pentru câștigarea Războiului, mergem oriunde,

Trebuie, însă, luate măsuri ca trupele să fie perfect echipate.

Trebuie să li se dea de germani ce le lipsește pentru echipare, în caz când ne vor cere să operăm în regiuni grele, ca condiții.

În aceste regiuni, vor rămâne și germanii. Ei se vor găsi la iarnă și în alte regiuni mult mai grele, ca acelea ale Regiunii Mării Caspice, Murmansk, Laponia, Leningrad, etc.

Cum concepe Marele Stat Major că s-ar putea să procedăm?

Ar fi camaradesc să spun germanilor: Rămâneți numai voi unde este rău și noi să trecem numai la căldură?”

Își iau cei ce au redactat raportul răspundera consecințelor politice, pentru o astfel de atitudine?

Dacă astfel de atitudini și mentalități pleacă de la conducerea Armatei, ele se răspândesc în jos și în țară ca fulgerul și astfel se propagă defetismul, se face jocul inamicului și se creiază stările premergătoare revoluțiilor, în momente grele.

Normal este să înceapă, printr-o campanie înțeleaptă, în legătură cu propaganda, pregătind opinia publică pentru orice eventualitate...

Așa a făcut și generalul Iacobici, iarna trecută. A spus că soldatul român [nu] se bate peste frontieră, că vom pierde oamenii, cât și materialele în Rusia. Nu s-a pierdut nimic peste normal; soldatul s-a bătut mai bine ca oricând și am creat pagini de epopee eroică de care Neamul Românesc va ști o eternitate și care-i va servi la câștigarea drepturilor lui. Până acum el stăpâna pe Turtucaia. De aceea, era umilit și cerșea drepturile și nu a avut moral și încredere.

Vedeți lucrurile, prin secole, nu prin moșteniri egoiste⁵².

În urma scrisorii lui Adolf Hitler, din 29 decembrie 1941, Mareșalul Ioan Antonescu scria:

„În ceea ce privește colaborarea diviziilor române care vor lua parte la ofensiva din primăvară, voi dispune luarea tuturor măsurilor, la timp, pentru transportarea lor la timp, pentru ca ele, după cum dorește Excelența Voastră, să poată să ia parte la marea acțiune de luptă.

Unele măsuri de ordin tehnic, care urmează a fi luate în urma unei înțelegeri personale, ca și unele livrări de armament absolut indispensabile și pentru care rog Excelența Voastră a da aprobarea Dvs., ar ușura colaborarea diviziilor noastre.

⁵¹ *Ibidem*, f. f. 34-35.

⁵² *Ibidem*, f. f. 39-40.

În ceea ce privește armamentul, țin de a avea datoria să anexez tabelul de comenzi, livrări restante și cu nevoile noastre, rugând Excelența Voastră a da dispozițiuni de livrarea lor cât mai neîntârziată”⁵³.

Pe conceptul scrisorii, Mareșalul Ioan Antonescu consemna:

„La o viitoare întâlnire:

Voi prezenta, cu această ocazie, în mod detaliat, planul participării noastre care, plecând de la o valoare de 10 divizii, ar putea să se mărească, în raport cu situația.”⁵⁴

Mareșalul Ioan Antonescu continuă argumentarea:

„Având în vedere că, la 1 ianuarie 1942, o persoană oficială a urât Regentului Ungur „alipirea Ardealului”, având în vedere că, pe timpul luptei noastre dincolo de Nistru, Guvernul Român a fost secătuit zilnic de incidente de frontieră și planurile măsurilor militare, precum și lucrările de fortificarea granițelor, ca și certitudinea aparatelor de spionaj, care sunt folosite de unguri, în continuu și într-o măsură foarte largă în țara noastră, aduc la cunoștința Guvernului Reichului, având în vedere că Ungaria și-a păstrat până azi industria, Armata, Aviația și stocurile de carburanți de rezervă, în timp ce România care este o țară petroliferă, care se află în război, a predat toate rezervele Armatei sale Germaniei, având în vedere că la Budapesta, se vorbește, în mod public, că Ungaria, la sfârșitul Războiului, va trebui să dispună de o armată de 1.500.000 de oameni, este, Excelență, o datorie penibilă pentru mine pentru a vorbi de un paralelism de secutitate – în oameni și material – pe care trebuie să-l respect, căci nu am nici o încredere, nici în spirit și nici în loialitatea care însuflețește pe vecinii noștri.

Este natural că, dacă se va promite anumite baze de garanție și a posibilităților noi, voi fi fericit să fac ceea ce poporul român ar fi putut realiza, dacă nu ar fi încărcat cu detestabila și penibila problemă de graniță, care ridică stavilă în datoria ei de a participa la acest mare și sfânt război”⁵⁵.

La 15 august, Marele Stat Major, prin generalul Șteflea, nu era de acord cu împărțirea Armatei Române, în trei grupuri: 1. Armata a III-a, pe litoralul Mării Negre, al doilea pe Volga, între Stalingrad și Astrahan și, eventual, pe litoralul de nord-vest al Mării Caspice și al treilea în Caucaz. Propune ca toate trupele să fie în vestul Caucazului, „care oferă condițiuni de viață mai bune și are... marele avantaj de a putea fi legat cu Țara ușor, prin transporturi feroviare”⁵⁶.

Colonelul R. Davidescu, fost șef de cabinet al Mareșalului Antonescu a declarat, ulterior:

„Știu... că, verbal, s-a vorbit, în mai multe rânduri, de necesitatea grupării Armatei Române, sub Comandamentul Român în caz de retragere trupelor germane din Ucraina de vest, încă de la ajungerea Frontului de Est pe Nipru.

Domnul Mareșal Antonescu a spus, de mai multe ori, ca, atât trupele din Crimeea (retrase pe uscat sau aduse pe mare de la Odesa), cât și cele de la Marea de

⁵³ *Ibidem*, f. f. 75-78.

⁵⁴ *Ibidem*, f. f. 75-76.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 77.

⁵⁶ *Ibidem*, f. f. 92-93.

Azov, unindu-se cu cele din Transnistria și, eventual, cu cele aduse din Țară, să constituie un front pur românesc, pe Nistru, de la Mare, în spre Nord. Probabil că întorsătura produsă de ruperea frontului la Uman, a dus la nerespectarea acestui deziderat”⁵⁷.

În continuare, colonelul Davidescu consemnează că generalul Șteflea și-a dat demisia de două ori, în anul 1944 și în aprilie 1944, demisii respinse de către Mareșalul Antonescu.

„După terminarea Consiliului de Colaborare Militară, în cursul căreia dl. General Șteflea a avut o atitudine cum nu a îndrăznit nimeni să aibă în astfel de ocazii, am primit raportul de demisie, spre păstrare.

Știu, de asemenea, că a arătat, în numeroase rânduri, gravitatea situației trupelor noastre de la Don, care aveau fronturi prea întinse și erau lipsite de rezerve. Pe timpul încercuirii Grupului Lascăr, a cerut ca domnul Mareșal să intervină telegrafic la O. K. W., pentru darea ordinului de retragere. Intervenția s-a făcut (subl. noastră – N. V.), însă ordinul de retragere s-a dat când degajarea Grupului Lascăr nu mai era posibilă”⁵⁸.

Prin telegrama nr. 198/10 noiembrie 1942 șeful Cabinetului Mareșalului Antonescu scria generalului Șteflea:

„1. Domnul Mareșal Antonescu urmărește, cu atențiune, concentrarea trupelor sovietice în zona SERAFIMOVICI și roagă să discutați cu Grupul de Armate B această problemă și vă veți informa dacă în Grupul de Armate B s-au luat măsuri deosebite de cele luate de Armata a III-a, pentru a face față unui atac important.

2. Domnul Mareșal Antonescu sugerează ideea ca rezervele Armatei a IV-a Germane să fie în măsură a interveni la timp, în Sectorul Armatei a III-a, până când diviziile germane, pe care Comandamentul Armatei Germane s-a angajat a aduce în linia Armatei a III-a nu vor sosi.

3. Trebuie luate măsuri ca întreaga aviație română și germană să activeze masiv asupra podului de peste Don și asupra podului de cale ferată peste râul Choper și Mednediza.

4. Rezervele Armatei a III-a și ale Diviziei Blindate nu trebuie angajate în lupte, decât în cazul ruperii frontului.

5. Dacă grupurile de forță ale Armatei a III-a permit, să se studieze, ca răspuns la atacul rusesc, reacțiuni violente în sectoarele neatacate...”⁵⁹

La 29 octombrie 1943, Adolf Hitler motivează, astfel, Mareșalului Antonescu, refuzul său de a se părăsi Crimeea:

„Și pe mine mă mișcă grija Dvs. asupra soartei Crimeii și a unităților române care se găsesc acolo, grijă comunicată mie de către șeful Marelui Stat Major. În Crimeea, se găsesc trupe, baterii și alte materiale germane. De aceea, am examinat, cu multă grijă, în amănunțime, această problemă, împreună cu colaboratorii mei.

Rezultatul acestei examinări a fost următorul:

⁵⁷ *Ibidem*, f. f. 158-159.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 160.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 181.

1. Importanța Crimeii ca cea mai importantă bază de aviație a Sovietelor împotriva regiunii petrolifere române și ca bază de operații a Sovietelor împotriva coastelor ocupate de noi ale României și Bulgariei este deosebit de importantă, lucru de altfel subliniat de Domnia Voastră.

Acest fapt justifică hotărârea de a se apăra această importantă poziție cheie de la Marea Neagră, cu orice preț, atât de mult timp cât aceasta este posibil.”⁶⁰

Generalul Șteflea, la 9 februarie 1944, scria generalului Hansen:

„Astfel, cum v-am arătat, încă de la 11 ianuarie 1944... domnul Mareșal este absolut convins că evacuarea Crimeii nu se poate face sub presiunea inamicului și că, deci, această operațiune trebuie să înceapă înainte de a se pronunța atacul decisiv al inamicului, cu forțe mult superioare.

2. Domnia Sa crede că momentul începerii evacuării, nu trebuie să mai întârzie din următoarele motive:

a). S-a pierdut capul de pod Nicopol;

b). Pregătirile de atac pe care bolșevicii le fac continuu la Kerci și, în special, la Perekop și Sivaș sunt foarte înaintate...

3. Marile unități române aflate în Crimeea sunt cele mai glorioase și mai războite pe care le avem, deci pierderea lor... ar produce o slăbire nejustificată a Armatei Române și o situație internă extrem de critică.

4. Domnul Mareșal Antonescu a ajuns la aceste concluzii, examinând datele pe care le cunoaște asupra:

situației și forțelor inamice;

- situației și forțelor germano-române;

teatrului de operațiuni, aprovizionării, în condiții cunoscute, numai prin aer și pe mare;

moralul trupelor din Crimeea...”⁶¹

Pentru răsplătirea vitejiei, dârzeniei în luptă și eroismului, pe care unii ofițeri, subofițeri, soldați, sau subunități, unități, mari unități și chiar armate sau grupuri de armate le-au demonstrat pe câmpul de onoare, Ioan Antonescu îi citează prin ordine de zi pe Armată sau pe Națiune, pentru a servi ce exemplu celorlalți luptători.

Din studierea acestor ordine, putem face, chiar de la început unele constatări:

- cle aveau darul să îmbărbăteze pe ceilalți luptători și pe celelalte formațiuni militare;

- trebuia să fie și o mulțumire pentru cei ce săvârșiseră fapte de vitejie și, mai ales, pentru cei ce fuseseră răniți sau morți;

- erau, uneori, apeluri disperate la luptă, pe viață și pe moarte, pentru a salva civilizația românească, amenințată, în a doua parte a Războiului, de pericolul ocupației străine;

- reprezintă o scurtă cronică a Războiului și a celor mai viteji ostași sau a celor mai croice subunități, unități, mari unități și chiar armate;

- Ioan Antonescu a acordat o mare atenție acestor ordine, reflectată în faptul că le-a semnat, aproape pe toate, cu excepția unuia singur, că a atras atenția asupra

⁶⁰ *Ibidem*, f. f. 209-212.

⁶¹ *Ibidem*, f. f. 219-220.

faptului cum să fie mai bine redactate, că a intervenit personal pentru modificare unora dintre ele și că, într-un caz, a conceput și redactat singur un asemenea ordin.

Primul ordin de zi pe Armată este dedicat aviatorilor și Aviației deoarece luptătorii din văzduh au fost primii care au intrat în luptă:

„Având în vedere strălucitele fapte de arme, săvârșite de aviatori și de unitățile de aviație, care s-au distins în mod deosebit în luptele din zilele de 22-30 iunie 1941,

Ordon:

Citarea, prin ordin de zi pe întreaga Armată, a următorilor aviatori și unități de aviație:

1. Căpitanul aviator Manoliu Alexandru de la Flotila 1 Vânătoare...

2. Locotenentul aviator Scurtu Dan din Flotila 1 Vânătoare...

3. Echipajul format din: locotenent observator Stoica Mircea, sergent T. R. Domișan Dumitru și sergent T.R. Breman Panait din Flotila 3 Informație.

4. Escadrila 53 Vânătoare din Flotila 1 Vânătoare, comandată de căpitanul aviator Georgescu E. Gheorghe care, în luptele aeriene din zilele de 23, 24, și 30 iunie, a doborât 18 avioane inamice.

Numai în ziua de 30 iunie 1941, în șuptele aeriene din Dobrogea, a doborât 10 avioane inamice fără a avea vreo pierdere.

5. Grupul 5 Bombardament din Flotila 1 Bombardament, comandat de locotenent comandor aviator Landman Paul care, în luptele din zilele de: 22, 23, 25, și 28 iunie, a efectuat bombardamente asupra aerodroamelor, nodurilor de comunicație și coloanelor inamice, a susținut lupte și a distrus numeroase avioane, comunicații, scoțând din luptă numeroase formațiuni inamice.

6. Grupul 2 Bombardament din Flotila 2 Bombardament, comandat de căpitanul comandor aviator Cristescu Ioan care, în luptele din zilele de: 22, 26 și 28 iunie, s-a distins, în mod cu totul deosebit, prin bombardamentele și luptele aeriene susținute, prin care a distrus aerodromuri, noduri, importante de comunicații, material de război și importante instalații militare inamice”⁶².

Ordinul de Zi nr. 2 din 18 iulie 1941, elogiază pe cele mai multe unități, dar critică pe cele care n-au manifestat suficient spirit combativ:

„În operațiunile de până acum, majoritatea unităților și-au îndeplinit, cu vrednicie, datoria, pentru care le aduc mulțumirile mele și recunoștința Națiunii. Între aceste unități, s-au remarcat, în special, trupele Corpului Vânătorilor de Munte, Brigăzile V, VI și VIII Cavalerie, Divizia 13-a, Divizia 21-a și Divizia de Gardă.

În schimb, au fost unități cari au dovedit o rușinoasă slăbiciune și lipsa oricărui spirit combativ, cum, de exemplu, a fost Infanteria Diviziei a 35-a, Trupele Brigăzii VII Cavalerie și Regimentul 5 Grăniceri. Ofițerii, subofițerii și trupa acestor unități s-au acoperit de blamul Națiunii”⁶³.

⁶² Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond *Marele Stat Major, Serviciul Istoric*, dos. nr. 301, f. f. 3-4.

⁶³ *Ibidem*, f.7.

La 26 iulie 1941, prin Ordinul de Zi pe Armată nr.3, comandantul de căpetenie, generalul Ioan Antonescu, elogiază eroismul Dviziei 21 Infanterie și priceperea comandantului ei, generalul Dăscălescu:

„Sfârșământ, în lupte grele, repetatele atacuri ale unui inamic superior în număr, Divizia 21 Infanterie s-a apărat, cu vrednicie și cu bratură și, cu toate pierderile suferite, a contraatacat neconținut.

Generalul Dăscălescu, comandantul acestei divizii, a condus tot timpul trupele din linia I-a și le-a îmbărbătat, prin exemplul său personal, dând dovada unui șef energetic, viteaz și gata de sacrificiu.

Comandantul, ofițerii și trupa Diviziei 21-a Infanterie au binemeritat de la Patrie”⁶⁴.

Nu ne mai referim la Ordinul de Zi pe Armată nr. 4, din 11 august 1941, deoarece n-a fost văzut și semnat de Ioan Antonescu, ci de subșeful Marelui Stat Major, N. Tătăranu⁶⁵

La 6 septembrie 1941, în calitate de comandant de căpetenie, Mareșalul I. Antonescu semnează Ordinul de Zi nr 5. cu următorul conținut:

„În luptele pentru recucerirea Basarabiei, Batalionul XVII Infanterie Marină s-a distins, în mod deosebit, în acțiunea dintre 21 iunie și 23 iulie 1941, întrucât:

- s-a menținut în Sectorul Periprava, timp de 30 zile, într-un teren cu totul nefavorabil, și a respins numeroase încercări inamice de a ocupa acest punct important;

- a organizat și executat 4 misiuni peste Brațul Chilia, cu care ocazie a luat prizonieri;

- a distrus, printr-un foc bine condus: 6 vedete, un șlep și un remorcher și a produs avarii la 2 monitoare inamice;

- a trecut Dunărea, la 21 iulie, și, înaintând forțat, a fost prima unitate română care a intrat în Tatar-Bunar, în noaptea de 22 spre 23 iulie 1941.

Pentru bravura, destoinicia și avântul de care adăpt dovadă comandantul, ofițerii și trupa, îi citez ca exemplu pe întreaga Armată”⁶⁶

Ordinul de Zi pe Armată nr. 6, din 6 septembrie 1941, se referă tot la strălucitele fapte de arme ale unor aviatori, în ziua 12 iulie:

„1. Locotenentul aviator Lascu Ioan, din Flotila 1 Vânătoare, pentru că, în ziua de 12 iulie 1941, a executat o misiune de atac la sol, în Regiunea Țiganca; întors din această misiune, a refuzat s-ă fie înlocuit, luându-și, din nou zborul, pentru ca personal să desăvârșească distrugerea inamicului. Această misiune i-a fost, însă, fatală, fiind străpuns de un proiectil inamic.

2. Sublocotenentul aviator Claru Vasile, din Flotila 2 Vânătoare, pentru că, în ziua de 12 iulie 1941, fiind în luptă cu 6 avioane inamice și terminând muniția, a înțeles să-și îndeplinească misiunea, cu prețul vieții sale, lovind în plin cu avionul său, unul din avioanele inamice”⁶⁷.

⁶⁴ *Ibidem*, f.17.

⁶⁵ *Ibidem*, f.19.

⁶⁶ *Ibidem*, f.21.

⁶⁷ *Ibidem*, f.25.

La 11 septembrie, prin Ordinul de Zi pe Armată nr. 7, Ioan Antonescu, mareșal al României și conducătorul Statului, arăta că, în Bătălia din jurul Odesei, din 2 septembrie, „Bateriile Regimentului 24 Artilerie au dat dovadă de o deosebită bravură, sfărâmând, prin focurile tunurilor și prin lupte corp la corp, chiar cu grenada și cu lopata, o încercare disperată a inamicului de a pătrunde în baterii.

Cu avânt deosebit, servanții pieselor au contraatacat inamicul care se apropiase de tunuri, sprijinit de care de luptă, punându-l pe fugă și luând prizonieri.

Pentru această vitejească purtare, le aduc mulțumirile mele și recunoștința Patriei și îi cotez ca exemplu de bravură pe întreaga Armată.”⁶⁸

De la 14 septembrie, cu ocazia Ordinului de Zi pe Armată nr.8, Ioan Antonescu corectează din conceptul pregătit „recunoștința Patriei și a Mea, cu ceea ce vom vedea în ordinul semnat:

„Unitățile Armatei a III-a s-au acoperit de glorie pe câmpurile de luptă ale: Bucovinei, Basarabiei, Transnistriei și Ucrainei.

Prin lupte grele de zi și de noapte, unitățile Armatei a III-a au străbătut victorios peste 1500 de km. și au înfipt pe malurile Niprului Tricolorul Românesc.

Faptele lor cinstesc Națiunea.

Pentru bravura și virtuțile lor ostășești, le aduc mulțumirile și recunoștința Patriei și a M. S. Regelui” [schimbat de I. Antonescu].

Ofițerii, subofițerii și ostașii Armatei a III-a a au binemeritat de la Patrie.”⁶⁹

Prin Ordin de Zi pe Armată, la 9 septembrie 1941, se acordă concediul de repaos, solicitat de către generalul Ciupercă, cu care ocazie mareșalul Antonescu declară:

„Țara și Armata, prin mine, îi exprimă mulțumirile lor recunoscătoare pentru devotamentul, abnegația și energia cu care a comandat, în situații foarte grele, Armata a IV-a, în intervalul de la 22 iunie la 9 septembrie 1941, Generalul Ciupercă a binemeritat de la Patrie.

Majestatea Sa Regele i-a acordat, pentru aceste servicii, Ordinul „Mihai Viteazul” clasa III-a”⁷⁰.

Mareșalul Ioan Antonescu, la 28 septembrie 1941, citează prin ordin de zi pe Armată, pentru faptele de arme deosebite săvârșite pe câmpul de luptă de mai mulți ofițeri și de un soldat:

„1. Locotenent colonelul „à la Suite” Miclescu Nicolae, deși în vârstă de 68 de ani a cerut să fie mobilizat în Batalionul din Regimentul 50 Infanterie, cu care, în 1916-1918, a luptat și a fost decorat cu ordinul „Mihai Viteazul”.

În fruntea acestei unități, a reputat o frumoasă victorie, ăin luptele de la Scudeni.

2. Căpitanul Mladovici Horia, comandantul Companiei a 7-a din Regimentul 10 Vânători, a stăvilit înaintarea inamicului, în ziua de 30 august a.c., cu toate bombardamentele grozave și atacurile inamicului.

⁶⁸ *Ibidem*, f.f. 27 și 28.

⁶⁹ *Ibidem*, f.f. 29 și 31.

⁷⁰ *Ibidem*, f.32.

Ofițerul a fost rănit și a continuat să-și comande compania, fiind transportat în spate de un ostaș, până în momentul când un obuz inamic căzut în plin, a sfârșit, atât pe bravul ofițer, cât și pe ostașul care-l transporta.

3. Sublocotenentul Cărare Emil s-a distins, în ziua de 2 august 1941, când Divizionul I din Regimentul 25 Artilerie din care făcea parte, fiind în marș, a primit focuri de la un tun anticar inamic. Din proprie inițiativă, ofițerul a oprit bateria sa, care era în capul coloanei, și a deschis focul cu o secție. În scurt timp, a redus la tăcere tunul inamic, evitând, astfel, pierderile ce s-ar fi putut produce pentru întreaga coloană.

4. Soldat Boca Silvestru contingentul 1940, din Regimentul 2 Transmisiuni, aflându-se în concediul medical în comuna Bilca, a cerut camarazilor din Pichetul nr.110 Grăniceri să fie primit ca să lupte alături de ei. Comandantul Companiei l-a primit, l-a echipat și soldatul luptă pe front...”⁷¹.

Ordinul de zi nr. 10, din 15 octombrie 1941, este dedicat devotamentului, spiritului de sacrificiu și muncii fără preget a următoarelor formații sanitare:

- „1. Spitalul de Campanie nr.7, condus de medicul colonel Vasiliu Ioan;
2. Spitalul de Campanie nr.8, condus de medic lt. col. Constantinescu

Mircea;

3. Serviciul de Triaj nr.7, condus de medic lt. col. Dumitrescu Popovici Ioan;
4. Ambulanța Diviziei de Gardă, condusă de medic maior Cornescu I.;
5. Ambulanța Diviziei 21 Infanterie, condusă de medicul maior Stoian Iosif;
6. Depozitul Central Sanitar, condus de medic lt. col. Ștefănescu Ioan;
7. Spitalul Zalz, condus de locotenent colonel dr. Mihăilescu Traian.”⁷²

Ordinul de Zi nr. 11, din octombrie 1941, este dedicat eroismului, hotărârii, spiritului de sacrificiu și camaraderiei de care au dat dovadă membrii unui echipaj de aviație:

„În ziua de 26 septembrie 1941,

- Locotenent observator Oprescu Ioachim,
- Adjutant de rezervă pilot Teodoru

- Sergeant T. R. mitralior Blaga Ioan, atacat de 5 avioane de vânătoare inamice, susține lupta, cu eroism. Pilotul este omorât, iar mitraliorul este rănit. În această situație, locotenent observator Oprescu Ioachim, deși nu era pilot, nu ezită să ia conducerea avionului, pentru a-și salva camaradul rănit și aparatul. Aterizează, în bune condițiuni pe terenul unității sale”⁷³.

mareașalul Ioan Antonescu, conducătorul Statului, dedică Ordinul de Zi nr.12, din 9 noiembrie, personalului sanitar de toate categoriile:

„Luptele crâncene de toate categoriile contra bolșevismului au provocat grele pierderi.

Prin grija deosebită și prin munca devotată a personalului sanitar de toate categoriile, o mare parte dintre răniți au fost, din nou, recuperați și retrimiși unităților luptătoare.

⁷¹ *Ibidem.* f.33.

⁷² *Ibidem.* f.53.

⁷³ *Ibidem.* f.55.

Grație măsurilor igienice bine chibzuite, luate de același personal medical, unitățile au fost ferite de epidemii.

În toate spitalele, se remarcă preocuparea deosebită a tuturor pentru îngrijirea celor suferinzi.

Pentru munca și devotamentul de care a dat dovadă, citez pe Aarmată, întreg Corpul Sanitar de la toate formațiunile, atât cele din zona de operații, cât și pe cele din Zona Inferioară, binemeritând de la Patrie⁷⁴.

Tot la 9 noiembrie, este evidențiat, prin Ordinul de Zi nr. 13, Serviciul de Triaj Iași, „organizat de medicul colonel de rezervă profesor dr. Tănăsescu, de la Facultatea de Medicină Iași; ; Cu toată vârsta care-l pune la dașpostul greutăților unei Campanii, medicul colonel dr. Tănăsescu a condus personal, zi și noapte, operațiunile de primire, triaj și evacuare în interior a tuturor răniților trimiși de pe front cu trenurile sanitare și, prin o muncă neobosită și o voință de fier, a răspuns acestei grele misiuni, în mod strălucit⁷⁵.

La 13 noiembrie, e rândul Consiliului de Patronaj al Operelor Sociale și a Societății Ortodoxe a Femeilor Române să fie elogiate pentru că „, au depus munca lor devotată, pentru alinarea suferințelor care s-au întors de pe câmpul de luptă, cu trupurile sfârtecate și s-au străduit să înlăture, învingând nenumărate greutați, nevoile familiilor sărace ale luptătorilor...⁷⁶

Ordinul de Zi nr. 15, din 13 noiembrie 1941, este dedicat unui tânăr școlar:

„Copilul Ghiloș I. Vasile, elev în clasa III-a de liceu, din comuna Stodolna județul Orhei, în timpul operațiunilor din Basarabia, s-a pus în serviciul Batalionului maior Stehan Alexandru, din Regimentul 8 Dorobanți, aducând prețioase informații.

Zi de zi, la Lalova, Stodolna, Lopatova și Jara, a călăuzit patrulele de cercetare și a ajutat la identificare armamentului și organizațiunilor inamice de la Botușani, Jora și Juri.

Pentru eroismul și spiritul de jertfă, îl citez pe întreaga Armată⁷⁷

Misiunea Navală Germană din România, prin generalul Fleischer, propune Subsecretariatului de Stat al Marinei Române să se acorde Comandamentului Forțelor Navale Române și, mai ales unor echipaje, o distincție sau citare prin ordine de zi pe Armată, pentru modul strălucit cum s-a executat Operațiunea de Minare în fața Coastei Bulgare. Cităm din această intervenție germană:

„Repeterea atacurilor submarinelor, în fășa porturilor Coastei Bulgare, precum și constatarea existenței unor baraje de mine, așezate în drumurile navigabile, a lăsat să se recunoască că inamicul înțelege să utilizeze energic posibilitatea ce are, prin numeroasele sale submarine, de a dăuna transporturile națiunilor aliate și amice.

Din această cauză, ca măsură de apărare, Comandamentul Grupării Navale de Sud a ordonat instalarea de baraje în adâncime, fața Coastei Bulgare, în dreptul punctelor recunoscute ca fiind special amenințate de pericolul submarin...

⁷⁴ *Ibidem*, f.58.

⁷⁵ *Ibidem*, f.60.

⁷⁶ *Ibidem*, f.64.

⁷⁷ *Ibidem*, f.67.

În deplin acord cu Comandamentul Marinei Române și cu Marele Cartier, cu executarea acestei operațiuni a fost însărcinat Comandamentul Forțelor Navale Române.

La executarea operațiunilor, au participat:

Navele pază mine - „Regele Carol”
- „Dacia”
- „Mungescu” – ca pus mine

Distrugătoarele - „Regele Ferdinand”
- „Mărășești”

Torpiloarele - „Sborul”
- „Năluca”
- „Smeul”

Canonierele - „Ghiculescu”
- „Dumitrescu” – cu execuția de minare și protecția

antisubmarină.

Ulterior, torpiloare și vedete rapide bulgare, pentru siguranța locală.

Tuturor grupărilor navale, în special, cele mai importante pentru această acțiune, li s-a adăugat personalul german, care se bucura de experiența războiului, pentru executarea unor atrari misiuni.

Misiunile au putut fi executate în întregime, conform planului, repede și complet, de la 7-16 octombrie 1941. Regretabila pierdere a navei „Regele Carol” și a celor 21 bravi marinari români, înecați în timp ce își făceau cea mai credincioasă datorie, trebuie atribuită circumstanțelor de război, cari nu pot fi prevăzute niciodată în totalitatea lor...

Ținem să menționăm, din nou, că ținuta echipajului la scufundarea navei, a fost mai presus de orice laudă și că măsurile necesare pentru siguranța navei, atât cât mai erau posibile, au fost luate cu calm și sigur.

Având în vedere vechimea fiecărei nave care a participat, armamentul lor, precum și faptul că participau pentru prima dată la o asemenea operațiune, într-o regiune maritimă foarte amenințată de inamic, și, înainte de toate, ca o eminentă comportare a echipajelor Marinei Regale Române...

Această operațiune reprezintă un însemnat aport, pentru siguranța transporturilor navale ce se fac în folosul luptei ce duc greu încercatele trupe de uscat și forțele aeriene ale națiunilor aliate”⁷⁸.

În baza acestui raport, în care se elogia eroismul marinarilor români, în ciuda lipsei experienței de război, a vechimii navelor și proaspetei înzestrări cu armament modern, mareșalul Ioan Antonescu felicită pe marinarii români și navele ce apar în raportul lui Fleischer, „Pentru priceperea cu care a fost concepută și condusă această

⁷⁸ *Ibidem*, f.f. 80-81.

operațiune,” adăugându-se de către Ioan Antonescu: „precum și ofițerii, subofițerii și marinarii germani, cari au luptat și luptă alături de marinarii noștri”⁷⁹

Ordinul de Zi nr. 17, din 17 decembrie 1941, este dedicat, în întregime Armatei a III-a și, în primul rând, Corpului Vânătorilor de Munte și Corpului Cavaleriei:

„Țara noastră, datorită eroismului și sacrificiilor fiilor ei și-a atras admirațiunea, nu numai a aliaților săi, dar chiar a lumii întregi; prestigiul ei moral se ridică, astăzi, deasupra celor mai strălucitoare epoci ale istoriei noastre.

Socotesc necesar să arăt Armatei și, cu deosebire, celor ce luptă sau stau de veghe departe de țară, că această situație se datorește vitejiei trupelor și comandanților ei, energiilor și activității întregii națiuni.

Poporul român, umilit și desconsiderat ieri, și-a asigurat spre răsărit drepturile și își împlinește azi, misiunea lui istorică, în această parte a Europei.

Prin faptele sale, și-a câștigat un loc de frunte între popoarele ce duc războiul sfânt contra bolșevismului, lăsând în urmă pe cei ce prin intrigă, vorbe și laude deșarte, cred că pot ascunde adevărul și falsifica istoria.

Am făcut grele sacrificii; nu ne rămâne decât să păstrăm fructul lor prețios, ce ar fi ușor de pierdut dacă nu vom arăta, prin bărbăție și tenacitate, trăinicia succeselor noastre, vitalitatea Neamului și întâietatea lui printre popoarele civilizate.

Sarcina acesta grea, dar măreață, a rămas, în primul rând pe umerii Corpului Vânătorilor de Munte, Corpului de Cavalerie și, în al doilea rând, celorlalte mari unități ale Armatei a III-a, care trebuie să fie gata, în tot momentul, pentru orice acțiune.

Gloria cu care s-au încununat luptătorii ieri și de azi, îmi dau dreptul să cred că și luptătorii de azi și de mâine vor ține sus steagul patriei recunoscătoare.”⁸⁰

Ordinul de Zi nr. 18, din 31 decembrie 1941, se referă la Brigada Vvi-a Cavalerie, cu unitățile sale și alte unități și subunități, pe care o dă ca exemplu de bravură pe întreaga Armată:

„În bătălia dintre Nipru și Marea de Azov, Brigada VI-a cavalerie (Regimentul 5 Călărași, Regimentul 9 Roșiori și Regimentul 4 Artilerie Călăreață), întărită cu Regimentul 4 Roșiori și Bateria I-a din Divizionul 54 A[rtilerie] G[rea] Independent Moto a adăugat noi fapte strălucite de arme, la cele săvârșite până acum.

Între 27 septembrie și 3 octombrie 1941, această brigadă a ținut piept dușmanului, respingând și contraatacând forțe mult superioare în zona ISWESTIA-ADAMOVITSCHA, pentru ca, apoi, trecând la atac și urmărire, să-l zdrobească complect, la OBITOSCHNAJA, luând prizonieri și capturând un însemnat material de război”⁸¹.

Primul ordin de zi pe Armată, semnat de mareșalul Antonescu, în anul 1942 (26 ianuarie), se referă, în întregime la Brigada I-a Mixtă Munte:

„În cursul operațiunilor de la Sevastopol, între 17 și 21 decembrie 1941, Brigada I-a Mixtă Munte, cu toata apărarea înverșunată a inamicului, a reușit, prin

⁷⁹ *Ibidem*, f. 76.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 83.

⁸¹ *Ibidem*, f. 87.

avântul și dârzenia cu care a atacat, să înfrângă rezistența inamică, cucerind localitățile: VYRH, CORGUN, NIZ CORGUN și înălțimea „CAPELLA”.

Împotriva tuturor reacțiunilor inamice, Brigada I-a Mixtă Munte a rămas stăpână pe obiectivele cucerite.

Pentru bravura și eroismul dovedit de Brigada I-a Mixtă Munte, pe timpul acestor lupte, îi aduc mulțumirile și recunoștința Patriei, precum și ale Majestății Sale Regelui și o citez pe întreaga Armată ca exemplu de vitejescă purtare.⁸²

La 26 ianuarie 1942, prin Ordinul de Zi nr. 20, mareșalul Ioan Antonescu evidențiază comportarea Brigăzii a IV-a Mixtă Munte, la Bătălia de la Feodosia:

„În cursul operațiunilor de la Feodosia, între 6-20 ianuarie 1942, Brigada a IV-a Mixtă Munte, după un marș fulgerător, executat în condiții extrem de grele, a reușit să stăvilească pătrunderea inamicului debarcat, la Feodosia.

Mai târziu, împotriva tuturor atacurilor repetate ale inamicului, puternic dotat cu care de luptă și-a păstrat poziția încredințată, producând inamicului pierderi grele. Trecând, apoi, la atac, împreună cu trupele germane, a izbitit să zdrobească rezistența dușmanului și să-l alunge din pozițiile sale.

Pentru faptele de arme strălucite săvârșite de Brigada a IV-a Mixtă Munte, pe timpul acestor lupte, îi aduc mulțumirile și recunoștința Patriei, precum și ale Majestății Sale Regelui și o citez ca exemplu pe întreaga Armată.⁸³

La 12 februarie 1942, generalul Vasile Laascăr este citat prin ordin de zi pe întreaga Armată, „Pentru modul strălucit cum și-a condus unitățile de sub comanda sa, în bătăliile de la Marea Azov și Crimeea, cât și pentru ținuta vitejescă și plină de avânt a trupelor sale, în mijlocul cărora s-a găsit tot timpul.”⁸⁴

Ordinul de Zi nr. 22, din 25 februarie 1942, nu numai că nu mai elogiază nici un ostaș sau nici o unitate militară, dar dimpotrivă desființează unele unități militare, vinovate de proastă comportare pe câmpul de bătălie:

„În luptele de la 8 iulie 1941, din Regiunea Miclăușeni, prin defectiunea Regimentului 67 Infanterie și inacțiunea Grupului 53 Cercetare, s-a compromis întreaga operațiune întreprinsă de Divizia 35-a Infanterie.

Întrucât numai aceste unități au fost vinovate de înfrângerea suferită de aceea divizie, în Regiunea Miclăuși, am hotărât:

- Grupul 53 Infanterie și Regimentul 67 Infanterie se desființează, cu totul...”⁸⁵

La 20 martie 1942, este rândul Regimentului 33 Infanterie să primească două mari onoruri:

„În grelele lupte din ultimele zile și, cu deosebire, la 19 martie, Regimentul 33 Infanterie s-a distins printr-o deosebită vitejie.

Pentru această eroică purtare, citez pe Armată, comandantul, ofițerii și trupa acestui regiment, cu mențiunea specială pentru Batalionul III, aduc recunoștința Patriei

⁸² *Ibidem*, f. 90.

⁸³ *Ibidem*, f. 91.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 95.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 90.

eroilor lui, căzuți pentru destinul României și Civilizația Europeană și cer bravilor rămași în viață să continue, pe același drum glorios, mersul spre victorie.

Drapelul Regimentului a fost decorat... cu ordinul „Mihai Viteazul” clasa II-a⁸⁶, ceea ce presupune că primise, mai înainte, și clasa III-a.

În ziua de 16 martie 1942, Cabinetul Militar al conducătorului Statului scria Cabinetului Marelui Stat Major, care se ocupa cu propunerile de citare prin ordine de zi pe Armată:

„Domnul Mareșal a ordonat ca, pe viitor, la redactarea proiectelor de ordin de zi, să se întrebuițeze, totdeauna, o limba correct românească, fraze scurte și tăioase, care sunt mai de înțeles decât cele lungi și întortocheiate.”⁸⁷

Prin Ordinul de Zi nr. 24, din 21 martie 1941, Ioan Antonescu mai citează două mari unități care s-au remarcat, în operațiile din Crimeea:

„În operațiunile din Crimeea, între 26 decembrie 1941 și 20 ianuarie 1942, Brigada VIII-a Cavalerie și Detașamentul Purtat Colonel Korne au reușit, în condițiuni foarte grele – viscol, ger puternic – ca, prin marșuri extrem de repezi, să ajungă și să stăvilească, de la început, pătrunderea inamicului debarcat, în Regiunea Feodosia.

Cu toate acțiunile repetate și puternice ale inamicului, aceste unități și-au păstrat pozițiile încredințate, înlesnind, prin rezistența lor, intrarea în acțiune a trupelor destinate să contraatace.

Pentru avântul, spiritul de sacrificiu și bravura de care au dat dovadă aceste unități, le citez ca exemplu pe întreaga Armată.”⁸⁸

Tot pentru eroismul, bravura și virejia dovedite în Bătălia din Regiunea Feodosia-Ssudak, este lăudată Brigada IV-a Mixtă Munte și unele dintre formațiunile acesteia:

Batalionul XIII Vânători Munte, atacând în dimineața de 17 I 1942, reușește să respingă inamicul și să cucerească localitatea Taracktasch, unde rezistă 12 zile, cu toate contraatacurile sovietice, dotate cu forțe superioare.

Ulterior, reia înaintarea și distruge majoritatea forțelor inamice, debarcate la Ssudak.

„Batalionul XVII Vânători Munte, printr-o acțiune îndrăznească și plină de avânt, cucerește înălțimea cu Cota 345, de unde atacă, prin surprindere, în flancul inamicului, care ataca o divizie vecină și-l silește să se retragă.

Compania Căpitan Ghertner a oprit, timp de 10 zile, încărcările inamicului de a lărgi capul de pod, creat la vest de Ssudak, deși lupta izolată și era continuu hărțuită, din spate, de partizani.

În momentul când unitățile româno-germane au trecut la atac, Compania Căpitan Ghertner, printr-o acțiune plină de eroism, a pătruns în flancul și spatele inamicului, i-a tăiat retragerea spre Ssudak și l-a forțat să se predea.”⁸⁹

⁸⁶ *Ibidem*, f. 91.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 95.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 109.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 111.

La 28 martie 1942, a venit rândul Detașamentului de Schiori din Brigada III-a Mixtă Munte, să fie evidențiat pentru că, „după o îndelungată deplasare, au intrat de-a dreptul în luptă, pe un ger cumplit și un vifor năpraznic.

Atacând fără răgaz, timp de 22 zile, în Câmpiile Donețului, Detașamentul a pătruns adânc în liniile dușmane, reușind să-I smulgă mai multe localități, un bogat material de război și să-i producă pierderi grele.”⁹⁰

La 1 aprilie 1942, în urma unor inspecții făcute la unitățile de recruți, „s-a constatat că Regimentele: 1, 4, 6 și 11 Dorobanți, Batalioanele IV și VII Vânători Munte și Regimentul 3 Pionieri cu toate greutățile întâmpinate, au reușit să asigure cazarea, echiparea și hrănirea recruților, în cele mai bune condițiuni”, prilej pentru care au fost lăudați și citați prin ordin de zi, pe Armată.⁹¹

În ziua de 24 martie 1942, în urma ciocnirii a două trenuri, mai multe vagoane cu muniții au luat foc. În acest context, caporalul Plăcintă Nicolae, riscându-și viața, a decuplat vagoanele neatinsse de incendiu, pentru care Mareșalul Antonescu, apreciindu-I curajul și spiritul de sacrificiu, îl citează prin Ordinul de Zi pe Armată nr. 28, din 28 mai 1942.⁹²

La 4 iunie 1942, mareșalul Ioan Antonescu semnează un entuziast ordin de zi, pe care intervine personal, în partea pe care o vom sublinia:

„Ostași ai Corpului 6 Armată, ai Diviziilor: 1, 2, 4, 20 Infanterie și Detașamentului de Skiori din Divizia 3-a Munte!

Pe Câmpiile de la Harkov, ați luat parte la una din cele mai mari bătălii din istorie și, împreună cu camarazii voștri germani, ați biruit.

După ce ați reușit, în timpul unei ierni năpraznice, să faceți față tuturor atacurilor disperate ale hoardelor bolșevice, ați găsit totuși puterea sufletească să vă ridicați și să treceți la atac, atunci când a sosit ceasul potrivit.

Fapte! voastre mărețe de arme vor rămâne pagini de cel mai înalt eroism, în istoria Armatei și Poporului Nostru.

Mă închin respectuos, în fața morților voștri.

Mândră de voi, **Patria** vă mulțumește.”⁹³

În aceeași zi, prin Ordinul de Zi nr. 30, mareșalul Ioan Antonescu, completează cele redactate de Statul Major, cu cele subliniate:

„Ostașii Corpului 7 Armată, Diviziei 19-a Infanterie, Diviziei 8-a Cavalerie și Detașamentului Korne au fost bravi părtași la strălucita victorie a Armatei Gremene din Peninsula Kertsch.

Rezistând la început cu îndârjire, tuturor atacurilor inamice, au trecut apoi plini de avânt la ofensivă, contribuind la obținerea unor rezultate atât de mărețe.

Atacând de front sau manevrând adânc în spatele inamicului, prin vijelia obuzelor și disprețuind mereu moartea, ostașii români și-au îndeplinit misiunea, cu prisosință.

⁹⁰ *Ibidem*, f. 114.

⁹¹ *Ibidem*, f. 117.

⁹² *Ibidem*, f. 120.

⁹³ *Ibidem*, f. 124.

Strânsa frăție de arme germano-română, călită pe câmpurile de luptă din Est, și-a dat, astfel, roadele, cu care ne vom mândri întotdeauna.

Patria mulțumește tuturor comandanților și luptătorilor care s-au bătut la Kertsch, cu atâta vrednicie, cinstește, cu venerație, jertfa aceluia care și-au dat viața pentru veșnicia Neamului și se înclină, cu recunoștință, la mormintele lor.”⁹⁴

Contribuția trupelor române la Victoria de la Kerci este recunoscută și de către comandanții armatelor germane, de pe Frontul Grupului de Armate Sud. La 19 mai 1942, generalul colonel von Manstein, comandantul Armatei a 11-a, adresându-se soldaților Armatei din Crimeea, declară:

„Prin eroismul Vostru, voi soldați germani și români ai Frontului Kertsch, ați zădărnicit, lunile trecute, toate atacurile armatelor ruse, mult superioare, și ați înfrânt, prin acesta, puterea ofensivă a inamicului...”

Atacul vostru, care în două zile a străpuns o poziție ocupată de un adversar mult superior și organizată cu bogăție și risipă de mijloace neobișnuite, iar după alte trei zile, ați încercuit grosul adversarului, pe Marea de Azov, după care ați urmărit, fără încetare, resturile inamice până la Mare, este o performanță pe care o poate realiza, pe pământ și în văzduh, doar spiritul ofensiv, vitejia și dârzenia ostașului nostru.

În 12 zile, au fost zdrobite 3 armate ruse, cu 17 divizii de trăgători, 2 divizii de munte, 3 brigăzi de trăgători, 2 divizii de cavalerie și 4 brigăzi blindate.

149.256 prizonieri, 1133 tunuri, 258 care de luptă și o imensă cantitate de armament și materiale de război de tot felul au căzut în mâinile noastre. Numai sfărâmături din armamentele bătute s-au putut salva pe Mare.

Această victorie a fost câștigată, în strânsă frăție de arme, de trupele germane și române ale Armatei și Corpului nostru aerian Richthofen...”⁹⁵

La rândul său, generalul feldmareschall von Beck, comandantul Grupului de Armate Sud, declară, între altele:

„Tuturor comandanților germani și români și trupelor Armatei 11-a Germană, le exprim deplina mea recunoștință, pentru spiritul de jertfă și dârzenia dovedită neconținut, atât în atac, cât și în apărare, cât și pentru excelența lor atitudine.”⁹⁶

cu ocazia morții, pe câmpiile Crimeii, a generalului de brigadă Vasiliu Dumitru, la 11 iunie 1942, se elaborează un ordin de zi pe Armată, cu nr. 31, din 18 iunie, care specifică:

„El a căzut la datorie, îndeplinind o misiune importantă și de urgență, care l-a fost încredințată de mine.

Pentru muncă, cinstea și devotamentul de care a dat dovadă toată viața sa și, cu prisosință, în timpul războiului, are dreptul la recunoștința Patriei...”⁹⁷

În preziua atacului de la Dealul Capella, din noaptea de 18/19 decembrie 1941, „locotenentul de rezervă Drăgănescu Ioan, tată a 9 copii, a atacat, în fruntea

⁹⁴ *Ibidem*, f. f. 126- 127.

⁹⁵ *Ibidem*, f. f. 129- 130.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 131.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 132.

companiei sale de vânători demunte, mai multe cazemate inamice, al căror foc stânjenea acțiunea batalionului din care făcea parte.

A reușit să cucerească cazematele, prin luptă la baionetă și grenadă.

Căzând grav rănit, își dă obștescu sfârșit, după două zile.

Pentru vitejia sa și înaltul său spirit de jertfă, îi aduc recunoștința Patriei și îl citez prin ordin de zi, pe întreaga Armată.⁹⁸ Cea mai valoroasă declarație ni se pare, însă, cea conținută în ultima frază: „Copiii săi sunt îngrijiți și instruiți de Stat.”⁹⁹

Decorarea generalului Vasile Lascăr cu cea mai mare decorație pe care un general aliat a primit-o din parte Germaniei, prilejuiește mareșalului Antonescu, la 24 noiembrie 1942, să facă un nou apel către Armată III-a Română:

„Mândria mea și a voastră trebuie să fie, cu atât mai mare, cu cât generalul Lascăr este primul ofițer aliat, din toți aliații Germaniei, care a primit această înaltă distincție. Gestul onorează, nu numai pe generalul Lascăr, dar și pe voi toți, pentru că generalul Lascăr numai datorită vouă a reușit să înscrie în istoria armelor noastre fapte care onorează întreg Neamul Românesc.

Nu uitați că lupta pe care o duceți este lupta pe care ne-o cer toți strămoșii noștri, toți frații, tot poporul românesc, pentru apărarea ființei Neamului.

Lupta este pe viață și pe moarte.

Ori învingem și asiurăm propășirea și libertatea copiilor noștri ori Neamul Românesc se va topi în mocirla pe care anarhia rusească a provocat-o de sus și până jos și pe care sunteți cei mai în măsură să o apreciați.

Vă cer, deci, ca părinte și ca șef să luptați pe viață și pe moarte, pentru ca să învingem.

Cine nu are tăria să lupte pe loc împotriva inamicului oricât de superior ar fi el și cine caută să dea înapoi, în fața inamicului, pentru a se salva, va muri totuși rușinos mai târziu, cu întreaga lui familie, omorât mișelește chiar în propria lui casă de inamicul învingător.

Țineți socoteală că, pe când Armata Rusă și Poporul Rus se sbat în cele mai mari greutăți și suferințe, noi am mers alături de brava Armată Germană și, cu sprijinul ei, frățesc, din victorie în victorie.

Soldatul și ofițerul care se descurajează la întâia lovitură puternică dată de inamic nu este soldat, nu este român, nu este bărbat.

Au primit lovituri, au suferit și murit și străbunii noștri. De secole, Neamul Românesc a sperat, nu a renunțat la luptă, ci a continuat să aperse cu sângele lui Glia Străbună.

Datorită acestei lupte fără de sfârșit, s-a făcut, în timp de secole, România Mare, în care voi trăiți liberi și fericiți, nu așa cum ați văzut că trăiește soldatul și poporul rus, care se bate în groaznice suferințe. Gândiți-vă fiecare la ce v-am spus și nu uitați că noi cu toții avem marele destin să ne sacrificăm, pentru a păstra ființa și onoarea Poporului Român de mâine și să înscriem cea glorioasă epopee din lunga viață a Neamului Nostru.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 136.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 140.

Vă mulțumesc la toți, de la general la soldat, care luptați călăuziți de sfânta datorie de a învinge.

Aveți încredere în viitor, aveți încredere în conducători, aveți încredere în voi. Cu Dumnezeu înainte.”¹⁰⁰

Ordinul de ZI nr. 34 din 10 noiembrie 1942, este dedicat, în ăntregime, Diviziei 2 Munte:

„După lupte crâncene, duse cu înverșunare, între 25 octombrie și 3 noiembrie, Divizia 2 Munte, puternic sprijinită de forțe aeriene germane, a reușit să rupă frontul inamic de pe râul BAKSAN.

A cucerit, apoi, prin lupte corp la corp, numeroase localități, dârz apărate de trupele sovietice și a pătruns în orașul fortificat NALTSCHIK, de la poalele Munților Caucazului, pe care a pus stăpânire, prin lupte grele de stradă. Continuând, cu hotărâre, urmărirea spre ORDJONIKIDZE, vitejii ostași ai acestei divizii de munte au zdrobit ultimele încercări de rezistență ale inamicului, aruncându-i resturile înfrânte și dezorganizate în munți și capturându-i mii de prizonieri și un bogat material de război.

Prin minunatele fapte de arme și frumoasa victorie a vânătorilor de munte, în „Bătălia de la NALTSCHIK”, care va rămâne în istoria marilor noastre isbânzi, trimit generalului Dumitrache, ofițerilor și ostașilor acestei divizii glorioase mulțumirile Majestății Sale Regelui și recunoștința PATRIEI și mă închin, cu adâncă reculegere, în fața eroilor căzuți în lupta pentru înfrângerea dușmanului nostru de totdeauna.”¹⁰¹

Ordinul de Zi nr. 35, din 29 decembrie 1942, este mai mult un apel de mulțumire, dar și de îndemn la continuarea luptei, cu mai multă vigoare, pentru a asigura viitorul țării, având în vedere că se recunoaște superioritatea inamicului:

„Iubiți generali, ofițeri și soldați din Armatele de Don, Volga și Caucaz:

Aveți în față un inamic mult superior și dârz.

Sunteți istoviți de atâtea lupte neîntrerupte, duse în condițiuni neînchipuit de grele.

Și inamicul este istovit.

V-ați bătut și vă bateți bine.

În numele Patriei recunoscătoare și a copiilor voștri, vă mulțumim.

Continuați să vă bateți înainte.

Vă bateți pentru țara voastră; vă bateți pentru viitorul ei, vă bateți pentru voi. Datorită luptelor și marșurilor voastre victorioase, sunteți departe de țară. Este, însă, mai bine să ne batem pe pământul și în inima dușmanului, decât în vatra și în inima noastră.

Oriunde v-ați bate, nu uitați, însă, că vă bateți pentru toți și că, într-un fel sau altul, ne batem și ne zbatem cu toții. Nimeni dintre noi nu stă și nu va rămâne ăn afara luptei. Rând pe rând, se vor bate mâine pentru voi și pentru copiii voștri, după cum voi vă bateți astăzi pentru copiii lor.

Lupta va fi lungă, lupta, însă, nu va fi pierdută. Dreptul și dreptatea fiind de partea noastră nu putem fi învinși.

Luptați, deci, cu bărbăție și cu încredere înainte.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 140.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 144.

Sufletul îmbărbătat și dragostea fierbinte a familiilor voastre și a noastră a tuturor este pretutindeni și peste tot cu voi.

Să fiți siguri că niciodată un Șef n-a putut fi mai alături și mai mândru de soldații săi, cum sunt eu de voi și nici o țară mai recunoscătoare față de luptătorii ei, ca a noastră față de voi.

Fiți cu credință în cruce și cu ochii la stindardele voastre.

Dumnezeu să vă ajute și să ne ajute.”¹⁰²

La 30 ianuarie 1943, mareșalul Ioan Antonescu semnează un ordin de zi dedicat Ambulanței Moto nr. 101 a Diviziei 1 Blindate, care se remarcase și în Campania anului 1941, iar în toamna anului 1942, s-a dovedit aceeași „formațiune sanitară de elită...”

În octombrie și noiembrie 1942, pe când se afla la Pereleascowsky și Sacheroscenko, deși atacată de tancurile rusești, reușește să se retragă, evacuând toți răniții și bolnavii, precum și vehiculele și materialele.

Între 21 și 22 noiembrie 1942, face, din proprie inițiativă, un baraj sanitar, la Marekovo.

La 24 noiembrie, se deplasează la Morozowskaia, unde îngrijește răniții Diviziei 1 Blindate și ai altor unități.

Între 25 și 26 noiembrie 1942, își instalează o secție de ambulanță la Militinskaya și alta la Pocrewskx, unde a îngrijit un număr de 1000 răniți și bolnavi.

Pentru activitatea excepțională desfășurată, în grele împrejurări de război, se citează Ambulanța Moto nr.101, pe întreaga Armată.”¹⁰³

Ordinul de Zi nr.37, din 3 februarie 1943, dedicat Armatei Caucazului, începe napoleonian:

„Suntem mândri de voi!

În aceste clipe grele, Țara întregă, Regele și eu vă privim cu admirație și plini de nădejde. În fața morților voștri, ne descoperim.

Faptele voastre de astăzi au întrecut pe cele de ieri și vă înalță la Gloria eroilor legendary ai neamului Românesc.

Virtuțile strămoșești ale oștenilor lui Decebal, Mircea, Ștefan, Mihai trăiesc prin voi. Ele dau strălucire și cinstesc numele poporului și țării noastre.

Zilnic, aliații și prietenii noștri vă aduc laude și vă cinstesc lupta. Rezistența de neînfrânt ce opuneți, fără încetare, pe culmile Caucazului, în fața unui inamic mai numeros decât voi crud și neînduplecat, constituie pagini de epopee.

Ea va asigura, împreună cu fapta de ieri, ca și cu cea de mâine, viața și liniștea țării.

A vrut Dumnezeu ca, prin lupta, suferința și jertfa generației de azi, țara noastră să-și câștige toate drepturile la viață și libertate.

În mâna voastră, în tăria brațului vostru, în voința voastră, stă credința și nădejdea Neamului Românesc!

Soarta uneori schimbătoare a luptei, nu trebuie să slăbească, nici dârzenia în luptă, nici încrederea în victorie.

¹⁰² *Ibidem*, f. 147.

¹⁰³ *Ibidem*, f. f. 151 și 211.

Rămâneți mai departe neclintiți în voința și puterea de luptă – santinele de granit, înfipte pe pământ dușman – spre a feri pământul țării și căminul vostru de cotropire.

Țara este în spatele vostru, cu toată grija și cu toată dragostea.

Pentru tot ce ați făcut pentru ea, ostași români din Armata Caucazului, ați binemeritat de la Patrie.”¹⁰⁴

La 25 februarie, tot pentru luptele din Caucaz, este evidențiată, în mod special, Divizia 3-a Munte:

„În grelele lupte din Caucaz, Divizia 3-a Munte, deși atacată săptămâni la rând, de forțe inamice mult superioare și puternic sprijinite de artilerie, care de luptă și aviație, areușit să sfarme toate atacurile inamice și să distrugă carele de luptă pătrunse în poziție.”¹⁰⁵

Ordinul de ZI nr. 39, din 30 martie 1943, elogiază comportarea Companiei Căpitan Nicolae Dabija din Regimentul 38 Infanterie, care „s-a distins, în mod cu totul deosebit, la începutul lui februarie 1943, cu prilejul debarcărilor în Regiunea Noworosjsk.

Datorită conducerii hotărâte a căpitanului Nicolae Dabija și a ostașilor săi, Compania, deși încercuită, a rezistat 4 zile și 4 nopți atacurilor inamice, cu forțe mult superioare și cu numeroase care luptă. Sosind, apoi, alte forțe în ajutor, Compania trece la contraatac și reușește să distrugă complect toate trupele inamice debarcate și să asvârle în mare resturile.”¹⁰⁶

La 31 martie 1943, este iarăși rândul unei formații sanitare – Spitalul de Campanie Cruce Roșie nr. 4 – să fie evidențiată, pentru activitatea depusă în Campania din anul 1942 și, mai ales, pentru cea din iarna 1942/1943, asigurând spitaliyarea: rănșilor, bolnavilor și degenerașilor:

„Personalul acestui spital, condus de medical maior Lutchi Eduard, precum și personalul feminine al Societății Nașionale de Cruce Roșie, condos de doamna Șușu Eliza și afiliat Spitalului, s-au distins prin munca depusă, precum și prin sprijinul neprecupeșit și dezinteresat, acordat camaraderește tuturor unitășilor și comandamentelor române, în trecre prin garnizoana unde era Spitalul.

Pentru exemplul de excelentă disciplină, organizare și spirit de sacrificiu, demonstrat în toate ocaziunile și mai ales, atunci când a rămas printer ultimele elemente de pe front, Spitalul de Campanie Cruce Roșie nr. 4, împreună cu personalul arătat mai sus se citează, prin ordin de zi pe Armată.”¹⁰⁷

La 17 aprilie 1943, prin Ordinul de ZI nr. 41, mareșalul Ioan Antonescu laudă bravura și tenacitatea trupeii și priceperea comandantșilor Diviziei a 19-a Infanterie:

„În luptele grele de apărare de pe frontul KUBANULUI, în cursul iernii 1942/1943, Dvizia 19 Infanterie reușește, datorită unei pricepute conduceri și bravurii trupelor sale, să sfarme puternicile atacuri inamice, sprijinite de numeroase care de luptă, aviație și artilerie de toate calibrele.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 155.

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 159.

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 163.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 166.

Prin hotărâte acțiuni offensive, unitățile Diviziei resping pe inamic, în repetate rânduri, dincolo de bazele sale de plecare, pricinuindu-i pierderi grele, capturându-i prizonieri și un bogat material de război.

Pe timpul acestor lupte, s-au distins, în deosebi, Regimentele 94 și 96 Infanterie, precum și Batalionul XIX Infanterie Ușoară.

Pentru bravura și tenacitatea cu care această mare unitate a ținut piept tuturor atacurilor inamice, mai multe luni de zile, în lupte grele de iarnă, fără a da un pas înapoi, contribuind astfel, în mod hotărât, la câștigarea victoriei în CAUCAZ, Divizia 19 Infanterie se citează, prin ordin de zi pe Armată.¹⁰⁸

Mareșalul Ioan Antonescu concepe, la 14 mai, Ordinul de Zi pe Armată nr. 42:

„Mulțumesc trupelor care, de la orfanul de război până la generalul comandant au dovedit, cu ocazia sărbătorii noastre naționale [10 Mai] o ordine, ținută și disciplină desăvârșită.”¹⁰⁹

la 25 iunie, este citat Centrul de Sânge Conservat, condus de către medicul maior Nestorescu Nicolae:

„Înființat, la 16 iunie 1942, a reușit să colecteze sânge de la 3500 persoane, oferit în mod benevol și să execute 730 transfuzii în Zona Interioară și 1007 transfuzii în Zona de Operații.”¹¹⁰

Ordinul de Zi nr. 44, din 16 iulie 1943, este dedicat sublocotenentului de rezervă Gadniță Nicolae, din Regimentul 33 Dorobanți, „pentru bravura personală și spiritul de sacrificiu, dovedite pe câmpul de luptă, în fața inamicului.

Ofițerul a comandat tot timpul unitatea în linia I-a și a fost rănit, fără a se evacua, de șapte ori.

Ultima rană a fost atât de gravă încât, devenit mare mutilat, a fost transportat în interior.

Gestul și faptele sale stârnesc admirația Armatei și merită recunoștința PATRIEI.”¹¹¹

La 7 iulie 1943, prin Ordinul de Zi nr. 45, mareșalul Ioan Antonescu evidențiază expoenețialele fapte de arme ale Regimentului 38 Infanterie, care „s-a distins, în mod cu totul deosebit, în cursul lunii februarie 1943, cu ocazia debarcărilor inamice din Regiunea Noworosiysk.

După lupte sângeroase, duse timp de patru zile și patru nopți, în care timp unele din unități au rezistat încercuite de forțe inamice mult superioare, acest brav regiment a reușit, prin contraatacuri repetate, să-și recucerească poziția avută și să distrugă complect inamicul debarcat, care a lăsat pe teren un număr de tancuri, morți și prizonieri, precum și un bogat material de război.”¹¹²

Ordinul de Zi pe Armată nr. 46, din 14 august 1943, este dedicat familiei plotnier major de rezervă OLTEANUL MARIN, împreună cu cei doi fii ai săi, ofițeri

¹⁰⁸ *Ibidem*, f. 171.

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. f. 175 – 176.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 180.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 183.

¹¹² *Ibidem*, f. 187.

activi, căpitanul de artilerie MARINESCU D. și sublocotenentul de infanterie OLTEANU GHEORGHE.

„Luptând cu eroism și spirit de sacrificiu pentru apărarea drepturilor Neamului Românesc și întregirea hotarelor, ofițerii au căzut ca niște bravi:

-căpitanul MARINESCU D., în Crimeea;

-Sublocotenentul OLTEANU GHEORGHE, în luptele de la Vacarajani-Odesa.

Plotonierul major rezervă OLTEANU MARIN, deși înaintat în vârstă și greu încercat de pierderile suferite, continuă și astăzi să-și facă datoria, cu moralul ridicat, la o unitate din interior.”¹¹³

La 25 august 1943, se aduc mulțumirile cuvenite și citarea prin ordin de zi pe Armată „organelor îndrumătoare și ajutătoare și formațiilor veterinare din Transnistria, care au însănătoșit circa 24000 de vite și, mai ales, cai.”¹¹⁴

Mareșalul Ioan Antonescu, prin Ordinul de Zi nr. 48, evidențiază contribuția unor escadrille și a unor aviatori de excepție, la sprijinirea grelelor lupte defensive date de către armatele româno-germane:

„Se citează, prin ordin de zi pe Armată, Grupul Bombardament în Picaj Stuka, comandat de locotenent comandor aviator Galevo Francisk, compus din:

- Escadrila căpitan aviator Prislopeanu Ioan,

- Escadrila căpitan aviator Mintuta Mihai,

- Escadrila locotenent aviator Andrei Tudor.

Pentru neîntrecută activitate aeriană, pentru realul sprijin adus trupelor terestre – române și germane – încheștate într-o grea bătălie defensivă cu un inamic superior numeric, pentru hotărârea aprigă de luptă a echipajelor și pentru disprețul lor de moarte care – toate au contribuit și mai mult la Gloria Aripilor Românești.”¹¹⁵

La 3 octombrie, este citat Corpul Aerian, comandate de către generalul Gheorghiu Emil:

„,pentru excelentele rezultate obținute și pentru înaltele sentimente de datorie, abnegație și sacrificiu ce au însuflețit personalul sburător al acestei mari unități, susținându-l victorios în năvalnice și grele lupte aeriene;

pentru contribuția acestei mari unități aeriene la Gloria și faima Armatei și Aripilor Românești.”¹¹⁶

La 14 noiembrie 1943, mareșalul Ioan Antonescu, în numele Țării, al Regelui și al său face un apel la ostașii din Crimeea să lupte cu dârzenie, pentru glorioși și cei mai oțeliți în luptele din Caucaz și Cuban să primească în seama lor cinstea de a păstra neatins pământul Crimeei.

Țara întregă, Regele și Eu știm că clipele prin care treceți sunt grele, dar ele pun la încercare minți și trupuri de titani.

¹¹³ *Ibidem*, f. 191.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 197.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 201.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 208.

V-am urmărit lupta și v-am văzut fapta. Vouă vă închin recunoștința noastră. Nu uitați, însă, că azi, în brațul și în voința voastră de izbândă stă fala gloriei câștigate și nădejdea de mâine a Neamului.

Gândul nostru este cu voi. El vă privește, vă judecă și vă îndeamnă. Din el să luați tărie pentru lupta voastră, în el să căutați icoana țării noastre scumpe.

În aceste clipe de încordare, tot suflul de căldură și de îmbărbătare al țării este cu voi, în fruntea plotoanelor voastre viteze, în faldurile drapelului voastre miruite cu izbânzile trecute.

Din icoana Țării noastre, cu câmpii mânăoase, cu munții și codrii de povești, cu întinse ape cristaline, luați tărie pentru lupta voastră.

Toate bunurile de rai pământesc pe care Dumnezeu ni le-a dat în păstrare, toată prosperitatea și civilizația noastră este apărută de voi, astăzi mai mult ca ieri și mai bine decât mâine, pe pământul pe care luptați.

Porunca Țării este limpede.

Este porunca sângelui vostru de viteji.

Ea vă cere și vă îndeamnă să opriți năvala dușmană, în pragul căminelor voastre.

Crimeea este scutul Țării. Păstrați acest scut și prin el vă apărați Țara de amenințările dușmanului din văzduh, de pe apă și de pe pământ.

Țara păstrează neclintită încrederea în dârzenia și lupta voastră (sublinierea lui Ioan Antonescu, care mai adaugă câteva cuvinte ilizibile).

Cu vrerea lui Dumnezeu, izbânda va fi a noastră.”¹¹⁷

La 27 noiembrie 1943, mareșalul Ioan Antonescu semnează Ordinul de zi nr. 51, care este primul pe „Națiune”, care se referă la faptele de vitejie și de eroism ale Diviziei a 10-a Infanterie:

„Luând parte la operațiunile de la începutul Campaniei și până în prezent, unitățile Diviziei a 10-a Infanterie s-au acoperit de glorie, în diferite sectoare ale Frontului de Răsărit.

ODESSA, KORPECI, JUSNAJA-OZEREICA, ADAGUN, KIJEWKOJE, CUBANUL, CRIMEEA, statornicesc drumul de glorie al faptelor de arme ale acestei divizii.

Luptând contra unor forțe numeroase, în situațiile schimbătoare și grele ale câmpurilor de bătălie, ofițerii, subofițerii și trupa acestor brave divizii au săvârșit fapte de arme al căror răsunset și-a găsit ecou departe, peste hotare: Regimentul 33 Infanterie, în Bătălia de la KORPECI, din februarie 1942, Compania Căpitan Dabija, în lupta eroică de la JUSNAJA OZEREICA și la est de PEREKOP, în noiembrie 1943.

Pentru faptele de arme, spiritul de jertfă, dârzenia și eroismul de care au dat dovadă mai bine de 2 ani – pe câmpuri de bătălie, se citează prinordin de Zi pe națiune, ofițerii, subofițerii și trupa din Divizia 10 Infanterie.”¹¹⁸

La 2 decembrie 1943, este rândul Diviziei a 6-a Cavalerie să fie obiectul Ordinului de Zi pe Armată nr. 52:

¹¹⁷ *Ibidem*, f. f. 213 – 214.

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 216.

„Divizia 6-a Cavalerie, întărită cu unități de munte, atacând fără întrerupere, timp de trei zile, inamicul din capul de pod rus de la sud de Kertsch, a reușit să-l sdrobească rezistența și să atingă Malul Mării, făcând o bogată pradă și numeroși prizonieri.

Pentru această nouă faptă de arme care se adaugă, în mod strălucit, la înșiruirea glorioasă a succeselor culese pe câmpul de luptă al Cubanului și Crimeii, Divizia 6-a Cavalerie se citează pe întreaga Armată.¹¹⁹

La 13 ianuarie 1944, pentru contribuția la Bătălia de la Kerci, sunt evidențiate, prin Ordin de zi pe Națiune, Batalionul V Divizia 3 Munte și X din Divizia 2 Munte:

„Alături de trupele Diviziei 6 Cavalerie, aceste batalioane au contribuit la realizarea importantului succes de la ELTIGEN.

Contra inamicului retras și întărit pe Daealul MITRIDAT (sud Kertsch), acțiunea este continuată de Divizia 3 Munte care, atacând fără întrerupere, timp de 3 zile, a reușit să sdrobească definitive rezistența inamicului și să facă o bogată pradă de război, precum și numeroși prizonieri.

Pentru faptele de arme, spiritul de jertfă și dârzenia dovedite în aceste operațiuni, se citează pe Națiune, ofițerii, subofițerii și trupa Diviziei 3 Munte și Batalionul X Vânători Munte.¹²⁰

Ordinul de Zi pe Armată nr. 2, din 1 martie 1944, este dedicat locotenentului de rezervă Prager Otto care, „deși în vârstă de 60 de ani, a renunțat la postul de consul al României, la Leipzig, și a cerut să fie mobilizat, pentru a-și face datoria către Țară.

Fiind mobilizat și repartizat la Detașamentul de Legătură pe lângă un Grup de Armate German (Grupul de Armată „A”), a îndeplinit cu o perfectă conștiinciozitate toate misiunile primite.

Pentru sentimentele sale patriotice, devotamentul și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă, citez de exemplu pe întreaga Armată.¹²¹

La 10 februarie 1944, prin Ordinul de Zi nr. 54, este elogiată toată Marina Regală Română:

„Se citează, prin ordin de zi pe Națiune și Armată, Marina Regală cu toate unitățile ei navale, aeriene și terestre, de la Fluviu și de la Mare, pentru:

-bravura cu care s-a avântat în bătălie, de la începutul Războiului, contra unui inamic superior numericeste și temut prin felul său de luptă;

-spiritul ofensiv și priceperea cu care a păstrat, întotdeauna, inițiativa, suplinind inferioritatea cantitativă, prin înaltele sale calități morale și profesionale, în toate misiunile ce i-au fost încredințate.

Datorită acestor calități, Marina Regală a reușit să asigure Țării și Armatei:

-inviolabilitatea litoralului maritim;

-drumurile maritime pentru transporturile de război, care au întărit puterea de viață și de acțiune a tuturor elementelor care luptă în afara Țării;

-împiedicarea inamicului de a folosi căile Mării, pentru scopurile sale.

¹¹⁹ *Ibidem*, f. 219.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 220.

¹²¹ *Ibidem*, f. 222.

Atari fapte vor rămâne, pentru viitor, un nesecat izvor de tradiție și, pe această tradiție va trebui să se sprijine un nou destin al Neamului Românesc pe mare.”¹²²

Prin același ordin de zi, este citată, „pe națiune, brava Marină Comercială, care a pus la dispoziția Țării frumoasele și valoroasele ei nave, precum și viețile devotaților ei marinari, fără să-și precupețească sacrificiile de tonaj și de sânge.

Țintă de mare preț a atacurilor dușmane, Marina Comercială, căraușul armatelor, a suferit stoic toate loviturile acestuia, fără să-și întrerupă șirul neconținut al prețioasei ei contribuții.

Pentru serviciile și sacrificiile aduse în folosul Războiului, Marina Comercială a binemeritat de la Patrie.”¹²³

THE GENERAL IOAN ANTONESCU – CHIEF COMMANDER OF THE ROMANIAN FRONT

SUMMARY

About the contribution and about the implication of Romania in the Second World War together with Germany, as a result of the rape of Basarabia and North Bucovina, after the ultimatum from June 1940 advanced by the Soviet Union, to Romania have flown rows of ink. It is important the fact that at the order the “the State leader”, the Marshall Ion Antonescu, from 22nd of June 1941, the Red Army had responded firmly. As a proof are standing the disposals and by the military orders emitted and directly ordered by the Marshall Ioan Antonescu in the period June 1941, immediately after knowing the assault plan of the Soviet Union, “the Barbarosa plan” and until March 1944. All the military orders, mentioned, in the present paper, represent a proof of the moral support and of the spirit of leadership of the Marshall. They are a proof of the direct implication and in the support of the national interest, in the leadership of the military operations on the East front. They are proving the Marshall concern for every soldier, petty officer and Romanian officer being in the first line of the front, but also his critic spirit in the case of the soldiers, petty officers and of the Romanian officers, which didn't accomplished, with responsibility, the entrusted assignments and missions.

¹²² *Ibidem*, f. 236.

¹²³ *Ibidem*.

MAREȘALUL ANTONESCU ȘI TEZAURUL NOSTRU

Constantin Foça

Anumite împrejurări din viața politică autohtonă, au făcut ca, brusc, presa românească de toate genurile (ziare, reviste, posturi de radio și televiziune) și de toate orientările să acorde largi spații unei pretinse dezbateri publice, pe care am putea-o rezuma în trei puncte:

- 1)- soarta Tezaurului României evacuat în Rusia în iarna lui 1916 și vara lui 1917;
- 2)- Pactul sovieto-german din 23 august 1939 și consecințele sale funeste, atunci, dar și acum, pentru români;
- 3)- în sfârșit, dacă mareșalul Ion Antonescu trebuie considerat, așa cum l-a condamnat „Tribunalul Poporului”, de indiscutabilă sorginte comunistă „criminal de război”

Dintr-o dată reflectoarele au fost îndreptate cu insistență asupra istoriei și istoricilor, cei din urmă – de regulă, ignoranți cu nonșalanță, astăzi de cercurile politice și insuficient solicitați de cele gazetărești – fiind chemați cu insistență la rampă spre a explica și a da detalii despre chestiunile cu pricina, devenite sub imboldul de moment, al discursului politic, „arzătoare” și la ordinea zilei. Cât se poate de nimerit, descrie această situație (veritabilă contagiune mentală?) istoricul Florin Constantiniu, membru corespondent al Academiei Române: „În zilele din urmă, mai ales dacă ești istoric, interlocutorii vor să-ți știe părerea, ce crezi despre Tezaur, despre condamnarea Pactului Ribentrop-Molotov în tratatul româno-rus și despre mareșalul Antonescu ? (...) Dacă acest interes pentru trecutul național ar fi determinat de dorința de a căuta o soluție la raportul dintre politică și istorie, faptul ar trebui salutat. Este de netăgăduit că interesul multor români – în primul rând al celor implicați în politică – este sincer. Alături de ei se întreține, însă, o agitație cu finalități politice.

Soarta Tezaurului României implică și trebuie abordată în legătură cu formula identității românești „cum poate fi cineva român”, întrebare pusă de Cioran în capitolul „Mică teorie a destinului” din cartea „Ispita de a exista” (Paris, 1956). Opozițiile în funcție de care judecă Cioran problema identității sunt vitalitate vs decadență, a face istorie vs a vegeta, începuturi glorioase vs prezent decadent, destin împlinit vs destin ratat, reușită vs ratare.

În fapt, este o singură opoziție exprimată în mai multe feluri vitalitate vs decadență. Pentru Cioran, vitalitatea este o categorie tare, iar decadența este una slabă. Când fac istorie și sunt mari, națiunile și religiile sunt pline de vitalitate, cuceresc,ucid, comit masacre, sunt crude pentru că viața nu își dezvăluie esența decât cu ochii injectați de sânge. Dimpotrivă, neputința de a fi mare te face rezonabil, tolerant, blând, bun – virtuți ale decadenței proprii, cum spune Cioran „indivizilor și (...) popoarelor superficiale din punct de vedere biologic.” Biologia („prospețimea biologică”), vitalitatea, cruzimea, lipsa de scrupule sunt valori supreme pentru Cioran atunci când valorizează identitățile tari. Dimpotrivă, slăbiciunea fizică, blândetea, toleranța, rezonabilitatea, scrupulele legale sunt tipice pentru identitățile decadente.

Identitățile tari au un comportament de succes; ele fac istorie ; identitățile decadente au un comportament de eșec; ele suportă istoria făcută de alții.

Acesta este cadrul de presupoziii care explică exasperarea lui Cioran în ce privește identitatea sa românească.

Spunea în 1990 „A fi român e un blestem pe care mi-l asum astăzi”. Aici sunt de observat trei lucruri :

De ce identitatea românească este un blestem ? Pentru că românilor nu le iese nimic, nici măcar dezastrele. Este o identitate second-hand („refuzăm veșnicia lor [țărănilor români] de mâna a doua” de care nu se poate să nu te rușinezi. „Modul existenței românești este minorul” (Schimbarea la față a României, 1936). „Diminutivul e divinitatea noastră” (Îndreptar pătimăș, scris cândva între 1940 și 1944) România este „țara oamenilor atenuați”(1933). „A fi român înseamnă a fi o ființă cu multă apă în sânge” (1933). În structura sufletească a românului există un „viciu substanțial”, o „deficiență substanțială”. Românii sunt atât de mediocrii, încât i-au contaminat de mediocritate și pe evreii care au trăit printre ei, făcând ca neputință ca dintre aceștia să iasă un Kafka , de pildă (1971). „România este o țară de a doua mână ”, „ultima țară din lume” (1936). La întrebarea cum e cu puțință să fii român nu poți răspunde decât umilindu-te în fiecare clipă” (1956). Exemplele pot fi oricât înmulțite.

E limpede că Cioran are o părere proastă despre identitatea românească. De ce ? Pentru că o compară în permanență cu altele pe care le prețuiește: „O voiam puternică, fără de măsură, ne bună, asemenea unei forțe malefice, unei fatalități ce ar fi făcut să tremure lumea; și ea era mică, modestă, lipsită de atributele care alcătuiesc un destin.” Atributele identității românești sunt „servitute, resemnare, umilință”. Fondul judecății lui Cioran este comparația a ceva precar cu ceva tare. Tari sunt identitățile occidentale; precare sunt identitățile de periferie. Cioran admite absolutul, universalitatea etc., dar este exasperat că nici unul din atributele tari ale identității occidentale nu i se potrivește propriei sale identități românești. Este exasperat, înseamnă că suferă. Pentru el, precaritatea identității românești este un prilej de suferință. Îl fac să sufere netrebnicia, neseriozitatea – pe scurt, caragialismul identității românești. Pentru Cioran comparată cu forța și rectitudinea identităților occidentale standard, identitatea românească este o identitate de tip personaj Caragiale.

Cioran a pus problema identității românești într-o anumită ecuație . Iat-o:

- 1) – a fi român înseamnă a fi posesorul unei identități slabe, precare, aservita, minore, second-hand ;
- 2) – istoria românească e minoră, pentru că românii se complac într-o identitate slabă;
- 3) – identitatea românească trebuie sau abandonată, sau transformată voluntar într-o identitate tare, după rețeta identităților tari ;
- 4) – tot secretul trecerii noastre din caragialism stă în capacitatea noastră de a transfera asupra identității noastre precare atributele tari ale identității occidentale (operațiune pe care ar trebui să o facă fiecare individ în parte, fie colectivitatea în ansamblul ei – cu ajutorul politicii totalitare, dacă e nevoie).

Care e răspunsul lui Cioran? Într-un sens foarte precis, tehnic, Cioran este un iluminist el e convins că omul de poate trezi cu ajutorul propriilor sale puteri din

minoratul a cărui vină o poartă el însuși. Ideea că omul are o identitate precară, pentru că sufletul său este aservit și că numai absența voinței explică minoratul său sufletească, că trebuie să îndrăznești cu voința și inteligența proprie pentru a te elibera de propria ta precaritate – toate acestea sunt gândurile lui Cioran. El denunță „gălbeaza Mioriței” nu pentru că era anti-român, și pentru că îi considera pe românii care se mulțumesc cu această reprezentare comodă despre ei înșiși că se află într-o stare de minorat sufletească. Cioran nu este anti-român el este disperat că românii nu se iau în serios ca români-cu-o-identitate-tare așa cum se iau în serios germanii (de pildă). El deplânge, la români, lipsa unei identități tari. Problema lui Cioran – iar Cioran a pus problema românească în ecuația în care noi continuăm să o gândim și astăzi – este să transforme cu forța (sau în mod voluntar, prin efortul susținut al voinței – e același lucru) o identitate aflată în minorat într-una aflată la majorat. **Să transforme cu forța o identitate de periferie într-una de centru.** Exact în aceeași termeni de convertire este gândită azi chestiunea integrării în Uniunea Europeană, de către toată lumea – periferia (România) trebuie să adopte fără discuție (noi nu negociem, noi ne integrăm) principiile de identitate ale centrului (Bruxelles, Strasbourg), care azi se numesc – **acquis communitaire.**

Noi nu mai putem gândi întrebarea ce înseamnă să fii român? Fără să căutăm imediat o cale de acțiune prin care să ne transformăm în altfel de români. Din identitatea noastră face azi parte și ecuația identității românești fixată de Cioran. Până la Cioran problema românească era problema specificului național. O chestiune, în fond, literară. După Cioran, problema românească este politică – s-a transformat într-o ecuație fixă pentru care singura soluție admisă trebuie să fie în termeni de acțiune, iar conceptualizarea este de tip centru vs periferie, tare vs precar, a face istoria vs a suporta istoria, puternic vs slab. Ecuația lui Cioran este: a fi român e o formă de neîmplinire, în raport cu identitățile tari ale occidentului; românii trebuie să adopte identitatea tare a Occidentului; cum? – prin politică. Într-un fel sau altul, după Cioran, indiferent că e vorba de legionari, comuniști, democrați sau tehnocrați, singura politică admisibilă este „punerea națiunii sub teasc”, adică abandonarea identității considerată slăbănoagă și adoptarea fără rest a identității considerată a fi puternică, tare, victorioasă (occidentală).

Subiect interzis publicării înainte de 1990, chestiunea tezaurului României evacuat la Kremlin în 1916-1917, ca măsură de precauție în eventualitatea ocupării țării de armatele Puterilor Centrale, a ridicat pe măsura scurgerii timpului, multe semne de întrebare, generând speculații de toate felurile.

Prin prezenta comunicare ne-am propus să readucem în atenția opiniei publice și în conștiința forurilor de decizie, o problemă de interes vital pentru țara noastră; a cărei actualitate nu a fost cu nimic alterată de trecerea timpului. Nu este mai puțin important impactul pe care-l poate avea asupra unor cercuri largi din alte țări, cunoașterea istoriei dramatice a tezaurului României evacuat într-o țară „aliată” în 1916-1917 și care a fost pur și simplu „confiscat” în pofida tuturor uzanțelor internaționale.

Și încă o precizare: rupând unilateral relațiile diplomatice cu România, în ianuarie 1918, guvernul sovietic a arătat clar în nota sa oficială că toate bunurile românești confiscate atunci vor fi restituite „poporului român”, ca și când aceste valori

n-ar fi fost ale poporului român , de drept și de fapt. Au trecut aproape nouă decenii (89 de ani) de la începutul acestui contencios româno-rus cât va mai aștepta „poporul român” restituirea averilor sale?

Multiplele aspecte legate de Tezaur (decizia guvernului român de expediere în Rusia, depunerea la Moscova, condițiile de securitate, evenimentele din 1917-1918 și confiscarea de către autoritățile sovietice, destin etc.) au fost și sunt amplu dezbătute de către istorici. În perioada interbelică recuperarea Tezaurului a preocupat pe I.I.C.Brătianu, I.G.Duca, Vintilă I.C.Brătianu, N. Titulescu, acesta din urmă reușind în 1935 să determine U.R.S.S. să restituie unele piese. Ion Antonescu, nu mai puțin decât predecesorii săi la guvernare, n-a considerat „închisă” problema, chiar dacă lumea era cuprinsă de valvătăile războiului planetar. Astfel în toamna anului 1941, deci chiar în toiul Războiului din Răsărit, Mareșalul a aflat răgazul și disponibilitatea să se ocupe de soarta bunurilor naționale (în primul rând stocul metalic al Băncii Naționale a României) pierdute ori confiscate în/de U.R.S.S. după Revoluția bolșevică din Octombrie 1917. Așadar, în octombrie 1941, pe atunci când trupele germane amenințau direct Moscova, Banca Națională a României s-a adresat Președinției Consiliului de Miniștri și Ministerului legal al Afacerilor Străine din București cu o informare privind situația Tezaurului evacuat în Rusia cu 25 de ani mai devreme. Respectiva informare a fost redactată sub forma unui Referat întocmit de Octavian Beu, Consilier de Ambasadă intitulat „Revendicările românești în Rusia. Tezaurul de la Moscova”, pe 17 octombrie 1941, structurat pe opt capitole:

- I. Istoricul strămutării tezaurului Băncii Naționale la Moscova;
- II. Situația Tezaurului român în timpul revoluției din Rusia;
- III. Chestiunea Tezaurului în fața conferințelor internaționale;
- IV. Restituirea arhivelor. Operele de artă revendicate;
- V. Revendicările noastre față de Rusia în cifre;
- VI. Stocul de aur al Băncii Naționale;
- VII. Chestiunea Tezaurului în negocierile noastre cu Rusia Sovietică;
- VIII. Concluzii pe care le redăm în rândurile ce urmează: „În expunerea istoricului evacuării tezaurului nostru la Moscova am insistat în special asupra garanțiilor luate din partea Rusiei, prin care era asigurat atât depozitul, cât și restituirea tezaurului românesc.

Acste garanții îndeplinesc toate formele de drept ale aranjamentelor internaționale. Atitudinea permanentă a Rusiei Sovietice de a ridica față de revendicările românești pretenții materiale drept compensație pentru pierderea Basarabiei este lipsită de orice bază de drept. Încercările rușilor de a face legătura între recunoașterea Basarabiei din partea Rusiei și cedarea tezaurului românesc din Moscova au rămas întotdeauna și în mod consecvent fără răspuns din partea noastră. Astfel teza românească a insistat în cursul tuturor convorbirilor diplomatice pentru respectarea garanțiilor luate din partea Rusiei țariste, angajamente care obligă în aceeași măsură și Rusia sovietică.

Evenimentele ultimilor doi ani au dezvăluit, cum nu se poate mai clar, politica Sovietelor față de România în toate chestiunile importante care ne privesc. Nu există nici un motiv din care s-ar putea deduce posibilitatea de a obliga Sovietele pe altă cale

decât cea a armelor, de a respecta obligațiile luate față de România prin garanțiile date în chestiunea tezaurului.

În actuala situație, ocuparea Transnistriei și a Odesei din partea trupelor noastre ne aduc mai aproape de o posibilă rezolvare a chestiunii restituirii tezaurului nostru de la Moscova, indiferent dacă acesta mai există sau nu acolo unde a fost depozitat.

Consecvenți tezei respectării garanțiilor primite, trebuie să ne reformulăm revendicările față de Rusia la momentul oportun, fără a admite vreodată ca chestiunea tezaurului românesc să formeze obiectul unor compensații teritoriale.

Rezoluția pusă de Antonescu pe adresa B.N.R. stabilea ca Berlinul să fie înștiințat în privința tezaurului nostru, iar la Moscova, în perspectiva pe atunci „sigură”(?) de a cădea în mâinile trupelor germane, s-a propus declanșarea unor investigații în muzeele și arhivele sovietice centrale, pentru aflarea bunurilor pierdute după 1917. A intervenit, în consecință, la 1 noiembrie 1941, „Raportul” nr. 5479 al lui Alexandru Ottulescu, guvernatorul B.N.R., adresat Mareșalului. Documentul însoțit de două tabele cuprinzând:

a) Detalii privind repartiția la București a celor 1436 lăzi din tezaur returnate de Moscova în 1935

b) Lista bunurilor Academiei Române care nu fuseseră restituite cu același prilej (Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Cabinet Militar),

venea ca o completare a raportului din octombrie 1941, fiind de cel mai profund interes, cuprinzând informații exacte și sistematice despre valoarea stocului metalic al B.N.R., plus bijuteriile reginei Maria evacuate la Moscova în decembrie 1916 (suma exactă 314.580.456,84 lei aur + 7.000.000 lei aur), despre condițiile predării și garanțiile primite, despre depozitarea bunurilor la Kremlin și despre valorile B.N.R. trimise în cel de-al doilea transport din 1917 (suma precisă 1.594.000.000 miliarde de lei, din care 500.000 lei arhivă și 574.523,57 lei aur). Restul bunurilor publice sau înglobate tot în cel de-al doilea transport totaliza 6,5 miliarde lei aur. Exoptând cele 1436 lăzi restituite în iunie 1935 României de U.R.S.S. Alexandru Ottulescu stabilea valoarea tezaurului rămas la Moscova la 6.067.153.343,19 lei aur, care la nivelul anului în curs (1941) ajunsese să reprezinte 371,8 miliarde lei aceasta fiind suma pentru care România putea emite pretenții de despăgubire din partea puterii inamice. Rezoluția Mareșalului Antonescu pe Raportul guvernatorului B.N.R. din 1 septembrie 1941 înregistrat la Cabinetul Civil al Președinției Consiliului de Miniștri sub nr. 16.480/13 noiembrie 1941, impunea Ministrului Afacerilor Străine să inițieze demersuri la Berlin pentru acceptarea trimerii unei comisii române speciale la Moscova, imediat după capturarea capitalei sovietice pentru a se îngriji de recuperarea Tezaurului. Drept urmare, între 23 noiembrie și 2 decembrie 1941 Direcția Economică din cadrul Ministerului Afacerilor Străine din București a întocmit directivele corespunzătoare vizând aducerea la îndeplinire a rezoluției Mareșalului. În același timp Ministrul Afacerilor Străine, Academia Română, Muzeul de Antichități din Iași, Mitropolia Moldovei, Arhivele Statului. ș.a. au prezentat listele proprii cuprinzând documentele, cărțile și obiectele artistice trimise la Moscova în 1917. Pe această bază, Generalul Radu Rosetti, ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, avea să înainteze lui Mihai Antonescu, titularul Externelor și președintele ad-interim al Consiliului de

Miniștri un raport incluzând măsurile preconizate pentru a se împlini redobândirea Tezaurului.

Evoluțiile militare și politice ulterioare pe fronturile celui de-al doilea război mondial nu au oferit, cel puțin până la încheierea ostilităților în 1945, nici un alt prilej favorabil pentru atingerea obiectivului vizat. Credem că a fost un „caz fericit”, întrucât, dacă avem în vedere politica de forță promovată de U.R.S.S. și regimurile de ocupație întronate, ar fi fost posibil ca Tezaurul recâștigat în condițiile indicate de Antonescu și cu concursul Germaniei să fi fost trecut în categoria..., capturilor de război”, operate de trupele române, alături de cele germane în teritoriile din Est după 22 iunie 1941, iar prin Convenția de Armistițiu din 12-13 septembrie 1944, ar fi sporit enorm pretenția despăgubirilor de război.

Prezentăm în continuare Raportul guvernatorului B.N.R., Alexandru Ottulescu, adresat Mareșalului:

**DOCUMENTE DIN ARHIVA PREȘEDENȚIEI CONSILIULUI
DE MINISTRI REFERITOARE LA TEZAURUL
DE LA MOSCOVA**

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI⁸
Nr. 5479

Copie

Înregistrat la Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul civil sub nr. 16.489 din 13 noiembrie 1941

Domnule Mareșal,

Pentru a întregi raportul nostru anterior privitor la Tezaurul Român de la Moscova, avem onoarea să vă comunicăm următoarele:

La sfârșitul lunii decembrie a anului 1916, Banca Națională, din îndemnul Guvernului și cu al său consimțământ, a evacuate la Moscova, o dată cu bijuteriile Reginei în valoare de 7.000.000. lei aur, întregul său stoc metallic, care se ridica la 314.580.456, 84 lei aur. Delegații autorizați ai Guvernului țarist și-au luat în scris angajamentul solemn față de România și Banca Națională, să păstreze și să restituie valorile pe care le-au primit, depunându-le apoi după o minuțioasă verificare, terminată la 16 februarie 1917, în Cetatea Kremlin. În urma revoluției din februarie, Guvernul provizoriu sub președinția lui, venind la 14 martie 1917 în fruntea Rusiei și declarând că recunoaște toate obligațiunile luate față de Aliați de Guvernul țarist, în mod implicit a ratificat și garanțiile date în privința păstrării și înapoierii Tezaurului nostrum depus la Moscova, care era proprietatea particulară a Băncii Naționale.

Cu câteva zile înainte de luptele de la Mărășești la sfârșitul lunii Iulie a anului 1917, punerea în siguranță a tuturor comorilor românești ce se aflau în Moldova, a ispitit din nou mințile conducătorilor noștri. Măsurile în vederea transportului s-au luat în grabă. Valorile trimise de Banca Națională cu acest prilej și care au fost depozitate tot la Kremlin, se ridicau la 1.594.836.721,09 lei, din care aurul efectiv reprezenta

574.523,57 lei, iar arhiva 500.000 lei. Avutul celorlalte instituții publice și private expediate prin Casa de Depuneri și instalat în compartimentele de la Sudnaia Kassa, depășea șase miliarde și jumătate lei aur. Delegații oficiali ai celui de-al doilea Guvern de coaliție rus, prezidat de Kerenschi, au garantat în scris deponenților păstrarea și restituirea intactă a ambelor depozite.

Din cele expuse, rezultă că prin cele două transporturi s-au expediat la Moscova, sub numele de Tezaurul Român, următoarele valori (vezi tabelul nr.1 și nr.2)

După semnarea pactului de neagresiune dintre România și U.R.S.S. (31 iulie 1933), ni s-au restituit o parte din valorile cuprinse în Tezaurul de la Moscova în cursul anului 1935.

La 16 iunie 1935, au sosit în Gara Obor-București 17 vagoane care cuprindeau 1436 lăzi, în greutate de 127.584 kg. Lăzile au fost distribuite între diferitele instituții, așa cum se arată în anexa 1.

Toate lăzile primite erau violate și răvășite. În general, s-au restituit obiectele fără nici o valoare: bilete de-ale Băncii Naționale, tipărite în Rusia, efecte publice (rând neclar în original) din 14 octombrie 1920, documente fără însemnătate, arhive, registre, etc. este regretabil că la primire nu s-a întocmit un inventar amănunțit al tuturor obiectelor ce ni s-au restituit. Încercând această reconstituire, acum după mai bine de 6 ani, am ajuns la concluzia că valoarea tezaurului ce nu ne-a fost restituit se ridică la 6.067.153.343, 19 lei aur sau 371.855.828.404,12 lei actuali, așa cum se arată în tabelul următor.

Valori nerestituite din primul transport	Lei aur	Lei actuali
Stocul metalic de aur al Băncii Naționale a României	314.580.456,84	19.280.636.199,72
Bijuteriile Reginei Maria	700.000	429.030.000
Valori nerestituite din al doilea transport		
Aurul efectiv din stocul Băncii Naționale a României	574.523,57	35.212.549,61
Bancnote și monede de aur, argint și nichel, trimise de Casa de depuneri	571.802,35	35.045.766,03
Bijuterii, monede de aur și argint și alte valori trimise de Casa de depuneri	102.894.710,74	6.281.900.821,26
Depozite aparținând băncilor diferitelor instituții, societăți comerciale și industriale, monede, documente vechi, tablouri		
TOTAL	6.067.153.343,19	371.855.828.404

Transformarea leilor aur în lei actuali s-a făcut după următorul calcul oficial: 1 leu aur + 61,29 lei hârtie, adică cursul de stabilizare al Fr. Elvețian, care a fost de

32,258 lei + 29.032 lei reprezentând prima de 90% = 61,29 lei actuali. Dacă transformarea leilor aur am fi făcut-o după cursul real (1 leu aur = cca 200 lei actuali), cifra de 371.855.828.404,12 lei actuali ar fi trebuit să fie aproximativ 3,26 ori mai mare.

Oricum, cifra pe care am stabilit-o mai sus este cu mult mai mică decât cea reală, pentru următoarele motive:

	Nr. lăzi	Greutate
1. Banca Națională a României	213	15.465
2. Ministerul Agriculturii și Domeniilor	307	20.264
3. Banca Românească	47	4.035
4. Ministerul de Externe	66	7.954
5. Creditul Rural	88	6.724
6. Creditul Urban București	76	7.991
7. Casa de Depuneri și Consemnațiuni	139	15.500
8. Ministerul de Instrucțiune Publică Academia Casa Școlilor Arhivele Statului	92	8.053
9. Ministerul Apărării Naționale	1	65
10. Direcțiunea P.T.T.	2	29
11. Ministerul de Finanțe (Tezaur)	205	20726
12. (Datoria publică)	25	2617
13. Băncile Centrale Cooperative	10	1402
14. Banca Comercială Română	11	1402
15. Societatea de gaz și electricitate	2	122
16. Banca de Scont	8	912
17. Concordia; Vega; Creditul petrolier	30	2729
18. Banca Generală a Țării Românești	8	856
19. Banca de Credit Română	11	1257
20. Societatea Steaua Română	2	539
21. Casa de Pensii	8	8391
22. Ministerul Industriei și Comerțului	3	370
23. Banca Carpați și Muntele de Pietate	5	582
24. Ministerul de Interne	26	2289
25. Banca de Comerț Craiova	1	81
26. Ilang	2	173
27. România; Societate de Asigurare	2	197
28. Banca Blank (Prin Ministerul de Finanțe)	45	3488
TOTAL	1436	127.584

Depozitele particulare trimise la Moscova în plicuri sigilate de fiecare depunător au fost declarate pentru o valoare mai mică decât cea adevărată, pentru ca taxele de păstrare să fie mai mici.

Manuscrisele, documentele, cărțile vechi, medaliile, monedele, sigiliile, obiectele de muzeu etc., trimise de Academia Română și care nu au fost restituite, așa cum se vede în anexa nr.2, reprezintă o valoare care nici nu poate fi precizată.

Observația de la punctul 2 este valabilă și pentru celelalte obiecte trimise de diferite biserici, mănăstiri și muzee din țară. În această privință menționăm Tezaurul

de la Pietroasa, în greutate de 18 kg aur și care era considerat ca o podoabă a României, fiind citat în toate manualele străine de artă veche.

În sfârșit, trebuie să mai adăugăm că în cifra arătată mai sus nu se cuprinde valoarea tipografiei Băncii Naționale, instalată la Moscova (225.000 ruble) și nici disponibilitățile acestei Bănci pe care le avea la Agențiile lui Credit Lyonnais din Petersburg, Odessa și Moscova și a căror valoare era de 5.222.051.46 ruble.

În rezumat putem afirma că U.R.S.S. urmează să ne restituie suma de cel puțin 371.855.828.404,12 lei, reprezentând contravaloarea Tezaurului Român depus la Moscova.

Această sumă se repartizează astfel:

Explicații	Lei aur	Lei actuali	%
Stocul metalic al Băncii Naționale a României, inclusive bijuteriile Reginei Maria (7.000.000. lei aur sau 429.030.000 lei actuali)	322.154.980,41	19.744.878.749,33	5,31
Valori depuse la Casa de Depuneri	5.744.998.362,76	352.110.949.654.790	94,69
Total	6.067.153.343,19	371.855.828.404,12	100

TABLOUL (1)

Privitor la modul cum s-au distribuit cele 1436 lăzi care făceau parte din Tezaurul Român și care au sosit la București în ziua de 17 iunie 1935.

LISTA (2)

Obiectelor proprietatea academiei române care făceau parte din Tezaurul de la Moscova și nu au fost restituite în iunie 1935.

I. Manuscrise

Manuscrisul românesc nr. 2430: Dosar cu corespondență și hârtii de la Moise Nicoară (foarte prețios)

Manuscrisul românesc nr. 3732: Ceaslov scris în anul 1821

Manuscrisul ruso-român nr. 3693: Despre fizionomie, din anul 1773

II. Documente

Document 155, cu pecete mare legată: Așezământ domnesc din anul 1799 pentru mănăstirile din Țara Românească

Document 240, cu pecete mare legată: Hrisov domnesc din 1817, pentru întărire și stăpânire asupra unei moșii din Țara Românească

Document 135/ X: Hrisov domnesc din Țara Românească, anul 1799, pentru un dar de țigani

Document 29/IXVIII: Hrisoave domnești din anii 1726 și 1761, pentru confirmări de proprietate asupra unor moșii din Moldova

Document 28/IXVIII:

Document 298/CXLIX: Castelul de bresle din Buzău, 1820

Document 39/XLI: Zapis de mărturie din anul 1613

Document 30/II (cu cuprins necunoscut)

Document 197-202/ CLIV: Hrisoave domnești din anii 1671-1682, privitoare la confirmări de proprietate asupra unor moșii din Țara Românească

Document 210/CLIV: idem, din anul 1764

Documentele 211,213,216/CLIV: Cărți și porunci domnești, din anii 1767-1776, în chestiuni de procese între proprietarii de moșie din Țara Românească

Documentele 217,221,225/CLIV: Hrisoave domnești din anii 1776-1786, privitoare la danii și întăriri de proprietăți din Țara Românească

Documentele 235, 260,272,276/ CLIV: idem, pentru scutelnici și alte privilegii date unor boieri și clerici din Țara Românească între anii 1801-1825

III. Cărți românești vechi

Număr	3	Evangheliar slav, 1512
	11	Evangheliar slav (Coresi), Brașov, 1562
	15	Sbornic slav (Coresi), 1568
	16	Psaltire românească (Coresi), 1570
	37	Psaltire cu ceaslov, Govora, 1638-42 (slav)
	43	Învățăture, Câmpulung, 1642
	46	Evang. Învățătoare Deal, 1644
	61	Îndreptarea legii, 1652, Târgoviște
	64	Catehism calvinesc, Belgrad, 1656
	67	Vito Pulitos Catehism, Roma, 1677
	68	Cheia înțeleșului, buc.
	70	Dosoftei; Psaltirea slavo-română, Iași, 1680
	71	Liturghie, Iași, 1680
	130	Liturghie greco-arabă, Buc., 1702
	157	A. Evanghelie georgiană Sifles, 1709

IV. Colcția de monede a Academiei Române, conținând piese de argint de la domnii Țării

Românești și ai Moldovei, de aur și de argint, de la principii Transilvaniei: de la Cuza-Vodă de aur, de argint și de aramă de la Carol, cca 6000 piese monede străine, în special polone, ungurești, sârbești și bulgărești, de aur și de argint, 2500, deci, în total, 8500 piese.

V. Colecția statului, conținând monede antice de aur, argint și bronz, cca 7 000 piese.

- VI. Colecția de medalii a Academiei Române, românești și străine, de aur, argint și aramă, cca 1500 piese.
- VII. Sigilii de metal (aur, argint și aramă) și de ceară, cca 200 bucăți.
- VIII. Greutăți (panouri) antice, cca 70 bucăți.
- IX. Obiecte de muzeu:
- a) Clopoțel de argint, de la Vasile Lupu
 - b) Călimară de argint (de brâu), a lui Radu Greceanu
 - c) Inelul de logodnă a lui Gr. Al. Ghica
 - d) Două inele de aur de la B.P. Hasdeu
 - e) Patru cercei de argint și zece nasturi de argint din Țițești
 - f) Decorația „Steaua României”, în gradul de ofițer și gradul de mare cruce cu cifra lui Cuza-Vodă
 - g) Crucea de argint a lui Vasile Dascălu din 1798
 - h) Ceasornic de argint, având pe un capac stema Principatelor Unite și cifra lui Cuza-Vodă

În încheiere, apreciem și credem a niciodată nu este prea târziu pentru a face lumină asupra unei probleme atât de încălcite și voit controversate, ca aceea a tezaurului României, pus „la păstrare” la Kremlin în 1916-1917. Tabu-ul sovietic asupra tezaurului românesc confiscat s-a menținut chiar sub reformatorul Gorbaciov. În 1990, la o conferință de presă, alături de Ion Iliescu, întreat de ziaristi asupra unei astfel de teme, șeful statului sovietic a răspuns : „Nu știu de chestiunea aceasta, dar mă voi interesa.”⁹ Este de amintit și faptul că într-un asemenea context, interlocutorul român n-a îndrăznit public să facă o referire asupra unui subiect, chipurile, inexistent pentru conducătorii sovietici.

Guvernanții Rusiei democratice trebuie să-și asume toate actele pe obligațiile din trecut ale statului, inclusiv acelea din epoca țaristă care privesc tezaurul românesc. Restituirea acestuia reprezintă un act de onorabilitate și o dovadă că democrația nu este doar o vorbă goală. A-i condiționa întoarcerea de alte chestiuni nespecificate în documentele inițiale dintre cele două părți este inacceptabil, atât din punct de vedere juridic, cât și din punct de vedere politic. O atare concepție este de sorginte comunistă, ea reflectându-se în practica politică, atât a U.R.S.S., cât și a statelor ei comuniste, prin măsurile de naționalizare a proprietăților și capitalurilor, îndeosebi ale străinilor, alături de acelea aparținând cetățenilor respectivelor state. O asemenea practică politică în privința bunurilor străine a fost parțial repudiată încă înainte de 1989, iar apoi total abandonată, după prăbușirea totalitarismului comunist în Europa răsăriteană. În acest sens, bunurile confiscate ale străinilor au fost înapoiate.

Se cuvine astfel ca Rusia sa restituie tezaurul românesc sau, în lipsa acestuia, contravaloarea lui. Este o lege atât de drept internațional, cât și de ordin moral ca obligațiile contractate de state să nu fie afectate de regimurile politice. În cazul de față,

conducerea Rusiei trebuie să aibă în vedere că precedente de transfer de tezaur în timpul războaielor, dintre țările expuse agresiunii spre altele sigure și capabile să le asigure integritatea bunurilor lor naționale, au fost numeroase în decursul istoriei, de nu ne-am referi decât la cel de-al doilea război mondial. Atunci, și Marea Britanie, Franța, Norvegia, Iugoslavia, Slovacia, Albania etc. au fost constrânse să-și transporte parțial sau total tezaurul, îndeosebi în S.U.A. și Canada.¹⁰

După 1944, iar în unele cazuri, mai târziu, acele valori naționale au fost returnate. În cazul Ungariei, care a trimis spre păstrare în S.U.A. coroana Sf. Ștefan, regele ei tutelar, aceasta a rămas aici întreaga perioadă comunistă. Tergiversarea returnării ei s-a datorat mai ales dezinteresului statului comunist maghiar care ezita să-și asume acel patrimoniu identitar simbolizând, printre altele, legătura cu Occidentul.¹¹

NOTE

1. Apud Mircea Suci, *Zgomotul și furia*, în „Dosarele Istoriei”, nr.11 (63) 2001, număr special – *Problemă a trecutului, problemă a prezentului: Tezaurul României la Moscova*, p.1.

2. Apud H.-R. Patapievi, *Discernământul modernizării, 7 Conferențe Despre Situația de Fapt*, București, Ed. Humanitas, 2004, p.47.

3. *Ibidem*, p.49.

4. Văzând că identitatea românească rămâne una de periferie, Cioran descrie astfel mecanismul prin care ura față de minoratul periferiei se transferă asupra identității periferice care eșuează, din mediocritate: „[...] am devenit centrul urii mele” (Țara mea, p.24). Eșecul de a deveni central pune în centru ura față de periferie care eșuează.

5. Vezi Gh. Buzatu, *România și marile puteri (1939-1947)*, București, Ed. enciclopedică, 2003, p.202.

6. Viorica Moisiuc, Ion Calafateanu, Constantin Botoran, *Tezaurul României la Moscova. Documente (1916-1917)*, București, Ed. Globus, 1993, p.142-150

7. Publicat integral în revista „Dosarele Istoriei”, nr.11/ 2001, p.25-26

8. A.N.R., fond *Președinția Consiliului de Miniștri*, dosar 172/ 1941, în Gh. Buzatu, *op.cit.*, p.244-246.

9. Lavinia Betea, *Alexandru Bărlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*, București, 1998, p.170.

10. Milan Varos, *Soarta comorilor de aur*, București, 1997, p.197, 203, 208, 215, 230, 243 passim.

11. Apostol Stan în *Prefață* la cartea lui Mihail Gh. Romașcanu, *Tezaurul Român de la Moscova*, Ed. Saeculum I.O, București, 2000, p.5-12.

THE MARSHALL ANTONESCU AND OUR THESAURUS

SUMMARY

In 1916 - 1917, Romania's national treasure was evacuated to the Kremlin as a measure of precaution in case the country would have been occupied by the armies of the Central Powers. But the Soviet Government confiscated it and it has never been given back to Romania so far. The topic was not allowed to be published before 1990. That is why it generated a great deal of confusion and speculation. As in the meantime the interest in the matter has not diminished at all, the purpose of the present review is to remind both public opinion and decision-making authorities about this litigious problem of a vital interest to our country and people.

It is also important that contemporary society all over the world should know the dramatic history of Romania's national treasure which was evacuated to an "allied country" in 1916-1917 and which was simply confiscated by the Soviet Government clearly showed in the official report that all Romanian cultural and treasure assets, which were confiscated at the moment, would be given back to the Romanian people. But the fact is that lawfully and legally, all those cultural and treasure values belong to the Romanian people.

More than 89 years have already elapsed from the beginning of this Romanian – Russian litigation without being settled. How long will the "Romanian people" still have to wait for their cultural and treasure values to be given back to them?

ACTIVITATEA INFORMATIVĂ ȘI REPRESIVĂ A JANDARMERIEI ÎMPOTRIVA ELEMENTELOR SUBVERSIVE SOVIETICE (1943-1944)

Alexandru-Alin Spânu

Al doilea război mondial a consacrat, printre altele, și un alt tip de confruntare militară, acela dintre unitățile militare (sau instituțiile cu atribuții în domeniul ordinii și siguranței naționale) cu elementele inamice lăsate sau infiltrate în spatele frontului, pentru a acționa subversiv, desfășurând o activitate de propagandă, sabotaj și terorism. Aceste acțiuni aveau ca scop interceptarea și distrugerea comunicațiilor, aruncarea în aer a comandamentelor, uciderea militarilor inamici izolați, capturarea de documente, menținerea unei stări de spirit favorabile regimului pe care-l serveau, atragerea de noi membri în organizații, identificarea și asasinarea celor care colaborau cu inamicul, etc. Mișcările subversive au apărut și s-au dezvoltat în teritoriile ocupate de armata germană, cele mai active fiind în Franța, Iugoslavia, Grecia și U.R.S.S.

Pe frontul de est, în U.R.S.S., activitatea acestor unități de partizani s-a făcut simțită încă din toamna anului 1941, a luat amploare în 1942 și a ajuns la o expansiune maximă în perioada 1943-1944. Pentru coordonarea activităților, identificarea obiectivelor și corelarea acțiunilor cu unitățile militare regulate, Marele Stat Major sovietic (STAVCA) a înființat o structură specială în acest sens. Pe măsură ce victoriile militare decisive ale Armatei Roșii contra Wehrmacht-ului s-au înmulțit, acțiunile partizanilor au luat o dezvoltare din ce în ce mai mare, contribuind la slăbirea frontului inamic.

În acest context, începând din 1943, după pierderea bătăliei de la Stalingrad, activitatea subversivă a partizanilor a început să fie resimțită din ce în ce mai pregnant și de către trupele române. Împotriva acestor atacuri au intervenit jandarmii, care aveau în atribuții menținerea ordinii publice și a siguranței naționale, dar și asigurarea spatelui armatei (paza comunicațiilor, a comandamentelor, cunoașterea stării de spirit a populației, etc.) Inspectoratul General al Jandarmeriei (IGJ) a înființat după eliberarea Basarabiei și Bucovinei de nord (iulie 1941) 12 legiuni de jandarmi: Cahul, Chilia, Bălți, Soroca, Lăpușna, Orhei, Tighina, Cetatea Albă și Ismail (grupate în Inspectoratul de Jandarmi Chișinău) și Cernăuți, Storojineț, Hotin (grupate în Inspectoratul de Jandarmi Cernăuți împreună cu legiunile Rădăuți, Suceava și Câmpulung). În noiembrie 1941 a fost înființat Inspectoratul de Jandarmi Transnistria cu reședința la Tiraspol și compus din 13 legiuni (Moghilev, Iampol, Tulcin, Râbnița, Balta, Golta, Ananiev, Dubăsari, Tiraspol, Berezovca, Ovidiopol, Odessa și Oceacov). Ulterior, datorită întinderii prea mari și a problemelor specifice, acest inspectorat s-a împărțit în Inspectoratul de Jandarmi Odessa format din 7 legiuni și Inspectoratul de Jandarmi Balta compus din 6 legiuni. Cele 13 legiuni erau formate din batalioanele operative de jandarmi 4, 5, 8 și 11. În plus, fiecare mare unitate avea la dispoziție o companie de poliție cu misiuni de poliție militară și un serviciu pretoral (pentru justiția militară), alcătuite exclusiv din jandarmi.

Spre sfârșitul anului 1942 Legiunea de Jandarmi Oceacov a raportat¹ existența în orașul Nicolaev a cinci organizații de partizani, de sorginte comunistă, cu ramificații în Cherson, Kiev, Snamenka și alte orașe din Ucraina și peninsula Crimeea.

Partizanii care luptau în spatele frontului trupelor române au provocat atât pierderi grele, mai ales umane, cât și o reacție represivă, pe cât de violentă pe atât de dură din partea organelor de ordine și siguranță. Postul de jandarmi Crimca a fost atacat de partizani pe 19 februarie 1943, un jandarm fiind ucis². A doua zi, în urma cercetărilor întreprinse³, au fost deja arestați 22 de indivizi din banda atacatoare. La 1 martie 1943, 24 de indivizi arestați, trimiși la reconstituirea atacului, au încercat să evadeze⁴ iar jandarmii, în urma somațiilor legale la care aceștia nu s-au supus, i-au împușcat mortal. În data de 13 martie 1943 căpitanul Romulus Ambruș, comandantul Legiunii de Jandarmi Golta, a comunicat despre un lot de partizani din Snamenka care a atacat trupele și administrația germană din zonă, omorând chiar pe prefectul județului și care, în retragere, s-a împărțit în două: o parte spre nord, care au fost distruși de aviația germană și o parte spre sud, în direcția Pervomaisch, cu intenția "de a se uni cu grupul de 700 de partizani din Golovanesch"⁵. Partizanii, după informațiile obținute, dispuneau de 250 căruțe, 100 de cai, mitraliere, arme, grenade iar trupele germane au cerut întăriri de la trupele italiene și române pentru a-i încercui și anihila.

În noaptea de 22/23 martie 1943, în pădurea Cernicova, la est de Tulcin, 100 de partizani sovietici au atacat o grupă germană de 20 de soldați, omorând doi⁶. Maiorul A. Dedulescu, comandantul Legiunii Ovidiopol, a transmis telegrafic⁷, la 24 aprilie 1943, date despre arestarea a 44 de persoane, care compuneau o organizație de partizani, din comunele Troița, Iasca și Bilaevca.

Patrula postului de jandarmi Perichievca, Legiunea Moghilev, a fost atacată, la 13 iunie 1943⁸, de 5 indivizi care, în urma schimbului de focuri, l-au împușcat mortal pe caporalul I. Obradovici. Căpitanul I. Fetecău, comandantul Legiunii Tulcin, a arestat, la 26 iunie 1943, 30 de indivizi care făceau parte dintr-o organizație de partizani⁹, a doua zi numărul acestora a crescut la 40¹⁰, iar pe 29 iunie s-a raportat arestarea a încă 22 de persoane și capturarea de armament și echipament specific¹¹ (grenade, arme, aparate de radio-recepție, bani, ș.a.). La 4 iulie 1943 s-a transmis rezultatul final¹²: 90 de persoane arestate, descoperirea și neutralizarea ramificațiilor organizației de partizani, existente în județele Moghilău și Odessa.

Locotenent-colonel Ștefan Gavăț, comandantul Legiunii de Jandarmi Balta, a fost citat prin Ordin de Zi pe Corpul 3 Armată¹³ pentru activitatea contra parașutiștilor în zona Diviziei 3 Pază: a prins 2 parașutiști dintr-un grup lansat cu misiuni de sabotaj, din care unul era șeful grupului, a urmărit, capturat și executat 12 ucraineni care au omorât un caporal jandarm la Cicelnic, a descoperit și arestat 2 șefi partizani, dintre care unul era ofițer rus.

Pentru descoperirea unei organizații de partizani din Transnistria și arestarea a 222 de membri au fost citați¹⁴ locotenent (r) Ilie Cucu, soldat P. Pântea și sublocotenent (r) A. Gavra. Identificarea a două bande de partizani, urmărirea și capturarea lor împreună cu armamentul, muniția și aparatele de radio-emisie deținute a adus citarea¹⁵ a 4 plutonieri, 5 sergenți majori, 6 sergenți, 2 caporali și un soldat, toți din Legiunea de Jandarmi Tulcin.

Comandantul Legiunii de Jandarmi Jugastru, maiorul D. Burcel, a descoperit, la 20 septembrie 1943, o organizație de partizani în raionul Tomaspol¹⁶, cu ramificații în Crimeea, și a arestat 17 indivizi, dintre care 6 erau foști ofițeri sovietici. Peste două zile, același ofițer a identificat o altă organizație, în orașul Iampol¹⁷, arestând 14 indivizi. La 29 septembrie 1943, după descoperirea planului de operații al partizanilor, care prevedea devastarea și distrugerea posturilor de jandarmi și ale armatei, au fost arestați 100 de indivizi din zona orașului Iampol. Ei urmau să execute planul propus "la un semnal dat, de început de revoluție generală"¹⁸, dirijat de la Moscova. A doua zi, 30 septembrie 1943, jandarmii au descoperit o altă organizație de partizani în orașul Ovidiopol, ocazie cu care au fost capturați¹⁹ 20 de membri din oraș și 8 din județ, toți fiind tineri cu vârste cuprinse între 18-20 de ani.

În noaptea de 23/24 octombrie 1943 elemente subversive au atacat pichetul de grăniceri Bersad, provocând 1 mort, 3 răniți și 4 dispăruți²⁰ din rândul militarilor români.

Circa 200 de partizani bine înarmați au atacat comuna Osievca²¹, pe 7 noiembrie 1943, capturând 5 jandarmi agricoli, pe care i-au dezarmat și dezechipat. Postul de jandarmi Bandunova²², din Legiunea Balta, a fost atacat de partizani, la 15 noiembrie 1943, iar în lupta ce a urmat sublocotenentul Ghineraru, comandantul de sector, împreună cu alți 5 jandarmi au fost uciși, alți 2 fiind dați dispăruți.

Luna decembrie a fost mai plină în ceea ce privește activitatea contra partizanilor pe raza Legiunii de Jandarmi Tulcin. Pe 13 decembrie 1943 este neutralizată o bandă de partizani²³ în regiunea Braslov-Simenki și sunt arestați 25 de indivizi împreună cu armamentul deținut. În ziua următoare, 14 decembrie 1943, au fost reținute alte 20 de persoane iar 2 șefi de bandă sunt împușcați în timpul urmăririi²⁴. La 15 decembrie 1943 se mai arestează 20 de persoane în satul Vericovce și 6 în comuna Torcov²⁵ după care, pe 18 decembrie 1943, căpitanul Fetecău raportează telegrafic: "am arestat în total 82 de persoane, toate implicate în bandele de partizani din acea regiune"²⁶.

În Ordinul Circular General nr. 41/22 ianuarie 1944 emis de IGJ, maiorul D. Burcel, comandantul Legiunii de Jandarmi Jugastru, se află citat²⁷ pentru: descoperirea primului nucleu de partizani în raionul Tomaspol (20 septembrie 1943), prinderea a 89 de inși cu arme și aparate de radio în raionul Crijopol (5 octombrie 1943) și capturarea agentului de legătură dintre raioanele Crijopol și Cernavtz. Căpitanul I. Fetecău, comandantul Legiunii Tulcin, a fost și el citat pentru fapte asemănătoare²⁸: prinderea a doi parașutiști cu arme, hărți, coduri (22 octombrie 1943), prinderea unei bande de partizani în zona Smenchi (13 decembrie 1943), arestarea și anchetarea a 3 de inși care minau calea ferată Chirnovskaia-Demkovca (13/14 decembrie 1943), ceea ce a dus la descoperirea bandei de parașutiști a căpitanului Lepschi. În plus, comandantul Legiunii Tulcin a arestat 50 de partizani în Maciuca și Steicov (pe 15 și 29 decembrie 1943), a prins trei bandiți în Semenchi și a curățat satul Marianovca de elemente subversive inamice (1/2 ianuarie 1944).

Încă de la începutul anului 1944 jandarmii s-au confruntat cu atacuri din ce în ce mai dese ale partizanilor, care au provocat pierderi în oameni și echipamente. La 18 ianuarie 1944 20 de partizani au atacat postul de jandarmi Grinenki²⁹, județul Tulcin, în urma luptei 3 partizani fiind uciși, 2 prinși, iar un jandarm a fost împușcat mortal.

Doi subofițeri și patru soldați au fost răpiți de partizani³⁰ pe 16 ianuarie 1944, iar trupurile lor au fost găsite pe 23 ianuarie 1944, alături de cel al preotului misionar din comuna Severin, județul Moghilev, și de șase partizani, răniți în timpul luptei și decedați ulterior. În orașul Balta jandarmii au descoperit și arestat o organizație de partizani³¹ compusă din 52 de bărbați și 7 femei, condusă de inginerul silvic V. Corjulenco, la data de 27 ianuarie 1944. Toate aceste pierderi din spatele frontului l-au făcut pe Mareșalul Ion Antonescu să declare în ședința Consiliul de Miniștri din 26 ianuarie 1944: "Această situație ne costă foarte scump, pentru că pierdem foarte mulți jandarmi. Sunt mulți care au plătit un tribut glorios în această regiune, mai ales oameni de la coloane"³², ceea ce este o recunoaștere a meritelor și sacrificiilor de care au dat dovadă jandarmii.

Prin Ordinul Circular General nr. 47 din 4 martie 1944 au fost citați nu mai puțin de 108 militari din Legiunea de Jandarmi Balta³³, în frunte cu comandantul, colonelul I. Popovici, pentru arestarea unei organizații de partizani compuse din 2062 inși, în noaptea de 4/5 ianuarie 1944. Totuși, amploarea pe care mișcarea de partizani a dezvoltat-o spre mijlocul anului 1944 în Basarabia și Bucovina a depășit posibilitățile de reacție ale jandarmilor, care au fost nevoiți să apeleze la unitățile militare române sau germane pentru anihilarea acestora. Într-o singură razie, efectuată în luna mai, Legiunea de Jandarmi Lăpușna a capturat³⁴ 38 de partizani, a rănit unul și a ucis în luptă alți 13. Legiunea Câmpulung, în luna iunie, a semnalat³⁵ activitatea unei bande de circa 300-400 de partizani, conlucrând cu trupele române și germane pentru nimicirea ei.

Într-un grafic referitor la acțiunile partizanilor contra trupelor române în perioada 1 septembrie 1943 – 14 februarie 1944³⁶, se constată că 148 de militari și-au pierdut viața (un ofițer, 3 subofițeri și 134 soldați), 80 au fost răniți (toți soldați), 92 au fost luați prizonieri, iar 12 au dispărut. În aceeași perioadă, trupele germane aflate alături de trupele române au avut pierderi ceva mai mari: 145 de morți (2 ofițeri și 143 soldați), 45 răniți (un ofițer și 44 soldați), 41 au fost luați prizonieri (3 ofițeri și 38 soldați), iar 37 au fost dați dispăruți. Acțiunile partizanilor au vizat și populația civilă care a colaborat cu trupele româno-germane, în mod special în Transnistria. Nu mai puțin de 28 de persoane au fost ucise, 50 rănite, 37 luate în captivitate, iar două au fost date dispărute din această cauză.

Unitățile militare germane s-au confruntat în perioada noiembrie 1943 – ianuarie 1944 și cu pierderea a 289 de voluntari³⁷, originari din spațiul sovietic, dintre care 89 au fost luați prizonieri de partizani, iar restul de 200 au fost dați dispăruți.

Luptele jandarmilor cu elementele subversive sovietice care au acționat în spatele unităților militare româno-germane, reprezintă una din etapele de asigurare a ordinii publice și siguranței naționale. Rezultatele activității Jandarmeriei sunt pagubele mici în oameni și echipamente produse trupelor române, concomitent cu anihilarea elementelor subversive sovietice, care aveau misiuni de propagandă, sabotaj și terorism. Printr-o activitate informativă desfășurată cu tact, pricepere și profesionalism, urmată de o latură represivă – identificare, urmărire și neutralizare – jandarmii și-au demonstrat valoarea și valențele multiple, pe care le-au pus în serviciul armatei și conducerii României.

Nu întâmplător, după încheierea celui de-al doilea război mondial, ocupantul sovietic și regimul comunist au trecut la reducerea drastică a personalului din Jandarmerie, au desființat instituția (1949), apoi s-au răfuit cu toți militarii – de la generali și până la ultimul soldat – care au participat la campania din est.

NOTE

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei* (în continuare se va cita IGJ), dosar 29/1943, f. 118-119.
2. ANIC, fond *IGJ*, dosar 33/1943, f. 26.
3. *Ibidem*, f. 27.
4. *Ibidem*, f. 30.
5. *Ibidem*, f. 32.
6. *Ibidem*, f. 57.
7. *Ibidem*, f. 49.
8. *Ibidem*, f. 62.
9. *Ibidem*, f. 67.
10. *Ibidem*, f. 69.
11. *Ibidem*, f. 71.
12. *Ibidem*, f. 72.
13. *Ibidem*, dosar 19/1943, f. 15.
14. Arhiva SRI, fond *documentar*, dosar 4238, f. 117.
15. *Ibidem*, f. 121.
16. ANIC, fond *IGJ*, dosar 33/1943, f. 120.
17. *Ibidem*, f. 121.
18. *Ibidem*, f. 131.
19. *Ibidem*, f. 128.
20. *Ibidem*, f. 140.
21. *Ibidem*, f. 156.
22. *Ibidem*, f. 173.
23. *Ibidem*, f. 249.
24. *Ibidem*, f. 266.
25. *Ibidem*, f. 257.
26. *Ibidem*, f. 276.
27. Arhiva SRI, fond *documentar*, dosar 4238, f. 153.
28. *Ibidem*, f. 153.
29. ANIC, fond *IGJ*, dosar 24/1944, f. 405.
30. *Ibidem*, f. 388.
31. *Ibidem*, f. 384.
32. ANIC, fond *Președinția Consiliului de Miniștri* (în continuare se va cita PCM), dosar nr. 223/1944, f. 75.
33. Arhiva SRI, fond *documentar*, dosar 4238, f. 188.

34. ANIC, fond *JGJ*, dosar 127/1944, f. 53.
35. *Ibidem*, f. 2.
36. ANIC, fond *PCM*, dosar 58/1944, f. 56.
37. *Ibidem*, f. 54.

THE INFORMATIVE AND REPRESIVE ACTIVITY OF THE GENDARMES AGAINST THE SOVIET SUBVERSIVE ELEMENTS

SUMMARY

The second world war has consecrated, among others, also an another type of military confrontation, that between the military units (or the institutions with attributions in the order and safety domain) with enemy elements left or infiltrated on the back of the front, in order to subversively activate, developing a propaganda, sabotage, terrorism activity. These actions had as a goal the interception and the destruction of the communications, to blow up the the commandments, the killing of the isolated enemies, the capturing of documents, the maintaining of a spiritual state favorable to the regime which they served, the attraction of new members in organizations, the identification and the assassination of those who were collaborating with the enemy, etc. The subversive movements appeared and developed in the occupied territories by the German army, the most active being in France, Yugoslavia, Greece and U.R.S.S.

Beginning with 1943, after the lost of the Stalingrad battle, the subversive activity of the partizans started to be felt much harder also by the Romanian troops. Against these attach had interfered the gendarmes, which had in their attributions the maintainnce of the public order and of the national safety, but also to assure the back of the army (the guarding of the communications, the commandaments, the knowlwdge of the spiritual state of the population, etc.). The General Gendermerie Inspectorate founded after the liberation of Basarabia and North of Bucovina (July 1941) 12 legions of gendarmes: Cahul, Chilia, Bălți, Soroca, Lăpușna, Orhei, Tighina, Cetatea Albă și Ismail (grouped into The Gendarmes Inspectorate of Chișinău) and Cernăuți, Storojineț, Hotin (grouped into The Gendarmes Inspectorate of Cernăuți together with the legions from Rădăuți, Suceava și Câmpulung).

ACTIVITATEA SUBVERSIVĂ A PARAȘUTIȘTILOR SOVIETICI ÎN ROMÂNIA. CAZUL CUCERINA VICTOROVICI MITROFAN (IULIE 1944)

Alexandru-Alin Spânu

În vara anului 1944, frontul româno-germano-sovietic se afla la granița de est a României, pe aliniamentul Iași-Chișinău. La 5 martie 1944 Frontul 2 Ucrainean, comandat de generalul Ivan S. Konev¹, a declanșat operațiunea „Uman-Botoșani”² împotriva Armatei a 8-a germană. După trei săptămâni, la 26 martie 1944, Armatele sovietice 27, 52 și unități din Armatele 6 tancuri și 2 tancuri gardă au atins linia Prutului, pe un front de 85 de kilometri. Peste alte 10 zile, la 6 aprilie 1944, orașul Botoșani a fost cucerit de trupele sovietice, iar la mijlocul lunii aprilie frontul s-a stabilizat pe aliniamentul munții Carpați-nord Iași-Nistru-vest Chișinău. Stabilizarea frontului a însemnat fortificarea celor două poziții inamice, în scopul următoarei confruntări, inerente de altfel. Armata Roșie, aflată în ofensivă, a inițiat, printre altele, acțiuni subversive în spatele frontului româno-german, prin utilizarea unor grupe de parașutiști. Aceștia aveau misiuni de spionaj, sabotaj și terorism, care trebuiau să producă panică, pagube și o stare de spirit defavorabilă continuării războiului contra URSS. Una din aceste grupe de parașutiști a fost lansată, în noaptea de 3/4 iulie 1944, în zona comunei Buda, județul Vaslui. Datorită faptului că membri echipei au fost dispersați la distanțe mari unul de celălalt, aceștia nu au reușit să se întâlnească și să-și pună în aplicare sarcinile primite. Conducătorul politic al acestei grupe – Cucerina Victorovici Mitrofan – a intenționat să se întoarcă în liniile sovietice, fapt care era cât pe ce să-i reușească având în vedere că era echipat în uniforma armatei române.

Cucerina Victorovici Mitrofan, în vârstă de 22 de ani, de origine ucrainean, născut în comuna Rogozova, raionul Borispol, regiunea Kiev, fiul lui Victor și Maria, era absolvent a 10 clase; la 12 iulie 1941 a fost mobilizat și repartizat la Regimentul 1054 infanterie din Divizia 264 infanterie dar, la 28 septembrie 1941, a fost capturat de trupele germane în regiunea Orjineț și internat în lagărul de prizonieri de la Kremenciug. După un an și jumătate, la 18 februarie 1943, a fost eliberat din lagăr și s-a reîntors în satul natal, unde a funcționat ca polițist până în luna noiembrie, când trupele sovietice au revenit în zonă, iar Cucerina Victorovici Mitrofan s-a angajat la colhoz.

În luna martie 1944, în sat a sosit Bratus Ivan Feodorovici, care își desfășura activitatea în Comandamentul Mișcării Partizanilor. Acesta i-a propus lui Cucerina Victorovici Mitrofan să se înscrie în acest comandament, iar fostul polițist a acceptat, dorind să se reabiliteze pentru activitatea desfășurată în timpul ocupației germane. După recrutare, Cucerina Victorovici Mitrofan a fost repartizat la Comandamentul Mișcării Partizanilor de pe lângă Frontul 2 Ucrainean. La 28 aprilie 1941 a plecat din Kiev, împreună cu alți camarazi, spre comuna Feodorovca (lângă Codima) din Transnistria, unde a ajuns la 6 mai 1944. A doua zi a fost chemat de cpt. Visniacov din Serviciul Special (Osobâi Otdel) care i-a spus că „în fața legii sovietice este considerat

trădător”³ și l-a îndemnat să se reabiliteze prin executarea misiunilor pe care le va primi. În continuare, a fost chestionat de cpt. Coșcanev, de la Secția Cadre, căruia i-a făcut o bună impresie și acesta l-a propus pentru postul de șef de grupă. Pentru început, a fost repartizat într-o grupă de 9 oameni, ce urma să fie trimisă cu misiuni de spionaj pe teritoriul României. La 13 mai 1944 Comandamentul Mișcării Partizanilor s-a stabilit în satul Țambul, în apropierea orașului Bălți. Peste o săptămână, la 20 mai 1944, grupa din care făcea parte Cucerina Victorovici Mitrofan (condusă de Curov Alexander) și o alta, condusă de lt. Cozlov Nicolae au plecat în direcția orașului Botoșani. La 24 mai 1944 cele două grupe au ajuns la Vicovul de Jos și, ulterior, în orașul Suceava. A doua zi, echipele s-au îndreptat spre comuna Argestru, în scopul trecerii peste linia frontului. În momentul trecerii printr-o pădure au fost surprinși de o patrulă română, ocazie cu care doi membri (un radiotelegrafist și un agent) au fost uciși. Regruparea s-a efectuat la Sucevița, unde au stat până la 2 iunie 1944, când au plecat spre Botoșani. În perioada următoare au încercat să treacă frontul de mai multe ori dar nu au reușit. La 28 iunie 1944, lt. Cotov i-a recuperat și i-a dus pe membri celor două echipe în comuna Cucuieții Noi, județul Bălți, unde se afla dislocat sediul Comandamentului Mișcării Partizanilor.

La 30 iunie 1944, Cucerina Victorovici Mitrofan a fost convocat la Secția Cadre, unde i s-a comunicat că a fost numit consilier politic al grupei de parașutiști conduse de slt. Crasnov și încadrată cu „elemente verificate și de încredere”⁴, recrutate dintre prizonierii români aflați în URSS. Până pe data de 3 iulie 1944, Cucerina Victorovici Mitrofan a făcut cunoștință cu membri grupei și și-a însușit cunoștințele necesare unui consilier politic. Căpitanul Coșcanev i-a dat următoarele instrucțiuni: după ce ajunge pe teritoriul românesc să dubleze parașutiștii de origine română cu câte un parașutist sovietic, pentru a avea siguranța că misiunea „va fi îndeplinită conștiincios”⁵; personalul de pază, atât pe timp de zi cât și pe timp de noapte, să fie format dintr-un sovietic și un român; la primirea rapoartelor celor înapoiți din misiune „să se pună bază pe datele furnizate de parașutiștii ruși”⁶.

Misiunea grupei de parașutiști era extrem de complexă și ea conținea aspecte de spionaj, terorism, recrutare de adepți și propagandă. Spionajul consta în identificare comandamentelor militare, a aerodromurilor și a unităților de tancuri; identificarea unităților ce se deplasează spre front (tipul de armă, tăria, armamentul din dotare și „în general, toate datele militare asupra lor”⁷, a depozitelor de muniții și carburanți, a transporturilor auto și hipo, precum și starea de spirit în rândurile militarilor români. Informațiile trebuiau culese de agenții parașutați în uniforme militare române cu ajutorul agenților recrutați dintre localnici, precum și de la dezertori sau ostași nemulțumiți. Actele de terorism au vizat atacarea comandamentelor, aeroporturilor și coloanelor militare; distrugerea depozitelor de muniții, carburanți și a „lucrărilor de artă”⁸; aruncarea în aer a liniilor ferate, a podurilor CFR, a legăturilor telefonice și a drumurilor din apropierea frontului. În plus, acestea puteau fi organizate în colaborare cu detașamente de partizani locale, recrutate dintre localnici și dezertori. În cazul unei ofensive sovietice, parașutiștii trebuiau să facă propagandă defetistă printre ostași, iar populația să fie sfătuită să nu se evacueze, deoarece Armata Roșie dorește eliberarea României de sub ocupația armatei germane.

Alcătuirea grupei de parașutiști care a primit aceste misiuni era următoarea: slt. Crasnov, comandant (originar din Basarabia); slt. Cucerina Victorovici Mitrofan, consilier politic; serg. maj. Balaure Ioan, specializat în acte de terorism; serg. Giurgiu, agent informator și deținător de pușcă-mitralieră; serg. Ivănuș, agent informator; Lehrer, propagandist (evreu); serg. Bran Trandafir, agent informator, propagandist și terorist; sold. Chelaru, agent informator și deținător de pușcă-mitralieră; Measnicov, coordonatorul acțiunii de spionaj (rus); Gubarev, radiotelegrafist; Zeninski, partizan și „vechi terorist”⁹; Ponoimarev, partizan și „vechi terorist”¹⁰. Fiecare a primit un rând de efecte militare române, un pistol-mitralieră german cu 1000 de cartușe, un pistol TT cu 120 de cartușe și hărți sovietice privind regiunea dintre Prut și Siret. Lui Cucerina Victorovici Mitrofan, în calitate de consilier politic, i s-a dat numele conspirativ de Victor Bezmertnai și o adeverință, pe numele real, din care rezulta că a fost trimis cu o grupă de parașutiști pe teritoriul României pentru a lupta contra germanilor.

În seara zilei de 3 iulie 1944, colonelul Pogrebenco, șeful de Stat Major al Comandamentului Mișcării Partizanilor de pe lângă Frontul 2 Ucrainean, condus de generalul Rodion I. Malinovski¹¹, a convocat comandanții (cpt. Obunov și slt. Crasnov) și consilierii politici (lt. Șevcenco și slt. Cucerina) ai celor două echipe de parașutiști, care urmau a fi lansați în România, pentru a le preciza ultimele instrucțiuni despre cum să acționeze în spatele frontului inamic. După instructaj, ambele echipe au fost duse în satul Negurenii Vechi, județul Bălți, unde se afla un teren de aterisaj. Maiorul Pogrebișchi, șeful Secției Operații de la Statul Major al Comandamentului Mișcării Partizanilor, le-a comunicat că vor fi lansați la 30 km nord-vest de Vaslui, deasupra unei poieni aflată între două păduri. La ora 21 au sosit 13 avioane biplane, care au îmbarcat grupa condusă de Crasnov, iar la ora 24 au decolat. După lansare, la contactul cu pământul, Cucerina Victorovici Mitrofan și-a luxat piciorul și nu a reușit să se întâlnească decât cu serg. Ivănuș, care avea și el piciorul luxat. A doua zi, în timp ce beau apă dintr-un pârâu, au fost descoperiți de o patrulă română care l-a capturat pe parașutistul român, în timp ce consilierul politic a reușit să scape. Întrucât nu a reușit să se întâlnească cu camarazii săi, Cucerina Victorovici Mitrofan a decis să plece spre nord-est, cu intenția de a trece linia frontului. A reușit să meargă pe itinerarul Buda-Todirești-Drăgești-Găunoasa-Țuțora-Bosia, fiind capturat de o patrulă de jandarmi în satul Ungheni, în seara zilei de 19 iunie 1944. În această perioadă, parașutistul sovietic și-a scris impresiile, probabil în scopul de a-și justifica timpul petrecut în spatele frontului român și cauzele pentru care misiunea nu a reușit. Iată cum arată acestea, în traducerea celor care l-au anchetat pe Cucerina Victorovici Mitrofan¹²:

„3 iulie 1944

În această zi, seara, am părăsit scumpa mea patrie și, la ora 1 noaptea, am sărit. În aer, nu departe de mine, am văzut încă 3 parașutiști. Odată ajuns pe pământ am început să fluier după camarazii mei, dar n-am primit nici un răspuns. Parașuta mea am îngropat-o într-un loc sigur, intrând într-o pădure din apropierea unui sat. Rătăcind prin această pădure am început să chem, din nou, pe camarazii mei, imitând cântecul cucuvelei, dar n-am primit nici un răspuns. După scurt timp, aud pe cineva

imitând cântecul cucuvelei. M-am bucurat, răspunzându-i prin același strigăt. Văd că se apropie de mine. L-am recunoscut, era Ivănuș.

4 iulie 1944

Este ora 3 dimineața. Din satul învecinat – Buda – se aude mișcare. Am hotărât să trecem poiana într-o altă pădure, care nu era departe de pădurea în care ne aflam. Am mers 2 spre sud, dar obosind ne-am culcat. Era ora 13.

5 iulie 1944

Ne trezim. Este ora 8 dimineața. N-am mâncat nimic și ne este și sete. Am ieșit la marginea pădurii, unde am văzut că venea un soldat român, iar din partea opusă încă doi. Am fost somați. Camaradul meu ridică mâinile în sus și înaintează, iar eu am luat-o la fugă. Rătăceam ceasuri întregi în pădure, neștiind încotro s-o apuc. Mă orientam după busola mea. Am luat direcția spre nord. Până la front sunt circa 100 km. Sunt obosit, adorm.

6 iulie 1944

Mă trezesc, este ora 8 dimineața. Mă simt prost și nu știu ce să fac. Mă gândesc tot timpul la Hema și Sașca. Ah, scumpii mei camarazi! Sașca, de ce nu te-am ascultat? De toate acestea, numai tu ești vinovatul.

Am ieșit la marginea pădurii, m-am așezat jos și scriu aceste rânduri sub o ploaie torențială.

7 iulie 1944

Ieri, la orele 15, udat de ploaie îmi completam însemnările din ultimele 3 zile. Se auzea un zgomot, probabil treceau soldați. Am intrat în pădure și, după vre-o 400 metri m-am așezat sub un copac. Din parte de nord-est se auzea un semnal de locomotivă. Scot harta și mă uit. Mi se pare că sunt aproape de calea ferată dintre Negrești și Băcești. Peste ea se vede un râu, iar după acesta o șosea. Așteptam să vie noaptea, deoarece numai ea mă scapă. Unde sunt camarazii mei? Unde este scumpul meu Hema? Probabil că este în aceeași situație ca și mine.

Deodată se aude în spatele meu un zgomot. Printre frunzele desişului se vede un soldat român, iar după acela se aud mai multe voci. Mi se pare că sunt observat. Îmi pregătesc pistolul automat deoarece, în caz că mă vor descoperi, vor căuta să mă prindă. Dar, înainte de a muri, eu voi doborî mulți dintre ei. Mă voi lupta până la ultimul cartuş, iar în momentul critic voi trage în mine.

Ziua a trecut. Este ora 9. Am ieșit din pădure, mă cobor în vale și dau de un sat în care intru. Se văd lumini slabe pe la casele oamenilor. N-am mâncat de 4 zile. Aș intra într-o casă, dar nu îndrăznesc. Am ieșit pe o șosea în mijlocul satului, pe care a trecut o motocicletă cu 2 germani. La vre-o 200 metri se aude zgomotul mașinilor și al căruțelor. Mă depărtez de la șosea și trec printre case. Am ieșit din sat, oprindu-mă la vre-o 20 metri de o casă. Nu mai știam ce să fac. Mă așez pe pământul umed, deoarece nu mai am putere să merg mai departe. Ațipesc.

La ora 7^{1/2} mă trezesc. Continui însemnările zilnice. La vre-o 25 metri latră un câine. Mi-e teamă să nu fiu descoperit, deoarece femeile și copiii merg la munca câmpului. Cât de lungă este ziua de astăzi. Mai am 6 ore până la asfințitul soarelui.

Din depărtare se aude zgomotul motocicletelor și al mașinilor. În zbor trece un avion, lansând două bombe. Tresar de bucurie, deoarece [pilotul, n.a.] este un camarad din țara mea scumpă și mare.

Încep să scriu mai ușor, fără să simt oboseala. Aș avea o nespusă plăcere ca aceste însemnări să cadă în mâinile camarazilor mei, ca să afle și ei prin ce chinuri am trecut. Poate voi ajunge la linia frontului și acolo mă va întâlni un glonte și voi muri. Rog însă pe acela care va găsi aceste însemnări să le transmită camarazilor mei. Ei vor citi aceste rânduri și vor afla ce viață a dus Victor Bezmertnai.

Dragă prietene, dacă îți vor cădea aceste însemnări [în mână, n.a.], te rog foarte mult, transmite-le scumpului meu camarad Sașa Gurov. Mai am încă un prieten fidel, Hema, însă nu știu ce este cu el. Dragă Sașa, dacă-ți vor cădea ție aceste însemnări, citește-le, [dar, n.a.] să nu le trimiți însă acasă. Nu uita de mama mea.

8 iulie 1944

Ieri la orele 8 am adormit pentru puțin timp. Mă trezesc. Este ora 10 seara. Trec prin niște grădini și ies în șosea oprindu-mă în fața unei case. Cineva vine spre mine. Era un ostaș român. M-am retras de pe șosea ocolindu-l, după care mi-am continuat drumul mai departe.

Ca să-mi scurtez drumul am trecut prin sat. În fața mea însă vine un alt ostaș român fredonând o melodie. Mă dau la o parte, mă așez sub un copac și-mi pregătesc automatul. N-am fost observat, trec printr-un lan de porumb și ies din sat îndreptându-mă spre nord-est.

Am trecut printr-o pădurice, după care mi-au apărut în față câteva căsuțe. N-am mâncat de 3 zile și voi încerca să intru în una din aceste case. Mă apropiu de o casă, dar [ușa, n.a.] este zăvorâtă. Deschid ușa, dar nu găsesc nimic. Am trecut mai departe, hotărând să intru într-o altă casă. Îmi pun – însă – întrebarea: se prea poate ca în aceste case să fie cantonați soldați români. În caz că voi găsi soldați români, voi spune că sunt german, iar de voi găsi soldați germani voi spune că sunt român. Mă apropiu de o casă și bat la ușă. La geam se arată un moșneag. Îi vorbesc în limba germană, după care îmi deschide ușa și intru în casă. Îl întreb cum se cheamă acest sat, la care-mi răspunde că este satul Drăgești. Îi cer să-mi dea ceva de mâncare și bătrânul îmi spune că n-are decât mămăligă. I-am dat 500 lei. Bătrâna a aprins focul, a făcut o mămăligă și mi-a fiert 5 ouă. Am mâncat 3 ouă, iar două le-am oprit pentru altă dată. L-am întrebat [pe bătrân, n.a.] unde duce acest drum și mi-a spus că spre Iași, până unde [mai, n.a.] sunt 50 km. Mă uit la ceas [și, n.a.] este ora 2. Am mâncat puțină zcamă cu mămăligă, i-am mai dat 500 lei și am mai cerut câteva ouă. Bătrâna mi-a dat încă 3 ouă. Am luat o bucată de mămăligă și am plecat.

După ce am ieșit am auzit un zgomot. Veneau niște soldați. M-am ascuns după o casă, după care am trecut printr-o grădină, intrând într-o pădurice. Din această pădurice observam toată mișcarea de pe șosea. Îmi scot harta și-mi însemnez drumul pe care-l voi urma. Din calculele mele, rezultă că voi face acest drum în 3-4 zile și voi trece Prutul prin regiunea mlăștinoasă. Nu știu unde se află linia frontului, deoarece

peste tot mișună soldații. Nu mă pot mișca din această pădurice. Oamenii se întorc de la munca câmpului. Se apropie seara. Voi vedea ce va fi la noapte.

9 iulie 1944

Noaptea trecută mi-am pierdut ochelarii. Am trecut câmpul, ocolesc satele, mă apropiez de o șosea, trec printr-un sat unde sunt ostași români. Merg pe șoseaua ce trece prin sat. În urma mea venea un soldat român, în care timp eu m-am depărtat de la șosea vre-o 300 metri. Trec printre căsuțe, mă întorc la șosea, ajungând la un pârau pe care-l trec cu piciorul. Văd alte case. Nu departe se vede o siluetă care mișcă. Mă retrag, dar deodată mă trezesc în fața unei case de la care au ieșit 3 câini, care au început să latre. Mă apăr, în care timp au ieșit câțiva soldați români din casă. Le-am spus în limba germană că sunt camarad german, după care am plecat mai departe.

Parcurg vre-o 2^{1/2} km, intrând într-un sat. Mă apropiez de o casă și bat la geam. A ieșit un om bătrân căruia i-am cerut de mâncare. Mi se aduce o bucată de mămăligă și puțină brânză, pentru care dau 500 lei. La plecare mi s-au dat 5 ouă. Întrebându-l [pe bătrân, n.a.] cum se cheamă satul, mi s-a răspuns că se numește Valea Oba (nu este trecut pe hartă). Mi s-a arătat drumul ce duce spre Berești, după care am plecat.

Am parcurs 10 km ajungând într-o pădurice, [pe, n.a.] lângă care trecea pâraul Stavnicul. Trebuia să trec în satul Găunoasa prin satul Șendreni. Pe malul pâraului Stavnicul m-am întâlnit cu un pescar, pe care l-am întrebat unde este satul Șendreni. Acesta mi-a arătat drumul, după care eu am trecut pâraul îndreptându-mă spre sat. După spusele pescarului, Găunoasa se află la 4-5 km. Pe un drum am văzut mergând soldați germani și voluntari ruși. M-am ascuns în iarbă, pe malul pâraului.

10 iulie 1944

Bună ziua, cititorul meu necunoscut.

Nu departe de mine trece calea ferată, pe care trec din când în când trenurile. Mai încolo aud cântece românești, germane și rusești. M-am sculat urmându-mi drumul de-a lungul pâraului. După vre-o 4 km văd un sat, care trebuie să fie Găunoasa. Trec prin sat, vreau să cumpăr ceva de mâncare. În fața unei case stă un ostaș fără haină, de care mă apropiez și întreb cum se cheamă satul. Acesta ori nu vrea, ori nu înțelege, n-a răspuns nimic. Întrebându-mă de acte, am băgat mâna în buzunarul în care aveam pistolul. Numai să-l scot și să trag în pieptul lui. M-am răzgândit însă, pentru a nu produce panică în sat. Scot din buzunar 500 lei și-i dau ostașului, rugându-l să-mi cumpere lapte. Am plecat cu el într-o casă, dar n-am găsit lapte. Am ieșit din sat mergând vre-o 2 km, după care am vrut să intru într-o casă. M-am răzgândit, continuându-mi drumul mai departe. Am mers vre-o 8 km după care am dat de o pădure în care erau rețele de sârmă ghimpată. Am căutat să ocolesc rețelele de sârmă, îndreptându-mă spre nord. Mi se pare că am apucat spre satul Mogoșești. Merg mai departe și dau de tranșee. Este ora 4, mă culc, dar sunt trezit de focuri de armă și mitraliere. După ce s-a făcut liniște m-am îndreptat spre sud, prin pădure. Deodată văd niște cai. Sunt și câțiva nemți. M-am ascuns într-un tufiș. Îmi este sete. Până la apusul soarelui mai am 7 ore. Stai! Cineva vine. Din greșeală poate să mă omoare. Mai bine să cadă trupul meu lângă ai mei, decât lângă acela care latră ca un câine. Halt! (stai) și mă va doborî la pământ cu glonțul său blestemat.

Nu pot să-mi închipui: mă aflu în a doua linie a frontului sau mă aflu pe un câmp neutru? Aș vrea să văd cât mai repede pe ai mei. Voi reuși? În fața mea [este, n.a.] calea ferată, iar după aceasta [se vede, n.a.] șoseaua.

11 iulie 1944

Astăzi sunt în același loc. Pădure blestemată... nu pot să mă orientez deloc. Busola mă minte. În pădure, pământul întreg este presărat cu tranșee. Mă mir cum de nu m-au prins până acum. Aseară am trecut calea ferată, astăzi sunt iarăși în fața ei. Probabil [m-]am rătăcit.

Am ieșit pe o cărare. Urmez calea mai departe. Nu departe de mine circulă mașinile. Întâlnesc iarăși calea ferată. Am apucat alături de ea în direcția nord. În noaptea asta n-am făcut nimic. Capul îmi este sec. Nu știu ce o să fie. N-am speranțe. Prin pădure este greu de mers. Plouă. Stau sub un tufiș și înebbesc. Sunt obosit. Nu mai pot să merg. Unde să merg? În jurul meu sunt ostași germani. Se vede un sat, dar este plin de germani. Nu se vede nici un suflet de civil.

Îmi este foame. Pierderi după pierderi. Am pierdut ochelarii, tocul rezervor, creionul, în curând voi pierde și capul. Cu șederea asta n-am făcut nimic. Este ora 5, trebuie să trec calea ferată. Am ieșit din pădure, trec paralel cu calea ferată. Vine trenul. Am intrat sub un pod, trenul a trecut, mă îndrept spre pădure. Trec prin pădure și dau de o șosea. Trece o fată, o întreb ce sat este, îmi spune Slobozia. Trec mai departe scoțând harta.

12 iulie 1944

S-a găsit creionul, era în geanta mea. Aseară am stat până la ora 10^{1/2}. M-am sculat și am ieșit din pădure. Nu mai merg prin pădure, este foarte greu să mergi prin ea. Se văd rachetele luminoase, se aud împușcături, trec soldați călare. M-am depărtat de ei, îi ocolesc. Am făcut vre-o 4 km.

Plouă. Sunt ud. Cizmele sunt pline cu apă. Tremur, trec valea și intru în niște arbuști. Dau de sârmă ghimpată. Am căzut de câteva ori, mi-am rupt haina. Din mâinile mele zgâriate curge sânge.

În sfârșit se vede un sat. Voi căuta ceva de mâncare. Intru în sat, mă apropii de o casă, bat la ușă, iese stăpânul. Îi cer să-mi vândă ceva de mâncare, spune că n-are nimic, insist și spune că mâine. Să fie blestemat. Plec, ies din sat și mă apropii de o pădure. În pădure se aude lătrat de câini, probabil este un sat, poate acolo voi găsi ceva de mâncare. Trec pădurea, ies pe un drum, intru în sat și mă apropii de o casă. Este încuiată. Forțez ușa și intru în casă, dar nu găsesc nimic. Am intrat în a doua [casă, n.a.], iarăși nimic. Intru într-o casă cu două etaje. Cineva fluieră, mă retrag și trec mai departe. Mă apropii de o altă casă, bat la ușă, iese un bătrân, intru în casă și cer de mâncare. N-are. Se scoală bătrâna, face focul. Aștept, am fost servit cu mămăligă și lapte. I-am dat 500 lei și am plecat. Trec repede drumul, intru într-un tufiș și mă culc. M-am trezit la ora 9. Trec soldații pe drum. Vreau să întreb pe cineva cum îi zice satului. Întreb pe un țăran. Este satul Todirel. Se aude mersul trenului.

13 iulie 1944

Sunt în viață, continui să scriu, este ora 20. Sunt la 100 metri de șosea. Trec o mulțime de ostași cântând. Din când în când, trece câte o mașină. Ies la marginea pădurii, acum trebuie să trec pe un drum deschis care duce spre Prut. Scopul meu este de a trece la ai mei. Nu știu dacă voi reuși. Noaptea asta va fi hotărâtoare în viața mea. Tocmai astăzi este ziua 13 ale lunii. Acest număr 13 este nenorocos.

Nu-mi ajunge hârtia, trebuie să continui pe alt [bloc, n.a.] notes. Se vede că se apropie sfârșitul, nu voi avea nevoie să mai scriu. Ieri am mâncat o bucată de mămăligă și am băut tot laptele. Mi-a mai rămas încă o bucată de mămăligă pentru a doua zi.

Pe șosea trec ostași români cântând un cântec sălbatic. Am vrut să mă ridic dar m-am răzgândit. Voi căuta să ies din pădure, dar n-am să pot, în toate părțile se află soldați. Voi trece înapoi în sat, iar din sat voi ieși pe câmp, dar este imposibil, voi fi silit să trec prin pădure; pădurea este foarte deasă și [este, n.a.] întuneric beznă.

Câinii latră, am apucat înspre ei. Am ieșit din pădure. Se văd lumini slabe, mă apropiez de aceste lumini, aud pe cineva vorbind. Trec mai departe, un bordei. Mirosea românește. Trec mai departe, văd mai multe bordeie, merg mai înainte, se vede lumina unei țigări și cineva vorbește încet. Am început să mă retrag. Drumul mi se întretaie, mă arunc între două bordeie. Am produs un zgomot, voi fi descoperit, deci va trebui să mă apăr în acest cuib de viespi. A trecut cineva pe lângă mine. Nu m-a observat, m-am sculat, am trecut peste bordeie și am plecat. Am ieșit pe un drum, am mâncat o bucată de mămăligă și mi-am urmat calea mai departe. Căutam să mă depărtez de la aceste bordeie, drumul mă ducea în partea opusă. Trec pe lângă o pădure, se aude sforăitul unuia cal și conversația soldaților români. Trec pe lângă ei fără să mă observe. M-am așezat să mă odihnesc, adorm, prin somn aud un tunet, tresar, trece o căruță cu doi români, m-am depărtat în fundul pădurii. Am mâncat o bucată de mămăligă și am hotărât să iau calea spre nord-est. Astăzi, ca niciodată, am hotărât să merg prin pădure ziua. Noaptea, voi trece câmpul spre Prut. Trec mai departe și, din când în când, mușc din mămăliga mea. Deodată, observ că un român se spală într-un pârâu. Încep să înconjur. Din nou bordeie. O comedie nouă. Trec un drum și mă ascund într-un tufiș, [pe, n.a.] lângă mine trec călare soldați români. Trec mai departe, deasupra mea, în zbor, [văd, n.a.] două avioane sovietice. Probabil vor bombardă șoseaua. Au trecut. Merg mai departe, mă depărtez de aceste bordeie. Am trecut mai multe cărări și pârâiașe. Deodată se aude foc de mitralieră. În sfârșit am ieșit la marginea pădurii. Pe șosea trec căruțe și mașini. Trece un grup de soldați români cu cântec. În fața unui grup de soldați, unul vorbește mai tare, probabil un ofițer. Nu cred că ai noștri s-au retras, iar dacă s-au retras, atunci situația mea se schimbă. Noaptea aceasta îmi va arăta.

14 iulie 1944

Sunt singur. Stau și mă gândesc. Ațipisem. Mă trezesc. Mă gădesc, din nou, pe pământul blestemat al României. În partea stângă [se află, n.a.] un sat. Vitele trec pe șosea, din când în când trec [și, n.a.] mașini. Ce fel de sat? Sunt obosit.

Cât de scârboasă este această uniformă românească. Liniște. Se văd rachetele luminoase, probabil prima linie [a frontului, n.a.] este aproape. Se văd tranșee,

probabil sunt primele linii românești. Voi căuta să trec pe neobservate în direcția nord, spre Prut.

Trec printr-o pădurice, se văd tranșee, ceva se mișcă, sunt observat. Cineva strigă „Stai!”, am început să fug, în urma mea s-au tras câteva focuri, s-a liniștit, mi-am încetinit mersul. Se aude un câine lătrând, m-am dus într-un tufiș [și, n.a.] am adormit. Mă trezesc, îmi este foame, sunt obosit. Liniște, nu se aude nimic, probabil că sunt în spatele frontului românesc.

15 iulie 1944

Nu mai am plăcere să mai scriu. Stau în tufișul unui sat (sic!). Lângă mine trec sute de mașini. În sat sunt mulți germani. Ieri am vrut să-mi găsesc ceva de mâncare, dar n-am putut. Satul este plin de soldați. Am ajuns la râul Jijia, am trecut apa, am intrat într-un sat. La prima casă am cerut ceva de mâncare, deodată s-a auzit un țipăt, am fugit și m-am ascuns într-un tufiș.

Ce va fi cu mine, nu știu. Îmi este foame. Blestemat este satul Țuțora.

Ofițer translator

Sl. (ss) A. Iliescu”¹³

După capturarea sa de către trupele române, parașutistul Cucerina Victorovici Mitrofan a fost cercetat de către biroul colonelului Alion, care se ocupa cu anchetarea spionilor veniți din URSS pe teritoriul românesc. La 27 iulie 1944, după încheierea cercetărilor, colonelul Alion l-a înaintat pe parașutistul sovietic Corpului 4 Armată, cu propunerea „de a fi deferit instanțelor judiciare militare, spre a fi judecat și sancționat, conform legilor și dispozițiilor în vigoare”¹⁴

NOTE

1. Ivan S. Konev (n. 28 decembrie 1897-m. 21 mai 1973). Mareșal sovietic, a comandat Frontul 2 Ucrainean în perioada octombrie 1943-mai 1944. Pentru mai multe detalii privind activitatea sa a se consulta C. Căzăneșteanu, V. Zodian, A. Pandeia, *Comandanți Militari. Dicționar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 186-187.

2. Operațiunea „Uman-Botoșani” s-a desfășurat în perioada 5 martie-17 aprilie 1944 și la ea au luat parte Armatele sovietice 27, 52, 4 gardă, 2 tancuri gardă, 5 tancuri gardă, 6 tancuri și unități din Armatele 40 și 53.

3. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond *Ministerul de Război-Cabinetul Ministrului* (în continuare se va cita MR-Cab Min), dosar 256/1944, f. 209.

4. *Ibidem*, f. 210.

5. *Ibidem*, f. 211.

6. *Ibidem*, f. 211.

7. *Ibidem*, f. 211.

8. *Ibidem*, f. 212.

9. *Ibidem*, f. 213.

10. *Ibidem*, f. 213.

11. Rodion I. Malinovski (23 noiembrie 1898-31 martie 1967). Mareșal sovietic, a comandat Frontul 2 Ucrainean în perioada mai 1944-mai 1945. Pentru mai multe detalii privind activitatea sa a se consulta C. Căzăneșteanu, V. Zodian, A. Pandeia, *op. cit.*, p. 203-204.

12. În scopul unei mai bune înțelegeri a textului, acesta a fost actualizat, tacit, din punct de vedere ortografic, ortoepic și al punctuației, intervenindu-se, unde a fost necesar, prin paranteze drepte.

13. ANIC, fond *MR-Cab Mil*, dosar 256/1944, f. 216-220.

14. *Ibidem*, f. 207.

THE SUBVERSIVE ACTIVITY OF THE SOVIET PARACHUTISTS IN ROMANIA. THE CASE OF CUCERINA VICTOROVICI MITROFAN

SUMMARY

Cucerina Victorovici Mitrofan, age 22, of Ukrainian origin, born in Rogozova commune, Borispol Department, Kiev Region, son of Victor and Maria, was a 10 classes alumnus; on July 12, 1941 he was mobilized and allocated to Infantry Regiment 1054 from the Division 264 of Infantry but, on 28 of September 1941, he was captured by the German troops in Orjineț region and institutionalized in a prisoners camp from Kremenciug. After an year and a half, from 18 of February 1943, he was freed from the camp and he returned into his native town, where he functioned as a policeman till November, when the Soviet troops returned in the area, and Cucerina Victorovici Mitrofan he engaged in kolkhoz.

In March 1944, in the village arrived Bratus Ivan Feodorovici, which has been deploying his activity in the Commandment of the Partisan Movement. This proposed to Cucerina Victorovici Mitrofan to join in the Commandment, and the former policeman was agreeing, wishing to rehabilitate himself for the activity developed during the German occupation.

For starting, he was allotted in a group of 9 people that was to be sent with espionage missions on the Romanian's territory.

LEGISLAȚIA CU CARACTER INDUSTRIAL ADOPTATĂ ÎNTRE 1944 – 1948 PAS IMPORTANT SPRE NAȚIONALIZAREA INDUSTRIEI ROMÂNEȘTI

Florin Georgescu

Sectorul industrial a deținut o pondere însemnată în activitatea Adunării Deputaților. Din acest punct de vedere, forul legislativ al țării a aprobat șase proiecte de legii (legea pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului, legea referitoare la instituirea Comisiei pentru redresare economică și stabilizare monetară, legea pentru înființarea și funcționarea Oficiilor Industriale, legea pentru organizarea Consiliului Superior al Comunicațiilor și legea pentru organizarea controlului economic). Acestea toate aveau scopul de a institui o supraveghere strictă asupra activităților industriale.

Pâna în aprilie 1947, când a intrat în vigoare prima lege mai importantă care se adresa sectorului industrial, cea pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului, a fost adoptată o decizie ministerială care, prin conținutul ei anunța noile legi organice ce aveau să fie adoptate începând cu a patra lună a anului 1947.

Pe 30 ianuarie 1947, printr-o decizie a Președenției Consiliului de Miniștri cu numărul 2 din 29 ianuarie se prevedea înființarea unei comisii pentru planificarea și raționalizarea consumului de combustibili minerali. Această comisie depindea de Consiliul Superior al Economiei Naționale și era formată dintr-un delegat al acestui organism, din delegați ai Ministerului Economiei Naționale, Ministerului Minelor și Petrolului, Ministerului Comunicațiilor, Ministerului Afacerilor Interne, Administrației Livrărilor, Confederației Generale a Muncii și Uniunii Generale a Inginerilor din România conform articolului unu.

Articolul doi prevedea atribuțiile acestei comisii: propunea Consiliului Superior al Economiei Naționale sistemul de repartizare și distribuție al combustibililor minerali, fixa cotele pentru toți consumatorii ținând cont de disponibilitățile de combustibil, făcea propuneri aceluiași Consiliu Superior cu privire la sistemul de control al transportării acestor combustibili și la întreprinderile care puteau primi cote de combustibili minerali, cu privire la sistemul de raționalizare a consumului pentru toate categoriile de combustibili, inclusiv lemnul.

Acest Consiliu Superior al Economiei Naționale reprezenta un adevărat minister care avea dreptul de controla modalitățile de repartizare și comercializare a produselor.

Accastă decizie evidenția o situație economică precară ce impunea o raționalizare a combustibililor minerali și care a fost folosită de autorități pentru a încerca să-și impună controlul asupra industriei extractive. Era un prim pas în procesul de trecere a tuturor sectoarelor industriale în proprietatea statului, proces care va continua prin adoptarea celui mai important act normativ care se referea la industrie. Acesta era legea numărul 114 pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului¹ promulgată pe 18 aprilie 1947.

În expunerea de motive asupra proiectului de lege, ministrul economiei naționale, Gheorghe Gheorghiu-Dej, face o serie de aprecieri care argumentează afirmația că prin această lege se urmărește inițierea procesului de naționalizare a industriei care a fost declarat încheiat pe 11 iunie 1948: "Pentru producțiunea industrială vor funcționa în cadrul Ministerului Industriei și Comerțului: Direcțiunea Generală a Industriei Mijloacelor de Producție și Direcțiunea Generală a Industriei Bunurilor de Consum.

Aceste Direcțiuni Generale sunt concepute ca organe de control în scopul aplicării măsurilor legale pentru organizarea producției industriale."²

O altă ramură industrială care urma să fie sub supravegherea noului Minister al Industriei și Comerțului era aceea a micii producții. În acest sens urma să se înființeze Direcțiunea Meseriilor și Industriei Țărănești care avea "atribuțiunea de a organiza mica producție."³

Cu privire la actul normativ, acesta cuprinde patru capitole: I - Dispoziții generale, II - Conducerea, III - Organizare, IV - Dispozițiuni finale și tranzitorii. Aceste capitole se desfășurau de-a lungul a 68 de articole.

Legea reprezenta un mijloc prin care Partidul Comunist din România își realiza programul de subordonare a economiei țării în general și a sectorului industrial și comercial în particular dar și a sectorului agricol în vederea cooperativizării acestuia din urmă, cooperativizare care a fost inițiată printr-o serie de decizii care au impus cote țăranilor.

Articolul unu definea ceea ce reprezenta noul minister care se năștea prin reorganizarea Ministerului Economiei Naționale: "Ministerul Industriei și Comerțului este serviciul public care organizează, îndrumază, supraveghează și controlează activitatea economică [...] în domeniile producției industriale, a întreprinderilor particulare și de Stat, al repartizării materiilor prime și semifabricatelor și al distribuirii produselor alimentare și industriale, al comerțului interior și al relațiilor economice cu străinătatea, stabilind și regimul prețurilor."⁴

Articolul secund al legii prezenta atribuțiile noului departament guvernamental: conducerea politicii economice în toate sectoarele (industrie, comerț, prețuri), elaborarea planurilor de producție, "folosirea și distribuirea mijloacelor de producție, colectarea și procurarea materiilor prime, repartizarea și distribuirea acestora, procesul tehnic de fabricațiune și orice activitate industrială a întreprinderilor ce intra în sfera sa de atribuțiuni."⁵ Ministerul avea și obligația de a întocmi planurile de repartizare, distribuire, colectare și procurare de produse alimentare și industriale necesare populației și de raționalizare a consumului. Toate aceste atribuții, alături de cele privind reglementarea circulației materiilor prime, combustibililor, semifabricatelor, a produselor industriale și alimentare, privind regimul prețurilor, tarifelor, salariilor și beneficiilor, privind investițiile în industrie și comerț, atât particulare cât și de stat, privind îndrumarea creditelor în acord cu Ministerul Finanțelor și aplicarea sistemului metric și a controlului tuturor obiectelor din metale prețioase, se exercitau pe cuprinsul întregii țări.

Capitolul trei, comparativ cu capitolul doi care se referă la conducerea Ministerului Industriei și Comerțului și conține numai patru articole, ocupă ponderea cea mai importantă în cadrul legii. Pe parcursul celor 44 de articole care se referă la

organizarea acestui departament atât la nivel central cât și la nivel județean, sunt prezentate direcțiunile administrative ale ministerului. Dintre cele 23 de organe administrative, o adevărata încrângătura birocratică, 16 aveau ca obiect de activitate exercitarea unui control sever și riguros asupra tuturor sectoarelor industriale și comerciale. Celelalte șapte se refereau la organizarea internă a Ministerului Industriei și Comerțului. Cele mai importante servicii administrative centrale erau: Direcția Generală a Industriei Mijloacelor de Producție, Direcția Bunurilor de Consum, Direcția Generală a Administrației Întreprinderilor de Stat, Direcția Generală a Comenzii de Stat, Direcția Meseriilor și Industriei Țărănești și Casnice, Direcția Generală Alimentară, Direcția Generală a Distribuiri Produselor Industriale și de Consum, Direcția Raționalizării Consumului, Direcția Generală a Comerțului Interior, Direcția Generală a Comerțului Exterior, Direcția Generală a Acordurilor și a Plăților în Străinătate, Direcția Generală a Prețurilor, Direcția Oficiilor Industriale și Comerciale, Direcția Oficiilor Economice Județene, Direcția Generală a Controlului Economic și Direcția Măsurilor, Greutăților și a Metalelor Prețioase. Atribuțiile tuturor acestor organisme administrative centrale sunt evidențiate și de titulatura fiecărei direcțiuni, nefiind altele decât cele prevăzute la articolul doi.

În privința luărilor de poziție față de acest proiect de lege, situația este oarecum diferită comparativ cu alte proiecte de lege.

Partidul Național Liberal condus de Gheorghe Tătărescu, grupare politică care făcea parte din Blocul Partidelor Democratice și era reprezentată în guvern, a avut obiecții de fond asupra respectivului proiect de lege, grupul parlamentar abținându-se de la vot.

Cu privire la numărul mare de organe ale Ministerului Industriei și Comerțului, Petre Bejan a ridicat o serie de obiecții care argumentează afirmația de mai sus asupra existenței unei adevărate încrângături birocratice care nu permitea luarea unor decizii eficiente din punct de vedere economic: "Am pus chestiunea organizării Ministerului, prevăzută de articolul 9. Mulțimea acestor organe și anume: 13 direcțiuni generale și mai multe direcțiuni sau dacă luăm și subdiviziunile - peste 100 de direcțiuni - care, conform prevederilor legii, trebuie să aibă directori generali, subdirectori generali și așa mai departe - după opinia noastră dă o inflație și de atribuțiuni și în același timp - consecința fatală și o inflație de funcționari."⁶ Existența birocrăției era esențială pentru economia planificată.

Răspunsul subsecretarului de Stat, Ion Gheorghe Maurer, este general și oarecum lipsit de claritate: "Sunt două situațiuni posibile: dacă Ministerul Industriei și Comerțului care se va naște odată cu această lege, urmează să rămână mai departe organul de activitate care a fost, dacă acest minister urmează să nu facă altceva decât să strângă în birourile lui o serie de salariați dintre care unii să-și îndrepte activitatea exclusiv numai în folosul lor, atunci acest număr mare de direcțiuni este într-adevăr nepotrivit. Dacă însă este vorba să se cuprindă munca, să se facă din acest minister o realitate, să înceapă într-adevăr cunoașterea sectorului economic asupra căruia acest departament trebuie să influențeze, atunci am convingerea că numărul de direcțiuni și organe care sunt fixate de lege, este satisfăcător și necesar."⁷

O alta obiecție a deputatului liberal este legată de modul de colectare a materiilor prime și de repartizare a acestora: "Este evident că impresia este că de la colectarea materiilor până la fabricație, ministerul se amestecă; după aceea se amestecă în repartizarea produselor; astfel încât dacă acest lucru s-ar aplica absolut în toate domeniile, cum în parte se aplică astăzi, desigur că foarte greu ar fi să mai vorbim de o libertate a producției și de o libertate a inițiativei private."⁸

Răspunsul subsecretarului se înscrie pe aceeași linie ca și precedentul, respingând obiecția făcută: "S-a adus o altă obiecțiune proiectului de lege care vi se înfățișează, domnilor. S-a spus anume că el creează un mare amestec al Statului în economia națională. Modul cum au fost interpretate textele, - faptul că s-a spus aici: pentru cel care citește legea naște impresia sau chiar convingerea că Statul se va amesteca în absolut toate activitățile economice posibile - modul acesta de a face critica legii este total neîntemeiat.

Ce fixează legea domnilor? Un cadru de atribuțiuni. În acest cadru de atribuțiuni trebuie să intre politica pe care o duce la un moment dat guvernul, prin ministerul de resort, în domeniul supus controlului și muncii sale. Cadrul în care trebuie să se miște această politică nu poate fi decât larg. Am explicat acest lucru și am avut impresia că el a fost înțeles.

Dispozițiunile textului care fixează atribuțiile Ministerului Economiei Naționale îngăduie să se aplice în acest cadru organizatoric, tot atât de bine, orice fel de măsuri de dirijare, după cum îngăduie să se aplice orice fel de libertate.

Dar era necesar să se prevadă posibilitatea pentru Stat de a interveni, deoarece nevoia intervenției Statului în activitatea economică este o necesitate asupra căreia discuțiunea este atât de inutilă încât mă abțin să o fac.

Iată de ce cred că și din acest punct de vedere, față de lămuririle date, obiecțiunile făcute proiectului sunt nejustificate."⁹

Datorită acestor obiecții, Partidul Național Liberal tătărescian, prin declarația citită de deputatul I. A. Tomescu, afirma că se va abține de la votarea proiectului de lege. Este de remarcat faptul că acest partid nu a votat contra respectivei legi ceea ce denotă că acesta se afla sub controlul Partidului Comunist. O poziție contrară față de orice acțiune a P.C.R. și mai ales față de un proiect de lege atât de important ar fi dus la înlăturarea din guvern a liberalilor dizidenți. A te abține în condițiile anului 1947 însemna deja un gest semnificativ.

În acest sens, în raportul din 14 aprilie 1947 al lui Burton Y. Berry, trimis din București către secretarul de Stat al Statelor Unite, referitor la programul comuniștilor români privind desființarea opoziției, reprezentantul politic american în România prezintă situația legată de refuzul liberalilor tătărescieni de a vota legea pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului. În acest raport, Berry relatează că Tătărescu i-a declarat pe 11 aprilie 1947 reprezentantului britanic la București că acțiunile Partidului Comunist l-au determinat să discute cu comuniștii după sărbătorirea Paștelui, anunțându-i că, "dacă aceștia refuză să vadă adevărul, el și partidul lui vor părăsi guvernul."¹⁰ Berry afirma, după părerea lui, că, în momentul în care "cărțile se vor da pe față"¹¹, omul politic liberal se va alinia, ca și socialiștii lui Lothar-Radaceanu, politiciii comuniste a guvernului condus de doctor Petru Groza. Tătărescu cunoștea faptul că nu poate părăsi guvernul deoarece acest lucru ar fi dus la

încetarea oricărei activități politice a domniei sale și chiar la posibilitatea de a fi închis.

În presa de opoziție, reacțiile au apărut curând. "Liberalul" din 10 aprilie 1947, în articolul "Un proces care abea începe" scris de I. Ziurescu, susținea că prin această lege "regimul actual împinge planificarea mult mai departe decât a făcut-o până astăzi"¹², cuprinzând și alte activități care nu erau încă sub "tutela statului."¹³

Intenția liberalilor dizidenți de a se abține de la vot nu a influențat rezultatul. Legea a fost aprobată de 155 deputați și dezaprobată numai de zece. Majoritatea regulamentară era de 105 voturi.

În conformitate cu legea de organizare a Ministerului Industriei și Comerțului, acest departament a dat o serie de decizii care veneau în completarea acestui act normativ.

Prin decizia numărul 14.327 a Ministerului Industriei și Comerțului din 26 mai 1947 și publicată în Monitorul Oficial, partea I, numărul 125 din 5 iunie 1947, se stabilea modul de fixare al programelor de producție la întreprinderile metalurgice.

Articolul unu al deciziei prevedea că programele de producție al anumitor întreprinderi metalurgice între care se aflau Uzinele de Fier și Domeniile Reșița (din Reșița și Bocșa), Uzinele Metalurgice Unite Titan, Nădrag, Călan (Titan, Galați, Călan, Nădrag și Ferdinand), Uzinele Metalurgice (Grivița-București), Costinescu (Sinaia), Malaxa, Fabrica de țevi București, Laromet (București), Metrom (Brașov), Phoenix (Baia Mare), Concordia (Ploiești) și Vulcan (București), urmau a fi realizate de către Ministerul Industriei și Comerțului. Aceste uzine erau cuprinse în articolul doi.

Cel de-al treilea articol stabilea instituirea unei comisii metalurgice care depindea de Direcția Generală a Industriei Mijloacelor de Producție. Această comisie urma să facă propuneri pentru programele de producție și distribuire a metalelor feroase și neferoase.

Articolul cinci prevedea că aceste programe urmau să fie întocmite "pe un termen de o lună sau mai mult."¹⁴

O altă decizie a Ministerului Industriei și Comerțului¹⁵ stabilea obligația că "în perioada de la 10 la 15 iunie 1947, toți producătorii industriali, inclusiv meseriașii patroni, indiferent că aceștia din urmă au sau nu firma înscrisă, importatorii și ceilalți comercianți sunt obligați a declara prețurile sau tarifele de vânzare legale, în vigoare în ziua declarării."¹⁶

Un al doilea act normativ de mare importanță în desfășurarea procesului de trecere sub controlul statului a tuturor ramurilor industriale, este legea numărul 189 pentru înființarea și funcționarea Oficiilor Industriale, aprobată pe 24 mai cu o majoritate absolută de 218 voturi contra șase, promulgată pe 6 iunie și publicată în Monitorul Oficial, partea I, numărul 129 din 10 iunie 1947.

Raportorul asupra proiectului de lege, P. Bălăceanu, face o serie de aprecieri asupra acestuia: "Proiectul de față, ale cărui prevederi nu ating drepturile și inițiativa producătorilor, urmărește ca prin colaborarea întreprinzătorilor particulari și Stat - care nu e numai un apărător al intereselor generale și primul interesat în redresarea economică a țării, dar și cel care azi finanțează aproape exclusiv, prin Banca Națională, întregul proces de producție industrială, - să normalizeze economia țării.

Într-adevăr, întreprinderile vor fi grupate pe ramuri de producție în oficii al căror scop este să întocmească și programe de producție, să colecteze și să distribuie materiile prime, ca și produsele semifabricate și finite, să facă importuri și să încheie vânzarea în străinătate a produselor, să stabilească nevoile de investiții și să propună realizarea lor, să îngrijească de finanțarea producției etc., fără să împietzeze cu nimic asupra drepturilor de proprietate ale întreprinzătorilor și fără să se amestece în conducerea și administrarea întreprinderilor.”¹⁷.

În realitate, prin această colaborare între stat și întreprinderile particulare se urmărea subordonarea acestora din urmă și în final desființarea lor.

Legea, cu cele șase capitole ale sale (I - Dispoziții generale, II - Atribuțiuni, III - Constituire și funcționare, IV - Venituri și cheltuieli, V - Dispoziții speciale, VI - Dispoziții finale) și 35 de articole, avea ca scop, așa cum reiese și din articolul unu “aplicarea coordonată a măsurilor prevăzute de legile pentru reglementarea activității industriale.”¹⁸. În conformitate cu articolul doi, durata funcționării acestor oficii industriale era de cinci ani din momentul publicării legii.

Aceste oficii industriale erau înființate prin decizii ale Consiliului de Miniștri, “la propunerea Ministerului Industriei și Comerțului și cu avizul altor departamente pentru industriile care intrau în sfera lor de activitate.”¹⁹. Articolul cinci prevedea că atribuțiile, normele de funcționare și lista întreprinderilor ce aveau să intre în sfera de activitate a respectivului oficiu erau stabilite de Ministerul Industriei și Comerțului cu avizul departamentelor de resort și în conformitate cu jurnalul Consiliului de Miniștri.

Articolul șapte, cuprins în capitolul trei, prezenta atribuțiile oficiilor industriale: propuneau și colaborau cu Ministerul Industriei și Comerțului “în vederea stabilirii planurilor de producție”²⁰, organizau colectarea, depozitarea și transportarea materiei prime necesare procesului de fabricație, repartizau și distribuiau produsele realizate de întreprinderile care intrau în componența respectivelor oficii, stabileau cantitatea de materie primă necesară întreprinderii, încheiau contracte de vânzare cu străinătatea cu aprobarea Ministerului Industriei și Comerțului, elaborau programele de repartizare a combustibililor, stabileau cantitățile necesare de materii prime ce urmau a fi importate, controlau procesul de producție al întreprinderilor componente, propuneau Ministerului Industriei și Comerțului măsuri pentru noi investiții și pentru sporirea rentabilității și a productivității întreprinderilor, stabileau norme de standardizare și tipizare a produselor, efectuau operațiuni financiare pentru procurarea de materii prime și pentru valorificarea produselor fabricate, stabileau prețurile produselor în conformitate cu deciziile Ministerului Industriei și Comerțului, țineau evidența bunurilor imobile și mobile ca și a circulației acestora din urmă, supravegheau împreună cu organele de control ale Ministerului aplicarea normelor referitoare la prețuri și circulația produselor și luau măsurile care se impuneau, propuneau Ministerului Industriei și Comerțului adoptarea unor măsuri care să permită îmbunătățirea calității produselor.

Pe baza acestui articol, Ministerul Industriei și Comerțului a dat o serie de decizii care stabileau atribuțiile enumerate anterior pentru o gamă largă de oficii industriale. Este cazul deciziilor date în 25 iulie 1947 și publicate în Monitorul Oficial, partea I, numărul 173 din 31 iulie 1947 care prevedeau atribuțiile Oficiului Industrial al Hârtiei, Oficiului Industrial al Cimentului și al Oficiului Industrial al Cauciucului.

Alte decizii ale acestui departament din lunile octombrie și noiembrie 1947 au stabilit atribuțiile Oficiului Industrial al Bumbacului, Oficiului Industrial al Mătăsii, Oficiului Industrial al Inului și Cânepei, al Metalelor Neferoase, Oficiului Industrial al Lânii, Oficiului Industrial al Zahărului, Oficiului Industrial al Fierului și enumerau fiecare întreprinderile care intrau în sfera de activitate a oficiului respectiv.²¹

Articolele 12 și 13 din capitolul trei acordau Ministerului Industriei și Comerțului puteri aproape nelimitate cu privire la constituirea și funcționarea oficiilor industriale. Adunarea generală de constituire a acestora era convocată de Ministerul Industriei și Comerțului care avea dreptul de a modifica proiectele de statute propuse de către fiecare adunare generală. Dacă respectiva adunare generală nu adopta nici o hotărâre cu privire la statute sau nu informa Ministerul Industriei și Comerțului asupra hotărârilor luate, acesta putea să decidă singur.

În privința compunerii Consiliului de administrație, acesta era format din șase membrii aleși de adunarea generală, trei membri desemnați de Ministerul Industriei și Comerțului sau șapte membrii aleși de adunarea generală și patru membri desemnați de Ministerul Industriei și Comerțului.

Controlul gestiunii oficiului respectiv revenea unui comitet de censori alcătuit dintr-un reprezentant al Ministerului Finanțelor și doi censori desemnați de către adunarea generală.

Întreprinderile aflate în sfera de activitate a unui anumit oficiu industrial aveau o serie de obligații: informau oficiul industrial asupra stocurilor și livrărilor întreprinderilor, asupra utilajelor și asupra mostrelor de materiale semifabricate și produse finite. Oficiile aveau dreptul de a verifica aceste informații și erau obligate, la cererea Ministerului Industriei și Comerțului, de a le comunica.

În conformitate cu articolul 33, Ministerul avea dreptul, pe baza articolului cinci, de a dizolva prin decizie ministerială, oficiile industriale "existente la data publicării Jurnalului Consiliului de Miniștri, prevăzut de articolul patru din prezenta lege."²² Folosindu-se de prevederile articolului 33, Ministerul Industriei și Comerțului a hotărât pe 26 noiembrie 1947 prin decizia cu numărul 5377 dizolvarea Oficiului Bumbacului, Inului și Cânepei care a fost înființat prin legea numărul 599 din 1943²³. Pe 1 decembrie 1947, prin decizia numărul 5934 a aceluiași minister, Oficiul Lânii care a fost constituit prin decretul-lege numărul 576, publicată în Monitorul Oficial, partea I, numărul 178 din 3 august 1942, era dizolvat. Întreprinderile aflate în componența acestor oficii erau cuprinse în noile organisme industriale de profil.

Articolul 34 prevedea că: "Desființarea Oficiilor Industriale create în baza prezentei legi, înainte de expirarea termenului de aplicare a ei, se face prin Jurnal al Consiliului de Miniștri."²⁴

Ca și în cazul legii de organizare a Ministerului Industrie și Comerțului, singurul partid component al Blocului guvernamental care a exprimat o poziție diferită față de celelalte grupări politice și care s-a abținut de la votarea legii a fost Partidul Național Liberal al lui Gheorghe Tătărescu. Prin vocea deputatului N. Trestianu, acest partid a prezentat unele obiecții față de proiectul de lege: "Domnule președinte, doamnelor și domnilor deputați, Partidul Național Liberal socotește că proiectul de lege pentru înființarea și funcționarea oficiilor industriale nu este corespunzător cerințelor de redresare ale economiei naționale.

El este convins că sporul de producție, de care depinde ieșirea țării din criza actuală, nu poate fi realizat decât prin întărirea încrederii inițiativei particulare în respectul drepturilor ce-i sunt garantate de legile fundamentale ale țării și de angajamentele luate prin Platforma-Program (a B.P.D., nota F.G.)

Partidul Național Liberal crede că acest proiect de lege conține dispozițiuni care, în aplicarea lor, pot constitui încălcări ale unora din atributele dreptului de proprietate și, deci, sunt de natură să producă îngrijorarea întreprinzătorilor, privind regimul ce se crează dezvoltării economiei românești. [...]

Prin amendamentele propuse în comisiune, Partidul Național Liberal a încercat să modifice articolele care conțineau asemenea dispoziții.

Întrucât amendamentele nu au fost primite, Partidul Național Liberal se abține de la votarea acestui proiect de lege.²⁵

Exprimarea unor puncte de vedere oarecum critice la adresa politiciii Partidului Comunist din România de către Partidul Național Liberal condus de Gheorghe Tătărescu a fost inaugurată pe 24 mai 1947 prin memoriul președintelui partidului care era vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor externe. Memoriul, prezentat guvernului și partidelor guvernamentale, se referea la măsurile care se impuneau în vederea instaurării legalității interne.

Memoriul prezentat de omul politic liberal și membru al guvernului condus de doctorul Petru Groza, afirma că există o stare de neîncredere creată de imixtiunea statului în activitatea economică prin intermediul anumitor acte normative care aveau un caracter etatist. Același memoriu afirma că situația capitalului autohton este dificilă, acesta neavând certitudinea că va dainui ca un factor de producție și că în viitor nu va mai putea să investească în nici un sector economic: finanțe, industrie sau agricultură.

Reprezentantul de frunte al liberalilor dizidenți în guvern dădea ca soluție înlăturarea oricăror imixtiuni ale statului în procesul de producție din industrie și agricultură, imixtiuni ce aveau un caracter paralizant pentru desfășurarea unei activități economice eficiente și aducătoare de profit. În concepția lui Gheorghe Tătărescu, acțiunea statului trebuia să se limiteze numai la stabilirea planului de producție în industrie și agricultură, la întocmirea planului de distribuire a materiilor prime necesare întreprinderilor precum și exercitarea unui control al măsurilor de interes general, respectivul membru al Consiliului de Miniștri apreciind că se impunea adoptarea de urgență a unor măsuri care să limiteze abuzurile și tendințele cu un caracter vădit monopolist ale diferitelor capitaluri.

Acest memoriu a reprezentat realizarea unei breșe în arcul guvernamental dominat de Partidul Comunist Român care a folosit memoriul pentru a lovi în P.N.L.-Tătărescu ai cărui reprezentanți au fost înlăturați din guvern până la sfârșitul anului 1947.

Partidele de opoziție, Partidul Național Liberal al lui Dinu Brătianu și Partidul Național Țărănesc manist, prin oficiosele lor și-au exprimat poziția față de acest proiect de lege. "Liberalul" din 28 martie 1947 sublinia că "industriașii consideră proiectul ca o expropriere de fapt."²⁶ Aproape două luni mai târziu, pe 16 mai 1947, același ziar afirma, referitor la consecințele înființării oficiilor industriale, că "după o scurtă aplicare a legii, care înființează aceste oficii, marasmul de care este cuprinsă în

prezent întreaga noastră viață economică va spori.”²⁷ În memoriul lui C.I.C. Brătianu către Rege, trimis pe 20 mai 1947, omul politic liberal susține că semnătura Regelui nu poate fi pusă în slujba manevrelor Partidului Comunist, nu poate să apară pe o serie de “legi cu caracter economic care urmăresc pe cale indirectă realizarea grabnică și violentă a programului comunist: lichidarea proprietăților și întreprinderilor individuale, prin prăbușirea monedei, haosul prețurilor și salariilor, instituirea unor oficii economice menite să dirijeze și să controleze întreaga producție și chiar să se substituie adevăraților proprietari.”²⁸

“Dreptatea” din 19 mai 1947 arată că “întreaga activitate a regimului actual s-a concretizat printr-o goană permanentă împotriva inițiativei private.”²⁹ Pe 7 iunie, Gheorghe Paltin în oficiosul P.N.Ț. se referea la întâlnirea dintre Ion Gheorghe Maurer și reprezentanții industriașilor în legătură cu legea oficiilor industriale. La întrebările puse de aceștia, subsecretarul de Stat nu a oferit nici un răspuns dar a încheiat întrevederea cu o metaforă: “Industriașii sunt locomotivele chemate să tragă garniturile cu vagoane supraîncărcate. Acea care se va dovedi că nu poate să tragă se va înlocui.”³⁰ Era un avertisment la adresa acelor întreprinderi particulare care nu aveau să accepte prevederile noii legi și totodată anunța viitorul proces de naționalizare a industriei.

Asupra numărului oficiilor industriale și a întreprinderilor cuprinse în cadrul acestora până la începutul luni decembrie 1947, “Scânteia”, numărul 990 din 3 decembrie 1947, oferă o serie de date statistice

Aceste date strict statistice dovedeau ponderea sectorului de stat în aproape toate ramurile industriale ceea ce anunța adevăratele scopuri ale politicii economice a Partidului Comunist din România de a desființa în final orice activitate economică particulară eficientă și aducătoare de profit.

În știrea prezentată se afirma că au fost constituite 14 oficii industriale care cuprindeau un total de 750 de întreprinderi: Oficiul Industrial al Cimentului - 9 întreprinderi, Oficiul Cauciucului - 17, Oficiul geamurilor - 4 întreprinderi, Oficiul Industrial al produselor chimice - 15, Oficiul pielăriei - 69, Oficiul hârtiei - 10, Oficiul uleiurilor vegetale - 37, al bumbacului - 222, al mătăsii - 105, al lânii - 175, Oficiul Industrial al inului și cânepei - 48 întreprinderi, al zahărului - 8, al metalelor neferoase - 11, al fierului - 10. Ele reprezentau între 80 și 100% din capitalul de producție al industriilor respective. Concluzia care se poate desprinde este aceea că sectorul industrial era redus aproape la zero, procentul de 20% din numărul întreprinderilor particulare existente nemaiputând împiedica procesul de naționalizare început.

Se naște o întrebare cu privire la locul de unde s-a inspirat Partidul Comunist în constituirea acestor oficii industriale. Răspunsul este oferit în articolul “Consolidarea regimului de democrație populară în România”, apărut la București pe 30 decembrie 1947, sub semnătura lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Acesta afirma că aceste oficii au un “caracter asemănător”³¹ cu cel al uniunilor preconizate de Lenin, uniuni care aveau ca scop principal “stabilirea celei mai depline, severe și amănunțite evidențe, dar mai ales unirea operațiunilor de achiziționare a materiilor prime, de desfacere a mărfurilor, de economisire a mijloacelor și forțelor populare, subliniind că o asemenea organizare de sine nu aduce nici o atingere raporturilor de proprietate, nu

răpește nici un ban nici unui proprietar. ("Opere alese", volumul IV, paginile 135-136, Editura P.C.R.)" ³².

O altă lege importantă votată în a doua jumătate a anului 1947, cea cu numărul 248 referitoare la instituirea Comisiunii pentru Redresare Economică și Stabilizare Monetară³³ și promulgată în 12 iulie 1947 avea scopul de a constitui un organism cu atribuții economico-financiare care, conform declarației ministrului ad-interim la industrie și comerț, Teohari Georgescu, cuprinsă în expunerea de motive, urma să contribuie la "îmbunătățirea situației economice și financiare a țării"³⁴, care impunea "luarea unor măsuri speciale și unitare, atât în domeniul financiar, cât și al producției industriale și agricole, precum și în domeniul transporturilor și al prețurilor."³⁵

În conformitate cu articolul unu al legii, acest organism era format din: președintele Consiliului Superior al Economiei Naționale care ocupa funcția de președinte, ministrul finanțelor, ministrul agriculturii și domeniilor, ministrul minelor și petrolului, un subsecretar de stat de la Ministerul Industriei și Comerțului, desemnat de titularul acestui departament.

Articolul doi prevedea că acest organism nou "va avea depline puteri pentru elaborarea, edictarea și controlul tuturor măsurilor necesare pentru aducerea la îndeplinire a programelor de redresare economică și stabilizare monetară."³⁶

Legea nu a cunoscut dezbateri parlamentare, aceasta fiind votată în ședința din 2 iulie 1947 și aprobată cu o majoritate de 157 de voturi, contra două. A fost dată pe 12 iulie 1947 și a fost semnată de Regele Mihai, ministrul industriei și comerțului, Gheorghe Gheorghiu-Dej care era și președinte al Comisiei și de ministrul justiției, Lucrețiu Pătrășcanu. Secretar general al Comisiei era Miron Constantinescu.

Domeniul transporturilor a fost reglementat prin legea numărul 227 pentru organizarea Consiliului Superior al Comunicațiilor. Cele zece articole instituiau dreptul statului de a supraveghea sectorul transporturilor feroviare, rutiere, aeriene și navale.

În expunerea de motive asupra proiectului de lege, ministrul comunicațiilor, N. Profiri, prin precizările făcute, dovedea tocmai acest scop al legii: "Prin acest Consiliu, Ministerul Comunicațiilor va putea să-și îndeplinească misiunea sa esențială de inițiator al politicii transporturilor noastre și de îndrumător al activității întregului nostru instrument de trafic terestru, fluvial, maritim și aerian."³⁷ Acest scop este prezentat încă din articolul unu. Articolele doi și trei prevedeau atribuțiile acestui organism aflat în subordinea Ministerului Comunicațiilor: coordona comunicațiile publice și particulare, feroviare, rutiere, navale și aeriene, stabilea tarifele asupra mijloacelor de comunicații, planifica comunicațiile și telecomunicațiile, elabora legile de organizare, funcționare și exploatare a întreprinderilor publice și particulare de comunicații.

Consiliul Superior al Comunicațiilor era format dintr-un președinte și 14 membrii care reprezentau transportul feroviar public și particular, transportul naval și aerian precum și unele instituții ale statului: Marele Stat Major, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Finanțelor, Ministerul Agriculturii și Domeniilor și Consiliul Superior al Economiei Naționale. Legea a fost aprobată fără dezbateri cu o majoritate de 180 de voturi contra unu, a fost promulgată pe 5 iulie 1947 și a intrat în vigoare pe 9 iulie prin publicarea în Monitorul Oficial, partea I, numărul 154.

Un alt act normativ a fost legea cu numărul 252, pentru organizarea controlului economic care a intrat în vigoare în urma publicării în Monitorul Oficial, partea I, numărul 159 din 15 iulie 1947, al cărui scop este exprimat foarte sugestiv încă din titlu.

Raportorul I. Simion prezintă ceea ce se urmărea prin această lege: “Legea de față pentru organizarea controlului economic prin controlul preventiv și represiv pe care îl prevede, asigură un circuit normal al tuturor mărfurilor începând de la aprovizionarea cu materii prime la prețuri legale a industriașilor și până la desfacerea produselor finite de către detailist către marele consumator, este menită să creeze acest cadru general economic și legal.”³⁸

În privința motivelor care stăteau la baza alcătuirii legii, declarația ministrului ad-interim la industrie și comerț, Teohari Georgescu, cuprinsă în expunerea de motive, vine să întregască discursul raportorului: “Pentru a reorganiza controlul economic în cadrul noilor atribuțiuni ce revin Ministerului Industriei și Comerțului, potrivit legii sale de organizare Numărul 114 din 19 aprilie 1947, și pentru a unifica aparatul și conducerea controlului economic, pentru a asigura eficacitatea și obiectivitatea controlului și totodată pentru a coordona activitatea controlului economic, atât sub aspect preventiv cât și sub aspect represiv, cu aceea a aparatului administrativ și cu aceea a organelor aparținând puterii judecătorești, am alcătuit prezentul proiect de lege, pe care am onoarea a-l supune dezbaterii.”³⁹ Prin însăși expresiile folosite atât de raportor cât și de ministru, se urmărea instaurarea unui “control represiv” adică o supraveghere strictă în primul rând a activităților economice private și o reprimare drastică a acestora, reprimare care era cerută de intențiile Partidului Comunist de a impune regimul de “democrație populară” în plan economic.

Actul normativ, care cuprindea patru capitole (I - Dispoziții generale, II - Organizarea controlului economic, III Personal, Recrutare, Competență, IV Dispoziții speciale, tranzitorii și finale) și 24 de articole a fost aprobat cu 213 voturi contra 18 pe 3 iulie 1947, dezbaterile încadrându-se în nota obișnuită a majorității proiectelor de lege, nefiind exprimată nici o poziție contrară a politicii Partidului Comunist Român.

Articolul unu prevedea că acest control economic urmărea aplicarea normelor stabilite de articolele unu și doi din legea pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului, organizarea și controlul modului de aplicare a legilor și deciziilor referitoare la colectarea produselor agricole și a diferitelor materii prime, a modului de aplicare a actelor normative referitoare la controlul producției industriale, a repartizării, distribuirii și circulației produselor agricole și industriale destinate consumului intern și exportului precum și a celor din import. Prin instituirea controlului economic urma a fi organizat controlul și asupra aplicării legilor și deciziilor cu privire la regimul prețurilor, tarifelor, salariilor, dobânzilor și comisioanelor, cu privire la reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic. Toate instituțiile statului, oficiile industriale și comerciale, întreprinderile industriale și comerciale publice și particulare erau obligate să prezinte orice informații cerute de organele controlului economic.

În privința organizării și conducerii controlului economic, acesta era asigurat de Ministerul Industriei și Comerțului care era sprijinit de magistrați, șapte consilieri

tehnici și juridici, delegați ai ministerelor și ai instituțiilor publice și particulare desemnate la cererea Ministerului Industriei și Comerțului. Delegarea unor reprezentanți în primul rând ai instituțiilor particulare la cererea Ministerului reprezenta un fapt cu totul special ca și o ingerință a autorităților în activitatea instituțiilor particulare. În condițiile când Partidul Comunist își institua controlul asupra întregii activități economice și din aceasta perspectivă, totul se înscrie pe linia trasată de acest partid cu sprijinul Uniunii Sovietice începând din 6 martie 1945.

Articolul șase prevedea că acest control economic era exercitat de Direcțiunea Generală a Controlului Economic în cadrul căreia funcționa un Corp de Control. Atribuțiile acestei Direcțiuni și ale Corpului de Control erau cele prevăzute la articolul unu. La nivel de țară controlul economic era asigurat de Serviciile județene de Control Economic care depindeau de Direcția Generală a Controlului Economic.

Ca o concluzie, în urma analizării celor mai importante legi referitoare la industria românească, se poate afirma că acestea legitimau acțiunea de confiscare în plan industrial în mod deosebit și că Partidul Comunist nu a cunoscut nici un obstacol în procesul de legiferare a unor măsuri economice care nu au făcut altceva decât să creeze premisele naționalizării tuturor mijloacelor de producție la 11 iunie 1948.

APARAT CRITIC:

1. *M.O.*, (P.I.), nr. 89, 19 aprilie 1947, paginile 3042-3055.
2. *M.O.*, (P.III.), nr. 68, 11 iunie 1947, pagina 1039.
3. *Idem*, pagina 1040.
4. *Idem*, pagina 1025.
5. *Ibidem*.
6. *Idem*, pagina 1041.
7. *Idem*, pagina 1045.
8. *Idem*, pagina 1041.
9. *Idem*, pagina 1045.
10. Coordonator Ioan Scurtu – *România. Viața politică în documente. 1947*, pagina 151. Se va cita în continuare "*România. 1947*"
11. *Ibidem*.
12. Ș. Rădulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu - *Op. cit.*, pagina 206.
13. *Ibidem*.
14. *M.O.*, (P.I.), nr. 125, 5 iunie 1947, pagina 4468.
15. *M.O.*, (P.I.), nr. 128, 9 iunie 1947, pagina 4647,
16. Decizia numărul 1270, apărută în *M.O.*, (P.I.), nr. 128, 9 iunie 1947, paginile 4598-4599.
17. *Idem*, pagina 4598.
18. *M.O.* (P.III.), nr. 19, 14 august 1947, pagina 396.
19. *M.O.*, (P.I.), nr. 129, 10 iunie 1947, pagina 4647.
20. *Idem*, pagina 4648.
21. *M.O.*, (P.I.), nr. 129, 10 iunie 1947, pagina 4652.
22. *Ibidem*.

23. Această decizie a fost publicată în *M.O.*, (P.I.), nr. 279, 2 decembrie 1947, paginile 10617-10618
24. *M.O.*, (P.I.), nr. 129, 10 iunie 1947, pagina 4653.
25. *M.O.*, (P.III.), nr. 19, 14 august 1947, pagina 417.
26. Ș. Rădulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu - *Op. cit.*, pagina 202.
27. *Idem*, pagina 210.
28. "*România.1947*", pagina 160.
29. Ș. Rădulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu - *Op. cit.*, pagina 211.
30. *Idem*, pagina 214.
31. "*România.1947*", pagina 302.
32. *Ibidem*.
33. *M.O.*, (P.I.), nr. 159, 15 iulie 1947, paginile 6022-6025.
34. *M.O.*, (P.III.), nr. 46, 16 septembrie 1947, pagina 1210.
35. *Ibidem*.
36. *M.O.*, (P.I.), nr. 159, 15 iulie 1947, pagina 6022.
37. *M.O.*, (P.III.), nr. 39, 8 septembrie 1947, pagina 1032.
38. *M.O.*, (P.III.), nr. 47, 17 septembrie 1947, pagina 1219.
39. *Idem*, pagina 1220.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE:

1. Coordonator Ioan Scurtu – *România. Viața politică în documente. 1947*, Arhivele Statului din România, București, 1994, paginile 14-309.
2. *Monitorul Oficial*, partea I, numărul 89, 19 aprilie 1947, paginile 3042-3055.
3. *Monitorul Oficial*, partea I, numărul 125, 5 iunie 1947, pagina 4468.
4. *Monitorul Oficial*, partea I, numărul 128, 9 iunie 1947, paginile 4598-4599.
5. *Monitorul Oficial*, partea I, numărul 129, 10 iunie 1947, paginile 4647-4653.
6. *Monitorul Oficial*, partea a III-a, numărul 68, 11 iunie 1947, paginile 1029-1047.
7. *Monitorul Oficial*, partea I, numărul 159, 15 iulie 1947, pagina 1219.
8. *Monitorul Oficial*, partea a III-a, numărul 19, 14 august 1947, paginile 396-417.
9. *Monitorul Oficial*, partea a III-a, numărul 39, 8 septembrie 1947, pagina 1032.
10. *Monitorul Oficial*, partea a III-a, numărul 46, 16 septembrie 1947, pagina 1210.
11. *Monitorul Oficial*, partea a III-a, numărul 47, 17 septembrie 1947, pagina 1219.
12. *Monitorul Oficial*, partea I, numărul 279, 2 decembrie 1947, paginile 10617-10.618.

II. LUCRĂRI GENERALE:

1. Rădulescu-Zoner Ș., Bușe D., Marinescu B. – *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Editura Cavallioti, 1995, paginile 179-217.

LA LEGISLATION INDUSTRIELLE ADOPTÉ ENTRE 1944 ET 1948 ÉTAPE IMPORTANTE DANS LE PROCÈS DE LA NATIONALISATION DE L'INDUSTRIE ROUMAINE

RÉSUMÉ

La législation industrielle adopté entre 1944 et 1948 a représenté l'instrument utilisé par le Parti Communist Roumain pour la nationalisation de l'activité industrielle dans tous les secteurs.

Les lois avec des caractères industriels plus importantes adoptées dans notre pays entre 1944 et 1948 ont été la loi pour l'organisation du Ministère de l'Industrie et de Commerce, la loi des offices industrielles et la loi pour l'organisation du contrôle économique et elles ont ouvert la voie vers la centralisation et l'instauration du contrôle de l'état dans l'économie roumaine, terminé dans le 11 juin 1948.

FOAMETEA DIN MOLDOVA ÎN ANII 1945- 1946

Nicolae Ionescu, Melania Ionescu

O problemă importantă cu care s-a confruntat România și îndeosebi Moldova în anii 1945-1946, au constituit-o seceta și foametea. La acestea se adaugă și obligațiile mari impuse sub forma produselor de tot felul, așa încât, treptat, au fost golyte până și silozurile și depozitele strategice [...]¹

Anul 1946 fusese un an secetos și recoltele strânse de pe câmp, mai ales din Moldova, erau foarte slabe. Explicațiile situației erau însă, mult mai profunde. Țăranii abia se întorseseră de pe frontul de Vest și reforma agrară afectase economia rurală. Deoarece Moldova fusese teatru de război, aici distrugerile erau mari și foametea a lovit mai mult. Mase mari de oameni plecau în pribegie pentru a-și procura cele necesare traiului. Orașele aveau cartiere întregi, mai ales cele centrale, prefăcute în ruine, iar satele se ridicau din cenușă².

Vestea foametei din România, stat agricol, cu mari resurse alimentare și disponibilități pentru export, a depășit granițele țării. Se lansase un apel către toți cei ce avuseseră legături cu țara pentru a face colecte și a se obține ajutor.

La dificultățile existente în industrie, ca urmare a lipsei de materii prime, a pieselor de schimb, a insuficienței mijloacelor de transport și a penuriei de combustibil, se adaugă consecințele celui de-al doilea an de secetă. Deși suprafața arabilă cultivată în 1946 a fost de 9,36 milioane ha, fiind superioară cu 3,5 mii ha celei cultivată în 1945, recolta agricolă a fost foarte slabă³. Speranțele într-o recoltă mai bună, reale, în primăvara anului 1946, au fost curmate însă de seceta excesivă, cu mult mai gravă prin urmările sale, decât cea din anul 1945, începută către sfârșitul primăverii și continuată până la mijlocul toamnei. Ea a cuprins 24 de județe, cu precădere cerealiere, situate în Moldova și sud-estul țării. Din totalul de 58, cea mai mare parte a acestora au suferit pentru a doua oară datorită lipsei de umiditate. Efectele lipsei de precipitații au fost agravate de insuficiența inventarului agricol viu și mort, de caracterul predominant extensiv al agriculturii românești, de structura înapoiată a producției și a proprietăților agricole. Greutățile întâmpinate au fost deosebit de mari, lipsa de alimente și de produse pentru industria ușoară fiind "completată" prin speculă și inflația de mari proporții. Numai în ultimele trei luni ale anului 1945, prețurile la bunurile de larg consum s-au urcat de cinci-șase ori în Moldova, în timp ce salariile se mențineau la un nivel scăzut⁴. Situația s-a înrăutățit mult după al doilea an de secetă. În unele părți ale județului Iași recolta de grâu a fost în vara anului 1946, de 70-100 kg la hectar. În cea mai mare parte, porumbul se uscaseră încă din iulie. Majoritatea populației avea venituri mici, asigurându-și cu greu alimentele necesare. În 1946, lipsa alimentelor a provocat o creștere rapidă a

¹ Iosif Constantin Drăgan, *Prin Europa*, vol. III, Cluj-Napoca, 1980, p.226.

² *Ibidem*, p.297

³ *Statistica agricolă a României*, vol. VII, București, 1948, p.12-13.

⁴ Gh. Zaharia (coord.), *op. cit.*, p.254.

prețurilor. Un kilogram de orez care costa în iunie 4200 de lei, ajunsese în octombrie la 20 000 de lei, făina albă de la 340 de lei la 7800 lei, iar grîșul de la 240 de lei crescuse la 7700 lei/kg.⁵ În aceste condiții chiar și puținele cereale care ajungeau în județele deficitare erau inaccesibile oamenilor de rând. Funcționarii, cadrele didactice și țărani erau extrem de îngrijorați de creșterea prețurilor. Pentru ca un țaran să-și poată cumpăra o pereche de ghete trebuia să vîndă cca 300 kg de grâu.⁶ În același timp, un învățător câștiga între 60 000 și 90 000 de lei pe lună, fapt ce îi determina pe mulți să-și abandoneze catedrele pentru munci fizice, unde remunerația era de 8500-9000 lei/zi, asigurându-și astfel alimentele necesare supraviețuirii.⁷ În luna septembrie 1946 devenise evident că România era nevoită să importe cereale pentru a putea depăși criza alimentară. În ciuda dificultăților prin care trecea țara, livrările de cereale către U.R.S.S. erau o preocupare esențială pentru autoritățile românești. Până la sfârșitul lunii septembrie fusese livrată județelor deficitare o cantitate de 2390 tone de cereale, în timp ce în Uniunea Sovietică fuseseră expediate 26 665 tone.⁸

În condițiile arătate mai sus, posibilitățile de asigurare a hranei populației, mai ales a celei din Moldova, cu produse de primă necesitate din resurse interne erau cu totul insuficiente. Rezervele de cereale din recolta anilor precedenți erau deja epuizate. Mai mult, România avea de restituit 30 000 de vagoane de cereale importate cu împrumut, în a doua jumătate a anului 1945, din U.R.S.S. pentru acoperirea deficitului cauzat de seceta din acel an.

Trebuiau satisfăcute obligațiile curente în anul în curs, care decurgeau din aplicarea diverselor prevederi ale Convenției de Armistițiu. Dintr-o țară exportatoare de cereale și produse agroalimentare, una din principalele surse de devize ale țării, România a devenit o țară importatoare de cereale pentru a salva populația de la înfometare.

Seceta a adus o adâncă perturbare în toate sectoarele de activitate, cu profunde implicații sociale și politice, provocând în același timp, pe fundalul greutăților generate de urmările războiului, o psihoză de panică ce s-a transformat treptat într-un factor activ de dereglare a vieții economice.

În afară de acțiunea oficială pe linie de stat, dusă de Comisia interministerială, s-a creat la 31 august 1946, în urma apelului unui grup de personalități, oameni de știință și cultură, artiști, Comitetul pentru Ajutorarea Regiunilor bântuite de Secetă (C.A.R.S.), care a stârnit un larg ecou în sufletele cetățenilor. La ajutorarea regiunilor afectate de secetă a contribuit și Apelul Patriarhului Nicodim al Bisericii Ortodoxe Române pentru sprijinirea regiunilor calamitate, îndeosebi a populației din zona Moldovei⁹. La acest Apel se adaugă și eforturile noului ierarh Iustinian Marina, episcop vicar de Iași la Mitropolia Moldovei

⁵ Florian Banu, *Calamități ale secolului al XX-lea: Foamea care a devastat Moldova în 1946-1947* în vol. „Arhivele Securității”, București, 2002, p.143.

⁶ Arhivele Naționale București, Fondul Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 153/1946, f. 267.

⁷ Idem, Dosar nr. 152/1946, f. 17 și f. 240.

⁸ Florian Banu, *op. cit.*, p.143

⁹ „Jurnalul de dimineață”, anul VIII din 28 august 1946.

și Sucevei, viitorul patriarh al României, de a alina suferințele populației din zonă, grav afectată de secetă.¹⁰

Activitatea C.A.R.S.-ului s-a îmbinat și a completat acțiunea oficială pe linie de stat. Atunci când colectările Comisiei interministeriale încetineau datorită diferitelor dificultăți, C.A.R.S.-ul își amplifică activitatea pentru a suplini minusurile înregistrate. Intensificările colectărilor oficiale în noiembrie 1946 și ianuarie, februarie 1947, au fost urmate de sporirea acțiunilor neoficiale ale C.A.R.S.-ului în lunile decembrie 1946 și martie 1947, care au adus astfel o contribuție de mare importanță materială și morală la traversarea momentelor dramatice ale secetei.

C.A.R.S.-ul a reușit să trezească interes și înțelegere față de cei năpăstuiți și nu numai în țară, ci și în afara hotarelor ei. Solidaritatea popoarelor străine, a diferitelor societăți de binefacere s-a manifestat în bună parte prin intermediul C.A.R.S.-ului căruia i se adresau pentru a oferi ajutorul lor poporului român și îndeosebi evreilor din țară. Lupta pentru salvarea populației înfometate din regiunile lovite de secetă, pentru ocrotirea copiilor sinistrați și asigurarea viitoarei recolte, a dat naștere unor copleșitoare acte de solidaritate națională. Activitatea CARS-ului a constituit, fără îndoială, un exemplu de mare voință națională, manifestat în momente deosebit de grele pentru poporul român, în special pentru Moldova.

În primele șase luni de la înființare, C.A.R.S.-ul organizase aproape 1200 de cantine, unde se hrăneau zilnic 13 000 de persoane. În aceeași perioadă fuseseră puși la adăpost în familii și cămine, în regiunile mai puțin afectate, 24 000 de copii¹¹. La jumătatea lunii mai 1947 numărul copiilor evacuați din regiunile deficitare în cele așa-zis excedentare crescuse la 51 313, iar cele 1756 de cantine înființate distribuiau zilnic 148 888 rații¹².

Pentru intensificarea și coordonarea centralizată de către stat a tuturor acțiunilor de combatere a efectelor secetei, Adunarea Deputaților a votat la 27 februarie 1947, la inițiativa guvernului, legea pentru înființarea Comisiei interministeriale și a Comitetelor pentru ajutorarea regiunilor bântuite de secetă, a căror activitate urma să se desfășoare timp de un an, termen care putea fi prelungit sau redus după necesitate¹³.

O problemă deosebită a constituit-o colaborarea C.A.R.S.-ului cu Apărarea Patriotică și alte organizații pentru transportarea și distribuirea ajutoarelor venite din străinătate sau pentru buna funcționare a cantinelor suedeze, înființate în Moldova de

¹⁰ *Biserica și stăpânirea politică 1918-1989, în "Dosarele Istoriei", nr. 11, 2002, p.38-39.* În satele din județele Moldovei erau purtate moaștele Sfintei Paraschiva de la Catedrala Mitropolitană din Iași pentru a ruga pe Dumnezeu să aducă ploaia atât de necesară recoltelor pârjolite de secetă. La aceste procesiuni religioase a participat și monahul de atunci Teocist, actualul patriarh al B.O.R (a se vedea și lucrarea recentă a tânărului istoric-George Enache, *Ortodoxie și putere politică în România contemporană. Studii și eseuri*, Editura Nemira, București, 2005, 591 p.)

¹¹ "Monitorul Oficial", Partea III (dezbaterile parlamentare), nr.37 (ședința din 26 februarie 1947), p.589.

¹² *Ibidem.*

¹³ "Monitorul Oficial", Partea I, nr. 68 din 22 martie 1947, p.2135-2136.

o societate din Stockholm, "Salvați Copiii"¹⁴. În mai 1947 C.A.R.S.-ul întreținea, în județul Iași, aproape 120 de cantine, la care mâncau peste 15 000 persoane (masa de prânz) în afara celor 1000 de copii cu 3 mese pe zi. Într-un an de activitate, prin intermediul C.A.R.S.-ului s-au distribuit în județul Iași, peste 3 600 000 mese, 126 000 kg de alimente numeroase obiecte de îmbrăcăminte etc.¹⁵.

O mare parte din ajutoarele primite din străinătate, deși unele urmăreau și interese politice, au fost îndreptate spre Moldova. În urma vizitei întreprinse de dr. Florica Bagdasar, ministrul Sănătății în Suedia, Societatea suedeză "Salvați copiii" s-a angajat să întrețină până la noua recoltă 20 000 copii din Moldova. În primele zile ale anului, a sosit în țară un prim și important transport suedez de alimente, medicamente și îmbrăcăminte, îndreptat în cea mai mare parte spre această zonă. Pentru județul Iași s-au organizat 3500 mese zilnic, din care 1800 în orașul reședință. În centrele de copii din Iași s-au repartizat 7500 kg de zahăr, iar pentru spitalele din localitate, 1000 paturi¹⁶.

Chiar și ajutoarele venite din străinătate au fost motiv de discordie între Crucea Roșie Română, care nu era încă controlată de comuniști, și C.A.R.S.-ul, obedient puterii comuniste. O mare problemă era distribuirea ajutoarelor trimise de „imperialiștii anglo-americani”. Vasile Luca a ținut să-i instruiască personal în acest sens pe membrii C.A.R.S.: „Trebuie să spunem fiecărui țăran că ciocolata aceasta de acolo e una, dar când cerem grâu nu ni se dă, caută să înfometeze și să cumpere conștiința lui împotriva democrației și a guvernului cu ciocolata.”¹⁷

Țările vecine, U.R.S.S., Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Bulgaria și Ungaria, deși confruntate și ele cu mari greutăți, au trimis unele ajutoare sau au găzduit copii români din zona lovită de secetă. Guvernul S.U.A. a trimis, în martie 1947, ajutor constând în hrană pentru 50 000 persoane pe timp de 16 zile, în pachete de alimente condensate și conservate¹⁸. La începutul lui aprilie a sosit la Iași, așa cum aprecia "Lupta Moldovei", darul poporului englez, constând în hrană pentru studenți, elevi și spitale¹⁹. S-au mai primit ajutoare din Franța, Olanda și Elveția²⁰. Dar, unele

¹⁴ Petre Țurlea, *Reconstrucția țării (1944-1947). Activitatea organizațiilor de masă democratice din județele Moldovei*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A.D. Xenopol", Iași, tom XXI, 1984, p.30. Asemenea cantine suedeze s-au înființat și în județul Covurlui în vol. "Arhivele Securității", București, 2002, p.276.

¹⁵ *Știți ce a făcut până în prezent C.A.R.S.-ul din Iași?* în "Lupta Moldovei", 29 octombrie 1947.

¹⁶ *20 de vagoane de alimente și îmbrăcăminte trimise din Suedia pentru copiii din Moldova*, în "Lupta Moldovei", 5 ianuarie 1947; *Guvernul a îndreptat toate ajutoarele trimise de poporul suedez spre Moldova*, în "Lupta Moldovei", 28 ianuarie 1947; *Înființarea cantinelor suedeze*, în "Lupta Moldovei", 31 ianuarie 1947.

¹⁷ Apud Florian Banu, *op cit*, p. 149.

¹⁸ "Lupta Moldovei", 18 martie 1947.

¹⁹ *Ibidem*, 3 aprilie 1947.

²⁰ Gheorghe Zaharia (coordonator), *Iașul în lupta revoluționară și democratică*, Iași, 1979, p.362. Din Argentina s-a achiziționat porumb la prețuri ce depășeau prețurile mondiale, statul român fiind păgubit cu patru milioane de dolari (Florian Banu, *Calamități ale secolului al XX-lea: Foamea care a devastat Moldova în 1946-1947* în vol. „Arhivele Securității”, București, 2002, p.143).

alimente nu au fost trimise la cei care aveau nevoie de ele, ci au fost însușite de cei care le primeau sau au fost distribuite pe considerente politice.

Arhivele dețin înregistrări, uneori laconice și seci, altele de un tragicism impresionant pe această temă. O notă informativă, din 4 februarie 1947, adresată Ministerului de Interne vorbește tocmai despre nemulțumirile populației. În special, știrile din Moldova erau caracterizate ca “foarte dureroase”. În această zonă, porumbul se vindea cu 20-25000 de lei kilogramul, cerealele trimise de guvern se dovedeau insuficiente, în timp ce foamea și lipsurile se arătau necruțătoare. În consecință, se semnalau cazuri în care populația se hrănea cu făină de ghindă sau turte de floarea soarelui provenite de la fabricarea uleiului (“și chiar această nutriție nu și-o pot permite decât o dată la 2-3 zile”). În județele Botoșani, Dorohoi, Tecuci și Buzău apăruseră cazuri mortale de inanție. Anumite familii de moldoveni credeau că pot depăși criza părăsindu-și gospodăriile și îndreptându-se spre alte regiuni, în care sperau să-și asigure hrana zilnică²¹.

Aceste veritabile refugii luau proporții, grupurile fiind tot mai numeroase, punând autoritățile într-o vădită dificultate. Zonele vizate de cei plecați să se aprovizioneze erau îndeosebi Bihorul, Banatul și Oltenia. Gările din Oradea, Arad, Timișoara, Craiova, Roșiorii de Vede au fost spre sfârșitul lunii noiembrie și începutul lunii decembrie 1946 asaltate de așa-ziii “trăistari”, oameni veniți cu traista după alimente.²² Aceste plecări în masă au îngrijorat autoritățile comuniste deoarece “de această situație au început să profite membrii partidelor din opoziție care în mod fățiș provoacă populația la acte de nesupunere, manifestări rasiale, în scopul de a discredita guvernul și regimul democratic”.²³ Situația populației din Moldova devenise de nesuportat. În decembrie 1946, Inspectoratul de Jandarmi Suceava raporta că din cauza lipsei cerealelor, o parte din populație se hrănește cu apă și sare. În județul Dorohoi, din totalul de 45 de comune, în 39 din ele populația se confruntă cu mari lipsuri. În comune precum Coșușca, Borzești, Avrămeni, oamenii nu mâncau decât o dată pe zi. Din județul Botoșani plecaseră din cauza foametei 136 de familii întregi și numeroși capi de familie”.²⁴

“La punctele unde sunt instalate cordoane de baraj pentru trenurile foametei, Filiași-Piatra, în timpul operațiunilor de control și confiscare se petrec scene penibile și cu adevărat înduioșătoare. Noaptea, când sosesc trenurile foametei în aceste gări, se aud până departe vaiete, blesteme și tot felul de sudălmii adresate Armatei și celor ce le iau sacii cu cereale atât din partea celor năpăstuiți cât și din partea călătorilor, care se asociază la vociferări și huiduieli în masă. Aceste scene sfâșietoare, ce se petrec la controlul fiecărui tren, au ecouri serioase în masa publicului călător. Cu ocazia acestor operațiuni se comit și tot felul de abuzuri, astfel:

celor ce li se confiscă cereale nu li se lasă nici cotă liberă de transport (20 kg mălai și 3 kg pâine);

²¹ Gheorghe Onișoru, *Foamea din 1947. Moldoveni în Banat*, în “Analele Sighet”, III, *Amul 1946-începutul sfârșitului*, București, 1996, p.236.

²² Florian Banu, *op cit*, p. 145.

²³ Arhivele Naționale București, Fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi*, dosar 253/p. 43.

²⁴ *Ibidem*, f. 592.

sacii sunt aruncați din tren, se rup, iar cerealele se împrăștie prin zăpadă sau noroi;

pentru cerealele confiscate, nu se eliberează nici un fel de dovadă din care să rezulte cantitățile ridicare și nici nu se achită contravaloarea;

Chiar călătorii care transportă mai mulți saci renunță la reclamație dacă reușea să scape măcar unul. Se fac comentarii defavorabile pentru motivul că din Moldova li se dă autorizație de călătorie pentru a veni în Oltenia și a cumpăra cereale. De asemenea, în localitățile excedentare li se îngăduie achiziționarea de cereale la libera tranzacție și în gări se permite încărcarea, pentru care se plătesc taxe de transport, iar la punctele de baraj li se confiscă tot ce cu mari sacrificii și cheltuieli au putut achiziționa.²⁵

Situația catastrofală este surprinsă și în nota Siguranței din 5 iulie 1947, în care se comenta că sătenii din mai multe comune ale județului Tecuci, din cauză că s-au hrănit numai cu verdețuri, au mâinile și picioarele umflate, fiind în stare gravă²⁶.

Plecarea moldovenilor spre sud-vest din noiembrie-decembrie 1946 a fost determinat de faptul că ultimele rezerve ale populației din Estul țării au fost epuizate. De aceea, numeroși țărani și-au pus speranța de a se putea aproviziona cu cereale din zonele așa-zise excedentare, Oltenia și Banat. Printr-o scrisoare trimisă de Direcția Poliției de Siguranță, cu nr. 301 266/ din 12 octombrie 1946 și adresată Ministerului Agriculturii și Domeniilor, Comisiei Comandamentului Unic pentru combaterea secetei, în legătură cu aflulul de populație afectată de secetă din Moldova în unele județe din Oltenia, se menționa că în zonă sosesc aproximativ 10 000 de locuitori, în vederea aprovizionării cu grâu și porumb. Fiind în număr mare, aceștia aglomerează trenurile de pe liniile Craiova-Calafat, Craiova-Turnu Severin și Piatra Olt-Corabia, răspândindu-se în comunele din județele Dolj, Romanați și Mehedinți, de unde cumpărăr cereale, plătind prețuri foarte mari și ridicând zilnic din aceste județe circa 200 de vagoane de cereale²⁷ "Acești locuitori, în ultima vreme, au devenit agresori, luând cu forța din gări vagoane goale pe care le încarcă cu cereale cumpărate de ei, după care se așează înaintea trenurilor de persoane, cerând ca locomotivele acestora să le fie puse la dispoziție pentru a-și transporta cerealele cumpărate"²⁸ Autoritățile se așteptau la aceste acțiuni ale populației, întrucât aveau numeroase semnale asupra realităților din Moldova. Astfel, în sinteza Inspectoratului General Administrativ Iași pe luna septembrie 1946 la capitoul Starea de spirit se constată faptul că "lipsa de alimente dă o stare de îngrijorare pentru majoritatea populației. În special pătura țărănimii, funcționarii și intelectualitatea trăiesc un adevărat calvar. Economatele fac eforturi, dar nici ele nu pot aduce alimente care pot fi acoperite de salariile actuale."²⁹ Cele mai afectate de secetă erau județele Iași, Fălciu și Vaslui. În aceste regiuni populația rurală locuia în mare parte în bordeie. Întinse zone erau ruinate și lipsite de

²⁵ *Ibidem*, p.240. În ultima vreme istoria orală ne aduce informații relevante despre problema foametei din anii 1946-1947.

²⁶ Arhivele Naționale București, Fond Ministerul de Interne, direcția Administrației de Stat, dosar 55/1947, f.49.

²⁷ Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității, 23 august 1944-30 august 1948*, vol. I, București, 1997, p.324.

²⁸ *Ibidem*

²⁹ D.J.A.N. Iași, Fond Inspectoratul General Administrativ Iași, dosar 4/1946, f. 7.

alimente. Ca urmare a acestei situații s-au luat măsuri de scoatere a copiilor din aceste zone și cazarea lor în cămine sau la familii din regiuni neafectate de secetă, trimiterea de urgență a unor cantități de alimente în județele cele mai afectate, cât și acțiuni împotriva speculanților de vite. Aceștia, profitând de lipsa de nutreț pentru animale și de disperarea oamenilor înfomețați cumpărau vitele la prețuri de nimic sau făceau troc, oferind un kilogram de grâu pentru kilogramul de carne.³⁰

Din nefericire pentru moldoveni, care își puneau speranțele în zonele mai puțin afectate de secetă și în acestea exista o stare tensionată, întrucât aici cerealele se rechiziționau pentru cote. Totuși, mișcările spre Oltenia și Banat căpătaseră deja o proporție de masă în toamna lui 1946. Astfel, prin nota informativă nr. 320 din 5 decembrie 1946, Legiunea de Jandarmi Vlasca informa Inspectoratul General al Jandarmeriei că “în județul nostru vin după cereale o mulțime de bărbați, femei și copii din regiunile secetoase, mai des din Moldova, aducând cu ei pentru vânzare fel de fel de articole de îmbrăcăminte și casnice, proprietatea lor, de care se dispensează numai pentru a avea făină și mălai. Alții care nu mai aveau ce vinde, vin în comune și cerșesc sau se angajează în serviciul celor care au, numai pe mâncare. Sunt într-o stare îngrijorătoare, dezbrăcați, slabi și bolnavi, alarmând starea de spirit de la noi, cărora le furnizează fel de fel de informații: că mor de foame, că nu li se dă nici un ajutor, că au vândut vitele și tot ce au avut etc.”³¹

Ajunși în Banat, unde existau încă surse de procurare a cerealelor pentru cei care aveau cu ce plăti, moldovenii se loveau de altă piedică: cea a transportului grâului și porumbului atât de greu obținut. Un incident grav s-a petrecut în seara zilei de 29 noiembrie 1946, în gara Timișoara. Astfel, câteva sute de moldoveni au ocupat trenul personal nr.1096 cu cereale. Intervenția unui detașament de poliție, trimis de Chestură, s-a dovedit inefficientă, polițiștii fiind nevoiți să se retragă. Spiritele au fost liniștite în urma intervenției unei companii comandate de un maior, timiș de Garnizoană. În cele din urmă trenul a putut părăsi gara dereglând totuși cu câteva ore mersul normal al altor garnituri³².

Inspectoratul de Jandarmi Craiova semnalează că trenurile de persoane și marfă sunt aglomerate cu locuitori, din regiunile înfometate, porniți în căutare de cereale. Pe raza Inspectoratului însă sunt puțini și izolați. Operațiunile de evacuare continuă în liniște. În cadrul acestora, în gara Piatra-Olt s-au confiscat 210 kg de porumb, 125 kg de grâu, 202 kg făină de grâu, care au fost predate I.N.COOP-ului. Nu s-au produs incidente.

Inspectoratul de Jandarmi Galați informează că operațiile de triere a călătorilor și evacuarea lor din trenuri se desfășoară în ordine. Legiunea de Jandarmi Râmnicu-Sărat raportează că în ziua de 13 noiembrie 1946 s-au confiscat în gara Râmnicu-Sărat patru vagoane de porumb colectate din comuna Cărpiniș, județul Timiș pentru comuna Dumitrești (județul Râmnicu-Sărat). În gările Adjud, Mărășești și Focșani au fost întorși din drum în ultimele 24 de ore un număr de aproximativ 350

³⁰ Florian Banu, *Calamități ale secolului al XX-lea: Foametea care a devastat Moldova în 1946-1947* în vol „*Arhivele Securității*”, București, 2002, p.142

³¹ *Ibidem*, f.104.

³² Apud Gh. Onișoru, *Foametea din 1946. Moldovenii...*, p.239.

locuitori care mergeau spre Oltenia și Muntenia³³ Se mai menționa faptul că populația județului Putna manifestă tendințe de agitație, datorită lipsei de alimente. De aceea, era necesară luarea de măsuri urgente de apovizionare cu cereale de către autorități.

Inspectoratul de Jandarmi Timișoara, semnala că în ultimele 24 de ore au fost trimiși înapoi 60 de moldoveni. De asemenea, se mai menționa faptul că pe raza județului Timiș-Torontal se mai găseau aproximativ 100 de moldoveni³⁴.

Legiunea de Jandarmi Bacău raporta la 30 decembrie 1946: “sunt foarte dese cazurile când sunt văzute pe ulițele satului femei cu copii în brațe plângând de foame și locuitori adunându-se în fața primăriilor cerând să se aducă grâu și porumb că mor de foame”.³⁵ În același timp Legiunea de Jandarmi Fălciu anunța că țăranii și-au pierdut și încrederea în guvern și că sunt foarte probabile mișcări de revoltă și avertiza

”Cu puținele forțe ale Jandarmeriei și Poliției locale nu se vor putea opri masele înfometate”.³⁶ Starea de spirit era similară și în Vaslui. În numeroase comune numărul celor lipsiți de hrană cercuse de la 50% la 85% și, ca urmare, furturile crescuseră considerabil. Autoritățile comunicau guvernului că mortalitatea crește îngrijorător și că se așteaptă din zi în zi la acte violente.³⁷

Principala grijă a autorităților din lunile decembrie 1946 și ianuarie 1947 nu era cum să asigure aprovizionarea ritmică a regiunilor înfometate, ci cum să-i împiedice pe oameni să plece după cereale în zonele excedentare. În regiunile secetoase au fost puse la dispoziția stațiilor C.F.R. gărzi de jandarmi care să împiedice îmbarcarea locuitorilor în trenuri și deplasarea lor spre regiunile cu excedent de cereale. Inspectoratul de Jandarmi Galați raporta la 1 decembrie 1946 instalarea de gărzi în stațiile Galați, Brăila, Focșani, Tecuci, Mărășești.³⁸

În același timp situația din Moldova devenea tragică. Până în ianuarie, populația ce locuia de-a lungul Prutului se mai hrănea cu ciulinii de baltă, iar cei din apropierea pădurilor mâncau ghindă, dar în scurt timp și aceste “alimente” se terminaseră. Legiunea de Jandarmi Fălciu raporta, în data de 7 ianuarie, că în comunele județului “se văd oameni lipsiți de vlagă, care abia își mai pot duce picioarele, poticnindu-se la fiecare pas”. În comuna Hoceni mai multe familii își astâmpărau foamea mâncând humă, iar în comuna Duda un locuitor a fost găsit mort de foame în locuință alături de o opincă pe care o mâncase pe jumătate.³⁹

Inspectoratul de Jandarmi Iași anunța că în cazul în care nu se aduc cereale, populația de pe teritoriul Inspectoratului riscă să moară de foame în proporție de 65-75%. Pe teritoriul județului Vaslui populația mânca la două-trei zile o zeamă din turte de floarea-soarelui, terci de țărâțe și făină de ghindă.

Pe fondul acestor suferințe cumplite ale majorității populației, un grup de afaceriști fără scrupule nu au ezitat să facă avere speculând lipsurile celorlalți.

³³ *Ibidem*, p.240.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Arhivele Naționale București, Fond Inspectoratul Regional de Jandarmi, dosar 122/1946 p.32.

³⁶ *Ibidem*, f. 33.

³⁷ *Ibidem*, f. 40.

³⁸ *Ibidem*, dosar 97/1946, f. 22.

³⁹ Florian Banu, *op cit*, p147.

Deoarece o parte din negustorii care se ocupau cu specula de cereale erau evrei, Jandarmeria și Poliția anunțau cu îngrijorare o creștere a antisemitismului.⁴⁰

Operațiunile Inspectoratului General al Jandarmeriei au continuat, rezultatele fiind centralizate din 24 în 24 de ore. Principalul lor efect a fost punerea situației sub control polițienesc la sfârșitul anului 1946, fără însă a se putea satisface nevoile de hrană ale populației. Fenomenul era departe de a fi stopat. Putem aminti situația din stațiile C.F.R. Recea și Potcoava din județul Olt, unde tocmai coborâseră 1000 de înfometați care au luat drumul spre Sud, luându-se măsuri pentru întoarcerea lor.

Cercetările despre foametea din anii 1946-1947 și plecările populației din Moldova în Sudul țării și Banat nu sunt încă elucidate, iar corelarea datelor de arhivă cu cele oferite de istoria orală, vor putea, fără îndoială, să ofere materialul suficient pentru o lucrare monografică asupra acestei realități din România. Dacă în Basarabia – foametea s-a datorat în mare măsură acțiunilor ineficiente, premeditate ale regimului sovietic, în Moldova dintre Carpați și Prut – autoritățile cu foarte mare greutate au reușit să facă față groaznicului calvar de care a fost bătută populația din această parte a țării. De aceea, unii istorici contemporani nu ezită să vadă foametea ca o componentă a impunerii comunismului în zonă⁴¹.

RESUME

Dans cet article-on présente là réquelques aspects de la famine et situation dramatique des différentes categories sociales de ces années de transition vers les monde communiste dans Moldavie, le premier qui a été marqué par les flammes de la deuxième conflagration mondiale..

⁴⁰ *Ibidem*, p. 148.

⁴¹ Vezi în aceste sens Anatol Petrencu, *Înfometarea – element al politicii totalitarismului*, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 3-4/1999, p.113-116; Elena Șiscanu, *Înfometarea și legea în R.S.S.M. (1946-1947)* comunicare prezentată la simpozionul „Cercetare și istorie într-un nou mileniu”, Galați, 3-5 mai 2001; Spre o astfel de concluzie ne pot conduce și punctele 13-14 din Directiva K.G.B. din 2 iunie 1947 pentru implantarea comunismului în Polonia; Vezi în acest sens, Gheorghe Buzatu, Mircea Chirițoiu – eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele sovietice (1944-1989)*, vol.I, București, 1998, p.77.

ASPECTE PRIVIND EPURĂRILE POLITICE DESFĂȘURATE ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ A JUDEȚULUI VASLUI ÎNTRE 1945 - 1947

Florin Georgescu

Procesul epurărilor politice, desfășurat în România între 1945 și 1947, a cuprins totalitatea domeniilor de activitate, de la administrația publică centrală și locală, aparatul justiției, unitățile economice, armata, în special corpul ofițeresc susținător al monarhiei constituționale și al regimului democratic, structurile Ministerului de Interne, învățământul, mediul scriitorilor, artiștilor și oamenilor de cultură, presa scrisă și radiofonică, mediul confesional.

Procesul s-a desfășurat intens în perioada 1945 – 1947, ceea ce a urmat din acest punct de vedere după 1947 reprezentând doar un proces de amploare redusă care nu putea consolida puterea comuniștilor mai mult decât exista în acel moment, lucrarea de față propunându-și să surprindă acțiunile de înlăturare a persoanelor incomode din punct de vedere politic, existente în cadrul administrației publice locale a județului Vaslui, acțiuni desfășurate de comuniști pentru instaurarea la nivel național a regimului partidului unic.

Epurările politice au reprezentat calea eficace de instaurare a dominației Partidului Comunist. Teama oamenilor de a rămâne fără loc de muncă i-a determinat pe aceștia să accepte noile condiții de viață pentru a nu ajunge în situația de a rămâne pe drumuri.

În perioada 1944 – 1945, România, la fel ca și celelalte țări ocupate de sovietici, a fost supusă unui proces de pre-comunizare.

Au fost constituite guverne de coaliție având la origini așa-numitele "fronturi". În octombrie 1944, s-a înființat Frontul Național Democrat, format din P.C.R. și P.S.D. Reprezentanții acestei coaliții au intrat în cel de-al doilea Guvern condus de generalul Constantin Sănătescu (noiembrie – decembrie 1944) și apoi în Guvernul prezidat de generalul Nicolae Rădescu (decembrie 1944 – martie 1945). Reprezentarea Partidului Comunist în al doilea Guvern al generalului Sănătescu a determinat sporirea influenței acestei formațiuni politice care ajunsese să controleze portofoliile justiției (Lucrețiu Pătrășcanu), transporturilor (Gheorghe Gheorghiu-Dej) și postul de secretar de stat, la Ministerul de Interne prin Teohari Georgescu care era însărcinat chiar cu sectorul administrației publice centrale și locale.

Odată instalați în aceste posturi-cheie reprezentanții comuniști au invocat argumentul epurării antifasciste, noțiune care dădea posibilitatea unor interpretări cu privire la persoanele care urmau să fie înlăturate. Acest proces de epurare viza reorganizarea, conform propriilor interese, a principalelor instituții ale statului, între acestea aflându-se și administrația publică locală, cu referire în cazul lucrării de față la administrația locală a județului Vaslui.

După ce a făcut primii pași spre cucerirea puterii prin impunerea Guvernului Petru Groza, Partidul Comunist a întreprins schimbări importante în administrație (mai 1945). În fiecare județ au numit prefecti comuniști și au creat consilii cu puteri lărgite, pe care le dominau.

Epurările pe criterii politice au avut ca suport teoretic o serie de acte normative referitoare la administrația publică centrală și locală, acte de care s-au prevalat autoritățile comuniste pentru îndepărtarea tuturor celor care se opuneau măsurilor adoptate și a celor care își păstrau un statut de neutralitate din punct de vedere politic. Principiul care a stat la baza acțiunilor Partidului Comunist a fost: "Cine nu este cu noi, este împotriva noastră"

Principalele acte normative care au reprezentat baza teoretică a procesului epurărilor pe criterii politice în domeniul analizat în cadrul acestui studiu au fost:

- a). Legea nr. 461/septembrie 1944, privitoare la purificarea administrațiilor publice;
- b). Legea nr. 486/octombrie 1944, privitoare la purificarea administrațiilor publice;
- c). Legea nr. 594/noiembrie 1944, de modificare a legii nr. 486 din 1944, privitoare la purificarea administrațiilor publice.
- d). Legea nr. 217/martie 1945, pentru purificarea administrațiilor publice.

Aceste acte normative au reprezentat mijlocul prin care Partidul Comunist urma să-și transpună în practică acțiunea de înlăturare din cadrul administrației publice centrale și locale a tuturor celor care nu se încadrau în politica promovată de autoritățile comuniste. Scopul acestor legi și acte normative era acela al finalizării procesului de instaurare a regimului de "democrație populară".

În vederea asigurării victoriei în alegerile din 19 noiembrie 1946, Guvernul dr. Petru Groza a adoptat o nouă lege electorală la 15 iunie 1946 și care se poate înscrie în suita de acte normative care au stat la baza epurărilor politice și la nivel local din perioada 1945 – 1947. Legea excludea de la vot orice persoană suspectă de a fi colaborat cu fascismul.

În ceea ce privește procesul epurărilor politice în cadrul administrației publice locale a județului Vaslui, desfășurat în perioada 1945 – 1947, ne stau mărturie o serie de documente de arhivă care vin să ilustreze amploarea acestei acțiuni care urmărea impunerea brutală a controlului noilor autorități comuniste și la nivelul acestui județ din estul țării.

Epurarea pe criterii politice, ca și în alte județe, a vizat funcționarii Prefecturii Vaslui, pretorii județeni, funcționarii comunali (notari, secretari de primării). Aceste categorii de funcționari enumerate reprezentau în special partidele politice din opoziție, cu precădere Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal dar proveneau și din rândurile Partidului Social-Democrat prezidat de Constantin Titel-Petrescu, formațiune politică încă reprezentată în Guvernul dr. Petru Groza, format la 6 martie 1945.

O dovadă a procesului de înlăturare pe criterii politice din cadrul administrației publice locale vasluiene a funcționarilor publici incomozi o reprezintă Procesul-verbal al ședinței din 1 mai 1945 a Comisiunii de Epurare a Funcționarilor Județeni și Comunali din județul Vaslui

Punctul 2 al Ordinii de zi a avut în vedere situația “funcționarilor administrativi și comunali din județ, notari, secretari, casieri comunali, impiegați și telefoniști”¹, Comisia de Epurare hotărând că notarii Aurel Andriescu, Mihai Netedu, și secretarii comunali Vasile Leonte, Vasile Burlacu și Gheorghe Găină “s-au făcut vinovați de acțiuni antidemocratice, subversive și antisovietice, abuzuri grave, jafuri, legionarism, asupra evreilor ce au fost evacuați în anul 1941.”²

Hotărârea Comisiei de Epurare s-a concretizat ulterior sub forma unui tabel care îi cuprindea pe cei 5 funcționari administrativi și comunali din județul Vaslui, propuși pentru epurare, tabel prezentat în anexa lucrării de față.

Ca și în cazul altor documente oficiale, importantă a fi evidențiată terminologia utilizată, respectiv “acțiuni antidemocratice, subversive și antisovietice”, terminologie care lăsa loc la interpretări, creând premisele aducerii în fața instanței a opozițiilor politici, în fapt acesta fiind scopul real al autorităților instalate cu sprijinul politico-militar sovietic la 6 martie 1945.

Acest document constituie unul dintre nenumăratele dovezi ale acțiunilor desfășurate de Partidul Comunist pentru a-și impune controlul asupra întregii administrații publice locale, înlăturând din viața publică pe toți cei care nu se aliniau la politica acestei formațiuni politice sprijinită intens de către Uniunea Sovietică. Politica respectivei formațiuni politice urmărea comunizarea țării la nivelul întregii țări și în toate domeniile de activitate, din acest motiv fiind necesară impunerea controlului până la nivelul ierarhic cel mai scăzut al administrației de stat, inclusiv în comune și sate.

Modalitatea cea mai des uzitată în privința epurărilor pe criterii politice era aceea a deciziilor ministeriale, semnate de ministrul afacerilor interne, comunistul Teohari Georgescu. Trebuie menționat că în cadrul departamentelor care depindeau de Ministerul Afacerilor Interne se afla și cel al Administrației de Stat, astfel că Partidul Comunist avea posibilitatea de a acționa fără piedici în cadrul procesului de înlăturare a adversarilor politici din cadrul administrației publice centrale și locale.

Aceste decizii ministeriale aveau la bază legea nr. 217 din 30 martie 1945, pentru purificarea administrației publice, precum și propunerile prefectilor și primarilor de municipii și orașe reședință din țară, respectând legea menționată.

O decizie ministerială care cuprinde și funcționari din administrația locală a județului Vaslui a fost și cea cu nr. 20.088/28 iulie 1945 a Direcției Administrației de Stat din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Decizia avea în vedere prevederile articolelor 2, 3 și 7³ din legea nr. 217/1945, pentru purificarea administrației publice, apărută în “Monitorul Oficial” nr. 74 din 30 martie 1945.

¹ A.N.I.C., Fondul *Ministerul de Interne. Direcția Administrației de Stat (1928 – 1949)*, Dosar 173/1945, fila 2.

² Idem, fila 3.

³ Art. 2. Vor putea fi îndepărtați din serviciu, fără nici o indemnitate funcționarii și salariații prevăzuți la articolul 1, care:

a). Au colaborat sub orice formă pentru realizarea intereselor și scopurilor hitleriste sau fasciste în România, precum și cei care din proprie inițiativă au participat la manifestațiuni de orice fel pentru determinarea unei opinii publice, favorabile scopurilor fasciste sau hitleriste;

Conform acestei hotărâri ministeriale, erau îndepărtați din serviciu în conformitate cu articolele 2 și 3 din legea nr. 217/1945, 4 funcționari, respectiv Iulian D. Dumitru, șef de serviciu cu 3 gradații în cadrul Primăriei orașului Vaslui, Vasile Mihoci, șef de serviciu cu 3 gradații în aceeași instituție administrativă, Corneliu Meza, șef de birou cu 3 gradații la Primăria vasluiană și Ilie Sandu, supraveghetor în cadrul Serviciului de Exploatare a Primăriei orașului Vaslui.

În cazul a 2 dintre funcționarii amintiți, în urma prezentării memoriilor acestora și anchetelor efectuate de către autorități, s-a hotărât revenirea asupra deciziei de îndepărtare din serviciu.

În această situație fericită s-a aflat Vasile Mihoci căruia, în urma cercetărilor efectuate, i "s-a constatat nevinovăția sa completă și că i s-au aplicat în mod greșit prevederile legii 217/1945."⁴

Într-o situație similară s-a aflat și Corneliu Meza, șef de birou, asupra căruia s-a revenit în privința îndepărtării din serviciu, prin decizia ministerială nr. 32.710/1 octombrie 1945.

Ulterior, în cursul anului 1946, atât șeful de serviciu Vasile Mihoci cât și șeful de birou Corneliu Meza, apar din nou ca fiind îndepărtați din serviciu împreună cu alți 10 funcționari administrativi care activau în județul Vaslui.

Astfel, prin decizia ministerială nr. 18.595/25 aprilie 1946, semnată de ministrul de interne Teohari Georgescu, se prevedea îndepărtarea din serviciu fără nici o indemnizație în conformitate cu prevederile articolului 2 literele c și d și a articolului 7 din legea privind purificarea administrației publice și a propunerilor făcute de Prefectura județului Vaslui, a 12 funcționari de stat județeni și comunali din administrația județeană vasluiană.

b). Au activat sub orice formă în scopul instaurării sau menținerii regimurilor dictatoriale în România;

c). Au activat în mișcarea legionară sau în alte mișcări cu caracter fascist, hitlerist sau rasial, precum și acei care au făcut parte din organizațiuni politice sau paramilitare, hitleriste sau fasciste, ori urmărind asemenea scopuri;

d). Prin modul în care și-au îndeplinit funcțiunea sau prin orice mijloc de publicitate sau propagandă, au luat atitudine antidemocratică;

e). Au comis crime, declcte, acte de teroare, ori alte acte de violență fizică sau morală, fie din proprie inițiativă, fie pentru executarea misiunilor încredințate.

Art. 3. Vor putea fi îndepărtați din serviciu, funcționarii și salariații, prevăzuți la art. 1, care după 23 August 1944, au întreprins, sau care vor întreprinde în viitor vreo acțiune sau vreun fapt din cele arătate la art. 2, precum și acei care prin acțiunile lor politice, împiedică în orice mod buna funcționare a serviciului public sau turbură relațiunile dintre România și aliații săi.

Art. 7. Îndepărtarea din serviciu, definitivă sau temporară, a funcționarilor. salariaților și angajaților, cum și încadrarea acestora, se va face de ministrul respectiv prin decret regal, sau decizie ministerială, după dispozițiunile Codului funcționarilor publici sau ale legilor speciale.

Legea nr. 217/1945 pentru purificarea administrațiilor public "Monitorul Oficial", partea I, nr. 74/30 martie 1945, pag. 2433 - 2434.

⁴ A.N.I.C., Fondul Ministerul de Interne. Direcția Administrației de Stat (1928 - 1949), Dosar 173/1945 - Decizia ministerială nr. 32.728/1.10.1945.

Cei 12 funcționari erau acuzați că “au activat în mișcarea legionară sau în alte mișcări cu caracter fascist, hitlerist sau rasial și care prin activitatea lor și prin modul cum și-au îndeplinit funcțiunea, au luat atitudine antidemocratică.”⁵

Cei 12 funcționari erau următorii:

1. ANDREESCU Aurel, notarul comunei Tâncaja;
2. NETEDU Mihai, notarul comunei Țibara;
3. CALU Simion, notarul comunei Ivănești;
4. **MEZA Corneliu, șef de birou în cadrul Primăriei orașului Vaslui;**
5. LEONTE Vasile, secretarul Primăriei comunei Gărceni;

1. CIOBANU Nicolae, notarul comunei Brodoc;
2. BURAGA Iancu, notarul comunei Draxeni;
3. SCUTARU Constantin, notarul comunei Zapodeni;
4. CHIRIAC Gheorghe, notarul comunei Armășoia;
5. **MIHOCI Gheorghe, șef de serviciu în cadrul Primăriei orașului**

Vaslui;

6. BURLACU Vasile, secretarul Primăriei comunei Tunaueji;
7. GĂINĂ Gheorghe, secretarul Primăriei comunei Chițac.

Represiunea declanșată de P.C.R. a urmărit distrugerea societății civile și a oricărei forme de opoziție anticomunistă, constând totodată în înlăturarea și din administrația locală a opozanților.

Evenimentele petrecute în cursul anului 1947 și 1948 se datorează acaparării integrale a puterii de către comuniști, în special odată cu constituirea Partidului Muncitoresc Român, moment petrecut la scurt timp după lichidarea brutală a opoziției politice democratice și după înlăturarea monarhiei constituționale, acest episod, respectiv formarea partidului unic, constituind una dintre cele mai importante componente ale instaurării unui regim totalitar, în acest caz a regimului totalitar comunist.

Prin acțiunea cunoscută sub denumirea de epurări politice s-a avut în vedere deschiderea drumului spre comunizarea societății românești care a constat și în înființarea noilor instituții statale la nivel local, Consiliile Populare, existența unor funcționari supuși necondiționat Partidului Comunist fiind esențială în procesul de instaurare a regimului de “democrație populară”.

Anexa lucrării “Aspecte privind epurările politice desfășurate în administrația publică locală a județului Vaslui între 1945 - 1947”

Tabel elaborat de Biroul Administrativ al Prefecturii Județului Vaslui cu privire la funcționarii administrativi și comunali din județul Vaslui, propuși pentru epurare

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fondul Ministerul de Interne.
Direcția Administrației de Stat (1928 – 1949), Dosar 173/1945, fila 4.

⁵ A.N.I.C., Fondul *Ministerul de Interne. Direcția Administrației de Stat (1928 – 1949)*, Dosar 173/1945, filele 86, 92.

Nr. crt.	Nume și Prenume	Funcțiunea	Motivul pentru care se propune epurarea	Observații
1.	Andriescu Aurel	Notar	Acțiune antidemocratică, subversivă și antisovietică, abuzuri grave, jafuri, legionarism	
2.	Leonte Vasile	Secretar comunal	Idem	
3.	Netedu Mihai	Notar	Idem	
4.	Burlacu Vasile	Secretar comunal	Idem	
5.	Găină Gheorghe	//	Idem	

Se certifică de noi exactitatea prezentul tablou

PREFECT,

Șeful Serviciului,

semnătură indescifrabilă

semnătură indescifrabilă

BIBLIOGRAFIE**IZVOARE**

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale. Fondul *Ministerul Afacerilor Interne. Direcția Administrației de Stat (1945 – 1947)*. INV. 1689, Dosar 173/1945, filele 2 - 4, 7, 85, 86, 92.
2. *Monitorul Oficial* nr. 216/19 septembrie 1944, partea I, p. 6348 – 6349.
3. *Monitorul Oficial* nr. 233/8 octombrie 1944, partea I, p. 6559 – 6560.
4. *Monitorul Oficial* nr. 273/ 24 noiembrie 1944, partea I, p. 7613.
5. *Monitorul Oficial* nr. 74/30 martie 1945, partea I, p. 2433 – 2434.

L'ASPECTS DE L'EPURATIONS POLITIQUES DANS L'ADMINISTRATION LOCALE DE LA DEPARTEMENT VASLUI ENTRE 1945 ET 1947**RÉSUMÉ**

Le procès des l'épurations politiques a représenté un phénomène caractéristique pour la région est-européenne qui a été dominé par l'Union Soviétique pour cinquante ans.

La Roumanie a connu ce procès et l'administration publique locale a été visé tout particulièrement.

Par ce procès le Parti Communist Roumain a éliminé des fonctionnaires incommodes de l'administration locale pour l'instauration du régime communist dans la Roumanie.

PRACTICI TOTALITARE - DISLOCAREA COPIILOR DIN MOLDOVA ÎN TIMPUL FOAMETEI DIN 1946-1947

Florian Banu

Principalul beneficiu al controversatului act de la 23 august 1944 a fost acela că a ferit, fără îndoială, cea mai mare parte a teritoriului României de dezastrele provocate de trecerea liniei frontului. Nu au putut fi evitate însă pagubele uriașe provocate de noii aliați sovietici. Armata Roșie, în scurgerea sa inexorabilă peste teritoriul României, a produs jafuri enorme care nu au putut fi niciodată cuantificate cu precizie.

La pagubele¹ cauzate de luptele din Moldova din primăvara și vara anului 1944 și la jafurile amintite s-au adăugat efectele articolelor cu conținut economic din Convenția de Armistițiu încheiată la 12 septembrie 1944 la Moscova. Pentru satisfacerea necesităților Armatei Roșii, România livrase până la 31 mai 1945 următoarele cantități de alimente: 15 357 vagoane de cereale și derivate, 10 407 vagoane de leguminoase și zarzavat, 1 885 vagoane de carne, 387 vagoane de conserve de carne, 163 vagoane de grăsimi, 124 vagoane de produse lactate, 88 vagoane de pește, 27 vagoane cu delicatose și 20 vagoane cu fructe și derivate.² Pentru executarea art. 11 din Convenția de Armistițiu, România mai livrase, în același interval, 34 988 vagoane de cereale precum și 8 662 bucăți vite.³ În afară de livrările și restituirile făcute de România în baza art. 10, 11 și 12 ale Convenției de Armistițiu, cantități importante de bunuri au fost ridicate de Armata Roșie și scoase din țară. Trupele rusești au fost surprinse de abundența de alimente din România și rapoartele

¹ Într-o „Dare de seamă asupra situației economice și sociale a județului Iași”, întocmită în primăvara anului 1946 de prof. Constantin Tucaliuc, membru al P.N.Ț., filiala Iași, se menționează: „Iașul este județul pe teritoriul căruia s-au dat lupte și bombardamente timp de cinci luni, aproape fără întrerupere, în preajma încheierii armistițiului. (...) În satul Cucuteni, celebra stațiune preistorică, din 220 de case înainte de război, se pot vedea în picioare astăzi numai 20. În satul Balș, din peste 200 de case, au rămas 20; în satul Băiceni, din 180, au rămas trei case, iar satul Românești a fost ras în întregime de pe suprafața pământului. În satul Băiceni, din 150 cai, au rămas patru. În tot satul este o singură pereche de boi; la o populație de aproape 800 de suflete se găsesc numai șase vaci cu lapte” – Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Direcția Generală a Poliției (D.G.P.), dosar nr. 19/1946, f. 1-2; dezastrul din Moldova îl impresiona și pe generalul american C.V.R. Schuyler, care nota, în 2 august 1946, următoarele: „Ne-a impresionat cu deosebire cât de pustiită era această parte a Moldovei. Timp de câteva luni, înainte de 23 august, linia frontului trecea, în general, prin Iași și Pașcani și multe sate de pe acest aliniament fuseseră făcute practic una cu pământul, chiar și orașul Pașcani care este acum doar un morman de ruine cu câteva cocioabe încropite în grabă, ici-acolo” - C.V.R. Schuyler, *Misiune dificilă*, București, 1997, p. 351.

² „Memoriu asupra executării Convenției de Armistițiu-ianuarie 1945” în Arhivele Statului din România, *România. Viața politică în documente. 1945.*, București, 1994, p. 273.

³ *Ibidem*, p. 274.

trimise la Moscova descriau țara ca pe una în care curge laptele și mierea și, ca urmare, pretențiile sovietice deveneau tot mai exorbitante⁴.

Din cauza acestor factori, dar și a haosului administrativ instaurat și perpetuat de partidul comunist, în primăvara anului 1945 în Moldova tifosul făcea ravagii și numeroase familii nu mâncau decât o dată la două zile, nereușind ca de sărbătorile Paștelui să aibă măcar mălai pentru o mămăligă⁵. Printre cauzele adâncirii crizei alimentare trebuie avute în vedere și efectele reformei agrare din martie 1945. Aceasta a produs o dezorganizare a muncilor agricole⁶, întinse suprafețe de teren rămânând necultivate. Lipsa animalelor de tracțiune și a tractoarelor confiscate de sovietici a îngreunat și mai mult muncile agricole. Pentru a anihila și ultimele speranțe de redresare, asupra României, și în special asupra Moldovei, s-a abătut o severă secetă astfel că în vara anului 1945 se estima că recolta de grâu va fi sub 20% dintr-o recoltă normală⁷.

Cu prețul unor sacrificii enorme, dificultățile au putut fi depășite și instalarea foametei a fost evitată în toamna și iarna anului 1945. Cu toate acestea, situația aprovizionării populației din Moldova era deosebit de critică. În ședința Comitetului Central al P.C.R. din 25 ianuarie 1946, reprezentantul Regionalei P.C.R. „Dunărea de Jos”, vorbind despre situația alimentară a zonei, menționa: „Seceta de anul trecut a făcut ca aceste județe, chiar cele excedentare altădată, prin respectarea Armistițiului, să ducă nevoie mare, în special de porumb. Covurlui este în imposibilitatea de a da pâine regulat. La 10-12 zile dă odată pâine, din cauza lipsei de cereale”⁸.

Venirea primăverii anului 1946 a adus în sufletele românilor o rază de speranță, socotind că noua recoltă va ameliora dificultățile de aprovizionare cu care se confrunta cea mai mare parte a populației. Din păcate, perspectivele unei recolte promițătoare au fost anulate de una din cele mai prelungite perioade de secetă care au lovit vreodată România. În lunile iunie-iulie numeroși țărani, într-o ultimă încercare de a obține o recoltă cât de mică, au arat suprafețele cu cerealele arse de secetă și au însămânțat din nou, folosind și ultimele rezerve de sămânță. Spre disperarea populației, seceta a continuat cu aceeași intensitate, iar în august 1946 încep să fie raportate primele cazuri de moarte prin înfometare, mai ales în rândul copiilor⁹.

Situația devenise atât de gravă încât conducerea partidului comunist a început să se preocupe de identificarea unor soluții, cu atât mai mult cu cât alegerile, programate pentru toamna lui 1946, nu erau departe. În ședința de analiză a activității organizațiilor de masă din 15 august 1946 a fost discutată situația județelor din Moldova lovită de secetă. Cele mai afectate erau județele Iași, Fălciu și Vaslui. În aceste regiuni, populația rurală locuia în mare parte în bordeie, întinse zone erau minate și lipseau cu desăvârșire alimentele. În cadrul ședinței s-au făcut propuneri de

⁴ Ulrich Burger, *Misiunea Ethridge în România*, București, 2000, p. 199.

⁵ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 30/1945, f. 28-29.

⁶ Henry L. Roberts, *Rumania. Political problems of an Agrarian State*, New Haven, 1969, p. 315.

⁷ C.V.R. Schuyler, *op. cit.*, p. 133.

⁸ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 11/1946, f. 87.

⁹ *Idem*, dosar nr. 47/1946, f. 17.

scoatere a copiilor din aceste zone și cazarea lor în cămine sau la familii din regiuni neafectate de secetă, trimiterea de urgență a unor cantități de alimente în județele cele mai afectate, interzicerea fabricării chiflelor și a covrigilor, precum și măsuri împotriva speculanților de vite. Aceștia, profitând de lipsa de nutreț pentru animale și de disperarea oamenilor înfomețați, cumpărau vitele la prețuri de nimic sau făceau troc, oferind un kilogram de grâu pentru kilogramul de carne¹⁰

Datele statistice, sintetizate atât de Ministerul Agriculturii, cât și de Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării, arătau că nu poate fi asigurată hrana populației decât pe o perioadă de șase luni începând din iulie¹¹. Potrivit unui *Buletin Informativ*, redactat de Secția Economică a C.C. al P.C.R., recolta de porumb era estimată la maxim 100 000 de vagoane, în vreme ce necesarul minim era calculat la 260 000 de vagoane. Recolta de floarea soarelui era de doar 5 000 vagoane, față de o recoltă normală ce oferea 30 000 de vagoane¹². În ciuda dificultăților prin care trecea țara, livrările de cereale către URSS reprezentau o preocupare prioritară pentru autoritățile românești. Până la sfârșitul lunii septembrie fuseseră livrate județelor deficitare o cantitate de 21 390 tone de cereale, în vreme ce în Uniunea Sovietică erau expediate 26 665 tone.¹³

La 1 septembrie 1946 a fost înființat **Comitetul pentru Ajutorarea Regiunilor Secetoase (C.A.R.S.)**, care își propunea să sprijine acțiunile guvernului și să întreprindă și o acțiune proprie de mobilizare a cetățenilor pentru ajutorarea regiunilor amenințate de foamete¹⁴. Pentru o acțiune unitară, în a doua jumătate a lunii septembrie, s-a constituit și o comisie interministerială pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor, sub președinția lui Traian Săvulescu¹⁵, comisie având caracter de comandament unic și care își propunea identificarea mijloacelor de depășire a crizei.

Printre cei interesați în combaterea efectelor îngrozitoare ale foametei se numărau atât factorii guvernamentali, cât și forțele din opoziție și diverse organizații religioase sau ale societății civile. Gama de soluții identificate a fost destul de largă, dar efectele scontate n-au fost decât arareori pe măsura așteptărilor. Dintre variantele de gestionare a crizei alimentare amintim: colecte oficiale în județele cu un excedent de cereale, serate și baluri de caritate, măsuri pentru combaterea speculei, împiedicarea transporturilor ilegale de cereale pe C.F.R., limitarea exodului populației înfometate spre zonele excedentare, adunarea de stof, frunze, ghindă și jir, importul de cereale, înființarea de cantine în zonele calamitate. Din multitudinea de soluții dorim, prin prezentul demers, să detaliem câteva din aspectele uneia din măsurile extreme întreprinse în acea vreme: **dislocarea copiilor din zonele în care foametea făcea ravagii.**

¹⁰ *Ibidem*, f. 18.

¹¹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-*Cancelarie*, dosar nr. 147/1946, f. 5.

¹² A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-*Secția Economică*, dosar nr. 41/1946, f. 2.

¹³ *Ibidem*, f. 11.

¹⁴ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-*Cancelarie*, dosar nr. 64/1946, f. 1.

¹⁵ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-*Secția Economică*, dosar nr. 41/1946, f. 1.

Inițial, populația, învățată cu greu, a manifestat răbdare și încredere în promisiunile guvernului. De asemenea, alegerile din 19 noiembrie 1946 erau privite ca o piatră de hotar și trecerea lor era considerată și ca un potențial sfârșit al privațiunilor. Guvernul nou avea să rezolve, fără îndoială, problemele alegătorilor. Din nefericire, cea mai mare parte a transporturilor de alimente către Moldova au fost deturnate în folosul unor speculanți fără scrupule, iar puținele alimente ajunse totuși în sate au fost împărțite după criteriile preferențiale de puternicii locului.

Pe măsură ce se instala iarna, situația populației din Moldova devenea de nesuportat. În decembrie 1946, Inspectoratul de Jandarmi Suceava raporta că, din cauza lipsei cerealelor, o parte din populație se „hrănește” cu apă și sare. În județul Dorohoi, din totalul de 45 de comune, în 39 dintre ele populația se confrunta cu mari lipsuri. În comune precum Crasnaleuca, Coțușca, Rădăuți, Borzești, Avrămeni, oamenii nu mâncau decât o dată pe zi. Din județul Botoșani pleaseră, din cauza foametei, 136 de familii întregi, precum și numeroși capi de familie¹⁶. În aceeași perioadă încep să fie înregistrate primele transporturi de copii din Moldova, luați din casele părintești și trimiși de autorități în așa-numitele zone excedentare. De exemplu, la Turnu Severin soseau, în 12 decembrie 1946, 123 de copii (cu vârste între 4 și 14 ani), originari din județul Tutova. Ei erau încartiruiți, provizoriu, în Căminul I.O.V.R. din localitate¹⁷. În 11 decembrie soseau în gara orașului Făgăraș 80 de copii din județul Buzău, județ grav afectat de foamete. Dintre ei, 35 au fost cazați la Spitalul de Stat din Făgăraș, iar restul la Școala de subofițeri de infanterie¹⁸.

Legiunea de Jandarmi Bacău raporta în 30 decembrie 1946: „sunt foarte dese cazurile când sunt văzute pe ulițele satului femei cu copii în brațe plângând de foame și locuitori adunându-se în fața primăriilor și cerând să se aducă grâu și porumb că mor de foame”¹⁹. În aceeași perioadă, Legiunea de Jandarmi Fălciu anunța că țaranii și-au pierdut și ultima fărâamă de încredere în guvern și că sunt foarte probabile mișcări de revoltă și devastări și avertiza că „cu puținele forțe ale Jandarmeriei și Poliției locale nu se vor putea opri masele îndârjite și sălbăticitе de foame”²⁰. Starea de spirit era similară și în Vaslui. În numeroase comune proporția celor lipsiți complet de hrană crescuse de la 50% la 85% și, ca urmare, furturile săvârșite de populația înfometată se înmulțiseră considerabil. Autoritățile locale comunicau Bucureștiului că mortalitatea ia proporții îngrijorătoare și că se așteaptă din zi în zi la acte de nesupunere și violențe²¹.

Fără îndoială, situația din Moldova devenea catastrofală. Până în ianuarie 1947 populația ce locuia de-a lungul Prutului se mai hrănise cu ciulini de baltă, iar cei din apropierea pădurilor mâncaseră ghindă, dar și aceste „alimente” se terminau. Legiunea de Jandarmi Fălciu raporta în 7 ianuarie că în comunele din zonă „se văd oameni lipsiți de vlagă care abia își mai pot duce picioarele, poticnindu-se la fiecare

¹⁶ *Ibidem*, f. 592.

¹⁷ A.N.I.C., fond *D.G.P.*, dosar nr. 15/1946, f. 313.

¹⁸ *Ibidem*, f. 285.

¹⁹ A.N.I.C., fond *Inspectoratele Regionale de Jandarmi (I.R.J.)*, dosar nr. 122/1946, f. 32.

²⁰ *Ibidem*, f. 33.

²¹ *Ibidem*, f. 40.

pas” În comuna Hoceni, mai multe familii își astâmpărau foamea mâncând humă, iar în comuna Duda un locuitor a fost găsit mort de foame în locuință alături de o opincă pe care o mâncase pe jumătate²². Inspectoratul de Jandarmi Iași estima că, în cazul că nu se îmbunătățesc transporturile de cereale, populația de pe teritoriul inspectoratului riscă să moară de foame în proporție de 65-75%.

Pe teritoriul județului Vaslui populația mânca la două-trei zile o zeamă din turte de floarea soarelui, terci de tărâțe și făină de ghindă. În această regiune populația rurală avea o nevoie urgentă de alimente. În locul ajutoarelor promise de guvern, oamenii se confruntau însă cu creșterea continuă a prețurilor și cu dificultăți de procurare a unor produse industriale de strictă necesitate, cum ar fi gazul lampant. Negustorii din județ, în cea mai mare parte evrei²³, nu vindeau gaz decât la schimb: un litru de gaz contra a patru ouă sau un kilogram de porumb. Astfel, un litru de gaz, care costa, oficial, 1 200 lei, se vindea pentru 15-17 000 lei. Această operație de „umflare” a prețurilor, fie prin schimbul în natură, fie prin numerar, se petrecea pe teritoriul întregului județ, dar mai ales în localitățile Codăești, Negrești, Pungești și Vaslui. Notele informative ale Jandarmeriei pun în evidență o situație extrem de tensionată: „populația înfometată continuă a-și vinde în masă vitele, pământul, unii chiar casele de locuit, a căror valoare este în întregime absorbită de speculanți.(...) Populația rurală, nemulțumită că nu se ia nici o măsură împotriva acestor speculanți nemiloși, manifestă în masă un puternic curent antisemit.(...) Peste tot se aud voci de protest contra speculei săvârșite de comercianții evrei iar pe alocuri se observă manifestații publice, cetățenii îndemnându-se reciproc la devalizarea magazinelor acestor comercianți care, spun ei, sunt privilegiații guvernului”²⁴. În orașul Vaslui, organele Jandarmeriei dețineau informații despre existența a 30-40 de vagoane de cereale ascunse de câțiva mari negustori evrei: Marcus Rosenzweig, Herșcovici, Rabinovici, Schaefer și Filip Brechman. Se cereau indicații de la forurile superioare asupra măsurilor de luat, deoarece populația cunoștea existența acestor depozite ilegale și intenționa să atace negustorii²⁵.

Întrucât mare parte din numărul deceselor înregistrate în această perioadă era reprezentată de copii²⁶ și incapacitatea guvernului de a aproviziona zonele calamitate era evidentă, s-a trecut la măsuri extreme: luarea copiilor de la familiile nevoiașe și transferarea lor în zonele cu excedente alimentare. Adulții rămași pe loc

²² A.N.I.C., fond I.R.J., dosar nr. 122/1946, f. 67.

²³ Pentru manifestarea antisemitismului în epocă vezi Florian Banu, *Foametea din '46 și creșterea antisemitismului din Moldova*, în volumul „Romania – A Crossroads of Europe”, Iași –Oxford – Palm Beach – Portland, 2002, p. 245-259.

²⁴ A.N.I.C., fond I.R.J., dosar nr. 122/1946, f. 37.

²⁵ *Ibidem*, f. 110.

²⁶ Serviciul Administrativ al Prefecturii Putna informa autoritățile centrale că „în ianuarie a.c. [1947 – n. ns. F.B.] s-au înregistrat 22 decese, dintre care nouă copii până la un an și în luna februarie a.c. 27 decese, dintre care 16 copii până la doi ani. (...) Tot din cauza proastei alimentații s-au înregistrat și multe nașteri premature și decese prin debilitate congenitală” - A.N.I.C., fond *Ministerul de Interne*, Direcția Administrației de Stat (M.I. – D.A.S.), dosar nr. 70/1947, f. 44.

erau lăsați în voia lui Dumnezeu, mizându-se pe rezistența proverbială a românilor în fața privațiunilor de tot felul.

La fel ca și celelalte măsuri inițiate de guvern, dislocarea copiilor din Moldova s-a făcut sub semnul improvizației. Lipsa de organizare și incapacitatea administrativă a noilor autorități au devenit vizibile în scurtă vreme după declanșarea operațiunilor de transferare a copiilor către zonele ferite de foamete.

În 10 ianuarie 1947 Serviciul Administrativ al primăriei municipiului Arad înștiința Direcția Administrației de Stat din cadrul Ministerului Afacerilor Interne asupra situației create prin măsurile inițiate de guvern: „organele sanitare locale ne sesizează asupra pericolului grav pe care îl constituie exodul dezorganizat al moldovenilor în orașul nostru. (...) Ei sosesc în gara Arad demoralizați, slăbiți de foame și atacați de diferite boli. Un prim lot de 88 de copii moldoveni a sosit în gara Arad cu 48 de inși bolnavi de pojar, unul de scarlatină, unul de difterie, unul de febră recurentă, de asemenea cu toții fiind plini de paraziți. Tot de pe urma moldovenilor sosiți în localitatea noastră s-a ivit în oraș tifosul exantematic, până în prezent având semnalate șapte cazuri”²⁷.

Pentru remedierea situației și evitarea problemelor ulterioare, autoritățile arădene propuneau ca guvernul să dispună, înainte de îmbarcarea copiilor în trenuri, măsuri de deparazitare și efectuarea unei carantine de 14 zile la finalul căreia să fie eliberate adevărinate. De asemenea, evacuații să fie organizați în „grupuri mari, bine organizate și date în grija unui conducător autorizat, cu destinație precisă și cu avizarea autorităților din localităților de debarcare”²⁸.

Dificultăți erau întâmpinate nu doar în localitățile de destinație. Prefectul de Tutova informa autoritățile centrale, la 31 ianuarie 1947, că nu primește vagoane la timp pentru evacuarea copiilor din județ. El sublinia că „din această cauză, având capacitate de cazare în Bârlad numai pentru un număr de 250 copii, evacuarea fiind în funcție de vagoane, copiii sosiți din județ, în număr de 600-700, nu pot fi cazați în condițiuni omenești”. Același prefect menționa că deține informații conform cărora „în orașele unde sunt trimiși, copiii sunt foarte prost cazați: cazul Oradea Mare”.

Conștiente de multiplele deficiențe organizatorice, autoritățile centrale ordonă, în 11 februarie 1947, Prefecturii județului Bihor efectuarea unei anchete asupra condițiilor de cazare.

După o lună de zile, în 10 martie, prefectul de Bihor trimitea Direcției Administrației de Stat rezultatele anchetei. Răspunsul era formulat în următorii termeni: „ne-am deplasat împreună cu președintele C.A.R.S. în opt din comunele județului unde sunt plasați acești copii și, cercetând din casă în casă condițiile în care trăiesc, am constatat următoarele:

-copiii sunt dați, în general, în îngrijirea unor familii bine situate, între ele familii de intelectuali, funcționari, meseriași;

-cu toții sunt, fără excepție, bine hrăniți. Am constatat o îmbucurătoare îmbunătățire în starea lor fiziologică față de starea în care au venit aici, au devenit

²⁷ *Ibidem*, f. 11.

²⁸ *Ibidem*.

rumeni la față și s-au întărit. Dorm și locuiesc împreună cu membrii familiilor gazdă, considerați ca și copiii lor.

Semnificativ că la întrebările ce le-am pus copiilor dacă n-ar dori să se reîntoarcă acasă, toate răspunsurile au fost negative, spunând că se simte aici bine și nu doresc a se reîntoarce până situația părinților lor nu va deveni mai bună²⁹.

Raportul recunoștea, totuși, și existența unor minusuri: „în două privințe am constatat deficiențe în starea copiilor:

1. Îmbrăcămintea, în adevăr, slabă, copiii au sosit aici aproape goi, familiile la care au fost cazați au făcut ce au putut pentru a-i îmbrăca. (...)
2. Școlarizarea copiilor lasă încă de dorit: tot din cauza lipsei de îmbrăcăminte și mai ales încălțăminte, unii dintre copii nu au putut frecventa cursurile școlare³⁰

În 10 martie 1947, 16 copii din Covurlui soseau în comuna Chișlaca, plasa Beliu din jud. Bihor. Alte destinații pentru copiii din Moldova au fost Turnu Severin, Turnu Măgurele, Giurgiu, Sibiu, Craiova.³¹ În unele cercuri din orașul Galați s-a răspândit zvonul că acești copii au fost trimiși în U.R.S.S.³², dar după atâtea deportări și arestări populația era dispusă la îngurgitarea celor mai fanteziste vești.

Deficiențele de organizare se manifestau pregnant și în alte orașe de destinație pentru copiii din Moldova. Prefectura județului Dâmbovița se plângea Direcției Administrației de Stat, în 15 martie 1947, de situația creată datorită măsurilor pripite luate de Ministerul Sănătății. Potrivit datelor deținute de prefectură, în orașul Târgoviște sosise în 3 martie un lot de 159 copii moldoveni. În seara de 6 martie a sosit un al doilea lot de 106 copii, iar în 9 martie alți 71 de copii. Sosirea acestora a fost absolut surprinzătoare, autoritățile locale nefiind anunțate. Copiii erau complet lipsiți de încălțăminte și, o parte, chiar de îmbrăcăminte. Inițial, au fost cazați în dormitoare improvizate în sălile Liceului Enăchiță Văcărescu din Târgoviște. A doua zi li s-au întocmit fișe individuale, prilej cu care s-a constatat starea sanitară deplorabilă în care se găseau, fiind bolnavi de scabie, diferite alte afecțiuni (inclusiv tuberculoză) și plini de paraziți³³.

Toți copiii au fost ținuți în carantină timp de opt zile, timp în care au fost tratați împotriva scabiei și au fost deparazitați. După aceste măsuri, a început plasarea copiilor la familiile care au făcut cereri în acest sens și care semnaseră angajamente pentru adăpostirea și îngrijirea lor. Cei mai mulți au fost repartizați, totuși, unor instituții: Spitalului Județean – 104, Spitalului Găești – 40, Spitalului Voinești – 15, Spitalului Pucioasa – 10.

În afara măsurilor întreprinse de organele administrative și o serie de asociații particulare s-au oferit să acorde sprijin copiilor sinistrați. Astfel, în 19 februarie 1947 organele de poliție erau informate că, prin cooperativa „Cuțitul de

²⁹ *Ibidem*, f. 27.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ A.N.I.C., fond D.G.P., dosar nr. 5/1947, f. 183-225; dosar nr. 40/1947, f. 198.

³² *Ibidem*.

³³ A.N.I.C., fond M.I. – D.A.S., dosar nr. 70/1947, f. 23.

Argint” din București, P.N.Ț. Maniu anunța populația că a luat inițiativa de a aduce copii din regiunile înfometate³⁴.

Pe lângă familiile de particulari și diverse instituții civile, în efortul de cazare și alimentare a copiilor din Moldova s-a înscris și Armata. Prin ordinul Ministerului de Război nr. 3064 din 9 septembrie 1946, unitățile militare primeau sarcina de „a îngriji un număr cât mai mare de copii din regiunile secetoase”³⁵. Ajutorul consta în cazare, hrănire și întreținere în școli primare sau licee, după caz. Instrucțiunile și ordinele trimise de forurile superioare unităților militare erau generoase³⁶, dar punerea lor în practică se lovea de nenumărate bariere de natură birocratică³⁷.

Spre cinstea lor, atât ofițerii, cât și trupa au dovedit un spirit de întraajutorare absolut remarcabil. De la măsurile inițiale de a dona solda pe o zi sau o săptămână s-a ajuns rapid ca familiile ofițerilor, subofițerilor și maiștrilor militari din „zonele excedentare” să se ofere pentru a primi în întreținere copii din regiunile înfometate. Astfel, garnizoana Craiova anunța că poate primi 41 de copii iar ofițerii din Divizia „Tudor Vladimirescu” înființau la Regimentul 1 Infanterie un cămin pentru 40 de copii orfani³⁸.

Exemplul lor a determinat și Ministerul de Război să urgenteze demersurile de natură administrativă pentru găsirea fondurilor pentru ajutorarea copiilor. Astfel, în primăvara anului 1947, Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură, Propagandă (E.C.P.) putea trimite în teritoriu instrucțiuni pentru comandanții secunzi E.C.P. în care se preciza: „Unitățile, regimentele, școlile militare și Cercurile Teritoriale vor îngriji să ia un număr cât mai mare de copii de școală care vor fi puși legal la drepturi. Aceștia li se va asigura cazarea, vor avea un dormitor și o sală separată și li se va asigura urmarea cursurilor la școlile primare (întreținerea va fi suportată din fondul de ajutorare a regiunilor înfometate)”³⁹.

În urma unor eforturi susținute de diverse segmente ale populației, dar îngreunate de haosul administrativ în care se afla România la vremea respectivă, Secția Copii a C.A.R.S. informa în 25 aprilie 1947 Ministerul Afacerilor Interne că „a reușit să scoată 40 000 de copii din Moldova și să-i plaseze la familiile din regiunile excedentare ale țării”. În același timp, amintita secție, „pentru a avea o evidență reală a

³⁴ A.N.I.C., fond *D.G.P.*, dosar nr. 55/1947, f. 130.

³⁵ Arhivele Militare Române Pitești (A.M.R.P.), fond *Divizia Tudor Vladimirescu*, dosar nr. 455, f. 53.

³⁶ Astfel, adresa nr. 3177/16 septembrie 1946 a Statului Major al Corpului 2 Armată preciza că „la ajutorarea copiilor săraci din regiunile lovite de secetă, unitățile și formațiunile Armatei vor trebui: pe de o parte să dea tot concursul lor Comitetelor Județene de Coordonare pentru Asistență Socială la înființarea de cantine; pe de altă parte, să înființeze cantine pe cont propriu” – *Ibidem*, f. 1.

³⁷ Instrucțiunile ulterioare ale Ministerului de Război prevedeau că atât căminele, cât și cantinele înființate de unități nu puteau să funcționeze prin apelarea la cheltuieli din bugetul armatei, ci din „economii, donațiuni etc.”. Se conta, de asemenea, pe subvenții din partea C.A.R.S., colecte de bani de la ofițeri și trupă – *Ibidem*, f. 133.

³⁸ *Ibidem*, f. 55 și f. 134.

³⁹ A.M.R.P., fond *Divizia Tudor Vladimirescu*, dosar nr. 510, f. 302.

copiilor scoși din sate”, cerea ca organele M.A.I. din regiunile secetoase, în colaborare cu organele C.A.R.S., să „controleze dacă în sate sunt părinți care nu știu încă unde le sunt plasați copiii”⁴⁰.

După ultimele verificări efectuate în lunile iunie-iulie 1947, C.A.R.S. era în măsură să emită la 1 august Circulara nr. 14 950 „în vederea pregătirii retrimiterii în familii a copiilor evacuați din regiunile secetoase”. Potrivit datelor din acest document, „acțiunea pentru salvarea copiilor din regiunile secetoase s-a încheiat din punct de vedere al evacuărilor cu 59 500 copii plasați în regiunile excedentare”⁴¹. Întrucât recolta se aprecia a fi „mulțumitoare” în toată țara și presiunile părinților copiilor dislocați erau tot mai puternice, se decidea luarea măsurilor premergătoare întoarcerii copiilor la casele părintești.

În acest scop, se prevedea crearea unor centre de triere atât în reședințele de județ din zonele excedentare, cât și în județele de destinație. Copiii urmau a fi grupați pe „loturi”, transportați cu trenurile (circa 60 de copii în fiecare vagon) și însoțiți de un delegat din județul de proveniență. Se cerea ca toate trenurile să treacă prin București pentru o ultimă verificare din partea Secției de Asistență a Comitetului Central al C.A.R.S. Împărțirea în familii urma să se facă din capitalele de județ. Odată ajunși aici, copiii erau grupați pe comune, sate sau cătune și, „prin organizațiile democratice”, trimiși la părinți sau, prin Prefectură, erau chemați delegați ai comunelor care preluau copiii⁴².

Se încheia, astfel, trista odisee a copiilor înfometați ai Moldovei. Reîntorși în căminele părintești, aceștia au cunoscut, în anii următori, privațiunile provocate de măsurile de „transformare socialistă a agriculturii” Tragicul episod al foametei avea să se înscrie însă irevocabil în memoria colectivă ca una din cele mai traumatizante episoade din istoria zbuciumată a poporului român în secolul al XX-lea.

Am ales aceste evenimente istorice dureroase ca subiect al prezentei cercetări tocmai pentru că, în optica noastră, ele sunt un exemplu perfect asupra modului în care nu trebuie gestionată o criză economică și socială⁴³. Pe de altă parte, credem că din cele expuse succint mai sus se poate desprinde concluzia că dislocarea copiilor din Moldova a reprezentat o tragică repetiție pentru viitoarele dislocări de populație practicate, fără ezitare, de regimul comunist din România, regim ce nu a pregetat să urmeze modelul sovietic de „dezrădăcinare” a propriilor cetățeni.

⁴⁰ A.N.I.C., fond M.I. – D.A.S., dosar nr. 70/1947, f. 61.

⁴¹ *Ibidem*, f. 125.

⁴² *Ibidem*, f. 128.

⁴³ Unii autori nu ezită să vadă în înfometare o componentă a impunerii comunismului. Vezi în acest sens Anatol Petrencu, *Înfometarea - element al politicii totalitarismului*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr.3-4/1999, p. 113-116; Elena Șișcanu, *Înfometarea și legea în R.S.S.M. (1946-1947)*, comunicare prezentată la simpozionul „Cercetare și istorie într-un nou mileniu”, Galați, 3-5 mai 2001; Spre o astfel de concluzie ne pot conduce și punctele 13 și 14 din Directiva KGB din 2 iunie 1947 pentru implantarea comunismului în Polonia - Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu-eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete(1944-1989)*, vol. I, București, 1998, p. 77.

Trecerea controlului asupra destinului individului din mâinile sale, recte ale părinților, în mâinile Statului atotputernic era un exercițiu cât se poate de util pentru guvernării acelei vremi. Concluziile desprinse din dislocările copiilor, camuflate abil sub fațeta umanitarismului, au fost folosite de regimul comunist din plin pentru dislocările viitoare ale celor care se împotriveau, într-un fel sau altul, regimului, precum și a celor care, fără a se împotrivi deschis, erau considerați de regim ca fiind „nesiguri”.

TOTALITARIAN PRACTICES - THE DISLOCATION OF THE CHILDREN FROM MOLDOVA DURING THE TIME OF THE STARVATION FROM 1946-1947

SUMMARY

On the base of the Armistice Convention from 12 September 1944, have been imposed to Romania through economic articles the delivery towards the Soviet Union of a great quantities of cereals and the derivatives of them, vegetables and groceries, lactates and milk products, meat, fruits, etc.

The effect of this articles from the mentioned convention had a disastrous result for Romania, even more, that in the years 1945-1946, in Romania, in the region of Moldova were registered the most gravest dryness from the first half of the XX century.

The governmental helps and solutions had a low effect being annulated, at the local level, by the economic “actions” of the extortionists (the exchange in the barter-generator of inflation), in a great majority being Jews people.

Another measure which was taken at the governmental level has carried out till the point of dislocating the children from the affected areas by the dryness (the counties Vaslui, Iași, Fălciu, Covurlui Buzău, etc), and to quarter them to well-off families from Ardeal, Banat or Oltenia. This transfer of population, with every difficulties of administrative, pecuniary or of any other nature order, from Moldova to the mentioned areas led to the pest hole, epidemics as a result of the agglomeration and to the bad way of transportation.

In the locally destined to quarter the children from Moldova were: Oradea Mare, Chișlaca Commune (Bihar County), Târgoviște, Turnu Severin, Făgăraș, etc.

Without footwear, clothes, full of parasites, ill and hungry this children were quartered in the military units, borders, high school classrooms and to the well-off families. After the crises were outturned they were remitted to their families on a base of a Circular nr. 14950, from 1 August 1947, which has recorded a total number of 59500 children.

The article represents an accurate illustration of the way in which it should be managed, by the governments this grave social-economic crisis which has shackled Romania.

DESPRE ANIVERSĂRI ÎN DEZBATERILE BIROULUI POLITIC AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN -1949

Nicoleta Koning

Unul din elementele caracteristice perioadei comuniste a fost folosirea diferitelor aniversări, sărbători naționale sau internaționale pentru omagierea ideologiei marxist-leninist, a sistemului comunist și a “marelui prieten de la Răsărit” – U.R.S.S. În acest sens regimul a redimensionat și a creat sărbători prin care rescria practic istoria națională; 23 august și ziua de naștere a lui Stalin etc. au devenit importante momente de sărbătoare națională.

Cu unele excepții, vechile sărbători (precum ziua regelui, etc.) au fost interzise. Unele din manifestările păstrate au fost acelea din zilele de 1 mai, ziua internațională a muncii (care fusese sărbătorită în România pentru prima oară în 1890) și din 9 mai. Aceasta din urmă va căpăta o dublă semnificație, pe lângă proclamarea independenței României în 1877, mai însemna și aniversarea “Zilei Victoriei”, 9 mai 1945 fiind data la care Anglia, S.U.A. și U.R.S.S. au semnat la Berlin actul de capitulare necondiționată al Germaniei.

Astfel în ședința Biroului Politic din 30 martie 1949, se stabilea ca o comisie, formată din Teohari Georgescu, Iosif Chișinevschi și Alexandru Moghioroș să studieze planul de pregătire a sărbătoririi zilei de 1 mai (textul planului nu este prezent în stenograma ședinței)¹¹⁰⁶. Nu mai există alte mențiuni despre această sărbătoare. Același loc infim îl ocupă în cadrul Biroului Politic și discuțiile despre ziua de 9 mai. Astfel, în ședința Biroului Politic din data de 14 aprilie 1949 erau aprobate propunerile Direcției de Propagandă privind organizarea de serbări populare cu retrageri de torțe etc.¹¹⁰⁷ În schimb, 23 august cât ziua de naștere a lui Stalin au fost tratate cu mare atenție de către Biroul Politic. După cum se știe, la 23 august 1944, România, în contextul desfășurării celui de-al doilea război mondial, a întors armele împotriva Germaniei naziste, alăturându-se Națiunilor Unite. În toată această operațiune, deși contribuția lor a fost minimă, comuniștii și-au asumat rolul principal, ignorând complet contribuția forțelor democratice (P.N.L., P.N.Ț. etc.) În cadrul ședinței din 21 iulie 1949 se discuta programul sărbătoririi acestei zile. La aceasta au participat: Vasile Luca, Iosif Chișinevschi, Alexandru Moghioroș, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Miron Constantinescu, Teodor Iordăchescu, Gheorghe Vasilichi, Ștefan Voitec, Chivu Stoica și Mihai Moraru.¹¹⁰⁸ Se dorea transformarea acestei zile într-o mare sărbătoare națională întrucât, 23 august 1944, nu fusese numai ziua întoarcerii armelor ci și ziua din care, beneficiind de sprijinul Moscovei comuniștii au început

¹¹⁰⁶ *Pregătirea sărbătoririi zilei de 1 mai*, Dosar nr. 30/1949, Fond C.C. al P.C.R. - Cancelarie, fila 4.

¹¹⁰⁷ *Sărbătorirea zilei de 9 mai*, Dosar nr. 38/1949, Fond C.C. al P.C.R. - Cancelarie, fila 6.

¹¹⁰⁸ *Sărbătorirea zilei de 23 august*, Dosar 67/1949, Fond C.C. al P.C.R. - Cancelarie, fila 1.

lupta pentru preluarea puterii în România¹¹⁰⁹. De aceea Gheorghiu Dej afirma că “23 august este cea mai însemnată zi a poporului nostru” și propunea “să fie o manifestare puternică pentru construirea socialismului, prietenia cu Uniunea Sovietică, lupta pentru pace și internaționalismul proletar”¹¹¹⁰. În această ședință Biroul Politic lua hotărârea ca 23 august să fie declarată zi de sărbătoare națională.

Organizarea acestei sărbători în 1949 a fost stabilită printr-o Hotărâre a Biroului Politic din același an¹¹¹¹. La 23 august comuniștii sărbătoreau “eliberarea de fasciști”; cu toate acestea spiritul în care urma să se desfășoare sărbătoarea era pus “sub semnul luptei pentru depășirea planului, sub semnul participării oamenilor muncii din R.P.R. la lupta pentru pace, împotriva ațățătorilor imperialiști ai războiului”¹¹¹². Apare aici un procedeu specific sistemului comunist, în speță așa zisa “sărbătorire prin muncă”, care consta în organizarea de “întreceri socialiste între diverse întreprinderi”(Confederația Generală a Muncii era însărcinată să ia măsuri pentru stimularea întrecerilor în întreprinderi); această acțiune se realiza sub lozincă (ce nu avea nici o legătură cu evenimentul în sine) “Să îndeplinim planul de producție pe cele 3 trimestre până la 23 August”. Măsurile luate în vederea acestei aniversări vizau nu numai sectorul economic dar și pe cel cultural, demonstrând astfel controlul strict al statului asupra organismelor culturale existente. Astfel, Uniunea Scriitorilor, Societatea Compozitorilor, cenaclurile literale erau însărcinate să pregătească material (poezii, sonete, marșuri etc.) în vederea acestei manifestări, sub atenta îndrumare a autorităților. Întreaga activitate culturală era realizată la comandă¹¹¹³.

Din alt punct de vedere trebuie spus că, măsurile luate în cinstea Armatei Roșii depășeau cu mult erau de o amploare atât de mare, încât nu se mai știa dacă este o sărbătoare națională a României sau una închinată în exclusivitate Moscovei. Astfel, Ministerul Artelor urma să realizeze un film documentar din jurnale vechi “tratând intrarea Armatei Roșii în București (.diviziile Tudor Vladimirescu și Horia, Cloșca și Crișan); de asemenea editura P.M.R. trebuia să se îngrijească “ca până la 1 August să fie gata un număr suficient de tablouri noi ale clasicilor marxism leninismului.”; ;De asemenea, pentru perioada 5-15 august în adunările organizațiilor de bază urma să o expunere despre “5 ani de la eliberarea țării noastre de Armata Sovietică” prin presă și conferințe trebuiau să se aducă elogiile eroilor Armatei Roșii, alături de cei ai Armatei Române¹¹¹⁴.

Întreaga presă se afla sub controlul conducerii de Partid și scria la indicațiile acestuia, de aceea printre dispozițiile date de Biroul Politic se număra și aceea că “presa va publica începând de la 15 August articole și reportajii subliniind rolul U.R.S.S. în eliberarea țării noastre, rolul tovarășului Stalin în obținerea victoriei

¹¹⁰⁹ *Sărbătorirea zilei de 23 august*, Buletinul Oficial, numărul 54,20 august 1949,pagina 3.

¹¹¹⁰ *Ibidem*, fila 7.

¹¹¹¹ *Hotărârea Biroului Politic al C.C. al P.M.R în vederea sărbătoririi zilei de 23 august*, Dosar nr. 162/1949, Fond C.C. al P.C.R. - Cancelarie, fila 1.

¹¹¹² *Ibidem*.

¹¹¹³ *Ibidem*, fila 2.

¹¹¹⁴ *Ibidem*, fila 3.

asupra fascismului, rolul P.M.R. în lupta contra fascismului și eliberarea țării. Vor fi scoase în evidență realizările regimului de democrație populară”¹¹¹⁵

De menționat că această hotărâre a Biroului Politic, privind sărbătorirea zilei de 23 august, purta ștampila de Strict Secret; aceasta din cauză că regimul urmărea să creeze impresia de spontaneitate a manifestărilor, ascunzând astfel lipsa de atașament a populației față de vecinul de la Răsărit. Această imagine trebuia să fie arătată nu numai opiniei publice românești ci și delegațiilor străine, din U.R.S.S. sau alte “țări democratice”, invitate la eveniment.

După cum se poate observa, modelul absolut era Moscova. iar elogierea lui Stalin a fost un obicei permanent până la începutul procesului de destalinizare(1953). În acest context, ziua de naștere a liderului moscovit era transformată de autoritățile române într-o adevărată sărbătoare națională. Un astfel de moment este surprins în ședința Biroului Politic din data de 25 mai 1949.La aceasta au participat: Gheorghiu Dej, Teohari Georgescu, Lothar Rădăceanu, Iosif Cișinevschi, Alexandru Moghioroș, Gheorghe Apostol, Miron Constantinescu, Teodor Iordăchescu, Gheorghe Vasilichi, Ștefan Voitec, Chivu Stoica, Iosif Rangheț, Vasile Luca și Vasile Vaida.¹¹¹⁶.Trebuie spus ca practic nu există discuții asupra proiectului; ca și în alte cazuri, nu există o dezbateră de idei în cadrul acestor ședințe. Comentariile membrilor Biroului Politic nu aduceau decât cel mult schimbări de formă ale documentelor. Dacă apăreau diverse critici asupra textelor și formulărilor, acestea erau evazive sau pur și simplu nu aveau logică. De asemenea, mai ales când era vorba de vecinul de la Răsărit, liderii comuniști se întreceau în a face propuneri cat mai măgulitoare pentru Stalin. Astfel Iosif Chișinevschi propunea ca “în programul lucrărilor despre tovarășul Stalin să se traducă și lucrările scriitorilor din alte țări, în afară de scriitorii progresiști străini despre Stalin”.¹¹¹⁷de menționat că “scriitori progresiști străini” erau în cele mai multe cazuri, personaje racolate și plătite de Moscova, pentru a crea o imagine favorabilă U.R.S.S.- ului în Occident. Este o perioadă în care cultul personalității este în floare; astfel sărbătorirea lui Stalin urma să se desfășoare sub lozinca “I.V.Stalin – marele geniu al omenirii muncitoare, conducătorul oamenilor muncii din întreaga lume, eliberatorul și prietenul poporului nostru”. Este un element caracteristic acelor ani, atribuirea lui Stalin de trăsături supraomenești., cât și de presupusa lui autoritate extinsă la nivel mondial(unul din scopurile cele mai importante ale ideologiei comuniste fiind declanșarea revoluției universale).Amplourea acestei manifestări era dovedită și de numărul mare al organelor și instituțiilor implicate în această acțiune, enumăr doar câteva: Direcția Agitație și Propagandă C.C., Direcția Organizatorică a C.C., C.G.M., U.T.M., Ministerul Artelor, A.R.L.U.S., Institutul Româno – Sovietic, Asociația pentru răspândirea cunoștințelor științifice, editura P.M.R., Uniunea Scriitorilor din R.P.R, Academia R.P.R.etc.¹¹¹⁸Tot în cinstea acestei acțiuni urmau să fie reeditate opere ale lui Stalin si să fie editate: un album biografic, broșuri de mare

¹¹¹⁵ *Ibidem.*

¹¹¹⁶ *Sărbătorirea zilei de naștere a tovarășului Stalin*, Dosar nr.53/1949, Fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie. fila3.

¹¹¹⁷ *Ibidem*, fila 9.

¹¹¹⁸ *Ibidem.*

tiraj despre viața și opera lui, despre întâlnirile cu muncitorii, țărani colhoznici, culegeri de traduceri din poezii sovieticii despre Stalin etc. O consfătuire specială a scriitorilor și poezilor era propusă pentru luna iunie¹¹¹⁹; O întreagă literatură era “fabricată” la comanda liderilor comuniști, pentru a aduce omagii unui personaj ce contribuise din plin la suprimarea democrației și secătuirea resurselor economice ale țării noastre. Totul se desfășura după un plan bine stabilit “Se va elabora de îndată” se spunea în hotărârea Biroului Politic “un plan de strângere a darurilor pentru tovarășul Stalin din toate colțurile țării. *Pregătirea* cadourilor va începe din luna Iunie. Aceasta nu se va anunța public” – așadar, ca și în multe alte rânduri liderii comuniști români ascundeau adevărul și anume totala lipsă de popularitate a cetățenilor români pentru liderul de la Răsărit. Cu toate acestea într-un articol din “Scânteia” din 9 decembrie 1949 se spunea că oamenii muncii au pregătit daruri lucrute cu drag și venerație pentru scumpul învățător și conducător”.¹¹²⁰ Nu numai literaților și ziariștilor li se cerea să scrie la comandă dar și pictorii, sculptorii și compozitorii erau însărcinați de autoritățile comuniste să-și pună talentul artistic în slujba acestor aniversări prin realizarea de tablouri, sculpturi și piese muzicale¹¹²¹.

După cum se poate observa ca și în cazul altor aniversări, statul organiza totul până în cele mai mici detalii; în acest context, este greu de crezut că “sărbătorirea prin muncă”, prezentată pe prima pagină a ziarelor ar fi fost ceva spontan (așa cum susținea presa). Un astfel de exemplu există în ziarul “Scânteia” din data de 30 noiembrie 1949: “în cinstea a celei 70 – a aniversării a tovarășului Stalin muncitorii și tehnicienii din numeroase unități a Sovrompetrolului lucrează în contul anului 1950”¹¹²² sau în cel din data de 1 decembrie același an, în care se preciza că “În prima zi de preluare a lucrului minerii din sectorul I al minei Lupeni au depășit programul zilnic cu 24%..Ei sunt hotărâți să-și sporească eforturile pentru a da Patriei noastre cărbune mai mult și mai bun în cinstea tovarășului Stalin”¹¹²³.

Printre măsurile luate de către Biroul Politic se număra și aceea ca numeroasele cadouri să fie înmânate lui Stalin prin intermediul unei delegații românești. Rezultatele acestei călătorii au fost prezentate de către Gheorghiu Dej într-o altă ședință a Biroului Politic și anume cea din data de 24 decembrie 1949¹¹²⁴. La această ședință au participat: Gheorghe Gheorghiu Dej, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Lothar Rădăceanu, Iosif Chișinevschi, Alexandru Moghioroș, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Miron Constantinescu, Teodor Iordăchescu, Gheorghe Vasilichi, Ștefan Voitec, Chivu Stoica, Mihai Moraru, Iosif Rangheț, Vasile Vaida și

¹¹¹⁹ *Ibidem*.

¹¹²⁰ *Acțiunea de sărbătorire a celei de-a 70 – a*.

¹¹²¹ *Hotărârea Biroului Politic al C.C. al P.M.R. privitor la sărbătorirea a 70 de ani de la nașterea tovarășului Stalin*, Dosar 164/1949, Fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, fila 3.

¹¹²² *În cinstea celei de-a 70-a aniversări a tovarășului Stalin*, “Scânteia”, anul VIII, nr. 1595, miercuri 30 noiembrie 1949, pagina 1.

¹¹²³ *În cinstea celei de-a 70-a aniversări a tovarășului Stalin*, “Scânteia”, anul VIII, nr. 1596, joi 1 decembrie, pagina 1.

¹¹²⁴ *Raportul delegației care a participat la sărbătorirea la Moscova a lui Stalin*, Dosar 109/1949 Fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, fila 3.

Zaharia Tănase. Din descrierea călătorie se pot costata cel puțin două realități: descrierea contrar realității, a U.R.S.S.-ului ca o țară ideală, pe de o parte, și pe de altă parte faptul că liderii comuniști se ghidau în exclusivitate după modelul sovietic. Referitor la imaginea U.R.S.S.-ului trebuie spus că aceasta era total deformată, Gheorghiu Dej nu menționa nimic despre tehnologia înapoiată sau despre nivelul de trai scăzut al oamenilor; prezenta în schimb, o Rusie în care producția este extrem de ieftină, în care sunt inventate în permanență mijloace de producție extrem de perfecționate etc. Despre agricultură, Gheorghiu Dej povestește despre așa-numitele “semănători cu mâna. Dintr-o simplă apăsare cu mâna pui 2-3 boabe, cad la o adâncime pe care o stabilești, care rezistă și la secetă”¹¹²⁵, despre o plantă miraculoasă din care se făcea griș și făină, bune de mâncat și pentru oameni și pentru animale, un institut agricol cu 1700 de studenți. Aceasta descriere arata naturalețea cu care liderii comuniști nu ezitau să prezinte opiniei publice românești, ca realități faptele, aspecte ale vieții sovietice pe care propaganda rusa le inventa sau le lăsa să se vadă. Ca tip de construcție a discursului trebuie spus ca situația U.R.S.S.-ului este prezentată cumva în antiteză cu cea a României: în U.R.S.S. se folosește zgură pentru construcții realizându-se importante economii, în România, afirma Gheorghiu Dej “zac milioane de tone de zgură și nu se face nimic din ea”¹¹²⁶, în U.R.S.S., “materialele de construcție sunt ieftine ...la noi se cere(sic) materiale scumpe”¹¹²⁷ Vinovat pentru toate acestea este dușmanul necunoscut, Gheorghiu Dej preciza “și asta este o formă de sabotaj a dușmanului care vrea să ne împiedice să vedem rezervele care sunt în fiecare regiune”.¹¹²⁸ Pentru a îmbunătăți situația Gheorghiu Dej propunea “să trimitem pe tovarășul Sălăjeanu cu un grup de tovi să vadă. Tovii sunt dispuși să ne pună la dispoziție, să ne dea tot ajutorul și asta trebuie să cerem în cadrul raportului tehnic” sau “ în privința culturilor de plante să trimitem oameni pricepuți care să studieze la fața locului și să întocmească un proiect cam cum să începem și noi să introducem asemenea culturi”¹¹²⁹ După cum se poate observa Moscova era campioană în falsificarea realității economice, politice, sociale și culturale și cu toate acestea liderii comuniștii lipsiți de cel mai elementar simț patriotic erau decizi să urmeze acest model, în ciuda consecințelor dezastruoase pentru țara noastră.

¹¹²⁵ *Ibidem*, fila 4.

¹¹²⁶ *Ibidem*, fila 5.

¹¹²⁷ *Ibidem*, fila 6.

¹¹²⁸ *Ibidem*.

¹¹²⁹ *Ibidem*.

**ABOUT THE ANNIVERSARIES IN THE DEBATES OF
THE POLITICAL OFFICE OF THE CENTRAL COMMITTEE
OF THE ROMANIAN LABOUR PARTY 1949**

SUMMARY

Together with the establishment of a new political system in Romania, the old national celebrations have been replaced with ones from U.R.S.S. or have been interpreted in order to serve to the new political ideology. Besides some of the celebrations as 1 of Mai (the international day of the work) or 9 of Mai 1977 (the proclamation of the independence), which were kept, appeared days in which have been celebrating different events, either related to the history of the Soviet Union (the birthday of Stalin etc.) or the day of our country. All this events have been organized to the little details by the members of the Political Office of the C.C. OF the P.M.R.. All these organizations of the party, syndicate, wage earners, etc. were obliged get involved into these activities, having precise assignments: the raising of presents for Stalin, the participation to diverse public manifestations etc. A special place during this manifestations is taken by the homage brought for the great neighbor from the East and of the Red Army: a full campaign was started in this sense: journalists, poets, writers, plastic artists etc. were obliged to create at the request of the political leaders of the country true odes dedicated to the communist ideology, to the Red Army, to the U.R.S.S.

DEZBATERI ACADEMICE POST-DECEMBRISTE PRIVIND UNELE ASPECTE ALE ECONOMIEI DIN PERIOADA REGIMULUI COMUNIST

Liviu Țăranu

După Revoluția din 1989, fostul premier Petre Roman a făcut o remarcă al cărei efect principal a fost crearea unei aprige dispute în lumea științifică. El a spus că „industria românească este un morman de fiare vechi”. Nu suntem noi în măsură să apreciem cât adevăr era în această afirmație însă ceea ce putem spune este că ea a fost total neinspirată. Majoritatea specialiștilor atât cei din istoriografie cât și din economie sunt de acord că problema trebuie tratată cu mai multă prudență.

Astăzi putem vorbi de existența a două poziții importante vis-à-vis de subiectul economiei românești în perioada regimului comunist: 1) Economia românească a înregistrat în această perioadă unul din cele mai mari progrese din întreaga istorie a românilor și îndeosebi din secolul al XX-lea. 2) Economia de tip centralizat bazată pe proprietatea și planul de stat a fost o economie de criză, al cărei eșec s-a datorat managementului ineficient sau defectuos al statului.

Ambele poziții au în consistența lor un element comun: contrastul cu situația actuală a economiei românești, când după 15 ani de democrație și economie de piață, economia nu reușește să-și ia avânt. Cele mai multe domenii, dar în principal agricultura și industria produc astăzi aproape jumătate din cât produceau în 1989. Și trebuie luat în considerare că acest an nu este cel mai bun al perioadei comuniste. După aproape un deceniu și jumătate, PIB-ul românesc abia se apropie de cel existent în 1989.

Economiștii și istoricii fac eforturi în a explica de ce criza continuă și astăzi. Motivele, susțin unii dintre ei, se regăsesc în natura economiei centralizate, caracterizată prin proprietatea de stat, dezvoltarea generală a industriei fără un anumit grad de specializare, calitate și productivitate scăzută. Alți analiști consideră că elita politică postdecembristă a pierdut ocazia de a face reforme la timpul potrivit în cadrul economiei și al administrației, ceea ce a contribuit în mod esențial la perpetuarea crizei.

Fiecare dintre aceste poziții trebuie studiate cu atenție, pentru că fiecare conține elemente reale. În ce ne privește, în studiul de față, nu vom face decât să trecem în revistă unele din aceste argumente, în funcție de greutatea lor în cadrul discursului istoric.

Dintre toate laturile regimului comunist, cea economică este cea mai puțin studiată, rezultatele acestui efort, destul de restrâns, fiind rare și secvențiale. O imagine generală asupra fenomenului economic al acestei epoci nu a făcut obiectul unei lucrări de amploare în peisajul istoriografic românesc actual. În acest sens, rămân în continuare, ca surse de referință, studiile apărute în exterior, în deceniile șapte și opt ale secolului trecut. Printre autorii occidentali, care abordează în cercetările lor și

aspecte ale economiei românești din perioada comunistă, se numără Michael Kaser¹, Frederic Pryor², Henri L. Roberts³, Saltiel J. P.⁴, Nicholas Spulber⁵. De departe însă, cele mai consistente studii pe această temă sunt cele semnate de John Michael Montias⁶. Sursele utilizate de aceștia sunt, totuși, preponderent cele românești, elaborate în anii '60 de colective ale Academiei Române⁷, iar datele nu pot fi socotite întotdeauna ca fiind și corecte⁸. După aprecierile acestora, volumele apărute în țară, la momentul respectiv, conțin date coerente și, cel mai important, aproximativ reale asupra evoluției economiei românești de până la 1965. De altfel și din confruntarea care poate fi realizată, astăzi, cu datele înaintate de către Comitetul de Stat al Planificării (C.S.P.) membrilor Biroului Politic sau, mai târziu, Comitetului Politic Executiv, rezultă o suprapunere destul de bună cu cifrele publicate în volumele menționate. În afară de acestea, publicațiile cu caracter economic ale vremii oferă informații interesante, dacă ele sunt desprinse de limbajul tipic perioadei. În acest sens, sunt de un real folos, în special, publicațiile „Probleme economice”, „Probleme agricole”, „Revista de statistică”, „Viața economică”, „Lupta de clasă”, anuarele statistice etc.

Literatura economică de specialitate de după 1989 abordează din perspective diferite evoluția economică a României comuniste precum și relațiile sale comerciale

¹ Michael Kaser, *Comecon: Integration Problems of the Planned Economies*. London: Oxford University Press, 1965.

² Frederic L. Pryor, *The Communist Foreign Trade System*. Cambridge, Mass.: The Mit Press, 1963.

³ Henri L. Roberts, *Rumania: Political Problems of an Agrarian State*, New Haven, Conn: Yale University Press, 1951.

⁴ J. P. Saltiel., *L'Attitude de la Roumanie vis-a-vis d'une planification supranationale*, Paris: Cahiers de l'Isa (G/22, nr. 168), 1965.

⁵ Nicholas Spulber, *The Economics of Communist Eastern Europe*, New York: Published jointly by The Technology Press of M.I.T. and John Wiley & Sons, 1957.

⁶ John Michael Montias, *Economic Development in Communist Romania*, Cambridge, 1967.

⁷ Avem în vedere lucrările colective ale Institutului de Cercetări Economice de sub egida Academiei Române: *Dezvoltarea economică a României 1944-1964*, București, Editura Academiei R.P.R., 1964; *Dezvoltarea economiei R.P.R. pe drumul socialismului 1948-1957*, București, 1958; *Economia României între anii 1944-1959*, București, 1964; *Studii de economie socialistă*, București, 1961. Din altă gamă de lucrări colective pregătite de Ministerul Agriculturii, trebuie menționate: *Agricultura României 1944-1964*, București, Editura Agrosilvică, 1964; *Dezvoltarea Agriculturii în R.P.R.*, București, Editura Agrosilvică de stat, 1958.

⁸ Alain Besançon, *Anatomia unui spectru*, București, 1992, p. 7 și urm. Autorul pune la îndoială cifrele furnizate de statisticile sovietice acestea fiind considerate ca neverosimile în majoritatea cazurilor, ceea ce, într-o anumită măsură, poate fi valabil și pentru țările satelite: „Nimeni nu este neutru nici față de cifrele socialismului, de vreme ce toți trebuie să-l construiască împreună. Dacă cineva dă o cifră, este pentru că el trebuie să dea acea cifră. Cel care este destinat să controleze această primă cifră știe deja, înaintea oricărui control, cifra care va trebui să figureze în raportul său. Ambii răspund politic. Aceasta înseamnă, în sistemul sovietic, că ei sunt responsabili penal. Orice cifră, în acest stadiu, este deci produsul unei medii între exigențele puterii și realitate, sau, mai exact, exprimă maximumul de travestire a realității compatibil cu verosimilitatea”. (*Ibidem*)

cu țările din fostul bloc comunist. Autori sau coordonatori de lucrări precum Constantin Ionete⁹, Claudia Rodica Popescu¹⁰, C. Grigorescu¹¹ sau Valentin Cojanu¹² prezintă economia de tip centralist ca una de tranziție și totodată de criză: „Criza a fost însoțitorul permanent al economiei românești în ultima jumătate de secol” susține academicianul C. Ionete¹³. Pe de altă parte autori precum Aurelian Bondrea¹⁴ sau Octavian Gh. Botez¹⁵ susțin, dimpotrivă, un punct de vedere favorabil economiei românești din perioada regimului comunist: „Sistemul social-economic instaurat în cursul anilor '50 a declanșat o susținută mobilizare internă de acumulări și o antrenare puternică a întregii populații active la muncă, la creșterea producției naționale” afirmă A. Bondrea¹⁶. Din perspectiva relațiilor comerciale ale României, Octavian Gh. Botez, emite judecăți fundamentate statistic: „Ca un corolar al saltului calitativ în evoluția structurii fizice a exportului României în ultima jumătate de veac, se evidențiază mai mult decât dublarea începând cu 1965 a ponderii produselor manufacturate în volumul valoric al exportului României [cca 60% din total, n.ns.]. Această concluzie iese și mai mult în evidență atunci când facem comparația cu structura fizică a exportului din perioada interbelică, respectiv anul 1938, în care petrolul, cerealele, lemnul și vitele reprezentau cca 90% din totalul exporturilor românești”¹⁷.

Un ajutor important în prezentarea tabloului economic al epocii îl oferă și memorialistica principalilor „baroni” ai economiei românești din partea a doua a regimului Gh. Gheorghiu-Dej, ne referim în special la Alexandru Bârlădeanu¹⁸, ministru al Comerțului Exterior la începutul anilor '50, apoi după 1955, vicepremier și reprezentant al României în C.A.E.R., și Gh. Gaston Marin¹⁹, președinte al C.S.P., responsabil, în mare măsură, de planificarea și organizarea activității economice românești. Informațiile de ordin general pe care le oferă aceștia pot servi la construirea unei imagini de ansamblu, fie și destul de rarefiată, care să constituie un punct de pornire pentru un studiu amplu de istorie economică românească.

Constantin Ionete consideră că în ce privește evoluția economiei românești postbelice se pot distinge patru etape:

⁹ C. Ionete, *Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă*, București, 1993.

¹⁰ Claudia Rodica Popescu, *Industria României în secolul XX. Analiză geografică*, București, 2000.

¹¹ C. Grigorescu (coord.), *Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european. 1989*, București, 1993.

¹² Valentin Cojanu, *Comerțul exterior și dezvoltarea economică în România*, București, 1997.

¹³ C. Ionete, *op.cit.*, p. 31.

¹⁴ Aurelian Bondrea, *Starea națiunii. Concluzii și opțiuni pentru România de mâine, pentru viitorul poporului român*, București, 1996.

¹⁵ Octavian Gh. Botez, *Comerțul internațional și comerțul exterior al României*, București, 2001.

¹⁶ A. Bondrea, *op.cit.*, p. 36.

¹⁷ Octavian Gh. Botez, *op.cit.*, p. 99.

¹⁸ Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*, București, 1998.

¹⁹ Gh. Gaston-Marin, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. Însemnări din viață*, București, 2000.

1. 1944-1948, etapa ruinării economiei, provocată de război și plata despăgubirilor către U.R.S.S.

2. 1948-1960, etapa de criză a trecerii de la structurile economiei de piață la economia monopolistă de stat cu conducere centralizată. Această fază este marcată de mari suferințe umane provocate de foamete, epurări, lagăre de muncă, dispersări de populație etc.

3. 1963-1976, etapa crizei latente în care se manifestă o anumită tendință de liberalizare a activității micului producător agricol, stimulat de piața țărănească și de unele avantaje fiscale, precum și redarea unei anumite libertăți inițiativei private. Totodată însă își fac apariția și factorii dezechilibrului economic flagrante, cauzate de nivelul ridicarea nivelului de acumulare la peste 34% din venitul național. Acumularea de datorii externe de miliarde de dolari, pentru finanțarea unor structuri economice lipsite de viabilitate nu face decât să amâne durerosul deznodământ.

4. 1976-1989, etapa crizei profunde a sistemului este caracterizată prin instituționalizarea concentrării puterii până la limitele extreme.

În plan economic și social sunt trei direcții în care majoritatea cercetătorilor recunosc meritele regimului comunist: industrializarea, urbanizarea și educația de masă. O analiză bazată pe unii indicatori economici și sociali pune, totuși, în evidență poziția marginală a României, în anul 1989, în ierarhia țărilor europene precum și existența unor puternice decalaje între nivelul de dezvoltare al acestei țări atât față de țările dezvoltate cu economie de piață, cât și față de unele dintre fostele țări socialiste²⁰.

Această constatare este la prima vedere una paradoxală având în vedere că în întreaga perioadă comunistă, economia românească a fost marcată de o puternică industrializare, concretizată în sporuri spectaculoase ale producției industriale, ca și creșterea ponderii ei în produsul intern brut²¹. Populația ocupată în industrie a crescut exponențial. Ca exemplu, în intervalul 1950-1989, fondurile fixe au crescut de 41 ori, iar producția industrială de 52 de ori²². Cu toate acestea, decalajele față de majoritatea economiilor europene sunt importante. Astfel din punct de vedere al valorii adăugate prelucrătoare pe locuitor (în anul 1989), diferențele prezintă următoarele dimensiuni: 1:3,4 față de media europeană, 1:5,2 față de media țărilor dezvoltate și 1:1,9 față de media fostelor țări socialiste.

Cu toate aceste decalaje, progresele făcute în perioada comunistă nu trebuie minimalizate.

Sistemul social-economic instaurat la începutul deceniului șase, a provocat o susținută mobilizare internă în procesul economic de acumulare și investiție, antrenând întreaga populație activă la creșterea producției naționale. Rezultatul – în patru decenii s-a schimbat radical structura după ocupație și mediu a populației.

²⁰ C. Grigorescu (coord.), *Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european. 1989*, București, 1993, p. 10.

²¹ Politologul de origine română Viorel Roman folosește pentru definirea perioadei un termen foarte sugestiv „dictatură pentru dezvoltare”.

²² C. Grigorescu (coord.), *op.cit.*, p. 19.

Industria, construcțiile și serviciile ocupau, în 1990, 71, 8% din populația activă față de 21,8% în 1930, în vreme ce agricultura nu mai reținea, în același an, decât 28,2% din totalul acesteia, în comparație cu ponderea sa copleșitoare de 78,2% în 1930. Ca urmare, în perioada menționată, s-a produs o deplasare masivă de populație din agricultură, cu o productivitate scăzută, către industrie, cu o productivitate de zeci de ori mai mare și timp de lucru anual complet, respectiv din mediul rural în cel urban. Acest transfer în decursul unei generații a avut pe lângă spectaculoase efecte pozitive, de ordin economic și social, și consecințe negative de adaptare, comportament și disciplină, diminuând randamentul și eficiența activității economice. Ocuparea majorității populației active în ramurile neagricole ale economiei a condus la creșterea venitului național și, în consecință, a investițiilor și numărului de locuri de muncă. În primele trei decenii postbelice, cererea forței de muncă a depășit oferta, absorbindu-se integral populația rurală excedentară, rezultată în urma mecanizării agriculturii. Principalul rezultat al acestor transformări a fost creșterea venitului național pe locuitor, în prețuri curente, în intervalul 1950-1989, de 13 ori²³

Motorul creșterii economice, în primele decenii postbelice a fost, așadar industrializarea. Pe lângă aspectele pozitive ale acestui proces, industria românească edificată acum a avut câteva caracteristici negative: lipsa de corelare între capacitățile de producție și baza proprie de resurse energetice și de materii prime; de asemenea, nu s-a ținut cont de necesitatea unei anumite specializări, îndeosebi în industria constructoare de mașini. Această din urmă orientare a frânat realizarea unor produse de înalt nivel tehnic competitive pe plan internațional. Interesant este că un anume rol în această direcție a avut-o și piața C.A.E.R. în care se acceptau reciproc și produse de nivel tehnic mai scăzut decât cel din Europa Occidentală.

După 1948 „avântul întregii economii” a fost diferențiat în funcție de apartenența ramurilor industriale la grupa A (industria grea) sau grupa B (industria bunurilor de consum). Dinamica producției industriale a înregistrat creșteri de 10 ori pentru industria grea și de numai 4 ori pentru industria ușoară, între 1948-1963. Ritmul mediu anual de creștere a fost pentru aceeași perioadă de 151% în cazul industriei grele și de 10,7 pentru industria ușoară. Ponderea grupei A în cadrul producției industriale globale, în 1950, era de 53% și de 64,5% în 1963, iar a grupei B scăzuse de la 47% spre 35,5%²⁴.

Obiectivele socialiste ale dezvoltării industriale au fost formulate în funcție de necesitățile energetice, de calificare a forței de muncă și a celor legate de alinierea dezvoltării naționale la evoluția internațională. Criteriile de localizare ale industriei au fost preluate din „opera leninistă”, acestea stabilind că activitățile industriale trebuie localizate: „aproape de materiile prime pe care le utilizează; aproape de piețele de desfacere pe care le aprovizionează; în interiorul regiunilor, pentru a dezvolta specializarea maximă a producției; între regiuni pentru a asigura auto-suficiența regională maximă; cât de uniform posibil pentru a exploata regional și local resursele

²³ Aurelian Bondrea, *Starea națiunii. Concluzii și opțiuni pentru România de mâine, pentru viitorul poporului român*. București, 1996, p. 38.

²⁴ *Industria României. 1944-1964*, București, 1964, p. 45.

subutilizate și pentru a soluționa deficiențele regionale; în mod preferențial în regiunile rămase în urmă, cu minorități naționale sau subdezvoltate, pentru a realiza o egalitate inter-regională; să asigure eliminarea diferențierilor culturale, economice și sociale dintre sat și oraș; în mod strategic, pentru a răspunde nevoilor de apărare; pentru a realiza diviziunea internațională a muncii și fluxurilor comerciale optime în cadrul C.A.E.R.”²⁵.

Dezvoltarea industriei a fost gândită și dirijată astfel încât să asigure o uniformizare spațială („îmbunătățirea continuă a repartizării teritoriale a forțelor de producție”), economică („eliminarea decalajelor economice între regiuni și între sat și oraș”), socială („omogenizarea socială în care rolul industriei ca activitate umană crește”)²⁶.

Între enunțul declarativ și practică erau însă mari diferențe ilustrate de evoluția contrastantă a regiunilor dezvoltate și a celor subdezvoltate: în 1950 vechile regiuni industriale (Banat, Brașov, București, Hunedoara, Ploiești) contribuiau cu 62,7% din producția industrială totală, ponderea lor scăzând foarte puțin în următorii ani: 60,8% în 1955, 60,9% în 1960 și 58,3% în 1965; la polul opus regiunile subdezvoltate au înregistrat creșteri foarte lente: Oltenia și-a mărit ponderea în producția industrială națională de la 20,7% în 1950, 21,9% în 1955, 23,2% în 1960 și 26,2% în 1965. Toată această evoluție arată concentrarea centrelor industriale în regiunea București-Brașov, Transilvania, SV Banatului, reamintind de axa centrală a dezvoltării industriale din perioada interbelică²⁷.

Pe baza creșterii economice s-a putut asigura o schimbare importantă a condițiilor sociale. Urbanizarea a fost unul din principalele efecte, cele mai multe orașe, având inițial un caracter comercial-meșteșugăresc, s-au transformat în așezări urbane industrial-comerciale, în care s-a generalizat dotarea cu electricitate, canalizare, apă curentă, rețea telefonică, gaze naturale, transport mecanizat în comun etc. Construcția în masă de locuințe de tip bloc și edificii administrative este una din componentele acestui proces. Astfel, între 1951-1956 suprafața dată în folosință pe țară a fost de 11 milioane m² față de perioada 1935-1939 când s-au construit 4,9 milioane m²²⁸.

Un alt indice care oferă date asupra nivelului de trai este consumul de bunuri de folosință îndelungată, care a devenit, treptat de masă, după cum reiese din datele raportate la 1000 de locuitori²⁹:

²⁵ Claudia Rodica Popescu, *Industria României în secolul XX. Analiză geografică*, București, 2000, p. 102.

²⁶ *Ibidem*, p. 103.

²⁷ *Ibidem*, p. 104.

²⁸ Aurelian Bondrea, *op.cit.*, p. 44.

²⁹ *Anuarul statistic al României*, 1991.

	1938	1965
Aparate radio	14	124
TV	-	29
Frigidere	-	21
Mașini de gătit cu gaze	-	45
Mașini de spălat	-	23
Aspiratoare	-	11
Autoturisme	1,3	1,2

Agricultura românească a traversat în perioada 1950-1989 un amplu proces de transformare, patrimonial și structural. Au fost constituite (prin metode extra-economice) marile exploatații agricole cooperatiste, după care prin mecanizare și modernizarea acestora s-a trecut de la culturile extensive la producții intensive, utilizându-se îngrășămintele chimice și asigurându-se specialiști cu studii superioare în toate domeniile agriculturii. S-au amenajat suprafețe întinse de irigații și s-au plantat după metode moderne sute de mii de ha. de vii și livezi. Numeroase stațiuni și institute de cercetare agricole au fost create. Pe lângă aspectele favorabile ale acestor evoluții au existat și multe abuzuri: cooperativele s-au format prioritar prin constrângeri morale și fizice; lipsa de cointerесare materială a condus la eficiență și productivitate scăzută; fiind subordonate organelor de partid și de stat cooperativele nu puteau avea inițiative proprii, fiecare acțiune fiind supervizată de conducerea politică.

Toate aceste aspecte negative nu justifică însă distrugerea, imediat după 1989 a marilor exploatații agricole, constituite prin mari sacrificii. „Experimentul” românesc din agricultură, în perioada postdecembristă, era calificat astfel de cunoscutul fermier american David Garst, președintele Corporației agro-industriale americano-române: „Ceea ce ați făcut dvs. prin divizarea pământului după 1989 este o crimă. O crimă rezultată din sălbăcie, nu din principiile capitalismului... Greșelile pe care le-ați făcut prin divizarea agriculturii nu țin de capitalism. Distrugerea capitalului nu poate însemna capitalism... Ați vrut să eliminați comunismul și ați instaurat sărăcia”³⁰

Octavian Gh. Botez, un specialist în comerțul exterior al României, aprecia într-una din cărțile sale că exportul românesc, oglinda evoluției economiei naționale, a înregistrat progrese nete în ultima jumătate a secolului trecut. Între 1950-1970 exportul de mașini, utilaje și mijloace de transport, bunuri de larg consum, produse chimice (îndeosebi îngrășăminte și cauciuc) a înregistrat creșteri semnificative. Între

³⁰ „Opinia Națională”, nr. 5, aprilie, 1993, p. 3.

1970-1989, exportul de mașini și utilaje și-a continuat creșterea, ajungând la o pondere de 30% din totalul exportului românesc. În schimb, după 1990, exportul românesc, ca și întreaga producție industrială, s-a prăbușit.

Unii cercetători susțin faptul că economia din perioada celor cinci decenii de comunism era departe de a fi socialistă. Ea a fost mai degrabă una de tranziție, propunându-și doar unele sarcini ale modernizării în cadrele societății industrializate la capătul căreia mecanismele economice s-au gripat. „Economia a fost una de comandă, de penurie, în planul consumului, mobilizată, o dictatură asupra nevoilor sau un capitalism de stat”³¹.

În încheiere, putem spune că deși pozițiile celor care s-au aplecat asupra economiei din perioada comunistă sunt diferite, uneori ireconciliabile, ele conțin totuși argumente valabile, inspirate din realitățile vremii. Disputa științifică asupra epocii este la început, iar multe din punctele de vedere avizate conțin și o doză de prudență, mai ales atunci când se trag concluzii. O singură chestiune este însă foarte clară: experimentul economic socialist trebuie și merită a fi studiat pentru a vedea care au fost părțile sale negative și/sau pozitive, precum și care sunt implicațiile lui astăzi.

AFTER DECEMBER ACADEMIC DEBATES REGARDING SOME OF THE ASPECTS OF THE ECONOMY IN THE PERIOD OF THE COMMUNIST REGIME

SUMMARY

After revolution from 1989, the former Prime Minister Petre Roman makes a remark that disturbs many positions of Romanian researchers, in economics and in historiography. He said, “All Romanian industry is a mountain scrap heap” We don’t now how much truth is behind of this expression but sure that was a foolish and uninspired remark. Romanian specialists in economy are agreeing that this problem must see more prudential.

Generally speaking, today, in Romania are two important positions vis-à-vis by economy in communist Romania. First: the Romanian economy under communist rule makes the biggest progress from entire history of Romanians, especially in the twenty century. Second: the central planed economy from the communist period was a crisis economy caused by an inefficient and bad management of that.

Together positions have an important element: the contrast with actual situation of Romania economy, when after 15 years of democracy and freedom market, the economy is down. Many domains, but in principal agriculture and industry, produce today nearly a half production by 1989. And that year wasn’t the

³¹ Radu Florian, Damian Hurezeanu, Alexandru Florian, *Tranziții în modernitate. România în secolele XLX-XX*, București, 1997, p. 317.

best economic year under the communist rule. After nearly 15 years, PNB is like in 1989.

The economic researchers and historians make efforts to explain why the crises continue today. The reasons, believed many of them, are in the nature of central planned economy, characterized by state property, development a various number on industries without any specialization, low quality and productivity. Other analysts sustain that the post Decembrist Romanian political elite lose the occasion to make reforms in economy and the structure of administration, and that contribute essentially to actual economic crises. Every one of this positions must be studied and that we propose in this study. Of course, we will not make an exhaustive analysis but a summary presentation of the most important elements in dispute.

STAȚIUNEA CUCUTENIANĂ DE LA PLUGARI - NUCUȘOR, JUDEȚUL IAȘI

Ruxandra Alaiba
Silviu Vacariu

Stațiunea arheologică *Nucușor*, din satul Plugari, comuna Plugari, specifică culturii Cucuteni, se află pe valea Miletinului, un afluent din dreapta Jijiei, ca multe altele s-a descoperit prin cercetări de teren¹, prin investigațiile arheologice realizate de V. Chirica și S. Vacariu, în anii 1982 și 1983. Comuna Plugari, din punct de vedere administrativ, este situată în nordul județului Iași, la granița cu județul Botoșani în Câmpia Moldovei, într-o microregiune geografică cu un relief colinar cu altitudini sub 200 m, o zonă sculpturală mai accidentată, cu o constituție geologică specifică bessarabianului, în care predomină marnele mai puțin argiloase, cu intercalații nisipoase².

Cum indică repertoriul arheologic al județului Iași, în satul Plugari s-au cartat mai multe locuiri eneolitice. Din faza Cucuteni A este punctul Plugari - *La Cimitir*, situat pe șes, în apropierea confluenței unui mic pâraiaș cu Miletinul. De aici provine atât ceramică de uz gospodăresc, cât și fină, din care s-au menționat două fructiere miniaturale, dar și părți de la o statueta zoomorfă, decorată pe spate cu împunsături, altele de la una antropomorfă și un toporaș păstrat parțial, din rocă neagră, dură³. În punctul numit *Ferma Recea*, amplasat la circa 5 km nord de sat, pe platoul Recea și pe versanții săi de est și nord-est, din livada de meri până în dreptul parcului auto, se află o întinsă așezare Cucuteni, din faza B, parțial distrusă prin plantarea livezii⁴. Tot din faza B sunt așezările: *Iazul Nucușor* - spre baza Dealul Busuioc, punctul din stânga iazului și pâraului cu același nume a fost afectat de alunecările de teren⁵; Plugari - *Bostănărie*, amplasată la circa 1 km vest sud-vest de platoul Nucușor, peste pâraiele Nucușor și Busuioc, pe culmea dealului Bostănărie⁶; punct aflat la nord nord-vest de sat, pe un promontoriu înalt de circa 50 m, apărat natural spre nord și vest de confluența pâraielor Nucușor și Busuioc⁷; *Iazul lui Pintilie*, de pe dreapta șoselei Șipote - Plugari, unde ocupă o parte din platoul înalt din marginea de est a satului, apărat natural spre est și nord⁸.

¹ V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, 1985, vol. II, p. 303-305

² V. Băcăuanu, N. Barbu, M. Pantazică, Al. Ungureanu, D. Chiriac, *Podișul Moldovei*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 296-297, fig. 42/IIIa.

³ V. Chirica, M. Tanasachi, *op. cit.*, nr. LV.1.B, p. 303, fig. 30/12; 31/13.

⁴ *Ibidem*, nr. LV.1.D.

⁵ *Ibidem*, nr. LV.1.E.

⁶ *Ibidem*, nr. LV.1.F.

⁷ *Ibidem*, p. 305, LV.1.G.

⁸ *Ibidem*, LV.1.H, fig. 32/4.

Așezarea *Nucușor* este specifică etapelor Cucuteni A3-4 și fazei de tranziție A-B. Stațiunea, situată la 6 km nord de sat, se află pe un platou înalt, apărat natural la vest de pâraiașul cu același nume. Din perimetrul unor locuințe, deranjate de arăturile efectuate la mare adâncime, au fost recuperate câteva piese de silex, capace de tip coif suedez, dintre care unul hașurat cu pigmenți minerali roșii și negrii, pe fond alb⁹, câteva statuete din faza Cucuteni A-B, feminine și masculine și un fragment de masă de cult¹⁰. Inventarul se completează cu *ceramica de tip Cucuteni C*, degresată cu scoică pisată, de culoare cafenie sau brun - negricioasă, pe margine cu un decor format din șiruri de împunsături adâncite pe corpul vasului, dar și pe torți. O parte de la un castron cu buza ondulată, prezintă pe corpul arcuit în forma craterelor, grupuri din cinci linii incizate oblic spre stânga, realizate cu aceeași unealtă cu cinci dinți, cu care s-a incizat marginea iar pe umăr o tortiță zoomorfă schematizată¹¹. Un alt fragment, ce provine tot de la un crater, cu buza îngroșată, a fost ornat interior cu incizii oblice sau întretăiate și exterior cu un șir de pastile aplicate, din care una mai mare s-a profilat prin împingerea lutului din interior. Pe o toartă, cu profil semicircular, au fost imprimate oblic tot grupuri din câte cinci împunsături¹².

*

Din nou, în anul 1985, S. Vacariu, pe atunci profesor de istorie în satul Plugari, în urma unei periegeze realizate în zonă, a adunat numeroase urme materiale din ultima așezare - *Nucușor* -, specifice etapelor Cucuteni A₃₋₄ și fazei de tranziție A-B. Cercetările de teren au dus la recuperarea unor noi forme ceramice fragmentare, din faza Cucuteni A, apărute în urma desprinderii unei părți din promontoriul menționat.

Din categoria *ceramicii de gospodărie* menționăm vasele realizate din pastă apropiată de ceramica pictată și pe cele modelate din pastă poroasă, în compoziție cu nisip de granulație mare, cu pietricele, fragmente de calcar, aspră la pipăit. Numărul mic și deosebita fragmentare a cioburilor nu permite o reconstituire prea exactă a formelor. Între ele erau chiupuri dar și castroane, străchini, cratere, capace și pahare de diferite dimensiuni.

Ceramica pictată. Fragmentele ceramice descoperite în stațiunea Plugari, punctul *Nucușor*, sunt specifice etapelor Cucuteni A₃ și A₄. Ele provin de la un vas cu profilul în S, un capac, partea de jos a unui vas de mari dimensiuni și un vas paralelipedic, recipient pictat tricrom, cu decorul aplicat tectonic, pe două, trei registre orizontale, rar verticale, formate din părțile lor.

1. *Vas cu profil în S* (fig. 1-1a; h = 19,6 cm; $\varnothing_{\text{gură/buză}} = 9,5 \text{ cm}; 10,5 \text{ cm}$), conservat întreg, modelat din pastă fină, cu incluziuni naturale, ars oxidant, o formă ce are gura înaltă, evazată și corpul bombat, cu o proeminență perforată pe maxima curbură, pictat tricrom, cu roșu și negru pe fond alb. Decorul începe de pe marginea acoperită cu două benzi late, prima roșie și a doua albă. Sub ele, pe tot corpul vasului,

⁹ V. Chirica, M. Tanasachi, *op. cit.*, LV.1.C, fig. 32/2-3.

¹⁰ *Ibidem*, fig. 31/1, 6-7.

¹¹ *Ibidem*, 35/2.

¹² *Ibidem*, fig. 35/5, 9.

s-a pictat o singură metopă, ale cărei elemente ornamentale nu au fost riguros unidimensionate. Decorul, format din benzi albe negative, mărginite cu negru, a fost rezervat din fondul alb al vasului iar interspațiul s-a acoperit cu roșu întins, peste care uneori s-a liniat cu brun-roșcat. Pe banda albă s-a pictat median o linie roșie-cărămizie, mai deschisă în raport cu roșul, în două nuanțe, cu care s-a pictat interspațiul.

Intenționat, întregul decor a fost realizat cu o surprinzătoare simetrie incompletă¹³. Sub banda albă s-au desenat contururile a șase ove, dispuse pe verticală câte două, fără o repetare a lor într-o anumită cadență spațială. Fiecare ovă, privind de la dreapta la stânga, are interior o alta, mărginită de banda interspațiului, cu excepția primei ove. Aceasta, în fapt, este un mare oval, marcat spre limite cu linii roșii-cărămizii, ridicate pe banda albă a marginii vasului, interior cu un alt oval, prevăzut cu două linii scurte verticale, liniate cu aceeași culoare. Olarul, fie nu a terminat de pictat decorul, fie, intenționat a rezervat ova doar cu benzile marginale, dar i-a marcat forma și centrul folosind numai linia mediană a benzilor albe. A doua ovă are ovalul interior dispus oblic, printr-o aplicație particulară a simetriei de rotație, care se poate reprezenta printr-un vector, un vector cu lungimea ovelor, dar cu altă direcție¹⁴. Cum am precizat, fiecare ovă are în mijloc o altă ovă, cu excepția celei de a doua. Prima de sus s-a marcat cu roșu, a treia cu un oval negru în mijloc. În rândul de jos prima are interior două ove alungite spre bază, a doua și a treia simple ovaluri, ultimul fiind mai mare, a fost secționat de limita de jos a vasului.

Simetria decorului, așa cum se va vedea în continuare, uzează mai ales de benzile albe, mărginite cu negru, care au flancat ovele pe verticală, mai late sau mai înguste, dispuse în arcuri de cerc, ce se unesc pe mijlocul vasului. În spațiul dintre ove s-au format romburi albe, mărginite cu negru, dintre care unul este mai alungit, ce s-au acoperit cu roșu întins sau cu linii oblice, probabil, pentru a sugera forma antropomorfă a vasului. Între motive s-au pictat vertical, la fel ca pe margine, o bandă roșie și una albă. Vasul se apropie de formele de la Hăbășești - *Holm*¹⁵, Poienești - *Dealul Teilor*¹⁶ sau de la Drăgușeni - *Ostrov*¹⁷.

2. *Capace* cu buton, cu forme tronconice și decor specific și altor exemplare descoperite în stațiuni ale etapelor A_{3a-3b}. Unul dintre capace, păstrat fragmentar (h = 11,5 cm; $\varnothing_{\text{baza}}$ = 16,5 cm; buton = 4 cm), modelat din pastă fină, dar nefinisat interior, are peretele profilat pentru prinderea bazei butonului și pentru margine. O singură metopă ornamentală acoperă exteriorul capacului. Din fondul de culoare albă s-au rezervat benzile albe ale decorului, prin mărginirea lor cu negru iar interspațiul s-a acoperit cu roșu întins. Pe partea păstrată se mai văd două volute tangente, părți de la două spirale, una din prelungirile volutei trece pe deasupra, alta pe la baza lor, pentru a completa spiralele în S. În spațiul dintre ele, spre butonul capacului s-a pictat o altă

¹³ H. Weyl, *Simetria*, Ed. Științifică, București, 1952, p. 61.

¹⁴ *Ibidem*, p. 53.

¹⁵ V.I. Dumitrescu, H. Dumitrescu, M. Petrescu-Dîmbovița, N. Gostar = Dumitrescu *et alii*, *Hăbășești, monografie arheologică*, București, 1954, pl. CXV3/a, CXVII/10-12.

¹⁶ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în *Materiale I*, 1953, p. 255-256, fig. 19/5.

¹⁷ A. Crășmaru, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, Botoșani, 1977, fig. 20/2b.

volută, cu ductul liber frânt, ca o jumătate de pătrat, cu o scurtă bandă oblică pe mijloc. Pe fondul alb al butonului s-au pictat cu negru-ciocolatiu, câte două linii în cruce, care au împărțit spațiul în nouă. Patrutul format în mijloc și spațiile dintre linii s-au hașurat cu aceeași culoare. Suprafețele dintre linii s-au marcat cu câte o scurtă liniuță roșie. Forme apropiate apar în așezări ale primei faze. La Hăbășești - *Holm*, s-a descoperit un căpăcel cu mâner¹⁸. Forme similare se cunosc și în mediul ariuşdean¹⁹

3. Partea de jos a unui vas de mari dimensiuni, ce provine, probabil, de la un *vas cu gât înalt și corp bombat*, modelat din pastă mai puțin fină, pictat tricrom pe fond alb. La baza ultimului registru al corpului se înșiruie spirale cu volute ample, formate din benzi înguste, mărginite cu negru, cu interspațiile acoperite cu linii roșii, paralele motivelor. Ultima parte a vasului a rămas albă. Făcea parte din categoria vaselor mari, pictate, precum vasul descoperit în locuința sanctuar de la Dumești - *Între pâraie*²⁰.

4. Dintr-un *vas paralelipipedic* ($h = 15,2$ cm; $\varnothing = 11$ cm), modelat din pastă fină, ars oxidant, dar uneori cu miezul cenușiu, s-au păstrat patru fragmente (fig. 3-4/2-2a). Este posibil să fi avut și rol de capac, cum indică lipsa ornamentelor în interior și dispunerea decorului "în tablă de șah" (fig. 4/2). În primul rând, vasul se remarcă prin corpul prismatic, cu pereții în patru colțuri și baza rectangulară, cu profilul îngustat de două ori, o dată pentru a realiza marginea vasului și a doua oară pe mijlocul corpului. De asemenea, curbura bazei descrie un unghi mai mare decât cel drept. Benzi albe, mărginite cu negru, median cu câte o linie roșie, despart primul registru de cel următor, și pe acesta de cel al marginii.

În primul registru de la bază, pe cel puțin nouă rânduri, s-a pictat motivul "tablei de șah", din patrate albe ce alternează cu altele hașurate cu negru²¹. Doar spre prima curbură a vasului decorul este întrerupt prin hașurarea consecutivă a trei patrate, continuate, pe alt fragment, cu două patrate albe, despărțite de altele hașurate. În rest, pe fragmentele păstrate, jocul alternării respectă regula specifică așa zisului motiv al "tablei de șah".

În registrul al doilea s-au pictat patru ove deschise spre gâtul vasului. Centrul oval al acestora s-a hașurat cu negru și s-a conturat cu două benzi albe, separate de o bandă trilineară pictată cu negru, banda interspațiului. Tangentele, ce unesc cele patru ove ale decorului, sunt formate din trei benzi albe, mărginite cu negru, marcate central cu o linie roșie. Banda din mijloc se deschide spre banda exterioară a ovei iar linia ei roșie se oprește pe linia roșie a acesteia. Interspațiile dinspre margini s-au hașurat cu negru iar cel din mijloc s-a acoperit cu o bandă trilineară pictată cu negru. Ultimul registru era acoperit, probabil, cu un motiv apropiat celui din mijloc, diferit prin specificul benzilor liniare²². Întregul decor a fost pictat tricrom, dar prin dispunerea

¹⁸ Vl. Dumitrescu *et alii* 1954, pl. CXIX/2.

¹⁹ Fr. László, *Háromszék vámegeyi praemykenaei jellegi telepek (Statins de l'époque prémicennienne dans le comitat de Háromzék)*, în *Dolgozatok*, Cluj 2, V, 1911, p. 72, fig. 46.

²⁰ R. Alaiba, *Complexul cultural Cucuteni - Tripolie. Meșteșugul olăritului*, 2007, pl. 36-37.

²¹ Eadem, S. Vacaru, *Il motivo dello scacco nel decoro di alcuni vasi cucutenieni scoperti a Plugari-Nucușor, distretto Iași, e Dumești - Între pâraie, distretto Vaslui*, în *Strabon*, II, 2005, p. 6, fig. 2.

²² *Ibidem*, p. 3-4, fig. 1/2.

liniară a culorilor, precum la Drăgușeni - *Ostrov*²³. Tehnica anunță specificul primei grupe, I, din cadrul fazei A-B.

După A. Nițu, specia cu „decor liniar pe fond alb”, cunoaște două variante picturale, „pictură bicromă cu negru sau cu brun pe alb”²⁴, sau „pictură tricromă cu negru și roșu sau cu brun-roș și negru pe alb”²⁵. El încadrează motivul în etapa A_{3b}, în nivelul cu ceramică bicromă de la Ghelăiești - Nedeia, Gura Văii - *Siliște*, Trușești - Țuguieta, Hăbășești - *Holm* sau în nivelul cu ceramică tricromă A_{3b} de la: Izvoare II₂, Ruginoasa - *Dealul Drăghici*, Iași - *Splai Bahlui*, Secărești - *Tinosul*, Fedeleşeni, Chetrești - *Pe Deal*, Scânteia - *Dealul Bodeștilor*²⁶.

Vasele cu corpul în patru colțuri sunt rare, câteva au apărut în stațiunea de la Drăgușeni - *Ostrov*²⁷. Dintre aceste forme ceramice amintim un vas de mari dimensiuni, pictat cu șiruri de spirale, cu volute cu mai multe spire, succesive sau agățate, formate din benzi albe pe fond roșu și mărginite cu negru, cu interspațiul acoperit cu roșu liniar²⁸. Pentru Vl. Dumitrescu, S. Marinescu-Bîlcu²⁹, datarea târzie a etapei A₄ de la Drăgușeni, se bazează pe formele și decorul ceramicii pictate, care prefigurează faza A-B.

²³ A. Crișmaru, *op. cit.*, fig. 48.

²⁴ A. Nițu, *op. cit.*, 1984, fig. 5/5-7 și 5/2-3.

²⁵ *Ibidem*, fig. 4/8; pl. II/1 și 5/4; pl. II/4.

²⁶ *Idem*, *op. cit.*, 1980, p. 149-154, tab. I.

²⁷ A. Crișmaru, *op. cit.*, p. 53, fig. 36/1; 37-38/1.

²⁸ A. Nițu, *op. cit.*, 1978-79, p. 93-162; *Idem*, *op. cit.*, 1980, p. 135-222; *Idem*, *op. cit.*, 1983-1984, p. 27-68; în franceză: *Considération sur les styles de la céramique peinte de Cucuteni-Tripolie*, în *La civilisation de Cucuteni en contexte Européen, session scientifique Iași - Piatra Neamț, sept. 1984*, Iași 1987, p. 59-66.

²⁹ Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, Ed. Meridiane, p. 551-552; *Idem*, *Unele probleme ridicate de așezarea cucuteniană de la Drăgușeni*, în *Din trecutul județului Botoșani*, Botoșani, 1974, p. 33 și urm.; S. Marinescu-Bîlcu, *Ceramica cucuteniană de la Drăgușeni. Tradiții, creații proprii, aspecte regionale*, în *SCIVA*, 40, 3, 1989, p. 237-238; *Eadem*, *Elemente târzii în ceramica Cucuteni A de la Drăgușeni și relațiile acestora cu descoperirile de la Truian-Dealul Fântânilor*, în *MemAntiq.* XIX, 1994, p. 115 și urm..

THE CUCUTENIAN PLUGARI – *NUCUȘOR* SITE, IAȘI COUNTY SUMMARY

The Cucutenian archaeological site Nucușor, in the Plugari village, specific to the Cucuteni culture, is situated in the Valley of Miletin, an affluent of the Jijia river, was discovered during some field investigations. As the archaeological Iași county repertoire indicates, in the Plugari village some important sites were mapped: Plugari – La Cimitir, phase Cucuteni A, from phase B: Ferma Recea, Iazul Nucușor – through the bottom of Dealul Busuioc, Plugari - Bostănărie, in the North, North - West, Iazul lui Pintilie.

From the Nucușor site, specific to the Cucuteni A3-4 and to the transition phase A-B, the new field investigations led to the discovery of some household pottery fragments and some fine painted pottery: a S profile pot (fig. 1), a lid (fig. 2-3/1), the bottom part of a large pot and a parallelepipedic pot (fig. 3/2-4). The receptacles were tricolour painted, with the adornments applied on the both sides of the pot, in two or three horizontal layers.

Fig. 1. Plugari - *Iazul Nucușor*. Vas cu profil în S, pictat tricrom cu negru și roșu pe fond alb. Cucuteni, A_{3a}.

Fig. 1. Plugari - *Iazul Nucușor*. S profile pot, tricoloured, black and red on a white background. Cucuteni, A_{3a}.

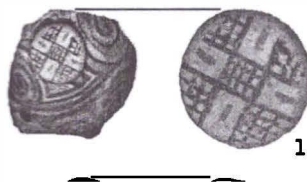

Fig. 2. Plugari - *Iazul Nucușor*. Capac fragmentar, pictat tricrom cu negru și roșu întins, pe fond alb. Cucuteni, A_{3a}. Fotografii.

Fig. 2. Plugari - *Iazul Nucușor*. Fragmented lid, tricoloured, black and red on a white background. Cucuteni, A_{3a}. Photos.

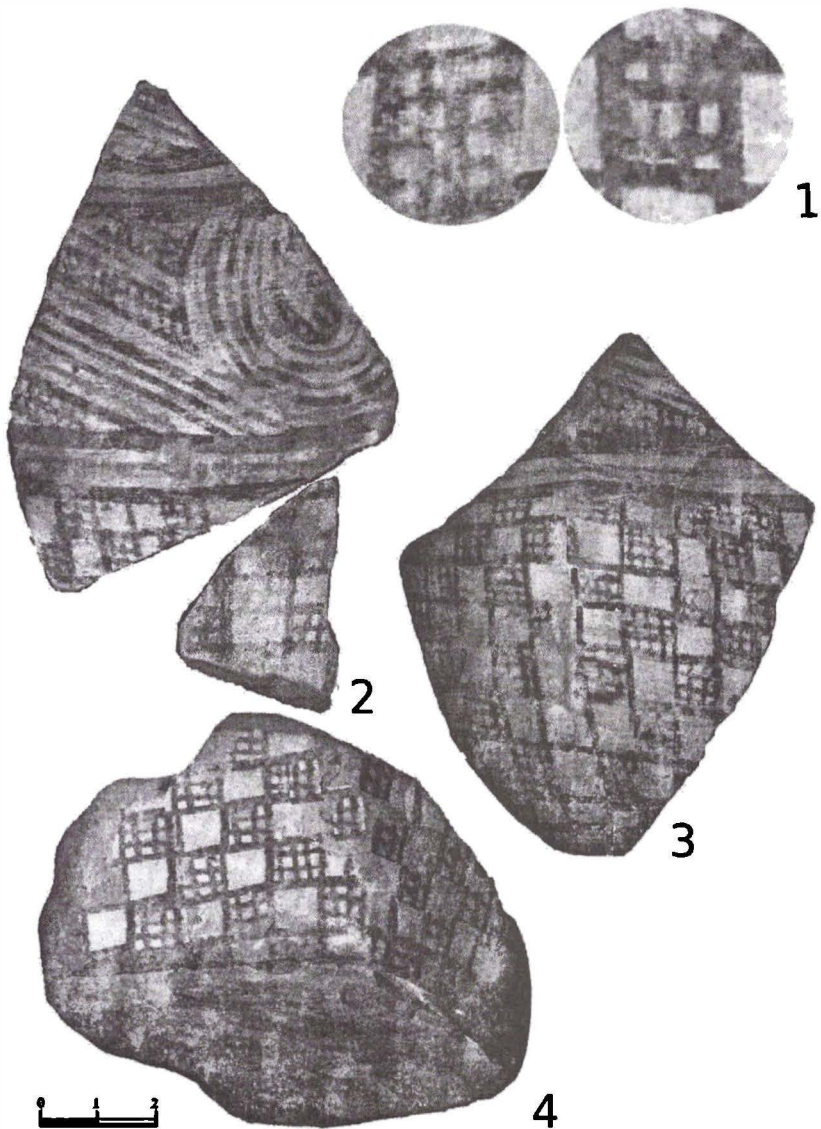

Fig. 3. Plugari *Iazul Nucușor*. Vas paralelipipedic fragmentar, categoria ceramicii pictate liniar, cu negru și roșu pe fond alb 2-4, decorul patratelor 1. Fotografii. Cucuteni, A_{3a-b}.

Fig. 3. Plugari - *Iazul Nucușor*. Fragmented parallelepipedic pot, linear painted pottery black and red on a white background 2-4, the squares adornments 1. Cucuteni, A_{3a-b}. Photos.

BANCA GARĂ - ȘAPTE CASE, DESCOPERIRI DIN PERIOADA DE TRANZIȚIE DE LA ENEOLITIC LA BRONZ ȘI DIN BRONZUL TIMPURIU

Ruxandra Alaiba

Publicarea cercetărilor arheologice întreprinse în satul Banca Gară, comuna Banca, județul Vaslui, în stațiunea pluristratigrafică aflată în punctul numit de localnici *Șapte case*, loc situat pe malul stâng al râului Bârlad și pe stânga șoselei Iași - București, mai precis la 12 km nord de municipiul Bârlad, în forma unei monografii, urmărește cuprinderea informațiilor acumulate aproape într-un deceniu de săpături sistematice. În acești ani, 1981-1989, cu întreruperile din anii 1984 și 1987, dar cu ani în care s-au realizat câte două campanii, 1982 - 1983, s-au descoperit un număr de 142 de complexe, aflate prin săparea unei suprafețe de 3400 m², aproximativ o treime din vechiul areal pe care se întindea stațiunea și necropola. Am menționa și faptul că, una dintre campanii a fost mai îndelungată, din anul 1986, și s-a desfășurat între lunile iunie și octombrie, inclusiv.

Redactarea monografiei a avut în vedere și prezentarea descoperirilor specifice perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului sau bronzului timpuriu (fig. 1-6). Din cele șase sectoare investigate (A-F), provin câteva materiale, unelte de silex și de piatră, precum și ceramică de tradiție cucuteniană sau ceramică decorată cu incizii, creștături sau alveole. Două aglomerări de materiale sunt mai clare, una din sectorul E, SIV, M 6-8, - 0,70 - 0,80 m și alta din sectorul C, secțiunile S XV, XVII-XVIII. Bucățile friabile de chirpic, conservate încă, și un fragment de margine de vatră, pot proveni de la construcții sezoniere. Răzlețe fragmente ceramice au apărut aproape în toate sectoarele așezării, pe micile grinduri naturale formate în lunca inundabilă a Bârladului, la o adâncime de - 0,60 - 0,70 m. Până în prezent au fost publicate câteva informații legate de ceramică și mormântul nr. 6, din bronzul timpuriu, analiza antropologică și paleofaunistică a acestuia¹.

Diferite obiecte

Dintre piesele de silex menționăm un vârf de săgeată (fig. 1/1; h = 1,6 cm), câteva unelte pe așchii sau lame, mai ales gratoare (fig. 1/5-9, 11-14) și unele așchii atipice (fig. 1/2-4, 10). Tot un gratoar s-a descoperit și în perimetrul așezării de la Stoicani - *Dealul de pe râpă*, specifică grupului Foltești². Împreună cu diferite fragmente ceramice, în sectorul E s-a descoperit și un zdrobitor lucrat din gresie cenușie (fig. 1/15; $\varnothing = 7,1$ cm; h = 4,6 cm), pe S IV, M 7,40, - 0,60 m, în 1988. Două din fețele acestuia s-au aplatizat puternic prin utilizare. De asemenea, s-au găsit și

¹ R. Alaiba-Maxim, Gh. Gherghe, *Unele considerații privind habitatul din zona dealurilor Banca Grivița*, în ActaMM, IX-XI, 1987-1989, p. 252, fig. 2; 3/1-2, 4; R. Alaiba, G. Miu, S. Stanc, *Studiul arheologic și antropologic al mormintelor de la Banca Gară Șapte case (județul Vaslui)*, 2007, sub tipar.

² M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, *Noi cercetări arheologice la Stoicani*, SCIV, 25, 1, 1974, p. 85.

câteva părți de râșnițe plate, simple, păstrate parțial (fig. 2/6-9; h = 8,7; 8,8; 108; 9,4 cm). În așezarea de la Foltești - *Ruptura*, s-au semnalat 12 astfel de percutoare sau zdrobitoare și părți de râșnițe plate, simple³. Dintre ele unele au, ca și exemplarul de la Banca Gară, partea activă finisată la ambele extremități, prin câte două fețe șlefuite⁴.

Semnalăm și descoperirea, în 1982, a două topoare fragmentare, lucrate din piatră dură, bine șlefuite, de mari dimensiuni. Primul, a apărut pe SII, M 7, la adâncimea de - 0,70 m. Spre tăiș are o ușoară deteriorare iar pe lungime a fost zgâriat recent. Din el s-a păstrat partea cu tăișul ușor convex (fig. 1/16; L = 6,1; l = 4,4 cm). Toporul prezintă axul longitudinal al profilului ușor curbat. Din al doilea, apărut pe SXLII, M16,50, 0,68 m, s-a păstrat, la fel, partea cu tăiș (fig. 1/17), până la perforarea cilindrică a acestuia (L = 80 cm; l = 3 - 3,5 cm). Piese, deosebit de fin șlefuite, se pot apropia de topoarele de paradă sau de luptă, precum cel descoperit în mormântul de la Răcăciuni, județul Bacău⁵.

Din lut fin s-au modelat două mici obiecte neclare (fig. 3/4, 7) iar din lut degresat cu resturi vegetale, un mosor (fig. 2/1). În preajma materialelor s-a găsit și un fragment de margine de vatră (fig. 5/6; h = 3,7 cm), ars alb - cărămiziu, semn al existenței unei locuiri de scurtă durată din perioada de tranziție de la eneolitic la bronz.

Ceramica

Acestora se adaugă ceramica descoperită în stațiune, modelată din pastă bine frământată, ce are, între incluziuni, nisip uneori și șamotă fină, aspră la pipăit. S-a ars semioxidant sau semireducător și are o culoare galben - cărămizie sau cenușie cu pete brune. Mai des s-au modelat vase de dimensiuni mici și mijlocii, pahare cu marginea profilată în S, cratere, vase ovoidale.

Ceramică de tradiție cucuteniană. Dintre formele ceramice păstrate fragmentar, unele au fost modelate din pastă cucuteniană, cu incluziuni naturale, prăfoasă la exterior și arsă cărămiziu. Un fragment provine de la un *pahar* cu profilul în S (fig. 3/2). Un *crater*, descoperit pe S XVII, în 1989, modelat din pastă fină, degresată cu nisip, a fost ars incomplet, cum indică culoarea cenușie cu pete roșietice (fig. 3/9). O parte dintr-un castron are peretele profilat în S (5/1; \varnothing = 20 cm) iar marginea unui vas s-a ornat sub buză cu impresiuni realizate cu unghia. Ultimele două se apropie mult de ceramica cucuteniană (fig. 5/2). Dintr-un vas cu partea superioară bombată, spre bază tronconic s-a păstrat tot un fragment (fig. 3/11, $\varnothing_{\text{gât}}$ = 12,5 cm; h = 11,5 cm), găsit în sectorul C, pe S XVIII/M20, în 1989.

Majoritatea părților de vase descoperite la Banca Gară provin de la *recipiente ovoidale*, de dimensiuni medii, prevăzute uneori pe maxima bombare cu proeminențe (fig. 3/1, 5-6). Dintr-un vas de mari dimensiuni, probabil tot ovoidal, s-a conservat deschiderea superioară, cu gura aproximativ cilindrică, la bază cu o șanțuire (fig. 3/3;

³ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, *Nouvelles fouilles archeologiques à Foltești*, Dacia, NS, 18, 1974, p. 31, fig. 7; 11/8-10.

⁴ *Ibidem*, fig. 7/2, 10-11.

⁵ Al. Vulpe, *Depozitul de la Tufa și topoarele cu ceața cilindrică*, SCIV, 10/1, 1959, p. 268; E. Tudor, *Un mormânt de la începutul epocii bronzului descoperit la Răcăciuni (județul Bacău)* 1973, p. 285-286, fig. 2..

$h = 7,7$ cm; $\varnothing = 26$ cm). A apărut în aglomerarea de materiale din sectorul E, pe SIV, M7,40, la - 0,80 m adâncime. Marginea și o parte din corpul unui vas, lucrat din aceeași pastă, provine probabil tot de la un recipient ovoidal (fig. 3/10).

Ceramica brun-cărămizie. Alte fragmente ceramice s-au lucrat din pastă arsă semioxidant, de culoare brun-cărămizie. Menționăm o buză, probabil tot de la un pahar, prevăzută pe margine cu o mică proeminență (fig. 4/4; $h = 4$ cm; $\varnothing = 14,2$ cm) și o parte dintr-un perete de vas (fig. 4/5). Câteva părți de vase apărute în sectorul C, pe S XV, în 1976 și pe S XVII, în 1988, au marginea ușor evazată (fig. 4/1, 4; $\varnothing = 27$ și 20 cm) iar altul prezintă pe umăr două mici proeminențe (fig. 4/2).

Bazele sunt drepte, cum indică și fragmentul descoperit pe nivel, de culoare cărămizie, modelat din pastă cu incluziuni naturale (fig. 3/8; $h = 2,5$ cm; $\varnothing_{\text{bază}} = 4,5$ cm; (fig. 5/7; $\varnothing = 9$ cm). Câteva mici părți de vase pot proveni de la baze reliefate și alveolate, specifice spațiului Horodiștea - Gordinești. Ele s-au păstrat și în grupul Târpești⁶.

În urma săpăturilor de la Foltești, profesorul Mircea Petrescu-Dîmbovița a adus în discuție existența unor așezări cu urme de locuire sporadice, ce se pot data mai târziu în raport cu aceasta. Situația este aceeași și în cazul descoperirilor din alte stațiuni, care rar formează o depunere compactă și bine precizată stratigrafic. De obicei s-a semnalat sporadic doar ceramică, risipită și fragmentată, precum la Stoicani - Dealul de pe râpă și Cetățuie⁷, Valea Lupului⁸, Hangu - Bicz⁹, Bogdănești sau Mândrișcalo.

O parte din inventarul ceramic este specific perioadei de tranziție de la eneolitic la bronz, alte câteva fragmente se apropie de ceramica epocii bronzului.

*

Ceramica brun-cenușie. Vasele lucrate din pastă grosieră, amestecată cu șamotă, mai puțin omogenă, de culoare brun - cărămizie, nu sunt bine finisate la exterior. Două fragmente ceramice provin de la vase cu buza evazată, prevăzute interior cu o ușoară șanțuire crestată sau alveolată dezordonat (fig. 6/1-2, $h = 2,9$ și 2,4 cm). Alte părți de vase au fost ornate cu benzi liniare incizate pe gâtul vasului vertical (fig. 5/4) sau orizontal (fig. 5/5) și pe corp vertical (fig. 5/3-5).

⁶ S. Marinescu-Bîlcu, *Târpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR International Series, 107, Oxford, Londra, 1981, fig. 210/24-26; Fl. Burtănescu, *Începuturile epocii bronzului la est de Carpați*, 2003, pl. LIII/7.

⁷ M. Petrescu-Dîmbovița 1953, 112-114, fig. 49; Idem 1953a, p. 161-166 fig. 4-6; M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, *Noi cercetări arheologice la Stoicani*, în SCIVA, 25, 1, 1974, 71-87, fig. 2-5.

⁸ M. Dinu, *Șantierul arheologic Valea Lupului*, în *Materiale V*, 1959, p. 252-254.

⁹ C. S. Nicolaescu-Ploșor, M. Petrescu-Dîmbovița *et alii*, *Șantierul Bicz*, în MCA, VI, p. 57-83.

¹⁰ M. Florescu, C. Buzdugan, *Așezarea din epoca bronzului de la Bogdănești (jud. Bacău). Raport amplu asupra cercetărilor arheologice efectuate în anii 1959-1962*, în *ArhMold*, 7, 1972, p. 103-205.

Între fragmentele păstrate, sunt și câteva de la vase prevăzute cu proeminențe, fie plate neperforate (fig. 6/3, h = 4,4 cm), fie perforate cilindric. Ultimul s-a modelat din pastă mai fină, arsă oxidant, de culoare roșietică cu pete brune (fig. 6/4; h = 3,7 cm). Astfel de mici apucători sau creste au străchinile descoperite la Horodiștea, neperforate¹¹, perforate orizontal pentru agățat, cu rol practic, dar sunt frecvente în grupul cultural Târpești - *Râpa lui Bodai*¹², Bodești - *Frumușica*¹³, în structura sa cu elemente specifice bronzului timpuriu¹⁴.

Trei fragmente ceramice (fig. 6/5-6; h = 53 și 54 cm), provin de la vase prevăzute cu toarte. Una modelată unghiular și perforată dreptunghiular, alta modelată din pastă mai fină, cu incluziuni naturale, arsă cărămiziu, se arcuiește circular de sub buza vasului. Mai clar se poate vedea forma gâtului unui alt fragment ceramic, modelat din argilă degresată cu pietricele. Din dreptul buzei rotunjite se desprinde toarta arcuită aproape circular (fig. 6/7).

Mormântul de înhumăție nr. 6 cpl. 118, s-a descoperit în anul 1988, în sectorul C, pe S XVII, cum am precizat, conform încadrărilor cronologice uzitate la noi, se datează în bronzul timpuriu. În partea de est sud-est, la aproximativ 0,60 m de mormânt, au apărut trei vase (fig. 6/8-10), unul întreg și două fragmentare din care. Primul, o strachină cu gura largă (fig. 6/8; h = 9,5 cm), ca formă prezintă analogii în mediul horodiștean anterior, o cupă cu marginea în formă de pâlnie, cu o proeminență conică pe umăr (fig. 6/9; h = 6,5 cm) și o cană cu toartă în unghi ascuțit, prinsă de sub buză pe umăr (fig. 6/10; h = 10,4 cm). Vasele finisate îngrijit au fost modelate din pastă compactă, amestecată cu cioburi pisate și arse reducător, într-o culoare brun - cenușie cu pete negricioase. În preajma mormântului se afla o bilă de gresie pe care s-au adâncit patru împunsături (fig. 6/7; $\varnothing = 5,6$ cm). Altele s-au găsit în stratul de cultură (fig. 6/3-4; $\varnothing = 3,9; 3,7; 2,8$ cm). Un vas cu o formă aproape identică cu a cupei provine de la Roșcani, altul de la Taraclia¹⁵. Toarte unghiulare se vor modela și în cultura Komarov - Costișa - Ciomortan¹⁶.

La vest de Prut, în același orizont, mormântul de la Banca prezintă analogii cu mormintele de la Brăilița, M19 (?) și 20¹⁷, Corlăteni - *Dealul Stadole*, jud. Botoșani, M₁, publicat de E. Comșa, ulterior și de I. Manzura¹⁸, Liești - *Movila Arbănașu*, M₂₂,

¹¹ Fl. Burtănescu, *op. cit.*, pl. IV/1, 8.

¹² S. Marinescu-Bîlcu, *op. cit.*, p. 96, fig. 211/13; 212/13-14.

¹³ C. Matasă, *Frumușica. Village préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du Nord Roumanie*, București, 1946, p. 69, pl. XII/56, 59, 67.

¹⁴ F. Burtănescu, *op. cit.*, pl. XX/5-6; XXI/1; XLI/11-14.

¹⁵ I. Manzura, *Issledovanie kurganov u pos. Svetlyi*, în *KZNM*, 1990, p. 109-142.

¹⁶ Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, 2000, p. 152, fig. 113/3.

¹⁷ N. Harțușche, F. Anastasiu, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila, 1976; I. T. Dragomir, *Necropola tumulară de la Brăilița*, *Materiale*, 5, 1959, p. 685, fig. 8.

¹⁸ I. Manzura, *The East - West Interaction in the Mirror of the Eneolithic and Early Bronze Cultures in the Northwest Pontic*, în *Revista arheologică*, Chișinău, 1993, p. 23-24; I. Manzura, E. Sava, *Interacțiuni "est vest" reflectate în culturile eneolitice și ale epocii*

publicat de M. Brudiu¹⁹. Acesta din urmă probabil este mai timpuriu, prin vasul pictat în stil Horodiștea-Gordinești, dar depășește etapa prin cănița modelată din pastă degresată cu cioburi și calcar sfărâmat, de culoare cenușie cu pete negre, pe umăr tot cu tortiță și ornat cu un șir de adâncituri realizate cu unghia. Motivul era cunoscut ceramicii Precucuteni, Cucuteni, dar și Cucuteni de tip C, de exemplu, vasul descoperit la Huși - *Centrul Orașului*²⁰, culturii Horodiștea - Gordinești, vezi vasul de la Cucuteni - *Cetățuie*²¹, dar și așezării Târpești - *Râpa lui Bodai*, jud. Botoșani²².

Mormântului de la Banca Gară prezintă analogii, mai mult sau mai puțin apropiate, și cu mormintele tumulare de la est de Prut. Între ele menționăm pe cele de la Costești M₂ / T₂, Crasnoe, M₁₀ / T₉, Cazaclia, Kubej, Obileni, Taraclia, Tochile-Răduceni²³. Mormântul de la Banca Gară se apropie și de înmormântările fără ceramică pictată de stil Horodiștea, precum cele de la Bursuceni, fapt pentru care se poate încadra în grupul mormintelor tumulare Costești - Bursuceni - Taraclia²⁴.

În genere, grupele de morminte de acest tip au fost definite de I. R. Kovaleva, în 1991²⁵, în cadrul înmormântărilor tumulare Usatovo, din care cele târzii și finale au fost cuprinse într-un orizont aparte de tip Životilovka sau, cum l-a numit ulterior Iu. Ia. Rassamakin, prin întinderea acestuia de la vest de Prut până la Don, Životilovka - Volčansk - Bursuceni³. Orizontul cumulează elemente târzii ale așa numitei perioade de tranziție de la eneolitic la bronz și din bronzul timpuriu din zona Maikop - Novosvobodnoj, din mediul Usatovo - Foltești, Horodiștea - Erbiceni - Gordinești și elemente ale amforelor sferice sau trichterbecher²⁶. Practica funerară de la Banca Gară este cunoscută înmormântărilor tumulare anterioare fenomenului pătrunderii la vest de Prut a culturii Jamnaja.

bronzului din zona de nord-vest a Mării Negre (Schiță cultural istorică), în *MemAntiq*, 19, 1994, p. 143-192.

¹⁹ M. Brudiu, *Un tumulus préhistorique du sud de la Moldavie*, în *Thracian World*, 1996, p. 241-242.

²⁰ R. Alaiba, V. Merlan, *Noi semnalări de ceramică de tip Cucuteni C și Horodiștea-Erbiceni-Gordinești*, în *Thraco-Dacica*, XXII, 1-2, 2001, p. 97-99, fig. 3/4.

²¹ R. Alaiba în M. Petrescu-Dîmbovița et alii, *Cucuteni-Cetățuie. Săpăturile din anii 1961-1966. Monografie arheologică, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, XIV, 2004, p. 298, fig. 256/1.

²² S. Marinescu-Bîlcu, *op. cit.*, fig. 212/19.

²³ V. G. Petrenko, *K otositel'noj chronologii Usatovskoj grupy*, în *Drevnejšie obščnosti*, Kișinev, 1991, p. 74-75.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ I. Ph. Kovaleva, *Pogrebenija životilovskoj grupy na Levoberež'e Dnepra*, în *Drevnejšie obščnosti*, Kișinev, 1991, p. 66-67.

²⁶ Fl. Burtănescu, *op. cit.*, p. 15 și urm.

**BANCA GARĂ - ȘAPTE CASE,
DISCOVERIES IN THE TRANSITION PERIOD FROM CHALCOLITHIC
TO THE EARLY BRONZE AGE**

SUMMARY

By publishing a monograph, the archaeological investigations from the Banca Gară village, in the Vaslui county, in the pluristratigraphic site located in the area of "Șapte case", as the local population calls it, the goal is to comprehend all the information gathered during almost a decade of systematic excavations, 1981-1989.

The writing of the monograph had in view also the presentation of the specific discoveries from the transition period from Chalcolithic to the early Bronze Age (fig. 1-6), found in the six investigated fields (A-F), the silex pieces (fig. 1/5-9, 11-14), a grinding rock (fig. 1/15), some parts from flat, simple quern, partially conserved (fig. 2/6-9), two broken axes (fig. 1/16-17), a reel (fig. 2/1). The pottery can be divided into more categories: cucutenian brick-red coloured pottery: glasses (fig. 3/2), craters (fig. 3/9), bowls (5/1), different parts from large pots (fig. 3/1, 3, 8, 10-11; 5/1-2, 5-7); the red-brown pottery (fig. 4/1-5), the brown-grey pottery: pots having prominences or lugs (fig. 6/1-6).

The inhumation grave no.6 - cpl. 118. belonging to a distinct horizon of Životilovka type, or as it had been called later by Iu. Ia. Rassamakin: Životilovka - Volčansk – Bursuceni, for its spreading from the West of Prut till the Don.

ANEXE

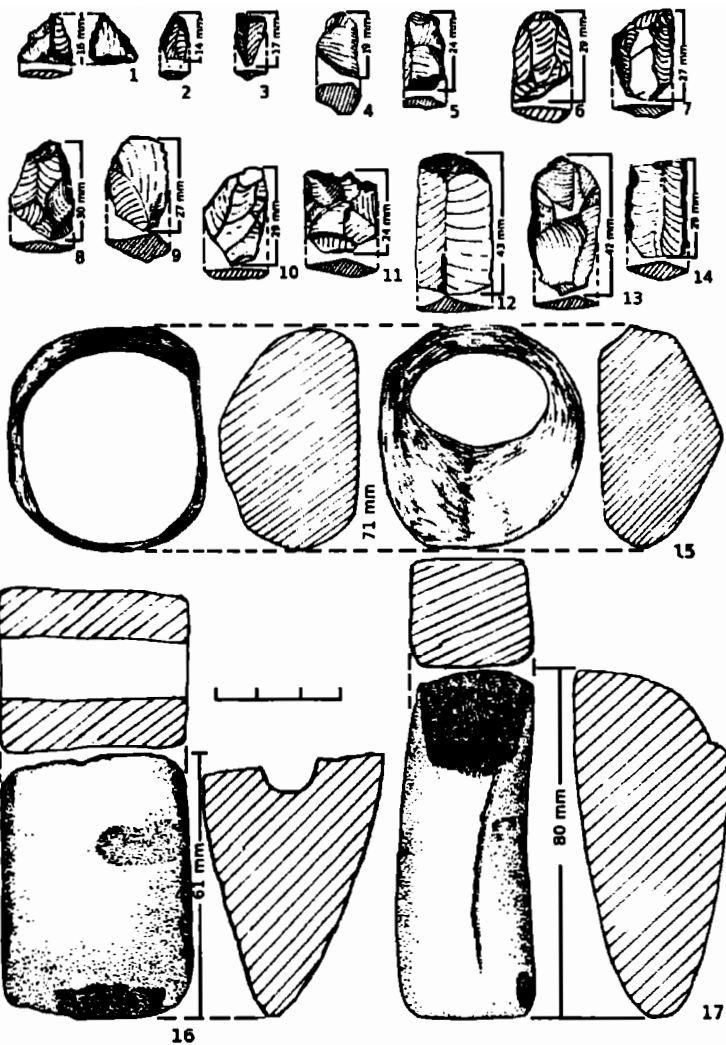

Fig. 1. Banca Gară - Șapte case. Artefacte de silex: vârf de săgeată 1; așchii atipice 2-4, 10; unelte pe așchii sau lame 5-9, 11-14; percutor de gresie 15; topoare de piatră 16-17.

Fig. 1. Banca Gară - Șapte case. Silice artefacts: point of an arrow 1; atypic splinters 2-4, 10; tools made of splinters or blades 5-9, 11-14; firing pin for sandstone 15; stone axes 16-17.

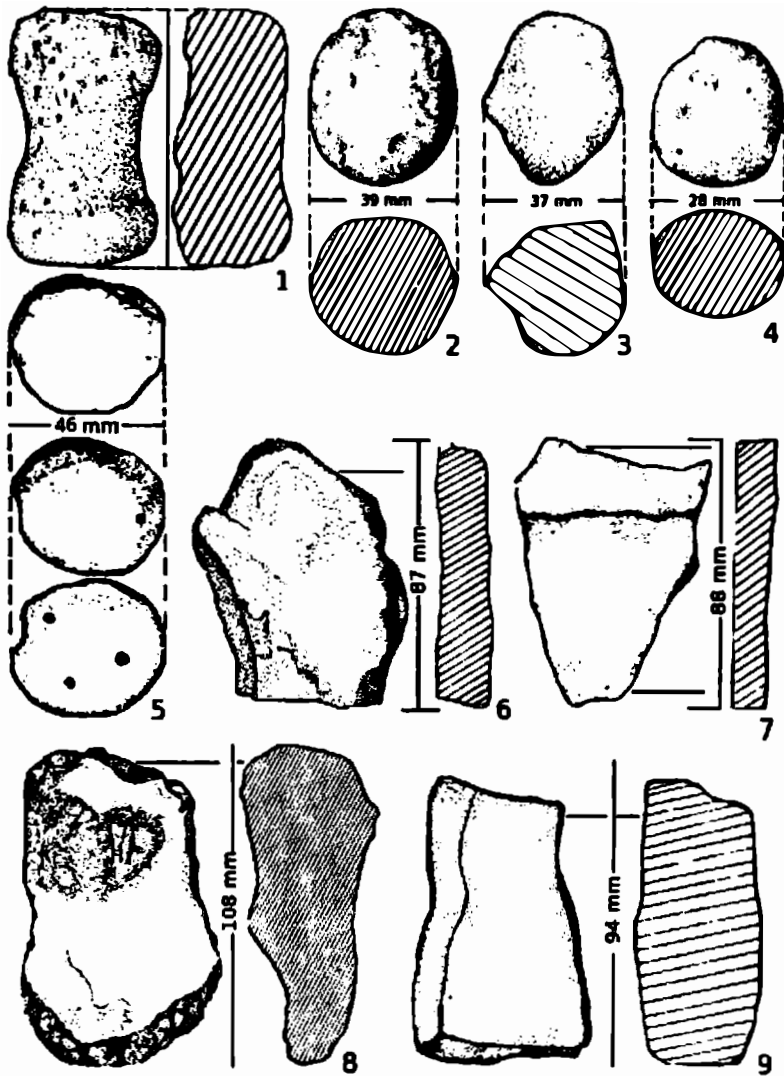

Fig. 2. Banca Gară - Șapte case. Mosor 1; bile de gresie 2-5; fragmente de rășnițe 6-9.

Fig. 2. Banca Gară - Șapte case. Reel 1; sandstone balls 2-5; grinder parts 6-9.

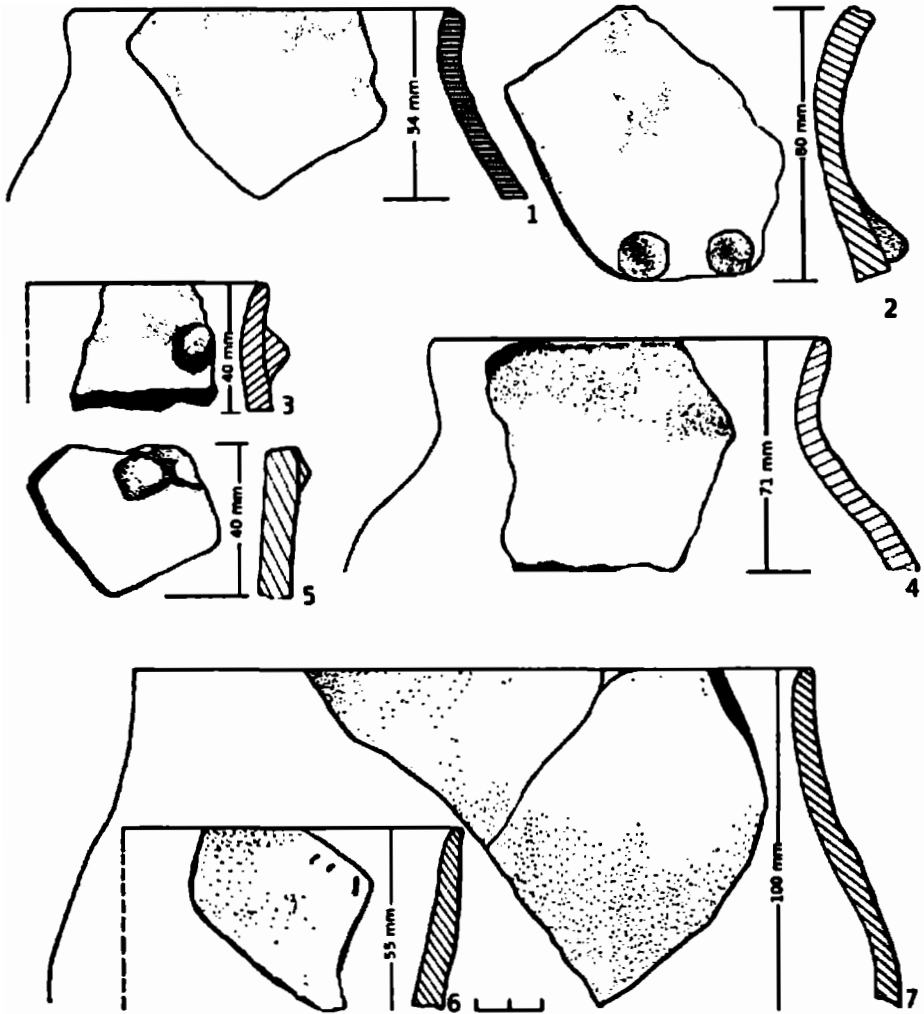

Fig. 4. Banca Gară - Șapte case. Ceramica prăfoasă cărămizie, fragmente de vase cu corp bombat 1-2, 4, 7; pahar 3; fragmente 5-6.

Fig. 4. Banca Gară - Șapte case. Dusty brick-red pottery, pot parts from: bulging pots 1-2, 4, 7; glass 3; parts 5-6.

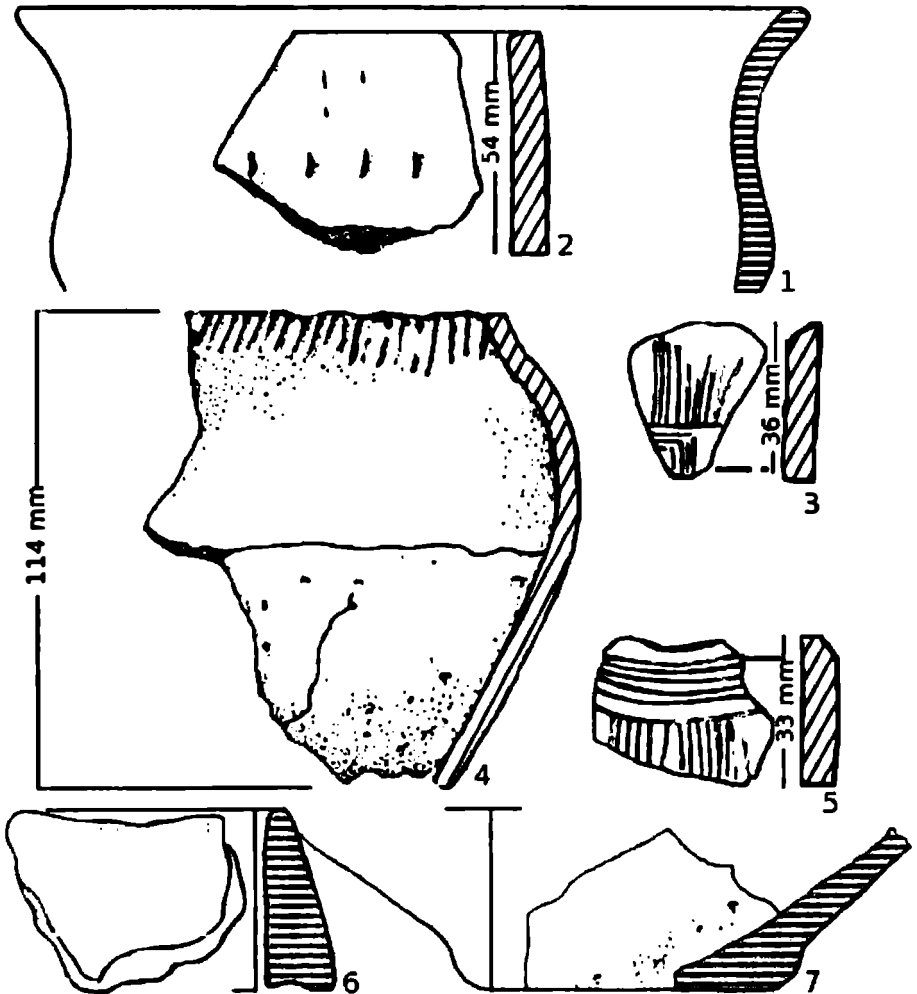

Fig. 5. Banca Gară - Șapte case. Ceramica prăfoasă brun-cărămizie, fragmente de: castron 1; buză 2; pereți ornamentați 3, 5; vas ovoidal 4; margine 6; bază 7.

Fig. 5. Banca Gară - Șapte case. Dusty red-brown pottery, parts of: bowl 1; rim 2; adorned walls 3, 5; ovoidal pot 4; chime 6; bottom 7.

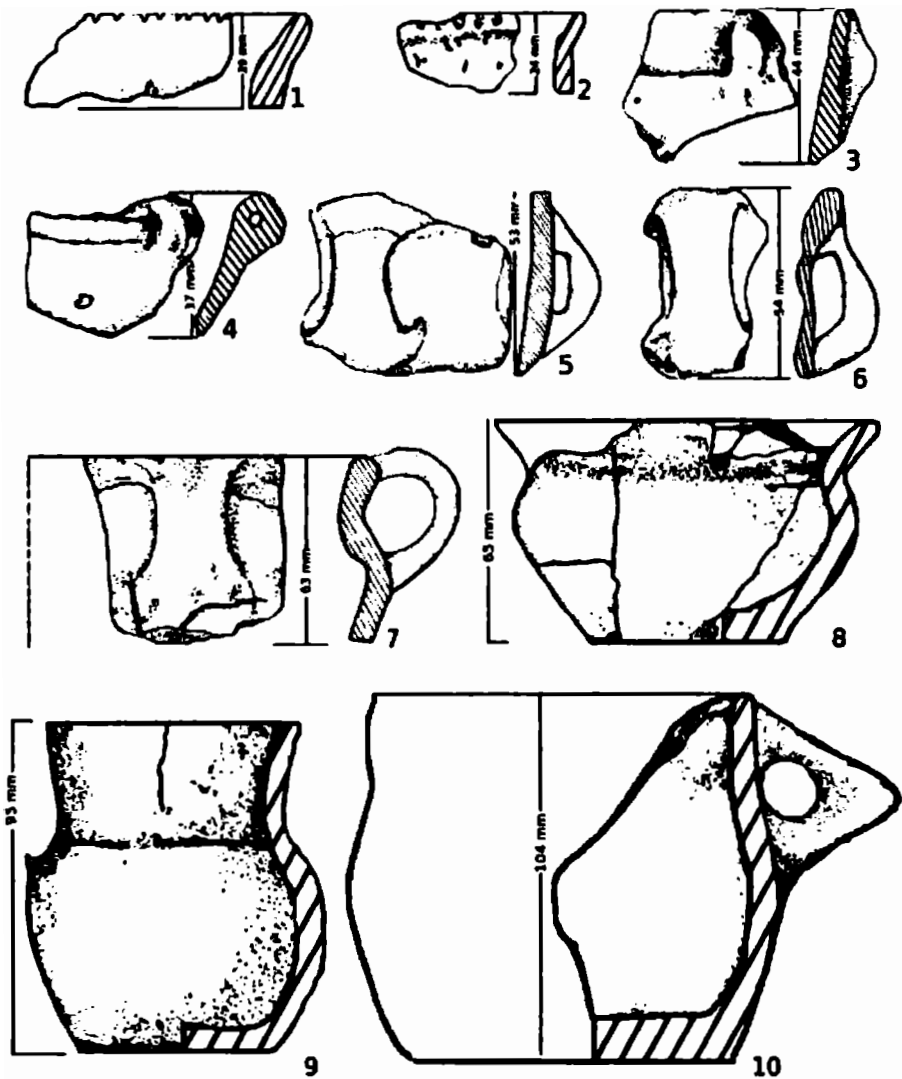

Fig. 6. Banca Gară - Șapte case. Ceramică grosieră, fragmente: buze 1-2; vase cu toarte 4-7; crater 8; cupă 9; cană 10. Mormânt 8-10.

Fig. 6. Banca Gară - Șapte case. Brutish pottery, parts of: rims 1-2; pots with lugs 4-7; crater 8; cup 9; mug 10. grave 8-10.

MUZEUL JUDEȚEAN “ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI oferă posibilitatea vizitării și cercetării colecțiilor sale din **expozițiile de bază**, structurate pe șapte secții:

- istorie veche și arheologie;
- istorie medie, modernă și contemporană;
- carte veche;
- numismatică;
- personalități vasluiene;
- etnografie și artă populară;
- artă plastică

și prin **expozițiile speciale** organizate temporar în sala “ARTA” a muzeului nostru.

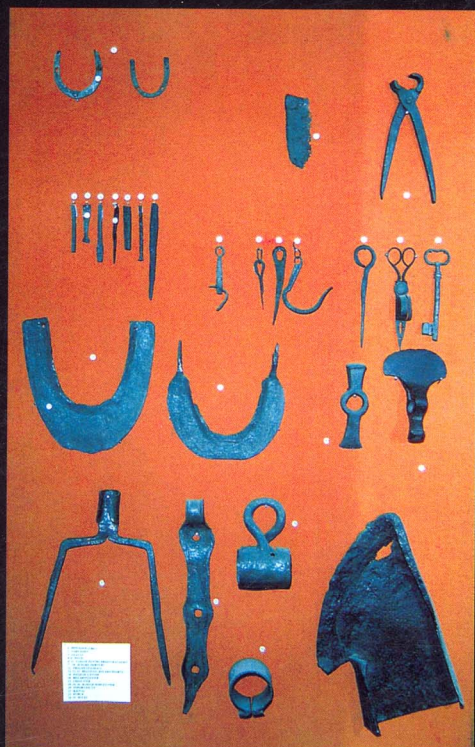
Deasemenea, pot fi vizitate o serie de muzee și case memoriale din județ: casa memorială “Emil Racoviță”, muzeele sătești din comunele Dimitrie Cantemir, Tăcuta și Vutcani. Alături de acestea, există importante monumente istorice de arhitectură și artă: Curțile Domnești Vaslui, Casa Elcna Cuza de la Solești, Casa Mavrocordat, Casa Ghica, Statuia ecvestră Ștefan cel Mare de la Podul Înalt etc.

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS – Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui publică studii, comunicări, note, documente, recenzii din domeniul arheologiei, istoriei, etnografiei, arhivisticii, muzeologiei și culturii.

Materialele trimise spre publicare vor fi redactate numai în format electronic cu font *Times New Roman*, mărimea 12, la un singur rând și cu diacritice românești. Notele vor trebui poziționate la subsolul fiecărei pagini. Materialele vor fi însoțite de bibliografie, lista abrevierilor și anexele folosite.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

- Coperta I – Tezaurul de la Schinetea (sec. XV) - Colecția Muzeului
Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui
- Coperta IV – Unelte și arme de la situl arheologic „Curțile
Domnești” Vaslui

ISBN 978-973-7742-53-7

ISBN Vol I: 978-973-7742-54-4